This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Digitized by Google

3253,25

THE BEQUEST OF

HENRY WARE WALES, M. D.,

OF BOSTON.

(Class of 1838.)

Received 22 October,

1856.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

RADICES LINGUÆ SANSCRITÆ

AD DECRETA GRAMMATICORUM DEFINIVIT ATQUE COPIA EXEMPLORUM EXQUISITIORUM ILLUSTRAVIT

Niels Ludvig
N. L. WESTERGAARD.

BONNÆ AD RHENUM.
IMPENSIS H. B. KÖNIG.
1841.

HAVNIÆ. TYPIS FRATRUM BERLING.

Digitized by Google

3253,25

1856. Oct. 22
Walter Bequest

Digitized by Google

AUGUSTISSIMO PATRIÆ REGI,

CELSISSIMO LITERARUM FAUTORI,

CHRISTIANO VIII.

HUNC PRIMUM IN DANIA STUDII LINGUÆ SANSCRITÆ LITERIS
PROMOVENDI CONATUM

DEVOTISSIMUS ET OBEDIENTISSIMUS

D. D. D.

AUCTOR.

Digitized by Google

Digitized by Google

PRÆFATIO.

Linguæ Sanscritæ radices a me illustratas literarum Indicarum studiosis tradens, et fontium, e quibus hausi, et viæ, quam ingressus sum, ut opus susceptum absolverem, rationem reddere debeo, quo lectores operis conditionem perspiciant. Neque quemquam esse credo, quin mecum censeat, studia nostra, quum litteræ Indicæ tam paululum cognitæ sint, indigenis grammaticis ita niti debere, ut singula horum præcepta ex eo loquendi usu, qui apud optimos exstat auctores Sanscritos, aut confirmentur aut refellantur. Tribus igitur scholis grammaticorum, Páninis, Kátantræ, Vopadevæ, quia et omnium præstantissimæ sunt et maxime notæ, inprimis usus sum. Pánini, quamquam non antiquissimus grammaticorum, grammaticæ tamen quasi pater est, ejusque opus omnibus, qui accuratam linguæ Sanscritæ scientiam habere cupiunt, diligenter est perscrutandum et cognoscendum. Quæ sub ejus nomine fertur radicum collectio (धातुपाठः) cum illo opere arcte cohærens, eam inprimis adhibui, et cum cæteris comparatam restituere tentavi in appendice hujus libri. Radices ad flexuram temporum specialium in decem classes distribuuntur; in singulis vero classibus inde præcipue pendet ordo, utrum in temporibus generalibus intermedia vocalis *i* (इट्) inseratur, necne, tum quoque ex genere verborum, perpetua tamen grammaticæ ratione habita; unum hujus rei exemplum sufficiat: primum quartæ classis locum eæ tenent radices, quæ उदात्ताः et उदात्तेतः sunt, quarum ultima est शूष्; hanc excipiunt ad deponentem verborum speciem pertinentes, quæ in productas vocales desinunt; series vero quædam (गण) quum apud Páninem (8.2,45) a prima harum (षूङ्) incipiat, tota hic inseritur, etsi duæ tantum primæ उदात्तौ sunt, reliquæ vero अनुदात्ताः; omnibus tamen propria est formatio participii præteriti; quatuor etiam radices, quæ in diphtongum ओ excidunt, quum singulari ratione idem participium forment, hic apponuntur, quamquam, quia

Digitized by Google

non solum अनुदात्ताः sed etiam activi generis sunt, duplici modo ordinem turbant. Jam continuatur series earum, quæ उदात्ताः sunt, primum अनुदात्तेतः, deinde स्वरितेतः enumerantur. Sequuntur अनुदात्ताः, quarum primæ स्वरितेतः sunt, quæ has cum præcedentibus conjungunt, sicut ultimæ, quæ उदात्तेतः sunt, cum sequentibus radicibus ad aliam seriem radicum (पुषादयः), quæ aoristum affixo अङ् formant, pertinentibus; quæ series, tantummodo eas, quæ उदात्तेतः sunt, continens, et cum præcedente serie arcte conjuncta, ab iis, quæ अनुदात्ताः sunt, incipit, quas eæ excipiunt, quæ et अनु-दात्ताः et उदात्ताः sunt; उदात्ताः denique quum hujus seriei, tum totius quartæ classis finem faciunt. Non raro tamen difficile est intellectu, cur aliqua radix alio, quam proprie debebat, loco posita sit, neque commentatores aliam causam afferunt, quam eam propter similitudinem præcedentis aut sequentis radicis eo loco insertam esse.

Innumeris hæc radicum collectio commentariis illustrata est. Antiquissimus eorum, quibus usus sum, *Dhátupradípa* sive *Tantrapradípa* inscribitur, cujus auctor *Maitreya Raxita* est, qui se, grammaticarum Páninis, Kalápæ, Candræ valde peritum, præcipue Vrittinyása usum eumque secutum esse, ipse profitetur. Vrittinyása haud dubie idem est ac Nyása sive Káçika-vritti-panjiká a Jinendra scriptus, quem etiam Sáyana citat; præter eum Vopadeva etiam alium, quem scripsit Jinendrabhúti, commemorat. Maitreya præter illos etiam Vámanam, auctorem Káçikavrittis, Dhátupáráyanam et Bhattikávyam citat, et ipse citatur a Purushakára et sæpe a Sáyana, qui eum (Rd. 32,36.) inter antiquos grammaticos enumerat. Non raro a Sáyana discrepat, ita quidem, ut sæpissime cum Kátantra consentiat. Duobus codicibus (No. 434 et 649. East-India-House. London.) literis Bengalicis scriptis usus sum.

Longe copiosior quam Dhátupradípa est *Mádhavíyá dhátuvritti*, qui commentarius cura *Mádhava-ácáryæ*, cujus auctoritas interdum laudatur, a fratre *Sáyana-ácárya* conscriptus est. Nati erant patre Máyana - Sáyana principe consilii et sacerdote Sangamæ, peninsulæ Indicæ regis. Mádhava eodem munere apud filios eius Bukkaráyam et Hariharam in urbe Vidyánágara functus est; vixit igitur anno circiter 1350 p. Chr. n.[*]) Ejus sive fratris commentarius singulas radices diligenter percenset et explicat, formas grammaticas, Pánini fere semper citato, enumerat, varias lectiones aliis commentatoribus aliisque scholis probatas affert, raro tamen scriptor ipse, quid verum sit, aut quid veri similius dijudicat, hoc munus diis delegans. Plura hoc commentario continentur, quæ grammaticorum historiam illustrant;

*) Colebrooke. Essays. I. p. 301.

Digitized by Google

breviter ea perstringam. Non solum Bháshya, opus Kátyáyanæ, Káçika-vritti, Kaiyyata sæpe citantur, verum etiam alii, qui in antiquissimis grammaticis numerandi sunt. Ab ipso Sáyana præter Maitreyam etiam Çákatayana, Dhanapála, Deva veteres vocantur, quorum postremus quo tempore vixerit incertum est. Primus autem Çákatáyana, Pánini ipso, a quo citatur, antiquior fuit, et si codices Mdh. a vitiis scribarum puri sunt (Rd. 9,37.), Çákatáyana duobus grammaticis, Durga et Kauçika usus est, quorum prior scholæ cujusdam conditor fuit; uterque sæpe a Xírasvámine citatur. Recentior quam Çákatáyana est Dhanapála, quoniam sæpe illum una cum duabus aliis scholis grammaticorum, Áryarum et Dravidarum tanquam testem producit; Sáyana teste a Purushakára citatur, neque raro auctoritas ejus in Mádhaviyá laudatur. Alius antiquus auctor Káçyapa est, qui Pánini antiquior etiam Dravidas citat et sæpe a Sáyana laudatur. His multo junior Xírasvámin sive Svámin sive Xírabhatta, ut eum Ramánátha etiam appellat, esse videtur. Is fuit inter primos Amaræ vocabularii commentatores, atque auctor operis Xíratarangini inscripti. Is a Vopadeva in commentario Kávyakámadhenu inscripto citatur, et teste Sáyana, auctoribus Çákatáyana, Dravidis, Dhátupáráyana, Nandine sive Nandisvámine, Candra*) usus est, et haud dubie antiquior fuit Haradatta-miçra scriptore Padamanjaris, qui etiam a Sáyana interdum laudatur. Præter quos a Sayana hi citantur auctores: Átreya (Vámana junior), Ápiçali, (qui etiam a Pánini laudatur), Keçavasvámin, Kanva, Gupta, Dhurtasvámin, Púrnacandra, Bháguri (qui erat inter fontes Amaræ), Çrí-Bhadra, Bhíma, Bhogakára, Bhojarája, Madhusúdana, Yajna-náráyana, Yádava, Rámadeva-miçra, Vardhamána-miçra (qui secundum Vopadevam auctor est Kátantra-vistáræ), Çivasvámin, Çivadeva, Sudhákára, Subhúticandra, Helarája, et e libris res grammaticas tractantibus, grammatica Kátantræ, Tarangini (quæ sine dubio eadem est ac Xíratarangini), Prakriyáratna, Pratípa, Bodhinyása, Moghavistára, Çabdikábharana, Samantá. Usus sum operis Sáyanæ sex codicibus Londini in East-India-house asservatis et literis Devanágaricis scriptis, qui sunt: 1) No. 2462 primam classem continens in initio et fine foliis nonnullis caret, sine multis mendis descriptus est, neque admodum recens esse videtur; e quo duo codices 2) No. 532 et 3) No. 154 descripti sunt, sed ita mendose ut sæpius, quam legere possimus, quid legi debeat conjicere cogamur. 4) No. 148 ab eodem ac No. 154 et æque mendose descriptus, classes 2—10 continet. 5) No. 864 classes 8—10

*) Candra, qui novam scholam condidit, anno circiter 100 ante Chr. n. vixit. Confer quæ de eo doctissimus Páninis editor mihique amicissimus Dr. O. Böhtlingk disputavit in præfatione p. XV-XVIII.

Digitized by Google

continet, non nimis mendose anno Samvat 1653 (p. Chr. n. 1597) scriptus. 6) No. 1613 dimidium classis secundæ et classes 5—6, 8—10 continet et præterea classes 3—4 e codice 148 et igitur multo mendosius descriptas.

Tertius, quo usus sum, commentator *Bhattoxi-dixita* est, auctor *Siddhánta-Kaumudis*, qui circa ducentis abhinc annis floruit *). Is Sáyanam plerumque secutus, raro ab eo dissentit. Opus ejus summa cura Calcuttæ A. D. 1812 editum est; quos in radicibus deprehendi errores a typographis commissos, infra proferam.

Grammatica Kátantra sive Kalápa deo Kumáræ ascribitur, quapropter qui hanc sequuntur, Kaumáræ quoque vocantur. Radices ab hac schola in novem classes distributæ sunt, secundam enim et tertiam Páninis classem una अदादिगणः continet. Ordo radicum in universum a genere, quod accipiunt, dependet, et minus facit, utrum vocalem इट् inserant an eam rejiciant; singulæ igitur classes in tres classes minores sive series dividuntur unam, activa, alteram deponentia, tertiam eas radices, quæ in activo et medio declinantur, continentem. Ordo autem radicum in his minoribus classibus non raro a Pánini discrepat, neque mutandi causa ubique facile intelligitur. Hæc Kátantræ grammatica ab Átreya et Maitreya citatur, et Vopadeva pluribus huc pertinentibus usus est libris.

Ex iis qui radicum collectionem Kátantræ nomine inscriptam scholiis illustrarunt, duobus usus sum, Ramánátha et Káçínátha. Ille *Ramánátha-çarman*, filius Vedagarbha-tarka-ácáryæ commentarium *Manoramá* inscriptum anno Çákæ 1458 (वसुवाणभुवनगणिते शाके o: A. D. 1536) ad fluvium Dharmadravím composuit. Hic commentarius, clare et perspicue conscriptus, a superfluis argutiis liber, non solum multos grammaticos citat, verum etiam a scriptoribus et libris, qui tum pro decore Indicarum literarum habebantur, argumenta petit. Sic Vishnupurána, Káçíkathá, Çákuntala, poetæ Bhavabhútis Malatí-mádhava, Mudraráxasa, Bhattikávya una cum commentario Jayamangalá inscripto, Mágha, Naishada, Kiráta, opera Jayadevæ et Govardhanæ, Panjatantra, Çabdálankára et Sáhityadarpana sæpe nominantur et tanquam testes proferuntur. Ex scriptoribus et libris grammaticis ad alias scholas pertinentibus, Kátyáyana, Bháshya, Vámana, Maitreya, Xírasvámin, Purushottama, Candra, Nandin, Bháradvájiyæ, Práncah et Prácináh, Gaudáh et Káçmíráh, Vopadeva, Amara, Mediní, Gadasinha citantur, et ex iis, qui Kátantræ grammaticam scholiis illustrarunt, Durgasinha, Trilocana-dása, Vardhamána-miçra, omnes Vopadeva priores et ab eo in commentario ad Kavikalpadrumam citati. Præter quos Ramánátha etiam tanquam auctores suos Govindhabattam,

*) Colebrooke. Essays. II. p. 12.

Caturbhujam, Bhímasenam, Candragominem, Damodaram, Púrnacandram, Rámam, Rámacandram, Vararucem laudat, qui omnes ad Kátantræ scholam pertinuisse videntur, et quorum nonnulli jam in Mádhavíya citati sunt. Usus sum tribus Ramánáthæ codicibus, literis Bengalicis scriptis, quorum unus in bibliotheca regia Parisiensi asservatur, cæteri duo Londini (East-India-house Nr. 648 et 984), qui omnes non raro multum inter se discrepant.

Antiquior quam Ramánátha videtur *Káçinátha* fuisse, nam Ramánátha quamquam eum nominatim non commemorat, interdum tamen commentarium ejus *Dhátumanjari* inscriptum respicere videtur. Hic commentarius in uno tantum codice Londini exstat (No. 2819 East-India-house), quem quidam Lala-Mahatá-Varáya jussu clarissimi et de literis Indicis optime meriti Wilkinsii e codice Bengalico literis Devanágaricis descripsit. Ille autem linguæ Sanscritæ tam rudis, scripturæ Bengalicæ tam imperitus fuit, ut plurimis locis textum depravarit, fiduciamque Wilkinsii fefellerit. Errores ab eo in radicibus describendis commissos infra indicabo. Ex hoc codice idem indicem radicum alphabeticum (East-India-house. Nr. 2820) composuit, quem clar. Wilkins inprimis cum editione Kavikalpadrumæ a Careyo curata collatum, omnibus variis lectionibus enotatis Londini anno 1815 edidit, qui liber præter omnes veras radices etiam omnes, quotquot Pandita iste et Carey commisserunt errores, continet.

Duos præterea libros ad eandem scholam pertinentes consului, quorum alter non nisi radices ipsas earumque significationes continet, alter non multo copiosior est Dháturatnávali inscriptus, quem quidam Rádhákrisnadharámara anno Çákæ 1686 (A. D. 1764.) conscripsit. Ambo in singulis codicibus literis Bengalicis scriptis Londini (East-India-house) illo nro 1475, hoc nro 1272 signatis, exstant.

Vopadeva novæ scholæ conditor, medico Keçava natus et discipulus Dhaneçæ in aula Hemádris regis Devagiris (hodie Dowlutabad) circiter medio duodecimo seculo, ut vulgo narratur, floruit*). In eius radicum collectione, *Kavikalpadruma* inscripta, quæ versibus Anustubh composita est, radices secundum ultimam literam ordine literarum dispositæ sunt. In versibus, quos Dhátupáthæ præmisit, octo cum laude commemorantur grammatici: Indra, Candra, Káçakritsna, Ápiçali, Çákatáyana, Pánini, Amara, Jinendra; præter quos in commentario Kávyakámadhenu inscripto, qui etiam Vopadevæ ascribitur, citantur Trimuni, Káçiká, Nyása, Nandin, Candra, Xírasvámin, Dhátupáráyana, Bhartri-

*) Wilson. Vishnupuràna. p. XXXI.

Digitized by Google

hari auctor Bhattikávyæ, Abhinava-Çákatáyana una cum libro eius Çabdánuçásana inscripto, præterea grammatica Hemasuris, Vaiyaghrapádya, Sarasvatikantábharana; et e scola Kátantræ Durgagupta, Trilocanadása, Kuçana, Vardhamánamiçra, qui libros Durgatíkam, Kátantrapanjicam, Panjikápradípam, Kátantra-vistáram conscripserunt, et præterea Durgasinha et Çarvavarman. In versibus iis, quos radicibus præmisit, Vopadeva asseverat, se præter omnes eas radices, quæ in variis collectionibus enumeratæ sint, etiam eas, quæ aut in regulis grammaticorum (सूत्र ut स्तभ्नोति etc.) commemorentur, aut quas usus poetarum melioris notæ comprobet (ut ह्लिन्दोलयति, आन्दोलयति), aut quæ in Vedis tantum occurrant (ut ऋगाति, आयम्नोति etc.), recepisse. Hoc quidem ultimum verum non est, nam non nisi eas vedicas radices, quæ jam in aliis collectionibus insertæ sunt, exhibet. Sed omnes varias lectiones e diversis scholis et grammaticis collectas tanquam veras radices recepit, quarum quum plurimas in aliis libris etiam tanquam varias lectiones enotatas invenerim, non dubito, quin plerasque si non omnes cæteras etiam apud eos auctores, quibus usus est, deprenderit; quamquam nonnullæ radices apud eum aperte ex erroribus scribarum ortæ sunt, ut युज्ञ e यु जुगुप्सायां (Rd. §. 33,36.) वा e वात (Rd. §. 35,30.) ज्ञषि e झज्ञि (Rd. §. 19,7.) et interdum ut credamus inducimur, illum ipsum radices finxisse, ut quum præter म्लेदृ et म्रेड़ृ et quæ a Kátantra et Maitreya additur, मेदृ, etiam quasi ut ordo expleatur tres alias म्लेड़ृ, म्रेदृ, मेड़ृ exhibet, aut quum §. 11. decem illis radicibus अर्ब et quæ sequuntur, quatuor घर्ब, तर्ब, नर्ब, सर्ब addit et quasi propter variam Kauçikæ lectionem जन्ब quatuordecim radices, quarum penultima littera म est, a cæteris omissas, inserit. Itaque opus illud Vopadevæ quamquam sine judicio conscriptum, attamen ad dijudicandas varias lectiones, quæ apud alios inveniuntur, maximi est momenti. Ipse non semper eam quam debuit curam adhibuit, neque raro suas ipsius regulas neglexit; sic in sententia इ इल्ल् गतौ, signum ल्ल secundum ipsius decreta ad utramque radicem referendum est, attamen et Vopadeva et Durgadása recte id ad posteriorem restringunt; non ita alio loco (Rd. §. 7,76.) मुञ्जि मुञ्ज मन्ज मार्ज क मृज्ञाध्वन्योः, uterque omnes quatuor radices secundum normam decimæ classis flectit contra cæteros auctores, qui priores duas ad primam classem referunt. In ओह्लाक् et अधीक् scribendis क signum decimæ esse classis oblitus est; दाप् et दाण् rectius in दा mutavit; eadem incuria multis aliis locis conspicitur. Hæc collectio radicum Kavikalpadruma inscripta a viro doctissimo Careyo in grammatica linguæ Sanscritæ edita est, paucis tantum mendis typorum deformata, quæ correxi et infra indicabo secundum codicem No. 105 in bibliotheca regia Parisiensi et commentarium Kávyakámadhenu inscriptum, Londini

Digitized by Google

(East-India-house No. 346.) asservatum. Uterque codex literis Bengalicis descriptus est.

Hanc Vopadevæ collectionem commentatus est *Durgádása-çarman*, natus patre Vasudeva-sarvabhauma Bhattácárya, cujus commentarius, *Dhátudipiká* inscriptus, anno Çákæ 1581 (सोमरसेषुभूमिगणिते शाके = A. C. 1659.) summa cura et diligentia compositus, amplam auctoris doctrinam et cognitionem totius literaturæ prodit, atque multo majoris est momenti, quam commentarius Vopadevæ ipsius. In uno tantum codice, literis Devanágaricis scripto Londini (East-India-house. No. 418.) exstat.

Alia radicum collectio versibus composita *Dháturatnákara* est A. D. 1805 (Anno Çákæ 1727) a Çri-Náráyanavandya conscripta, quæ cum ratione collectionis Vopadevæ ita congruit, ut præter auctoris et libri nomina nulla pæne dissimilitudo reperiatur. Londini in codice No. 1172 (East-India house) exstat.

Duo restant opera hoc loco breviter commemoranda, quæ sæpe a Ramánátha et Durgádása citantur, quorum in altero radices, quæ idem significant, collectæ et dispositæ sunt a *Bhattamalla* quodam, qui quum a Sáyana non nominetur, haud dubie eo junior est. Ejus opus versibus conscriptum est, si ex loco, quem Ramánátha affert, judicandum est:

स्कुनाति च स्कुनीति च स्कुनोत्याप्लवते ऽपि च । स्कन्दति स्कन्दते चापि षडाप्लवनवाचिनः ॥

Alterum est *Kavirâhasya*, quod a Haláyudha (non Heláyudha ut vulgo in lexico meo vocatur) sub speciem laudationis Krishnæ, regis peninsulæ Indicæ compositum est; qui quum haud dubie sit celeberrimus ille Krishna in urbe Vidyánágara initio decimi sexti seculi regnans, Haláyudha coævus pæne Ramánáthæ erat et igitur alius atque auctor vocabularii Abhidhána-Ratnamálæ. In hoc opere radices secundum similitudinem formæ exterioris disponuntur; speciminis causa versus aliquot afferam:

अस्त्यगस्त्यमुनिज्योत्स्नापवित्रे दक्षिणापथे । कृष्णराज इति ख्यातो राजा साम्राज्यदीक्षितः ॥ ३ ॥
यः कृणत्ति गुणग्रामं कृन्तत्यरिशिरांसि च । कीर्तयन्तीन्द्रगोष्ठीषु यद्गुणानप्सरोगणाः ॥ १२२ ॥
होमाग्निधूमसुरभिः पवते मारुतो मृदुः । गोदावरीतरंगार्द्रा पुनीते यद्भुवि प्रजाः ॥ १८१ ॥.

Tribus codicibus (Londini. East-India house) literis Devanagáricis scriptis usus sum; quorum duo (No. 346 et 890.) e libris Colebrookii erant et in versibus disponendis multum a tertio No. 2539 e libris Taylorii discrepant.

Ad scripta de rebus grammaticis agentia etiam referendum est *Bhattikávya*, quod dum libris vigenti duobus res a Ráma gestas enarrat, proprie ad leges grammaticæ exemplis illustrandas a *Bhartrihari*, filio Dharasváminis se-

Digitized by Google

cundum commentatorem Vidyávinodam, compositum est. Auctor autem ipse nihil de se, nisi se, Çrí-Dharasena in urbe Balabhí regnante, carmen composuisse tradit, quapropter circiter seculo sexto aut septimo vixisse putandus est*); certe quidem versus postremi in duobus tantum commentariis, Jayamangalá et Kalápadípiká, illustrati sunt, cæteris ad versum 31 verbis समाप्ता भट्टिटीका similibusque finem facientibus; at quum omnes admodum recentes sint, nullum inde argumentum peti potest. Nomen ipsum भट्टि forma prákrita nominis sanscriti भर्तृ est. Antiquissimus commentarius Jayamangalá est, qui quum vocabularium Viçvaprakáça citet et a Ramánátha laudetur inter annos 1111 et 1536**) conscriptus est, fortasse tamen antiquior est vocabulario Mediní inscripto. Quo vocabulario Kalápadípiká quoque ex regulis Kátantræ a Pundaríxa-Vidyaságara-Bhattácárya conscriptus antiquior esse videtur. Juniores autem sunt Vidyavinoda, Hariharácárya, Bharatasena auctores commentariorum Bhatticandriká, Bhattibodhiní, Mugdhabodhiní inscriptorum; sextus commentarius a Kandarpa-cakravartine conscriptus, quum Ramánátham citet, seculo etiam decimo sexto junior est. Septimus Vyákhyánanda, quem Rámacandra scripsit, sex priores tantum libros amplectitur.

Radices, quæ in collectionibus enumerantur, omnes vulgo a grammaticis pro elementis, e quibus derivanda sunt verba, habentur, et seriores quidem unamquamque radicem secundum leges grammaticæ declinant; antiquiores autem etiam tales, e quibus solummodo nomina derivari possunt, inter radices inseruisse videntur. Quum autem multas radices neque ex nominibus inde derivatis cognoscamus, neque earum usum locis e libris classicis sumptis probare possimus, sunt qui contendant, tales radices omnino non in lingua exstitisse, sed a grammaticis nescio cur mere esse fictas. Mira tamen assertio, quum tam paululum literæ Indicæ notæ sint. Puto contra quemque sibi persuasum habere posse, eas radices, de quibus omnes grammatici consentiant, quum literæ Indicæ melius cognitæ fuerint, omnes exemplis inde sumptis probatas repertum iri. Indicæ literæ etiam arbitri erunt radicum, quæ aut dubiæ sunt, aut quarum forma et vis a variis varie statuuntur, quamquam provinciarum diversitas propria variarum lectionum causa interdum fuisse videtur, ut in खोरृ, खोलृ, खोडृ et quam Vopadeva addit खोटृ. Omnes radices, quæ auctoritate grammaticorum nituntur, recepi et ordine alphabetico ex ultima litera disposui; quæ in variis locis propter diversitatem flexuræ enumeratæ

*) Gildemeister. De rebus Indicis 1. p. 42.

**) Wilson. Sanscrit Dictionary. editio prima p. XXVIII.

Digitized by Google

sunt, in unum collegi, variis lectionibus ad radicem, quæ veri simillima esse videbatur, relatis, et in Dhátupátha auctoritate, qua quæque dubia radix nititur, indicata. Silentio prætermisi tales radices, quæ non nisi errores erant scribarum, quas solummodo enotavi, quum plures codices in iisdem exhibendis consentirent. Ejeci illas multas radices, quæ apud viros clarissimos Careyum et Wilkensium inveniuntur, quæ quum nova et gravissima auctoritate virorum celeberrimorum Wilsonii, Rosenii, Boppii confirmatæ sint, et interdum ab iis, qui studio linguarum comparandarum operam navant, usurpentur, omnes in nota subjecta inseram, locis, quibus in Dhátupátha indicati inveniuntur, appositis.*)

---

*) Radices falsæ, ordine literarum dispositæ.

श्रा pro श्री Rd. 31,3. W.
इ c. अधि cl.X.-24,38. W.
घि pro घिरि
घिवि - घिरि } Rd. 27,30. W.
ज्ञिवि - ज्ञिरि
घि e घिवि Rd. 15,84. W.
री pro वी 24,39. W.
श्रीञ् - प्रीञ् 34,30. W.
क्ष्णुञ् - ह्नुञ् 24,73. W.
क्रूञ् - क्नूञ् 31,10. Sk.
धूञ् - धृञ् 22,64. W.
गृ - गॄ 33,33. Sk.
धृ - घृ et ध्वृ 22,40.41. W.
ध्वृ - हृ 22,36. W.
शेञ् - श्येञ् 22,67. W
ष्ठै - ष्टै 22,25. W.
तकि - त्रकि 4,23. W
तौकृ - त्रौकृ 4,25. W.
व्रकि - वकि 4,14. W.
विष्क - किष्क 33,12. Sk.
उख् - ओखृ 5,7. W.
त्लिख - त्लिखि 5,35. W.
उझ - उज्झ 28,21. W.
वल्गि - वल्ग 5,35. Sk.
अर्घ - अर्ब
कर्घ - कर्ब } 14,21. seqq. W.
खर्घ - खर्ब

गर्घ pro गर्ब } 14,21. seqq. W.
घर्घ - घर्ब
वघ - घर्घ Rosen.
वर्घ - बर्ब
मर्घ - मर्ब } 14,21. W.
शर्घ - शर्ब
मृच - मुचु 7,13. W.
त्लृन्च - त्लुन्च 7,5. W.
वचि - वठि 8,9. W.
वर्च - वर्ध 32,111. W.
अछि - आछि 7,29. W.
ष्ठुर्छ - स्वुर्छा 7,34. Carey.
कज्ज - कूज्ज 7,47. Carey.
कृजि - क्षजि 6,17. W.
छजि - क्षजि 32,78. Sk.
धर्ज - धृज 7,43. W.
संज - षस्ज 7,22. Carey.
अटि - अठि 8,8. Sk.
कट - कठ 9,48. W.
खेट - खिट 9,15. W.
घुट - घुड 28,77. W.
चूट - चुट 32,72. W.
बट - वठ 9,46. W.
बटि - वटि 9,43.32,18. W.
पौटृ - यौटृ 9,2. Sk.
रट - रठ 9,49. Sk.
त्लिट - चिट 9,28. Sk.

ल्लुट pro ल्लुठ 28,87. W. Sk.
वटि - वठि 8,9. Sk.
सट - साट 35,84.r. W.
स्निट - स्निट 32,86. Carey.
ल्लुठ - ल्लुट 26,113. Sk.
ल्लुण्ठ - ल्लुण्ट 32,27. Sk.
श्रुठि - श्वठि 32,29. W.
क्षेड - खेड 35,22. Carey.
पड - पडि 32,130. W.
स्तृड - स्फुड 28,97. Carey.
कण - कूण 32,133. Sk.
घूर्ण - चूण 32,99. Sk.
पण - पष 35,10. W.
बस्त - बुस्त 32,52. Carey.
यन्त - यभ 23,11. W.
कथ - कत्थ 2,36. W.
क्नुथ - क्नूथ 19,38. W.
मुथि - लुथि 3,8. Carey.
श्नुथ - श्नुथ 19,37. W.
त्रिक्षिदा pro त्रिक्ष्विदा 18,4. 23,9. 26,134. W.
खद pro खट्ट 32,88. W
गद - गज 7,72. Sk.
तदि - भदि 2,11. W.
मिद - मद 19,54. Carey
रुदि - त्रदि 9,32. W.
वद - बद 3,14. W.

Digitized by Google

De ratione, qua radices scribuntur, pauca sunt monenda. Quæ radices re vera in consonantem excidunt, eas grammatici *a* brevi terminari faciunt, a quo nota accentus, cuique radici proprii, sustinenda est. Vopadeva etiam, quamquam effectus accentuum aliis modis exprimit, sæpe tamen metri causa radices in *a* breve cadere facit, ut hoc loco: शौक्ल्ये क्रोडि, कौल बन्धे, क्षल्ल् ज चाल्ने चये क्षल कृ ॥. In titulis hoc *a* omisi, radicibus exceptis, quæ secundum grammaticos re vera in *a* breve desinunt, eas autem Rosenium secutus secundum ultimam consonantem disposui. Pleræque, quæ a स et न incipiunt radices, has dentales literas in certis casibus in cerebrales ष et ण mutant, quod ut indicarent, grammatici ejusmodi radices a cerebralibus incipientes scripserunt; in quibus Rosenium iterum secutus in titulis dentales literas retinui, grammaticorum ratione scribendi apposita et uncis inclusa. Quæ radices a स्त, स्थ, स्न incipiunt, quarumque स mutabile est, eas omnes a duobus cerebralibus literis (ष्ट, ष्ठ, ष्ण) incipientes scribunt quidem grammatici, annotant tamen semper secundam consonantem re vera dentalem esse, quæ propter præcedentem cerebralem in cerebralem mutata sit, eamque in flexura rursus in dentalem literam transire, quum cessante causa cesset effectus. Quod quum re vera pæne nullius sit momenti, in radicibus Indico more scribendis dentales literas retinui, scripsi igitur ष्त, ष्थ, ष्न, quod non dubito, quin antiqui quoque grammatici fecerint, quo facilius ejusmodi radices ab iis, quæ re vera a

---

जिष्विदा pro जिक्ष्वदा 23,9. Sk.
स्वद् pro स्वाद 2,27. Carey.
दधि - दघि 5,54. W.
शुद्ध - शुन्ध 3,37. Carey.
षध - षघ 27,20. W.
षर्ध - षिध 3,10. W.
ष्टिध - ष्तिघ 27,18. W.
दान् - दाण् 22,32. W.
कून - कूण 33,15. W.
घन - वन 34,33. Sk.
ष्टुप - ष्तूप 32,133. Carey. Sk.
ह्लेप - ज्ञ्म 32,115. Rosen.
तुबि - लुबि 32,113. W.
तुभि - उभि 33,4. W.
वन्भ - वल्भ 10,31. Carey.
शन्भ - शल्भ 10,30. Carey.
षुन्भ - शुन्भ 11,43. Carey.

भीमृ pro मीमृ 13,25. W.
गरी - गूरी 26,45. Carey.
गुरी - गुर्वी 15,65. W.
घोर्क्ष - धोर्क्ष 15,45. W.
चुरी - चूरी 26,49. W. et Carey.
धुरी - धूरी 26,44. Carey.
रय - वय 14,2. W.
तुल्ल - तूल्ल 33,16. Carey.
फुल्ल - बल्ल 32,84. Carey.
विल्ल - बिल्ल 28,67. W.
स्यल्ल - स्यम 33,20. W.
स्थल्ल - स्वल्ल 15,37. W.
कक्ु - कक्ू 5,6. W.
गर्वी - गुर्वी 15,65. Rosen.
पव - वट 35,5. Sk.
शुल्व - शुल्ब 32,71. W.
स्वव - स्वर 35,11. W.

राभृ pro वाभृ 26,54. W.
धूक्ष - धुक्ष 16,1. W.
छर्ष - छष 21,25. Wilson.
द्विष - त्विष 23,32. W.
पिष - पिसृ 17,69. W.
रिष - विष 31,54. W.
षृक्ष - स्तृक्ष 17,9. Sk.
पिस - पुस 26,106. Rosen.
पिसि - पसि 32,73. W.
पुस - प्युस 26,106. Carey.
ब्युस - बुस 26,110. Carey.
विस - बिस 26,108. W.
वुस - बुस 26.110. W.
व्युस - ब्युस 26,110. W.
ष्वसु - ष्नसु 26,4. Carey.
उह्नि - उह्निर् 17,88. Carey.
तृह्नि - वृह्नि 17,85. W.

Digitized by Google

duabus literis cerebralibus incipiunt, distinguantur. Gravior est ratio radicum scribendarum, quibus penultima litera nasalis est, quarum aliæ nasalem in tota flexura retinent, aliæ autem eam ante affixa literis indicatoriis (अनुबन्ध) क et ङ signata ejiciunt; illud Indi signo इ, quod nasalem literam न् ante ultimam consonantem inserendam esse indicat, exprimunt, hoc inserta litera न्. Quum nasalis in utroque genere æque necessaria sit pars radicis, eam ubique in titulis nasali, quæ अनुस्वार vocatur, reddidi, forma quam exhibent grammatici apposita et uncis inclusa. De radicibus decimæ classis cfr. p. 371.

Cujusque radicis flexuram inprimis in præsenti, perfecto, duobus futuris, aoristo, gerundio, participio præteriti, præterea in passivo, desiderativo, intensivo, causativo ex auctoritate Sáyanæ, ubi Pánini non est citatus, indicavi. Quum omnino non incredibile sit, illum eas formas potius ipsum finxisse, quam in libris classicis invenisse, multos locos magis formarum grammaticarum causa citavi, quam ut vim radicis probarem. In nominibus Sanscritis Latine reddendis cum Rosenio consentio, in eo tantum discrepans, quod genera, quæ Indi परस्मैपद et आत्मनेपद vocant, latinis nominibus activi, medii et deponentis expressi; deponentia ea appello, quæ externam solummodo medii generis formam neque vim eius recipiunt. Voce conjunctivi denique tempus vedicum a Pánini लेट् dictum interpretatus sum.

Quæ vis cuique radici insit, grammatici nomine in locativo casu posito indicarunt, sed ita breviter, ita parum definite, ut raro veram vim expresserint. Vopadeva, quemadmodum omnes, quotquot deprehendere potuit, radices variasque lectiones collegit, ita quoque, nimirum ne falleret, in vi radicum statuenda omnes lectiones approbavit et recepit. Equidem, quas afferunt commentatores explicationes et interpretationes potestatum a grammaticis statutarum, semper citavi; potius tamen, quam ut illos sequerer, aut locis e libris classicis sumptis, aut, ubi exempla mihi defuerunt, auxilio nominum derivatorum et interdum linguarum cognatarum potestatem cujusque radicis indicare et quam accuratissime potui definire tentavi. Cæterum puto cavendum esse, ne illa grammaticorum de potestate radicum decreta nimis urgeantur, nam illis nihil vagius, nihil magis dubium et ambiguum esse potest; sic, ut unum modo exemplum afferam, vocula, quæ गतौ est, unumquemque motum ut eundi, currendi, volandi etc. indicat, quin etiam exprimit mutationem, quam subit lac coagulando, et nescio quam multas alias.

Quum historia Indorum tantis tenebris obvoluta sit, difficile quidem est statuere, quo tempore Indi linguam Sanscritam ita, ut grammatici eam describunt, locuti sint. Hoc tantum certum est, Vedas et pleraque quæ ad eos pertinent

Digitized by Google

De ratione, qua radices scribuntur, pauca sunt monenda. Quæ radices re vera in consonantem excidunt, eas grammatici *a* brevi terminari faciunt, a quo nota accentus, cuique radici proprii, sustinenda est. Vopadeva etiam, quamquam effectus accentuum aliis modis exprimit, sæpe tamen metri causa radices in *a* breve cadere facit, ut hoc loco: शीकन्ये क्रीडि, कील्ल बन्धे, क्ष्ल्लू स चाल्ले चये क्ष्ल्ल कू ॥. In titulis hoc *a* omisi, radicibus exceptis, quæ secundum grammaticos re vera in *a* breve desinunt, eas autem Rosenium secutus secundum ultimam consonantem disposui. Pleræque, quæ a स et न incipiunt radices, has dentales literas in certis casibus in cerebrales ष et ण mutant, quod ut indicarent, grammatici ejusmodi radices a cerebralibus incipientes scripserunt; in quibus Rosenium iterum secutus in titulis dentales literas retinui, grammaticorum ratione scribendi apposita et uncis inclusa. Quæ radices a स्त, स्थ, स्न incipiunt, quarumque स mutabile est, eas omnes a duobus cerebralibus literis (ष्ट, ष्ठ, ष्ण) incipientes scribunt quidem grammatici, annotant tamen semper secundam consonantem re vera dentalem esse, quæ propter præcedentem cerebralem in cerebralem mutata sit, eamque in flexura rursus in dentalem literam transire, quum cessante causa cesset effectus. Quod quum re vera pæne nullius sit momenti, in radicibus Indico more scribendis dentales literas retinui, scripsi igitur ष्त, ष्थ, ष्न, quod non dubito, quin antiqui quoque grammatici fecerint, quo facilius ejusmodi radices ab iis, quæ re vera a

---

त्रिष्विदा pro त्रिक्ष्वदा 23,9. Sk.
स्वद् pro स्वाद 2,27. Carey.
दधि - दघि 5,54. W.
शुद्ध - शुन्ध 3,37. Carey.
षध - षघ 27,20. W.
षर्ध - षिध 3,10. W.
ष्टिध - ष्तिघ 27,18. W.
दान् - दाण् 22,32. W.
कून - कूण 33,15. W.
चन - वन 34,33. Sk.
क्षुप - क्ष्नूप 32,133. Carey. Sk.
क्लृप - क्ष्म 32,115. Rosen.
लुबि - लुबि 32,113. W.
उभि - उभि 33,4. W.
वन्भ - वल्भ 10,31. Carey.
शन्भ - शल्भ 10,30. Carey.
षुन्भ - शुन्भ 11,43. Carey.

भीमृ pro मीमृ 13,25. W.
गरी - गूरी 26,45. Carey.
गुरी - गुर्वी 15,65. W.
घोर्क्ष - धोर्क्ष 15,45. W.
चुरी - चूरी 26,49. W. et Carey.
धुरी - धूरी 26,44. Carey.
रय - वय 14,2. W.
तुल्ल - तूल्ल 33,16. Carey.
फुल्ल - बल्ल 32,84. Carey.
विल्ल - बिल्ल 28,67. W.
स्यल्ल - स्यम 33,20. W.
स्थल्ल - स्खल्ल 15,37. W.
कक्कु - कक्कू 5,6. W.
गर्वी - गुर्वी 15,65. Rosen.
पव - वट 35,5. Sk.
भुल्व - भुल्ब 32,71. W.
स्वव - स्वर 35,11. W.

राभ्रृ pro वाभ्रृ 26,54. W.
धृक्ष - धुक्ष 16,1. W.
छर्ष - छष 21,25. Wilson.
द्विष - त्विष 23,32. W.
पिष - पिसृ 17,69. W.
रिष - विष 31,54. W.
षृक्ष - स्तृक्ष 17,9. Sk.
पिस - पुस 26,106. Rosen.
पिसि - पसि 32,73. W.
पुस - प्युस 26,106. Carey.
ब्युस - बुस 26,110. Carey.
विस - बिस 26,108. W.
वुस - बुस 26.110. W.
व्युस - ब्युस 26,110. W.
ष्वसु - ष्नसु 26,4. Carey.
उहि - उहिर् 17,88. Carey.
तृहि - वृहि 17,85. W.

Digitized by Google

duabus literis cerebralibus incipiunt, distinguantur. Gravior est ratio radicum scribendarum, quibus penultima litera nasalis est, quarum aliæ nasalem in tota flexura retinent, aliæ autem eam ante affixa literis indicatoriis (अनुबन्ध) क et ङ signata ejiciunt; illud Indi signo इ, quod nasalem literam न् ante ultimam consonantem inserendam esse indicat, exprimunt, hoc inserta litera न्. Quum nasalis in utroque genere æque necessaria sit pars radicis, eam ubique in titulis nasali, quæ अनुस्वार vocatur, reddidi, forma quam exhibent grammatici apposita et uncis inclusa. De radicibus decimæ classis cfr. p. 371.

Cujusque radicis flexuram inprimis in præsenti, perfecto, duobus futuris, aoristo, gerundio, participio præteriti, præterea in passivo, desiderativo, intensivo, causativo ex auctoritate Sáyanæ, ubi Pánini non est citatus, indicavi. Quum omnino non incredibile sit, illum eas formas potius ipsum finxisse, quam in libris classicis invenisse, multos locos magis formarum grammaticarum causa citavi, quam ut vim radicis probarem. In nominibus Sanscritis Latine reddendis cum Rosenio consentio, in eo tantum discrepans, quod genera, quæ Indi परस्मैपद et आत्मनेपद vocant, latinis nominibus activi, medii et deponentis expressi; deponentia ea appello, quæ externam solummodo medii generis formam neque vim eius recipiunt. Voce conjunctivi denique tempus vedicum a Pánini लेट् dictum interpretatus sum.

Quæ vis cuique radici insit, grammatici nomine in locativo casu posito indicarunt, sed ita breviter, ita parum definite, ut raro veram vim expresserint. Vopadeva, quemadmodum omnes, quotquot deprehendere potuit, radices variasque lectiones collegit, ita quoque, nimirum ne falleret, in vi radicum statuenda omnes lectiones approbavit et recepit. Equidem, quas afferunt commentatores explicationes et interpretationes potestatum a grammaticis statutarum, semper citavi; potius tamen, quam ut illos sequerer, aut locis e libris classicis sumptis, aut, ubi exempla mihi defuerunt, auxilio nominum derivatorum et interdum linguarum cognatarum potestatem cujusque radicis indicare et quam accuratissime potui definire tentavi. Cæterum puto cavendum esse, ne illa grammaticorum de potestate radicum decreta nimis urgeantur, nam illis nihil vagius, nihil magis dubium et ambiguum esse potest; sic, ut unum modo exemplum afferam, vocula, quæ गतौ est, unumquemque motum ut eundi, currendi, volandi etc. indicat, quin etiam exprimit mutationem, quam subit lac coagulando, et nescio quam multas alias.

Quum historia Indorum tantis tenebris obvoluta sit, difficile quidem est statuere, quo tempore Indi linguam Sanscritam ita, ut grammatici eam describunt, locuti sint. Hoc tantum certum est, Vedas et pleraque quæ ad eos pertinent

Digitized by Google

De ratione, qua radices scribuntur, pauca sunt monenda. Quæ radices re vera in consonantem excidunt, eas grammatici *a* brevi terminari faciunt, a quo nota accentus, cuique radici proprii, sustinenda est. Vopadeva etiam, quamquam effectus accentuum aliis modis exprimit, sæpe tamen metri causa radices in *a* breve cadere facit, ut hoc loco: शौक्न्ये क्रोडे, कोल्त बन्धे, क्लृ॒ ञ घात्ने घये क्लत कृ॒ ॥. In titulis hoc *a* omisi, radicibus exceptis, quæ secundum grammaticos re vera in *a* breve desinunt, eas autem Rosenium secutus secundum ultimam consonantem disposui. Pleræque, quæ a स et न incipiunt radices, has dentales literas in certis casibus in cerebrales ष et ण mutant, quod ut indicarent, grammatici ejusmodi radices a cerebralibus incipientes scripserunt; in quibus Rosenium iterum secutus in titulis dentales literas retinui, grammaticorum ratione scribendi apposita et uncis inclusa. Quæ radices a स्त, स्थ, स्न incipiunt, quarumque स mutabile est, eas omnes a duobus cerebralibus literis (ष्ट, ष्ठ, ष्ण) incipientes scribunt quidem grammatici, annotant tamen semper secundam consonantem re vera dentalem esse, quæ propter præcedentem cerebralem in cerebralem mutata sit, eamque in flexura rursus in dentalem literam transire, quum cessante causa cesset effectus. Quod quum re vera pæne nullius sit momenti, in radicibus Indico more scribendis dentales literas retinui, scripsi igitur ष्त, ष्थ, ष्न, quod non dubito, quin antiqui quoque grammatici fecerint, quo facilius ejusmodi radices ab iis, quæ re vera a

---

जिष्विदा pro जिक्ष्वदा 23,9. Sk.
स्वद् pro स्वाद 2,27. Carey.
दधि - दघि 5,54. W.
भुड - भुन्ध 3,37. Carey.
षध - षघ 27,20. W.
षर्ध - षिध 3,10. W.
ष्टिध - ष्तिघ 27,18. W.
दान् - दाण् 22,32. W.
कून - कूण 33,15. W.
चन - वन 34,33. Sk.
ष्टुप - ष्तूप 32,133. Carey. Sk.
ष्ठ्रेप - ष्ठ्रप 32,115. Rosen.
तुबि - लुबि 32,113. W.
उभि - उभि 33,4. W.
वन्भ - वल्भ 10,31. Carey.
शन्भ - शल्भ 10,30. Carey.
षुन्भ - शुन्भ 11,43. Carey.

भीमृ pro मीमृ 13,25. W.
गरी - गूरी 26,45. Carey.
गुरी - गुर्वी 15,65. W.
घोर्क्ष - धोर्क्ष 15,45. W.
चुरी - चूरी 26,49. W. et Carey.
धुरी - धूरी 26,44. Carey.
रय - वय 14,2. W.
तुल्त - तूल्त 33,16. Carey.
फुल्त - बल्त 32,84. Carey.
विल्त - बिल्त 28,67. W.
स्यल्त - स्यम 33,20. W.
स्थल्त - स्वल्त 15,37. W.
ककु - कक्कू 5,6. W.
गर्वी - गुर्वी 15,65. Rosen.
पव - वट 35,5. Sk.
भुल्व - भुल्ब 32,71. W.
स्वव - स्वर 35,11. W.

राभृ pro वाभृ 26,54. W.
धृक्ष - धुक्ष 16,1. W.
छर्ष - छष 21,25. Wilson.
द्विष - त्विष 23,32. W.
पिष - पिसृ 17,69. W.
रिष - विष 31,54. W.
षृक्ष - स्तृक्ष 17,9. Sk.
पिस - पुस 26,106. Rosen.
पिसि - पसि 32,73. W.
पुस - प्युस 26,106. Carey.
ब्युस - बुस 26,110. Carey.
विस - बिस 26,108. W.
वुस - बुस 26,110. W.
व्युस - ब्युस 26,110. W.
ष्ठसु - ष्नसु 26,4. Carey.
उह्नि - उह्निर् 17,88. Carey.
तृह्नि - वृह्नि 17,85. W.

Digitized by Google

duabus literis cerebralibus incipiunt, distinguantur. Gravior est ratio radicum scribendarum, quibus penultima litera nasalis est, quarum aliæ nasalem in tota flexura retinent, aliæ autem eam ante affixa literis indicatoriis (अनुबन्ध) क et ङ signata ejiciunt; illud Indi signo इ, quod nasalem literam न् ante ultimam consonantem inserendam esse indicat, exprimunt, hoc inserta litera न्. Quum nasalis in utroque genere æque necessaria sit pars radicis, eam ubique in titulis nasali, quæ अनुस्वार vocatur, reddidi, forma quam exhibent grammatici apposita et uncis inclusa. De radicibus decimæ classis cfr. p. 371.

Cujusque radicis flexuram inprimis in præsenti, perfecto, duobus futuris, aoristo, gerundio, participio præteriti, præterea in passivo, desiderativo, intensivo, causativo ex auctoritate Sáyanæ, ubi Pánini non est citatus, indicavi. Quum omnino non incredibile sit, illum eas formas potius ipsum finxisse, quam in libris classicis invenisse, multos locos magis formarum grammaticarum causa citavi, quam ut vim radicis probarem. In nominibus Sanscritis Latine reddendis cum Rosenio consentio, in eo tantum discrepans, quod genera, quæ Indi परस्मैपद et आत्मनेपद vocant, latinis nominibus activi, medii et deponentis expressi; deponentia ea appello, quæ externam solummodo medii generis formam neque vim eius recipiunt. Voce conjunctivi denique tempus vedicum a Pánini लेट् dictum interpretatus sum.

Quæ vis cuique radici insit, grammatici nomine in locativo casu posito indicarunt, sed ita breviter, ita parum definite, ut raro veram vim expresserint. Vopadeva, quemadmodum omnes, quotquot deprehendere potuit, radices variasque lectiones collegit, ita quoque, nimirum ne falleret, in vi radicum statuenda omnes lectiones approbavit et recepit. Equidem, quas afferunt commentatores explicationes et interpretationes potestatum a grammaticis statutarum, semper citavi; potius tamen, quam ut illos sequerer, aut locis e libris classicis sumptis, aut, ubi exempla mihi defuerunt, auxilio nominum derivatorum et interdum linguarum cognatarum potestatem cujusque radicis indicare et quam accuratissime potui definire tentavi. Cæterum puto cavendum esse, ne illa grammaticorum de potestate radicum decreta nimis urgeantur, nam illis nihil vagius, nihil magis dubium et ambiguum esse potest; sic, ut unum modo exemplum afferam, vocula, quæ गतौ est, unumquemque motum ut eundi, currendi, volandi etc. indicat, quin etiam exprimit mutationem, quam subit lac coagulando, et nescio quam multas alias.

Quum historia Indorum tantis tenebris obvoluta sit, difficile quidem est statuere, quo tempore Indi linguam Sanscritam ita, ut grammatici eam describunt, locuti sint. Hoc tantum certum est, Vedas et pleraque quæ ad eos pertinent

Digitized by Google

scripta illo tempore priora esse; quod idem etiam de codice Manuis, de carminibus epicis Rámáyana et Mahábhárata valere videtur, quamquam in multis rebus ita a grammaticis discrepant, ut quum eæ non omnes licentiæ poeticæ ascribi possint, serius quasi tempus arguere videantur. Talis discrepantia in promiscuo usu generum activi et medii, quum raro medio vis propria insit, conspicitur; in Vedis autem medium vim suam servat aut passivam recipit, ita ut inter ea dua genera nullum pæne intersit discrimen. Ex illo tempore, quo lingua Sanscrita, sicut grammatici eam describunt, florebat, pauca tantum si ulla literarum monumenta restare videntur. Quarto jam seculo ante Chr. natum lingua Sanscrita ex ore et quotidiano usu recessisse, et præter viros nobiles et sacerdotes illam edoctos cæteri dialectos e lingua sacra ortas, sive si vis linguam Sanscritam corrupte et barbare locuti esse videntur. Quanto majores illæ dialecti progrediente tempore, quæ cujusque est linguæ natura, subierunt mutationes, eo magis etiam ab usu quotidiano doctiorum et eruditorum recessit lingua Sanscrita. Qui igitur auctores eo demum tempore vixerunt, quo lingua Sanscrita in ore solummodo doctorum hominum languebat, et literæ priores operaque grammaticorum soli erant fontes, unde cognitio linguæ sacræ hauriri potuit, ii omnes nullum omnino argumentum neque ad corroboranda neque ad refellenda placita et decreta grammaticorum præbere possunt, neque eorum testimonium contra veterum usum ullius est momenti; nisi forte antiquiora, classico linguæ ævo composita, nunc vero deperdita aut non satis nota, literarum monumenta cognovisse et secuti esse putandi sint. Qua consideratione ductus libros seriore tempore scriptos non omnino prætermisi, sed ex iis locos, quum antiquiores ideoque meliores mihi defuerunt, sumpsi. Quotquot exempla loci Prákriti Sanscrite versi in dramatis exhibent, rejeci, neque intelligo, quomodo quis inde aut ex ipsis Prákritis dialectis argumenta naturæ et indolis linguæ Sanscritæ petere potuerit, quum illi loci ita ad verbum Sanscrite redditi sint, ut pæne nunquam naturæ et indolis sacræ linguæ ratio sit habita. Doleo sane, me brevitate temporis, e quatuor tantummodo primis libris carminis Mahábháratæ exempla sumere, cæteros intactos relinquere coactum fuisse. Quum Vedæ ad grammaticam Sanscritam maximi sint momenti, non dubitavi locos e libris nondum editis proferre, quapropter citavi hymnos Vasishthæ e quinto libro Rigvedæ sumptos, cum commentario Mádhavæ, octo priores libros Yajurvedæ Vájasaneyis cum commentario Mahídharæ, Nighantum et Niruktam, a Yaska conscriptos, quos omnes una cum decretis (सूत्र) Kátyáyanæ ad illos octo Yajurvedæ libros e codicibus Londinensibus descripsi.

Digitized by Google

Nostræ ætatis necessitati satisfacere, viamque lexicographis futuris certo quasi fundamento posito munire volui. Quomodo, quæ volui, assecutus sim, judicent doctiores.

De externa libri specie optime meruerunt viri honestissimi G. Müller, in officina Berlingiana rerum typographicarum actor, et E. Bonde, qui typos Sanscritos magna solertia et dexteritate cælavit; maxima vero gratia habenda est redemptori H. B. König, viro amicissimo, cujus de literis Indicis promovendis merita satis laudari non possunt, et qui, ne qua careret liber meus elegantia typographica, nulli pepercit sumptui.

Dabam Havniæ mense Martio 1841.

Digitized by Google

COMPENDIA SCRIBENDI.

Am. K.	ɔ: Amara Kosha.	Naish.	— Naishadiya.
Bh.	— Bhattikávya.	Nalod.	— Nalodaya.
Bhartr.	— Bhartrihari. ed. Bohlen.	Nigh.	— Nighantu.
Bhg.	— Bhagavad-gíta.	Nir.	— Nirukta.
Dev.	— Devímáhátmya.	P.	— Pánini. (n. numeris appositum ad notas editioni Calc. adjectas, et in commentario Böhtlingkii impressas spectat.)
Dgd.	— Durgádása. schol. Vopadevæ.		
Ep.	— Epici: M. R. Mn.		
Ghatak.	— Ghatakarpara.		
Gov.	— Gíta-Govinda. ed. Lass.		
Hit.	— Hitopadeça. ed. Bonn.	R.	— Rámáyana. ed Schlegel.
Iç. U.	— Íça-Upanishad.	Ram.	— Ramánátha.
Káç.	— Káçínátha.	Rgh.	— Raghuvansa. ed. Calc. (numeri uncis inclusi ad ed. Stenzleri spectant).
Kaç. V.	— Káçika Vritti.		
Kat. S.	— Kátyáyana Sútra ad Yajurvedam.		
Ken. U.	— Kena Upanishad.	Ritu. S.	— Ritusanhára. ed. Bohlen.
Ks.	— Kumára Sambhava.	Rv.	— Rigveda. ed. Rosen.
Kt.	— Kátantra.	Çak.	— Çákuntala. ed. Chezy.
K. U.	— Kataka Upanishad.	Sk.	— Siddhánta-kaumudí.
Kull.	— Kullukabhatta.	Sankh. K.	— Sánkhya-Kárika.
Lass. Anth.	— Anthologia Sansc. ed. Lassen.	Urv.	— Urvaçí.
		Vd.	— Loci vedici, e Pánini aliunde sumpti.
M.	— Mahábhárata.		
Mal. M.	— Málati-Mádhava.	Vv.	— Vasishthæ hymni e Rigvedæ libro quinto.
Maitr.	— Maitreya-Raxita.		
Mdh.	— Mádhava sive Sáyana.	W.	— Wilkins. Radicals of the Sanscrita language. London 1815.
Mn.	— Manu.		
Mrch.	— Mricchakati.		
M. U.	— Mundaka Upanishad.	Yv.	— Yajurveda Vájasaneyi.

Digitized by Google

RADICES SANSCRITÆ.

Digitized by Google

COMPENDIA SCRIBENDI.

Am. K.	ɔ: Amara Kosha.
Bh.	— Bhattikávya.
Bhartr.	— Bhartrihari. ed. Bohlen.
Bhg.	— Bhagavad-gíta.
Dev.	— Devímáhátmya.
Dgd.	— Durgádása. schol. Vopadevæ.
Ep.	— Epici: M. R. Mn.
Ghatak.	— Ghatakarpara.
Gov.	— Gíta-Govinda. ed.Lass.
Hit.	— Hitopadeça. ed. Bonn.
Iç. U.	— Íça-Upanishad.
Káç.	— Káçínátha.
Kaç. V.	— Káçika Vritti.
Kat. S.	— Kátyáyana Sútra ad Yajurvedam.
Ken. U.	— Kena Upanishad.
Ks.	— Kumára Sambhava.
Kt.	— Kátantra.
K. U.	— Kataka Upanishad.
Kull.	— Kullukabhatta.
Lass. Anth.	— Anthologia Sansc. ed. Lassen.
M.	— Mahábhárata.
Mal. M.	— Málati-Mádhava.
Maitr.	— Maitreya-Raxita.
Mdh.	— Mádhava sive Sáyana.
Mn.	— Manu.
Mrch.	— Mricchakati.
M. U.	— Mundaka Upanishad.

Naish.	— Naishadi[illegible]
Nalod.	— Naloday[illegible]
Nigh.	— Nighant[illegible]
Nir.	— Nirukta.
P.	— Pánini. positu[illegible] tioni. (in co[illegible] lingki[illegible] tat.)
R.	— Rám[illegible]
Ram.	— Ram[illegible]
Rgh.	— Rag[illegible] (nun[illegible] ad [illegible] tant[illegible]
Ritu. S.	— Ri[illegible]
Rv.	— Ri[illegible]
Çak.	— Ç[illegible]
Sk.	— S[illegible]
Sankh. K.	— S[illegible]
Urv.	— [illegible]
Vd.	— [illegible]
Vv.	—
W.	—
Yv.	—

तात;
P. 6.
, et
यात,
ागिषत
P. 6.
अख्यत
ख्येय et
1) No-
नगरं M.
तेन सो ऽ
pellatus. M.1.
M. 3,2735. —
. आख्याति et
1) Promul-
यानि Mn. 7,201.
राज्ञः Mn. 8,171.
ख्यापय नः
11,99. ख्याप्यं M.
udiare. मा

— अभि. Conspicere. कदा मृळीकं सुमना अभिख्यं Vv. 86,2. Caus. Notum facere, narrare. तेषां दोषानभिख्याप्य कुर्वीत शासनं राज्ञा. Mn. 9,262. 8,205.

— आ. Narrare. आख्यन् वृत्तमस्मै Bh. 3,29, 24. 1,19. 6,70. एतन्मयाख्यातं कारणं विस्तरेण वः M. 3, 16899. 15699. 2926. Bh. 6,20. 7,66. Rgh. 15,40. पन्थानं ममाख्यासि M. 3,2330. आख्याहि मे को भवान् Bhg. 11,31. Med. आख्यास्ये ते दुःखं, प्रियं (meum dolorem, gaudium) M. 3,520. 8415. Indicare, pronuntiare. ज्ञानं (रहस्यं) Bh. 18,63. इतिहासं M. 1,26. यो दोषवतीं कन्यामनाख्याय प्रयच्छति Mn. 8,224. 9,73. Recitare, legere. पापं महाभारतमाख्याय मुच्यति M. 1. 656. Nuntiare. पितुराख्याहि मां R.2.34,1.72,32. आख्यात रामाय सुमन्त्रो द्वारि तिष्ठति R. 2.16,5. Nominare, vocare. त्वां सप्तार्चिर्मुखमाचख्युः Rgh. 10,20. Bh. 15,39. Mn. 4,6. M. 1,2674. Caus. Pronuntiare, palam facere. दोषं M. 1,7485. कीर्तिराख्यापिता नृषु M. 3,11285.

- - उपा. Conspicere. प्रत्यक्षत उपलंभनं P. 6. 3,80. sch.

- - प्रत्या. Repudiare, repellere, reiicere. न शक्नोति विवृते प्रत्याख्यातुं नराधिपं M. 4,344. 3,16701. R. कन्यां भजमानां. M. 1,3271. 3,2163. स्वयंवरे प्रत्याख्याता तथा M.3, 2573. Interdicere. नाख्यातः Çak. 120,2.

Late pronuntiare, clamare. व्याचख्युरुच्चैः 14,113. Enarrare, exponere. रावणस्य M. 1,53.2296. R. 1.9,27.31,1. Enarrare, Comm.

Digitized by Google

आ

ख्या.

(Rd. 24,52.) Cl. 2. act. et med. in temp. generalibus (cfr. चक्ष). ख्याति; चख्यौ, चख्ये; ख्याता; ख्यास्यति, °ते; prec. ख्यायात् et ख्येयात्, P. 6. 4,68. ख्यासीष्ट; aor. अख्यत्, °त P. 3.1,52. Pass. et Imps. pass. ख्यायते, fut. ख्यायिता et ख्याता, ख्यायिष्यते et ख्यास्यते; aor. अख्यायि, pl. अख्यायिषत et अख्यन्त; prec. ख्यायिषीष्ट et ख्यासीष्ट, P. 6. 4,62. Pass. refl. aor. अख्यायि, अख्यायिष्ट, अख्यत P. 3.1,66. part. ख्यात P. 8.2,57. pt. fut. ख्येय et ख्यातव्य. Passivum solum usurpari videtur. 1) Nominari, appellari. हिरण्यपुरमित्येवं ख्यायते नगरं M. 3,12209. 8384. 2) Nuntiari. c. gen. pers. तेन सो ऽख्यायि राघवस्य Bh. 15,86. ख्यात 1) appellatus. M. 1. 2640. Bh. 6,97. 2) celebratus, inclytus. M. 3. 2735. — Des. चिख्यासति, °ते. Int. चाख्यायते, चाख्याति et चाख्येति. Caus. ख्यापयति, अचिख्यपत्. 1) Promulgare, palam facere. ज्ञात्वा ख्यापयेद्भयानि Mn. 7,201. अदेयस्य वर्जनात् ख्याप्यते दौर्बल्यं राज्ञः Mn. 8,171. 2) Narrare. c. gen. pers. अजानतां ख्यापय नः कस्यासि भार्या M. 3, 15601. 15697. Mn. 11,99. ख्याप्यं M. 3,12406.

— अति. Renuntiare, repudiare. मा नो अतिख्य, आगहि Rv. 4,3.

— अनु. Revelare. अनु पूर्वाणि चख्ययुर्युगानि Vv. 70,4.

— अन्तर्. Interdicere, denegare. c. gen. pers. (? nosse, Rosen.) अन्तर्हि ख्यो वेदो अदाशुषां, तेषां नो वेद आभर Rv 81,9.

— अभि. Conspicere. कदा मृळीकं सुमना अभिख्यं Vv. 86,2. Caus. Notum facere, narrare. तेषां दोषानभिख्याप्य कुर्वीत शासनं राजा. Mn. 9,262. 8,205.

— आ. Narrare. आख्यन् वृत्तमस्मै Bh. 3,29, 24. 1,19. 6,70. एतन्मयाख्यातं कारणं विस्तरेण वः M. 3, 16899. 15699. 2926. Bh. 6,20. 7,66. Rgh. 15,40. पन्थानं ममाख्यासि M. 3,2330. आख्याहि मे को भवान् Bhg. 11,31. Med. आख्यास्ये ते दुःखं, प्रियं (meum dolorem, gaudium) M. 3,520. 8415. Indicare, pronuntiare. ज्ञानं (रहस्यं) Bh. 18,63. इतिहासं M. 1,26. यो दोषवतीं कन्यामनाख्याय प्रयच्छति Mn. 8,224. 9,73. Recitare, legere. पापं महाभारतमाख्याय मुच्यति M. 1. 656. Nuntiare. पितुराख्याहि मां R. 2.34,1. 72,32. आख्यात रामाय सुमन्त्रो द्वारि तिष्ठति R. 2. 16,5. Nominare, vocare. त्वां सप्तार्चिर्मुखमाचख्युः Rgh. 10,20. Bh. 15,39. Mn. 4,6. M. 1,2674. Caus. Pronuntiare, palam facere. दोषं M. 1,7485. कीर्तिराख्यापिता नृषु M. 3,11285.

- - उपा. Conspicere. प्रत्यक्षत उपलंभनं P. 6. 3,80. sch.

- - प्रत्या. Repudiare, repellere, reiicere. न शक्नोति विवृते प्रत्याख्यातुं नराधिपं M. 4,344. 3,16701. R. 1.57,13. कन्यां भजमानां. M. 1,3271. 3,2163. स्वयंवरे लोकपालाः प्रत्याख्याता तया M. 3, 2573. Interdicere. उत्सवः प्रत्याख्यातः Çak. 120,2.

- - व्या. Late pronuntiare, clamare. व्याचख्युरुच्चैः प्रहस्तं हतं Bh. 14,113. Enarrare, exponere. रावणस्य जन्म M. 3,15881. 1,53. 2296. R. 1.9,27. 31,1. Enarrare, scholiis instruere. Comm.

- - समा. Narrare. संक्षिपतः समाख्याय दिवि प्रत्रासं M. 3,11915. समाख्याहि किं दुःखं दुरत्नीविनां M. 3,13227. प्रवृत्तिरस्याः समाख्याता M. 3,11205.

— परि. Renuntiare, relinquere. मा नः परिख्यदक्षरा. Vv.36,7. मा नो मरुतः परिख्यन् Vv. 93,8.

— संपरि. Enumerare. M. 1,2561.

— प्र. Celebrare, laudare. प्रख्यातो गुणैः M. 3, 1806. 10548. प्रख्यायमान M. 3,2661.

— वि. Celebrare, nominare. विख्यात M. 1. 2642.2668. वि ह्यख्यं मनसा इन्द्राग्नी Rv. 109,1. Perlustrare. वि जनाञ्छ्यावाः अख्यन् Rv.35,5. वि सुपर्णो अन्तरिक्षाण्यख्यत् Rv. 35,7. जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः Vv. 13,3. — Caus. Palam facere, confiteri. एनः Mn. 11,83. Celebrare वीर्यं लोकेषु. M. 3,10405.

- - अभिवि. Celebrare, nominare. अभिविख्यात M. 1,2641.2668. Aspicere. अभिविख्येषं Yv. 1,11.

— सं. Numerare. c. acc. M. 3,2619.2822. Computare. संख्याय वनवासं R. 2.40,15. अहो ऽश्वमेधः संख्यातः R. 1.13,43. Conspicere समख्ये देव्या धिया Yv. 4,23. (conspicior divina mente).

- - परिसं. Enumerare. न शक्यं परिसंख्यातुं बहुत्वात् M. 1,2143. 2,345. Computare. Mn. 1.71. M. 1. 3507.

- - प्रसं. Enumerare. M. 1,2547.

1. गा.

(Rd. 25,25.) Ved. Cl. 3. act. जिगाति, जिगीतः जिगति P. 6.4,112.113. 1) Laudare, canere. cfr. गै et गौ ०: स्तोतृ Nigh. 3,16. देवाञ्जिगाति सुम्नयुः (?) P. 7.4,35.38. 2) Nasci, gignere. (Vp.) cfr. जन et गौ, ग्नाः fæmina. Nigh 3,29.

— अभि. Cantare, laudare. अभि यज्ञं विश्वप्स्यो जिगाति (an e seq. rad.?) Vv. 71,4.

2. गा.

(Rd. गाङ् 22,53.) Cl. 1. (Alii Cl. 2.) dep. गाते (in omn. numeris) 1. गे, pot. गेत, pf. जगे, गाता, गास्यते, गासीष्ट, aor. अगास्त. Pss. गीयते, अगायि. Des. जिगासति. Int. जेगीयते P. 6. 4,66-69. Caus. गापयति, अजीगपत्. Has formas e Mâdhava descripsi; apud auctores præter formas Vedicas non nisi eas, quæ radici इ (q. cfr.) substituendæ sunt, inveni — Ire — Ved. Cl. 2. et 3. जिगाति v. जगाति, गाति Nigh. 2,14. जिगात, Impf. अजिगात् et अजगन् Nigh. ibd. Pot. जगायात्. Aor. अगात् et गात्, गुः et अगन् Nigh. Conj. (उप) गेषं et गेयं. — Ire. अध्वानं अगाम Rv. 31,16. Adire. गुहा गुहं गाः Rv. 67,3. धेना दाशुषे जिगाति v. जगाति. Rv. 2,3. Venire. अच्छा सूरीन् जिगात Vv. 57,7.

— अति. Antecedere, excellere. अत्यन्याँ अगां Yv. 5,42.

— अनु. Sequi. ऋतस्य देवा अनु व्रता गुः Rv. 65,2.

— अन्तर्. Permeare, penetrare. जनूँष्यन्तर्वियना जिगाति Vv. 4,1.

— अप. Abire. इहेव स्त, मापगात Yv. 3,21.

— अपि. Adire, adoriri, perturbare. मा शिश्नदेवा अपिगुर्ऋतं नः Vv. 21,5.

— अभि. Aggredi, adoriri. अभि सिध्मो अजिगादस्य शत्रून् Rv. 33,13.

— आ. Adire. रथो विश आजिगाति Rv. 117,4. ओ नर इन्द्रं गुः Rv. 104,2.

- - अभ्या. Id. रूपेण वो रूपमभ्यागां Yv. 7,45.

— उद्. Oriri. सूर्य उद्गाः Vv. 62,2. उदगादादित्यः Rv. 50,13.115,1. Yv. 7,42.

— उप. Accedere, inire. नान्याँ उपागां Yv. 5,42. यथा यमस्य गादुप Rv. 38,5. सत्यमुपगेषं Yv. 5,5. उपगेयं P. 3.1,86.

— निस्. Exire. निः स्वधितिर्गात् Vv. 3,9.

— परि. Circumire. पंचक्षितीः परिजिगाति (de aurora) Vv. 75,4. परि वां सप्त स्रवतो रथो गात् Vv. 67,8. (जुहूः) बाह्वोर्दधाना परिजिगाति Vv. 84,1.

— प्र. Procedere. प्र रक्षसी जिगाति नक्तं Vv. 104,17. प्रजिगात Rv. 85,6. सोमस्य जिह्वा प्रजिगाति चक्षसा Rv. 87,5.

- - उपप्र. Adire. उप देवान् विशः प्रागुः Yv.6,7.

घ्रा

(Rd. 22,28.) Cl. 1. act. जिघ्रति P. 7.3,78. जघ्रौ, घ्राता, घ्रास्यति, pr. घ्रायात् et घ्रेयात् P. 6.4,68. aor. अघ्रात् et अघ्रासीत् P. 2.4,78. Pass. घ्रायते, aor. अघ्रायि, अघ्रासत. pt. घ्रात et घ्राण P. 8.2,56.— Epic. med. जिघ्राणः, अजिघ्रत (c. उपा), et cl. 2. उपाघ्राति. — 1) Olfacere, odorem percipere. दीपनिर्वाणगन्धं. Hit. 1,69. जिघ्राणो वसागन्धं M. 1,

Digitized by Google

5781. अघ्रायि गन्धवहः Bh. 2,10. 2) Odorari, olfactare. धूमगन्धं R. 1.13,40. जिघ्रन्नपि हन्ति भुजंगमः Hit. 3,14. स मुखं तस्य जिघ्रति Hit. p. 111,1. — Des. जिघ्रासति. Int. जेघ्रीयते P. 7.4,31. जाघ्रेति et जाघ्राति, dual. जाघ्रीतः etc. P. 6.4,113. Caus. घ्रापयति, aor. अजिघ्रपत् et अजिघ्रिपत् P. 7.4,6. Odorari facit. c. 2. acc. अजिघ्रपन्नन्यानोषधीः Bh. 15,109.

— अव. 1) Olfactare. c. acc. Mn. 3,218. 2) Osculari, de basiis tantum fronti vel capiti impactis. अवघ्रातो मूर्धनि R. 2.20,21.

— आ. 1) Olfacere. आघ्राय मानुषं गन्धं M. 1.5933. Mn. 11,149. 2) Olfactare. c. acc. M. 3,10189. कर्पूरगन्धो मुखे ऽस्य मयाघ्रातः Hit. p. 110,21. 3) Osculari. (cfr. अव° 2.) शिरसि तं R. 2.70,16. आजघ्रुर्मूर्ध्नि बालान् चुचुम्बुश्च Bh. 14,12. M. 1,8000. Med. Id. प्रीत्याजिघ्रत मूर्ध्नि तं M. 3,15135. मूर्ध्नि om. तमाघ्राय M. 3,11296.

- - उपा. Olfacere. उपाघ्राति गन्धान् M. 3,14504. Osculari, deosculari. (अव). तौ मूर्धनि R. 1.4,9.17,29. 28,34.77,4. M. 2,23.3,1776.

- - समुपा. Osculari. तं मूर्ध्नि R. 2.72,4.

- - समा. Osculari. कनीयसः शिरस्सु M. 1,5062. तं मूर्ध्नि M. 1,5218. R. 2.72,4.

— उप. 1) Olfacere. आमोदं Rgh. 1,44. 2) Osculari (अव). R. 2.72,30. मूर्धनि तमुपजघ्रौ Rgh. 13,70. (जिघ्रौ ed. Calc. perperam) Med. Id. तां मूर्ध्नि उपाजिघ्रत M. 1,7982.

ज्ञा.

(Rd. 31,26.) Cl. 9. Act. et Med. जानाति, जानीते P. 7.3,79. जज्ञौ, जज्ञे; ज्ञाता; ज्ञास्यति, °ते; Prec. ज्ञायात्, ज्ञेयात् P. 6.4,68. ज्ञासीष्ट; Aor. अज्ञासीत्, अज्ञास्त. Pass. ज्ञायते, जज्ञे, ज्ञाता et ज्ञायिता, ज्ञास्यते et ज्ञायिष्यते, prec. ज्ञासीष्ट et ज्ञायिषीष्ट, aor. अज्ञायि, अज्ञासत et अज्ञायिषत, pt. ज्ञात, ज्ञेय. Ep. जानीम. Impr. जानत M. 2,2397. Epici utrumque genus promiscue usurpant, lingua autem classica ea usu distinguit. 1. Act. 1) Animadvertere. विधुन्नाशं नाज्ञासिषं भोगेषु रतः Bh. 7,26.91. 2) Cognoscere. c. acc. M. 3,2739.2880. नाज्ञास्यस्तत् सर्वं Bh. 5,8. Pass. M. 3,2711. ज्ञास्ये ऽहं समस्तैः, ज्ञायिष्यन्ते मया Bh. 16,40.41. कथं न ज्ञेयमस्माभिः पापान्निवर्तितुं Bhg. 1,39. जज्ञाना (notos) पूतदक्षसा Rv. 23,4. Imp. 2. Explora, exquire. जानीहि के स्वित्ते शेरते M. 1,5936.3,2890. ज्ञा° भ्रातरं यदि जीवति M. 3,269. Comperire. मा ज्ञासीस्त्वं, सुखी रामो यदक र्षीद्रक्षसां Bh. 15,9. Agnoscere. M. 4,2255. Naish. 10,32. त्वा रवेण जज्ञुः Vv. 79,4. 3) Nosse, Scire. acc. Mn. 2,110. R. 2.75,3. M. 1,4861. 3,11365. यदि अज्ञास्यं M. 2,2600. न जानाति नलं M. 3,2903. ये नामधेयस्याभिवादं न जानते Mn. 2,123. न जानीम तव नाथं M. 3,15591. ये वां जज्ञुः Vv. 62,4. तस्य तपसो वीर्यं जानानः M. 1,999. न जानीध्वं M. 2,1340. Pss. नाज्ञायिषि त्वया Bh. 4,32. न जानाति देवितुं M. 2,1720. तं पापं न जानीमो यदि जीवति M. 1,5879. न जानाति क्व नलो गतः M, 3,2902. — 2. Med. 1) Nosse (refl.) गां जानीते (suam vaccam) P. 1.3,76. (Pronom. pers. additis, act. etiam usurpatur स्वां गां जानाति v. जानीते. Præpos. radici præfixis activum vi medii præditum est. P. 1.3,76.). 2) Callere. जानाना विभ्रमान् Bh. 8,47. दस्युहत्याय जज्ञिषे Rv. 51,6. (जन् ?) 3) Intr. c. gen. instrumenti. Agere (?) मधुनो, सर्पिषो जानीते ɔ: मधुना, सर्पिषा, उपायेन प्रवर्तते P. 1.3,45. 2.3,51. ज्ञास्ये रात्रौ Bh. 8,26. — Des. Dep. जिज्ञासते P. 1.3,67. Epic. etiam act. Cognoscere, experiri velle. तत्त्वं जिज्ञासमानः M. 1,3592.3,8660. बलमस्य Bh. 2,43. जिज्ञासन्तो धनुषो वीर्यं R. 1.33,10. Scire velle. ह्रासं ते जिज्ञासामि R. 2.35,19. Tentare. भावं Rgh. 2,26. प्रेम Bh. 8,33. जिज्ञाससे मां भरतस्य प्रियाप्रिये R. 2.12,15. शिविं जिज्ञास्यामः (जिज्ञासिष्यामः ?) M. 3,13274. हयान् जिज्ञासांचक्रिरे Bh. 14,91. M. 3,2782. जिज्ञास्यतां रथः सद्यो व्यक्त एष हिरण्मयः M. 3,8630. Int. जाज्ञायते, जाज्ञेति, जाज्ञाति. — Caus. ज्ञापयति et ज्ञपयति (Rd. ज्ञप 32,80. cfr. 19,50.) aor. अजिज्ञपत pt. ज्ञापित, ज्ञपित et ज्ञप्त P. 7.2,27. Facere ut quis cognoscat, sciat. Petere. त्वां ज्ञापयामहे रक्ष लोकान् भयात्. M. 3,8762. Caus. Des. जिज्ञापयिषति, जिज्ञपयिषति, ज्ञीप्सति P. 7.2,49. 4,56. Sk. 155,a. ज्ञीप्स्यमानं P. 1.4,34. Ostendere velle. स्वां जिज्ञापयिषुः शक्तिं Bh. 9,37.

— अनु. 1) Assentiri. यदि मे ऽनुजानन्ति गुरवो. R. 1.21,17. Sinere, permittere. c. acc. वनवासानुयानाय मामनुज्ञातुमर्हसि R. 2.52,41. M. 2,1230.3,2047.4 799. द्यूतं M. 1,136. अभिप्रायं M. 3,2955. अनुज्ञातो द्विजैः Mn. 3,253. अनुजज्ञे गमनं सुतस्य Bh. 1,23. (Bharata-

Digitized by Google

Malla medium ex reg. Vop. p. 208.58. अनुशब्दस्य उपसर्गप्रतिरूपकत्वेन explicat. Jayamangala et Sk. 167,a.5. passivum, तेन audito, volunt). Inde voce गमन omissa. 3) Veniam discedendi dare, dimittere, valedicere. acc. लक्ष्मणमनुजानीहि R. 2.34,23. वां M. 1,8477.5899. Dep. अनुज्ञे तं M. 3,14841. अम्बां M. 1,4136. अनुजाने त्वां R. 2. 70,17. Valedicere, relinquere. तत्सर्वं R. 2.27,4. Trop. Ignoscere. यत् कृतवांस्त्वं ममाप्रियं तदनुजानामि M. 1,7772. 4) Donare, honorare. वीर्येण अन्वजानन्त मां ा: abeuntem. M. 3,12045. अन्वजानात् स दिव्येन चक्षुषा तान् ा: venientes. M. 3,11631. 5) Jubere. त्वामनुजानामि न गन्तव्यं R. 2.21,25. — Des. act. trans. अनुजिज्ञासति पुत्रं P. 1.3,58. Concedere, dare velle. c. acc. अनुजिज्ञासता लङ्कादर्शनमिन्दुना उदैयत Bh. 8,35. (Med. intrs. cfr. ज्ञा 2.3. सर्पिषोऽनुजिज्ञासते ा: सर्पिषा प्रवर्तितुमिच्छति Sk. 166. a.) Caus. Facere ut quis sinat, veniam impetrare. ते ऽनुज्ञाप्य धृतराष्ट्रं दहने बुद्धिमकारयन् M. 1,5636. Facere ut valedicet abiens, veniam discedendi dare. अतिथिमननुज्ञाप्य नाधीयीत Mn. 4,123. R. 2.71,13.

- - अभ्यनु. 1) Sinere, permittere. c. acc. M. 2, 1225. °ज्ञात Mn. 3,243. M. 1,6617. नाभ्यनुजानामि गमनं वः M. 3,14826. 2) Dimittere. °ज्ञात R. 1.2,3. M. 3,1845. Valedicere (de abeunte) अभ्यनुज्ञाय सो ऽन्तरधीयत M. 3,8265. 3) Jubere. तेन °ज्ञाता दूता R. 2.68,11. M. 3,1813. 4) Agnoscere. हृदयेन °ज्ञातो धर्मः Mn. 2,1. 5) Asciscere sibi, arrogare sibi. पूज्ञामनर्हः कस्मात् त्वमभ्यनुज्ञातवानसि M. 2,1363. Caus. Veniam discedendi impetrare. नृपतिं °ज्ञाप्य सो ऽपचक्रमे Mn. 1,6619. 3,11394. °ज्ञापयिष्यन्तस्तं निवासं M. 3,17450.

- - समनु. Assentiri. M. 1,4972. Permittere. M. 3,14815. °ज्ञात M. 3,2245. तस्य गमनं M. 3,14824. Dimittere. °ज्ञात M. 1,8478.3,2232. Ignoscere. मे परुषं R. 2,39,38. Iubere. °ज्ञात M. 3,1850. Caus. Veniam discedendi impetrare. acc. M. 1,5824.3,8474. Veniam discedendi dare. °ज्ञाप्य तं जनं प्रविशेदन्तःपुरं Mn. 7,224. तं °ज्ञापयामास निवर्ततु भवान् R. 1.17,21. Salutare, salutem reddere. समनुज्ञाप्य सर्वानासीनानब्रवीत् M. 1,6423. Accipere, capere. रामात् °ज्ञाप्य ब्रह्मास्त्रं M. 1,6340.

— अभि. 1) Agnoscere. संदेहात् सा नाभ्यजानन्नलं नृपं M. 3,2201.2684.13339.15603. न पुत्रमभिजानामि त्वयि जातं M. 1,3060. देवतं त्वां M. 3,16757. मामेभ्यः परं Bhg. 7,13. तथ्यं M. 1,3420. In amicitiam recipere (med.) ? सैरिन्ध्रीमभिजानीष्व M. 3,2604. 2) Nosse, scire. नाभिजानामि भवेदेवं न वेति M. 3,2821. तमभिजानामि हृतं श्येनेन M. 1,8396. मां मिथ्याप्रलापिनं M. 1,3337. Dep. नाभिजज्ञे तमागतं दुहितृर्थे M. 3,2875. 3) Recordari. (sequitur impf. in sententiis subiectis, si eæ a यद् incipiunt, hoc autem omisso, futurum. Si plures actiones contemporaneæ sunt, hæc relatio, साकांक्षता (ा: प्रयोक्तुर्लक्ष्यलक्षणयोः संबन्धः Bh.) futuro et impf. promiscue exprimenda est. P. 3.2. 112.-114. अभिजानासि यत् काश्मीरेष्ववसाम. P. संभविष्याव एकस्यामभिजानासि मातरि Bh. 6,138. अवसाव नगेन्द्रेषु यत् पास्यावो मधूनि चाभिजानीहि Bh. 6,139.

- - प्रत्यभि. Recognoscere, agnoscere. acc. पुत्रं °ज्ञाय M. 1,5441.3,13392. Hit. p. 14,20.

- - समभि. Id. M. 3,2945.

— अप. (अपह्नवे). Med. P. 1.3,44. Dissimulare, celare. आत्मानमपजानानः शशमात्रो ऽनयद्दिनं Bh. 8,36. शतमपजानीते P.

— अव. Despicere, contemnere. वह्नुत्वादवजानन्तः सर्वान् M. 3,8853. °ज्ञाय रक्षो मानुषान् R. 1.14,22. °ज्ञात M. 1,6161. °जानन्ति मां मूढा मानुषीं तनुमाश्रितं? अवजानन्ति मां मूढा भजन्ति महात्मानः Bhg. 9,11. Rgh. 1,78. नावज्ञेयो रिपुः प्रकृतो ऽपि M. 4,960.3,1037. Hit. 3,94. Spernere, aspernari. भार्येति तमवज्ञाय Bh. 4,15. अवजानन्ति त्वां याजकाः पतितं यथा M. 2,179. Pass. अवज्ञे Bh. 3,8.

— आ. Animadvertere, sensibus percipere: Videre. तं विषीदन्तमाज्ञाय M. 3,448. तं तप्यमानं R. 2. 69,3.78,13. Audire. शब्दं R. 2.75,1. भर्तुराज्ञाय शासनं R. 2.34,12. भ्रातुर्वचनं M. 1,5940. R. 2.78,10. Caus. 1) आज्ञापयति et आज्ञपयति. Edocere (?). 2) आज्ञापयति (Rd. 33,59.) Jubere, mandare. तथा तथाविधानाय स्वयमाज्ञापयत् मां M. 1,5316.5265.2,1008. R. 1.66,3. किंचित् R. 2.53,23. राष्ट्रं M. 2,1800. सेनां M. 1,7652. यथाज्ञापयति देवः Hit. p. 92,1. Çak. 4,4. Et dep. यथाज्ञापयसे M. 2,2567. किमाज्ञापयसे M. 3,1836. आज्ञापयध्वमिष्टानि M. 3,15025. आज्ञापितो ऽस्मि शने M. 1,6310. R. 2.82,30. (Contra gram. est आज्ञपयति cum vi jubendi, quod interdum invenitur. e. g. Anthol. Lass.)

Digitized by Google

- - समा. Caus. Jubere. त्वां राज्ञा समाज्ञापयति Hit. p. 93,5. यात्रा समाज्ञप्ता R. 2.82,23. योगं समाज्ञापय मे बलानां R. 2.82,29.

— उप. Sine institutione discere. पाणिनिनोपज्ञातं व्याकरणं ः विनोपदेशेन ज्ञातं P. 4.3,119. cfr. उपज्ञा ज्ञानमाद्यं स्यात् Amara.

- - प्रणि. Cognoscere, scire. प्रणिजानीहि Bh. 9,160.

— परि. Percognoscere. शब्दहेतुं परिज्ञाय Hit. 2,82. Mn. 8,126. Agnoscere. तां हृदयप्रियां परिज्ञाय Hit. p. 42,8. Comprehendere. दैवैरपि न शक्यस्त्वं परिज्ञातुं कुतो मया M. 3,6099. Nosse, scire. पर्यपृच्छत् पर्यजानन् चैव ते M. 3,10334.

— प्र. 1) Pernosse, scire. acc. Bhg. 11,31. धर्ममधर्मं च अयथावत् प्रजानाति Bhg. 18,31. वाच्यावाच्ये न कुपितः प्र° M. 3,1069. Dep. न प्रज्ञास्यते कंचिन्मानवं पितृवर्जितं R. 1.8,8. Pass. न प्राज्ञायत कर्हिचित् M. 3,2696.. Refl. act. स्वर्गं लोकं न प्रजानाति मूढः (?) P. 1.3,76. 2) Concumbere, cognoscere fæminam. न स्त्रियं प्रजानाति कश्चिदप्राप्तयौवनः M. 1,2471. 3) Sapere, prudentem esse. ज्येष्ठश्चेन्न प्रजानाति, कनीयान् किं करिष्यति M. 1,8407. Caus. प्रज्ञपयति Ostendere रूपं; Alii: Docere (Haradatta); Alii: Acuere शरान् (cfr. Rd. 19,50.).

— प्रति. 1) Act. (आध्याने) Desiderare. P. 1. 3,46. प्रतिजानीह्यस्मान् Vv. 54,1. 2) Dep. 1) Polliceri, spondere. बधं रक्षसां Bh. 14,64. M. 3,10201.1,7700. C. dat. pers. तस्मै ऐश्वर्यं प्रतिजज्ञे Rgh. 12,69. सत्यं ते प्रतिजाने Bhg. 18,65. C. gen. pers. यदन्यस्य प्रतिज्ञाय पुनरन्यस्य दीयते Mn. 9,99. R. 1.38,12. M. 2,2546. Etiam act. apud epicos. ते प्रतिजानामि R. 1.21,14. M. 4, 706. प्रतिजानामि ते वाक्यं M. 3,2780. प्रतिज्ञातं रामेण वालिवधं प्रति R. 1.1,61. 2) Decernere. इति प्रत्यज्ञास्त क्रियापटुः Bh. 8,26. R. 1.65,13. कश्चिन्न द्यूते प्रमदासु प्रतिजानन्ति व्ययं M. 2,203. 3) Agnoscere, cognoscere. द्रोणं प्रत्यजानत M. 1,5170. दिशो न प्रतिजानामि M. 1,2089. प्रतिजानीहि न मे भक्तः प्रणश्यति Bhg. 9,31. 4) Profiteri. ब्राह्मण्यं प्रतिजानय M. 2,842.

- - संप्रति Polliceri. तथेति °ज्ञाय M. 3,1912.

— वि. 1) Dignoscere, discernere. गुणदोषौ विजानन् Mn. 2,212. M. 1,5878. 3,16700. पन्थानं निशि M. 1,5876. तदान्तरं विजानीते आत्मानं चेतरं जनं tum differentiam noscit inter se aliumque virum. M. 1,3075. (Chezy. तदेतरं). 2) Percognoscere, cognoscere. M. 2,2568. 3,1034. शासनं M. 3,2277. मानुषीं मां M. 3,2475.2586. न वाचा व्यवसितं विज्ञायते सतां M. 2,2543. 3) Animadvertere. acc. M. 3.1800. Bh. 6,7. 4) Pernosse, nosse. धर्मं विजानीमः Mn. 9,46. M. 1, 5678. dep. धर्मं विजानीषे M. 2,2568. R. 2.84,13. 5) Intelligere. कथमेतद्विजानीयां Bhg. 4,4.2,19. विजानन् prudens. Bhg. 2,46. — Caus. 1) विज्ञापयति et विज्ञपयति Certiorem facere, edocere. विज्ञापयामि वः M. 3,34. Urv. 1,13. विज्ञापितो गुरुदक्षिणायै Rgh. 5,20. 1,74. Hit. p. 59,20. विज्ञप्त M. 1,8462. Hit. p. 67,19. 2) विज्ञपयति (cfr. Rd. 19,50.). Laudare, exhilarare. विष्णुं Mdh.

- - प्रतिवि. Sapere, prudentem esse. M. 2, 2424.2442.

— सं. 1) Act. (आध्याने) Desiderare. c. gen. मातुः संजानाति P. 2.3,52. Mdh. 2) Dep. P. 1.3,46. Pernosse, scire. acc. v. instr. पितरं v. पित्रा संजानीते P. 2.3,22. सर्वरुतं संजज्ञे R. 2.35,17. Explorare, speculari (?) संजानान (sch. चेतयमान) Bh. 8,27. Concordem esse, consentire. संजानते Vv. 76,5. — Caus. संज्ञपयति (cfr. Rd. 19,50.) Interficere शत्रून् Mdh. Ostendere रूपं Kt. Exhilarare अज्ञान् यज्ञे Helay. 69.

ज्या.

(Rd. 31,29.) Cl. 9. Act. जिनाति P. 6.1,16. जिज्यौ P. 6.1,17. ज्याता, ज्यास्यति, जीयात्, अज्यासीत्, जीन P. 8.2,44. जीत्वा, °ज्याय P. 6.1,42. Des. जिज्यासति. Int. जेजीयते, जाज्याति. Caus. ज्यापयति, अजिज्यपत्. — (गतवत्तुवयोभावः) Senescere, senem esse. न जिनाति तेजः Helay. 9. — ज्यापयति est etiam denom. thematis वृद्ध Sk. 162,b.

1. दा.

(Rd. डुदाञ् 25,9. दाण् 22,32.) Cl. 3. act. med. et act. *). ददाति, दत्तः, ददति; दत्ते, ददते, यच्छति

---

*) Vis enim reflexiva in temporibus generalibus et medio et activo exprimitur: in temp. autem specialibus medio tantum huius radicis et activo radicis यम्, quæ in iis substituitur. q. cfr. Epici utrumque genus promiscue usurpant.

Digitized by Google

P. 7.3,78. Pot. दद्यात्, ददीत; Imp. देहि P. 6.4,119. दत्स्व. Impf. 3. pl. अददुः P. 7.1,4. अददत. Perf. ददौ; ददे et ददे, ददाते, ददिरे act. P.6.4,126.*). Fut. दाता; दास्यति, °ते. Prec. देयात् P. 6.4,67. दासीष्ट. Aor. अदात् P. 2.4,77.; अदित, अदिषत P. 1.2,17. Ger. दत्त्वा, °दाय P. 6.4,69. Part. ददत् n.m. ददती f. Pass. दीयते, ददे, दायिता, दायिष्यते, दायिषीष्ट, अदायि pl. अदायिषत, aut. = med. P. 6.4,62. Part. दत्त P. 7.4,46. (सुदत्त et सूत्त P. 6.4.124.7.4,47. देवत्त ɔ: देवदत्त Rv. 37,4.) — Dare. c. acc. rei et dat. pers. raro c. gen. v. loc. pers. तत् तस्मै R. 1.10,6.29;7.53,9. Bhg. 16,15. M. 3,2225.10582. Bh. 2,22.17,53. गां दत्त्वा गुरोः Mn. 3,95. रामे पृथिवीं R. 2.79,15. Med. fut. R. 2.30,15. Bhg. 3,12. M. 3,10584.12687. (In matrimonium) सुता ददे तस्य सुताय Bh. 2,47.6,41. सीतां दद्यां दाशरथेः R. 1.66,27. — Et in variis locutionibus. तल्पान् M. 3,14819.1,5939. Bh. 2,16. पन्था देयो द्विजातये M. 1,6703. वाचं Loqui. Bh. 6,18. सीतायै भयानि Terrere. Bh. 8,96. शोकमम्बायाः R. 2.53,21. शापमर्जुने M. 3,1867. c. पुनर Reddere. M. 1,3483. — Epica sunt: Præs. ददिम R. 1.29,15.2.53,21. (M. 2,880.). Imp. ददस्व (दद) M. 1,7160.2,1512. यौवनं स्वं ददस्व M. 1,3482. शर्म ददस्व M. 3,10836. Pot. आददेयं. Aor. अददत् M. 2,1880.3.10207.12204.13186.13408. — Vedica: 1) Dare. ये ददति Vv. 32,15. दाति Vv. 15,12.42,2. Nigh. 3,20. P. 6.1,8. Pot. ददीरन् Vv. 48,4. Imp. दातु Vv. 15,11. P. 6.1,8. दात Vv. 56,15. ददात Vv. 57,6. एता नो अग्ने सौभगा दिदीहि Vv. 3,10. Impf. (Aor.) ददत्, ददात् P. 7.3,70. ददः Vv. 24,1. अदत्तं Rv. 117,8. Perf. ददयुः Vv. 74,2. Aor. अदात् Yv. 4,16. दात् Vv. 97.4. को नो अदितये पुनर्दात् (reddiderit) Rv. 24,1. देष्म Yv. 2,32. Ger. दत्वाय P. 7.1,47. Part. दान्तः Vv. 27,4. Pass. ददीरन् Vv. 64,1. दाद्रिरे Vv. 90,1. 2) Tenere. (दद) स्तूपं ददते Rv. 24,7. ददमान Rv. 41,9. 3) Sustentare. दद कण्वं Rv. 39,9. विश्वदेवास्त्वाददन्त Vv. 33,11. यज्ञं स्वधया ददन्ते Yv. 8,61. (दादितृ Yv. 7,14). — Des. दित्सति, °ते P. 7.4,54.58. Dare velle. दित्सेयं तां M. 1,6159. दित्सत् M. 1,5119. दित्सित M. 1,4375.3,15631. दित्स्य P. 3.1,97. — Int. देदीयते P. 6.4,66. दादेति, दादाति dual. दात्तः (P. 6.4,113.). — Caus. दापयति P. 7.3,36. अदीदपत् P. 7.4,1. 1) Dare, solvere jubet. c. 2. acc. दायादानपि दापयेत् Mn. 8,160. वणिजो दापयेत् करान् Mn. 7,127.137. M. 3,15251. करं M. 1,3153. 2,1174. तौ नृपेण दाप्यौ दमं Mn. 8,59.108. Inde: Pœnas exigere, mulctare. कन्यां भजन्तीमुत्कृष्टं न किंचिदपि दापयेत् Mn. 8,365.184. 2) Dari jubere. इमानि वस्त्राणि मातुलस्य दापय R. 2.70,4. Facere ut solvatur, solvere. दापय Mrch. 64,4. Solvi jubere, exigere acc. et abl. दापयेद्धनिकस्यार्थमधमर्णात् Mn. 8,47. Trop. लेपं कुड्येषु दापय illinendum cura. M. 1,5721.

— अनु. Concedere. सूरश्चिदस्मा अनुदादपस्यां Vv. 45,2.

— अभि. Dare. अभ्यदात् M. 3,13309.

— अव Part. अवत्त P. 8. 4,65.

— आ. Med. P. 1.3,20. Act. etiam apud ep. Part. आदत्त et आत्त P. 7.4,47. Bh. 6,83. Kat. S. Yv. 4,13. 1) (ग्रहणे) Sumere, capere. तृणमादाय M. 1,6202. धनुरादाय M. 3,11960. Rgh. 10,45.(46.) Bh. 15,43.19,8. आददामि M. 3,10651. आ वज्रं ददीमहि Rv. 8,3. आ सायकमदत्त Rv. 32,3. जलं Bibere. Rgh. 2,6. वचनं v. वाचं तस्य Respondere. M. 3,11983. Rgh. 1,60. — धनुरादायमानः M. 1,7029. (vide annot. 2). — 2) Accipere. c. acc. et abl. गोमिथुनं वरादादाय Mn. 3,29.4,238. ज्ञानं तस्मात् Mn. 2,117.238. इषमूर्जमहमित आदि P. 6.4,64. c. 3) Recipere स्वमादास्यामि पाप्मानं M. 1,3483. 4) Secum ducere, secum ferre. कुन्तीनादाय जगाम M. 1,5881.6224. नाददीत पित्र्यं स्वयंवरा Mn. 9,92. आहुतयो ह्यादददायन् तं M. U. 1.2,5. 5) (स्वीकरणे) Suum facere, potiri. जयं Rgh. 1,21. पूर्वोपनिहितं निधिमाददीत Mn. 8,37. आददामो ऽस्य रत्नानि M. 4,979.1,7712. नाजितानाददे M. 2,

---

*) Hac regula Paninis non satis intellecta (cfr. 7.4,46. 8.2,38.), novam inde grammatici finxerunt radicem दद Cl. 1. (Rd. 2.16.), quam hoc modo flectunt; ददते, ददे, ददिता, ददिष्यते, अददिष्ट· दद्यते, अदादि· दिददिषते· दाददते, दाददीति, दादत्ति· दादयति, अदीददत्. Nullum talis radicis exemplum Bh. præbet; Helay. autem v. 176. ददते द्रविणं भूरि ब्राह्मणेभ्यः सदैव यः । ददते ब्राह्मणा यस्य संतुष्टा नित्यमाशिषः ॥ Cfr. formas epicas et ved. Huc quoque referenda est radix Vop. दाय् (Rd. 14,9.) दायते etc. cfr. आदा.

880. न मनांस्यादेयं स्त्रीणां M. 2,2637. 6) Tollere, auferre, demere. राज्ञां तेज आदत्ते Mn. 4,218. द्विषतां यशांसि M. 3,915. प्राणान् रक्षसः M. 3,16434. पापं Bhg. 5,15. 7) Tollere, elevare. सर्वमाददीय यदिदं पृथिव्यां (de vento) Ken. U. 16.

‑ ‑ अभ्या. Med. Capere, arripere. न ह्रीनतः परमभ्याददीत M. 1,3556.

‑ ‑ उपा. Med. Suscipere, tollere. acc. उपादाय. M. 1.5880. Sumere, capere. धनुरुपाददे Rgh. 9,55. M. 3,1553.2937.12090. मार्गमुपादाय R. 2.17,5. Accipere. M. 3,8537. Secum ducere, secum ferre. R. 1.18.9. M. 3, 2606. 3028. 4,1775. Auferre, demere. acc. et abl. वसु तेभ्यः M. 2,1100. — Act. Dare, administrare. उपाददाद्भ्रोर्मधु मांसं च R. 2.96.36

‑ ‑ समुपा. Med. Tollere, capere. R. 2.25,25. M. 1,6974. Auferre. तेजांसि समुपादत्ते M. 3,11876.

‑ ‑ प्रा. Dare. प्रादातुं तत् M. 1,8469.

‑ ‑ प्रत्या. Revocare, mutare. शापं प्रत्यादातुं न शक्तः M. 1,785.

‑ ‑ व्या. Aperire. Act. P. 1.3,20. नदी कूलं व्याददाति; विपादिकां vulnus. Præsertim मुखं व्यादा° ibd. inde: व्यादितास्य M. 2,946. 3,11115. v. व्यात्तास्य M. 3,2420. Voce मुख om. व्याददाना os aperiens. (dep. ep.) M. 3,11502. Med. Os alius aperire. व्याददते पिपीलिकाः पतंगस्य मुखं Sk. 163,b.4.

‑ ‑ समा. Med. Secum ducere. Bh. 5,95. Colligere. बहूनि पर्णानि समाददे M. 3,11395. °देय Mn. 2 240. Sumere, capere. विप्रेभ्यो मात्रं समादाय Mn. 3,219. विल्वादाखं M. 1,6390. Trop. वाक्यं समाददे Respondit. M. 5,26. Auferre, demere. M. 2,1428. Act. Dare. फलानि समाददन्मे M. 3,10063.

— नि. Dare. उषो आयुर्निदिदीहि प्रजावत् Rv. 113,17. Part. नीत्त P. 6.3,124. — परिणिददाति, प्रणिददाति, प्रण्यददात् P. 8.4,17.

— निस्. Part. निर्दत्त P. 7.4,47.

— परा. Prodere, dedere. मा नो परादाः Vv. 46,4. Rv. 104,8. मा नो ऽ वीरते परादाः Vv. 1,19. Largiri. यो भोजनं परादाति दाशुषे Rv. 81,6. Part. परात्त P. 7.4,47.

— परि. Committere, tradere. वैश्याय परिददे पशून् Mn. 9,326. पृथां परिददौ द्विजाय M. 3,17039. c. gen. भृत्यान् राज्ञः परिदाय M. 3,10868. Part. परीत्त P. 6.3,124.

— प्र. Part. प्रत्त P. 7.4,47. Bh. 3,50. 1) Porrigere, dare. Acc. et dat. अस्मै प्रददुः मोदकान् R. I. 9,35.13,53. M. 1,4233. 8470. 3,2227. 15630. वरं R. 1.39,6. c. loc. शतानि प्रादाद्विजमुख्येषु M. 2,1928. c. gen. तस्यापि अन्नं प्रदद्यात् Mn. 3,108. सखायं तस्य चित्रसेनं M. 3,1795. (In matrimonium dare) वोढुः कन्या प्रदीयते Mn. 8,204. तां तस्मै R. 1.10,8. प्रदिदिषि नामराय Naish. 6,93. 2) Prodere, dedere. सुहृज्जनं प्रदातुं न शक्ष्यामि M. 1,6219. अहये तान् प्रददात् सोमः Vv. 104, 9. 3) Divulgare, narrare प्रवृत्तिं प्रददुः पुरे M. 1,6306. — Caus. Comportari jubere. आग्नेयानि तत्र प्रदापय M. 1,5723.

— संप्र. Porrigere, dare. acc. et dat. तत्ते संप्रदास्यामि M. 4,1140. 1,7362. आसनं M. 2,148. c. gen. याचतां संप्रदीयते M. 3,8531. Caus. Dandum curare. तस्य वस्त्राणि संप्रदापय R. 2.32,16.

— प्रति. Dare. निवृत्तो प्रतिदास्यामि भोजनं ते M. 1,6721.

— वि. Dare. विदे हि रुद्रो रुद्रियं महित्वं Vv. 40,5.

2. दा et दो.

(Rd. दाप् 24,51. दो 26,39.) Cl. 2. et 4. act. दाति et द्यति P. 7.3,71.; ददौ, दाता, दास्यति, Prec. दायात् et देयात् P. 1.1,20. 6.4,67. Aor. अदासीत् et अदात् P. 2.4,78. Pass. दायते et दीयते P. 6.4,66. अदायि, दात P. 7.4,46. Am. k. 3. 2,53. et दित P. 7. 4,70. Dividere, dissecare, destruere. अग्निर्दाति रोमा पृथिव्याः Rv. 65,4. — Des. दिदासति et दित्सति P. 7.4,54. Int. दादायते et देदीयते P. 6.4,66. दादेति, दादाति. Caus. दापयति, अदीदपत्.

— आ. Exscindere, perdere कृष्णः यमादातुमिच्छति तस्य संप्लवते बुद्धिः M. 2,1430. अद्यो स्वयमूर्यदिदं आदास्यति क्षत्रं M. 2,1324. (nisi forte ad आदा 6. hi loci referendi sunt).

— प्रनिदाति, v. प्रणिदाति, °द्यति etc. P. 8.4, 18.17.

— वि. Perdere. वाचा जिता मेधया वा विदानाः (?) M. 3,10676. Alienari. c. abl. मा वीरो अस्मन्नर्यो विदासीत् (? = पक्षीयतां) Vv. 1,21.

Digitized by Google

द्रा.

(Rd. द्रा 24,46. द्रै 22,10.) Cl. 2. act. द्राति, 3pl. द्रति, दद्रौ, द्राता, द्रास्यति, Prec. द्रायात् et द्रेयात् P. 6.4,68., अद्रासीत्, Part. द्राण P. 8.2,43. Des. दिद्रासति. Int. दाद्रायते, दाद्राति, दाद्रेति. Caus. द्रापयति, अदिद्रपत् Sk. 152,b.15. (पलायनं) Fugere. द्राति (गतौ) Nigh. 2,14.

— नि. Cl. 2. et 4. (s. द्रै Cl. 1.) °द्राति °द्रायति, etc. Dormire, indormire. निदद्रौ Naish. 1,121. Part. præs. निद्रान् Bh. 10,74.

— प्रणिद्राति, परिणिद्राति P. 8.4,17.

— प्र. (Profugere) प्रद्राण P. 8.2,43.

दरिद्रा.

(Rd. 24,65.) Cl. 2. दरिद्राति, d. °द्रितः P. 6. 4,114. pl. °द्रति P. 7.1,4. Impf. अदरिद्रात्, °द्रितां, °द्रुः Perf. दरिद्रांचकार P. 3.1,15.n. aut ददरिद्रौ (ut volunt Kaçyapa et Tarangini). Fut. दरिद्रिता P. 6. 4,114., दरिद्रिष्यति, Pot. दरिद्रियात् Prec. दरिद्र्यात्; Aor. अदरिद्रीत् et अदरिद्रासीत् P. 6.4,114. Kaç. Vt. Pt. pf. ददरिद्वस् P. 7.2,67. दरिद्रित Sk. 184,b.9. Des. दिदरिद्रासति et दिदरिद्रिषति P. 6.4,114. Kar. Sk. 155, a.10. — Pauperem esse, fieri. दरिद्राति Bh. 5,86. दरिद्रितः Bh. 18,31. दरिद्रति Hit. 2,2.

धा.

(Rd. डुधाञ् 25,10.) Cl. 3. act. et med. दधाति धत्तः P. 6.4,113. दधति P. 7.1,4. धत्ते, दधते; Pot. दध्यात्, दधीत; Impr. धेहि P. 6.4,119. धत्स्व; Impf. अदधुः, अदधत; Perf. दधौ, दधे; Fut. धाता; धास्यति, °ते; Prec. धेयात् P. 6.4,67., धासीष्ट. Aor. अधात् P. 2,4,77., अधित, अधिषत P. 1.2,17. Ger. हित्वा P. 7.4,42. °धाय P. 6.4,69. Part. दधत् n. m. दधती f. Pass. धीयते P. 6.4,66., दधे, धायिता, धायिष्यते धायिषीष्ट, अधायि, अधायिषत, aut = med. P. 6.4,62. Sk. 168,b.4. Part. हित P. 7.4,42. — Epica: °दधत् (Cfr. दध्) Perf. part. °दध्युषी. — Vedica sunt: (r. v. y. = Rv. Vv. Yv.) Præs. 3. (वि)धाति r. दधते v. दधाते r. दधन्ति v. 2. दधिषे rvy. धिषे r. दधिध्वे r. दधामि vy. धामहे r. Impr. 3. धातु v. et दधातु P. 6.1,8. दधतु v. दधन्तु v. 2. दद्धि Nigh. 3,19. धिष्व r. P. 7.4,45. दधिष्व r. दधार्था y. धत्तन r. धात et धातन, दधात et दधातन y. P. 7.1,45. Pot. (सं)धयीत (अभि)धेतन Nigh. 4,3. (वि)धेम v. °दधीमहि v. धीमहि v.r. Impf. दधत् v.y. et दधात् P. 7.3,70. Prec. धिषीय P. 7.4,45. दिधिषेय v. Aor. धासथा r. (आ) धासुः v. धाः r.v.y. Part. दधान r. Inf. धियध्यै v. °धातवे r.y. Pass. Aor. धायि. v. Part. दधान v. धित in सुधित v. नेमधित, वसुधित P. 7.4,45. Præter formas regulares. — 1) Ponere, collocare. c. acc. et loc. पदं भस्मचये Hit. 2,163. दिवि सूर्यमदधात् Yv. 4,31. तस्मिन् गर्भं दधामि Bhg. 14,3. Pass. दधिरे ऽग्ना वसूनि Rv. 59,3. धाय्यग्निः पृथिव्यां Vv. 5,2. सुधितो दमे Vv. 42,4. 32,13. दधाना बाह्वोर्जुहूः Vv. 84,1. Trop. तव शर्मन् (loc.) प्रियतमे दधानाः Vv. 95,5. अदितित्वे यज्ञं दधतु ते Vv. 51,1. समाधिं लक्ष्ये न दधे Bh. 2,7. C. मनः, मतिं etc. Animum intendere ad aliquid (loc. dat. inf.), constituere, consilium capere. धर्मे दध्यान्मनः Mn. 12,23. कुमारानुगमने मनांसि दधुः Bh. 3,11. गमनाय मतिं दधुः R. 1.9,40. वधायास्य मनो दधे M. 3,630. यष्टुं मनः R. 1.11,1. इति मे धीयते मतिः M. 3,12402. — C. श्रद् Fidem ponere, credere. c. acc. raro c. dat. et gen. कस्ते श्रद्धास्यते वचः M. 1,3060. न सूनृतां श्रद्दधामि ते M. 4,238. न श्रद्दधत तां दासीं M. 4,249. श्रदस्मै वचसे दधातन Yv. 8,5. कच्चिन्न श्रद्दधासि स्त्रीणां M. 2,217. न श्रद्दधासि चेत्स्वयं M. 1,3099. श्रद्दधान In deos credens, religiosus. M. 3,6050. — 2) (Aliquid apud se ponere). Med. Raro act. apud recentiores. 1) Capere, accipere, obtinere. काचः काञ्चनसंसर्गाद्धत्ते द्युतिं Hit. 0,41. वार्यं देवासो दधिरे च नः Rv. 26,8. यो वामोमानं दधते Vv. 68,5. सुते दधिस्व नश्चनः Rv. 3,6. मे गिरः Rv. 10,9. श्रवांसि धिष्व Rv. 91,18. इषं स्वश्च धीमहि obtineamus Vv. 66,9. धेया धीरत्वं Bh. 19,16. मा विवया ऊर्जं धत्स्व Yv. 6,35. 2) Habere, possidere. यद्दधिषे प्रदिवि चार्वन्नं Vv. 98,2. यस्य दधिषे पूर्व्यं पयं Vv. 92,1. जनासो अग्निं दधिरे सहोवृधं Rv. 36,2. रायः स्याम धरुणं धियध्यै Vv. 34,24. (Construe 2.3.4.1.) त्वं धरुणं धिषे सदनेषु Rv. 56,6. दक्षं दधाते अपसं Rv. 2,9. तविषीं, सहः Rv. 35,4.57,6. नामानि दधिरे यज्ञियानि Rv. 72,3. दधाना वलिभं मध्यं Bh. 4,16. प्रथिमानं Bh. 4,17. श्रियं दधाना Bh. 2,1. श्रियं दधत् Bh. 2,2. 3) Tenere. हस्ते दधानो नर्या पुरूणि Vv. 45,1. दधिषे गभस्त्योः (sc. habenas) Rv. 82,6. दधाना इन्द्र दुवः

Digitized by Google

Rv. 4,5. वायं धत्ते सेधुं Bh. 4,26.1,26. उन्नतं दधती वाक्यं Bh. 4,18. Trop. कद पिता न पुत्रं हस्तयोर्दधिध्वे वृक्तबर्हिषः Rv. 38,1. manibus tenetis, fovetis. Inde: 4) Sustentare, alere. येन तोकं धामहे Rv. 92,13. स्तोतारमिद्दिधिषेय Vv. 32,18. दधतुर्भुवनद्वयं Rgh. 1, 26. 5) Induere se. वर्मान्यन्ये दधुर्दृतं Bh. 17,54. — 3. (Aliquid apud alium ponere.) Act. 1) Dare, largiri. c. acc. et loc. अस्मे श्रवो धेहि Rv. 9,7. अस्मासु धा वाजं Rv. 48,12. चनः Yv. 8,7. Rv. 26,10. दधद्रयिं मयि पोषं Yv. 8,38. Vv. 39,6. शुष्मं मघवत्सु धत्तन Rv. 30,7. C. acc. et gen. यदस्य सो ऽदधात् Mn. 1,29. ते श्रेयो धास्यामि M. 3,2618. नो वरिवो दधन्तु Vv. 62,6.47,4.23,6. रत्नानि नः Rv. 20,7. तनूः शर्धाय धायसा स्विन्द्रियं Rv. 111,2. Etiam c. dat. यजमानाय द्रविणं दधात Yv. 8,17. द्वेषो अररुषे दधन्ति Vv. 56,19. धियं दधामि preces fero. Vv. 34,8. एष स्तोमो अधायि Vv. 24,5. Inde: 2) Petere, colere. दधुष्ट्वा भृगवः Rv. 58,6. दधि (यज्ञाकर्मा) Nigh. 3,19. — Des. धित्सति, °ते P. 7.4,54. Ponere velle. स्वं वह्निं कुह धित्सथः Rv.46,9. धित्स्य P.3.1,97. Int. देधीयते P. 6.4,66. दधेति, दाधाति, Dual. धात्तः P. 6.4,113. Caus. धापयति, अदीधपत्.

— अधि. Dare, largiri. नार्षदाय श्रवो अध्यधत्तं Rv. 117,8. अधिधा द्युम्नमस्मे Rv. 54,11. अधि नः श्रोमतं धाः Vv. 24,5. तस्मे...अधि वर्णो धत्थः Vv.68,6.

— अनु. Favere,favore amplecti. तमनुदध्युरनुध्येयं Rgh. 17,36.

— अन्तर्. Med. 1) Interponere,deponere. आमासु दधिषे पक्वमन्तः Rv. 62,9. अन्तस्ते द्यावापृथिवी दधाम्यन्तर्दधाम्युर्वन्तरिक्षं Yv. 7,5. 2) In se recipere. पृथिवि मामन्तर्धातुमर्हसि Rgh. 15,81. आत्मन्यन्तर्दधे Mn. 1,51. 3) Tegere, occulere. शेष्वानन्तर्हितायां भूमौ R. 2.9,18. तं शरौघवृष्ट्या M. 4,1683.1685. इषुभिर्व्यतिसर्पद्भिरादित्यो ऽन्तरधीयत M. 4,1042. अन्तर्धायात्मानं M. 1,6713. Inde आत्मन् om. Se occulere. c. abl. P. 1.4,28. अन्तर्धत्स्व रामात् Bh. 5,32. 6,15. 8,71. Trop. पितुरन्तर्दधे कीर्तिं obscuravit. M. 1,5519. — Pass. 1) Invisibilem esse. अन्तर्हितानां भूतानां निस्वनो ऽभवत् M. 1,119. वागन्तर्हिताब्रवीत् M. 1,4710. 2) Invisibilem fieri, evanescere. ते ऽन्तर्दधिरे M. 1,5060. देवी अन्तरधीयत M. 1,3880.4,213. सूर्यः R. 2.41,9. तद्रूपं M. 3,2619. Tr. भयं M. 1,5442. 3) Desinere. वैश्रवणावासं कथं गमिष्यामो गतिरन्तरधीयतां (?) M. 3,11441. Caus. Facit evanescere. अन्तर्धापित Nal. 3,18. sch.

- - न्यन्तर्. Reponere. नि शालुषं शिशिरे धातमन्तः Vv. 71,5. Cfr. नि.

— अपि v. पि. Claudere, operire. शालाद्वाराण्यपिधाय Kat.S. Yv. 4,17. द्वाराणि पिदधुः M. 3,12089. भुजंगपिहितद्वारं obstructum. Rgh. 1,81.(80.) अपां विलमपिहितमपववार Rv. 32,11. बिलं पांशुभिः पिहितं M. 1,5863. पांसुना छिद्रमपिधा° M. 1,8380. मुखं M 2, 2631. पिधध्वं पाणिभिर्दृशाः Bh. 7,69. कर्णौ हस्ताभ्यां M. 3,1852. कर्णौ पिधातव्यौ Mn. 2,200. वाससेनापिहिता obruta. M. 3,2723. Occulere. ध्वजेन पिहिता दिशः M. 4,1453.

— अभि. 1) Exponere, narrare. तद्वो ऽभिधास्यामि Mn. 1,42. M. 3,2475. यो गुह्यं मद्भक्तेषु Bhg. 18,68. कबन्धवधमभ्यधुः Bh. 7,78. वरः कांक्षितो ऽभिधीयतां R. 1.55,14. Hit. p. 58,22. एषा ते ऽभिहिता बुद्धिः Bhg. 2,39. मांगल्यान्यभिदध्युषी R. 2.16,20. C. वाक्यं Dicere. c. acc. अभ्यधाद्वाक्यं तं Bh. 15,9. अभिधत्से यद्वाक्यं M. 1,970. वाक्यं om. Dicere. अनृतं अभिधास्ये et °धास्यामि Mrch. 107,13.15. किमभिधास्यसि Bh. 8,127. M. 3,2549. Hit. p. 83,14. Pass. Vocari, appellari. क्षेत्रमित्यभिधीयते Bhg. 13,1.18,11. M. 3, 12705. 2) Oppugnare, invadere. मागधानभ्यधाद्बली M. 2,1070. अभिधितन Nigh. 4,3. ०: अभिधावत Nir. 6, 27. 3) Ved. अभि वो देवीं धियं दधिध्वं ad vos admittite. Vv. 34,9.

— अव. Deponere. कुण्डेषु गर्भानवदधे M. 1, 4503. Animum intendere. देव !अवधीयतां Hit. p. 83,15. अवहित R. 2.63,4.

- - अभ्यव. Ubique deponere. अश्रुभिः पतितैरभ्यवहितं प्रशशाम महीरजः R. 2.40,33.

- - व्यव. Interponere, tegere. हरिणस्य स्थिता सहचरी व्यवधाय देहं Rgh. 9,58.(57.)

— आ. 1) Apponere, imponere, ponere. c. acc. et loc. स्तनपदे पदमादधौ Rgh. 9,4. तान् आ दधातु निर्ऋतेरुपस्थे Vv. 104,9. अग्नावग्निराहितः M. 3,2696. महिष्यां गर्भमादधे. M. 3,16637. Trop. मयि मन आधत्स्व Bhg. 12,8. बाले गुणान् M. 1,6157. दोषं त्वयि M. 3,3052. गमने मतिं. R. 1.18,7. मन्त्रं दधात

Digitized by Google

यज्ञियेष्वा. Vv. 32,13. 2) Sibi apponere, capere. med. धैर्यमाधिषत Bh. 7,102.15,109. 3) Dare, tribuere. act. पृथिवी बलमादध्यात् M. 2,1149. इन्द्रे त्रैलोक्यं M. 1,7435. आ स्वप्न्यं दधीत Rv. 40,2. तमा नो अर्कं धासुः Vv. 97,5. 4) Facere. सरिन्मुखाभ्युच्चयमादधानं Bh. 2,8. इति मे व्रतमाहितं M. 3,2600.

- - अभ्या. Imponere, supponere. अभ्यादध्युः काष्ठानि तत्र Mn. 8,372.

- - उपा. Facere. मा भर्तारमसद्धर्ममुपादधाः R. 2.35,28.

- - समा. 1) Imponere, ponere. बलं क्षत्रे समादधन् M. 3,12706.8724. गर्भं °धत्स्व M. 1,4264. त्वयि भारः समाहितः M. 3,1464. कर्म M. 3,2899. तत्र दृष्टिं R. 2.93,25. चित्तं मयि Bhg. 12,9. मनस्तस्मिन् R. 1.17,33. Inde: Cogitare. यष्टव्यमेवेति मनः °धाय. Bhg. 17, 11. et मनः om: समाधात्॰: चिन्तितवान् Bh. 12,6. 2) Animadvertere. उत्पन्नामापदं यस्तु °धत्ते स बुद्धिमान् Hit. 4,6. समाहित attentus M. 3,1466. 3) Ostendere. तृणमुष्टिं समादाय सवितुस्तं समादधत् M. 3, 2933. 4) Capere. विजयार्थाय °धायैकनिश्चयं M. 1, 7625. 5) Concipere. पुत्रं °धास्ये R. 1.46,14. 6) Corrigere. दोषाः समाधातुं न शक्याः Hit. 3,38.

- - अनुसमा. Mentem componere. मनश्चानुसमाहितं येन R. 2.22,14.

- - प्रतिसमा. Refellere, refutare. Nir. 1,13. c.

— उप. Supponere, subdere. अश्मानमुपधाय शयिष्यते R. 2.42,16. शेते भुजमुपधाय R. 2.61,7. Imponere, indere. अनने तानुपाधित Bh. 15,47. त्वा (अंगारे) उपदधामि Yv. 1,17.5,25. Trop. हृदि वाणीमुपधातुं Rgh. 8,78. तदुपहितकुटुम्बः Rgh. 7,71. (68.) Bh. 2, 55.

— तिरः. Pass. Invisibilem fieri, evanescere. तिरोदधे देवः, ऋषिः Rgh. 10,48.11,90. Bh. 14,39. अज्ञकावं तिरोदधे. Vv. 50,1.

— नि. Deponere: 1) Deorsum ponere. (स्थापनं). शवमग्निने Bh. 3,35. त्रेधा निदधे पदं Rv. 22,17. न्यधिषातां तेन चरणौ भूमौ Mgh. 1,13. नि त्वां धीमहि Vv. 15,7. Rv. 17,6.44,11. मर्तेष्वग्निरमृतो निधायि Vv. 4,4. Trop. इति मनसि निधाय animum inducere. Hit. p. 87,13. अद्रव्ये निहिता क्रिया facta. Hit. 0,43. 2) Abjicere. दिनान्ते निहितं तेजः सवित्रा Rgh. 4,1. अस्मे अन्तर्निहिताः केतवः स्युः Rv. 24,7. 3) Sepelire. प्रेतं निदध्युर्भूमौ Mn. 5,68. 4) Servandum dare. न्यदधुराश्रमे रत्नानि M. 3,11549.4,168. निधातव्यो राज्ञा ब्राह्मणेषु निधिः Mn. 7,83. — Caus. Custodiri jubere. प्रणष्टस्वामिकं (?) रिक्थं राजा त्र्यब्दं निधापयेत् Mn. 8,30.

- - अधिनि. Deponere, impertiri. अस्मे श्रियमधिनिधेहि Rv. 43,7.

- - उपनि. 1) Deponere, abdere. पूर्वोपनिहितनिधिः Mn. 8,37. 2) Imponere, injicere. भयमुपनिदधे स तेषां Bh. 4,45.

- - परिणि. P. 8.4,17. परिणिदधाति etc.

- - प्रणि. P. 8.4,17. Deponere, infigere, imprimere. यदि त्रपुणि मणिः प्रणिधीयते Hit. 2,71. वक्त्रेण वक्त्रं प्रणिधाय शब्दं चकार M. 3,10062. Prosternere. कायं Bhg. 11,44. c. मनः Animum convertere ad alqd. गन्तुं मनः °दधे. Bh. 6,142. मनः om. प्रणिहित intentus. स्वार्थे Bh. 9,99. बुद्धिः प्रणिहिता येन R. 2.22,14.

- - संप्रणि. Seponere, negligere. तवैवाज्ञां संप्रणिधाय M. 3,13194.

- - प्रतिनि. Constituere, præcipere. इति प्रतिनिधाय संग्राम M. 1,4505.

- - विनि. Demere, removere. विनिधाय ततो भारं M. 1,2984. Gov. 4,6. स्तनविनिहितं हारं Late impositum. Gov. 4,11.

- - संनि. Prope deponere. फलानि संनिधाय M. 1,2984. Inde: संनिहित propinquus. Hit. 1,68.

— परि. Circumdare, circumponere. यं परिधिं पर्यधत्थाः Yv. 2,17. °धाय वल्कलं R. 1.2,10. Perdere. परि स्पशो अदधात् सूर्येण Rv. 33,8.

— पुरः. Præponere. तौ पुरोधाय रणमूर्धनि M. 3,1973. तां पुरोदधुः Rgh. 12,43. पुरोधाय (propter) सुकृतं दुष्कृतं वा. M. 1,3617. Magni facere. कवयः पुरो द्यावापृथिवी दधिरे Vv. 53,1.

— प्रति. Reddere. कण्वाय चक्षुः प्रत्यधत्तं Rv. 118,7. Singulatim ponere. अपदे पादा प्रतिधातवे Rv. 24,8. Singulatim dare. प्रति सोमं दधीमहि तुराणां Vv. 40,1.

— बहिः. Extra ponere. बार्हिर्धाय यज्ञान्निः सृज्ञामि Yv. 5,11.

Digitized by Google

— वि. 1) Disponere. कुंभेषु तान् भागान् विदधे M. 3,8850. धाता कर्म विदधाति M. 3,1222. Trop. तेषां बुद्धिः समाधौ न विधीयते Bhg. 2,44. 2) Constituere, præcipere. विदधाति कल्याणं यद्य पापकं M. 3,1141. दैवं न विदधे युगपत् सुखमात्रयोः Bh. 6,40. विधत्तां भगवानन्तं M. 3,12191. रक्षां M. 1,4505. रोगिणां रक्ष्यार्थैर्विदध्याद्दमं Mn. 9,230. यत्कर्तव्यं तद्विधत्स्व M. 2,2567. Pass. वैश्वदेवं प्रातर्विधीयते Mn. 3,122. केशान्तः Mn. 2,65. यज्ञशिष्टाशनं सतामन्नं विधीयते Mn. 3,118. 3) Facere. सहसा विदधीत न क्रियां Hit. 4,47. क्रिया व्यधत्त Rgh. 3,10. विदध्याद्धितमात्मनः Mn. 7,57. शिवं तव M. 3,57. पूजामस्मै Hit. p. 27,5. मायां M. 3,2557. इष्टिं M. 3,10148. तथा विधत्स्व यथा श्रेयो नो भवेत् M. 3,2720.4,2259. R. 1. 2,8. त्वष्टा विदधातु रायः (ः करोतु) Yv. 2,24. विदध्यात्तं मन्त्रिणं Hit. 3,17. तस्यावलां श्रद्धां विदधामि Bhg. 7,21. सूक्तोक्ती नमोवाके विधेम *) Yv. 8,25. Pass. Fieri. साध्ये सिद्धिर्विधीयतां Hit. 2,13. p. 109,1. 4) Tractare. तथा विधातुं जननीं ममार्हसि यथा न यमक्षयं व्रजेत् R. 2.38,17. अन्नपानैः सुविहिताः R. 1.13,16. M. 3,2711. 5) Dare, tribuere. रत्ना विदधः Vv. 17,7. वृत्तिं Hit. 1,171. स्वतेजो व्यदधाच्छक्रे M. 3, 8723. तन्नो देवा विधेयासुर्येन सपत्नानधिज्ञीयास्म Bh. 19,2. अमरत्वं M. 1,7640. ते ननउक्तिं विधेम *) Ic. U. 18. Yv. 5,36. 6) Accipere, comparare. पुत्रान् विधास्यते यज्ञे R. 1.8,27. मिथ्यासौ विहितेन्द्रियः Bh. 5,19. 7) Æstimare, habere. स्थावराहं कलहं विदध्यात् Bh. 12,33. 8) Colere. (dat.) वां कथा विधात्यप्रचेताः Rv. 120,1. Vulgo विधेम *) Nigh. 3,5. बृहस्पतये हविषा विधेम Yv. 4,7. ते समिधा वि° Vv. 14,2. नमसा वि° ते Rv. 114,2.36,2. Yv. 8,25. प्रति वां सूर उदिते विधेम हव्यैः Vv. 63,5.— Desid: विधित्समान Facere volens. M. 1,3657.

- - अनुवि. Pass. Obtemperare. c. acc. तं धर्मं अनुविधीयन्ते प्रजाः M. 1,4721. मां °धाय R. 2.22,26. C. gen. इन्द्रियाणां हि (वि)चरतां यन्मनो ऽनु विधीयते Bhg. 2,67. (M. 6,945.) M. 3,13945.

- - प्रतिवि. Facere, parare. चमूः °धीयतां R. 2.32,2.

- - संवि. Disponere. रक्षां पुरे M. 3,12089. Præcipere. °धत्स्व यत्कर्तव्यं R. 1.38,4. Agere, facere. तस्मान्मुच्ये यथा संविधातुं तथार्हसि Rgh. 1,73.(72.) Mn. 7,180. वैरस्यान्तं °धाय M. 3,15705. Pass. M. 3,2954. 8806. Dare. येषामामं °धत्ते सः M. 2,1900. Imponere. पुत्रं तस्यांगे °दधात् M. 2,1510.

— सं. Componere. Præcipue: 1) Sagittam arcui aptare. Med. धनुषि समधत्त मार्गणं Rgh. 3,53. R. 1.32,16. Voce धनुः etc. om. संधत्स्व वाणं M. 1, 5280.5479.3,768. Inde संधितेषुः (part.?) M. 1,5278. शरं संधयीत pot. M. U. 2.2,3. 2) Reconciliare. दूतः संधत्ते (भिन्नान्) Mn. 7,66. सुजन आशु संधेयः Hit. 1, 86. Vulgo: Reconciliari, pacem inire. (act.) acc. मित्रं सकृद्दुष्टं Hit. 2,40. v. c. instr. शत्रुणा न संदध्यात् Hit. 1,83.4,48. रिपुः संधीयते Hit. 4,118. संधित Hit. 4,48. 3) Meditari. समाधिं संदधे R. 1.29,26. 4) Communicare. देवासः सं वामोत्रो दधुः Vv. 82,2.

- - अतिसं. Fallere. cfr. अभिसं.

- - अनुसं. Explorare, exquirere. दुर्गं °धेहि Hit. p. 90,2. प्रस्तुतं Hit. p. 87,21. धर्मोपदेशं तर्केण °धत्ते Mn. 12,106. Componere mentem. अत्रात्मानं °धेहि Hit. p. 125,20.

- - अभिसं. 1) Telum dirigere in aliq. काकं तं °धाय ससर्ज R. 2.46,44. 2) Vincere, superare. (वशीकरणे) तान् °दध्यात् सामादिभिः Mn. 7,159. एनं न °दध्युः शत्रवः Mn. 7,180. 3) Fallere, imponere. जनं विद्वान् सकलं °धाय कपटैः Mal. M. 1,7. त्वया अभिसंधीयते कामिसार्थः Çak. 44,5. (अतिसं codd.); 4) Addere. आचार्यवाक्योपरमे तद्वाक्यमभिसंदधत् M. 4,913. 5) Primo loco ponere, anteponere. (?) इन्द्रं भुवना °दधुः Rv. 101,6.

- - समभिसं. Imponere, indere. प्रदेशिनीं अस्यास्ये °दधे M. 3,10452. Facere. तपः °धाय M. 3, 12714.

- - उपसं. Conjungere. वचः क्रूरोपसंहितं M. 1,5944.

*) Huc referendam esse censeo radicem विध (Rd. 28,36.) quam declinant: Cl. 6. विधति, विवेध, वेधिता, वेधिष्यति, अवेधीत् ger. विधित्वा et वे°. Des. विविधिषति et विवेधि° (P. 1.2,26.) वेविध्यते, वेविधीति, वेवेद्धि वेधयति, अवीविधत्.

Digitized by Google

- - प्रतिसं. Dirigere in aliq. विस्मयप्रतिसंहितः मन्युस्तस्य कथं शाम्येन्मां चैव प्रतिसंहितः M. 3,1926. Promittere (?) विस्मयप्रतिसंहितैः धारणैः स्तूयमानौ M. 1,7655.

ध्मा.

(Rd. 22,29.) Cl. 1. act. धमति P. 7.3,78. दध्मौ, ध्माता, ध्मास्यति, Prec. ध्मायात् et ध्मेयात् P. 6. 4,68. Aor. अध्मासीत्. Pass. ध्मायते, अध्मायि, Part. ध्मात. Ep. pass. ध्मायति, धम्यमान. Vd. दध्मसि. Flare. 1) Flando sonum edere. c. acc. शंखं दध्मौ Bhg. 1,12. M. 2,1925. शंखं ध्मास्यामि M. 4,1455. कंबून् Bh. 3,34.17,7. शंखो ध्मायति (metri c.) M. 2,1756. 2) Flando ignem excitare. धमेच्छान्तं पावकं M. 2,2483. वायुना धम्यमानो ऽग्निः M. 3,16825. Inde 3) Urere. Trop. (?). दह्यन्ते ध्मायमानानां धातूनां मलाः Mn. 6,71. Pt. ध्मात trop. inflatus. 4) Trop. Inflare, injicere. शुक्रे मे हरिमाणं दध्मसि. Rv. 50,12. Nigh. धमति 1) Ire. (गति°) 2,14. 2) Ferire. (वध°) 3,19. 3) Laudare. (अर्चति) 3,14. Des. दिध्मासति. Int. देध्मीयते P. 7.4,31. दाध्मेति, दाध्माति. Caus. ध्मापयति, अदिध्मपत्.

— अप. Difflare. मायाभिरप मायिनो ऽधमः Rv. 51,5.

— आ. Trop. दर्पाध्मात inflatus. Hit. p. 68,9.

- - समा. Inflare. शंखाः समाध्माताः M. 2,1925. कंबून् समादध्मुः Bh. 14,2.

— उप. Sufflare. 1) शंखमुपाध्मासीत् M. 3, 11706.4,1456. यदीं दिव्युप धमति (अग्निः) Ved. Lass. Anth. 98,15. 2) नाग्निं मुखेनोपधमेत् Mn. 4,53.

— निस्. Deflare, flando expellere. निरव्रतां अधमो रोदस्योः Rv. 33,5.

— प्र. Inflare. शंखौ. Bhg. 1,14. M. 3,789.12090. 4,1443. 2) Occupare (?) सिंहपुरं प्राधमत् M. 2, 1028. Caus. Flare jubere. तं प्रध्माप्य जलजं M. 3, 633. प्राध्मापयच्छंखं M. 4,1835. Trop. शंखं गृहीत्वा प्राध्मापयत त्रासनं भूतानां M. 3,14325.

— वि. Difflare, dispellere. व्यधमद्दनीकानि क्षणात् M. 1,5462. 3,11962. तानि शरैः M. 1,8310. 3,814. 12230. तिलशो व्यधमन् रथं M. 3,14911. विधमन्ति स्म दुर्गाणि स्थालानि च R. 2.80,8.

1. पा.

(Rd. पा 22,27.) Cl. 1. act. पिबति *) P. 7.3,78. पपौ, पाता, पास्यति, पेयात् P. 6.4,67. अपात् P. 2. 4,77.; पीत्वा, °पाय P. 6.4,69. (निपीय) Pass. पीयते P. 6.4,66. अपायि; पीत. Bibere, potare. Bh. 3,44. M. 3,17253. c. acc. सोमं, जलं, मधु, विषं etc. Mn. 11,8. R. 1.44,36. M. 2,2534.4,609. Bh. 15,6.19,27. Trop. तं पपौ स्म लोचनाभ्यां Rgh. 2,19. Dep. ep. पिबस्व M. 3,17259. पिबते, पिबमानः सोमं M. 5,268. 4,403. Pass. पीयते ऽम्बुदः Hit. 0,28. Etiam sensu activo**) सो ऽपीयत वारि M. 3,13611. Imps. पपे Bh.14,92.— Cl. 4. act. (Rd. पै 22,23. Cl. 1.) पायति, पपौ etc. Exsiccari. पायति धान्यमातपेन Durgs. — Ved. Cl. 1. et 2. Bibere. c. acc. et gen. Præs. पाथा Rv. 86,1. Yv. 8,31. Imp. पिबा Rv. 14,10. घृतं पिब Yv. 5,38. Rv. 10,11.23,1. पिबतं Vv. 66,18. सोमस्य पिब Rv. 4,2. मध्वः पिबतं Rv. 34,10. पिबत Vv. 38,8. Yv. 6,34. पिबन्तु Rv. 14,8. पाहि सोमान् Vv. 98,2. Yv. 7,35. पात Rv. 45,10. Vv. 66,19. तेषां पाहि Rv. 2,1. पातं Rv. 46,5. Yv. 7,31. Impf. अपिबत् सुतस्य Rv. 32,3. Perf. पपाथ Vv. 98,3. Ger. पीत्वा Rv. 4,8. पीत्वी Yv. 8,39. P. 7.1,49. Inf. पातवे Rv. 28,6. पिबध्यै Vv. 92,2. P. 3.4,9. Perf. pt. पपिवः Yv. 8, 19. cum vi præs. P. 3.2,107. — Des. पिपासति P. 7. 4,79. Bibere velle. पिपासित Sitiens. M. 3,17247. पिपीषति Rv. 15,9. Int. पेपीयते P. 6.4,66. पापेति, पापाति. Caus. act. et med. पाययति °ते P. 7.3,37. 1. 3,89. अपीप्यत् P. 7.4,4. पीपयत् Ved. Aor. part. पीप्यान Nir. 2,27. Bibere dare, potionare. द्वयान् M. 1,192. तानग्ने मध्वः पायय Rv. 14,7. न इषां पीपयः Rv. 63,8. स एषु द्युम्नं पीपयत् Rv. 77,6. गावो वत्सान् पाययन् (?) R. 2.41,9. शशी वापीरपाययत ज्योत्स्नामृतं Bh. 8,69. Rgh. 13,9. आत्मानं मध्वपाययत Bh. 8,41. Inde: 2) Bibere. दक्षं पाययते Rv. 56,1.

*) Ita Vedæ, codicesque et editiones Indicæ melioris notæ.

**) Grammatici radicem पी Cl. 4. (Rd. पीङ् 26,32.) ponunt, declinantque. पीयते, पिप्ये, पेता, पेष्यति, अपेष्ट, पीत्वा, °पीय, पीन. पिपीषते. पेपीयते, पेपयीति, पेपेति etc.

Digitized by Google

— अनु. Postea bibere. अनुपास्यसि सत्वाञ्जलिं Rgh. 8,69.(67.)

— आ. Ebibere, bibere. आपिबेयं तस्य रुधिरं युधि M. 2,2302.

— नि. Imbibere, bibere. निपीयते मृगैः पयः Mrch. 220,3.

— परि. Perbibere. सोमं परिपासि Vv. 5,7.

— प्र. Perbibere. नवं रुधिरं M. 1,5936.3,14165. Trop. मुखं चक्षुषा प्रपिबन् R. 2.45,5. Bibere incipere. राज्ञुरमृतं प्रापिबत्. M. 1,1161.

— वि. Bibere. Part. विपिपान Rv. 112,15. Vv. 22,4.

— सं. Combibere. सं यज्ञेषु पिबध्वं Vv. 37,2.

2. पा.

(Rd. 24,28.) Cl. 2. act. पाति, पपौ, पाता, पास्यति, Prec. पायात्, Aor. अपासीत्. Pass. पायते, अपायि, पात. Tueri, defendere, servare. पाथः Vv. 91,2. c. acc. पासि तान् M. 2,2607. R. 1.12,8. Part. पात् Bh. 6,96. पाहि नः M. 1,1258. पात नः स्वस्तिभिः Vv. 14,3. Acc. et abl. सा पातु मर्त्यं अंहसः Rv. 18,5. 36,14. Vv. 15,3. पाहि नो अघायोः Rv. 27,3. Servare. कीर्तिं Bh. 7,69. अधर्मान्मां पाहि M. 1,3417. उपप्लवेभ्यः प्रजाः पासि. Rgh. 2,48. — Des. पिपासति. Int. पापायते, पापेति, पापाति. Caus. et Cl. 10. act. (Rd. पाल, पल 32,69.) पालयति P. 7.3,37. Kaç. अपीपलत् (cfr. पृ Caus.) Defendendum, servandum curare, tueri, servare. अस्मान् R. 1.45,29. M. 1,8414. (dep.) व्रतं Rgh. 2,45. धनं Hit. 1,177. समृद्धिं M. 2,2211. (med.) प्रजाः M. 1,3504. Bh. 6,132. R. 1.52,7. (med.) पुरीं R. 1.5,11.

— अनु. Caus. Asservare. रिक्थं Mn. 8,27. Vulgo. trop. Servare. प्रतिज्ञां R. 1.1,24. निदेशं R. 2.34,43. M. 1,3523. स्वधर्मं M. 2,2509.3,11315. मार्गं पितामहैराचरितं R. 2.17,5. Med. तत् सत्यं अनुपालये R. 2.34,49.

— अभि. Caus. Adjuvare. अभिपालित M. 3,8472.10529.

— नि. Servare, tueri. उभे निपासि जन्मनी Vv. 8,3. पदानि पश्वो निपाहि Rv. 67,3. नो निपाह्यंहसः Rv. 91,15. नो महोभिर्निपाहि Vv. 3,7.

— परि. 1) Tutari. परिपाहि नः M. 1,8413. नरं °पासि Rv. 31,15. तन्नो रायः परिपासतो रोदसी Vv. 34,23.— Caus. Id. प्रजाः M. 3,2234. R. 2.75,21. (med.) तौ M. 1,6172. राज्यं सुतवत् °पालितं R. 2.4,3. तं पृष्ठतो ऽभ्येति °पालयन् R. 1.19,23. देशं R. 2.83,20. 2) Exspectare, manere. मुहूर्तं °पालयतां R. 2.70,13.

— प्रति. Caus. 1) Tueri, servare. तं M. 1,4080. स्वधर्मं M. 1,3521. 2) Exspectare, manere. प्रतिपालितव्यो जन्मकालः M. 1,1090. c. dat. मह्यं °पालय M. 3,8793. c. acc. अवसरं Çak. 93,12. Intr. यावदिमां छायामाश्रित्य प्रतिपालयामि Çak. 8,13.

— सं. Caus. Conservare. प्रतिज्ञां M. 3,15249.

प्रा.

(Rd. 24,53.) Cl. 2. act. प्राति, पप्रौ, प्राता, प्रास्यति, प्रायात् et प्रेयात् P. 6.4,68. अप्रासीत्; प्रायते, प्राण P. 8.2,43. पिप्रासति. पाप्रायते, पाप्राति, पाप्रेति. प्रापयति, अपिप्रपत्. Implere. अप्रासीदिषुभिर्मुखं तस्य Bh. 15,68. प्रास्युदरं Rv. 42,9. अन्तरिक्षं मध्येनाप्राः Yv. 6,2. Perf. पप्रा समीची Rv. 69,1. Pass. पप्रे मेदिनी हतैः Bh. 4,12.

— आ. Implere. त्वमाप्रा अन्तरिक्षं महित्वा Rv. 52.13. आपप्रौ पार्थिवं रजः Rv. 81,5. रोदसी महित्वापप्राथ Vv. 20,4. 98,3. आप्रा द्यावापृथिवी सूर्यः Rv. 115,1. (Yv. 7,42. P. 2.4,80. pf. om. redupl.) Part. आँ अपि प्राता निषीदति Vv. 16,8.

प्सा.

(Rd. 24,47.) Cl. 2. act. प्साति, पप्सौ, प्साता, प्सास्यति, प्सायात् et प्सेयात्. P. 6.4,68., अप्सासीत्. प्सायते. पिप्सासति. पाप्सायते etc. प्सापयति. — Edere, comedere. मांसमप्सासीत् Bh. 15,6. प्सात Am. K. 3. 2,60. Huc referenda sunt: Part. अन्धांसि बप्सता तौ Rv. 28,7. तस्य बप्सतः Vv. 55,2. et बप्सति, बभस्ति, भसथः बब्धां Nigh. 2,8. quæ omnia una cum ipsa radice प्सा e भस (vorare) orta esse videntur. प्साति Ire. (गतिकर्मा) Nigh. 2,14.

भा.

(Rd. 24,43.) Cl. 2. act. भाति, बभौ, भाता, भास्यति, भायात्, अभासीत्. Pass. Imps. भायते. Splendere *). भाति कांचनसंनिभे M. 3,2701. अभायत

*) Perf. बभौ in distico सर्वयमक dicto, quod ex quatuor partibus, easdam syllabas continentibus:

Digitized by Google

अर्केण Bh. 8,2. सुरुचिरं भाति शयनं R. 2.72,19. द्रुमः M. 3,2507.11602. Trop. राष्ट्रमाज्ञापयन् भासि M. 2,1800. Apparere, conspici. वृषकण्ठमिती भाति R.1.30,15. बभौ नष्टप्रभः सूर्यः R. 2.85,14. — Des. बिभासति. Int. बाभायते, बाभेति, बाभाति. Caus. भापयति, अबीभपत्.

- - व्यति. Sk. 163,a.12. व्यतिभाते.

— अभि. Undique splendere. नीलशष्पं अभिभाति कोमलं Ghat. 10.

— अव. Deorsum splendere. Nir. 2,7. तस्याश्रम दृष्यो ऽवभाति M. 3,10094.

— आ. Affulgere. हर्षरश्मिभिरुद्द्योतमन्तःपुरमाबभौ R. 1.15,19. दक्षसुता इवाबभुः Rgh. 3,33. उष आभाहि भानुना Rv. 48,9. Rgh. 5,70. Bh. 9,36. M. 2,1333. Apparere, videri. निधिवदाभाति तव संदर्शनं नः Bh. 7,66. आगस्कृत इवाबभौ M. 3,13701. Bh. 7,8. Rgh. 5,15. Trans. Superare fulgore. सर्वमाभासि रोचनं Rv. 49,4.50,4.

— उद्. Apparere. भगवान् स्वयमुद्बभौ Mn.1,7.

— निस्. Elucere, exoriri. वेदस्मृतिभ्यां, वेदाद्, धर्मो निर्बभौ Mn. 2,10.5,44. अपामग्नेश्च संयोगाद्धेम निर्बभौ Mn. 5,113.

— प्र. Illucescere. विमले प्रभाते R. 1.45,5. प्रभाते R. 1.47,19. Inprimis de nocte diluculo cedenti. प्रभाता रजनी R. 2.6,10.47,1. M. 3,47. Elucere. वीरान्तरतः प्रभाति मेखला मे M. 3,10054.

- - संप्र. Apparere, videri. अद्भुतदर्शनीयं विकूजितं पादयोः संप्रभाति M. 3,10055.

— प्रति. 1) Videri. प्रतिभाति विदीर्णेव चमूः M. 3,1930. c. dat. v. acc. pers. न ह्यतो प्रहृष्टः °भाति मे R. 2.72,11. M. 1,7260. Rgh. 2,47. निरानन्दा प्रतिभाति सा मां R. 2.59,18. तस्य चिन्तयमानस्य प्रत्यभात् कर्म दुष्कृतं पूर्वकृतं R. 2.62,4. 2) Obvenire, in possessionem venire. c. gen. v. acc. अस्त्राणि °भान्तु मे R. 1.55,17. तं धनुर्वेदः प्रत्यभात् M. 3,10169.

- - संप्रति. Videri. न ह्येतत् कारणमल्पं °भाति मे M. 1,8095.

बभौ मत्त्वान् विकृतः समुद्रः, constat, explicant commentatores duo, qui editi sunt, per: 1) दीप्यते स्म v. शुशुभे, splenduit. 2) हृष्टवान् v. तुतोष gavisus est. 3) बभूव v. चुकोप fuit v. iratus est. 4) वाति स्म flavit. धातूनामनेकार्थत्वात्.

— वि. Dilucere. श्वेतेभिर्भानुभिर्विभासुषः Vv. 77,5. Valde splendere. R. 2.72,20. M. 4,1867. Rgh. 5,72. अतिदीप्तौजा वि° M. 3,4024.1,5771. जारस्य चक्षसा विभाति Rv. 92,11.

- - अभिवि. Trans. Illustrare. स मानुषीरभि विशो विभाति Vv. 5,2.

- - आवि. Trans. Accendere. c. dat. स्व आ यस्तुभ्यं दम आविभाति (अग्निः) Rv. 71,6.

- - संवि. Appetere, cupere. यं यं लोकं मनसा संविभाति M.U. 3.1,10.

1. मा.

(Rd. मा 24,54. माङ् 25,6.26,33. cfr. मे.) Cl. 2. act. Cl. 3. et 4. dep. माति, मिमीते P. 7.4,46. (pl. मिमते P. 6.4,112.) मायते; ममौ, ममे; माता; मास्यति, °ते; मेयात्, मासीष्ट; अमासीत्, अमास्त; मित्वा Sk. 212,b.5.; °माय P.6.4,69. अनुमीय (मी) Pss. मीयते P. 6.4,66. अमायि, मित P. 7.4,40. et मान. 1) Metiri, metari. ममुर्न मुदः (ः अतिरिच्यन्ते.) Mgh. 1, 23. 2) Efficere (?) अह्ना मिमानो अक्तुभिः Rv. 50, 7. ओजो मिमाते ध्रुवमस्य Vv. 82,6. 3) Dare, largiri. राये नो मिमीतं वाजवत्यै Rv. 120,9. 4) Petere. मायते, मिमीहि Nigh. 3,19.— Des. मित्सति, °ते P. 7.4,54.58. Int. मेमीयते P. 6.4,66. मामेति, मामाति. Caus. मापयति, अमीमपत् P. 7.4,58.96. c. 1) Metandum curare. देशं, मेदिनीं M. 1,2024.5319. सभां दशकिष्कुसहस्रां M. 2,20. 2) Metiri, transmeare. मापयानान् नदीजलं तान् ददृशे M. 1,5842. Est etiam denom. them. मत्.

— अनु. 1) Indicare, concludere. त्वां वाक्यैरनुमिमीमहे M. 3,12470. अन्वमीयत शुद्धेति Rgh. 15,77. संभाव्यमस्मिन् कर्मेदमुत्साहादनुमीयते M. 1,7043. Rgh. 17,11. 2) Reconciliare. अन्यो ऽ न्यमनुमीय तौ M. 3,286. 3) Intr. Aequare, parem esse. अनु ते द्यौर्बृहती वीर्यं ममे Rv. 57,5.

— आ. Efficere. (?.) वर्णमामिमाने Rv.113,2.(?) (Nir. 2,20. आमिनाने cfr. मी).

— उप. 1) Comparare, conferre. उपमिमीते ज्यायसा कनीयांसं Nir. 3,13. 2) Dare, tradere. उप नो माहि वाजान् Vv. 26,5. उपमासि वाजान् Rv. 92,7. उप नो वाजान् मिमीहि Vv.19,11. — उपमित Similis. Bhartr. 3,17.

Digitized by Google

— प्रणिमा° et परिणिमा° etc. P. 8.4,17.

— निस्. Efficere, creare. ताभ्यां दिवं भूमिं च निर्ममे Mn. 1,13. सर्वभूतानि Mn. 1,16. योषितंM. 1,7690. नगरी मनुना निर्मिता R.1.5,7. सर्वेषां नामानि संस्थांश्च निर्ममे Mn. 1,21. निर्माय यज्ञायतनं M.1,2026.

- - विनिस्. Apparare, facere. विनिर्मित R.1. 13,45.48. Bh. 15,54. M. 3,2700. वज्रेण किं विनिर्ममे मन: Bh. 14,56.

— परि. Destinare, decernere. आयुर्वर्षशतं नृणां परिमितं Bhartr. 3,50.

— प्र. Conjicere, conjectura assequi. तदशक्तोऽयमर्थः प्रमातुं Hit. p. 74,7.

— वि. 1) Metiri. क्षेत्रमिव विममुस्तेजनेन पात्रं Rv. 110,5. 2) Permetiri, transmeare. वि साधिष्ठेभिः पथिभी रजो ममे Rv. 58,1. यः पार्थिवानि विममे रजांसि. Yv. 5,18. 3) Varie facere. नानाप्रकरणं कृ Nir.1,8.

— सं. Pt. pss. संमित. Similis. Bh. 6,126.

2. मा.

(Rd. 25,6.) Cl. 3. dep. मिमीते, ममे etc. Sonare. वाश्रेव विद्युन्मिमाति Rv. 38,8. मिमीहि श्लोकमास्ये Rv. 38,14. Huc referendum est: वृक्षे ऽ मीमयद्वौः Sonat in arcu sagitta. Nir. 2,6. Cfr. मीम्.

म्ना.

(Rd. 22,31.) Cl. 1. act. मनति P. 7.3,78. मम्नौ, म्नाता, म्नास्यति, म्नायात् et म्नेयात्, अम्नासीत्. म्नायते, म्नात. — मिम्नासति. माम्नायते, माम्नाति, माम्नेति. म्नापयति अमिम्नपत्. — (पारपर्येणावृत्तिः Prasadah. पौनःपुन्येण शीलनं Ramanatha). Diligenter libros sacros legere. Repetere, celebrare. कस्य मनामहे चारु देवस्य नाम Rv. 24,1. Vv. 82,10. वो मनामहे सूक्तैः Vv. 66,12. Rv. 26,8. देवीं बुद्धिं मनामहे Yv. 4,11. Cfr. मन्.

— आ. Repetere, dictitare, celebrare. सर्वे वेदाः पदं (ओं) आमनन्ति Kat. U. 2,15. आमनन् मन्त्रमुत्तमं Bh. 17,30. अपथ्यमायती लोभादामनन्त्यनुजीविनः Bh. 18,5. त्वामामनन्ति प्रकृतिं Ks. 2,13.

- - समा. Id. समाम्नायः समाम्नातः Nir. 1,1.

या.

(Rd. 24,41.) Cl. 2. act. याति, Impf. अयात् pl. अयान् v. अयुः, ययौ, याता, यास्यति, यायात् Bh. 5,59. अयासीत् P. 7.2,73. Part. यात्, यान् Bh. 2, 23.6,49.8,5. Ep. dep. यास्यमहे R. 1.33,6. यास्यसे M.1,6194. etc. — (गतिः) Ire, proficisci. R.1.17,32. Bh. 3,39. यात्रामयासिषं R, 2.72,27. c. acc. loci. ययुर्विन्ध्यं Bh. 7,53. M. 3,2828. दिशं Bh. 7,36. मार्गं राजकुलं ययौ R. 2.5,21. दिवं यायां R. 1.58,18. ययाथ द्विषामन्तं Bh. 9,47. Trop. परां गतिं R. 0,2. Bh. 4,6. Et c. dat. न याति धनं देवाय Hit. 1,153. 2) Accedere ad. ख्यातिं M. 3,8273. लाघवं Bhg. 2,35. क्षयं M. 3,8840. शत्रुहस्तं Bh. 5,60. मोहं Bhg. 4,35. सर्गव्यापारं Ks. 2,54. स्वकारणतां Rgh. 9,32. प्रकृतिं यास्यते ऽ र्णवः M. 3,8626. etc. 3) Abire, elabi. त्रिंशत्तममहर्यातं Bh. 7,89.

—Ved. 1) Ire. याति, अययुः Nigh. 2,14. शुभं यायना Rv. 23.11. सदसस्पतिमयासिषं Rv. 18,6. यासिष्टं वर्तिरश्विना Vv. 40,5. Rv. 119,4. तैर्यादमानाः Vv. 76,5. 2) Obtinere. c. instr. यासद्राया Rv. 71,6. 3) Adire aliquem alicuius rei causa, petere. भगमनुग्रो याति रत्नं Vv. 38,6. यामि (यच्छा°) Nigh.3,19. — Des. यियासति. Ire velle. वनं M. 3,47. Int. यायायते, ययिति, यायाति. Caus. यापयति, अयीयपत्. Facere ut abeat, removere. मदयापितलज्जा Rgh. 9,33.(27.)

— अति. Præterire. ग्रामानतिययौ शीघ्रं R. 2.49,3. मातियासीः Bh. 2,51.

- - समति. Id. ऋतूणां षट् समत्ययुः R. 1.19,1.

— अधि. Effugere, evadere. कुतो ऽ धियास्यसि निहतस्तेन पत्रिभिः Bh. 8,90.

— अनु. Postire, sequi, comitari. c. acc. R. 1.24,6. M. 2,1606.3,10890.4,655.1029. त्वामनुयास्यामि M. 1,3355. अनु त्वां यास्यामि M. 1,3353. निधने ऽ प्यनुयाति धर्मः Mn. 8,17. Secundum ordinem dissecare, cædere.(?) ओषधीणां शिरांसीव सो द्विषच्छीर्षाणि ऽ न्वयात् M. 4,1727.

- - समनु. Sequi. c. acc. M. 2,1608.

— अप. Abire. c. abl. सो ऽ पायाद्रणात् M. 3,15214.674.720. समाहुतो न शक्तो ऽ पयातुं M. 3,248.

- - व्यप. Id. M. 3,775.4,1900. मा व्यपयाः M. 3,739. (de tempore) रजनी व्यपायात् R. 2.49.2.

— अभि. Adire, accedere. c. acc. अभ्ययातं R. 1.25,10. M. 2,952.3,14443. तस्य श्रियं °यय: Rgh. 9,30. Pass. लब्धं कुवेरादभियास्यमानात् Rgh. 5,30.

- - समभि. Simul adire. तदाननं विवृतं °ययु निषादाः M. 1,1338.

Digitized by Google

— अव. Descendere. अव पानमिन्द्रो याति Vv. 98,1. अवयासिसीष्ठा P. 3.1,34.n. Removere. अव देवैर्देवकृतमेनो यासिषं Yv. 3,48.8,27.

— आ. 1) Adire, aggredi. c. acc. अयोध्यां Bh. 2,55. रामं Bh. 5,57. c. पुनर् Redire. R. 1.1,75. Trop. तोषं Hit. 2,149. यावन्नायाति दर्शनं (nomin.) Bh. 5,57. 2) Venire. कुतो ऽयमायाति M. 4,300. ते सम्यङ्गुनायासिषुः Bh. 3,26. 7,79. यदि नायास्यं Bh. 5,8. 21,7. वायावायाहि Rv. 2,1. 3) Afferre. उपो ते अन्धो मद्यमायामि (ः गमयामि cfr. यम) Yv. 7,7.

- - अभ्या. Aggredi. M. 3,246,12305. तोषं M. 2, 1213.

- - उपा. Advenire, adire. M. 3,738. Bh. 4,44. राजमार्गं °ययुः M. 1,5451. आयातमुप निष्कृतं Rv. 2,6. आयाहि उप ब्रह्माणि Rv. 3,5. आ नो देवेभिरुपयातमर्वाक् Vv. 72,2.

— समुपा. Id. M. 4,280.

— उपप्रा. Adducere, afferre. उपप्रयातं वरमा वसिष्ठ Vv. 70,6.

- - प्रति. Singulatim adducere. प्रतिप्रयातं वरमा जनाय Vv. 70,5.

- - प्रत्या. Versus ire. acc. M. 4,1698. Rgh. 2,67.

- - समा. Advenire. कुतः °यातः Hit. p. 83,2.

— उद्. Surgere. Gov. 4,19. Oriri. मतिरुदयासीत्तस्य Naish. 2,109.

- - प्रत्युद्. Surgere versus, contra aliq. °ययौ मुनिं द्रष्टुं R. 1.20,8. °ययौ तं मत्तो मत्तमिव द्विपं M. 4,1634.

— उप. Subire, adire. गृहं M. 3,2764. पुरं M. 2,49.618. वृक्षं R. 2.50,15. तं M. 3,172. यज्ञमुपयाहि Yv. 8,20. Pass. उपयातस्ते: M. 3,10903. Trop. क्षोभं M. 1, 7634. तनुतां Rgh. 9,47. (37.) भृतिं तस्य M. 3,2296. भार्यात्वं Mn. 12,69. दुर्मन्त्रिणं °यान्ति नीतिदोषाः Hit. 3,116. Intrs. de tempore. वसन्त उपययौ Rgh. 9,24. द्वादशं वर्षमुपोपयातं M. 3,12358.

- - प्रत्युप. Redire. प्रत्युपायां पुनर्गृहे M. 1, 8393.

- - समुप. Aggredi, accedere. c. acc. M. 1,8346. 3,1912.

- - प्रणि. Progredi. रथं प्रणियातुमर्हं Bh. 9, 100. et परिणियात P. 8.4,17.

— निस्. Exire. M. 1,4912. R. 2.68,7. Bh. 15,95. c. abl. नगरात् R. 2.76,19. M. 1,5452.2,951. Bh. 2,1.

- - अभिनिस्. Id. M. 3,654.

- - विनिस्. Id. शतसंख्या °ययुः M. 1,4913. सा विनिर्ययौ. M. 2,2592.

— परि. Caus. Circumire (reverentiæ causa) पुरोहितं °याप्य सर्वे M. 1,7205. परियापयमाण P. 8. 4,29. sch.

— प्र. Progredi, procedere. M. 1,6925.3,2634. Rgh. 2,6. रथेन M. 3,2848.12068. रथः M. 3,2809. c. acc. प्रासादरण्यं Bh. 3,36. प्रययुर्जाह्नवीकूलात् कुरुक्षेत्रं M. 3, 240. प्रयान्तु पुरं प्रति M. 3,15081. ब्रह्मलोकं R. 1.1,93. Trop. पन्था प्रयाति मम्यरं M. 3,10900. c. dat. वनाय Bh. 1,25. प्रये (inf.) देवेभ्यो हविः Vd. P. 3.4,10. (trans. afferre ?). Discedere. मुक्त्वा कलेवरं प्रयाति Bhg. 8,5. दलनादसवः प्रयान्ति Gov. 10,11. — Des. Progredi velle. प्रयियासन्तः Bh. 3,25. Caus. प्रयाप्यमान et प्रयाप्यमाण P. 8.4,30. प्रयापयमाण P. 8. 4,29. sch.

- - अभिप्र. Hostiliter aggredi. c. acc. M. 4,1381.

- - उपप्र. Aggredi. उपप्रयाहि Rv. 82,6.

- - प्रतिप्र. Redire, reverti. M. 3,10287. Rgh. 14, 19. स्वगृहं Rv. xliii,1.

- - संप्र. Simul procedere. M. 1,4645. Proficisci. न °यास्यामि पुरं M. 3,15082. संप्रायादाश्रमं प्रति M. 3, 16857.

— प्रति. Reverti. c. acc. M. 1,6780.3,1712. R. 1.66,6.

— वि. 1) Permeare. रथेन वि पर्वतां अयातं Rv. 116,20. 2) Trans. Dispellere, repellere. वियात विश्वमत्रिणं Rv. 86,10. Divellere. वि याथन वनिनः पृथिव्याः Rv. 39,3.

- - अभिवि. Aggredi. रथेभिरियं वियात्यभि मानुषान् Rv. 48,7.

— सं. Coire, ingredi. देही शरीराण्यन्यानि Bh. 2,22. शुभाँल्लोकान् M. 3,6013.

- - अनुसं. Deinceps, ex ordine aggredi. तीर्थान्यन्यानि अनुसंयाहि M. 3,10094. 1,3072. रक्षिणो ऽनुसंयान्तु R. 2.79,13.

रा.

(Rd. 24,49.) Cl. 2. act. राति, ररौ etc. In ved. act. et dep. 1) Dare. c. acc. et dat. राति Nigh.

Digitized by Google

3,20. स्तुवते रासि वाजान् Vv. 95,6. राधो अस्मभ्यं रास्व Vv. 79,4.81,5. रास्व नो भोजनं Rv. 114,6.9. Yv. 4,16. अराध्वं Vv. 59,4. इमा वो हव्या ररे Vv. 59,5. अस्मे रयिं ररायं Rv. 117,23. Part. रराण Rv. 117,24. तं न पापत्वाय रासीय Vv. 32,18. Pass. ररे वां स्तोमं Vv. 99,6. ररे हव्यं Vv. 39,6. part. रात Rv. 31,13. Yv. 7,46. Donare. c. acc. तं रराणः (रातेरभ्यस्तस्य) Nir. 2,12. — Cum स् addito. रास्. Cl. 1. act. dep. Dare. c. acc. et dat. रासति Nigh. 3,20. ता नो रासन् वसूनि Vv. 34,22.40,6. स रासते दीर्घमायुः Rv. 96,8. Vv. 45,3. ते नो रासन्तां गाथं Vv. 35,15. Et Cl. 2. तामस्मे रासाथामिषं Rv. 46,6. देवा वा इमं मह्यमरासत Ait. Br. 7,17. (Rv. xxxii,3.) 2. Capere. (falso.) — अरेरयत् aor. denom. vocis रै.

- - व्यति. Med. व्यतिराते Sk. 163,a,12. व्यत्यरे P. 6.4,64.

— सं. Donare. प्रजया संरराणः Yv. 8,17.36.

ला.

(Rd. 24,50.) Cl. 2. act. लाति, ललौ etc. Sumere, capere. लान्तु खड्गान् Bh. 14,92. शक्तिमल्लासादियद्गतां Bh. 15,53. (Madhavas e P. 7.3,39. facit caus. विलालयति et विलापयति perperam.)

वा.

(Rd. 24,42.) Cl. 2. act. वाति, ववौ Bh. 7,1. वाता, वास्यति, अवासीत् Bh. 9,2. Part. वान् Bh. 2,10. वात. 1) Flare, spirare (de vento.) न वाति पवनः R. 1.14,17.65,13.2.41,15. M. 3,2995. Mn. 4,122. Bh. 8,61. वायवो ऽ वासिषुर्भीमाः Bh. 15,26.17,9.74. संघावातः M. 1,5883. वाति Nigh. 2,14. 2) (सूचनं Chaturbhujas. हिंसा Ramas.) Perfodere, ferire. 3) Cl. 4. act. (Rd. ओवै 22,24. Cl. 1.) वायति etc. Part. वान. Vento siccari. Inde: Languidum fieri. न वायन्ति वां तरणयः Vv. 67,8. — Des. विवासति 1) Sectitare, colere. Nigh. 2,14. Cfr. आवा. 2) Largiri. सुवीर्यं विवाससि दाशुषे Rv. 74,9. Caus. वापयति केशान् Tondere. cfr. वप्. 2) विधूनने Commovere. वाजयति पक्षेण P. 7.3,38. त्वां वाजेषु वाजिनं वाजयामः incitamus.(?) Rv. 7,9. cfr. वज्. — (वा. Cl. 10. act. Voluptate frui. Ire. Colere. vide Rd. 35,30.)

— अनु. Trans. Aspirare, afflare. आदस्य वातो अनुवाति शोचिः Vv. 3,2.

— अभि. Id. शं न अभिवाति वातः Vv. 35,4.

— अव. Prævalere. (furere ?) वने यूथे न मर्जां अववाति अग्निः Rv. 58,5.

— आ. Undique afflare. Trans. तमाववुर्वायवो घोराः Bh. 14,97. — Des. act. et dep. Sectitare, colere. tum 1) de cultu hominum erga deos. यो ऽ ग्निमाविवासति Rv. 12,9.84,9. Yv. 6,23.7,35. विष्णुमाविवासात् Vv. 100,1. होताविवासते वां Rv. 117,1. तां आविवासे Vv. 58,5. सुम्नैरिद्व आविवासे Rv. 41,8. आविवासेम Nir. 2,24. Tum 2) deorum erga homines. अग्ने विश आविवाससि Rv. 31,5. युवं तस्य मन आविवासथः Rv. 119,9. Inde: 3) Favere, propitium esse. आ देवताता हविषा विवासति Rv. 58,1.

- - परिणिवा et प्रणिवा P. 8.4,17.

— निस्. 1) Efflare, flare desinere (?) निर्वातो वातः P. 8.2,50. 2) Cl. 4. Exstingui (de igne). निर्वास्यन् प्रदीपः Çak. 91,11. part. निर्वाण P. 8.2,50. निर्वाणो ऽ ग्निः, प्रदीपो वातेन ibid. निर्वाणालात° Ks. 2,23. Trop. तस्य वपुर्ज्वलार्द्रोपवनैर्न निर्ववौ Mgh. 1,65. निर्वाणो भिक्षुः P. 8.2,50. — Caus. 1) Exstinguere ignem. जातवेदसं वर्षैर्निर्वापयिष्यामः M. 1,1608.5857. et trop. रघुमस्त्रवृष्टिभिः शशाक निर्वापयितुं न वासवो वह्निमिवाद्रिरम्बुदः Rgh. 3,58. 2) Beare, delectare. निर्वाप्य प्रियसंदेशैः सीता Rgh. 9,63.

— प्र. Flare, spirare. प्रवाति पवनः श्रीमान् R. 2.71,25. M. 1,4509. वनादस्याः सुरभिः प्रवायात् M. 1,2936. गन्धो यस्याः क्रोशात् प्रवाति M. 1,6934. Pass. प्रवातनीलोत्पल° vento agitatum. Ks. 1,47. 2) Cl. 4. Exsiccare. वाते चाम्रु प्रवायति M. 1,8431.

— वि. Perflare. ते वातो विवात्यग्रं Rv. 28,6.

- - प्रवि. Difflare, repellere. प्र तान् दस्यूंरग्निर्विवाय (?) Vv. 6,3.

— सं. Simul flare. चण्डा वाताः संवान्ति M. 4, 1288.

श्रा.

(Rd. श्रा 24,45. श्रै श्रै श्रै 22,21. cfr. श्री.) Cl. 2. et 4. act. श्राति, श्रायति, (श्रै Cl. 1. et श्रायति, श्रायति). शश्रौ, श्राता, श्रास्यति, श्रायात् et श्रेयात्, अश्रासीत्. Part. शृत et श्राण P. 6.1,27. — 1) Coquere.

Digitized by Google

शृतं क्षीरं, हविः स्वयमेव v. देवदत्तेन. Putat quidam: क्षीरहविषोरिति वक्तव्यं, quia श्राणा यवागूः; sed: शृतं मांसं M. 3,2941. श्रितो(?) मृगो मया R. 2.56,21. Ved: श्रातास्त इन्द्र सोमाः et सोमो गौरी-अधि श्रितः P. 6.1,36. 2) Sudare. Vp.? — Des. शिश्रासति. Int. शाश्रायते, शाश्राति, शाश्रेति. Caus. 1) श्रपयति (Rd. 19,49.). Aor. pass. अश्रापि et अश्रपि. Facere ut coquatur, coquere. वपां श्रपयामास R. 1.13,39. चरुं श्रपयन् M. 3,5038. et dep. द्रोणेयं श्रपयस्व R. 2.56,21. तेन श्रपितं हव्यं M. 1,6391. त्वा सविता श्रपयतु वर्षिष्ठे ऽधि नाके Yv. 1,22. 2) श्रापयति Coquere, sudorem movere. Est etiam denom. vocis प्रशस्य secundum Vop. gr. 197,16. (Alii tamen प्रशस्ययति volunt.)

स्था.

(Rd. ष्ठा 22,30.) Cl. 1. act. et med. तिष्ठति, °ते P. 7.3,78.; तस्थौ, तस्थे; स्थाता; स्थास्यति, °ते; स्थेयात् P. 6.4,67., स्थासीष्ट; अस्थात् P. 2.4,47. अस्थित, अस्थिषत P. 1.2,17. Pass. imps. स्थीयते P. 6.4,66., स्थायिता, स्थायिष्यते, स्थायिषीष्ट, अस्थायि, अस्थायिषत; aut = med. P. 6.4,62. Part. स्थित P. 7.4,70. — 1. act. (Ep. etiam med.) 1) Stare. (pedibus nixum). पदेन Hit. 1,97. चिरकालमतिष्ठत, ऊर्ध्वबाहुस्तिष्ठन् स्थाणुरिवाचलः M. 1,8117. 3,11775. तस्थौ सिसंग्रामयिषुः Bh. 3,47. तिष्ठध्वं सन्धितेषवः M. 1,5278. आ स्थातारन्तर्वेद्यां सीदन्ति Vd. P. 3.4,16. Stare, motu vacare. स्थायं स्थायं कुचिद्यान्तं क्रान्त्वा क्रान्त्वा स्थितं कुचित् Bh. 5,51. Rgh. 1,90.(89.) इन्द्रहस्ताच्च्युतो नाग (आकाशे) अतिष्ठत M. 1,2167. त्रिशंकुं पतन्तमब्रवीत् तिष्ठ तिष्ठेति R. 1.60,19. 2.86,20. M. 1,2170. नीचीनाः स्थुः Rv. 24,7. गर्भः स्थातां गर्भश्च चरथां Rv. 70,2. 2) Stare, sisti. शूले तिष्ठतां Mrch. 333,13. कुसुमं मूर्ध्नि तिष्ठेत् Hit. 1,126. 3) Stare, consistere. (non fugere.) कस्तिष्ठेदग्रे तयोः Dev. 5,73. R. 2.84,7. स्थायिष्यते येन रणे पुरस्तात् Bh. 1,22. यदा तौ रणमूर्धनि स्थास्येते M. 3,1973. 4) Stare, manere, morari. गृहे गृहे मनुष्याणां तिष्ठामि M. 2,732. पश्य पारावरे स्थितानृषीन् M. 1,2402. अन्तिके ऽपि स्थिता पत्युः Bh. 5,17. तोयधिं स्वस्मिंस्तिष्ठन्तमात्मनि Bh. 7,106. Trop. राज्ये स्थास्यामि M. 1,3168. स्थेयाः कार्ये बन्धूनां Bh. 19,16. तस्य शासने Rgh. 11,64.(65.) Çak. 133,5. सादृश्ये M. 5.1747. 5) Stare, in statu quodam esse. पर्युपासीनौ तस्थतुः M. 3,10156. 6) Stare, manere, esse. न कश्चित् क्षणमपि तिष्ठत्यकर्मकृत् Bhg. 3,5. प्रतिभूस्तिष्ठति Mn. 8,158. सा देवता नररूपेण तिष्ठति Mn. 7,8. अपीदानीं मम सुतास्तिष्ठेरन् मन्दचेतसः M. 3,1946. अमात्यः स चिरं तिष्ठते प्रियः M. 4,121. दीपयन् दिशं तिष्ठति M. 3,11852. 7) Cum gerundio conjunctum actionis durationem exprimit. भूमिमावृत्य तिष्ठति M. 3,11814. धर्ममाश्रित्य तिष्ठन् R. 2.21,41. या स्थितावृत्य पुरं मघोनः Bh. 1,6. Mn. 12,55. 8) Adstare, adesse. न विप्रं स्वेषु तिष्ठत्सु शूद्रेण नाययेत् Mn. 5,104. M. 3,2164. अस्थादिवः Rv. 35,10. Trop. (non perire, non cessare). चतुर्वर्गो महात्मनि तिष्ठति Hit. 1,8. 9) Perstare. सागरस्य जलं लोके यावत् स्थास्यन्ति, सर्वे दिवि स्थास्यन्ति R. 1.44,46. यावद्ग्रन्थस्तिष्ठति Mn. 4,111. प्रणष्टाधिगतद्रव्यं तिष्ठेद्युक्तैरधिष्ठितं Mn. 8,34. चिरं तिष्ठति सेन्द्रियः Mn. 1,55. अरक्षितं तिष्ठति दैवरक्षितं Hit. 2,17. 10) Consistere in aliquo, niti aliquo. यस्मिन् विश्वानि भुवनानि तस्थुः Vv. 101,4. — 2. Med. 1) (स्थेयाख्यायां) P. 1.3,23. In aliquo perstare, firmum et immobilem stare, tanquam sententiam judicis (?). c. loc. मयि, त्वयि, तिष्ठते, संशय्य कर्णादिषु तिष्ठते Kaç. Vr. त्वयि नास्तिष्ठते प्रीतिः Bh. 8,12. कथं नु शाखास्तिष्ठेरन् छिन्नमूले वनस्पतौ M. 1,5558. हृदयेषु तिष्ठन्ते वेदाः R. 2.45,25. ईश्वरस्य वशे लोकास्तिष्ठन्ते M. 3,1138. सप्रमाणेव तिष्ठसे R. 2.37,21. Voce अचल similibusque add. etiam act. स्थास्यति समाधावचला बुद्धिः Bhg. 2,53. 2) (प्रकाशने) P. 1.3,23. Adstare alicui, convertere se ad aliquem, prostare (meretricem). c. dat. P. 1.4,34. तुभ्यं तिष्ठामहे वयं (mons Mainakas) Bh. 8,12. अर्काय पत्ये तिष्ठमाना अम्बुजिन्यो याचन्ति Naish. 7,57. वृषली ग्रामपुत्रकेभ्यस्तिष्ठते, कन्या तिष्ठते छात्रेभ्यः Kaç. Vr. सा तस्थे सुमित्रायै Bh. 5,15.

— Des. तिष्ठासति, °ते P. 7.4,61. 8.3,61. Int. तेष्ठीयते, P. 6.4,66. तास्थेति, तास्थाति. Caus. स्थापयति, °ते; Aor. अतिष्ठिपत्, °त, P. 7.4,5. 1) Sistere, collocare. c. acc. et loc. घृतं वह्निं च नैकत्र स्थापयेत् Hit. 1,112. सेनयोर्मध्ये रथं स्थापय Bhg. 1,21. अमात्यमासने Mn. 7,41. Trop. वशे प्रजाः Mn. 7,44. राज्ये तं स्थापयस्व M. 3,234. स्थैर्ये राज्यतन्त्राणि स्थापयन्ति ते R. 2,8,24. 2) Facere ut quid sit, fiat;

Fundare. वेहरहस्यं मया स्थापितं M. 1,62. वंशान् भूतगुणान् स्थापयिष्यति R. 1.1,92. निवेशान् R. 2. 80,17. Facere. c. 2. acc. ताः पुत्रिकाः स्थापयामास नष्टपुत्रः M. 1,2576. परिशेषं न नामापि स्थापयिष्यति ते रामः Bh. 8,91. (Est etiam denom. vocis स्थिर).

— अति. Antecellere. जनां अति तस्थौ Rv. 64,13.

— अधि. Act. (dep. ep.) Pf. अधितष्ठौ Aor. अध्यष्ठात् P. 8.3,63.64.n. Part. अधिष्ठित et धिष्ठित. 1) Superstare, insistere. c. acc. P. 1.4,46. तस्य शिरः पदेनाधिष्ठास्यामि. M. 2,2541. अधितिष्ठन् केशान् Mn. 4,78. पादाङ्गुष्ठमधिष्ठितौ M. 1,7627. Trop. Niti. क्षमायां यथा लोकास्तु धिष्ठिताः M. 3,1105. R. 1. 34,34. रथ्यममृताधितस्थुः Rv. 35,6. अधि त्वा स्थास्यति (sc. कर्म) Yv. 6,2. 2) Habitare. अग्नी निकाय्यं ते ऽधितिष्ठति Bh. 6,16. पुरं पतत्रिभिरधिष्ठित M. 3,12198. मेरुर्देवैः R. 1.1,32. 3) Morari, manere. c. loc. माधिष्ठा निर्जने वने Bh. 8,79. वनिकाभ्यासे धिष्ठितः M. 1,3406. देवमार्गे M. 1,3572. Trop. नयः शिरसि धिष्ठितः M. 2,1962. 4) Stare, esse. नदीं प्राणभृतां जननीमिव धिष्ठितां M. 1,2867. अग्रमुखस्य धिष्ठितः M. 1,8326. 5) Regere, praesse, custodire. c. acc. महीमधितिष्ठस्तं R. 2.1,25. ग्रामं P. 1.4,46. कुराजाधिष्ठिते राज्ये M. 3,22. द्रव्यपुत्रैरधिष्ठितं Mn. 8,34. Trop. प्रकृतिमधिष्ठाय Bh. 4,6. संज्ञां M. 1,3614. 6) Superare, supergredi. एकेन पदा पृथिवीं सो ऽध्यतिष्ठत. R. 1.31,19. 7) Vincere. संग्रामे तानधिष्ठास्यन् Bh. 9,72. 16,40. Trop. केन वृत्तेन द्रौपदि पाण्डवानधितिष्ठसि पूनः, कथं न कुप्यन्ति M. 3,14652. 8) Conscendere, ascendere. शाखिनः केचिदध्यष्ठुः Bh. 15,31. रथो ऽध्यष्ठीयत रामेण Bh. 17,99.

- - समधि. Comparare, praeesse, custodire (?). कच्चित् स्वपरराष्ट्रेषु अधिकृता अर्थान् समधितिष्ठन्ति M. 2,199.

— अनु. Act. Perf. अनुतस्थौ Aor. अन्वस्थात्. 1) Pone aliquem, apud aliquem stare. तिष्ठन्तीष्वनुतिष्ठेत् गोषु अनुतिष्ठेत् Mn. 11,111. 2) Peragere, facere. क्रियां Bh. 7,73. यज्ञः क्रियतां यथाशास्त्रमनुष्ठितः R. 1.12,3. यस्य शैलाधिपत्यं प्रजापतिरन्वतिष्ठत् Ks. 1,17. क्रियार्थं R. 1.6,5. गुरोर्नियोगमनुतिष्ठमानः M. 1,740. 3) Sequi. obsequi. धर्मं Mn. 2,9.5,2. 10,97. Bhg. 3,35. M. 3,1282. 4) Regere, praeesse. कच्चिदेकः सौवीराननुतिष्ठसि धर्मेण M. 3,15621.

— अभि. Conculcare. पदाभितिष्ठ तपुषिमघशंसस्य Rv. 42,4. इदं रक्षो ऽभितिष्ठामि Yv. 6,16. Trop. Destruere. अभितिष्ठेम पृत्सुतीरसुन्वतां Rv. 110,7. अभिष्ठितो वरुणस्य पाशः Yv. 8,23. अभि यः पूरुं पृतनासु तस्थौ Vv. 8,4.

— अव. Part. अवस्थित et वस्थित Nalod. 2,58. Med. P. 1.3,23. 1) Adstare, adesse. ते तत्रागताः स्थिरे M. 1,4826. 3,12393. 2) Consistere, firmiter stare. न शक्नोम्यवस्थातुं Bhg. 1,30. यथाभागमवस्थिताः Bhg. 1,12. Trop. अवस्थितस्य धैर्येण (moveri non passus est) M. 1,5099. विस्मये नावतिष्ठते M. 3,1946. गुरूणां शासने Bh. 3,14. मूर्खबान्धवेषु Bh. 15,14. मयि श्रेयस्यवस्थिते M. 2,1226. 3) Stantem manere. रथेष्ववतस्थिरे M. 3,15009. जनो द्वारि त्वां दिदृक्षुरवतिष्ठते M. 3,2268. निगृहीतो बलाद्द्वारि सो ऽवतिष्ठत M. 3,10769. लोकविनाशार्थमवतिष्ठे (de sole) M. 1,1269. 4) Morari, manere. क्षणमवतिष्ठस्व Bh. 8,11. यस्मिन् भूतात्मावतिष्ठते M. 3,11863. तं आत्मन्यवस्थितं Bhg. 15,11. 5) Cum gerundio conjungitur ad actionis durationem exprimendam. तान् परिवार्यावतस्थिरे M. 1,5770. त्रैलोक्यं भस्मीकृत्यावतिष्ठते M. 3,187. 6) Subsistere, aliquamdiu commorari. यदि मे लेखनी क्षणं लिखतो नावतिष्ठते M. 1,78. मन्दं मन्दमवतिष्ठते Hit. p. 47,22. 7) Trans. Sistere, collocare. अव सिन्धुं वरुणः स्थात् Vv. 87,6. — Caus. Sistere. (exercitum) R. 2.90,1. Collocare. M. 3,687. रथं M. 3,2819. Trop. महति आत्मानमवस्थापयते M. 3,12502.

- - पर्यव. Undecumque consistere, perstare. तस्य बुद्धिः पर्यवतिष्ठते Bhg. 2,65. पौरुषे °स्थितः M. 1,4029. 4,1528.

- - प्रत्यव. Singulatim consistere. तौ धैर्येण °स्थितौ M. 1,7702. Rursus adstare, recuperare. उर्जितं प्रत्यवास्थित Bh. 15,33.

- - व्यव. Part. व्यवस्थित. Consistens, commorans. R. 2.41,10. Ks. 2,58. Trop. इन्द्रियस्य रागद्वेषौ व्यवस्थितौ Bhg. 3,34. ब्रह्मचर्ये Mn. 5,160. पित्र्ये वचने R. 2.23,42. In ordinem dispositus. सैनिकाः Bhg. 1,20. Trop. इति धर्मो व्यवस्थितः Mn. 10,68. — Caus. व्यवस्थापित Id. Rgh. 14,54.(53.)

Digitized by Google

- - समव. Part. समवस्थितो युद्धाय Paratus stans. M. 3,633. Caus. Facere ut subsistat, consistat. रथं °स्थाप्य M. 3,887, मया °स्थापितं कृत्स्नं युष्मासु M. 1,4365.

— आ. Act. (et dep. apud. M. et R.). 1) Conscendere, insistere. आस्थाद्रथं Rv. 65,4. अतिष्ठ रथं Rv. 84,3 (Yv. 8,33.). आतिष्ठस्व रथान् M. 1,3677. आसनमातिष्ठत insidebat. M. 3,11776. 2) Peragere, facere. Bh. 6,8. आस्थास्यति स्वयंवरं M. 3, 2767. संयमे यत्नमातिष्ठेत् Mn. 2,88.7,68.8,302. आस्थास्ये यत्नं तस्याभिराधने M. 3,17045. तप आतस्थुः M. 3,8514.11948. आतिष्ठत तपः M. 3,8580. नियममातिष्ठे R. 1.21,4. 3) Adhibere, uti. अस्त्रमातिष्ठ वायवं M. 3,11964. विषं शस्त्रं रज्जुमास्थास्ये M. 3, 2163. R. 2.39.20. मायां M. 3,765. सत्वं M. 3,2793. आतिष्ठ योगं M. 3,2639. 4) Sequi, servare, observare. तस्य वचनं R. 1.41,12. एतद्विधानमातिष्ठेत् Mn. 7,226. विधिं आस्थास्ये M. 1,4627. 5) Petere, quærere. संसिद्धिं Bhg. 3,20. 6) C. सम्यक् Bene se gerere, honorem alicui habere. नन्ते यः सम्यगातिष्ठेत् स वध्यतां गच्छेत् M. 3,2384. 7) Versus ire. नैर्ऋतीं दिशमातिष्ठेत् Mn. 11,104. 8) (प्रतिज्ञायां) med. Polliceri. (?) शब्दं नित्यमातिष्ठते ः नित्यत्वेन प्रतिजानीते P. 1.3,23 a. Sk. 164.a.1. Vp. 201,8.

- - अन्वा. Versus ire. स्वरातिष्ठतान् Yv. 8,19.

- - उपा. Subire aliquem, coire cum viro. मा त्वमुपातिष्ठस्व मां M. 3,10754.

- - समुपा. Servare, observare. तं समुपातिष्ठ धर्मं M. 1,7452.

- - समा. Facere. तपः °स्थास्ये R. 1.56,24. व्रतं M. 3,8481. धर्मं R. 2.73,9. स्ववारं R. 2.80,5. Adhibere. अस्त्रं M. 3,11967. मतिं क्रूरां M. 1,7663. वृत्तिं Mn. 4,2. R. 2.79,49. यत्नं °स्थितः M. 3,2823.

— उद्. Fut. उत्थाता, उत्थास्यति, °ते; उत्थेयात् उत्थित etc. P. 8.4,61. 1) Surgere, se erigere. act. उदस्थादासनात् Bh. 15,7, M. 1,7722.3,543.2551.15199. उत्तिष्ठ किं शेषे R. 2.72,24. M. 3,15195. लब्धसंज्ञावुदतिष्ठतां M. 3,16471. उत्तिष्ठन्नोससा सह Yv. 8,39. Med. ep. सर्वे मृता उदतिष्ठन्त M. 3,17419. 2) Trop. Erigere se, animum capere. दौर्बल्यं त्यक्त्वोत्तिष्ठ Bhg. 2,3. युद्धाय Bhg. 2,37. 3) Surgere, oriri. उषा उदस्थात् Vv. 77,2. सूर्यस्य भा उत्थिता Bhg. 11,12. मेघा नभसि M. 3, 12879. Med. नादः सम्यानामुदतिष्ठत M. 2,2975. 4) Exstare, eminere. Med. P. 1.3,24. मुक्तावुत्तिष्ठते ibd. समुद्रादुत्थितमद्रिं Bh. 8,8. 5) Promptum esse ad aliquid, operam dare. उत्तिष्ठमानं मित्रार्थे Bh. 8,12. त्राणार्थं कुलस्य उत्तिष्ठध्वं M. 3,14948. उत्तिष्ठस्व मते पत्युः Bh. 20,18. — Caus. Facere ut surgat. 1) Erigere. पतितमुत्थापयन्तो R. 2.72,23. उत्थापितः संयति रेणुरश्वैः Rgh. 7,39(36). उत्थाप्यते ग्रावा पाणिभिः Hit. 3,12. Inde: 2) Expergefacere. शयानं उत्थापयिष्ये M. 1,1867. 3) Vivum reddere. हतानुत्थापयति विद्यया M. 1,3297.

- - अनूद्. Post aliquem surgere. सुप्तोत्थितां प्रातरनूदतिष्ठत् Rgh. 2,24. Adire. उदस्थाममृतां अनु Yv. 4,28.

- - प्रत्युद्. Exadversum surgere. एनं प्रत्युत्थायाभिवादयेत् Mn. 2,119. M. 1,4917.3,4023. तं दृष्ट्वा पुरा सर्वे °तिष्ठन्ति पावकाः M. 3,10773.

- - व्युद्. Caus. Concitare, irritare. व्युत्थापयन्तु कृष्णां M. 1,7404.

- - समुद्. 1) Exoriri, existere. M. 3,8851. दुःखं समुत्थितं M. 1,6118. घनाः °तिष्ठन्ति M. 3,12862. अग्निहोत्रात् समुत्थाय M. 3,16626. 2) Resurgere, reviviscere. °तिष्ठतु सा M. 1,968. °तस्थुर्वानरा हताः M. 3,16574. — Caus. 1) Erigere. पतितं M. 1,6588. 2) Resuscitare. R. 1.1,85.

— उप. (Ved. Pot. उपस्थेयं P. 3.1,86. उपस्थेयां P. 3.4,117. उपस्थेयं Yv. 2,8). 1) Adstare, circumstare. act. c. acc. अश्वमुपतिष्ठन्ती R. 1.13,38. धनदं गन्धर्वाः M. 2,395.3,2640.11816.13498.14856. R. 2.91, 18. Bh. 3,43. उपतस्थुर्यथा पुरा R. 2.65,7. न त्वेनमुपतिष्ठन्ति हतपुत्रमग्नयः M. 3,10773. 2) Adstare ministerii causa, apparere, ministrare. act. c. acc. उपस्थास्यसि तां दासीव R. 2.8,10. राजानमस्य उपतस्थुः R. 1.16,28. तं वारिभिः Rgh. 17,10. M. 3,12605. पतिमुपतिष्ठति यौवनेन P. 1.3,25. Etiam med. (?) यस्य यज्ञे पार्थिवा ब्राह्मणानुपतस्थिरे M. 3,1014. 3) Prope adstare. med. अध्वरं पत्निर्वोपतस्थिरे M. 1, 8057.3,11269.11778. नारीशं प्रणिपत्योपतस्थिरे Ks. 2,3. प्रेष्यस्ते ऽ ह्मुपस्थितः M. 3,1836. Prope abesse, adesse. med. भोजनकाल उपतिष्ठते P. 1.3.26. अश्वप्रमुपतिष्ठस्व Bh. 8,14. उपस्थास्ये कृताकाले M. 3,11671.

Digitized by Google

पार्थिवे भ्रीत्यतिष्ठते Hit. 2,120. R. 2.79,15. परिषदि मवेम श्रोटकेनोपस्थास्ये Urv. 1,9. Çak. 2,2. Etiam act. (?) मन्धा शब्दाम् सभायां मान्यानि चोपतिष्ठन्ति M. 2,860. Part. उपस्थित Propinquus. कालः R. 2. 51,18. M. 1,6184. कार्यं M. 3,2281. भयं Hit. 1,3. 4) Instare. act. अभ्युत्थ मामरायः Vv. 83,3. 5) Accedere, aggredi. act. c. acc. स मामुपातिष्ठत् M. 3,13332. 1801.2,102.5,359. विमुच्य वाहान् तमुपतस्थुः M. 3,945. अभिवादयितुं तमुपतस्थतुः R. 1.25,4. ब्राह्मणमुपतिष्ठामि पूजया M. 3,17022. त्वा गिर उपतस्थुः Vv. 18,3. उपस्थेयाम वृक्षं Vv. 95,5. गृहाणि M. 1,5774. Etiam Med. उपातिष्ठत तद्दृष्ट्वा M. 3,1834. 6) Precibus accedere ad deos, colere. (देवपूजायां) med. ऐन्द्र्या गार्हपत्यमुपतिष्ठते P. 1.3,25. सूर्यं मन्त्रैः Bh. 8,13. न त्र्यम्बकादन्यमुपास्थित Bh. 1,3. आदित्यं M. 1,4405. R. 2.95,7. उपातिष्ठन्त गिर्वणः Rv. 11,6. Sed. उदन्तमादित्यमुपतिष्ठन्ति द्विजाः M. 3,11847. 7) Venerabundum accedere. med. कामः शतमुखमुपतस्थे कृताञ्जलिः Ks. 2,64. स राममुपतस्थे कृताञ्जलिः R. 2.50,17. M. 3,12046. मुनिमुपतस्थे M. 3,15425.2871.1,2336. 2,1669. Bh. 9,95. 15,51. मृतं राजानममात्या उपतस्थिरे M. 1,4939. रत्नानि तं स्वयमेवोपतस्थिरे M. 3,10458. वादित्रनृत्याभ्यामुपातिष्ठन्त तौ स्त्रियः M. 1, 7718. नियमेनोपस्थास्ये द्विजं M. 3,17037. 8) Convenire cum aliquo. (संगति° v. संगतकरणे) med. उपास्थित सखायं पितुः Bh. 6,42. रथेनोपतस्थे रणे रामं M. 3,16509. अग्नौ प्रास्ताहुतिः सम्यगादित्यमुपतिष्ठते Mn. 3,76. ब्रह्माणं वर्जयित्वा न ते ऽस्ति सदृशः कश्चिदायुषा, प्रमये तमुपतिष्ठसे M. 3,12808. गंगां यमुना P. 1.3,25. Amplecti, coire cum. कं रहस्युपतिष्ठसे सा Bh. 5,68. उपतिष्ठस्व मां सा M. 3,10751. 9) Supplicem adire. (लिप्सायां) Act. et med. भिक्षुकः प्रभुं P. 1.3,25.n. देवा ब्रह्माणं M. 3,8693. अर्थी मामुपतिष्ठत् M. 3,13165.2643. तमुपतस्थे भूतिं चोपययौ M. 3,2296. उपातिष्ठत् M. 3,2635. उपतस्थे तं सा यानैः M. 1,5946. अनुमतीमग्ने ते छायामुपस्थेयं Yv. 2,8. 10) Obtinere. (पथि) med./P. 3,1,25,n. प्रस्था सुघ्नमुपतिष्ठते (?) Sk. 164.a.7. उपस्थित ः प्राप्त Bh. 6,111. 11) Obvenire, in possessionem alicujus venire. act., श्रिता भैमी मामुपस्थास्यति M. 3,3043. अस्त्रं त्वां M. 3,11985. उपभोगास्त्वां M. 3,16576. देदा अस्त्राणि च तमुपतस्थुः M. 3,10455. R. 1.29,23. 12) Obligare, obstringere sibi. (मित्रकरणे) med. रथिकानुपतिष्ठते P. 1.3,25. वसुधोपतस्थे तं रत्नोपहारैः Rgh. 18,22 (21). — Caus. Suppeditare. उपस्थाप्य नावं R. 1.26,2. Imponere, apponere. देवायतनेषु माल्ययोगा उपस्थापितव्याः स्युः R. 2.3,18.

- - अभ्युप. Comitari. Pss. तेन °स्थितः M.3,16132.

- - पर्युप. act. Circumstare. वन्दिनः पर्युपातिष्ठंस्तन्निवेशनं R. 2.64,1. Administrare. trop. कौशल्यां च आशीर्भिः °तिष्ठति R. 2.32,15. Adesse. युगान्ते पर्युपस्थिते M. 3,13027.

- - प्रत्युप. Instare, imminere. येषां युद्धं पाण्डवैः °स्थितं M. 3,1920.

- - समुप. Aggredi, adire. c. acc. पितरं समुपातिष्ठत् कृताञ्जलिः M. 2,2182. कुतस्त्वा कश्मलं °स्थितं Bhg. 2,2. समेता युयुत्सवः °स्थिताः Bhg. 1,28.

— नि. Inde Part. निष्ठित Infixus, firmus. ज्ञानं हृदि Bhg. 13,17. सभा निष्ठिता M. 2,95. Versatus, peritus. c. loc. वेदेषु सर्वशास्त्रेषु R. 1.12,20. यज्ञकर्मसु R. 1.12,6. — परिनिष्ठित Valde peritus. वैशिके R. 1.9,8.

— परि. Circumstare, amplecti. अपो वृत्रो महिना पर्यतिष्ठत् Rv. 32,8. आपः परिष्ठिता अहिना Vv. 21,3.

— प्र. Dep. P. 1.3,22. 1) Progredi, proficisci. R. 2.67,22. Rgh. 1,90(89). Bh. 20,18. M. 1,761.6436.3,9961. Perf. Rgh. 2,71. M. 2,32.1,4903. R. 2.54,1. Fut. Bh. 8,11. 3,12. C. acc. loci. वनं M. 3,2401. Bh. 6,43. प्रास्थिषतादिन्द्रं Bh. 7,102. c. dat. प्रतस्थ आश्रमाय Bh. 1,24. प्रस्थिता तस्य भवनं प्रति M. 3,1621. Ep. प्रतस्थुः M. 1,6337. पुरं M. 1,5034. मागधं प्रति, गिरिं प्रति M. 2,788.3,10667. Ved. जुह्वोत प्र च तिष्ठत Rv. 15,2. 2) Trans. act. Sistere, proponere. प्र सोता अभिरेष्वस्थात् सोमं Vv. 92,2. सोमान् प्रस्थितान् पिब Rv. 23,1. — Des. Progredi velle. प्रतिष्ठासमानके Bh. 14,73. Caus. Emittere. दूतान् Bh. 3,23. 4.15,1. तं पश्चिमां दिशं Bh. 7,51. Dimittere. श्रीमन्तीं प्रास्थापयत् M. 3,2716. मां प्रस्थापयितुमर्हसि M. 1,6178. Ablegare. रामं वनं R. 2.9,2.75,13.

- - अभिप्र. Accedere. (हे इनाः) अभिप्रस्थात यज्ञं Vv. 34,5.

Digitized by Google

- - प्रत्यभिप्र. Proficisci. dep. प्रत्यभिप्रतस्थे तं देशं M. 1,693.

- - विप्र. Dep. Abire, proficisci. विप्रतस्थे वनं M. 1,6594.3,15218. विप्रतस्थुः M. 1,8140. 2) Late manare, se extendere. तस्माद्भारतवंशस्य विप्रतस्थे महद्यशः M. 1,3709.

- - संप्र. Proficisci. °तस्थे M. 2,1198. स्वगृहं, मिथिलां, दिवं M. 1,5634.3,13705.1,8306. संप्रतस्थुः M. 1,4644. Part. °स्थित 1) profectus. M. 3,8540. 2) संप्रस्थितो वनं profecturus. R. 2.38,13.

— प्रति. Firmiter stare, insistere. C. loc. वसुधा मयि च दुर्गे प्रतितिष्ठति Brihad Aranyaka. 3. (Yaçna clxxi). त्वयि सन्तानः पिण्डश्च प्रति° M. 1,6190. त्वयि प्रतिष्ठिते राज्ये,आरोग्ये M. 3,1731. सर्वं कृष्णे M. 2,1393. Dep. अनास्तिकाः लोके °तिष्ठत M. 1, 7759. स लोके M. 3,224. De quiete stellarum inter occasum et ortum earum. धर्मश्चास्तं नयति तं सत्ये च °तिष्ठति सविता M. 3,17331. प्रेतराजस्य भवनं प्राप्य सविता सत्येन प्रतितिष्ठति M. 3,11850. अत्र °तिष्ठन्ति सप्त देवर्षयः M. 3,11855. Part. प्रतिष्ठित qui inest, præsens est. ब्रह्म यत्ते Bhg. 3,15. सर्वशास्त्रे स्त्रीबुद्धौ Hit. 1,114. Versatus, peritus. भूतत्वे M. 3,2901. Erectus. अश्मापि याति देवत्वं महद्भिः सुप्र° Hit. 0,45. Effectus, expletus. धर्मः M. 1, 6177. — Caus. Apud aliquem collocare, tradere. c. loc. पर्यङ्कमपीच्छति प्रतिष्ठापयितुं त्वयि R. 2.32,9. ब्राह्मणेषु कव्यानि प्रतिष्ठाप्यामि Mn. 3,135.

- - संप्रति. Firmiter stare. c. loc. त्वयि कृत्स्नं च कार्यं च °ष्ठितं M. 1,8359.

— वि. Dep. P. 1.3,22. 1) Subsistere, consistere. निर्मुक्तः स व्यतिष्ठत M. 1,6559. वितस्थे ऽन्तरीक्षे M. 1,2171. व्यतिष्ठन्त क्वचित् R. 2.50,6 83,21. M. 3,14965. अर्धैर्वितिष्ठते Rv. 92,5. वितिष्ठध्वं मरुतः Vv. 104,18. Pt. विष्ठित R. 1.36,10.44,20. act. व्यतिष्ठन् M. 1,8260. 2) Hic illic adesse. वि (अग्निः) वातजूतो अतसेषु तिष्ठते Rv. 58,4. वि ते वज्रासो अस्थिरन् Rv. 80,8. द्रप्सा व्यस्थिरन् Rv. 94,11. 3) Exire. act. सवरणाद्व्यस्थात् Vv. 3,2. भानवो व्यस्थुः Vv. 75,3. 4) Aggredi. वायवे सुमनसो वितस्थुः Vv. 91,3. 5) Invadere. अग्निर्वना व्यस्थात् Rv. 65,4.

— सं. Dep. P. 1.3,22. 1) Consistere. युवतिर्निकटे संतिष्ठते Mrch. 163,15. act. संतिष्ठत M. 3, 15716. ते सर्वथा संतिष्ठन्ति M. 3,16608. विमानं संस्थितमभियातं च M. 3,1763. Trop. न वाक्ये तस्य संतिष्ठते जनः Mrch. 29,7. स्थिरे मे संतिष्ठस्व Yv. 2,19. 2) Una esse. जगत् सर्वं श्वेतपर्वतसंस्थितं M. 3, 14540. 3) Perire. न तत् संस्थास्यते कार्यं Bh. 8,11. संस्थित mortuus. Mn. 3,247.5,58.78.80.151.9,190. M. 1, 3033.3,9915. Rgh. 8,41.(40) — Caus. 1) Facere ut consistat. तं नातिदूरे संस्थाप्य Hit. p. 69,6. 2) Conficere, occidere. एवंप्रकारया देहं संस्थापयिष्यामि M. 1,4610.

- - परिसं. Part. परिसंस्थिताः Undique consistentes. M. 1,4827.

स्ना.

(Rd. ष्णा 24,44.) Cl. 2. act. स्नाति, सस्नौ P. 7. 4,61. स्नाता, स्नास्यति, Prec. स्नायात् et स्नेयात् P. 6. 4,68; Aor. अस्नासीत् Part. स्नात. Lavare se, lavari. Mn. 2,245.4,82. Bh. 3,38.15,6.20,11. तीर्थे स्नात्वा M. 3,5001. स्नाति M. 3,6062. तीर्थे स्नायीत M. 3,7072. स्नाती त्वं माता च स्नाते पुंसवनाय M. 3,10159. क्षीरेण स्नातः कुवयस्य योषे Rv. 104,3. Ablat. स्नात्वी मलादिव Vd. P. 7.1,49. — Des. सिस्नासति P. 8,3,61. Int. सास्नायते, सास्नाति, सास्नेति. Caus. स्नापयति et स्नपयति (cum præp. conj. °स्नापयति tantum. Rd. 19,68) Lavare, abluere. स्नपयन्ति नदीतीरेषु पुरुषं प्रमदाः R. 2.91,51.1.38,26. M. 3,14924.

1. हा.

(Rd. ओहाङ् 25,7.) Cl. 3. dep. जिहीते P. 7. 4,76. plur. जिहते P. 6.4,112. जहे, हाता, हास्यते, अहास्त, Ger. हात्वा (P. 7.4,43.) Pass. imps. हायते P. 6.4,66. हान. Ire, cedere. यो मन्यवे जिहीत पर्वतः Rv. 37,7. — Des. जिहासते. Int. जाहायते (P. 6.4,66.) जाहाति, जाहेति. Caus. हापयति अजीहपत्.

— अनु. Concedere. अनु तद् (opulentiam) रोदसी जिहातां Vv. 84,24.

— अप. Discedere. c. abl. अप स्वसुरुषसो नग् (nox) जिहीते Vv. 71,1.

— उद्. 1) Surgere. वृक्ष उज्जिहीते Rv. 105,18. उज्जिहीषे महाराज न किं Bh. 18,27. रजः पार्थिवमुज्जि-

Digitized by Google

हीते Rgh.13,64. दिवः प्रति त्वामुदहासत Rv.9,4. 2) Trans. Sursum movere. अजिह्मवमुज्जिहानः Bh. 3,47. 3) Relinquere. उद्यानमुज्जिहाना R.2.71,12.

— उप. Descendere. (cfr. अवतृ) उपाजिहीषा महीतलं Mgh. 1,37.

- - परिसं. Deponere, relinquere. ज्योतिः परिसंजिहानं त्वा Vv. 33,10.

2. हा.

(Rd. ओहाक् 25,8). Cl. 3. act. जहाति, जहीतः et जहितः etc. P. 6.4,116. Impr. जहातु 2. p. जहीहि, जहिहि, जहाहि P. 6.4,117. Bh. 20,10. Pot. जह्यात्, Perf. जहौ; हाता, हास्यति, Prec. हेयात् P. 6.4,67. Aor अहासीत् Ger. हित्वा P. 7.4,43. °हाय P. 6.4, 69. Pass. हीयते P. 6.4,66. हीन. — Ep. impr. जहि (?) cfr. हन्. Fut. (वि) जहिष्यसि. Vd. Ger. हीत्वा P. 7,4,44. — 1) Relinquere. सुखं निवासं जहतां तेषां M. 3,12339. हित्वा तं शैलं R. 1,1.39. असनं M. 1,7722. 2) Deserere. न जहाति न हीयते Mn. 6,42. दुर्भिक्षासो जहुर्भेजिना सुदासे Vv. 18,15. हा कृष्णे किं जहासि मां M. 2,2604.3,2364. R. 1.62,14.2.40,24. Hit. 2,120. Bh. 5,91. भार्यामहासीः Rgh. 14,61. कमन्यं नं हास्यति R. 2.66.20. धर्मं R. 1.23,6.2,33. मा धर्मं जहि M. 4,648. नाजहात् पितुरादेशं R. 2.82,5. Trop. 3) Dimittere. शंकां Bh. 3,53. शोकं Bh. 10,71. निद्रां तन्द्रां च R. 2.56,3. आशां हीनः R. 2.64,5. कामो हेयः Hit. 4,90. M. 4,655. इदं सुलभं गुणयात् कृत्स्नं जह्यात् स जीवितं M. 4,649. पापं M. 1,2301. 4) Amittere. पुत्रं यदि हास्यति R. 2.12,84. वर्णं पूर्वोचितं जहत् R. 2.35,2. जहौ प्राणान् R. 2.63,50. मा हासीर्बुद्धिं M. 2,2576. 5) Evitare. बुद्धियुक्तो जहातीह उभे सुकृतदुष्कृते Bhg. 2,50. — Pass. 1) Relinqui, deseri. Mn. 6,42. प्रियैर्हीना M. 3,2671. 2) Privari. c. instr. जह्रे प्राणैः Bh. 14,35. c. abl. हीयते पतिलोकात् Mn. 5,161. 3) Amitti. बुद्धिर्हीयते नीचैः समागमात् M. 3,30. Hit. 0,42. 4) Omitti. अपि पूजा वः पूज्यार्हेषु न हीयते M. 1,6424. 5) Lassari, demissum fieri. हीयमानं ततस्तः समीक्ष्य विनिष्पिष्य भूमौ जानुभ्यां समाजघ्ने M. 1,6291. — Des. जिहासति. Int. जेहीयते, जाहेति, जाहाति. Caus. हापयति, अजीहपत. Amittere. शक्तिं न हापयिष्यन्ति M. 3, 1463. Omittere. महायज्ञान् न हापयति शक्तितः Mn. 3,71.4,21.5,169.

— अप. 1) Relinquere. अस्मानपहाय गच्छसि M. 1,3339.3,2961. 2) Ger. = Præter. तमपहाय (præter eum) कमन्यमसेवत लक्ष्मीः Rgh. 6,16.(19).

— अव. Pass. Relinqui, restare. अगच्छन् सहितास्ते न कश्चिदवहीयते M. 3,11558.

- - व्यव. Relinquere. °हाय M. 3,13661.

- - अपा. Relinquere, omittere. अस्मानपाहाय कु यास्यसि M. 1,4946. Omittere, spernere. देवानपाहाय वृतो ऽयं M. 3,2963. अमरत्वमपाहाय (excepta) ब्रूहि यत्ते मनोगतं M. 3,11982.

— नि. Pass. Privari. नि ष हीयते तम्वा Vv. 104,10. Inde निहीन Vilis, miser. M. 3,578.

— परि. Pass. 1) Deficere, tabescere. धर्मिष्ठाः परिहीयन्ते पापीयान् वर्धते M. 3,12858. 2) Deficere, desiderari. यत्किंचिदस्मद्गृहे परिहीयते तदपरिहीयमाणं भवता क्रियमाणं M. 1,747. R. 1.12,16.30. 3) Defici, carere. c. abl. प्रमाणात् परिहीणः M. 3,2803. कोषेभ्यः परिहीयते Hit. 3,103. स्वधर्मात् M. 3,16780. राजवंशात् R. 2.8,22. 4) Negligi. क्लैब्याद्भयाद्भोजनं परिहीयते Hit. 2,54. 5) Act. (?) Deficere, vitiosum esse (?) c. dat. pers. यदि तान् योधयिष्यामः किं वै नः परिहास्यति M. 2,2460.

— प्र. 1) Relinquere. मा त्वां दीर्णाः प्रहासिषुः M. 2,2486. अद्य प्रहास्यावो जीवितं M. 1,4620. कर्मबन्धं, कामान् पाप्मानं Bhg. 2,39.55.3,41. तानलज्जान् क्षमा लक्ष्मीश्च धर्मश्च प्रजहुः M. 3,8495. 2) Deficere, discedere. सौहार्दं मे त्वत्तो न प्रहास्यति M. 3,3054. R. 2.39,21. 3) Ejicere, jaculari. प्रजहुः शूलपट्टिसान् Bh. 14,23. — Pass. 1) Deficere, tabescere. धर्माचाराः प्रहीयन्ते न सिध्यन्ति मानवाः M. 3,29. चक्षुरायुश्च प्रहीयते Mn. 4,41. 2) Negligi. आचाम्यं कश्चित्ते न प्रहीयते Bh. 6,65.

- - विप्र. Part. विप्रहीण Privatus. c. instr. तेजसा M. 1,8142. ब्राह्मणैः क्षत्रं M. 3,978.

— वि. 1) Relinquere. विहीनास्तेन किमर्थं विजहासि नः R. 2.66,18. M. 3,2328. त्वदाननरुचिं विजहाति चन्द्रः (nocte præterita) Rgh. 5,67. Med. न विहास्ये वः M. 2,2604. 2) Amittere. गृहीतो व्यजहात् सत्त्वं M. 3,12394. उत्कण्ठां विजहिष्यसि

Digitized by Google

(Fut.) M. 3,8406. Ger. विहाय (relicta) मां मतो रामः R. 2.66,4. Bhg. 2,32. भागो यो रत्नराशीनपि विहाय (præ) अभिवन्यते Çak. 37,5. Ks. 3,1. Part. विहीन 1) Orbatus, privatus. विप्रा M. 3,2713.1,6151. 2) Liber ab, carens. व्यसनैः Rgh. 18,14.(13). 3) Sine. कथं त्वद्विहीनः प्रतियास्यामि पुरीं R. 2.52,37.

इ

इ.

(Rd. इण् 24,36. इ s. ई 9,34. ई 24,40. ईङ् 26,34. अय 14,1). 1. (इण्) Cl. 2. act. एति, इतः यन्ति P. 6.4,81; Impr. 2. इहि; Pot. ईयात् (Præp. præfixis °इयात्) P. 7.4,24. Impf. ऐत्, ऐतां, आयन् P. 6.4,81; Perf. इयाय, इययिथ et इयेथ, ईयुः P. 7. 4,69; Fut. एता; एष्यति. Prec. ईयात्. Aor अगात् P. 2.4,45.77. (Cfr. 2. गा.) Part. यत्. Perf. ईयिवस्, इत. — Pass. et Imps. pass. ईयते; Impf. ऐयत Bh. 8,35. एता et आयिता; एष्यते et आयिष्यते; एषीष्ट et आयिषीष्ट; aor अगायि, अगासत et आयिषत (v. ut volunt Atreyas alii: अगायिषत) P. 6.4,62. Part. fut. इत्य P. 3.1,109. — 2. Radicum इ et ई formae, quæ discrepant, Madhava auctore hæ sunt. (इ s. ई) Cl. 1. act. अयति. (cfr. उद्). इयाय (इ) v. अयांचकार (ई) ex P. 3.1,36. — (ई) Cl. 2 act. एति, ईतः, इयन्ति. Aor ऐषीत्. — 3. (ईङ्) Cl. 4. dep. ईयते (cfr. अन्तर्. सं etc.); अयांचक्रे, एता, एष्यते (M. 5,192. cfr. सं), ऐष्ट — 4. (अय). Cl. 1. dep. अयते (M. Nigh. 2,14). अयांचक्रे P. 3.1,37., अयिष्यते, आयिष्ट Bh. 15,104. (Alii ओहिष्ट). — Epica: Pot. इयात् M. 1,3405.5221. Perf. अन्वियुः Fut. °इष्यामि (cfr. अनु, अभ्युद्). Part. प्रोयमान. (Imper. अपेहि, उपेपि, परेहि, परेत, प्रेहि ? अवेहि, परेहि, अधीहि, अभीहि.

1) Ire. R. 1.42,9. Bh. 1,24. अभ्ययोध्यमगात् Bh. 2,49. अयसे M. 3,16781. 2) Adire accedere. निकेतं Bh. 3,40. समाजं Rgh. 5,76. M. 2,59. पुरं (aor) Bh. 5,105.6,90. ऐत् सीतां संयुक्तां राक्षसैः Bh. 8,30. राधेयो गुरुं द्रोणमियात् M. 1,5221. इयान्मे दर्शनं रहः M. 1,3405. 3) Ire in aliquid, inire. यूतं Mn. 11,219. M. 2,2496. मुचं Bh. 3,51. अस्तं Occidere (de sole). M. 1,1883. trop. धृतिरस्तमिता Evanescere. Rgh. 8,67. (65) Inde: 4) Participem fieri alicujus rei, obtinere. c. acc. तेषां प्रियंभावुकतां Bh. 4,13. चिविकत्थ्वत्वं Bh. 2,46. पुनिवासभूयं (aor) Bh. 3,21. सिद्धिं M. 3, 10697. साम्यतां Mn. 12,90. समतां M. 3,30. गुणितां. Hit. 0,36. अप्रख्यातिमियां M. 3,860. 5) Redire, reverti. कृतार्थः शीघ्रमेष्यसि R. 1.42,9,2.70,15. M. 2,59.5,192. (dep.)

— Ved: 1) Ire अम्बयो यन्त्यध्वभिः Rv. 23,16. चन्द्रमा नक्षमेति Rv. 24,10. एतवे Rv. 112,8. (Cfr. अनु, उद्, निस्). ईयते समुद्रे रथः Rv. 30,18. 2) Præterire. अयन् मासाः Vv. 61,4. 3) Adire. Rv. 5,5. इयत्यै adeunti. Vv. 42,4. सुष्टुतिर्वामियाना Vv. 91,2. अयन्नर्याणि (peragenda.) Vv. 63,4. 4) Obtinere. प्रेतिमीयुः Rv. 33,4. अवज्ज्यायान् कनीयसो देष्णं Vv. 20,7. शुभमन्य ईयते Vv. 82,5. 5) Venire. इन्द्रेहि Rv. 9,1. 6) Pass. Adiri opum causa, rogari. c. gen. v. acc. तेरीयसे Vv. 4,32. ईयते वसूनां Vv. 32,5. Part. इयान 1) Rogatus. स्तोतृभिरियानः Rv. 30,14. Vv. 17,7.29,1. 95,4. अनु तन्नो मंसीष्ट रत्नमियानः Vv. 38,6. 2) Petens. इन्द्रे सह इयानाः Vv. 25,5. — Huc referendum est: ईमहे Nigh. 3,19. Adimus (deos alicujus rei causa), rogamus. c. acc. rei et pers. वसूनि

Digitized by Google

दस्ममीमहे Rv. 42,10. रुद्रं सुम्नं Rv. 43,4. सातिं इन्द्रं Rv. 6,10.17,3. यत्त्वेमहे Vv. 16,4.94,9. c. dat. rei. त्वा सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः Yv. 3,26. c. loc. rei. तमित् सखित्व ईमहे तं राये तं सुवीर्ये Rv. 10,6. c. gen. pers. भगस्य रातिमीमहे Viçv. Lass. Anthol. 99,4. c. Let. v. pot. त्वामग्ने ईमहे इषं स्तोतृभ्यो अनद् Vv.7,7. तस्यास्ते, ईमहे, स्याम मातुर्न सूनवः Vv. 87,4. Cum præp. conjungitur. c. अभि. Id. अभि त्वा सवितर्भागमीमहे Rv. 24,3. c. अव. Deprecamur. अव ते हेलो नमोभिरीमहे Rv. 24,14. अव तदेन ईमहे Vv. 58,15. c. आ. Rogamus. आ वो देवास ईमहे वामं Yv. 4,5. c. प्र. Imploramus. प्र अग्निमीमहे सूक्तेभिः Rv. 36,1.

— Des. et Caus. rad. इ desunt, गम substituitur. P. 2.4,47.46. Cfr. अधि med. et प्रति. Cæt. rad. Des. ईषिषति, °ते; अयियिषते. Caus. आययति. Int. deest.

— अति. 1) Trans. Prætergredi. स धावतो ऽन्यानत्येति Iç.U.4. Transgredi, supermeare. M. 2,1157. वृत्रमापः Rv. 32,8. et trop. Violare. अतीयात् सागरो वेलां न प्रतिज्ञामहं पितुः R. 2.102,18. Excedere, superiorem locum attingere, superare. भूतानि Mn. 12,90. त्रीन् गुणान् Bhg. 14,20. गुणानतीतः Bhg. 14,21. पुण्यफलं Bhg.8,28. अतीत्य (præ) गुणान् सर्वान् स्वभवो मूर्ध्नि वर्तते Hit. 1,18. — 2) Intr. Præterire (de tempore). कालः R. 1.21,19. Bh. 7,18. अतीता शर्वरी R. 2.67,4. यौवनं M. 2,696.(?) मा त्वा कालो ऽत्यगात् M. 1,6196. Mori. केनात्यगाद्व्याधिना R. 2.72,29. अतीत mortuus. Mn. 5,71. 3) Ingredi, introire. R.1.34,11. न वेश्म अद्वारेण Mn.4,73.

- - अभ्यति. Transgredi. R. 2.70,27. Mori. अभ्यतीत Mn. 4,252.

- - व्यति. 1) Præterire. Rgh. 6,67.52. Transgredi. देशान् M. 2,555. कैलासं M. 3,12344. Degere. वर्षस्य शेषं व्यतीयुः M. 4,886. Negligere, non curare. याचनं Naish 5,113. Superare, vincere. व्यतीयाद्युधि चक्रधरं स्वयं M. 1,6257. Sensu reciproco act. P. 1. 3,15. Bh. 8,3. — 2) Intr. Præterire, elabi. संवत्सरः Mn. 5,76. M. 3,1966. शर्वरी R. 2,50,37.55,1. दिनानि Rgh. 2,25. कालः M. 3,8875. जन्मानि Bhg. 4,5. व्यतीत Mortuus. M. 1,4592.5111.

- - समति. Transgredi. द्वारं R. 2.16,1. वनं R. 2.71,17. Prætergredi. c. acc. M. 3,10435. Superare. त्रीन् गुणान् Bhg. 14,26. Intr. Præterire. वर्षाणि R. 2.27,19. समतीत Præteritus. Bhg. 7.26.

— अधि. 1. act. (Rd. इक् 24,38). 1) Recordari cum desiderio, desiderare. c. gen. P. 2.3,52. राघवयोः, Bh. 3,18. तव Bh. 8,119. उपकाराणां भर्तुः Bh.18,38. 2) Recordari. यदि स्तुतस्य मरुतो अधीथ (desideratis?) Vv. 56,15. अधीहि Rv. 71,10. 3) Comprehendere. न अधीमसीन्द्रं Rv. 80,15. त्वमग्निमध्येषि Kat. U. 1,12. 4) Obtinere. अध्यगाद्ब्राह्मणत्वं M. 3,8309. — 2. Med. (Rd. इङ् 24,37.). अधीते, अधीयते; Impf. °ऐत, °ऐयि. Pot. अधीयीत M. 3,13688. Perf. °जगे P. 2.4,49. Fut. °एता; °एष्यते; Prec °एषीष्ट. Aor °अगीष्ट et °ऐष्ट; Cond. °अगीष्यत et °ऐष्यत P. 2.4,50. Part. अधीयत् P. 3.2,130. M. 1,4214. 3,1966. Bh. 5,63. अधीयान Mn. 2,156. M. 1,6317.7855. Bh. 4,9. Pass. aor. अगायि Bh. 1,16. Part. fut. अध्येय Mn. 2,71.—1) Percurrere librum, legere, perlegere. वेदान् Bh. 1,12. Mn. 5,138. M. 1,2473.1928. 2210.(pf.) 5105. et 6332.(aor.) 3,1808. स्वाध्यायं Mn. 2,167. स्मृतीः Bh. 7,91. अर्थशास्त्राणि Bh. 15,88. Et act. वेदानधीयात् M. 3,13689. 2) Recitare. सावित्रीमधीयीत Mn. 2,82.104. 3) Discere. c. abl. P. 1.4,29. गुरोर्मुखात् M. 3,10713. मत्तो ऽधिजगे शास्त्रं Mn. 1,59. विद्यां M. 3,11941. Bh. 5,63. Inde: अधीयान Edoctus, sapiens. Mn. 2,116. 4) Docere. (?) अधीष्व, ततस्त्वध्यापयामास M. 3,1654. — Des. अधीषिषति P. 8.3,61. n. cfr. 2.4,46. °जिगांसते P. 2.4,48. — Caus. अध्यापयति P. 6.1,48.7.3,36. Aor. अध्यापिपत् et अध्यजीगपत्, Caus. Des. अध्यापिपयिषति et अधिजिगापयिषति P. 2.4,51. Legere jubet; docere, edocere. c. 2. acc. शिष्यं वेदं Mn. 2,140.4,151. अस्त्रं पाण्डवश्रेष्ठं M. 3,1655. कपिसमाह्वारमध्यापिपदायामं दिशां Bh. 7,34. वेदान् M. 3,8189. शिष्यं M. 1,56.3275. Bh. 3,41. तमध्यापयत प्रभुः M. 3,1471. Pass. अध्यापित उशनसा नीतिं Ks. 3,6.

- - प्रत्यधि. Singulatim legere. वेदं षडंगं प्रत्यधीयत M. 1,4182.

- - समधि. Perlegere. दशलक्षणानि धर्मस्य ये समधीयते Mn. 6,93. समधीतं मया ब्रह्म M. 3,10614.

4

Digitized by Google

— अनु. Sequi, comitari. गच्छतः पृष्ठतः Mn. 4,154. M. 3,792.2003. R. 2. 34,63. (aor.) Rgh. 7,31. M. 3,14554. अन्वीयमानस्ते: M. 2,50. R. 2.96,21. अन्विष्यामि भर्तारं प्रेतवशं गतं M. 1,4589. घोराण्यनुयन्तु मे R. 2.37,1. चित्तं परस्य M. 2,2114. उरुं चकार सूर्याय पन्थामन्वेतव उ Rv. 24,8. Yv. 8,23. Vv. 44,2. Prosequi. R.1.17,13.33,18. पौरास्तानन्वियुः शोककर्षिताः M. 1,5738. Part. अन्वित Præditus, instructus. R. 1.17,11. समन्वित 1) Id. Mn. 1,49. कालसमन्वित mortuus. R. 2.65,16. 2) Cum. भ्रात्रा समन्वितो वसति (cum fratre.) R. 2.68,2.

— अन्तर्. 1) Intermeare. सविता द्यावापृथिवी अन्तरीयते Rv. 35,9. 2) Seponere. अन्तरित्य भ्रातरमभिषेचितं त्वया Nir. 2,10.

— अप. 1) Intr. Abire. धर्मो ऽपैति पादशः Mn. 1,82. अपेहि apage. Mn. 8,292. 2) Trans. Auferre, tollere. कृष्णाजिनमपेत्य पात्रेभ्यो ऽवधूनोति Kat. S. Yv. 1,4.

- - व्यप. Discedere. Hit. 4,66. Amitti. व्यपैति ददतः (sc. पुत्रं) स्वधा Mn. 9,112. ब्राह्मण्यं Mn.11,97.

— अपि. Accedere. घर्मो ऽप्येतु देवान् Yv.8,61. त्वं देव सोमाग्नेः प्रियं पाथो ऽपीहि (ः अनुमपिगच्छ) Yv. 8,50. Vv. 47,3. Obtinere. जरामृत्युमिवापियन्ति M.U. 1.2,7.

— अभि. 1) Aggredi. अभीहि Rv. 80,3. Adire aliquem. अभ्यगाद्राधिसुतः क्षितीन्द्रं रक्षोभिरभ्याहृतकर्मवृत्तिः Bh. 1,17. M. 3,1803. Accedere ad aliquem. न संपद्विविदिषुं Bh.7,99. ब्रह्म Mn. 2,82.11,121.12,125. c. पृष्ठतः Sequi. R. 1.19,23. 2) Ingredi, inire. वनं Bh. 5,67. भवनं Bh. 15,2. पंच भूतानि Mn. 12,22. Trop. पीडां M. 3,8575. तुष्टिं M. 3,16625. अस्तं सविता M. 1,1797. 3) Advenire. नो ऽनुमभ्येति Bh. 7,81. अभ्यगाद्द्रष्टुं नृपं R. 1.20,23. M. 2,1162. 4) Ambire. आपो अभि एनमायन् Vv. 103,2. 5) Speciem præbere, similem esse. नासा तिलप्रसूनपदवीं Gov. 10,14.

- - समभि. Aggredi ad locum. निकुम्भिलां Bh. 17,28. Sequi. प्रकृतिर्भवान्तरेषु Mgh. 1,72.

— अव. 1) Intelligere, scire. Rgh. 2,56. M. 3, 2329. कस्तन्नावैति कारणं Bhg. 5,87. न चावैषि प्रयोजनं M. 3,12894. ते सारं Ks. 3,13. असह्यापीडमृणमन्त्यमवेहि मे Rgh. 1,72. 2) Considerare, intueri. अवेक्षां दयाप्यस्य निर्वृत्तमिव Bh. 7,33. अवयः संप्रिनमवैमि प्रबुद्ध इव सुप्तं Çak. 96,18. 3) Supplicem venire. अव त्वा नमसा इयां Vv. 86.4.

- - समव. Congredi. समवेत Mn. 2,139. M. 1, 6967.2,2054.4,797. Bhg. 1,1.

— आ. 1) Adire, accedere. एति रामं Bh. 2,50. Gov. 5,1. आ त्वेता Rv. 5,1. एहि M. 2,2186. Trop. दिष्टान्तमेयुषः (?) R. 2.65,28. 2) Accidere. व्यसनं च आगात् M. 3,1355. 3) Obtinere. सर्वसमतां Mn.12,125. 4) Venire, advenire. Hit. 2,22. M. 1,3573.

- - अभ्या. Adire, aggredi. c. acc. M. 3,2757. c. inf. अनुमभ्यगाद्विश्वामित्रः श्वज्ञाघनीं Mn. 10,108.

- - समभ्या. Congregari. चातुर्वर्ण्यं पुरात् समभ्यगात् M. 1,3228. Accedere, accidere. कथं व्यसनं वः सं° M. 2,2597.

- - उपा. (?) Adire, accedere. उपेहि Gov.11,3. तामुपेहि शरणं Dev. 13,3. प्रशममुपेहि M. 1,1258. Subire, coire cum. गान्धर्वेण विवाहेन मामुपेहि वरांगने M. 1,6577.

- - प्रत्या. Redire, reverti. M. 3,2744.

- - समा. Coire, convenire. c. acc. R. 1.14,12. Hit. 4,66. Mn. 2,152. समेयानाः Congregati. M. 2,2031. Una advenire. Bh.4,6. Adire, incedere. विषमं मार्गः Hit. 3,73.

— उद्. Surgere, oriri. धूमः Rgh. 7,26. सूर्यः Bh. 6,110. M. 1,6533.3,11847. सप्त देवर्षय उद्यन्ति M. 3, 11855. उदयति शशाङ्कः Mrch. 51,5. Imps. उदीयते, उदैयत इन्दुना Bh. 18,20.8,35. पुरा सूर्यस्योदेतोः P. 3.4,16. Trop. 2) Efferre se, efferri, sublimem fieri. उद्यन् प्रभावेण स राजा राज्ञां बभूव Rgh. 17,77. उदित. Elatus, excelsus. R. 1.15,24. 3) Oriri, existere. मान उदियाय कुम्भात् Vv. 33,13. उदयेदन्यबधूनिषेधः Naish. 3,92. अग्निमुद्यन्तं दन्तेष्वसिभिः पतद्भिर्गजानां Rgh. 7,48. उदीत Naish 6,52. 4) Exire. न दुष्कृत् तमस उदयत् Vv. 104,3. 5) Adoriri, hostiliter aggredi. य एनमुदियाद्रणे M. 3,1921. Ks. 2,57.

— अभ्युद्. 1) Oriri, exoriri. अभ्युदितो रविः R. 1.19,8.2.54,1. M. 3,14443. Mn. 4,104. 2) Alicui aliquid facienti oriri solem. जीवन्तं चेदादित्य अभ्युदियिष्यति si sol illo vivo orietur. M. 4,688. शयानं चेदभ्युदियात् सूर्यः si quem dormientem sol exoriens

Digitized by Google

invenerit. Mn. 2,220. न मुण्डं ग्रामे अभ्युदियात् सूर्यः Mn. 2,219. Pass. अभ्युदितः सूर्येण शयानः Mn. 2,221. 3) Adoriri, hostiliter aggredi. रणे रथमभ्युदीयात् M. 3,10272. त्रीलोकवीरान् कः समरे अभ्युदीयात् M. 3,2010.

- - प्रोद्. Oriri. कर्कटे प्रोद्यमाने (?) R. 1.19,3.

- - समुद्. 1) Una adoriri aliq. एककार्ये समुद्यन्तौ कृष्णौ M. 2,791. 2) Oriri, exoriri. अहः R. 2. 14,39. सूर्यः M. 1,6529. R. 2.83,9. समुदित Excelsus, præcellens. गुणैः R. 1,19,6. M. 1,128.

— उप. 1) Subire, adire. सभां M. 3,2336. Bh. 3,6. पार्श्वं M. 3,15673. परं पुरुषं Bhg. 8,10. 9,28. Aliquem. c. acc. Bh. 6,124. (confugere ad.) R. 1.58,2. Bhg. 8,15. उप त्वाग्ने हविष्मतीर्यन्तु Yv. 3,4. उप त्वाग्ने एमसि Rv. 1,7. उप त्वा सातये नरो यन्ति Vv. 15,9. 2) Coire cum fæmina. स्त्रियं Bh. 6,136. M. 1,3457. 3,8586. उपयन् Mn. 9,4. 11,172.; cum viro. तं M. 3,8592. Trop. 3) Obvenire. लक्ष्मीः पुरुषसिंहं Hit. 0,30. सुखं योगिनं Bhg. 6,27. 4) Inire. दर्शनं se ostendere. S.kar. 61. योगं तेन Rgh. 16,84. चिन्तां M. 3,2341. बाल्यमुपेयुषः (?) repuerascentis. R. 2.21,7. 5) Obtinere. सेनापत्यं Ks. 2,61. परं स्थानं Bhg. 8,28. उपेत Adiens. M. 3,3003. Præditus, instructus. श्रद्धया Bhg. 12,2.

- - अध्युप. Excelsum fieri, summam imperii obtinere. कदा अध्युपैष्यति रामः R. 2.43,15.

- - अभ्युप. 1) Accedere, adire ad aliq. c. acc. M. 3,10672. दिशं M. 3,15669. न तत् सत्यं यच्छलमभ्युपैति Hit. 3,61. अभ्युपयन्नपः se lavans. Mn. 11,259. 2) Subire, obtinere. परं लोकं M. 1,3592. तस्मै रुचां ei placere. M. 3,252. 3) Sequi, obedire. नारी पतिमभ्युपैति दण्डभीत्या Hit. 1,196.

- - समुप. Convenire, congregari. समुपैष्यन्ति भूमिपाः M. 1,6937. Adire, venire. कृष्ण उपेतः M. 2. 1219. पार्श्वं M. 3,15674. यतो विनाशः समुपैति पुंसां M. 2,2115.

— निस्. Exire. निर्यत् R. 2.42,1. aor. Bh. 5,60. 15,75. c. abl. पुरात् M. 2,2647. गुहायाः Bh. 6,118. निरेतवे Rv. 37,9.

— परा. 1) Act. Adire, accedere. c. acc. परैत निवेशनं तत् M. 1,7204. परैतु M. 2,2186. परेहि M. 2,2223. 3,15702. परेहि विप्रमिन्द्रं Rv. 4,4. परा मे यन्ति धीतयो (देवं) Rv. 25,16. Obtinere. श्रेयः परैति M. 3,255. 2) Dep. (Rd. अय्) पलायते P. 8.2,19. पलायांचक्रे Bh. 5,106. aor. अपलायिष्ट (?) Bh. 15,56. Fugere, aufugere. पलायध्वमितः क्षिप्रं M. 3,559. 13182. राजा तस्मात् पलायत महाभयात् M. 1,3729. Etiam act. पलायन्तः M. 1,8212. पलायामो भयात् तस्य M. 2,613. Cessare. स्वरूपाख्यानं ममाकीर्तिकरं न पलायिष्यते Hit. p. 113,4.

- - प्रपरा. Dep. Profugere. सैन्यं प्रपलायिष्ट Bh. 15,114.

- - विपरा. Dep. Diffugere. जनो व्यपलायत R. 2.78,13.

- - संपरा. Dep. Fugere. अनीकं संपलायिष्ट Bh. 15,47.

— परि. 1) Ambire. प्रदक्षिणमग्निं Mn. 2,48. जिह्वा पर्येति मे मुखं M. 1,5934. वीरान् प्रशमयन् परीहि Yv. 7,13. Trop. मनसा विषयान् perlustrare, inquirere. M. 3,12508. जरा बली च पलितानि च मां पर्यगुः M. 1,3467. Inde: परीत Circumdatus, obfusus. शोणित°, पिपासा° etc. दुःखेन M. 1,6203. 2) Errare. परियन्ति मूढाः Kat.U. 2,5. M.U. 1.2,8. 3) Commendare. त्वयाग्नौ पुत्राः परीताः M. 1,8437. 4) पल्ययते (अय) P. 8.2,19.n.

- - अभिपरीत. Circumdatus, obfusus. धूमेन R. 1.39,16. ed. Srir. दुःखेन M. 3,997.

- - विपरीत. Contrarius. Bhg. 18,32. Hit. 4,65. cætt.

- - संपरि. Considerare, reputare. श्रेयश्च प्रेयश्च मनुष्यमेतः, तौ संपरीत्य (ⅽ: सम्यङ् मनसालोच्य) विविनक्ति धीरः Kat.U. 2,2.

— प्र. 1) Prodire, procedere. परेणास्मान् (super nos) प्रेहि M. 1,8414. प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु Rv. 40,3. Vv. 34,1. प्रेहि Rv. 80,3. इन्द्रं प्रातर्हवामह इन्द्रं प्रयत्यध्वरे procedente sacrificio. Rv. 16,3. 2) Prodire, crescere. व्रीह्नानि M. 3,13116. 3) Adire. प्रेहि मां M. 1,6390. 4) Obtinere. प्रैति ब्रह्मसलोकतां M. 3,13385. 5) Discedere. धीराः प्रेत्यास्माल्लोकादमृता भवन्ति Ken.U. 2. Inde: 6) Mori, perire. प्रैति Mn. 2,111. प्रेत mortuus. Mn. 5,82. 8,160. Bhg. 17,4. प्रेत्य in futuro mundo. opp. इह. Bhg. 17,28. Mn. 8,171. Huc referendum esse videtur: प्र नीघोरिनोत् Properantes excitat. Rv. 66,5.

- - अभिप्र. Adire, obviam fieri. c. acc. R. 2.

Digitized by Google

2,31. M. 1,5581. फलं कर्तारमभिप्रैति ei obvenit. P. 1.3,72.n. Tendere ad aliq., spectare. कर्मणा यमभिप्रैति स संप्रदानं P. 1.4,32. पूर्वैरयमभिप्रेतो (probata) गतो मार्गः R. 2.21,35.

- - उपप्र. Adire, accedere. उपप्रयन्तु मरुतः Rv. 40,1. तदुपप्रेयाय Ken.U. 15. Subire, obire. उपप्रयन्तो अध्वरं Rv. 74,1. Yv. 3,11. Vv. 44,2.

- - विप्र. Abire. त्वं विप्रेहि तिष्ठ वा M. 1,6392.

— प्रति. 1) Versus ire. पुरं Bh. 3,19. Rgh. 5,35. सरो द्वैतवनं M. 3,12359. तवाहं रातिभिः प्रत्यायं Rv. 11,6. 2) Contra aliq. ire, adversari. देवास्तौ जिघांसन्तः प्रतीयुः M. 1,6270.3,1922. 3) Pass. Cognosci. सैकतेषु कलहंसमालाः प्रतीयिरे निनादैः Bh. 2,18. तिरोहितात्मा स प्रतीयते परैः Mgh. 1,69. कृतिभिर्वाग्यस्पत्यं प्रतीयते (cfr. तन्) Hit.3,96. प्रतीत Sequens. Hit. p. 12,2. Lætus, celeber. Des. प्रतीषिषति P. 2.4,47. Caus. प्रत्याययति P. 2.4,46. (अय) Persvadere. c. acc. Rgh. 15,73. Çak. 119,8

- - संप्रति. Pro certo scire. किं तत् कथं वेति विकल्पयन्तो अपि न संप्रतीयुः Bh. 11,10.

— वि. 1) Late ire, permeare. वि यामेषि Rv. 50,7. 2) Discedere, abire. c. abl. मनसो ज्वरः R. 1.18,11. M. 3,8557. व्येतु दिद्युद्द्विषां Vv. 34,13. विष्वग्वियन्ति Vv. 43,3. Part. वीत M. 3,1807. 3) Perire. धनोरधि विषुणक् ते व्यायन् Rv. 33,4. 4) (Rd. व्यय 21,17.) Cl. 1. act. med. व्ययति, °ते, वव्याय, वव्यये etc. et (Rd. व्यय 35,78.) Cl. 10. act. व्यययति etc. 1) Ire. (?). 2) Profundere (divitias). कोशानव्ययीः Bh. 15,17. (vulgo med. Mdh.) व्ययमानः Hit. 2,91. व्ययित Hit. p. 60,10.98,17. 3) Movere. अक्षमव्ययं (ः चालयामि) Vv. 33,4. — (Rd. व्यय s. व्यप, विप 32,95.) Cl. 10. act. व्याययति, व्यापयति, वेपयति etc. Iacere, projicere.

- - अपवि. (अपव्यय्) 1) Dispellere. अपो महि व्ययति तमः (de aurora) Vv. 81,1. 2) Recusare. अपव्ययमानः Mn. 8,60. स्तेयं हत्वापव्ययते च यत् si acceptum restituere recusat. Mn. 8,332.

— सं. Una ire. Bh. 3,45. Convenire c. instr. समियाय धृतराष्ट्रेण Mn. 2,2013.3,15764. R. 2.52,22. Vv. 103,2. तैः समेष्याम M. 3,10829. ओ श्रुष्टिर्विदथ्या समेतु Vv. 40,1. c. dat. सं ते पयांसि यन्तु Rv. 91,18. c. acc. ऊर्मिताटं समेष्ये M. 3,10675. सं दूतो अग्न ईयसे देवान् Vv. 3,3. Congredi. बाहुयुद्धं M. 4,348. यत्र युद्धे समयन्ते कृतध्वजाः Vv. 83,2. Congregari. M. 1,6940.6956. Coire cum fæm. न त्वामकामां समेष्ये M. 3,16193.

कि.

(Rd. 25,19.) Ved. Cl. 3. act. चिकेति 3. pl. चिक्यति etc. Noscere. cfr. कित्— चिक्यत् videat. Nigh. 3,11.

1. क्षि.

(Rd. क्षि 7,62.26,137.27,29. क्षिष् v. क्षीष् 31,35. क्षीञ् 31,35. Vp. cfr. क्षिणु et क्षै). Cl. 1. 5, 9. act. क्षयति *), क्षिणोति, क्षिणाति; चिक्षाय, क्षेता, क्षेष्यति, क्षीयात्, अक्षैषीत्, Ger. क्षीत्वा, °क्षीय P. 6.4,59. Pass. क्षीयते Part. क्षीण et क्षित P. 6.4,60.61. 8.2,46. क्षय्यं P. 6.1,81. 1) Ferire, occidere. अक्षिणोद्दुर्यान् Bh. 17,99. क्षीणे जरासन्धे M. 2,972. 2) Vexare. मा तितिक्षून् क्षिणु M. 2,2127. अक्षिण्वन् योगतस्तनुं Mn. 2,100. अक्षिण्वन् न्यासधारिणं Mn. 8,196. मां वाक्शल्यैः क्षिणोषि M. 3,1355. 3) Destruere. स्यन्दनमक्षिणोत् Bh. 17,90. धनुरक्षिणोः Rgh. 11,71.(72.) न तत् तस्य यशः क्षिणोति Rgh. 2,40. Pass. Perire, interire, tabescere. तव रायो गभस्तौ न क्षीयन्ते Rv. 62,12. शरीरकर्षणात् प्राणाः क्षीयन्ते Mn. 7,112. कायः क्षीयमाणो न लक्ष्यते Hit. 4,63. ब्राह्मणैर्विप्रहीनस्य क्षत्रस्य क्षीयते बलं M. 3,978. क्षीणपणाः Bh. 7,58. — Des. चिक्षीषति. Int. चेक्षीयते, चेक्षयीति, चेक्षेति. Caus. 1) क्षययति. Facere ut intereat, inde pt. यज्ञक्षयितकल्मषाः Bhg. 4,30. 2) quod huc aut ad क्षै referendum est: क्षपयति cfr. Rd. 19,61. Facere ut intereat, destruere, occidere. अक्षतः क्षपयित्वारीन् संख्ये M. 1,4128.3,15163. Dep. तं शनैः क्षपयते तुदन् M. 1,1838. मे प्राणान् क्षपयिष्यति R. 2.12,69. लता क्षपिता Rgh. 8,47.(46.) क्षपयतु पुनर्भवं Çak. 166,5. शपं M. 3,1874. क्षपयेद्देहं Mn. 5,157. (क्षीणं कुर्यात् K.) cfr. क्षप्. — Cl. 4. dep. cfr. Rd. 26,137.

— परि. Pass. Valde vexari. °क्षीणः Hit. p. 121,18. परिक्षीयते धनी Hit. 73,4. ed. Srir. (ed. Bonn. 2,91.).

---

*) Med. quoque auctore Vop. क्षयते etc.

Digitized by Google

— प्र. Pass. Destrui. °क्षीण M.2,1468. Hit. p.101,5.

— सं. Pass. Id. संक्षीयमाणा मत्स्या: M. 3,8749. Dev. 3,20. — Caus. Id. मत्स्यार्णवः संक्षयितोदकः R. 2.48,29.

2. क्षि.

(Rd. 7,62.) Cl. 1. act. क्षयति, चिक्षाय etc. Dominium esse, regnare. क्षयति Nigh. 2,21. इन्द्र रायः क्षयति प्रयन्ता Rv. 51,14. क्षयन् Rv. 24,14. c. gen. स राजा क्षयति चर्षणीनां Rv. 32,15. क्षयन्तमस्य रजसः Vv. 100,5. दिवि क्षयन्ता रजसः Vv. 64,1. यवमस्य Vv. 93,2. क्षयद्वीरः dominus virorum. Rv. 114,2.

3. क्षि.

(Rd. 28,114.) Cl. 6. act. क्षियति, चिक्षाय etc. 1) Habitare, morari. c. loc. तमसि क्षियन्तं Rv.117,5. सुक्षितिषु क्षियन्तः Vv. 88,7. c. acc. क्षियन्ति सुक्षितिं Vv. 74,6. Etiam cl. 2. क्षेति Rv. 94,2. Vv. 32,9. क्षेषि Vv. 18,2. 2) Ire. क्षियति Nigh. 2,14.

— अधि. Habitare. यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिक्षियन्ति भुवनानि Yv. 5,20. Obtinere. अन्धसी अधिक्षियन्ति पूरवः Vv. 96,2.

— आ. Adire, perficere (?), obtinere. क्रतुमाक्षेति Rv. 64,13.

— उप. Inhabitare. c. acc. यः पृथिवीमुपक्षेति Rv. 73,3.

चि.

(Rd. चिञ् 27,5.) Cl. 5. act. et med. चिनोति, चिनुते; (Et Cl. 1. चयति, °ते Vp. ?); चिकाय et चिचाय, चिक्ये et चिच्ये P. 7.3,58; चेता; चेष्यति, °ते; चीयात् P. 7.4,25., चेषीष्ट P. 1.2,11; अचैषीत्, अचेष्ट. Pass. चीयते, चायिता, चायिष्यते, चायिषीष्ट, अचायि, अचायिषत aut = med. Part. fut. चेय P. 3.1,97. et चेतव्य. Part. præt. चित — 1) Colligere. पुष्पाणि चिन्वती M. 1,7719. 2) Accumulare. भूमावचैषुस्तान् हतान् Bh. 15,76. चेतव्य Bh. 9,13. यो ऽग्निं चिक्यानः Perf. vd. P. 3.2,106. चिकयानकः P. 3.1,42. aor. अचिध्वं ययिं nubem. Rv. 87,2. Inf. चयसे Nigh. 4,1. 3) Quærere. पराष्ट्राणि चिन्वन्तो नैषधं M. 3,2659. तपसा चीयते ब्रह्म M.U. 1,7. 4) चयध्वे ०: नाशयत Vv. 52,2. (De चि Lædere. cfr. Rd. 27,30.) Des. चिकीषति, °ते et चिचीषति °ते P.7.3,58. Colligere velle. Caus. Facere ut quis colligere velit. चिचीषयन्तो ऽन्नरपात्रसन्तं Bh. 3,33. Int. चेचीयते P. 7.4,82. चेचयीति, चेचेति. Caus. चापयति et चाययति P.6.1,54. Cl. 10. act. med. (Rd. 32,85.) चययति, °ते s. चपयति, °ते Mdh. Colligere.

— अप. 1) Honorare. Part. अपचित et अपचायित P. 7.2,30. Am.K.3.2,51. Bh. 9,22. 2) Discedere (ab officio.) धर्मादपचितः M. 3,1319.

— अव. Colligere. c. 2. acc. P. 1.4,51. °चिन्वाना कुसुमानि वृक्षान् Bh. 6,10. °चिन्वती पुष्पाणि M. 3,13151. Trop. Comprehendere. वाचं M. 3,10676.

— आ. Acervis operire, abscondere. आचिनोद्भूमिं हतैः Bh. 17,69. आचिचाय शरैः सेनामाचिकाय च राघवौ Bh. 14,46. Pass. आचिक्याते तौ पन्नगैः Bh.14,47. शाखो फलैरुपचितैराचितां M. 3,11031.11137.

- - समा. Accumulare. वाससां राशिः °चितः M. 2,2301. Operire. वपुर्मलसमाचितं M. 3,2701.

— उद्. Eligere, colligere. c. 2. acc. P. 1.4,51. उच्चिकाय (उच्चिच्यिरे) पुष्पफलं वनानि Bh.3,38.

— उप. Pass. refl. Accumulare se, accumulari. पर्वतैरुपचीयद्भिः पतमानैः स देशो गुल्मैव समपद्यत M. 3,12171. उपचित M. 3,11031. (cfr. आ). Augeo se, augeri. उपाचयिष्ट सामर्थ्यं तस्य Bh. 6,33. अधो ऽधः पश्यतः कस्य महिमा नोपचीयते Hit.2,2. Ditare se. परार्थे उपचीयन्ते विप्र आढ्यो वणिङ् नृपः Mn. 8,169. Pass. Operiri. बाणैः स उपचीयते, °चीयमानः मया M. 3,11969. Part. उपचित M. 1,767. 3,859. Ved. उपचाय्यपृडं pro °चेय° P. 3.1,123.

— नि. Part. निचित Opertus. c. instr. M. 3,10517. Bh.10,4. — Caus. Intelligere, perspicere. महतः परं निचाय्य Kat.U. 3,15.

- - परिणिचिनोति et प्रणिचि° etc. P. 8.4,17.

— निस्. (Eligere.) Decernere, certo scire. निरचायि भेदो नौषधीनां तेन Bh. 15,107. न निश्चिकाय चन्द्रं Bh. 10,67. गुणदोषावनिश्चित्य Hit. 2,137. Part. निश्चित Certum, constitutum. Bhg. 2,7.18,6. Reputare. तदेवं वद निश्चित्य Bhg. 3,2. इति °चित्य मनसा M. 3,2779.

- - विनिस्. Reputare, deliberare. °चित्य बहुधा M. 3,2205.2345. °चित्य ब्राह्मणैः cum iis. M. 1,4136. तेन सार्द्धं विनिश्चित्य Mn. 7,59. Part. °चित Bhg. 18,1.

Digitized by Google

2,31. M. 1,5581. फलं कर्तारमभिप्रैति ei obvenit. P. 1.3,72.n. Tendere ad aliq., spectare. कर्मणा यमभिप्रैति स संप्रदानं P. 1.4,32. पूर्वैरयमभिप्रेतो (probata) गतो मार्गः R. 2.21,35.

- - उपप्र. Adire, accedere. उपप्रयन्तु मरुतः Rv. 40,1. तदुपप्रेयाय Ken.U. 15. Subire, obire. उपप्रयन्तो अध्वरं Rv. 74,1. Yv. 3,11. Vv. 44,2.

- - विप्र. Abire. त्वं विप्रेहि तिष्ठ वा M. 1,6392.

— प्रति. 1) Versus ire. पुरं Bh. 3,19. Rgh. 5,35. सरो द्वैतवनं M. 3,12359. तवाहं रातिभिः प्रत्यायं Rv. 11,6. 2) Contra aliq. ire, adversari. देवास्तो जिघांसन्तः प्रतीयुः M. 1,8270.3,1922. 3) Pass. Cognosci. सैकतेषु कलहंसमालाः प्रतीयिरे निनदैः Bh. 2,18. तिरोहितात्मा स प्रतीयते परैः Mgh. 1,69. कृतिभिर्वाच्यमत्यं प्रतीयते (cfr. तन्) Hit.3,96. प्रतीत Sequens. Hit. p. 12,2. Lætus, celeber. Des. प्रतीषिषति P. 2.4,47. Caus. प्रत्याययति P. 2.4,46. (अय) Persvadere. c. acc. Rgh. 15,73. Çak. 119,8

- - संप्रति. Pro certo scire. किं तत् कथं वेति विकल्पयन्तो ऽपि न संप्रतीयुः Bh. 11,10.

— वि. 1) Late ire, permeare. वि यामेषि Rv. 50,7. 2) Discedere, abire. c. abl. मनसो ज्वरः R. 1.18,11. M. 3,8557. व्येतु दिद्युद्विषां Vv. 34,13. विष्वग्वियन्ति Vv. 43,3. Part. वीत M. 3,1807. 3) Perire. धनोरधि विषुणक् ते व्यायन् Rv. 33,4. 4) (Rd. व्यय 21,17.) Cl. 1. act. med. व्ययति, °ते, वव्याय, वव्यये etc. et (Rd. व्यय 35,78.) Cl. 10. act. व्यययति etc. 1) Ire. (?). 2) Profundere (divitias). कोशानव्ययीः Bh. 15,17. (vulgo med. Mdh.) व्ययमानः Hit. 2,91. व्ययित Hit. p. 60,10.98,17. 3) Movere. अक्षमव्ययं (ः चालयामि) Vv. 33,4. — (Rd. व्यय s. व्यप, विप 32,95.) Cl. 10. act. व्याययति, व्यापयति, वेपयति etc. Iacere, projicere.

- - अपवि. (अपव्यय्) 1) Dispellere. अपो महि व्ययति तमः (de aurora) Vv. 81,1. 2) Recusare. अपव्ययमानः Mn. 8,60. स्तेयं कृत्वापव्ययते च यत् si acceptum restituere recusat. Mn. 8,332.

— सं. Una ire. Bh. 3,45. Convenire c. instr. समियाय धृतराष्ट्रेण Mn. 2,2013.3,15764. R. 2.52,22. Vv. 103,2. तैः समेष्याम M. 3,10829. ओ श्रुष्टिर्विदथ्या समेतु Vv. 40,1. c. dat. सं ते पयांसि यन्तु Rv. 91,18. c. acc. जनितारं समेष्ये M. 3,10675. सं दूतो अग्न ईयसे देवान् Vv. 3,3. Congredi. बाहुयुद्धं M. 4,348. यत्र युद्धे समयन्ते कृतध्वजाः Vv. 83,2. Congregari. M. 1,6910.6956. Coire cum fœm. न त्वामकामां समेष्ये M. 3,16193.

कि.

(Rd. 25,19.) Ved. Cl. 3. act. चिकेति 3. pl. चिक्यति etc. Noscere. cfr. कित् — चिक्यत् videat. Nigh. 3,11.

1. क्षि.

(Rd. क्षि 7,62.26,137.27,29. क्षिष् v. क्षीष् 31,35. क्षीज् 31,35. Vp. cfr. क्षिण् et क्षै). Cl. 1. 5, 9. act. क्षयति *), क्षिणोति, क्षिणाति; चिक्षाय, क्षेता, क्षेष्यति, क्षीयात्, अक्षैषीत्, Ger. क्षीत्वा, °क्षीय P. 6.4,59. Pass. क्षीयते Part. क्षीण et क्षित P. 6.4,60.61. 8.2,46. क्षय्य P. 6.1,81. 1) Ferire, occidere. अक्षिणोद्दुर्धरान् Bh. 17,99. क्षीणे जरासन्धे M. 2,972. 2) Vexare. मा तितिक्षून् क्षिणु M. 2,2127. अक्षिण्वन् योगतस्तनुं Mn. 2,100. अक्षिण्वन् न्यासधारिणं Mn. 8,196. मां वाक्शल्यैः क्षिणोषि M. 3,1355. 3) Destruere. स्यन्दनमक्षिणोत् Bh. 17,90. धनुरक्षिणोः Rgh. 11,71.(72.) न तत् तस्य यशः क्षिणोति Rgh. 2,40. Pass. Perire, interire, tabescere. तव रायो गभस्तौ न क्षीयन्ते Rv. 62,12. शरीरकर्षणात् प्राणाः क्षीयन्ते Mn. 7,112. कायः क्षीयमाणो न लक्ष्यते Hit. 4,63. ब्राह्मणैर्विप्रहीनस्य क्षत्रस्य क्षीयते बलं M. 3,978. क्षीणपणाः Bh. 7,58. — Des. चिक्षीषति. Int. चेक्षीयते, चेक्षयीति, चेक्षेति. Caus. 1) क्षययति. Facere ut intereat, inde pt. यज्ञक्षयितकल्मषाः Bhg. 4,30. 2) quod huc aut ad क्षै referendum est: क्षपयति cfr. Rd. 19,61. Facere ut intereat, destruere, occidere. अक्षतः क्षपयित्वारीन् संख्ये M. 1,4128.3,15163. Dep. तं शनैः क्षपयते तुदन् M. 1,1838. मे प्राणान् क्षपयिष्यति R. 2.12,69. लता क्षपिता Rgh. 8,47.(46.) क्षपयतु पुनर्भवं Çak. 166,5. शपं M. 3,1874. क्षपयेद्देहं Mn. 5,157. (क्षीणं कुर्यात् K.) cfr. क्षप्. — Cl. 4. dep. cfr. Rd. 26,137.

— परि. Pass. Valde vexari. °क्षीणः Hit. p. 121,18. परिक्षीयते धनी Hit. 73,4. ed. Srir. (ed. Bonn. 2,91.).

---

*) Med. quoque auctore Vop. क्षयत etc.

Digitized by Google

— प्र. Pass. Destrui. °क्षीण M.2,1468. Hit. p.101,5.

— सं. Pass. Id. संक्षीयमाणा मामघाः M. 3, 8749. Dev. 3,20. — Caus. Id. महार्णवः संक्षयितोदकः R. 2.48,29.

2. क्षि.

(Rd. 7,62.) Cl. 1. act. क्षयति, चिक्षाय etc. Dominum esse, regnare. क्षयति Nigh. 2,21. इन्द्र रायः क्षयति प्रयन्ता Rv. 51,14. क्षयन् Rv. 24,14. c. gen. स राज्ञा क्षयति चर्षणीनां Rv. 32,15. क्षयन्तमस्य रजसः Vv. 100,5. दिवि क्षयन्ता रजसः Vv. 64,1. यवसस्य Vv. 93,2. क्षयद्वीरः dominus virorum. Rv. 114,2.

3. क्षि.

(Rd. 28,114.) Cl. 6. act. क्षियति, चिक्षाय etc. 1) Habitare, morari. c. loc. तमसि क्षियन्तं Rv.117,5. सुक्षितिषु क्षियन्तः Vv. 88,7. c. acc. क्षियन्ति सुक्षितिं Vv. 74,6. Etiam cl. 2. क्षेति Rv. 94,2. Vv. 32,9. क्षेषि Vv. 18,2. 2) Ire. क्षियति Nigh. 2,14.

— अधि. Habitare. यस्योरुषु विक्रमणेष्वधिक्षियन्ति भुवनानि Yv. 5,20. Obtinere. अन्धसी अधिक्षियन्ति पूरवः Vv. 96,2.

— आ. Adire, perficere (?), obtinere. क्रतुमाक्षेति Rv. 64,13.

— उप. Inhabitare. c. acc. यः पृथिवीमुपक्षेति Rv. 73,3.

चि.

(Rd. चिञ् 27,5.) Cl. 5. act. et med. चिनोति, चिनुते; (Et Cl. 1. चयति, °ते Vp. ?); चिकाय et चिचाय, चिक्ये et चिच्ये P. 7.3,58; चेता; चेष्यति, °ते; चीयात् P. 7.4,25., चेषीष्ट P. 1.2,11; अचैषीत्, अचेष्ट. Pass. चीयते, चायिता, चायिष्यते, चायिषीष्ट, अचायि, अचायिषत aut = med. Part. fut. चेय P. 3.1,97. et चेतव्य. Part. præt. चित — 1) Colligere. पुष्पाणि चिन्वती M. 1,7719. 2) Accumulare. भूमावचैषुस्तान् हतान् Bh. 15,76. चेतव्य Bh. 9,13. यो ऽग्निं चिक्यानः Perf. vd. P. 3.2,106. चिकयानकः P. 3.1,42. aor. अचिध्वं यर्यि nubem. Rv. 87,2. Inf. चयसे Nigh. 4,1. 3) Quærere. पराण्राणि चिन्वन्तो नैषधं M. 3,2659. तपसा चीयते ब्रह्म M.U. 1,7. 4) चयध्वे ऽः नाशयत Vv. 52,2. (De चि Lædere. cfr. Rd. 27,30.) Des. चिकीषति, °ते et चिचीषति °ते P.7.3,58. Colligere velle. Caus. Facere ut quis colligere velit. चिचीषयन्तो ऽवरपात्रशल्यं Bh. 3,33. Int. चेचीयते P. 7.4,82. चेचयीति, चेचेति. Caus. चापयति et चाययति P.6.1,54. Cl. 10. act. med. (Rd. 32,85.) चययति, °ते s. चपयति, °ते Mdh. Colligere.

— अप. 1) Honorare. Part. अपचित et अपचायित P. 7.2,30. Am.K.3.2,51. Bh. 9,22. 2) Discedere (ab officio.) धर्मादपचितः M. 3,1319.

— अव. Colligere. c. 2. acc. P. 1.4,51. °गिन्वाना कुसुमानि वृक्षान् Bh. 6,10. °चिन्वती पुष्पाणि M. 3,13151. Trop. Comprehendere. वाचं M. 3,10676.

— आ. Acervis operire, abscondere. अचिनोद्भूमिं हतैः Bh. 17,69. आचिचाय शरैः सेनामाचिकाय च राघवौ Bh. 14,46. Pass. आचिक्याते तौ पन्नैः Bh.14,47. शाखो फलैरुपचितैराचितां M. 3,11031.1157.

- - समा. Accumulare. वाससां राशिः °चितः M. 2,2301. Operire. वपुर्मलसमाचितं M. 3,2701.

— उद्. Eligere, colligere. c. 2. acc. P. 1.4,51. उच्चिकाय (उच्चिच्याय) पुष्पफलं वनानि Bh.3,38.

— उप. Pass. refl. Accumulare se, accumulari. पर्वतैरुपचीयद्भिः पतमानैः स देशो गुहेव समपद्यत M. 3,12171. उपचित M. 3,11034. (cfr. आ). Augere se, augeri. उपाचयिष्ट सामर्थ्यं तस्य Bh. 6,33. अधो ऽधः पश्यतः कस्य महिमा नोपचीयते Hit.2,2. Ditare se. परार्थे उपचीयन्ते विप्र आढ्या वणिङ् नाः Mn. 8,169. Pass. Operiri. वाणैः स उपचीयते, °चर्यमानः मया M. 3,11969. Part. उपचित M. 1,767. 3,859. Ved. उपचाय्यपृडं pro °चेय° P. 3.1,123.

— नि. Part. निचित Opertus. c. instr. M. 3,10517. Bh.10,4. — Caus. Intelligere, perspicere. महतः परं निचाय्य Kat.U. 3,15.

- - परिणिचिनोति et प्रणिचि° etc. P. 8.4,17.

— निस्. (Eligere.) Decernere, certo scire. निरचायि भेदो नौषधीनां तेन Bh. 15,107. न निश्चिकाय चन्द्रं Bh. 10,67. गुणदोषावनिश्चित्य Hit. 2,137. Part. निश्चित Certum, constitutum. Bhg. 2,718,6. Reputare. तदेवं वद निश्चित्य Bhg. 3,2. इति °चित्य मनसा M. 3,2779.

- - विनिस्. Reputare, deliberare. °चित्य बहुधा M. 3,2205.2345. °चित्य ब्राह्मणैः cum iis. M. 1,4136. तेन सार्द्धं विनिश्चित्य Mn. 7,59. Part. °चित Bhg. 18,1.

Digitized by Google

— परि. Colligere. (facere). °चेतुमुपांशुधारणं Rgh. 8,18. Pass. Cognosci, agnosci. Hit. p. 92,7.

— प्र. Colligere. कर्णिकारान् °चिन्वती M. 1, 7728 प्रचिनुहि शाके हे M. 3,2818. प्रचित Cumulatus, plenus. पुंभिर्गोष्ठाः प्रचिताः Bh. 2,14. Pass. Crescere (de gravida). प्रचीयमाना सा Rgh. 3,7.

— वि. Quærere. c. acc. M. 3,16831. Rgh. 12,61. 1,12. अरीणामसूनिव विचिन्वति (?) सः Dev. 2,67. Trop. विष्णुं विचिन्वन्ति योगिनो मुक्तये Rgh.10,22. (4.) Et ved. Cl. 6. वि नः पथः सुविताय चियन्तु स्तः Rv. 90,4. Perscrutare. पुरीं M.3,2660. मही M.3, 166.16215. R.2.93,19. Trop. (Facere). धर्मं विचिनुयात् M. 2,1398.

— सं. Colligere. धनं Hit. p. 30,1. (Disponere?) संचित्य पात्राणि यथाविधानं Bh. 3,35. (sch. विन्यस्य). Trop. (Facere.) संचिकाय तपः Rgh. 19,2. संचिनुयात्सः Mn. 2,164. धर्मं Mn. 4,238. (ɔ: अनुष्ठा).

चिरि, जिरि.

(Rd. 27,30-31.) Cl. 5. act. चिरिणोति, जिरिणोति etc. Occidere, lædere. P. 8.2,78. sch. Ved.

जि.

(Rd. 15,53.22,48.) Act. et dep. *) जयति, °ते; जिगाय, जिग्ये P. 7.3,57.; जेता; जेष्यति, °ते; जीयात्, जिषीष्ट; अजैषीत्, अजेष्ट. Pass. जीयते, जायिता, जयिष्यति, जायिषीष्ट, अजायि, अजायिषत; vl = dep. Part. fut. जेय P. 3.1,97. जय्य qui vinci ptest. P. 6.1,81. Ep. जयिष्यति R. 1.29,3. Ved. जेम. — 1) (न्यूनीकरणं). Vincere, devincere (prælio). सपत्नान् Mn. 4,174. Yv. 5,37. रक्षांसि R. 1.23,18. Bhg. 2,6.11,12. M. 2,2474.4,686. Bh. 15,12. जेष्म पूरुं विदथे Vv. 18,13. त्वयाजिं सौश्रवसं जयेम Vv. 98,4. त्वं जिगेथ Rv. 102,10. Perf. part. जिग्युषः Rv. 17,7. Dep. न मृतो जयते शत्रून् M. 3,15193. तान् जिग्ये M. 3,10855. जेष्यसे M. 3,15851. Pass. रणे जीयते M. 1, 7506. तैरजेषत सैन्यानि Bh. 15,76. केन जायिष्यते यमः Bh. 16,2. जेष्यमाणः Bh. 12,77. 2) Vincere. (lusu). द्यूते जीयते M. 3,2262. जयस्वैनं M. 2,2058. तयात्मानं पुनर्जय M. 2,2173. 3) (स्वीकरणं) Victoria adipisci, potiri. सुरालयं Bh. 16,36. पुरं M. 2,1024. तं लोकं जयते M.U. 3.1,10. जिताः स्वर्गाः M. 3,2751. अजीयत तेन मही Rgh. 11,64. तैर्जितो वसूनि M. 3,2483. तां (द्यूते) अजैषीत् M. 2,2201. 4) Vincere, antecellere. तं बुद्ध्या जयसि M. 2,2576. वृष्टिं सौभाग्येन जिगाय गौः Ks. 2,53. वपुः प्रकर्षादजयद्गुरुं Rgh.3,34. 5) Vincere, dimovere. मायां Bh. 14,46. अजीयत तेन घृणा Rgh. 11,64. त्वया संघातं जेष्म Yv. 1,16. जितसाध्वस Bh. 6,117. जितक्लम M. 1,5925. 6) Intr. (उत्कर्षप्राप्तिः) Excellere, prævalere. जयन्ति यमुनाकूले रहःकेलयः Gov. 1,1. न तस्य वेदाध्ययने तथा बुद्धिरजायत, यथा धनुर्वेदे M. 1,5073. Præsertim in regibus salutandis. जयति जयति देवः Çak. 92,15.121,4. — Des. जिगीषति P. 7.3,57. Vincere velle. 1) परान् जिगीषसे M. 2,194. जिगीषत् Bhg. 10,38. 2) जिगीषमाणा द्रौपदीं M. 1,7008. 3) महीं जिगीषता तेन M. 1,6647. Int. जेजीयते, जेजयीति, जेजेति. — Caus. जापयति P. 6.1,48.7. 3,36. अजीजपत्.

- - व्यति. Invicem superare, antecellere. Med. P. 1.3,14. व्यतिजिग्ये समुद्रो ऽपि न धैर्यं तस्य Bh.8,4. (अपिशब्दाद्रूनमपि समुद्रस्य audiunt schol.)

— अधि. Devincere. रावणवत् सपत्नानधिजीयास्म Bh. 19,2. (occidere. schol.)

— अव. Recuperare. हृतां कृष्णामवाजयत् M. 4,1537. हृतं धनमवजित्य M. 1,7765. Mn. 11,80.

— उद्. Vincere. उज्जेषं (उत्कृष्टं जयं प्राप्तवानस्मि. sch.) Yv. 2,15

— निस्. Devincere. पौरवं निर्जित्य M. 2, 1025. Bh. 2,52. Potiri (per victoriam.) इन्द्रलोकं M. 1,7658. लंकां Bh. 7,94. महीं M. 2,491. दिवं निर्जयत् M. 3,15253. द्रौपदीं M. 1,152. Trop. Domare, dimovere. शापस्तपसा निर्जितः M. 3,2970.

- - प्रतिनिस्. Tollere. स समयो धर्मेण °जितः R. 2.26,22.

- - विनिस्. Devincere. तं विवादे Mn. 11,205. संग्रामे हिमवन्तं M. 2,1037.

— परा. Dep. P. 1.3,19. (Sæpius act. apud epicos.) 1) Devincere. (prælio). स मां पराजैष्ट M. 1, 6378. शत्रून् पराजयेत् M. 1,2303. युधि पराजेतुं न शक्याः M. 2,1717. (lusu). तमसावत्यां पराजैषीत् M.3,223.

*) Dep. apud epicos usurpatur, et quum radici præp. परा et वि præfiguntur.

Digitized by Google

तान् पराजयत् M. 2,2171. पराजितः M. 2,2163. (In judicio.) पराजितः Mn. 8,58. Trop. पुत्रशोकपराजिता R. 2.66,16. 2) Superare, antecellere. अद्रिः सं पराजयमान उन्नत्या Bh. 8,9. 3) Lusu amittere. वित्तं पराजैषीः M. 2,2141.2167. आत्मानं पराजयः M. 2, 2170.2204. 4) Intr. (न्यूनीभावः). Succumbere, avertere se, non ferre. c. abl. अध्ययनात् °जयते P. 1.4,26. सीतां °जयमानां रावणस्य प्रीतेः Bh. 8,71.

— प्रति. Vincere (lusu). स मां प्रत्यजैषीत् M. 3,1357.

— वि. Dep. P. 1.3,19. (Apud epicos act. et dep. promiscue). 1) Devincere. Dep. व्यजेष्ट विघ्ननायकान् Bh. 6,68. विजिग्ये सेनां Bh. 14,106. M. 4,1539. व्यजेष्ट देवेन्द्रं Bh. 15,39. आहवे शूरान् M. 2,1024. 1,7970. Hit. 3,124. Perf. M. 3,15252. मघवा विजिग्ये Rv. 32,13. Ken.U. 13. Fut. M. 2,1723. 3,15853. Act. M.3, 10254. पण्डवान् M.2,585.1025.1,7659. Fut. M.3,14265.15175. 16609. 5,301. 2,1714. 3,11331. Pass. दैत्यवलं विजिग्ये Bh. 2,39. Trop. व्यजेष्ट षड्वर्गं Bh. 1,2. 2) Superare, antecedere. Pass. नन्दनस्य लक्ष्मीर्विजिग्ये भवनैः Bh. 11,35. 3) Victoria capere. dep. महीं M. 1,2303.3706. दिशं M. 1,2268. 2,992. देशान् बहुविधान् M.2,1079. अभिसारीं M. 2,1027. कन्याः M.1,4125. Act. पृथिवीं M. 3,1321. द्रविणं M. 1,6943. Trop. परं लोकं विजयते M. 1,3642. विजयेत् भूतिं, श्रियं M.3,1321. 4) Recuperare victoria. विजेष्यामि ते पशून् M. 4,1291. 5) Intr. Excellere, prævalere. चन्द्रार्कौ यावत्तावद्विजयतां देवः Hit. p. 106,21. In salutandis regibus. विजयस्व राजन् Çak. 38,12.

— सं. Devincere. जयेम सं युधि स्पृधः Rv. 8,3. Victoria parare. विश्वास्मभ्यं संजयतं धनानि Rv.108,13.

1. ज्रि.

(Rd. 22,49.) Cl. 1. act. ज्रयति, जिज्राय, जिज्रियुः, ज्रेता, ज्रेष्यति, ज्रीयात्, अज्रैषीत्. जिज्रीषति. जेज्रीयते, जेज्रयीति, जेज्रेति. ज्राययति, अजिज्रयत्, 1) Vincere, superare. 2) Ire. ज्रयति (गतिः) Nigh. 2,14.

2. ज्रि v. ज्री.

(Rd. 34,9.31,31.) Cl. 10, 1. et 9. act. ज्राययति, ज्रयति; ज्रिणाति etc. Senescere.

धि.

(Rd. 28,113.) Cl. 6. act. धियति, दिधाय, धेता, धेष्यति, अधैषीत्, धित. — दिधीषति. देधीयते, देधेति. धाययति. Tenere.

पि.

(Rd. 28,112.) Cl. 6, act. पियति, पिपाय, पेता, पेष्यति, पीयात्, अपैषीत्. पिपीषति. पेपयीति, पेपेति. पाययति, अपीपयत्. Ire, se movere(?). In vedis: 1) Trans. Opimare, fecundum reddere. ईं (terram) पयसा पिपानः Rv. 79,3. स्तर्यं पिप्यथुर्गां Rv. 116,22. Augere. शयोरवसं पिप्यथुर्गवि Rv. 119,6. पीपाय वाजं नृभ्यः Vv. 27,4. Explere. पिप्यतं धियः Vv. 94,2. 2) Intr. Fecundum fieri, pinguescere. अपीपयन्त धेनवः Vv. 36,3. Augeri. आपः पिप्यु स्तर्यो न गावः Vv. 23,4. यत्र पीपयन्नहा dies. Vv. 65,2. (cfr. प्यै.)

— अभि. Id. Pass. नद्यो अभि स्वेन पयसा पीप्यानाः Vv. 36,6.

— प्र. Part. प्रपीत Præopimus. Vv. 41,7.80,3.

मि.

(Rd. 27,4.) Cl. 5. act. et med. मिनोति, मिनुते; ममौ, मिम्ये; माता P. 6.1,50.; मास्यति, °ते मेयात्, मासीष्ट; अमासीत्, अमास्त. Pass. मीयते P. 6.4,66. अमायि. — मित्सति, °ते. P. 7.4,54.58. मेमीयते, मेमयीति, मेमेति. मापयति, अमीमपत्. Iacere, projicere. औदुम्बरीं (शाखां) मिनोति यजमानमात्रीं Kat.S. Yv. 5,26.6,3. त्वा मारुतो मिनोतु Yv. 5.27. उपांशुसवने सोमं मिनोति (ः प्रक्षिपति) Kat.S. Yv. 6,32. (Cfr. 1. मा.) 2) Delere. मिनोति Nigh. 2,19. (cfr. मी.)

1. रि.

(Rd. 28,111.) Cl. 6. act. रियति, रिराय, रेता, रेष्यति, अरैषीत्. रिरीषति. रेरीयते, रेरयीति, रेरेति. राययति, अरीरयत्. Ire, se movere. रियते Nigh. 2,14. Ved. et cl. 9. रिणाति (गतौ) Nigh. 2,14. Trans. Educere. त्वं सुतस्य मदे अरिणा अपः Rv.56,6. c. सं Servare. सं तं रिणीथो विप्रुतं दंसोभिः Rv. 117,4. अत्रमं संरिणीथः Rv. 117,19.

2. रि. Cl. 5. vide 2. ऋ.

शि.

(Rd. 27,3.) Cl. 5. act. et med. शिनोति, शिनुते; शिशाय, शिश्ये; शेता; शेष्यति, ते; अशैषीत्,

Digitized by Google

अशेत्; Ger. शित्वा. Part. शित. Des. शिशीषति, °ते. Int. शेशीयते, शेशयीति, शेशेति. Caus. शाययति P.7.3,37. अशीशयत्. — (तनूकरणं s. तीक्ष्णीकरणं). Acuere. — In lingua classica simplex non exstat. In vedis cl. 3. 1) Acuere. शिशीते Nigh.4,1. शिशीते वज्रं तेजसे Rv. 55,1. शिशीते शक्रः पिशुनेभ्यो वधं Vv. 104,20. (telum. com.: cædem ?) 2) Excitare. शिशीहि राये अस्मान् Vv. 18,2. 3) Intr. Acutum esse, attentum esse. शिशीहि Rv. 42,9.81,7.

— आ. Incitare. आ न इते शिशीहि विश्वमृत्विजं Vv. 16,6.

— नि. 1) Acuere. शस्त्रं निशितं M. 3,2389. 2) Excitare. अग्निं निशिशानाः Vv. 3,5. 3) Occidere, interficere. (e शद ?) नि यादं शिशीहि Vv. 19,8. निशिशीतमत्रिणः Vv. 104,1.

— सं Part. संशित P. 7.4,41.n. Intentus, perfectus. संशितो ब्राह्मणः संशितं व्रतं ibd. संशितव्रत. Excitare, incitare. त्वामुग्रमवसे संशिशीमसि Rv. 102,10.

श्रि.

(Rd. 21,31.) Cl. 1. act. et med. श्रयति, °ते; शिश्राय, शिश्रिये; श्रयिता P. 7,2,11.; श्रयिष्यति, °ते; अशिश्रियत् °त P. 3.1,48. Perf. part. शिश्रिवः P. 7.2,67. Pass. श्रीयते, अश्रायि etc. श्रित. Ved. अश्रेत्, अशिश्रेत्, अशिश्रयुः, Part. श्रायन्तः — 1) Ingredi. अपः शिश्रियाते M. 5,1741. तरुच्छायां Rgh. 3,70. शैलं Bh. 6,17. देशं Hit. 1,96. दिशं Rgh. 11,60. (61.) दिशमश्रियत् Mgh. 1,45. (? aor. vult schol.). Trop. तं मोहाच्छ्रयते मदः Hit. 2,121. 2) Participem fieri, obtinere. कष्टश्रितः Bh. 5,53. मोहं Bh. 17,71. द्विपेन्द्रभावं Rgh. 3,32. प्रकृतिं मोहिनीं Bhg. 9,12. प्रशस्तं श्रयते मतिर्मे M. 3,13330. addicta est. 3) Colere, venerari. रुशन्तं भानुमुषासो अशिश्रयुः Rv.92,2. श्रियं दिवो दुहिता भानुमश्रेत् Rv. 92,5. 4) Opitulari. (?) इन्द्रो अश्रायि सुध्यो निरेके Rv. 51,14. 5) Accipere, recipere. भानुमश्रेत् सूर्यः Vv. 72,4.79,1. 10.1. अमतिमशिश्रेत् Vv. 38,1. अग्निः सुमतिं वस्वो अश्रेत् Vv. 39,1. 6) Refugere ad, commorari. c. loc. अहन्नहिं पर्वते शिश्रियाणं Rv. 54,1. कस्मिन्नसि श्रितः Rv. 75,3. श्रायन्तः = समाश्रिताः Nir.6,8. (श्रयति, शश्राय etc. denom. श्रीः) — Des. शिश्रयिषति, °ते et शिश्रीषति, °ते P. 7.2,49. Int. शेश्रीयते, शेश्रयीति, शेश्रेति. Caus. श्राययति, अशिश्रयत्. (श्रययति denom. श्रीमत्).

- - समधि. Aggredi, progredi. °श्रित्य M. 3,2933.

— अभि. Confugere ad aliquem. भयाद्रणं परित्यज्य शक्रमेवाभिशिश्रियुः M. 1,8274.

— आ. 1) Confugere ad aliq., petere. c. acc. वित्रस्ता आश्रयिष्यन्ति नदीः पर्वतान् च युगान्ते M. 3,13069. स लक्ष्म्याश्रीयते Hit. 2,127. क्षतो भूतलमाशिश्राय Bh. 14,111. 17,92. 18,118. (de occisis.) 2) Ingredi. रामो ऽरण्यमाश्रितः R. 2.67,5.60,20. गंगाद्वारं M. 1,7781. रथमाश्रितौ M. 1,8187. 3) Inhabitare. (अब्दुर्गं) अश्रिता अप्सुराः Mn. 7,72, 4) Pendere ab aliqua re. c. acc. मूर्त्यवयवा आश्रयन्ति षडिमानि Mn. 1,17. 5) Præferre. का नाश्रयेत नलं M. 3,2246. संग्राममृत्युरेवाश्रीयतां Hit. p. 75,17 6) Opitulari. अन्योन्यमाश्रित्य ते M. 1,5916. 7) Sequi. धर्ममाश्रय R. 2.21,43. M. 1,5915. धैर्यमाश्रय R. 2.72,52. Part. आश्रित Imperio alicuius subjectus. Ks.3,1. 8) Respectum habere. अनाश्रितः कर्मफलं Bhg. 6,1. तेषां व्यवहारसीमनाश्रिताः Bh. 7,42.

- - अन्वा. Adire. तिष्ठन्तु गंगामन्वाश्रिताः R. 2.84,7.

- - अपा. Confugere. अपाश्रित्य कंचन M. 3, 13239. Adhibere. आहारमनपाश्रित्य न शरीरस्य धारणं M. 1,651.

- - व्यपा. Confugere. मां व्यपाश्रित्य ये Bhg. 9,32. तौ व्यपाश्रित्य पाण्डवाः M. 3,595.

- - उपा. Id. इमं वृक्षमपाश्रिताः M. 1,5918. रामं पिता नित्यमुपाश्रितः R. 2.73,13. देवमुपाश्रिताः Bhg. 4,10. इदं ज्ञानमुपाश्रित्य Bhg.14,2. मायायोगमुपाश्रितः R. 1.31,8.

- - समुपा. Id. Part. °श्रिता गोमन्तं M.2,618. समुद्रं M. 3,8752. trop. निकृतिं M. 2,2074.

- - समा. Id. छायां °श्रित्य विशश्रमुः Bh. 3,38. जरासन्धं. M. 2,576. धनुर्दुर्गं °श्रित्य Mn. 7,70. वृद्धो ऽरण्यं °श्रयेत् Mn. 6,2. वायुं °श्रित्य वर्तन्ते जन्तवः Mn. 3,77. तमः समाश्रित्य caligine obvolutum. Mn. 1,55. धर्मं °श्रयेत् M. 3,13315. वृक्षं °श्रितः aggressus. M. 1,5927. Niti. यस्य बाहू, वीर्यं °श्रित्य M. 1,6247.

— उद्. 1) Act. Erigere, extollere. ध्वजानुच्छ्रयन्तु

Digitized by Google

M.4,1165. दण्डमुच्छ्रयति Kat.S. Yv. 4,10.5,27. बाहून् R. 2.66,17. उत् सूर्यो बृहदर्चींष्यश्रेत् Vv. 62,1. 2) Med. Intr. Erigere se, erigi. दण्ड उच्छ्रयते, उदशिश्रियत. Sk. 170, a.10. ध्वज उच्छिश्रिये M. 4,1018. शिलोच्चयं शृङ्गैरुच्छ्रितं M. 3,2437. उच्छ्रयस्व वनस्पते (०: उन्नता भव) Yv. 4,10.

- - प्रोद्. Id. हर्म्यं प्रोच्छ्रितं Mrch. 151,2.

- - समुद्. Id. ध्वजान् समुच्छिश्रियुः Bh. 14,11. यूपः समुच्छ्रितः M. 3,8064.

— उप. Aggredi, obvenire. शराः कवचं च तमुपशिश्रियुः M. 3,10456. Trop. वक्षः सुरुक्मा उपशिश्रियाणाः circumdant. Vv. 56,13.

— प्र. Part. प्रश्रित Modestus. M. 3,1723. R. 1.18,5. — संप्रश्रित Id. R. 2.70,11.

— वि. Dep. 1) Aperiri. विश्रयन्तां द्वारः Rv. 13,6. cfr. not. Nir. 8,9. Vv. 17,2. Patefieri. ऊर्ध्वा उषसो अंजयो विश्रयन्ते Vv. 78,1. 2) Trans. Patefacere. सविता विश्रयमाणो अमतिमूर्ध्वीं Vv. 45,4. (निषेवमाणः sch.) Act. Adire, aggredi. स्वाध्यो वि दुरो शिश्रयुः Vv. 2,5. वि यस्य ते पाजो अश्रेत् Vv. 3,4.

— सं. Confugere, petere. तान् देशान् संश्रयिष्यन्ति युगान्ते M. 3,13053. संत्रस्ता राघवं संश्रयिष्यति R. 2.66,10. अर्जुनं संश्रित्य M. 2,128. लक्ष्मीः संश्रिता त्वमेकं R. 1.1,6. Niti. बाहू रामस्य संश्रिता R. 2.60,20. पुराणसंश्रिताः कथा धर्मार्थसंश्रिताः M. 1,16. बलं संश्रयस्व M. 3,10841. Coire cum, stuprum facere. (?) नार्यः संश्रयन्ति नरान् युगक्षये M. 3,12868.

श्वि.

(Rd. टु ओश्वि 23,41.) Cl. 1. act. श्वयति, शुशाव et शिश्वाय P. 6.1,30.; श्वयिता; श्वयिष्यति; Prec. शूयात्; Aor. अश्वत् P. 7.4,18. अश्वयीत् P. 7.4,5. अशिश्वियत् P. 3.1,49.58. Part. शून P. 6.1,15. 7.2,14.; Pass. शूयते. — 1) Tumere, turgere. रुदतो ऽशिश्वियच्चक्षुरास्यं अश्वयीत् Bh. 6,19. अश्वतां पक्षौ कृत्तौ Bh. 6,31. शिश्वियुर्बाणविक्षताः, अस्यतां बाणान् शुशुवुर्भुजाः Bh. 14,79. मांसेनास्याश्वतां कुक्षी जठरं च Bh. 15,30. Crescere. ते स्वेन शवसा शूशुवुः Vv. 74,6. Part. शूशुवः Rv. 64,15. 2) Prodire, apparere. उषा अश्वैत् Vv. 79,2. Adire. pass. स शूशुवे नृभिः Vv. 32,6. — Des. शिश्वयिषति. Int. शेश्वीयते, et शोशूयते, शेश्वयीति, शेश्वेति Valde turgere. शेश्वीयमानारुणरौद्रनेत्रः Bh. 3,30. — Caus. श्वाययति Aor. अशूशवत् et अशिश्वयत् Des. शुशावयिषति et शिश्वाययिषति P. 6.1,31. Facere ut turgeat, crescat, floreat. स घा राजा सत्पतिः शूशुवज्जनः Rv. 54,7. (Compos. ut भरद्वाजः जमदग्निः etc. Rv. xxi.)

— वि. Prodire, apparere. (de aurora) उर्विया उषा व्यश्वैत् Rv. 92,12. प्रथमोषा व्यश्वैत् Rv. 113,15.

— सं. Intumescere. मांसोपभोगसंशून Bh. 9,16.

सि.

(Rd. षिञ् 27,2.31,5.) Cl. 5. et 9. act. et med. सिनोति et सिनाति, सिनुते et सिनीते; सिषाय, सिष्ये; सेता; सेष्यति, °ते; असैषीत्, असेष्ट; Part. सित. — Des. सिसीषति, °ते P. 8.3,61. Int. सेषीयते, सेषयीति, सेषेति. Caus. साययति, असीषयत्. Ligare, vincire. सेतृभिः सिनीथः पापकृतः Vv. 84,2. श्रेयः प्रेयश्च पुरुषं सिनीतः Kat.U. 2,1. रेभः सितः Rv. 112,5. Am.K. 3.2,41. सिता पाशेन सूकरी. sed in pass. refl. सिनो ग्रासः स्वयमेव P. 8.2,44. Kaç.V. — निषित, परिषित, विषित (cfr. सो) P. 8.3,70.

— वि. Conciliare. वि ते मनो गीर्भिर्वरुण सीमहि Rv. 25,3.

स्मि.

(Rd. ष्मिङ् 22, 51.) Cl. 1. dep. स्मयते, सिष्मिये, स्मेता, स्मेष्यते, अस्मेष्ट, Part. स्मित — Subridere. M. 3,950.2153. Bh. 16,14.15,8. स्मयमान उवाच M. 1,2900.5298.3,1871. ईषत् स्मयमान आस्ते Bh. 2,11. Rv. 79,2. Etiam act. स्मयति, स्मयामि M. 3, 951.952.1781. उवाच स्मयन् M. 2,273.3,2878. — Des. सिस्मयिषते P. 7.2,74. Int. सेष्मीयते, सेष्मयीति, सेष्मेति. Caus. स्माययति P. 6.1,57. Risum movere. Cl. 10. dep. (Rd. स्मिङ् 32,37.) स्माययते Spernere.(?)

— अभि. Arridere. अभिस्मयन्तः M. 3,8732.

— उद्. Irridere. उत्स्मयन्तः पार्थं वचनमब्रुवन् M. 3,14969. Subridere. जगामार्जुनमुत्स्मयन्ती M. 1, 7059. — Caus. Ludibrio habere. कायमुत्स्माययित्वा R. 1.1,63.

- - अभ्युद्. Arridere. c. acc. °स्मयित्वा राधेयं M. 2,2391.

— कु. (Rd. कुस्म 33,37. Cl. 10. dep. कुस्मयते,

Digitized by Google

Impf. अचुकुस्मयत, कुस्मयिता ger. कुस्मयित्वा.) 1) Distorto vultu subridere. 2) (Vop. बुद्धिकरण-कदर्शने.) Animadvertere, præsagire.(?) कुस्मयते ज्ञनः ॰ः बुद्ध्या पश्यति Durgd.

— वि. 1) Mirari. विस्मयन्तः M. 1,7214. वि-सिस्मिये Bh. 14,37. M. 1,7078.3,11271. सर्वे विसिस्मियुः M. 3,11447. c. instr. तयोः प्रवीण्येन विसिस्मिये लोकः Rgh.15,68. (omnes loci cum dentali littera.) तस्य घातेन व्यस्मयन्त M. 4,861. विस्मिता रूपसंपदा M. 1, 6008. Bhg. 11,22. c. loc. विस्मित आत्मवृत्तौ Rgh. 2,33. c. acc. मां विस्मयन्निव M. 2,1818. 2) Admirari. चित्रवृत्तिं विसिष्मिये (sic) Bh. 5,51. 3) Superbum esse. c. instr. न विस्मयेत तपसा Mn.4,236.
— Caus. 1) act. विस्माययति (sic comm. P. वि-स्मापयति Sk.) Aliqua re mirationem movere. c. acc. et instr. रूपेण तं विस्माययति P. 1.3,68. मनुष्यवाचा विस्मापयन् राज्ञानं Rgh. 2,33. (Cfr. Sk. 153. b.4.) 2) Dep. विस्मापयते P. 1.3,68. 6.1,57. Mirationem movere. मुण्डो विस्मापयते P. रामं वि-स्मापयेत कः Bh. 5,58. अविस्मापयमानस्तान् Bh.8,42. जगद्विस्मापयेतां Bh. 17,84.

— सं. Des. Irridere velle. c. acc. संसिस्मयिष-माणो द्विषः Bh. 9,52.

हि.

(Rd. 27,11.) Cl. 5. act. हिनोति, जिघाय P. 7. 3,56. हेता, हेष्यति, अहैषीत्. 1) Ire, progredi. त्मन् त्मना हिनोत Vv. 34,5. 2) Mittere, ducere, excitare. स नो धिये वाजाय हिन्वतु Rv.27,11. हि-नोत Nigh. 4,3. Nir. 6,22. न हिन्वानासस्तितिरुस्त इन्द्रं Rv. 33.8. (med. refl.) 3) Iacere, projicere. वर्षं हिन्वति Rv. 84,11. गदा तेन जिघ्ये Bh. 14,36. हरि-र्हिन्वानो गोरधि त्वचि RV. 7.2,5. 4) Tueri, diligere. (cfr. धिव्). स न रिष्यति यमिन्द्रो हिनोति Rv. 18,4. न सोमो हिनोति वृज्जिनं Vv. 104,13. 5) Augere, amplificare. ता नो हिन्वन्त्वध्वरं Rv. 23,17. Vv. 56,12. Yv. 6,24. हिनोत यज्ञं Vv. 34,6. 6) पयो हिन्वानाः aqua exhilarantes. (?) Rv. 104,4. — Des. जिघीषति. Int. जेघीयते, जेघयीति, जेघेति. Caus. हाययति, अजीहयत्. Caus. Des. जिघापयिषति P. 7.3,56. Bhashya.

— परि. Parare. यां त्वां होत्रां परिहिनोमि मेधया Vv. 104,6.

— प्र. प्रहिणोमि etc. P. 8.4.15. 1) Mittere, emittere. c. acc. दूतान् प्राहिणोत् M. 2,1244. 4,281. 1,4676. Bh. 7,27.1,21.9,97. c. acc. et dat. तस्मै तां Rgh. 8,80. तस्मै रथं Rgh. 12,84. अस्त्रं तस्मै M. 3,880. 12139. c. acc. et gen. वानरस्य प्राहैषीत् परिघं Bh. 15,121. c. 2 acc. प्रहितो ऽप्सरसां वरां M. 3,1801. तान् प्राहिणोद्यमसादनं M.4,821. तान् प्राहिण्वं सादनं M. 3,12160. गिरिं प्राहैषं तं Bh.15,104. प्राहिणोत् कुशलार्थं तव R. 1.17,38. c. inf. अनीकं ॰जिघाय योद्धुं Bh. 14,1. 2) Excitare. प्र अग्निमश्वं न हिन्वे (1 sing.) नमोभिः Vv. 7,1.

ई

ई vide इ.

क्री.

(Rd. दु क्रीञ् 31,1.) Cl. 9. act. et med. क्रीणाति, क्रीणीते; चिक्राय, चिक्रिये; क्रेता; क्रेष्यति, ॰ते; अक्रैषीत्, अक्रेष्ट; क्रीत. Emere. पुत्रं क्रीणीयात् Mn. 9,174. किंचित् क्रीत्वा Mn. 8,222.5,32. Bh.5,21. c. acc. et instr. क्रीणीष्व लोकांस्तृणकेन M. 1,3668. शार्दूलान् क्रोष्टुकेन M. 2,2103. Trop. कच्चित् सहस्रैर्मूर्खाणामेकं क्रीणासि पण्डितं M. 2,167. — Des. चिक्रीषति, ॰ते. Int. चेक्रीयते, चेक्रयीति, चेक्रेति. Caus. क्रापयति P. 6.1,48. अचिक्रपत्.

— अव. Dep. P. 1.3,18. अवक्रीणीते etc.

Digitized by Google

— उप. Emere, mercari. घटादीनुपक्रीय Hit. p. 115,3.

— परि. Dep. P. 1.3,18. Redimere. c. instr. v. dat. pretii. शतेन v. शताय परिक्रीतः P. 1.4,44. Compensare. कृतेनोपकृतं परिक्रीणानः Bh. 8,8. संभोगाय परिक्रीतः Bh. 8,78.

— वि. Dep. P. 1.3,18. 1) Vendere. पण्यं विक्रीणते M. 3,12857. तिलान् Mn. 10,90. परस्य स्वं Mn. 8,197.222. c. instr. pretii. गवां सहस्रेण विक्रीणीषे सुतं R. 1.61,13. Act. quoque. न ह्येषं विक्रीणीयां R. 1.61,15. क्रीत्वा विक्रीणाति Govindarajas ad Mn. 5,51. teste Kull. 2) Tradere. भीमो मांसानि विक्रीणीते युधिष्ठिरे M. 4,331.

— सं. Coemere, emere. संक्रेतुं पुरुषं M. 1,4219.

क्षी, ज्री vide क्षि, ज्रि.

डी.

(Rd. डीङ् 22,72.26,26.) Cl. 1. et 4. Dep. डयते et डीयते, डिड्ये, डयिता, डयिष्यते, अडयिष्ट. Part. डयिता et डीन P. 8.2,45. — Des. डिडयिषते. Int. डेडीयते, डेडयीति, डेडेति. Caus. डाययति, अडीडयत्. Volare. Ire. डीयते Nigh. 2,14. Huc referendum esse videtur: दीयति (गतौ) Nigh. 2,14. unde: सूर्यः श्येनो न दीयनन्वेति पाथः Vv. 63,5. अश्वासो वां दाशुषो गृहं दीयन्ति Vv. 74,4.

— उद्. Evolare. pass. उड्डीयतां Hit. p. 14,3.

— प्रोद्. Id. प्रोड्डीय Mrch. 165,16.

— प्र. Id. हंसाः प्रडीनाः Mrch. 151,1.

दी.

(Rd. दीङ् 26,25. cfr. 2. दा et दो) Cl. 4. Dep. दीयते, दिदीये P. 6.4,53., दाता P. 6.1,50., दास्यते, अदास्त. दीन P. 8.2,45. °दाय. — Des. दिदीषते aut दिदासते*). Int. देदीयते, देदतीति, देदेति. Caus. दाययति. Delere, destruere. दीन Afflictus, miser. Bh. 4,42.

दीधी. (दीदी.)

(Rd. दीधीङ् 24,68.) Ved. Cl. 2. dep. दीधिते 3 pl. दीध्यते P.6.1,6. Lucere, splendere. उषसो दीध्यानाः Vv. 90,4. यजमानाः सत्येन मनसा दीध्यमानाः Vv. 90,5.

— आ. Id. 3 pl. अदीध्यते, fut. आदीधीता. ger. आदीध्य, part. आदीधीत P. 7.4,53. — Caus. Splendificare, accendere, आ यो दीधयन्नृतस्य (sc. अग्निं) Vv. 7,6.

— नि. Elucere. प्राणो अंगे अंगे निदीध्यत् Yv. 6,20. निदीध्यते P. 6.1,119.

— प्र. Dilucere. उषाः प्रदीध्याना Rv. 113,10.

— Sæpius occurrunt formæ, quæ ad rad. दीदी aut दीदि referendæ sunt. Act. Lucere. Præs. दीदयति Nigh. 1,16. Imp. प्रेद्धो अग्ने दीदिहि Vv. 1,3.15,8. Rv. 79,5. सुदीती (ः सुदीत्या) सूनो सहसो दिदीहि Vv. 1,21. अग्नीषोमौ तस्मै दीदयतं बृहत् (tribuite. ?) Rv. 93,10. Impf. अग्निरदीदेदिद्धः Rv. 112,17. पुरो अग्ने दरयन्नदीदेः Vv. 5,3. Part. सूर्यां दीद्यत् Vv 10,1. Perf. दीदाय शोचिराहुतस्याग्नेः Vv. 3,5. यो दीदाय समिद्धः Vv. 12,1. अग्ने दीदिय Rv. 36,19.44,10. Part. दीदिवः Rv. 12,5. (दीदिविः Rv. 1,8.)

— प्र. Id. अग्नेः प्रेषो (radii) दीदियुः Rv. 36,11.

धी.

(Rd. धीङ् 26,27.) Cl. 4. dep. धीयते, दिध्ये, धेता, धेष्यते, अधेष्ट, धीत्वा, धीन. Des. दिधीषते etc. Spernere. Kt. et Maitr. Vp. Sustinere, sustentare. Mdh. Sk. Propitiare (?) Vp.

नी.

(Rd. णीञ् 22,5.) Cl. 1. act. et med. नयति, °ते; निनाय, निन्ये; नेता; नेष्यति, °ते; अनैषीत्, अनेष्ट. Pass. नीयते, अनायि, नीत. Ep. नयामास, नयिष्यति R. 1.42,20. (आ) Ved. नेषि Yv. 8,15. (अभि) निनीयात्; नेषत्, नेषतु P. 3.4,7.1,85. — Act. 1) Ducere. नः साधिष्ठेभिः पथिभिर्नयन्तु Vv. 64,3. 2) Adducere. त्वा नगरं M. 1,2972. लङ्कां नीता सा Bh. 6,49. तान् स्वर्गलोकं R. 1.42,20. Trop. द्विषः क्षयं Bh. 9,22.15,10.113. बन्धूननुन्नतिं Bh. 10,4. तं परमां गतिं M. 3,5073. लक्ष्मीं पुत्रपौत्रीणतां नय Bh. 5,15. विकृतिं नीता लघिम्ना Bh. 3,7. Med. quoque. तं नेष्यते यमसादनं M. 1,1758. c. dat. नीयतां परलोकाय occidi. M. 2,2480. 3) Secum ducere. मां वनं न चेन्नयिष्यसि विषं पास्यामि R. 2.30,19. त्वयं नय-

*) Priorem formam volunt Kaçyapa, Kayyata, Padamanjari. alteram Katantra aliique; utramque receperunt Çakatayana et Svami. (सन्यात्वविकल्पः). Tacent Sutra, Vartika, Bhashya.

Digitized by Google

स्व यत्प्रियं M. 3,9907. 4) Abducere. इतो नेता त्वां M. 3,2613. न रामं नेतुमर्हसि R. 1.22,4.9,55. 5) Portare. M. 1,6052.3,11008. त्वां विहायसा M. 1,5966. 6) Traducere, terere (tempus). कालं निनाय विलम्बितफलैर्मनोरथैः Rgh. 1,33. दिनं Bh. 8,26. निशां Bh. 7,13. Rgh. 1,96.(95.) 7) Investigare. यथा नयत्यसृक्पातैर्मृगस्य मृगयुः पदं, नयेत् तथानुमानेन धर्मस्य नृपतिः पदं Mn. 8,44. — Med. 1) (संमानने). Educare, instruere. शास्त्रे नयते P. 1.3,36. 2) (ज्ञाने) Decernere, certo scire. तत्त्वं नयते P.1.3,36. — Des. निनीषति. Abducere, secum ducere velle. ब्रुवाणामपि न सीतां नि॰ R. 2.27,23. Int. नेनीयते, नेनयीति, नेनेति. Caus. नाययति, अनीनयत्. Portandum curare. c. acc. et instr. न मृतं शूद्रेण नाययेत् Mn. 5,104.

— अति. Alium super alium ducere, victorem facere. अति नः सश्चतो नय Rv. 42,7.

— अनु. Persuadere. न गच्छेम ऋषिभिर्नीता अनुनेष्यन्ति तं नृपं R. 1.8,20. M. 3,14811.5,53. तान् वाणैरनुनीय M. 5,54. R. 2.86,9. Sibi propitiare, reconciliare. क्रुद्धमनुनयन् Bh. 5,46. अन्वनैषीत् तं Bh. 6,137. Rgh. 19,43. क्रुद्धो मयानुनीतः प्रणतेन Rgh.5,54. Mrch. 247,3. प्रणिपातेन ऋत्विजो ऽनुनयामास M. 1,8106. Adducere. ॰नेष्यामि विद्यां तुभ्यं M.1,6481.

— — प्रत्यनु. Recusare. एतत् ॰नये, नोत्सहे M. 1,736. Offendere, injuria afficere. भवताहमनृतस्याशुचिभावमालक्ष्य प्रत्यनुनीतः M. 1,787.

— अन्तर्. अन्तर्णयति P. 1.4,65. not. ex Sk. 209.b,11. ubi tamen legitur अन्तर्भवाणि.

— अप. Abducere, removere. यत्प्रियाश्वो ऽपनीयते R. 1.40,9. M. 1,6015.3,745. अपनीतशिरस्त्राणः Rgh. 4,64. शत्रूनपनेष्यामि कर्मणा Bh. 16,30. शोकं R. 2.83,9.

— — व्यप. Id. R. 2.66,13. M. 1,6017. Trop. तन्द्र M.3,3006. दुःखं ते M.4,495. ॰नेष्यति ते बुद्धिं विदुरः M. 2,1971. भयं ते ॰नयिष्यामि नीहारमिव रश्मिवान् R. 2.10,37.

— अभि. Ducere ad aliq. अभि सूयवसं नय (नः) Rv. 42,8. अभि मा वपुर्दृशये निनीयात् Vv. 88,2. शरी ज्यामभिनीयमानः M. 3,769.

— अव. Deducere, effundere. ध्रुवं ध्रुवेण मनसा वाचा सोममवनयामि (ο: होतृचमसे ऽवसिञ्चामि) Yv. 7,25.5,25.

— आ. 1) Adducere. तमानय M. 3,271, et dep. impr. तमानयस्व R.1.61,8.70,11. M. 2,1985.3,267. तमानयध्वं R. 1.8,19. तमानयस्व ममान्तिकं M. 1,5937. गंगां त्रिदिवादानयिष्यति M. 3,9906. लंकामानीताः Bh. 7,94. तेनांगनाभिरानायि सः Bh. 1,10. तमानयामास तैः M. 3,2822. तेन गिरिणानायि संक्षयं सः Bh. 15,82. 2) Afferre. चन्दनानि Bh. 2,34. उदकं R. 2.65,8. Trop. आनिनाय भुवः कम्पं Rgh. 15,24. 3) Reducere. (हृतं) अश्वमानय तं R.1.40,9. तमानयिष्यति M. 1,6051. 3,2656. R. 2.82,29. पटमानयतां M. 3,2811. अग्ने त्वां अनयन् आ पुनः Rv. 31,4. Caus. Adducendum curare. आनाय्य तं R. 1.8,16. M. 1,5045. तमानापितुं (?) R. 2.14,21. तैरानाययामास तौ R. 1.4,25. Rgh. 12,12. तथा त्वानाययिष्यामि निवासं M. 1,2974.

— — समभ्या. Id. वन्दिं समभ्यानय मत्सकाशं M. 3,10656.

— — उदा. Dep. P. 1.3,36. Sursum ducere, augere. उदानेष्ये यशः Bh. 8,21.

— — उपा. Adducere, afferre. c. acc. पण्यानि M. 2,250. उपस्करान् R. 2.65,9. अन्नं R. 1.19,22. ॰नीय गंगां रसातलतलं R. 1.44,42. उदकान्तं ॰नीय मत्स्यं M.3,12756.

— — समुपा. Conducere, congregare. मन्त्राय ॰नीतास्ते M. 1,7460.

— — पर्या. Circumducere. पर्या त्वा अग्ने अनयन् Rv. 31,4. तां सभामध्ये ॰नयेत् M.2,2685. (Adducere?) रणे तं गृहीत्वा ॰नयत M. 1,5446.

— — प्रत्या. Reducere. ॰नेष्यति शत्रुभ्यो वन्दीमिव जयश्रियं Ks. 2,52. Dep. ॰नयस्व तान् M. 2,2475. अनेन ॰नये पशून् (हृतान्) M. 4,1177. Inf. ॰नयितुं R. 2.85,13.

— — समा. Conducere, congregare. सर्वे तेन ॰नीताः M. 2,1293. ब्राह्मणान् ॰नयस्व R. 1.12,19. Conferre, colligere. ॰नयत् सर्वं दर्शनीयं M. 1,7691. हयान् M. 2,1035. सर्वं ॰निन्ये M. 3,16691. ॰नयामास M. 1,7334. Adducere. ॰नेतुं नलं नगरीं M. 3,2761. खनित्रपिटके ॰नयत गच्छतस्तस्य R. 2.37,5. — Caus. Afferendum curare. कुंभमन्यं ॰नाय्य M. 1,4538.

Digitized by Google

— उद्. Act. Educere, sursum ducere. पुत्र उन्नयति यमक्षयात् M. 1,3103. ब्रह्मादित्यमुन्नयति M. 3,17330. तमेकान्तमुन्नीय M. 3,1438.10756. Investigare. स तस्य पदमुन्नीय आश्रमान्मृगयामास तं M. 3,12444. Kull. Mn. 8,109. — Med. (उत्क्षेपणे) Sursum jacere, ejicere. दण्डमुन्नयते P. 1.3,36.

— उप. 1) Act. Offerre. आर्यस्यासनमुपनय Mrch. 275,20. अर्घ्यं Bh. 6,70. अन्नं Mn. 3,225. हयान् M.2,1830. et med. उपानयत गामर्घ्यं R.2.54,16. Adducere, afferre. सेनया तामुपानयत् M. 3,3063. तत्सर्वं Mn. 3,228. मदीयं न्यासमुपनय Mrch. 247,14. अंगैरनंगोत्सवं Gov. 1,46. 2) Med. (आचार्यकरणे) Sacro filo cingere. उपनीय गुरुः शिष्यं Mn. 2,69.140. तानुपानेष्ट Bh. 1,15. °नीत Rgh. 3,29. (भृतिः) Mercede conducere. कर्मकरानुपनयते P. 1.3,36. — Caus. Filo sacro cingendum curare. तान् यथाविध्युपनाययेत् Mn. 11,191.

- - समुप. Congregare. ऋषीन् समुपानयत् M. 1,4319.2,1237. Offerre. हयान करार्थं समुपानयत् M. 2,1036. (cfr. समुपा).

— तिरः. Removere. राजानो नयन्ति दुरिता तिरः Rv. 41,3.

— नि. Inferre. उदकं निनयेच्छेषं पिण्डान्तिके Mn. 3,218.

— निस्. Invenire, cognoscere. पुरावृत्तकथोद्गारैः कथं निर्णीयते परः Hit. 3,105. निर्णीय शुभलग्नं Hit. p. 94,9. किं वा दुर्जनचेष्टितं न वा इत्येतद्व्यवहारान्निर्णेतुं न शक्यते Hit. p. 73,22.

— परि. 1) Circum (ignem) ducere aliquam matrimonii causa. अगृह्णां ते पाणिमग्निं पर्यणयं च R. 2.42,8. प्रदक्षिणं तौ प्रगृहीतपाणी परीणयामास वेदपारगः M. 1,7340. 2) Uxorem ducere. तां मन्त्रवत् परिणीय M. 1,6134. एनां गन्धर्वविवाहेन परिणयतु Hit. p. 63,1. सा परिणीता Hit. p. 28,3. 3) Investigare. तेषां वृत्तं °णयेत् तच्चरैः Mn. 7,122.

— प्र. Proferre. त्वा प्रणिनाय महते सौभगाय Yv. 5,43.7,12. येन प्राणो प्रणीयते (sc. स्वविषयं)Ken. U. 7. आहवनीयो ऽग्निर्गार्हपत्यात् प्रणीयते M. 1,3053. Inde: प्रणीतो ऽग्निः consecratus. Am.K.2.7,119. Offerre. तस्यार्घ्यं Bh. 5,76. c. दण्डं poenam exigere. c. loc. दण्डनेषु Mn. 7,20.31. M. 3,1045. c. gen. पशुरक्षिणां Mn. 8,238. Favere, diligere. प्रणयन्तु मां M. 2,1288. et dep. (intr.) प्रणयस्व M. 3,2160. (?)

- - अभिप्र. Producere ad aliquid. प्रणेष्यभि वस्यो अस्मान् Rv. 31,18. अध्वरे वह्निरभिप्रणीतः Bh. 1,4. (ः मन्त्रेणाभिमुखीकृतः).

- - संप्र. Conducere, conferre. दण्डं नरेषु Mn. 7,16. यशः संप्रणीतं comparata. M. 2,2126.

— प्रति. Reducere. गृहाय R. 2.98,22.

— वि. 1) Abducere, amovere. act. दुष्टसत्त्वान् Rgh. 2,8. गदं P. trop. तस्यायासं विनेष्यन्तः R. 2. 69,3. मन्युं Rgh. 2,49. Med. refl. P. 1.3,37. विणेष्ये प्राणान् (meam vitam) Bh. 8,21. व्यनयन्त दुःखं R. 2.76,23. विनयन्ते योधा विजयश्रमं Rgh. 14,65. 2) Educare, instituere. act. गुरव एनं Rgh. 3,29. c. acc. et loc. तानस्त्रेषु M. 3,12585. गतेषु Ks. 1,34. विद्याविनीत R. 1.7,4. विनीताः परिचारकाः M. 3,3059. c. acc. et dat. मित्रे विनयन्ति उत्सं Rv. 64,6. (De bestiis). Domare. विनीता धुर्याः Mn. 4,68. तपस्विसंसर्गविनीतसत्त्वं वनं Rgh. 14,75. 3) (व्ययः ः धर्मादिषु विनियोगः) Pecuniam expendere bonæ rei causa. Med. शतं विनयते P. 1.3,36. 4) (विगणनं ः ऋणादिनिर्यातनं) Solvere tributum etc. करं विनयते P. 1.3,36.

— सं Regere. सं, नून् न, रोदसी निनेथ Vv.28,3. Solvere. ऋणं Mn. 9,107. Conjungere, donare. समिन्द्र णो मनसा नेषि गोभिः Yv. 8,15.

पनी vide 1. पन.

प्री.

(Rd. प्रीञ् 31,2.34,30.) Cl. 9. (10) et 1. (?) act. et. med. प्रीणाति, प्रीणीते, प्रयति, प्रयते; pf. पिप्राय, पिप्रिये; प्रेता; पेष्यति, °ते; अप्रैषीत्, अप्रेष्ट — 1) Delectare, exhilarare. आख्यानं मां प्रीणाति M.1, 3755. तन्मे प्री° हृदयं M. 3,4007. तं Bh. 5,104.15,99. पितॄन् Bh. 3,38.16,4. नान् फलैः Bh. 7,64. Ved. प्रीणीहि et प्रीणाहि P. 3.4,88. 2) Diligere. Vp. — Pass. Delectari. प्रीणाना विमुमुक्षमस्मि Vv. 91,5. प्रीत Bh. 1,24. Mn. 1,60. Pass. refl. (Delectare se), Lætari, gaudere. Cl. 4. dep. (Rd. प्रीङ् 26,35.) प्रीयते etc. प्रीयामहे M. 1,1070. प्रीयतामयं M. 1,2173.3, 14734.15260. Mgh. 1,17. Rgh. 15,30. सदत पिप्रियाणाः Vv. 57,2. et प्रीणानो भरे हविः Vv. 13,1. c. instr.

Digitized by Google

त्वया प्रीयसे पिता M. 3,10034.2,1047. प्रीयेरंस्तेन वासेन M. 4,275. act. quoque. प्रीयामो दर्शनेन वः M. 3,15025. c. loc. न प्रीये कुलक्षये M. 1,142. Recipr. (act. ?) प्रियेतां परस्परं R. 1.52,11. प्रीयायसे M. 2,2215. — Des. पिप्रीषति, °ते. Int. पेप्रीयते, पेप्रयीति, पेप्रेति. Caus. 1) प्रीणयति P. 7.3,37. Kaç.V. अपिप्रीणत्. Facere ut quis lætatur, delectare. द्विज्ञानप्रीणयन् शान्त्यै Bh. 17,51. वह्निर्णं Çak. 165,17. वनानि प्रीणयन्ति नः M. 1,6414. प्रीणयते यक्षस्तस्य मः M. 1,5047. हविः प्रीणितदेवाः Bh. 22,28. 2) प्राययति (? cl. 10.) Id. अमृतान् पिप्रयत Vv. 17,4. — प्राययति est denom. vocis प्रिय. Sk.

— सं. Lætari. संप्रीयमाण M. 1,7464. को न्वनेन संप्रियेत वासिन R. 2.48,18.

प्ली. (ल्वी)

(Rd. 31,82.) Cl. 9. act. प्लिनाति etc. Ire. — ल्वी Vp. ल्वीनाति et ल्विनाति.

ब्ली vide व्ली.

भी.

(Rd. ञिभी 25,2. भी 34,15.) Cl. 3. *) act. बिभेति, dual. बिभीतः et बिभितः (etc. in 4. temp. specialibus vocalis, si gunata non est, ante consonantem ad arbitrium produci aut corripi potest P.6.4,115.) Perf. बिभाय et बिभयांचकार P. 3.1,39.; भेता; भेष्यति; अभैषीत्. Pass. भीयते; भीत. — Timere. न बिभीतः Bh. 18,31. किं बिभेषि Bh. 5,23. pf. Bh. 5,102.14,78. aor. Bh. 15,1.57. मा भैषीः Bh. 5,58. R. 1.59,2.64,5. et मा भैः R. 1.55,25. M. 1,6968.3,2610.4,1280. Yv. 1,23.6,35. Aor. मा भेम Rv. 11,2. Pf. part. बिभ्युषे Rv. 39,7. (अ)बिभ्युषः Rv. 11,5. भीत Bh. 5,39. Bhg. 11,36. भयाद्भीताः R. 1.55,23. — (Aliquem.) 1) c. abl. P. 1.4,25. तस्मात् Bh. 5,14. Rgh. 2,49. Ks. 3,9. Bh. 5,88.8,70. मा भैष्ट तस्मात् M. 3,11479. Bh. 15,40. ऋषेर्भीताः R. 1. 8,20. तस्माद्बिभीयात् Rv. 41,9. बिभियात् प्रतिग्रहात् Mn. 4,191. देवाद्बिभीहि Bh. 20,27. स्वनाद्बिभ्युः Rv. 94,11. Dep. apud epicos. बिभेमि न तथा मृत्योर्यथा बिभ्ये ऽनृतादहं M. 3,16982. Imps. भेष्यते मुनिभिस्त्वत्तः Bh. 16,40. 2) c. gen. कस्य बिभ्यति देवाः R. 1.1,4. सुराणां पृतनासु M. 3,4010. कस्यचित् M. 3,2411. बिभीमस्तव M. 3,14303. तस्य बिभीम M. 5,514. तस्य भीताः M. 2,2361. भयस्य भेतव्यं Hit. 1,50. 3) c. instr. न जरया बिभेति Kat.U. 1,11. In Vedis cl. 1. dep. विश्वो भयते Vv. 58,2. विश्वं भयते पतत्रिणः Rv. 54,5. भयन्ते भुवना मरुद्भ्यः Rv. 85,8. भयन्ते भुवना स्वर्दृशः Vv. 83,2. — Des. बिभीषति. Int. बेभीयते, बेभयीति, बेभेति. Caus. 1) Act. भाययति Terrere aliquem aliqua re. c. acc. et instr. कुञ्चिकयैनं भाययति P. 1.3,68. शरैर्भीरुमभाययत् Bh. 5,51. Pass. वो यामाय अबीभयन्त मानुषाः Rv. 39,6. 2) Med. भापयते P. 6.1,66.7.3,36. et भीषयते P. 7.3,40. Terere aliquem. P. 1.3,68. शत्रून् भीषयमाणः Bh. 5,58. अभीषयन्त शक्रं Bh. 8,42. भीषयांचक्रिरे परान् Bh. 14,78. अबिभीषत तान् Bh. 15,36. शैलनिपातेन भीषिताः M. 1,8285. Et act. ep. अस्मान् श्वपदा भीषयन्ति M. 1,185. भूतानि भीषयन् M. 1,1480. विभीषिकाभिर्भीषयन् पार्थिवान् M. 2,1433.

— प्र. Pertimescere. प्रबिभयांचकार काकुत्स्थात् Bh. 6,2.

— वि. Caus. Deterrere. न तन्यतेन्द्रं वृत्रो विबीभयत्, अभ्येनं वज्र आयत Rv. 80,12.

भ्री.

(Rd. 31,31.) Cl. 9. act. भ्रीणाति et भ्रिणाति (?). बिभ्राय, भ्रेता, भ्रेष्यति, अभ्रैषीत्. बिभ्रीषति. बेभ्रीयते, बेभ्रयीति, बेभ्रेति. भ्राययति. 1) Timere. 2) Kat. Sustentare, ferre. 3) भ्रीणाति et भृणीयति Irasci. (ɔ: क्रुध्यति) Nigh. 2,12.

1. मी.

(Rd. मीञ् 31,4.) Cl. 9. act. et med. मीनाति, मीनीते; (in Vedis cum i correpto: मिनाति, मिनीते P. 7.3,81.). Perf. ममौ, dual. मिम्यतुः, ममाथ et मिमीथ (?) मिम्यथुः etc., ममे, P. 6.1,50. माता; मास्यति, °ते; Prec. मीयात्, मासीष्ट; Aor. अमासीत, अमास्त. मीत, मीत्वा, °माय P. 6.1,50. Delere. मिनाति Nigh. 2,19. रूपं जरिमा मिनाति Rv. 71,10. मिनन्ता दस्योर्मायाः Rv. 117,3. तस्य व्रतानि न मिनन्ति धीराः Vv. 31,11. ता इन्द्रस्य न मिनन्ति व्रतानि Vv. 47,3. Rv. 92,12. Perf. इन्द्रो मन्युं मिमाय Vv. 18,16. — Cl. 4. dep. (Rd.

*) Ramas: cl. 10. et 1. quoque: भाययति et भयति, quod cæteris non probatur. cfr. Rd. 34,15.

Digitized by Google

मीङ् 26,28.) मीयते, ममे etc. Part. मीन. (प्राणवियोगः). Perire. देवाः पूर्वे ममिरे Vv. 21,7. दुर्मिश्रासो मिमाना ह्मद्भुर्भीज्ञना Vv. 18,15. — Des. मित्सति, °ते P. 7.4,54.58. Int. मेमीयते, मेमयीति, मेमेति. Caus. मापयति, अमीमपत् P. 7.4,93.c.

— आ. Delere. किर्दित्सन्तमामिनत् Vv. 32,5. Rv. 79,2. Med. reciproc. यावा वर्णं चरत आमिनाने (dies et nox.) Nir. 2,20. cfr. Rv. 113,2. नक्तोषासा वर्णमामेम्याने Rv. 95,5.

— प्र. 1) Superare. प्रमीणाति P. 8.4,15. प्रमीणन् द्विषन्मती: Bh. 9,97. ये वातस्य प्रमिनन्त्यभ्वं Rv. 24,6. 2) Exstinguere, delere. प्रमिनती मनुष्या युगानि Rv. 92,11. मायिनाममिनाः प्रोत मायाः Rv. 32,4. प्र यो मन्युं (शत्रोः) मिनाति Vv. 36,4. यो न प्रमिनाति धाम Vv. 63,3. प्र य अनृता मिनाति Vv. 84,4. प्र देव व्रतं मिनीमसि Rv. 25,1. प्रमिणीमि जनित्रीं Vd. P. 3.1,78.c. — Cl. 4. Perire, mori. प्रमीयते ऽस्य प्रजाकाले M. 5,388. बालाश्च न प्रमीयन्ते Mn. 9,247. Tait. Br. (Rosen Rv. xiv.8.) अनपत्यः प्रमीयतां R. 2.75,28. प्रमीत Mortuus. Mn. 3,245. प्रमातव्य M. 3,13321. — Caus. प्रमापयति Interficere, occidere. प्राणभृतः Mn. 8,295. द्विजं, वैश्यं Mn. 11,89.129. पुत्रं M. 3,13322. सर्वं चराचरं प्रमापयति Mn. 1,57.

2. मी.

(Rd. 34,18.) Cl. 10 et 1. act. माययति et मयति etc. 1) Meare. Ved. cl. 9. मिनाति Nigh. 2,14. — 2) Intelligere. Vp.

1. री.

(Rd. 31,30.) Cl. 9. act. रिणाति, रिराय, रेता, रेष्यति, अरेषीत्. रिरीषति. रेरीयते. रेपयति, अरीरिपत् P. 7.3,36.86. — 1) Ire. 2) Rudere, mugire. 3) Occidere. Vp.

— नि. Adoriri. ऋघायमाणो निरिणाति शत्रून् Rv. 61,13.

— सं. Conferre. आपस्त्वां समरिणन् Yv. 6,18.

2. री.

(Rd. रीङ् 26,29.) Cl. 4. dep. रीयते, रिर्ये, रेता, रेष्यते, अरेष्ट, Part. रीण. रिरीषते. रेरीयते, रेरयीति. रेपयति, अरीररिपत् P. 7.3,36.86. — Stillare, fluere. वर्त्मान्येषामनु रीयते घृतं Rv. 85,3.

— आ. Id. आरीण Bh. 10,13.13,4. Affluere. इन्द्रं कृविं यथा सिंच इन्दुभिः शतं यः सुषोमानां एदु निम्नं न रीयते Rv. 30,2.

ली.

(Rd. 31,31.) Cl. 9. act. लिनाति, लिलाय et ललौ P. 6.1,51. लेता et लाता; लेष्यति et लास्यति; अलैषीत् et अलासीत्; Ger. लीत्वा, °लाय et °लीय. — Trans. Sibi adjungere, obtinere. लिनाति बाला लावण्यं Dgd. (Adhærere. लिनाति धर्मे Helay 261.?) — Cl. 4. med. (Rd. लीङ् 26,30.) लीयते, लिल्ये; लेता et लाता; लेष्यते et लास्यते; अलेष्ट et अलास्त. Part. लीन. Se adjungere, adhærere, inhærere. c. loc. नेन्द्रियार्थेषु लीयते Helay. 261. Imps. ध्वाङ्क्षः शिरसि तस्य लीयते Bh. 18,13. हंसा लीना अरविन्दप्रचयेषु Bh. 2,18. पङ्कजं लीनषट्पदं Bh. 2,19. कुञ्जलीनाः सिंहाः Rgh. 9.65. (64). Occuli. चौराना॑श्रमे लीनान् M. 1,4310.4314. — Des. लिलीषति, °ते. Int. लेलीयते, लेलयीति लेलेति *). Caus. लापयति et लाययति. — 2) Honorari. संमानने med. जटाभिर्लापयते P. 1.3,70. (०: पूजामधिगच्छति Sk. 153.a.15).

— अप. Caus. Fallere. dep. अपलापयमानः शत्रून् Bh. 8,44.

— अव. Adhærere. उदयावलीनः सूर्यः Nalod. 2,46.

— आ. Cl. 4. Tabescere, animo linqui. मुहुरालीयते भीता मुहुः क्रोशति रोदिति M. 3,2375.

— उद्. Caus. 1) (प्रलंभने). Fallere. dep. बालमुल्लापयते P. 1.3,70.6.1,51. Kaç. Vr. 2) (शालीनीकरणे) Pudibundum reddere, contemnere. dep. श्येनो वर्तिकामुल्लापयते P. ibd.

— नि. Cl. 4. Incumbere, decumbere. निलिल्ये मूर्ध्नि गृध्रो ऽस्य Bh. 14,76. शरणार्थी निलिल्ये कपोत (उरौ तस्य) M. 3,10560. तान् गृह्य निलीयते शिरसु M, 1,4980. पुष्पाणि निलीनभृङ्गाणि Bh. 2,5. Pass. अरण्यानि यथानिलयमायद्भिर्निलीनानि मृगद्विजैः R. 2.46,3. act. विश्रेसुश्च निलिल्युश्च भूतानि M. 3,12091. व्याघ्रा निलिल्युः M. 3,11109.

*) तिपो (P. 6.1,51.) निर्देशादात्वविकल्पो न भवति Mdh.

2) (अन्तर्धौ) Occultare se. गुहास्वन्ये न्यलेषत Bh. 15,82. c. abl. (ab aliquo.) मातुर्निलीयते P. 1.4,28. भीता वायोर्निलिल्यिरे M. 3,10975.

- - संनि. Cl. 4. Decumbere. उपरिष्टाद्वृक्षस्य बलाका संन्यलीयत M. 3,13654.

— प्र. Cl. 4. Mori. प्रलीयते Mn. 4,240. प्रलीन R. 2.59,12. Evanescere. प्रलीनास्तमसि Bhg. 14,15. रात्र्यागमे सर्वे प्रलीयन्ते ऽव्यक्ते Bhg. 8,18. Mn. 1,54. ब्रह्मन्नात्मनि प्रलीयसे Ks. 2,10.

- - संप्र. Perire. कार्याब्धौ संप्रलीयते Hit. 3,129.

— वि. 1) Decumbere. सूर्यो भुवि व्यलीयत Mgh. 1,12. 2) Dissolvi, evanescere. विलीयन्ते यं दृष्ट्वा शत्रवः Helay. 188. — Caus. विलाययति, विलीनयति, विलापयति, विलालयति et Cl. 1. विलयति etc. (Rd. 34,6). Liquefacere. (स्नेहविपातने) घृतं P. 7.3,39. Sed: विलाययति त्रपु P. लोहं विलापयति Sk. 153.a.13. लोहं विलाययति, विलापयति Vp. gram. 183,15.

- - प्रवि. Dissolvi, evanescere. कर्म °लीयते Bhg. 4,23. M. 1,2319. विभीषिका अस्त्रेषु प्रयुक्ता फेनवत् °लीयते M. 1,6462. सर्वे प्रविलीयन्ति कामाः M.U. 3.2,2.

— सं. Abscondere se. सलीनमपि दुर्गेषु निन्युर्यमसादनं M. 1,7671.

ल्पी. ल्यी. (ल्वी. ?)

(Rd. 31,31.) Cl. 9. act. ल्पिनाति, ल्यिनाति etc. Adjungere se alicui. cfr. Rd. 31,31.

ल्वी vide प्ली.

वी.

(Rd. 24,39) Cl. 2. act. वेति, वीतां, वियन्ति; Perf. विवाय, वेता, वेष्यति, अवैषीत्. Pass. वीयते, वीत (cfr. अज).—1) Ire, adire. वेति Nigh. 2,14. वीहि देवान् Vv. 17,3. वेति सूर्यं Rv. 35,9. Trans. Ferre, ducere. वेषि हव्यानि वीतये Rv. 74,4. — 2) Obtinere, accipere. वेषि होत्रं Rv. 76,4. गिरो वेतु Rv. 77,4. Yv. 3,10. पदं देवस्य नमसा व्यन्तः Nigh. 4,1. (ɔ: पश्यतः Nir. 4,20. ?) — 3) (गर्भग्रहणं v. जन्मन उपक्रमः). Fœtum concipere, parturire. — 4. Desiderare, amare. वेति Nigh. 2,6. उषाः पदं न वेति Rv. 48,6. हव्या व्यन्तु देवाः Vv. 1,18. वीथो अध्वरं Vv. 82,7. वेषि वार्यं Vv. 16,5. — 5) Iacere, projicere. (agere). — 6) Comedere. वेति Nigh. 2,8. c. acc. वीहि पुरोळाशं Nir. 4,20. हव्यानि वीतं Vv. 68,1. व्यन्तु हवींषि Vv. 57,6. तं मां व्यन्त्वाध्यः Rv. 105,7. (an ex अद्?). c. gen. वीतं हविषः Rv. 93,7. आज्यस्य वेतु Yv. 5,35.6,16. वीतं पातं पयस उस्रियायाः Nir. 4,20. — Des. विवीषति. Int. वेवीयते (cfr. वेवी), वेवयीति, वेवेति. Caus. वाययति अवीवयत्. inest vis causalis significationum 1–2 et 4–6. — वाययति et वापयति. Facere ut concipiat. गाः पुरोवातः P. 6.1,55.

— आ. Adire, inire. आ दूत्यं तस्य विवाय Rv. 71,4.

— प्र. Desiderare, amare. c. gen. प्र क्रन्दनुर्नभन्यस्य वेतु Vv. 42,1.

वेवी.

(Rd. वेवीङ् 24,69. cfr. वी Int.) Ved. Cl. 2. dep. वेवीते. pl. वेव्यते P. 6.1,6. c. आ. Fut. आवेविता. Ger. आवेव्य, Part. आवेवीत P. 7.4,53. c. परि Prec. परिवेविषीध्वं P. 8.3,78. 1) Ire. 2) Obtinere. 3) Concipere, parturire. 4) Desiderare. 5) Projicere. 6) Comedere.

व्री.

(Rd. 31,33. व्रीङ् 26,31.) Cl. 9. act. व्रीणाति v. व्रिणाति, विव्राय, व्रेता, व्रेष्यति, अव्रेषीत्. व्रीत. Eligere. Cl. 4. dep. व्रीयते, विव्रिये, व्रेता, व्रेष्यते, अव्रेष्ट. व्रीण. Eligere. (?) Eligi.—Des. विव्रीषति, °ते. Int. वेव्रीयते, वेव्रयीति, वेव्रेति. Caus. व्राययति. Svami et Kaçyapa व्रेपयति ex P. 7.3,36. ubi व्री pro व्ली inveniri asseverant.

व्ली v. ब्ली.

(Rd. 31,32.) Cl. 9. act. व्लिनाति in Ved. व्लीनाति Mdh., विव्लाय, व्लेता, व्लेष्यति, अव्लेषीत्. विव्लीषति. वेव्लीयते, वेव्लयीति, वेव्लेति. Caus. व्लेपयति, अविव्लिपत् P. 7.3,36.86. Ire. Eligere. Tenere. Sustentare. cfr. Rd. 31,32.

शी.

(Rd. शीङ् 24,22.) Cl. 2. dep. शेते, dual. शयाते P. 7.4,21. pl. शेरते P. 7.1,6.; Impr. शेतां, शयातां, शेरतां; Pot. शयीत; Impf. अशेत, अशयातां, अशेरत; Perf. शिश्ये, शयिता, शयिष्यते, अशयिष्ट. part. शयित P. 1.2,19. Imps. शय्यते P. 7,4,22. अशायि

Digitized by Google

P. 3.1,66. 1) Jacere. शयाते Vv. 104,13. रक्षांसि वने वाणनिकृत्तानि शेरते Bh. 5,80. शतं निहतं शिश्ये M. 4,826. Act. निहताः शेष्यन्ति भूतले M. 5,63. शयान Rv. 32,8. शयित M. 1,2919. 2) Cubare, quiescere. शयते, अशेत M. 1,5033. आसिष्टाशयिष्ट Bh. 6,22.3,44. M. 1,5936.3,2427.2610. पत्ये शेते P. 1.4,32.n. act. शयेत् M. 3,1215. 3) Decumbere. शेष्व भूमौ R. 2.9,18.86,3. शिश्ये हरिरुदधौ R. 1.45,30. 4) Dormire. सुखं शेते सुखं प्रतिबुध्यते Mn. 2,163.5,73. M. 3,2107. R. 2.42,16. शेरते विवृतद्वाराः R. 2.67,16. शयित्वा रजनीं Bh. 3,16. — Ved. cl. 1. अहिः शयते P. 2.4,73. Rv. 32,5. Impf. अशयत् Rv. 32,7. Perf. part. शशयान Vv. 103,1. Perf. omissa redupl. शये दक्षिणतः P. 7.1,41. Rv. 32,9. परि त्रिधातु पृथिवीमशायतं considite. Rv. 34,7. — Des. शिशयिषते. Int. शाशय्यते P. 7.4,22. शेशयीति, शेशेति. Part. शेश्यित P. 1.2,19. Caus. शाययति. Facere ut jaceat; deponere. तैलद्रोण्यां तैः शायितः R. 2.66,16. Dejicere. रावणं भित्त्वा भुव्यशाययत् Bh. 17,111. Sinere ut cubet. पार्श्वे शायय रावणं मा Bh. 8,83.

— अति. 1) Super aliquid jacere, infestare. यः शिशीत अत्यक्तुभिः Rv. 36,16. (? qui in nos acuit tela. Rosen.) 2) Superare, antecellere. पूर्वान् महाभागतयातिशेषे Rgh. 5,14. नात्यशेरत तद्वेगं मारुताः Bh. 8,1. ऋषीनतिशेरते यस्य गुणाः Bh. 7,46. 3) Decumbere prius, ante aliquem, न पतीन्, न श्वश्रूमतिशये M. 3,14686.14689.

— अधि. c. acc. P. 1.4,46. Incubare. शय्यामधिशेते R. 2.88,12. वनं सिंहो ऽधिशेते Bh. 10,35. सैन्यं हतमध्यशयिष्ट गां Bh. 15,114. Incumbere. शय्यां Bh. 8,79. वाहनान्यधिशिश्यिरे (ः आरूढवन्तः) Bh. 14,74. Indormire. रथं प्रदोषे Rgh. 5,28. तस्य भुजान्तरं Rgh. 19,32.

— आ. Incubare, perdormire. दीर्घं तम आशयदिन्द्रशत्रुः Rv. 32,10. Commorari, habitare. रजसो बुध्नमाशयत् Rv. 52,6.

— प्रति. Exadversum cubare. (deorum in somno consulendorum causa). प्रतिशिश्ये जलनिधिं विधिवत् कुशसंस्तरे स्वप्ने च सागरो दर्शयामास राघवं. M. 3,16300. act. जलनिधिं प्रतिशेष्यामि M. 3,16298.

— सं. Dubium esse. स्त्रीणां संशयितो वधः M. 1,6174.3,248. न संशयितुं कुर्यात् Hit. 4,19. Languescere. न समशीत वज्र इन्द्रस्य Rv. 57,2.

श्री.

(Rd. श्रीञ् 31,3). Cl. 9. act. et med. श्रीणाति, श्रीणीते; शिश्राय, शिश्रिये; श्रेता; श्रेष्यति, °ते; अश्रैषीत्, अश्रेष्ट. Des. शिश्रीषति, °ते. Int. शेश्रीयते, शेश्रयीति, शेश्रेति. Caus. श्राययति, अशिश्रयत्. Coquere. सोमं श्रीणन्ति Rv. 84,11. अग्निस्त्वा श्रीणातु Yv. 6,18. श्रीणन् Rv. 68,1. श्रीणीत Nir. 2,5. Part. ved. आशीर्त P. 6.1,36.

ह्री.

(Rd. 25,3.) Cl. 3. act. जिह्रेति, pl. जिह्रियति, Perf. जिह्राय et जिह्रयांचकार P. 3.1,39. ह्रेता, ह्रेष्यति, अह्रैषीत्. Part. ह्रीण et ह्रीत P. 8.2,56. Pudere, erubescere. Bh. 3,53.6,3.5,102.14,41. Rgh. 15,44. ह्रीत M. 3,910.2561. (Pudere alicuius.) c. abl. जनात् Bh. 20,27. c. gen. आत्मानुजस्य जिह्रेषि कथं न वा Bh. 6,132. part. (अ)ह्रयाण Rv. 6.2,10. Nir. 5,15. — Huc referendum est: हृणीङ् लज्जायां (Rd. 36,29.) हृणीयते cfr. हृ. — Des. जिह्रीषति. Int. जेह्रीयते, जेह्रयीति, जेह्रेति. Caus. ह्रेपयति, अजिह्रिपत् P. 7.3,36. Pudore afficere. c. acc. विष्णुं ह्रेपयति Rgh. 6,49. शत्रून् ह्रेपयिष्यति Bh. 16,2. कान्तिं कान्त्या ह्रेपयन्ती Bh. 5,65.

— सं. Id. संह्रीण Bh. 4,42.

Digitized by Google

उ

उ.

(Rd. उङ् 22,56.) Cl. 1. dep. अवते, ऊवे, ओता, ओष्यते, औष्ट. ऊषिषते (P. 6.4,16.) आवयति. Sonum edere. अवते गौः Durgd.

ऊर्णु.

(Rd. ऊर्णुञ् 24,30). Cl. 2. act. et med. ऊर्णौति et ऊर्णोति P. 7.3,90. ऊर्णुते; Impf. और्णोत् P. 7.3,91. और्णुत; Perf. ऊर्णुनाव, ऊर्णुनुवे P. 6.1,8. Fut. ऊर्णविता et ऊर्णुविता P. 1.2,3. ऊर्णविष्यति, °ते et ऊर्णुविष्यति, °ते. Aor. और्णवीत्. और्णावीत् और्णुवीत् P. 7.2,6. और्णविष्ट, और्णुविष्ट. Part. ऊर्णुत P. 7.2,11.—Operire, velare. ऊर्णुनाव शस्त्रौघैरनीकिनीं Bh. 14,103. ऊर्णुवानाः ककुभो बलौघाः Bh. 3,47. — Des. ऊर्णुनूषति, °ते; ऊर्णुनविषति, °ते; ऊर्णुनुविषति °ते P. 7.2,49. Int. ऊर्णोनूयते P. 6.1,19. 3.1,22.n., ऊर्णोनवीति, ऊर्णोनोति (P. 7.3,89.) Caus. ऊर्णावयति, और्णुनुवत्.

— अप. Aperire. इन्द्रो बलस्य बिलमपोर्णोत् Rv. xxxii,5. अप ध्वान्तं ऊर्णुहि चक्षुः Nir. 4,3. अपोर्णुते वक्ष उस्रेव बर्जहं Rv. 92,4.

— प्र. Operire, occulere. शिरः प्रोर्णुते Kat. S. Yv. 4,10. भुवं देहैः Bh. 9,10. शत्रून् शरवर्षेण Bh. 15,119. प्रोर्णुवन्तं दिशो बाणैः Bh. 5,56. घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्णुवाथां Yv. 6,16. प्रोर्णोति शोकश्चित्तं मे Bh. 18,28. कथं प्रोर्णोमि मन्युसमुद्भवं Bh. 18,29. c. तेजसा Superare, vincere. प्रोर्णुवीत्तेजसारातिं Bh. 15,122. c. दिशः Fugere. दिशः प्रोर्णविषुर्भीताः Bh. 9,10. 7,93.—Int. Valde operire. अस्त्रौघैः प्रोर्णुनूयते विद्विषः Bh. 17,75.

— वि. Aperire. वि दुरो अद्रेरौर्णोः Vv. 79,4. वि राय और्णोद्दुरः Rv. 68,5. व्यूर्णवती दिव अन्तां उषाः Rv. 92,11. अक्तून् व्यूर्णोत् Rv. 68,5.

1. कु.

(Rd. 24,33 कुङ् 22,54.) Cl. 2. act. कौति (In Vedis etiam कवीति Apiçala P. 7.3,95. Kaç. Vr.). चुकाव etc. Cl. 1. dep. कवते, चुकुवे, etc.—Vociferari, clamare. कुवत्पक्षि° Bh. 1,27. चुकुवुरुच्चैः पक्षिणोऽनुकूलाः Bh. 1,27. खगाश्चुकुविरेऽशुभं Bh. 14,26. चुकुवुः पत्तिपंक्तयः Bh. 14,5. Queri. (?) संनत्स्यामि योद्धुं न कोष्ये हीनसत्त्ववत् Bh. 16,29. कवते (गति°) Nigh. 2,14. — Des. चुकूषति, °ते. Int. चोकूयते, et कोकूयते P. 7.4,63. Valde clamare. उष्ट्रः, खरः P. अकोकूयिष्ट सैन्यं प्रपलायिष्ट चाकुलं Bh. 15,114. कोकवीति शकुन्ता P. 2.4,74. Caus. कावयति.—कवयति Denom. कवि Sk. In Ved. कव्यन्तः सुमनसः P. 7.4,39.

2. कु v. कू.

(Rd. कुङ् v. कूङ् 28,108.) Cl. 6. dep. कुवत, चुकुवे, कुता v. कुविता etc. Int. चोकूयते. 1) Clamare, vociferari. क्रूरा अकुषत (अकूषत) द्विजाः Bh. 15,26. 2) Lamentari.

3. कु et कू Cl. 9. vide क्नू.

क्नु.

(Rd. क्नुङ्.) Cl. 1, dep. Se movere. Cfr. Rd. 22,60.

क्षु.

(Rd. टुक्षु 24,27.). Cl. 2. act. क्षौति, चुक्षाव, क्षविता, क्षविष्यति, अक्षावीत् etc. Caus. Des. चुक्षावयिषति Sk. 155.b.10. (हंजीकः) Sternuere. क्षुवती Mn. 4,43. चुक्षावाशुभं Bh. 14,75.

— अव. Part. अवक्षुतं In quod sternutum est. Mn. 5,125.

Digitized by Google

क्ष्णु.

(Rd. 24,28.) Cl. 2. act. क्ष्णौति, चुक्ष्णाव, क्ष्णविता etc. Acuere.

— प्र. Acuere. प्रचुक्ष्णुवुर्महास्त्राणि Bh. 14,91.

— सं. Dep. P. 1.3,65. Id. समक्ष्णुवत शस्त्राणि Bh. 17,55. Trop. संक्ष्णुवान इवोत्कण्ठां Bh. 8,40.

खु.

(Rd. खुङ् 22,58.). Cl. 1. dep. खवते etc. Sonare. (?)

1. गु.

(Rd. गुङ् 22,52.) Cl. 1. dep. गवते, जुगुवे, गोता, गोष्यते, अगोष्ट. Part. गुत. Des. जुगूषते Int. जोगूयते, जोगोति. Caus. गावयति. — Sonare. — गवते (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. (bobus vehi?). अजूगवत् est aor. denom. गो Sk. 162.a.13.

— उप. Invocare, (laudare). उपो वेनस्य जोगुवान ओणिं Rv. 61,14.

2. गु.

(Rd. गु v. गू? 28,106.) Cl. 6. act. गुवति, जुगाव, गुता. गुष्यति, अगुषीत् (vel गुविता, गुविष्यते etc. सेट्?) part. गून. जुगूषति etc. Cacare.

— वि. Id. विगून P. 8.2,44. Kaç. Vr.

घु, ङु.

(Rd. घुङ् ङुङ् 22,55.57.). Cl. 1. dep. घवते; ङवते etc. Perf. ङुङुवे Mdh. Des. ञुङूषते P. 7.4,62. Sonare.

च्यु.

(Rd. च्युङ् 22,59.) Cl. 1. dep. च्यवते, चुच्युवे, च्योता, च्योष्यते, अच्योष्ट. (Act. ep. Ved. pf. चिच्युषे P. 6.1,36.) — 1) Delabi, elabi. c. abl. नभश्च्युतौ पेततुर्धरणीतले M. 1,7730.3,12253. देहान्मालाश्च्युताः Mn. 5,132. रक्तमरुश्च्युतं Bh. 9,71. 2) Trop. Elabi, discedere. स्वधर्मात् M. 3,12716. Mn. 12,71.72. 7,98. च्यवेयं स्वधर्मात् M. 3,12716. धर्म्यान्मार्गात् M. 2,2357. 3) Perire. मे बुद्धिरच्यवत् M. 1,5190. उत्पद्यन्ते च्यवन्ते Mn. 12,96. च्युतो विधिः च्युता रतिः Rgh. 3,45.8,67.(65). च्युतमन्युः °विशंकः Bh. 3,11.56. 4) Excludi, privari. c. abl. स्वर्गात् Mn. 3,140.8,103. राष्ट्रात् Bh 7,92. M. 3,16699. अच्योष्ट सत्वाच्युताशः Bh. 3,20. act. (ये) न तु मामभिजानान्ति तत्त्वेनातः (योगक्षेमात्?) च्यवन्ति ते Bhg. 9,24. 5) च्यवते (गति°) Nigh. 2,14. — Des. चुच्यूषते. Int. चोच्यूयते, चोच्यवीति, चोच्योति. Caus. च्यावयति, aor. अचिच्यवत् et अचुच्यवत्. Des. चि° et चुच्यावयिषति P. 7.4,81. 1) Præcipitare, dejicere. c. acc. et abl. देवं स्थानात् R. 1.34,19. M. 1,2915. 2) Privare. लंकाया धनेश्वरं M. 3,15920. Etiam c. 2. acc. महाराजं च्यावयेत् प्राणान् R. 2.53,7. 3) Labefactare, commovere. जनां अचुच्यवीतन गिरींरचुच्यवीतन Rv. 37,12. 4) Cl. 10. act. (Rd. 33,72.) Ridere. s. Sustinere. (?)

— आ. Caus. Admovere. आ त्वा विप्रा अचुच्यवुः Rv. 45,8.

— परि. Part. परिच्युत Miser. (omni felicitate elapsus.) M. 1,3577.3,2334.

— प्र. Prolabi. गर्भो प्राच्यवत् सप्तमेऽब्दे M. 3,8640. Trop. Desciscere. धर्मात् Mn. 12,116. Privari. ऐश्वर्यात् M. 3,2314. सत्वात् M. 3,11254. — Caus. Præcipitare. c. acc. et abl. देवराजं स्थानात् M. 3,10827. Labefactare. मरुतो भुवनानि प्रच्यावयन्ति मज्मना Rv. 64,3. एकः कृष्टीश्च्यावयति प्र विश्वा Vv. 19,1. Commovere. मिहो नपातं प्रच्यावयन्ति मरुतः Rv. 37,11.

— वि. Desciscere. आचाराद्विच्युतः Mn. 1,109.

छ्यु. ज्यु. जु. झ्यु.

(Rd. छ्युङ्, ज्युङ्, जुङ्, झ्युङ्, 22,60.) Cl. 1. dep. छ्यवते; ज्यवते; जवते; झ्यवते etc. — Ire. — Caus. अजीजवत्, जिजावयिषति P. 7.4,80. sch.

जु.

(Rd. 22,50. sautradh.) Cl. 1. act. जवति etc. Properare, festinare. जवति (गति°) Nigh. 2,14. — Cl. 9. Excitare, incitare. c. acc. यं जुनासि Rv. 71,6. रथं मरुतो जुनन्ति Vv. 56,20.40,3. ये राया मघदेयं जुनन्ति Vv. 67,9. गृत्सं राये जुनाति Vv. 86,7. वाजेषु यं जुनाः Rv. 27,7. Part. जूत Rv. 3,5.58,4.65,4. Vv. 19,11. Intr. Properare. (?) त्मना ये मघवानो जुनन्ति Vv. 20,1. — Lædere. (?) Privare. (?) न यातव इन्द्र जूजुवुर्नो वंदनाभिः Vv. 21,5. (lædant magia vel privent progenie. e यु).

तु.

(Rd. 24,25. sautradh.) Cl. 2. act. तौति et तवीति P. 7.3,95. Crescere. यस्मै त्वमायजसे स त-

Digitized by Google

तात्र Rv. 94,2. cfr. P. 6.1.7. Nigh. 4,1. — Ire. Lædere. Eligere. Versari. Implere.

1. दु.

(Rd. टुदु 27,10 दूङ् 26,24.) Cl. 5. act दुनोति, दुदाव, दोता, दोष्यति, दूयात्, अदौषीत्. 1) Trans. Angere, vexare, dolore afficere. (उपतप्तीकरणं) c. acc. अंगानि मे दुनोतु मकरध्वजः M. 3,16192. मुखं तव दुनोति मां Rgh. 8,53. सखीसंवासो दुनोति मनः Gov. 7,40. प्रणयिणीः सोऽ दुनोत् Rgh. 19,21. सारथिं Bh. 17,99. Part. दुन्वत् Bh. 5,98.6,74. अरीन् दुदाव कृतान्तवत् Bh. 14,85. 2) Intr. (उपतप्तीभावः) Angi, dolore affici, vexari. दुनोति चित्तं यदि तं न पश्ये M. 3,10069. मन्मथेन दुनोमि Gov. 3,9. Et cl. 4. dep. दूयते, दुदुवे etc. दून P. 8.2,45. दूये M. 3,1371. Rgh. 16,21. दूयसे Rgh. 1,71. Gov. 7,30. Act. quoque ep. मनो मे दूयति M. 3,15670. हृदयं दूयतीव मे M. 1,8369. दूयामि तं दृष्ट्वा M.4,591. — Des. दुदूषति. Int. दोदूयते, दोदोति. Caus. दावयति, अदूदवत्.

— आ. Intr. Dolore affici. (?) आदुन्वस्व (cfr. वि) M. 1,3289. आदून P. 8,2,44.

— परि. Intr. Cl. 4. Id. मनो मे परिदूयते M. 3,1136.

— प्र. Trans. Vexare. तान् प्रादुन्वन् शानुभिः Bh. 17,14.

— वि. Intr. Dolore affici. विदुन्वस्व (cfr. आ) M. 1,3289. हृदयेन विदूयता M. 1,2171.5045.3,9922.

2. दु.

(Rd. 22,46.) Cl. 1. act. दवति, दुदाव, दोता, दोष्यति. aor. अदावीत् et अदौषीत् Vop. gr. 137. r.96. (? cfr.r.86.). etc. Caus. दावयति. Ire. — दवयति est denom. दूर. Procul amovere. दवयदतिरयेण प्राप्तमुर्वीविभागं Bh. 2,55.

द्यु.

(Rd. 24,31.) Cl. 2. act. द्यौति, दुद्याव, द्योता, द्योष्यति, अद्यौषीत्. दुद्यूषति. दोद्यूयते, दोद्योति. द्यावयति, अदुद्यवत्. (Nonnulli, teste Dhatuparayana, rad. सेट् esse asseverant. द्यविता etc.) 1) Aggredi, adoriri. सिंहो मृगं द्युवन् Bh.6,118. भटा दुद्युवुः Bh. 14,101. 2) Splendere. (दिव्) व्यंशिभिर्दिव आतास्वद्यौत् Rv. 113,14. उद्द्योत collustratus. R. 1.15,19.) द्यवति est denom. द्यौः.

1. द्रु.

(Rd. 22,47.). Cl. 1. act. द्रवति, दुद्राव (दुद्रुम, दुद्रोथ P. 7.2,13.), द्रोता, द्रोष्यति, Aor. अदुद्रुवत् P. 3.1,48. 1) Currere, accurrere. द्रवति Nigh.2, 14. c. acc. तमदुद्रुवत् M. 1,5483. Bh. 9,59. नद्यः समुद्रं द्रवन्ति Bhg.11,28. 2) Aufugere. तयोर्भयाद्दुद्रुवुस्ते M. 1,7668.5822. भीता दिशो द्रवन्ति Bhg. 11,36. 3) Fluere. सलिलं द्रुतं Bh. 2,12. 4) द्रवति Denom. द्रु. — Des. दुद्रूषति. Int. दोद्रूयते, दोद्रोति. Caus. द्रावयति (act. etiam cum sensu refl. P. 1.3,86.) aor. अदुद्रवत् et अदिद्रवत् Des. दु° et दिद्रावयिषति P. 7.4,81. 1) Celeriter advehere. तौ स दुद्रवत् Vv. 16,2. 2) Fugare. शास्त्रवान् M. 4,1062.3,16356. Bh. 8,58.

— अनु. Sequi, comitari. अनुद्रुतास्ते: Rgh. 3,38.16,25.

— अभि. Accurrere. c. acc. R. 2.34,17. M. 3, 2946. Incursare. R. 1.28,23. Bh. 14,82. M. 1,6000. अभ्यद्रवत् M. 1,6282.2,1092.3,675. et dep. अभ्यद्रवत M. 1,5999.3,564.

- - समभि. Accurrere. °द्रुत्य M. 3,10990. Incursare. तं °द्रुत्य M. 1,6287. °अद्रवतां रथान् M. 4, 1071. Pass. ते कपिभिः °द्रुताः M. 3,16354.

— आ. Accurrere. आद्रव M. 3,248. प्राकारमाद्रवत् M. 2,814.

- - प्रा. Aufugere. भीता प्राद्रवन्ति M. 1,2843.

- - समा. Accurrere. समाद्रवत् R. 1.18,14. Incursare. c. acc. M. 2,815. dep. गजाः समाद्रवन्त M. 3,2539.

— उप. Incursare. c. acc. M. 3,12099. Infestare. गिरिव्रजमुपाद्रवत् M. 2,1091.1000. pt. उपद्रुत infestatus.

- - समुप. Accurrere. M. 3,10993. कन्या हंसान् समुपाद्रवन् M. 3,2096. तं M. 3,8614.4,246. Incursare. c. acc. M. 1,8261.

— प्र. Properare. M. 1,2182.3,10869. राज्ञो वेश्म R. 1.20,6. Incursare. c. acc. M. 1,8269. Bh. 14,79. Aufugere. भीताः प्राद्रुद्रुवन् Bh. 14,25. °दुद्रुवुः M. 3,2514.8729.16354. प्राद्रवदत्र काननं M. 3,2561.2,2224. dep. प्राद्रवन्त दिशो भयात् M. 3,8749. Effugere. अनामयं M. 1,6127.

Digitized by Google

- - विप्र. Diffugere. दिशः सर्वे विप्रदुद्रुवुः M. 3,861. R. 2.93,1. °द्रुताः R. 1.55,22. Aufugere. तस्मिन् °द्रुते M. 3,675. निवेशनात् °द्रवन् M. 1,8323.

- - संप्र. Properare. संप्राद्रवयत्र ते बभूवुः M. 3,239.14879. Aufugere. संप्राद्रवन् M. 3,571.888.

— प्रति. Versus currere. नदीं प्रत्यदुद्रुवत् Bh. 6,17.

— वि. Diffugere. विद्रवन्ति भयात् R. 1.55,23. M, 3,2549. dep. व्यद्रवन्त M. 1,7667.4,163. विद्रुत Perturbatus. Mn.7,3. — Caus. Fugare. dep. तस्य सैन्यं व्यद्रावयत M. 1,6680.

- - आवि. Undique accurrere, pervadere. अग्निर्जन्मानि आवि द्रवत् Vv. 10,2.

2. द्रु. s. द्रू. s. द्रू.

(Rd. 27,33. cfr.) Cl. 5. act. द्रुणोति s. द्रूणोति s. द्रूणोति. Lædere, occidere. (Vp. addit: द्रुणोति Pœnitere. द्रूणोति Ire.) (Rd. द्रूञ् 31,11.) Cl. 9. act. med. द्रूणाति, द्रूणीते etc. Lædere, occidere. द्रूणाति Nigh. 2,19. तं दुद्रावाद्रिणा कपिः Bh. 14,81. (lect. var. cfr. ध्रु) (Vp. add. vim eundi.).

ध्रु vide ध्रू.

ध्रु.

(Rd. 22,15.28,107. ध्रुव ? ध्रू ? 28,107.) Cl. 1. et 6. act. ध्रवति, ध्रुवति; दुध्राव. Fut. ध्रोता et ध्रुविता, ध्रोष्यति et ध्रुविष्यति. Aor. अध्रौषीत् et अध्रुवीत् Des. दुध्रूषति et दुध्रुविषति. Int. दोध्रूयते. Caus. ध्रावयति. 1) Fixum esse. 2) Ire. 3) Occidere. तं दुध्रावाद्रिणा कपिः Bh.14,81. (cfr. 2. द्रु). 4) Agere, facere. बुद्धिपूर्वं ध्रुवन्न पिता Bh. 6,130.

नु et नू.

(Rd. णु 24,26. णू s. णु 28,104.) Cl. 2. et 6. act. नौति P. 7.3,89., नुवति; नुनाव; नविता et नुविता; नविष्यति et नुविष्यति; अनावीत् et अनुवीत्. नुत et नूत. — 1) Laudare. अरिनुतौ नरपतिचरणौ नवितुं v. नुवितुं Bh. 12,86. नौलं नुनाव Bh. 14,112. नौति Nigh. 3,14. नुवत् Rv. 29,5. इन्द्रं वाणीरनूषत Rv. 7,1.6,6. 2) Tonare. कृष्णो नोनाव वृषभः Rv. 79,2, (P. 3.1,35.) 3) नवते. Ire. (nave vehi ?) Nigh. 2,14. — Des. नुनूषति. Int. नोनूयते नोनोति. Caus. नावयति, अनूनवत्.

— अनु. Sæpe laudare. शतेनमन्वनोनवुः Rv. 80,9.

— अभि. Valde laudare. अभि त्वा शूर नोनुमः Vv. 32,22. इन्द्रमभि स्तोमा अनूषत Rv. 11,8.

— आ. Dep. P. 1.3,21.n. °नुते, °नुनुवे, नविष्यते, अनुविष्ट etc. (उत्कण्ठायां शब्दे) Doloris vocem edere. पतत्रिणो मन्द्रमानुवानाः Bh. 8,67. — Educere, incitare. वातो रत्न आनवीनोत् Vv. 87,2.

— प्र. Prodire. प्र धेनवो नवन्त Vv. 42,1.

- - अभिप्र. Valde laudare. त्वामभिप्रणोनुमः Rv. 11,2. Vv. 31,4. अभि त्वा गिरा, द्युम्नैरभिप्रणोनुमः Rv. 78,1.

प्रु.

(Rd. प्रुङ् 22,61.) Cl. 1. dep. प्रवते, पुप्रुवे etc. Caus. प्रावयति act. semper. P.1.3,86. aor. अपुप्रवत् et अपिप्रवत्. Des. पुप्रावयिषति et पिप्रावयिषति P. 7.4,81. Adire. मा न प्रोढुं द्रुतं वियत् Bh. 9,77. प्रवते Nigh. 2,14. Attingere. प्रावयन्ती दिवं वनैर्वनिका Bh.8,59.

— वि. Inde: विप्रुत Læsus. Rv. 117,4.

प्लु (प्लव्, प्लव्)

(Rd. प्लुङ् 22,62.) Cl. 1. dep. प्लवते, पुप्लुवे, प्लोता, प्लोष्यते, अप्लोष्ट P. 8.2,27. (pl. अप्लोढ्व P.8.3,78.) 1) Natare. प्लवमानो ह्रदे R. 2.69,9. प्लवन्ते ऽम्भसि M. 2,2196. act. उदधौ रत्नसंघाः प्लवन्ति M. 3,12083. 2) Nave vehi. पुप्लुवे सागरं नौकया M. 3,12782. (उडुपे बद्धो) गंगायां प्लवमानः M. 1,4207. 3) Fluctuare, huc illuc commoveri. वायुः M. 3,11070. यथा वेगेन प्लवमाना विहायसा M. 3,11767. सभा खे प्लवमानेव M. 2,386. अप्लोष्ट निरंकुशः Bh. 15,46. मृगः पुप्लुवे Bh. 5,48. Imps. गजैः पुप्लुवे Bh. 14,13. 4) Salire, transilire. अर्णवं पुप्लुवे R.1.1,70. M.3,16255. et act. प्लवन् सागरं M.3,11227. (de Hanumate.) — (Rd. प्लव 14,40. प्लव 10,15.) Cl. 1. dep. प्लवते, प्लवते etc. Ire. प्लवते (गतौ) Nigh. 2,14. — Des. पुप्लूषते etc. Int. पोप्लूयते, पोप्लोति etc. Valde natare, fluctuare. पुष्पसंचयान् पोप्लूयमानान् पश्य जलमध्यगान् R. 2.95,10. — Caus. प्लावयति aor. अपुप्लवत् et अपिप्लवत्. Des. पुप्लावयिषति et पिप्लावयिषति. P. 7.4,81. 1) Inundare, aquis perfundere, गंगा दक्षिणां दिशं प्लावयन्ती M. 3,8648. एतान् प्लावयेत् R. 1.42,19. अम्भसा R. 1.44,43. मेघाः M. 3,12885. med. refl. प्लाव-

Digitized by Google

यस्य त्वमात्मानं सलिले R.1.44,56. 2) Fluctuantem, vacillantem reddere. राक्षसमपिप्लवन् Bh. 15,42.

— अभि. Part. °प्लुत Obrutus. रजसा Mn.4,41.

- - समभि. Obruere. शोकः सर्वान् °पुप्लुवे M. 3,2016. pt. प्लुत obrutus. रजसा Mn. 4,42.

— अव. Desilire. रथात् M. 3,14911.4,1260. Trop. सतां मार्गात् M. 2,1452.

— आ. 1) Submergere se, lavare se. c. acc. loci सवासा जलमाप्लुत्य Mn. 5,77.11,202. c. loc. गंगायां, तीर्थेषु M. 3,1733.1907. आप्लुत्य गात्राणि M. 3,8514. Trop. Part. Immersus, obrutus. आप्लुतः सर्वपापेभ्यः M. 3,10693. व्यसनाप्लुतः M. 3,2755. 2) Saltare. तेन शब्देन आप्लवन्त गतैः सत्त्वैर्मत्स्याः M. 3,12098. Caus. 1) Lavari jubere. कृष्णामाप्लाव्य M. 1,7334. 2) Humectare. अन्नं वारिणा Mn. 3,244. Trop. कायगतं ब्रह्म मद्येनाप्लाव्यते Mn. 11,97. 3) Commovere, impetu ciere. प्लावयेयुर्महार्णवान् R. 1.16,24.

- - समा. Perfundere. °प्लुतानि नेत्राणि शोकजेन वारिणा M. 3,2172.

— उद्. Subsilire. अजामुत्प्लुत्य वृको हन्यात् Mn. 8,236. Hit. p. 27,13.111,4.

- - समुद्. Exsilire, exsultare. °पुप्लुविरे Bh.13,28.

— उप. Part. उपप्लुत Obrutus, vexatus. अघौघेन R. 2.7,13. द्यूतदोषेण M. 3,2025. घोरैर्ग्रामैः Mn. 4,118. Rgh. 10,5.14,64.

— परि. Part. परिप्लुत Circumfusus. सलिलौघ°, अश्रु° M. 3,12884.2957. शोणितेन M. 2,2685. परिप्लूय Ved. P. 6.4,58.

- - अभिपरि. Part. अभिपरिप्लुत Id. Trop. हर्षेण R. 1.73,27. मन्युना M. 1,5142. कृपया M. 3,12755.

— प्र. Effundere. सलिलैः प्रप्लुतः Yv. 8,59.

— वि. Circumagi, confundi. अकर्णधारा जलधौ विप्लवेत नौः Hit. 3,2. विप्लवेत बुद्धिः M. 2,1430. Pt. Coitu mixtus. ब्राह्मण्या सह विप्लुतः Mn. 8,377. Caus. Divulgare. (arcanum.) वेदं विप्लाव्य Mn.11,198.

— सं. Confluere. सम्प्लुतोदके Bhg. 2,46. Caus. Inundare. गंगा सम्प्लावयामास यज्ञवाटं तस्य R.1.44,35.

1. यु.

(Rd. यु 24,23. युज् 31,9.) Cl. 2. act. 9. act. et med. यौति, युनाति, युनीते; pf. युयाव, युयुवे; fut. यविता*); यविष्यति, ते; अयावीत्, अयविष्ट. Pass. यूयते. Fut. याविता, याविष्यते. Prec. याविषीष्ट, Aor. अयावि, अयाविषत, vel = med. Part. युत. — 1) Colligare, conjungere, miscere. सभा वृक्षैर्युता M. 2,354. गृहाणि स्त्रीभिर्युतानि Bh. 1,7. तेजसा स्थित्या च युता M.3,2410. 2) यौति colit. (अर्चति) Nigh. 3,14. 3) Non miscere. cfr. Rd.24,23. — Des. युयूषति et यियविषति P. 7.2,49. Bh. 9,35. Int. योयूयते, योयवीति, योयोति. Valde conjungere. Conjungi. द्यौः स्वनादयोयवीद्भियसा Rv. 52,10. Caus. यावयति, अयीयवत्, यियावयिषति P 7.4,80. — यवयति est denom. युवत्.

- - व्यति. Invicem conjungere, miscere. अन्योन्यं व्यतियुतः शब्दान् शब्दैः Bh. 8,6. (cfr. P. 1.3,16.)

— आ. Miscere. आ स्वमद्य युवमानः Rv.58,2.

— नि. Injungere, jungere. नियुवाना नियुतः (equas.) Vv. 91,5. Largiri. तन्नो नि वाजं युवस्व Vv. 5,9.92.3. यन्नियुवैते तौ Vv. 40,2.

— प्र. Disjungere. प्रयुत ः पृथग्भूत Yv. 6,18.

— वि. Disjungere, privare. अधा स (ः त्वं) वीरैर्दशभिर्वियूया (sc. तं) यो मा मोघं यातुधानेत्याह Vv.104,15. (aliter sch. P. 3.1,85.) वियूय P. 6.4,58

— सं. Conjungere, miscere. त्वां संयौमि (ः सम्यङ् मिश्रयामि) Yv.1,22. मुदा संयुहि तं Bh. 20,16. मयूरितं शिखिना समयौत् Bh. 10,5. प्रेष्यसंयुत Mn. 2,32. सं यो (अग्निः) वना युवते Vv. 4,2. (?) Des. Bh. 9,35.

2. यु.

(Cfr. Rd.24,23. et युध्) Ved. Cl. 3. Arcere, avertere. c. acc. rei et abl. pers. युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनः Yv. 5,36. Iç.U. 18. P. 6.4,103. et युयुधि P. 3.4,88. युयुतमस्मदनिरां Vv. 71,2. शरुमस्मद्युयोत Vv. 71,1. अस्मद्युयोत दिद्युं Vv. 56,9. आराच्चिद्द्वेषो युयोत Vv. 58,6. युयोत विष्वग्रपस्तनूनां Vv. 34,13. pt. युतद्वेषसः Rv.53,4. — Caus. Id. यावय द्वेषः Vv.77,4. ते विश्वास्मद्दुरिता यावयन्तु Vv. 44,3. pt. यावयद्द्वेषा उषाः Rv. 113,12. et ईशानो यवया (?) वधं Rv. 5,10. यवया-

---

*) Asseverant Madh. et Sk. radicem युञ् esse अनिटं, quare: योता, योष्यति, ते etc. Sed cfr. Kaç.Vr. et Bhashya. ad P. 7.2,10.

Digitized by Google

रक्ती: Yv. 5,26. aor. अस्मयुयवन्नमीवाः Vv. 38,7. (Yv. 9,16. Rv. lxv.,7.). Huc referenda est radix यु (Rd. 33,36.) cl. 10. dep. यावयते etc. Spernere.

— अप. Repellere. उषा अप स्वसारं सनुतर्युयोति Rv. 92,11.

— नि. Arcere. न्यत्रये मल्लिष्वन्तं युयोतं Vv.68,5.

— वि. Id. वि तं युयोत शवसा Rv. 39,8.

1. रु.

(Rd. 24,24.) Cl. 2. act. रौति et रवीति P. 7. 3,95. रुराव, रविता, रविष्यति, अरावीत्.—Rudere, fremere. वृषाः R. 2.93,2. स्वरः M. 4,115. रासभारवसदृशं रुराव M. 1,4508. Murmurare. सारसा मधुरं M. 1,5898. कोकिलरुता नयः M. 3,1535. षट्पदाः Bh. 2,10. M. 1,2855. कलं विरौति विचित्रं Hit. 1,76. Ululare. श्वा, उष्ट्रः Mn. 4,115. गोमायुः M. 4,1463. Bh. 14,21. क्रव्याशिनो रुवन्तः Bh. 12,72. राक्षसा रुवन्तो महारवं M. 3,11716. राक्षसो रवन् (?) भैरवं रवं M. 1,6293. Eiulare. करुणं रुवन्तः पौराः Bh. 3,17. Clamare. नाहमिदं शून्ये रौमि किं न शृणोषि मे M. 1,3022. Laudare. रौति Nigh. 3,14. — Des. रुरूषति. Int. रोरूयते Magna voce ululare. श्वा रोरूयमाणो ऽभिहतः M. 1,663. मानुषाः M. 1,6112.7752. रोरूयमाणा आर्त्ता M. 2,2361.1,8446. act. दुःखार्त्तौ रोरूयेतां M. 1, 6181. (?); रोरोति, रोरवीति Id. वानरः M. 4,1633. अनाथवद्रोरवीति M. 2,2308. रोरवीमि दुःखिता M. 1,7806. पर्जन्यो रोरवीति Vv. 101,1. pt. नद्यो रोरुवद्वना: Rv. 54,1.5. — Caus. रावयति aor. अरीरवत्. Des. रिरावयिषति P. 7.4,80. Facere ut rudat, ululet. रावयामास लोकान् यत् तस्माद्रावण उच्यते M. 3,15928.

— अभि. Murmurare, fremere. pt. अभिरुत in comp. कोकिल R. 1.9,17. सारस, बर्हिण M. 3, 1535. 14861.

— आ. Eiulare. राघवावारुतां Bh. 17,24. Laudare. आरुव Rv. 10,4.

— वि. Ululare. गोमायुः Mn. 4,115. शकुनिः Mrch. 274,15. शिवा नादान् विरुवन्त्युग्राः M. 3,16823. भीमो विरुराव M. 4,770. Bh. 5,54. Lamentari. शोकार्त्ता विरौमि M. 3,336. Bh. 18,29. Strepere. कपटः Mrch. 99,16. मणिः Hit. 2,71. Trop. Invocare. विरुराव तं Bh. 14,62. Caus. Rudere, strepere. Mn. 4,64.

— सं. Ululare, lamentari. जनः समरौत् Bh. 17,71.

2. रु.

(Rd. रुङ् 22,63.) Cl. 1. dep. रवते, रुरुवे etc. Ire. (cfr. रव्) Rudere, lamentari. Ferire. (?) Irasci. (?) Loqui. (?)

शु cfr. Rd. 22,42.

1. श्रु.

(Rd. 22,44.) Cl. 5. act. शृणोति P. 3.1,74., शुश्राव, शुश्रुव etc. P. 7.2,13.; श्रोता, श्रोष्यति, अश्रौषीत्. Part. pf. शुश्रुवः P. 3.2,108. Pass. श्रूयते, अश्रावि. Dep. etiam apud epicos.—1) Audire. c. acc. घोषं Bh. 3,27. वचनं Bh. 1,20. Rgh. 11,50. (51.) राजधर्मान् M. 3,1396. शृण्वानश्चरित्रं पूर्वेषां M. 1,2285. 2,994. तच्छृणु, तच्छृणुष्व M. 3,13189.90. अश्रौषीत् पार्थं वर्तमानं तपसि M. 3,3084. Mn. 5.75. अहं शुश्रुवान् स्त्रियमुपेयिवांस्त्वं Bh. 6,136. c. abl. pers. शृण्वन् तस्य गुणान् जनात् Bh. 8,28. तेषां सकाशादश्रौषं तत् M. 3,1262. Pass. शब्दः शुश्रुवे M. 4,1788. R. 1.24,5. रुतानि अश्रोषत Bh. 2,10. तत्तस्मात्तेन शुश्रुवे M. 1,386. 2) Auscultare, aures dare. c. gen. (नटस्य P. 1.4,29.) अस्य न शृणोति M. 3,10327. किं न शृणोषि मे M. 1,3022. c. acc. et gen. शृणु मे तत् Bh. 13,3.18,64. M. 3,2475. शृणुध्वं वचो मम M. 1,1625. 2,1557. शृणुष्व M. 1,6520. शृणुध्वं M. 3,8768. श्रूयतां Mn. 1,4. 60. etc. 3) Auscultare, obedientem esse. चेन्न श्रोष्यसि विनंक्ष्यसि Bhg. 18,58. 4) Ire. Vp. (?). — Ved. 1) Cl. 5. Audire. c. acc. et gen. Impr. शृणोतु नः Rv. 27,12. Vv. 44,5. अस्माकं शृणुहि Vv. 28,1. शृणुधी P. 6.4,102. शृणुतं हवं Vv. 82,8. Yv. 7,34. शृणोत ग्रावाणः P. 7.1,45. नः शृणवत् Vv. 26,1. Pass. 1) शृण्वे auditur. Rv. 37,3. उपब्दिः शृण्वे Rv. 74,7. 2) Inclarescere. अग्निः शृण्वे Vv. 8,4. वसूनि शृण्विरे Rv. 15,8. स्तुतो ऽग्ने शृण्विषे Vv. 8,5. — 2) Cl. 2. c. acc. et gen. Impr. श्रुधि Rv. 25,20. श्रुधी हवं Rv. 2,1.10,9.25,19. Yv. 3,36. P. 6.4,102. श्रुधी गिरः Rv. 26,5. श्रुध्यस्य Vv. 38,2. श्रुतं हवा मे Vv. 62,5. Yv. 7,9. Rv. 116,13. विश्वे मम श्रुता हवं Rv. 23,8. श्रोता दूतस्य Vv. 39,3. Yv. 6,26. Impf. इन्द्रो अश्रोदुरं Vv. 33,5. अश्रवं Rv. 109,2. Conj. श्रवत् Rv. 30,6. Vv. 32,5. श्रवदिरः Rv. 121,1. Perf. शुश्रुवांसो

Digitized by Google

Vv. 70,5. Aor. impr. अस्य श्रोषन्तु Rv. 86.5. Pt. श्रोषमाण Vv. 7,6.51,1. — Des. dep. P. 1.3,57. शुश्रूषते. 1) Audire velle. राजन्यमहाभाग्यं शुश्रूषामहे M. 3,13248. कथयामि शुश्रूषस्व गिरं मम M. 3,16922. 375.2064. नाशुश्रूषत गायनान् Bh. 8,34. 2) Auscultare, obedire. c. acc. पतिं शुश्रूषेत Mn. 5,155. M. 3,13175. गुरू शुश्रूषे M. 3,13722. Mn. 2,244. पितरं R. 1.8,10. M. 3,1263. Act. मां शुश्रूष Rv. 2.21,23. शुश्रूषितुं M. 3,1850. Pass. यैः शुश्रूष्यन्ते द्विजातयः Mn. 10,100. 3) Colere. अग्निं R. 1.8,10.—Int. शोश्रूयते, शोश्रवीति, शोश्रोति. Caus. श्रावयति. Aor. अशिश्रवत् Des. शिश्रावयिषति P. 7.4,81. Facere ut quis audiat; dicere. c. 2 acc. वाक्यं श्रावयामास तं M. 1, 8403.2,1432. यस्त्वा रूक्षाण्यश्रावयत् M. 3,993. नाम स्वं R. 2.3,31. Pass. तैः श्राविताः परुषा वाचः M. 3,2. श्राविता वनवासं भर्त्रा R. 1.17,18. Narrare. तं वृत्तान्तमशिश्रवत् Bh. 5,51.3,25. सो ऽशिश्रवत्तं जीवन्तं पवनात्मजं Bh. 15,103. तं कथां M. 1,6518. Recitare. शास्त्रं वः Mn. 1,59. वेदं M. 1,2300.2318. Ved. Audire, exaudire. कदा नः शुश्रवद्गिर इन्द्रः Rv. 84,8.

— अनु. Audire. Pf. अनुशुश्रुम तत् Mn. 9,100. Bhg. 1,44. M. 1,2166. अनुशुश्रुमः (?) M. 1,3740.7460.— Des. Obedire. dep. c. acc. मामनुशुश्रूषते R. 2.8,18.

— आ. Auscultare. आ वो यामाय पृथिवी अश्रोत् Rv. 39,6. Exaudire. मे हवमाशृणुत Vv. 67,10. Polliceri. विप्राय गामाशृणोति P. 1.4,40. — Des. act. P. 1.3,59. Auscultare, audire velle. आशुश्रूषन् वार्त्तां Bh. 8,36. Caus. 1) Narrare, celebrare. आश्रावयत्तत् कर्म M. 3,15260. आ नो जने श्रवय तं Vv. 62,5. (denom. श्रव ?) 2) Advocare. जनं Bh. 12,30.

— उप. Auscultare, aures dare. उपश्रुत्य गायनौ R. 1.4,25. तेषामुपशृण्वतां R. 2.3,3.20,33. इह सनुपश्रुधि Vv. 32,1. उप ब्रह्माणि शृणव इमा नः Vv. 29,2. Exaudire. नः सरस्वती जुषाणोपश्रवत् Vv. 95,4. Audire. उपश्रुत्य वचो राज्ञः M. 2,1244. तस्य सकाशात् तत् सर्वमुपश्रुतं M. 3,4032.

- - समुप. Audire. ब्राह्मणात् समुपश्रुत्य M.1,384.

— परि. Id. उदारा वंशे ऽस्मिन् राजानो मे परिश्रुताः M. 1,3754.

— प्रति. Polliceri. c. acc. et dat. विप्राय गां प्रतिशृणोति P. 1.4,40. Bh. 8,77. कामं राज्ञे प्रतिश्रुत्य Rgh. 2,65. शासनं R. 1.16,8. Imps. त्वया तस्य वाचा प्रतिश्रुतं M. 5,211. Etiam c. gen. pers. °श्रुत्य देवानां M. 3,2174. Des. act. °शुश्रूषति P. 1.3,59.

- - संप्रति. Caus. Promissum in memoriam alicuius revocare. सा संप्रतिश्राव्य अयाचत तं द्वौ वरौ R. 2.107,5.

— वि. Pass. 1) Undique audiri. व्यश्रूयत शब्दः R. 1.13,13. 2) Celebrari. वरमेकः पुत्रो यत्र विश्रूयते पिता Hit. 0,19. Part. विश्रुत Inclutus. — Caus. Enarare. कर्म विश्रावयामास यथाभूतं M. 3,12266. Resonare facit. वागासीत् सर्वा विश्रावयन् दिशः M. 3,16556. Valde clamare. नाम विश्राव्य M. 1, 6287.

- - अभिवि. Part. अभिविश्रुत Valde inclutus. M. 1,2718.3,8760.

— सं Audire. समश्रौषं वचः M. 1,1627. वाक्यं R. 2.21,41. संशृणोति नोक्तानि Bh. 5,19. आक्रन्दमानां संश्रुत्य M. 3,2368. क्रोष्टून् समशृणोद्रसतः Bh. 6,5. संश्रूयते सत्यं M. 1,30. Med. intr. P. 1.3,29.n. 1) Auscultare, attentum esse. संशृणुस्व Bh. 8,16. 2) Polliceri. करिष्य इति संश्रुत्य M. 3,2143. R. 1.23,8. — Caus. Recitare, narrare. उपाख्यानं संश्रावयिष्यामि त्वा M. 5,560.

2. श्रु vide सु.

1. सु et सू.

(Rd. षु (सु) 22,43.24,32. षूङ् 24,21.26,23.) Act. Cl. 1. et 2. सवति et सौति, सुषाव, सोता, सोष्यति, असौषीत् v. असावीत् *) Dep. Cl. 2. et 4. सूते (Imp. caret. guna. सुवै, सुवावहै, सुवामहै P. 7.3,88.), सूयते; सुषुवे, सोता et सविता P. 7.2,44. सोष्यते et सविष्यते, असोष्ट et असविष्ट. Pass. सूयते, साविता, साविष्यते, असावि pl. असाविषत, et = dep. Pass. refl. aor. असावि, असाविष्ट. असविष्ट असोष्ट. Part. सुत, सूत, सून P. 8.2,45. — 1) Parere, partu edere. c. acc. et abl. निषादस्त्री चण्डालात् सुतं सूते Mn. 10,39. सा सुतं सूते Mn. 3,263.9,9. Vv. 101,3. असूत पुत्रं सा Rgh. 3,13. Ks. 1,20. असूयत सा अश्विनौ M. 1,2599. कुन्ती सुषाव सुतं M. 1,4765.

*) Hanc formam volunt Atreyas, Maitreyas, Vardhamanas ex. P. 7.2,72.

Digitized by Google

Ved. ससूव नरी तं Vv. 20,5. गृष्टिः ससूव स्थविरं विपश्चितां P. 7.4,74. इन्द्रात् सा सुषुवे सुतान् M. 1,5908. सा सुषुवे पुत्रान् M. 1,2539.3,8844. कन्यां M. 3,16638. Ger. सूय सा मुनिं M. 3,10004. तयासावि रामः Bh. 1,14. Trop. दक्षकन्ये सुवाते ऽस्त्रशस्त्राणि R. 1.23,14. मया प्रकृतिः सूयते सचराचरं Bh.9,10. औ-र्वीव वाणान् सुषुवे Rgh. 7,57.(54.) मा न सावीर-स्त्राणि Bh. 9,50. 2) Gignere, generare. (de patre.) सैरिन्ध्रं सूते दस्युरयोगवे Mn. 10,32. निषाधो मार्गवं सूते Mn. 10,34. Trop. तैर्धर्मं सूयन्ति (metri causa.) वै प्रजाः M. 3,11298. वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्यं सावीः Yv. 8,6. — Des. सुसूषति, °ते P. 8.3,61. Int. सो-षूयते, सोषवीति, सोषोति. Caus. सावयति, अ-सूषवत्, सुषावयिषति P. 8.3,61.

— प्र. 1) Procreare, gignere. (de patre.) c. acc. et loc. शूद्रो ब्राह्मण्यां वाह्यं जन्तुं प्रसूयते Mn. 10,30. हीना हीनान् प्रसूयन्ते Mn. 10,31. voce filii omissa. अस्यां प्रसूयध्वं M. 1,2502. प्रसूयन्ते मातृजात्यां Mn. 10,27. Part. act. वृषल्यां प्रसूतः qui filium procreavit. Mn. 3,19. प्रसविष्यध्वं (fut. imp) Bhg. 3,10. 2) Parere. गर्भान् राक्षस्यः प्रसवन्ति M. 1,6077. प्रासोष्ट पुत्रं Bh. 1,14. प्रसोतुं पुत्रान् Bh. 1,13. कन्या प्रसूयते M. 3,13057. अपि बन्ध्या प्रसूयते M. 4,71. प्रसवन्ती Mn. 4,44. सा प्रसूता peperit. Hit. p. 72,14. Pass. Gigni, nasci. c. loc. (matre) et c. abl. (patre.) तिर्य-ग्योनौ प्रसूयते M. 3,12500. कारावरो निषादात् प्रसू-यते Mn. 10,36. प्रसूत M. 1,35. R. 1.16,26. Trop. म-त्प्रसूतं भयं M. 3,2844.

- - संप्र. Procreare. मैत्रेयकं वैदेहो संप्रसूयते Mn. 10,33. Pass. Gigni, nasci. प्रजाः पुरुषात् संप्रसू-ताः M.U. 2.1,5. तदाहं संप्रसूयामि गृहेषु शुभकर्मणां (act. metri causa.) M. 3,12978.

2. सु.

(Rd. षुञ् (सुञ्) 27,1.) Cl. 5. act. et med. सुनोति, सुनुते; सुसाव, सुसुवे; सोता; सोष्यति, °ते; असावीत्, असोष्ट P, 7.2,72. (सुत्वन् P. 3.2,103.) Succum, asclepiadis acidae exterendo rite parare. (स्न-पनपीडनस्नानसुरासंधानादि Mdh. सन्धाक्लेदपीडामन्थे Vp.) 1) De sacrificante. स सुषाव बहून् सोमान् M. 1,4695. देवी सोमं सनोति Rv. 109,4. यः सवनानि सुनोति Vv. 32,6. सुनोता सोमं Vv. 32,8. Part. सु-न्वत् Rv. 2,6. वरुणं सुषुवाणः Vd. P. 3.2,106. 2) De mortario et pistillo. सुनु सोममुलूखल Rv. 28,6. सोमं सुषावाद्रिः Vv. 22,1. Aor. वनस्पती इन्द्राय मधुमत् सुतं Rv.28,8. — Pass. असावि सोमः Rv.84,1. असावि देवमन्धः Vv. 21,1. सोमः सुन्वे Vv. 29,1. सवनानि सुन्वे Vv. 97,1. सुन्विरे सोमाः Vv. 32,3. Part. सुत Rv. 2,5. सुतः सोमः Vv. 24,2. Yv. 7,9. — Des. सुसूषति, °ते P. 8.3,61. Int. सोषूयते, सोषवी-ति, सोषोति. Caus. सावयति, असूषवत्, सुषा-वयिषति. P. 8.3,61.

— अभि. Præs. अभिषुणोति etc. P. 8.3,65. Impf. अभ्यषुणोत् etc. P. 8.3.63. Fut. अभिसो-ष्यति. Cond. अभ्यसोष्यत् P. 8.3,117. 1) Id. अभि-षुत्य R. 1.13,5. (cfr. interpret.) 2) Succum exprimere. यानि अभिषूयन्ते पुष्पमूलफलैः Mn. 5,10. 3) Aspergere. अभिसोष्यन् रक्तै रक्षांसि Bh. 9,90.

— आ. Id. आसाव्यो ऽध्वरे सोमो द्विजैः Bh. 6,64.

— परि. Id. परिषुणोति, पर्यषुणोत्, परिसो-ष्यति, पर्यसोष्यत् P. 8.3,65.63.117.

3. सु.

(Rd. षु (सु) 22,43. 24,32.) Cl. 1. et 2. act. सवति, सौति; सुषाव etc. Dominari.

4. सु.

(Rd. षु, षुञ्, सु, सुञ्. 22,42.) Cl. 1. act. vel act. et med. सवति, सवते etc. Ire. (cfr. Rd.) Huc referendum fortasse est: नद्यः सुष्वयन्त सुदुघाः (ɔ: प्रवहन्ति) Vv. 36,6.

स्कु.

(Rd. स्कुञ् 31,6.) Cl. 5. et 9. act. et med. स्कुनोति, स्कुनाति, स्कुनुते, स्कुनीते P. 3.1,82. चु-स्काव, चुस्कुवे; स्कोता; स्कोष्यति, °ते; अस्कौषीत्, अस्कोष्ट. — Tegere. रामस्कुनादिषुवृष्टिभिः Bh.17,82. Fluctuare, salire. Extollere, erigere. Adire. — Des. चुस्कूषति, °ते. Int. चोस्कूयते, चोस्कोति. (Nir. 6,22. चोस्कूयमाणः ɔ: ददत् dans. et चोस्कूयते ɔ: व्युदस्यति ejicit.) चोस्कोति. Caus. स्कावयति, अ-चुस्कवत्.

— आ Arripere, capere. अंगारमास्कौत् (ɔ: आकर्षति) Vd. Kat. S. 2.4,19. (Yv. 1,16.)

Digitized by Google

— प्रति. Vicissim tegere. प्रत्यस्कुनीद्दशग्रीवं शरैः Bh. 17,83. Huc referendum est: अप्रतिष्कुत cui nemo repugnat, insuperabilis. Nigh. 4,3. Nir. 6,16. Rv. 7,6. Vv. 32,6.

स्तु.

(Rd. ष्टुञ् 24,34.) Cl. 2. act. et med. स्तौति, et स्तवीति, स्तुते et स्तुवीते P. 7.3,95. तुष्टाव, pl. तुष्टुम P. 7.2,13. तुष्टुवे; स्तोता; स्तोष्यति, °ते; अस्तावीत्, अस्तोष्ट P. 7.2,72. Pass. स्तूयते P. 7.4,25. Part. fut. स्तुत्य P. 3.1,109. Bh. 6,55. — Laudare, celebrare. मधुसूदनं R. 1.31,10.45,22. अश्विनौ स्तुहि M. 1,721. राजानं R. 2.65,3. M. 1,2096. 2,1526. Bh. 7,86. शत्रून् Bh. 5,44. अस्तोष्यत् स्वकां श्रियं Bh.21,3. अस्ताविषुः सुरा रामं Bh. 15,70. M. 4.192. Bh. 6,143. अस्तुवन्मनसा दुर्गां M. 4,178. मधुसूदनं स्तुतिभिः R. 1. 14,46, Bhg. 11,21. स्तवैः M.3,13498. Aor. अस्तौषं देवं सत्येन वचसा M.3,16896. — Ved. स्तौति Nigh. 3,14. अग्निं वसिष्ठः स्तौत् Vv. 42,6. Impr. स्तवाम त्वा Rv. 16.9. स्तविष्यामि त्वां Rv. 44,5. Aor. अस्तोषत Rv.82,3. Yv.3,51. त्वां स्तोषाम Rv.53,11. Part. स्तुवत् Rv. 33,7. स्तवमानेभिरर्कैः Rv. 62,7. स्तवान उषसो विभातीः Rv. 113,17. तुष्टुवः Vv. 76,6. Inf. स्तुषे वामश्विना बृहत् उषा व्युच्छति Rv.46,1. Pass. स्तवानो गायत्रेण Rv. 12,11,31,8. विप्रेभिरस्तोष्ट Rv. 77,5. तुष्टुवान Vv. 51,3. दिवः स्तवे दुहिता गोतमेभिः Rv. 92,7. अग्निष्टवे Vv. 12,2. Inf. स्तवध्यै Vv. 37,1. — Des. तुष्टूषति °ते P. 8,3,61. Int. तोष्टूयते, तोष्टोति. Caus. स्तावयति.

— अपि. Laudare, comprobare. अपिस्तुह्यस्मान् Bh. 8,92. (?) अपिष्टुतः सविता देवः Vv. 38,3.

— अभि. Laudare. अभिष्टौति P. 8.3,65. अभ्यष्टौत् P. 8.3,63. M. 1,7393, अग्निं M. 1,8351. इन्द्रमभिष्टुहि Rv. 54,2. यज्ञं M. 1,2095. अगस्त्यं कर्मभिः स्वैरभिष्टुवन् M. 3,8776. Ved. अभ्यष्टौत् et अभ्यस्तौत् P. 8.3,119.n. Part. देवैरभिष्टुतः M. 3,5016.

- - समभि. Id. समभिष्टुत्य R. 1.14,26.

— उप. Id. अग्निमुपस्तुहि Rv. 12,7.31,6. महिमानमेषामुपस्तोषाम यज्ञैः Vv. 2,2.

— नि, परि. °ष्टौति, °अष्टौत् et °अस्तौत् P. 8.3.70.71.

— प्र. 1. (प्रारम्भे) Præludere, incipere. कर्म Bh. 2,28.29. प्रस्तावीर्मा न विक्रमं Bh.9,49. प्रास्तावीद्रामसंकथां Bh. 8,103. Hit. p. 8,19. 2) Loqui, narrare. प्रस्तुतमनुसंधीयतां Hit. p. 87,21.19,2.100,16. — Caus. Incipere. अपृच्छत् प्रस्तावयन् कथाः M. 1,6.

— वि. Magnopere laudare. विष्टौति, व्यष्टौत् et व्यस्तौत् P. 8.3,70.71. मागधा व्यस्तुवन् सुस्वराः M. 1,7056.

— सं. Laudare. संस्तोषि राज्ञः M. 2,1525. तं संस्तोतुं M. 2,1438. Pass. संस्तूयमान M. 3,1678. Rgh. 13,6.15,27.

- - अभिसं. Id. येन अभिसंस्तुतः M. 3,12709.

- - परिसं. Id. देवैः परिसंस्तूयमानः M.1, 2122.

स्नु.

(Rd. ष्णु 24,49.) Cl. 2. act. स्नौति, सुष्णाव, स्नुविता P. 7.2,36., स्नुविष्यति, अस्नावीत्. Imps. pass. स्नूयते, स्नोता et स्नाविता, स्नोष्यते et स्नाविष्यते, अस्नावि etc. Refl. pass. स्नुते, अस्नोष्ट P. 3.1,89. — Des. सुस्नूषति P. 8.3,61. Intr. सोष्णूयते, सोष्णवीति, सोष्णोति. Caus. स्नावयति. — Fluere, stillare. (धाना घृतस्नुवः Rv. 16,2.)

— प्र. Id. प्रस्नुते गौः स्वयमेव. P. com.

स्रु v. श्रु.

(Rd. 22,42.) Cl. 1. act. स्रवति, सुस्राव (dual. सुस्रुव etc. P. 7.2,13.), स्रोता, स्रोष्यति, असुस्रुवत् P.3.1,48. v. श्रवति etc. — 1) Fluere, manare. आपः स्रवन्ति Vv. 49,2. स्रवति (गति°) Nigh.2,14. 2) Effluere, emanare. (e loco aliq.) c. abl. तस्मात् सुस्राव सरसः सरयूः R. 1.26,9. स्रोतांसि शुश्रुवुर्धातुगिरिभ्यः R. 2.63,18. न निम्बात् स्रवेत् क्षौद्रं R. 2. 35,15. रुधिरे स्रुते गात्रात् Mn. 4,122. सुस्राव रेतोऽस्य M. 1,5081. 3,6087. स्रवन्नेत्रजान्त M. 2,2592. Etiam c. instr. शुश्राव नयनैः स्त्रीणां सलिलं R. 2.40,33. Trop. स्त्रीणां गर्भाः सुस्रुवुर्भीमस्य नादेन M. 2,932. तुमुला वाचः शुश्रुवुः M. 1,5329. 3) Fluere, manare aliqua re; effundere. c. acc. नद्यः श्रवन्तु मैरेयं R. 2.91,15. सुस्रुवुः शोणितं M. 1,1485. शोणितमसुस्रुवत् Bh. 15,56. रक्तमस्रवन् Bh. 17,18. स्नेहमिव स्रवन्त्यः शस्यविशेषपंक्तयः Bh.2,13. शकृन्मूत्रं सुस्रुवुर्भयात् M. 3,11118. 4) Defluere, abire, perire. धैर्यं नोऽसुस्रुवत् Bh. 6,18. स्रवत्यनोंकृतं Mn.2,74. Dep. कथं

Digitized by Google

स स्रवेत, इति रक्षितव्यं M. 3,14767. — Des. सुस्रू-
षति. Int. सोस्रूयते, सोस्रोति. Caus. स्रावयति.
Aor. असुस्रवत् et असिस्रवत्. Des. सुस्रावयिषति,
et सिस्रावयिषति. P. 7.4,81. Effundere. न गात्रात्
स्रावयेदसृक् Mn. 4,169.

— निस्. Caus. Defluendum curare. वापीं
निःस्राव्य M. 3,13164.

— परि. 1) Fluere, effluere. नेत्राभ्यां स्रस्तं प-
रिस्रवत् M. 3,2966. परिसुस्राव R. 2.30,24. 2) Ro-
gare. (?) परिस्रव (अध्येषणकर्मा) Nigh. 3,21.

— प्र. Profluere. सरसः प्रस्रुता नदी M. 3,8127.
वारि नेत्राभ्यां प्रास्रवत् M. 3,2965. Effundere. c.
acc. स्नेहस्रवान् प्रस्रवति जिह्वा M. 1,5934. प्रस्रुतो गा-
त्रेभ्यः हिमं यथा हिमवान् प्रस्रुतो हिमं R. 2.85,18.
मातुः स्तनौ प्रस्रवतः Hit. 1,170. प्रस्रविष्यन्ति तो-
यानि महीधराः R. 2.48,13.

— वि. Effluere, fluere. नदी विस्रुता R. 1.
34,9. c. acc. स विस्रवत्यसृगुल्बणं M. 3,825.

हु.

(Rd. 25,1.) Cl. 3. act. जुहोति Impr. 2. जुहुधि
P. 6.4,101. (Ved. etiam जुहोधि P.3.4,88. pl. जुहोत);
Perf. जुहाव et जुहवांचकार P. 3,1,39. होता; हो-
ष्यति; अहौषीत्. Pass. हूयते. — 1) Sacrificare. M.
3,1966.13034. जुहोत Rv. 15,9. ये अजुहुत Rv. 51,5. आ
होतोरप्रमत्तस्तिष्ठति Vd. P. 3.4,16. c. acc. महा-
यज्ञान् जुहुति Mn. 4,22. अंगानि Bh. 1,12. यज्जु-
होषि Bhg. 9,27. हविः Mn. 4,206. घृतं जुहवाम Rv.
110,6. आत्ममांसानि जुह्वतो M. 1,7627. तनुमहौ-
षीत् Rgh. 13,45. यज्ञो हूयमानः M. 1,6870. अग्निहो-
त्राण्यहूयन्त R. 2.41,9. M. 2,2692. होष्यमाण M. 2,
175. c. loc. (loci.) हविर्जुहुधि पावके Bh. 20,11. जरां
जुहावाग्नौ M. 3,10760. जुहवांचकार ज्वलने वपुः
Bh. 4,5. अग्नौ जुह्वत् M. 1,4623. त्वे हूयते हविः Vv.
26,6.34,10. c. dat. (pers.) तस्मा इदास्ये हविर्जुहोत Vv.
102,3. Yv. 7,15. मीळ्हुष आस्ये जुहुता हविः Vv. 15,1.
अग्नये हविर्जुहुधि P. 2.3,61. सोममिन्द्राय जुह्वत् Vv
85,1. सिन्धुभ्यो हव्यं जुहोत Vv. 47,3. दुग्धं जुहोतन
वृषभाय Vv. 98,1. जुहवाम ते हविः Rv, 114,3. सु-
ष्टुतिं हुवे Rv. 17,9. 2) Sacrificando (deos) colere.
c. acc. अग्निं M. 1,1447. Bh. 3,35.14,93.15,96. विभुं M.
2,1154. अग्नीन् जुह्वत् Mn. 3,100. अग्नीन् जुह्वन् (?) M.
1,3546. तं जुहूमसि द्यवि द्यवि Rv. 4,1. c. acc. et
instr. जुहुयात् समिद्भिरग्निं Mn. 2,186. Vd. यवाग्वा-
ग्निहोत्रं जुहोति aut. c. 2. acc. यवागूमग्निहोत्रं P.
2.3,3. पावको हूयमानो यज्ञेषु Mn. 9,318. 3) Su-
mere, accipere. (med.) हव्या जुह्वान आसनि Rv.
75,1. इमा (ɔ: धनानि) जुह्वाना युष्मदा नमोभिः
Vv. 95,5. — Des. जुहूषति. Int. जोहूयते, जोहवी-
ति, जोहोति. Caus. हावयति, अजूहवत्. 1) Sa-
crificandum curare. अन्त्याहुतिं हावयितुं Bh. 3,33.
2) Sacrificando (deos) coli jubere. ब्राह्मणेन हाव-
यामास ज्वलनं R. 2.25,25. अग्नीनहावयन् Bh. 17,1.

— अभि. Sacrificare. Kat.S. Yv. 5,35.

— आ. Id. त्वे अग्न आहवनानि आजुहुयाम
Vv. 1,17. et dep. आजुह्वान Vv. 2,4. त्वे आहूयते ह-
विः Rv. 36,6. Colere. अतिथिः स्वाहुतः Rv. 44,4.

- - अभ्युद्. Id. अभ्युद्धुताग्निपिशुनो धूमः (in
igne sacrificatum esse indicans.) Rgh. 1,54.(53.)

ह्नु.

(Rd. ह्नुङ् 24,73.) Cl. 2. dep. ह्नुते, जुह्नुवे, ह्नोता,
ह्नोष्यति, अह्नोष्ट. जुह्नूषते. जोह्नूयते, जोह्नोति. ह्ना
वयति. Furari, eripere. यमस्याह्नोष्ट विक्रमं Bh
15,88. Celare se ab aliquo. c. dat. देवदत्ताय ह्नुते
P. 1.4,34.

— अप. Celare, dissimulare. अपह्नुवानो जनाय
निजामधीरतां Naish. 1,49. गुणानपह्नुषे ऽस्माकं Bh.
5,44. Mn. 8,53.

— नि. Id. अशप्त निह्नुवानः सीतायै Bh. 8,74
निह्नुवीतार्थं Mn. 8,59. बणिजो भार्यया जारः प्रत्यक्षे
निह्नुतो यथा Hit. 4,6. विभवमदेन निह्नुतह्रीः Bh. 10,36.

Digitized by Google

ऊ

कू vide 2. कु.

क्नू, कू, क्नु, कु.

(Rd. क्नूञ् etc. 31,10.) Cl. 9. act. med. क्नूनाति, क्नूनीते; v. कूनाति, कूनीते; क्नुनाति, क्नुनीते; कुनाति, कुनीते etc. Sonum edere. (mutire.) Cfr. क्नूय्.

गू, दू, द्रू vide 2. गु, 1. दु, 2. द्रु.

धू.

(Rd. धूञ्, धुञ् *) 27,9. 31,17. 34,29. धू 28,105.) Cl. 5. 9. 1. (?) act. et med. Cl. 6. act. धूनोति (धुनोति), धुनाति, धवति (?), धुवति; med. धूनुते (धुनुते), धुनीते, धवते (?). Perf. दुधाव, दुधुवे; Fut. धविता et धोता P. 7.2,44. धविष्यति, °ते et धोष्यति, °ते. Aor. अधावीत, अधुवीत् (Cl. 6.) अधविष्ट et अधोष्ट P. 7.2,71. Pass. धूयते, धूत P. 7.2,13. et धून P. 8.2,44. — 1) Commovere, agitare. कूलस्थितांस्तरूनधुन्वान् वारीणि Bh. 10,22. मीं (terram) धूनुथ Rv. 37,6. अधूनोत् काष्ठाः Rv. 59,6. (Sensu med.) धुन्वानो गदां M. 2,2704. धुन्वन् शिरोरुहान् M. 1,5932. लाङ्गूलं Bh. 9,7. पक्षयोर्वितानं Bh. 5,101. दुधुवुर्वाजिनः स्कन्धान् Rgh. 4,67. Pass. अग्निर्व्यजनैर्धूयमानः M. 2,1132. वायुना धूयमानः पावकः M. 3,2733. धूयमानैर्वसोभिः R. 1.9,16. 2) Agitare, vexare. मा न धावीररिं रणे Bh. 9,50.15,61. दुधाव निर्नमस्करान् Bh. 9,60. — Des. दुधूषति, °ते. Int. दोधूयते, दोधोति. Part. दोधूयमान valde agitatus. M. 3,15588. (Bopp.) M. 5,705. Huc referrendum esse censeo: दोधति ः क्रुध्यति Irasci. Nigh. 2,12. वृत्रस्य दोधतः contremiscentis. Rv. 80,5. Caus. (et Cl. 10. Rd. 34,29.) धूनयति P. 7.3,37.n. (et धावयति ?). Facere ut agitetur, agitare. धनुरधूनयन्महत् Bh. 17,64. तं धूनयामास वेगेन वायुगुण्ड इव द्रुमं M. 3,444.4,760.

— अव. 1) Decutere, excutere. पात्रेभ्यो ऽवधूनोति Kat.S. Yv. 1,14. यो दस्यूंरवधूनुषे Rv. 78,4. Trop. (Deserere, abjicere). अवधूय पापं M. 3,2032. व्यथां Rgh. 3,61. अवधूतभयाः Rgh. 9,22.(20.) अवधूते नियमनिश्चये R. 1.21,6. 2) Decumbere. (?) अव प्रिया अधूषत Rv. 82,2. 3) Concutere. अवधूत Mn. 5,125. — Caus. Concutere. नान्नमवधूनयेत् Mn. 3,229.

- - व्यव. 1) Vexare. तेन व्यवधूयमान M. 2,2231. 2) Excutere. Trop. व्यवधूय संतापं R. 2.60,5.

— आ. Agitare. त्वां आधूनोमि, आधुनामि Yv. 8,48. मेरुराधूतकाननः श्वसनोर्मिभिः Bh. 8,54. Vexare. कृष्णामाधूय M. 2,2240.

- - व्या. Id. सा व्याधूयमाना पवनेन M. 3,15588.

- - समा. Discutere. राक्षसा मानवास्त्रसमाधूताः R. 1.32,15.

— उद्. Excitare. उद्धून्वाना रजो घोरं R. 1. 28,14. उद्धून्वन्तो रेणून् M. 3,16280. वातेन रज उद्धूयते M. 3,13538. Rgh. 1,86. (85.) उदन्वाननिलोद्धूतः Bh. 8,6. Trop. मे समन्युरुद्धूयते प्राणपतिः शरीरे M. 3,15670.

- - समुद्. Id. रजः °धूय M. 1,1336. तस्या वासः समाधूतं मारुतेन M. 1,3846.

— निस्. Excutere, expellere. स मया निर्धूतः M. 3,269. ज्ञान, तपो, निर्धूतकल्मषाः Bhg. 5,17. R. 1.25,15. Exigere (poenam.) राजनिर्धूतदण्डाः Mn. 8, 318. Concutere. निर्धूय शिरः R. 2.35,1.

— वि. Discutere, removere. कपेर्विधवितुं धृतिं Bh. 9,28. विधूय पाप्मानं Mn. 6,85. विधूतनिद्रः Rgh. 9,72.(71.) Concutere, agitare. अग्रहस्तं विधुन्वन् R. 2.23,4. विधुन्वन्ती ऽजिनानि M. 1,7035. विधुन्वाना तं M. 4,460. Aor. इन्द्रः पुरो विदूधोत् Vv. 21,4. Pass. वायुनाग्निर्विधूयते M. 2,1132. वायुना

*) Corripitur interdum vocalis, quapropter nonnulli rad. धु statuunt.

Digitized by Google

विधूयमानाः पताकाः M. 3,11701. व्यजनेन विधूयता (pass. c. act. term.) M. 3,1772.

— सं. Mittere, largiri. सं गा अस्मभ्यं धूनुहि Rv. 10,8.

ध्रू et नू vide ध्रु et नु.

पू.

(Rd. पूञ् 31,12. पूङ् 22,70.). Cl. 9. act. et med., Cl. 1. dep. पुनाति P. 7.3,80. पुनीते; पवते; Perf. पुपाव, पुपुवे; पविता; पविष्यति, °ते; अपावीत्, अपविष्ट; Ger. पूत्वा et पवित्वा P. 1.2,22. Bh. 9,39. 3,18. Pass. पूयते (cl. 4 apud Vop. cfr. Rd. 26,138). Part. पूत et पवित P. 1.2,22. — (शोधनं). Purificare, lustrare. पुनाति भुवनं नदी R. 0,3. M. 3,6030. पुनाति वंश्यान् Mn. 1,105. M. 3,12730. भ्रूणहनं पुनन्ति प्राणायामाः Mn. 11,248. यज्ञं पुनीतन Rv. 15,2. पुनीहि Bh. 20,29. आपः पुनानाः Vv. 49,1. अतिथीन् पुनान आश्रमः Rgh. 1,54(53). कृत्स्नं पुनीते नरः M. 3,7081. Prec. पूयात् सः गन्धं M. 3,14221. Inf. पुनीषे वां Vv. 85,1. Med. यत्कामः पुने (ɔ: आत्मानं शोधयामि) Yv. 4,4. — Dep. Cl. 1. Lustrare. पवसे हविः Bh. 6,64. De vento flando purificante. (cl. 1.). वायुः पवमानः, पवते Upanish. Yaçna. clxxxviii. act. पवनः पवतामस्मि Bhg. 10,31. — Intr. (Cl. 1. dep.). 1) Purificari, purum esse. अग्ने पवस्व स्वपाः Yv. 8,38. यत्र सोमः पवते M.U. 2.1,6. RV. 7.2,3.5. सोमः पवते ब्रह्मणे, क्षत्राय Yv. 7,21. वाचस्पतये पवस्व Yv. 7,1.27. 2) Ire, adire. पवते (गतिः). Nigh. 2,14. दुर्मित्रासो हि क्षितयः पवन्ते Vv. 28,4. (पव गतौ est var. lect. Rd. 14,39.). 3) Rogare. पवस्व (अध्येषण°) Nigh. 3,21. — Pass. Purificari, lustrari. अद्भिः पूयते विप्रः Mn. 2,62. 11,230. निग्रहेण पापानां पूयन्ते नृपाः Mn. 8,311. Pt. पूत Mn. 2,40. Bhg. 4,10. 9,20. R. 1.40,12. M. 2,347. Bh. 6,49. पवित Bh. 9,39. c. abl. पूयते दुष्कृतात् M. 3,10530. — Des. पुपूषति, °ते; Dep. पिपविषते P. 7.2,74. Int. पोपूयते, पोपोति. Caus. पावयति. Aor. अपीपवत्. Des. पिपावयिषति. P. 7.4,80. Facere ut lustretur, lustrare. पावयिष्यामि वज्रिणं M. 5,414. पांक्तिः पाव्यन्ते यैः Mn. 3,183. पावित Mn. 2,75. R. 1.65,31. Part. fut. पाव्य Bh. 6,64.

— आ (Cl. 1. dep.). Purum esse. Venire. आपवस्व सोम Yv. 8,63.

— उद्. Lustrare. उत्पुनामि Yv. 1,12.

— परा. Lustrando ejicere. परापूतं रक्षः (ɔ: निराकृतं) Yv. 1,16.

— परि. Lustrare. परिपूतानि धान्यानि (grana extrita.) Mn. 8,330,331.

— वि. Lustrare. सत्येन विपुनीहि मां M. 2, 1150.

ब्रू.

(Rd. ब्रूञ् 24,35.) Cl. 2. act. et med. ब्रवीति P. 7.3,93. ब्रूते. Verb. def. in temporibus specialibus solum usitatum. Perf. आह P. 3.4,84. etiam. def. (3. आह, आहतुः आहुः 2. आत्थ P. 8.2,35. आहथुः cæt. desunt.). Pass. refl. ब्रूते P. 3.1,89.n. In cæteris temporibus et formis वच् substituitur. P. 2.4,53. q. cfr. — Loqui, dicere. c. acc. rei et pers. वचनमब्रुवन् Mn. 1,1. यदब्रुवं M. 1,3958. यदब्रवं Rv. 108,6. उक्थानि ब्रवीतन Rv. 84,5. तत्त्वं ब्रूहि M. 3,2896. 12467. ब्रवीहि M. 3,12470. 4,321. ब्रूयुरनृतं R. 1.7,12. — रामं ब्रूते Bh. 6,8. अब्रुवन् राजानं R. 1.13,49. M. 2, 1414. Mn. 1,60. पाण्डुमब्रुवं M. 2,506. आहुस्त्वां Bhg. 10,13. — तानब्रवीद्वचः R. 1.14,27. 38,17. M. 1,4762. 3,1723. Bh. 6,108. तं वाक्यमाह Bgh. 1,21. ब्रूयात् M. 3,2738. Impr. ब्रूत R. 1.14,27. ब्रुवन्तु Rv. 6,5. ब्रूतात् P. 7.1,35. Yv. 4,24. 8,43. न ब्रुवे मिथ्या Bh. 6,101. Perf. Bh. 3,15. M. 3,2326. c. dat. pers. कुशलं ते ब्रवीमि M. 3,2895. Yv. 6,37. सत्यं ते Bh. 6,102. ब्रवीषि मे Bhg. 10,13. Bh. 6,49. तन्महामाहुः Rv. 24,12. Part. ब्रुवत M. 3,2739. ब्रुवाण R. 1.28,12. M. 3,2737. Bh. 3,32. ब्रुवन्, ब्रुवाणो बल्लवः M. 4,560. (se Ballavam vocans.) Ep. ब्रूमि. R. 2.19,4. conj. ब्रवत् Vv. 64,3. — Pf. आहुः Vocant, nominant. तमाहुः परमां गतिं Bhg. 8,21. शरीरमित्याहुस्तस्य मूर्तिं Mn. 1,17.

— अति. Maledicere, contumeliis afficere. महारथानतिब्रुवन् कथं न लज्जसे M. 3,15640.

— अधि. Iubere, dominari. c. dat. नो अधि ब्रूहि Rv. 35,11. अधिब्रवत्तन्वे कः Rv. 84,17.

— अनु. 1) Loqui, pronunciare. आशिषः M. 1,176. 2) Spondere. c. gen. rei et dat. pers. अग्नये छागस्य, हविषो ऽनुब्रूहि P. 2.3,61.

— उप. Celebrare. (med. ?) त्वां मर्त्य उपब्रूते Rv. 10,2. अग्निमुपब्रुवे Vv. 44,3.

Digitized by Google

— प्र. 1) Præfari. c. acc. pers. अतस्त्वां प्रब्रवीम्यहं M. 4,838. 2) Prælegere. c. gen. v. dat. प्रब्रूयाद्ब्राह्मण एषां, इतरेभ्यः sc. vedas. Mn. 10,1.2. 3) Narrare. c. acc. v. dat. प्राब्रवीद्रामं वालिनो विक्रमं Bh. 6,107. तं गुणोपेतं प्रब्रवीषि मे M. 3,16678. 4) Dicere. तं प्राब्रवीद्वचः Bh. 8,85.3,31. M. 3,10187. — प्राहुः Nuncupant. M. 3,4069. Bh. 6,2.13,1.

— प्रति. 1) Respondere. c. acc. pers. तान् °ब्रूयात् M. 3,2737. प्रत्याह M. 3,3040. 2) Contradicere, resistere. त्वया प्रतिब्रुवे युजा sc. hostes. Vv. 31,6. 3) (adv.) Dicere. सरितं प्रति ब्रुवन् R. 2.95,19.

— वि. Explicare, interpretari. वेदान् M. 1, 8245. प्रश्नान् M. 1,166.2,2248.2306. Dicere. विब्रुवन्तु यथासत्यं M. 3,2990. अविब्रुवन्ती किंचित् M. 1,3449. Falso loqui. श्रुतादन्यद्विब्रूयात् Mn. 8,75.13. 194. Falso interpretari. धर्मं Mn. 8,390.

— सं. Colloqui. समन्येषु ब्रवावहै Rv. 30,6. Strepere. सं ह ब्रुवते ऽध्वन्ना (strepunt circa viam.) Rv. 37,13.

भू.

(Rd. 1,1.) Cl. 1. act. (et med.). भवति, बभूव P. 6.4,88. बभूवुः etc. P. 7.4,73. भविता; भविष्यति; Prec. भूयात्; Aor. अभूत्, pl. अभूवन् P. 7.3, 88. Part. perf. बभूवः P. 7.2,67. (Med. भवते, बभूवे भविता, भविष्यते, भविषीष्ट, अभविष्ट). Pass. imps. भूयते, अभावि. — Ep. Fut. भविष्यध्वं R. 1.29,25. M. 3,14391. — Vd. Imp. बोधि. अस्माकं बोध्यविता Vv. 32,11.25.96,2. महे नो बोधि Vv. 75,2. Rv. 24,11. 31,9. सुशंसो बोधि गृणते Rv. 44,6. (cfr. बुध्) Perf. conj. बभूयात् Rv. 27,2. Aor. conj. भुवत् Rv. 23,6.52,11.60,4. Vv. 50,2. भूः et भुवः Rv. 52,13. Vv. 32,11. impr. भूतु Rv. 94,12. अन्तर्भुवानि, आभूष, उपभूषतं. — 1. (उपत्तिः) Fieri. 1) Existere, oriri. act. (ep. med.). c. abl. v. loc. प्रमादमोहौ तमसो भवतः Bhg. 14,17. तस्यां तस्य पुत्रौ बभूवतुः M. 1,3802. भवति यन्नदीषु Vv. 50,3. तयोः कामो ऽभूत् M. 3, 2086.5,59. Ks. 1,19. Bh. 1,14. क्रुद्धाद्वापि प्रसन्नाद्वा किं मे त्वत्तो भविष्यति M. 2,1579. 2) Fieri. c. nominat. prædicati. तस्या भार्या भवेयाः M. 3,2099. तदण्डमभवत् Mn. 1,9.32. भूयासं जीवकः कथं Bh. 6,86. वीतशोकाः श्रुत्वेमां कथां भवन्ति मानवाः M. 3,13429.14900. Et cum nominibus compos. पृथिवी शकलीभवेत् M. 3,591. सुमनीभवन्ति Bh. 2,54. चूर्णीभूवन् द्रुमाः Bh. 15,38. तस्मिन् भस्मसाद्भूते Bh. 4,7. 3) c. adverb. conjungitur. आविर्भू Palam fieri, apparere. Rgh. 9,27.(26.)56.(55.) आविर्भवन्ति गुह्याः Vv. 103,8. तिरोभू vide infra. प्रादुर्भू Palam fieri. M. 3,8621. मिथ्याभू Falsum fieri. M 3,773. वृथाभू Frustrari. M. 3, 15570. अन्यथाभू Se mutare. etc. — 2. (विद्यमानता) Esse. act. (ep. med.) 1) Sensu copulativo. घनो वृत्राणामभवः Rv. 4,8.68,8.91,9. स तस्य पिता भवति Mn. 2,150. Bh. 3,15. बभूव गुणसंपन्नः R. 2.45,3. M. 3,2104. न मोघं भवेद्वचो मे M. 3,591. यत्तो भवेयाः M. 4,1751. R. 2.23,34. Bh. 5,64. M. 4,411.3,13525. Rv. 17,5. मा भूत सुषुप्सवः Bh. 7,98. Vv. 100,6. भवताद्वियुक्ता त्वं Bh. 20,13. 2) Verb. auxil. दग्धा भविष्यन्ति ते R. 1.41,3. अन्तर्हितो ऽभवत् M. 1,5366. भवन्ति समन्विताः Mn. 1,49. गतो वनं श्वो भविता Bh. 3,11. 3) c. dat. Esse alicui rei. Causam alicujus rei esse. भवति विनाशाय M. 3,12312. सुखाय तद्दिनं बभूव Ks. 1,23. नो वृधे भव Rv. 91,10. भूत नो ऽवसे Vv. 48,4. Prodesse. इन्द्रो भवस्व नः M. 3,14413. 4) c. gen. Esse alicui, ab aliquo haberi. मे भविष्यति पुनर्धनं Bhg. 14,13. विचक्षणत्वं भविष्यते नौ M. 3,10619. न क्षुत्पिपासे ते भविष्येते R. 1.24,17.2.25,30. भूयाम वाजदाव्नां Rv. 17,4. 5) c. loc. Esse in aliqua re. Versari. समिथे बभूथ Vv. 100,6. cfr. P. 7.2,64. देवा एषामभवन् देवहूतिषु Vv. 83,7. Occupari in re aliqua. दाने तपसि भव M. 5,205. चरणक्षालने कृष्णो ब्राह्मणानामभूत् M. 2,1295. Situm esse. लङ्का बभूव अधिशैलेन्द्रं Bh. 7,95. 6) Se habere, vivere. अभून्नृपः Bh. 1,1. कथमेको भविता M. 3,2372.2385. c. न Mori, perire. शक्तिं यस्मिन् क्षेप्स्यसि स न भविष्यति M. 1,2781. यस्य बाहुबलं प्राप्य न भवन्त्यसुहृद्गणाः M. 1,2824.3,2862. Bhg. 11,32. कुरूणामनयात् पृथिवी न भविष्यति M. 1,4971. 7) c. adverb. conjungitur. तूष्णीं भू Tacere. Bh. 5,95. न्यग्भू Superari. Bh. 15,18. पुनर्भूत्वा ०: अन्यस्य पुनर्भार्या भूत्वा Mn. 9,175. — 3. Obtinere, amplecti. act. et med. (cfr. Rd. 34,37.) c. acc. अस्त्रेण पार्वतेनाभवद्गिरिं

Digitized by Google

M. 1,5366. c. dat. सद्यो भुवद्वीर्याय नोधः Rv. 61,14. — भवति, aor, अभावीत्. denom them. भू. — Des. बुभूषति 1) Esse velle. न धर्मं बुभूषति M. 4,678. Vivere velle. M. 1,3327.3,974. 2) Præferre, eligere. c. acc. यदि कन्येयं न कंचिद्बुभूषति M. 1,7068. को बुभूषसि मार्जुनं M. 1,7969.5,15. 3) Affectare. वृष्णो धाम्नि: प्रतिमानं बुभूषन् Rv. 32,7. — Int. बोभूयते, बोभवीति, बोभोति. Magnopere fieri. बोभवीति न संमोहो व्यसने भवादृशां Bh. 18,41. Imp. बोभूतु Vd. P. 7.4,65. — Caus. भावयति Aor. अबीभवत् Des. बिभावयिषति. P. 7.4,80. 1. Facere ut existat. 1) Producere. वृष्ट्या भावयसि शुक्रं M. 1,8419. स्थावरजंगमानि विभावसुर्भावयते M. 3,11891. 2) Animo fovere, cogitare, meditari. (Cl. 10. act. Rd. 33,73. चिन्तनं v. विभावनं). भावयन्नात्मनात्मानं R. 2.67,20. भावयत् Bh. 2,66. भावितात्मा contemplationi deditus. R. 1.2,43. M. 1,6630. — 2. Facere ut quid sit. Conservare, sustentare. भानुमान् सृजति वर्षाणि भावयन् प्रजाः M. 3,11878.1,6630. प्रजा भाविता भावयन्ति हव्यकव्यैर्दिवौकसः M. 3,8763. देवान् भावयत यज्ञेन Bhg. 3,11.12. तपसा भावितो मुनिः M. 1,4565.1729. (A morte) servare. भावय भावितो मां M. 1,3243. pass. भाविष्यामहे Bh. 16,27. — 3. Amplecti. (Rd. 34,37.) act. et med. श्रीन् पथो भावयन्ती त्रिपथगा R. 1.44,48. (cfr. 5.) — 4. Miscere. (मिश्रीकरणं) odoribus miscere. भावित Am.K. 2.9,47. — 5. Purificare. (?) (शुद्धिः Rd. 33,73.) 6. Denom thematis भू.

— अति. Antecellere. वैरन्यान् भवितास्म्यति M. 3,10731.33

— अनु. Percipere, frui. सुखं Rgh. 1,21. आपदं M. 3,10789. यामीः Mn. 12,17. Bh. 15,16. अभिषेचनं Rgh. 8,3.7,28.(25). pass. अनुभाविष्यते शोकस्तया Bh. 16,30. Animadvertere. अनुभूयतामस्य स्वयंवरः M. 3,2112. अनुभूयास्य विवाहं M. 3,2230. Experiri, tentare. न त्वं तेनान्वभाविष्ठाः नान्वभावि त्वयाप्यसौ, अनुभूतो मया वासौ तेन चान्वभविष्यहं Bh. 5,35.

- - समनु. Percipere. उत्सवं Rgh. 9,50.(48).

— अन्तर्. Inesse. कर्मयोगे सर्वाण्यन्तर्भवन्ति Mn. 12,87. कदा न्वन्तर्वरुणे भवानि Vv. 86,2.

— अप. Abesse. मरुतो मापभूतन Vv. 59,10.

— अभि. 1) Superare, vincere. शत्रुभिर्नाभिभूयते Mn. 7,179. को ऽस्मानभिभविष्यति M. 3,11401. 12275. R. 1.31,4. दुःखशोकेनाभिभूतात्मा M. 3,555. 2) Excedere, antecellere. अभिभवति सर्वभूतानि तेजसा Mn. 7,5. Rgh. 4,56.8,37.(36). 3) Potiri. कुलमधर्मो ऽभिभविष्यति Bhg. 1,40. M. 3,13024. 4) Ubique esse. कीर्तिः सर्वल्लोकानभिभविष्यति M. 3, 10592. 5) Adesse, aggredi (?). अभ्यभूत्निलयं भ्रातुः Bh. 6,117.

— आ. 1) Adesse. स घा नो योग आभुवत् Rv. 5,3. आ वायो भूष (aor.) Vv. 92,1. 2) Vivere. कथं भवन्ति कथमाभवन्ति कथं भूता गर्भभूता भवन्ति M. 1,3608.3685.

— उद्. Caus. Facere ut existat. शब्दान् Bh. 17,8. Uti, adhibere. मायां मयोद्भाव्य परीक्षितोऽसि Rgh. 2,62.

- - समुद्. Exoriri. शोकः Ghat. 5.

— उप, Adesse. उपभूषतं Vv. 74,3.

— तिरस्. Occuli, evanescere. (अन्तर्धौ). Bh. 14,44.6,71. Rgh. 16,23. तिरोभूय P. 1.4,71. 2) तिरो भूत्वा तिष्ठति P.—Caus. Frustari, frangere, punire. तस्या ऽवलेपनं ज्ञात्वा तिरोभावयितुं बुद्धिं चक्रे R. 1.44,9.

— परा. Perire. यथा धर्मो न पराभवेत् M. 1,4167.

— परि. 1) Despicere, spernere. c. acc. M. 3, 1025.1,6158.6279. मा मां परिभूः Bh. 1,22.4,37. Pass. निर्धनः परिभूयते Hit. 1,119.128. M. 2,2292. पुंसा परिभविष्यते Bh. 16,18. 2) Circum aliq. esse, amplecti. अरान्न नेमिः परि ता बभूव (sc. चर्षणीरिन्द्रः) Rv. 32,15. परि क्रत्वा बभूथ Rv. 69,1. त्वा परि भुवद्वाणी Vv. 31,8. परि वां भूतु विश्वत इयं मतिः Vv. 104,6. — Caus. Cognoscere. Naish. 10,47.

- - संपरि. Despicere. अर्थैर्विहीनः परैः संपरिभूयते M. 3,13230.

— प्र. 1) Oriri, prodire. c. abl. P. 1.4,31. पुरुषः प्रबभूवाग्नेः Rgh. 10,50 (51). Bh. 8,72. लोभात् क्रोधः Hit. 1,24. अव्यक्ताद्व्यक्तयः Bhg. 8,18. Nasci. अन्ये प्राभवन् सुताः M. 3,17164.1,33. 2) Potentem fieri. विश्वासात् प्रभवन्ति कापुरुषाः Hit. 1,62. M. 1,

Digitized by Google

7641. Superare. c. gen. कथं मृत्युः प्रभवति विप्राणां Mn. 5,2. med. नास्माकं मृत्युः प्रभवते M. 3, 12660. 3) Valere, prævalere ad aliq. c. dat. किं प्राभविष्यद्रुणास्तमसां वधाय Çak. 147,14. प्रभवन्ति क्षयाय जगतः Bh. 16,9. Hit. 1,90. v. c. inf. प्रभवन्त्यायुरपोहितुं Rgh. 8,45.(44). R. 2.23,38. 4) Abundare. प्रभूतयवसेन्धनं M. 3,2534.

— वि. Caus. 1) Investigare, indagare. वाह्यैर्विभावयेल्लिङ्गैर्भावमन्तर्गतं नृणां Mn. 8,25. 10,57. 2) Probare, comprobare. उक्तं विभावयेत् Mn. 8,56.47. 3) Animadvertere. पादचारं न व्यभावयत् Rgh. 11, 10. Mn. 7,147. 4) Pass. Haberi, existimari. सूर्यांशुभिः स्पृष्टं सर्वं शुचि विभाव्यते M. 1,932, Hit. 4,63.

— सं. 1) Oriri, nasci. तस्य पत्नः समभवत् R. 1. 43,2. M. 1,1449.4398. Bhg. 4,8. Mn. 1,27. Yv. 5,43. यद्वं M. 3,8716. Bh. 17,59. हर्षः M. 1,6203. घोरा सन्ध्या समभवत् M. 1,5890. समभावि कोपेन Bh. 6,34. c. abl. (patre.) संभवत्यव्ययाद्व्ययं Mn. 1,19. दर्पान्मानः संभवति M. 3,8494 c. loc. (matre.) स तस्यां संबभूव तस्मात् M. 1,8028. यथा पृथिव्यामोषधयः संभवन्ति तथाक्षरात् संभवतीह विश्वं M.U. 1,6. मातरि Bh. 6,138. M. 1,2610.3,6810. संभवते योनौ M. 3, 13870. Trop. दिव्यास्त्रे शराः संभवन्ति M. 3,1647. मंगलं वृत्रनाशे समभवत् R. 2.25,30. 2) Accidere, contingere. तथा समभवद्युवाय सः M. 3,16478. 3) Fieri. ते गर्भिण्यौ संबभूवतुः M. 3,8843. 4) Una esse. कथयन्ति संभूय M. 1,5658. 5) Coire cum fœmina. संबभूव तया सह, ततः वीरः समभवत् M. 1,4398.3,8638. 6) Valere ad, sufficere ad. c. inf. न तमो नियन्तुं समभावि भानुना Mgh. 1,27. — Caus. 1) Facere ut nascatur. सर्वं संभावयामि M. 1,1425. Facere. स्वस्तिवचनं M. 3,13316. Trop. Animo fovere, cogitare. Rgh. 7,6. Existimare, putare. धारां शितां संभावयत्युत्पलपत्रसारां Rgh. 6,42.13,62. यदि संभावनीयं ते गच्छ M. 3,2768. Inde: Magni æstimare, honorare. Rgh. 10,55.(56) संभावितुं मां Rgh. 5,11. — 2) Facere ut quid una sit cum aliquo. Offendere aliquem, convenire cum. पार्थं समभावयत् M. 3,1982.742. Donare. अनुज्ञीविलोकं गृहैः Rgh. 16,40. विलोचनभंजनेन Rgh. 7,8. Committere. संभावय सर्वं मयि M. 1,2698. सर्वं संभाव्यते त्वयि M. 1,1526.2,2378. (pendere ab. ?). — 3) Sustentare. अन्नेन संभावयति Mn. 2,142. Servare. संभावयात्मानं M. 1,1343.

मू.

(Rd. मूङ् 22,71. मव 15,90. मव्य 15,1.) Cl. 1. dep. et act. cl. 4. act. (s. cl. 1. Rd. मव्य) मवते मवति, मव्यति. Perf. मुमुवे, ममाव pl. मेवुः, ममव्य (?). Fut. मविष्यते, °ति, मव्यिष्यति (?) etc. (Int. rad. मव: मामोति v. मामवीति Sk. 158.b.12. ex P.6.4,20.?) — Ligare, vincire. तं मेवुः (al. नेमुः) शृंखलादिभिः Bh. 9,90.

लू.

(Rd. लूञ् 31,13.) Cl. 9. act. et med. लुनाति, लुनीते P. 7.3,80. ललाव, लुलुवे; लविता; लविष्यति, °ते; अलावीत् P. 7.2,1. अलविष्ट. Pass. लूयते. Aor. अलावि. Pass. refl. अलावि et अलविष्ट. P.3.1,62. Part. लून P. 8.2,44. — Secare, desecare. c. acc. et abl. सिंहस्य पक्ष्माणि मुखाल्लुनासि M. 3,15644. नासां तस्या लुलाव Bh. 9,80. Dissecare. पतत्रिणा श्यामलुनात् Rgh. 3,59. लूनपक्षो द्विजः R. 1.55,10. वियोगासिल्लूनं मनः Hit. 4, 77. Destruere. वनं मया लव्यं Bh. 8,129.9,23. Trop. नन्दनं लुनीहि Mgh. 1,51. लोकानलावीत् तस्य Bh. 2,53. — Des. लुलूषति, °ते. Int. लोलूयते, लोलोति. Persecare. पक्षौ लोलूयांचक्रे पतत्रिणः Bh. 5,107. Caus. लावयति, अलीलवत् P. 7.4,80.

- - व्यति. Se mutuo lædere. med. P. 1.3,14.

1. सू.

(Rd. 28,115.) Cl. 6 act. सुवति, सुषाव, सविता, सविष्यति, असावीत्. Incitare, excitare. यदद्य देवः सुवाति Vv. 40,1.66,4. — Des. सुसूषति. Int. सोषूयते. Caus. सावयति, असूषवत्. Huc referendum est: सूदयति (cfr. या etc.) Excitare. स्वाध्यं सूदयत् Rv. 71,8. राये मर्तान्सुषूदः Rv. 73,8. Celeriter adducere, properare. अग्निर्हविः सूदयाति Vv. 2,10. हव्यदातिं सूदय Vv. 16,9. ब्रह्माणि त्वं देव मघवद्भ्यः सुषूदः Vv. 1,20. असूदयन्त तन्वः Rv. 72,3. (reliquerunt corpora. (? cfr. सूद्). ad cœlum evexerunt corpora sua. Rosen.)

Digitized by Google

— अभि. P. 8.3,63.65. अभिषुवति, अभ्यषुवत्.

— आ. Excitare. नो देव आसाविषत् Vv. 45,3. Celeriter adducere. आ देवान् हव्या सुषूदति Rv. 105,14. Concedere. आ नृभ्यो मर्तभोजनं सुवानः Vv. 38,2. सविता वो ऽमृतत्वमासुवत् Rv. 110,3.

— निस्. Amovere, repellere. विश्वं देवा निरितः सुवन्तु Vv. 50,3.

— परि. P. 8.3,63.65. परिषुवति, पर्यषुवत्. Circumsedere, oppugnare. पुरः परिषूता अग्निष्वना Rv. 53,8.

— प्र. Excitare. प्रसुवन् भूम Vv. 45,1. ज्ञनाः सूर्येण प्रसूताः Vv. 63,4.

2. सू Cl. 2 et 4. vide 1. सु.

ऋ

ऋ. (ऋ.)

(Rd. ऋ 22,38. ऋ 31,27). Cl. 1. et 9. act. ऋच्छति P. 7.3,78. (et अर्च्छति Kat. Rd. 23,13.) ऋणाति; Perf. आर (pl. आरुः P. 7.4,11. 2. आरिथ P. 7.2,66.) अरांचकार; Fut. अर्ता P. 7.2,63. अरिता et अरीता (? cfr. P. 7.2,38-42.); अरिष्यति P. 7.2,70. अरीष्यति(?) Prec. अर्यात् P. 7.4,29. Aor. आरत् P. 7.4,16. (et आर्षीत्, आरीत्). Cfr. ईर. — In Vedis etiam cl. 2. (र्त्त) cl. 3. act. (Rd. 25,16.) इयर्ति Nigh. 2,14. cl. 4. आर्यते. cl. 5. ऋणोति, ऋण्वति Nigh. 2,14. — 1) Ire, adire. आर्च्छन् Bh. 17,10. कृष्टीरियर्ति Rv. 7,8. ऋच्छति Nigh. 2,14. 2) Procedere. आर्च्छेतां (med. ep.) M. 4,1056. सीतां जिघांसु तावारतां Bh. 6,28. अस्येदु त्वेषसा रन्त सिन्धवः Rv. 61,11. 3) Adoriri. आर्च्छतं रणे M. 4,1059. इयर्ति रेणुं Rv. 56,4. शरैः सर्वानार्च्छत् M. 3,11716. Impf. ep. आनर्च्छत् e. g. रावणो राममानर्च्छच्छक्तिवृष्टिभिः M. 3,16375. 4) Adire aliquid, obtinere. शान्तिमृच्छति Bhg. 5,29. ब्रह्मनिर्वाणं Bhg. 2,72. रत्नानि Mn. 1,53. योनिं Mn. 12,55. दोषं Mn. 2,93. मृत्युमर्च्छति M. 3,2166. ज्ञरामार्च्छत् M. 1,3161. ऋच्छेत् पुत्रशोकं R. 2.38,16. नाशमृच्छेयुः M. 4,907. नाशमर्च्छति (?) M. 3,84. कामु स्वधामृणवः Vv. 8,3. 5) Contingere, obvenire alicui. c. acc. पापं कर्तारमृच्छति M. 3,1159. Mn. 8,18. तमृच्छन्ति सपदः Bh. 18,5. 6) Excitare. अग्ने धूममृण्वन् Vv. 2,1. — Huc referenda sunt: ved. अलर्षि P. 7.4,65. अरुष्यति Nigh. 2,14. अररुषः Part. perf. gen. Inimici. Rv. 18,3. Yv. 3,30. ऋच्छति (परिचरणे) Colit, servit. Nigh. 3,5. — Des. अरिरिषति P. 7.2,74. (अरिरीषति, ईर्षिषति?) Int. अरार्यते P. 7.4,30. 3.1,22. Bhash. Currere, volitare. गृध्रास्तमारार्यन्त Bh. 17,73. Errare, circumerrare. वने किमरार्यसे Bh. 4,21. — Caus. अर्पयति P. 7.3,36.86. (आरयति ?). Ponere, imponere. अपथे पदमर्पयन्ति Rgh. 9,75(74.) अर्पितस्रक् Bh. 5,90. विलेपनं प्रत्यंगमर्पितं Hit. 1,90. मय्यर्पितबुद्धिः Bhg. 8,7. 12,14. Tradere. अंगुरीयकस्तेनार्पितो मम Bh. 8,118. Reddere. यो निक्षेपं नार्पयति Mn. 8,191. तां नार्पिपः Bh. 15,16.

— अनु. Sequi. अन्वारत् तं सः Bh. 15,57.

— अप. Abducere, removere. ऋणोरप व्रजं दिवः R.V. 7.5,5.

— अभि. Advenire. भूतानि कालो ऽभ्यर्च्छति शैशिरः M. 3,11875. Occurrere, offendere. आकाशे गदां शरैरभ्यार्च्छत् M. 3,11726.

— आ. Inire aliq., ferre. क्लेशमार्च्छन्ति M 3,17226. Offerre. आ स्तोतृभ्य ऋणोः, आ, यद्धव, ऋणोः Rv. 30,14.15.

Digitized by Google

— उद्. Exoriri. उदस्य शुष्माद्भानुर्नार्त (oritur.) Vv. 34,7. Efferre, proferre. वाच उदियर्ति Rv.113, 17. स्तोमां इयर्मि Rv. 116,1.

— नि. Deponere. तमग्निमस्ते न्यृण्वन् Vv. 1,2. त्वे असुर्यं न्यृण्वन् Vv. 5,6. — Caus. Deprimere, humilem reddere. रक्षो न्यर्पयतं Vv. 104,1.

— निस्. Discedere. निरन्यत आरत Rv. 4,5. Privari. c. abl. मा नो दात्रान्मरुतो निरराम Vv. 56,21.

— प्र. Prodire, procedere. प्रारन् Rv. 49,3. प्रो आरत मरुतः Rv. 39,5. प्र वां रथ इयर्ति Vv. 68,3. Proferre, producere. प्र वां मन्मानि इयर्ति Vv. 61,2. उषाः प्रार्य जगत् Rv. 113,4.

— प्रति. Caus. Reddere. श्रियं तस्मै प्रत्यर्पयिष्यति Rgh. 13,65.6,2.

— वि. Aperire. (e वृ ?) दुरो व्यृण्वन् Rv.69,5. वि वार्गा देव ऋण्वति Rv. 58,3.

— सं. Dep. P. 1.3,29. Aor. समारत (मा समरत) P. 3.1,57. v. समार्त (मा समृत) ? P. 1.3,29. Congredi, concurrere. यत् समरन्त सेनाः Vv. 25,1. Succedere, prospere cedere. समारन्त ममाभिष्टाः संकल्पास्त्वय्युपागते Bh. 8,16. Contremere. क्षोणीर्भियसा समारत Rv. 54,1. — Caus. 1) Tradere, committere. Hit. p. 8,14.42,3.121,13. 2) Jaculari. c. instr. छिद्रेण यन्त्रस्य समर्पयध्वं शरैः (per foramen sagittas.) M. 1,6978.

2. ऋ v. रि.

(Rd. ऋ v. रि q. cfr. 27,28.) Cl. 5. act. ऋणोति (रिणोति) etc. Lædere, occidere. Huc referendum est: ऋदन्तु मूरदेवाः pereant. Vv. 104,24.

कृ.

(Rd. डुकृञ् 30,10. कृञ् 22,4.). cl. 8 et 1 (?) act. et med. करोति, कुरुते, (करति, करते); Pot. कुर्यात्, कुर्वीत P. 7.2,49. चकार, चक्रे; कर्ता; करिष्यति, °ते P. 7.2,70. Prec. क्रियात् P. 7.4,28. कृषीष्ट P. 1.2,12.7.2,43. Aor. अकार्षीत् P. 7.2,1. अकृत P. 8.2,27.1.2,12. Ger. कृत्वा et sæpe कृत्य cfr. P. 1.4,73-79. Pass. क्रियते, कारिता, कारिष्यते, अकारि, pl. अकारिषत. Aut = med. Pass. refl. aor. अकारि et अकृत P. 3.1,62. — 1. Facere, agere; de unaquaque fere actione dicitur. कर्म Mn. 1,55. R. 2.66,14. M. 3,11823. Bh. 6,129. कर्मणा क्रियते M. 3,16685. क्रियां, कार्यं Bh. 6,43.63. M. 3,15592. सख्यं Bh. 6,105. समयं R. 2.12,41. धर्मं Mn. 2,154. यत्नं Bh. 7,93. (Operam dare. Etiam यत्नं om. चक्रे शोभयितुं पुरीं R. 2.6,10) etc. Periphrastice usurpatur. गङ्गं कृत्वा नतं Bh. 5,26. कथाः कृ Narrare. R. 2. 69,3. स्वरं Vociferare. M. 3,11718. संग्रामं Pugnare. Bhg. 2,33. विक्रमं Vi uti. Bh. 8,113. साहसं Id. M. 3,11289.4,1551. अर्हणां Honorare. (c. dat.) Rgh.1,56(55.) पूजां Id. (c. dat.) M. 1,4249. (c. gen.) M. 3,16695. परिशोषणं Moerore affici. R. 2.10,30. अभिषेकं कृ जले Se lavare. M. 3,7085. साहाय्यं Adjuvare. M. 3,2253. वासं Habitare. M. 3,954. निश्चयं Decernere. M. 3, 16685. राज्यं Regnare. R. 1.42,27. प्रसादं Favere. M, 3,2732.11289. पादाभिवादनं, देहन्यासं, आत्मनिवेदनं M. 3,16660.80.95. etc. कुरुते ऽस्त्राणि शक्रसदनि Pugnat. M. 3,11824. Et cum adv. conjungitur: vide infra. — 2. Conficere, efficere. मृत्पिण्डतः कर्ता कुरुते यद्यदिच्छति Hit. 0,33. विपूर्यैः कृतमेखला Bh. 6,60. सभां M. 2,17. मार्गं R. 2.80,6. शास्त्रं Mn. 1,58. कृषीढ्वं भर्तुरानन्दं Bh. 9,77. कृमित्वं Bh. 7,5. कालं Mori. R. 2.64,52. Exequi. कुरु नो वचनं R. 2.37,19. M. 3,2289. Bh. 3,5. — 3. Facere aliquem aliquid. c. 2. acc. त्वां करोमि क्षितिवर्धनं (occido.) Bh. 5,45.6. मित्रं तं Bh. 6,102. समयं मानृतं कार्षीः R. 2.12,41. मा कृढ्वं विषमं समं Mn. 4,225. मां सुखिनं Bh. 6,81. निर्दानवं सर्वमकार्षुः M. 3,14615. धनुः सबाणं Bh. 2,51. प्रदक्षिणं कृ Aliquem a dextra circumambulare. c. acc. M. 3,11909.12333. Pass. नृपेण चक्रे युवराजशब्दभाक् Rgh. 3,35. तैर्द्विषो ऽकारिषताकुलाः Bh. 15,76. Et in compos. त्वां राजकृत्वा Bh. 6,130. सजूःकृत्य रतिं Bh. 5,72. लोकं सुमनीचकार Bh. 3,2. (cfr. 9). Ger. vulgo °कृत्वा et °कृत्य vide P. 1.4,74. जीविकाकृत्य et उपनिषत्कृत्य, ɔ: जीविकामिव, उपनिषदमिव कृत्वा P. 1.4,79. — 4. Facere aliquid aliquo. c. inst. v. gen. किं मया करिष्यसि M. 3,12397. यदकार्षीत् स रक्षसां (?) Bh. 15,9. Facere aliquid alicui. c. dat. किं करवाणि ते M. 3,2160. — 5. Ponere. c. acc. et loc. raro c. dat. v. instr. उत्संगे ऽस्या शिरः कृत्वा M. 1,1883. भार्यां शिरसाकरोत् Hit.3,24. हस्तेकृ 1) In manu ponere, sumere. हस्ते

Digitized by Google

कृत्वा कार्षापणं गतः P. 2) Potiri. c. acc. Bh. 5,16. 3) Uxorem ducere. Ger. हस्तेकृत्य P.1.4,77. पाणौ कृ Id. P. ibd. उरसि कृ 1) In pectore ponere. 2) Potiri. Ger. °कृत्वा et °कृत्य P. 1.4,75. Trop. स्नेहं सुतेषु M. 1,8378. अनुरागं जने Bh. 19,28. दयां मित्रेषु M. 3,17683. वशे कृ In potestatem redigere. c. acc. Bh. 5,92. उपाजे et अन्वाजे कृ Adjuvare, fulcire. Ger. °कृत्वा et °कृत्य ः दुर्बलस्य बलमाधाय P. 1.4,73. Cum. मनः, मतिं, बुद्धिं, भावं 1) Animum intendere ad aliquid. पापे M. 3.11750. अनृते M. 3,11633. तस्य विनाशे M. 3.782. बधाय M. 3,12328. समुत्सष्टुं M. 3.8844. शोके R. 1.21,19. M. 3,2630. विषादे M. 3,11008. 2) Decernere. दृष्टा तवास्मीति मतिं चकार M. 3,12335. मनसि कृ 1) Animo mandare, curare. यद्धत्नीकं कृतं मात्रा ते, न तन्मनसि कर्तव्यं त्वया R. 2.64,8. 2) Decernere. Ger. °कृत्वा et °कृत्य ः निश्चित्य P. 1. 4,75. — 6. Dedecorare, vitium afferre (=प्रकृ) कन्या कन्यां या कुर्यात् Mn. 8,369. — 7. Epica sunt: Præs. कुर्मि M. 3,10943. R. 2.12,33. Impr. करवावहे M. 3,10762. करवामहे M. 1,5166.3,2469. (करवामहै R. 1.18,9.). — 8. Vedica: Cl. 8. (cl. 5 vide कृव्). करवाम Rv. 20,6. n. कुरुतन Nigh. 4,1. Perf. चकार Rv. 24,8. 2. pl. चक्र 1. pl. चकृम Rv. 31,18. चक्रिरे Rv. 40,5. part. चक्राण Rv. 33,8. Fut. करिष्यसि Rv. 1,6. Aor. 3. अकर् Rv. 24,8. 2. कर् Rv. 71,5. P. 8.3,50. 1. अकरं Rv. 114,9. pl. 3. अक्रन् Rv. 33,15. P. 2.4,80. अक्रत Rv.20,4. Vv. 103,8. 2. अकर्त Rv. 20,6. 1. कर्म Vv. 52,2. Aor. conj. 3. करत् P.3.1,59. Vv. 102,3. करति Rv. 43,6. करते Vv. 88,1. dual. 3. करतां Rv. 23,6. 2. करतं Vv. 65.2. कृयः Rv.112, 8. pl. 1. कराम Vv. 57,4. आ करामहे. Aor. impr. 2. कृधि P. 6.4,102. Rv. 36,14. कृण्वा Rv. 10,9. कर Rv. 20,6. n. 1. (अरं) कराणि dual. 2. कृतं Vv. 2,7. pl. 2. कर्त Rv. 90,5. कर्तना Vv. 48,4. कृध्वं Vv. 34,15. Aor. part. क्राण Nigh. 4,1. Inf. कर्तवे Rv. 85,9. कर्तवै, कर्तोः et Ger. कृत्वी Nigh. 2,1. Pass. aor. अकारि Rv. 20,1. Part. कृत et कृट Nir. 5,24. Facere. 1) अक्रन् कर्म कर्मकृतः Yv. 3,47. एनः Yv. 3,45. ब्रह्माणि Rv. 61,16. वाचं Vv. 103,8. मा कर्म देवहेलनं Vv. 60,8. 2) वातानक्रत Rv. 64,5. चक्रा ज्ञरसं तनूनां Rv. 89,9. नो मयस्करत् Rv. 89,3.25,12.43,6.94,9. (cfr. P. 8.3,50.)

स्वध्वरा करति Vv. 17,14. 3) तं सखायं कृध्वं Vv. 35,15. सुवेदा नो वसू कृधि Vv. 23,25. Rv. 42,6. Yv. 4,10. अस्मान्त्सुक्षियुपस्कृतं Rv. 17,7. Vv. 84,13. मा नो देवताता मृधस्कः Vv. 43.3. Rv. 14,7.33.15.36.14. 90,5. यथा नः श्रेयसस्करत् Yv. 3,58.7,25. सवितवा अपस्कः Vv. 21,3. श्रोणं चक्षसे कृथः Rv.43.2. 4) Prodesse. c. dat. यथा नो अदितिः करत् पश्वे Rv. 43,2 5) Tribuere. देवासो वरिवः कर्तना नः Vv. 48,4 6) c. मनः Animum intendere ad aliquid. वसुदेयाय Rv. 54,9. 7) Excitare. (?) सातये कृतं मां Vv. 67,5. इष्कृत ः संस्कृत Vv. 72,2. — 9. Cum adverbiis componitur. 1) Cum nominibus in affixa adv. desinentibus. 1) तः e. g. पृष्ठतः कृ Relinquere, abjicere. कामभोगान् M. 3,10474. 2) सात् In aliquid mutare, aliquid alicuius proprium reddere. एधांसि भस्मसात्कुरुते ऽग्निः Bhg. 4,37, Bh. 14,85. व्याघ्रे यमसाच्चक्रतुः Bh.5,34,9. M.1,7180. — 2) अलं (In Vd. अरं) 1) Ornare. M. 3,2114. पन्थानं गताभ्यां Rgh. 2,8. अलंकृत्य P. 1.4,64. 2) Parare. अलंकृत्वौदनं P. 1.4,64 सीमा अरंकृताः Rv.2,1. 3) Colere. c. dat. अरं मीळ्हुषे कराणि Vv. 86,7. 4) Violare. c. gen. धर्मस्य यः कृत्ते ह्यलं Mn. 8,16. 5) समलं Ornare. c. acc. अन्योन्यं पुष्पैः समलंचक्रतुः R. 2.96,30. M. 1,4140.4941. — 3) आविस् Palam facere, manifestare. आविरकृत प्रियाणि Nir. 4,16. यूयं तदाविष्कर्त Rv. 86,9. — 4) द्विधा Dividere. अण्डमकरोद्द्विधा Mn. 1,12.32. — 5) नमस्कृ Salutare, adorare. c. acc. pers. देवान्नमस्कृत्य M. 3,16569.5028.1,7690. नमस्कुरु मां Bhg. 9,34. पितॄन् Mn. 2,217. जनार्दनं M. 3,13007. c. dat. pers. नमश्चक्रे कुवेराय M. 3,11830. नमस्कृत्वा त्रिनेत्राय M. 3, 12241. — 6) प्रादुः Palam facere, incipere. (?) अग्निहोत्राणि विप्राः प्रादुश्चक्रुरनेकशः M. 1,7783. — 7) पुरस्कृ Primo loco ponere, præmittere, sequi. Ger. पुरस्कृत्य et पुरःकृत्वा P. 1.4,67. तं पुरस्कृत्य (hoc duce.) R. 1.12,37.76,9. M. 1,6920.3,15749. P. 1.4,67. पुरस्कृता वर्त्मनि तेन Rgh. 2,20. Trop. आर्यभावपुरस्कृतः R. 1.1,35. राजभक्तिपुरस्कृतः M. 3,2268. पुरस्कृत ornatus. M. 1,4937. honore affectus. Hit. p. 65,19. 104,18. Ger. Propter. कारणं किं पुरस्कृत्य M.1,6888., धर्मं M. 2,1769. Hit. 4,19. De. तमेवार्थं पुरस्कृत्य M. 1,7686. भिन्नतां M. 3,16770. — 8) बहिस्कृ Ejicere

Digitized by Google

removere. यद्दानवहिष्कृतः M. 3,1760. — 9) विनाकृत Privatus. c. abl. सुकृतात् M. 3,16799. In fine comp. M. 3,2398.2556.2687.16189. — 10) सत्कृ Hospitio excipere. गृहानागतान् सत्कृत्य Mn. 3,113.96. M.3,2306. — अभिसत्कृत्य राज्यं Bene regnare. M. 2,2549.

— Des. चिकीर्षति, °ते P. 1.2,9. Facere velle. सत्यं M. 3,2148.2274). (Etiam कर्तुं add. कर्म कर्तुं चिकीर्षसि R. 2.35,11.). स्मारणां M. 3,14839. क्लेशान् प्राणिनां Mn. 5,46. M. 1,5667. तव प्रतिज्ञां सत्यां M. 3,12322.1,3958. — Int. चेक्रीयते P. 7.4,27. चर्करीति, चरिकरीति, चरीकरीति, चर्कर्ति, चरिकर्ति, चरीकर्ति P. 7.4,92. Factitare. Ved. चरिक्रत् præs. part. P. 7.4,65. — Caus. कारयति, °ते Aor. अचीकरत्, °त P. 3.1,48.7.4,93. 1) Facere jubet. c. 2 acc. कारुकान् कर्म Mn. 7,138. दास्यं द्विजान् Mn. 8,412. नलं सेतुं R. 1.1,78. तं सन्धिं Bh. 5,33. Pass. कार्यन्ते ह्यवशः कर्म सर्वः Bhg. 3,5. रामः कारयितव्यो मे सलिलक्रियां R.2,14,16. 2) Fieri jubere, faciendum curare. c. acc. et instr. P.1.4,53. येन कारयते कर्म M.3,1147. न किंचित् कारयितुं त्वया M. 2,6. प्रतेकार्याणि R. 2.76,3.77,1. गृहं Mn. 7,76. R. 2.67,10. M. 1,5721. समुद्राहं M. 3,16705. राज्यं Regnare. R. 1.43,9. Bh. 3,56. C. मिथ्या Corrupte pronunciare, act. si semel, med. si sæpe hoc fit. पदं मिथ्या कारयते (ः: स्वरादिदुष्टमसकृदुच्चारयति), सकृत्पदं मिथ्या कारयति P.1.3,71. Aliq. fraudulenter fieri jubet. मिथ्या कारयते चारैर्घोषणां Bh. 8,44.

— अधि. 1) Præficere. राज्ञो ऽधिकृतो विद्वान् Mn. 8,11. अधिकारिष्महि वेदवृत्ते Bh. 2,34. Ger. अधिकृत्य De, propter. Çak, 34,7.44,12. 2) Sustinere, vincere. (प्रसहने) med. P. 1.3,33. अधिचक्रे यं हरिः Bh.8,20.

- - उपधि. Imponere. उपधिकृतं मातुर्दास्यं M.1,1531.

— अनु. act. P. 1.3,79. (med. etiam apud ep.). Imitari. c. acc. सभामनुकुर्वन्ति M.2,11. तस्य लक्ष्मीं Bh. 2,8. Temere imitari. न गुरोरनुकुर्वीत गतिभाषितचेष्टितं Mn.2,199. यत् कुमाराः कुर्युर्न तत् प्राज्ञो ऽनुकुर्वीत M. 1,3325. — Caus. Imitari. अनु राजानं कारय R. 2.58,16.

— अप. Abstrahere, abducere. अपचक्रे वनात् सीतां Bh. 8,20. तमपाकार्षुः M. 3,10492.14835. Offendere, lædere. c, gen. pers. तस्यापचक्रे M. 3,10712. कस्यापकरोति किंचित् R. 2.38,5. दुष्टा अपकुर्वते M. 3,1043.

— अभि. Facere. कुरुक्षेत्रे निवेशमभिचक्रतुः M. 1,7678.

— अव. Flare. (?) वायुरभितस्तं चित्रैरवचक्रे M. 3,12306. (an e कॄ ?)

— आ. Excitare, incitare. कदा नरमा वरुणं करामहे मृळीकाय Rv. 25,5. अर्वञ्चा हरी आकृधि Rv. 55,7. — Caus. Id. आकारय मुनीन् भोजनाय M. 3,15546. पुनराकारयामास तं (वरदानाय) R.2.13,2.

- - अपा. Abigere. स कथं शक्यते ऽस्माभिरपाकर्तुं बलादितः M. 1,5680. तिमिरमपाकरोति चन्द्रः Çak. 144,9. (पुरा वत्सानामपाकर्तोरास्ते Vd. P. 3. 4,16.) Trop. ऋणं Solvere. Mn. 6,35. M. 1,8342. Desinere. भुजच्छेदमपाचकार Rgh. 7,50.(47.) सख्यं भवत्वपाकृधि (?) M. 1,5141.5200.

- - उदा. Dep. (अवक्षेपणे) Superare. श्येनो वर्तिकामुदाकुरुते P. 1.3,32.

- - उपा. 1) Largiri. सौमित्रे गोसहस्रमुपाकुरु R. 2.32,20. हयज्ञातं M. 3,3025. काममुपाकुरुष्व M. 3,15965. 2) Acquirere. लोके यशः स्फीतमुपाकरोति M. 3,10278. 3) = उपाकर्म कृ Ritum aliquem minorem præparatorium facere. उपाकृत्य Mn. 4,95. M. 3,3098.

- - समुपा. Reddere. c. acc. pers. अवज्ञित्य (हृतं) धनं ब्राह्मणं समुपाकृत्य M.1,7765.

- - निरा. Ejicere. M. 3,15082. Bh. 6,100. Trop. शापा वरदाननिराकृताः M. 1,7666. द्यौर्भानुशीतांशुनिराकृता Bh. 3,9. Repudiare. भार्या निराकृता R. 1.49,3.

- - व्या. Explicare, illustrare. तन्मे भगवान् व्याकरोतु M. 3,17218. प्रश्नान् M. 3,17315.

— उद्. Conficere, interficere. (गन्धने) dep. उत्कुरुते P. 1.3,32.

— उप. 1) Bene facere alicui. c. loc. v. acc. pers. श्रोत्रियेषूपकुर्वन् Mn. 8,394. तमुपाकरोत् M. 1,6408. Bh. 8,18. 2) Largiri. अल्पं बहु वा यस्य श्रुतस्योपकरोति Mn. 2,149.5,32. 3) Renumerari, rependere. न गुरवे किंचिदुपकुर्वीत Mn. 2,245. उपकृतं M. 1,6117. Etiam cum सृ add. (metri c. ?) देहत्यागो ऽनुपस्कृतः Mn. 10,62. 4) Colere. (सेवने) dep. हु-

Digitized by Google

रिमुपकुरुते P. 1.3,32. — Cum स् radici præfixo. (उपस्कृ) 1) Parare. (प्रतियत्ने) P. 6.1,139. dep. P. 1.3,32. c. gen. एधोदकस्योपस्कुरुते P. 2.3,53. मा कस्यचिद् (भोऽयस्य) उपस्कृथाः Bh. 8,19. उपात्स्कृषातामप्रमनस्य Bh. 8,119. 2) Ornare. (भूषणे) उपस्कृता कन्या. 3) Deformare, inficere, vitiare. (विकृते) उपस्कृतं भुङ्क्ते 4) Congregari. (समवाये) उपस्कृता ब्राह्मणाः 5) Verbum supplere, respondere. (वाक्याध्याहारे) उपस्कृतं ब्रूते P. 6.1,136-139. Sk. 145.a.9.

— तिरस्. (तिरस्कृ et तिरःकृ P. 8.3,42.) 1) (अन्तर्धौ) Obtegi. तिरस्क्रियन्ते कृमितन्तुजालैर्गवाक्षाः Rgh. 16,20. तिरस्कृत(?)दिगाभोगः Bh. 9,62. कान्ताग्निर्भार्यात्पतिरस्कृता R. 2.12,89. Ger. °कृत्य et °कृत्वा P. 1.4,72. 2) Superare. अरीन् Bh. 9,62. Hit. 3,8. 3) Conviciari. तं तिरस्कुर्वन्ति Hit. p. 13,11.115,9.

— नि. Part. निकृत Profligatus, dolore affectus. R. 1.56,22. M. 4,972.2,2629. निकृतो दुःखेन M. 3,2622.

- - विनि. Fallere, decipere. विनिकुर्वीत लोभाद्वीयसः Mn. 9,213.

— निस्. 1) Destruere, frangere. शक्तिर्निरकारि Bh. 15,51. 2) Conficere, facere. घमसं निष्कृतं Rv. 20,6.

— परा. Act. semper. P. 1.3,72. Rejicere, spernere. स्त्रियः पराकुर्वन्नगमत् पुष्पकं प्रति Bh. 8,50.

— परि. c. स् radici præfixo. परिष्कृ P. 6.1,137. Impf. पर्यष्करोत् P. 8.3,71. 1) Ornare. (भूषणे). हेमपरिष्कृतं R. 2.31,30.76,5. 2) Congregari. P. 6.1,138.

— प्र. 1) Incipere. संप्रहारं प्रचक्रतुः Bh. 2,36. 2) Narrare incipere. (प्रकथने) dep. गाथाः प्रकुरुते P. 1.3,32. कथां प्रचक्रिरे M. 3,8536. 3) Facere. न प्रकुर्वीत भृत्यः किंचित् स्वयं Hit. 2,86. पूजां M. 2,2303. मायां M. 3,12142.813. मन्त्रं M. 3,8732. यत्नं M. 3,8751. Cum मनः Advertere animum ad aliquid. तस्य विनाशाय प्रकुरुते मनः Mn. 7,12. बुद्धिं प्रकुरुष्व यथेच्छसि M. 3,2159. 4) Præficere muneri. (उपयोगे) dep. P. 1.3,32. पुत्रं प्रकुरुष्वाधिपत्ये M. 3,232. अमात्यान् प्रकुर्वीत Mn. 7,60.54. पुरोहितं M. 1,6512. 5) Colere, honorare. dep. तं प्रकुर्वाणो ऽनुजीविवत् Bh. 8,18. 6) Violare. (साहसिक्ये) dep. परदारान् P. 1.3,32. कुलभार्यां प्रकुर्वाणः Bh. 8,19. 7) Polluere. या कन्यां प्रकुर्यात् स्त्री Mn. 8,370.

- - विप्र. Vexare. ऋषीन् विप्रकुर्वन् M. 3,10751. Part. विप्रकृत M. 1,1332.3,527. Rgh. 10,74.(75.)

- - संप्र. Facere incipit. तुण्डयुद्धं संप्रचक्रतुः M. 1,2387. स्तवं दिव्यं संप्रचक्रे M. 3,14350.

— प्रति. 1) Reficere. प्रतिकुर्यात्तत् (भिन्नं) Mn. 9,285. 2) Remunerari, rependere. सुकृतं M. 3,11635. तथा प्रतिकृतं मयि M. 2,7. 3) Resistere, reniti. c. acc. द्रोणं M. 1,6360. तत्सर्वं M. 1,5656. व्याधिमिच्छामि ते ज्ञातुं, प्रतिकुर्यां तत्र M. 1,4027. et c. gen. प्रतिकुर्यां तस्य M. 1,2018. प्रतिकर्तव्यं तेन रक्षसां R. 1.22,13. — Des. Resistere, reniti velle. वैरं प्रतिचिकीर्षन् M. 3,1282.

— वि. 1) Pandere, aperire, evolvere. मनः सृष्टिं विकुरुते Mn. 1,75. मायां विकुरुते M. 1,6029. अग्निर्वि भा अकः Vv. 8,12. Cum शब्द simili. Valde clamare. dep. P. 1.3,34. विकुर्वाणः स्वरान् Bh. 8,20. 2) In pejus mutare, depravare. मुनिं विकर्तुं Rgh. 13,42. चेतांसि Ks. 1,60. Med. refl. Mutare se, depravari. आकाशाद्विकुर्वाणाज्जायते वायुः Mn. 1,76. हीनानि मित्राणि विकुर्वते Rgh. 17,59.(58.) भर्तृष्वेता विकुर्वते Mn. 9,15. Part. विकृत deformis. Mn. 9,288. R. 1.1,54. M. 3,2557.2620. 3) Destruere. (?) प्रभूतानि करोति विकरोति च (cfr. 2.) M. 3,1150. 4) Irruere, adoriri. विकुर्वाणो मुनीनां M. 3,10741. उभौ विकुर्वाते M. 1,7670. 5) Respuere, spernere. पुत्रविक्रायिकं विकरिष्यन्ति R. 2.12,73. 6) Varia facere. dep. विकुर्वे (ः विविधं चेष्टे) Bh. 8,21. — Caus. Facere ut quis se mutet. केन राजा ममोपि विकारितः Hit. p. 75,11.

— सं. Conficere, facere. तस्यास्थिभिर्वज्रं संक्रियतां M. 3,8698. पापानि संकुर्वते Mrch. 262,8. Cum स् radici præfixo: संस्कृ Perf. 3 pl. संचस्करुः P. 7.4,10. Kaç.Vv. 1. pl. संचस्करिम P. 7.2,13. Kaç.Vr. 1) Parare. मांसं संस्कृत्य M. 1,6728. शाकं M. 3,203. पुत्रं संस्कुरु M. 3,13321. पदेभ्यः पदान्तरान्संचस्कार शाकटायनः Nir. 1,13. 2) Ex ritibus consecrare. असंस्कृताः पशवो मन्त्रैः Mn. 5,36. ब्राह्मो संचस्कार यथाविधि (गुरुः) Rgh. 15,31. E nuptialibus ritibus consecrare, uxorem ducere. या संस्क्रियते Mn. 9,173. Ex exequialibus; exequias facere. प्रेतकार्येषु संस्करि-

Digitized by Google

ष्यन्ति तं R. 2.51,18.86,18. पैः पिता संस्कृतः R. 2. 72,29. 3) Ornare. (भूषणे) dep. असंस्कृतं M. 3,2701. Bh. 7,45. 4) Congregari. (समवाये) dep. P. 6.1,137-138. — Caus. 1) Faciendum curare. विवाहं समकारयत् M. 1,4379. Facere. तान् करदान् समकारयत् M. 4,2281. 2) Consecrandum curare. वीरं संस्कारयत M.2,1594. Exequias faciendas curare. पाण्डुं संस्कारयामास देशे पुण्ये M. 1,4936.

- - अभिसं. Part. अभिसंस्कृत Consecratus. M. 3,8224.8518.

- - उपसं. Part. उपसंस्कृत Paratus. अन्नं M. 1, 7203. मांसं M. 3,2941.

- - प्रतिसं. Reficere, restituere. (तडाकं भिन्नं) प्रतिसंस्कुर्यात् Mn. 9,279.

2. कॄ vide 2. कृ.

गॄ.

(Rd. 22,39.) Cl. 1. act. गरति, जगार, गर्ता, गरिष्यति, अगार्षीत्. Des. जिगीर्षति. Int. जेग्रीयते, जर्गर्ति. Caus. गारयति. — Conspergere, effundere. Trop. Largiri. जिगृत रायः सूनृता मघानि Vv. 57,5. — गरयति est denom. thematis गरु.

घृ.

(Rd. 22,40.25,14.) Cl. 1. et in ved. Cl. 3. act. घरति et जिघर्ति P.7.4,78. जघार, घर्ता, घरिष्यति, अघार्षीत्. 1) Conspergere. जिघर्म्यग्निं हविषा घृतेन P. 2) Lucere, splendere. — (Rd. 32,107.) Cl. 10. act. घारयति. 1) Effundere. 2) Tegere. Vp.

— अभि. (Cl. 10.) Conspergere. हृदयं (आज्येन) अभिघार्य, Kat.S. Yv. 6,18.2,29. Effundere. वपां स्रुवेणाभिघारयति Kat.S. Yv. 6,16.

— आ. Infundere. त्वा (ɔ: आज्यं) मूर्धन्नाजिघर्मि (in capite infundo.) Yv. 4,21.

- - व्या. (Cl. 10.) Conspergere. दिशो व्याघारयति वसाशेषेण Kat.S. Yv. 6,19.

जागृ.

(Rd. 24,61.) Cl. 2. act. जागर्ति dual. जागृतः pl. जाग्रति P. 6.1,6.7.1,4. Perf. जजागार et जागरांचकार P. 3.1,38. जागरिता, जागरिष्यति. Prec. जागर्यात् Pot. जागृयात् P. 3.4,104. Aor. अजागरीत् P. 7.2,5. Part. जागरित P. 7.2,11. Imps. pass. aor. अजागारि P. 7.3,85. — 1) Vigilare. जागर्तव्ये स्वपन्तीमि हन्त जागर्म्यहं स्वयं इति जजागार M. 1, 5925. निशायां जागर्ति संयमी जाग्रति भूतानि Bhg. 2,69. यदि जागर्षि शृणु R. 2.63,4. Mn. 1,52. तेन सत्येन जागृतं Rv. 21,6. Part. जाग्रत् P. 7.1,78. M. 1, 5911.3,14501. Excubare. गुप्त्यर्थं ते जागरिष्यामः R. 2.51,3. जागरिष्यामहे R. 2.86,4. Trop. Vigilare, intentum, actuosum esse, providere. पुरतः कृच्छ्रकालस्य धीमान् जागर्ति M.1,8404. जागर्ति कृच्छ्रेषु दैवं Bh. 18,11. ते जाग्रतो नयचक्षुषा R. 1.7,11. अपसर्पैर्जजागार Rgh. 17,51. दण्डः सुप्तेषु जागर्ति Mn. 7,18. विप्रासो जागृवांसः Rv. 22,21. अग्ने त्वं सुजागृहि Yv. 4,14. 2) Expergefieri. यथा जागर्ति तथा मया कर्तव्यं Hit. p. 50,14. — Des. जिजागरिषति. Int. deest. P. 3.1,22. Caus. जागरयति P. 7.3,85. Expergefacere. स्वामिनं कथं न जागरयसि Hit. p. 50,4. Aor. 3. et 2. sing. अजीगर् Nigh.4,3. सूर्य उशतीरजीगः Vv. 10,1. यो वां दूतो न अजीगः Vv. 67,1. उषा अजीगर्भुवनानि Rv. 113,4. Vv. 75,1. उषा सौमनसायाजीगः Rv. 92,5. उषो यन्मानुषानजीगः Rv. 113,9.

— अनु. Invigilare, apud aliquem vigilare. c. acc. गुहो ऽन्वजागस्ततो रामं R. 2.50,36.

— प्र. Evigilare, expergefieri. Bh. 14,61. Advigilare. प्रजागरांचकारारेरीहासु Bh. 6,2.

जॄ.

Cl. 1. act. जरति. Superare. Vp. Cfr. Rd. 22,49. et rad. 3. जॄ.

दृ.

(Rd. दृङ् 28,118.) Cl. 6. dep. द्रियते P. 7.4,28. दद्रे, दर्ता, दरिष्यते, aor. अदृत. Pass. refl. = dep. P. 3.1,87.n. Part. fut. दृत्य P. 3.1,109. — Respicere. तस्मात्तत्रादृतो भवेत् (ne habeat eorum respectum.) Mn. 7,150. अदरदर्यान् Ved. P.3.1,59. Colere, मतयो दस्म दद्रुः Rv. 62,11. — Des. दिदरिषते P.7. 2,75. Int. देद्रीयते, दर्दर्ति etc. Caus. दारयति, अदीदरत्. — Cum आ præfixo vulgo occurrit. 1) Respicere, curare. c. acc. प्रायश्चित्तार्थमादृतः Mn.11. 225. सर्वे तस्यादृता धर्मा यस्यैते त्रय आदृताः Mn. 2,234. अनादृत्य Negligendo, spernendo. तद्वाक्यं R. 1.1,54.75,10. 2) Coli, magni æstimari. शास्त्रमाद्रियते सदा Hit. 0,6. आदृत्यस्तेन Bh. 6,55. 3) Tenere, ha-

Digitized by Google

bere. चित्रमादर्षि राधः Rv. 110,9. (e धृ ?) — De radice दृ Cl. 5. vide दृ; Cl. 9. et 10. Rd.19,47.34,15.

द्वृ.

(Rd. 22,36.) Cl. 1. act. द्वरति, दद्वार, द्वर्ता etc. Tegere. (द्वार् porta). (स्वीकरणं Dgd.) Acquirere, potiri. (Negligere. Maitr. ?)

धृ.

(Rd. धृञ् 22,3. धृ 34,8. ?) Cl. 1. act. et med. धरति, °ते; दधार, (in Ved. दाधार P. 6.1,7.), दध्रे; धर्ता; धरिष्यति, °ते; अधार्षीत्, अधृत. Pass. ध्रियते. Pass. refl. aor. अधृत P. 3.1,87. etc. Part. धृत. — 1) Tenere. दधार परमं वपुः M. 2,81. सूत्रं चंच्वा धृत्वा कोटरे धरिष्यति Hit. p. 68,13. ताभिर्गर्भः प्रजाभूत्यै दध्रे Rgh. 10,58.(59.) Trop. मनो दध्रे राजसूयाय M. 2,541. शीघ्रयाने सदा बुद्धिर्ध्रियते मे M. 3,2638. 2) Detinere. Hit. p. 90,9. 3) Sustentare, alere. शरीरं गतमीदृशां दशां धृतं मया तस्य गुणैः Mrch. 207,18. अग्नी न क्षां दाधार Rv. 67,3. दाधार क्षेमं Rv. 66,2. दाधर्थ प्राचीं ककुभं पृथिव्याः Vv. 99,2. रोदसी दाधर्थ मयूखैः Yv. 5,16. 4) Ponere, occultare. ऊरुणा गर्भं भयाद्दध्रे M. 1,6812. तं कुशूले धृत्वा Hit. p. 66,13. — Pass. refl. (s. verb. neutrum. Rd. धृङ् 28,119. Cl. 6. dep. ध्रियते P. 7.4,28. etc.) Esse, superstitem esse, vivere. दिष्ट्या ध्रियन्ते पार्था दिष्ट्या जीवति पृथा M. 1,7453.3,3042. ध्रियमाणे पितरि Mn. 3,220. M. 4,603. तेन सत्येन तावच ध्रियेतां M. 3,16845. यावद्धरिष्यसे तावन्नौ जीवितं ध्रुवं M. 3,16835. कथं माता ध्रियत नः M. 1,8383. Etiam c. terminationibus act. कच्चित्तस्य ध्रियन्ति पुत्राः M.1, 7173. यावन्मे धरिष्यन्ति प्राणाः M. 3,2222. यावद्भूमिर्धरिष्यति M. 3,16580. यावल्लोका धारिष्यन्ति (?) R. 1.60,28. — Des. दिधीर्षति, °ते cfr. Sk. 154.b.1. neutr. दिधरिषते P. 7.2,75. Int. देध्रीयते दर्धर्ति etc. Ved. दाधर्ति P.7.4,65. — Caus. धारयति, °ते; अदीधरत्, °त. (Cl. 10. act. Rd. 34,8. Vp.) 1) Tenere. धारयेद्रश्मीन् M. 3,13943. 2) Habere, possidere. बलं नागसहस्रस्य R. 1.26,25. देहं दीनं M. 3,2672. अस्त्रं धारयेथाः M. 1,5308.3,11980. जीवितं R. 2.24,28. मस्करिव्रतं Bh. 5,63. ऋग्वेदं Mn. 11,261. शास्त्राणि Hit.1,23. 3) Ferre, gestare. वैणवीं धारयेद्यष्टिं Mn. 4,36. स्रजः Bh. 17,54. शिरसा धारयामास पृथिवीं R. 1.41,14.44,4. धारयिष्ये प्रच्युतां गंगां M.3,9948. कार्यः शिरसि धार्यते Hit. 2,67. धार्यतामप्रमादिन गर्भः M. 1,1463. स कुन्त्या गर्भेण धारितः M. 3,11169. 4) Sustinere, perferre. न लोका धारयिष्यन्ति तव तेजः R. 1.37,11. वेगं दिवौकसां M. 3,6812. शोकं R.2.34,48. पापं त्वया कृतं R. 2.74,28. कामं हृदा M. 3,2089.2148. 5) Sustentare, conservare. आश्रमिणो ऽन्नेन गृहस्थेन धार्यन्ते Mn. 3,78. Bhg. 7,5. भूतानि धारयामि Bhg. 15,13. प्राणान् M.1,4319. धृत्या धारयते मनः धर्मकामार्थांश्च Bhg. 18,33.34. धारया वसूनि Yv. 6,8. यज्ञैर्धार्यन्ति देवताः, नवैर्धार्यन्ति मानवाः, वार्त्तया धार्यते सर्वं M. 3,11293. (act. metri causa.) 6) Debere (alicui pecuniam. etc.) c. dat. देवदत्ताय शतं धारयति P. 1.4,35. धारयन्निव तस्मै वसूनि प्रत्यपद्यत Bh.8,74. 7) Recuperare. स्वं वपुर्धारयिष्यसि R. 1.48,33. 8) Ponere. अधारयो दिव्या सूर्यं दृशे Rv 52,8. युद्धे मतिं M. 3,875. तस्मिन् दण्डं Mn. 11,21. 9) Tradere, dare. रायस्पोषमस्मासु दीधरत् Yv. 8,51. 10) Putare. इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेषु वर्तन्त इति धारयन् Bhg. 5,9. 11) Vivere. अधारयन्त वह्नयः Rv. 20,8.

— अप. Caus. Auferre. अपाधारयः पर्वते दानुमद्वसु Rv. 51,4.

— अभि. Caus. Sustinere, conservare. आयातांस्तेषु प्राणानार्त्तो ऽभ्यधारयत् M. 3,16221.

— अव. Caus. Intelligere. न सम्यगवधारयामि Mrch. 162,10. अनुज्ञाशात्मतां तस्यावधार्य M. 1, 1749. Rgh.13,5. Considerare. मद्वाक्यमवधार्य M.3,11210.

— उद्. Cfr. हृ c. उद्.

— उप. Caus. Considerare. मृतां मामुपधारय M. 1,7805. 3,14301. प्रशान्तमिव सत्त्वं तदुपधारयेत् Mn. 12,27.29. M. 1,2963. Bhg. 7,6.9,6.

— नि. नि वो यामाय मानुषो दध्र उग्राय मन्यवे. (Vestri impetus causa homo munivit (domum) horrendæ violentiæ vestræ causa. Rosen.) Rv. 37,7. — Caus. Conferre, largiri. अस्मे रयिं निधारय Rv. 30,22.

— परि. Caus. Perferre, ferre. एतस्याः सलिलं मूर्ध्ना वृषांकः पर्यधारयत् M. 3,10907.

— — संप्र. Caus. 1) Tradere, deponere. द्रौपदीमार्ष्टिषेणाय संप्रधार्य M. 3,11741. समुद्रस्य क्षये बुद्धिः °धार्यतां M.3,8772. 2) Considerare, excogitare. संप्र-

Digitized by Google

धार्य यत्नेमं M. 2,1652. R. 2.96,54. 3) Comparare, conferre (rem cum re.) c. 2 acc. अनार्यमार्यकर्माणमार्यं चानार्यकर्माणं संप्रधार्य Mn. 10,73.

— वि. Caus. 1) Retinere, sistere. वेगं वेगवती विधारयन् M. 3,676. 2) Negare. मम वरं कस्माद्विधारयितुमिच्छसि R. 2.13,3. 3) Ordinare, instituere. सर्वकार्याणि दण्डेनैव विधारयेत् M. 1, 5549.

— सं. Caus. 1) Continere, retinere. यः संधारयते मन्युं M.1,3323. 2) Ferre, pati. कष्टां तृष्णां R. 2. 63,68. 3) Sustentare, conservare. त्वया संधार्यते लोकः M. 3,168. Mn. 3,79. 4) Habere. ब्राह्मं तेजः M. 1,6363.

2. धृ.

(Rd. धृङ् 22,64.) Cl. 1. dep. धरते, दध्रे, etc. Decidere, labi. — Firmiter stare; ponere. Govindabh.

ध्वृ.

(Rd. 22,41.) Cl. 1. act. ध्वरति, दध्वार, ध्वर्ता, ध्वरिष्यति, अध्वार्षीत्. Pass. ध्वर्यते. prec. ध्वरिषीष्ट et ध्वृषीष्ट P. 7.2,43. — 1) (कुटिलीकरणे) Curvare. ध्वरति तृणं वायुः Dgd. 2) (हिंसा) Lædere, destruere. भ्रातृव्यमेवैतया ध्वरति Madh. ध्वरति (वधे) Nigh. 2,19. Pass. ध्वृषीष्टा युधि मायाभिः Bh. 9,27. 3) (वर्णे vide Rd. 22,36.) — Des. दुध्वूर्षति P. 7.1,102. Int. दाध्वर्यते P. 7.4,30. Ved. दविध्वतो रश्मयः सूर्यस्य (part. gen. sing.) P. 7.4,65. Caus. ध्वारयति. (cfr. हृ.)

1. पृ.

(Rd. पृ 27,12.) Cl. 5. act. पृणोति, पपार, पर्ता, परिष्यति, अपार्षीत्. — पुपूर्षति. पेप्रीयते, पारयति. Exhilarare, delectare. Cfr. पृण्.

2. पृ.

(Rd. पृङ् 28,109.) In vedis: Cl. 3. Occupare (negotio). वृजिनवर्तिनं नरं सचमन् पिपर्षि विदथे Rv. 31,6. In lingua classica tantum cum præp. व्या præfixis occurrit. Cl. 6. dep. व्याप्रियते P. 7.2,28. °पप्रे, °पर्ता, °परिष्यते, °अपृत, pl. °अपृषत. Part. °पृत. 1) Occupatum esse, occupari (negotio.) c. loc. मा व्यापृतः परकार्येषु भूः M. 2,2126. अन्यस्मिन् कर्मणि व्यापृतं धनुः Çak. 144,21. वैवस्वतो व्यापृतः सत्रहेतोः M. 1,7281. 2) Præfectum esse, præfici (muneri.) व्यापृतो वित्तसंचये R. 2.39,14. व्यापृतो गोषु M. 4,597. — Des. व्यापुपूर्षते. Int. °पेप्रीयते. Caus. °पारयति. 1) Occupare. c. instr. et loc. दक्षिणं तूणमुखेन व्यापारयन् Rgh. 7,57.(54.) °पारयामास करं किरीटे Rgh. 6,19. व्यापारयन्त्यो दिशि दक्षिणस्यां विलोचनानि Rgh. 13,25. 2) Præficere. द्विपानां प्रासार्थमद्रिकुक्षौ व्यापारितः शूलभृता Rgh. 2,38.

3. पृ (पूरणे) vide पॄ.

भृ.

(Rd. भृञ् 22,1. डु (v. टु) भृञ् 25,5. cfr. भृ) Cl. 1. et 3. act. et med. भरति, बिभर्ति P. 7.4,76. भरते, बिभृते. Perf. बभार, dual. बभृव etc. P. 7. 2,13. et बिभरांचकार P. 3.1,39. बभ्रे et बिभरांचक्रे; Fut. भर्ता; भरिष्यति, °ते; Prec. भ्रियात्, भृषीष्ट; Aor. अभार्षीत्, अभृत. Pass. भ्रियते. — Ved. Perf. जभार vide हृ. Pass. भरते. Part. भुरमाण. — 1) Ferre, gestare. धुरं धरित्र्या बिभरांबभूव Rgh. 18, 45.(44.) बिभ्रदापि Rv. 25,13. धनुः Rgh. 17,16. जटाः Mn. 6,6. Pass. Portari, vehi. भुरमाणो विभिः Rv. 119,4. 2) Habere, possidere. श्रियं M. 2,2654. परमं वपुः M. 3,2583. रूपमुत्तमं M. 3,15579. बलित्रयं चारु Ks. 1,39. असाम्प्रोज्ञो बिभृया Rv.39,10. संत्रासमबिभः (perterritus fuit.) Bh. 17,108. नाम बिभ्रति Mn.2,157. 3) Afferre. वसु बिभर्षि हस्तयोः Rv.55,8. अबिभरुः शान्त्यै वारि मूर्धभिः Bh. 17,53. इमा रुद्राय गिरो भरता Vv. 46,1. नमो भरन्तः Rv. 1,7. Pass. विसृष्टधेना भरते Vv. 24,2. नोर्जां बिभरामास तस्यां (non illi vim attulit.) Bh.6,3. 4) Sibi afferre, obtinere. med. अर्वद्भिर्वाजं भरते Rv. 64,14. 5) Nutrire, sustentare. अण्डानि बिभ्रति स्वानि पिपीलिकाः, न भरेयाः कथं नु स्वमात्मजं M.1,3042. गर्भं सुभृतं बिभृत Yv. 8,26. पुत्रं M. 1,3104-5. भार्यां Mn. 9,95. M. 1,1870.2,188.3,2734. भरस्व मां (भृत्यं) M. 3,2637. दरिद्रान् Hit. 1,13. लोकत्रयं Bhg. 15,17. Mn. 3,73.6,89. M. 1,8415. Rgh. 10,15.(16.) सा वन्येन शरीरं पत्युः प्रजासंततये बभार Rgh. 14,82. 6) (पूरणे) Implere. अभार्षीद्ध्वनिना लोकान् Bh. 15,24. जठरं बिभर्ति Hit. 2,34. — Des. बुभूर्षति, °ते et बिभरिषति, °ते P. 7.2,49. Int. बेभ्रीयते, बर्भर्ति etc. Ved. Præs. part. भरिभ्रत P. 7.4,65. Caus. भारयति, अबीभरत्.

Digitized by Google

— अनु. Inferre, injicere. एतमनु ज्ञोषं भरामि (ः वह्नौ प्रक्षिपामि Yv. 2,17. (Cfr. हृ.)

— आ. Afferre. एमामुमाशवे भर Rv. 4,7. आ रयिं भर Rv. 8,1.53,3. मे मन्त्वाभृतं Rv. 25,17.

— उद्. Efferre, auferre. उज्जिह्वंश्च चर्म्वोर्भर Rv. 28,9.

— नि. Part. निभृत Occultus. Rgh. 8,15. M. 3,2702.

— प्र. Offerre. प्र वो मन्द्वो अप्रियं भरन्ति Vv. 92,2. प्र वो भ्रियन्त इन्दवः Rv. 14,4. प्रभृत Vv. 91,5. Rv. 51,12. प्र मंहिष्ठाय गातं भरे Rv.57,1. वाचं प्र मह्ने भरामहे Rv. 53,1.

— प्रति. Obviam ferre, offerre. पातं प्रतिभृतस्य मध्वः Vv. 91,6.

— सं. 1) Parare, comportare. संभाराः संभ्रियन्तां R. 1.11,13. M. 3,15280. संभ्रियन्तु M. 1,2023.8133. संभृत R. 1.12,34. Rgh. 11,34.(32.) Bh. 6,80. मधूनि मधुकरिभिः संभृतानि R. 2.56,8. पंचभिः संभृतं देहं compositum. Hit. 4,68. 2) Offerre. देवेभ्य आज्यं संभ्रियासं Yv. 2,8. 3) Sustentare. संभृता भृत्याः R. 1. 52,8. — Caus. Comportari jubere. संभारय संभारान् R. 1.11,3.

मृ, मृ.

(Rd. मृङ् 28,110.) 1. Verb. neutr. Cl. 6. dep. in temp. specialibus, prec. aor.: in cæteris act. P. 1.3,62. म्रियते, ममार, मर्ता, मरिष्यति. मृषीष्ट, अमृत Part. मृत. — Mori. M. 1,7281. Bhg. 2,20. Bh. 8,37. 17,18. perf. R. 1.28,26. M. 1,6537. fut. Bh. 8,95. R. 2.69,17. M. 1,6141. Imps. pass. मम्रे वीरैः Bh. 14,42. मत्तेनामारि Bh. 15,85. — Epica: म्रियेयं M. 1,6189. म्रियेयुः M. 3,13860. मरिष्ये M. 2,1770. — Vedica: मरति P. 3.1,85. अमरत् P. 3.1,59. मरामहे Rv.91,6. pot. मुरीय Vv. 104,15. — 2. Verb. act. (Rd. मृ 31,22.26.) Cl. 9. act. मृणाति, ममार etc. अमारीत्. Interficere. cfr. मृण् — Des. मुमूर्षति P. 7.1,102. Int. मेम्रीयते, मर्मर्ति etc. Caus. मारयति Interficere. c. acc. Bh. 16,22. तत्र यमो नामारयत् कंचित् M.1,7276. तं पशुमारममारयत् M. 1,6036.3,448.(cfr.3,370.) मार्यमाण M. 1,6037.

— अनु. Mori post aliquem. सा मामनुमरिष्यति R. 2.12,81.

वृ.

(Rd. वृञ् 27,8.34,8. वृञ् 31,16. वृ, वृ 31,20.) Cl. 5. 9. 1. act. et med. वृणोति, वृणुते; वृणाति, वृणीते; वरति, °ते; Perf. ववार (dual. ववृव P. 7.2,13. et वविरव pl. वव्रुः et ववरुः). वव्रे et ववरे; Fut. वरिता et वरीता; वरिष्यति, °ते et वरीष्यति, °ते P. 7.2,38. Prec. व्रियात् et वूर्यात्; वरिषीष्ट P. 7.2,39. वृषीष्ट, वूर्षीष्ट cfr. P. 7.2,41. Aor. अवारीत्. अवरिष्ट, अवरीष्ट, अवृत, अवूर्ष्ट P.7 3,42. Pass. व्रियते aor. अवारि. Pass. refl. अवारि, अवारिष्ट, अवारीष्ट, et = med. etc. Part. वृत et वूर्ण. Part. fut. वार्य, वर्य, वृत्य P. 3.1,101.109. —Alii: वृणाति etc. (Rd.31,20.) — Vedica: Impr. °वृधि P. 6.4,102. conj. (वि)वृणवः perf. 2.s. ववर्थ P. 7.2,64. aor. अवर्. — 1. 1) Eligere. वृण वरं M. 1,3391. R. 2.9,25. वरं वृणीष्व M. 3,6000. Rgh. 2,63. अवृणोत्तेषामदासतां M. 2,2698. ववार रामस्य वनप्रयाणं Bh. 3,6. अग्निं दूतं वृणीमहे Rv. 12,1. Yv. 8,20. तं (पुरोहितं) वृणुध्वं M. 1,6914. वृणुयादृत्विजं Mn. 7,78. रामं वरीतुं परिरक्षणार्थं Bh. 1,17. अवरिष्टाक्षं हन्तुं कपिं Bh. 9,26. Pass. वृणानाः सख्याय Vv. 18,12. In conjugium eligere. न कश्चिद्वृणोति त्वां M. 3,16647. तां न वव्रे पुरुषः M. 3,8567. तं पतिं, भर्तारं, वृणे M. 1.3388.3,2173. वृणीते M. 3,2187. अवृणीत M. 3,10541. वृतो मया भर्ता M. 3,16684. 2) Inprimis cl. 9. dep. (Rd. वृङ् 31,38.) Eligere sibi, optare, expetere, velle. अवृणीत सोमं Rv. 32,3. युम्नं वृणीत Yv. 4,8. यद्वव्रे तदपश्यदाहृतं Rgh. 3,6. Petere aliquid ab aliquo. c. 2 acc. पितरं नो वृणीष्व R. 1.34,29. वरिषीष्ट शिवं तस्याः कल्पशाखिनः Bh. 9,25. वव्रे प्रभुं अवध्यो भवेयं M. 3,13583. 3) Præferre. c. acc. et intr. v. abl. अपक्रमणं सर्वकामैर्वृणे R. 2.34,40. सोमात् सुतादिन्द्रो वृणीता वसिष्ठान् Vv. 33,2. श्रीस्त्वां वृणुते R. 2.70,12. — 2. 1) Tegere, operire. रेणुः पृथिवीं द्यां चावृणोत् M. 3,10970. अवृणोत्त्वां शरैः M. 3,11959. ह्रदिनी वेतसैर्वृता M. 3,2511. मीनैराकाशं वृतं R. 1.44,23. मार्गाः कुतूहलजनैर्वृताः R. 2. 5,16. Part. वृत Circumdatus. शिष्यैः M. 1,5120.

Digitized by Google

सैन्येन M. 5,164. Bh. 5,10. trop. लज्जावृतः M. 3,1852. 2) Abscondere. Part. præs. व्राण Rv. 61,10. 3) Obstruere, præcludere. मार्गं शैलराजी वृणोति M. 3, 8769. — 3. Arcere. न वृण्वते हरी समत्सु शत्रवः Rv. 5,4. क ईं वराते (conj.) Rv. 65.3. न किष्टा गोषु वृण्वते Vv. 32,16. वरितुं वोनिर्वोत्थितं वनं Bh. 9,24. (Vd. वल्तृ et वल्तृ P. 7,2.34.) — 4. Ferre, sustentare. (Xirasvami et Çakatayana.) — Des. विवरिषति, °ते; विवरीषति, °ते; वुवूर्षति, °ते. Int. वेव्रीयते et वोवूर्यते, वर्वर्ति etc. Caus. 1. वरयति, °ते (Rd. वर 25,2.) 1) Eligere. वरं वरय R. 1.43,17. M. 1,6429. वरयस्व M. 2.2410.3,16778. सहायं वरयामास तं R. 1.1,48. आचार्यं M. 3,12015. गुरुं R. 1.10,13. तानदासान् वरये M.2,2411. Ad aliquid. dat. विप्रं यज्ञाय R. 1.11,2. यज्ञार्थं R. 1.10.9. In conjugium eligere. अस्य सुतादयं वरयामहे R. 1.72,5. तां न कश्चिद्वरयामास M.3,16643.1,4369. भर्तारं M. 1,3779.7004.3,2769. देवं पतिं वरय M. 3,2157. c loc. nom. abstracti. देवं पतित्वे वरयस्व M. 3,2140. 2) Petere, expetere. c. 2 acc. शैलेन्द्रं वरयामासुर्गां R. 1.36,16. वरये त्वां तां प्रयच्छ मे M. 3,8571. 3) Obtingere alicui, ab aliquo obtineri. c. acc. pers. वेदा वरयन्तु मां R. 1.65,21. — 2. (Rd. 34,8.) वारयति, °ते. (Vd. वारयध्वात् 2. pl. P. 7.1,42.) 1) Tegere, operire. छिद्रं वारयेत् Mn. 8,239. 2) Arcere, impedire, prohibere. प्रविशन्तं न कश्चिदवारयत् M. 3,2158.2598.1,5360. न वारयेद्गां धयन्तीं Mn. 4,59. पूतं M.3,599. वादित्राणि M. 1,6976. वार्यमाणो ऽपि तेन R. 1.1,49. Bh. 17,37. M. 3,315. Rgh. 14,51. वारितो दाःस्थैः M. 1,2095. Arcere aliquem ab aliquo. c. abl. यवेभ्यो गां वारयति P. 1.4,27. नैषा वारयितुं शक्या धर्मात् M. 3,16685. R. 2.25,2. Et c. acc. (?) न तद्वारयितव्यास्मि यत् कुर्यां M. 1,3698.

— अप. 1) Aperire. अपां बिलमप तद्ववार Rv. 32,11. अपावर् Rv. 11,5. अवृणोरप Rv. 51,3.4. गवामप व्रजं वृधि Rv. 10,7. अप दुरो वः Rv.121,4. 2) Revelare, manifestare. शयनं विभ्रमरताम्यपावृणोत् Rgh. 10,7.

— अपि. Abscondere. अपीवृत Rv. 121,4.

— आ. 1. 1) Eligere. अनावृता कन्या M. 1 1735.3,1858. 2) Optare, desiderare. इन्द्रावरुणयोरव आवृणे Rv. 17,1. आ देव्या वृणीमहे ऽवांसि Vv. 97,2. यज्ञमावृणे Vv. 59,11. — 2. 1) Tegere, operire. जीमूतसंघातैरम्बरमावृणोत् M. 1,1296. धारा आवृण्वन् व्योम M. 3,12136. Bh. 9,24. तमसा लोकं M. 1,4232. धूमेनाव्रियते वह्निः Bhg. 3,38. part. आवृत stipatus. R. 2.14,29. 2) Implere. य आवृणोति ब्रह्मणा श्रवणौ Mn. 2,144. 3) Comprehendere, amplecti. सर्वमावृत्य तिष्ठति Bhg.13,13. M. 1,3550. 4) Occulere, abscondere. आवृणोदात्मनो रन्ध्रं Rgh. 17, 62(61). Vd. मुल्वो वेन आवः P. 2.4.80. 6.4,73. 5) Obstruere, præcludere. पन्थानं R. 1.23,28. लोचनमार्गमावृण्वन् Rgh. 7,42.(37.) किमर्थमावृता लोका मम M. 1.8339. — 3. Arcere. आवव्रे मुषल्नी तं Bh.14,109. — Caus. 1) Operire. आवार्य गगणं मेघः R. 1.32,11. 2) Occulere. आवार्य गुल्मैरात्मानं M. 3, 2370. 3) Arcere. बाणवर्षं शरैरावार्य M. 1,4102. तमावार्य बाहुना M. 2,2431.

- - अपा. Aperire. आस्यमपावृतं M. 1,1341. 5,282. द्वारं Bhg. 2,32. घरूमपावृधि Rv. 7,6. अपावृधि परिवृतं राधः Vv. 27,2. अप द्रुहस्तम आवर् Vv. 75,1.

- - उपा. Ved. उपावृधि P. 6.4,102.

- - प्रा. Indui, amiciri. c. acc. प्रावृत्य कृष्णवासांसि M. 1,2033. वस्त्रार्द्धप्रावृत M. 3,2423. Inde: pass. अयं पटः प्रावरितुं न शक्यते Mrch. 67,19.

- - व्या. 1) Aperire. द्वारावृतस्य व्यावः Vv. 95,6. वि दुरो न आवः Rv. 113,4. व्यस्मदा काष्ठा अर्वते वः Rv. 63,5. 2) Arcere. व्यावृत्य राज्ञानं M. 3,363.

- - समा. 1) Operire. तान् वाससा समावृणोत् M.3,2310.2,2295. मां शिलावर्षेण M. 3,828. Trop. धर्मेणासि समावृता M. 3,2356. योगमाया°, मोहजाल° Bhg. 7,25.16,16. Bh. 8,63. 2) Præcludere. तव लोका समावृताः M. 1,8313. 3) Arcere, impedire. सैन्यस्य शकृन्मूत्रे समावृणोत् M. 3,10329.

— उद्. Eligere. हृदयमप्येतद्वद्वरस्व मे R. 2.11,9.

— उप. Int. उपवर्वृहि (ः उपधेहि) Nir. 4,20.

— नि. 1) Circumdare, defendere. निवत्सुरधिपं Bh. 14,29. 2) Coercere. अवासृजो निवृता अपः Rv. 57,6. — Caus. 1) Tegere, circumdare. तान्

Digitized by Google

शोचमाना न्यवारयन् M. 1,4961. 2) Arcere, impedire. निवारयेयमिन्द्रं वर्षमाणं M. 1,8172. निवारिताहं संगता पुत्रकाम्यया R. 1,37,23. निवार्य वादित्रगणं M. 1,5352. निवारयन् संग्रामे बलात् तं M. 3,688.741.1,6765. C. abl. (ab aliquo). स स्निग्धो ऽकुशलान्निवारयति यः Hit. 2,134. M. 3,2266. 3) Pass. Peti, expeti. (?) (वृक्षस्य) यदि दैवात् फलं नास्ति छाया केन निवार्यते Hit. 3,10.

- - विनि. Caus. Arcere. Pass. दैवेन विनिवारितं M. 3,11489. वार्ता ऽपि तत्र प्रवेशे विनिवार्यते M. 1,1756. व्याधयो वैद्यैः M. 3,13857.

— निस्. Part. निर्वृतः Securus. Mn. 1,54. R. 2.33,24. M. 3,3062.

— परि. Circumdare. तं श्रोतुं कथाः परिवव्रुः M. 1,3.3,933. Part. परिवृत 1) Circumdatus, stipatus. शिष्यैः, देवैः etc. M. 2,1628.2562.3,1727. R. 2.14,36.34,10. 2) Occultus. Vv. 27,2. — Caus. Id. तं यान्तं पर्यवारयन् R. 1.5,2. M. 1,5154. शयानं शकुना पर्यवारयन् M. 1,2947. Ger. परिवार्य Circum. तं प° तस्थुः M. 1,1428.5770. R. 1.36,10. प° उपविविशुस्तं M. 3,461. तां प° शनैर्जग्मुः R. 2.34,13. तं प° ववृषुः शरवर्षेण M. 1,4101. Part. परिवारित 1) Stipatus. ज्ञातिभिः R. 2.84,15. M 2,1629. 2) Indutus. अजिनैः M. 3,2057.

- - संपरि. Caus. ger. Circum. तं संपरिवार्योपाविशन् M. 3,10234.

— प्र. 1) Eligere. प्रवृणुते वरं M. 3,17186. प्रवृणीष्व यदिच्छसि M. 3,17196. Bh. 20,23. प्र त्वा दूतं वृणीमहे Rv. 36,3. 2) Tegere. प्रावारिषुः क्षोणीं Bh. 9,25. 3) Induere sibi (vestem). वस्त्रं प्रावृणोत् M. 3,2977. 4) Arcere. प्रवृणोति भूयसः शत्रून् Vv. 82,6. — Caus. 1. Petere, præferre. तं देवा प्रवरयामासुर्निरासुष्यान्यं M. 3,10810. 2. 1) Tegere. प्रवार्य सन्तं M. 3,10476. 2) Defendere. donare (?). ननु भोज्येषु पानेषु वस्त्रेष्वाभरणेषु च प्रवारयसि नः R. 2.77,15.

— प्रति. Caus. 1) Arcere. अयुक्तमित्यन्ये तं प्रत्यवारयन् Bh. 17,49. M. 4,1896. 2) Repellere. शिलावर्षं शरवर्षेण R. 1.28,16. M. 3,12217. तेजसा प्रतिवारितः M. 3,16643.

— वि. 1) Petere. तां व्यवृण्वन् पार्थिवाः M. 1,4413. 2) Aperire. वि दारा वृणवो दिवि Rv. 48,15. (conj.) विवरुषा गोभिरन्धः Rv. 62,5. ज्योतिषा वि तमो ववर्थ Rv. 91,22. विवृत्य नयने M. 1,6275. मुखं M. 3,12931. वासो मे मालती विवृणोतु M. 1,2935. विवृत Nudus. M. 1,2912. 3) Trop. Revelare. छिद्राणि साधूनां M. 3,13755. चित्तवेदनां Bh. 7,73. अभिप्रायस्य पापत्वान्नैवं विवृणोमि M. 1,5687.6952. ऊर्वमुशिजो विवव्रुः Vv. 90,4. पौरा एकवाक्यं विवव्रुः Rgh. 6,85.

— सं. 1) Tegere, operire. वस्त्रेण संवृत्य मुखं M. 2,2623. धाराः संवृण्वत्यः समन्ततः M. 3,10981. Part. संवृत Opertus. M. 1,2246. विषेण M. 3,2623. लज्जा° M. 3,1835. Occultus. लिंगैर्मुदः संवृतविक्रियाः Rgh. 7,30(27.). Stipatus. ब्राह्मणवृन्दैः M. 3,571.2070. यानैर्नागैश्च M. 3,1017. 2) Coercere. संवरिषीष्ठाः शत्रोः पराक्रमं Bh. 9,27. — Caus. Id. अस्त्रैः संवार्य तान् M. 3,14994.14868.

- - अभिसं. Part. Opertus. शैलौ नीहारेण M. 1,6022. Indutus. वस्त्राजिनैः M. 3,2731. Stipatus. जनौघैः M. 2,912.

सृ.

(Rd. 22,37.25,17.) Cl. 1 et in Vd. cl. 3. act. सरति (et धावति P. 7.3,78.) सिसर्ति; ससार dual. सस्रुव P. 7,2,13. सर्ता, सरिष्यति, prec. स्रियात्, aor. असार्षीत् et असरत् P. 3.1,56.7.4,16. — 1) Ire. स ससार M. 1,1696. सस्रुः Rv. 52,5. मृगाः प्रदक्षिणं सस्रुः Bh. 14,14. 2) Adire. दमयन्तीं सृत्वा M. 3,2728. अग्ने त्वा वाजं सरिष्यन्तं aditurum v. allaturum. (?) Yv. 2,7.14. 3) Fluere. त्रेधा सस्रुरापः Vv. 101,4. अवासृजः सर्तवे सिन्धून् Rv. 32,12. सर्तवा अपः Rv. 55,6. — सिसर्ति Nigh. 2,14. असृर्ते, सृर्ते (e. स्वृ ?) Nigh. 4,3. — Des. सिसीर्षति. Int. सेस्रीयते, सर्सर्ति. Vd. सर्सृते Nigh. 2,14. Caus. सारयति (Rd. 32,107. Cl. 10. act.) Extendere.

— अति. Caus. Extendere. वल्गं अतिसारयामास M. 3,665.

— अनु. Secundum ire, sequi. अनुसरेत् सरस्वतीं Mn. 11,77. M. 1,3989. पन्थानमनुसस्रुः M. 3,11556. c. gen. तेषामनु प्रदिवः सस्रुरापः Vv. 90,4. — Caus. Persequi. दस्यवो ऽनुसार्यमाणा रश्मिभिः M. 1,4309.

— अप. Abire. दूरमपसर Hit. p. 18,18.58,18. — Caus. Abire jubet; amovere, dimittere. स्त्रीम्लेच्छान् मन्त्र-

Digitized by Google

कान्ते ऽपसारयेत Mn. 7,149. अपसार्यतामयं Mrch. 296,3.

— अभि. Aggredi. तवेनाभिससार M. 2,2225. 3,2388. अभिसृत्य राजानं M. 1,3002. Adoriri, irruere. प्रधाव पातयाभिसर M. 1,1175. — Caus. Visitare, adire. एषा भवन्तमभिसारयितुमागता Mrch. 230,5. नदीभिरभिसार्यमाणं महार्णवं M. 1,1221.

- - अत्यभि. Transgredi. तमासीनमत्यभिसृताः M. 1,3851.

— उद्. Caus. Expellere. उत्सारयत तान् M. 3,11872.

- - प्रोद्. Caus. 1) Concedere, dare. प्रोत्सारितार्द्धासनः Hit. 2,154. 2) Excitare, exhortari. प्रोत्सार्यमाणो जगाद M. 3,10620.

— उप. Aggredi. तानुपसृत्य M. 2,2596. Concumbere cum viro. त्वां भूषितमुपसर्तुं M. 3,8587. (Inde: उपसर्या P. 3.1,104.)

— निस्. Exire, egredi. ग्रामादरण्यं निःसृत्य Mn. 6,4. निःसृताः कान्तरात् R. 1.30,17. शरीरान्निःसृतः कलिः M. 3,2837. इति सभ्यानां निःसृता गिरः M. 2,2180. — Caus. Facere ut exeat. असि वक्त्रादिप्रर्षे द्रुतं निःसारितो मया M. 3,12995. Abigere. Hit. p. 65.19.83,5.

- - विनिस्. Part. विनिःसृत Egressus. अनिलः काननेभ्यः R. 2,44,9. सुतास्तुम्बभेदात् R. 1. 39,17. तस्य शापाग्निः M. 3,2838. Exortus. यत्र शब्दो विनिःसृतः R. 1.28,7. M. 3,187.1739.

— परि. Circumire, circumfluere. आपः परिसस्रुः M. 3,10983.

— प्र. 1) Procedere, prodire. व्याला न प्रसरन्ति तत्र R, 2.59,10. यतः प्रवृत्तिः प्रसृता पुराणी Bhg. 15,4. 2) Profluere. प्र क्षोदसा सस्र एषा सरस्वती Vv. 95,1. 3) Protendi. प्र बाहवा सिसृतं Vv. 62,15. Part. प्रसृत Modestus. R. 1.12,2. — Caus. 1) Proponere, exhibere. वणिजो न प्रसारयन् R. 2.48,3. पण्यं प्रसारितं Mn. 5,129. 2) Protendere. प्रसार्य बाहू चरणौ च M. 3,845. देहं Bh. 10,44. हस्त, पक्षौ, ग्रीवां Hit. p. 10,18.85,7.114,13.

- - विप्र. Dimanare, propagari. तेषां भिन्नो ऽष्टधा विप्रससार वंशः Rgh. 16,3.

— वि. 1) Protendere. nudare. विसस्रे तन्वं जायेव पत्ये Nir. 1,19. 2) Extendi. वि पृथिवी सस्र उर्वी Vv. 36,1. — Caus. Protendere. विसार्य दृष्टिं R. 1.42,6.

— सं. Adire, obtinere. पापान् संसृत्य संसारान् Mn. 12,70. — Caus. Circumvolvere. भूतानि संसारयति चक्रवत् Mn. 12,124.

- - अनुसं. Caus. Dimittere. अनुसंसार्य तान् M. 3,11552.

स्तृ, स्तॄ.

(Rd. स्तृञ् 27,6. स्तॄञ् 31,14.). Cl. 5 et 9. act. et med. स्तृणोति et स्तृणाति, स्तृणुते et स्तृणीते; तस्तार, तस्तरे; fut. स्तर्ता, स्तरिता, स्तरीता P. 7. 2,38. स्तरिष्यति, °ते et स्तरीष्यति, °ते; prec. स्तर्यात् P. 7.4,29. स्तीर्यात्, स्तृषीष्ट, स्तरिषीष्ट, स्तीर्षीष्ट P. 7.2,39. aor. अस्तार्षीत्, अस्तारीत्, अस्तृत, अस्तरिष्ट, अस्तरीष्ट, अस्तीर्ष्ट P. 7. 2,42. Part. स्तृत et स्तीर्ण P. 8.2,42. — 1) Sternere, expandere. स्तृणीत बर्हिरध्वराय Vv. 43,2.13,5. बर्हिस्तिस्तिराणाः (Perf. part.) Rv. 108,4. 2) Tegere, operire. शिरोभिर्महीं तस्तार Rgh. 4,63.7,58.(55.). वेदिं स्तृणाति Kat. S. Yv. 2,2. त्वक्षेण पत्रिणां वक्षो ऽस्तृणात् Bh. 17,102. व्रते स्तीर्णे sacro votivo adornato. R. 1.21,5. 3) Sternere, occidere. स्तृणाति Nigh. 2.19. — Des. तिस्तीर्षति, °ते, तिस्तरिषति, °ते, तिस्तरीषति, °ते P. 7.2.41. Int. तास्तर्यते, तेस्तीर्यते, तास्तर्ति. Caus. स्तारयति, अतिस्तरत् et अतस्तरत् P. 7.4,95. Tegere. भूमिमतस्तरद्धतैः Bh. 15,48.

— अव. Tegere. रक्षोहणो वो ऽवस्तृणामि (sc. दर्भान्) Yv. 5,25.

— आ. Sternere, expandere. कृष्णाजिनमस्मिन् (शकटे) आस्तृणाति Kat. S. Yv. 4,30. दर्भास्तरणमास्तीर्य M. 3,15142. Tegere. कुशैरास्तीर्य मेदिनीं M. 2,1155.

- - समा. Tegere, extinguere. अग्निं समास्तरन्नदीभिः (aor. ep.) M. 1,1495.

— उप. Sternere, parare. उपस्तीर्णा सभा M. 2,2033.

— परि. Sternere, expandere. कम्बलान् परितस्तरुः Bh. 14,11. परिस्तीर्य जुहावाग्निं M. 1,6975.

— वि. Dispandere, expandere. बर्हिर्विंया विस्तृणीतां Vv. 17,1. तेन जालं विस्तीर्णं Hit. p.

Digitized by Google

8,14. तेनास्यं विस्तृतं कृतं M. 3,12905. Trop. विस्तीर्य महत्स्थानं M. 1,51. विस्तीर्यते यशो लोके Mn. 7,33. Part. विस्तीर्ण Extensus, magnus. M. 2,1819. 3,2511. — Caus. Id. विस्तारयेद्दलं Mn. 7,188.

— सं. Sternere, expandere. अजिनानि संस्तीर्य M. 1,7163. Tegere. दिव्यास्तरणसंस्तीर्णं शयनं M. 2,1819. सभां संस्तीर्य रत्नैः M. 2,1774.

स्पृ, स्तृ, स्मृ.

(Rd. 27,13.) Ved. Cl. 5. act. स्पृणोति, पस्पार etc. स्तृणोति Vp. स्मृणोति Durgas et Ramas. etc. 1) Exhilarare, lætari. धनस्पृतः Rv. 36,10 2) Tueri, custodire. 3) Vivere.

स्मृ.

(Rd. 22,35.). Cl. 1. act. स्मरति, सस्मार, plur. सस्मरुः P. 7.4,10. स्मर्ता, स्मरिष्यति, अस्मार्षीत्. Ep. etiam dep. स्मरते etc. Pass. स्मर्यते, prec. स्मृषीष्ट et स्मरिषीष्ट P. 7.2,43. — 1) Meminisse, memoria tenere. c. acc. तत्किल्बिषं स्मरे धर्मं नान्यत् पापमहं स्मरे M. 1,2423. न सस्मार तं शापं काममोहितः M. 1,6911. स्मरन्तः परिक्लेशान् M. 3,313. Cùm sequenti futuro sensu præt. P. 3.2,112. स्मरति दाशरथिरमुं हनिष्यति Mgh. 1,68. 2) Reminisci, in memoriam revocare. समयं स्मरस्व M. 1,3005. ज्ञातीः स स्मरते बह्वीः M. 3,8246. स्मरन्नपि अब्रवीन्न स्मरामि M. 1,3006. Bh. 6,21. मायाः सस्मर्य सम्प्रति Bh. 9,47. Recordari, memorem esse. c. acc. v. gen. स्मरेः कृच्छ्रेषु मां M. 1,4239.3,1792. न स्मरिष्यति कौशल्यां सुदुःखितां R. 2.3!,14. मनसा स्मरन्निन्द्रियार्थान् Bhg. 3,6. 8,14. यानं सस्मार कौवेरं Rgh. 15,45. अस्मार्षीद्दुर्गेयं Bh. 15,94. लेखनार्थाय गणेशः स्मर्यतां M. 1,74. c. gen. कियच्चिरेणार्यपुत्रः पुनरस्माकं स्मरिष्यति Çak. 126,13. यस्य स्मरते वासवः M. 3,8446. तस्य स्मृत्वा M. 3,226. Bh. 8,118. 3) (उत्कण्ठापूर्वकं स्मरणं P. 1.3,46.). Desiderare. c. gen. P. 2. 3,52. समयो गन्तुं, भ्रातरः स्मरन्ति ते M. 3,12281. 277. पुनरेष्यामि यदा मे स्मरिष्यसि R. 2.70,15.30,16.— Part. स्मृत Æstimatus, vocatus. मम तुल्यावुभौ स्मृतौ M. 1,6138. तेन नारायणः स्मृतः Mn. 1.10.20.46. तद्दानं सात्विकं स्मृतं Bhg. 17,20. — Des. सुस्मूर्षते P. 1.3,57. Recordari velle. रामं सुस्मूर्षमाणः Bh. 8,31. Int. सास्मर्यते P. 7.4,30. सास्मर्ति. Caus. 1) स्मारयति, असस्मरत् P. 7.4,95. Facere ut recordetur, in memoriam alicui aliq. revocare. स्मरन्तं त्वामाज्ञमीढ स्मारयिष्यामि M. 2,2484. तेन शास्त्रमस्मार्यत सः Bh. 17,109. स्मारितो ऽस्मि तं M. 3,11323. स्मारयिता ते ऽहं M. 2,2530. 2) स्मरयति. Facere ut desideret. c. gen. P. 2.3,52. (cfr. Rd. 19,46.).

— अनु. Recordari. c. acc. मामनुस्मर Bhg. 8,7. M. 3,2387. धर्मं Mn. 2,217.7,87. तस्य वधं M. 1,6867.

— प्रति. Reminisci. प्रतिस्मरेयामिवैः Vv. 104,6.

— वि. Oblivisci. c. acc. सौधवासं विस्मरन् Rgh. 19,2. नायं वैरं विस्मरते M. 3,15705. c. gen. शस्त्राणां व्यस्मरन् Bh. 17,10.

— सं. Recordari. c. acc. न राज्यं संस्मरिष्यति R. 2. 36,6. पितरं R. 2.69,2. संवादं Bhg. 18,76. M. 1,6723. 2,612. Pass. संस्मर्तव्यस्ते ऽहं M. 3,2631. c. gen. संस्मरन् मैथिल्याः Bh. 6,12. — Caus. In memoriam alicui aliq. revocare. शीघ्रं त्वां संस्मार्य M. 2,2537.

- - अनुसं. Recordari. शापमनुस्मृत्य M. 1,6911. 3,2619. Desiderare. गृहेभ्यः प्रवसन् प्रियाणामनुसंस्मरन् M. 4,149.

- - अभिसं. Recordari. c. acc. M. 3,15758.

स्वृ.

(Rd. 22,34.). Cl. 1. act. स्वरति, सस्वार, सस्वरुः P. 7.4,10. स्वर्ता et स्वरिता P. 7.2,44. स्वरिष्यति P. 7.2,70. अस्वारीत् et अस्वार्षीत्. — Des. सिस्वरिषति et सुस्वूर्षति. Int. सास्वर्यते P. 7. 4,30. सास्वर्ति. Caus. स्वारयति, असिस्वरत् — 1) Sonare. (स्वर). 2) In Vedis: Laudare, cantare. स्वरति Nigh. 3,14. योजनं सस्वर्ह सः Rv. 88,5. स्वर्य Laudandus. Rv. 32,2. (स्वरण Inclutus. Rv. 18,1.) 3) Vexari dolore, flere.? 4) Ire, se movere. स्वरति (गतिकर्मा) Nigh. 2,14.

— अभि. Comprobare. स्तोमां अभिस्वर Rv. 10,4.

— सं. Dep. P. 1.3,29.n. स्वरते etc. Vexare. (शत्रुं) संस्वरिषीष्ठाः प्रधने Bh. 9,28.

हृ.

(Rd. हृञ् 32,2. हृ 25,15.). Cl. 1 act. et med. हरति, °ते; जहार, जह्रे; हर्ता; हरिष्यति, °ते अहार्षीत्, अहृत. Pass. ह्रियते, अहारि etc. — Ep. Part. pass. ह्रियत्. Ved. भरति P. 8.2,32.n.

Digitized by Google

et cl. 2. (प्र) हर्मि, cl. 3. जिहर्ति (Rd. 25,15.). perf. जहार, जह्रे; aor. अहाः (अव) part. हरयाण Nir.5,15. — 1) (स्तेयं) Furari, rapere. तेन जह्रे ऽमृतं Bh. 2.39. शकुना वासो हरन्ति मे M. 3,2315. जहार भार्यां रामस्य R. 1.1,51. Bh. 6,49. राष्ट्राद्ध्रियन्ते दस्युभिः प्रजाः Mn. 7,143. ह्रियसे बलात्तेन M. 1,6672. R. 1.54,3. तान् ह्रियतो दृष्ट्वा M. 3,11489. Ved. जिहर्ति Rapere, violenter agere. Trop. Rapere, abripere. इन्द्रियाणि हरन्ति मनः Bhg. 2,60.6,44. Bh. 2,19. 2) Tollere, demere. उपानहौ हरेत् Mn. 4,72. मातुः शिरो ऽहरत् M. 3,10184. Bh. 15,116. 3) Trop. (नाशनं) Auferre, perdere. दर्पमस्य हराम M. 2,808. तदस्य हरति प्रज्ञां वायुर्नावमिवाम्भसि Bhg. 2,67. क्रोध एनं हरति M. 1,5140. 4) Excedere, superare. हरन्तीं श्रियं श्रियः Bh. 5,71. 5) (स्वीकारः) Adipisci, hereditate accipere. दौहित्रो हरति पुत्रस्य धनं Mn. 9,131. sqq. 6) (प्रापणं) Ferre, ducere. भारं हरति ग्रामं Mdh. पृश्निर्यद्धो जभार Vv. 56,4. बलिं हृ Sacrum facere. Mn. 3,108.121. बलिं जभ्रुः शीर्षाण्यभ्यानि Vv. 18,19. 7) Abducere, abstrahere. हरामि तौ मृगयुवौ Bh. 5,47.— Huc referendum est: हृणीङ् रोषायां (Rd.36,29.) हृणीयते. Irasci. Inde: तुभ्यं वरुणो हृणीते Vv.86,3. किमस्मभ्यं हृणीषे Vv. 104,14. हृणान Iratus, furens. Rv. 25,2. (cfr. ह्री). — Des. जिहीर्षति, °ते. Rapere velle. राज्यमस्य जिहीर्षति M. 1,7480. अन्तको ऽद्य न मां जिहीर्षति प्रसह्य सिंहो मृगीमिव R. 2.20,48. Int. जेह्रीयते, जर्हरीति, जरि° जरी°; जर्हर्ति, जरि°, जरी°. Caus. हारयति, °ते. Ferendum, afferendum curare. c. 2 acc. v. acc. et instr. हारयति भारं तं v. तेन P. 1.4,53. Rapi sinere. खड्गमज्ञोहरद्विषा Bh. 15,84.

— अनु. 1) Inferre, injicere. cfr. भृ. 2) Exhibere, imitari. वपुरनुहरति तव रतिज्ञयलेखं Gov. 8,4. 3) dep. Indolem parentis imitari, nancisci. पैतृकमश्वा अनुहरन्ते मातृकं गावः P. 1.3,21.n.

— अप. 1) Abripere. न मृगयाभिरतस्तमपाहरत् Rgh. 9,7. निद्रयापहृता M. 3,2339. 2) Tollere, auferre. नात्मनो ऽपहरेत् स्रजं Mn. 4,55. शिरः कायात् M. 3,11520. Trop. संन्यासेनापहृत्यैनः Mn. 6,96. अप्रक्लान्तानामपाहारि सत्त्वं Bh. 15,64. 3) Abducere. मोहितं रणादपाहरत् M. 3,719. 4) Abjicere. शैलगुरुमप्यपाहरत् Rgh, 11,30.(28.) — Caus. Facere ut abripiatur, abripere, rapere. येनाश्वो ऽपहारितः R. 1.42,2. Rgh. 3,50.

- - व्यप. Auferre, tollere. शिरो व्यपाहरत्तस्य M. 2,1584. सखितां शाल्वाद्व्यपहर M. 3,870.

— अभि. Rapere, tollere. शक्तिरभ्यहरत्तस्य शिरः M. 3,14610. — Caus. Resistere, oppugnare. अभ्यहारयत्, रथवंशेन परिवार्य तं M. 3,15720.

— अव. 1) Seponere, abjicere. ते धनूंष्यवहर, नेमानि हि शक्ष्यन्ति सोढुं मे बलं M. 4,1304. 2) Dejicere. तुभ्यं शुष्णमुदमेघे अवाहाः Rv. 116,3. Subtus infligere. इन्द्र अस्या अव बधर्जभार Rv. 32,9. — Caus. Dare, solvere jubet. c. 2 acc. Pass. अवहार्यन्त शुल्कं तैः M.2,249. अवहार्यो दमं Mn. 8,196. Reddi jubere. आधिश्चोपनिधिश्च अवहार्यौ Mn. 8,145.

- - अभ्यव. Caus. Resistere, oppugnare jubet. व्यूह्य व्यूहं हरीनभ्यवहारयत् M. 3,16369.15905.

- - उपाव. Afferre, adducere. अपवर्गोपावह्रियमाणः Yv. 8,56.59.

- - व्यव. 1) Agere. अधर्मिष्ठैरुपायैः प्रजा व्यवहरन्ति M. 3,12861. 2) Mercaturam facere. c. gen. शतस्य व्यवहरति P. 2.3,57. 3) Litigare, pugnare. तौ व्यवाहरतां युद्धे M. 4,1870.1924. 4) Recuperare. तुष्टाः शान्तिं व्यवहरन्ति M. 3,1462.

— आ. 1) Afferre, adducere, dare. उदकुम्भं सुमनस आहरेत् Mn. 2,182. अस्मै कांस्यमाहार्षीत् M. 2,1751. गुर्वर्थमाहरेत् Mn. 2,245. यत् सोमा भूयो भर (ɔ: आहर) Yv. 4,16. Trop. भूयः प्रीतिमाहर्तुं मर्हसि M. 3,3023. 2) Reportare. नाहर्तुं शक्यते पुनः M.3,2812. 3) Prehendere, capere. आन्यं दिवो मातरिश्वा जभार Rv. 93,6. Vv. 33,10. सोममाहरिष्ये M. 1,1349. 4) Obtinere (filium), parere. सगोत्रात् पुत्रमाहरेत् सा Mn. 9,190. 5) Facere (sacrificium.) आहरिष्यामि तत्सत्रं M. 1,2023. अश्वमेधान् M. 1,3764. चातुर्मास्यानि Mn. 6,10. यज्ञानाहर्तुः (?) M. 3,9983. — Des. Recuperare velle. राज्यमपहृतमाजिहीर्षमाणे M.1,6247. Caus. 1) Afferre, solvere jubet. करमाहारयिष्यामि सर्वान् M. 2,987. 2) Exigere tributum. आप्ते राष्ट्रादाहारयेद्बलिं Mn. 7,80.10,119. 3) Portare jubet. अग्निमाहारयेदेनं Mn. 8,113. 4)

Digitized by Google

Exhibere, adhibere. Trop. बलमाहारयामास M. 1,6030. रोषं iratum fieri. R. 1.60,19. M. 3,11490. संत्रासं perterritum fieri. R.2.60,20. हर्षं lætum fieri. M. 3,867.

- - अभ्या. Afferre, dare. अर्घ्यमभ्याहरंस्तस्मै M. 1,3733.

- - उदा. Referre, narrare. उदाहरन्तीतिहासं M. 2,2314. 3,1029. वैदिकमुदाहरेत् Mn. 11,96. यथावृत्तमुदाहृतं M. 3,2190. Pronunciare. नोहरेद्गुरोर्नाम केवलं Mn. 2,199. ओमित्युदाहृत्य Bhg. 17,24. उदाहृत Nuncupatus, vocatus. Bhg. 13,6.17,19. Bh. 1,1.

- - प्रत्युदा. Respondere. तं प्रत्युदाहरत् R. 1.52,10.

- - समुदा. Part. समुदाहृत Relatus, dictus. Mn. 1,50. R. 1.14,23. M. 3,930.

- - उपा. Facere. अहः कस्मादुपाहरन्त्यस्मिन् कर्माणि Nir. 2,20. यत्नमुपाहृत्य M. 3,1353. Offerre. गुर्वर्थं M 1,758.

- - प्रत्या. 1) Recuperare. कथं हृतं तस्य वपुः कथं प्रत्याहृतं M. 3,8655. 2) Vocem emittere. प्रत्याहरन्ति क्रव्यादाः M.2,2649. वाष्पाकुलां वाचं प्रत्याहरन्ती तमब्रवीत् M. 3,2177.

- - व्या. 1) Explicare. प्रश्नान् व्याहरिष्यसि M. 3,12466. संहारान् R. 1.30,3. 2) Narrare. देशस्य विस्तरं R. 1.33,25. व्याजहार कथाः शुभाः R. 2.53,5. तद्व्याहरिष्यामि यदभिप्रार्थितं मया R. 2.11,3. 3) Dicere, loqui. वाक्यं व्याजहार मुनिं R. 1.48,1. M. 2,1401.3,2091. वाचि व्यहृतायां Yv. 8,54. राक्षसत्वं भजस्वेति तं व्याजहार R. 1.27,11. ओमिति व्याहरन् Bhg. 8,13. किं व्याहरसे क्षितौ न व्याहरिष्यसि M. 3,3047. मा मेति व्याहरति Rgh. 15,84. 4) Respondere. मां व्याहर M. 2,776.3,2152. R. 2.39,8. 5) Sonum emittere, clamare. व्याहार्षुस्तुमुलान् शब्दान् Bh. 15,2. व्याहृताः पुण्यशब्दाः R. 2.65,6. गिरौ व्याहरतां मृगाणां M. 3,15668. R. 2.71,24. तेषामति व्याहरतां Valde clamantium. M. 1,8258.

- - अभिव्या. Caus. Explicare, pronuntiare. नाभिव्याहारयेद्ब्रह्म Mn.2,172.

- - अनुसमभिव्या. Cfr. Wilkins Gram. 397.

- - प्रव्या. 1) Prædicere. एवं प्रव्याहृतं पूर्वं मम मात्रा M. 1,7240. 2) Vociferari, rudere. गोमायुः प्रव्याहरत् M. 3,15673.

- - समा. 1) Colligere, cogere. भैक्ष्यं समाहरत् M. 1,6951. सर्वं समाहारि Bh.15.107. वन्याः समाहृताः Bh. 8,63. 2) Perficere. समाहर्तुं क्रतुं R. 1.58,4. 3) Exstinguere. लोकान् Bhg. 11,32. (Cfr. सं.)

— उद्. 1)Eripere, extrahere. व्यालमुद्धरते बिलात् Hit.3,30. पतितां कूपात् M.1,3299. शरं निषंगात् Rgh. 2,30. M. 3,11186. 2) Liberare. कौरवार्णवमग्नां मामुद्धरस्व M. 2,2293. उद्धृता आपदः प्रजाः M.3,141. उद्धरेदात्मनात्मानं Bhg. 6,5. 3) Evellere, exstirpare. उद्धरति निर्दाता कक्षं Mn. 7,110. सपत्नान् समोद्धर M. 1,5719.3821. तानुद्धरेयुः समूलान् M. 3,221. Rgh.4,66. 4) Extendere. पाणिमुद्धरेत् Mn. 4,58. 5) Erigere, evehere. नष्टो वंशः पाण्डुना पुनरुद्धृतः M. 1,4923. 3,6012. राजान उद्धरन्ति प्रजास्तप आस्थाय M. 3,140. — Des. Levare, sublevare velle. गुरून् भृत्यांश्चोज्जिहीर्षन् Mn. 4,251. Caus. Extrahi jubere. प्रहर्त्रीः शल्यमुद्धारयतामुरस्तः Rgh. 9,79.(78.) Erigere. M. 3,10946. (cfr. समुद्.)

- - अभ्युद्. Destinare. कांचनं यज्ञार्थमभ्युद्धृतं Mrch. 120,7. — Caus. Eripere. कपालमभ्युद्धार्य भोक्तुमिच्छत् M. 3,13326.

- - प्रोद्. Erigere, extollere. स वराहो भूत्वा प्रोज्जहार वसुमतीं R. 2.110,4.

- - समुद्. 1) Exstirpare, exstinguere. न शक्तितास्ते समुद्धर्तुं M. 1,3821. R. 1.14,38. 2) Erigere, sublevare. वसुमतीं योजनशतं समुद्धरति वराहः M. 3,10946. 3) Evehere, sublimem, potentem reddere. वंशं M. 1,4271.3,5059.

— उप. 1) Offerre. धनं मात्र उपजहार M.1,4469. गुर्वर्थं M. 1,757. Bhg. 9,26. हयमेधान् M. 3,8379. Afferre. सर्वाणि तत्रोपजहार M. 1,7208. 2) Exstinguere. त्वयोपहृताः क्षत्रियाः M. 2.861. — Des. Offerre velle. राज्ञो रुद्रायोपजिहीर्षसि M.2,862. Caus. 1) Offerre jubet. c. 2 acc. मां प्रियाण्युपहारय Bh. 8,81. 2) Offerendum curare. अर्घ्यं R. 1.20,9.

- - समुप. Offerre. peragere. यज्ञं समुपाहरत् R. 1.40,2.

— नि. Offerre, dare. निहारं निहराणि ते Yv. 3,50.

— निस्. 1) Efferre, exportare. निर्हृत्य प्रेतान् Mn. 5,91. शवं Mn. 10,55. प्रतिषिद्धानि Mn. 8,399.

Digitized by Google

2) Extrahere. तेषां मात्रा निर्हृत्य Mn. 7,4. 3) Evellere. स्वलोमानि M. 3,6033. तस्यासून् निरहरत् M. 3,16485. 4) Mutare, permutare. नेजको न वासांसि वासोभिर्निर्हरेत् Mn. 8,396.

— परि. 1) Evitare. तद्वनं दूरात् परिहरन्ति भयात् M. 3,388. दुर्जनः परिहर्तव्यः Hit. 1,75. Bh.8,27. M. 1.1798. Bhg. 2,27. शुल्कस्थानं परिहरन् Mn. 8,400. 2) Celare. यदेव परिहर्तव्यं तदुदाहरति मूर्खः Mrch. 26,11. शापं परिहरमाणः M. 1,3814. 3) Relinquere. परिहरमाणः सलिलगणं Bh. 13,5. Deserere. कं सा परिहरेदन्यं R. 2.48,20. 4) Amplecti. परि द्यावापृथिवी जभ्रे Rv. 61,8. — Int. Tueri, tegere. वर्मेव युत्सु जर्भुराणः Rv. lxii.

— प्र. 1) Vim inferre, ferire, pulsare. c. loc. मयि प्रहरेर्न स्त्रियं हन्तुमर्हसि M. 1,5985. सुप्ते न प्रहरति Mrch. 122,1. Çak. 5,21. Rgh. 2,62. तस्मिन् प्रजह्रुर्युधि Rgh. 7,59.(56.) पादेन प्रहरन् Mn. 8,280.300. तत्रापि प्रहर शरैः M. 3,855. 2) Iaculari. c. acc. et dat. प्रहरस्व शरान् M. 3,1584. अस्मै प्राहरदङ्गं M. 3,10385-387. 3) Adoriri, irruere. समायाद्दिरथं दृष्ट्वा तं प्राहरत् M. 4,1107. Bh. 9,7. 4) Profere, offerre. प्र तुराय हर्मि स्तोमं Rv.61,1. प्र हरिया जभ्रिरे Rv.72,4.

- - संप्र. Pugnare. युधि संप्रहरिष्यन्तिः M. 3, 15167.

— वि. 1) Recreare se, voluptate frui. भुक्तवान् विहरेत् स्त्रीभिः सह Mn. 7,221. अशित्वा विहरिष्यामहे M. 1,5576. विहरध्वं यथामराः M. 1,5703.7713. 2) Ambulare, vagari. वनेषु तया सह विहरति M. 3,2236.13161. काम्यके विजह्रुः M. 3,15571. 3) Variare, per vices facere. स्थानासनाभ्यां विहरेत् Mn. 6,22. 11,224. Mutare. काल एनं विहरति M. 1,5140. 4) Degere (tempus.) कु चायं विहृतस्त्वया कालः M. 1,7.3,12595. वनेषु विहृत्य तृतीयं भागमायुषः Mn.6,33. वर्षमेकं विहृत्य M. 3,1875. R. 2.34,29. 5) Agere, vitam degere, vivere. इत्येतद्वो मयाख्यातं विहरिष्याम्यहं यथा M. 4,27. 6) Tollere, perdere. वे पाकशंसं विहरन्ते Vv. 104,9.

— सं. 1) Contrahere, corripere. विततं संजभार Rv. 115,4. (P. 8.2,32.n.) न संहरते ज्योत्स्नां चन्द्रश्चाण्डालवेश्मनि Hit. 1,55. संहरस्वात्मानमात्मना M.3,11277. c. 2 acc. संहृत्यैकार्णवं सर्वं M.3,189. संहृत्य मुष्टिं pugnum facere. M. 3,11517. 2) In se contrahere. med. यदा संहरते, कूर्मो ऽङ्गानीव, इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यः Bhg.2,58. Inde: 3) Destruere. (opp. सृज्) कालः संहरते प्रजाः M. 1,241. युगान्ते जगत् M. 3,1644. 4) Cohibere. कोपं M. 3,2252. Pass. Desinere, finem facere. संह्रियते वधः Rgh.10,32.(33.) 5) Reponere, seponere. संहरस्व पुनर्बाणं M. 3,772. वार्षिकं संजहारेन्द्रो धनुः Rgh. 4,16. 6) Capere, recipere. तस्मात् संहरति किंचन Mn. 8,189. 9,113.123. 7) Obstringere, devincire. प्रकृतयो ऽर्थमानप्रदानाभ्यां संजह्रार M. 1,5696.

- - उपसं. 1) Contrahere. छेत्तुश्छायां नोपसंहरति द्रुमः Hit. 1,52. 2) Colligere, cogere. निषादान् M. 1,1336. द्रव्याणि M. 1,7206.

- - प्रतिसं. 1) Retrahere. पातालमुखे पतन्तं प्रतिसंहरेत M. 3,15642. 2) Reponere (sagittam). Çak. 5,20. Rgh. 3,64. 9,58.(57.) 16,80. 3) Retractare, mutare. कर्मण्यप्रतिसंहृते R. 2.22,10. — Caus. Id. प्रतिसंहारयाभिषेचनिकीं क्रियां R. 2.22,26.

ह्वृ (ह्वृ.)

(Rd. 22,33.) Cl. 1. act. ह्वरति, जह्वार, ह्वर्ता, ह्वरिष्यति, अह्वार्षीत्. Part. ह्वृत. Vd. etiam ह्रुत P. 7.2,31. (Etiam cl. 9. act. ह्वृणाति etc. cfr. Rd. ह्वृ 31,21.) — 1) Curvum esse, lædi, affligi. मा ह्वार्मा ते यज्ञपतिर्ह्वार्षीत् Yv.1,2.9. मा ह्वर्मित्र त्वं P. 2.4,80. अह्रुत non curvatus, illæsus. Yv. 8,29. Rv. 52,4. 2) Comedere. ह्वरति (ɔ: अत्ति) Nigh. 2,8. — Des. जुह्वूर्षति. Int. जाह्वर्यते, जाह्वर्ति. Caus. ह्वारयति. Curvare, lædere, affligere. ऊर्ध्वं यज्ञं नयतं मा जिह्वरतं Yv. 5,17. स मा नो अत्र जुहुरः Vv. 4,4. नो मा रातयो जुहुरन्त Rv. 43,8. जुहुराणमेनः Yv. 5,36. Iç.U. 18.

— आ. Curvare, lædere. मा नो दमे मा वन आजुहूर्याः Vv. 1,19.

— परि. Inde: अपरिह्वृत non afflictus. Rv. 100,19. P. 7.2,32.

— वि. Curvari, lædi. (?) मा नः सोमे विह्वरितस्त्वं Vd. P. 7.2,33.

Digitized by Google

कॄ

क्ष्ॄ vide 1. क्ष.

1. कॄ.

(Rd. 28,116.) Cl. 6. act. किरति P. 7.1,100. चकार, चकरुः P. 7.4,11. करिता et करीता P. 7.2,38. करिष्यति et करीष्यति. Prec. कीर्यात्. Aor. अकारीत्. Pass. कीर्यते part. कीर्ण. — 1) Effundere, spargere. c. acc. मिह्नमकिरत् Rv. 32,13. आपः कीर्यमाणाः M. 3,10982. सुमनसः कन्या करिष्यन्ति R.2.43,14. Iaculari. किरन् शरान् पर्जन्य इव वृष्टिमान् M. 4,1898.3,14760. अकारिष्टां गिरीन् Bh. 15,80. 2) Perfundere, conspergere. c. acc. et instr. पादपाः किरन्तस्तान् पुष्पाम्बुवृष्टिभिः M. 1,1310. Bh. 3,5. अश्मवर्षेण कीर्यमाणौ R. 1.28,19. तं वाणैः Bh. 17,42. पृथिवी भूरैः कीर्णा R. 1.16,32. — Des. चिकरिषति P. 8.2,75. Int. चेकीर्यते चाकर्ति. Caus. कारयति.

— अनु. Pass. Impleri. बणिग्भिरन्वकीर्यन्त नगराणि M. 1,4340.3,964.8470.

— अप. 1) Spargere. अपकिरति कुसुमं. 2) Dep. et cum स् radici præfixo, अपस्किरते etc. Mingere, cacare. (de quadrupedibus et avibus.) अपस्किरते वृषभो हृष्टः, कुक्कुटो भक्ष्यार्थी, श्वा आश्रयार्थी (०: आलिख्य विक्षिपति) P.1.3,21.n.6.1,142. (अपस्कर).

— अभि. Pass. Impleri, obrui. अभ्यकीर्यत शोकेन R. 2.14,53.

— अव. Conspergere. c. acc. et instr. तौ लाजैरवकरिष्यन्ति R. 2.43,13. Rgh. 2,10. तं शरवर्षैः, शिलावर्षेण M. 3,14993. R. 1.28,15. तं शरैः M. 3,11966.4,1844.2044. Bh. 9,34. पुष्पैः M. 3,8810. रजसा M. 1,1475. रजो मामवकरिष्यति R. 2.30,13. 2) Dispergere, jaculari. c. acc. v. instr. शतशो ऽवाकिरन् शरान् M. 3,848. ते शरवर्षैरवाकिरन् M. 1,5461. 3) Abjicere. स्वानि वासांसि M. 2,2289. अवकीर्य मां याता परात्मजमिवासती M. 1,3057. — Pass. (Pass. refl. ?) Dilatare se. समन्तादवकीर्यत R. 1.38,14. Pass. refl. अवाकिरते, अवाकीर्ष्ट P. 3.1,87.n.

- - अभ्यव. Conspergere. रजसाभ्यवकीर्णं R. 2.33,19.

- - पर्यव. Id. तं पुष्पैः, भूलैः समन्तात् पर्यवाकिरन् M. 3,13596.14909.

- - समव. Id. तं शरवर्षेण समवाकिरं M. 3,11959. तं शरैः M. 1,4115.3.821. पुष्पवृष्टयः सर्वान् समन्तात् समवाकिरन् M. 1,1129.

— आ. Implere. Part. आकीर्णा धूतपाप्मभिः M. 3,8320. Mn. 6,51.

- - अपा. Relinquere. अस्मानपाकीर्य गता वनात् M. 4,87.1,2851.

- - समवा. Implere. रथवृन्देनाकाशं समवाकीर्य M. 1,8228.

- - समा. Id. मृगद्विजसमाकीर्णं M. 3,8328. Operire. मम हयान् समाकिरत् (शरैः) M. 3,797.

— उप. 1) Effundere, ejicere. अतिरिक्तमुपकिरति (०: पुरोडाशं निर्वपेत्) Kat.S. Yv. 3,57. 2) स radici præfixo, उपस्किरति. Secare, findere. Ferire. P. 6.1,140.141. (2. कॄ ?).

— उद्. Effodere. परिखामुत्किरन् M. 1,5813. तं वल्गमुत्किरामि यं मे निष्ट्यो निचखान Yv. 5,23. Excitare. रजस्तुरगोत्कीर्णं Rgh. 1,43.(42).

- - समुद्. Perforare. मणिर्वज्रसमुत्कीर्णः Rgh.1,4.

- - विनि. Part. विनिकीर्णो हतः Porrectus. M. 3,458.

Digitized by Google

— प्र. 1) Spargere. बीजमुष्टिः प्रकीर्यते R. 2.67,9. वासांसि प्रकिरन्ती मार्गे R. 2.76,15. Dispergere. वातेन प्रकीर्णाः स्तवकोच्चयाः Bh. 8,66. M. 4,1676. 2) Prosilire. सर्वतः प्रकिरन्ति लालमानाः R. 1.9,19.

— प्रति. c. स् rad. præf. प्रतिष्किरति. Ferire, occidere. P. 6.1,141. स त्वया प्रतिचस्करे Mgh. 1.47. (an e 2 कॄ?)

— वि. 1) Dispergere, spargere. तण्डुलकणान् Hit. p. 9,14. यवसं गवां Mn. 11,196. विकिरन् भुवि Mn. 3,241. वसूनि तोयं घनवद्व्यकारीत् Bh. 1,3. 2) Jaculari. द्रुमान्, शरान्, अस्त्रे etc. Bh.14.25.39.15.42.45.92. 3) Dissipare. सपत्नान् M. 4.1677. विकीर्णैरग्निहोत्रैः M.3,8747. 4) Frangere. सौ ऽ विद्याग्रन्थिं विकिरति M.U. 2.1,10. 5) Conspergere. तिलैर्मही Mn. 3,234. तान् शरैः M. 1,7067.

— प्रवि. Effundere, solvere. मूर्धजान् M.4,297.

— सं. Pass. 1) Misceri, permisceri. क्षत्रिया वैश्याः संकीर्यन्ते परस्परं M. 3,13025. वर्णाः संकीर्णाः Mn. 1,116. धर्मः संकीर्यते M. 3,13735. 2) Impleri. Part. संकीर्ण M. 1,7675.3,1741.

2. कृ et कॄ.

(Rd. कृञ् 31.15. कॄ 31,26. कृञ् 27.7. cfr. कृव्) Cl. 9. et 5. act. et med. कृणाति, कृणोति, कृणीते, कृणुते; चकार, चकरे et चक्रे; करिता, करीता, कर्ता etc. Occidere, lædere. (secare.) तं सस्यं न शेकुर्मनसापि कर्तुं (?) M. 1,7022.

— उप et प्रति. cfr. 1. कृ.

— प्र. Pass. Dissecari, disilire. अरक्ष्यमाणं शतधा प्रकीर्येत् M. 3,14767.

— वि. Delere. शत्रोः कृणवन् वि नृम्णं Vv. 48,3.

3. कॄ et 1. गॄ.

(Rd. 33,33.) Cl. 10. dep. कारयते et गारयते etc. Dignoscere, noscere. Certiorem facere. (Cfr. क्रतुः ०: प्रज्ञा Nigh. 3,9.)

2. गॄ.

(Rd. 28,117.) Cl. 6. act. गिरति P. 7.1,100. et गिलति P. 8.2,21. जगार et जगाल; गरिता et गलिता, गरीता et गलीता; गरिष्यति et गलिष्यति, गरीष्यति et गलीष्यति P. 7.2,38. prec. गीर्यात् Aor. अगारीत् et अगालीत्. Pass. गीर्यते, गीर्ण. Pass. refl. गिरते et गिलते etc. — Glutire. Trop. Audire. (Ved. cl. 3.) जिगृतं पुरन्धीः Vv. 64,5.97,9. — Des. जिगरिषति et जिगलिषति. P. 7.2,75. Int. जेगिल्यते P. 8.2,20. जागर्ति. Caus. गारयति et गालयति.

— अव. Dep. P. 1.3,51. °गिरते et °गिलते etc. Glutire. अवगिरमाणाः पिशाचा मांसशोणितं Bh. 8,30. — Int. Id. c. gen. सुतानामविन्द्र जल्गुलः Rv. 28,1.

— उद्. Evomere, effundere. रागमिवोद्गिरन्ती धरणी Ks. 1,33. मेघ इवाश्मवर्षं स तस्य शासनमुज्जगार Rgh. 14,54.(53.)

— नि. Glutire. मोक्षयामास तं माता निगीर्य, पुच्छमस्य निगीर्यते M. 1,8238-39. निगीर्यमाणा (?) साक्रामत् सुतं नागी M.1,8239. — Int. Heluari. (? भावगर्ह्यायां) P. 3.1.24.

— सं. 1) Glutire. ग्रासं. 2) Dep. (प्रतिज्ञाने) P. 1.3,52. Polliceri. संगिरमाण (०: प्रतिजानान) Bh. 3,8. Commemorare, celebrare. संगिरन्ते गोष्ठीषु स्वामिनो गुणान् Bh. 8,31.

3. गॄ.

(Rd. 31,38.) Cl. 9. act. गृणाति, जगार, गरिता et गरीता, गरिष्यति et गरीष्यति. गीर्यात्, अगारीत्. Pass. गीर्यते, गीर्ण. 1) Sonum edere, mussare. भीताः प्राञ्जलयो गृणन्ति Bhg. 11,21. 2) Canere, laudare. Nigh. 3,14. c. acc. et instr. तं गीर्भिर्गृणन्तः Rv. 9,9. तं हवसा गृणीमसि Rv. 64.12. तं धिया गृणे Rv. xx.4. इन्द्रं गृणाति Vv. 26,5. ते धियः Rv.14,2. एषां नाम Rv.48,4. c. 2 acc. तमिदं गृणीमसि Rv. 53,2. Part. गृणत् Rv. 44,6. Vv. 3,10. Bh. 8,77. Inf. गृणीषे वरुणं Vv. 66,7.97,3. तं गृणीषे eum cano. (?) Vv. 6,4. Pass. गृणानो अंगिरोभिः Rv. 62,5.35.10.117,11. part. præt. गूर्त Rv. 61.5. — Huc referenda sunt: गूर्धयति Nigh. 3,14. et quæ formæ, tanquam a radice जॄ deductæ, inveniuntur. Canere, laudare. जरते Nigh. 3,14.4,1. Nir. 4,24. कारुर्जरते सूक्तैः Vv. 68,9. उक्थेभिर्जरन्ते त्वां Rv. 2.2. Part. जरत् Rv. 59,7. Inf. जरध्यै Vv. 67,1. Pass. अगुयी जरन्ते Vv. 72,4. प्रथमा जरस्व Vv. 76,6.9.6. Part. præt. जूर्ण Rv. 46,3.

Digitized by Google

— अनु. Succinere. c. dat. P. 1.4,41. गृणद्भ्यो ऽनुगृणन्ति न मदिधाः Bh. 8,77.

— अभि. Comprobare. अभि यं देवी गृणाति Vv. 38,4. अभिगृणीहि स्तोमो, उक्था, यज्ञं Rv. 10,4.48,14.51.7.15,3. सूक्तैरभिगृणीमसि Rv. 42,10. इमां वाचमभि विश्वे गृणन्तः Yv. 2,18.

— आ. Canere. तमा वसवो गृणन्ति Vv. 38,3.

— उप. Id. उप ये त्वा गृणन्ति Rv. 48,11.

— प्रति. Id. प्रति विप्रासो मतिभिर्गृणन्तः Vv. 78,2. प्रति स्तोमैर्जरमाणो वसिष्ठः Vv. 73,3. c. dat. P. 1.4,41. (cfr. अनु).

जॄ.

(Rd. जृष् 26,22. जॄ 31,24.34,9. cfr. जूर्). Cl. 4. 9. 1. (?) act. जीर्यति, जृणाति, जरति; Perf. जजार plur. जजरुः et जेरुः P. 6.4,124. जरिता et जरीता; जरिष्यति et जरीष्यति; aor. अजारीत् et अजरत् P. 3. 1,58. Ger. जरित्वा et जरीत्वा P. 7.2,55. part. præc. जरत् P. 3.2,104. etc. præt. जीर्ण. Dep. etiam apud epicos.— 1) Intr. Senescere. न म्रियेयुर्न जीर्येयुः M. 3,13860.1,5608. जरत् Rv. 117,13. Bh. 6,134. जुरत् Vv. 68,6. जुजुर्वः grandævus. Rv. 37,8. 2) Trop. Debilitari. तृष्णा न जीर्यति जीर्यतः M. 1,3513.3,82. सौहृदानि जीर्यन्ते कालेन M. 1,5139.5197. आशा Bh. 14,112. प्रज्ञा, बलं Bh. 6,30. शरीरं जीर्णं Bhg. 2,22. 3) Fragilem esse. जीर्णं धनुः Bh. 5,42. जरित्वेव जवेन निपेतुः शाखिनः Bh. 9,41. 4) Concoqui, confici. (stomacho.) भोजनं Hit. 0,21. जठरे जीर्यतु M. 1, 1331. उदरे ऽजरन्नस्य तस्य Bh. 15,50 5) Confici, interfici. महेश्वरेण यो न जीर्णः कस्तमुत्सहते युद्धे जरयितुं पुमान् M. 3,1939. 6) Trans. Longævum reddere. अश्विनौ जरतं सूरीन Vv. 67,10. — Des. जिजरिषति, जिजरीषति, जिजीर्षति. Int. जेजीर्यते, जाजर्ति. Caus. 1. जरयति (Rd. 19,64.) 1) Senio conficere. शरीरं R. 2.2,5. देहान् M. 3,12646. उषा मर्तस्य जरयन्त्यायुः Rv. 92,10.48,5. Vv. 75,5. 2) Concoquere. (stomacho.) विषं सहान्नेन M. 1,2240. तं संभक्ष्य जरयिष्यामि M. 3,422. 3) Interficere. M.3,1939. 2. जारयति cl. 10. act. (Rd. 34,9). Senio confici, senescere.

— परि. Senescere. परिजीर्यतु M. 1,5139.5197.

— प्रति. Grandescere. प्रति षीमग्निर्जरते समिद्धः Vv. 78,2.

झॄ.

(Rd. झृष् 26,23. झॄ? 31,24.) Cl. 4 et 9 (?) झीर्यति, झृणाति etc. (= जॄ). Senescere.

तॄ.

(Rd. 22,73.) Cl. 1. act. तरति, ततार, plur. तेरुः P. 6.4,122. तरिता et तरीता; तरिष्यति et तरीष्यति P. 7.2,38. तीर्यात्, अतारीत्. Inf. तरितुं et तरीतुं. Part. तीर्ण — Apud epicos etiam dep. तरते etc. Inf. तर्तुं R. 2,52,8. M. 3,12779. In vedis etiam cl. 6. तिरति. Perf. तितिरुः Part. तितिर्वः, Fut. तरुष्यति Nigh. 4,2. Nir. 5,2. Aor. तारिषत् P. 3.1,34.4,7. तरुषेम.— 1) Trajicere, transgredi. नदीं M. 1,4229. R. 1.1.29.45,6. उडुपेन नदीं तरिष्ये Mrch. 234,14. न बाहुभ्यां नदीं तरेत् Mn. 4,77. R. 2.89,21. अपः Rv. 105,11. अतरो रजांसि Rv. 32,14.36,8. स्वस्तरिष्यामहे R. 1.25,16. M. 3,10727. यत्र तीर्णो रामः M. 3,8208. Trop. क्लेशं धर्मेण तीर्त्वा M. 3,11536. आपदं Mn. 9,31. M. 1,6142. कृच्छ्रं तीर्णः Rgh. 14,6. अपो न नावा दुरिता तरेम Vv. 65,3. सर्वदुर्गाणि Bhg. 18,58. धर्मेण तमस्तरति Mn. 4,242. अतारिष्म तमसस्पारं Rv. 92,6. Vv. 73,1. एनस्तरते M. 3,13246. 2) Effugere, evitare. नातारीदस्य समृतिं वधानां Rv. 32,6. स तरति जन्ममृत्यू Kat. U. 1,15. 3) Servare. पुत्रांस्तरितुं M. 1,8369. Med. Servare se. तरध्वं प्लववन्मया M. 1,6181. (तरुत्, तरूत् servator. P. 7.2,31. Rv. 27,9.) 4) Perficere, exequi. प्रतिज्ञां तर्तुं R. 1.68,9. 5) Superare, vincere. तरति द्विषः Vv. 59,2.1,5. M. 2,669. न तितिरुस्त इन्द्रं Rv. 33,8. इन्द्रेण युजा तरुषेम वृत्रं Vv. 48,2. P. 3.1,85. 6) Contingere, assequi. न प्रसितयस्तरन्ति तं Vv. 32,13. 7) (मज्जनाभावः) Superfluere, natare. शिला तरिष्यत्युदके न पर्णं Bh. 12,77. 8) Demittere, largiri. श्रवस्यानि तूर्वन् (?) Rv. 100,5. — Des. तितरिषति, तितरीषति, तितीर्षति P. 7.2,41. Int. तेतीर्यते, तातर्ति Vd. part. præs. तरित्रत् P. 7.4,65. Caus. तारयति. 1) Facere ut transeat, trajicere aliquem. तारयामास गंगां नावा तान् M. 1,5853.3,12787. स तार्यमाणो यमु-

नां M. 1,4230. 2) Servare. तारयेद्दुर्गात् पुत्रः M. 1, 6184. वो वृजिनात् M. 1,6052. न नस्तपन्तारयिष्यति M. 1,1839.6172.3,12726. तारयेयं कथमेतान् R. 1.43,7.44,45. 3) Aliquem voti compotem facere. तारयेनं R. 1.10,26. — Cfr. तीरु (तिरयति est denom. तिरः).

— अति. Trajicere. अपो ऽति तरामसि Vv. 32,27. अतितरन्ति मृत्युं Bhg. 13,25. Superare, vincere. तितिर्वांसो अति स्रिधः Rv. 36,7. (Adipisci). ते स्वर्गानतितरन्ति Hit. 4,85.

- - व्यति. Exsuperare. मोहकलिलं ते बुद्धिर्व्यतितरिष्यति Bhg. 2,52.

— अव. 1) Descendere. c. acc. et abl. यानेभ्यः सरयूतीरमवतेरुः (in ripam.) R. 2.76,22. रथात् M. 3,1771.13306. Çak. 7,18. द्रुमात् M. 1,5962. स वेदवतरेद्विषयं ते M. 3,10015. विमानं ज्योतिष्पथो ऽवततार Rgh. 13,68. सखे नावतर्तव्यं Mrch. 210,8. 2) De descensu deorum in terram, ut mortales nascantur. नरनारायणाववतीर्णौ पृथ्वीं M. 3,1869. देवा अवतरुं मह्यां स्वर्गात् M. 3,15936.1.2508-9. 3) Prosternere, occidere. (Cl. 6.) Nigh. 2.19. त्वं शुष्णमवातिरः Rv. 11,7.93,4. यो दस्यूनवतिरत् Rv. 101,5. 4) Expellere. अवातिरत्तमांसि Nir. 2.21. — Caus. 1) Descendere jubet. गंगामवतारयामास M. 3,9917. (रथात्) तामवतार्य M. 3,15748.4,149. Mrch. 208,7. 2) Tollere, auferre. तं शूलाग्रात् M. 1,4327. ज्यापाशं धनुषः M. 4,164. स्वभुजादवतारिता धूर्जगतः Rgh. 1,31. अंगराजादवतार्य चक्षुः Rgh. 6,30.

- - समव. Caus. Tollere. तं शूलात् समवातारयत M. 1,4326.

— आ. Occidere. आतिरत् Nigh. 2,19.

— उद्. 1) Transgredi, trajicere. नदीं M. 1,795. 3,2511. Bh. 6,95.7,55. समुद्रं Bh. 14,57.15,10.33. Rgh.12,71. Trop. Relinquere, desinere. अज्ञातचर्यामुत्तीर्णाः M. 3,2042. 2) Escendere, egredi. जलादुत्तीर्य M. 3,211. 1,6750. 3) Augere. (Cl. 6.) श्रवांस्युत्तिर Rv. 11,7. — Caus. 1) Servare. उत्तारयति संतत्या दश पूर्वान् M. 3,8306. 2) Evomere. अज्ञानभुक्तमुत्तार्य Mn. 11,160.

- - प्रत्युद्. Escendere. प्रत्युत्तीर्य नदीतटात् R. 2.103,31.

- - समुद्. Transgredi. नदान् Bh. 6,50. Escendere. जलात् M. 1,3283.

— निस्. 1) Transgredi. 2) Servare. स निस्तरति दुर्गाणि, गोपो ज्ञारदयं यथा Hit. 2,110. 3) Sustinere, perpeti. बंधनां R. 2.34,37. व्यथां Rgh. 3,7. निस्तीर्णं दुष्करं M. 5,209. 4) Evadere, servari. कृच्छ्रात् M. 3,15561. — Caus. Servare. निस्तारयति दुर्गात् Mn. 3,98.

— प्र. 1) Extendere, dilatare. कुलं M. 3,8139. नव्यमायुः प्र सू तिर Rv. 10,11.44,6.89,2.94,16. प्र ण आयूंषि तारिषत Rv. 25,12. प्रायुस्तारिष्ट Rv. 34,11. Nir. 4,7. प्र दीर्घेण वन्दनस्तार्यायुषा (aor. pass.) Rv. 119,6. प्र त्वां मतिमतिरत् Rv. 33,13. प्र नामानि तस्य तिरध्वं Vv. 56,14. क्षयं Vv. 59,2. वृजनं Vv. 61,4. 2) Augere, firmare. प्र ण ऊतिभिस्तिरेत Vv. 58,3. 84,3. देष्णैः Vv. 93,4. प्र ये वन्धुं सूनृताभिस्तिरन्ते Vv. 67,9. प्र यज्ञमतिं तिर Yv. 5,38.33. 3) Crescere. (med.) प्र तिरते शूरः Rv. 104,4. — Caus. 1) Porrigere, extendere. भागीरथी प्रतार्यमाणा कूलेषु M.3,8647. 2) Decipere, fallere. किं मां प्रतारयसि Mrch. 161,10.

— वि. 1) Concedere, dare. स्वमंशं वितरामि ते M. 3,3053.11981.2,1614.2410. वितराम्यर्बुदं गवां M. 1, 6385. Rgh. 14,81. तिरते वि महीरिषः Vv. 59,2. दृष्टिं ते वितरामः M. 3,1681. शतं पुत्राणां वितीर्णं ते मया M. 1,4498. सद्य विधतो वितारीत् Rv. 73,1. 2) Abducere, dimovere. तिर व्यंहः Rv. 42,1. 3) Superare, occidere. वितिराति जन्तुं Vv. 58,3. 4) Antecellere. वाजी विशो वितारीत् Rv. 69,3.

— सं. 1) Trajicere. संततार सेतुना मकरालयं M. 3,16583. दूरपारं भुजप्लवैः M. 1,5887. R. 1.36,4. कुप्लवैः संतरन् जलं कुपुत्रैः संतरंस्तमः Mn. 9,161. Trop. ज्ञानप्लवेन वृजिनं Bhg. 4,36. जन्मदुर्गाणि M. 3,13772. Mn. 11,43. 2) Ad finem perducere. समध्वनस्तिर Rv. 42,1. — Caus. 1) Traducere. गंगां नौभिर्दासाः संतारयन्तु नः R. 2.89,8. 2) Servare. दौहित्र एनं संतारयति Mn. 9,139.11,19. 3) Sublevare. तौ दुर्गे संतारयिष्यामि, यत्राशक्तौ भविष्यतः M.3,10857.

दॄ.

(Rd. 3,23.) Cl. 9. act. दृणाति, ददार, plur. ददरुः et दद्रु P. 7.4,12. दरिता et दरीता; दरिष्यति et दरीष्यति; अदारीत्. Pass. दीर्यते, दीर्ण. 1) Findere, di-

Digitized by Google

rumpere. ब्रह्मास्त्रेण ददाराद्रिं M. 3,16426. Pass. शिरो दीर्यतां M. 1,5990. वरुणालयो दीर्यमाणः M. 3, 8672. Pass. refl. Findere se. दीर्यन्ते किं नु गिरयः M. 1,5374. Etiam c. act. terminationibus. (Vop. cl. 4. act. Rd. 26,139.) पर्वतस्य दीर्यतः R. 1.67,18. हृदयं दीर्यतीव मे M. 3,265.1,2062. — Des. दिदरिषति, दिदरीषति दिदीर्षति. Int. देदीर्यते, दादर्ति, Dirumpere. पुरो दर्दः Rv. 63,7. Dilacerare. c. gen. त्वं सूकरस्य दर्दृहि तव दर्दर्तु सूकरः Vv. 55,4. — Caus. 1) दारयति, aor. अददरत् P. 7.4,95. Findere, dirumpere. दारयेयुः क्षितिं पद्भ्यां R. 1. 16,21. M. 3,8899.16422. वज्रं तद्गिरिमदारयत् M. 1, 795. मुष्टिनाददरत्तस्य मूर्धानं Bh. 15,81. 2) दरयति (Cl. 1. s. 9. दरति s. दृणाति cfr. Rd. 19,47.) Terrere, perterrere. पुरो यदग्ने दरयन्नदीदेः Vv. 5,3. Deterrere. इन्द्रेण दस्युं दरयन्तः Rv. 53,4.

— अव. Pass. refl. Findere se, findi. हृदयमवदीर्यते मे M. 3,17300. — Caus. Dirumpere. उर्वीमवदारयत् Rgh. 13,3. M. 3,8870.

- - व्यव. Id. व्यवदीर्णं मनो मम R. 2.72,28.

— आ. Findere. शुष्णस्य यदोजस्तदादः Rv. 121,10.

— परि. Findere, destruere. अस्माकं शत्रून् परि शूर विश्वतो दर्षीष्ट Yv. 8,53.

— वि. Diffindere, dirumpere. प्रहारैर्देवान् विददार M. 1,1477. शालं विदीर्य M. 3,673. Pass. मुखं वायुवशाद्विदीर्णं apertum. Rgh. 7,40(37). Pass. refl. तस्य हृदयं विददे Rgh. 14,33. व्यदीर्यत M. 3,2300.2773. किंस्विद्भूमिर्विदीर्यते M. 1,5374. विदीर्येत् सकला भूमिः M. 3,15100. — Int. Dirumpere. वि पुरः सहसा दर्दः Vv. 18,13. Caus. Id. महीं पद्भ्यां विदारयन् M. 1,5840.3,8876. घोषो हृदयानि व्यदारयत् Bhg. 1,19.

धॄ.

Cl. 9. act. धृणाति Senescere. Cfr. Rd. 31,24.(?)

नॄ.

(Rd. 31,25.) Cl. 9. act. नृणाति, ननार etc. Ducere. — Caus. (Rd. 19,48). नरयति et नारयति (?) — Inde: नरः ०: नेतारः Yv. 8,5. Huc referendum est: उषा हस्रेव निरिणीते अप्सः (०: उषा हसनेव दन्तान् विवृणुते रूपाणि in lucem profert.) Nir. 3,5.

1. पृ, (पूर्, पार्).

(Rd. पृ (पृ) 25,1. पृ 31,19. cfr. पृण) Cl. 3 et 9. act. पिपर्ति P. 6.1,10.7.4,77. et पृणाति; पपार plur. पपरुः et पप्रुः P. 7.4,12. परिता et परीता; परिष्यति et परीष्यति. prec. पूर्यात्. Aor. अपारीत्. Pass. et pass. refl. पूर्यते (Rd. पूरी 26,42. Cl. 4. dep.) aor. अपूरि et अपरिष्ट P. 3.1,61. Part. पूर्त P. 8.2,57. पूर्ण et पुरित P. 7.2,27. — Vd. impr. पृधि P. 6.4,102. पारिषत्, पर्षन्. — 1) Complere, implere. यः समुद्रान् पिपर्ति Vv. 70,2. मागुयः पिपृतं (sc. धनादिभिः) Yv. 5,34. Pass. refl. जलबिन्दुनिपातेन क्रमशः पूर्यते घटः Hit. 2,9. R. 1. 26,19. पुपूरे योनिर्निस्वनैः Bh. 14,99. पूर्णे वर्षे M. 3,16625. घृतेन द्यावापृथिवी पूर्येथां Yv. 5,28. Pass. cum sensu activo (?). वेणून् पुपूरिरे Bh. 14,2. Pass. c. act. term. जलैः कुंभस्य पूर्यतः R. 2.63,21. 2) Satiare. पिपृतं नो भरीमभिः Rv. 32,13. हविषा पिपर्ति नरा Rv. 46,6. 3) Largiri. पृणाति Nigh. 3, 20. पृधि Rv. 42,9. c. acc. रायस्पृधि Rv. 36,12. आपः पृणीत भेषजं Rv. 23,21. c. gen. सनाय पृणीतमुद्नः Vv. 65,4. न इन्द्र वार्यस्य पूर्धि Vv. 24,6. 4) Tutari, custodire. ता अंहसः पिपृहि Vv. 16,10. यं पिप्रति Rv. 41,2.93,12. स पारिषत् Rv. 100,14. अपारीत् स हतशेषान् प्लवंगमान् Bh. 15,100. 5) Traducere. पारं नो अस्य विष्पितस्य पर्षन् Vv. 60,7. — Des. पिपरिषति, पिपरीषति, पुपूर्षति P. 7.1,102. (et पुपूर्षते Cl. 4.) Int. पोपूर्यते, पापर्ति (पोपूर्ति). — Caus. 1. (Rd. पृ s. पृ 32,15. Cl. 10. act.) पारयति, अपीपरत्. 1) Complere, obruere. तल्पैः समागतैरपारयं तद्भूतं M. 3,11979. 2) Satiare. या नः पीपरत्, तामस्मे रासाथामिषं Rv. 46,6. — 2. (Rd. पार 35,57. Cl. 10.) पारयति, अपपारत् (?). 1) Negotium transigere, perficere. पारयेन्मे पतिर्व्रतं R. 2.55, 19.23. M. 2,2474.3,16719. यावद्व्रतं पारयते M. 3,10279. 16720. व्रतं पारितं मया M. 3,16729. 2) Vitam degere, vivere. स पारयन्नेव शावः Mn. 9,178. — 3. (Rd. पूरी 33,128. Cl. 10. act.) पूरयति, अपूपुरत् (et पूरति?) Complere, explere. कठिनं पूरयामास M. 3,16747. पूरयस्व समुद्रं M. 3,8819. कपीनां संघाताः पूरयन्तो दिशः Bh. 7,30. शरपूरितवक्त्ररन्ध्रान् Rgh. 9,64.(63). घोषः पूरयन्निव मेदिनीं M. 3,2859. आशीर्भिर्यं तद्वि-

Digitized by Google

श्म R. 2.65,6. पूरयस्व धनुः शरेण R. 1.75,3. Inde: Tendere arcum. धनू रामभिरशक्तं पूरितुं R. 1.67,8. (धनुः) पूरयामास R. 1.67,17. Explere, satisfacere. पूरयन्ति मनोरथान् Hit. 2,27. कामं मे M. 1,6489. — (4. पालयति Tutari. cfr. 2. पा).

— अति. Trajicere, transducere. स नः सिन्धुमिव नावयातिपर्षा Rv.97,8. स नः पर्षदति दुर्गाणि Rv. 99,1. पर्षन्नो अति सश्चतः Vv. 97,4. ते नो अंहो अतिपर्षन् Vv. 40,4. अंहांस्यतिपर्षास्मान् Vv. 23,2. ये नो अंहो ऽतिपिप्रति Vv. 66,5. — Caus. Id. द्विषो नो ऽति नावेव पारय Rv. 97,7.

— अनु. Caus. Explere. अनुपूरयतु प्रियं वः Gov. 1,25.

— अभि. Part. Plenus. c. gen. नारीणामभिपूर्णा नावः R. 2.89,18.

- - समभि. Caus. Complere. वालुकाभिर्गंगां समभिपूरयन् M. 3,10723.

— आ. Pass. Impleri. आपूर्यत मही सलिलेन M. 1,1302. त्रैलोक्यं दीप्तैरापूरि Bh. 6,32. नभ आपूर्णं शब्देन M. 3,8533. भृत्यैरापूर्यते नृपः Hit. 2,72. — Caus. Implere. तेजोभिरापूर्य जगत् Bhg, 11,30. महीमापूरयामास घोषेण M. 1,2829.3,714. दिशः Bh.6,118. Explere, satisfacere. आ नः कामं पपुरन्तु Vv.62,3.

- - समा. Pass. Compleri. प्रजाभिः समापूर्यत मेदिनी M. 1,2473.

— तिरः. Traducere. दुर्गा पिपृतं तिरो नः Vv. 60,12.

— निस्. 1) Implere. अम्ब निष्परः (ɔ: स्वभागैः सोमं पूरय) Yv. 6,36. 2) Custodire, tutari. नो अंहसो निष्पिपर्तन Rv. 106,1. निरंहसः पिपृता Rv. 115,6. निरंहसः पर्तमत्रिं Vv. 71,5. निरीं पर्षत् Vv. 68,7. — Caus. Transducere. निष्टौग्र्यं पारयथः समुद्रात् Rv. 118,6.

— परि. Part. pass. Plenus. चन्द्रः परिपूर्णः Mn. 9,309. अश्रुपरिपूर्णाक्षी M. 3,2595.

— प्र. Pass. Impleri, satiari. दग्धोदरं शाकेनापि प्रपूर्यते Hit. 1,62.

— प्रति. Part. pass. Plenus. मन्युप्रतिपूर्णमन्याः Bh. 3,28.

— सं. Part. pass. Id. शशी संपूर्णः Bh. 8,62. — Caus. Complere. दिशः संपूरयन्नादैः M. 3,1716.

भॄ.

(Rd. 3',21.) Cl. 9. act. भृणाति, बभार etc. Reprehendere, vituperare. — Ferre, sustentare. — Frigere, assare, (fervere?) — Curvare, curvum esse.

बॄ, वॄ vide वृ.

मॄ vide मृ.

शॄ.

(Rd. 31,18.) Cl. 9. act. शृणाति, शशार, शशरुः et शश्रुः P. 7.4,12. शरिता et शरीता; शरिष्यति et शरीष्यति; prec. शीर्यात्; aor. अशारीत्. Pass. शीर्यते, part. शीर्ण P. 8.2,42. — Lædere, dirumpere, abrumpere. शृणाति Nigh. 2,19. Pass. (c. act. term.) हिमवान् शीर्यत् M. 3,591. वज्रं शतधा शीर्णं वृत्रमूर्धनि M. 1,6485. नगाग्रादिव शीर्णानां शृंगाणां M. 3,2580. शीर्णपर्णफला द्रुमाः M. 1,5891. — Des. शिशरिषति, शिशरीषति, शिशीर्षति. Int. शेशीर्यते, शाशर्ति. Caus. शारयति, अशीशरत् (Cfr. सार).

— अव. Pass. Frangi, dissolvi. समन्तादवशीर्यत R. 1.31,44. ed. Srir. (Cfr. अवकृ R. 1.38,14.)

— परा. Occidere, repellere. पराशृणीतमचितः Vv. 104,1.

— परि. Pass. refl. Diffindi, dirumpi. गिरिः पर्यशीर्यत M. 3,11141. नभः परिशीर्यत् M. 1,8283.

— वि. Pass. Diffringi. यन्नावि दासानां विशीर्येतापराधतः Mn. 8,408. चित्रं भाण्डं पृथिव्यां व्यशीर्यत R. 2.78,17. M. 2,2695.3,2548. विशीर्णो ऽपतच्छत्त्रः M. 3,14332. गिरिर्विशीर्यमाणः M. 1,8283. Pass. refl. Extabescere. देवनिन्दको विशीर्यते स्वयं Hit. 4,42. व्यशीर्यन्त शरीरात् सर्वगात्राणि R. 1.25,12. राष्ट्रं क्षयैः M. 1,3726. उल्का M. 2,2648. कुसुमं वने Hit. 1,126. अनोंकृतं विशीर्यते (°ति) Mn. 2,74.

स्तॄ vide स्तृ.

स्वॄ (स्वॄ, स्पॄ, सॄ).

(Rd. स्वॄ v. स्वॄ, सॄ 31,22. स्पॄ 31,18.) Cl. 9. act. स्वृणाति, (स्वृणाति, स्पृणाति, सृणाति) etc. Lædere, occidere. (cfr. शॄ).

हॄ vide हृ.

ए

दे.

(Rd. देङ् 22,66.) Cl. 1. dep. दयते, दिग्ये, P. 7.4,9. दाता, दास्यते, दासीष्ट, अदित. Pass. दीयते, दत्त P. 7.4,46. — Des. दित्सते P. 7.4,54. Int. देदीयते, दादेति. Caus. दापयति. Tutari. Misereri. (cfr. दय्).

धे.

(Rd. धेट् 22,5) Cl. 1. act. धयति, दधौ, धाता, धास्यति, धेयात् P. 6.4,67. aor. अधात्, अधासीत्, अदधत् P. 2.4,78. 3.1,49. Pass. धीयते, धीत. Bibere, lactere. न वारयेद्गां धयन्तीं Mn. 4,59. अधाद्दासमधासीच्च रुधिरं तेषां Bh. 15,29. किं धास्यति M. 3,10452. मातरं धयन् Yv. 8,51. Trop. Ebibere, perdere. त्वं नो मतिमिवाधासीर्नष्टा प्राणानिवादधः Bh. 6,18. — Des. धित्सति P. 7.4,54. Int. देधीयते, दाधेति, दाधाति. Caus. धापयति, °ते P. 1.3,89.

— उप. Caus. Mammam præbere, lactere sinit. वत्समुपधापयेते Rv. 95,1.

- - प्रणिधयति etc. P. 8.4,17.

- - समभिसं. Sugere. प्रदेशिनीं समभिसंदधे M. 3,10452.

मे.

(Rd. मेङ् 22,65.) Cl. 1. dep. मयते, ममे, माता, मास्यते, अमास्त, °मित्य et °माय P. 6.4,70. 3.4,19. — Des. मित्सते P. 7.4,54.58. Int. मेमीयते, मामेति, मामाति. Caus. मापयति. — Mutare. Simplex non exstare videtur. (cfr. मा)

— अप. Mutare. अपमित्य याचते, याचित्वापमयते P. 3.1,19. etc.

— नि. Commutare. रसा रसैर्निमातव्याः Mn. 10,94.

- - प्रणिमयते etc. P. 8.4,17.

वे (ऊय्).

(Rd. वेञ् 22,37). Cl. 1. act. et med. वयति, °ते; Perf. ववौ et उवाय (plur. ववुः, ऊवुः, ऊयुः) ववे, ऊवे, ऊये P. 2.4,41. 6.1,38-40. Fut. वाता; वास्यति, ते; Prec. ऊयात्, वासीष्ट; Aor. अवासीत्, अवास्त P. 7.2,73. Pass. ऊयते. Part. उत P. 6.4,2 — (Rd. ऊय 14,2) Cl. 1. dep. ऊयते, ऊयामास, ऊयिता, ऊयिष्यते, ऊयिष्ट. — 1) Texere, viere. इन्द्रायार्कमूवुः Rv. 61,8. ततं परिधिं वयन्त Vv. 33,9. वयिष्यन् (Fut.) Vv. 33,12. 2) Tegere. खमूयुर्वसुधामूवुः सायका रुक्मवत्तताः Bh. 14,84. — Des. विवासति, °ते. (ऊयियिषते). Int. वावायते, वावेति, वावाति. Caus. वाययति P. 7.3,37. (ऊययति).

— प्र. Transfigere. शल्यप्रोतः Rgh. 9.76(75). Infigere. तैः शूले प्रोतः M. 1,4316.

व्ये.

(Rd. व्येञ् 23,38). Cl. 1. act. et med. व्ययति °ते; विव्याय, (2. sing. विव्ययि P. 7.2,66.) विव्ये P. 6.1,46. व्याता; व्यास्यति, °ते; prec. वीयात्, व्यासीष्ट; aor. अव्यासीत्, अव्यास्त. part. वीत. ger. °व्याय P. 6.1,43. — Des. विव्यासति, °ते. Int. वेवीयते P. 6.1,19. वाव्येति, वाव्याति. Caus. व्याययति P. 7.2,73. — Tegere. (Cfr. ऊ c. वि.)

— परि. Ger. °वीय et °व्याय P. 6,1,44. Circumdare. परि त्वा देवीर्विशो व्ययन्तां Yv. 6,6. Induere. यूपं P. कषायपरिवीत Rgh. 15.77.

— सं. Induere. त्वचं संविव्ययुर्देहान् Bh. 14,74. Part. संवीत Indutus. वस्त्रसंवीत R. 2.12,94. M. 3, 2354. सुवर्णजाल° M. 2,1280. रेणु° M. 1,6022. Trop. Obrutus. ता बाष्पेण संवीताः R. 2.66,21.

ह्वे.

(Rd. ह्वेञ् 23,39.) Cl. 1. act. et med. ह्वयति, °ते; जुहाव, जुहुवे; ह्वाता; ह्वास्यति, °ते; हूयात्, ह्वासीष्ट; अह्वत् P. 3.1,53. अह्वत, अह्वास्त P. 3.1,54. Ger. °हूय. Pass. हूयते, अह्वायि etc. Pass. refl, aor. अह्वायि, अह्वायिष्ट, अह्वत, अह्वास्त etc. Part. हूत P. 6.4,2. — Vedis propria sunt: Præs. 3 sing. हवते, 1. हवे, हुवे, pl. 3. हवन्ते, 1. हवामहे, ह्वामहे, हूमहे, होम. Impf. pl. 3. हवन्त. Pot. pl. 1. हुवेम Perf. sing. 3. हुवे, (आ)जुह्वे, pl. 3. जुहूरे Nir. 4.19. जुहूरे. Aor. sing. 1. अह्वे pl. 3. अहूषत. Inf. हुवध्यै P. 3.4,9. Part. हुवान. — 1. Vocare. तां पार्वतीति नाम्ना जुहाव Ks. 1,26. 2) Advocare. आर्यो ह्वयति वः R. 2.34,11. M. 1,2126. मा तां शयने ह्वयेः M. 1,3393. कीरिस्त्वामवसे जुहाव Vv. 21,8. हवन्ते Rv. 23.3.45.4. होम गन्तारमूतये Rv. 9,9. हुवेम Yv. 8,45. हवामह इन्द्रं सोमस्य पीतये Rv. 16,3.21,3.23,2. इन्द्रवायू सुष्टुतिभिरवसे हुवेम Vv. 90,7. ऊतये अहूषत तमग्निं Rv. 45,4. हुवानः सुभगाय देवान् Vv. 30,3. 3) Invocare. हूयमाना हुताशना अगच्छन् M. 1,4944. ह्वयाम्यग्निं Rv. 35,1. Vv. 34.8. ह्वयते Nigh. 3,14. मनीषी हवते वां Vv. 22,6. हवे अश्विना Rv. 118.11. मित्रं हुवे Rv. 2,7.17,7. 23,5. Vv. 32,3. P. 6.1,34. हवन्ते Vv. 74,1. उभा वामस्य सातये हुवे Yv. 3,13. इन्द्रं हवामहे Rv. 7.5. 22.2.78,3. Vv. 41,1. Yv. 3,44. अग्निं हवन्त Rv. 12,2. रुद्रं हुवेम Vv. 4 ,1.44,2. Yv. 7,36. यं ते पूर्वं पिता हुवे Rv. 30,9. ये त्वां जुहूरे Rv. 48,14. अहूषत Rv. 49,1. वामह्वदभीतः Rv. 24,12. इन्द्रमह्वे Rv. 52.3.69,3. Vv. 74.1. स हवते व उक्थे Vv. 56,18. हवामहे Vv. 83,9. हूमहे Rv. 89,3. अस्य हूमह ऊतिं Rv.10.10. 4) Petere, orare. अन्धाय भरमह्वयत् सा Rv. 117,18. 5) (पराभवेच्छा) Æmulari, certare. शशिनं वक्त्रचन्द्रेण ह्वयन्ती M. 3.1823. — Des. जुहूषति, °ते P. 6.1.33. Int. जोहूयते. जोहवीति. जोहोति. Advocare. invocare. भगमवसे जोहवीति Vv. 38,6. त्वा सर्वो जोहवीति Vv. 41,5. जोहवीमि Rv. 34,12. Vv. 29,4.93,1. जोहुवन्त Vv. 21,7. Impf. अजोहवीत् Rv. 116,13. 117,15. अजोहवुः (आ). Part. præs. जोहुवत् Rv. lxiv. plur. जोहुवती नरः Vv. 93,3. fem. जोहुवती मनीषी Vv. 24,2. — Caus. ह्वाययति P. 7.3,37. aor. अजूहवत् P. 6.1,32.

— आ. 1) Advocare. act. (et apud epicos. med.) सखीनाह्वत् Bh. 15,80. आजुहाव सूतं R. 2.58,1. M. 1,7668.3,8548. सर्पास्त्रं Bh. 14,44. आह्वये लोकपालान् R. 2.91,12. 2) Invitare. अन्यं ततो दृष्टिभिराह्वयन्ति स्त्रियः Mrch. 123,15. महीपालान् स्वयंवरे M. 3, 2191. Mn. 3,27. द्रुमाः कुसुमैः M. 3,1758. मन आह्वामहे स्तोमेन Yv. 3,53. आ त्वा कण्वा अहूषत Rv. 14,2. आ हुवे Rv. 76,4.119,1. उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्यै Yv. 3,13. 3) Petere. c. 2 acc. आ वो देवास आशिषो यज्ञियासो हवामहे Yv. 4,5. — Med. 4) Provocare, lacessere. P. 1.3,31. शत्रूनाह्वास्ताह्वे Bh. 15,28.42.89. त्वामाह्वयामहे युध्यस्व M. 2,879.1519. साम्ना तमाह्वयध्वं M. 5.39. आहूत Mn. 7,87. आ जुह्वे महावीरं Rv.32,6. Etiam act. एकः सर्वमल्लानाह्वयत् M. 4,342. 5) Æmulari. (med.) यामिवाह्वयमानो भूधरः Bh. 8.18. — Des. Advocare velle. ब्रह्मास्त्रं रक्षसां निधनायाजुहूषत् Bh. 17,19. — Int. Advocare. आ वो होता जोहवीति Vv. 56,18. आ नर इन्द्राग्नी अजोहवुः Vv. 94,10. — Caus. 1) Advocari jubere. कविमाह्वाययामास Rgh. 15,75. R. 2.89,3. 2) Provocari jubere. तं कपिनाह्वाययत् Bh. 6,121.

- - उपा. Provocare. med. उपाह्वयस्व तं M. 2, 1765. Invitare. med. Bh. 8,17.

- - समा. 1) Convocare. सैनिकान् M. 1,7660. अमात्यान् R. 1.8,18. 2) Vocare. तं समाह्वयत् M. 3,8549. 3) Provocare. (med.) त्वां °ह्वयते दर्पितः M. 2,1518. (act.) मल्लं समाह्वयत् M. 4,346.5,114. तं समाह्वयदेवितुं M. 5.35.98.

— उप. Invocare. med. P. 1.3,30. तं यज्ञ उपह्वये Rv. 13,3.21,1. Yv. 3,42. Advocare. उग्रा हवामह उपेदं सवनं Rv. 21,4.

— नि. Advocare. med. P.1.3.30. अवसे निह्वये वां Rv. 112,24. निह्वयामहे Rv. 47,10.

Digitized by Google

— प्र. Invocare. अवस्युः प्रह्वे Nir. 2,25.

- - प्रतिप्र. Id. प्रति अध्वरं (ad sacrificium) प्रह्वयसे Rv. 19,1.

— वि. Invocare. med. P. 1.3,30. त्वा विह्वन्ते मर्ताः Vv. 28,1. विह्वयन्ते Rv. 102,6. अंतिभिर्वांघद्भिर्विह्वयामहे Rv. 36,13.

— सं. Narrare. med. P. 1.3,30. संह्वयस्व विवक्षितं Bh. 8,17.

ऐ

कै.

(Rd. 22,19.) Cl. 1. act. कायति, चकौ, काता, कास्यति etc. — (शब्दविशेषः Xirasvami). Crocire. काक cornix. (कायमानः Nigh. 4,1. ०: वायमानः vel कामयमानः Nir. 4,14.)

— आ. Implorare. dep. त्वामवस्युराचके Rv. 25,19. सुमतिमाचके वां Rv. 117,23. यो व आचके Rv. 40,2. आचके, चकमानः (कान्तिकर्माणी Amare.) Nigh. 2,6.

क्षै.

(Rd. 22,16.) Cl. 1. act. क्षायति, चक्षौ, क्षाता etc. Part. क्षाम P. 8.2,53. Tabescere. (Cfr. 1. क्षि.)

खै.

(Rd. 22,15.) Cl. 1. act. खायति, चखौ, खाता etc. 1) (स्थैर्यं) Firmum reddere; firmum esse. 2) (हिंसा) Ferire. 3) (खननं Vop.) Fodere. (Tristem esse. Kaç.).

- - प्रोद्. Effodere. प्रोदखायन् गिरीन् Bh. 17,58.

गै.

(Rd. 22,20.) Cl. 1 act. गायति, जगौ, गाता, गास्यति, prec. गेयात् P. 6.4,67. aor. अगासीत्. Pass. गीयते P. 6.4,66. अगायि etc. Part. गीत. — Ep. गान्ति M. 3,15850. Vd. गायिषे 2. sg. Vv. 96,1. — 1) Canere, cantare. Bh. 13,28. Mn. 4,64. M. 1,7649. गायन्ति दिव्यतानैः M. 2,133. c. acc. काव्यं R. 1.4,13. गीतं R. 1.9,24. गाथाः M. 3,1763. R. 1.62,20. कल्लं R. 1.19,10. सामानि R. 2.76,18. Bh. 19,13. M. 3,2648. इन्द्राय गायत Rv. 4,10. 2) Canere, laudare. Nigh. 3,14. गायन्ति त्वा गायत्रिणः Rv. 10,1. 3) Vocare. दशपूर्वरथं यमाख्यया जगुः Rgh. 8,30(29.) अणीमाण्डव्य इति लोकेषु गीयते M. 1,4329. — Des. जिगासति. Int. जेगीयते P. 6.4,66. जागेति, जागाति. Caus. गापयति. Cantare jubet. जयोदाहरणं गापयामास तान् Rgh. 4,78.9,22.(20.)15,33.

— अनु. Incinere. Gov. 1,39. Cantare. अनुगीयमानो गन्धर्वैः M. 1,7913.

— अभि. Decantare, canere. गायन्नौ समस्तिस्त्वभ्यगायतां R. 1.4,24.

— उद्. Id. उद्गीयमानं Rgh. 2,12.

— उप. Cantare, cantu celebrare. उपगायन्तु मां पत्न्यो गर्भिण्यः Vd. P. 3.1,85.n. M. 1,4809. उपगीयमाणा नारीभिस्स्वपन् M. 2,2027. Pass. Cantu resonare. उपगीयमाना भ्रमरैर्वनराजयः M. 3,11605.

— नि. Canere, recitare. श्रुतयो निगीता निगमेषु Mn. 9,19.

— परि. Canere, celebrare. मान्धातृशब्दो लोकेषु परिगीयते M. 3,10427.

— प्र. Cantare. प्र शुष्मिने ब्रह्म गायत Rv. 37,4. Vv. 31,1.102,1. R. 1.4,31. dep. प्रागायत सः M. 1,4810. Pass. Cantu resonare. ऋष्यमूकं भृंगैः प्रगीतं Bh. 6,90.

- - अभिप्र. Cantare, cantu laudare. इन्द्रमभिप्रगायत Vv. 5,1.37,1.

— वि. Infamare. केतक विगीयसे शिवेन Naish. 1,59.

Digitized by Google

ग्लै.

(Rd. 22,7.) Cl. 1. act. ग्लायति, जग्लौ, ग्लाता, ग्लास्यति, prec. ग्लायात् et ग्लेयात् P. 6.4,68. aor. अग्लासीत् part. ग्लान P. 8.2,43. (cum म्लै confunditur. cfr. Bh. 6,12.13. M. 3,2386. etc.) — Contristari, languescere. न हृष्यति न ग्लायति Mn. 2,98. M.3, 1210.14541. Bh. 16,31. व्रणदिवनया ग्लायन् Bh. 6,43. Dep. Id. ग्लायमाना M. 3,16713. — Ep. rad. ग्ला cl. 2. Contristare. दण्ड्यं दण्डे निक्षिपति न च ग्लाति धार्मिकं M.3,13730. — Des. जिग्लासति. Int. जाग्लायते, जाग्लेति, जाग्लाति. Caus. ग्लापयति et ग्लपयति (c. præp. conj. ग्लापयति Rd. 19,68.) Languefacere. अनंगग्लपित M.1,7795. निदाघग्लपित Rgh. 16,38. Bh. 6,77.10,52. न तत्र ग्लपयेन्मनः M. 3,12121. अज्ञिग्लपो वैराणि Bh. 15,18.

— परि. Part. परिम्लान Languidus. M. 1,4189. R. 2.77,25. Bh. 7,84.

ज्ञै.

(Rd. 22,17.) Cl. 1. act. ज्ञायति, जज्ञौ, ज्ञाता etc. Tabescere.

त्रै.

(Rd. त्रैङ् 22,69.) Cl. 1. dep. त्रायते, तत्रे, त्राता, त्रास्यते, अत्रास्त. Part. त्राण et त्रात P. 8. 2,56. — Servare, liberare. c. abl. P. 1.4.25. नरकात् पुत्रस्त्रायते पितरं M. 1,8341. Mn.9,138. तांस्त्रायस्व द्रुहः Vv.16,8. Bh.15,120. त्रायते भयात् Bhg.2,40. Bh.5,54. M. 2,2606. त्रायसे ऽन्यसुतान् R. 1.62,14.2. 7,29. M. 1,2064. Bh. 15,12. — Epic. act. त्रास्यामि त्वां राक्षसात् M.1,5954. Impr. त्रातु M. 3,15931. त्राहि R. 1.45,22.2.107,10. M.1,7623. त्राध्वं नो देवाः Vd. P. 2.4,73. prec. त्रासीयां नः Vv. 62,4.71.2.

— परि. Servare, defendere. तयोर्बलाद्भावं परित्रातुं M. 1,8297.6185.

— सं. Servare. दृष्टिप्रसादेन राज्ञः संत्रातुमर्हसि M. 1,6819.

दै.

(Rd. दैप् 22,26.) Cl. 1. act. दायति, ददौ, दाता, दास्यति, दायात्, अदासीत्. — Purificare, lustrare. Part. दातं Rv. 10,7. — Des. दिदासति. Int. दादायते, दादाति, दादेति. Caus. दापयति.

— अव. Part. अवदात Purus, albus. Bh. 2,18.

धै.

(Rd. 22,9.) Cl. 1. act. धायति, दधौ etc. Spernere, vilipendere. Deformare. (Xirasvami.)

द्रै vide द्रा.

ध्यै.

(Rd. 22,12.) Cl. 1. act. ध्यायति, दध्यौ, ध्याता. ध्यास्यति, ध्यायात् et ध्येयात् P. 6.4,68. अध्यासीत्. Part. ध्यात P. 8.2,57. — 1) Meditari, cogitare. ध्यायत्यनिष्टं चेतसा Mn. 9,21. मनोभिः कल्याणं दध्युस्तस्य M. 2,2563.1,7147. कामं ध्याय R. 1.13,54. ध्यायन् विषयान् Bhg. 2,62.12,6. न पापकं ध्यायति सः M. 3,11758.1,7553. Bh. 7,44.8,13.57. 2) Meditabundum esse. ध्यायन्तीं ददर्श R. 1.1,71. M. 3,2499. Bh. 14,60. ध्यायमानं R. 1.9,43. M. 2,1677. — Ep. (अनु)ध्याति Impr. ध्याहि M.3,13210. Vd. धीमहि (cfr. अधि-इ) पुनन्तं धीमहि Vv. 15,7. Lass. Anth. 99,11. Yv. 3,35. (Yaçna 1,373.) Aor. अदीधेत् Nir. 2,12. — Des. दिध्यासति. Int. दाध्यायते, दाध्याति, दाध्येति. Caus. ध्यापयति.

— अनु. Reputare. अनुध्यात्वा तद्वाक्यं R. 1.2,20. न कार्यमनुध्याति नारी M. 1,8459. Cogitare, cogitationem dirigere ad aliq. मामनुध्याय भाविन M. 1,3164.2,2607. Rgh. 14,60. Cogitabundum esse. मा तत्कृते ऽनुध्याहि M. 2,1644.

— अप et समप. Malum alicui meditari, diras mente imprecari. तामवेक्ष्य ततः क्रुद्धः समपध्यायत द्विजः, अपध्याता च विप्रेण न्यपतद्धरणीतले M. 3. 13655–56.

— अभि. Cogitare, reputare. अभिध्याय फलं M. 3.11238. Mn. 1,8. Yv. 8,54.

— अव. Spernere. अवध्यात R. 1.25,12.

— उप. Cogitare, recordari. सोपध्याता भगवता M. 1,3848.

— नि. Id. तन्निदध्यौ सः Bh. 14,65.

- - अभिनि. Explorare, investigare. तं शब्दमभिनिध्याय श्रुत्वा चाभ्यद्रवत् क्रुद्धा R. 1.28,7.

— प्र. Reputare. M. 3,2773. Putare, considerare. तान् हव्यवाहानिव प्रदध्यौ M.1,7013. Cogitare. प्रदध्यौ राजानं प्रति M. 1,1783.

- - संप्र. Reputare. M. 3,1411.

Digitized by Google

— सं. Id. मुहूर्तमिव संदध्यौ किमयं वीपतामिति M. 2,8.

ध्रै.

(Rd. 22,11.) Cl. 1. act. ध्रायति, दध्रौ, ध्राता etc. Part. ध्राण. Satiari, satisfieri.

धे vide 1. पा.

प्यै (प्याय्).

(Rd. प्यैङ् 22,68. ओप्यायी 14,17.) Cl. 1. dep. प्यायते, पप्ये et पिप्ये P. 6.1,29. प्याता et प्यायिता, प्यास्यते et प्यायिष्यते, aor. अप्यास्त et अप्यायिष्ट, अप्यायि P. 3.1,61. Part. प्यान et पीन P. 6.1,28. (Cfr. पी.) Pinguescere, crescere. सत्त्वमप्यायि Bh. 6,33.

— आ. 1) Pinguescere, crescere, augeri. वर्धस्व च आ च प्यायस्व Yv. 2,14. Rv. 91,16. मनस्त आप्यायतां Yv.6,15.8,57.5,7. 2) Trans. Augere. आप्यायध्वं तपसा तेजसा मां M.5,508. Part. आप्यान pinguis, plenus. Bh. 5,16.9,2. — Caus. Pinguefacere, augere, amplificare. तेजसा तव तेजो विष्णुराप्याययिषति M. 3,13542. बलेनैनमाप्याययितुं R. 1. 28,30. आप्याययास्मान्त्सखीन् सन्या मेधया Yv. 5,7. व्याधिराप्यायितः M. 2,1960.3,3007.

- - समा. Crescere. मन्युरस्य समापिप्ये Bh. 14,62. — Caus. Amplificare. स समाप्यायितो विष्णुना बलवान् समपद्यत M. 3,8725.

म्लै.

(Rd. 22,8.) Cl. 1. act. म्लायति, मम्लौ, म्लाता, म्लास्यति, म्लायात् et म्लेयात् P. 6.4,68. अम्लासीत्. Part. म्लान P. 8.2,43. 1) Flaccescere, deflorescere. म्लायन्ति स्रजः M. 3,15455. म्लानस्रक् M. 3,2215. Ep. म्लान्ति वृक्षाः M.3,15683. 2) Marcescere, languescere. (Cfr. ग्लै) तौ पथि मम्लतुर्न Rgh. 11,9. Bh. 14,6. अस्मिन् विवाहे मा म्लासीः M. 1,3391.(?)

— परि. Part. परिम्लान. Marcidus. वृक्षाः R. 2.59,8. अरविन्दं Rgh. 14,50. Languidus. M. 3,2386.

रै.

(Rd. 22,13.) Cl. 1. act. रायति, ररौ, राता etc. Latrare, allatrare. c. acc. स्तेनं राय, सारमेय, स्तोतृमिन्द्रस्य रायसि किं Vv. 55,3.

वै vide वा.

शै, श्रै vide श्रा.

श्यै.

(Rd. श्यैङ् 22,67.) Cl. 1. dep. श्यायते, शश्ये, श्याता, श्यास्यते, अश्यास्त. — Des. शिश्यासते. Int शाश्यायते, शाश्येति, शाश्याति. Caus. श्यापयति. — Ire, se movere. (?) — (द्रवमूर्त्तिः) Coagulari. Part. शीन Coagulatus. शीनं घृतं, शीना यवागूः P. 6.1,24. (स्पर्शे) Congelascere (?). Part. शीत Frigidus. शीतमुदकं, शीतो वायुः P. 8.2,47.

— अभि. Part. °श्यान, °शीन, °शीत P. 6.1,26.

— अव. Congelascere, gelidum esse.(?) अवश्या, अवश्याय P.3.1,141. Part. °श्यान, °शीन, °शीत P. 6.1,26.

— आ. Arescere. आश्यायते वेदिरभिषेकजलाप्लुता Rgh. 17,37. शरत् कुर्वती पथ आश्यानकर्दमान् Rgh. 4,24.

— प्रति. Part. °शीत (?) P.6.1,25. °शीन fluidus. Wils. Inde: प्रतिश्या et प्रतिश्याय P. 3.1,141. Catarrhus.

— सं. Rugosum, hispidum esse. संश्यानो वृश्चिकः P. 6.1,24.

सै.

(Rd. षै et Vp. सै 22,18.) Cl. 1. act. सायति, ससौ, साता etc. Tabescere.

ष्ट्यै, स्त्यै.

(Rd. स्त्यै, ष्ट्यै, ष्ट्यै 22,14.) Cl. 1. act. ष्ट्यायति,(?) स्त्यायति etc. Part. स्त्यान. Sonum emittere. Congregari. Conclamare. Kt.

— प्र. Part. प्रस्तीत et प्रस्तीम P.6.1,23.8.2,54.

— नि. Firmiter, arcte conjungi. निष्ट्यायतां (ः संहतं भवतु) Yv. 6,15.

स्नै, स्तै.

(Rd. ष्णै, स्नै, स्तै 22,25.) Cl. 1. act. स्नायति, स्तायति etc. Induere, ornare. पांचल्याः पद्मपात्राक्ष्याः स्नायन्त्या जघनं घनं Mahabh. (cit. Mdh.)

स्रै vide स्रा.

Digitized by Google

ओ

छो.

(Rd. 26,37.) Cl. 4. act. छ्यति P. 7.3,71. चच्छौ, छाता, छास्यति, अच्छात् et अच्छासीत् P. 2.4,78. Part. छात et छित P. 7.4,41. Scindere. Bh. 14,101. यक्षेन्द्रशक्तिमच्छासीत् Bh. 15,40. — Des. चिच्छासति. Int. चाच्छायते, चाच्छाति, चाच्छेति. Caus. छाययति P. 7.3,37.

ज्यो.

(Rd. ज्योङ् 22,69. Vop.) Cl. 1. dep. ज्यवते etc. Cohibere. Vovere. Instruere. Offerre. Cfr. दीक्ष.

दो vide 2. दा.

शो.

(Rd. 26,36.) Cl. 4. act. श्यति P. 7.3,71., शशौ, शाता, शास्यति, अशात् et अशासीत् P. 2.4,78. शात्वा, शाता P. 7.4,41.). — Des. शिशासति. Int. शाशायते, शाशेति, शाशाति. Caus. शाययति. — Acuere. Cfr. शि.

— नि. Acuere. न्यश्यन् शस्त्राणि Bh. 17,4. निशातासि Bh. 5,46. Mgh. 1,45.

— सं. Ved. Cl. 3. Concitare, parare. ऋभुर्भराय संशिशातु सातिं (opulentiam.) Rv. 111,5.

सो.

(Rd. षो 26,38.) Cl. 4. act. स्यति P. 7.4,71. ससौ, साता, सास्यति, सेयात् P. 6.4,67. असात् et असासीत् P. 2.4,78. Ger. °साय P. 6.4,69. Pass. सीयते P. 6.4,66. Part. सित P. 7.4,40. (cfr. व्यव)— Des. सिषासति. Int. सेषीयते, सासाति, सासेति. Caus. साययति. P. 7.3,37. (नष्टीकरणं) Destruere, conficere. — Simplex non exstare videtur. (Cfr. सि).

— अभि. Præs. अभिष्यति. Impf. अभ्यष्यत् P. 8.3,63-65. Conficere, interficere. अभिष्यन्त आत्मनः Bh. 9,71.

— अव. 1) Finire, ad finem perducere. विधिमवसाय Rgh. 5,76.11,37. अवसेयाः कार्याणि धर्मेण पुरवासिनां Bh. 19,28. वचस्यवसिते Ks. 2,53. अवसितं हसितं प्रसितं Bh. 10,6. 2) Delere. अनृतं अव वरुणो नः सात् Vv. 28,4.

- - अध्यव. Constituere, consilium capere. c. acc. नाध्यवास्यत् कश्चित् सागरस्य विलंघनं M. 3, 16254. Bh. 7,91. Reputare. स्यान्न वेत्यध्यवस्यन् Çak. 100,14.

- - पर्यव. Operam dare. धैर्यपूजां प्रति पर्यवस्यन् Naish. 6,23.

- - व्यव. 1) Decernere, constituere. धर्मं व्यवस्येत् Mn. 12,113. तत्कर्तुं °सितोऽस्मि R. 1.52,22. 70,13. यो विचिन्त्य °स्यति M. 1,4242.4020. 2) Persuasum esse, putare. सतीं त्वां °स्यामि R. 2.12,71. 3) Studere, operam dare. नीलोत्पलपत्रधारया शमीलतां छेत्तुं °स्यति Çak. 9,14. ते न व्यवस्यन्ति प्रणिपाताय तस्य M. 5,55. 3,12685. 4,1270. 4) Petere, appetere. दुष्कृतां पूजां व्यवस्यति M. 2,1400. — Ep. præs. व्यवसामि M. 3,16800. pot. व्यवसेयं M. 1,4163. fut. व्यवसिष्यामि M. 1,6118. ger. व्यवस्य M. 1,5926. 3,1200. — Caus. Excitare, strenuum reddere. यथा नो व्यवसाययात् Yv. 3,58.

- - संव्यव. Decernere. यं धर्मं संव्यवस्येत् Mn. 7,13.

- - प्रणिषो et परिणिषो P. 8.4,17.

— परिष्यति, पर्यष्यत् P. 8.3,63-65.

— प्र. Part. प्रसित. Studiosus, assiduus. Rgh. 8,24.(23.) Bh. 10,6.

— वि. 1) Stillare. विष्यन्ति धाराः Rv. 85,5. 2) Præbere. तन्नो वि रराण स्यस्व Vv. 2,9. 3) Distendere. विष्यस्व शिप्रे Rv. 101,10.

Digitized by Google

क

अक्.

(Rd. 19,30.) Cl. 1. act. अकति, आक, अकिता etc. Aor. आकीत्. — Caus. अकयति etc. Volvi, per anfractus incedere.

अंक्.

(Rd. अकि 4,13.) Cl. 1. dep. अंकते, आनंके अंकिता etc. Notare. Ire. — Des. अंचिकिषते. P. 6.1,3. — Caus. (Rd. अकि, अंक 35,74. Cl. 10. act.) अंकयति. 1) Notare, signare. अंकयामास वत्सान् M. 3,14853. नांक्या राज्ञा ललाटे स्युः Mn. 9, 240. 2) Incedere. (Cfr. अंग्).

अर्क्.

(Rd. 32,101.) Cl. 10. act. अर्कयति etc. Laudare. Urere.

कक्.

(Rd. 4,16.) Cl. 1. dep. ककते, चकके, ककिता etc. 1) (चंचलीभावः) Vacillare, instabilem esse. 2) Superbire. 3) (इच्छा ०: तृष्णा) Sitire. Dgd.

कंक्.

(Rd. ककि 4,20.) Cl. 1. dep. कंकते, चकंके, कंकिता etc. Ire, incedere.

कक्क् vide कख्.

किष्क्, हिष्क्, हिक्क्.

(Rd. 33,12.) Cl. 10. dep. किष्कयते vel हिष्कयते vel हिक्कयते etc. Interficere, necare.

कुक्.

(Rd. 4,17.) Cl. 1, dep. कोकते, चुकुके, कोकिता etc. Ger. कोकित्वा et कुकित्वा. Pass. imps. part. कोकित et कुकित P. 1.2,21. Des. चुकोकिषते et चुकुकिषते P. 1.2,26. — Capere, sumere.

चक्.

(Rd. 4,19.19,21.) Cl. 1. dep. et act. चकते, चेके, चकिता. etc. चकति, चचाक, चकिता, aor. अचकीत् et अचाकीत् etc. Caus. चकयति (et चाकयति ?) etc. — Satisfieri. Resistere. Inde: चकित Timidus, timens. (Lucere. Kaç.)

चक्क्, चिक्क्, चुक्क्.

(Rd. 32,56.) Cl. 10. act. चक्कयति, चिक्कयति, चुक्कयति etc. Cruciare, dolore afficere, affici, pati.

चीक्.

(Rd. 34,21.) Cl. 10. et 1. चीकयति, चीकति etc. Male ferre, furere, irasci. Ferre, pati. Tangere. (Cfr. शीक्).

टंक्.

(Rd. टकि 32,95.) Cl. 10. et 1. (?) टंकयति, टंकति etc. — Ligare.

टिक्, टीक्.

(Rd. टिकृ Kt. टिक, टीकृ 4,29-30.) Cl. 1. dep. टेकते, टिटेके, टेकिता etc. Caus. टेकयति, अटिटेकत् (Kt. अटीटिकत्.)—टीकते, टिटीके, टीकिता. Caus. टीकयति, अटिकीटत् etc. — Ire, se movere. (cfr. तिक्, तीक्).

ढौक्, त्रौक्.

(Rd. ढौकृ, त्रौकृ 4,24.) Cl. 1. dep. ढौकते, डुढौके, ढौकिता, ढौकिष्यते, अढौकिष्ट. त्रौकते etc. Appropinquare. c. acc. तं यान्तं वने रात्रिचारी डुढौके Bh. 2,23. डुढौकिरे पुनर्लङ्कां Bh. 14,71. 15,49. व्यवसितो वक्तुं ढौकते (ut id basiet.) Çak. 63,14. — Des. डुढौकिषते P 7.4,59. Int. डोढौक्यते etc. P. 7.4,82.n. Caus. ढौकयति, अडुढौकत् P. 7.4,2. Prope adducere. अढौकयद्रथं Bh. 17,103.

Digitized by Google

— उप. Caus. Offerre, afferre. भवदाहारार्थं प्रत्यहं पशुमुपढौकयामः Hit. p. 67,20.

तक्.

(Rd. 5,2.) Cl. 1. act. तकति, तताक, तकिता, तकिष्यति, अतकीत् et अताकीत् P. 7.2,7. part. fut. तक्म P. 3.1,97.n. etc. Ferre, sustinere. Ridere. Ire. तकति (गतिकर्मा) Nigh. 2,14.

तंक्.

(Rd. तकि 5,3.) Cl. 1. act. तंकति, ततंक, तंकिता etc. Imps. pass. तंक्यते. In miseria vivere, miserum esse. — Huc referendum esse videtur: तकवान Miser. Rv. 120,6.

तर्क्.

(Rd. 33,107.) Cl. 10. act. तर्कयति, तर्कयामास, तर्कयिता etc. (ऊहः). Considerare, perpendere, reputare. श्रुतानि देवलिंगानि तर्कयामास M. 3,2204. Cogitare. तथा तर्कयतस्तस्य M. 3,1723. तर्कयन्ति देवान् हन्तुं M. 3,1894. Suspicari, opinari. तां तर्कयामास श्रियं M. 1,6540. तां समीक्ष्य तर्कयामास भैमीति M. 3,2663.2889. Dubitare, in dubio esse. कर्तरेण स्विदस्यति इति तर्कयिष्यन्ति शत्रवः M. 4,1970. दुर्धर्षां तर्कयामास (eam difficilem fore non putavit.) M. 3,2398. — Loqui. Lucere.

— अनु. Cogitare, recordari. देवमिवान्वतर्कयत् M. 3,1722.

— प्र. Cogitare, animadvertere. अप्रतर्क्य Mn. 1,5. 12,29. प्रतर्कयन्नन्यमृगेन्द्रनादान् Bh. 2,9.

— वि. Cogitare, meditari. M. 4,221. Dubitare. किं नु स्विदेतत्पततीति सर्वे वितर्कयन्तः M. 1, 3571.

— सं. Suspicari. तां संतर्कयामास रवेर्भ्रष्टामिव प्रभां M. 1,6540.

1. तिक्, तीक्.

(Rd. तिकृ. Kat. तिक, तीकृ 4,31.32.) Cl. 1. dep. तेकते, तीकते etc. (=टिक्, टीक्) Ire, se movere.

2. तिक्, तिग्.

(Rd. 27,19.) Cl. 5. act. तिक्नोति, तितेक, तेकिता, तेकिष्यति, अतेकीत्. तितिकिषति et तितेकिषति P. 1.2,26. तेतिक्यते, तेतेक्ति. तेकयति, अतीतिकत्. तिग्नोति etc. — Adoriri, oppugnare. Occidere velle. Provocare. Ire.

त्रंक्.

(Rd. त्रकि 4,23.) Cl. 1. dep. त्रंकते, तत्रंके, त्रंकिता etc. Ire, se movere. (Cfr. त्रंख्, त्रंग्.)

त्रौक्.

(Rd. त्रौकृ 4,25.) Cl. 1. dep. त्रौकते तुत्रौके, etc. तुत्रौकिषते. Caus. त्रौकयति, अतुत्रौकत्. Ire, appropinquare. (=ढौक्.)

द्रेक्, ध्रेक्.

(Rd. द्रेकृ, ध्रेकृ 4,4.5.) Cl. 1. dep. द्रेकते, दिद्रेके, द्रेकिता etc. — ध्रेकते etc. — Clamare. — (उत्साहः ०: वृद्धिः Candrah). Crescere. augeri. (०: औद्धत्यं v. औज्ज्वल्यं Xirasv. cfr. Mdh. et sch. ad Bh. 17,8.) Superbire, gaudere. Gaudium clamore indicare.

— प्र. Vociferari, hinnire, rudere. प्राद्रेकत हयद्विपं Bh. 17,8.

धक्क्.

(Rd. 32,55.) Cl. 10. act. धक्कयति, अदधक्कत् etc. Occidere, destruere.

ध्रेक.

(Rd. 35,59.) Cl. 10. act. ध्रेकयति etc. Videre.

नक्क्.

(Rd. 32,54.) Cl. 10. act. नक्कयति, अननक्कत् etc. Occidere, destruere.

निष्क्.

(Rd. 33,13.) Cl. 10. dep. निष्कयते etc. Pendere, metiri.

फक्क्.

(Rv. 5,1.) Cl. 1. act. फक्कति, पफक्क, फक्किता, फक्किष्यति, अफक्कीत्. Pass. फक्क्यते. — पिफक्किषति. पाफक्क्यते, पाफक्ति. फक्कयति, अपफक्कत्. — (मन्दगमनं) Tarde incedere, repere. — (असद्व्यवहारः) Improbe agere.

बुक्क्.

(Rd. 5,4.). Cl. 1. act. बुक्कति, बुबुक्क, बुक्किता. etc. — (भ्वरवः Mdh. श्वादिरवः Vp.) Latrare, rudere. — (Rd. 33,39.) Cl. 10. act. बुक्कयति. Latrare, gannire, rudere. (tum de bestiis tum de hominibus.) Loqui. (Kaç. Vexare.)

Digitized by Google

मंक्.

(Rd. मकि 4,15.) Cl. 1. dep. मंकते, ममंके, मंकिता, मंकिष्यते, अमंकिष्ट. Pass. refl. = dep. P. 3.1,87.n. Ornare. Ire, tolutim incedere. (?) रम्म्याकर्षैर्ममंकिरे ऽश्वाः Bh. 14,10. (cfr. मंगू).

मस्क्, मष्क्, मक्क्.

(Rd. 4,28.) Cl. 1. dep. मस्कते, ममस्के, मस्किता etc. — मष्कते, मक्कते etc. — Ire, se movere.

रेक्.

(Rd. रेकृ 4,6.) Cl. 1. dep. रेकते, रिरेके, रेकिता etc. — (संशयारोपः Dgd.) Suspicari. — c. आ. (संशयः) Dubitare.

रक्, लग्, रग्, लक्, रघ्.

(Rd. 33,63.) Cl. 10. act. राकयति, लागयति, रागयति, लाकयति, राघयति. Gustare. Adipisci.

लोक्.

(Rd. लोकृ 4,2.) Cl. 1. dep. लोकते, लुलोके, लोकिता etc. Videre. — (Rd. 33,103.) Cl. 10. act. लोकयति, अलुलोकत्. Videre. (Loqui. Lucere.)

— अव. Cl. 1 et 10. Intueri, aspicere. ऊर्ध्वमवलोकते Hit. p. 85,15. Mrch. 150,3. नावलोकयामास राक्षसं M. 1,6281. अवलोकयमानौ, सुमन्त्रौ यत्र, तां दिशं R. 2.53,93. Bhg. 6,13. Circumspicere. महिषाग्र्यावलोकयन् (impf.) M. 3,11110. Videre. मृगमनागतमवलोक्य Hit. p. 22,2. मन्त्री न क्वाप्यवलोक्यते Hit. p. 120,16.

- - समव. Lustrare, recensere. (milites.) राज्ञा योधान् समवलोकयेत् Hit. 3,134.

— आ. 1) Conspicere, aspicere. अथालुलोके तपोवनं Bh. 2,24. तमालोकयतां मनो बभूव निराशं Rgh. 6,2. मां दूरादालोक्य M. 2,1817.3,2301. 2) Prospicere. आलोकयन्ती ददृशे प्रासादात्तां M. 4,250. आलोकयिष्यन्नुयोध्यां प्रासादमारुरोह Rgh. 14,29. 3) Spectare, comtemplari. परस्परां लक्ष्मीमालोकयांचक्रुरादरेण Bh. 2,5. वनान्यालोकयन्तस्ते जग्मुः M. 3, 11024. 4) Considerare, reputare. सारापराधौ चालोक्य Mn. 8,126.

- - समा. Intueri. उवाच तौ समालोक्य M. 2,775. Circumspicere. सर्वा दिशः समालोक्य M. 3, 16650.

— वि. 1) Dispicere, spectare. तस्य विलोकयन्त्यो वपुरापुरक्ष्णां विस्तारफलं हरिण्यः Rgh. 2,11. व्यलोकयन्त गगणाद्गतां नदीं R. 1.44,19. भूक्षेपं विलोकयन् Bh. 5,63. 2) Conspicere, videre. विलोक्य रमिण विना तं Bh. 3,20. समृद्धिं निशां विलोक्यापहृतां Bh. 2,3.5,73.108.6,112. 3) Ultra aliquid prospicere. वृतिं प्रकुर्वीत यामुष्ट्रो न विलोकयेत् Mn. 8,239.

- - प्रवि. Circumspicere. सर्वतः प्रविलोकयन् न चापश्यत्सुतं R. 1.9,59.

वंक्.

(Rd. वकि 4,14.21.) Cl. 1. dep. वंकते, ववंके, वंकिता etc. Tortuose incedere. Ire. त्वद्वावङ्क्रि धेनाः (aquæ.) Vv. 21,3. वंकुः Rv. 114,4.

वल्क्.

(Rd. 32,35.) Cl. 10. act. वल्कयति, अववल्कत् etc. Loqui.

वस्क्, वष्क्, वक्क्.

(Rd. 4,27.) Cl. 1. dep. वस्कते, ववस्के, वस्किता etc. — वष्कते, वक्कते etc. — Ire, se movere.

वष्क, विष्क.

(Rd. 35,62.84.) Cl. 10. act. वष्कयति, विष्कयति. Videre.

वृक्.

(Rd. 4,18.) Cl. 1. dep. वर्कते, ववर्के, वर्किता etc. Des. विवर्किषते Int. वरीवृक्यते, वर्वर्क्ति, वरि°, वरी°, वर्वृकीति, वरि°, वरी°. Caus. वर्कयति, अववर्कत् et अवीवृकत्. — Capere, sumere.

शक्.

(Rd. शक्लृ 27,15. शक 26,78.) Cl. 5 act. cl. 4 act et med. (?) शक्नोति et शक्यति, °ते; शशाक, शेके; शक्ता; शक्ष्यति, °ते*); अशकत्; °त (?). Part. शक्त. Pass et Imps. pass. शक्यते, part. शकित. Cfr. P. 7.2,27.n. part. fut. शक्य P.3.1,19. — Ved. Imper. शग्धि. aor. pot. शकेयं P. 3.1,86. शकेम. — 1) Posse, valere. क्रियतां यदि शक्नोषि गंगाया

*) Volunt nonnulli hanc radicem cl. 4. esse उदात्तं, flectunt igitur: शकिता, शकिष्यति, °ते etc.

Digitized by Google

अवतारणं R. 1.42,21. यज्ञाम देवान् यदि शक्नवाम Rv. 27,13. Imps. pass. स्थीयतां यदि शक्यते (sc. त्वया) M. 1,6678. c. inf. शशाक्य जेतुं देवान् Bh. 9,47. प्रतिवक्तुं नाशकत्त M. 1,7230.2246.3,2919. नाशकत् पाशमुन्मोक्तुं R. 2.14,11. Bh. 15,49. त्यक्ता मया न शक्ष्यन्ति जीवितुं M. 1,6140. तत् सा सोढुमशक्नुवाना (part. med. P. 3.2,129.) Bh. 3,6. नैनं शक्नोति कश्चिदभिवीक्षितुं Mn. 7,6. न शक्नोति समाप्तुं क्रतुं R. 1.20,4. मर्तुं न शक्नामि M. 1,6754.8395. Part. शक्त Valens. न कश्चिद्योषितः शक्तो रक्षितुं Mn. 9,10. कर्तुं शक्तः पालनं R. 2.27,14.39,6.74,28. न शक्तस्तर्तुमापदं M. 1,6142.6765.6880.3,133.1442.2614.12275. मेहं खादितुं शक्ता M 2,736. c. loc. nominis abstracti. न कश्चन निवारणे ऽभवच्छक्तः M. 3,2263. — Passivum vim suam passivam in sequens inf. transfert, retinetque formam tantum passivam. न शक्यन्ते नियन्तुं non possunt cohiberi. Mn. 2,96. कथं शक्यते हन्तुं M. 1,5566.1824. न शक्यसे वारयितुं R. 2.25,2. न रथ्याः सुशकान्ते गन्तुं R. 2.33,4. Part. तेन न शकिता नेतुं गंगा R. 1.44,53. अपनेतुं च यतितो न चैव शकितो मया M. 1,6015.3821.7418. शक्यास्ता रक्षितुं Mn. 9,10. R. 2.27,15. M. 3,1730. Bh. 6,47. — 2) Sustinere, ferre, tolerare. न हि शक्नोमि त्वां द्रष्टुं दिवाकरमिवोदितं M. 3,11277. गन्तुं न शक्नुमः M. 1,5977. तद्दिनं च खादन् न चाशकत् M. 1,794. 3) Potentem esse v. fieri alicuius rei. c. gen. v. acc. शग्धि Rv. 42,9. शक्री नः शकत् Rv. 10,6. शकेम रायो यमं Rv. 73,10. व्रतं चरिष्यामि तच्छकेयं Yv. 1,5. 4,4. व्रतमचारिषं तदशकं Yv. 2,28. 4) Opitulari, adjuvare. नः शक्तं शचीपती शचीभिः Vv. 67,5. वृकाय ज्ञसमानाय शक्तं Vv. 68,8. 5) Cognoscere. नाचिकेतं शकेमहि Kat. U. 3,2. — Int. शाशक्यते, शाशकीति, शाशक्ति. Caus. शाकयति, अशीशकत्. — Des. शिक्षति, °ते P. 7.4,54. 1) Discere. vulgo dep. (Rd. शिक्ष 16,4. cl. 1. dep.) शिक्षते, शिशिक्षे etc. c. abl. द्रोणादस्त्राण्यशिक्षत M. 1,6326. Rgh. 3,31. सकाशादग्रजन्मनः स्वं चरित्रं शिक्षेरन् Mn. 2.20. M. 2,2126. अशिक्षिष्ट महास्त्राणि Bh. 15,87. M. 2,128. Rv. 28,3. शिक्षस्वैनं नमस्वैनं धातारं M. 3,1200. Part. शिक्षाण M. 3,12049. शिक्षमाण Vv. 103.5. Act. अशिक्षच्छिक्षां M. 1,5520. 2) Potentem facere, largiri. act. शिक्षति Nigh. 3,20. शिक्षेयं महयते रयः Vv. 32,19. Rv. 81,2. 112,19. c. gen. शिक्षा वस्वः Rv. 27,5. Donare. देवापिं शिशिक्ष रास्येन Nir. 2,10. 3) Opitulari. act. शिक्षा नः शचीभिः Rv. 62,12. आर्जुनेयाय शिक्षन् Vv. 19,2.83,8.87,4. इने शिक्षतं Rv. 34,4. 4) Colere, venerari. यस्ते शिक्षात् Rv. 68,4. — Des. Caus. शिक्षयति. Docere, edocere. c. 2 acc. तं रणशिक्षामशिक्षयत् M. 1,5238.4,56. Mn. 2,69. शिक्षितो नृत्यगुणान् M. 3,1799.

— अनु. Des. Caus. Docere, instruere. अनुशिक्ष्य तान् M. 1,5761.

— अभि. Des. Caus. Id. तं विशेषानभ्यशिक्षयत् M. 1,8033.

— आ. Potentem reddere alicuius rei. c. gen. त्वं शक्र वस्व आशको नः Vv. 20,9.

— उप. Des. Discere. उपशिक्षन्महास्त्राणि M. 3,1790. तेन विद्या सोपशिक्षिता M. 3,2887.

शंक्.

(Rd. शकि 4,12.) Cl. 1. dep. शंकते, शशंके, शंकिता etc. 1) Suspicari, diffidere, addubitare. (संशयारोपः Dgd.) न त्यक्तुकामस्त्वं किमर्थं भीरु शंकसे M. 3,2327. नार्हसि धातारं शंकितुं M. 3,1174.1165. तथ्यं वचो ऽशंकत तस्य M. 3,16512.2,1468. 2) Suspicari, opinari. तां पुंस्कामां शंकमानः M. 1,5976. शंकमाना नलं तं M. 3,2921. यत्रैनमासीनं शंकेरन् न तत्रोपविशेत् M. 4,97. सानुक्रोशो भवान् सदा शंके M. 3,2735. 3) (भयं Dgd.) Metuere, timere. (de aliquo.) c. loc. राज्ञः प्राणेषु शंकिताः R. 2.65,14. बन्धूनशंकिष्टासिद्धषो ऽपायं Bh. 3,26. (aliquid) सा शंकमाना तत् पापं M. 3,2274. (ab aliquo.) c. abl. नाशंकिष्ट विवस्वतः Bh. 15,39.

— अति. Suspicare, dubitare. राजानं नातिशंकेत मिथ्यावादीति R. 2.52,57. Metuere (alicui.) न (त्वया) माता अतिशंकितव्या देवाभिपन्ना R. 2.22,30.

— अभि. Dubitare. यस्य वदतः क्षेत्रज्ञो नाभिशंकते Mn. 8,96. Bh. 6,2. मा धर्ममभिशंकिथाः M. 3,1166. अभिशंकते M. 3,1169.

— आ. Suspicari, metuere. आशंकमाना तत् पापं M. 3,2561.10084. R. 1.1,38. यदाशंकितं पापं तस्य ज्ञे विनिश्चयः R. 2.65,15. आशंकमानो वैदेहीं खादितां Bh. 6,6. यतो भयमाशंकेत् ततो वि-

Digitized by Google

स्तारयेद्दलं Mn. 7,168.169. मत्तो न दोषमाशंकी: R. 2.90,15. Dubitare. तां साध्वीमाशंकिष्यथाः कथं Bh. 21,1.

— परि. Suspicari. न मामर्हसि दोषेण परिशंकितुं vitii suspectam habere. M. 3,2976. Diffidere. मा मां पर्यशंकिथां M. 3,10356.16025.1,8156.

— वि. Dubitare. विवाहं गान्धर्वं क्षत्रे धर्म्यं मा विशंकिथाः M. 1,2966.

— सं. Suspicari. क्रुध्यन्तीं मां संप्रेक्ष्य, समशंकत मां त्वयि M. 4,568.

शीक् (सीक्).

(Rd. शीकृ 4,1.) Cl. 1. dep. शीकते, शिशीके, शीकिता, शीकिष्यति, अशीकिष्ट. Spargere, effundere, pluere. शिशीके शोणितं व्योम Bh. 14,76. 15,26. — (Rd. शीकृ s. सीकृ 4,11.) Cl. 1. dep. शीकते s. सीकते etc. Ire, se movere. — (Rd. शीक, सीक 34,20.) Cl. 10. et 1. act. शीकयति, शीकति, सीकयति, सीकति. Male ferre, furere, irasci. Ferre pati. Tangere. (= घीक) — (Rd. शीक 32,118.) Cl. 10. act. शीकयति. Loqui. Lucere.

शुक्.

(Rd. 5,5.) Cl. 1. act. शोकति etc. Ire.

शुल्क्.

(Rd. 32,75.) Cl. 10. act. शुल्कयति etc. Solvere, largiri. Acquirere, adipisci. Relinquere. — (Rd. 32,34.) Narrare. (Cfr. श्वल्क्).

श्रंक्, स्रंक्, श्लंक्.

(Rd. श्रकि, स्रकि, श्लकि 4,9-11.) Cl. 1. dep. श्रंकते, शश्रंके, श्रंकिता etc. — स्रंकते, श्लंकते etc. Ire, se movere.

श्लोक्.

(Rd. श्लोकृ 4,3.) Cl. 1. dep. श्लोकते etc. — (ग्रन्थः ० aut ग्रन्थ्यमानव्यापारः secundum Xirasvaminem alios, aut ग्रन्थयितृव्यापारः secundum Kaçyapam alios. छन्दोत्रिशिष्टत्वाकारचनं Dgd.) Componere, scribere, versificare. Componi, scribi. Acquirere. Relinquere. (Vp.)

— उप. Caus. Versibus laudare. उपश्लोकयति (Denom.) P. 3.1,25.

श्वंक् s. स्वंक्.

(Rd. श्वकि s. स्वकि 4.22.) Cl. 1. dep. श्वंकते, शश्वंके, श्वंकिता etc. स्वंकते etc. Ire, se movere.

श्वल्क्.

(Rd. 32,31.) Cl. 10. act. श्वल्कयति etc. (कथनं) Narrare. (Cfr. शुल्क्).

स्रेक्, सेक्, श्रेक्, स्वेक्.

(Rd. स्रेकृ, सेकृ v. षेकृ, श्रेकृ, स्वेकृ 4,7-9.) Cl. 1. dep. स्रेकते, सिस्रेके, स्रेकिता etc. Caus. Aor. असिस्रेकत्. — सेकते, श्रेकते, स्वेकते etc. — Ire.

स्तक्.

(Rd. ष्टक v. स्तक 19,20.) Cl. 1. act. स्तकति, तस्ताक, स्तकिता, etc. Caus. स्तकयति, अतिष्टकत्. Resistere, contra ferire.

ष्वष्क्, ष्वस्क्, ष्वक्क्, षुक्क्, स्वस्क्.

(Rd. 4,26.) Cl. 1. dep. ष्वष्कते, षष्वष्के, ष्वष्किता etc. (cfr. P.6.1,64.n.) — ष्वस्कते, ष्वक्कते, षुक्कते, स्वस्कते etc. Ire.

हिक्क्.

(Rd. 21,1.) Cl. 1. act. et med. हिक्कति, °ते; जिहिक्क, °क्के; हिक्किता; हिक्किष्यति, °ते; अहिक्कीत्, अहिक्किष्ट. — Des. जिहिक्किषति, °ते. Int. जेहिक्क्यते, जेहिक्कीति, जेहिक्कि. Caus. हिक्कयति, अजिहिक्कत्. — Singultire. — Cl. 10. vide किष्क्.

Digitized by Google

ख

इख, ईख.

(Rd. 5,26.28.) Cl. 1. act. एखति, इयेख, एखिता etc. ईखति, ईखांचकार etc. Ire, se movere. (Cfr. इंख्.)

इंख्, ईंख्.

(Rd. इखि, ईखि 5,27.28.) Cl. 1. act. इंखति, इंखांचकार etc. ईंखति, ईंखांचकार etc. Ire, se movere. ईंखते (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. — Caus. Propellere. य ईंखयन्ति पर्वतां तिरः समुद्रमर्णवं Rv. 19,7.

— प्र. Volvi, vacillare. प्रेंखत् क्षुभिता क्षितिः (sc. absciscis capitibus). Bh. 17.108. — Caus. Vibrare, oscillare. ता दोलया प्रेंखयन् Rgh.19,44. Trop. प्र प्रेंख ईंखयावहै शुभे कं Vv. 88,3.

उख्, उंख्.

(Rd. उख, उखि 5,14.15.) Cl. 1. act. ओखति, उवोख, ओखिता etc. Des. ओचिखिषति. Caus. ओखयति, औचिखत्. उंखति, उंखांचकार, उंखिता etc. Des. उंचिखिषति. Caus. उंखयति, औंचिखत्. — Ire, se movere.

ओख्.

(Rd. ओखृ 5,7.) Cl. 1. act. ओखति, ओखांचकार, ओखिता etc. Des. ओचिखिषति. Caus. ओखयति aor. (मा) ओचिखत् — 1) (स्नेहरहितीभावः) Siccari, arescere. 2) (अलमर्थः ०: भूषणं सामर्थ्यं निवारणं च Dgd.) Ornare. Valere, sufficere. Arcere.

— प्र. etc. प्रोखति etc.

कख्, कक्ख्, खक्ख्, कक्क्.

(Rd, 5,6. कखे 19,22.) Cl. 1. act. कखति, चकाख, कखिता, कखिष्यति, अकखीत् P. 7.2,5. (et अकाखीत् ?). — Caus. कखयति. — कक्खति, खक्खति, कक्कति etc. — Cachinnare. (Cfr. गग्घ.)

ग्रख् ग्रंख् ग्रिंख्.

(Rd. ग्रख, ग्रखि, ग्रिखि 5,29.30.) Cl. 1. act. ग्रखति, ग्रंखति, ग्रिंखति etc. (मुंखति ?) Ire.

दुःख्.

(Rd. दुःख v. दुष्ख 35,75.36,14.) Cl. 10. et 4. act. दुःखयति, दुःख्यति. Excitare dolorem. तेन प्रणादेन दुःखितः सः R. 2.38,2. (Denom.)

द्राख्, ध्राख्.

(Rd. द्राखृ, ध्राखृ 5,10.11.) Cl. 1. act. द्राखति etc. Caus. aor. अदद्राखत् etc. — ध्राखति etc. Arescere. Ornare. Sufficere. Arcere. (cfr. ओख्).

नख्, नंख्.

(Rd. णख s. नख, णखि 5,20.21.) Cl. 1. act. नखति, नंखति etc. Ire, se movere.

मख्, मंख्.

(Rd. मख, मखि 5,18.19.) Cl. 1. act. मखति मंखति etc. Ire, se movere.

रख, रंख्, रिख्, रिंख्.

(Rd. रख, रखि 5,22.23. रिख, रिखि 5,32.33.) Cl. 1. act. रखति, रंखति, रेखति, रिंखति etc. Ire, se movere.

राख्, लाख्.

(Rd. राखृ, लाखृ 5,8-9.) Cl. 1. act. राखति etc. Caus. aor. अरराखत्. लाखति etc. Arescere. Ornare. Sufficere. Arcere. (cfr. ओख्).

लख्. लंख्, लिंख्).

(Rd. लख, लखि, लिखि 5,24.25.31.) Cl. 1. act. लखति, लंखति. लिंखति etc. Ire, se movere.

Digitized by Google

ल्लिख्.

(Rd. 28,72.) Cl. 6. act. ल्लिखति, लिल्लेख, ल्लेखिता, ल्लेखिष्यति, अल्लेखीत् P. 7.2,4. Ger. ल्लेखित्वा et ल्लिखित्वा P. 1.2,26. — Scribere. प्रन्यादाकृष्य ल्लिख्यते Hit. 0,8. अबुध्वा मा ल्लिख M. 1,79. Pingere. मां ल्लिखेत् कुड्ये सपुत्रां यौवनान्वितां M. 2,731. Trop. Scarificare, tundere, radere. मूर्ध्ना दिवमिवाल्लेखीत् Bh. 15,22. काकस्तस्योपरि यंच्वा किमपि ल्लिखतु Hit. p. 43,15. Lædere. यां मा ल्लेखीः (ः हिंसीः) Yv. 5,43. — Des. लिल्लिखिषति et लिल्लेखिषति P. 1.2.26.

— उद्. Scarificare, radere. चरणेनोल्लिखन्मही M. 3,374. खमुल्लिखद्भिः शृंगैः M. 3,2453.

- - समुद्. Id. शिलाः खुराग्रैः समुल्लिखन् Ks.1,57.

— प्र. Id. न प्रल्लिखेद्भूमिं Mn. 4,55.

— वि. Delineare, pingere. चित्रे विल्लिखत्यश्वान् M. 3,16670. Scarificare, radere. पृथिवीं विल्लिखंश्चुरणैः M. 3,11953.375. पादेन विलिल्लेख पीठं Rgh. 6,15.

वख्, वंख्.

(Rd. वख, वखि 5,16.17.) Cl. 1. act. वखति, ववाख, वखिता, अवखीत् et अवाखीत्. — वंखति etc. Ire, vagari.

शाख्, श्लाख्.

(Rd. शाखृ, श्लाखृ 5,12.13). Cl. 1. act. शाखति, श्लाखति etc. Amplecti, penetrare, pervadere.

शिंख्.

(Rd. शिखि 5,31). Cl. 1. act. शिंखति etc. Ire, se movere.

सुख्.

(Rd. 35,75.36,14.) Cl. 10 et 4. act. सुखयति, सुख्यति. Felicem reddere, svaviter afficere, recreare. न तथा सुखयत्यग्निः शीतवातार्दितं M. 3,181. Hit. 1,90. एतदवस्थापि मां सुखयति Çak. 49,4. आदौ सुखयन्ति, अन्ते दुःखानि कुर्वन्ति Kull. Mn. 7,45.

ग

अग्.

(Rd. 19,31.) Cl. 1. act. अगति, आग, अगिता. Caus. अगयति etc. Volvi, per anfractus incedere. (Cfr. अक्.)

अंग्.

(Rd. अगि 5,38.) Cl. 1. act. अंगति, आनंग P. 7.4,71. etc. Ire. — Cl. 10 act. (Rd. अंग 35,74.) अंगयति. Ire. Notare. (Cfr. अंक्.)

इंग्.

(Rd. इगि 5,46.) Cl. 1. act. इंगति, इंगांचकार, इंगिता etc. Movere se, moveri. त्वया सृष्टमिदं विश्वं यच्चेंगं यच्च नेंगति M.3,8756.12775. Etiam dep. दीपो निवातस्थो नेंगते Bhg. 6,19. यो ऽवतिष्ठति नेंगते Bhg. 14,23. — Inde: इंगित Gestus Mn. 7,63. etc.

कग्.

(Rd. कगे 19,29.) Cl. 1. act. कगति, अकगीत्. कगयति. — Agere, facere. Ire. (Tegere.)

ज्ञुंग्.

(Rd. ज्ञुगि 5,51.) Cl. 1. act. ज्ञुंगति, जुज्ञुंग, ज्ञुंगिता etc. Deserere, relinquere. (Cfr. युंग् et वुंग्).

तंग्.

(Rd. तगि 5,41.) Cl. 1. act. तंगति etc. Ire, se movere. Tremere, concuti. Lapsare, vacillare.

तिग् vide तिक्.

Digitized by Google

श्रंग्.

(Rd. श्रगि 5,42.) Cl. 1. act. श्रंगति etc. Ire, se movere. (Cfr. त्वंग्.)

त्वंग्.

(Rd. त्वगि 5,42.49.) Cl. 1. act. त्वंगति etc. Ire, se movere. Commovere; vacillare, tremere. (Cfr. श्रंग्.)

बुंग् vide वुंग्.

मंग्.

(Rd. मगि 5,40.) Cl. 1. act. मंगति etc. Ire, incedere.

मार्ग्.

(Rd. 34,39.) Cl. 1 et 10. act. मार्गति, मार्गयति. Investigare, quærere. नलं मार्गामि M. 3,2524. तुरगं हृतं मार्गत M. 3,8862. नृपतिः सुतसम्पदे वरममार्गीत् Bh. 1,12. Part. præs. मार्गत् M. 3,11201. et मार्गमाण M. 3,8751. मार्गमाणाः पदन्यासं M. 4,871. त्वरया निर्ययौ दुःखान्मार्गमाणः सुतां वने M. 1,3306. 3,2593. R. 1.1,53.40,15. Scrutari, perscrutari. दिक्षु सर्वासु तं हयममार्गन्त सर्वं च पृथिवीतलं M. 3,8863. — (Rd. 32,74.) Cl. 10. act. मार्गयति etc. Purificare, ornare. Ire.

— परि. Anquirere. ततः पदं तत्परिमार्गितव्यं यस्मिन् गता न निवर्तन्ति भूयः Bhg. 15,4. Contrectare, explorare (manibus). वृक्षान् पाणिभिः परिमार्गन्ती भीता वायोर्निलिल्यिरे M. 3,10975. Petere, orare. जीवितं परिमार्गते M. 3,14948.

मृग्.

(Rd. 26.137.35,46.) Cl. 4 act. et 10. dep. मृग्यति et मृगयते etc. Investigare, quærere. आस्येन यदाहारं गोवन्मृगयते मुनिः M. 1,3641. हृतां मृगयावहे Bh. 6,98. किं मृगयसे वने M. 3,2517. तां मृगयांबभूव M. 3,10074. छिद्रं मृगयन्ते यज्ञघ्नाः R. 1. 11,16. Part. मृगयाण M. 3,2745. Etiam act. पानीयं मृगयामीह M. 1 5897. मृगयिष्यन्ति ते भर्तारं पुरुषा मम M. 3.2596. Pass. यो मुमुक्षुभिर्मृग्यते Urv. 1,4. सीता रक्षोनिकायेषु तैर्मृग्या Bh. 7,42. Perscrutari. मृगयित्वा बहून् ग्रामान् M. 4,865.

युंग्.

(Rd. युगि 5,50.) Cl. 1. act. युंगति, युयुंग, युंगिता etc. Deserere, relinquere. (Cfr. जुंग् et वुंग्.)

रग्.

(Rd. रगे 19,23.) Cl. 1. act. रगति, रराग, अरगीत्. रगयति etc. Suspicari. — Cl. 10. रागयति vide रक्.

रंग्. रिंग्.

(Rd. रगि, रिगि 5,36.47.) Cl. 1. act. रंगति, ररंग रंगिता etc. — रिंगति, रिरिंग etc. Ire, se movere.

लग्.

(Rd. लगे 19,24.) Cl. 1. act. लगति, ललाग, अलगीत्. लगयति. Adhærere. Part. लग्न P. 7.2.18. लगित Adeptus, progressus. Hit. p. 129.14. — Suspicari. Kt. — Cl. 10. लागयति vide रक्.

लंग्.

(Rd. लगि 5,37.) Cl. 1. act. लंगति etc. 1) Ire. 2) Claudicare. Vp.

लिंग्.

(Rd. लिगि 5,18.) Cl. 1. act. लिंगति etc. Ire. — (Rd. लिगि 33,65.) Cl. 10. act. लिंगयति. Nomen generibus formare, flectere. (लिंग Genus.) लिंगयति शब्दं स्त्रीनपुंसकं शाब्दिकः Dgd.

— आ. Amplecti, amplexari. आलिलिंगुर्यौपितः Bh. 14,12. M. 3,10159. Etiam dep. किं नु नालिंगसे R. 2.64,30.

- - प्रत्या. Vicissim amplecti. सा तमालिंगति स प्रत्यलिंग्य Mrch. 176,13.

- - समा. Amplecti. भार्यां समालिंग्य M. 1, 6180.

वंग्.

(Rd. वगि 5,39.) Cl. 1. act. वंगति etc. 1) Ire. 2) Claudicare. Vp.

वल्ग्.

(Rd. 5,35.) Cl. 1. act. वल्गति, ववल्ग etc. Sali. e, saliendo se movere, exsultare. प्रेमुर्ववल्गुर्ननृतुः Bh. 13,28. कपी ववल्गतुः M. 3,16123. Bh. 6,106. Trop. ऊर्मयो वल्गन्तः M. 3,12080. समुद्रो वल्गन्निव वायुना M. 3,8802. गच्छन्त्याः स्तनौ ववल्गतुः M. 3,1824

— आ. Insilire, exsilire. आवल्गमानं तं रंगे नोपतिष्ठति कश्चन M. 4,342.

Digitized by Google

— वि॰ Dissilire, salire. अम्बरं मह्रेन्द्रेण विवल्गतीव धनुषा Mrch. 166,15.

वुंग् s. बुंग्.

(Rd. वुगि s. बुगि 5,52.) Cl. 1. act. वुंगति, बुंगति etc. Deserere, relinquere. (cfr. युंग् et जुंग्.)

श्रंग्, श्लंग्, श्वंग्, स्वंग्.

(Rd. श्रगि, श्लगि, श्वगि, स्वगि 5,43.45.) Cl. 1. act. श्रंगति, श्लंगति, श्वंगति, स्वंगति Ire. (Vacillare.)

सग्.

(Rd. षगे. सगे 19,27.) Cl. 1. act. सगति, ससाग, असगीत्. सगयति. Tegere.

स्थग्.

(Rd. ष्ठगे, स्थगे 19,28.) Cl. 1. act. स्थगति, तस्थाग, अस्थगीत्. स्थगयति. Tegere, occulere. पराभ्यूहस्थानान्यपि तनुतराणि स्थगयति Mal. Madh. 9,10. Naish. 4,56. स्थगिता रजोभिर्दिशः Bh. 12,69. Bhartr. 1,19.

ह्रग्, ह्लग्.

(Rd. ह्रगे, ह्लगे 19,25.26.) Cl. 1. act. ह्रगति, जह्राग, अह्रगीत्. ह्रगयति. etc. — ह्लगति etc. — Tegere, occulere.

घ

अघ.

(Rd. 35,84.) Cl. 10. act. अघयति. Male facere, delinquere.

अंघ्.

(Rd. अघि 4,35.) Cl. 1. dep. अंघते, आनंघे, अंघिता etc. 1) Ire. (गतिः) 2) Reprehendere, vituperare, spernere. (आक्षेपः v. निन्दा). 3) Iter inire, profecturum esse. (गत्यारम्भः) 4) Incipere. (आरम्भः) 5) Properare, (जवः).

अर्घ्.

(Rd. 5,58.) Cl. 1. (10. ?) Act. अर्घति etc. Pretio stare, pretium habere.

गग्घ्, घग्घ्, घघ्.

(Rd. 5,53.) Cl. 1. act. गग्घति, घग्घति, घघति etc. Cachinnare. (Cfr. कख्.).

घघ्, तिघ्.

(Rd. 27,26.) Ved. Cl. 5. act. घघ्नोति, तिघ्नोति etc. Ferire, occidere. (Cfr. दघ्.)

दघ्.

(Rd. 27,26.) Ved. Cl. 5. act. दघ्नोति etc. 1) Ferire, occidere. 2) Tueri, custodire. (Cfr. घघ् et दंघ्.) — दघ्यति (?) Ire. (गतिकर्मा Nigh. 2,14.

दंघ्.

(Rd. दघि 5,54.) Cl. 1. act. दंघति etc. 1) Tueri, custodire. 2) Relinquere, evitare. Huc referendum esse videtur: मा पशुद्घ्म रय्यो विभागे (ne repudiemur, negligamur.) Vv. 56,21.

द्राघ्.

(Rd. द्राघृ 4,40.) Cl. 1. dep. द्राघते, दद्राघे, द्राघिता etc. Caus. द्राघयति, अदद्राघत्. — Valere, sufficere. — (आयामः ०: दैर्घ्यक्रिया Kauçika. कदर्थनं Svami) Extendere. Cohibere, spernere. Defatigari. — द्राघयति est etiam denom. thematis दीर्घ Extendere, augere. द्राघयन्ति मे शोकं स्मर्यमाणा गुणास्तव Bh. 18,33.

ध्राघ्.

(Rd. ध्राघृ 4,41.) Cl. 1. dep. ध्राघते etc. Valere, sufficere. (cfr. राघ्.).

Digitized by Google

मंघ्.

(Rd. मघि 5,56.) Cl. 1. act. मंघति. Ornare. — (Rd. मघि 4,37.) Cl. 1. dep. मंघते etc. 1) Ire. 2) Reprehendere, vituperare; spernere. 3) Iter inire, profecturum esse. 4) Incipere. 5) Properare. (Cfr. अंघ्). 6) Fallere, decipere.

रंघ्.

(Rd. रघि 4,33.) Cl. 1. dep. रंघते, ररंघे, रंघिता etc. Ire, properare, द्वारं ररंघतुः Bh. 14,15. — (Rd. रघि 33,120.) Cl. 10. act. रंघयति etc. Loqui. Lucere.

राघ्, लाघ्.

(Rd. राघृ, लाघृ 4,38.39.) Cl. 1. dep. राघते, रराघे, राघिता etc. Caus. राघयति, अरराघत्. — लाघते etc. Valere, sufficere. (उल्लाघ P. 8. 2,55. Convalescens.)

लंघ्.

(Rd. लघि 4,34.5,55.) Cl. 1. act. et dep. लंघति, °ते; ललंघ, ललंघे; लंघिता etc. — 1) Transsilire, transgredi. अन्ये त्वलंघिषुः शैलान् Bh. 15,32. 2) act. (शोषणं ०: अल्पीकरणं Dgd.) Diminuere. (Iter emetiri, conficere.) 3) Dep. Jejunare. — (Rd. लघि 33,67.121.) Cl. 10. act. लंघयति etc. 1) Transsilire, transgredi. नास्ति शक्तिर्ममेत्यात्तुं लंघयित्वा प्रयाहि मां M. 3,11173. न लंघये M. 3,11174. गिरिमलंघयत् Rgh. 4,52. Trop. 2) Superare, antecellere. यशो भवद्दुरुल्लंघयितुं ममोद्यतः Rgh. 3,48. 3) Vilipendere, spernere. भर्तारं संस्थितं न लंघयेत् स्त्री Mn. 5,151.8,371. M. 1,1445. — Loqui. Lucere. — लघयति est denom. thematis लघु Levare. अलघयत् तद्वपां Rgh. 11,61.(62). धुरं Rgh. 3,35.

— अभि. Cl. 10. Transsilire. अग्निं नाभिलंघयेत् Mn. 4,54.

— अव. Transgredi, degere. सर्वकालमवलंघ्य Ghatak. 7.

— वि. Transgredi, violare. प्रतिषिद्धं विलंघ्य Rgh. 9,75.(74). Posthabere, negligere. अन्यरसान् विलंघ्य Rgh. 3,4.

वंघ्.

(Rd. वघि 4,36.) Cl. 1. dep. वंघते etc. 1) Ire. 2) Reprehendere, vituperare; spernere. 3) Iter inire, profecturum esse. 4) Incipere. 5) Properare.

शिंघ्.

(Rd. शिघि 5,57.) Cl. 1. act. शिंघति etc. Fragrare, olfacere.

— उप. Osculari. शिरस्युपशिशिंघ तं Bh. 14,52. तं मूर्ध्न्युपाशिंघत् Bh. 17,95. (Cfr. अवघ्रा.)

श्लाघ्.

(Rd. श्लाघृ 4,41.) Cl. 1. dep. श्लाघते, शश्लाघे, etc. 1) Adulari, blandiri. c. dat. P. 1.4,34. श्लाघमानः परस्त्रीभ्यः Bh. 8,73. Superbire, gloriari re aliqua, laudare. c. instr. त्वया परिषदो मध्ये श्लाघते राजा M. 4,1160. परेषां यशसा श्लाघसे M. 2,2121. श्लाघिष्ये केन Bh. 16,4. शास्त्रमोक्षेण श्लाघमानाः M. 3,15170. 3) act. Laudare, celebrare. c. acc. एतानेव स्वयं श्लाघति कपितेन M. 3,13306. — Caus. श्लाघयति, अशश्लाघत्. Laudare. c. acc. तद्वाक्यं श्लाघयित्वा Hit. p. 61,6.

सघ्.

(Rd. षघ, सघ 27,20.) Cl. 5. act. सघ्नोति, ससाघ, सघिता, सघिष्यति, असघीत् et असाघीत् P. 7. 2,7. — Des. सिसघिषति. Int. सासघ्यते सासघ्धि. Caus. साघयति, असीषघत्. 1) Ferire, occidere. होतृवूर्ये ऽसघ्नोर्भारं (In sacrificio occidisti hostem. Attulisti apparatum. Rosen.) Rv. 31,3. 2) Accipere, nancisci. न त्वदन्यो गिरः सघत् Rv. 57,4.

स्तिघ्.

(Rd. ष्टिघ 27,18.) Cl. 5. dep. स्तिघ्नुते, तिष्टिघे, स्तेघिता, अस्तेघिष्ट. Ger. स्तिघित्वा et स्तेघित्वा. — Des. तिस्तिघिषते et तिस्तेघिषते P.1.2,26. Int. तेष्टिघ्यते, तेष्टेघ्धि. Caus. स्तेघयति, अतिष्टिघत्. — Ascendere. Adoriri.

Digitized by Google

च

अंचु.

(Rd. अन्चु. अचि 6,6.21,2. अचु? 21,2.) Cl. 1. act et med. अञ्चति, °ते; आनञ्च, °ञ्चे; अञ्चिता etc. prec. अच्यात् et अञ्च्यात्. Pass. अच्यते et अंच्यते (अचति, °ते) — 1) Ire, errare. स्वतन्त्रा कथमञ्चसि Bh. 4,22. वाममानंचुर्यक्षिया मृगाः Bh. 14,99. अञ्चित Insessus, itus. Rgh. 2,18. 2) Petere, poscere. 3) (अव्यक्तशब्दः) Murmurare, indistincte loqui. (Oncare, uncare.?) Vp. 4) Act. Honorare, venerari. Ger. अञ्चित्वा, Part अञ्चित P.7.2,53. अञ्चितविक्रमः Rgh. 9,24. पृथुघार्वञ्चितेक्षणः M. 3,2445. 5) Flectere, incurvare, uncum reddere. उच्चैरञ्चितलांगुलः शिरो ऽञ्चित्वेव संवहन् Bh. 9,40. अञ्चितदक्षिणोरुः Bh.2,31. अञ्चितसव्यजानुः Rgh. 18,51.(50). — Des. अञ्चिचिषति, °ते. Caus. अञ्चयति. — (Rd. अन्चु s. अञ्च 33,64.). Cl. 10. act. अञ्चयति etc. Evolvere, explicare. मुदमञ्चय Gov. 10,11.1,39.

— उद्. Sursum flectere. उदञ्चिताक्षः Bh. 2,31. Tollere, erigere. उदकमुदक्तं कूपात् P. 7.2,53.

— सं. Simul se movere. समक्नौ शकुनेः पादौ P. 8.2,48.

अर्चु.

(Rd. 7,24.) Cl. 1. act. (et med.?) अर्चति, (°ते); आनर्च, अर्चिता, अर्चिष्यति, आर्चीत्. Honorare, venerari, salutare. सर्वभूतानि ब्राह्मणो ऽर्चति Mn. 3,93. पितॄन् Mn. 4,150. देवान् M. 1,6453. 2,1379.3,988. द्विजातीन् Bh. 1,15.17,5. अर्चिष्यन् देवातिथीन् Mn. 4,251. पार्थमानर्चुः M. 3,1788. Bh. 2,45. Rgh. 2,21.4,84. Mn. 8,305. Pass. आनर्चे तेन Bh. 14,63. c. instr. माल्यैः सुरगणानानर्च R. 2.25,24. मन्त्रैः M. 3,169. स्वागतेनार्चितस्तया M. 3,1804. — Ep. Ger. अर्च्य Mn. 1,4. M. 3,6017. अर्चामहे ऽर्चितं सद्भिः M. 2,1283. — Ved. 1) Honorare, venerari. अर्चति Nigh. 3,14. c. dat. अर्चा शक्राय Rv. 54,2.84,5. c. gen. (?) मरुतो ऽर्चति इन्द्रस्य Rv. 6,8. 2) Canere. अर्चन्त्यर्कमर्किणः Rv. 10,1. अर्चामार्कं विश्रुताय Rv. 62,1. यां ते वसिष्ठो अर्चति प्रशस्तिं Vv. 22,3. इन्द्राय भूषमर्चति Rv. 9,10. — Des. अर्चिचिषति, (°ते?). Caus. s. Cl. 10. act. (Rd.34,3.) अर्चयति. Honorare, venerari, salutare. अर्चयन् देवान् R.1.15,12. Mn. 2,181. M. 1,6533. कृष्णमर्चयिष्यन्ति M. 2,1408. दूरस्थो नार्चयेद्गुरुं Mn. 2,202. R. 2.32,13. सर्वानर्चयित्वा सभासदः M. 2,517. Hit. 2,76. अर्चयित्वा फलैरर्घ्यैः Bh. 6,70. तमर्चयामास धनेन M. 3,2762. हैतुकान् वाङ्मात्रेणापि नार्चयेत् Mn. 4,30. Etiam dep. अर्चयिष्ये ऽद्यं M. 1,3203. स्वाध्यायेनार्चयेतर्षीन् Mn. 3,81.

— अभि. Honorare, venerari. त्वामभ्यर्चितुमिच्छामि R. 2.90,23. स्वकर्मणा तमभ्यर्च्य Bhg. 18,46. आशीर्भिः Bhg. 1,24. M. 2,1390. तमभ्यर्चन्त्यर्कैः Vv. 23,6. अभि विप्रमर्चत Rv. 51,1. सद्भिरभ्यर्च्यते Hit. 2,134.

- - समभि. Id. समभ्यर्च्य महेश्वरं M. 3,5045. 8169.

— प्र. Id. प्रानर्चुर्जगदर्चणीयं Bh.2,20. c. dat. प्र साकमुक्षे अर्चता गणाय Vv. 58,1. प्र वो देवयन्तो अर्चन् Vv. 43,1. — Caus. Id. प्रार्चिचत् स्वयंभुवं Bh. 15,95.

— प्रति. 1) Salutem reddere. सर्वानर्चयित्वा प्रत्यर्चितश्च तैः M. 2,517.3,941. 2) Singulatim venerari, salutare. स्त्रियस्तां प्रत्यर्चयामासुः M. 1,7211.

— सं. Venerari. देवान् समानर्चुः R. 2.3,46. Caus. Id. सामन्यान् समर्चयन् Bh. 4,9. M. 3,10190.

Digitized by Google

उच्.

(Rd. 26,114.) Cl. 4. act. उच्यति, उवोच, उचिता, उचिष्यति, (मा भवान्) उचीत्; Ger. ओचित्वा (P. 1.2,18.) Congruere, aptum, dignum esse. c. acc. उवोचिथ मघवन् देष्णं Vv. 37,3. Part. उचित Congruus, adsvetus. c. gen. क्लेशानां R.2.51,3. कुर्यादयोचितं Hit. 1,50. M. 1,5907.

— नि. 1) Congruere. c. loc. न्यस्मिन् (ः अन्धसि) इन्द्र उवोच Vv. 21,1. 2) Colere. नि यो गृभमुवोच Vv. 4,3.

— सं. Congruere. c. instr. समन्धसा उवोच Vv. 20,4.

- - प्रतिसं. Mereri, dignum esse. dep. c. acc. द्रुहः पाशान् प्रतिसमुचीष्ट Vv. 59,8.

ऋच्.

(Rd.28,19.) Cl. 6. act. ऋचति, आनर्च, अर्चिता etc. Laudare, canere. ये अर्कमानृचुः Rv. 19,4. P. 6.1,36. Pass. ब्रह्माण्यृच्यन्ते युवभ्यां Vv.70,6. (Cfr. अर्च्).

कच्.

(Rd. 6,8.) Cl. 1. dep. कचते, चकचे, कचिता etc. 1) Ligare. 2) Splendere. Vp. 3) act. कचति Sonare, clamare. Vp.

— आ. Circumligare, induere se. त्वचमाचकचे Bh. 14,91.

कंच्, कांच्.

(Rd. कचि, काचि 6,9.) Cl. 1. dep. कंचते, चकंचे, कंचिता etc. कांचते etc. Splendere. Ligare.

कुच्.

(Rd. 7,2.) Cl. 1. act. कोचति, चुकोच, कोचिता etc. — 1) (उच्चैःशब्दः) Tinnire, magnum sonum edere. कोचति ढक्का Dgd. 2) (तारः ः चिक्कणता). Polire, levigare. कोचति कांचीं वणिक् Bhattamalla. 3) Ire. (Xirasvami) — (Rd. 20,27.) Cl. 1. act. 4) Conjungere, miscere. 5) Curvare, curvari. 6) Impedire, restitere. 7) Delineare, pingere.

— सं (Rd. 28,75.) Cl. 1. et 6. °कोचति et °कुचति. Corrugare, comprimere. संकोच्याग्रकरान् M. 1,2813.

कुंच्.

(Rd. कुन्च v. कुन्चु 7,3.) Cl. 1. act. कुंचति, चुकुंच, कुंचिता. Prec. कुच्यात् etc. — Des. चुकुंचिषति. Int. चोकुच्यते. Caus. कुंचयति. — 1) (कुटिलीकरणं Dgd.). Curvare. 2) (कुटिलीभावः Dgd.). Curvari, crispari. नीलकुंचितमूर्धजा R. 1.45,41. M. 3,1822. 3) Tortuose incedere. (Xirasvami). 4) Parvum esse. 5) (अल्पीकरणं Dgd.) Parvum reddere. (Cfr. क्रुंच्).

— आ. Inflecti, curvari. आकुंचिताग्रांगुलिः पादः Rgh. 6,15.

— वि. Incurvari. विकुंचितललाटभृत् M. 1,4112.

क्रुंच्.

(Rd. क्रुन्च v. क्रुन्चु 7,4.) Cl. 1. act. क्रुंचति etc. 1) Curvare. 2) Curvari. 3) Tortuose incedere. 4) Parvum esse. 5) Parvum reddere. 6) Ire. Vp. (Cfr. कुंच्.)

खच्.

(Rd. 31,59.) Cl. 9. act. खच्नाति, चखाच, खचिता etc. Renasci. (Lemurem apparere?) Fortunam, puritatem efficere. (vide खव्) — (Rd.35,81.o.) Cl. 10. act. खचयति. Ligare, nectere. शकुन्तनीडखचितं जटामण्डलं Çak. 149,13.

— उद्. Intexere. कुसुमोत्खचिता अलकाः Rgh. 8,56.(52.) माला इन्दीवरैरुत्खचितान्तरा Rgh. 13,54.

ग्रुच्, ग्लुच्.

(Rd. ग्रुचु, ग्लुचु 7,17.18.) Cl. 1. act. ग्रोचति, जुग्रोच, ग्रोचिता. Aor. अग्रुचत् et अग्रोचीत् P.3.1,58. — ग्लोचति etc. — 1) Furari, rapere. वसूनामग्लुचत् प्राणानग्लोचीच्च रणे यशः Bh. 15,30. 2) Ire. (cfr. seq.)

ग्लुंच्.

(Rd. ग्लुन्चु 7,21.) Cl. 1. act. ग्लुंचति, जुग्लुंच, ग्लुंचिता. Aor. अग्लुचत् et अग्लुंचीत् P. 3. 1,58. Ger. ग्लुचित्वा et ग्लुक्त्वा. Ire.

चंच्.

(Rd. चन्चु 7,8.) Cl. 1. act. चंचति, चचंच etc. — Ire. Tremescere. विषीदति रोदिति चंचति Gov. 4,8.

1. **चर्च्.**

(Rd. 33,38.) Cl. **10.** act. et dep. (Vp.) चर्चयति, °ते etc. — Studio addictum esse, studere.

2. **चर्च्, झर्च्, झर्झ्.**
झर्च्, झर्छ्, झर्छ्, झर्ज्, झर्झ्.

(Rd. 17,66. 28,17.) Cl. **1.** et **6.** act. चर्चति, झर्चति, झर्चति; झर्छति, झर्छति; झर्जति; झर्झति, झर्झति etc. — 1) Reprehendere, minari, calumniari. 2) Loqui. 3) Occidere, ferire, frangere. स्मरशरप्रहारजर्जितहृदया Hit. p. 39,22.

जुंच्.

(Rd. जुचि 33,119.) Cl. **10.** et **1.** जुञ्चयति et जुञ्चति. Loqui. Mdh. (Radix dubia. Cfr. जिंव्.)

1. **तंच्, तंज्.**

(Rd. तञ्चू v. तञ्जू 29,22.) Cl. 7. act. तनक्ति, (1. तनच्मि), ततञ्च, तंक्ता et तञ्चिता, तंक्ष्यति et तञ्चिष्यति, अतांक्षीत् et अतञ्चीत्. Ger. तक्त्वा et तञ्चित्वा P. 1.?,18. तक्त. — Des. तितंक्षति et तितञ्चिषति. Int. तातच्यते, तातंक्ति. Caus. तञ्चयति. — तनक्ति (1. तनज्मि) ततञ्ज etc. — Contrahere, coarctare. तनच्मि व्योम विस्तृतं Bh.6,38.

— आ. Coagulare. इन्द्रस्य त्वा भागं सोमेनातनच्मि (॰: कठिनीकरोमि) Yv. 1,4.

2. **तंच्, त्वंच्.**

(Rd. तञ्चु, त्वञ्चु 7,9.10.) Cl. **1.** act. तञ्चति, त्वञ्चति etc. — Ire. (Premere.)

त्वच्.

(Rd. 28,18.) Cl. **6.** act. त्वचति, तत्वाच, त्वचिता etc. Tegere. — Caus. त्वाचयति etc. — Denom. त्वचयति. Pellem detrahere. P. 3.1,25.

पच्.

(Rd. डुपचष् 23,27.) Cl. **1.** act. et med. पचति, °ते; पपाच, पेचे; पक्ता; पक्ष्यति, °ते; अपाक्षीत् P. 7.2,3. अपक्त, (अपक्षत). Ger. पक्त्वा. Part. पक्व P. 8.2,52. Pass. पच्यते. — Ep. Pass. part. पच्यत् M. 1,2053. Ved.: Perf. conj. पेचिरन् P. 6.4,110.n. — 1) Coquere. पचाम्यन्नं चतुर्विधं Bhg. 15,14. M.3,10694. शाकं पचते M. 3,13237. पचता पक्तीः (coquite coquenda). Vv. 32,8. स नरके पच्यमानः M. 3,10501. यः पचत्यात्मकारणात् Mn. 3,118. M. 3,13353. Trop. धनोष्मणा पच्यमानाः incensi. Mn. 9,231. Vexare. शूले मत्स्यानिवापक्ष्यन् दुर्बलान् बलवत्तराः Mn.7,20. 2) Maturare. लोकान् हव्यवाहः पचति M.1,8417. — Pass. refl. Maturescere. पच्यते कल्पवृक्षफलधर्मिकांक्षितं Rgh. 11,49.(50.) सस्यमिव मर्त्यः पच्यते Kat. U. 1,5, — Des. पिपक्षति, °ते. Int. पापच्यते, पापचीति, पापक्ति. Caus. पाचयति, अपीपचत्. Coquendum curare. आत्मने पाचयेन्नान्नं M. 3,104.

पच्, पंच्.

(Rd. पच v. पचि 6,14.32,108.) Cl. **1.** dep. (et act.) पचते (°ति), पञ्चते, (°ति), पेचे, पपञ्चे etc. — Explicare, illustrare. — Cl. **10.** act. पञ्चयति Explicare, dilatare.

— प्र. Cl. **10.** Id. प्रपञ्चय पञ्चमं (रागं) Gov. 10,13.

पिच्छ् vide **पिच्छ्.**

पृच् (पृंच्, पृज्, पृंज्.)

(Rd. पृची 29,25.) Cl. 7. act. पृणक्ति, पपर्च, पर्चिता, पर्चिष्यति, अपर्चीत्. — (Rd. पृची, पृचि, पृजी. पृजि 24,20.) Cl. **2.** dep. पृक्ते, पपृचे, पर्चिता, पर्चिष्यते, अपर्चिष्ट v. पृंक्ते, पपृञ्चे. पृञ्चिता etc. v. पृक्ते, पपृजे etc. v. पृंक्ते, पपृञ्जे etc. (Rd. पृच 34,2.) Cl. **1.** act. पर्चति etc. (?) — 1) Spargere, miscere, conjungere. पृञ्चन्तीर्मधुना पयः Rv. 23,16. पृक्तस्तुषारैः Rgh. 2,13. अपृणग्धनुषा शरं Bh. 6,39. 2) Conjungere, donare. c. acc. pers. et instr. rei. तं पृणक्षि वसुना Rv. 83,1. Nigh. 3,20. Largiri. c. dat. pers. et acc. rei. इषं पृञ्चन्ता सुकृते Rv. 47,8. गव्या पृञ्चन्तो मघानि Vv. 67,9. c. gen. rei पृङ्क्तं वाजस्य Vv. 93,2. 3) Tangere. त्वचं पृञ्चन्त्युपरस्य योनौ Rv. 79,3. — (Rd. पृजि. Pingere. cfr. Rd. 24,18.) — Des. पिपर्चिषति, °ते, पिपृञ्चिषते, पिपर्जिषते, पिपृञ्जिषते. Int. परीपृच्यते, °पृंच्यते, °पृज्यते, °पृंज्यते etc. Caus. पर्चयति, पृंचयति, पर्जयति, पृंजयति. — (Rd. पृच 34,2.) Cl. **10.** act. पर्चयति. Conjungere, colligare.

— आ. Conspergere, amplecti. आ त्वा पृणक्त्विन्द्रियं Rv. 84,1.

— उप. Secum conjungere, obtinere. उप क्षत्रं पृञ्चीत Rv. 40,8. उप दानं देवस्य पृच्यते Yv.3,34.

— प्र. Conjungere, conciliare. तव प्रपृञ्चती धेना Rv. 2,3.

Digitized by Google

— सं. Miscere, conjungere. संपृङ्क्ते हरितिन वाघं (colloquitur cum H.) Vv.103,4. समपृच्यन्त धीतिभिः Rv. 110,4. संपृञ्चानो गोभिः Rv. 95,8. Part. संपृक्त Mn. 9,322.12,14.19. R.2.65,8. Rgh. 1,1. — Pass. Collidi. स्यन्दनौ समपृच्येतामुभयोः Bh. 17,106.

1. मंच्.

(Rd. मचि v. मन्च 6,13.7,15.) Cl. 1. dep. मञ्चते, ममञ्चे, मञ्चिता etc. — 1) Tenere. 2) (उच्छ्रायः ०: उच्चीभावः) Altum fieri, erigi. 3) Venerari. 4) Lucere, splendere. 5) (Rd. 6,12.) cfr. मच्. — Cl. 1. act. cfr. म्लुंच्.

— निस्. Purificare. lustrare. तं निर्मंच्य ०: तं नीराजितं कृत्वा Naish. 7,43.

मच्, 1. मुंच्, 1. मुच्, 2. मंच्.

(Rd. मच, मुचि, मुच, मचि 6,12.) Cl. 1. dep मचते, मेचे, मचिता etc. — मुञ्चते, मुमुञ्चे, मुञ्चिता etc. — मोचते, मञ्चते etc. — (कल्कनं ०: दम्भः शाठ्यं च Maitr. ०: दम्भः कत्थनं च Svami. ०: धूर्तीकरणं Dgd.) Decipere, fallere. Pravum, scelestum esse. Gloriari, vanum esse. Pinsere.

मर्च् vide मार्ज्.

2. मुच्.

(Rd. मुच्लृ 28,136.) Cl. 6. act. et med. मुञ्चति, °ते P. 7.1,59. मुमोच, मुमुचे; मोक्ता; मोक्ष्यति, °ते; अमुचत्, अमुक्त. Pass. मुच्यते. — Ep. Pass. मुच्येत् M. 3,1695. मुच्येयं (cfr. विप्र). मोक्ष्यति M. 1,8150.3,15167. Vd. Aor. अमुमुक्तं, मौक्; conj. मुमोचत् (वि). Impr. मुमोक्तु, मुमुग्धि Nir. 4,3. (अव) — 1) Solvere, liberare. c. acc. et abl. तं नरकान्मा मौक् Yv. 1,25. आम्रो वृकस्य वार्तिकाममुमुक्तं Rv. 116,4. च्यवनं जरसो ऽमुमुक्तं Vv. 71,5. अस्मान् वरुणो मुमोक्तु Rv. 24,12. बन्धनादितो मुक्षीय मामुत Yv. 3,60. Pass. c. abl. मुमुचे बन्धनात् Rgh. 3,20. बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय Vv. 59,12. मृत्युपाशात् M.1,5641. किल्बिषात् Mn.11,239. M. 1,8150. मुच्येयमापदः M. 1,6126.3,6003. शापान्मोक्ष्यसि M. 3, 2613. Etiam c. instr. त्वचेवाहिः सो ऽधर्मेण मुच्यते Mn. 11,228. M. 3,4010. मुक्त Liber. Bhg. 5,28. Carens. गुणैर्मुक्तः Hit. 3,127. 2) Solvere, abjicere, dimittere. मित्रं सौहार्दमापत्स्वपि न मुञ्चति Hit. 1,199. चितौ या मुञ्चति देहमात्मनः Hit. 3,31. 2,149. मा तं मुचः Bh. 4,29. M. 3,10403. पार्थं महाभारतमाख्याय मुच्यति (?) M. 1,656. Amittere. प्राणं Bh. 6,22. मदं Ks. 1,48. अंगं R. I.25,14. हस्तयोर्मुक्तमन्नं Mn. 3,225. Omittere. धर्म्यां क्रियां नामुचत् क्वचित् Bh. 6,24. यतिवन्निगदानमुचत् Bh.7,57. Amovere, solvere. एष मे मुञ्चतु प्राणान् M. 3,2982. 3) Iacere, dejicere. मेरुकूटादात्मानं मुमोच M. 1,6740. Iaculari. मुञ्चस्वेति, मुमोच सः M. 1.5296. अस्त्राणि R. 1.54,23. शक्तिं M. 3,14609. वाणान् मुमोच तनये M. 3,763. शरान् मुमोच धनञ्जये सो ऽपि शरान् भीष्माय M. 4,2065. शक्तिं तस्यामुचत् Bh. 15,53. मुमोच वज्रं तं प्रति M. 5,251. 4) Effundere. मुमोच वर्षं M. 3,670. वर्ष्यं M. 1,6190.8447. R. 2.37,15. पयो मुमुचुर्घनाः Bh. 7,2. M. 1,8154. Hit. 2,102. मुमुचुर्धूपान् Bh. 3,5. शकृन्मूत्रं मुञ्चानाः M. 3.11115. 5) (परिधाने Bharatm.) Indui. c. acc. उष्णीषं मुमुचे Bh.14,95. — Des. मुमुक्षति. °ते. 1) Iaculari velle. वज्रं मुमुक्षन् Rgh. 2,42. 2) A mundana vita liberari velle. गतिस्त्वं मुमुक्षतां M. 3,167. In hoc sensu etiam मोक्षते etc. P. 7.4,57. cfr. 3.1,87.n. (Cfr. मोक्ष्). — Int. मोमुच्यते, मोमोक्ति. — Caus. मोचयति, अमूमुचत्. 1) Facere ut solvat, amittat. वाजिन आयूंषि सो ऽमोचयत् Bh. 9,67. 2) (Rd. 33,69.) Cl. 10. act. मोचयति etc. 1) Solvere, liberare. अश्वान् M. 4,2881. एनसः पितॄन् Mn.3,37. मोचयिष्यति वः सर्वानस्माद्दुःखात् M. 1,5850. 2) Exhilarare.

— अति. Dimittere, deserere. अतिमुच्य (०: श्रोत्रादात्मभावं परित्यज्य) Ken.U. 2.

— अव. 1) Solvere. हयान् अवमुच्य M.3,2870. 2) Deponere, exui. अवमुञ्चन्तु वासांसि M. 2,2520. किरीटं M. 2,895. आभरणानि R. 2.9,47.

— आ. Induere. c. acc. et gen. तस्यामुमोच तनुच्छदं Rgh. 12,86.13,21.17,25. Induere se, indui. अमुञ्चद्वर्म Bh. 17,6. M. 1,4095.

— उद्. 1) Exuere se. विभूषणान्युन्मुमुचुः Bh. 3,22. 2) Sursum tollere. उदुत्तमं मुमुग्धि नः पाशं Rv. 25,21. 3) Solvere, liberare. अस्त्रेणोन्मुच्य चात्मानं R. 1.1,74.

— निस्. Liberare. निर्वरुणस्य पाशान्मुच्ये Yv. 5,39. Part. निर्मुक्त Liberatus. पिप्पलाद्गुणात् M. 1,4660. क्लेशात् M. 1,6197. मोह° Bhg. 7.28.

- - अभिनिस्. Part. Relictus. सूर्येण यो ऽभिनिर्मुक्तः शयानः M. 2,221. (cfr. म्लुच्.)

- - विनिस्. Part. विनिर्मुक्त Liberatus, dissociatus. सार्थात् M. 3,2552. व्याधि° M. 3,6027. जन्मबन्ध° Bhg. 2,54. मेघलेखा° शशिमण्डलं M. 4,498.

— परि. Part. परिमुक्त Liberatus. M. 1,4659.

— प्र. 1) Emittere, projicere. धूमं प्रमुमुचे विन्ध्यः M. 1,7628. वीणाः स्वरान् R. 2.91,26. हाहाकारं प्रमुञ्चन्तः M. 3,2542. तुष्टा तूष्णीः प्रमोक्ष्यति M. 1,6625. 2) Abjicere, amittere. अत्रोष्य पापं प्रमोक्ष्यसि M. 3,10819. 3) Removere. एनः प्रमुमुग्ध्यस्मत् Rv. 24,9. 4) Induere, suspendere. ते प्रमोक्ष्यामि मालां R. 2.9,39. — Pass. 1) Solvi. पाशः प्रमुच्यते M. 2,2325. 2) Liberari. प्रमुच्यते पापात् Mn. 11,230. पापैः R. 1.1,91. M. 3,5072. c. acc. पापं प्रमुच्येत M. 1,657. — Des. M. 4,715.

- - विप्र. Pass. Liberari. c. abl. किल्बिषाद्विप्रमोक्ष्यसे M. 3,11800. दास्याद्वो °मुच्येयं M. 1,1318. °मुच्येम भयात् M. 1,5879. c. instr. रक्षसा विप्रमुक्तः M. 1,6771.

— प्रति. 1) Ligare, alligare. त्वा पाशेन प्रतिमुञ्चामि (ɔ: बध्नामि) Yv. 6,8. Kat.S.Yv. 6.2. पाशानात्मनि प्रतिमुञ्चति M. 2,2323. कर्णयोः कुण्डले M. 4,53. 2) Restituere, reddere. विलुप्तमञ्जनं विलोचनेषु प्रतिमुक्तं Rgh. 16,59.3,46. — Pass. Liberari. किल्बिषात् °मुच्यते Mn. 10,118. — Caus. Liberare, servare. अस्मान् प्रतिमोचय M. 1,5812.

— वि. 1) Solvere. विमुमोक्तु पाशान् Rv. 24,13. व्यस्मत् पाशं मुमोचत् Vv. 88,7. विमुमुक्तमस्मे Vv. 91,5. वाजिनो विमुक्तप्रग्रहाः Bh. 7,50. Pass. Solvi, liberari, effugere. c. abl. मुनिं मृत्य विमोक्ष्यसे M. 3,10004. न मे जीवन् विमोक्ष्यसे M. 3,1580. 15169. भयाद्विमुच्येयं M. 2,882. विमुक्तः कलिना M. 3,2851. 2) Exuere se. तेषामाभरणानि विमुञ्चतां M. 1,4095. Amittere. प्राणान् M. 3,315. Pass. Exui. त्वचाहिर्विमुच्यते Mn. 2,79. प्राणैर्विमुच्यते Hit. 1,156. 3) Relinquere. व्यमुञ्चन्त गुहा भयात् M. 3,12381. 4) Emittere, effundere. जलं M. 1,3317. अश्रु R. 2.59,5. विषं तेषु M. 3,313. शरान् M. 4,1866. वाचः M. 1,5711. नादान् M. 3,2545. 5) Recipere. मूर्तिं विमुञ्चति (ɔ: गृह्णाति) Mn. 1,56. — Caus. Solvere, liberare. मां दुःखाद्विमोचय M. 3,2435. Mn. 11,112. न संयतस्तस्य बभूव, विमोचयेयं Rgh. 3,20.

- - प्रवि. Solvere, relinquere, dimittere. प्रविमुच्य शाखां संगृह्णते कौशिकमुत्तरीयं M. 3,15602.

— सं. Effundere. नेत्रोद्भवं संमुमुचुर्वारि M. 3,10236.

मुंच् म्लुंच् 3. मंच् 2. मुंच्.

(Rd. मुन्चु, म्लुन्चु, मन्चु, मुन्चु 7,11.12.15.16.) Cl. 1. act. मुञ्चति, म्लुञ्चति, मंचति, मुञ्चति, etc. Ire, se movere.

म्रुच्.

(Rd. म्रुचु 7,13.) Cl. 1. act. म्रोचति etc. Aor. अम्रुचत् et अम्रोचीत् P. 3.1,58. Ger. म्रुचित्वा et म्रोचित्वा. Des. मुम्रुचिषति et मुम्रोचिषति P. 1.2,26. etc. — Ire.

म्लुच्.

(Rd. म्लुचु 7,14.) Cl. 1. act. म्लोचति. Aor. अम्लुचत् et अम्लोचीत् P. 3.1,58. Ger. म्लुचित्वा et म्लोचित्वा. Des. मुम्लुचिषति et मुम्लोचिषति P. 1.2,26. etc. — Ire.

— नि. Occasu relinquere. (de sole.) तं चेत् सूर्यः शयानं निम्लोचेत् Mn. 2,220.

- - अभिनि. Id. नैनं ग्रामे ऽभिनिम्लोचेत् सूर्य Mn. 2,219. (Cfr. अभिनिर्मुच्.)

याच्.

(Rd. टु (डु) याचृ 21,3.) Cl. 1. act. et med. याचति, °ते; ययाच, ययाचे, याचिता etc. — 1) (आत्मनि दातुं प्रेरणं) Petere, poscere. याचते कार्यकाले स किंभृत्यः Hit. 2,31. तस्मै याचते दत्ता सा R. 1.10,24. M. 3,2924. c. acc. rei. याचते जलं चातकः Bh. 7,11. ययाचुरभयं Bh. 14,105. वरावयाचत R. 1.1,22. M. 3,8708. et c. acc. pers. याचेत वरान् पितॄन् Mn. 3,258. R. 2.107,5. M. 1,3961. याचमानः शिवं सुरान् Bh. 6,8. अयाचद्भ्रातरं त्वं राजेति R. 1.1,35. याचे ब्राह्मणान् ते मां याजयन्त्विति R. 1.57,18. Etiam c. abl. pers. याचमानाः परादन्नं M. 1,6197. Pass. याचितेन वरो दत्तः R. 1.46,15. उक्तवत्यसि याच्यमाना मया M. 1,6129. Mn. 8,181. 2) (ग्रहीतुं प्रेरणं). Offerre. याचति वित्तं गुरवे शिष्यः Dgd. — Des. यियाचिषति, °ते Vd. etiam याचिषामहे P. 6.1,8.n. Int. यायाच्यते, यायाक्ति. Caus. याचयति, अययाचत् P. 7.4,2.

Digitized by Google

— अभि. Petere, orare. समरमभ्ययाचन्त, त्वं नस्त्राता M. 3,8890. R. 1,14,6.9. यन्मा ऽभियाचसे M. 3,10566.

— प्र. Petere, expetere. कुण्डले प्रयाचितुं M. 3,16948. प्रयाचामो वरं त्वां M. 3,8780. प्रयाचस्व नदीं M. 3,9950.

- - संप्र. Id. तं वरं संप्रयाचत M. 3,8696.

— सं. Petere, obsecrare. तं पुत्रार्थं समयाचत M. 3,8837.

रच.

(Rd. 35,12.) Cl. 10. act. रचयति etc. — Ordinare, apparare, facere. रचयति शयनं Gov. 5,10. रचयति कुसुमं चिकुरे Gov. 7,23. मया रचितो ऽञ्जलिः R.2.13,12.62,7. तेन स रचितो राज्ञा Bh.12,37.

— वि. Id. विरचितानुरूपवेशः Rgh. 5,76. विरचितवाग्भिर्वन्दिपुत्रैः Rgh. 5,75.

रिच्.

(Rd. रिचिर् 29,4.) Cl. 7. act. et med. रिणक्ति, रिंक्ते; रिरेच, रिरिचे; रेक्ता; रेक्ष्यति, °ते; अरिचत् et अरैक्षीत्, अरिक्त. — Vacuefacere. रिणक्ति कृष्णीररुषाय पन्थां Vv. 71,1. रिणच्मि ज्ञलधेस्तोयं (Disjungo ?) Bh. 6,36. रक्तोरिक्तमनाः Rgh. 14,85. — Des. रिरिक्षति, °ते. Int. रेरिच्यते, रेरेक्ति. Caus. रेचयति, अरीरिचत्. — (Rd. रिच 34,10.) Cl. 10. et 1. act. रेचयति, रेचति etc. Miscere. Disjungere, relinquere. रेचित relictus. Rgh.6,7.

— अति. Pass. Prævalere, plus valere, antecellere. यो गुणो देहे ऽतिरिच्यते Mn. 12,25.9,296. स्वभाव एवात्रातिरिच्यते Hit. 1,15.157. c. abl. न भूतं यदर्कादतिरिच्यते M. 4,175. अकीर्तिर्मरणात् Bhg.2,34. अश्वमेधसहस्रात् सत्यं Hit. 4,129. aut. c. acc. उपाध्यायान् दशाचार्यो गौरवेणातिरिच्यते Mn. 2,145. अत्यरिच्यत पावकं R. 1.16,14. aut. c. instr. तुलयामास, कपोतस्तु मांसेनात्यतिरिच्यते (multo gravior est.) M. 3,10568.

- - व्यति. Pass. Id. c. abl. स्तुतिभ्यो व्यतिरिच्यन्ते दूरेण चरितानि ते Rgh. 10,30.(31.)

— आ. Vacuefacere. राज्युषसे योनिमारैक् Rv. 113,1. (Nir. 2,19.)

— उद्. Pass. Prævalere, antecellere, majorem, præstantiorem esse. उदस्य रिच्यते ऽंशः Vv. 32,12. c. abl. ममोद्रिच्यते ब्रह्म तव ब्रह्मनः M. 1,3070. उत्सहत्यादिरिचे कृष्टिषु श्रवस्तव Rv. 102,7.

— प्र. Pass. Id. प्र होता रिरिच उपाके Vv. 42,3. c. abl. अस्य दिवस्ते प्ररिरिचे महित्वं Rv. 59,5.61,9.

— वि. Evacuare, purgare alvum. विरिक्त Mn. 5,144.

रुच्.

(Rd. 18,5.) Cl. 1. dep. रोचते, रुरुचे, रोचिता, रोचिष्यते, aor. अरुचत् et अरोचिष्ट P. 1.3,91. Ger. रुचित्वा et रोचित्वा P. 1.2,26. रुचित. — 1) Lucere. रोचन्ते रोचना दिवि Rv. 6,1. नेश्र्युज्ज्वलारोचि (aurora.) Vv. 72,2. Nigh. 1,16. Splendere. रुरुचे साधिकं सुभ्रूः (venustate.) M. 1,6613. यदि स्त्री न रोचते (ɔ: eleganti vestitu) पुमांसं न प्रमोदयेत् Mn. 3,61.62. 2) (अभिलाषः) Placere. c. dat. pers. P. 1.4,33. यद्रोचते यस्मै तत्तस्य सुन्दरं Hit. 2,49. रोचमानः कुदृष्टिभ्यः Bh. 8,73. तन्मह्यं रोचते M. 1. 4243. et c. gen. pers. गमनं रोचते मम M. 1,7550. तदस्य रोचते M. 2,2681. कतमो निवासस्तव रोचते M. 4,13.1,3327. यदि ते रोचते R. 1.9,33. रिपोर्ल्लक्ष्मीर्मा ते रोचिष्ट M. 2,1962. यदस्य रुचितं कर्तुं M. 1,7952.3,16828. 3) Gaudere. तैर्न रोचे M. 1,7444. — Des. रुरुचिषते et रुरोचिषते. Int. deest. (teste Nyasa, aliis). Caus. रोचयति, °ते. 1) Collustrare. अरूरुचदुषसः पृश्निरग्रियः Ait. Br. 1,21. 2) Probare alicui, dilectum reddere. नारोचयतात्मानं Bh. 8,64. Sibi probare, acceptum ferre. यदि वासं रोचयेत गुरोः कुले Mn. 2,243. M. 4,8. गमनं R. 1. 36,3. भक्ष्यं M. 1,5578. पापं M. 1,5741. धर्मं M. 3, 8492. 3) Eligere, creare. जना राजानं रोचयामासुस्तं R. 1.43,1.

— अति. Act. Fulgore antecellere. अत्यरोचद्भास्करं तेजसा M. 3,486.

— अनु. Caus. Eligere, præferre. वनमन्वरोचयत् M. 3,12679.

— अभि. Caus. 1) Appetere, acceptum ferre. न तव दुःखेन स्वर्गमप्यभिरोचये R. 2.30,27. 2) Prompto animo esse. c. dat. गमनायाभिरोचय R. 1.36,2. c. inf. नाभिरोचयसे नेतुं मां केन हेतुना R. 2.29,19.

Digitized by Google

— आ. Caus. Acceptum ferre. वासं मारोचये ऽरण्ये R. 2.30,28.

— उप. Lucere, splendere. उपो रुरुचे युवतिर्न योषा (de aurora.) Vv. 77,1.

— प्र. Id. प्ररोच्यस्या उषसो न सूरः Rv. 121,6.

— प्रति. Caus. Rursus eligere, consilium capere. प्रस्थानं प्रत्यरोचयन् M. 3,11546.

— वि. 1) Dep. Splendere. गुणैर्विरुरुचे रामः सूर्य इव R. 2.1,22.1.31,24. Vv. 3,6. M. 3,1754. Bh. 15,56. Rgh. 9,53(51). जीमूताविव व्यरोचेतां M. 4, 1792. संसृष्टं ब्रह्मणा क्षत्रं व्यरोचत M. 3,967. वनं मृगाकीर्णं M. 1,2844.3,2704. व्यरुचन् कुमुदाकराः Bh. 8,66. 2) Act. Lucere facit, incendere. यं (अग्निं) भृगवो विरुरुचुर्वनेषु (ɔ: दीपितवन्तः) Yv. 3,15.

लुच्.

(Rd. लुन्च v. लुन्चु 7,5.) Cl. 1. act. लुञ्चति, लुलुञ्च etc. Ger. लुचित्वा et लुञ्चित्वा P. 1.2,24. (लुक्त्वा?) — Evellere. केशानलुञ्चिषुस्तस्य Bh. 15,3. केशान् लुलुञ्चुः Bh. 3,22.14,59. अलुञ्चीत् कर्णनासिकं तस्य Bh. 15,57.

— अव. Id. अवलुञ्च्य सटां M. 3,10760–61.

— वि. Id. मूर्धजान् विलुञ्चन्ति Bh. 18,38.

लोच्.

(Rd. लोचृ 6,3.) Cl. 1. dep. लोचते, लुलोचे, लोचिता etc. — Videre. — Des. लुलोचिषते. Int. लोलोच्यते. Caus. लोचयति, अलुलोचत्. — (Rd. 33,104.) Cl. 10. act. लोचयति. Loqui. Lucere. (?)

— आ. Caus. 1) Conspicere. आलोचयन्तो विस्तारमम्भसां Bh. 7,40. आलोच्य गिरिमुख्यं तं M. 2,617. 2) Considerare, reputare. इत्यालोच्य सर्वे गताः Hit. p. 14,17.91,19.80,20. etc.

- - अवा. Considerare. इत्थं सो ऽवालुलोचे Bh. 1,23.

- - पर्या. Caus. Id. क्षेमंकराणि कार्याणि पर्यालोचयतां Bh. 6,105.

वच्.

(Rd. 24,55.34,35.) Cl. 2. act. वक्ति (1. sing. वच्मि. deest 3 pers. plur. aut, ut alii volunt, totus plur. Sk. 134.a.11.) et cl. 1. (?) वचति; Perf. उवाच P. 6.1,17., वक्ता, वक्ष्यति, aor. अवोचत् P. 3. 1,52.7.4,20. Med. quoque in iis temporibus usurpatur, ubi radici ब्रू substituenda est hæc radix: ऊचे, वक्ता, वक्ष्यते, अवोचत. Pass. उच्यते, उक्त P. 6.1,15. — Dicere, loqui. c. acc. rei et pers. अनुकूलं वच्मि M. 3,14025. तं वाक्यमुवाच Bhg. 2,1. M. 1,5964. Bh. 5,76. धर्मान् नो वक्तुं Mn. 1,2. त्वां वक्ष्यति संततिं Bh. 16,39. M. 2,1769. अवोचत्तं Rgh. 3,43. Bh. 8,18. स तां किञ्चिदूचिवान् M. 1,3901. Med. R. 2. 40,11. M. 2,505. Bh. 6,63. Pass. स त्वया वक्तव्यो वचः Bh. 7,19. उच्यते Dicitur, vocatur. एतद्देवानां युगमुच्यते Mn. 1,71. अविकार्यो ऽयमुच्यते Bhg. 2, 25.3,40. चित्राम्ब इत्युच्यते M 3,16670. etc. — Vedica: Cl. 3. विवक्ति. 1. sing. विवक्मि Vv. 6,1.67,1. Perf. ववाच, 2. sing. ववक्थ Nir. 5,7. (प्र) part. विवक्वान् Vv. 67,3. Aor. अवोचाम, अवोचे (प्रति). conj. वोचति, वोचं, वोचावहै (वि, प्र, सं). pot. वोचेयुः, वोचेः, वोचेम etc. — 1) Vocare. अच्छा विप्रो नासत्या विवक्ति Vv. 72,3. अद्रिरूर्ध्वो विवक्ति Vv. 68,4. सदा ते नाम स्वयशो विवक्मि Vv. 22,5. नः सुभगां वोचेयुः कृष्टयः Rv. 4,6. वोचेमेन्द्रं Vv. 28,5. अच्छा मित्रं वोचेः Vv. 93,7. 2) Dicere, recitare. अवोचामाग्नये वचः Rv. 78,5. मन्त्रं वोचेमाग्नये Rv. 74,1.40,6.43,1. P. 3.1,86. इदं नमो तवसे ऽवाचि Rv. 51,15. — Des. विवक्षति. Dicere velle. Part. विवक्षत् M.3,12609. संहृयस्व विवक्षितं Bh.8,17.R.1:55,14. — Int. deest.(?) — Caus. वाचयति (s. cl. 10. Rd. 34,35.) 1) Dicere jubet. द्विजान् वाचयामास रामस्य वने स्वस्त्ययनक्रियां R. 2. 25,28. C. स्वस्ति conjuncta. Aliquem solemnia verba proferre jubet, aliquem स्वस्तिवाचनं facere jubet. ब्राह्मणान् स्वस्तिवाच्य M. 1,6947.7936. मधुदध्यक्षतघृतैः स्वस्तिवाच्य द्विजान् R. 2.25,28. Etiam स्वस्ति om. Id. विप्रानवाचयन् (ɔ: स्वस्तिवाचनं कारितवन्तः) Bh. 17,1. R. 2.6,7. M. 2,1240.3,788. विप्रान् वाचयामास पर्वणि M. 3,16644. 2) Recitare jubet. (अध्वर्युर्यजमानं) वाचयति, "आ वा देवास etc." Kat. S. Yv. 4,5.16. 3) Dicere, narrare. कथनीयमवीवचत् Bh. 6,46. इदं वाच्यः सः R. 2.68,6. M. 1, 7498.5,67. वाच्यमृतं तैः Mn. 8,61.

Digitized by Google

— अधि. Favere, juvare. यत्रा भयन्ते भुवना तत्रा न इन्द्रावरुणाधिवोचतं Vv. 83,2. अधि दात्रे वोचः Yv. 6,33.

— अनु. Iterum dicere, repetere. येषां सावित्री नानूच्यते Mn. 11,191.

— अभि. Alloqui, dicere. c. 2. acc. इदं त्वामभ्युवाच M. 2,1998.3,560.8709.

— आ. Invocare. आ वां वोचे Vv. 73,2. जनिमाविवक्ति P. 7.4,78.

— प्र. 1) Proloqui, declarare, narrare. c. acc. rei et dat. v. gen. pers. शिष्येभ्यः प्रवक्तव्यं तत् Mn. 1,103. धर्मं प्रवक्ष्यामि तव M. 1,6148. योगं प्रोक्तवान् Bhg. 4,1. Mn.2,89.8,119. 2) Dicere. तं रामः प्रोचे Bh. 7,47. न प्रावोचं किंचित् Bh. 15,11. M. 2. 503. 3) Part. प्रोक्त Dictus, appellatus. आपो नारा इति प्रोक्ताः Mn. 1,10. तत्प्रोक्तं राजसं Bhg. 17,18. — Vd. 1) Proloqui, nuntiare. इमं सनिं देवेषु प्रवोचः Rv. 27,4. Vv. 1,22. वसूनि प्रववाचास्मे Rv. 67,4. किं ते परिचक्ष्यं भूत् यदवक्षे शिपिविष्टो अस्मि Vv. 100,6. 2) Recitare. प्र सावाचि सुष्टुतिः Vv. 58,6. 3) Celebrare. इन्द्रस्य वीर्याणि प्रवोचं Rv. 32,1. Yv. 5,18. प्र तत् स्यानमवाचि वां पृथिव्यां Vv. 70,1. विश्वा ता ते सवनेषु प्रवाच्या Rv. 51,13.

- - संप्र. Narrare, breviter declarare. यादृशा व्यवहारेषु साक्षिणः तादृशान् संप्रवक्ष्यामि Mn. 8,61. ते संप्रवक्ष्यामि माहात्म्यं तस्य M. 2,488.1,2601.3,144. 1838.

— प्रति. 1) Respondere. c. 2. acc. प्रत्युवाच सर्वानिदं वचः R. 2.68,1. Bh. 7,87. M. 2,1226. किमेनां ऽवक्ष्यामि R. 2.12,63. प्रत्युवाच तं R.1.42,9. Mn. 1,4. M. 3,2156. Bh. 5,46. Rgh. 3,47. प्रत्यूचे स तां Bh. 5,23.6,99. 2) Indicare (?). मा वो घ्नन्तं प्रतिवोचे Rv. 41,8.

— वि. Late nuntiare. स दूतो विवोचति कुश्रुतं Rv. 105,4.

— सं. Colloqui. सं नु वोचावहै Rv. 25,17.

वंच्.

(Rd. वन्चु 7,7.) Cl. 1. act. वञ्चति, ववञ्च, वञ्चिता. Prec. वच्यास्. Ger. वक्त्वा, वचित्वा, वञ्चित्वा P. 1.2,24. — 1) Circumerrare, adire. अवंचुराहवञ्चितिं Bh. 14,74. 2) Transgredi. वञ्चित्वाम्बरं दूरं Bh. 7,106. 3) वञ्चति (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. — Des. विवञ्चिषते. Int. वनीवच्यते, वनीवञ्चीति P. 7. 4,84. Caus. 1) act. वञ्चयति. Evitare, eludere. अहिं वञ्चयति (ɔ: परिहरति) P. अस्माभिस्तं पापं वञ्चयद्भिर्निवस्तव्यं छन्नावासं M.1,5794. 2) Dep. वञ्चयते. P. 1.3,69 (Rd. वञ्चु 33,29.) Decipere, fallere. मूर्खास्त्वामववञ्चत Bh. 15,55. रक्षसा मृगरूपेण वञ्चयित्वा तौ Rgh. 12,53. R. 2.37,21. अवञ्चयत मायाः स्वमायाभिर्द्विषां Bh. 8,43. स वंच्यते धूर्तैः Hit. 4,52. नात्रास्मि वञ्चिता M. 3,10164. Hit. 3,1.

— उप. Caus. Repudiare. वयं हता राम यत् त्वया ह्युपवञ्चिताः R. 2.52,18.

— परि. Caus. Decipere, fallere. परिवञ्चितः Hit. 4,101.

वर्च्.

(Rd. 6,1.). Cl. 1. dep. वर्चते, ववर्चे, वर्चिता etc. — Splendere, lucere.

विच्.

(Rd. विचिर् 29,5.25,12. cfr. विज्) Cl. 7 et 3. act. et med. विनक्ति, विंक्ते et वेवेक्ति, वेविक्ते (?); विवेच, विविचे; वेक्ता. etc. — Separare, secernere. योधान् जीवितेन विवेच Bh. 14,103.

— वि. 1) Id. वायुर्वो (ɔ: तण्डुलान्) विविनक्तु Yv. 1,16. विविनच्मि सुरान् दिवः Bh. 6,36. Trop. श्रेयश्च प्रेयश्च विविनक्ति धीरः Kat. U. 2,2. विविनक्ति न शौचं M. 1,6372. Part. विविक्त Secretus. Mn. 3,206. Bhg. 18,52. 2) Decernere. न शक्नोमि विवेक्तुमेतत् M. 2,2244. 3) Evellere. मरुतो विविञ्चन्ति वनस्पतीन् Rv. 39,5. 4) Mutare. विवेक्तुं नाहमिच्छामि त्वाकारं तं प्रति M. 1,7396. — Caus. Distinguere, secernere. धर्माधर्मौ व्यवेचयत् Mn. 1,26.

वृच्. Cl. 7. vide. वृज् cl. 7.

व्यच्.

(Rv. 28,12.) Cl. 6. act. विचति P. 6.1,16. विव्याच, विविचुः P. 6.1,17. व्यचिता, व्यचिष्यति, अव्यचीत् et अव्याचीत् P. 7.2,7. Ger. विचित्वा P. 1.2,1.n. 1) Circumvenire, fallere. 2) Amplecti. मह्ना विव्यक् पृथिवीं (ɔ: व्याप्नोत्) Vv. 18,8. न ते विव्यङ् महिनानं रजांसि (ɔ: व्याप्नुवन्) Vv. 21,6. —

Digitized by Google

Des. विव्यधिषति. Int. वेविध्यते P. 6.1,16. वाव्यधीति, वाव्यक्ति. Caus. व्याधयति अविव्यधत्.

— सं. Induere, circumdare, चर्मेव समविव्यक् तमांसि (ः संवेष्टयति सूर्यः) Vv. 63,1.

व्रश्च्.

(Rd. व्रस्च् 28,11.) Cl. 6. act. वृश्चति P. 6.1,16. वव्रश्च P. 6.1,17. व्रश्चिता et व्रष्टा P. 8.2,36. व्रश्चिष्यति et व्रक्ष्यति; अव्रश्चीत् et अव्राक्षीत् Ger. व्रश्चित्वा P. 7.2,55. Part. वृक्ण P. 6.1,16. — Lacerare, scindere, vulnerare. वृश्चति Nigh.2.19. वव्रश्चुः Bh.14,77. व्रश्चित्वा तरून् Bh. 9,41. Part. वृक्ण Bh. 12,75.16,42. वृक्त (?) Bh. 4,42. — Des. विव्रश्चिषति et विव्रक्षति. Int. वरीवृश्च्यते, वरीवृश्चीति P. 7.4,90.n. Caus. व्रश्चयति, अविव्रश्चत्.

— अव. Abscindere, frangere. अव स्मर्तोर्वेश्यावृश्चदिन्द्रः Vv.18,17. वृश्चा शत्रोरव विश्वानि वृष्ण्या Rv. 51,7.

— आ. Id. मा शंसमावृक्षि देवाः (ne interrumpam.) Rv. 27,13.

— प्र. Lacerare, vulnerare. तस्य प्रावृश्चदङ्गं Bh. 17,89. प्रवृश्च्य तं शिलीमुखैः Bh. 17,107.

— वि. Dilacerare. विवृश्चद्वज्रेण वृत्रमिन्द्रः Rv. 61,10. Abscindere. स्कन्धांसि कुलिशेना विवृक्णा Rv. 32,5.

शच्.

(Rd. 6,4.) Cl. 1. dep. शचते, शेचे, शचिता etc. — Loqui, eloqui. (शची Facunditas. Sollertia. Opus. Nigh. 1,11.3,9.2,1.)

1. शुच्.

(Rd. 7,1.) Cl. 1. act. शोचति, शुशोच, शोचिता, शोचिष्यति, अशोचीत् Ger. शोचित्वा et शुचित्वा P. 1.2,26. — Moerere, lugere. कथं न शोचेयं M. 1,3231.1750.2,1735. Mn. 3,57. R. 2.74,24. Bh. 21,6. अरोदीद्रावणो ऽशोचीत् Bh. 15,71.101. Lugere aliquem inprimis absentem, mortuum. c. acc. गतानस्मान् शोचिष्यति R. 2,46,4.52,21. M. 3,2295. हतशिष्टा अशोचन् वैशसं कृतं भ्रातरं पितरं etc. M.3,2567.331. नात्मानं शोचति तथा यथा शोचति नैषधं M.3,2783. पापगोचरमात्मानमशोचन् Bh. 7,80. — Epica: med. कामिनां शोचसे M. 3,2644. शोचेत M. 4,488. शोचमान M. 3,2016.12260. Præs. 1. शोचिमि त्वां नात्मानं शोचामि M. 3,2372. Aor. मा शुचः R.1.42,17. 70,34. Bhg. 16,5. M. 1,3229.3,2472. मा शुच ? M. 3, 590. — Des. शुशुचिषति et शुशोचिषति P. 1.2,26. Int. शोशुच्यते, शोशोक्ति. Valde moerere. Bh. 3,12. — Caus. शोचयति, अशूशुचत्. 1) Moerore afficere. स शोचयति मां M. 4,581. 2) Lugere. शोचयन् प्रेतकार्याणि चकार M. 1,5649.

— अनु. Moerere, lugere, luctu prosequi. शोच्यानन्वशोचसि M. 1,1040.1845 यामिवमनुशोचसि M. 3,2645. R. 2.34,4.46,6. गतासूनगतासूंश्च नानुशोचन्ति पण्डिताः Bhg. 2,11.25. M. 1,4967. Med. M. 1,4634.5647. — Caus. Id. सुहृद्भिरनुशोचिताः M. 2,2594.

— परि. Valde moerere. किमर्थमभीक्ष्णं परिशोचसि M. 1,4025. कारुण्यात् पर्यशोचत तां M. 3, 13656.

- - अनुप्र. Id. न त्वादृशी मर्त्यमनुप्रशोचते M. 1,3229.

2. शुच्.

(Rd. ईशुचिर् 26,56.) Cl. 4 act. et med. शुच्यति, °ते; शुशोच, शुशुचे etc. Aor. अशुचत् et अशोचीत्. अशोचिष्ट. Part. शुक्त. 1) Purum esse, lucere. In Vd. cl. 1. शोचति Nigh. 1,16. अग्ने शोचस्व Rv. 36,9. बृहच्छोचा यविष्ठ्य Yv. 3,3. अशोच्यग्निः समिधानः Vv. 67,2.8,1. प्राणो अंगे अंगे अशोचिषत् Vd. P. 6.1,119. 2) Collustrare. शोचा यज्ञतं Vv. 2,1. शुक्रः शुशुक्वान् Rv. 69,1. 3) Putrescere. 4) Humectari. — Des. शुशुचिषति, °ते et शुशोचिषति °ते. Int. शोशुच्यते, शोशोक्ति. Valde lucere. अजस्रेण ज्योतिषा शोशुचानः Vv. 5,3.4. शोशुचन्त द्युमन्तः Vv. 1,4. — Caus. शोचयति.

— अप. Int. Putrescere, exstingui. अप नः शोशुचदघं Rv. 97,1.

— आ. Collustrare. शुशुग्ध्या रयिं Rv. 97,1.

श्वच्. श्वंच्. शंच्. श्वज्. श्वंज्.

(Rd. श्वच, श्वचि, शचि, श्वज, श्वजि 6,5.6.) Cl. 1. dep. श्वचते, श्वञ्चते, शञ्चते, श्वजते, श्वञ्जते etc. — Ire.

सच्.

(Rd. षच 6,2.) Cl. 1. dep. सचते, सेचे, सचिता. सचिष्यते, असचिष्ट et in Ved. cl. 3. act. सिषक्ति

Digitized by Google

etc. Nigh. 3,20. — 1) Sequi. पृक्षः सचन्त (वां) Vv. 74,5. वां नियुतः सचन्ते Vv. 91,6. छायेव भुवनं सिषक्षि Rv. 73,8. वत्सं माता सिषक्ति Rv. 38,8. 56,4. ज्ञीवं व्रातं सचेमहि Yv. 3,55. 2) Obedire, venerari. यं पूर्वो वृत्रहणं सचन्त Rv. 59,6. c. gen. अस्य सचन्ते हविष्मन्तः Rv. 60,2. सिषक्ति सा वां सुमतिः Vv. 70,2. इन्द्रं श्लोकः सिषक्तु Vv. 97,3. श्रीणि ज्योतींषि सचते Yv. 8,36. 3) Favere. सचस्वा नः स्वस्तये Rv. 1,9. तं दक्षः सचते कविः Rv. 91,14. सदा नो दिव्यः पायुः सिषक्तु Vv. 37,8. Rv. 18,2. Yv. 3,29. तान् सुमेधाः सिषक्ति Vv. 91,3. अस्मान् रायो मघवानः सचन्तां Yv. 2,10. 4) Sectari, operam dare. अग्निर्वना सिषक्ति पयो न धेनुः Rv. 66,1. व्रतमग्ने सचन्ते Vv. 5,4. द्रोघवाचस्ते निर्ऋथं सचन्त (tuæ cædi.) Vv. 104,14. प्रजावन्तः सचेमहि Yv. 3,56. 5) Sociari. क्व त्यानि नौ सख्या बभूवुः, सचावहे यदवृकं पुरा चित् Vv.88,5. c. instr. ज्योक् जीवन्तः प्रजया सचेमहि RV.2.1,26. सक्षीमहि युज्येभिर्देवैः Vv.39,6. संसदा ते Vv.54,3. आदित्यानामवसा Vv.51,1.— Huc referendum est: तस्य सोक्षन्त मन्युं (ɔ: सचन्ते तस्य स्तोत्रं Ejus hymno operam dant.) Vv. 60,11.— Irrigare. ? — (Rd. षच 11,6.23,28.) Cl. 1. act. v. act. et med. सचति, °ते etc. Sociare, sequi. Cfr. सप्. — सक्षति, सचति (गतिकर्माणौ) Nigh. 2,14.

— अभि. 1) Sequi. अभि वां विश्वा नियुतः सचन्ते Vv. 72,1. अग्निं विश्वा अभि पृक्षः सचन्ते Rv. 71,7. Vv. 90,5. 2) Venerari. अभि वां स्तोमैः सिषक्ति Vv. 67,3. 3) Favere, sociare. अभि नो देवीरवसा सचन्तां Rv. 22,11.

— प्र. Præcedere, præire. सश्वा देव प्र णस्पुरः Rv. 42,1.

सश्च्.

(Rd. vedica.) Cl. 1. 1) Sequi. वायुं नियुतः सश्चत Vv. 90,3. यस्य सिन्धवः सश्चति (3 pl.) व्रतं Rv. 101,3. 2) Colere, excipere. वृषणं सश्चत श्रिये Rv. 64,12. 3) Obtinere. तरणित्वा पितुरस्य सश्चिरे Rv. 110,6. 4) Favere. इमं मरुतः सश्चतानु Vv. 18,25. c. dat. दाशुषे सश्चसि Yv. 3,34. 5) Largiri. अस्मे भद्राणि सश्चत Vv. 26,4. 6) Persequi. Inde: सश्चतः Inimicos. Rv. 42,7. Vv. 97,4. असश्चन्ता Propitii. Vv. 67,9. 7) Ire. सश्चति Nigh. 2,14. 8) Meare facit. याभिः सिन्धुमवथ याभिस्तूर्वथ याभिः Rv.112,9. 9) Innotescere. अतान्यस्य सश्चिरे पूर्व्याणि Rv. 84,12. 10) Cohærere. असश्चन्ती Nigh. 4,2. (ɔ: असज्यमाने Nir. 5,1.) द्वारो असश्चतः (Portæ non clausæ.) Rv. 13,6.

संघ् vide सञ्ज्.

सिच्.

(Rd. षिच 28,140.) Cl. 6. act. et med. सिञ्चति, °ते P. 7.1,59. सिषेच, सिषिचे; सेक्ता; सेक्ष्यति, °ते; असिचत्, असिचत et असिक्त P. 3.1,53.54. सिक्त. — 1) Spargere, inspergere. अम्भांसि कुम्भेन सिञ्चन् मूर्ध्नि Bh. 19,23. रेतः सिक्ता स्त्रीषु Mn. 11,170.2,181. M.U. 2.1,5. कुम्भे रेतः सिषिचतुः Vv. 33,13. 2) Rigare, adspergere. जलमादाय सिषिचुः पावकं M.1,8153. तस्य मूर्धानमश्रुभिः सिषिचे M. 1,5422. Bh. 5,90. — Des. सिसिक्षति, °ते P. 8.3,61.n. Int. सेसिच्यते, सेसेक्ति P. 8.3,112. Caus. सेचयति, असीषिचत् vel अससेचत् ut vult Xirasvami.

— अनु. Ex ordine conspergere. शिरःप्रभृत्यनुसिंचतः Kat. S. Yv. 6,15.

— अपि. (?) Inspergere. अपिसिञ्चेः कृशानौ दर्पं Bh. 8,92.

— अभि. Præs. अभिषिञ्चति, impf. अभ्यषिञ्चत् etc. P. 8.3,63.65. — 1) Spargere. अभ्यषिक्त वारीणि पितृभ्यः Bh. 6,23. 2) Irrigare. मां जलैरभ्यषिञ्चत् Bh. 6,21.15,3. M. 3,9938. देवीमभ्यषिंचत पावकः R. 1.38,14. Præsertim: 3) Aqua lustrali inaugurare, consecrare. c. 2 acc. अभ्यषिंचत् स लंकायां राक्षसेन्द्रं तं R. 1.1,79.2.67,33. तं सेनापतिं R. 1.38,30. तं युवराजान R. 2.2,19. अभिषिषिचुस्तं पुरोहिताः M. 3,16912. R. 1.71,19.2.72,27. M. 4.1139. अभिषेक्ष्याम पाण्डवं M. 5,60. c. loc. v. instr. nominis abstracti. अभिषेक्ष्यति मां राज्ये M. 1,5178.3531. R. 1.43,11.71,14. Bh. 3,2. सेनापत्ये ऽभिषिंच मां M. 3,14424. पतत्रिणां गरुडमिन्द्रत्वेनाभ्यषिञ्चत M. 1,1470. 4) Med. cum pass. signif. Inaugurari. अभिषिञ्चस्व देवानां सेनापत्ये M. 3,14423.14414. रामो ऽभिषिच्यते R. 2.44,15. M. 3,16962. — Des. Conspergere velle. तरुभिर्बलान्यभिषिषिक्षन् Bh. 9,70. — Int. अभिसेसिच्यते etc. P. 8.3.112. — Caus. Inaugurari jubere. तं यौवराज्ये ऽभिषेचयन् M. 1,3117.3,16912. आत्म-

नमुर्व्यामभिषिचयस्व R. 2.72,53.53,27.22,12. यौवराज्येन तमभिषिंचये R. 2.9,2.

— अव. Conspergere. रुधिरेणावसिक्तांगो M. 1,7730.

— आ. Infundere. आसिंच स्वजठरे मध्व उर्मिं Yv. 7,38. — Caus. Infundi jubere. तप्तमासेचयेत्तैलं वक्त्रे Mn. 8,272.

— उद्. Exspergere. उद्वा सिंचध्वं Vv. 16,11. Trop. Superbum reddere. तानि समस्तानि नास्योत्सिषिचुर्मनः Rgh. 17,43.

— नि. 1) Inspergere. निषिञ्चन्निवामृतं त्वचि Rgh. 3,26. 2) Irrigare. पलाशान्निषिञ्चति R. 2.63,7. वेदिं निषिंचति Kat. S. Yv. 5,11.6,15. — Caus. Irrigandum curare. पलाशान्निषेचयन् R. 2.63,9.

— परि. परिषिंचति, पर्यषिंचत् etc. P. 8.3,63.65. Spargere. परिषिक्ता मधूनि Vv. 24,2. — Caus. Conspergere. परिषिञ्चय (sic.) तामद्भिः M. 1,4500.

— प्र. Pass. refl. Exspergi, perire. कथं धनं न प्रसिच्येदिति रक्षितव्यं M. 3,14767.

— प्रति. Singulatim conspergere. (adv.) वृक्षं वृक्षं प्रति सिञ्चति P. 1.4,90.

— सं. Conspergere. मार्गं सलिलसंसिक्तरेणु R. 1.5,8.

सूच्.

(Rd. 35,21.) Cl. 10. act. सूचयति. Int. सोसूच्यते P. 3.1,22. Bhash. — Arguere, prodere, indicare. मन्त्रो गुप्तदारो न सूच्यते Rgh. 17,50. दुहिता मे ऽसि पिप्लुनानेन सूचिता M. 3,2706.2216. विज्ञाय पन्थानं नक्षत्रगणसूचितं M. 1,5816.

— सं. Coarguere. संयोगो वियोगस्य संसूचयति संभवं Hit. 4,72.

स्तुच्.

(Rd. ष्टुच 6,15.) Cl. 1. dep. स्तोचते, तुष्टुचे. स्तोचिता etc. Ger. स्तुचित्वा et स्तोचित्वा. Des. तुस्तुचिषते et तुस्तोचिषते P. 1.2,26.8.3,61. Int. तोष्टुच्यते, तोष्टोक्ति. Caus. स्तोचयति, अतुष्टुचत. — Serenum, propitium esse.

छ

आंछ्.

(Rd. आछि 7,29.) Cl. 1. act. आञ्छति, आञ्छ (sive, ut alii volunt: आनाञ्छ), आञ्छिता etc. — Des. आंचिच्छिषति P. 6.1,3. Caus. आञ्छयति. — Extendere, longiorem facere.

इच्छ् vide इष्.

उछ्.

(Rd. उछी 7,37.28,14.) Cl. 1. et 6. act. उच्छति, उच्छांचकार, उच्छिता, etc. Part. उष्ट. Des. उचिच्छिषति P. 6.1,3.7.4,61.n. — (समाप्तिः Taranginî) Finire. Ligare. Relinquere. Transgredi. (Habitare.) — Cum वि præfixo solum occurrit, teste Purushakara. — Cfr. उष्.

उंछ्.

(Rd. उछि 7,36.28,13.) Cl. 1. et 6. act. उञ्छति, उञ्छांचकार, उञ्छिता etc. — Des. उञ्जिच्छिषति. Caus. उञ्छयति. — (धान्यस्य आदानं, कणिशाद्यर्जनाशीलं) Spicas a messi relictas colligere. शिलानुञ्छन् Mn. 3,100. M. 3,15424.

ऋछ्.

(Rd. 28,15.) Cl. 6. act. ऋच्छति, आनर्च्छ, आनृच्छुः P. 7.4,11.3.1,36. ऋच्छिता etc. — Des. ऋचि-

Digitized by Google

छिछपति. Caus. ऋच्छयति. — Hebescere (sensibus). Congelascere. (Ire. vide 1. ऋ.)

— सं. Dep. समृच्छते, समानृच्छे etc. P.1.3,29.

ऋर्छ्, ऋर्छ् vide चर्च्.

पिछ् s. पिच्छ्.

(Rd. 32,40.) Cl. 10. act. पिच्छयति s. पिच्छयति etc. — Dissecare, dividere. Cfr. मिछ्.

पुछ् vide युछ्.

प्रछ्.

(Rd. 28,120.) Cl. 6. act. पृच्छति P. 6.1,16. पप्रच्छ P. 6.1,17. प्रष्टा P.8.2,36. प्रक्ष्यति, अप्राक्षीत्, पृष्ट्वा P. 1.2,8. पृष्ट. — 1) Rogare, interrogare. c. 2 acc. P. 1.4,51. यत्त्वा प्रक्ष्यति M. 1,858.2.150. R. 2.90,21. Bh. 15,5. एनमपृच्छन् वृत्तान्तं M. 3,2182. R. 1.8,13. Bh. 6,42. अपृच्छन्लक्ष्मणं सीतां Bh. 6,8. ब्राह्मणं कुशलं पृच्छेत् Mn. 2,127. R. 1.20,13. M. 3,2118. तं पप्रच्छ कस्य पुत्रियं Bh. 7,65. Bhg. 2,7. M. 4,2222. R. 1.9,41. Ep. med. तमर्थमपृच्छन्त देवान् Mn. 2,152. M. 1,1451. 3,2583.12070. पृच्छे तदेनो वरुण (de mea culpa.) Vv. 86,3. 2) Rogare, precari. इन्द्रं पृच्छा विपश्चितं Rv. 4,4. पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः पृथिव्यां Rv. 98,2. पृच्छति, पपृक्षाः Nigh. 3,14. — Des. पिपृच्छिषति P. 1.2,8.7.2,75. Int. परीपृच्छयते P. 7.4,90.n. etc. Caus. प्रच्छयति, अपप्रच्छत्.

— अनु. Percontari, sciscitari. c. 2 acc. रामं (de R.) अनुपृच्छसि सारथिं R. 2.57,29. मरणं मानुप्राक्षीः Kat. U. 1,23.

- - समनु. Id. कस्मादिदं समनुपृच्छसि M. 2, 2142.3,12516.

— अभि. Id. Bh. 3,29. कंचिदर्थमभिप्रष्टुं (de re.) M. 3,13339.

— आ. Dep. P. 1.3,21.n. आपृच्छते, आपपृच्छे aor. आप्रष्ट etc. — 1) Valedicere. आपृच्छे त्वा, गमिष्यामि M. 1,3270.2,59.3,1734. R. 2.34,22. ब्रह्मापृच्छस्व सुहृज्जनं R. 2.31,28. Bh. 14,63. आपृच्छ्य R. 1.2,3.9,40. 2.34,7. Ep. act. आपृच्छामो नरव्याघ्रं M. 2,1602. 2) Celebrare precibus. आपृच्छ्यः क्रतुः Rv. 64,13.

— परि. Percontari. c. acc. rei et pers. परिपृच्छ्य मां परिक्लिशं पुरस्य M. 1,6311. परिपृच्छति ग्रामान् (de oppidis.) R. 2.60,12.1.42,8. तं परिपृच्छेयुः सौम्यच्छसीति किं Mn. 11,195. R. 1.1,1. M. 3,2135. c. abl. pers. कुशलं राज्ञः पर्यपृच्छत् R. 1.20,11. Ep. med. पर्यपृच्छत सुहृदः स्वकान् (de amicis suis.) M. 3,2685.

— प्रति. Singulatim percontari. अमात्यान् समाहूय प्रतिप्रक्ष्यति निश्चयं R. 1.8,18.

— सं. Dep. P. 1.3,29.n. Interrogare. संप्रष्टुं M. 3,11364.

मिछ्, पिछ्.

(Rd. 28,16.) Cl. 6. act. मिच्छति, मिमिच्छ, मिच्छिता etc. — पिच्छति etc. — (पीडा) Vexare.

मुर्छ्.

(Rd. मुर्छा 7,32.) Cl. 1. act. मूर्छति P.8.2,78. मुमूर्छ. मूर्छिता, मूर्छिष्यति, अमूर्छीत्. Part. मूर्छित et मूर्त P. 6.4,21.8.2,57. — 1) Linqui animo. तेनामूर्छीदसौ क्षतः Bh. 15,55. पपात भुवि मूर्छितः R. 2.34,17. Animo conturbari. क्रोधमूर्छिता M.3,1864. शोक° Bh. 6,23. 2) Vehementem fieri, magnum fieri. मूर्छन्त्यमी विकाराः प्रायेणैश्वर्यमत्तानां Çak. 100,8. तूर्यस्वनो मूर्छन् Rgh. 6,9. मुमूर्छ रामस्य सख्यं हरौ Rgh.12,57. स्वाभाविकं विनीतत्वं तेषां विनयकर्मणा मुमूर्छ सहजं तेजो हविषेव हविर्भुजां Rgh. 10.79. (80.) Vehementia valere, potentem esse. न रंहः शिलोच्चये मूर्छति मारुतस्य Rgh. 2,34.

— अभि. Mente conturbari. कन्दर्पेणाभिमूर्छिता M. 1,7794.

— सं. Vehementem fieri. श्रोत्रेषु संमूर्छति मृदंगवाद्यं Rgh. 16,64.

म्लेछ्.

(Rd. 7,25.32,120.) Cl. 1. म्लेच्छति, मिम्लेच्छ, म्लेच्छिता etc. et Cl. 10. act. म्लेच्छयति etc. — 1) (अपशब्दः) Barbara lingua uti, loqui. नार्या म्लेच्छन्ति भाषाभिः M. 2,2010. Part. म्लेच्छित. 2) (अस्फुटशब्दः) Obscure, confuse loqui. Part. म्लिष्ट P. 7.2,18.

यछ् vide यम्.

युछ् (पुछ्, मुछ्.)

(Rd. 7,35.) Cl. 1. act. युच्छति, युयुच्छ, युच्छिता etc. (पुच्छति, मुच्छति). — Negligentem, socordem esse.

Digitized by Google

— प्र. Id. न प्रयुच्छतः Rv. 25,6. कदा च न प्रयुच्छसि Yv. 8,3. अप्रयुच्छन् (ः अप्रमाद्यन् Yv. 4,14.5,4.

लच्छ्, लांछ्.

(Rd. लछ, लाछि 7,26.27.) Cl. 1. act. लच्छति, ललच्छ etc. — लाञ्छति, ललाञ्छ etc. — Notare.

वांछ्.

(Rd. वाछि 7,28.) Cl. 1. act. वाञ्छति, ववाञ्छ, वाञ्छिता etc. — Optare, desiderare. c. acc. प्रमदा अप्राप्यमपि वाञ्छन्ति Hit. 3,18. Nigh. 2,6. छिद्राण्यस्य वाञ्छन्ति यत्नघ्नाः M. 2,508. सर्वस्वत्वं M. 3,1925.2227. न चेद्वाञ्छसि द्यूतं M. 3,3037.16772. et dep. यद्यदेव हि वाञ्छेत ततो वाञ्छा प्रवर्तते Hit. 1,169. कामान् वाञ्छसे हृदा M. 3,10186.

— अभि. Optare, expetere. नाप्राप्यमभिवाञ्छन्ति पण्डितबुद्धयः Hit. 1,161. मत्तो (a me) यदभिवाञ्छसि M. 2,2406.

— सं. Id. समवाञ्छन्नाशिषः Bh. 17,53.

विच्छ्.

(Rd. 28,129.) Cl. 6. act. विच्छायति P. 3.1,28 विविच्छ et विच्छायांचकार; विच्छिता et विच्छायिता etc. — Ire, appropinquare (विश्न m. Splendor. P. 6.4,19.) — (Rd. 33,100.) Cl. 10. act. विच्छयति. Loqui. Lucere.

स्फुर्छ्, स्वुर्छ्.

(Rd. स्फुर्छा, स्वुर्छा 7,34.) Cl. 1. act. स्फूर्छति, पुस्फूर्छ, स्फूर्छिता etc. Part. स्फूर्छित et स्फूर्ण. स्वूर्छति etc. — Oblivisci. s. Extendere.

हुर्छ्.

(Rd. हुर्छा 7,31.) Cl. 1. act. हूर्छति, जुहूर्छ, हूर्छिता etc. Part. हूर्छित et हूर्ण. — Curvari, tortuose incedere.

ह्रीछ्.

(Rd. 7,30.) Cl. 1. act. ह्रीच्छति, जिह्रीच्छ, ह्रीच्छिता etc. — Pudere, erubescere.

ज

अज्.

(Rd. 7,55.) Cl. 1. act. अजति. Tempora specialia desunt, in quibus rad. वी substituitur. P. 2. 4,56-57. Alii tamen formant: perf. आजिथ, आजिव, अजिम; fut. अजिता, अजिष्यति; aor. आजीत्; pass. अजिता, अजिष्यते, prec. अजिषीष्ट, aor. आजिषातां etc. — Des. अजिजिषति cfr. Sk. 115.a. Vp. Gr. 128. — 1) Agere, abigere. त्वं दस्यूँरोकसो अग्न आजः Vv. 5,6. 2) Iaculari. शारीराजतं स्यूमरश्मये Rv. 112,16. 3) Ire.

— अप. Abigere. अप त्यं परिपन्थिनमज Rv. 80,3.

— आ. Adigere. आ गा आजदुशना काव्यः Rv. 83,5. आ पूषन् चित्रबर्हिषं धरुणं दिव आज नष्टं यथा पशुं Rv. 23,13.

— उद्. Exigere. उस्रिया उदाजत (med.) Rv. 112,12. Extrahere. उच्छुक्रमत्कमजते सिमस्मात् Rv. 95,7.

— सं. Cogere. समार्यो गा अजति Rv.33,3. 2) Vincere, coercere. यत् समजासि शर्धतः (hostes.) Vv. 32,7.

अंज्.

(Rd. अञ्जू 29,31.) Cl. 7. act. अनक्ति, आनञ्ज, अञ्जिता et अंक्ता, अञ्जिष्यति et अंक्ष्यति, आ-

Digitized by Google

ञ्जीत्, आञ्जिषुः P. 7.2,71. Ger. अञ्जित्वा, अंक्त्वा et अक्त्वा P. 6.4,32. Part. अक्त. — 1) Ungere. अक्षावनक्ति अंजनेन Kat.S. Yv. 4,3.6,2. अञ्जन्ति यं हविर्भिः Rv. 95,6. आ विश्वाचरी विदथ्यामनक्तु (huc cochleare sacrificale flammam ungat) Vv. 43,3. आ नो दधिक्राः पथ्यामनक्तु Vv. 44,5. देवस्त्वा मध्वनक्तु Yv. 6,2. समिद्धेष्वग्निष्वानजाना: Rv. 108,4. शोणिताक्तवसना M. 2,2592. 2) Pulchrum esse. 3) Manifestare. मा नाञ्जी राक्षसीर्मायाः Bh. 9,49. समानमञ्ज्यञ्जते Vv. 57,3. महिमानमानञ्ज धीरः Yv.8,30. Pass. स्तोत्रे धिषणा त आनजे (laus tua.) Rv.102,1. 4) Ire, se movere. 5) (Tolerare.) — Des. अञ्जिजिषति P. 7.2,74. Caus. अञ्जयति, आञ्जिजत्. Ungere. अञ्जयन्ती स्वके नेत्रे Mn. 4,44. — (Rd. अजि 33,112.) Cl. 10. act. अञ्जयति. Loqui. Lucere.

— अभि. Ungere. अभ्यक्त Mn. 4.44 Çak.96,17.

— वि. Manifestare, patefacere. लिङ्गं मनस्ते व्यनक्ति M. 2,2122. नकिंचनत्वं महतां व्यनक्ति Rgh. 5,16. Med. उषसो व्यञ्जते अक्तून् Vv. 79,2. Pass. Manifestari, innotescere. कर्मणि व्यज्यते प्रज्ञा Hit.3,120. भुजंगा व्यज्यन्ते मणिभिः फणस्थैः Rgh.13,12. अञ्जिभिर्व्यानज्रे (perf.) Rv. 87,1. Inde: व्यक्त Manifestum, quod sensibus percipi potest. Sankh. K. 2. R. 1.70,19. — Caus. Id. अनार्यता etc. पुरुषं व्यञ्जयन्ति कलुषयोनिजं Mn.10,58. भगवानव्यक्तो व्यञ्जयन्निदं Mn. 1,6. प्रणयं व्यञ्जयन्ती M. 2,15964. वीजं स्वैर्व्यञ्जितं गुणैः Mn. 9,36. कुशलप्रश्नव्यञ्जितप्रीतिः Rgh. 10,34(35.)

- - अभिवि. Part. अभिव्यक्त Manifestus. Rgh. 16,23.6,12.

— सं. Ungere, conspergere. सं वर्हिरक्तां हविषा घृतेन Yv.2,22 सं समनेष्वञ्जन् (sc. आज्येन) Vv. 2,5. Trop. अर्कं जुह्वा समञ्जे (hymnum lingua ungo ɔ: cano.) Rv. 61,5. et जुह्वा om. Canere. गिरः समञ्जे Rv. 64,1.

अर्ज्.

(Rd. 7,49.) Cl. 1. act. अर्जति, आनर्ज, अर्जिता etc. — Labore acquirere, obtinere, facere. यदघमर्जति Naish. 5,84. Capere. आनर्जुर्नृभुजो ऽस्त्राणि Bh. 14,74. cfr. ऋज्. — Des. अर्जिजिषति. Caus. cl. 10. (Rd.33,52.) अर्जयति, आर्जिजत्. 1) Laborare, facere. स्वर्जितं कर्म R. 1.43,11. 2) Labore acquirere, obtinere. यद्गर्हितेनार्जयन्ति धनं Mn.11,193. बहु वित्तं मयार्जितं M. 3,3033. Mn. 4,193. परस्वान्यर्जयन् Bh.17,38. विक्रमार्जितराज्यः Hit. 2,18.63. आदित्रमर्जयस्व M. 3,1794. 3) Capere. आर्जिजत् स वृक्षं Bh. 15,43. 4) Colligere. संभारान् पुनरार्जयत् M. 1,8134. 5) (सतो गुणान्तराधानं) Fucare. Mdh.

— उप. Acquirere. द्रव्यं श्रमेण यदुपार्जितं Mn. 9,208. बहु धनमुपार्जितं M.2,1222. Hit. 1,147. चिरकालोपार्जितः सुहृत् Hit. p. 26,12.

ईज्, ईञ्ज्.

(Rd. ईज, ईजि 6,24.) Cl. 1. act. ईजति, ईजांचकार, ईजिता etc. — ईञ्जति etc. — Ire. Reprehendere.

उब्ज्.

(Rd. उब्ज, उदु, उब्ज 28,20.) Cl. 6. act. उब्जति उब्जांचकार, उब्जिता, उब्जिष्यति, औब्जीत्. — Rectum reddere. Prosternere, cædere. इन्द्राग्नी रक्ष उब्जतं Rv. 21,5. Vv. 104,1. Liberare. वृत्रमवधीन्नदीवृतमुब्जन्नर्णांसि Rv. 52,2. — Des. उब्जिजिषति Caus. उब्जयति.

— नि. Curvare, frangere. रक्षसो बलं न्युब्ज Sam. Arc. 1.10,5.

— निस्. Liberare. अहन्वृत्रं निरपामौब्जो अर्णवं Rv. 56,5.85,9.

ऊर्ज्.

(Rd. 32,16.) Cl. 10. act. ऊर्जयति, और्जिजत्. 1) Vigere, valere. Part. ऊर्जित Validus, potens. Hit. 4,118. Nobilis. Rgh. 7,38.(35.) 2) Vivere.

ऋज्.

(Rd. 6,16.) Cl. 1. dep. अर्जते, आनृजे, अर्जिता, अर्जिष्यते, आर्जिष्ट. — Des. अर्जिजिषते. Caus. अर्जयति. — 1) Ire. (Huc fortasse referenda sunt: रजति, लजति Nigh. 2,14.) 2) Fixum esse, stare. (rectum esse. ऋजु.) 3) Acquirere. Inde: ऋञ्जत् acquirens. Nir. 3,5. cfr. अर्ज्. 4) Vigere, vivere. cfr. ऊर्ज्.

ऋञ्ज्.

(Rd. ऋजि 6,17.) Cl. 1. dep. ऋञ्जते, ऋञ्जांचक्रे (आनृञ्जे Samanta et Tarangini), ऋञ्जिता

Digitized by Google

etc. — Des. ऋञ्जिजिषते. Caus. ऋञ्जयति — (पाकविशेषः) Frigere. (frigo). — ऋञ्जन् Ornans. Rv. 95,7. — ऋञ्जमान Laudatus. Rv. 58,3.96,3.

— नि. Ornare, decorare. रोदसी वृषा वृषत्वा न्यृञ्जते (cœlum et terram pluvius pluvia ornat.) Rv. 54,2. नि यामन् चित्रमृञ्जते Rv. 37,3.

— सं. Frigere, parare. समस्मिन्नृञ्जते गिरः Rv. 6,9.

एज्.

(Rd. एजृ 6,20.) Cl. 1. dep. एजते, एजांचक्रे, एजिता. — एजिजिषते. एजयति, (मा)एजिजत्. Lucere, splendere. — (Rd. एजृ 7,60.) Cl. 1. act. एजति, एजांचकार, एजिता. — एजिजिषति. एजयति, (मा) एजिजत्. Tremere. ते गिरयो भिया एजन् Rv. 63,1. एजतु यथायं वायुरेजति Yv. 8,28. जगत् प्राण एजति Kat.U. 6,2. Se movere. एजत् M.U. 2.2,1. तदेजति Iç.U. 5. Adire. एजति Nigh. 2,14. यूथेन वृष्णिरेजति Rv. 10,12. cfr. रेज्.

— प्र etc. प्रेजते etc. P. 6.1,94.

ओज्.

(Rd.35,84.) Cl. 10. act. ओजयति. Valere, vigere. — ओजायते est denom. ओजः.

ओल्ज् vide Rd. 32,9.

कज् vide Rd. 7,57.

कर्ज्.

(Rd. 7,53.) Cl. 1. act. कर्जति, चकर्ज, कर्जिता etc. — Vexare.

कुज्.

(Rd. कुजु 7,17.) Cl. 1. act. कोजति etc. Ger. कोजित्वा et कुक्त्वा — Furari.

कुंज्.

(Rd. कुजि 7,48.) Cl. 1. act. कुञ्जति etc. — Murmurare. (Candra.)

कूज्.

(Rd. 7,47.) Cl. 1. act. कूजति, चुकूज, कूजिता etc. — 1) Cuculare, pipire. कूजति कोकिलः R. 2.52,2. कूजन्ति हंसाः M. 3,10056. कीचकैर्मारुतपूर्णरन्ध्रैः कूजद्भिः Rgh. 2,12. 2) Queri. न देवी विरराम कूजितात् प्रियेति etc. R. 2.60,23. — Des. चुकूजिषति. Int. चोकूज्यते, चोकूक्ति. Caus. कूजयति.

— अनु. Pipire, queri. भृंगराजो ऽनुकूजति R. 2.96,13. अनुकूजन्ति येनेह देवनार्ताः स्वयं जनाः, तस्य पुत्रः स्वनो नाम पावकः स रजस्करः M. 3,14144.

— उप. Cantu resonare. चक्रवाकोपकूजिता ह्रदिनी M. 3,2512.

— निस्. Vocem emittere. द्विजा (aves) निष्कूजन्तः शुभागिरः R. 2.95,11.

— प्रति. Cantu respondere. तं शिखी प्रतिकूजति R. 2.56,9.

— वि. Pipire, strepere. विहगविकूजित Rgh. 9,72.(71.) विकूजितं पादयोः M. 3,10055.

क्षंज्, क्षज्. (ज्ञंक्ष्.)

(Rd. क्षजि s. क्षज, ज्ञक्षि 19,7.) Cl. 1. dep. क्षञ्जते, चक्षञ्जे, क्षञ्जिता. — Des. चिक्षञ्जिषते. Int. चाक्षञ्ज्यते. Caus. क्षञ्जयति अचक्षञ्जत् aor. pass. अक्षञ्जि etc. अक्षाञ्जि P. 6.4,93. — क्षजते, क्षजयति (ज्ञक्षते etc. Vp.) — Ire. Dare. — (Rd. क्षजि 32,78.) Cl. 10. act. क्षञ्जयति. In miseria vivere.

क्षीज्.

(Rd. 7,63.) Cl. 1. act. क्षीजति, चिक्षीज, क्षीजिता etc. — Des. चिक्षीजिषति. Int. चेक्षीज्यते, चेक्षीक्ति. Caus. क्षीजयति. — Gemere, queri. क्षीजति दासी [...] संखेदं स्वनति Maitr.

खज्.

(Rd. 7,57.) Cl. 1. act. खजति, चखाज, खजिता etc. — (विलोडनं) Commovere, agitare.

खंज्.

(Rd. खजि 7,58.) Cl. 1. act. खञ्जति, चखञ्ज, खञ्जिता etc. — (खोडनं). Claudicare. Naish.11,107.

खर्ज्.

(Rd. 7,54.) Cl. 1. act. खर्जति, चखर्ज, खर्जिता etc. — Honorare. Purificare. Vexare.

खुज्.

(Rd. खुजु 7,18.) Cl. 1. act. खोजति etc. — Furari. (cfr. कुज्.)

गज्.

(Rd. 7,72.) Cl. 1. act. गजति, जगाज, गजिता etc. — 1) Rudere, mugire. गंभीरं जगजुर्गजाः

Digitized by Google

Bh. 14,5. 2) Ebrium esse. — (Rd. 32,105.) Cl. 10. act. गाञ्जयति. Rudere. cfr. गर्ज्.

गञ्ज्.

(Rd. गजि 7,73.) Cl. 1. act. गञ्जति, जगञ्ज, गञ्जिता etc. — Sonare, sonum edere.

गर्ज्.

(Rd. 7,51.) Cl. 1. act. गर्जति, जगर्ज, गर्जिता etc. (cfr. गृज्.) — 1) Rugire, ululare. गर्जन् सिंहः Bh. 2,9. हृष्टो गर्जति शिखी Mrch. 151,6. अगर्जत सुग्रीवः R. 1.1,66. रामो जगर्ज Bh. 6,35. M. 1,6018. कुम्भकर्णो ऽगर्जीत् Bh. 15,21. गर्जन्तौ साभ्यधावत R. 1.27,10.28,12. संक्रुद्धावन्योन्यं प्रति गर्जतां M. 4,765. 2) (De nubibus) Tonare. मेघा गर्जन्तः M. 1,1298. वायुः शब्देन महता गर्जन्निव यथा घनः M. 3,8621. गर्जमाना मेघदुन्दुभिनिस्वनं M. 1,7962. 3) Gloriari. (?). "मयाद्य मृगो हतः", गर्जमानस्य तस्यैवं M. 1,5578. — (Rd. 32,105.123.) Cl. 10. act. गर्जयति. Rugire.

— अभि. Rugiendo alloqui. रोषात् स तामभिगर्जमानः M. 2,2225.

— परि. Rugire. परिगर्जती R. 1.28,17.

गुज्.

(Rd. 28,76.7,23.) Cl. 6. act. गुजति, जुगोज, गुजिता etc. — Et cl. 1. act. गोजति etc. (?) — Murmurare, sonare. (Cfr. गुंज्.)

गुंज्.

(Rd. गुजि 7,23.) Cl. 1. act. गुञ्जति, जुगुञ्ज, गुञ्जिता etc. — Murmurare, sonare. षट्पदो जुगुञ्ज Bh. 2,19.6,143. गुञ्जा जुगुञ्जुः Bh. 14,2.

गृज्. गृंज्.

(Rd. गृज, गृजि 7,74.75.) Cl. 1. act. गर्जति, जगर्ज, गर्जिता etc. — गृञ्जति, जगृञ्ज, गृञ्जिता etc. — Rugire. (Cfr. गर्ज्.)

जज्, जंज्.

(Rd. जज, जजि 7,68.69.) Cl. 1. act. जजति, जञ्जति etc. — Pugnare.

जर्ज् vide चर्च्.

तंज् vide 1. तंच्.

तर्ज्.

(Rd. 7,52.) Cl. 1. act. तर्जति, ततर्ज, तर्जिता etc. — Reprehendere, conviciari. तं ततर्ज Bh. 14,80. तर्जित Bh. 6,3.8,101.— Caus. तर्जयति Minari. c. acc. pers. et instr. rei. अहितान् तर्जयन्निव केतुभिः Rgh. 4,28.11,77(78). अंगुल्या तावतर्जयत् Rgh. 12,41. तां पिशाच्यस्तर्जयन्ति परुषव्यञ्जनस्वराः M. 3,16139. R. 2.96,26. Reprehendere. सो ऽतर्जयत् सूतं Bh. 17,103. Pudore afficere. इति ब्रुवाणा वाक्यानि सा मां नित्यमतर्जयत् M. 4,567 Superare. विश्वावैस्तोयविश्रावं तर्जयन्तः Bh. 7,36. — (Rd. 33,8.) Cl. 10. dep. तर्जयते. Reprehendere.

— अभि. Caus. Minari, conviciari. अभितर्जयमाणा राक्षसाः M. 3,11716.

— सं. Caus. Comminari. इति संतर्ज्य तं Rgh. 15,19.

तिज्.

(Rd. 23,2.), Simpl. deest. Des. dep. तितिक्षते P. 3.1,5. तितिक्षांचक्रे etc. — Perferre, sustinere. क्लेशांस्तितिक्षसे M. 3,1393. Bhg. 2,14. अतिवादांस्तितिक्षेत Mn. 6,47. M. 1,3319. Etiam act. तितिक्षेत् M. 1,3560. — Int. तेतिक्ते Ved. P. 7.4,65. — Caus. s. cl. 10. act. (Rd. 32,109.) तेजयति. Acuere. कुसुमचापमतेजयदंशुभिर्हिमकरः Rgh. 9,41.(38.)

— उद्. Caus. Exacuere, excitare. ज्ञातीनुत्तेजयामि सुहृदः परिमोक्षणाय Mrch. 131,11.

तुज्.

(Rd. 7,70.) Cl. 1. act. तोजति, तुतोज, तोजिता etc. — In Ved. cl. 6. — 1) Ferire. वृत्रस्य मर्म तुजन् वज्रेण तुजता Rv. 61,6. 2) Contremere. अस्य भिया द्यावा च भूमा च तुजेते Rv. 61,14. 3) Properare. cfr. Sautr. तुजु. Inde: Part. तूतुजान. Properans. Rv. 3,5.61,12. Vv. 67,6. P. 6.1,7. तुज्यमान Id. Rv. 11,5. Nigh. 2,15. तुजयद्भिरेवैः Vv. 104,7. — Cl. 10. तोजयति vide तुंज्. Cl. 10.

तुंज्.

(Rd. तुजि 7,71.) Cl. 1. act. तुञ्जति, तुतुञ्ज, तुञ्जिता etc. — Tueri. Robustum esse. Ferire. Vivere. — In ved. Dare, concedere. तुञ्जाति Nigh. 3,20. Nir. 6,17. तुञ्जाते वृष्ण्यं पयः (concedunt ge-

Digitized by Google

nitale semen.) Rv. 105,2. — (Rd. तुजि s. तुज 32,30.) Cl. 10. act. तुञ्जयति (तोजयति). Robustum esse. Ferire. Habitare. Dare. s. Sumere. — (Rd. तुजि 33,82.) Cl. 10. act. तुञ्जयति etc. Loqui. Lucere.

तेज्.

(Rd. 7,56.) Cl. 1. act. तेजति, तितेज, तेजिता etc. — Tueri, custodire. cfr. तिज्.

त्यज्.

(Rd. 23,17.) Cl. 1. act. त्यजति, तत्याज (Vd. तित्याज P. 6.1,36.) त्यक्ता, त्यक्ष्यति, अत्याक्षीत्. — Ep. etiam dep. — 1) Relinquere, deserere. पापात्मानं त्यजामहे M. 1,4197. मां मा त्याक्षीः कुपुत्रवत् M. 2,2611. भक्तां त्यजति R. 1.54,4. M. 3,2329. त्यज्य तं चण्डालरूपिणं R. 1.58,11. धर्मं तत्यजिरे ऽ सुराः M. 3,8492. 2) Trop. Dimittere, abjicere. विषयान् Hit. 1,106. कामान् Bhg. 6,24.16,21. हृदयदौर्बल्यं Bhg. 2,3. Bh. 5,23.15. निद्रां M. 2,2028. जीवितं R. 2. 66,8. M. 4,425. देहं Bhg. 4,9. 3) Dimittere, dare. रज्जुमिन्द्रेण किं तस्य, त्यजतः कुञ्जरोत्तमं R. 2.37,3. कामधेनुं यदा न त्यजते R. 1.54,1. 4) Repudiare, abdicare. भार्या त्याज्या Mn. 9,83. तत्याजाहितं पुत्रं R. 2.36,23.12,10. 5) Amittere. त्यजेत् पृथिवी गन्धं M. 1,4161. R. 2.66,3. 6) Negligere. सिंहो जम्बुकमागतमपि त्यक्त्वा निहन्ति द्विपं Hit. 2,39. सहजं कर्म Bhg. 18,48. मा त्याक्षीः समयं M. 1,3098. 7) Jaculari. रामो वाणमत्यजत् Bh. 6,122.15,113. — Des. तित्यक्षति. Int. तात्यज्यते, तात्यक्ति. Caus. त्याजयति. Privare. तं प्राणैरतित्यजत् Bh. 15,120.

— परि. Relinquere, deserere. कथं तान् परित्यजेत M. 1,6163.3,52. नावं M. 1,5876. Deserere, prodere. भर्तारं R. 2.65,5. बन्धुं M. 1,6132. Dimittere, abjicere. एकमंगं परित्यज R. 2.96,52. परित्यजेयं त्रैलोक्यं M. 1,4160. Pass. Destitui, privari. c. instr. बुद्ध्या परित्यज्यते Hit. 1,128.

— सं. Relinquere. Bh. 6,7. Deserere, prodere. त्यक्तव्यां मां संत्यज M. 1,6195. R. 2.66,20. सत्यं M. 4,730. Abjicere. संत्यज्य ग्राम्यमाहारं Mn. 6,3. — Caus. Facere ut relinquatur, dimittatur, liberare. संत्याजयांचकार सीतां तेन Bh. 5,104.

ध्रज्.

(Rd. 7,38.) Cl. 1. act. ध्रजति etc. Ire. ध्रजति (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. Flare. (?) वातस्य ध्रजत इत्या Vv. 36,3. (Cfr. ध्रंज् etc.)

ध्रंज्, धृज्, धृंज्, ध्रिज्.

(Rd. ध्रजि, धृज, धृजि, ध्रिज, 7,39.42.43.46.) Cl. 1. act. ध्रञ्जति, धर्जति, धृञ्जति, ध्रेजति etc. — Ire.

ध्वज्, ध्वंज्.

(Rd. ध्वज, ध्वजि 7,44.45.) Cl. 1. act. ध्वजति, ध्वञ्जति etc. — Ire, se movere. (Vento agitari, de motu vexilli.?)

नज्.

(Rd. ओनजी 28,10) Cl. 6. dep. नजते etc. Pudere. — नग्न Nudus. (Radix dubia.)

निज्.

(Rd. णिजिर् 25,11.) Cl. 3. act. et med. नेनेक्ति, ननिक्ते P. 7.4,75.3,87. निनेज, निनिजे; नेक्ता; नेक्ष्यति, °ते; aor. अनिजत् et अनैक्षीत्, अनिक्त. निक्त. Des. निनिक्षति, °ते. Int. नेनिज्यते नेनिजीति, नेनेक्ति. Caus. नेजयति, अनीनिजत्. — Purificare. Nutrire.

— अव. Purificare, lustrare. अवनेज्य नीविं Kat. S. Yv. 2,32.

— निस्. Id. अद्भिर्निर्णिक्तं Mn. 5,127. Rgh. 17,22. एनस्विभिरनिर्णिक्तैः Mn. 11,189.

निंज्.

(Rd. णिजि s. निजि 24,16.) Cl. 2. dep. निंक्ते, निनिञ्जे निञ्जिता etc. — Des. निनिञ्जिषते. Int. नेनिञ्ज्यते, नेनिंक्ति. Caus. निञ्जयति. — Purificare, lustrare.

पिंज्.

(Rd. पिजि 24,18.20.) Cl. 2. dep. पिंक्ते, पिपिञ्जे, पिञ्जिता etc. — 1) Pingere. 2) Conjungere. cfr. पृच्. 3) Venerari. Vp. 4) Sonare. (कपिञ्जल) — (Rd. 32,31.) Cl. 10. act. पिञ्जयति. Ferire. Robustum esse. Dare. s. Sumere. Habitare. — (Rd. 33,84.) Loqui. Lucere. पिञ्जयति Sonare. कपिञ्जलः कमनीयं शब्दं पिञ्जयति Nir. 3,18.

पूज्.

(Rd. 32,100.) Cl. 10. act. पूजयति, अपूपुजत्. — Honorare, venerari. पूजयति Nigh. 3,14. देवाः

Digitized by Google

पितामहमपूजयन् R. 1.38,9. नरव्याघ्रं M. 1,6038. तत्र त्वां पूजयिष्यति M. 3,2332. अपूपुजन् माल्यैस्तौ Bh. 2,26. यथार्हं पूज्य नृपतीन् M. 2,1604. Et dep. अपूजयन्त वाग्भिर्नरव्याघ्रं M. 1,4117.3,11947. Hit. 2,136. Pass. पूज्यमानो जनौघैः Bh. 3,56. पूजित R. 1.1,84. Bh. 4,1. M. 3,2117. — Ep. cl. 1. यदपूजं द्विजान् M. 3,1005. (?).

— अभि. Honorare, magni facere. राघवं ते ऽभ्यपूजयन् R. 1.1,83. M. 1,6039. रक्षणमात्मनः संख्ये शत्रवो ऽप्यभ्यपूजयन् M. 1,4106.1,17. Assentiri. तथेति वाक्यं तस्याभिपूज्य R. 2.76,12.

— परि. Valde honorare. तमर्घ्यादिकया पर्यपूपुजत् Mgh. 1,14. Bh. 4,12.

— प्रति. Salutem reddere, venerari. तान्पौरान् प्रतिपूज्य R. 1.26,4. Mn. 1,1. M. 1,5665. Assentiri. साध्विति तद्वाक्यं प्रत्यपूजयन् R. 1.11,10.

- - संप्रति. Honorare. दूतान् कामैः संप्रतिपूज्य R. 2.70,6.

— सं. Honorare, magni facere. हृष्टाः संपूजयामासुः पार्थं M. 3,1765.2717. आर्यं राजा संपूजयेत् Mn. 8,395. शमं संपूजयिष्यति M. 3,1110. क्रोधाद्ध्यान् संपूजयीत (pot. irreg.) M. 3,1070.

- - अभिसं. Id. अभिसंपूज्य पूजार्हं M.1,6376.1456.6917.

पूज् et पृंज् vide पृच्.

भज्.

(Rd. 23,29.) Cl. 1. act. et med. भजति, °ते; बभाज, भेजे P. 6.4,122. भक्ता; भक्ष्यति, °ते; अभाक्षीत्, अभाक्त. भक्त. (Vyaghrabhuti: भजिता भजिष्यति, °ते etc.) Vd. imper. भक्षि aor. (वि)भा[illegible] 1. 1) Colere. fovere. ये मां प्रपद्यन्ते तान् भजामि Bhg. 4,11. तद्वत्तया भजिष्यामि भारतं कुलं M.1,3876. नालक्ष्मीस्तान् भजिष्यति M. 3,3077. भजते मामनन्यभाक् Bhg. 9,30. प्रकृतयो भजन्ते त्वां M. 3,16004. पुनरेव दोग्ध्रीं भेजे Rgh. 2,23. यथा यथातपत्रेण भेजे तं Rgh. 4,5. 2) Amare, rem habere cum aliqua. त्वां कामये भजमानां भजस्व मां M. 1,3869.5953. तां स्त्रियो भजेत Mn. 9,70. मां भक्तां भजितुमर्हसि M.1,3260. हृच्छयेन संतप्तां भक्तां च भज M. 3,1860.1,3871. 7804. (de femina.) यादृशं भजते स्त्री Mn. 9,9.8,365. भक्तं मां भज M. 1,6573. 3) Incolere. वनानि भेजतुः राघवौ Bh. 6,72. काननानि भेजिरे R. 1.16,28. 4) Considere. निर्दिष्टमासनं भेजे M. 1,5. तस्य दक्षिणमूलं भेजे सा M.1,3867. 5) c. दिशः simill. Fugere, aufugere. विसंज्ञा भेजिरे दिशः M. 3,11113. भेजुः ककुभो दश Bh. 6,123. Etiam दिशः om. लंकां भेजुः Bh. 14,113. 6) Præferre. यद्भजसि पुमांसं देवसंनिधौ M. 3,2221. भजन्ते पूर्वयौवनं M. 5,72. अन्धो वो भक्षीय Yv. 3,20. 7) Exequi. यमान् पतत्यकुर्वाणो नियमान् केवलान् भजन् Mn. 4,204. — 2. 1) Sortiri, obtinere. अभजन्त सुकृत्यया भागं देवेषु यज्ञियं Rv.20,8. भक्षीमहि प्रजां Vv.96,6. Rv.81,6. पत्न्यो भजितां तौ R.[illegible]. पित्र्यं भजते शीलं Mn.10,59.1,28. राक्षसत्वं भजस्व R. 1.27,10. भृत्या भजन्ते बहुदोषतां M.3,1037. c. gen. भक्षीमहि वस्वः Vv.98,6. Nir.4,7. 2) Recuperare. सर्वे दिष्टक्षये स्वां प्रकृतिं भजन्ति M.1,3587. 3) Adhibere, uti. भजस्व मां व्यञ्जनकारमुत्तमं M. 4,237. 4) Possidere, habere. न भजेत् स्त्री स्वतन्त्रतां Mn. 5,148. स्वर्गलोका अमृतत्वं भजन्ते Kat. U. 1,12. 5) Dare. भगं भक्षि (ः देहि) Vv.41,2. — 3. Dividere, erctum ciere. भ्रातरः समं भजेरन् पैतृकं रिक्थं Mn. 9,104.200. न विषमं भजेत् Mn. 9,119.209. — Des. बिभक्षति, °ते. Int. बाभज्यते, बाभक्ति. Caus. भाजयति, अबीभजत् 1) Facere ut colat. Inde: Fugare. (Cfr. 1.5.) दिशो ऽरीनभाजयत् Bh.17,80. 2) (Rd. 33,60.) Cl. 10. act. Dare, largiri. Coquere. Vp. 3) (Rd. भाज 35,44.) भाजयति, अबभाजत्. Dividere, distribuere.

— आ. Participem facere. c. loc. आ नो भज वाजेषु Rv. 27,5. आ नो भज बर्हिषि Vv. 46,4. आ नः स्पार्हे भजतन वसव्ये Vv. 56,21. आ मा सुचरिते भज Yv. 4,28.

— निस्. Excludere. ततो निर्भक्तो यो ऽस्मान् द्वेष्टि Yv. 2,25. न निर्भाज्यः स्वकादंशात् Mn. 9,207.

— वि. 1) Dividere. वेदीं खण्डशो व्यभजन् M. 3,10208.1,4536. त्रिभजन् दायं पित्र्यं Mn. 9,164. विभक्ताः सह जीवन्तो विभजेरन् पुनर्यदि Mn. 9,210.216. न पित्रा विभज्यन्ते पुत्रा गुरुहिते रताः M. 1,2344. 2) Distinguere, discernere. अहोरात्रे विभजते सूर्यः Mn. 1,65. विभजन् साध्वसाधुनी R. 2.67,31. M. 2,154. 3,17242. 3) Distribuere. ते द्वन्द्वशः पृथक् चैव सिंहासनानि विभेजिरे M. 2,2053. वो विश्ववेदा विभज-

Digitized by Google

तु Yv. 7,45. अवः शीर्ष्णे शीर्ष्णे विबभाज (opem optimo cuique.) Vv. 18,24. तं शकल्लीकृतं पक्षिणां व्यभजत् Rgh. 11,31.(29.) स तेजो वैष्णवं पत्न्योर्विभेजे Rgh. 10,54.(55). 4) Tribuere. वि तृष्णवे गयं भाग् Vv. 18,13. 5) Obtinere. वि हतस्य वेदनं भजेमहि Vv. 32,7.

- - प्रवि. Dividere. तिलशः प्रविभज्य तां M. 3,16140.1,7160. Part. प्रविभक्त. Divisus, distributus. Mn. 8,166.9,218. Bhg. 11,13.18,41.

- - संवि. Caus. Dividere facit. प्रतिगृह्य धनं भृत्यान् सुतान् संविभाज्य ततो व्रज M. 3, 12683.

— स. Caus. vide सभाज.

भञ्ज्.

(Rd. भञ्जो 29,16.) Cl. 7. act. भनक्ति, बभञ्ज, भंक्ता, भंक्ष्यति, अभांक्षीत्. Ger. भंक्त्वा et भक्त्वा P. 6. 4,32. Pass. भज्यते, अभाजि, भग्न. — Frangere, infringere. बभञ्ज धनुर्मध्ये R. 1.67,17. Bh. 2,42.5,36. धनुरभाजि त्वया Rgh. 11,75.(76.) बभञ्जुर्वल्लयानि Bh. 3,22. द्रुमान् M. 1,5885.6005.3,10191. Bh. 14,19. वनं Bh. 8,129.9,2.101. रथं Bh. 5,103. परिघमभांक्षीत् Bh. 15,121. भंक्त्वा भुजौ Bh. 4,3. R. 1.34,22. तं मध्ये भंक्त्वा M. 1,6038.6299. तां भज्यमानां लतामिव M. 3,10990. Trop. भज्यमानमनीकं M.3,14905. भनज्मि सर्वमर्यादाः Bh. 6,38. अस्य मा भांक्ष प्रतिज्ञां M. 1,6868. — Des. बिभंक्षति. Int. बंभज्यते, बंभंक्ति P. 7.4,86. Caus. भञ्जयति, अबभञ्जत्. Pass aor. अभञ्जि et अभाजि P. 6.4,33. — (Rd. भजि 33,86.) Cl. 10. act. भञ्जयति. Loqui. Lucere.

— अव. Defringere. वृक्षानवनाम्यावभज्य M. 3,10043.1,7081.

— नि. Frangere. शरीरं तस्य न्यभांक्षीत् Bh. 15,117.

- - विनिस्. Id. वातविनिर्भग्ना द्रुमाः M. 3, 12447.

— प्र. Id. गजः प्रभञ्जन् द्रुमान् M. 3,11121.

1. भुज्.

(Rd. भुजो 28,124.) Cl. 6. act. भुजति, बुभोज, भोक्ता etc. Part. भुग्न P. 8.2,45. — Flectere, curare. Bh. 11,8.

— अवभुग्न. Inflexus. M.1,5891. परिभुग्न, संभुग्न. Id. Bh. 10,31.4,42. Huc referendum fortasse est: भोजते Irascitur. Nigh. 2,12.

2. भुज्.

(Rd. 29,17.) Cl. 7. act. et med. भुनक्ति, भुंक्ते; बुभोज, बुभुजे; भोक्ता; भोक्ष्यति, °ते; अभौक्षीत्, अभुक्त. Part. भुक्त. — 1) Frui. (vulgo med. P. 1. 3,66.) c. acc. आयुष्यं भुंक्ते Mn. 2,52. व्यसनं M. 2, 2608. भूषणानि M. 3,2167. अर्थमध्यं भोक्ष्यावहे M. 3, 10618. कामान् भुञ्जन्ति M. 1,5006. तां बुभुजे कामतः M. 1,3901. Bh. 6,136. भुंक्ष्व राज्यं R. 2.66,3.82.6.1.31,4. Bhg. 11,33. राज्यमभुनक् Rgh. 12,18. Inde: Regere. (vulgo. act. P. 1.3,66.) बुभुजे मेदिनीं वधूमिव Rgh. 8,7. जित्वा भोक्ष्यसे महीं Bhg. 2,37. Mn. 7,148. M. 5, 558. Rgh. 3,4. भुनक्ति Çak.38,9. 2) Comedere, vesci. (med.) तापसा भुञ्जते R. 1.13,13. Mn. 2,53.3,115.11, 155. M. 1,7623. Bh. 3,45. Act. भुंक्त M.1,7132. c. acc. बुभुजिरे ऽन्नानि R. 1.13,17. मूलफलानि R. 2.24,3. मूल्यं Bh. 4,9. काको बलिं भुंक्ते Hit. 2,41. स्वं ब्राह्मणो भुंक्ते Mn. 1,101. भोजनं भुनज्ामहे: Vv. 81,5. भुञ्जीय भोगान् Bhg.2,5.3,12. act. अन्नपानानि तत्राभुञ्जन् R. 1.13,18. Trop. अघं स केवलं भुंक्ते यः पचत्यात्मकारणात् Mn. 3,118. Imps. pass. बुभुजे Bh. 14,92. भुज्यतां M. 1,7649. R. 1.13,13. 3) Gaudere. त्रैलोक्यविजयं पुत्र भोक्ष्यसि R. 1.46,14. — Vd. भोजते Rv. 72,8. भुजेम Vv. 88,6. Inf. भुजे Rv. 51,1. — Des. बुभुक्षति, °ते. 1) Frui velle, appetere. स राज्यं बुभुक्षति M. 1,5667. 2) Comedere velle, esurire. नाहमन्नं बुभुक्षे M. 1,8067. बुभुक्षित Mn. 10,105. R. 1.13,12. — Int. बोभुज्यते, बोभोक्ति. Caus. भोजयति, °ते P. 1.3,87. अबूभुजत्, °त. — 1) Fruendum, regendum dare. भोजयिष्यामि भवतीं भुवनत्रयं Bh. 8,83. 2) Cibos porrigere. c. 2. acc. तानन्नं भोजयेत् Mn. 3,106.113. विप्रमुख्यान् भोजयित्वा M. 1,4965. Mn. 3,151. c. acc. pers. et instr. rei. तानभोजयन्त मृष्टान्नैः सूदाः M. 3,1007.

— अधि. Frui. राज्यं स्वेच्छयाधिभुज्यतां Hit. p. 130,4.

— अनु. Mercedem accipere alicuius rei. c. acc. एको ऽनुभुंक्ते सुकृतमेक एव च दुष्कृतं Mn. 4,240.

Digitized by Google

— उप. 1) Frui, fructum percipere, लोकानुपभोक्ष्यसि पुष्कलान् M. 1,8313. पाण्डवेयानि रत्नानि त्वमुपभुञ्जसे M. 3,15118. अहं च कुरुराज्यं च यथेष्टमुपभुज्यतां M. 1,5392. विषयानुपभोक्तुं Hit. 1,106. 2) Uti. यानशय्यासनानि Mn. 4,202. 3) Mercedem accipere. c. acc. मानसं मनसा शुभाशुभमुपभुंक्ते Mn. 12,8. 4) Comedere, vesci, bibere. फलानि R. 2. 30,16. सुरां Bh. 8,10. पयः Rgh. 1,68(67).

— परि. Comedere. बलिं Mrch. 297,12. — Caus. Regere. परि यदिन्द्र रोदसी अबुभोजीः Rv.33,9.

— प्र. Tutari. (?) उषा याति प्रभुञ्जती Rv. 48,5.

— सं. Caus. Cibo instruere. c. acc. pers. et instr. rei. अतिथीनन्नपानेन संभोज्य M. 3,12672.

भृज्.

(Rd. भृजी 6,17.) Cl. 1. dep. भर्जते, बभृजे भर्जिता etc. Part. भृक्त. — Frigere, assare. — Des. बिभर्जिषते. Int. बरीभृज्यते, बरी°, बरि°, बर्भर्क्ति etc. Caus. भर्जयति, अबभर्जत् et अबीभृजत्. (Cfr. भ्रस्ज्.)

भ्रस्ज्.

(Rd. भ्रस्ज 28,4.) Cl. 6. act. et med. भृज्जति, °ते P. 6.1,16. बभ्रज्ज, बभ्रज्जे; भ्रष्टा et भर्ष्टा P. 8.2, 36. भ्रक्ष्यति, °ते et भर्क्ष्यति, °ते; अभ्राक्षीत् et अभार्क्षीत्, अभ्रष्ट et अभर्ष्ट P. 6.4,47. Part. भृष्ट. — Frigere, assare. बभ्रज्ज शोकी रावणमग्निवत् Bh. 14,86. — Des. बिभ्रक्षति, °ते; बिभर्क्षति, °ते; बिभ्रज्जिषति, ते; बिभर्जिषति, °ते P. 7.2,49. Frigere velle. (देहं बिभ्रक्षुरस्त्राग्नौ Bh. 5,57. लोकान् बिभ्रक्षुरिव तेजसा Bh. 9,34.) — Int. बरीभृज्ज्यते P. 7. 4,90.n. बाभ्रष्टि et बाभर्ष्टि (?). Caus. भ्रज्जयति, aor. अबभ्रज्जत् et अबभर्ज्जत्. (Cfr. भृज्.)

भ्राज्.

(Rd. भ्राजृ 6,22. टुभ्राजृ 19,75.) Cl. 1. dep. भ्राजते, बभ्राजे et भ्रेजे P. 6.4,125. भ्राजिता, भ्राजिष्यते, अभ्राजिष्ट. — Ep. act. — Fulgere, splendere. अग्निर्भ्राजन्ते अर्चयः Rv. 44,12. भ्राजमानो यथा रविः M. 3,2132. अभ्राजिष्ट क्षयाग्निवत् Bh. 15,21.14,78. Nigh. 1,16. M. 2,81. Yv.4,32. भ्राजन्ते रुक्मैरायुधैः Vv. 37,3. भ्राजसे विद्यया च तपसा च M. 1,3257.2,1285. Act. भ्राजति M.4,219. बिभ्राजतुः (?) M.1,6022. — Des. बिभ्राजिषते. Int. बाभ्राज्यते, बाभ्राष्टि P.8.2,36. Caus. भ्राजयति. aor. अबिभ्राजत् et अबभ्राजत् P. 7.4,3. Fulgere facit. अबभ्राजच्छक्तिं (vim) तस्मिन् Bh.15,63. अविभ्राजच्छस्त्रं रणे Bh. 15,93. Collustrare. भ्राजयन्ती वनोद्देशं नीलाभ्रमिव विद्युत् M. 3,15579.

— अनु. Act. Collustrare. सूर्यस्य रश्मयो जनां अनुभ्राजन्तः Rv. 50,2.

— वि. Fulgere, splendere. विभ्राजमाना वपुषा M. 3.15579.1,6542.3,1552.4,191. R. 2.65,18. विभ्राजमानो रश्मिः सूर्यः Vv. 63,3. वनं रमणीयं बभ्राज R. 1.38,37. स व्यभ्राजद्वने M. 1,3508. — दन्तो वीबभ्राजन्ते (dentes valde fulgent). Vv. 55,2.

भ्रेज्.

(Rd. भ्रेजृ 6,21.) Cl. 1. dep. भ्रेजते, बिभ्रेजे etc. भ्रेजयति aor. अबिभ्रेजत्. — Fulgere.

मस्ज्.

(Rd. टुमस्जो 28,122.) Cl. 6. act. मज्जति, ममज्ज (2. sing. ममज्जिथ et ममंक्थ), मंक्ता, मंक्ष्यति, अमांक्षीत् P. 7.1,60. Ger. मंक्त्वा et मक्त्वा P. 6.4,32. Part. मग्न. (Bhashya vult: मज्जिता etc.) — Ep. dep. et मज्जिष्यति etc. — 1) (जलान्तःप्रवेशः). Mergi, submergi. c. loc. जगाम गंगामभितो मज्जितुं M. 1,5299. 2) Aqua perire. अप्सु मज्जन्ति जन्तवः R. 1.1,89.39,21. अम्भस्यमज्जत M. 2,605. 3) Labi, sidere. ममज्जेव मही तस्य भारावपीडिता M. 1,3717. 3,10517. नरके मज्जेत् M.3,2251.Mn.10,91.R.2.109,7. c. acc. स तमो मज्जति Mn. 4,81. Trop. मा मज्जीः शोकसागरे M. 2,2103. 4) Animo deficere. पाण्डवेषु वर्तमानो न मज्जेः M. 1,5631. भयौघान्मज्जन् M. 3,12754. — Des. मिमंक्षति (मिमज्जिषति). Int. मामज्यते, मामंक्ति. Caus. मज्जयति, अममज्जत्. Mergere. जातं स्रोतस्यमज्जयत् M. 1,3908. Infigere. दंष्ट्रा देहेषु मज्जयिष्यामि M. 1,5935. Aquis enecare. Trop. तममज्जयच्छोकसागरः R. 2.77,13.

— उद्. Emergi, emergere. न्यमज्जन् न पुनरुदमज्जत् M. 3,13163. सरित्तो गज उन्ममज्ज Rgh. 5, 43.12,70. — Caus. Emergere facit. यमापो नोन्मज्जयन्ति स शुचिः Mn. 8,115.

— नि. 1) Immergi, demergi. समुद्रे निमज्जन् लब्ध्वा सर्पावलम्बनं Hit. 2,145. निमज्जेयुस्त्र्यहं Mn. 5,73. शाखिनो न्यमांक्षुरम्बुधौ Bh. 15,31. अप्सु म-

Digitized by Google

ही निमज्जति M. 3,12888. 2) Aqua perire. अम्भसि निमज्जेयं M. 1,6747. Mn. 4,194. न्यमज्जत (?) M. 2,607. Trop. शोके न्यमांक्षीत् Bh. 3,20. 3) Evanescere. तृतीयमस्य लोचनं निमज्जिष्यति यं दृष्ट्वा M. 2,1504. न्यमज्जत M. 2,1511. एको दोषो गुणसंनिपाते निमज्जति Ks. 1,3. 4) Trans. Demergere. मा निमज्जीः पितामहान् (नरके) M. 1,4156. — Caus. Demergere, demergi jubere. निमज्जितो वन्हिनेहाप्सु M. 3,16612. अप्सु तं निमज्जयेत् Mn. 8,114.

मंज् vide मार्ज्.

मिंज्.

(Rd. मिजि 33,83.) Cl. 10. act. मिञ्जयति. Loqui. Lucere. (Radix dubia.)

मुज्, मुंज्, मृज्, मृंज्.

(Rd, मुज, मुजि. मृज, मृजि 7,76.77.) Cl. 1 act. मोजति, मुंजति; s. मर्जति, मृंजति; etc. (Vp. Cl. 10. act. मोजयति, मुञ्जयति ?). — 1) Sonare. (mugire.) 2) Abstergere, purificare. Vp.

मार्ज्, मर्च् s. मर्व्, मज्.

(Rd. 32,106.) Cl. 10. act. मार्जयति etc. मर्चयति s. मर्वयति; मञ्जयति etc.) — 1) Sonare. 2) Abstergere, purificare. Vp. (cfr. मृज्.)

मृज्.

(Rd. मृज् 24,58.) Cl. 2. act. मार्ष्टि P. 7.2,114. 8.2,36. plur. मृजन्ति. Perf. ममार्ज plur. ममृजुः; मार्जिता et मार्ष्टा, मार्जिष्यति et मार्क्ष्यति, अमार्जीत् et अमार्क्षीत्. मर्जित्वा et मृष्ट्वा. Pass. मृज्यते, मृष्ट P. 7.2,15. Part. fut. मार्ग्य et मृज्य P. 3.1,113. Cl. 1. act. मार्जति, ममार्ज plur. ममर्जुः etc. (Rd. 34,41.) — 1) Mulcere. पाणिना ममार्ज तां R. 1.46,7. 2) Abstergere. अश्रु मम मार्जस्व M. 4,722. Trop. मन्युस्तस्य त्वया मार्ग्यो, मृज्यः शोकस्तेन ते Bh. 6,56. 3) Abstergere, purificare. खड्गान् ममार्जुश्च ममृजुश्च परश्वधान् Bh. 14,92.15,111. M. 3,2577. 4) Aliquid in aliquem abstergere, everrere. Trop. अन्नादे भ्रूणहा मार्ष्टि किल्विषं Mn.8,317. 5) Ire. मार्ष्टि (गतिकर्मा) Nigh 2,14. — Des. मिमार्जिषति et मिमृक्षति. Int. मरीमृज्यते, मरी°, मरि°, मर्मार्ष्टि etc. Ved. मर्मृज्यते P.7.4,91.n. et मामृजीत (cfr. नि, वि). Ger. मर्मृज्य P. 7.4,65. — Caus. et cl. 10. act. (Rd. मृज् 34,41.) मार्जयति. Vd. मर्जयति. 1) Abstergere. घृतपृष्ठं हविषा मर्जयध्वं Vv. 2,4. Med. Purificare se. मार्जयन्ते (०: आत्मानं) Kat. S. Yv. 6,17. 2) Ornare. आशुं न वाजंभरं मर्जयन्तः Rv. 60,5. 3) Circumerrare. देवा अन्तरिक्षे मर्जयन्त शुभ्राः Vv. 39,3.

— अनु. Purificare, lustrare. अनुमार्ष्टु तन्वो यद्विलिष्टं (०: न्यूनत्वपरिहारेणानुकूलं कृत्वा शोधयतु) Yv. 2,24.

— अप. Abstergere. होमैरेनो ऽपमृज्यते Mn. 2,27.

— अव. Abstergere, auferre. धनुर्ज्यामवमृज्य M. 1,5487.

— आ. Abstergere. विवर्णमामृज्य मुखं करेण M. 2,2224.

— उद्. Id. हुत्वा पात्रमुन्मार्ष्टि Kat. S. Yv. 7,3.

— नि. Id. दर्भेषु हस्तं निमृज्यात् Mn. 3, 216. — Int. Evertere. निमामृजे पुर इन्द्रः सर्वाः Vv. 26,3.

— निस्. Extergere. Trop. नी रपांसि मृक्षतं Rv. 34,11.

— परि. Abstergere. मां रजसा ध्वस्तं परिमार्जति R. 2.72,31. चक्षुषी परिमार्जन्ती M. 3,584. Trop. वाच्यं त्यागेन पत्न्याः परिमार्ष्टुं Rgh. 14,35. Bh. 10,45. — Int. Id. कविर्बुध्नं परिमर्मृज्यते Rv. 95,8.

— प्र. Mulcere. प्रमार्जमानः शनकैर्बाहू तस्य M. 3,1778. Abstergere. प्रमृज्याश्रूणि नेत्राभ्यां M. 3, 16813.4,692. प्रामृजन् खड्गान् Bh.17,55. Abluere. जलेन लोचने प्रमृज्य Rgh. 3,41. मुखं प्रमृज्यात् Mn. 2,60.5, 139. Trop. Auferre. प्रमार्ष्टि दुःखमालोकं Bh.18, 28. अयशः प्रमृष्ट Rgh. 6,41.

— वि. Mulcere. विमृज्यांगानि पाणिना M. 3,16849. — Int. Lustrare. वि सातये तन्वं मामृजीत Vv. 95,3.

— सं. Abstergere, purificare. संमार्जतां वेश्म M. 2,2186. आवासः सिक्तसंमृष्टः Bh. 5,90. संमार्जन् शठरेणोर्वीं M. 3,11953. अग्ने त्वा संमार्ज्मि Yv. 2,7.

यज्.

(Rd. 23,33.) Cl. 1. act. et med. यजति, °ते; इयाज, ईजे P. 6.1,17. यष्टा P. 7.2.62.8.2,36. यक्ष-

Digitized by Google

ति, ॰ते; prec. इज्यात् P. 3.4,104. यक्षीष्ट P. 1.2, 11. aor. अयाक्षीत्, अयष्ट. Perf. part. med. ईजान. Pass. इज्यते, impf. ऐज्यत, part. इष्ट P. 6.1,15.108. — Ep. Inf. ईजितुं M. 2,1230. (यष्टुं M. 2,1223). Præs. part. pass. इज्यत् M. 2,1325. Ved. conj. 3. sing. यजाति Rv. 84,18. Impr. यक्ष्व, यजध्व P. 7.1, 43. Aor. अयाट् (ः अयाक्षीत्) Yv. 7,15. अयाः (ः इष्टवानसि) Yv. 8,20. conj. यक्षत्, यक्षि, यक्षतां. Inf. यजध्यै. Ger. इष्ट्वीन P. 7.1,48. — 1) Sacrificare, sacra facere. तस्मिन् यजमाने देवा उपागमन् M. 1,4687.3,8331. ईजानो राजवेश्मनि Mn. 11,87. यदर्थं यजसे R. 1.15,14.11,20.39,25. पावक यक्षि Rv. 13,1.14,1.31,17. ईजान Rv. 113,20. Vv. 59,2. Kat. S. Yv. 6,23. c. acc. rei. यज्ञं यजमानः R. 1.31,5.40,7. 2.72,27. M. 2,1228. Bh. 17,11. अयजदिष्टिं R. 1.15,3. यज्ञं नो यक्षतां Rv. 13,8. नो अध्वरं यज Rv. 14, 11. ऋतं होता यजाति Vv. 39,1. जीवयाजं यजते Rv. 31,15. दमे दमे समिधं यक्षि Yv.8,24. et c. instr. rei. ईजे यज्ञैः M. 1,2473.3120.3,3067.8523.10100.12745.14864. क्रतुभिः M. 1,6098.3,8385. क्रतुभिरीजानः M. 1,3712.3, 10526. अश्वमेधेन M. 3,2235. Mn. 5,53. R. 1.8,2.11,8. इष्ट्वा पशुना Mn. 4,27. यजमानो हविर्भिः Rv. 24,11. 2) Sacrificando deos colere. c. acc. pers. et instr. rei. इष्टवानश्वमेधेन देवान् R. 1.14,7. Mn. 8,105. हविर्भिर्देवां अयजः Rv. 76,5. गर्दभेन यजेत निर्ऋतिं Mn. 11,118. वां जातवेदसा यजध्यै Vv. 2,7. Pass. यज्ञैरिज्यन्तमीश्वरं M. 2,1325. c. 2. acc. यज देवां ऋतं बृहत् Rv. 75,5. c. acc. pers. tantum. त्रिदशानयष्ट Bh. 1,2. Bhg. 9,23. M. 3,8390.10098. Rv. 15,10. Vv. 42,3.5. Yv. 3,60. ईजुर्देवान् पुरोहिताः Bh. 14,90. अग्ने वसूँरिह यज Rv. 45,1.76,2. यक्षद्देवान् Vv. 17,4. अग्ने यक्षि देवान् Rv. 36,6.9,5.39,4. 3) Initiare, inaugurare. एणेयं मांसमाहृत्य शालां यक्ष्यामहे R. 2.56,18. 4) Adire, obviam venire. यक्षि स्वं दमं Rv. 75,5. 5) Dare, præbere. यजन्तीभिः स्वविग्रहान् Bh. 8,49. स नः स्योनः सुयजा यजेह (ः सुयागेन देहि) Yv. 5,4. — Des. यियक्षति ॰ते. Sacrificare velle. यियक्षमाण M. 2,59. Int. यायज्यते, यायजीति, यायष्टि P. 7.4,83. Caus. याजयति, अयीयजत्. Aliquem in sacrificando adjuvare, sacrificium alicuius peragere. (de sacerdote sacrificante). यज्ञैर्यजन्ति ये केचिद्याजयन्ति च ये द्विजाः M. 1, 7664. तं याजयामास कण्वः M. 1,3121. Mn. 3,151. R. 1.10,26. मां याजय M. 1,6377. मां याजयस्व M. 1, 8123. स याजयामास तं जन्तुना M. 3,10492.

— अव. Relinquere. अव वेदिं होत्राभिर्यजेत (द्विषो) Vv. 60,9. यदेनश्चकृम तदवयजामहे Yv. 3,45.

— आ. Perf. med. आयेजे P. 6.4,120. Kaç.V. 1) Deos colere. तस्मा (eius gratia) इलामायजामहे Rv. 40,4. 2) Dare, largiri. वृषो यजस्व (ः वृषो देहि) Yv.7,4. ते रेक्ण आयजन्त Rv. 121,5. यो ब्रह्मणे सुमतिमायजाते Vv. 60,11. यच्चिद्धि मनुरायेजे तदश्याम Rv. 114,2. आ सूनवे पिता यजति Rv. 26,3.

— प्र. Deos colere. प्र यो मनसा यजाते Vv. 100,1.

— सं. Colere, honorare, inaugurare. (?) असौषीत् कृष्णवर्त्मानं समयष्टास्त्रमण्डलं (ः पूजितवान्) Bh. 15,96. — Caus. Aliquem in sacrificando adjuvare. स त्वां संयाजयिष्यति M. 1,6375.

युज्.

(Rd. युजिर् 29,7.) Cl. 7. act. et med. युनक्ति, युंक्ते; युयोज, युयुजे; योक्ता; योक्ष्यति, ॰ते; अयुजत् et अयौक्षीत्, अयुक्त. Pass. युज्यते, युक्त. — Cl. 1. act. योजति (Rd. 34,1.) — Ep. Pass. युज्यति. Ved. युनजत् Vv. 36,4. etiam cl. 2. युंक्ष्व Rv. 10,3. युग्ध्वं (उप). Imp. अयुक्थाः Rv.94,10. अयुग्ध्वं. Aor. अयुक्षत Rv. 92,2. inf. युजे Vv. 23,3. Perf. pass. युयुज्रे. — 1. 1) Iungere. c. acc. et loc. युञ्जन्ति हरी रथे Rv. 6,2. युंक्ष्व रथे हरितः Rv. 14,12. रथेषु पृषतीरयुग्ध्वं Rv. 85,4. योक्ष्यन्ति धुरि धेनुकाः M. 3,13035. युक्त्वा हयान् M. 1,192. योज ते हरी Rv. 82,1. Yv. 3,51. स योजते अरुषो Vv. 16,2. युञ्जाथां रथं Rv. 46,7. Pass. युज्यतां (रथः) M. 3,11761. 2) Injungere, adhibere. युयोज सर्वानधिकारेषु M. 2,1289. शेषमात्मनि युञ्जीत Mn. 6,12. युनजते धियस्ताः Vv. 27,1. त्वं गृहे गृह उलूखलक युज्यसे Rv. 38,5. Hit. p. 83,9. 3) Deponere, dare. अरुणीषु तविषीरयुग्ध्वं (vires.) Rv. 64,7. 4) Pass. a) c. loc. Convenire, aptum esse. प्रशस्ते कर्मणि सच्छब्दो युज्यते Bhg. 17,26. Rgh. 18,42.(41.) न मद्विधे युज्यति वाक्यमीदृशं M. 3,16700. महतामास्पदे नीचो न युज्यते

Digitized by Google

Hit. 4,11. युक्तमेतत्त्वयि M. 2,4. 3,2678. Bh. 5,86. युञ्जान Conveniens, idoneus. (?) M. 3,15633. 2) Occupari, addictum esse. स्वाध्याये नित्ययुक्तः Mn. 6,8. युज्येत्तत्र न पण्डितः Hit. 4,65. b) c. dat. Accingere se, paratum esse. युद्धाय युज्यस्व Bbg. 2,38. — 2. Abjungere. c. abl. अयुक्त हरितः सधस्थात् (a curru.) Rv. 115,4. Vv. 60,3. — 3. Conjungere, instruere. भोगैरेनं युयोज R. 1.9,68. M. 2,474. तामाशीर्भिर्युञ्जत M. 1,7982, यमं युनज्मि कालेन Bh. 6,37. आत्मानं श्रेयसा योक्ष्ये M. 3,2489. Pass. 1) Conjungi. स तया युयुजे (matrimonio.) M. 1,4421. 2) Præditum esse. वेदपुण्येन युज्यते Mn. 2,78. फलेन कर्मणां Mn. 7,128. Rgh. 3,65. धर्मेण Mn. 7,144. पापैः M. 3,13941. मन्त्रिभिः Rgh. 8,17. श्रेयसा योक्ष्यते M. 3,2629. तपसा M. 3,10862. तेजसा युक्तः M. 3,1807. Bhg. 8,10. M. 3,2802. धिया युयुज्र इन्दवः Rv. 46,8. — 4. (Cl. 4.) Parare (?) युज्यातामद्री (ɔ: vir uxorque) अध्वरस्य पेशः Vv. 46,1. — 5. 1) Attendere cogitationes et animum ad summum numen meditandum. योगी युञ्जीत सततमात्मानं Bbg. 6,10.9,34. युञ्ज्याद्योगं Bbg. 6,12. युक्त्वा योगं Bh. 7,73. Pass. (cl. 4. Rd. 26,68.) Summum numen meditari. नित्ययुक्तो योगी Bbg. 8,14. etiam add. योग acc. v. dat. युज्यते ब्रह्मचारी योगं P. 3.1,87. युज्यस्व योगाय Bbg. 2,50. — 2) Meditari. युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं Rv. 6,1. तं मुहूर्तं क्षणं दिवसं च युयोज M. 3,16753. — Des. युयुक्षति, °ते. 1) Adhibere velle. कर्मेच्छामि कर्तुं तस्य, यो मां युयुक्षति M. 4,248. 2) Summum numen meditari velle. युयुक्षमाण Bh. 3,41. — Int. योयुज्यते, योयुजीति, योयोक्ति. — Caus. (et cl. 10. Rd. 34,1.) योजयति, अयूयुजत्. 1) Iungere. अयूयुजन् रथान् हयांश्च R. 2.82,31. M. 1,7947-48. 3,2290. 2788. 2) Adhibere, præficere. भोज्याधिकारेषु तमयोजयत् M. 2,1290. पदातीन् पुरोऽनीकस्य Hit. 3,80. 3) Conjungere, instruere. विषघ्नैरगदैः सर्वद्रव्याणि योजयेत् Mn. 7,218. द्वन्द्वैरयोजयत् प्रजाः Mn. 1,26. आत्मानं तपसा M. 3,8425. तपसा योज्य देहं M. 1,3582. Pass. Pertinere ad aliquem, alicuius esse. अस्त्राणि योज्यमानानि पार्थेन M. 3,12313. 4) Donare. वरोरर्धार्धभागाभ्यां तामयोजयतां Rgb. 10,56.(57.) यो रिपुं योजयेत् प्राणैः M. 1,6477. — (Rd. 33,36.) Cl. 10. dep. योजयते Spernere. Vp. — योजयति est etiam denom. (नक्षत्रयोगे). पुष्येण योजयति etc. ɔ: पुष्ययोगं जानाति P. 3.1,26.n.

— अनु. Dep. P. 1.3,64.n. 1) Inquirere, examinare. सक्षिणो ऽनुयुञ्जीत Mn. 8,79.259. कियदिति तमन्वयुक्त Rgh. 5,18. M. 4,26. सो ऽनुयोज्यो यथाविधि Mn. 8,31. 2) Iubere. यद्यद्भर्तानुयुञ्जीत तत्तदेवानुवर्तयेत् M. 4,105. 3) Maritum eligere. युञ्जानमनुयुञ्जीत M. 3,15633.

— अभि. Pass. 1) Offendi, lædi. केनाभियुक्तासि R. 2.10,27. Hit. 4,24. 2) Accusari. यत् परैरभियुज्यते Mn. 8,183.50. 3) Meditationi deditum esse. नित्याभियुक्त Bhg. 9,22.

— आ. 1) Adjungere, jungere. तुरगानायुञ्जन् M. 1,7948. 2) Injungere, occupare. आयुक्तो दूतकर्मणि Bh. 8,115.

- - समुपा. Part. °युक्त Conjunctus, circumdatus. ऋषिभिः M. 3,10099.

- - समा. Part. °युक्त Id. M. 3,3017. — Caus. Conjungere. धनुर्मौर्व्या समायोजयितुं M. 1,7200.

— उद्. Dep. P. 1.3,64.n. Part. उद्युक्त Excitatus, promptus. R. 1.1,45. Bh. 5,16. — Caus. Excitare, promptum reddere. बलान्युद्योजयन्तु M. 5,70. उद्योजयामास कुरून् M. 3,1367.

— उप. Subjungere. उपो रथेषु पृषतीरयुग्ध्वं Rv. 39,6. — Med. P. 1.3,64. 1) Occupare, potiri. राजा धनं चौरैर्हृतमुपयुञ्जानः Mn. 8,40. 2) Uti, adhibere. यद्द्रव्यमुपयुज्यते M. 3,12739. गुणान् षडुपायुंक्त Rgh. 8,22.(21.) उपयुक्त utilis. Hit. p. 98,14. 3) Impendere, collocare. धनमुपयोक्तुं द्विजाग्र्येभ्यः M. 2,1223. 4) Colere, deditum esse. न प्राज्ञा गतश्रीकं भर्तारमुपयुञ्जीत M. 3,15633. 5) Sibi assumere, consumere, edere. अन्नानि M. 3,57.10064.14860.15364. पयः M. 1,709. Bh. 8,39. भैक्ष्यं M. 1,702. अग्निरप उपयुंक्ते महोदधौ M. 1,6862. etiam act. क्षुद्रः सर्वानेवोपयोक्ष्यति M. 1,6221.3,12410.

- - समुप. Comedere. पर्णं समुपयुक्तवान् M. 3,1538

— नि. 1) Injungere, alligare. नियुक्तास्तत्र पशवः R. 1.13,31. नियुनज्मि (ɔ: बध्नामि) Yv. 6,9. Trop. (vulgo dep.) 2) Injungere, præficere, impo-

Digitized by Google

nere. c. acc. pers. et loc. rei. यं कर्मणि न्ययुंक्त Mn. 1,28. त्वां कार्ये गुरुणि नियोक्ष्ये Ks. 3,13. M. 2, 1228. नियुञ्ज्याद्ब्राह्मणं कार्यदर्शने Mn. 8,9. तेषामर्थे नियुञ्जीत दक्षान् Mn. 7,62. Bh. 3,5. गुरुस्थाने न मां नियोक्तुमर्हसि M. 3,1858. 3) Coercere. चातुर्वर्ण्यं स्वे धर्मे नियोक्ष्यति R. 1.1,92. तां पैतामहे मार्गे M. 1,6156. 4) Iubere, mandare. मां नियुंक्ष्व R. 1. 54,16. नियोक्ष्ये तं M. 3,2758. नियुक्तस्तया देवैः R. 1.14,35. स्त्री नियुक्ता (sc. अपत्यार्थं Mn.9,58. — Caus. Injungere, præficere. c. acc. pers. et loc. rei. कर्मणि घोरे मां नियोजयसि Bhg. 3,1. हितेषु लोकस्य भृत्यान् Mn. 9,324. दक्षिणानां दाने तं M.2,1292. तां दास्ये M. 1,1237. Mandare. अग्निं नियोजयामासुः पुत्रार्थं R. 1.38,10. अपत्यार्थं स्त्रियं Mn. 9,68. Coercere. पापं चरति बलादिव नियोजितः Bhg. 3,36. मां धर्मे M.1,6191. Facere. पूर्वं देवं नियोजयेत् Mn.3,204.

- - विनि. Dep. P. 1.3,64.n. Injungere, mandare. कार्ये त्वां विनियोक्ष्यामि M.1,4152. — Caus. Id. कार्ये कुशलं ॰योजयेत् Hit. 3,54. c. acc. rei et loc. pers. एतत् सर्वं भृत्येषु ॰योजयेत् Mn. 7,226.

- - संनि. Id. तदर्थं सर्वान् संनियोक्ष्यामि M. 1,2500. — Caus. Id. राज्ञां प्रतिपूजार्थं तं संन्ययोजयत् M. 2,1291. क्षीरसंभावार्थाय कृत्तिकाः संन्ययोजयन् देवाः R. 1.38,23. वसिष्ठं संन्ययोजयत् स्वदारेषु (अपत्यार्थं) M. 1,6912.

- - विनिस्. Emittere, jaculari. विनिर्योक्ष्यामि बाणान् गजमर्मसु R. 2.23,37.

— प्र. Dep. P. 1.3,64. 1) Uti, adhibere, usurpare. मधुरा वाक् प्रयोज्या धर्ममिच्छता Mn. 2,159. प्रयुञ्जानः प्रियवाचः Bh. 8,39. तं दूतं प्रायुंक्त Bh. 6,88. अर्थः प्रयुक्तः Mn. 8,49. सद्भावे सदित्येतत् प्रयुज्यते Bhg. 17,26. 2) Exhibere. नमस्कारं M. 3, 2206. अर्घं M.2,1384. अग्निशुश्रूषां Mn. 2,248. 3) Impendere, applicare. c. loc. v. gen. pers. एषु धनदण्डं प्रयुञ्जीत Mn. 8,130. अस्त्रं प्रायुंक्त राजसु Rgh. 7,61. (58.) M. 1,211.3,12309. साम तस्य प्रयुञ्जध्वं M. 5,301. शापः प्रयुक्तो मया त्वयि M. 1,6734. 4) Dare. आशिषं प्रयुयुजे न वाहिनीं Rgh. 11,6.(5.) R. 1.13,38. 5) Iubere. प्रायुंक्त राक्षसीः Bh. 8,96. केन प्रयुक्तः पापं चरति Bhg. 3,36. Bh. 6,133. 6) Præficere. मां प्रायुंक्त राज्ये Bh. 3,51.54. 7) Iungere. गोभिः प्रयुक्तं यानं R. 1.17,14. — Caus. Adhibere. ब्राह्मणो वृद्धिं न प्रयोजयेत् (usuram ne accipiat.) Mn. 10,117. Exhibere. आनृशंस्यं प्रयोजयन् Mn. 3,112.

- - अनुप्र. Adhibere, usurpare. कृञ्चानुप्रयुज्यते लिटि P. 3.1,40.

- - विप्र. Disjungere. तेन विप्रायुज्यत सा R. 2.53,20.1.22,8. M. 3,2647. Privare. तं प्राणैर्विप्रयुज्य M. 1,6735.

- - संप्र. Conjungere. संप्रयुक्तः कुन्त्या M. 1, 4475. — Caus. Id. संप्रयोज्य वियोज्य M. 3,1153.

— वि. Disjungere. c. abl. v. instr. एनं वियुनज्मि देहात् M. 3,10924. स तया व्ययुज्यत M. 3, 2646. Pass. Privari. वियुज्यते ऽर्थधर्माभ्यां Mn. 7,46. व्रतेन Mn. 5,91. मया वियुज्यतां प्राणयशःसुहृज्जनैः R. 2.23,41. — Caus. Privare. तान् वियोज्य व्यजनैः Rgh. 9,67.(66.) M. 3,2851. Eripere. ब्राह्मणस्य प्राणान् वियोजयन् M. 1,6225.

— सं. Conjungere. भर्त्रा स्त्री संयुज्यते (matrimonio.) Mn. 9,22. Trop. क्रमेन M. 1,6289. देहस्य कालपर्यायधर्मणा M. 3,15974. संयोक्ष्यसे स्वेन वपुर्महिम्ना (corpus recuperabis.) Rgh. 5,55. Donare. तं राज्येन संयोक्तुं R. 1.1,21. Part. संयुक्त Conjunctus, una cum. रथो मातलिसंयुक्तः M. 3,1715. Bh. 8,30. Præditus. आचारेण Mn. 1,109. — Caus. Conjungere, jungere. रथं हयैः M. 3,11762. ज्यां गाण्डीवे M. 3,12067. Donare. तं मायया गान्धर्व्या M. 1,6474. तं तीर्थपुण्येन M. 3,8134. Adhibere, uti. प्रज्ञास्त्रं समयोजयं M. 3,816.

- - विसं. Part. विसंयुक्त. Disjunctus, privatus. Mn. 2,80.

रंज्.

(Rd. रञ्ज 23,30.26,58.) Cl. 1. et 4. act. et med. रजति, ॰ते P. 6.4,26. रज्यति, ॰ते; ररञ्ज, ररञ्जे; रंक्ता; रंक्ष्यति, ॰ते, रज्यात्, रंक्षीष्ट; अरांक्षीत्, अरंक्त. Ger. रंक्त्वा et रक्त्वा P. 6.4,32. Pass. रज्यते. Pass. refl. रज्यति et रज्यते P. 3.1,90. Part. रक्त. — 1) (वर्णान्तरोपादानं) Tingere, colorare. रक्त ruber. 2) (आसक्तिः) Deditum, addictum esse alicui. Naish. 3,120.7,60. 3) रजति Ire. Nigh. 2,14. — Des. रिरंक्षति, ॰ते. Int. रारज्यते, रारंक्ति. — Caus. 1. रञ्जयति. Aor. pass. अरञ्जि et अराञ्जि (Rd.

Digitized by Google

19,66.) 1) Tingere, collustare. तेजसा रञ्जयामास सन्ध्याभ्रं भास्करः M. 1,6772. 2) Deditum, addictum sibi facere, sibi conciliare. रञ्जयति प्रजाः Mn.7,19. M. 3,2234. रञ्जयते M. 1,6264. राष्ट्रं रञ्जयामास वृत्तेन M. 1,4009. ज्ञानलवदुर्विदग्धं ब्रह्मापि नरं न रञ्जयति Hit. 4,99. 3) रञ्जयति (ɔ: अर्चति) Colere. Nigh. 3,14. 2. 1) रजयति Venari. P. 6.4,24.n. 2) रजयति (ɔ: अर्चति) Colere. Nigh. 3,14.

— अनु. (Pass. refl. ?) Deditum, addictum esse. अनुरक्त M. 3,2275.2730. जगदनुरज्यते Bhg.11,36. c. acc. भ्रातरमनुरक्तः R.2.21,6. v. c. loc. येऽनुरक्ता युधिष्ठिरे M. 2,1259. भ्रातुर्भार्यायां योऽनुरज्येत कामतः Mn. 3,173. अनुरक्ता राज्यकार्येषु R. 1.7,2. v. c. instr. अनुरक्तः प्रजाभिः प्रजाश्चाप्यनुरञ्जयन् R. 2.1,10. — Caus. Deditum sibi reddere, sibi conciliare. धर्मेण प्रजा अनुरञ्जयन् M. 1,3504. R. 1.7,16. अनुरज्य (?) तान् नृपान् M. 2,1014,

— अभि. Gaudere. नाराजके जनपदे कथाभिरभिरज्यन्ते R. 2.67,13. — Caus. Tingere, collustrare. तेजोभिरभिरञ्जितं R. 1.38,21.

— उप. Part. उपरक्त Obscuratus, deficiens. (de sole.) R. 1.55,9.2.34,3.

— वि. (Pass. refl. ?) Avertere se, alienum fieri, esse. विरज्यन्ति समृद्धयः Bh. 18,22. चिरानुरक्तोऽपि विरज्यते जनः Mrch. 45,13. M. 3,13891. ततः कृष्णा विरज्यतां M. 1,7411. भार्या विरक्ता Hit. 1,85. किं मम कथाविरक्तः Hit. p. 27,16. — Caus. Avertere, alienum facere. युवत्यः क्षणमात्राद्विरञ्जिताः R. 2.39,22.

— सं. Rubescere. पुरा संरज्यते प्राची M. 1,6028. सन्ध्या संरज्यते घोरा M. 1,6443. क्रोधसंरक्तनयनः M. 5,273.

- - अनुसं. Part. अनुसंरक्त Deditus. भर्तारं R. 1.17,16.

राज्.

(Rd. राजृ 19,74.) Cl. 1. act. et med. राजति, °ते; रराज plur. रराजुः et रेजुः रराजे et रेजे P. 6. 4,125. राजिता etc. — 1) Splendere, fulgere. रराज समरे शत्रून् घ्नन् Bh. 9,61. M. 1,2109.4477. 2,695. 5,7. R. 1.1,32. वनानि कुसुमै रेजुः M. 4,1704. Bh.2,2.14,7. राजते भैमी सर्वाभरणभूषिता M. 3,2083.10821.11606. 2) Regere, regem esse. राजति (ऐश्वर्यकर्मा) Nigh. 2.21. c. gen. दिवश्च ग्मश्च राजसि Rv.25,20. विश्वस्य परमस्य Vv. 32,16. वाजस्य Rv. 36,12. युवं वस्व उभयस्य राजथः Vv. 83,5. राजन्तमध्वराणां शुक्रेण ज्योतिषा Rv. 45,4.1,8. Etiam Cl. 2. राष्टि Rv. 104,4. — Des. रिराजिषति, °ते. Int. राराज्यते, राराष्टि. Caus. राजयति, अरराजत् P. 7.4,2. Collustrare. राजितं गारुडैः पक्षैर्विश्वेषां धाम तेजसां Bh. 17,111.

— अभि. Splendere. एतस्योरसि श्रीवत्समभिराजते M. 3,10960.

— वि. 1) Splendere, fulgere. विराजति यथा सोमः M. 3,8106.8148. Yv. 3,8. गंगा पताकेव विराजति M. 3,8646. नृवीरौ विरेजतुः M. 1,7125. 3,2437. 12068. R. 1.19,12. Bh. 6,143.11,21. सप्तर्षयो विराजन्ते यथा दिवि R. 1.13,29. न व्यराजत सा तारेव तिमिरावृता R. 2.65,17.80,21. पाण्डुपुत्रा व्यराजन्त M. 1.4856.2,496.3,8138.10510.4,189. इन्दोर्लेखा नाति विराजते M. 3,2700.11844.11863. 2) Trans. Collustrare. Regere. धियो विश्वा विराजसि Rv. 3,6. — Caus. Collustrare. व्यराजयन् राजसुतौ राजमार्गं R. 2.26,2. व्यराजयत सा तद्वेश्म R. 2.39,18.

— अभिवि. Splendere. श्रियाभिविराजते M. 3,11861.11042. R. 2.26,10.

— सं. Regere. c. gen. सम्राजन्तमध्वराणां Rv. 27,1.

रिज्.

(Rd. 6,19.) Cl. 2. dep. रेजते etc. Frigere. (= ऋंज्) Vp. cfr. रेज्.

रुज्.

(Rd. रुजो 28,123.) Cl. 6. act. रुजति, रुरोज, रोक्ता, रोक्ष्यति, अरौक्षीत्. रुक्त्वा. — Frangere, vexare. रुजद्दृल्हानि Vv. 75,7. रुरुजुः Bh. 14,78. रुजानः Nigh. 4,3. c. gen. रावणस्य रोक्ष्यन्ति कपयः Bh. 8,120. वातरुग्ण इव वनस्पतिः M. 3,678. रुग्न Bh. 4,42. — Des. रुरुक्षति. Int. रोरुज्यते, रोरोक्ति. Caus. रोजयति, अरूरुजत् et cl. 10. (Rd. रुज 33,129.) Frangere. Occidere.

— अव. Frangere. अवरुज्य गुल्मान् M. 1,5884.

— आ. Effringere, frangere. विषाणं गौर्मदात् स्वयमारुजते त्मनः M. 2,2113. आरुज्य द्रुमं M. 3,423.1,7178.

Digitized by Google

- - समा. Id. वृक्षं समारुज्य M. 4,1082.

— प्र. Frangere. पिप्रोः पारुजः पुरः Rv. 51,5. प्र शत्रूणां वृष्ण्या रुज Rv. 102,4.

— वि. Diffringere, frangere. c. gen. वि वृत्रस्य अरुजः Rv. 56,6. c. acc. धर्मारण्यं विरुजति गजः Çak. 24,16. विरुग्ण Bh. 12,75. विरुग्न Bh. 5,25.

रेज्.

(Rd. रेजृ 6,23.) Cl. 1. dep. रेजते etc. Splendere. Vp. — In Ved. Contremiscere. (cfr. एज्). रेजते (भयवेपनयोः) Nigh. 3,29. अरेजेतां रोदसी Rv. 31,3. जगद्रेजते Rv. 80,14. येषां पृथिवी भिया यामेषु रेजते Rv. 37,8. युष्मद्भिया वृषणो रेजमाणाः Vv. 60,10. रेजन्ते विश्वा भीत्या Vv. 21,3. — Caus. Commovere, concutere. मरुतो रेजयन्ति रोदसी Vv. 57,1.

— प्र. Contremiscere. स्वनान्मरुतामरेजन्त प्र मानुषाः Rv. 38,10.

1. लज्, लज्ज्.

(Rd. ओलजी, ओलस्जी 28,10.) Cl. 6. dep. लजते, लेजे, लजिता etc. — लज्जते, ललज्जे, लज्जिता, लज्जिष्यते, अलज्जिष्ट. Part. लज्जित et लग्न. — Pudere, erubescere. लेजिरे ऽन्ये पराजिताः Bh. 14,105. ब्रुवन्ती मां न लज्जसे R. 2.12,52. M. 3,15213. Bh. 15,33. Etiam act. महाघोराणि कर्माणि कृत्वा न लज्जन्ति M. 3,13837. Mn. 12,35.37. — Des. लिलजिषते, लिलज्जिषते. Int. लालज्यते, लालज्ज्यते, लालक्ति. Caus. लाजयति, लज्जयति. — (Rd. लज cl. 10. Tegere. var. lect. pro तर्ज Rd. 32,10.)

— वि. Pudere, erubescere. विलज्जमाना M. 3,2217. Rgh. 14,27. विलज्जिता Ks. 1,14.

— सं. Id. संलज्जमाना R. 2.55,16.

2. लज्, 1. लंज्.

(Rd. लज, लजि 7,64.65.) Cl. 1. act. लजति, लञ्जति etc. — Calumniari, reprehendere. Frigere, assare. — (Rd. लज s. लजि, लञ्ज Vp. 35,66.) Cl. 10. act. लजयति, लञ्जयति et लञ्जापयति. Apparere, videri.

2. लंज्, लुंज्.

(Rd. लजि, लुजि 32,30. Var. lect.) Cl. 10. act. लञ्जयति, लुञ्जयति. Robustum esse. Ferire. Habitare. Dare. s. Sumere. — (Rd. 33,111.85.) Loqui. Lucere.

लाज्, लांज्.

(Rd. लाज, लाजि 7,66.67.) Cl. 1. act. लाजति, लांजति etc. — Calumniari, reprehendere. Frigere, assare.

वाज्.

(Rd. 7,78.) Cl. 1. act. वजति, ववाज, वजिता etc. Ire, vagari. — (Rd. 32,74.) Cl. 10. act. वाजयति. 1) Viam sternere. 2) Pennis instruere. (वाजः). Inde: Excitare. त्वां वाजेषु वाजिनं वाजयामः Rv. 4,9. (Cfr. वा). 3) Parare, ornare, colere. वाजयति Nigh. 3,14. 4) Ire.

विज्.

(Rd. ओविजी 29,23.) Cl. 7. act. विनक्ति, विवेज, विजिता P. 1.2,2. विजिष्यति, अविजीत्, विजित्वा. — Tremere, trepidare. Timere. Part. विग्न Rgh. 14,68. — (Rd. विजिर् 25,12.) Cl. 3. act et med. वेवेक्ति, वेविक्ते etc. Secernere, separare. Cfr. विच्. — Des. विविजिषति. Int. वेविज्यते, वेवेक्ति. Contremiscere. वेविज्यते भिया Rv. 80,14. Caus. वेजयति, अवीविजत्. Perterrere. आर्त्तरवेण वेजिताः Rgh. 8,40.(39).

— उद्. Cl. 6. dep. °विजते, °विविजे °विजिता, °विजिष्यते, °अविजिष्ट. — Ep. etiam act. et cl. 1. — 1) Trepidare, tremere. भयोद्विग्नाः R. 1. 9,12. Bh. 7,92.14,47, उद्विजते मे हृदयं M. 3,2322. 2) Moerere, dolore affici. नोद्विजेत् प्राप्याप्रियं Bhg. 5,20.2,56. उद्विजते यया वाचा Mn. 2,161. M. 4,561. 3) Timere, metuere. c. abl. v. gen. उद्यतदण्डादुद्विजेत जनः M. 1,5549. उद्यतदण्डस्य जगदुद्विजते Mn. 7,103. उद्विजेत सर्पात् M. 3,14660. संमानात् विषादिव Mn. 2,162. यमान्नोद्विजिष्ठाः Bh. 6,69. तस्मादुद्विजते M. 2,2221. Bhg. 12,15. नोद्विजेयं तस्मात् M. 3,560. नरेभ्यो नोद्विजसि M. 3,2585. तस्याहमुद्विजे M. 1,2929. कोपस्य महात्मनस्त्वमप्युद्विजसे यस्य नोद्विजेयं कथमहं M. 1,2922. 4) Trans. Dolore afficere, terrere. कच्चिन्नोग्रेण दण्डेन भृशमुद्विजसे प्रजाः M. 2,178. — Caus. Terrere. इमे मार्जारका नित्यमुद्वेजयन्ति नः M. 1,8427. भूतानामुद्वेजनीयः Terribilis. M. 1,6731.

Digitized by Google

-- पर्युद्. Dolore affici, pati. दुःखस्यानुचिता दुःखं वने पर्युद्विजिष्यति R. 2.66,9.

— सं. Trepidare, tremere. मा भेर्मा संविक्थाः Yv. 1,23.6,35. संविग्न M. 3,2561. Bh. 9,1. शोकसंविग्नमानसः Bhg. 1,47.

वीज्.

(Rd. 6,21.) Cl. 1. dep. वीजते etc. Ire. Kt. — (Rd. 35,84. q.) Cl. 10. act. वीजयति. Ventilare, afflare. व्यजनाभ्यां वीज्यते तवाननं R. 2.26,11.

— अनु. Id. पुण्यैर्वायुभिरनुवीजितः M. 3,1764.

— उद्. Id. उद्वीज्यमानो वायुना पुण्यगन्धिना M. 3,1757.

— उप. Id. पर्णैर्मारुतैरुपवीजितः M. 1,1308.

वृज्. (वृंज्. वृच्.)

(Rd. वृजी 29,24.) Cl. 7. act. वृणक्ति et cl. 1. act. वर्जति (Rd. 34,7.) Perf. ववर्ज, वर्जिता, वर्जिष्यति, अवर्जीत्. — (Alii. वृची, quare: ववर्च etc.) — (Rd. वृजी s. वृजि 24,19.) Cl. 2. dep. वृक्ते, ववृजे, वर्जिता, वर्जिष्यते, अवर्जिष्ट s. वृंक्ते, ववृञ्जे, वृञ्जिता etc. Pass. वृज्यते, part. वृक्त. — Vd. Aor. वर्क्. — 1) Arcere, excludere. Trop. Purgare, purificare. वृक्तबर्हिषः (ः वृक्तानि मलैर्वर्जितानि etc.) Rv. 3,3. बर्हिः स्वपत्याय वृज्यते Rv. 83,6. यन्मे माता प्रलुलुभे ऽ पतिव्रता तन्मे पिता वृक्तां Mn. 9,20. 2) Relinquere, amittere. पुत्रपशून् सर्वान् वृंक्ते Kat. U. 1,7. Tradere, dare. सुदासे वर्गंहोर्वरिवः Rv. 63,7. 3) Occidere, lædere. वृणक्ति (an e व्रश्च्?) Nigh. 2,19. — Des. विवर्जिषति °ते. — Int. वरीवृज्यते, वर्वर्क्ति etc. Arcere. Inde: वरीवृजन् præs. part. Vv. 24,4. P. 7.4,65. — Caus. et cl. 10. act. (Rd. वृजी 34,7.) वर्जयति, अववर्जत्. 1) Arcere, excludere. वर्जयेत राजा पापकृद्यो धनागमं Mn. 9,246. 2) Abstinere se. वर्जयेन्मधु मांसं च Mn. 2,177. स्त्रीभोगान् M. 1,3959. 3) Vitare, fugere. वर्जयन्ति तानि तीर्थानि तापसा अवकीर्णानि पुरस्तात् तपस्विभिः M. 1,7840. (M. 2,1142.) वर्जयेत् तादृशं मित्रं विषकुम्भं पयोमुखं Hit. 1,71. पापं वर्जयीत (cfr. पृज्) M. 3,13882. 4) Dimittere, parcere. येनेमं वर्जयेयाः M. 3,10583. 5) Ger. वर्जयित्वा excepta (re aliqua.) c. acc. अभयं सर्वभूतेभ्यो वर्जयित्वा मानुषान् R. 1.14,40. 6) Part. वर्जित. Expers, destitutus. न हि ते मानुषं रूपं भूषणैरपि वर्जितं M. 3,2584. वेदश्रुतिवर्जितः M. 3,1760.1866. Bhg. 4,19.11,55.

— अप. Caus. Solvere (promissum.) प्रतिज्ञामपवर्जय R. 1.44,49.51.

— आ. Impertiri, dare. गवां केतमावर्जते नः Rv. 33,1. — Caus. Flectere, inclinare. आवर्ज्य शाखाः Rgh. 16,19.13,24. M. 1,5883. Invertere. कलसमावर्जयति Çak. 12,13. Infundere, invergere. हविरावर्जितमग्निषु Rgh. 1,63.68.(62.67.) M. 3,2936. Offerre. तनयावर्जितपिण्ड Rgh. 8,27.(26.)

— नि. 1) Immergere. तमस्सु निवृणग्वज्रबाहुः Vv. 18,12. 2) Necare; fugare. जनराज्ञो नि चक्रेण अवृणक् Rv. 53,9. इन्द्रः शुष्णं न्यावृणक् Rv. 101,2. 3) Cohibere. नि यद्वृणक्षि श्वसनस्य मूर्धनि वना (aquas.) Rv. 54,5.

— परा. Amittere. परा शीर्षा ववृजुरस्यस्वानः Rv. 33,5. Decedere, de via cedere. परावर्भारभृद्यथा P. 2.4,80.

— परि. Relinquere, vitare, fugere. परि णो हेळो वरुणस्य वृज्याः (3 sing.) Vv. 84,2. परि दिद्युद्वृणक्तु नः Vv. 46,3. येन विश्वान् परि द्विषो वृणक्षि Yv. 4,29. Desinere. परि द्वेषोभिरर्यमा वृणक्तु Vv. 60,9. — Caus. Vitare, fugere. तं देशं परिवर्जयेत Hit. 1,99. स्त्रीसंबन्धे दशैतानि कुलानि परिवर्जयेत् Mn. 3,6. रात्रौ वृक्षमूलानि Mn. 4,73. क्षीणार्थमतिचयः परिवर्जयन्ति Mrch. 13,16. अतिभोजनं Mn. 2,57. सेवां Mn. 4,6. द्यूतं M. 2,1796. विप्रियं परिवर्जये M. 3,14025. Part. परिवर्जित Destitutus. गुणैः Mn. 5,154.

— प्र. Purificare. बर्हिः प्रवृञ्जे Rv. 116,1. प्रवृञ्जाते बर्हिः Vv. 2,4. — Int. Id. प्रवावृजे बर्हिः Vv. 39,2.

— वि. Caus. Vitare, fugere. विवर्जयिष्यन्ति नरा दूरादिव शमीमिमां M. 4,172. Mn. 2,184. नारीं रजसा समभिप्लुतां Mn. 4,42. Part. विवर्जित Destitutus, privatus, expers. c. instr. तया (per illam) राघवेन विवर्जिता R. 2.66,19. शालीनत्व° Bh. 4,23. दाव° M. 3,2616. Bhg. 12,18.13,14. वसुधा पुण्योदाहविवर्जिता M. 1,7674.

Digitized by Google

— सं. Consumere. यदन्ना समवृक्त संभेः (flammis.) Vv. 3,4.

व्रज्.

(Rd. 7,79.40.) Cl. 1. act. व्रजति, वव्राज, व्रजिता, व्रजिष्यति, अव्राजीत् P. 7.2,3. — Ep. etiam dep. — 1) Ire, progredi. न कुचिद्व्रजेत् Mn. 2,56. पुनरस्मानुपादाय व्रज M. 1,5880.3,2143.16787. Bh. 3,53.14,83. Dep. M. 2,794. Bhg. 2,54. अरिष्टं व्रज पन्थानं M. 2, 2589. व्रजन्ति न निवर्तन्ते स्रोतांसि सरितां यथा तथा रात्र्यहनी Hit. 4,75. 2) Adire. तमेव व्रज Bh. 4,29. M. 3,2432. मामेकं शरणं व्रज Bhg. 18,66. खाण्डवप्रस्थं व्रजध्वं M. 1,2263. Trop. परमां गतिं M. 3, 8087. विनाशं Mn. 3,179. शरं M. 3,16541. 3) Abire. व्रज गृहीत्वा पादुके मदीये Bh. 3,56. — Des. विव्रजिषति. Int. वाव्रज्यते, वाव्रक्ति. Tortuose incedere. P. 3.1,23. Caus. व्राजयति. 1) Mittere. 2) (Cl. 10. Rd. 32,74.) Parare, ornare. Ire.

— अनु. 1) Sequi. प्रस्थितामनुवव्राज पृष्ठतः M. 1,3448. अनुव्रजत विषयान्तं तान् M. 2,1605.2593. 3,2592. Mn. 11,111. यान्तमनुवव्राज स्थितो निश्चलचक्षुषा R. 1.17,32. 2) Secundum ordinem adire. तीर्थान्यितान्यनुव्रज M. 3,8266. 3) Præstare. अनुव्रज्या शुश्रूषा गुरोः Mn. 2,211.

- - समनु. Sequi, prosequi. यथार्हं नृपतीन् समनुव्रजन् M. 2,1606.

— आ. 1) Adire, aggredi. नलमाव्रजन् M. 3, 2277. प्रत्युद्गम्याव्रजतः Mn. 2,196.3,108. 2) Reverti. तथा प्रविश्य को नाम जीवन् पुनराव्रजेत् M. 3,10273. R. 2.21,61.

- - प्रत्युद्. Obviam exire. तं सार्धं प्रत्युद्व्रजेत् Rgh. 1,91.(90.)

— परि. Circumire, vitam solitariam degere. (de monachis परिव्राज). चतुर्थमायुषो भागं त्यक्त्वा संगान् परिव्रजेत् Mn. 6,33.41.

— प्र. Progredi, abire. वनाय M. 2,2613. 1,3751.3,13453. Mn. 6,31.39. — Caus. In exilium mittere. चतुर्दश रामं प्राव्राजयत् समाः Rgh. 12,6. M. 3,2041. 4,227. Bhg. 3,9. प्रव्राज्य तान् राज्यात् M. 2,2674.

— प्रति. Versus ire. मन्दिराय प्रतिव्रजन् Bh. 8,96.

- - उपसं. Intrare. आगारं Mn. 6,51.

व्रंश्.

(Rd. व्रशि 7,41.) Cl. 1. act. व्रञ्शति etc. Ire. (Rd. dubia.)

शिंज्.

(Rd. शिजि 24,17.) Cl. 2. dep. शिंक्ते, शिशिञ्जे, शिञ्जिता etc. — Vp. etiam. cl. 10. et 1. (Rd. 34,44.) शिञ्जयते, शिञ्जते etc. — (भूषणकर्तृकध्वनिः Dgd.) Tinnire. नूपुरशिञ्जितरवः R. 1. 9,17. श्लथशिञ्जितमेखलाः Rgh. 9,45.(36.) घण्टाः शिशिञ्जिरे दीर्घं Bh. 14,4. शिञ्जानभ्रमर Bh. 22,27.

— वि. Id. शिञ्जानपतत्त्रिसंघः Bh. 3,46.

श्वज्. श्वंज् vide श्वच्.

संज्.

(Rd. सञ्ज 23,18.) Cl. 1. act. सजति P. 6.4.25. ससञ्ज, संक्ता, संक्ष्यति, prec. सज्यात्, aor. असांक्षीत्. Pass. सज्यते, Part. सक्त. — 1) (Figere, affigere.?) 2) Adhærere. ससञ्जुः (ed. Calc. ससज्जुः) फलरेणवो मत्तेभकटेषु Rgh. 4,47. — Pass. refl. सज्यते (aut ut vulgo minus recte scribitur: सज्जते et interdum apud epicos. c. act. terminationibus: सज्जति etc.) Hærere, inhærere. तस्य चक्षुरुर्वश्यां सक्तं M. 3,1800. 2199. न तस्याः सूक्ष्ममप्यस्ति यत्र दृष्टिर्न सज्जति निरीक्षतां M. 1,7694. विषयेषु सज्जति (codd. nonn. सज्जते) Mn. 6,55. न वहुदोषेषु कर्मसु सज्जन्ते बुद्धिमन्तः M. 3,63.15157. Bhg. 3,28.29. (M. 6,978-79.) कर्मणि सक्ताः Bhg. 3,5. Trop. सज्जमाना वाक् R. 2. 58,11.60,4. — Des. सिसंक्षति. Int. सासज्यते, सासंक्ति. Caus. सञ्जयति, अससञ्जत्. Facere ut adhæreat. Inde. Sinere feminam cum viro coire. ते नारीः सज्जयन्ति (सञ्जयन्ति ?) Mn. 8,362.

- - व्यति. Part. व्यतिषक्त. Invicem conjunctus, affinis. Mn. 10,25.

— अनु. Pass. refl. Inhærere. न कर्मस्वनुषज्जते Bhg. 6,4. (M, 6,1068.) कुशले नानुषज्जते Bhg. 18,10. (M. 6,1461.) Cfr. P. 8.3,63.

— अभि. Præs. अभिषजति. impf. अभ्यषजत् etc. P. 8.3,63-65. Maledicere, objurgare. अभिषक्तो ह्यभिषजेत् M. 3,1090.

— अव. Suspendere. तेनावसक्तः पितुस्ते ऽद्य मृतः स्कन्धे भुजंगमः M. 1,1692.1743.(1973.).

Digitized by Google

— आ. 1) Figere, imponere. सुग्रीवस्य कण्ठे मालामासजत् M. 3,16125. कृष्णाजिनं पुरस्तादासजति Kat. S. Yv. 4,32. Trop. अस्मास्वासज्य राज्यकार्याणि M. 1,1955. आससञ्ज भयं तेषां Bh. 14,104. 2) Sibi figere, imponere. गा सारमग्राह्वा कदलीस्कन्धमासक्तः M. 3,10581. भुजे स भूमेर्धुरमाससञ्ज Rgh. 2,74. आसज्य स्कन्धे परशुं R. 1.74,18. Ks. 2,64. 3) Pass. refl. Adhærere, cohærere. तौ ते ददृशुरासक्तौ M. 1,6020. मय्यासक्तमनाः Bhg. 7,1. — Caus. Figendum curare. सा धात्रीकराभ्यामासञ्जयामास कण्ठे तस्य गुणं (ɔ: स्रजं) Rgh. 6,83.

- - व्या. Part. व्यासक्त. Addictus, occupatus. Gov. 6,11.

- - समा. 1) Suspendere, figere. तस्य स्कन्धे मृतं सर्पं राजा समासजत् M. 1,1675.(1699). स्रजं राज्ञः स्कन्धे समासजत् M. 1,4418. क्वायुधानि समासज्य M. 4,150. 2) Deponere, tradere. मयि सर्वं समासज्य कुटुम्बं M. 3,14702. पुत्रे सर्वं समासज्य Mn. 4,257.(9,323.) 3) Pass. refl. Hærere. समासक्तास्त्वयि प्राणाः (नः) R. 2.64,9.

— नि. Suspendere sibi. med. नि सर्वसेन इषुधींरसक्त Rv. 33,3.

— प्र. Pass. refl. Adhærere, hærere. इन्द्रियार्थेषु न कामतः प्रसज्येत (edd. et codd.) Mn 4,6. न विस्तरे प्रसज्येत (edd. प्रसज्जेत) Mn. 6,55.3,125. भोगैश्वर्यप्रसक्तः Bhg. 2,44.

— वि. Suspendere, infigere. गुह्यकैरुह्यमाना सभा खे विषक्तेव शोभते M. 2,385.

— सं. Pass. refl. Adhærere, hærere. अरणीसहितं मन्थं मृगस्य विषाणे समसज्जत M. 3,17228. बाहुभिः समसज्जेतां M. 2,917.3,11506. Trop. वाक् संसज्जमाना M. 1,4225. R. 2.25,37.90,14.

सञ्ज्. संच्, (संज्.)

(Rd. षस्ज, षञ्च (सञ्ज षञ्जु) 7,22.) Cl. 1. act. सञ्जति (et med. सञ्जते), सञ्चति; (सञ्जति) etc. — Ire, se movere.

सर्ज्.

(Rd. षर्ज s. सर्ज 7,50) Cl. 1. act. सर्जति, ससर्ज, सर्जिता etc. — Labore acquirere. (Cfr. अर्ज्.).

सभाज.

(Rd. 35,35.) Cl. 10. act. सभाजयति etc. 1) Colere, venerari, salutare. बृहस्पतिं सभाज्येदमब्रुवन् M. 1,3277. तं सभाजयेथाः M. 5,645. Impf. महाभागं सभाजयत् M. 3,13327. सभाजयत M. 2,1618. Pass. सभाज्यमानो विप्रैः M. 1,3112. देवैः सभाजितः M. 3,9912. (Cfr. भज्.) 2) Exhilarare. 3) Ostendere.

सृज्.

(Rd. 28,121.) Cl. 6. act. सृजति, ससर्ज (2 sing. ससर्जिथ et सस्रष्ठ P. 7.2,65.) स्रष्टा P. 6.1,58. 8.2,36. स्रक्ष्यति, अस्राक्षीत् P. 1.2,11. — Apud epicos etiam med. — (Rd. 26,29.) Cl. 4. dep. सृज्यते, ससृजे etc. cfr. P. 3.1,87.n. — Pass. सृज्यते, असर्जि, सृष्ट. — Vd. perf. pot. ससृज्यात् (अव). Pass. aor. 3 plur. असृग्रं (P. 7.1,8.) perf. part. ससृजान. — 1) Emittere, effundere. यथोर्णनाभिः सृजते गृह्णते (sc. तन्तून्) M. U. 1,6. गंगां श्रोत्राभ्यामसृजत् R. 1.44,38. अस्राक्षुरस्त्रं Bh. 3,17. वृष्टिरसर्जि Rv. 38,8. ससर्ज गिरं Ks. 2,53. असृग्रं ते गिरः Rv. 9,4. 2) Iaculari. असृजत् सायकान् M. 3,16461.16519. Bh. 9,18. धनुषा बाणमसृजत् Rgh. 11,44. सृजदशनिं यातुमद्भ्यः Vv.104,20. ससर्जेन्द्रजितः क्रोधात् स शालस्कन्धं M. 3,16455. 3) Imponere. स्कन्धदेशे ऽसृजत् तस्य स्रजं M. 3,2218. 4) Trop. Creare, producere. सृष्टिं ससर्जेमां स्रष्टुमिच्छन्निमाः प्रजाः Mn.1,25. sqq. 7,3. तदात्मानं सृजाम्यहं Bhg. 4,7. कालः सृजति भूतानि M. 1,241. सृजेथाः लोकानन्यान् स्वेन तेजसा M. 1,4165. त्वया सृष्टं त्रैलोक्यं M. 3,6098.1,7692. Bhg. 3,10. सृज्यमान Mn. 1,28. = ससृजान Vv. 8,2. 5) Procreare, gignere. वानरीणां तनूषु सृजध्वं पुत्रान् R. 1.16,6. ससृजुः सुतान् R. 1.16,9. असृष्ट यो ऽस्मान् Bh. 3,13. — Des. सिसृक्षति, °ते. Int. सरीसृज्यते, सरीसृष्टि etc. Caus. सर्जयति, अससर्जत् et असीसृजत् P. 7.4,7. — (स्रजयति est denom. thematis स्रज्).

— अति. Dimittere, deserere. कामानत्यस्राक्षीः Kat. U. 2,3. Relinquere, reliquum facere. मांसानि अतिसृष्टानि मत्स्येन M. 4,331. Condonare, non poscere. अति मा सृजेनं वरं Kat. U. 1,19. Ger. अतिसृज्य Nimis. R. 2.18,23.

- - व्यप. Dimittere, relinquere. वासो यत् सीता ह्रियमाणा व्यपासृजत् M. 3,16104.

— अभि. Effundere. अभि त्वा सृजामि सोम्यं मधु Rv. 19,9. Dare. तेनाभिसृष्टा ग्रामा एते R. 1.9,63.

— अव. 1) Effundere, emittere. अवासृजः सर्तवे सप्त सिन्धून् Rv. 32,12.55,6. अवसृज देवेभ्यो हविः Rv. 13,11. या ते दिद्युदवसृष्टा Vv. 46,3. 2) Imponere, injicere. गुरो मृतं सर्पमवासृजत् M. 1,1973. समुद्रे तमवासृजत् M. 3,12769. अप्सु वीजमवासृजत् Mn. 1,8. 3) Dimittere. अव द्रुग्धानि सृज (inimicitias.) Vv. 86,5. 4) Remittere, condonare. प्राणानवसृजामि ते M. 3,3052. 5) Solvere, liberare. अवैनं वरुणः सृज्याद्दण्डं Rv. 24,13.

- - व्यव. Emittere, jacere. तस्य शैलशिखरं क्रुद्धो व्यवासृजत् M. 3,14253. Deponere. कलशं पीत्वाम्भो व्यवासृजत् M. 3,10438.

- - समव. Emittere, injicere. शरवर्षं किराते समवासृजत् M. 3,1586.1,4205. Dimittere. नदी तं स्पन्दस्थं कृत्वा समवासृजत् M. 1,6749.

— आ. Infundere. सोमं पवित्र आसृज Rv. 28,9.9,2.

- - समा. Imponere. स्कन्धे मृतं समास्राक्षीत् पन्नगं M. 1,1703.1699. Tradere. पुत्रे राज्यं समासृज्य Mn. 9,323.

— उद्. 1) Effundere, emittere. वर्षमुत्सृजामि Bhg. 9,19. Rgh. 1,18. वाष्पं M. 3,2706. उदुस्रियाः सृजते सूर्यः Vv. 81,2. शरान् Bh. 14,45. Trop. क्रोधमुत्सृजते मयि R. 1.64,3. 2) Projicere, abjicere. उत्सृष्टमामिषं भूमौ प्रार्थयन्ति खगाः M. 1,6154. व्यसुमुत्ससर्ज M. 3,452. गात्रेभ्यो भूषणानि M. 3,2301.8577. R. 2.8,1. उत्ससर्ज जले कुमारं M. 1,2774. धनानि जीवितं च परार्थे प्राज्ञ उत्सृजेत् Hit. 1,38. 3) Dimittere, missum facere. हंसमुत्ससर्ज M. 3,2093. Non accipere. न नृप आदेयं समृद्धो ऽपि सूक्ष्ममप्यर्थमुत्सृजेत् Mn. 8,170. 4) Deserere. भार्यां M. 3,2366. 1,6138. धर्मं R. 2.81,7. Bhg. 16,23. M. 1,4163. Relinquere. न फालकृष्टमश्नीयादुत्सृष्टमपि केनचित् Mn. 6,16.

- - समुद्. 1) Effundere. नेत्राभ्यां जलं R. 2.44,21. 2) Projicere, abjicere. अप्सु मूत्रं Mn. 4,56. 9,282. शरीरं M. 3,8698. महार्हाणि वसनानि M. 3,8578.8844. 3) Dimittere, missum facere. साहसिकान् Mn. 8,347. M. 2,2461. कामक्रोधौ M. 2,2265. 4) Amittere. प्रभां ऽसृजदर्को न तु etc. M. 1,4162. भयात् प्राणान् समुत्सृजन् M. 3,8750. 5) Deponere, ponere. अन्नाद्यं समुत्सृजेद्भुक्तवतामग्रतः Mn. 3,244.

— उप. 1) Effundere, offerre. उपसृजन् धरुणं मात्रे Yv. 8,51. उप ब्रह्माणि ससृजे वसिष्ठः Vv. 18,4. उप कामान्त्ससृज्महे Rv. 81,8. 2) Infestare. राज्यमुपसृष्टमन्त्यजैः Mn. 4,61. श्वापदैः M. 3,8461. आदित्य उपसृष्टः deficiens. Mn. 4,37.

— नि. Part. निसृष्ट. Dimissus. M 1,7543. Manu missus. न स्वामिना निसृष्टो ऽपि शूद्रो दास्याद्विमुच्यते Mn. 8,414.

- - संनि. Tradere, deponere. इयं कन्या तवानुज्ञाभ्यां मयि संनिसृष्टा M. 1,7134.

— निस्. Effundere. निरपः स्रोतसासृजत् Rv. 51,11.

— प्र. Dimittere. त्वत्प्रसृष्टः Kat. U. 1,9. क्रोधं M. 3,1080. Offendere, lædere. यो ऽनागसि प्रसृजति M. 2,856.

— वि. 1) Emittere, effundere. शरान् M. 4,1856. नादान् M. 3,561. निसृष्टधेना Vv. 24,2. गिरिशृंगं व्यस्राक्षीत् Bh. 15,44. गिरिं व्यसृष्ट कपीन्द्रस्य Bh. 15,55. 2) Dimittere. विससर्ज गंगां विन्दुसरः प्रति R. 1.44,13. विसृज्य सर्वा प्रजा मन्त्रयेत् Mn. 7,146.3,258. Rgh. 1,94.(93).8,92.(90). व्यसृजन् कवलान् नागाः R. 2.41,9. (Inde: Ger. विसृज्य. Præ. स देशः परराष्ट्राणि विसृज्याभिप्रवर्धितः M. 1,4350.) 3) Imponere, tradere. (मृतां) विससर्जानलाय Rgh. 8,72.(70). विसृज्य मयि दुःखानि R. 1.81,5. 4) Largiri. दक्षिणाः R. 2.36,8. 5) Creare. भूतानि कल्पादौ विसृजामि Bhg. 9,7. Mn. 1,11. प्रजा विसृजते M. 1,242. वि रश्मिभिः सृजते सूर्यो गाः (aquas.) Vv. 36,1. — Caus. 1) Emittere, mittere. तानयोध्यां व्यसर्जयत् Bh. 2,43. शस्त्रं Bh. 17,44. 2) Dimittere. सर्वं विसर्जयामास तमेकं सचिवं विना M. 1,6593.7710.3,1846. Mn. 3,265.7,146. R. 1.1,28.21,7. Bh. 8,125. जित्वा विसर्जयामास जीवन्तं तं M. 1,4123. 3) Parcere. प्रदहन् दावं मम पुत्रान् विसर्जय M. 1,8362. 4) Repellere. न मामार्त्तां विसर्जयितुमर्हसि M. 3,1860. 5) Amittere. तदप्येकं व्यसर्जयत् M. 3,2791.

— सं. 1) Conjungere. सं वत्सेनासृजता मातरं Rv. 110,8. संसृष्टं ब्रह्मणा क्षत्रं M. 3,967. Donare.

Digitized by Google

तं मा संसृज वर्चसा Rv.23,23. Pass. Misceri. पुष्पमनोकह्लानां संसृज्यते सरसिजैः Rgh. 5,69. Congredi. सौमित्रिणा संससृजे Rgh. 13,73. 2) Creare. संसृष्ट Mn. 1,56. — Vd. संसृजतात् ०: संसृजत P. 7.1,44.

स्फुर्ज्.

(Rd. टुओस्फुर्जा 7,61.) Cl. 1 act. स्फूर्जति P.8. 2,78. पुस्फूर्ज, स्फूर्जिता etc. (वज्रकर्तृकशब्दः) Tonare. Bh. 15,44. — Des. पुस्फूर्जिषति. Int. पोस्फूर्ज्यते, पोस्फूर्क्ति. Caus. स्फूर्जयति.

— वि. Strepere. महोर्मिस्फूर्जित Rgh. 13,12.

स्वंज्.

(Rd. ष्वन्ज 23,7.) Cl. 1. dep. स्वजते P. 6.4,25. सस्वजे P. 1.2,6.n. et सस्वञ्जे Vp. gram. p. 140. P. 8.3,118.n. स्वंक्ता, स्वंक्ष्यते, अस्वंक्त, स्वक्त. — Amplecti, amplexari. c. acc. भ्रातरमस्वजत Rgh. 13,70. सस्वजे R. 2.25,44. M. 3,2999. स्वजमान M. 2,2595. Ger. स्वजित्वा M. 3,14724. — Des. सिस्वंक्षते P. 8. 3,61. Int. सास्वज्यते, सास्वंक्ति. Caus. स्वञ्जयति.

— Conjuncta cum præp. in i desinentibus, hæc radix स in ष ubique mutat: °ष्वजते, °अष्वजत, °षस्वजे etc. P. 8.3,63.65. Si præp. परि, नि, वि præfiguntur, radicis स in impf. et aor. ad arbitrium retineri aut mutari potest: °अस्वजत et °अष्वजत, °अस्वंक्त et °अष्वंक्त P. 8.3,70.71.

— परि. Amplecti. मूर्ध्नि केशवमाघ्राय बाहुभ्यां परिषस्वजे M. 1,8000.3112. R. 1.9,37.2.103,47. परिषष्वजे M. 3,211.12567. पर्यस्वजत Bh. 17,47. R. 2.75,9. Part. परिष्वजान R. 2.83,10. परिष्वक्त M. 2,23. Ger. परिष्वज्य M. 2,40.3,2705.2946. परिस्वज्य M. 3,15195. Etiam act. परिष्वजति M. 4,513. ये कामनीनां गात्राणि गात्रेषु परिष्वजन्ति Mrch. 177,3.

- - अभिपरि. Id. Act. शयानमभिपरिष्वजन् R. 2.44,10.

- - संपरि. Id. Ger. संपरिष्वज्य M. 1,3307.4710. R. 1.77,4.2.4,11.50,21.66,13.

— सं. Id. शचीं संस्वजते शक्रः Bh. 18,23.

ह्य

उज्झ्.

(Rd. उद्गस s. उज्झ 28,21.) Cl. 6. act. उज्झति, उज्झांचकार etc. — Decedere, relinquere. Part. उज्झित R. 2.30,20. M. 1,3061.2,2421. Rgh. 1,41.(40.) प्राणानौज्झीत् Bh. 15,84. Evitare. अवाच्यमुज्झता तेन Rgh. 8,85.(83). Mgh. 1,63.

ज्ञर्स्, झर्स् vide बर्स्.

Digitized by Google

ट

अट्.

(Rd. 9,8.) Cl. 1. act. अटति, आट P. 6.1,8.7.4,60.70. अटिता, अटिष्यति, आटीत् P. 6.1,90.7.2,2. — Vagari, circumerrare, pererrare. कपिराटीद्गृहाद्गृहं Bh. 8,42. क्षितावटसि M. 1,3071.1031. आश्रमानाट Bh. 4,12.8,65.7,57.8,45. Etiam dep. को भवानटते शून्ये वने M. 3,1568. पृथिवीमटतां R. 2.75,30. अटमान M. 1,1033.3,2116.2334. — Des. अटिटिषति. Int. अटाट्यते P. 3.1,22. Bhash. Circumerrare, pererrare. अटाट्यमाना ऽरण्यानीं Bh. 4,2. अटाट्यत Bh. 17,75. — Caus. आटयति, आटिटत् P. 6,1,11. (cfr. अड्).

— परि. Pererrare. शनैर्गां पर्यटिष्यति M. 3,13096.1908. तीर्थानि पर्यटस्व. M. 3,8471. कदा वने मृगयां पर्यटिष्यामि R. 2.49,14.

अट्ट्.

(Rd. अड्ट, अत्ट, अट्ट 8,1.) Cl. 1. dep. अट्टते, आनट्टे, अट्टिता etc. — 1) Transgredi, excedere. 2) Occidere. — Des. अटिट्टिषते s. अतिट्टिषते s. अट्टिटिषते. Caus. अट्टयति. — (Rd. 32,25.) Cl. 10. act. Vilipendere, negligere. Minuere. (Rama: आटयति.)

इट्.

(Rd. 9,31.) Cl. 1. act. एटति, इयेट, एटिता etc. Des. एटिटिषति. Caus. एटयति. Ire, se movere.

1. कट्, कंट्.

(Rd. कटी, कटि, कट 9,33.) Cl. 1. act. कटति, कण्टति etc. Ire. कण्टति (गतिकर्मा) Nigh.2,14.

— प्र. Part. प्रकटित. Expansus. Gov. 1,35.

2. कट्.

(Rd. कटे 9,6.) Cl. 1. act. कटति, चकाट, कटिता, aor. अकटीत्. Pluere. Circumdare, tegere.

किट्.

(Rd. 9,32.14.) Cl. 1. act. केटति, चिकेट, केटिता etc. Ger. केटित्वा et किटित्वा. Des. चिकिटिषति et चिकेटिषति P. 1.2,26. 1) Ire. 2) (=खिट्). Terrere. Timere.

कीट्.

(Rd. 32,98.) Cl. 10. act. कीटयति etc. — Tingere. s. Ligare.

कुट्.

(Rd. 28,73.) Cl. 6. act. कुटति, चुकोट, कुटिता, कुटिष्यति, अकुटीत्. — Des. चुकुटिषति. Int. चोकुट्यते, चोकोट्टि. Caus. कोटयति. — Curvum esse. Curvare. Dolosum, fraudulentum esse. — Cl. 10. dep. कोटयते. 1) (Rd. 33,25.) Scindere. = त्रुट. — 2) (Rd. 33,28.) Tricari, obscure loqui. = कूट. s. Tepidum esse, tepere. s. Calidum esse, urere. = कुट्ट.

— प्र. vide कुट्ट c. प्र.

— सं. Animum despondere, inertem esse. केचित् संचुकुटुर्भीताः Bh. 14,105. संकुटितुं Bh. 7,91.

कुंट्, कुंड्.

(Rd. कुटि s. कुडि 9,37.) Cl. 1. act. कुण्टति, कुण्डति etc. — (विकलीकरणे) Mutilare. Confundere.

कुट्ट्.

(Rd. 32,23.) Cl. 10. act. कुट्टयति, अचुकुट्टत्. — Scindere. Contemnere. Implere. — (Rd. 33,28.)

Digitized by Google

Cl. 10. dep. कुट्टयते. Tepidum esse. Calidum esse. (Cfr. कुट्.)

— प्र. Dispertiri. भक्षयन्ति मांसानि प्रकुट्य विधिवत् M. 1,2842.

कूट्.

(Rd. 33,28.) Cl. 10. dep. कूटयते etc. — Tricari, obscure loqui. Illiberalem, deparcum esse. Animum despondere, tristem esse. — (Rd. 35,38.) Cl. 10. act. कूटयति. Urere. Consulere, consilium dare.

क्षोट्, खोट्, खोड्.

(Rd. 35,23.) Cl. 10. act. क्षोटयति, खोटयति, खोडयति. Jacere, jaculari. (Cfr. खोर् et खेट्.)

खट्.

(Rd. 9,22.) Cl. 1. act. खटति etc. — Cupere, optare.

खट्ट्.

(Rd. 32,88.) Cl. 10. act. खट्टयति etc. — Tegere, operire.

खिट्.

(Rd. 9,15.) Cl. 1. act. खेटति, चिखेट, खेटिता etc. — (भयोत्पादनं). Terrere. Timere.

खेट्, खेड्.

(Rd. 35,22.) Cl. 10. act. खेटयति, खेडयति etc. (al. खोटयति) — Edere, comedere.

खोट् vide खोर् et क्षोट्.

गोष्ट्.

(Rd. 8,4.) Cl. 1. dep. गोष्टते, जुगोष्टे, गोष्टिता etc. — (राशीकरणं.) Coacervare, accumulare.

घट्, (घंट्.)

(Rd. 19,1.) Cl. 1. dep. घटते, जघटे, घटिता, घटिष्यते, अघटिष्ट. — Adniti, operam dare, vires contendere. c. loc. नानभीष्टे घटामहे Bh. 20,24. घटेत सन्ध्यादिषु गुणेषु Bh. 12,26. घटते ऽस्माकमर्थे M. 3,16207. क्षीणायुषि घटमानस्य सिद्धिः संशयिता भवेत् M. 1,1779.3,10473.5,256. c. dat. राज्याय घटामहे M. 3,1381. यज्ञार्थं घटमानः M. 2,1129. c. inf. दयितां त्रातुमलं घटस्व Bh. 10,40. तेन समं योद्धुमघटिष्ट Bh. 15,77. न· घटिष्ये जीवितुं Bh. 16,23.22,31. Etiam act. c. acc. तं भारमासक्तं घटामि M. 3,14703. — Des. जिघटिषते. Int. जाघट्यते, जाघट्टि. — Caus. घटयति P. 6.4,92. अजीघटत् Pass. fut. घटयिता घाटिता, घटिता etc. aor. अघाटि et अघटि etc. Pass. refl. aor. etiam अजीघटत. — 1) Excitare, adhortari. मां वक्तुं घटयति Bh. 10,73. 2) Adniti, vires contendere. तद्घटयस्व Bh. 12,5. उपासनरता घटयन्ति M. 3,14702. 3) Ferire. हृदयं तस्य घटयन्तीदमब्रवीत् M. 4,637. 4) Conjungere. गात्राणि गात्रैर्घटयन् Bh. 11,11. अनेन भैमीं घटयिष्यन् Naish. 1,46. Gov. 5,13.10,3.12,26. Part. घटित. Fabricatus, formatus. काष्ठघटितवेतालः Hit. p. 65,11. — (Rd. घट 33,49.) Cl. 10. act. घाटयति. Ferire. Conjungere. — (Rd. घट, घटि 33,93.94.) Cl. 10. act. घाटयति, घण्टयति (et घण्टति.) Loqui. Lucere.

— उद्. Cl. 10. (उद्घाटयति). Aperire, recludere. द्वारमुद्घाटयामि Mrch. 99,5. मञ्जूषां यन्त्रैरुद्घाटयामास M. 3,17158.1,4504. Incipere. कार्यमुद्घाटितं क्वापि मध्ये विघटते Hit. 4,2.

— प्र. Adniti. को विश्वजनीनेषु कर्मसु प्राघटिष्यत Bh. 21,17. Acriter procedere, acrem, vehementem esse. प्रजघटे युद्धं Bh. 15,77.

— वि. Perire. Hit. 4,2. Pass. imps. Dirimi, frangi. विजघटे शैलैः Bh. 14,66. Pass. Id. मन्त्रिणा पृथिवीपालचित्तं विघटितं क्वचित् को संधातुमीश्वरः Hit. 2,157.

घट्ट्.

(Rd. 8,6.) Cl. 1. dep. घट्टते, जघट्टे, घट्टिता etc. et cl. 10. act. (Rd. 32,86.) घट्टयति etc. — Concutere गुञ्जाः करघट्टिताः Bh. 14,2.

— वि. Discutere. द्वारं विघट्टयन् M. 2,1674. Mgh. 1,64.

— सं. Pangere. विमृश्यं संघट्टयन्नंगदमंगदेन Mgh. 6,73. Foedus pangere, sociare. माधवेन संघट्टिताः पाण्डवकार्यहेतोः M. 5,9.

घुट्.

(Rd. 28,91.) Cl. 6. act. घुटति, जुघोट, घुटिता etc. — Contra ferire, resistere. — (Rd. 18,6.) Cl. 1. dep. घोटते, जुघुटे, घोटिता, घोटिष्यते, अघुटत् et अघोटिष्ट — 1) (गतवतः प्रत्यागमनं) Redire, reverti. 2) (विनिमयः) Mutare, commutare.

Digitized by Google

घट्.

(Rd. घटे 9,6. var. lect. pro कटे.) Cl. 1. act. घटति etc. Pluere. Tegere. Findere. Vp. — (Rd. 33,47.) Cl. 10. act. घाटयति. Findere. Interficere.

— उद्. (Cl. 10.) Removere, abigere. भारमुद्घाटयन् Bhartr. 3,1. Naish. 3,7.

चिट्.

(Rd. 9,28.) Cl. 1. act. चेटति etc. Mittere.

1. चुट्, छुट्.

(Rd. चुट्, छुट् 28,84.32,72.) Cl. 6. act. चुटति, चुचोट, चुटिता etc. छुटति, चुच्छोट, छुटिता etc. Cl. 10. act. चोटयति, छोटयति etc. Scindere, abscindere.

1. चुंट्, चुंड्.

(Rd. चुटि, चुडि 32,116.) Cl. 10. act. चुण्टयति, चुण्डयति (et cl. 1. चुण्टति, चुण्डति). — Scindere, abscindere.

2. चुंट्, 2. चुंड्, 2. चुट्, चुट्.

(Rd. चुटि, चुडि, चुट 9,39.) Cl. 1. act. चुण्टति, चुण्डति, चोटति etc. — (Rd. चुट्, चुट 32,24.) Cl. 10. act. चुट्टयति, चोटयति etc. — Parvum, humilem fieri.

चेष्ट्.

(Rd. 8,3.) Cl. 1. dep. चेष्टते, चिचेष्टे, चेष्टिता, etc. — 1) Palpitare, volvi. मनर्द्भ्चेष्टमानं महीतले M. 3,2542. तं शोणितपरीताङ्गं चेष्टमानं महीतले R. 1.2,14. 2) Adniti, vires intendere, agere. चेष्टमानो यथाबलं M. 3,9917. यदा देवो जागर्ति तदेदं चेष्टते जगत् Mn. 1,52. स चेष्टते चेष्टयते च सर्वं M. 3,13961. सदृशं चेष्टते स्वस्याः प्रकृतेर्ज्ञानवानपि Bhg. 3,33. वृत्त्यर्थं नाति चेष्टेत Hit. 1,170. — Caus. चेष्टयति, aor. अचिचेष्टत् et अचचेष्टत् P. 7.4,96. Agitare, ad agendum perducere. भूतानि चेष्टयन्ति याः Mn. 12,15. dep. M. 3,13981. Incitare, exhortari. योद्धुमचिचेष्टद्राघवो Bh. 15,60.

— वि. Volvi. धरायां व्यचेष्टतां R. 2.70,20. Vires contendere, agere. त्वं भूतात्मा त्वं विचेष्टसे M. 3,517. विचेष्टन्ते न कामतः M. 3,12972. व्यचेष्टन्त निरानन्दाः R. 2.66,21. येनाङ्गेन स्तेनो नृषु विचेष्टते Mn. 8,334.

— सं. Vires contendere, agere. संचेष्टमानस्य त्वक्षयन्ती विचेष्टितं M, 3,2923.

छुट् vide 1. चुट्.

जट्, झट्.

(Rd. 9,18.) Cl. 1. act. जटति, जजाट, जटिता etc. झटति, झझाट, झटिता etc. — Implicari, impexum esse (de crinibus).

तट्.

(Rd. 9,21.) Cl. 1. act. तटति etc. — (उच्छ्रीभावः). Excelsum, magnum esse. — Cl. 10. vide तड्.

तुट्.

(Rd. 28,83.) Cl. 6. act. तुटति, तुतोट, तुटिता etc. — Altercari, rixari.

त्रुट्.

(Rd. 31,82.) Cl. 6 et 4. P. 3.1,70. त्रुटति et त्रुट्यति, तुत्रोट, त्रुटिता etc. — Findi, solvi. यावन्मे दन्ता न त्रुट्यन्ति तावद्भवतः पाशं छिनद्मि Hit. p. 15,10. त्रुट्यन्ति सर्वसंदेहास्त्रुटन्ति ग्रन्थयो हृदि Helay. 38. — (Rd. 33,25.) Cl. 10. dep. त्रोटयते. Scindere, dissecare.

नट् (नड्).

(Rd. नट, णट 19,19.) Cl. 1. act. नटति etc. — (नृत्तं, नृत्यं) Saltare. Flectere. Ire. Caus. नटयति. — (Rd. 9,23.) Cl. 1. act. Personam agere, de histrionibus. (नाट्यं). Caus. नाटयति. — (Rd. 32,12.) Cl. 10. act. नाटयति etc. (नाट्यं). Aliquid personam agendo repræsentare. शृंगारभावं नाटयन्ती Mrch. 176,12. वृक्षसेचनं नाटयति Çak. 9,3. — Decidere. Kt. (hoc sensu etiam (Rd. नड्) नाडयति Vp.) — Oppugnare. Maitreya. — (Rd. 33,117.) Cl. 10. act. Loqui. Lucere.

[illegible] उद्. Cl. 10. Ferire. c. gen. वृषलस्योन्नाटयति P. 2.3,56.

1. पट्.

(Rd. 9,9.) Cl. 1. act. पटति, पपाट, पटिता etc. — Ire. (Dissilire.?) Caus. v. cl. 10. act. (Rd. 33,79.) पाटयति etc. (Loqui. Lucere.) Findere, diffindere. काष्ठान्यपाटयत् M. 3,16747. मध्येन पाटयामास क्रकचो दारु M. 3,882. पाट्यता क्रकचेन Mrch. 333,13. मुखतः पाटयामास शस्त्रेण M. 3,2389

Digitized by Google

ङ्गलदान् पाटयन्निव M. 3,1716. दर्भपाटिततलः पाणिः Rgh. 11,33(31).

— उद्. Caus. Evellere. प्रांशुमुत्पाटयामास मुस्तास्तम्बमिव द्रुमं Rgh. 15,19. M. 3,12377. उत्पाट्य दोर्भ्यां द्रुमं M. 1,7076.3,11121. Ks. 2,43. धार्तराष्ट्रं वनमुत्पाटयिष्यामि M. 4,1963. दन्तैर्नोत्पाटयेन्नखान् Mn. 4,69.

- - समुद्. Id. वज्रमिन्द्रः समुत्पाट्य कुलिशात् Dev. 2,21.

— वि. Diffindere, diripere. केतकबर्हं विपाटयामास नखाग्रैः Rgh. 6,17.

2. पट.

(Rd. 35,5.) Cl. 10. act. पटयति etc. Circumdare, induere. (पटः).

पिट्.

(Rd. 9,24.) Cl. 1. act. पेटति, पिपेट, पेटिता etc. — Sonare. Coacervare.

पुट्.

(Rd. 28,74.) Cl. 6. act. पुटति, पुपोट्, पुटिता etc. Amplecti. (Cl. 1. cfr. Rd. 9,38.) — Cl. 10. act. 1) पुटयति (Rd. 35,58.) Ligare, nectere. 2) पोटयति (Rd. 33,80.) Loqui. Lucere. — Conterere. (= मुट Rd. 32,72.) — Parvum esse. (= पुट्ट Rd. 32,24.)

पुंट्.

(Rd. पुटि 33,118.) Cl. 10. act. पुण्टयति. Loqui. Lucere. (Radix dubia).

पुट्ट्.

(Rd. 32,24.) Cl. 10. act. पुट्टयति, अपुपुट्टत् etc. — Parvum, humilem esse.

बट् vide वट्.

बिट्, विट्, विड्, ह्विट्.

(Rd. 9,30.) Cl. 1. act. बेटति, वेटति; [illegible] ह्वेटति etc. — Iurare, exsecrari. Vocifera[illegible] cfr. विट् et ह्वेट्).

बुट्.

(Rd. 32,116.) Cl. 10. et 1. act. बोटयति, बोटति etc. — Occidere. Vp.

भट्.

(Rd. 9,20.) Cl. 1. act. भटति etc. — (पोषणं, कर्ममूल्यं Govinda.) Mercede conducere. Nutrire. — (Rd. 19,18.) Caus. भटयति. Loqui. (Rd. भटि 32,50. भण्टयति. Decipere, fallere. Wilkins.)

1. मुट्.

(Rd. 28,81.) Cl. 6. act. मुटति, मुमोट, मुटिता etc. Conterere. Reprehendere. — (Rd. 32,72.) Cl. 10. act. मोटयति etc. Conterere. — Cl. 1. vide infra.

2. मुट्.

मुड्, पुड्, पुंड, मुंड्, मुंट्.

(Rd. मुट, मुड, पुड, पुडि, मुडि, मुटि 9,38.) Cl. 1. act. मोटति, मोडति, पोडति, पुण्डति, मुण्डति, मुण्टति etc. Conterere. (Cfr. मुंड्).

म्रेट्. (मेट्, म्रेट्)

(Rd. म्रेटृ etc. 9,3.) Cl. 1. act. म्रेटति, मेटति, म्रेटति, etc. Caus. aor. अमिम्रेटत् etc. — Insanire, delirare.

यौट्, यौड्.

(Rd. यौटृ, यौडृ 9,2.) Cl. 1. act. यौटति, यौडति etc. Caus. aor. अयुयौटत् etc. Conjungere, conglutinare. यौटति काष्ठं तक्षा Dgd. (योठ falsum est.)

रट्.

(Rd. 9,10.) Cl. 1. act. रटति etc. — Vociferari, ululare, mugire. रराट स भयंकरं Bh. 14,81. करभा रेटुः Bh. 14,5. घोराश्चाराटिषुः शिवाः Bh. 15,27. रटन्तो वायसाः Mrch. 297,11. cfr. रठ् — (Rd. 35,65. Cl. 10. act. रटयति. Loqui.? Wilkins.)

रुट्.

(Rd. 18,7.) Cl. 1. dep. रोटते etc. Contra ferire, resistere. Dolore affici. Lucere. (cfr. लुट् et रुठ्) — Cl. 10. act. रोटयति. Irasci. (var. lect. pro रुष Rd. 32,131.) — (Rd. 33,110.) Loqui. Lucere.

रुंट्, रुंड्.

(रुटि, रुडि 9,41.) Cl. 1. act. रुण्टति, रुण्डति etc. Furari. (cfr. लुंट, रुंठ.)

रेट्.

(Rd. रेटृ 21,4.) Cl. 1. act. et med. रेटति, °ते; रिरेट, °टे; रेटिता etc. Des. रिरेटिषति, °ते. Int. रेरेट्यते, रेरेट्टि. Caus. रेटयति, अरिरेटत्. — Loqui. Petere, poscere.

रौट् vide रौड्.

लट्.

(Rd. 9,11.) Cl. 1. act. लटति etc. Puerum, puerilem esse. 2) Vociferari. (= रट्.)

1. लुट्.

(Rd. 9,27.26,113.) Cl. 1. et 4. act. लोटति et लुट्यति, लुलोट, लोटिता. Aor. अलोटीत् et अलुटत्. 1) Volvi, circumagi. लुट्यन् सशोको भुवि Bh. 3,32. लुट्यन्ति भूमौ Bh. 18,11. लोटते (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. 2) (संबन्धीभावः Dgd.) Conjunctum esse. (?) cfr. लुठ् et लुड्. — Caus. लोटयति, aor. अलूलुटत् et अलुलोटत् P. 7.4,3.n.

2. लुट्.

(Rd. 18,8.) Cl. 1. dep. लोटते etc. Contra ferire, resistere. Dolore affici. Lucere. cfr. रुट् et लुठ्. — (Rd. 33,81.) Cl. 10. act. लोटयति. Loqui. Lucere. cfr. रुट्.

लुंट्, लुंड्.

(Rd. लुटि, लुडि 9,42.) Cl. 1. act. लुण्टति, लुण्डति etc. Furari. — (Rd. लुण्ट 32,27.) Cl. 10. act. लुण्टयति. 1) Furari. 2) Despicere. Vp — (Rd. लुण्ड 32,27.) लुण्डयति. Furari. Vp. cfr. रुंट् et लुंठ्.

लोट् vide लोड्.

लोष्ट्.

(Rd. 8,5.) Cl. 1. dep. लोष्टते, लुलोष्टे, लोष्टिता etc. Glebosum esse.

वट्.

(Rd. 9,13.) Cl. 1. act. वटति, ववाट, plur. ववटुः etc. Circumdare, vestire. — Cl. 10. act. वटयति (v. बटयति). 1) Vestire, nectere. (Rd. 35,5.) 2) Dividere, distribuere. (Rd. 35,65. cfr. वंट) — Cl. 1. (Rd. 19,17.) Caus. वटयति. Loqui.

वंट्.

(Rd. वटि 9,43.32,48. वटि et वण्ट 35,65.) Cl. 1. et 10. act. वण्टति, वण्टयति (et वण्टापयति, alii.) etc. Dividere, distribuere. Cfr. वंड्.

विट्.

(Rd. 9,29.) Cl. 1. act वेटति etc. 1) Sonare. 2) = बिट्.

विंट्, वुंट्.

(Rd. वुटि, विटि 32,116.) Cl. 10. act. वुण्टयति, विण्टयति. 1) Occidere. 2) Tabescere, perire. Vp. cfr. बुट्.

वेष्ट्.

(Rd. 8,2.) Cl. 1. dep. वेष्टते, विवेष्टे, वेष्टिता etc. Circumdare, circumvolvere, vestire. तक्षकेणावेष्ट्यत M. 1,1800. वस्त्रवेष्टितः Hit. 0,39. तमसा वेष्टिताः Mn. 1,49. — Des. विवेष्टिषते. Int. वेवेष्ट्यते, वेवेष्टि. Caus. वेष्टयति, aor. अविवेष्टत् et अववेष्टत् P. 7.4,96. Circumdare, circumplecti. मिथिलां वेष्टयन् बलैः Rgh. 11,51.52. अविवेष्टन् राक्षसं Bh. 15,61. तौ रावणिनववेष्टतां Bh. 15,80. तं वेष्टयित्वा M. 1,1801.

— उप. Id. वृक्षा लतोपवेष्टिताः Mrch. 218,10.

— परि. Id. स शाटीं परितः कट्यां परिवेष्ट्य R. 2.32,36. रज्जुभिः परिवेष्टितः Hit. 2,131. भोगेन परिवेष्टितः M. 1,1802. — Caus. Id. प्रमदा लताश्च यः पार्श्वतो भवति तं परिवेष्टयन्ति Hit. 2,55. तं भोगेन महता समन्तात् पर्यवेष्टयत् M. 3,12403.

— प्र. Id. प्रवेष्टितो रोमभिः M. 3,10047.

— सं. Caus. Id. त्वं पृथिवीं संवेष्टयेः M. 3,10264. पयोदा नभस्तलं संवेष्टयित्वा M. 3,12899.

शट्.

(Rd. 9,12.) Cl. 1. act. शटति etc. 1) Ægrescere, ægrotare. 2) Dissecare; dissolvi. 3) Animo demisso esse, moerere. 4) Ire. — Cl. 10. vide शठ्.

शिट्, सिट्.

(Rd. शिट्, षिट् 9,17.) Cl. 1. act. शेटति, सेटति etc. Parvi æstimare, negligere, despicere.

शौट्, शौड्.

(Rd. शौटृ, शौडृ 9,1.) Cl. 1. act. शौटति, शुशौट, शौटिता etc. Caus. शौटयति, अशुशौटत्. शौडति. etc. — Superbum esse, superbire.

सट्.

(Rd. षट् 9,26.) Cl. 1. act. सटति, ससाट, सटिता etc. Partem esse alicujus rei. (Iubatum esse. ?) — (Rd. साट 35,84.r.) Cl. 10. act. साटयति. Manifestare, monstrare.

सट्ट्.

(Rd. षट्ट 32,31.89.) Cl. 10. act. सट्टयति etc. 1) Occidere. 2) Validum, robustum esse. 3) Dare. s. Capere. 4) Habitare.

Digitized by Google

स्मिट् vide श्मिट्.

स्मुट्.

(Rd. ष्मुट् s. स्मुट् 32,26.) Cl. 10. act. स्मुटयति, असुष्मुटत्. Parvi æstimare. Parvum esse.

स्लिट्.

(Rd. 32,37.36.) Cl. 10. act. स्लेटयति. Ire. (Çakatayana). Amare (Vp.)

स्फट् et स्फंट् vide स्फुट्, स्फिट् et स्फुड्.

स्फिट्, स्फिट, स्फट्.

(Rd. 32,90.) Cl. 10. act स्फिट्टयति, स्फेटयति, स्फाटयति. Occidere. — (Rd. 32,37.) स्फेटयति Despicere. — (Rd. 32,36.) Amare, addictum esse.

स्फुट् (स्फुंट्, स्फट्, स्फंट्).

(Rd. 28,80.) Cl, 6. act. स्फुटति, पुस्फोट, स्फुटिता etc. — (Rd. 7,7.) Cl. 1. dep. स्फोटते, पुस्फुटे, स्फोटिता etc. — 1) Efflorescere, germinare, dehiscere (florem.) स्फुटन् कुसुमनिकरः Gov.5,2. अस्फुटन्मुकुटं राज्ञः पुण्डरीकसुगन्धिना M. 1,6592. 2) Dissilire, diffindi. Hoc sensu etiam cl. 1. act. (Rd. स्फुटिर्, स्फुट, स्फुटि, स्फट, स्फटि 9,44.) स्फोटति पुस्फोट, स्फोटिता, aor. अस्फोटीत् et अस्फुटत् (स्फुण्टति, स्फटति, स्फण्टति). प्रासो ऽस्फोटीत्तस्योरसि Bh. 15,77. शतधा मूर्धा ते स्फुटिष्यति M. 1,3023. मनो मे न यत् पुस्फोट सहस्रधा Bh. 14,56. अस्फुटद्विमण्डलं Bh. 17,9. 3) Dissipari, diffugere. स्फुटतां (ः पलायमानानां Bh. 10,8. तुरंगाः पुस्फुटुर्भीताः Bh. 14,6. — (Rd. 35,84.k.) Cl. 10. act. स्फुटयति. Dehiscere, apparere, manifestare. — (Rd. 33,48.) Cl. 10. act. स्फोटयति Findere, diffindere.

— आ. (Rd. 32,50.) Cl. 10. आस्फोटयति. Manus complodere. (cfr. आस्फोट) नास्फोटयेन्न च क्ष्वेडत् Mn. 4,64. Bh. 13,28. M. 3,12379.11130. Sonare facit. अस्फोटयच्च लांगूलमिन्द्राशनिसमस्वनं M. 3, 11139. Pulsare, mulcere. बाहू चास्फोटयच्छनैः M. 3,1780.

— प्र. Cl. 10. Findere. प्रास्फोटयद्बाणेन तं M. 4,2100.

स्फुंट्.

Cl. 1. vide स्फुट्. cl. 10. vide स्फुंड्.

स्फुट्.

(Rd. 32,37.) Cl. 10. act. स्फुट्टयति etc. Despicere. Vp.

स्मिट्.

(Rd. 32,37.) Cl. 10. act. स्मेटयति etc. — Despicere. Ire. (Çakatayana.) — Amare. (Rd.32,36.) Vp.

हट्.

(Rd. 9,25.) Cl. 1. act. हटति, जहाट, हटिता etc. Lucere, splendere.

ह्विट् vide बिट्.

हेट् vide 1. हेठ्.

ठ

अंठ्, अठ्.

(Rd. अठि, अठ 8,8.) Cl. 1. dep. अण्ठते, आनण्ठे, अण्ठिता etc. — Des. अण्टिठिषते. Caus. अण्ठयति, आण्टिठत् — अठते seu ut Vp. vult. act. अठति etc. — Ire, se movere.

उठ्, ऊठ्.

(Rd. 9,54.) Cl. 1. act. ओठति, ऊठति etc. Ferire, prosternere. (cfr. रुठ्)

एठ्.

(Rd. 8,14.) Cl. 1. dep. एठते, एठांचक्रे, एठिता

Digitized by Google

etc. Des. एटिठिषते. Caus. एटयति, ऐटिठत् — (शाठ्यं Mdh. विहृतिः Dgd.) Pravum, scelestum esse. Vexare, ferire. (odisse). — Hanc radicem cum वि conjunctam solum occurrere contendunt Svami et Kaçyapa.

कठ्.

(Rd. 9,48.) Cl. 1. act. कठति etc. Vitam miseram degere.

कंठ्.

(Rd. कठि 8,11.34,40.) Cl. 1. dep. et act. (?) cl. 10. act. कण्ठते, °ति; कण्ठयति etc. — Cum उद् præfixo solum occurrit. — (आध्यानं) Desiderare, desiderio alicuius confici, tabescere. तां नोत्कण्ठितुमर्हसि R. 2.53,2. नोदकण्ठिष्यतात्यर्थं Bh. 5,72. — Cl. 10. trans. Desiderio conficere. उत्कण्ठयन्ति पथिकान् जलदाः स्वनन्तः Ghatak. 5.

कुंठ्.

(Rd. कुठि 9,57.) Cl. 1. act. कुण्ठति etc. — 1) Claudicare, claudum esse. 2) Mutilum, debilem esse. कुलिशं कुण्ठितास्त्रीव Ks. 2,20. 3) Segnem, pigrum esse. Vp. — Cl. 10. act. कुण्ठयति. Velare. cfr. गुंठ्.

गुंठ्.

(Rd. गुठि 32,46.) Cl. 10. act. गुण्ठयति etc. Velare, operire. पांशुगुण्ठित R. 2.20,32. M. 1,3040. 3, 2338. Tueri.

— अव. Velare. तदवगुण्ठयाम्यात्मानं Mrch. 67,13. Mn. 4,49.

चुंठ् Cl. 10. Occidere. cfr. Rd. 32,91.

पठ्.

(Rd. 9,45.) Cl. 1. act. पठति, पपाठ, पठिता, पठिष्यति, अपाठीत् et अपठीत् — Apud M. etiam dep. — Recitare, legere. यः पठेद्रामचरितं R. 1. 1,94. Mn. 12,126. छन्दांसि शुक्लेषु पठेत् Mn. 4,98. मन्त्रं M. 2,1154. R. 1.24,14. सावित्रीं पठन् M. 3,8173. गायत्रीं पठते यः M. 3,8172. इदं स्तोत्रवरं पठेत M. 4, 211. Pass. 1) Recitari. श्रुतं शास्त्रेषु पठ्यमानं द्विजातिभिः M. 3,16649. 2) In libris exstare, legi. एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं पुराणे यदि पठ्यते M. 1,1438. — Des. पिपठिषति. Int. पापठ्यते, पापठि. Caus. पाठयति, अपीपठत्. Aliquem recitare, loqui docere. न शुकवत् पाठयते वकः Hit. 0,43. Ad legendum exhortari, instruere. पिता वैरी येन बालो न पाठितः Hit. 0,37.

— अति. Pass. Celebrari, nominari. नारायणांकमख्यस्त्वं संपराये ऽतिपठ्यसे M. 3,12813.

— परि. Pass. Id. स्यन्तरस्तपसः पुत्रो ऽग्निः परिपठ्यते M. 3,14174. सर्पसत्रमिति ख्यातं पुराणे परिठ्यते M. 1,2020.

— सं. Recitare, legere. वेदांगानि कृष्णपक्षेषु संपठेत् Mn. 4,98.

पिठ्.

(Rd. 9,54.) Cl. 1. act. पेठति etc. 1) Ferire, occidere. 2) (दुःखानुभावः) Dolorem percipere, dolere.

बठ् vide वठ्.

मठ्.

(Rd. 9,47.) Cl. 1. act. मठति etc. Habitare, commorari. Terere, comminuere. Ire.

मंठ्.

(Rd. मठि 8,10.) Cl. 1. dep. मण्ठते etc. — (आध्यानं) Desiderare, cum desiderio recordari.

मुंठ्.

(Rd. मुठि 8,12.) Cl. 1. dep. मुण्ठते etc. Fugere. s. Tueri.

रठ्.

(Rd. 9,50.) Cl. 1. act. रठति etc. Loqui. cfr. रट्.

रुठ्.

(Rd. 9,51.) Cl. 1. act. रोठति etc. Ferire, prosternere. (Rd. 18,9.) Cl. 1. dep. रोठते etc. Contra ferire, resistere, dolore affici. (cfr. रुट्. लुठ्).

रुंठ्, लुंठ्.

(Rd. रुठि, लुठि 9,61.) Cl. 1. act. रुण्ठति, लुण्ठति etc. Ire. — (Rd. 9,58.) Claudicare, claudum esse. Segnem, pigrum esse. Resistere, contra ferire. — (Rd. 9,41.) Furari. (cfr. रुंट्, लुंट्.)

लुठ्.

(Rd. 9,52.) Cl. 1. act. लोठति, लुलोठ, लोठिता etc. Ferire, prosternere. — (Rd. 18,9.) Cl. 1. dep. लोठते, लुलुठे. Aor. अलुठत् et अलोठिष्ट P. 1.3,91. 1) Contra ferire, resistere. Dolore af-

Digitized by Google

ficl. 2) Ire. लोठते (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. (Bh. hanc classem cum sexta confundit.) — (Rd. 28,67.) Cl. 6. act. लुठति, लुलोठ, लुठिता etc. Volvi, circumagi, palpitare. पृथिव्यां लुलोठ Hit. p. 123,18. तस्या मिमीलतुर्नेत्रे लुलुठे पुण्यकोदरे Bh. 14,54. लुलुठिरे हताः Bh. 14,30. अलोठिष्ट भूपृष्ठे Bh. 15,56. अलोठिषत वातेन प्रकीर्णाः स्तवकोच्चयाः Bh. 8,66. Vacillare. मणिर्लुठति पादेषु Hit. 2,67. अस्य रंहसा शखिनो ऽलुठन् Bh. 15,25. — Caus. Volvere, circumagere. लांगूलैर्लोठयांचक्रुस्तं Bh. 14,26. — (Rd. 32,27.) Cl. 10. act. लोठयति Furari. Vp.

— प्र. Circumagi, volvi, palpitare. प्रलुठितमपश्यत् Bh. 5,108. trop. मदेनेव प्रलोठितं Bh. 7,104. (cfr. P. 1.2,21.)

वठ्. (वठ्).

(Rd. 9,46.) Cl. 1. act. वठति, ववाठ pl. ववठुः etc. 1) Pingvem esse, pinguescere. 2) (सामर्थ्ये) Valere, sufficere.

वंठ्.

(Rd. वठि 8,9.) Cl. 1. dep. वण्ठते, ववण्ठे, वण्ठिता etc. (असहायगमने). Solum, sine comite ire.

1. शठ्.

(Rd. 9,65.) Cl. 1. act. शठति etc. Fallere, decipere. Lædere, occidere. Dolorem percipere, dolere. — Cl. 10. act. शाठयति. Segnem esse. cfr. शुठ् Vp.

2. शठ्, शट्, शल्.

(Rd. 33,18.) Cl. 10. dep. शाठयते, शाटयते, शालयते etc. Laudare. (cfr. श्लाघ्.)

3. शठ्, 1. श्वठ्.

(Rd. 35,4.) Cl. 10. act. शठयति, श्वठयति. Rite, eleganter loqui, colloqui. Male loqui. Verum esse.

4. शठ्. 2. श्वठ्, श्वंठ्, सठ्, स्वठ्.

(Rd. 32,28.) Cl. 10. act. शाठयति, श्वाठयति, श्वण्ठयति, साठयति, स्वाठयति. — Perficere, ornare. Imperfectum, inornatum relinquere. Ire.

शुठ्.

(Rd. 9,56.) Cl. 1. act. शोठति etc. Claudicare. Resistere. (cfr. शुंठ्) — (Rd. 32,102.) Cl. 10. act. शोठयति. Segnem, pigrum esse. Cfr. शठ्.

शुंठ्.

(Rd. शुठि 9,60.32,103.) Cl. 1. et 10. act. शुण्ठति, शुण्ठयति etc. Exsiccare. — (Rd. 9,56.) Cl. 1. act. शुण्ठति. Claudicare. (Xirasvami.)

हठ्.

(Rd. 9,50.) Cl. 1. act. हठति, जहाठ etc. Salire. Ad baculum alligare. Pravum, scelestum esse. Violenter agere.

1. हेठ्. (हेट्).

(Rd. हेठृ 8,13.9,35.) Cl. 1. dep. et act. हेठते, जिहेठे, हेठिता etc. Caus. हेठयति, अजिहेठत्. act. हेठति (Vp. हेटति) etc.—(शाठ्ये). Pravum, scelestum esse. Vexare. Ferire. (Odisse.?).

2. हेठ् vide हेड्.

Digitized by Google

ड

अड्.

(Rd. 9,75.) Cl. 1. act. अडति etc. Operam dare, adniti. — Cl. 5. vide अड्ढ्.

अड्.

(Rd. अड्ड, अड् 9,64.) Cl. 1. act. अडति, आनड, अडिता. Des. अडिडिषति (अडिडिषति) etc. — (समाधानं Dgd.) Decernere, judicare. — (समन्तायोगः Govindabh.) Solide, arcte conjungere.

ईड्. (ईल्.)

(Rd. 24,9.) Cl. 2. dep. ईट्टे, 2 sing. ईडिषे etc. P. 7.2,78. Perf. ईडांचक्रे, ईडिता, ईडिष्यते, ऐडिष्ट. In Ved. ईळते etc. Laudare, celebrare. ईडिषे काकुत्स्थं Bh. 9,57. ईडिषे स्वविक्रमं Bh. 18,15. अग्निमीळे Rv. 1,1. त्वेडे Yv. 7,3. ईळते त्वामवस्यवः Rv. 14,5.36,1. Vv. 10,5. गिरः सवितारमीळते Vv. 45,4. 94,5. Part. ईळित Rv. 13,4. ईड्यमान Rgh. 18,17.(16). ईड्य. Laudandus, laudabilis. M. 3,15641. Rv. 1,2. Bhg. 11,44. Rgh. 5,34. Precibus colere. को अग्निमीट्टे हविषा Rv. 84,18. Precari, orare. c. acc. pers. et gen. rei. इन्द्र त्वा ईट्टे वसूनां Vv. 24,5. c. acc. rei. ईट्टे रयिं Vv. 93,4.91,2. — Des. ईडिडिषते. Caus. et cl. 10. act. (Rd. 32,128.) ईडयति etc. Laudare, celebrare.

— प्र. Precibus colere. प्र यावा यज्ञैरीळे Vv. 53,1.

— प्रति. Id. प्रति त्वा स्तोमैरीळते वसिष्ठाः Vv. 76,6.

ओलण्ड्, उलण्ड्, लण्ड्.

(Rd. ओलडि, उलडि, ओ लडि 32,9.) Cl. 10. (et 1. ?) act. ओलण्डयति, लण्डयति, (ओलण्डति, लण्डति.) Ejicere.

कड्, कंड्.

(Rd. कड 9,78.28,86. कडे 9,78.) Cl. 1. et 6. act. कडति etc. (Rd. कडि 8,30.9,78.) Cl. 1. dep. et act. कण्डते, °ति etc. — (हर्षः Dgd.) Lætari, jubilare. Vp. add. cl. 6. कडति. Comedere. (cfr. कुड्) — (Rd. कडि s. कड 32,44.) Cl. 10. act. कण्डयति s. काडयति. Findere, grana exterere. (कण्डनं) — (Rd. कडि 32,45.) Cl. 10. act. कण्डयति. Tueri. (Cfr. कुंड्.)

कड्.

(Rd. कंड्ड, कड् 9,65.) Cl. 1. act. कडति etc. Horridum, asperum esse.

कुड्.

(Rd. 28,89.) Cl. 6. act. कुडति, चुकोड, कुडिता etc. Puerum esse, pueriliter agere. Comedere. Colligere. — Mergi. (?). cfr. Rd. 28,101.

कुंड्.

(Rd. कुडि 8,17.) Cl. 1. dep. कुण्डते etc. Urere. — act. vide कुंद् — Cl. 10. act. (Rd. 32,45.) कुण्डयति etc. Tueri, servare.

कूड्, कृड्.

(Rd. 28,88.) Cl. 6. act. कूडति etc. कृडति, चकर्ड, कृडिता etc. — Comedere. Pinguescere, solidum, crassum fieri.

क्रीड्. (क्रीळ्.)

(Rd. क्रीडृ 9,66.) Cl. 1. act. क्रीडति, चिक्रीड, क्रीडिता, अक्रीडीत् etc. — In Ved. क्रीळति etc. Ludere. c. instr. अक्षैः Mn. 4,74. अन्ये मृतस्य क्रीडन्ति दारैरपि धनैरपि Hit. 1,159.2,15.22. द्रोणेन सह चिक्रीड M. 1,5110. Bh. 14,80.15,85. एष सोमो अधि त्वचि गवां क्रीळत्यद्रिभिः Rv. lxiv.9. Part. क्रीडत्

Digitized by Google

Mn. 1,8. M. 1,3282. क्रीडमान M. 1,3435.3,13154. R. 2. 28,8. — Des. चिक्रीडिषति. Int. चेक्रीड्यते, चेक्रीड्डि. Caus. क्रीडयति, अचिक्रीडत्. Lusum permittere, ludere facit. गंगाजले क्रीडयन् स्त्रियः M. 1,6440.

— अनु. Dep. अनुक्रीडते P. 1.3,21.

— आ. Dep. P. 1.3,21. Ludere. आक्रीडमान M. 3,11095.

— परि. Dep. P. Id. परिक्रीडस्व Bh. 8,10.

— प्र. Act. P. Apud. M. dep. Id. प्रक्रीडते देवैः सह M. 3,14882. प्रक्रीडमान M. 1,4980. प्रक्रीडित M. 1,2939.

— वि. Act. Id. विक्रीडन् M. 3,11099. विक्रीडत्व राक्षसेन निजघान तं M. 3,569.

— सं. 1) Dep. Ludere. चित्रं संक्रीडमानाः क्रीडनैः R. 1.9,14.37,6. Bh. 8,10. 2) Act. (कूजने). Strepere, crepare. संक्रीडति चक्रं P. 1.3,21.n.

क्रुडू, भृडू.

(Rd. 28,100.) Cl. 6. act. क्रुडति, भृडति etc. Mergi, immergi.

क्ष्विडू, s. क्ष्विदू.

(Rd. जिक्ष्विडा s. जिक्ष्विदा 23,9) Cl. 1. act. क्ष्वेडति, क्ष्वेदति etc. Frendere dentibus. न क्ष्वेडेत् (अव्यक्तदन्तशब्दात्मकं क्ष्वेडनं न कुर्यात् sch.) Mn. 4,64. क्ष्वेडित M. 1,2820. Caus. Id. क्ष्वेडयन् M. 3,12379. — (Rd. 18,4. Amare. Liberare. Vp. cfr. क्ष्विदू.)

— प्र. Strepere. प्रक्ष्वेडितज्या° M. 4,1686. प्रक्ष्वेदिताः परं Bh. 7,103.

खडू.

(Rd. 32,44.) Cl. 10. act. खाडयति etc. Frangere, findere.

खंडू.

(Rd. खडि 8,31.) Cl. 1. dep. खण्डते etc. Frangere, conterere. — (Rd. खडि, 32,44.) Cl. 10. act. खण्डयति (et cl. 1. खण्डति). Id. अधखण्डदक्षिणं Bh. 15,54. रजनीचयननायेन खण्डिते तिमिरे Hit. 2,107. स्त्रीभिः कस्य न खण्डितं मनः Hit. 2,144.

— परि. Frangere, superare. परिखण्डय शक्रं Bh. 12,17.

खुडू vide खुडू et खुंडू.

खुंडू (खुडू).

(Rd. खुडि 8,31.) Cl. 1. dep. खुण्डते. 1) Frangere. 2) Claudicare. Vp. — (Rd. खुडि, खुडं 32, 47.44.) Cl. 10. act. खुण्डयति (et खुण्डति?) खोडयति. Frangere.

खेड, खोडू vide खेटू, खोरू et क्षोटू.

गडू.

(Rd. 19,15.) Cl. 1. act. गडति, जगाड, गडिता etc. Caus. गडयति, अजीगडत् — (क्षरणं). Fluere, effluere. (Cfr. Rd. 35,84.g. et गलू.)

गंडू.

(Rd. गडि 9,79.) Cl. 1. act. गण्डति. Kaçyapa flexionem non admittit. inde गण्डः gena. (= वदनैकदेशारम्भलक्षणक्रिया Mdh. कपोलकर्तृककार्कश्यं Raman. कपोलविषयक्रिया Dgd.)

गुडू.

(Rd. 28,77.) Cl. 6. act. गुडति etc. Tueri, servare.

घुडू.

(Rd. 28,91.) Cl. 6. act. घुडति etc. 1) Prohibere, arcere. 2) Tueri, servare. Vp. (Rd. 28,77.)

गुंडू.

(Rd. गुडि 32,46.) Cl. 10. act. गुण्डयति (et गुण्डति) etc. Velare, vestire. Servare, tueri. Pinsere, conterere.

घंडू.

(Rd. घडि 8,26.) Cl. 1. et 10. dep. घण्डते, घण्डयते etc. Irasci, vehementem esse.

घुंडू vide घुटू, घुंटू.

चुडू, s. बुडू.

(Rd. 28,98.) Cl. 6. act. चुडति s. बुडति etc. Tegere, operire. (cfr. पुडू et स्फुडू.)

चुडू.

(Rd. चुड्ड, चुडु 9,63.) Cl. 1. act. चुड्डति etc. Lascivire. (अभिप्रायसूचनं). Conjicere, opinari, divinare. Facere. Cfr. चुल्लू.

छुडू vide चुडू.

जुडू (जुनू.)

(Rd. 28,85.) Cl. 6. act. जुडति, जुजोड, जुडिता etc. Ligare, vincire. — (Rd. जुड s. जुन

Digitized by Google

28,37.) Cl. 6. act. ज्ञुडति, जुज्ञोड, ज्ञोडिता etc. s. ज्ञुनाति etc. Ire. — (Rd. 32,104.) Cl. 10. act. ज्ञोडयति अजूज्ञुडत्. Incitare, mittere.

तड्, (तड्ड्).

(Rd. 32,43.) Cl. 10. act. ताडयति, अतीतडत् (Vp. add. ताड्यति). — Pulsare, verberare. ताड्याः स्यू रज्ज्वा Mn. 8,299. शिष्यार्थं ताडयेत् तौ Mn. 4,164. दण्डताडितः Bh. 6,52. तं पदाताडयत् M. 1, 2368.5302. तं वृक्षैः Bh. 9,32. तमततताडन्मुष्टिना Bh. 15,78. (denom. them. ताड. schol.) Pass. व्योम मुष्टिभिस्ताडयिष्यति Bh. 16,16. Pulsare, plangere. मृदंगान् Bh. 17,7. — (Rd. 33,126.) Loqui. Lucere.

— वि. Pulsare, verberare. देवान् व्यताडयेतां शरैः M. 1,8273.

तंड्.

(Rd. तडि 8,28.) Cl. 1. dep. तण्डते etc. — Pulsare.

तुड्, 1. तूड्, तुंड्.

(Rd. तुड्, तूड् 9,67. तुड 28,92.) Cl. 1. et 6. act. तोडति, तुतोड तोडिता etc. तुडति, तुतोड, तुडिता etc. तूडति etc. (Rd. तुडि 8,23.) Cl. 1. dep. तुण्डते etc. — 1) (दारणं). Frangere, findere. 2) (हिंसनं). Occidere, tundere. — Cfr. Rd. 32,117.

तुड्, 2. तूड्, तोड्.

(Rd. तुड्, तूड्, तोड् 9,72.) Cl. 1. act. तुडति, तूडति, तोडति etc. — Vilipendere, negligere. Vp.

थुड् s. खुड्, स्थुड् s. स्खुड् s. छुड्, स्फुड्.

(Rd. 28,93.97.) Cl. 6. act. थुडति, स्थुडति (खुडति, स्खुडति, छुडति, स्फुडति) etc. Operire, tegere.

दण्ड.

(Rd. 35,73.) Cl. 10. act. दण्डयति. Punire, mulctare. c. acc. pers. et mulctæ. तान् सहस्रं दण्डयेत् Mn. 9,234. तान् प्रवासयेद्दण्डयित्वा Mn. 8,123. दण्ड्यः स्ववित्तस्यांशमष्टमं Mn. 8,36.264. M. 3,2600.

डुड्.

(Rd. 28,100.) Cl. 6. et 1. act. डुडति et डोडति etc. Mergi, immergi. Vp.

द्राड्, ध्राड्.

(Rd. द्राड् ध्राड् 8,35.) Cl. 1. dep. द्राडते, ध्राडते etc. Dissecare findere. Dissolvi.

नड vide नड्ड्.

नुड्.

(Rd. 28,92.) Cl. 6. act. नुडति. Ferire. Vp. (समान्नोड्य M. 3,11477. pro समाल्लोड्य.)

पंड्.

(Rd. पडि 8,29.) Cl. 1. dep. पण्डते etc. Ire. — (Rd. 32,130.) Cl. 10. act. पण्डयति etc. Coacervare, colligere. Vp. (= पिंड्) (Destruere. cfr. पसि Rd. 32,73.)

पिंड्.

(Rd. पिडि 8,21.32,130.) Cl. 1. dep. पिण्डते et cl. 10. act. पिण्डयति etc. Colligere, coacervare. अक्षौहिण्यः पिण्डिता ऽष्टादश M. 1,298.

पीड्.

(Rd. पीड s. पीड् 32,11.) Cl. 10. act. पीडयति, aor. अपिपीडत् et अपीपिडत् P.7.4,3. Premere. तं भुजाभ्यां पीडयन् R. 2.50,27. पीडितं स्नानवस्त्रं मुञ्चेदद्रूदकं Hit. 2,102. Vexare. पीडयन्ति जनं धाराः Bh. 7,9. नीलमपीपिडच्छरैः Bh. 15,82. M. 3,12236. यथात्मानं न पीडयेत् Mn. 7,68. व्याधिभिः पीड्यति Mn. 5,50.161. क्षुधा M. 3,2307.10562.2,921. हृच्छय°, व्यसन°, व्रण° etc. पीडित M.3,2192.2521. R.1.32,18. Bh. 6,141. यथा न पीड्यते मे धर्मः (ut salvus sit.) M. 1,7798. Premendo removere. Trop. कालं कालेन पीडयन् Mn. 1,51.

— अभि. Vexare. शोकाभिपीडिता M. 3,2490.

— अव. Deprimere. जानुना पृष्ठमवपीड्य तस्य M. 1,6292.

— आ. Premere. अशोकं पल्लवापीडितं M. 3,2501. Vexare. आपीडयन्मा शूलासिवृष्टिभिः M.3,12121.

— उद्. Premere. अन्योन्यमुत्पीडयत् स्तनद्वयं Ks. 2,40. Succingere. कक्षामुत्पीड्य M. 3,426.

— उप. Opprimere, vexare. राष्ट्रमस्योपपीडयेत् Mn. 7,195. क्षुत्तृष्णोपपीडितः Mn. 8,67.

— नि. Imprimere, premere. अंगुष्ठाग्रनिपीडितं कृत्वा महीतलं R. 1.44,1. Premere, amplecti. गुरोः पादौ निपीड्य Rgh. 2,23. Vexare. तान् लोभाद्राजा न्यपीडयत् M. 2,6106. दण्डेन निपीडिताः Mn. 7,23.

- - अभिनि. Premere. करं करेणाभिनिपीड्य M. 3,14759. Vexare. Part. °पीडित M. 1,7009.

Digitized by Google

- - उपनि. Opprimere, vexare. देवेनोपनिपीडितः M. 2,2498.

— परि. Vexare, exagitare. R. 2.10,38.

— प्र. Vexare. तृष्णया प्रपीडिताः M.1,5092. वाण° M. 3,674.

— प्रति. Id. ते मां प्रत्यपीडयन् M. 3,12236.

— सं. Id. संपीड्यमान M. 3,12121.

पुड्, मुड्, बुड्.

(Rd. 28,90.) Cl. 6. act. पुडति, मुडति, बुडति etc. Emittere.

पुंड् vide मुद् et मुंड्.

पृड्.

(Rd. 28,39.) Cl. 6. act. पृडति etc. Exhilarare, beare. (= मृड्.)

बाड्, वाड्.

(Rd. बाडृ, वाडृ 8,34.) Cl. 1. dep. बाडते, वाडते etc. (आप्लवः Mdh. स्नानं s. उन्मज्जनं Dgd.) Lavari. Emergere.

बुड् vide चुड् et पुड्.

भंड्.

(Rd. भडि 8,20.) Cl. 1. act. भण्डते etc. (परितोभाषणं Svami. सनिन्दोपलम्भाः Nighantu). Reprehendere, conviciari. Irridere, jocari. Loqui. — (Rd. 32,50.) Cl. 10. act. भण्डयति (et भण्डति) etc. Felicem esse. Beare. Auspicari.

भुंड्, हुंड्.

(Rd. भुडि, हुडि 8,24.) Cl. 1. dep. भुण्डते, हुण्डते etc. Ferre, sustentare. (स्वीकारः) Eligere, deligere. Tollere, auferre. cfr. हुंड्.

भृड् vide क्रुड्.

भ्रुड्.

(Rd. 28,99.) Cl. 6. act. भ्रुडति etc. Operire, tegere. Colligere, cohibere. Vp.

मंड्.

(Rd. मडि 8,19.) Cl. 1. dep. मण्डते etc. Vestire, induere. Dividere, distribuere. — (Rd. 9,36.) Cl. 1. act. मण्डति, ममण्ड, मण्डिता etc. Ornari. Pass. refl. मण्डते, अमण्डिष्ट etc. कन्या स्वयमेव P. 3.1,87.n. Mdh. Part. मण्डित Ornatus. R. 1.36,4. 38,10. etc. — (Rd. 32,49.) Cl. 10. act. मण्डयति, अममण्डत्. 1) Ornare. गिरिं तरुषण्डमण्डितं कपिलेभ्योऽमण्डयत् Bh. 10,23. etiam dep. मण्डयांचक्रिरे तत्पुरं स्वर्गवत् M. 1,7572. 2) Exhilarare. lætari. (cfr. Rd. 35,84.g.)

माड् vide Rd. 21,29.

मुड् vide मुद् et पुड्.

मुंड् (पुंड्).

(Rd. मुडि 9,40.) Cl. 1. act. मुण्डति etc. (alii add. पुडि, पुण्डति.) 1) Radere, tondere. 2) Conterere. vide मुद्. — (Rd. 8,22.) Cl. 1. dep. मुण्डते etc. 1) (शुद्धिः) Purificari, purum esse. 2) (न्यग्भावः) Sidere, obrui, mergi. — Denom. मुण्डयति = मुण्डं करोति P. 3.1,21.

मृड् (मृल्.)

(Rd. 28,38.31,44.) Cl. 6. et 9. act. मृडति et मृड्णाति, ममर्ड, मर्डिता, मर्डिष्यति, अमर्डीत्. Ger. मृडित्वा P. 1.2,7. Part. मृडित. — 1) Exhilarare, lætificare. अमृडित्वा सहस्राक्षं Bh. 7,96. न त्वदन्यो मघवन्नस्ति मर्डिता Yv. 6,37. 2) Exhilarare, propitium esse, favere. c. dat. तनयाय मृळ Rv. 114,6. नो मृळ Rv. 36,12.114,2. ता नो मृळातः Rv. 17,1. नो मरुतो मृळन्तु Vv. 56,17. दक्षस्य चिन्महिना मृळता नः Vv. 60,10. 3) Reficere, corrigere. यदागश्चकृमा तत् सु मृळ Vv.93,7. 5) Intr. Gaudere, lætari. मृळ सुक्षत्र मृळय Vv. 89,1. (Cl. 9. etiam: Turbare, agitare. alii.) — Des. मिमर्डिषति. Int. मरीमृड्यते, मरीमर्ड्रि etc. Caus. मर्डयति, aor. अमीमृडत् et अममर्डत्. — Caus. Ved. मृळयति. Propitum esse, favere. c. dat. तस्मै पावक मृळय Rv. 12,9.25,19. यो मृळयाति चक्रुषे चिदागः Vv. 87,7. भवता मृळयन्तः Rv. 107,1. मृडयन्तः Yv. 8,4.

मृंड् vide Rd. 32,117.

म्रेड् (म्लेड्, मेड्.)

(Rd. म्रेडृ etc. 9,4.) Cl. 1. act. म्रेडति, (म्लेडति, मेडति) etc. Caus. aor. अमिम्रेडत् etc. — Insanire, delirare.

— आ. Repetere, iterare. एतदेव वाक्यमाम्रेडयति देवराट् M. 3,10383. (आम्रेडनं).

यीड् vide यीद्.

रुंड् vide रुंद्.

रीड्, रीड्, रीद्.

(Rd. रीडृ etc. 9,72.) Cl. 1. act. रीडति, रीड-

Digitized by Google

ति, रीटति etc. — 1) Vilipendere, parvi æstimare. — रोडति. 2) Desipere, insanire. (Rd. 9,73.)

लड् s. लल्.

(Rd. 9,76.) Cl. 1. act. लडति, ललति etc. — Dep. etiam apud epicos. — Lascivire, ludere. ललमाना वरांगनाः R. 1.9,19. M. 1,3364. Pass. imps. तवांके शैलराज ललितं मया M. 3,1741. Part. ललित venustus. — (Rd.32,7.) Cl. 10. act. लाडयति, (लालयति). 1) Observare, colere, amare. यो नः सदा लालयति पिता पुत्रानिवौरसान् R.2.47,6. लालितः सदा गृहे M. 2,1797. 2) Exhilarare, gaudio afficere. त्रिवर्ष इव लालयन् R. 2.43,5. — (Rd. लल s. लड 33,14.) Cl. 10. dep. लालयते s. लाडयते etc. Desiderare, optare. Etiam ललयति. Vp. (Rd. लल् तक). — (Rd. लड, लाड 35,81.) Cl. 10. act [illegible]यति, लाडयति. Conjicere, conviciari. Vp. (pro [illegible].) — Caus. (Rd. 19,53.) लडयति etc. (De vi causali certant grammatici.) 1) Linguam exserere. लडयति जिह्वां Maitreya et Gupta. 2) Linguam vibrare, lallare. Purushakara. (Alii जिह्वोन्मथने pro द्वन्द्व habentes, जिह्वा per 3) तद्विषयो व्यापारः interpretantur, atque उन्मथने aut per 4) ज्ञापनं ut Mdh. aut 5) उत्क्षेपनं Durga, aut 6) मथनं alii, aut 7) पीडितीभाव 8) उत्क्षिप्तीभावश्च Dgd.) 3) Lingua uti. Celerem, volubilem esse. de lingua. जिह्वा लडयति ०: स्यन्[illegible]वती स्यात् Dgd. 4) Certiorem facere, ostendere. 5) Ejicere. 6) Coagulare. Vexare. लडयति दधि et शत्रून्. 7) Vexari. 8) Ejici.

लंड्.

(Rd. ओलडि) vide ओलंड् — (Rd. लडि 33,125.) Cl. 10. act. लण्डयति etc. Loqui. (?)

लाड vide लड्.

1) लड् s. लुल्.

(Rd. 9,27.) Cl. 1. act. लोडति s. लोलति etc. Agitare, perturbare. बभूव लुलितं मनः R. 2.42,29. लुलितांगरागः Rgh. 16,58. शोकाश्रुलुलिताननाः R.2.65,18. वनं लुलितपल्लवं Bh. 9,56.10,14. — Caus. लोडयति etc. Id. तद्वनं लोडयामास सः M.1,2833. नदी मृगयूथलोडिता R. 2.95,18.

— आ. Id. कामेनालोड्यते मनः M. 1,7921. Agitare, miscere. ते विषं पिबतालोड्य R. 2.48,24. विषमालोड्य पास्यामि M. 4,689.

- - समा. Id. विषमेतत् समालोड्य कुम्भेन प्राशितं त्वया M. 3,11477.

— परि. Caus. Agitare, perturbare. वनानि परिलोडयन् M. 2,389.

— वि. Id. विलुलितपुष्प° Bh.8,131. — Caus. Id. स राजन्यकं विलोडयामास Rgh. 7,56.(53.) नलिनीः पश्य विलोड्यमानाः करिभिः M. 2,11604.

— सं. Id. एनं संलोडयामास गरुडस्त्रिदिवालयं M. 1,1477.

2. लुड्.

(Rd. 28,87.) Cl. 6. act. लुडति etc. 1) Adhærere, addictum esse. 2) Operire, tegere. Vp.

लुंड् vide लुंठ्.

लोड्, लौड्, लोट्.

(Rd. लोडृ etc. 9,74.) Cl. 1. act. लोडति, लौडति, लोटति etc. Desipere, insanire.

वंड्.

(Rd. वडि 8,18.) Cl. 1. dep. वण्डते, [illegible]वण्डे, वण्डिता etc. Dividere, distribuere. Vestire, [illegible]duere. — (Rd. 32,48.) Cl. 10. act. वण्डयति (et cl. 1. वण्डति) Dividere, distribuere.

वाड् vide बाड्.

विड् vide बिट्.

व्रीड्.

(Rd. 26,18.) Cl. 4. act. व्रीड्यति, विव्रीड, व्रीडिता, व्रीडिष्यति, अव्रीडीत् etc. 1) Pudere, vereri. Part. व्रीडित pudibundus. M. 3,2271.16653. वीलित = व्रीडित Nir. 5,15. 2) Conjicere, jaculari. व्रीड्यति वाणं चापः Dgd (?).

ब्रुड्.

(Rd. 28,99.) Cl. 6. act. ब्रुडति etc. Operire, tegere. Colligere, accumulare. Mergi.

शंड्.

(Rd. शडि 8,27.) Cl. 1. dep. शण्डते etc. Ægrotare. Colligere.

Digitized by Google

शाडृ s. शाल्नृ.

(Rd. शाडृ, शाल्नृ 8,37.) Cl. 1. dep. शाडते, शाल्नते etc. Laudare, celebrare. cfr. शठृ (श्राडृ falsum. Dgd.)

भुंडृ.

(Rd. भुडि 9,40.) Cl. 1. act. भुण्डति etc. Frangere. Turbare, vexare.

शौडृ vide शौटृ.

स्खुडृ, स्पुडृ, स्फुडृ vide षुडृ.

स्फंडृ, 1. स्फुंडृ, स्फंटृ, स्फुंटृ.

(Rd. स्फडि etc. 32,4.) Cl. 10. act. स्फण्डयति, स्फुण्डयति, स्फण्टयति, स्फुण्डयमि (et स्फण्डति etc.) Ludere, jocari.

2. स्फुंडृ.

(Rd. स्फुडि 8,25.) Cl. 1. dep. स्फुण्डते etc. Efflorescere, germinare, dehiscere (florem.) cfr. स्फुटृ.

ह्रिंडृ.

(Rd. ह्रिडि 8,15.) Cl. 1. dep. ह्रिण्डते, जिह्रिण्डे, ह्रिण्डिता etc. Vilipendere, negligere (cfr. हेडृ). Ire.

हुंडृ.

(Rd. हुडि 8,16.24.) Cl. 1. act. हुण्डते, जुहुण्डे, हुण्डिता etc. Colligere, coacervare. Eligere. (cfr. भुंडृ).

1. हुडृ.

(Rd. 28,102.) Cl. 6. act. हुडति etc. Colligere, coacervare. Mergi.

हूडृ 1. होडृ.

2. हुडृ, हौडृ, ह्रूडृ, ह्रुडृ, ह्रौडृ.

(Rd. हूडृ etc. 9,68.) Cl. 1. act. हूडति, जुहूड, हूडिता, etc. होडति, जुहोड, होडिता etc. हौडति etc. Vp. dep. हूडते, होडते, हौडते, ह्रूडते, ह्रोडते, ह्रौडते etc. — Ire.

हेडृ (हेल्नृ)

(Rd. हेडृ 8,32.) Cl. 1. dep. हेडते, जिहेडे, हेडिता etc. Caus. हेडयति, अजिहेडत्. — 1) Vilipendere, negligere. अहेडमानास्त्वरया दूता रात्र्यां तत्पुरमेव याताः R. 2.68,22. — Huc referenda sunt vedica: Irasci. हेलते (ः क्रुध्यतिकर्मा) Nigh. 2,12. अहेलमानो वरुणेह बोधि Rv. 24,11. अहेळता मनसा Vv. 67,7. (एनसा) जिहीळिरे Vv. 58,5. Part. हीळित Iratus. Rv. 80,5. Vv.46,4. — (Rd. 19,16.) Cl. 1. act. हेडति, जिहेड, हेडिता etc. Caus. हिडयति aor. अजीहिडत्, aor. pass. अहिडि et अहीडि s. अहेडि. Vestire, circumdare.

2. होडृ.

(Rd. होडृ 8,33.) Cl. 1. dep. होडते, जुहोडे etc. 1) Vilipendere, negligere. 2) Ire. vide हूडृ — Denom. cfr. P. 3.1,11. Bhashya.

ढ

ढुंढृ.

(Rd. ढुढि s. ढुण्ढ Sautra-dh.) ढुण्ढति. Quærere, investigare. Vp.

ढेढृ, ढेंढृ.

(Rd. 31,60.) Cl. 9. act. ढेढ्नाति, ढेंढ्नाति etc. Renasci. Fortunam, puritatem producere (cfr. स्वधृ).

Digitized by Google

ण

अण्.

(Rd. 13,1.) Cl. 1. act. अणति, आण, अणिता etc. Des. अणिणिषति. Caus. आणयति. Sonare. — Cl. 4. dep. vide अन्.

ऋण्.

(Rd. ऋणु, ऋनु 30,5.) Cl. 8. act. et med. अर्णोति, अर्णुते s. ऋणोति, ऋणुते; perf. आनर्ण, आनृणे. Part. ऋत P. 6.4,37. Des. अर्णिनिषति, °ते etc. Ire. cfr. ऋ cl. 5.

ओण्.

(Rd. ओणृ 13,11.) Cl. 1. act. ओणति, आणांचकार, ओणिता etc. Des. ओणिणिषति. Caus. ओणयति, औणिणत्. Auferre, furari.

कण्.

(Rd. 13,6.) Cl. 1. act. कणति, चकाण, कणिता etc. Caus. काणयति aor. अचीकणत् et अचकाणत् P. 7.4,3.n. Gemere, sonare. — (Rd. 19,32.) कणयति. Ire. — (Rd. 33,41.) Cl. 10. act. काणयति etc. (पक्ष्मभिश्चक्षुरावरणं) Connivere, nictari oculis. Luscum esse. (काणः)

कर्ण्.

(Rd. 35,71.) Cl. 10. act. कर्णयति. Findere, forare. (cfr. M. 1,2782.4411.)

— आ. Auscultare, audire. तद्वाक्यमाकर्ण्य R. 1.58,16. Hit. p. 4,11. etc. Bh. 2,7.

कुण्.

(Rd. 28,45.) Cl. 6. act. कुणति etc. Sonare. Adjuvare, sublevare. Vexari, pati. — (Rd. 35,41.) Cl. 10. act. कुणयति. Consilium dare, consulere, alloqui. (Rd. 33,15. Corrugari.)

कूण्.

(Rd. 33,15.35,42.) Cl. 10. dep. et act. कूणयते, °ति etc. Corrugari, contrahi.

क्वण्.

(Rd. 13,7.) Cl. 1. act. क्वणति, चक्वाण, क्वणिता etc. Sonare, tinnire. डिण्डिमः क्वणन् Hit.2,83. (विभूषणानां क्वणितं Bh. 1.,37.) क्वणद्भिरलिगायकैः Bh. 6,84. Vociferari, clamare. अक्वाणिषुर्म्युतोत्साहाः Bh. 9,11.14,89.

क्षण्.

(Rd. क्षणु, क्षनु 30,3.) Cl. 8. act. et med. क्षणोति, क्षणुते; चक्षाण, चक्षणे; क्षणिता; क्षणिष्यति, °ते; अक्षणीत् P. 7.2,7. अक्षत; Part. क्षत P. 6.4,37. Interficere, lædere. क्षत M. 3,6096. Mn. 10,5. Bh. 2,21. 10,68. — Des. चिक्षणिषति, °ते. Int. चंक्षण्यते, चंक्षन्ति. Caus. क्षाणयति.

— परि. Id. Part. परिक्षत Mn.4,122.7,93. Mrch. 122,2. R. 1.60,24.

— वि. Id. Part. विक्षत M. 2,1816. R. 1. 28,26.

क्षिण्.

(Rd. क्षिणु, क्षिनु 30,4.) Cl. 8. act. et med. क्षिणोति, क्षिणुते s. क्षेणोति, क्षेणुते etc. Interficere, lædere. अक्षिण्वन् योगतस्तनुं Mn. 2,100. cfr. क्षि cl. 5.

गण.

(Rd. 35,3.) Cl. 10. act. गणयति, aor. अजगणत् et अजीगणत् P. 7.4,97. Ger. °गणय्य P.6.4,56. Numerare. पदानि गणयन् गच्छ M. 3,2618.2820. तां

Digitized by Google

भक्तिमिवागणयत्पुरस्तात् Rgh. 5,20. Etiam dep. गणयस्व M. 3,2830. Computare. तथा गणितः कालः M. 3,2768. In numerum referre. भगवानादित्येष्वेव गण्यते M.1,2603. Æstimare. न गणयाम्येमांस्तृणेनापि M. 2,1552. त्वया विना सुखमेतावदज्ञस्य गण्यतां Rgh. 8,70.(68.) देवान् न गणयन्ति M.3,1894. c. न Non curare, negligere. अज्ञीगणत्तस्य न वाक्यं Bh. 2,53. स तान्नाज्ञीगणत् सर्वान् Bh. 15,5.45. Reputare. कामासक्तो न गणयति कार्यं न च हितं Hit. 2,135.

— प्र. Enumerare, computare. प्रागणयामासुः कस्य वारो ऽद्य M. 1,6308.

— वि. Æstimare, existimare. अदूरवर्तिनीं सिद्धिं गणय Rgh. 1,88.(87.) Magni æstimare. तांस्तान् विगणयन् सर्वान् M. 3,16878. Reputare. विगणयन् मनसा M. 3,2877. तत्तद्विगणयन् M. 3,2361.

गुण.

(Rd. 35,41.) Cl. 10. act. गुणयति. Consilium dare, suadere.

घण् vide घृण्.

घिंण्, घुंण्, घृंण्.

(Rd. घिणि, घुणि, घृणि 12,1.) Cl. 1. dep. घिण्णते, जिघिण्णे, घिण्णिता etc. घुण्णते, घृण्णते etc. Capere, prehendere.

घुण्.

(Rd. 12,4.28,48.) Cl. 1. dep. घोणते, जुघुणे, घोणिता etc. Cl. 6. act. घुणति, जुघोण etc. Volvi, vagari.

घूर्ण्.

(Rd. 28,49.12,5.) Cl. 6. act. cl. 1. dep. घूर्णति, °ते etc. Volvi, circumagi, volutari, vagari. नौर्घूर्णते चपलेव स्त्री M. 3,12789. ततस्ते ऽतीव घूर्णन्तः पुनरग्नौ प्रपेदिरे M. 1,8217. अघूर्णिष्टां क्षतौ Bh. 15,118.32. वायुर्घूर्णते भीमः M. 3,12084. वातेरितौ वृक्ष इव घूर्णन् M. 3,10061. Trop. घूर्णतीव मे मनः M. 1,2061. घूर्णमानहृदयः M. 1,2060.

— आ. Id. आजुघूर्णुः (ः चक्रवद्भ्रान्ताः) Bh. 14,77. आघूर्णितो वातेन Dev. 12,26.

— व्या. Id. तेन विक्रममाणेन वनं व्याघूर्णितमिवाभवत् M. 1,5882.

— परि. Id. परिघूर्णामि हृदयं मे विदीर्यते M. 1,2069.

— वि. Id. विघूर्णमानश्छिन्नमूल इव वृक्षः M. 4,463. विचेष्टन्तं विघूर्णन्तं R. 1.32,18.2.63,49. चलितो गिरिर्विघूर्णमानशिखरः M. 3,11141.

घृण् (घण्.)

(Rd. घृणु, घृनु, घणु 30,7.) Cl. 8. act. et med. घर्णोति, घर्णुते s. घृणोति, घृणुते. (घणोति, घणुते) etc. Part. घृत P. 6.4,37. Lucere, splendere.

चण्.

(Rd. 13,3.) Cl. 1. act. चणति etc. Sonare. Vp.— (Rd. 19,34.) चणति. Caus. 1) चणयति, aor. अचीचणत्. Dare. 2) चणयति et चाणयति, aor. अचीचणत् et अचचाणत् P. 7.4,3.n. Ire. Occidere. Vp. cfr. चन्.

चुण्.

(Rd. 28,84.) Cl. 6. act. चुणति etc. Scindere. Kt. et Vp.

चूण्.

(Rd. 32,99.) Cl. 10. act. चूणयति etc. Corrugare, contrahere.

चूर्ण्.

(Rd. 32,18.) Cl. 10. act. चूर्णयति etc. 1) Pinsere, conterere, comminuere. पादपान् महाकायांश्चूर्णयामासतुः M. 1,6290. तस्य गात्राणि सर्वाणि चूर्णयामास M. 3,11520. अश्मवर्षमचूर्णयं शरजालैः M. 3,12133.1,3238. चूर्णितैरुत्तमांगैः Bhg. 11,27. 2) Mittere. (?).

— अव. Minutatim dejicere. अवचूर्णयति = चूर्णैरवध्वंसयति P. 3.1,25.

— प्र. Conterere. तान् प्राचूचूर्णत् पादाभ्यां Bh. 15,36.

— वि. Conterere, comminuere. पतितः शिलां गात्रैर्व्यचूर्णयत् M. 1,4773.

तुण्.

(Rd. 28,42.) Cl. 6. act. तुणति, तुतोण, तोणिता etc. Curvari, curvum esse. Fraudari.

तूण्.

(Rd. 33,16.) Cl. 10. dep. तूणयते etc. Implere. — (Rd. 32,99.35,42.) Cl. 10. act. तूणयति. Corrugari, contrahi. Vp.

Digitized by Google

तृण्.

(Rd. तृणु s. तृनु 30,6.) Cl. 8. act. et med. तर्णोति, तर्णुते s. तृणोति, तृणुते etc. Part. तृत P. 6.4,37. Edere, comedere.

द्रुण्.

(Rd. 28,47.) Cl. 6. act. द्रुणति, दुद्रोण, द्रोणिता etc. Curvari; dolose agere. Ire. Occidere, lædere.

ध्वण्, धण्, ध्रण्, ध्वण्.

(Rd. 13,10.16.) Cl. 1. act. ध्वनति, दध्वाण, ध्वणिता etc. — धणति etc. — ध्रणति, Int. दन्ध्रन्ति etc. — ध्वणति etc. Sonare.

पण्.

(Rd. 12,6.) Cl. 1. dep. 1) पणते, पेणे, पणिता, पणिष्यते, अपणिष्ट. Pignore certare, contendere. c. gen. nom. pignoris. शतस्य पणते P. 2.3.57. सपत्न्यो पणिते M. 1,1225. Pignus lusus ponere, in aleam dare. पणस्व कृष्णां M. 2,2172. द्रौपदी पणस्व M. 2,2254.2144. Trop. प्राणानामपणिष्ट Bh. 8,121. Ludere alea, tesseris. पणेनैकेन प्राणयोश्च पणावहे M. 3,3035. Etiam act. पणावः M, 3,3047. In alea perdere aliquid. c. instr. स रत्नकोषनिचयैः प्राणेन पणितो ऽपि च M. 3,3048. Emere. असुरः पण्यमानो मित्रः क्रीतः Yv. 8,55. — 2) पणायति P.3.1,28. (s. पणायते ut volunt, Madh. vituperante, Xirasvami, Kaçyapa, Samanta, Vasudeva, alii). Perf. पणायांचकार et पेणे, पणायिता et पणिता etc. Laudare, colere. पणायति et पणते = अर्चति Nigh. 3,14. cfr. पन्. — Des. पिपणिषते. Int. पंपण्यते, पंपण्टि. Caus. पाणयति, अपीपणत्.

— वि. Pignore certare. ब्रूहि वर्णमस्य ततो ऽत्र विपणावहे M. 1,1191.

पर्ण्.

(Rd. 35,84.a.) Cl. 10. act. पर्णयति etc. Viridem esse, virescere.

पुण्.

(Rd. 28,43.) Cl. 6. act. पुणति etc. Honeste agere, bonum esse. — Cl. 10. vide पुल्.

पूण् vide पूल्.

पृण्.

(Rd. 28,40.) Cl. 6. act. पृणति, पपर्ण etc. (cfr. पृ). Implere. अन्तरिक्षं पृण Vv. 5,27. पृथिवीं भस्मना पृण Yv. 6,21. Etiam dep. उभा हस्ता वसुना पृणस्व Yv. 5,19. पृणन्नित् पृणते मयः Vv. 32,8. 2) Exhilarare.

— अभि. Med. Impleri, lætari. अभि सवनेषु सोमैर्मदे पृणध्वं Vv. 37,1.

— आ. 1) Implere. भानव आपृणन्तो अन्तरिक्षा Vv. 75,3. आ रोदसी आपृणा जायमानः Vv. 13,2. सेमं नः काममापृण Rv. 16,9.57,5. Yv. 3,17. आ यत् पृणेये Vv. 61,2. 2) Delectare. आ यं पृणन्ति दिवि सद्मबर्हिषः Rv. 52,4.

— उप. Implere. उप वा पृणध्वं (sc. पात्रान् सोमेन) Vv. 16,11.

पेण् s. वेण्, ल्वेण्, प्रेण् (?).

(Rd. पेणृ etc. 13,15.) Cl. 1. act. पेणति s. वेणति (ल्वेणति, प्रेणति) etc. 1) Ire. 2) Amplecti, complecti. 3) Mittere. s. Conterere.

फण्.

(Rd. 19,73.) Cl. 1. act. फणति, पफाण, plur. पफणुः et फेणुः P.6.4,125. फणिता, फणिष्यति, aor. अफणीत् et अफाणीत् P. 7.2,7. — Ire, ambulare. फेणुः Bh. 14,78. फणति (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. — Des. पिफणिषति. Int. पंफण्यते, पंफणीति, पंफण्टि. — Vd. आपनीफणत् P. 7.4,65. = भृशं गच्छति Nir. 2,28. — Caus. 1) फणयति (vel ut alii volunt: फाणयति). Mittere. 2) फाणयति. Facile, sine labore præparare. (= निःस्नेहयति) ut तक्रं Mdh. Inde: फाण्ट P. 7.2,18.

वण् vide वण्.

ब्रण् vide व्रण्.

भण्.

(Rd. 13,4.) Cl. 1. act. भणति, बभाण etc. Caus. भाणयति aor. अबभाणत् et अबीभणत् P. 7.4,3.n. (व्यक्तवाक्यं Dgd.) Loqui, dicere. अभाणीद्युक्तं Bh. 15,15. बभाण Bh. 14,46. — Huc referendum esse videtur: ved. भनति. Laudare, colere. (= अर्चति.) Nigh. 3,14. आभनन्त Id. Vv. 18,7.

— प्रति. Respondere. भ्रातृभ्यां प्रत्यभाणि सा Bh. 4,38.

Digitized by Google

भण्.

(Rd. 13,9.) Cl. 1. act. भणति, बभाण, भणिता etc. Sonare.

भूण्.

(Rd. 33,17.) Cl. 10. dep. भूणयते etc. Sperare. Optare. Suspicari, timere.

मण्.

(Rd. 13,5.) Cl. 1. act. मणति, ममाण etc. Sonare, murmurare. मणित Nalod. 2,60.

मुण्.

(Rd. 28,44.) Cl. 6. act. मुणति, मुमोण, मोणिता etc. Polliceri.

मृण्.

(Rd. 28,41.) Cl. 6. act. मृणति, ममर्ण etc. Occidere, interficere. (cfr. मृ). सनादग्ने मृणसि यातुधानान् Samav. Arc. 1.8.8.

— प्र. Id. प्रमृण रक्ष इन्द्र Vv. 104,22.

— सं. Id. समिन्द्र गर्दभं मृण Rv. 29,5.

रण्.

(Rd. 13,2.) Cl. 1. act. रणति, रराण, रणिता etc. Sonare. रणत् Mgh. 1,10. — In Ved. cl. 4. 1) Sonare. इन्द्रो अभिपित्वेषु रण्यति Rv. 83,6. क्व वो गावो न रण्यन्ति Rv. 38,2. शक्रो यथा सुतेषु णो रारणत् Rv. 10,5. 2) Gaudere. (=रम्) कृते चिदत्र मरुतो रणन्त Vv.57,5. यः सोम सख्ये तव रारणद्देव मर्त्यः Rv. 91,14. — Des. रिरणिषति. Int. रंरण्यते, रंरण्टि. Caus. 1) राणयति, aor. अरीरणत् et अरराणत् P. 7.4,3.n. Facere ut sonet. 2) रणयति (Rd. 19,33.56.) Ire.

— नि. Gaudere. अंगिरोमनसा निरण्यथः Rv. 112,18.

लैण् vide पैण्.

वण्, बण्.

(Rd. 13,3.) Cl. 1. act. वणति, ववाण, वणिता etc. Caus. aor. अवीवणत् et अववाणत् P. 7. 4.3.n. — बणति etc. — Sonare.

वर्ण.

(Rd. 35,83.32,18.) Cl. 10. act. वर्णयति etc. 1) Pingere, colorare. 2) Depingere, describere; imprimis: copiose describere. इहैषां दोषवद्वासं वर्णयन्तु M. 1,7402. एते हि धर्ममादौ वर्णयन्ति M. 3,1173. अत्र ते वर्णयिष्यामि कस्त्वत्तो दुःखिततरो राजासीत् M. 3,2064. वर्ण्यमानेषु मया भवत्सु M. 3,2197. 3) Laudibus extollere, laudare. वर्णयन् गुणविस्तरं M. 2,1226. 4) Illustrare. 5) Adniti, operam dare. 6) Mittere. s. Conterere.

— अनु. Dicere, commemorare. अप्रियं यत् स्यात् तदस्मै नानुवर्णयेत् M. 4,107.

— उप. Narrare, copiose describere. तांस्तानुपायानुपवर्णयन्ति M. 3,8732. उपाख्यानं Hit. p. 27,8.

— निस्. Intueri, contemplari. शकुन्तलां निर्वर्ण्य, स्वगतं etc. Çak. 100,12.

— सं. Narrare. हितं च प्रियमेव च संवर्णयेत् तदेवस्य M. 4,106. Laudare. राजानं संवर्णयति यः M. 4,121.

वृण्.

(Rd. वृणु 30,6.) Cl. 8. act. et med. वृणोति, वृणुते etc. Comedere. Vp. — (Rd. 28,40.) Cl. 6. act. वृणति etc. Exhilarare. Bhashya.

वेण् s. वेन्.

(Rd. वेणृ s. वेनृ 21,13.) Cl. 1. act. et med. वेणति, °ते; विवेण, °णे; वेणिता etc. वेनति, °ते etc. — 1) Ire. वेनति Nigh. 2,14. 2) Cognoscere, scire. 3) Cogitare. 4) (विज्ञानं ः चाक्षुषज्ञानं) Sensibus imprimis oculorum percipere. 5) (वादित्रस्य वाद्यभाण्डस्य वादनार्थं ग्रहणं Xirasvami. वादित्रविषयक्रिया आदानं च Alii). Organum musicum canendi causa sumere. Fidibus canere. Sumere. — In Ved. 6) Laudare. colere. वेनति = अर्चति Nigh. 3,14. 7) Appetere, amare. वेनति (ः कान्तिकर्मा) Nigh. 2,6. विभ्राजमानांश्चमसां इवेव वेनत् RV. 3.7,1. 8) Favere. वेनन्ता faventes. Rv. 25,6. — Des. विवेणिषति, °ते. Int. वेवेण्यते, वेवेण्टि. Caus. वेणयति, अविवेणत्. s. विवेनिषति etc.

1. व्रण्, ब्रण्.

(Rd. 13,8.) Cl. 1. act. व्रणति, वव्राण, व्रणिता etc. ब्रणति etc. — Sonare.

2. व्रण.

(Rd. 35,82.) Cl. 10. act. व्रणयति etc. Vulnerare.

Digitized by Google

शण्.

(Rd. 19,35.) Cl. 1. act. शणति etc. Caus. शाणयति. — 1) Dare. 2) Ire. (?).

श्रण्.

(Rd. 19,36.) Cl. 1. act. श्रणति etc. Caus. श्राणयति. Cl. 10. act. (Rd. 32,43.) श्राणयति, aor. अशिश्रणत् et अशश्राणत् P. 7.4,3.n. Dare, largiri. Imprimis वि præfixo occurrit. विश्राणित Rgh. 5,1. R. 2.32,36.

शोण्.

(Rd. शोणृ 13,13.) Cl. 1. act. शोणति, शुशोण etc. Caus. aor. अशुशोणत्. — 1) (रक्तीभावः Dgd.) Rubescere, rubere. 2) Ire, se movere.

श्रोण्, श्लोण्.

(Rd. श्रोणृ, श्लोणृ 13,14.15.) Cl. 1. act. श्रोणति, श्लोणति etc. (राशीकरणं Dgd.) Colligere, coacervare.

त

अत्.

(Rd. 3,1.) Cl. 1. act. अतति, आत, अतिता, अतिष्यति, आतीत् etc. (सततंगमनं Mdh. नैरन्तर्येण भ्रमणं प्रापणं च Dgd.) Continuo ire, ire solere. अतति Nigh. 2,14. Adipisci solere. Dgd.

— सं. Appropinquare, suscipere. समतसि कपोत इव गर्भधिं Rv. 30,4.

अंत्, (इंत्), अंद्.

(Rd. अति, अदि, इति 3,24.) Cl. 1. act. अन्तति, इन्तति, अन्दति etc. — Ligare, vincire. — Kaçyapa eas flecti vetat. Inde: अन्दु catena, torques. अन्त finis.

ऋत्.

(Rd. 24,1.not.) Sautra-dh. dep. ऋतीयते P. 3. 1,29. ऋतीयांचक्रे v. आनर्त Sk. 131,b. ऋतीयिता v. अर्तिता P. 3.1,31.sch. etc. Ger. ऋतित्वा et अर्तित्वा P. 1.2,24. — Reprehendere, spernere. Misereri. Certare. Imperare. Ire.

कर्त vide कर्त्र.

कित्.

(Rd. 25,20.) Cl. 3. act. चिकेति, चिकेत etc. Cognoscere. Inde: Perf. Nosse, scire. c. acc. एतान्यनि धीरो निण्या चिकेत Vv. 56,4. Rv. 67,4. Part. चिकित्वान् Rv.71,7. ब्रवीतु य उ तच्चिकेतत् (conj.) Rv. 35,6. यः पात्रं हारियोजनं चिकेतति (conj.) Rv. 82,4. नो यथा रुद्रश्चिकेतति Rv. 43,3. c. dat. चिकेतदस्मै Rv. 69,5. Pass. न हि स्वमायुश्चिकिते जनेषु Vv. 23,2. युवोरह प्रवणे चेकिते रथः Rv. 119,3. तव वज्रश्चिकिते बाह्वोः Rv. 51,7. तवेदिदमभितश्चेकिते वसु Rv. 53,3.

— आ. Perf. 1) Nosse, scire. क इमं वो निण्यमाचिकेत Rv. 95,4. स मन्युं मर्त्येष्वाचिकेत Vv. 61,1. 2) Nosci, animadverti. यदा रेवती दुरोणे अतिथिराचिकेतत् Vv. 42,4.

— प्र. Indicare. प्रचिकितुर्वसूनि Vv. 11,3. उषा अग्र एति युवतिः प्राचिकितत् सूर्यं Vv. 80,2. Pass. Innotescere, notum esse. इन्द्रः प्र वीर्येण देवताति चेकिते विश्वस्मा उग्रः कर्मणे पुरोहितः Rv.55.3.

— वि. Pass. Cognosci. न जामिभिर्विचिकिते वयो नः Rv. 71,7.

— Des. (Rd. 23,24.) act. चिकित्सति (cfr. P. 3.1.5. dep. चिकित्सते Abharana). 1) Sanare. राजानं

चिकित्सितुं M. 1,1757. 2) Coercēre, punire. 3) Abducere, auferre. 4) Destruere, interficere. Kaç.V.

— वि. Dubitare. यस्मिन् विचिकित्सन्ति Kat.U. 1,27. देवैरत्रापि विचिकित्सितं Kat.U.1,19.

— Caus. (Rd. 23,24.) केतयति (et केतति Vp.) 1) Habitare. 2) Desiderare. Vp. — (Rd. केत 35,39.) 3) Invitare. part. केतितः Mn.3,190. 4) Audire. Alloqui.

— सं. Caus. (Rd. संकेत 35,39.) संकेतयति. Invitare.

1. कृत्

(Rd. कृती 28,141.) Cl. 6. act. कृन्तति P. 7. 1.59. चकर्त, कर्तिता, कर्तिष्यति et कर्त्स्यति P. 7. 2,57. aor. अकर्तीत्. Part. कृत्त. Dep. et cl. 1. apud M. — 1) Scindere. तां त्रिधाकृन्तच्छिन्नतीमुखैः Bh. 17,91. अकर्तीद्द्विषान् विद्विषां Bh. 15,97.4. रणे कर्त्स्यति गात्राणि Bh. 16,15.9,42. मर्माणि M. 2,2530. रक्षसां ग्रीवा अपि कृन्तामि Yv. 5,22. भल्लेन चकर्तास्य ध्वजोत्तमं M. 4,1816. तं वज्रेण पर्वशश्चकर्तिथ Rv. 57,6. कर्तुर्मूलानि कृन्तति Mn. 4,172.8,12. 2) Abscindere. भुजौ चकृततुस्तस्य Bh. 6,45. गृध्रस्य पक्षौ कृत्तौ Bh. 6,31. 3) Trop. Destruere. को ऽन्यो ऽकर्त्स्यत् प्राणान् सुरद्विषां Bh. 21,17. अस्याभिप्रायमकर्त्स्यं Bh. 9,44. रिपुस्थानेषु वर्तन्तः कर्त्तव्याः M. 1, 5593. कृन्तति (वधकर्मा) Nigh. 2,19. — Des. चिकर्तिषति et चिकृत्सति P. 7.2,57. Int. चरीकृत्यते चरीकर्त्ति etc. Caus. कर्तयति, aor. अचकर्तत् et अचीकृतत् (cfr. कर्त्र्). — कृतयति est denom. thematis कृत, = कृतं गृह्णाति P. 3.1,21.

— अव. Scindere, destruere. आगर्भादवकृन्तन्तः M. 1,6810. — Caus. Abscindi jubere. स्फिचमस्यावकर्तयेत् Mn. 8,281.

— उद्. Excidere, exsecare. शिश्नवृषणावुत्कृत्य Mn. 11,104. M.1,5038. दक्षिणादूरोरुत्कृत्य स्वमांसपेशीं M. 3,13293. उच्चकर्त M. 3,13294.10590.

- - समुद्. Id. स्वशरीरात् समुत्कृत्य कवचं M. 1,4108.

— नि. Scindere. न्यकृन्तंश्चक्रधाराभिः Bh. 17,12. रक्षांसि बाणनिकृत्तानि शेरते Bh. 5,80. Rgh. 7,58.(55.) क्षालयन्नपि वृक्षांघ्रीन् नदीवेगो निकृन्तति Hit 4,59. निकृन्तन्निव मानसं Bh. 7,11. Abscindere. शिरसी चक्रेण न्यकृन्तत M. 3,13581. (dep. ep.) निकृत्तभुजस्कन्धाः M. 3,806. Bh. 4,45.

- - विनि. Scindere. विनिकृत्तानि शरीराणि M. 3,11714. विनिकृत्य तमः सूर्यः M. 3,14443.

— निस्. Excidere, exsecare. अलाबुमध्यान्निष्कृत्य वीजं M. 3,8846. भुजं मूले खड्गेन निरकृन्तत M.3,15736. Scindere, necare. अन्यान् खड्गेन निरकृन्तत M. 1,2835. Inde derivatur ved. निष्टर्क्यं P. 3.1,123.

- - विनिस्. Abscindere. लतामिव विनिष्कृत्तां R. 2.10,24.

— परि. Excludere. c. abl. गणिकान्नं लोकेभ्यः परिकृन्तति (sc. भोक्तारं) Mn. 4,219.

— प्र. Scindere, dissecare. (cl. 1.) प्रकर्ततेमं M. 3,11383.

— वि. Scindere, dissecare. (cl. 1.) कथं वासो विकर्तेयं M. 3,5349. Necare. वि दस्यूंर्योनावकृतः (aor.) Rv. 63,4.

2. कृत्

(Rd. कृती 29,10.) Cl. 7. act. कृणत्ति, चकर्त etc. Vestire, circumdare.

कृत्

(Rd. 32,110.) Cl. 10. act. कीर्तयति P. 7.1,101. aor. अचीकृतत् et अचिकीर्तत् P. 7.4,7. Interdum dep. — 1) Laudare, laudibus extollere. भ्रातुरचिकीर्तद्विक्रमं Bh. 15,72. सततं कीर्तयन्तो मां Bhg 9,14. 2) Narrare, exponere. कीर्तयस्व यथावृत्तं M. 1,5652.8333. आसितं रामस्य कीर्तय R. 2.58,10. विवाहानां मनुना कीर्तितो गुणः Mn. 3,36, 1,42. 10,131. 3) Recitare, legere. त्र्यहं न कीर्तयेद्ब्रह्म Mn.4,110.111. 4) Nominare, nuncupare, dicere. भोःशब्दं कीर्तयेदन्ते Mn. 2,124. नामधेयानि पुत्राणां कीर्तय M.1,2727. कीर्तयिष्ये M. 1,1549. ये त्वया कीर्तिता गुणाः R. 1. 1,9. न किंचिदपि कीर्तयेत् Mn. 2,203. Pass. लोके ब्रह्मेति कीर्त्यते Mn. 1,11. विप्रसेवैव शूद्रस्य विशिष्टं कर्म कीर्त्यते Mn. 10,123.

— अनु. Narrare. दिशामभिज्ञयं विस्तरेणानुकीर्तय M. 2,994. Nominare. मानुषान् नान्वकीर्तयत् R. 1.14,22. वाचापि पुरुषानन्यान् सुव्रता नान्वकीर्तयत् M. 1,4381.2725.

— परि. 1) Narrare, confiteri. स्वकर्म परिकी-

र्तयन् Mn. 11,122. 2) Nominare, nuncupare. स्वं नाम Mn. 2,122. तस्य परित्यागस्तामसः परिकीर्तितः Bhg. 18,7.

— प्र. Nominare, nuncupare. दानं कन्याया ब्राह्मो धर्मः प्रकीर्तितः Mn. 3,27.

- - संप्र. Id. त्यागस्त्रिविधः संप्रकीर्तितः Bhg. 18,4.

— सं. Nominare. नाम संकीर्तयामास M. 3, 4039.2200. Mn. 3,221. नाम्ना च गोत्रेण च कर्मणा च संकीर्तयन् भूमिपतीन् M. 1,6980.

केत, संकेत vide कित् Caus.

चत्.

(Rd. चते 21,5.) Cl. 1. act. et. med. चतति, °ते; चचात, चेते; चतिता, चतिष्यति, °ते; अचतीत्, अचतिष्ट. Part. fut. चत्य P. 3.1,97.n. — Quærere, petere. In Vedis: Petere, adire. चतति (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. दूरे चत्ताय गहनं Yv. 8,53. चत्ता वर्षेण विद्युत् P. 7.2,34. तायुं गुहा चतन्तं furem speluncas petentem. Rv.65,1. — Caus. चातयति.

— प्र. Caus. Removere. प्रचातयस्वामीवां (morbum.) Vv. 1,7.

चित्.

(Rd. चिती 3,2.) Cl. 1. act. चेतति, चिचेत, चेतिता, चेतिष्यति, अचेतीत्. Ger. चेतित्वा et चितित्वा P. 1.2,26. Part. चित्त. — 1) Animadvertere. नाचेतीत्तान् Bh. 15,38. नेषूनचेतन्नृत्यन्तं Bh. 17,16. चिचेत रामस्तत् कृच्छ्रं Bh. 14,62. In Vedis: c. gen. चेतथः सूनृतानां Rv. 2,5. चेतन्ती सुमतीनां Rv. 3,11. Pass. Conspici. अचेति केतुरुषसः Vv.67,2. अचेति दिवो दुहिता Vv. 78,1. Rv. 113,4. Percipi. योजनमचेति Rv. 88,5. 2) Noscere, cognoscere, scire. दक्षिण्यदिष्ट यातुधानैश्चिचिते Bh.2,29. तदिन्द्रो चेतति Rv. 10,2. c. gen. रायश्चेतन्ती भुवनस्य Vv. 95,2. Pass. Innotescere. दिवोदासाय महि चेति वामवः Rv. 119,4. अग्नीषोमा चेति तद्वीर्यं Rv.93,4. 3) Resipiscere, compotem animi fieri. एवं ते ऽचेतिषुः सर्वे (= संज्ञां लब्धवन्तः) Bh. 15,109. 4) Vigilare, agere. स साम्राज्येन दिव्यस्य चेतति Vv. 64,2. 5) Indicare. स चेत्ता देवता पदं Rv. 22,5. 6) Animi compotem reddere. सरस्वती चेतति (sc. अस्मान्) Vv. 96,3. — Des. चिचितिषति et चिचेतिषति. Int. चेचित्यते, चेचेत्ति. Caus. 1. 1. Act. चेतयति. 1) Sapere facit, mentis compotem reddit. अचेतयदचितः (acc. pl.) Vv.86,7. 2) Cognoscere, agnoscere. न चेतयति वो मन्दबुद्धिः M.3,14877. 3) Expergisci. यावद्राक्षस्यश्चेतयन्ति म (ः प्रतिबुध्यन्ते) Bh. 8,123. 2. Med. चेतयते (Rd. चित 33,1.) Mentis compotem fieri, esse; sapere. विनाशमेत्य केनात्मना चेतयते परस्तात् M. 1,3616. चेतयानः को जीवेत् कृच्छ्राच्छत्रुभिरुद्धृतः M.3,15089. R.2.109,7. 2. In Vedis. चितयति. 1) Mentis compotem reddere. चेतसं चितयन्तो दक्षैः Vv. 60,6. 2) Meditari, animi anxium esse. इन्द्राचितयन्त आयन् Rv. 33,6. (cfr. चिंत्).

— अप. Caus. Desciscere. c. abl. एष नेत् त्वदपचेतयाते (ः अपगन्तुं न ज्ञानात्) Yv. 2,17.

— प्र. Caus. Manifestare. महो अर्णः सरस्वती प्रचेतयति केतुना Rv. 3,12. Animadvertere. निरगादप्रचेतितः Bh. 8,24.

चिंत्.

(Rd. चिति 32,2.) Cl. 10. act. चिन्तयति etc. (cl. 1. चिन्तति?) Cogitare, meditari. चिन्तयित्वा पुनः पुनः M. 1,7690. न समाप्नीति चिन्तयन् M. 1. 1053. Bh. 4,13.8,69.6,86. Etiam med. इत्यचिन्तयत द्विजः M. 3,13715. चिन्तयध्वं M. 3,2549. Part. præs. चिन्तयान R. 1.45,4. Mn. 4,258. M. 1,8371.2,1748.3,12929. 4,417. चिन्तयमान R. 2.62,18. c. acc. rei. तेषां गतिमचिन्तयत् M. 3,9916. चिन्तयतोः कथां R. 1.45,3. विद्यामर्थं च चिन्तयेत् Hit. 0,3. चिन्तयध्वं पाण्डवानां धर्म्यं M. 5,14. नैषधादन्यं मनसापि न चिन्तये M. 3,2399. तदृषेर्वचनं तथ्यं चिन्तयानः M. 1,1018. R. 2.64,56. Etiam c. प्रति et acc. चिन्तयामास रथं प्रति M. 3,1714. Animadvertere, curare. उत्पतन्तं वेगेन न स तं चिन्तयामास M. 2,1490.

— अनु. Cogitari, recordari. c. acc. अन्वचिन्तयच्छ्रियं तामनुपमां M. 2,1680. राममेवानुचिन्तयन् R. 2.39,3.41,16. M. 3,2642. धर्मार्थौ Mn.4,92. ह्रतं सा चान्वचिन्तयत् M. 1,3402. Reputare. अनुचिन्त्य ददौ R. 1.15,23.

- - समनु. Id. गंगां समनुचिन्तयन् M. 3. 9952.

— परि. Excogitare. परिचिन्तित R. 1.9,2.

Digitized by Google

— प्र. Excogitare. उपायः प्रचिन्त्यतां M. 3,8820.4,908. Cogitare. इति प्रचिन्त्य तत् M. 3,12231.

— वि. Cogitare, meditari, recordari. तमेवार्थं विचिंतन्यन् M. 2,1647.3,16691.1,5190. न च शापं व्यचिन्तयत् M. 3,1876. तेन मृत्युं विचिन्तये M. 2,1696. विचिन्तयानो विवर्तनं R. 2.83,26.

— प्रवि. Id. प्रविचिन्त्य M. 1,4296.

— सं. Id. मुहूर्तमिव संचिन्त्य M. 1,7687.4,908. संचिन्तयति धर्मार्थौ M. 2,219. R. 2.38,16. तस्य वचनं समचिन्तयत् M. 2,1653.

चृत्.

(Rd. चृती 28,35.) Cl. 6. act. चृतति, चचर्त, चर्तिता, चर्तिष्यति et चर्त्स्यति P.7.2,57. अचर्तीत्. Part. चृत्त. Part. fut. चर्त्य P. 3.1,110. — 1) Occidere, necare. चर्त्स्यन्ति बालवृद्धान् Bh. 16,20. 2) Ligare, nectere. — Des. चिचर्तिषति et चिचृत्सति. Int. चरीचृत्यते, चरीचर्त्ति etc. Caus. चर्तयति, अचीचृतत् et अचचर्तत्. — (Rd. 34,14.) Cl. 10. et 1. act. चर्तयति, चर्तति. Collustrare. Vp.

— वि. 1) Solvere. वि पाशं मध्यमं चृत Rv. 25,21. 2) Facere. वि ये चृतन्त्यृता सपन्तः Rv. 67,4.

च्युत्, चुत्.

(Rd. च्युतिर्, चुतिर् 3,3.) Cl. 1. act. च्योतति, चुच्योत, च्योतिता, च्योतिष्यति, अच्युतत् et अच्योतीत्. चोतति etc. 1) (आर्द्रीभावनं s. आर्द्रीकारणं) Madefacere. Mdh. et Sk. 2) (Intrans.) Stillare, fluere. शोणितं संप्रहारे ऽच्युतत् तयोः Bh. 6,28. Decidere. इदं कवचमच्योतीत् Bh. 6,29. 3) Trans. Stillare, exstillare. सैन्यमच्युतत् क्षतं रक्तं Bh. 15,114. — Des. चुच्योतिषति et चुच्युतिषति. Int. चोच्युत्यते, चोच्योत्ति. Caus. च्योतयति अचुच्युतत् etc. (cfr. श्च्युत्).

शुत्, युत्, ज्युत्.

(Rd. शुत्, युत्, ज्युत् 2,30.) Cl. 1. dep. शोतते, योतते, ज्योतते (Vp.) et ज्योतति (Maitr. Rd. ज्युतिर् 3,4.) etc. Splendere, lucere. ज्योतते Nigh. 1,16. ज्योतत् Yv. 8,43.

द्युत्.

(Rd. 18,1.) Cl. 1. dep. द्योतते, दिद्युते P. 7.4,67. द्योतिता, द्योतिष्यति, अद्योतिष्ट et अद्युतत् P. 1. 3,91.3.1,55. Ger. द्युतित्वा et द्योतित्वा. — Splendere, lucere. द्योतते Nigh. 1,16. द्योतते पावकः M. 3,1745. शशिवत् M. 3,5057. Bh. 6,26. द्युतित्वा शशिना नक्तं Bh. 7,107. दिद्युते यथा रविः Bh. 14,104. Part. द्युतित Bh. 7,104. Part. præs. द्युतान Vv. 8,4. Yv. 5,27. — Des. दिद्युतिषते et दिद्योतिषते. Int. देद्युत्यते, देद्योत्ति. Ved. part. दविद्युतत् P. 7.4,65. Caus. द्योतयति, अदिद्युतत्. Collustrare. द्योतयन्त (न्ती ?) दिशस्त्विषा M. 1,6613. दिशो द्योतयमाना Bh. 8,46. द्योतयन्निव भास्करः M. 3,1743. तपसा द्योतितप्रभः R. 1.51,2. तपसा द्योतिता M. 3,8582.

— अभि. (Adv.) Urere. अभि द्योतिष्यते रामो भवन्तं (: असह्यतेजा भविष्यति) Bh. 8,89.

— उद्. Caus. Collustrare. तद्रघोः कुलमुद्द्योतयामासुः Rgh. 10,80.(81.)

— वि. Splendere, lucere. विद्योतन्ते प्रावृषि तव रश्मयः M. 3,180. शस्त्रैरक्षो विदिद्युते Bh. 9,36. 15,10. Mgh. 1,20. विद्योतस्व स्त्रियः प्रति Bh. 8,68. — Caus. Collustrare. महातेजाः सर्वा विद्योतयन् दिशः M. 1,1240.3,1671. विद्योतयति मे गृहं M. 3,2581.

नृत्.

(Rd. नृती 26,9.) Cl. 4. act. नृत्यति, ननर्त, नर्तिता, नर्त्स्यति et नर्तिष्यति P.7.2,57. अनर्तीत्. Part. नृत्त. Dep. interdum. — Saltare. नृत्यन्त्यप्सरसां गणाः M. 1,4809. ननृतुः R. 1.19,10. M. 3,1786. Bh. 3,43. न नृत्येत् Mn. 4,64. M. 3,6090. ननर्त तं दृष्ट्वा नृत्यमानं M. 1,5187. किमर्थं नृत्यते भवान् M. 3,6091. नर्त्स्यन्ति मुदायुताः Bh. 16,20.9,42. — Des. निनर्तिषति et निनृत्सति. Int. नरीनृत्यते, नरीनर्त्ति etc. P. 7.4,90.91.8.4,39. Caus. नर्तयति, °ते P. 1.3,89. aor. अननर्तत् et अनीनृतत्. Saltare docet. सुतां मे नर्तय M.4,307. — (Trop. Vibrare.) अज्ञावद्रिं वावसानस्य नर्तयन् (bellatoris telum saltare docens, vibrans.) Rv. 51,3.

— आ. Caus. Lente commovere. मरुद्भिरानर्तितनक्तमालं Rgh. 5,42.

— उप. Coram aliquo saltare. c. acc. उपानृत्यंस्तु भरतं R. 2.91,45.

— परि. Circum aliquem saltare. दुःशासनस्तं परिनृत्यति M. 2,2532.

— प्र. Saltare incipere, saltare. Part. प्रनृत्त M. 3,6088.1844. R. 2.95,8.

Digitized by Google

- - संप्र. Id. Part. संप्रनृत्त M. 3,6093.

1. पत्.

(Rd. पत्ल 20,15.) Cl. 1. act. पतति, पपात, पतिता, पतिष्यति, अपप्तत् P. 7.4,19. Part. पतित P. 7.2,15. Interdum dep. — Ved. Impr. पप्तत. Perf. पप्तिम P. 6.4,99. part. पप्तिवः — 1) Volare. वोमा' पदमन्तरिक्षेण पतताम् Rv. 25,7. वयः पप्तिवांसः Rv. 48,6. पप्तत Rv. 88,1. हंसासो अपप्तन् Vv. 59,7. श्येनः पततां वरः M. 1.8390.8375. पक्षी पपात खं Bh. 5,100. अररो मा दिवं पप्तः Yv. 1,26. वां रथो विभिष्पतात् Rv. 46.3. केनेषितं पतति प्रेषितं मनः Ken.U.1 पतति (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. 2) Cadere, decidere. पुष्पवृष्टिः खात् पतत् (impf. abjecto augm.) R. 1.19.10. M. 3,2995. अश्वाः पतन्ति M. 3,2286. धाराः पतन्त्यः Bh.7,9. पतत्पतंगः sol occidens. Mgh. 1,12. भुवि पपात मूर्छितः R. 2. 34,17. पपात च ममार च R. 1.28,26. M. 3,709. Bh. 6,49. पुण्याल्लोकात् पतमानः M. 1,3569. 9951. परासुः, व्यसुः पपात मेदिन्यां M. 3,2400. R. 2.72,16. Bh. 3,22. येषु ध्वजेषु दिद्यवः (tela) पतन्ति Vv. 85,2. पतन्ति नरके Bhg. 16,16. c. acc. नेज्जिह्मायन्तो नरकं पताम Vd. P. 3.4,8. पतति गङ्गा जलं M. 1,1366. Bh. 21,6. पपात चरणौ तस्याः R. 2.75,17. पताति वातो वनादधि Rv. 29,6. P. 3.1,34.4,7. Imps. pass. aor. उल्कयापाति Bh. 15,27. 3) Trop. De coelo cadere, vita beata privari. पतन्ति पितर एषां लुप्तपिण्डोदकक्रियाः Bhg. 1,42. 4) Peccare. भजमानाः पतन्ति ते (ः पापिनो भवन्ति) Mn.9,200.11,172.— Des. पिपतिषति et पित्सति P. 7.2,49.n.4,54. Int. पनीपत्यते, पनीपत्ति P.7.4,84. — Caus. 1. पातयति. 1) Facere ut cadat; jacere, dejicere. वीरं स्थलात्स्तम्भमपातयत् M. 1,5017. स्वांगुलिवेष्टनं कूपे ऽपातयत् M. 1,5158. तं पातयध्वं विभावसौ M. 1,2125. Trop. पातयन्ति तं स्वर्गात् Hit. 4,74. दण्डं दण्ड्येषु पातयेत् Mn. 8,126. दण्डो मय्यपाति Bh. 4,32. refl. Dejicere se. दृष्ट्वा नदीं भीमां तस्याः स्रोतस्यपातयत् M. 1,6752. 2) Iaculari. शरं शब्दं प्रति गजप्रेप्सुरपातयं R. 2.63,22. 3) Prosternere, occidere. पातयिष्यामि राक्षसं M. 1,6025. यदि शक्तः स्यां पातये वृकोदरं M. 2,1611. — 2. (Rd. 35,9.) पतयति s. पातयति. Volare. वयः पतयन्तः Rv. 24,6. वयः पतयन्ति Vv. 104,18.20. cfr. 2. पत्.

— अभि. Advolare. खगो द्रुतमभिपत्य M. 1, 1383. विहगस्तामभिपपात R. 2.96,44. Trop. यथैव पक्षी तथाभिपतिष्यामि M. 3,550. जवनो ऽभ्यपतत् M. 3,756. तं रामो ऽभ्यपतत् क्षिप्रं R. 2.34,18. वधायाभिपपातैनान् M. 1,5981. हरीणां सहस्रेण लंकामभ्यपतत् M. 3,16347.

— आ. 1) Advolare. पततः कांश्चिदपश्यड्डितायापततः Nalod. 1,21. Irruere. आपतत्येष दुष्टात्मा M. 1,5965. आपततां वेगः करिणां M. 3,2540. Aggredi, advenire. तान् शनैरापततः Bh. 3,48. M. 4,217. 2) Accidere. पापमापतितं महत् M.3,2564. — Caus. Cadere facit; Amittere. नात्ममापातयेत् Mn. 3,229.

- - अभ्या. Exsilire. अभ्यापतद्भीमः शयनात् M. 4.807.

- - समा. Adire, obtinere. हर्षं समापेतुः M.1, 7213. Coire cum femina. ताभिः सह समापेतुर्भर्तावृतौ M. 1,2461.

— उद्. Evolare. वितत्य पक्षौ नभ उत्पपात M. 1,1335. Exsilire. उत्पपातासनात्तूर्णं R. 2.34,16. M. 1,6019. 2,1490. 3.552.15780. मुहुरुत्पतते बाला मुहुः पतति विह्वला M. 3.2375. प्रपतन्त्युत्पतन्ति च R. 1.9,15.31 25. हया उत्पतन्त इवाकाशे M. 3,758. उत्पपात नभस्तलं Bh. 6,89.5,30. Exoriri. शब्दं भृशमुत्पतितं शुश्राव M. 1,6111. — Caus. Evolare facit. उत्पातयति पक्षिणः Rv. 48,5.

- - प्रोद्. Exsilire. प्रोदपाति नभस्तेन Bh. 15,106.

- - समुद्. Evolare. हंसाः समुत्पत्य M. 3,2093. Exsilire. आसनेभ्यः समुत्पत्य M. 3,2149.1,7946. समुत्पेतुः कषाघातैरश्वाः Bh. 14,10. हयोत्तमाः समुत्पेतुराकाशं M. 3,2794. Bh. 7,50.

— उप. Advolare. पतन्ति वयो वसतीरुप Rv. 25,4.

— नि. 1) Cadere, decidere. क्षितौ त्रिसंध्यो निपपात R. 2.13,20.72,17.75,39. M.3,2545.2810. Bh.15,27. सशब्दनिपतद्द्रुम° Bh. 8,131. सर्वे निपेतुरनलं क्षणात् M. 1.8291. शस्त्रं निपतेत् तपस्विनि R. 2.63,24. सकृदंशो निपतति Mn. 9,47. तस्या गात्रे निपतिता

दृष्टिस्तेषां M. 1,7708. 2) Incidere, accidere. मरणव्याधिशोकानां किमपि निपतिष्यति Hit. 1,3. 3) Desilire. उत्पतेदपि वाकाशं निपतेद्वा यथेच्छकं M. 3.11414. — Caus. 1) Injicere, jacere. न दण्डं निपातयेत् Mn. 4,164. 2) Dejicere. शिला निपात्यते क्षणेनाधः Hit. 2,44. सर्वे भूतले निपातिताः M. 3,631. trop. नो न्यपातयेद्व्यसने M. 3,1360. 3) Occidere, interficere. शीघ्रमेष निपात्यतां M. 1,6031. Hit. 2,116. 4) Apud grammaticos passivum निपात्यते etc. Derivari, formari. (De formatione eorum thematum usurpatur quæ ad nullas regulas referri possunt.) e. g. ज्योत्स्ना etc. इत्येते मत्वर्थे संज्ञायां निपात्यन्ते P. 5.2,114. sch. etc.

- - प्रणि. P. 8.4,17. Procumbere, prosternere se. (ad venerationem commonstrandam.) साष्टांगपातं प्रणिपत्य Hit. p. 54,19. प्रणिपत्य Mn. 11,205. R. 1. 38,2. M. 1,8122. प्रणिपतितो ऽस्मि हिताय भास्करं M. 3,159. कथं प्रणिपतेदयं M. 5,49.

- - विनि. Caus. Dejicere, cædere. शिरो ऽस्य विनिपात्यतां M.1,5279. Occidere. राज्यन्यं विनिपात्य Mn 11,127. R. 1.14.33. Hit. 4,60.

- - संनि. Convolare, concurrere. ततः संन्यपतन् सर्वे कौरवैः सह M. 3,14899. शतशः संनिपत्य M. 2,2003. — Caus. Congregare, convocare. त्वत्कृते मया राजानः संनिपातिताः M.3,2162. Rgh. 14,36.

— निस्. Evolare, excurrere. उरगसंघाताः पाण्डवस्य समीपतो (contra eum) निष्पेतुः M.1,8254. असंख्या मूर्तयस्तस्य निष्पतन्ति शरीरतः Mn. 12,15. 8,55.

- - अभिनिस्. Id. रत्नभासो गवाक्षजालैरभिनिष्पतन्त्यो गृहेभ्यः Bh. 1,8.

- - विनिस्. Id. तस्माद्वृक्षाद्विनिष्पेतुः कपिञ्जलाः M. 5,268. Effugere. शशवद्विनिष्पतेत् Mn. 7,106.

— परा. Avolare. पूर्णदर्वि परापत सुपूर्णा पुनरापत Yv. 3,49. श्येनो भूत्वा परापत Yv. 4,34. परा हि मे विमन्यवः पतन्ति वस्यइष्टये Rv. 25,4.

— परि. Concidere, cadere. पर्यपतन् भूमौ ह्यसुभिर्हयाः M. 3,2791.

— प्र. 1) Procurrere, prorumpere. प्रापप्तन्मारुतिस्तां चालासीत् Bh. 15,53. नेत्रेभ्यां प्रापतज्जलं M. 2,2184. सहस्राणि शराणां प्रापतंस्तत्र द्रोणस्य रथमन्तिकात् M. 4,1893. 2) Procidere, cadere. गर्ते मत्तः प्रपतति M.2,2159. प्रपतन्त्युत्पतन्ति च R. 1.9,15. प्रपतेद्वर्षीः M. 3,16038. प्रपताम्यल्पपुण्यः M. 1,3577. — Caus. Præcipitare, occidere. प्रपात्यमाना विध्वस्ताः शूलहस्तेन राक्षसाः M. 1,7632.

— वि. Caus. Jaculari. व्यपातयच्छरान् M. 4,1862.

— सं. Convolare, advolare, adire. संपतन्निव कामगः M. 3,2766.2,382. संपत्य तत्सभीडे Bh.5,31. संपेतुः शतसंघशः M. 3,1749. बहुशः संपतन्तीं त्वां जनः शंकेत दोषतः M. 3,2949.

2. पत्.

(Rd. 26,50.) Cl. 4. dep. पत्यते etc. Potentem esse, dominari. c. acc. यौ पत्येते Yv. 8,59. पृथिवीं पत्यमानः Vv. 18,8. यस्त्वा सुतावां आविवासति उग्रं तत्पत्यते शव इन्द्रो अंग illius vigor dominatur o Indra. (? illi vigorem largitur Indras; ohe! Rosen.) Rv.84,9. — Caus. पतयति. Potentem reddere. पतयन्मन्दयत्सखं (potentes lætosque reddens amicos.) Rv. 4,7. — पतीयति Denom. them. पति. Maritum cupere, desiderare. Bh. 4.19.

पुस्त्. बुस्त्.

(Rd. 32,52.) Cl. 10. act. पुस्तयति. बुस्तयति. 1) Venerari. 2) Spernere. — 3) (पुस्त्). Ligare. Vp.

मुस्त्.

(Rd. 32.87.) Cl. 10. act. मुस्तयति etc. Colligere, coacervare.

यत्.

(Rd. यती 2,29.) Cl. 1. dep. यतते, येते, यतिता. यतिष्यते, अयतिष्ट. Part. यत्त. Part. fut. यत्य P. 3.1,97.n. — Interdum act. apud epicos. — 1) Operam dare, adniti. यतमानाः परं शक्त्या त्रिदशैर्विनिसूदिताः M. 3,8814.1,5877. यतत् Bhg. 2,60. पृतनासु येतिरे Rv. 85,8. सुरसाता यतेते Vv. 93,5. द्रुतं यतस्व Bh. 12,4. Yv. 7,45. R. 1.62,22. c. inf. प्रतिकर्तुं यतमानः M. 1,6360. सर्वं यतिष्ये कर्तुं M. 3,2637. Mn. 9,6. Bh. 15,58. Rgh. 6,17.25. vel. c. loc. nom. abstracti. यतध्वं नलमार्गणे M. 3,2727. यतिष्ये तद्विनिग्रहे Bh. 5,29. नलस्यानयने यत M. 3.

Digitized by Google

2722. c. °अर्थं. e. g. शापस्य मोक्षार्थं यतामहे M. 1, 1591. c. dat. v. gen. यतति सिद्धये Bhg. 7,3. तस्यानृस्य यतावहे M. 1,8085. Part. act. यत्त. e. g. यत्तो भव R. 1.32,7.2.93,24. M. 1,1976.3,4010. यतित part. pass. अपनेतुं च यतितो न चैव शकितो मया M. 1,6015. (cfr. शक्). 2) c. मिथः Certare. यतन्ते मिथस्ते Vv. 76,5. 3) Eniti, procedere. यतते (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. हंसा इव श्रेणिशो यतन्ते Nir. 4,13. विशो न युक्ता उषसो यतन्ते Vv. 79,2. 4) Act. Excitare, incitare. जनं मित्रो यतति Vv.36,2. — Des. यियतिषते. Int. यायत्यते, यायत्ति. — Caus. यातयति, अयीयतत् et cl. 10. (Rd. 33,62.) 1) (परिभवः Xirasvami.) Superare, vexare, lædere. यातयति (ɔ: बधकर्मा) Nigh.2,19. अयातयन्त क्षितयो नवग्वाः Vexabant hostes pios. (? auxilio vocabant homines pii Indram. Rosen.) Spernere, vilipendere. Maitr. Parare. reprehendere.

— अधि. Obtendere, figere. वक्षःसु रुक्मां अधियेतिरे Rv. 64,4.

- - समा. Occupari, deditum esse. c. loc. प्राणाः समायत्ता ममैकपुत्रके M. 3,10481.

— निस्. Cl. 10. (प्रत्यर्पणे Vp. धान्यधनयोः प्रतिदाने Mdh.) Reddere, restituere. तस्मै न्यासं निर्यातयामास M.3,16596. ददामि ते वाम्यौ, कृतकार्येण भवता मम वाम्यौ निर्यात्यौ क्षिप्रं M.3,13182. (स्वामिने ऽपहृतं द्रव्यं) तन्निर्यात्य Mn. 11,164. 2) Trop. Solvere, desinere. वैर निर्यातयिष्यन्ति दुःखाय M. 2,2660. 3) Condonare, ignoscere. यमस्तस्य निर्यातयति दुष्कृतं क्षेत्रज्ञो यस्य तुष्यति M. 1, 3018. (opp. वियात°).

- - प्रतिनिस्. Reddere. न मे प्रतिनिर्यातयति (वाम्यौ) M. 3,13183.

— परि. Opprimi, urgi. दाशराज्ञे परियत्ताय विश्वत इन्द्रावरुणावशिक्षतं Vv. 83,8.

— प्र. Operam dare, adniti. यथा न भवति तथा प्रयतिष्यामहे Çak. 25,8. M. 1,2085.4754. विजेतुं प्रयतेतारीन् Mn. 7,198. Hit. 3,40. Bh. 19,5. प्रयतन्तु तस्य मार्गणे M. 3,2726. धर्मे, स्वार्थे प्रयतमानाः R. 1.58,21.2.39,7. प्रयतमानः सारथ्यर्थं M. 4,1205. तस्य मोक्षाय प्रयतध्वं M. 3,14944. राज्याय प्रयतेमहि M. 1,3734.

— प्रति. Cl. 10. Desinere, finire. c. acc. वैराणि प्रतियात्य M. 3,14728.

— वि. Cl. 10. Punire. न तुष्यति यस्य क्षेत्रज्ञः, तं यमः पापकर्माणं वियातयति दुष्कृतं M. 1, 3019. (opp. निर्यात°.)

युत् vide ज्युत्.

वस्त्.

(Rd. 33,10.) Cl. 10. dep. वस्तयते etc. Vastare, vexare, occidere.

वात्.

(Rd. 35,30.) Cl. 10. act. वातयति. Ventilare, ventum excitare. वातयति व्यजनेन पतिं पतिव्रता Kaç. Proficiscenti gratum, jucundum esse. Svaviter afficere. Ire.

वित्त.

(Rd. 35,78.) Cl. 10. act. वित्तयति. Relinquere, dare. ? Vp.

वृत्.

(Rd. वृतु 18,19.) Cl. 1. dep. et in fut. cond. aor. act. P. 1.3,92. वर्तते, ववृते, वर्तिता, वर्तिष्यते et वर्त्स्यति P. 7.2,59. अवर्तिष्ट et अवृतत. Ger. वर्तित्वा et वृत्वा. Part. वृत्त. Part. fut. वृत्य P. 3.1,110. — Apud epicos act. etiam in cæteris temp. Vd. impr. आवर्त्. conj. (perf.?) आववृत्यात् cfr. Caus. perf. (नि) वावृतुः.— 1. 1) Fieri, agi. निर्व्यात्रमिज्या ववृते Bh. 2,37. शान्तयो वर्तन्तां यथाविधि R. 1.11,14. पितरि ववृतिरे क्रियाः Rgh. 12,56. वर्तमाने महोत्सवे M. 3,1839.2550. वृत्ते संग्रामे राज्ञोः Hit. 4,1. Bh. 6,27. 2) Fieri, existere. यतिनां ब्रह्मनिर्वाणं वर्तते Bhg. 5,26. वर्त्स्यति सिद्धिः Bh. 8,67. — 2. 1) Verti, versari, agere. c. loc. उग्रं वर्तिष्यते यमः Bh. 16,7. वर्ते कर्मणि Bhg. 3,22. जीविते वर्तमानः M. 1,6123. तस्य तपसि वर्ततः M. 1,4308. रिपुस्थानेषु M. 1,5593. दहने स्वकर्मणां ववृते Rgh. 8,21.(20.) साहसे वर्तमानः Mn. 8,346. यावद्वर्त्स्यति पात्रेनानेन M. 3,202. 2) Commorari, esse. जगाम तत्र यत्रासौ वर्तते R. 1.18,4. देशो यत्र वर्ताम M. 3,12171. निकुञ्जे तस्य वर्तित्वा Bh.7,103. शिशुः पितुरङ्के सुसुखं वर्तते M. 3,1740. सर्वथा वर्तमानो ऽपि स योगी मयि वर्तते Bhg. 6,31. Bh. 8,68. 3) Esse, adesse. कान्तावस्था न सा वर्तति

साम्प्रतं M. 3,11229. यद्वाक्यं नारिनोक्तं वर्तते हृदि तस्या नित्यशः M. 3,16715. पितुः पुत्रो वर्तते वशे R. 2.67,9. गुणा भूतेषु वर्तन्ते M. 3,13927. 4) Vivere. वायुं समाश्रित्य वर्तन्ते जन्तवः Mn. 3,77. तस्यैवं वर्तमानस्य R.1.8,10. तृतीयायां प्रकृतौ वर्तता M. 2,1434.3,12412. Inde: part. वृत्त qui vixit, mortuus. श्रुत्वा पितरं वृत्तं R. 2.73,1. Mn. 9,195. 5) Se gerere, agere. त्वयि भगिन्यामिव वर्तते R. 2.73,9. M. 3,2284. यथा राजनि वर्तसे R. 2.52,33. M. 1,3259. गुरुवत्तेषु वर्तते M. 3,1461. Mn. 9,108. accusativo वृत्तिं addito: यथान्यायं वृत्तिं वर्तस्व मातृषु R. 2.58,18.73,8. वर्तामि यां वृत्तिं पाण्डवेषु M. 3,14666. वर्तसे वृत्तिमक्षुद्रां M. 2,152. R. 2.73,8. Pass. भरते वृत्तिर्वर्तितव्या राजवत् R.2.58,17. c. प्रति et acc. अधिकां ततो वृत्तिमवर्तन् पाण्डवान् प्रति M.1,4832. 6) Operam dare, agere. सर्वोपायं वर्तिष्ये विनिवर्तयितुं वनात् तं R.2.82,18. 7) Ire. वर्तते (गतिकर्मा) Nigh. 2.14. — Des. विवर्तिषते et विवृत्सति P. 1.3,92.7.2,59. Versari, esse velle. सीतान्तिके विवृत्सन् Bh. 8,67, — Int. वरीवृत्यते, वरीवर्त्ति, etc. P. 7.4,90-91. — Caus. वर्तयति, aor. अवीवृतत् et अववर्तत् P. 7.4,7. Vd. conj. (aor. ?) act. (आ) ववृत्यात् etc. med. (आ) ववृतीत. — 1. Facere ut quid fiat, existat; facere, agere. न वर्तितव्यमसंप्राप्तं Hit. p. 102,14. पुनर्वृत्तमवर्तयत् M. 2,2507. हस्तवर्तमवीवृतत् Bh.15,37. वर्तयतं दिवो बधं Vv. 104,4. Facere, conficere. त्वष्टा वज्रं सुकृतमवर्तयत् Rv. 85,9. Effundere (lacrymas). हर्षादश्रूण्यवर्तयत् M. 1,4468. R. 2.58,21. — 2. Facere ut quid versetur. 1) Commovere. वर्तयथा गुरु Rv. 39,3. 2) Degere (tempus.) कालं वर्तितवान् M. 1,7976. काश्युनावर्तयत् समाः Rgh. 19,4. रात्रिं कथंचिदिमां वर्तयामहे R. 2.53,4. 3) Vivere, vivum esse. अस्मिन् प्रव्रजिते राजा न चिरं वर्तयिष्यति R. 2.51,12.86,13.74,24.77,15. मयि पञ्चत्वमापन्ने कां वृत्तिं वर्तयिष्यति R. 2.63,30. 4) Vivere, vitam sustentare, ali. कथमुञ्छेन वर्तयेत् R. 2.24,2. Mn. 4,10. जलमात्रेण M. 3,2306. पुष्पमूलफलैः Mn. 6,21. भैक्षेण Mn. 2,188. शाकैर्वर्तयते M. 3,4071. देवतातिथिभृत्यानामवशिष्टेन वर्तये M. 3,13723. 5) Recitare, narrare. तदाख्यानं वर्तयिष्यावः R.1.5,4. एतत् ते कथितं किं भूयो वर्तयिष्यामि ते M. 1,4539. ते वर्तयिष्यामि महदाख्यानं M. 3,328. 6) Legere. part. वृत्तं=अधीतं P.7.2,26.— (Rd.33,108.) Cl. 10. act. वर्तयति. Loqui. Lucere.

— अति. 1) Antevertere, antecedere. वेदस्याध्ययनेन बहून्नृपानत्यवर्तत M. 3,10169. शर्मिष्ठयातिवृत्तास्मि M. 1,3451. 2) Transire, prætergredi. रथेन कोशलानत्यवर्तत R.2.50,10. 3) Violare, negligere. नियोगमतिवर्तितुं R. 2.21,42. नातिवर्तिष्ये (समयं) M. 2,693. 4) Lædere, offendere. भ्रातरं ज्येष्ठं को ऽतिवर्तितुमर्हति M. 2,2258. भार्यामतिवर्तेत R. 2.75,36. अपत्यलोभाद्या स्त्री भर्तारमतिवर्तते Mn. 5,161. गुणा अन्योन्यं नातिवर्तन्ते M. 3,13928. 5) Superare, relinquere. कथं त्रीन् गुणानतिवर्तते Bhg. 14,21. स दोषो न शक्यो ऽतिवर्तितुं M. 3,16679. 6) Intr. Præterire. शर्वरी सात्यवर्तत R. 2.51,20. नातिवर्तेत तत् क्षणं R. 1.32,2. 7) Differri, proferri. आषोडशाद्ब्राह्मणस्य सावित्री नातिवर्तते Mn. 2,38.

— अनु. 1) Sequi. तमनुवर्तिष्ये यथा सूर्यं सुवर्चला R. 2.30,30. M. 2,2052. अनुवत्स्यति तं सः M. 5,65. तान्येव वर्त्मान्यनुवर्तमानाः M.3,15690.14838. कच्चिद्धर्ममनुवर्तसे M. 3,1136. Mn. 6,93. Bhg. 3,21. कामं R.2.53,13. तच्छीलमनुवर्त्स्यन्ति मानुषाः M.3,13109. c. gen. सन्तो ऽसतां नानुवर्तन्ति M. 1,3580. 2) Petere, adire. प्रजास्तमनुवर्तन्ते समुद्रमिव सिन्धवः Mn. 8,175. 3) Obsequi. ताननुवर्तामि दिवारात्रं M. 3.14683. 4) Assentiri. ते तमन्ववर्तन्त कालचोदिताः M. 1,1799. 5) Prope accedere, similem esse. ते ऽन्ववर्तन् पितॄन् यशसा बलेन च M. 3,15910. 6) Expectare, timere. सङ्ख्ये भयं नानुवर्तन्ति सन्तः M. 3,16792.—Caus. 1) Vertere, provolvere. एवं प्रवर्तितं चक्रं नानुवर्तयतीह यः Bhg. 3,16. 2) Sequi, facere. यद्यद्भर्तानुयुञ्जीत तत्तदेवानुवर्तयेत् M. 4,105.

- - समनु. Sequi. सत्यं समनुवर्तस्व R. 2.14,8. भूमिर्नद्यो नगाः etc. कालं समनुवर्तन्ते यथा भावा युगे युगे M. 3,11231. युगं समनुवर्तामि M. 3,11233.

— अप. 1) Avertere se, discedere. तस्मादपावर्तत Rgh. 6,58. 2) Reverti. ज्ञात्वा तं क्षीणायुषमपावर्तत M. 1,1784. 3) Everti, subverti. अपवर्तते युग्मं Mn. 8,293.

Digitized by Google

— अभि. 1) Advertere se, adire. तेषां मुख्यान्यभ्यवर्तन्त येन याता M. 1,7707. एनमभिवर्तन्ते याचितारः R. 1.31,7. एवमाभाष्य तानभ्यवर्तत M. 3.11722. भार्यानभ्यवर्तत M. 1,4486. जाह्नवीमभिवृत्ता सरयूः R. 1.26,10. 2) Adversari, adoriri. अन्योन्यमभिवर्तेतां M. 1,1114. श्रान्तं तद्रक्षः सो ऽभ्यवर्तत M. 3,11518.4,578. 3) Intr. Appropinquare, advenire. जगामास्तं दिनकरो रजनी चाभ्यवर्तत R.2.48,26.62.19.

- - समभि. Adire. यवीयसः कथं भार्यां समभिवर्तेत M. 1,7261. Discedire, abire. (?) क्रोशमाना मृगा दृष्ट्वा समभिवर्तन्ते R. 2.28,8. Præterire. कालः समभिवर्त्स्यति R. 1.8,10.

— आ. 1) Advertere se, adire. आ वो ऽर्वाची सुमतिर्ववृत्यात् Rv. 107,1. Yv. 8.4. आवर्ततां कार्मुकवेगवाता सेना M.3,12589. अधर्मः शनैरावर्तमानः कर्तुर्मूलानि कृन्तति Mn. 4.172. M. 1,3333. (त्स्यं° errore typ.) पुनरावर्त्स्यतां द्विषां Bh. 6,43. 2) Reverti. आवृत्तानां गुरुकुलात् Mn.7,82. धेनुराववृते वनात् Rgh. 1,83.(82.)2.19. — Caus. 1) Advertere, vertere. आ ते मनो ववृत्याम मघाय Vv. 27,5. आ वां राजानावध्वरे ववृत्यां हव्येभिः Vv. 84,1. देवानां यज्ञियामरमतिं (locum) ववृत्याः Vv. 36,4. आववर्तदवसे वां Vv.85,4. इन्द्रं ववृत्यामवसे सुवृक्तिभिः Rv. 52,1. आ वल्गू ववृतीत हव्यैः Vv. 68,4. आ वां ववृतीय वाजैः Vv. 93.6. 2) Vertere, volvere. तूर्णमावर्तयेद्दिशः M. 1,2930. 3) Ad se trahere. मनांसि तस्य योधानामावर्तयिष्यति M. 5,117. 4) Effundere (lacrymas). अश्रूण्यावर्तयन्ती नेत्राभ्यां M. 3,336. आवर्तयन्त ते ऽश्रूणि नयनैः R. 2.47,16. 5) Intr. Vertere se. (med.) आवर्तयध्वं ह्यनुयात M. 3,15684.

- - अपा. 1) Averti. प्रतिग्रहादपावृत्तः M. 3, 4052. 2) Everti, irritum fieri. तां सुकृतां बुद्धिं कथं द्रक्ष्याम्यपावृत्तां R. 2.12,59.

- - अभ्या. Adire. अभि च आवर्त् सुमतिः Vv. 59,4. वातो अभ्यावृत्तः Yv. 8,58.

- - उपा. 1) Advertere, vertere se, adire. प्रदक्षिणमुपावृत्य M. 2,1621.3,4082. R. 1.33,17. श्राद्धमुपावर्तेत् पितॄन् M. 1.2318. 2) Avertere se. मार्गादुपावृत्य M. 3,4084. 3) Reverti. उपावृत्ते मुनौ R.2. 55.11. वनान्तरादुपावृत्तैः Rgh. 1,50.(49.) उपावर्तस्व M. 2,1046. R. 2.53,4. — Caus. Reducere. उपावर्तय पाण्डवान् M. 2,2671. R. 2.19,13.

- - पर्या. Reverti. पर्याववृते ऽश्रमाय M. 3. 10074. — Des. Circumvolvere velle. समानं चक्रं पर्याविवृत्सन् Vv. 63,2.

- - प्रत्या. Reverti. Bh. 9,12.

- - व्या. 1) Reverti. युगेष्वावर्तमानेषु धर्मो व्यावर्तते पुनः M. 3,11259. 2) Dividi. पन्था व्यावर्तते द्विधा M. 3,10855. — Caus. Evertere. वातविनिभग्ना द्रुमा व्यावर्तिताः पथि M. 3,12447. Trop. परं hostem. Rgh. 15,7.

- - समा. 1) Convenire. नरेन्द्रेषु समावृत्तेषु सर्वशः M. 3,16282. 2) Reverti. समावृत्तो यथाविधि Mn. 3,4. 3) Ad finem perduci. समावृत्तव्रतः M. 1. 3256. — Caus. Evertere, destruere. सं ते गावस्तम आवर्तयन्ति Vv. 79,2.

— उद्. 1) Erigi, extumescere. कल्पक्षयोद्वृत्तमर्णवाम्भः Rgh. 7,56(53). 2) Superbire. उद्वृत्तं लोकं दण्डेन शास्ति M. 1,1718. — Caus. Evertere, destruere. अग्निना लोकानुद्वर्तयन् M. 3,13608.16283.

— उप. 1) Adire, appropinquare. तमेव मनसा ध्यायन्त्युपावर्तत् सरिद्वरा M. 1,3850. 2) Reverti. अभ्यनुज्ञाय तमुपावर्तन्त M. 1,7821.2,1018.1,192.

— नि. 1) Reverti, redire. यस्मिन् गता न निवर्तन्ति भूयः Bhg. 15,4. कृतकृत्या निवर्तन्त नगरं प्रति M. 4,866. नाहत्वा तं निवर्तिष्ये पुरीं प्रति M. 3,785. निववृते महार्णवरोधसः पुरीं Rgh. 9,14. न निवर्तेज्जीवन् कश्चिन्ममोदरात् M. 1,3242. निवर्तध्वं न गन्तव्यं R. 2.45,14. M. 2,42.2671.3,2352. 8450. Ken. U. 14. Bhg. 8,21. Rgh. 7,64.61. Bh. 3,15.17.6,5. 15,60. निवर्ततु भवानितः M. 3,15755. R. 1.17,21. M. 3,37. निवावृतुः Rv. 105,10. Avertere se, recedere. रसो ऽप्यस्य निवर्तते Bhg. 2,59. 2) Abstinere se. c. abl. निवर्तेत मांसस्य भक्षणात् Mn. 5, 49. रूपादिबोधान्न्यवृतत् ते ध्यानं Bh. 1,18. Recusare. समाहूतो न शक्ष्यति निवर्तितुं M. 2,1720. आहूतो न निवर्तेयं M. 2,2047. Effugere. पापादस्मान्निवर्तितुं Bhg. 1,39. मृत्योर्न्यवर्तत M. 1,6760. Arceri, prohiberi. M. 2,1770. 3) Ad finem perduci, confici. निवृत्तः स स्वयंवरः M. 3,2242. अवेन्नास्य तस्य निवृत्तमिव Bh. 7,33. चतुर्दशसु वर्षेषु निवृत्तेषु

Digitized by Google

R. 2.52,28. 4) Desinere, desistere. c. abl. स्वकर्मभ्यो निवर्तन्ते Mn. 1,53. रणान्निववृते न Bh. 5, 102. निवर्तत शेषात् R. 2.78,24. et c. acc. निवर्तेरंस्तस्मात् संभाषणसहासने Mn. 11,182. Desinere, terminari, finiri. न निवर्तेत् क्रतुर्मम M. 1,2137.7673. इच्छासंपद्यतो नास्ति यत्रेच्छा न निवर्तते Hit. 1,176. 179. स्त्रियेषता निवर्तेत Mn. 11,185. c. abl. त्रयो धर्मा निवर्तन्ते ब्राह्मणात् क्षत्रियं प्रति (ɔ: B. non X. illis tenetur) Mn. 10,77.78. 5) Non fieri. आत्मनस्त्यागिनां निवर्ततोदकक्रिया Mn. 5,89. Excipi. वपनं व्रतानि च निवर्तन्ते संस्कारकर्मणि Mn. 11,151. 6) Irritum esse, refici. यस्मिन् विवादे कौटसाक्ष्यं कृतं तत् कार्यं निवर्तेत Mn. 8,117. 7) Versari. एवं तस्य बुद्धिर्दमयन्त्यां न्यवर्तत M. 3,2347. — Caus. 1) Facere ut quis revertatur, impellere ut revertatur. निवर्तयामास भरतं R. 1.1,37. Rgh. 2,3. भटान् न्यवीवृतत् Bh. 15,21. 2) Reducere. निवर्तयिष्यामि भ्रातरं वनात् R. 2.73,22. सान्त्वेन धनञ्जयं निवर्तयत M. 1,7972. निवर्तयामि चौरहस्ताद्धनं तव M. 1,7764. निवर्त्य कृच्छ्रात् पाण्डवान् M. 2,45. 3) Retinere. ह्रियमाणानि विषयैरिन्द्रियाणि निवर्तयेत् Mn. 6,59. वसूनि निवर्तयिष्यन् रामं नृपः संगिरमाणः Bh. 3,8. 4) Facere ut desistat. निवर्त्य तपसस्तौ M. 1,7644. 5) Arcere. न्यवर्तयत् न चिकीर्षुं जगत्क्षयं Bh. 6,40. M. 2,1770. 6) Repellere. दैवं पुरुषकारेण निवर्तयितुं R. 1.58,24. 7) Perficere, conficere. यज्ञं निवर्तयामास R. 1.42, 25. तस्य निवर्त्य कर्तव्यं Bh. 6,142. 8) Radere, tondere. निवर्तयामि Yv. 3,63. (निपूर्वो वृतिर्मुण्डनार्थः sch.)

- - प्रतिनि. Reverti. पुनः प्रतिनिवर्त्स्यथ M. 1,6941. प्रतिनिवृत्तः M. 1,6761. Avertere se. अतिथिर्यस्य भग्नाशो गृहात् प्रतिनिवर्तते Hit. 1,56.

- - विनि. 1) Reverti. ते सर्वे विनिवर्तन्तां M. 3,8451. Avertere se, recedere. विषया विनिवर्तन्ते निराहारस्य देहिनः Bhg. 2,59. देवनाद्विनिवर्तस्व यदि ते विद्यते भयं M. 2,2046. 2) Desinere. सपिण्डता पुरुषे सप्तमे विनिवर्तते Mn. 5,60. तेषामद्य शौण्डीर्यं विनिवर्तते R. 2.73,19. Bhg. 15,5. — Caus. 1) Reducere. तं विनिवर्तयितुं वनात् R. 2. 82,17.18. 2) Irritum reddere. यत्रोपधिं पश्येत् तत् सर्वं विनिवर्तयेत् Mn. 8,165. शापो ऽयं विनिवर्त्यतां M. 1,1001.

- - संनि. Una reverti. निवर्तिते ऽपि सुहृद्गणे राजनि नैव ते संनिवर्तन्ते R. 2.45,2. Reverti. ते युद्धे संन्यवर्तन्त M. 3.12231. अकामाः संन्यवर्तन्त M. 3,40. R. 1.42,4. संनिवर्त रणेनाशु M. 3. 746. — Caus. Arcere, prohibere. अतिप्रसक्तिं मनसा संनिवर्तयेत् Mn. 4,16.

— निस्. 1) Perfici, peragi. निर्वर्तेतास्य कर्तव्यता नृभिः Mn. 7,61. निरवर्त्स्यन्न वेदान्तो Bh. 8,69. वैश्वदेवे निवृत्ते Mn. 3.108.9,62. M. 1,4067. P. 4.2,68. Effici, confici. कर्मनिर्वृत्तैः फलैः Rgh. 17, 18. 2) Desinere, non fieri. निर्वर्त्स्यत्यृतुसंघातः Bh. 16,6. — Caus. 1) Perficere, peragere. अभिषेकं प्रारब्धं निर्वर्तयामासुः Rgh. 14,7. विवाहदीक्षां निरवर्तयत् Rgh. 3,33.11,32(30). पितृयज्ञं निर्वर्त्य Mn. 3, 122. प्रतिज्ञां मम निर्वर्तयितुमर्हसि R. 1.68,11. निर्वर्त्यते यैरभिषेकः Rgh. 5,8. 2) Producere, procreare. मुखबाहूरुपादतो ब्राह्मणं क्षत्रियं वैश्यं शूद्रं च निरवर्तयत् Mn. 1,31.

— परा. Reverti. परावृत्तेषु शिष्येषु Çak. 108, 13. M. 3,11721.

— परि. Circumverti, circumvolvi. चक्रवत् परिवर्तन्ते दुःखानि च सुखानि च Hit. 1,164. Circum, huc illuc versari, esse. रथसहस्राणि युयुत्सूनां मया सार्द्धं पर्यवर्तन्त M. 3,12230. दुःखार्त्तः परिवर्तते R. 1.9,42. M. 1,1498. तस्यांके परिवर्तन्ती R. 2.96. 17. (ब्राह्मणः) पृष्ठतः परिवर्तन्त्यां पश्चिमं निःसृतं मुखं M. 1,7704. — Caus. Commutare. परिवर्तनीय = निमातव्य Kull. ad Mn. 10,94.

- - विपरि. Circumverti, circumvolvi. भूमौ विपरिवर्तेत Mn. 6,22. R. 2.72,26. हेतुनानेन जगद्विपरिवर्तते Bhg. 9,10.

- - संपरि. Circumvolvi, versari. एषा ह्यस्य प्रीतिर्हृदि संपरिवर्तते R. 2.1,24. कार्यं मे कांक्षितं किंचिद्धृदि °वर्तते M. 1,5216. भयं हृदि M. 3,1436.— Caus. Circumagere. रथादिमुच्य हयान् संपरिवर्त्य R. 2.45,33.

— प्र. 1) Procedere, progredi. द्रष्टुं रावणं प्रावृतद्गृहात् Bh. 15,7. संख्ये प्रावर्तिष्ट Bh. 9,58. द्यूतं प्रवर्ततां भूयः M. 3,2298. ततः क्रूरं प्रवर्त्स्यति M.

Digitized by Google

2,657. 2) Ratum fieri, esse. तस्यैवाज्ञा प्रवर्ततां R. 2.58,20. 3) Existere, oriri. मत्तः सर्वं प्रवर्तते Bhg. 10,8. समीक्षमाणः स तां तस्य कामः प्रववृते M. 1,4871. Hit. 1,179. Bh. 15,26.3,16. प्रज्ञानं प्रवर्तते Mn. 3.61. 4) Fieri. कौशिकी सा प्रवृत्ता R. 1.35,8. 5) Incipere. c. acc. v. inf. वाहूत्क्षेपं रोदितुं च प्रवृत्ता Çak. 108.15. Initium capere. यदा सूर्यश्च चन्द्रश्च तथा तिष्यबृहस्पती एकराशौ समेष्यन्ति ततः प्रवर्त्स्यति कृतं M. 3,13099. ओमित्युदाहृत्य क्रियाः प्रवर्तन्ते ब्रह्मवादिनां Bhg. 17,24.1,20. एवं प्रवृत्ते युद्धे M. 4,1816. Rgh. 12,72. R. 1.60.8. गन्तुं प्रवृत्ते Bh. 14.95. 6) Versari. न तस्य कामः कामेषु पापकेषु प्रवर्तते M. 3,1877. दिव्ये गेये प्रवृत्ते M. 3,1813. 7) Se gerere. मयि मिथ्या प्रवर्तसे M. 3,2414. — Caus. 1) Projicere, jacere. प्रावीवृततां शरजालानि Bh. 15,90. 2) Producere, procreare. प्रावर्तयथो भुवनानि M. 3,13982. प्रवर्तय दिवो अश्मानं Vv. 104,19. 3) Fingere, invenire. नाहं धर्ममपूर्वं ते प्रतिकूलं प्रवर्तये R. 2.21,35.

— — अभिप्र. Illabi, influere. यत्र गंगां यमुनाभिप्रवर्तते R. 2.54.2. Versari. कर्मण्यभिप्रवृत्तः Bhg. 4,20.

— — संप्र. Aggredi. दुःखं यतद्भिः शरीरं कारणैः संप्रवर्तते M. 3,68. Fieri. संप्रवृत्ते महोत्सवे M. 3,3063. तस्य स्वपतः संवत्सरस्य पर्यन्ते निःश्वासः संप्रवर्तते M. 3,13537. Esse, adesse. न द्वेष्टि संप्रवृत्तानि न निवृत्तानि कांक्षति Bhg. 14,22. Versari. संप्रवर्तन्त विनाशने M. 3,8737.

— प्रति. Adire. नाधर्मेणागमः कश्चिन्मनुष्यान् प्रतिवर्तते Mn. 1.81. (alii: उपव°).

— वि. Circumverti, circumvolvi. अहश्च कृष्णं अहरर्जुनं च (ɔ: nox et dies) विवर्तेते Nir.2,21. विवर्तन् मुहुर्मुहुः M. 3,11953. विवृत्तपार्श्वं नृत्यं Bh. 2,16. Versari, aggredi. राक्षसाः कौन्तेयं न विवर्तेयुरन्तिकं M. 3,8438. — Caus. Circumvolvere. उपमं विवर्तयन्ती रजसी Vv. 80,1.

— सं. Fieri. स्विन्नांगुलिः संववृते कुमारी Rgh. 7,22(19). मर्त्या अमर्त्याः संवृत्ताः M. 1.7280.3, 2735. Esse, adesse. मृगयां गो गन्तुमिच्छा संवर्तते भृशं M. 3,14839. — Caus. Perficere, peragere. संवर्तयित्वा तत्कर्म R. 1.15.17. यज्ञं R. 1.42,22.

वावृत्, 2. वृत्.

(Rd. वावृतु s. वृतु 26,51.) Cl. 4. dep. वावृत्यते, वृत्यते (alii etiam cl. 1. वर्तते) etc. Eligere, expetere, amare. वावृत्यमानासौ राजशार्दूलं त्वयि क्षत Bh. 4,28.

श्च्युत्, श्चुत्.

(Rd. श्च्युतिर्, श्चुतिर् 3.4.) Cl. 1. act. श्च्योतति, चुश्च्योत etc. श्चोतति etc. — (च्युतिः) Stillare, fluere. चुश्च्योत प्राणिनां रक्तं Bh. 14.40. अश्च्योतद्रुधिरं Bh. 17,77. c. acc. Effundere. रक्तमश्च्योतिषुः क्षुण्णाः Bh. 15,51. अश्च्योतन् शोणितं Bh. 17,62. त्रयः कोशासो मध्वः श्चोतन्ति (nubes aquam) Vv. 101.4. श्चोतन्ति कोशा उप वो रथेषु Rv. 87.2. श्चोतति (गतिकर्मा) Nigh. 2,14.

— प्र. Id. रक्तं प्रचुश्च्युतुः क्षुण्णाः Bh. 14.79.

श्वर्त् s. स्वर्त्.

(Rd. श्वर्त s. श्वर्त s. स्वर्त. 32,79.) Cl. 10. act. श्वर्तयति s. स्वर्तयति etc. — 1) Ire. 2) In miseria vivere.

श्वित्.

(Rd. श्विता 18,2.) Cl. 1. dep. श्वेतते, शिश्विते, श्वेतिता, श्वेतिष्यते, अश्वेतिष्ट et अश्वितत्. Part. श्वित्त. Part. imps. pass. श्वित्त et श्वेतित P. 7.2.16.17. — Albere, album esse. — श्वेतयते est denom. thematis श्वेताश्व = श्वेताश्वमाचष्टे. तेनातिक्रामति वा Rd. 35,86.

संस्त्, शंस्त् vide सस्.

Digitized by Google

थ

अर्थ.

(Rd. 35,51.) Cl. **10.** dep. अर्थयते, आर्तयत etc. Petere, postulare. तमर्थयांचक्रे योद्धुं Bh.14,88. वैन्यं गत्वार्थयस्व धनं M. 3,12681. राज्यमर्थितव्यं यथा M. 3,3038. Etiam cl. **1.** dep. तमभिक्रम्य सर्वे ऽथ वयं याचामहे वसु M. 3,8613. अर्थापयति denom. thematis अर्थ P. 3.1,25.n.

— अभि. Solicitare, expetere, petere. c. 2. acc. अभ्यर्थयेथा देवेशममोघार्थं M. 3,16990. अवकाशमुदन्वान् रामायाभ्यर्थितो ददौ Rgh. 4,58. Mn. 2,189. Bh. 6,3.

— कद्. 1) Vilipendere, spernere. कदर्थितस्य बुद्धेर्विनाशः Hit. 2,66. cfr. कदर्थीकृत्य स राक्षसान् M. 3,11381. Vexare. शरैः कामस्य कदर्थ्यमानः Naish. 8,75.

— प्र. (Etiam act. quod grammatici pro denominativo habent.) — 1) Appetere, cupere. c. acc. ऐन्द्रं प्रार्थयते स्थानं M. 3.10916. आमिषं भूमौ प्रार्थयन्ति यथा खगाः प्रार्थयन्ति जनास्तथा स्त्रियं M. 1, 6154.7722.3,2660. Bh. 21,3. Rgh. 7,67(64). अवग्राहे वृष्टिं प्रार्थयन्त Bh. 7,48. स्त्रियो नरं गवस्तृणमिव प्रार्थयन्ति नवं नवं Hit.1,189. अर्जुनेन विनाशं तव प्रार्थयानो रणे M. 3.16989. c. inf. आदातुमस्य वित्तानि प्रार्थयन्ते M. 3,1037.14259. Cupere, amare. पार्थं प्रार्थय M. 3,1849. 2) Petere, rogare. c. acc. rei et pers. रामं धनं प्रार्थये M. 1,5126. मां यज्ञैरिष्ट्वा स्वर्गतिं प्रार्थयन्ते Bh. 9,20. तं प्रार्थयांचक्रे प्रियाकर्तुं Bh. 4,19. राजानं प्रार्थयिष्यति मे कन्यां दातुमर्हसि R. 1.10,4. कामान् छन्दतः प्रार्थयस्व Kat.U. 1.1,23. c. abl. pers. कामं प्रार्थयसे यं मत्तः M. 1,8127.

- - अभिप्र. Appetere, cupere. यदभिप्रार्थितं मया R. 2.11,3.

- - संप्र. Id. इमे तैः संप्रार्थिता हन्तुं M. 5, 18. संप्रार्थयामास नगेन्द्रवर्यं M. 3,12334.

— प्रति. In proelium evocare. संख्ये प्रत्यर्थयत रावणं Bh. 6,25. (= प्रत्यर्थिनं कृतवत्.)

— सं. Æstimare, existimare. भवता समर्थये वीर्यभृंगमिव भग्नमात्मनः Rgh. 11,71(72). नान्यं दैवात् समर्थये R. 2.22,18. Facere, collocare. अपत्योत्पादने यत्नं समर्थय M. 1,4666.

कथ.

(Rd. 35,1.) Cl. **10.** act. कथयति, अचकथत् P. 7.4,93. Ger. °कथय्य P. 6.4,56. etiam dep. — Çakatayana etiam कथापयति. — Narrare, exponere. ते कथयिष्यामि महदाख्यानं M. 1,2206. रामस्य वृत्तं R. 1.2,35. विस्तरेण कथयस्व, न मे तृप्तिः कथ्यमानेषु वन्धुषु M. 1,4188.2205. 3,13180. अकीर्तिं भूतानि कथयिष्यन्ति Bhg. 2,34.10,18. Bh.16,14. मातरं पितरं कुलं कथयस्व M. 1,5410.8310.3,2136. सभाः कथयताः M.2,279.276 .part. præs. कथयत् Bhg.18,75. इमानि वाक्यानि कथयानः पुनः पुनः M. 3,2906. Part. pass कथ्यत् M. 3,636. Colloqui. कथयित्वा तेन चिरं सह जगाम स्वगृहं R. 2.57,1. M. 3,2687.

— सं. Narrare. संकथयांबभूव धर्मानिलेन्द्रप्रभवान् M. 3,14745.

कत्थ्.

(Rd. 2,36.) Cl. 1. dep. कत्थते, चकत्थे, कत्थि-

Digitized by Google

ता etc. Pass. कत्थ्यते. — Gloriari. किं ते कत्थितेन कृत्वैतत् कर्मणा सर्वं कत्थ्येथाः M. 1,5995.3, 2819. कत्थिष्यते न कः Bh. 16,4. कत्थमानः M. 4, 1252. c. nom. prædicati. कत्थसे सत्यवादी gloriaris ut veridicus R. 2.13,3.

— वि. Id. M.3,11635. c. instr. (de re aliq.) क्रियया विकत्थसे M. 2,2529. सौभाग्येन विकत्थसे R. 2.7,14.

कुथ्.

(Rd. 26,11.) Cl. 4. act. कुथ्यति, चुकोथ, कोथिता, कोथिष्यति, अकोथीत्. — (दुर्गन्धः) Foetere, putere.

कुंथ्, क्रुंथ्.

(Rd. कुथि 3,6.) Cl. 1. act. कुन्थति, चुकुन्थ कुन्थिता etc. Lædere, occidere. Vexare, dolore afficere. (दुःखानुभावः Dgd.) Vexari, dolore affici. — (Rd. कुन्थ. कुथि, क्रुन्थ 31,42.) cl. 9. act. कुथ्नाति, चुकुन्थ etc. क्रुथ्नाति etc. — Dolore afficere, affici. s. Amplecti.

क्नथ्, क्लथ्.

(Rd. 19,38.40.) Cl. 1. act. क्नथति, क्लथति etc Caus. क्नथयति, क्लथयति. Occidere, lædere. cfr. क्रथ्.

क्रथ्.

(Rd. 19,39.34,19.) Cl. 1. act. क्रथति etc. — Caus. et cl. 10. (Rd. 34,19.) क्राथयति P.2.3,56. (et क्रथयति ?) aor. pass. अक्रथि et अक्राथि. Occidere, lædere. — (Rd. 32,13.) Cl. 10. act. क्राथयति etc. (पुनःपुनर्हृष्टीकरणं Dgd.) Iterum iterumque exhilarare. cfr. श्रथ्.

क्रुंथ् vide कुंथ्.

क्वथ्.

(Rd. क्वथे 20,16.) Cl. 1. act. क्वथति, चक्वाथ, क्वथिता, क्वथिष्यति, अक्वथीत् Decoquere. यवागूं क्वथितां सकृत् Mn. 6,20. — Caus. क्वाथयति. Fervefacere. जलाशयेषु तप्तेषु क्वाथ्यमानेष वह्निना M. 1,8219.

ग्रंथ्, ग्रथ् (?)

(Rd. ग्रन्थ 31,41.34,31.) Cl. 9. et 1. act. ग्रथ्नाति, ग्रन्थति. Perf. जग्रन्थ, plur. जग्रन्थुः et ग्रेथुः P. 1.2,6.n., ग्रन्थिता, ग्रन्थिष्यति, अग्रन्थीत्. Ger. ग्रन्थित्वा et ग्रथित्वा P.1.2,23. part. ग्रथित. Pass. refl. ग्रथ्नीते, ग्रन्थते, अग्रन्थिष्ट etc. P.3.1,89.n. (Rd. ग्रथ 34,19.) Cl. 1. act. ग्रथति et dep. ग्रथते (Rd. 2,35. Candragomi). — 1) Serere, nectere. कुसुमैर्ग्रथितां स्रजं Rgh. 8.35.(34.) ग्रथितमौलिरसौ वनमालया Rgh. 9,53.(51.) तोयधिं पूतं नभस्वद्भिर्ग्रन्थित्वेव स्त्वचः स्थितं Bh. 7,105. यमलोकमिवाग्रथ्नाद्राक्षसैर्हतैः Bh. 17,69. 2) Componere, scribere. तच्छ्लोककूटमद्यापि ग्रथितं सुदृढं M. 1,82. — Caus. s. cl. 10. (Rd. 34,31.19.) ग्रन्थयति. Part. ग्रन्थित. — ग्राथयति (cfr. श्रथ्). — Serere, nectere, ligare. ग्रन्थयिष्ये विचित्राः स्रजः M. 4,262.

— उद्. Religare, solvere. लताप्रतानोद्ग्रथितैः केशैः Rgh. 2,8.

- - समुद्. Id. केशान् समुद्ग्रथ्य M. 2,241.

2. ग्रंथ्, ग्रथ्.

(Rd. ग्रथि, ग्रथ 2,35.) Cl. 1. dep. ग्रन्थते, जग्रन्थे etc. Part. ग्रन्थित. — ग्रथते etc. — शाठ्यं वक्रता वा Mdh. कुटिलीभावः कुटिलीकरणं च Dgd.) — Curvum esse. Scelestum esse. Curvare.

तुत्थ्.

(Rd. 35,84.f.) Cl. 10. तुत्थयति et तुत्थापयति etc. Tegere, operire.

नाथ्.

(Rd. नाथृ. णाथृ Vp. 2,5. cfr. P. 6.1,65.n.) Cl. 1. act. नाथति, ननाथ, नाथिता, नाथिष्यति, अनाथीत्. 1) Rogare, petere. नाथन्ति के न लोकनाथं Naish. 3,25. 2) Petere, appetere aliquid, optare. (इष्टार्थशंसनं Dgd.) med. P. 1.3,21. नाथते, ननाथे etc. c. gen. सर्पिषो, मधुनो नाथते P.2.3,55. धृत्या नाथस्व Bh. 8,120. 3) act. Dominum esse, dominari. 4) (उपतापः ०: रोगः Mdh. उपघातः Tarangini. दवः Vp.) Ægrotum esse. Vexare. Urere. अवतान्मा नाथितात् Yv. 5,9. (cfr. नाध्.).

— उद्. Expetere, rogare. उद्द्यामिवेत्तृष्णजो नाथितासः (solem pluviam rogantes) Vv. 33,5.

— उप. Rogare. राजानमुपनाथति P. 2.3,55.

पथ्.

(Rd. पथे 20,17.) Cl. 1. act. पथति, पपाथ, अपथीत्. Ire, proficisci. — (Rd. 32,20.) Cl. 10. act. पाथयति. Iacere, conjicere. Xirasvami. cfr. पृथ्.

Digitized by Google

पंथ्.

(Rd. पथि 32,39.) Cl. **10**. act. पन्थयति, अपपन्थत् (et cl. **1**. पन्थति). Ire, proficisci.

पुथ्.

(Rd. 26,12.) Cl. **4**. act. पुथ्यति, पुपोथ, पोथिता etc. Ferire, occidere.— Caus. पोथयति. Ferire, conterere. पोथयामास तान् सर्वान् M. 1,5021.3,545. महावृक्षान् पोथयन् M. 3,11106. तस्य पोथयामि पदा शिरः M. 4,643. — Loqui. Lucere. Rd. 33,102.

— वि. Caus. Id. अश्वानस्य व्यपोथयत् M. 4.1105.

पुंथ्, थुंथ्.

(Rd. पुथि s. थुथि 3,7.) Cl. **1**. act. पुन्थति s. थुन्थति etc. Occidere, ferire. Dolore afficere. Dolere.

पृथ् 1. प्रथ्.

(Rd. 32,20.) Cl. **10**. act. पर्थयति, प्राथयति etc. Iacere, projicere, extendere. cfr. 2. प्रथ्.

2. प्रथ्.

(Rd. 19,3.) Cl. **1**. dep. प्रथते, पप्रथे, प्रथिता etc. 1) Extendi. अर्णांसि पप्रथाना (extensa.) Vv.18,5. स पप्रथानो अभि पञ्च भूमा Vv. 69,2. त्रिषु लोकेषु प्रथितं ते यशः R. 2.61,2. यशो ऽस्य प्रथते Mn. 11,45. Augeri. आदितृत्सूनां विशो अप्रथन्त Vv. 33,6. 2) Celebrari, laudari. लोके वेदे च प्रथितः पुरुषोत्तमः Bhg. 15,18. उरु ते यज्ञपतिः प्रथतां Yv. 1,22. लोकेषु प्रथितं तपस्तस्य भविष्यति R. 1.8,9. तदाख्यया तीर्थं भुवि पप्रथे Rgh. 15,101. — Caus. प्रथयति, अपप्रथत् P. 7.4,95. 1) Extendere, expandere. स धारयत् पृथिवीं पप्रथच्च Rv. 103,2. Vv. 81,1. एष यशस्ते प्रथयिष्यति M. 1,4794. Augere. पप्रथद्यज्ञमस्मै Vv. 42,6. 2) Ostendere. मायामयान् मूर्द्ध्नो ऽपप्रथद्रणे Bh. 17,107. 3) Celebrare. अपप्रथद्गुणान् भ्रातुः Bh. 15,72. को न्वितल्लोके प्रथयेत् R. 1.4,1. 4) Est etiam denom. thematis पृथु. — (Rd.32,19.) Cl. **10**. act. प्राथयति. Celebrare. (Radix dubia.)

— अनु. Celebrare. एकपदीं भुवनानुप्रथन्तां Yv. 8,30.

— वि. 1) Amplius extendi, majorem esse. c. abl. दिवश्चिदस्य वरिमा विपप्रथे Rv. 55,1. 2) Divulgari. धृष्टद्युम्नो द्रोणमृत्युरिति विप्रथितं वचः M. 2,2667. — Caus. 1) Expandere. वि भूम्या अप्रथय इन्द्र सानु Rv. 62,5. 2) Celebrare. कुलोचितं विप्रथयन्तु कर्म M. 3,10277.

प्रोथ्.

(Rd. प्रोथृ 21,6.) Cl. **1**. act. et med. प्रोथति, °ते; पुप्रोथ, पुप्रोथे; प्रोथिता etc. 1) Sufficere, parem esse, resistere valet. c. dat. v. gen. पुप्रोथास्मै न कश्चन Bh. 14,84. नाप्रोथीदस्य कश्चन Bh. 15,40. 2) Hinnire, fremere naribus. प्रोथदश्वः Vv. 3,2. — Int. Hinnire, fremere. (अश्वैः) पोप्रुथद्भिर्जिगाय धनानि Rv. 30,16.

मथ्, मंथ्, मांथ्.

(Rd. मथे 20,18.) Cl. **1**. act. मथति, ममाथ, अमथीत्. — (Rd. मन्थ 31,40.3,5.) Cl. **9**. et **1**. act. मथ्नाति et मन्थति; ममन्थ, मन्थिता, मन्थिष्यति, अमन्थीत्. Ger. मथित्वा et मन्थित्वा P. 1.2,23. Pass. मथ्यते, part. मथित. — 1) (क्षोभणं) Agitare, peragitare. ततो निश्चित्य मथनं योक्त्रं कृत्वा च वासुकिं मन्थानं मन्दरं कृत्वा ममन्थुरमितौजसः R. 1.45,19. देवा मथितुमारब्धाः समुद्रं M. 1,1124. dep. मथ्नध्वमुदधिं M. 1,1111. Pass. रत्नधिर्ममन्थे Bh.2,39. समुद्रस्येव मथ्यतः (part.) M. 1,8223. 2) Agitando exitare, producere. c. 2. acc. अमृतमम्भोनिधिर्मथ्यते Mdh. गायत्रेण त्वा (अग्निं) छन्दसा मन्थामि Yv. 5,2. मथीयदीं (अग्निं) मातरिश्वा Rv. 71,4. 3) Agitare, vexare, dolore afficere. वाग्दुरुक्तं मम मथ्नाति हृदयं M. 1,3330. मथ्यमानेन दुःखेन हृदयेन सा M. 1,6113. मां मथ्नातीव मन्मथः M. 1,6555. 4) Conterere, destruere, occidere. तस्यामथ्नाच्चतुरो हयान् Bh. 17,41. अमन्थीत् परानीकं Bh. 15,46. रथं ममन्थ सहयं Bh. 14,36. मथितैराश्रमैः M. 1,7669. अमथ्नादन्यं परि श्वेनो अद्रेः Rv. 93,6. (Hisce duabus significationibus (हिंसाक्लेशयोः) præditam grammatici aliam ponunt radicem मथि s. मन्थ cl. **1**. act. et præter eam Vop. माथि cl. **1**. मान्थति etc.) — Des. मिमथिषति et मिमन्थिषति. Int. मामथ्यते et मंमथ्यते, मामत्ति et मांमंत्ति. Caus. माथयति et मन्थयति etc.

— आ. Agitare, vexare. हृदयान्यामामन्थेव जनस्य R. 2.26,2.

— उद्. 1) Exagitare, peragitare. उन्ममन्थ

महार्णवं M. 3,14227. शोकोन्मथितचित्तः M. 3,2340. 2) Abcidere, abscindere. शिरः शरीरान्मेलन्माथितास्मि (fut.) M. 3,10267. द्विपेनोन्मथिता त्वक् तरोः Rgh. 2,37. 3) Ferire, occidere. मृगान् बाणैरुन्मथ्य M. 3,1961.

— निस्. Peragitare. अमृतस्यार्थे निर्मथिष्यामहे जलं M. 1,1120. लोकं निर्मथ्य धात्रेदं रूपं कृतं M. 1,6547.

— प्र. 1) Agitare, vexare. नागवल्लिद्रोणानीकं प्रमथ्य M. 1,194. तं प्रामथत् M. 2,1029. प्रममाथ M. 3,16435. हयाः प्रामथ्नन्त दितेः सुतान् M. 3,12110. Inde: Ger. प्रमथ्य Cum vi, violenter. प्रमथ्यैनां हरेयुस्ते M. 1,6159. 3,10191. 2) Abscindere. खड्गेन कायाच्छिरस्तस्य प्रमथ्य M. 3,10267. प्रममाथोत्तमांगानि शरैः M. 1,8258. — Caus. Agitare, vexare. जगत् सर्वं प्रमाथितं M. 3,8769.

- - संप्र. Agitare, conturbare. संप्रमथ्येन्द्रियग्रामं M. 1,4876.7143.

- - वि. Destruere. पुरं त्वया विमथितं M. 3,12258.

मिथ्, मिन्थ्, मिद्, मेद्.

(Rd. मिथृ etc. 21,7.) Cl. 1. act. et med. मेथति, °ते; मेधति, °ते; मेदति, °ते etc. 1) Intelligere, scire. 2) Ferire, occidere. सं यन्महो मिथती स्पर्धमाने (i: महत्यौ परस्परं हिंसन्त्यौ सेने) Vv. 93,5. Cfr. मेथ्.

मेथ्, मेध्.

(Rd. मेथृ, मेधृ 21,7.) Cl. 1. act. मेथति, मेधति etc. 1) Obviam venire. न मेथेते न तस्थतुः सुमेके नक्तोषसा (med. non sibi obviam veniunt.) Rv. 113,3. 2) Conviciari, maledicere. न पूषणं मेथामसि सूक्तैरभि गृणीमसि Rv. 42,10. मेथतिराक्रोशकर्मा Nir. 4,2. 3) Ferire, occidere. 4) Intelligere, scire. cfr. मिथ्.

युंथ् vide पुंथ्.

लुंथ्.

(Rd. लुथि 3,8.) Cl. 1. act. लुन्थति etc. Ferire, occidere. Dolore afficere. Dolere.

विथ्, वेथ्, विध्.

(Rd. विथृ etc. 2,32.) Cl. 1. dep. वेथते, विविथे et विवेथे, वेथिता, वेथिष्यते, अवेथिष्ट etc. वेधते etc. — Petere, rogare.

व्यथ्.

(Rd. 19,2.) Cl. 1. dep. व्यथते, विव्यथे P.7.4,68. व्यथिता. व्यथिष्यते, अव्यथिष्ट. Act. etiam apud epicos. Vd. inf. (अ)व्यथिष्यै P. 3.4,10. व्यथिषत् aor. conj. — 1) Angi, moerere, moerore affligi. ज्वलितां श्रियं दृष्ट्वा विव्यथे M. 2,1801. तद्वचनं मरणोपमं श्रुत्वा न विव्यथे R. 2.19,1. Bh. 5,102. Rgh.14,72. दुःखितां दृष्ट्वा मम व्यथते हृदयं M 3,2675. हृदयं व्यथितं M. 3,2910. R. 1.8,20. नाधर्मेण जितः कश्चिद्व्यथते पराजये M. 2,2568. सन्तो न सीदन्ति न च व्यथन्ति M. 3,16791. 2) Timere, timore tremere. c. abl. व्याघ्राद्व्यथते Mdh. उप्मणो व्यथिषत् Yv. 6,18. मा व्यथिष्ठा युध्यस्व Bhg. 11,34. Bh. 16,45. Rgh.11,66. (67.) M. 3,2517. ते भग्नसंकल्पा विव्यथुः M. 3,717. हृदयं व्यथतीव मे M. 4,1453. 3) Pati, dolore angi. विव्यथे (i: दुःखं प्राप) Bh. 14,60. प्रलये न व्यथन्ति Bhg. 14,2. व्यथन् M. 2,2210. 4) Arescere. न स्यन्दते न व्यथते (i: न शुष्यति) न विनश्यति ब्राह्मणस्य मुखे हुतं Mn. 7,84. — Des. विव्यथिषते. Int. वाव्यथ्यते, वाव्यत्ति. Caus. व्यथयति, अविव्यथत्. Pass. aor. अव्यथि et अव्याथि. 1) Angere, moerore, dolore affligere. रथेनाविव्यथदरीन् Bh. 15,86. व्यथयन्ती मनो मम M. 2,1814. यं न व्यथयन्त्येते Bhg. 2,15. मन्मथायुधसंपातव्यथ्यमानमतिः Bh. 4,30. 2) Terrere. तस्य मूर्द्धनि चिच्छेद शालं सुग्रीवो न चैवाव्यथयत् M. 3,16418. 3) Abducere, avertere. व्यथयति सत्पथात् संपन्नं कं Bh. 10,36.

— प्र. Moerore, dolore angi. प्रविव्यथे राजा R. 2.18,41. प्रव्यथितं मनः M. 2,1436. Timere, timore tremere. दृष्ट्वाद्भुतं रूपं लोकत्रयं प्रव्यथितं Bhg. 11,20. भयेन प्रव्यथितं मनः Bhg.11,45. दृष्ट्वा परानाजौ मनः प्रव्यथतीव मे M. 4,1242.3.14331.

- - संप्र. Id. संप्रव्यथितचेतनाः R. 1.38,16.

श्नथ्.

(Rd. 19,37.) Cl. 1. act. श्नथति, शश्नाथ, श्नथिता etc. Ferire, occidere. श्नथति (वधे) Nigh. 2,19. श्नथिहि वज्रिञ्छ्नथिह्यमित्रान् (Impr.) Rv.63,5. नि दुर्ग इन्द्र श्नथिह्यमित्रान् Vv. 25,2. श्नथित् necator. Rv.57,2. Destruere, evertere. नव पुरो नवतिं च श्नथिष्ट (aor.) Vv. 99,5. — Des. शिश्नथिषति. Int. शाश्नथ्यते, शा-

Digitized by Google

श्नत्ति. Caus. श्नथयति, अशिश्नथत्. Occidere. श्नथयन्ननाभुवः Rv. 51,9. Vv. 82,6. Aor. ved. (conj.?) अशिश्नत् Vv. 28,3. (Alii hanc radicem c. repha scriptam (श्रथ्) præbent.)

श्रथ्.

(Rd. 34,17.) Cl. 10. et 1. act. श्राथयति et श्रथति etc. 1) Laxare, solvere, removere. तदर्यं शिश्रथन्तु (ɔ: अस्मत्तः aor. impr.) Vv. 93,7. एनांसि शिश्रथः कृतानि (aor. conj.) Rv.24,14. 2) Occidere. 3) Ligare, nectere. (var. lect. pro ग्रथ् Rd. 34,19.) — (Rd. 32,13.) Cl. 10. act. श्राथयति. Operam dare, adniti. Sæpe exhilarare. cfr. क्रथ्. — (Rd. 35,18. Cl. 10. act. श्रथयति. Laxum, debilem esse. — (Rd. 19,37.) Cl. 1. act. श्रथति etc. Interficere. (var. lect. pro. श्नथ् q. cfr.)

श्रंथ्.

(Rd. श्रन्थ 31,29.) Cl. 9. act. श्रथ्नाति, शश्रन्थ. plur. शश्रन्थुः et श्रेथुः P. 1.2,6. (Etiam in sing. शश्राथ Sk.146.b.6) श्रन्थिता, श्रन्थिष्यति, अश्रन्थीत्. Pass. refl. श्रथ्नीते, अश्रन्थिष्ट P. 3.1,89.n. 1) Solvere, liberare. 2) Sæpe exhilarare. 3) Nectere. ligare. (var. lect. Rd. 31,41.) — (Rd. श्रथि 2,31.) Cl. 1. dep. श्रन्थते, शश्रन्थे etc. (अश्लिष्टता गाधता च) Laxum, solutum esse. Tenuem, non profundum esse. — (Rd. श्रन्थ 34,31.) Cl. 10. et 1. act. श्रन्थयति, श्रन्थति etc. 1) Serere, nectere. 2) Ferire, interficere. Vp. (Cfr. श्रथ्.)

श्रुथ्.

(Rd. 35,18.) Cl. 10. act. श्रुथयति etc. Laxum. debilem esse.

अ

अद्.

(Rd. 24,1.) Cl. 2. act. अत्ति. Impf. आदत् P. 7. 3,100. perf. आद 2 sing. आदिथ tantum P. 7.2,66. fut. अत्ता, अत्स्यति. aor. deest. (cfr. घस्) P. 2. 4,37. Pass. अद्यते. Edere, comedere. श्येनः कपोतानत्ति Mn. 3,10581. Mn. 5,35. मांसमत्ति Mn. 5,55. देवा हविरदन्त्याहुतं Rv. 94,3. Mn. 7,129. अद्मो द्विजान् Bh. 2,34. अन्नमद्यात् Mn. 2,53.4,27. अद्धि पञ्चगव्यं Bh. 20,12. पिबतात्त Bh. 3,44. नरानत्स्यन्ति Bh. 16,32. अत्तुं मद्देन्द्रियं Bh. 5,11.7,84. Part. अदन् Mn. 5,30. Ep. impr. अदस्व var. lect. pro. खादय M. 3,2435. (cfr. Bopp. Nalus. 12,35.) Vd. prec. अदीमहि Yv. 3,58. Pass. अन्यैरद्यते Mn. 4,168. अनेनात्स्यामहे Bh. 7,82. Trop. Devorare, destruere. प्राणानिवात्तुमिच्छन्ति Mn. 4,28. शस्त्रैरादिथ शस्त्राणि Bh. 9,48. — Des. et Int. desunt. (cfr. घस्.) P. 2.4,37. — Caus. आदयति, °ते P. 1.3,89.

— वि. Exedere, corrodere. मूषो न शिश्ना व्यदन्ति माध्यः Rv. 105,8. Nir. 4,6. (Cfr. वी.)

— सं. Comedere. समदन्त्यामिषं खगाः Bh. 18,12.

अंद् vide अंत्.

अर्द्.

(Rd. 3,18.) Cl. 1. act. अर्दति, आनर्द, अर्दिता, अर्दिष्यति, आर्दीत्. 1) Ire, se movere. अर्दति (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. 2) Petere, rogare. c. 2 acc. Mdh. शरद्घनं नार्दति चातकोऽपि Rgh. 5,17.

Digitized by Google

3) Vexare. Inde: आर्त्त vexatus. Mn. 2,226. M. 3,2295. क्षुधार्त्तः M. 1,5931. 4) (Rd. 34,22) act et med. अर्दति, °ते. (Çakatay. dep. अर्दते.) Ferire, occidere. रक्षःसहस्राणि स आर्दीत् Bh. 12,56. Huc aut ad ऋद referendum est: ऋदन्तु = नश्यन्तु pereant. Vv. 104,24. — Des. अर्दिदिषति. Caus. et cl. 10. (Rd. 34,22.) act. (act. et med. s. dep.) अर्दयति (°ते), aor. आर्दिदत्. 1) Vexare. सुरगणमर्दयन् M. 1,1182. धनपार्दिदद्दैत्यपुरं Bh. 2,42. येरर्द्यमानास्तपस्तप्यन्ति M. 3, 11255. क्षुधार्दितः M. 1,5929. व्यसनेनार्दितः M. 3, 2505. 2) Ferire, occidere. अर्दयति Nigh. 2,19. विचरन्तो ऽर्दयन् (impf.) सिंहव्याघ्रमहोरगान् R. 1. 16,30. सर्पवत् सिंहमार्दिदत् तं Bh. 15,90. अभ्यर्णो ऽभ्यर्णानार्दिदत् Bh. 9,19. शाल्वबाणार्दिते तस्मिन् M. 3,717. Vd. aor. अर्दयीत् P. 3.1,51.

— अति. Valde vexare. अत्यार्दीद्बलिनः पुत्रं Bh. 15,115.

— अभि. Vexare, affligere. अभ्यर्दसि मां सुदुःखं R. 2.21,55. अभ्यर्दित. Vexatus. M. 1,4116. अभ्यर्ण. Propinquus. P. 7.2,25. Bh. 9,19. Rgh. 2,32.

— नि, वि. Part. न्यर्ण, व्यर्ण Vexatus. P. 7.2,24. व्यर्ण Bh. 9,19.

— सं. Part. समर्ण Vexatus. P. 7.2,24. — Caus. Vexare, ferire. तं वत्सदन्तैः पार्श्वे समार्दयत् M. 3,11721. यन्तारमस्य त्रिभिर्बाणैः समार्दयत् M. 3,761.

इन्द्.

(Rd. इदि 3,26.) Cl. 1. act. इन्दति, इन्दांचकार, इन्दिता etc. Summo imperio frui. — Kaçyapa eam flexioni subjectam esse negat. Inde: इन्द्र.

उन्द्.

(Rd. उन्दी 29,20.) Cl. 7, act. उनत्ति, उन्दांचकार, उन्दिता, उन्दिष्यति, pot. उन्द्यात्, prec. उद्यात्, aor. औन्दीत्, part. उन्न et उत्त (?) P. 8.2,56. cfr. P. 8.2,61. Uvidum reddere, madefacere. दक्षिणं गोदानं वितार्येनत्ति Kat. S. Yv. 4,1. उदकं कस्मादुनत्ति Nir. 2.24. — Des. उन्दिदिषति P. 6.1,3. — Caus. उन्दयति, औन्दिदत्.

— वि. Id. पर्जन्येन पृथिवीं व्युन्दन्ति Rv. 38,9. उदभिर्व्युन्दन्ति भूम Rv. 85.5.

उर्द्.

(Rd. उर्द s. ऊर्द 2,19.) Cl. 1. dep. ऊर्दते, ऊर्दांचक्रे, ऊर्दिता, ऊर्दिष्यते, और्दिष्ट. Des. ऊर्दिदिषते. Caus. ऊर्दयति. — (मानं = मितिः, परिमाणं Vp. Dgd. = सुखं Samanta). 1) Metiri. s. Bene vivere, felicem esse. 2) Ludere, jocari. 3) Gustare.

कंद्, कद्.

(Rd. कदि 3,33.) Cl. 1. act. कन्दति, चकन्द etc. 1) Vocare, clamare. 2) Lamentari, flere. — (Rd. कदि s. कद 19,10.) Cl. 1. dep. कन्दते, s. कदते Caus. क्रन्दयति, aor. pass. अकन्दि et अकान्दि; कदयति, अकदि et अकादि. 1) Confundi, perturbari, moerere. 2) Confundere, perturbare. (cfr. क्रंद् et कुंद्.)

कर्द्.

(Rd. 3,22.) Cl. 1. act. कर्दति etc. (कोष्ठः) Pedere.

कुद् vide कुंद्.

कूर्द्.

(Rd. कुर्द s. कूर्द 2,20.) Cl. 1. dep. कूर्दते P. 8. 2,78. चुकूर्दे, कूर्दिता, कूर्दिष्यते, अकूर्दिष्ट. etc. (Candra vult कुर्दते etc.) Ludere, jocari. चुकूर्दिरे Bh. 14,9.77. अकूर्दिष्ट Bh. 15,45.

क्रंद्, क्रद्.

(Rd. क्रदि 3,34.) Cl. 1. act. क्रन्दति, चक्रन्द, क्रन्दिता etc. 1) Flebiliter clamare, lamentari, flere. चक्रन्द क्रोधविह्वला Bh. 5,5. रामेति चक्रन्दुः Bh. 14,48.3,28. मा पितः क्रन्द मा मातः M. 1,6201. निशम्य क्रौञ्चीं क्रन्दतीं R. 1.2,17. चक्रन्द विग्ना कुररीव Rgh. 14,68. अक्रन्दीत् Bh. 15,95. Flebiliter petere. क्रन्दति शरणं Urv. 2,6. 2) Clamare, fremere, (hinnire). क्रन्ददश्वः Rv. 36,8. Nir. 2,27. — (Rd. क्रदि, क्रद 19,11.) Cl. 1. dep. क्रन्दते, क्रदते etc. Confundi, moerere. तां क्रन्दमानामत्यर्थं कुररीमिव वाशतीं M. 3,2382. Confundere, perturbare. — Des. चिक्रन्दिषति, °ते etc. Int. चाक्रन्द्यते, चाक्रन्ति etc. In ved. कनिक्रत् part. præs. P. 7.4,65. — Caus. क्रन्दयति. Facere ut sonet. अक्रन्दयो नद्यः Rv. 54,1. aor. ved. अचिक्रदत् Sonat, vociferatur, vocat. स्तनयन्नचिक्रदत् Rv. 58,2. अचिक्रदद्वृषभः Vv. 36,3. वृष स्तोमो अचिक्रदत् Vv. 20,9.

Digitized by Google

— अभि. Sonare, clamare. त्वं भुवना जनयन्नभिक्रन् जातवेदः Vv. 5,7.

— आ. Vocare. आक्रन्दद्धीमसेनं येन यातो महाबलः M. 3,11461. Lamentari. आक्रन्दिषुः Bh. 15,50. आक्रन्दमानां संश्रुत्य M. 3,2388. — Caus. s. cl. 10. act. (Rd. 33,51.) आक्रन्दयति. Continuo, sine intermissione clamare. (?).

क्लंद्, क्लद्.

(Rd. क्लदि 3,35.) Cl. 1. act. क्लन्दति, चक्लन्द etc. 1) Vocare, clamare. Lamentari, flere. — (Rd. क्लदि, क्लद 19,10.) Cl. 1. dep. क्लन्दते, क्लदते etc. Confundi, moerere. Confundere, perturbare. (cfr. कंद् et क्रंद्.)

क्लिद्.

(Rd. क्लिद् 26,132.) Cl. 4. act. क्लिद्यति, चिक्लेद, क्लेदिता et क्लेत्ता, क्लेदिष्यति et क्लेत्स्यति, अक्लिदत्; क्लेदित्वा, क्लिदित्वा, क्लित्त्वा; part. क्लिन्न. — Madescere. सुवेशं पुरुषं दृष्ट्वा योनिः क्लिद्यति नारीणां Hit. 1,110. लुठन्ति भूमौ क्लिद्यन्ति Bh. 18,11. अस्रैः क्लिन्नमुखः M. 1,5359. R.1.42,20. — Des. चिक्लेदिषति, चिक्लिदिषति, चिक्लित्सति. Int. चेक्लिद्यते, चेक्लेत्ति. Caus. क्लेदयति, अचिक्लिदत्. Madefacere. नैनं क्लेदयन्त्यापः Bhg. 2,23. रक्तैरचिक्लिदद्भूमिं Bh. 15,48.

— परि. Madescere. उदकपरिक्लिन्न R. 1. 48,24.

क्लिंद्.

(Rd. 3,36.2,14.) Cl. 1. act et dep. क्लिन्दति, °ते etc. (शोचनं). Moerere, lamentari, flere.

क्षद्.

(Rd. vedica.) Cl. 1. dep. (शकलीकरणे भक्षणे च Sk. 196.a,4.) 1) Frangere, dissecare. शतं मेषान् वृक्ये चक्षदानं Rv.116,16. 2) Edere, comedere. होतेव क्षदसे प्रियं Rv. 25,17. उक्षाणं वा वेहतं वा क्षदन्ते (इति ब्राह्मणात्) Sk. Cfr. Sautr.

क्षुद्.

(Rd. क्षुदिर् 29,6.) Cl. 7. act. et med. क्षुणत्ति, क्षुन्ते; चुक्षोद, चुक्षुदे; क्षोत्ता; क्षोत्स्यति, °ते; aor. अक्षुदत्, अक्षौत्सीत्, अक्षुत्त. part. क्षुण्ण. — Conterere, comminuere, frangere. क्षुणत्सि सर्पान् पाताले Bh. 6,36. ते तमक्षौत्सुः पादैः Bh. 15,43. अक्षुणद्गात्रिकुञ्जरं Bh. 17,66. क्षुण्ण R. 1.8,9. Bh. 4,42. — In vedis cl. 1. उत क्षोदन्ति रोदसी महित्वा Vv.58,1. क्षोदति (गतिकर्मा). Ire. Nigh. 2,14. — क्षोदयति est denom. thematis क्षुद्र. Vilipendere, contemnere. क्षोदयन्ति नः क्षुद्राः Bh. 18,26.

— प्र. Conterere, frangere. तस्य प्रचुक्षोद गदयांगं Bh. 14,33.87. प्रक्षुण्ण Bh. 12,17.

— सं. Id. क्षोदान् संचुक्षुदुः R. 2.80,10.

क्ष्विद्.

(Rd. ञिक्ष्विदा 26,134.18,4.) Cl. 4. act. क्ष्विद्यति, चिक्ष्वेद, क्ष्वेदिता et cl. 1. dep. (?) क्ष्वेदते, चिक्ष्विदे etc. Part. क्ष्विण्ण P. 7.2,16. et क्ष्वेदित P. 1.2,19. 1) Ungui, sudare; amare. 2) Effundere, solvere, largiri. 3) Cfr. क्ष्विड्.

खद्.

(Rd. 3,13.) Cl. 1. act. खदति, चखाद etc. 1) Firmum, fixum esse. (=वद्). 2) Occidere, ferire. 3) Comedere. (= खाद्). काकेन दधि खदते (error typ. pro. खादते ?) Hit. p. 85,14.

खर्द्.

(Rd. 3,23.) Cl. 1. act. खर्दति etc. (दन्दशूककर्तृकक्रिया Mdh.) Pungere, mordere. (de serpentibus, anguibus eorumque similibus.)

खाद्.

(Rd. खादृ 3,12.) Cl. 1. act. खादति, चखाद, खादिता, खादिष्यति, अखादीत्. 1) Edere, vorare. खादेमौ गजकच्छपौ M. 1,1382. खादन् मांसं Mn. 5,32. M. 3,2003.1,5582. तानखादीत् Bh. 15,35. चखादिरे चखादुश्च Bh.14,101.9,78.6,6. M.3,11383. खादथा वना Rv. 64,7. Etiam dep. खादिष्ये तत्र मांसानि M. 1,5580. 2) Mordere. दन्तैरोष्ठं चखाद Bh. 14,87. 3) Trop. दुर्जनः प्राक् पादयोः पतति खादति पृष्ठमांसं Hit. 1,76. 4) In Vd. Contristare. चित्तं चिखाद (= चिखेद P. 6.1,52. cfr. खिद्. — Des. चिखादिषति. Int. चाखाद्यते, चाखात्ति. Caus. खादयति, अचखादत्. 1) Edi, vorari jubere. तां श्वभिः खादयेद्राजा Mn. 8,371.3,261. वैदेहीं खादयिष्यामि राक्षसैः Bh. 16,22. 2) Vorare, devorare. मां खादय मृगश्रेष्ठ M. 3,2435.

— सं. Vorare, devorare. श्वभिः संखाद्यतां Mrch. 333,12.

Digitized by Google

खिद्.

(Rd. 28,142.) Act. cl. 6. खिन्दति P. 7.1,59. चिखेद, खेत्ता, खेत्स्यति, अखैत्सीत्. Contristare, vexare, fatigare. चित्तं चिखेद P. 6.1,52. — Med. cl. 7. et 4. (Rd. 29,12.26,61.) खिन्ते, खिद्यते; चिखिदे खेत्ता, खेत्स्यते, अखित्त. Contristari, vexari. अखिन्दानः स्वतेजसा Bh. 6,37. स पुरुषो यः खिद्यते नेन्द्रियैः Hit. 2,134. एकस्याः कृते ऽयं खिद्यते जनः R. 2.39,7. चिखिदे न च Bh. 14,108. खिन्न M. 1, 8102. Etiam act. खिद्यत्येव महाबाहुरन्तर्दाहेन M. 2,2428. Fatigari. अखिद्यद्दाशिकुञ्जरं (non defessus.) Bh. 17,10. धर्मज्ञं स्थापयेदासने तस्मिन् खिन्नः कार्येक्षणे नृणां Mn. 7,141. Hit. 3,72. — Des. चिखित्सति, °ते. Int. चेखिद्यते, चेखेत्ति. Caus. खेदयति, अचीखिदत्. Contristare. ममानिमित्तानि खेदयन्ति Mrch. 274,3.

— परि. Caus. Destruere, frangere. परिखेदितविन्ध्यवीरुधः Bh. 10,28.

खुर्द्.

(Rd. खुर्द s. खूर्द 2,20.) Cl. 1. dep. खूर्दते P. 8.2,78. etc. (Candra vult खुर्दते). Ludere, jocari.

गद्.

(Rd. 3,15.) Cl. 1. act. गदति, जगाद, गदिता, गदिष्यति, अगादीत् et अगदीत्. Loqui, dicere. c. acc. rei et pers. जगाद मधुरं वचः Bh. 7,85.3,10. M. 3,16650. इमं श्लोकमेकं जगाद M. 3,2642. पौलस्त्यमगादीत् Bh. 15,102.8,9. Pass. तेनागादि सः Bh. 5,31. इत्यसौ जगदे तया Bh. 5,59. Rgh. 6,45. वाक्यमिदं जगाद राजानं R. 1.58,14.2.36,1. Bh. 2,32. Etiam c. gen. pers. जगदुरनीचैराशिषस्तस्य Bh. 1,27. गद्यमेतत् त्वया मम Bh. 6,47. (P. 3.1,100.) — Des. जिगदिषति. Int. जागद्यते, जागत्ति. (Huc referendum est गद्गदयते Singultire.) — Caus. गादयति. — (Rd. 35,8.) Cl. 10. act. गदयति etc. Tonare.

— नि. 1) Indicare, narrare. इमं वंशं ते निगदामि M. 1,869. तन्मे निगदतः शृणु R. 1.51,16. M. 1,4223. 2) Celebrare, appellare. pass. असामान्यमिदं लोकेष्वस्त्रं निगद्यते M. 1,5308. प्रथमो मनीषिभिस्त्वं निगद्यसे Rgh. 3,44. 3) Alloqui, dicere. मातुरिदं वाक्यं निजगाद R. 2.39,37. भूपालसिंहं निजगाद Rgh. 2,33. Bh. 3,15.56. M. 2,2435. Pass. निजगदे तेन Rgh. 11,69.(70.)

- - प्रणि. P. 8.4,17. Alloqui. प्रण्यगादीत् तं Bh. 9,99.

— वि. Dictitare, celebrare. न निम्बात् स्रवेत् क्षौद्रं लोके विगदितं वचः R. 2.35,15.

गर्द्.

(Rd. 3,20.32,122.) Cl. 1. et 10. act. गर्दति, गर्दयति etc. Sonare. (Rugire.)

गुद्, गुध्.

(Rd. 2,23.) Cl. 1. dep. गोदते, जुगुदे, गोदिता etc. गोधते etc. Ludere, jocari.

गुर्द्.

(Rd. गुर्द s. गूर्द 2,22.) Cl. 1. dep. गूर्दते, जुगूर्दे गूर्दिता etc. (P. 8.2,78.) (गुर्दते etc. Candra.) Ludere, jocari. — (Rd, 32,125.) Cl. 10. act. गूर्दयति s. गुर्दयति etc. 1) Habitare. 2) Ludere, jocari. Vp.

चद्.

(Rd. चदे 21,5.) Cl. 1. act. et med. चदति, °ते etc. Petere, rogare. (cfr. चत्.)

चंद्.

(Rd. चदि 3,31.) Cl. 1. act. चन्दति, चचन्द, चन्दिता etc. 1) Candere, splendere. 2) Exhilarare. Gaudere.

चुद्.

(Rd. 32,53.) Cl. 10. act. चोदयति, अचूचुदत्. 1) Incitare, excitare, properare. गुहो ज्ञातीनचोदयत् R. 2.52,71. चोद्यमानः सिसृक्षया Mn. 1,75. M. 1,5986. शरैर्मन्मथचोदितैः M. 3,1818. (ad aliquid.) c. loc. तान् वधे मातुरचोदयत् M. 3,10181. वृत्रहत्येषु चोदय ये ददति वसु Vv. 32,15. c. dat. अस्मान् चोदय राये Rv. 9,6. चोदय राधो गृणते Vv. 74,4. 2) Jubere, imperare. चोदयामास तं सभा वै क्रियतामिति M. 2,8.3,16663. व्रतैर्विधिचोदितैः Mn. 2,165. 3,26. 3) Interrogare. शिष्यान् समानीय, आचार्यो ऽपर्यचोदयत् M. 1,5445. ततस्त्वाहमचूचुदं M. 1,1916. — In Vedis etiam cl. 1. Properare, properanter afferre. भोजनं चोदिषां सूनृतावते Vv. 74,2. चोद राधो मघोनां Vv. 96,2.48,2. part. चोदद्राधः Vv. 27,3. aor. चोदीः Rv. 63,4.

Digitized by Google

— अभि. Jubere. प्रापयत राज्ञाभिचोदितः R. 1.42,6. Percontari. (de re.) c. acc. मम जन्माभ्यचोदयत् M.1,2913. अब्रवीद्वाक्यं राज्ञा यदभिचोदितं R. 1.18,5.

— परि. Excitare, incitare. असकृद्दितान् गुणैः (sc. अन्नानां) परिचोदयेत् Mn. 3,233.

— प्र. 1) Incitare, excitare. हयान् M. 3, 12095. प्रचोदयामास ऋत्विजो न प्रपेदुश्च ते क्रतुं M. 1,8102. c. dat. प्रचोदितो राज्याय R.1.1,34. 2) Citare, celebrare, narrare. (अन्नानां) गुणान् सर्वान् प्रचोदयन् Mn. 3,228.

- - संप्र. Incitare. विधिना संप्रचोदितः M. 1,4875.

— सं. Concitare, excitare. हयान् M. 3,756. 2850. संचोदयामास शीघ्रं याहीति सारथिं R. 2. 40,40. संचोदयामास तं दर्शयास्त्राणि M. 3,12292. R. 2.24,33. कुन्तीं माद्रवीं समचोदयत् M. 1,4859. Properanter afferre. संचोदय चित्रमर्वाग्राधः Rv. 9,5.

घुद् vide बुंद्.

छद्, छंद्.

(Rd. छद 34,27.) Cl. 10. et 1. act. et med. छादयति, °ते; छदति, °ते; part. छादित et छन्न P. 7.2,27. Tegere, operire, occulere. छादयन्तः खं बलाहकाः M. 3,12540.1,8245. तान् छादयामासुर्बाणैः M. 3,799.1,5478. Bh. 9,58. छादयिष्यामि वो गात्रैः M. 1,8371. part. छन्नो ऽभ्रेण चन्द्रमाः M. 3,2699. अद्रीन्द्रं तुंगशैलतरुछन्नं Bh. 6,93.7,65. शरैश्छन्नाः M. 3, 800.—2. Trop. (Rd. छदि s. छद 32,41.) Cl. 10. act. छन्दयति, अचच्छन्दत् (s. छादयति). Tegere (aliquem donis), donare. तौ वरेण छन्दयामास M. 1,7635.7733. 2,1138. वरैश्छन्द्यमाने M. 1,2166. — In Ved. cl. 1. 1) Favere. c. dat. एष मे देवः सविता चच्छन्द Vv. 63,3. दूरे चत्ताय छन्त्सत् (aor. conj.) Yv.8,53. Nigh. 2,6. 2) Laudare, colere. छन्दति Nigh. 3,14. — 3. (Rd. 19,52.) छदति. Caus. छदयति. 1) (बलनं) Robustum esse. 2) (प्राणनं) Vivere.— 4. (Rd. छद 35,80.) Cl. 10. act. छदयति. 1) Tegere, occulere. 2) Colere, laudare. छदयति Nigh.3,14. — 5. (Rd. छदि s. छन्द 34,14.) Cl. 10. et 1. act. छन्दयति, छन्दति. Collustrare. Varia lect. pro छूदी.

— अव. Tegere. पादाववच्छाद्य पटान्तेन M. 1,5421.

— आ. Tegere, occulere. मुखमाच्छाद्य M. 2,2293. सायकमयैर्जालैर्भानोराच्छादयत् प्रभां M. 4, 1853. वस्त्रैराच्छादितः M. 3,1002. R. 1.13,29. Induere sibi. आच्छादयसि प्रावारान् M.2,1733. Mn. 3,27. etiam med. आच्छादये M. 2,1736. Trop. ब्राह्मणानां परिच्छदमाच्छाद्य M. 2,789.

- - समा. Tegere, occulere. हतैः समाच्छादयत देशः सः M.3,12179. Trop. बुद्धिं समाच्छाद्य मे समन्युरुद्भूयते प्राणपतिः M. 3,15670.

— उद्. Exuere. उच्छाद्य स्नापयन्ति पुरुषं प्रमदाः R. 2.91,51.

— उप. 1) Tegere, occulere. उपच्छन्नानि लिंगानि Mn. 8,249. 2) (छंद्) Petere, obsecrare. उपच्छन्दयति मयि प्रयोज्यं त्वया न प्रतिषेधरौक्ष्यं Rgh. 5,58. P. 1.3,47. (उपवद्).

— परि. Tegere, indui. द्वीपिचर्मपरिच्छन्नः Hit. 3,9.

— प्र. 1) Tegere, occulere. केशैः प्रच्छाद्य मुखं M. 2,2626. वदनं वस्त्रेण R. 2.72,22. रेणुर्दिवं प्रच्छाद्य R. 2.93,14. प्रच्छन्ना महात्मनश्चरन्ति पृथिवीमिमां M. 3,2802.1,5887. Bh. 7,53.8,43. वनं शरैः प्राच्छादयन् नीहारेणेव चन्द्रमाः M. 1,8234. व्रतं पापेन प्रच्छाद्य Mn. 4,198. M. 1,5599. 2) Obscurare, obumbrare. आदित्य इव सर्वेषां राज्ञां प्रच्छाद्य प्रभां M. 1,4416. 3) Insidiari. प्रच्छाद्यमानं रामेण तं भ्रातुमर्हसि R. 2.8,36.

— प्रति. Tegere, occulere. शशरूपप्रतिच्छन्नाः M. 3,5056.1,4895. R. 1.9,9.

— सं. 1) Tegere, occulere. सेना महीं संछादयामास प्रावृषि द्यामिवाम्बुदः R.2.93,3. संछाद्यमाने खे बाणैः M.1,8235. शरैः पार्थं संछाद्य M.1,5476. संछन्न M. 3,2403. 2) Trop. (छंद्) Donare. एवं संछन्द्यमानो वरेण हरिणा M. 3,13507.

छर्द्.

(Rd. 32,51.) Cl. 10. act. छर्दयति, अचच्छर्दत्. Vomere.

छिद्.

(Rd. छिदिर् 29,3.) Cl. 7. act. et med. छिनत्ति, छिन्ते; (Impf. 2. sing. अच्छिनः et अच्छिनत् P.8.2,75.)

Digitized by Google

चिच्छेद, चिच्छिदे; छेत्ता, छेत्स्यति, °ते; अच्छिदत् et अच्छैत्सीत्, अच्छित्त P. 3.1,57. Pass. छिद्यते, अच्छेदि, छिन्न. — Ep. impf. 1. sing. अच्छिनं, aor. मा छेत्सीः (?) M. 2,1942. Vd. aor. मा छेद्य Rv. 109,3. — 1) Scindere, discindere. तमच्छिदं सप्तधा R. 1.46,23. तानाशुगैर्द्विधा त्रिधा चाच्छिनं M. 3, 820. मूलं मूले स चिच्छिदे M. 1,4327. ते तं दन्तैरच्छिदन् Bh. 15,13. नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि Bhg. 2,23. M. 1,1173. Bh.15,91.6,36. अच्छेदि तेनास्य किरीटं Bh. 15,64. 2) Abscindere. तस्य करौ चिच्छेद पतत्रिभिः R. 1.28,16. Bh. 15,67.68.6,45. अच्छिन्दन्नुत्तमांगानि M. 3,12163. चक्रिरे मार्गं छिन्दन्तो द्रुमान् R. 2.80,6. M. 3,13827. जटां छित्त्वा R.1.1,86. 3) Trop. Exstinguere, dirimere. संदेहं मे तत्त्वतश्छेत्तुं M. 3,4030.1,6890. Bh. 6,39. रुधिरैस्तृष्णां छिनत्त्यात्मनः Hit. 1,96. — Des चिच्छित्सति, °ते. Int. चेच्छिद्यते, चेच्छेत्ति. Caus 1) छेदयति, अचिच्छिदत्. Scindi, abscindi jubere. तस्य द्वावोष्ठौ, हस्तौ, अंगुली, छेदयेन्नृपः Mn.8,282. 283.9,277. 2) (Rd. छेद 35,80.) छेदयति, अचिच्छेदत्. Scindere, discindere.

— आ. Discindere. आच्छेत्स्याम्येतस्य धनुर्ज्यां M. 4,1967. आच्छिद्य धमनीं M. 1,5936. Sejungere, separare. c. abl. भर्तारमाच्छेत्स्यसि कामिनीभ्यः M. 3,14710. Eripere. हव्यं जातवेदोमुखादाच्छिनत्ति Ks.2,46. Ger. आच्छिद्य Neglecto, contempto, quamvis. c. acc. aut c. loc. cons. कृतान्तस्य गतिर्दुर्विभाव्या यत्त्वां संचोदयति मे वच आच्छिद्य R. 2.24,33. दुर्जीवमेवं, आच्छिद्य पुत्रे निर्याते कौशल्या यत्र जीवति R. 2.57,20.

- - अवा. Eripere. तां दैत्यहस्तादवाच्छिद्य Urv. 10,14.

- - उद्. 1) Discindere, exstinguere. नोच्छिन्द्यादात्मनो मूलं Mn.7,139. भुजोच्छिन्नरिपुः Rgh. 2,23. उच्छिद्यमानेषु भृगुषु M.1,6811. 2) Incidere, interrumpere. तमुच्छिन्द्यामस्य कामं M. 1,4891. Pass. Interire, desiderari, deesse. एतान्यपि सतां गेहे नोच्छिद्यन्ते कदाचन Mn. 3,101. M. 3,100. Hit. 1,53.

- - व्युद्. Pass. Interrumpi, deesse, desinere. ताते गते स्वर्गं पिण्डः पितॄणां व्युच्छिद्येत् M.1,6188.

- - समुद्. Discindere, exstinguere. न शक्यते समुच्छेत्तुं भ्रातृसंघातवान् Hit. 4,26.

— परि. 1) Perscindere, persecare. वाससो ऽर्द्धं परिच्छिद्य M. 3,2593. 2) Participare. परिच्छिन्नप्रभावर्द्धिर्न मया Ks. 2,58. 3) Intelligere, considerare. तं शीर्षच्छेद्यं परिच्छिद्य Rgh. 15,51. परात्मनोः परिच्छिद्य बलाबलं Rgh. 17,60. (59.) 10,28. (29.) Definire. यस्य यशः परिच्छेत्तुमियत्तयालं Rgh. 6,77.

— वि. Diffringere. अर्द्धे विच्छिन्नं Çak. 5,5. Destruere. विच्छिद्यमाने कुले Bh. 3,52.

— सं. Discindere. बन्धनं M. 3,543. बाणौघान् संचिच्छेद M.3,707.1,8311. ज्ञानसंछिन्नसंशयः Bhg.4,41.

छृद्.

(Rd. उछृदिर् 29,8.) Cl. 7. act. et med. छृणत्ति, छृन्ते; चच्छर्द, चच्छृदे; छर्दिता; छर्दिष्यति, °ते et छर्त्स्यति, °ते P. 7.2,57. अच्छृदत्, अच्छार्दीत्, अच्छृत्त. ger. छर्दित्वा et छृत्त्वा. Part. छृण्ण. 1) Ludere, jocari. 2) Lucere, splendere. 3) Vomere. (= छर्द्) Vp. — Des. चिच्छर्दिषति, °ते et चिछृत्सति, °ते. Int. चरीछृद्यते, °च्छर्त्ति etc. Caus. छर्दयति, अचच्छर्दत् et अचिच्छृदत्. — (Rd. छृदी s. छृद 34,14.) Cl. 10. et 1. act. छर्दयति, छर्दति etc. Collustrare, illustrare.

छेद् vide छिद् Caus.

तर्द्.

(Rd. 3,21.) Cl. 1. act. तर्दति etc. Occidere, ferire. cfr. तृद्.

तुद्.

(Rd. 28,1.) Cl. 6. act. et med. तुदति, °ते; तुतोद, तुतुदे; तोत्ता; तोत्स्यति, °ते; अतौत्सीत्, अतुत्त; तुत्त्वा; तुन्न. Tundere, ferire. तुतोद गदयारिं Bh. 14,81. 17,12. अतौत्सुः शूलैः Bh.15,8. 37. प्रतोदेन तुद्यमानः M. 3,335. अश्वांस्तुदन्तौ M. 3,15767. तुदसि मर्माणि वाक्शरैः M. 2,2530. वहन्तं किं तुदसि मां R. 2.36,14. M. 3,1083. 1,1838. — Des. तुतुत्सति, °ते. Int. तोतुद्यते, तोतोत्ति. — Caus. तोदयति, अतूतुदत्.

— आ. Tundere. धनुःकोट्यातुद्य वीरं M. 1, 195. (अश्वान्) प्रतोदेनातुदन् Mn. 4,68.

— वि. Tundere. वाक्कण्टकैर्वितुदन् मनुष्यान् M. 1,3559.

तृद्.

(Rd. उतृदिर् 29,9.) Cl. 7. act. et med. तृणत्ति,

Digitized by Google

तृन्ते; ततर्द. ततृदे; तर्दिता; तर्दिष्यति, °ते et तर्त्स्यति, °ते P. 7.2,57. अतृदत् et अतर्दीत्, अतृत्त; ger. तर्दित्वा et तृत्वा; तृण्ण. — 1) Occidere, ferire, destruere. रथाश्वान् रिपोस्ततर्द शाखिना Bh. 14,108.33. तैररिमतर्दिषुः Bh. 15,44.36. भूतिं तृणयि यक्षाणां Bh. 6,38. Huc referendum esse videtur impr. तातृन्ह्ह Nigh. 2,19. 2) Spernere, vilipendere. s. Comedere. — Des. तितर्दिषति, °ते et तितृत्सति, °ते. Int. तरीतृद्यते, °तर्त्ति etc. Caus. तर्दयति, अततर्दत् et अतीतृदत्.

— अनु. 1) Protrudere, effundere. अहन्नहिमन्वपस्ततर्द Rv. 32,1. 2) Findere, aperire. अन्वपां खान्यतृन्तमोजसा Vv. 82,3.

— आ. Findere, aperire. आतृणत्त्यवितथेन कर्णौ Nir. 2,4.

— वि. Ferire, findere. मर्माणि वितर्त्स्यति Bh. 16,15.

त्रंद् s. तुंद्.

(Rd. त्रदि s. तुदि 3,32.) Cl. 1. act. त्रन्दति s. तुन्दति etc. Operam dare, anniti.

— नि. Id. नू चित् सहोजा अमृतो नितुन्दते होता यद्दूतो अभवद्विवस्वतः Rv. 58,1. (Discedit. Rosen.)

दद् vide दा.

नद्.

(Rd. णद 3,17.) Cl. 1. act. नदति, ननाद, नदिता, नदिष्यति, अनदीत् et अनादीत्. Strepere, vociferari. नदतां मृगपक्षिणां, वर्हिणानां R.2.66,10. 52,3. नदत्पतंगः Bh. 2,4. नदन्तो महोक्षाः Mgh.5,63. नदति स्रोतसि Rgh. 1,79.(78.) नदन्निव बलाहकः M. 1,8324. Bh. 9,5. दुन्दुभयो नेदुः R. 1.19,10. M. 3,2995. शंखाश्च भेर्यश्च नेदुः M.4,2363. c acc. नाद simill. add. नदन्तो भैरवनादान् M. 3,806. नादान्नदति वाडुतान् M. 3,12383. शब्दं घोरतरं नदन्ति M. 3,15655. 2) Colere. नदति (= अर्चति) Nigh.3,14. — Des. निनदिषति. Int. नानद्यते, नानत्ति. Valde sonare. सिंहा इव नानदति (मरुतः) Rv.64,8. (अश्वैः) नानदद्भिः Rv. 30,16. Caus. नादयति, अनीनदत्. ved. नदयति. 1) Sonare facit, personare. नादयन् वनानि M. 3,12377. 1,4792. दिशः शब्देन नादयन् R. 1. 28,5. Etiam dep. पर्वताग्राणि मृद्नन् नादयानश्च M.3, 12378. 2) Sonare, vociferari. स्वरेण महता राजा जीमूत इव नादयन् R. 2.2,2. — (Rd. 33,105.) Cl. 10. act. नादयति. Loqui. Lucere.

— अनु. Caus. Personare. तरुश्रेष्ठं विहगैरनुनादितं M. 3,2501.1741.

- - व्यनु. Caus. Id. घोषो नभश्च पृथिवीं च व्यनुनादयन् Bhg. 1,19.

— अभि. Caus. Sonare. स पर्जन्य इव स्वनवानभिनादयन् R. 2.16,30.

— आ. Caus. Personare. रथेनानादयन् दिशः M. 1,5468.3,789. आ सानु शुष्मैर्नदयन् Vv. 7,2.

— उद्. Sonare, vociferari. असोढसिंहध्वनिरुन्ननाद Ks. 1,57. M. 3,8812.

— नि. Insonare, vociferari. निनदन् Bh.6,117. R. 2.65,2. Rgh. 5,75. — Caus. Personare. पुरी शब्दैर्निनादिता R. 1.5,19. M. 3,1762.12369.

- - प्रणिनदति P. 8.4,17.

— प्र. Strepere, vociferari. प्रणदति etc. P. 8.4,14. क्रव्यादाः प्रणदन् घोराः M. 1,4512. वारणाः शिखिनस्तथा प्रणेदुरुन्मुखाः M. 3,2859. Etiam dep. शंखाः प्राणदन्त समाध्माताः M. 2,1925.

- - अभिप्र. Id. Bh. 13,28.

— प्रति. Caus. Strepere, vociferari. उवाच प्रतिनादयन् M. 3,14057.

— वि. Strepere, vociferari. व्यनदद्यथोच्चैःश्रवा हयः M. 1,5115. विनेदुषी R. 1.28,23. विनद्य महानादं R. 2.51,13. M. 3,15737. व्यनदद्भैरवं रवं M. 1,6002. — Caus. Sonare facit. अम्बुदैः शिखिगणो विनाद्यते Ghatak. 10.

- - अनुवि. Caus. Personare. भुवं च खं चानुविनादयन् स्वनः R. 2.103,48.

— सं. Caus. Personare. दिशः संनादयन् M. 3,11130. R. 2.65,26.

नंद्.

(Rd. टुनदि 3,30.) Cl. 1. act. नन्दति, ननन्द, नन्दिता, नन्दिष्यति, अनन्दीत्. Apud epicos etiam dep. — Gaudere, exsultare. मित्रज्ञानसंतुष्ट इह प्रेत्य च नन्दति M. 3,13888.1076. मानितास्त्वया नन्दन्ति माधवः M. 3,11636. R. 1.10,28. Rgh. 2,22. Bh. 15,28. यथा नन्दति सागरो भास्करोदये, अथ नन्दय नस्तथा R. 2.14,44. ननन्द R. 2.56,33. — Des. नि-

Digitized by Google

नन्दिषति. Int. नानन्द्यते, नानन्ति. — Caus. नन्दयति, अननन्दत्. Exhilarare, lætificare. नृत्यमनन्दयत् तं Bh.2,16. नन्दयिष्यति मां साम्ना R.2.24,34. मां नन्दयस्वाद्य प्रदनेनात्मनः M. 1,7795.

— अभि. 1) Gaudere. (re aliqua.) c. acc. स दत्तं तेन धनं नाभ्यनन्दत R. 2.70,24. जीवितं मरणं चैव नाभिनन्दन् M.1,4606. नाभिनन्दित Mn. 6,45. यथा त्वाभिनन्दामि बध्वद्य तथा भूयो ऽभिनन्दिष्ये ज्ञातपुत्रां M. 1,7358.3710.2,1988. यः प्राप्य शुभाशुभं नाभिनन्दति न द्वेष्टि Bhg. 2,57. R. 2.41,4. M. 3,3019. 2) Salutare, alloqui. प्रविशन्तं न कश्चिदभिनन्दति R.2. 59,13.1.9,44. M. 1,8448. वाग्भिः सखीनां प्रियमभ्यनन्दत् Rgh. 7,69.(66.) 3) Rationem habere, curare. सुहृदां यो वाक्यं नाभिनन्दति Hit. 4,4. यस्मान्मां नाभिनन्देयाः कामबाणवशंगतां M. 3,1865. 4) Agnoscere. c. न Negare. सम्यक् प्रणिहितं चार्थं पृष्टः सन् नाभिनन्दति Mn. 8,54. — Caus. Exhilarare. आशीर्भिरभिनन्द्यैतान् M. 1,5751.3,2223.

- - प्रत्यभि. Resalutare. Çak. 108,1.

— आ. Gaudere, lætari. आनन्दितास्त्वां दृष्ट्वा Bh. 22,14. — Caus. Exhilarare. आननन्दद्वानरान् Bh. 15,59.21,12.

— प्रति. 1) Cum plausu excipere. प्रतिनन्दाम ते वाक्यं M. 4,1137. R. 1.37,1. प्रतिनन्द्य तां पूजां M. 1,7253. अशनं दृष्ट्वा हृष्येत् प्रसीदेच्च प्रतिनन्देच्च सर्वशः Mn. 2,54. 2) Resalutare. प्रज्ञाः प्रतिनन्द्य विसर्जयेत् Mn. 7,146. तौ प्रीत्या प्रतिननन्दतुः Rgh. 1,58.(57.) स्वसुतौ यथावत् प्रत्यनन्दत M. 3,2999. R. 1.34,53. प्रतिनन्द्याशीर्भिर्निवर्तध्वं M. 1,5749. 3) Rationem habere, curare, respondere. न्यवेदयद्धीमसुता न च स प्रत्यनन्दत M. 3,2278. — Caus. Exhilarare. हत्वा शत्रून् प्रतिनन्दय मां M. 3,16444.

— वि. Gaudere, lætari. सा तत्र पूज्यमाना व्यनन्दत M. 3,2607.

नर्द्.

(Rd. नर्द् s. णर्द 3,19.) Cl. 1. act. नर्दति, ननर्द, नर्दिता etc. Dep. etiam apud epicos. Mugire, rugire. अनर्दिषुः कपिव्याघ्राः Bh. 15,35.28.14,50.17,40. कपयो नर्दमाना नादेन R. 1.16,25. M. 1,7021. वृषाविव नर्दन्तौ M. 1,4114. वारणस्य नर्दतः R. 2.63,21.

— प्रनर्दति P. 8.4,14.

— वि. Mugire, rugire राक्षसान् विनर्दतः Bh. 9,18. विनर्दमानो ऽतिभृशं सविद्युदिव तोयदः M. 3,11108.

निद्, नेद्.

(Rd. णिद्, णेद् 21,8.) Cl. 1. act. et med. नेदति, °ते; निनेद, निनिदे et निनेदे; नेदिता etc. 1) Vituperare, reprehendere. 2) Propinquum, prope esse. Inde नदीयः, नेदिष्ठ propior, proximus. Unde: Denom. नेदयति Propius afferre. बलं पुरुजवयोगान्नेदयद्दूरसंस्थं Bh. 2,55. नेदयत्यासनं को मे- Bh. 18,34.

निंद्.

(Rd. णिदि s. निदि 3,28.) Cl. 1. act. निन्दति, निनिन्द, निन्दिता etc. Vituperare, spernere. विकर्णं शंसमानानां सौबलं चापि निन्दतां M. 2,2275. अवाच्यवादान् वदिष्यन्ति तवाहिता निन्दन्तस्तव सामर्थ्यं Bhg. 2,36. Bh. 3,20.6,136. ये निन्दन्ति वृत्तेनाभिजनेन च तं, तेषु न निवसेत् प्राज्ञः M. 1,3328. निन्दार्हो यत्र निन्द्यते Mn. 8,19. Etiam dep. अनिन्द्यं निन्दते यो हि अप्रशंस्यं प्रशंसति M. 3,15229. अनिन्दित irreprehensus, probus. M. 3,1814.2519.

— प्र. Id. प्रणिन्द्य Bh. 9,106. (प्रणिन्दन et प्रनिन्दन P. 8.4,33.)

— प्रति. Vituperare, ægre ferre, poenitere. यदा द्रक्ष्यस्यर्जुनं वीर्यशालिनं तदा स्वबुद्धिं प्रतिनिन्दितासि M. 3,15656.

— वि. Vituperare. विनिन्दन् स्वमात्मानं M. 3,13700.

नुद्.

(Rd. णुद 28,2.132.) Cl. 6. act. et med. नुदति, °ते; नुनोद, नुनुदे; नोत्ता; नोत्स्यति, °ते; अनौत्सीत्, अनुत्त, part. नुन्न et नुत्त P. 8.2,56. (Sensus med. (P. 1.3,72.) etiam per act. exprimitur.) 1) Ciere, movere. सूतस्य नुदतो वाहान् M. 3,15739. ऊर्ध्वं नुनुद्र उत्सधिं पिबध्यै (puteum.) Rv. 88,4. ऊर्ध्वं नुनुद्रे ऽवतं त ओजसा (puteum.) Rv.85,10.11, Iaculari. नुनोद शाखिनं Bh. 14,109. 2) Removere. गदानुन्नै महासुरे M. 3,679.4,1819. एनो राजा नुदते यज्ञैः M. 3,1341.12707. आत्मापराधं नुदती शुश्रूषया Rgh. 16,85. पापं नुदामि ते M. 1,3391. संशयं Rgh. 6,66. सपत्नान् M. 3,974. pass. नृपतेर्व्यजनादिभिस्त-

मो नुनुदे Rgh. 8,41.(40.) — Des. नुनुत्सति, °ते. Int. नोनुद्यते, नोनोत्ति. Caus. नोदयति, अनूनुदत्.

— अप. Removere. ममापनुद्याच्छोकं Bhg. 2,8. अपनुनुदर्न देहखेदान् Bh. 10,13. अप मृधो नुदस्व (hostes.) Yv. 7,37.

- - व्यप. Id. अलक्ष्मीं व्यपनोत्स्यथ M. 3·10695.

- - अपा. Removere. पापं व्रतैरेभिरपनुदेत् Mn. 11,102.169. कर्मदोषान् Mn. 6,95. Repellere, repudiare. पुरन्दरस्य बुद्धिमेतामपानुद M. 3,16973.

- - व्यपा. Removere, abjicere. परिवेष्टनमेतेषां क्षिप्रं व्यपानुद M. 4,1319.

— उप. Ciere, incitare. उपनुन्न Mgh. 4,68.

— निस्. Fastidire, repudiare. पयो मांसं शाकं चैव न निर्णुदेत् Mn. 4,250. Removere, abjicere. धूमगन्धं वपाया जिघ्रति निर्णुदन् पापमात्मनः R. 1.13,40.

— परा. Removere. पराणुदस्व मघवन्नमित्रान् Vv. 32,25. परावतं नासत्या नुदेथां Rv. 116,9. परा शर्धन्तं नुनुदे Vv. 18,16. पराणुदे inf. Rv. 39,2.

— प्र. Promovere, propellere. प्र नाकमृष्वं (solem) नुनुदे Vv. 86,1. हयानां तेन प्रणुन्नानां M. 3,12096.11392. गां कशादण्डप्रणुदितां M. 1,6670. — Caus. Propellere, removere. मृत्युपाशान् पुरतः प्रणोद्य (= अपहाय) Kat. U. 1.1,16.

- - संप्र. Propellere. विधिना संप्रनुदितः शापायास्यं मनो दधे M. 3,377.

— वि. Caus. Dispellere. तापं विनोदय दृष्टिभिः Gov. 10,13. Degere (tempus.) क्षपां सर्वां व्यनोदयन् M. 3,46. Animum relaxare, exhilarare, विनोदयिष्यन्ति नवाभिषंगां त्वां Rgh. 14,77.

पद्.

(Rd. 26,60.) Cl. 4. dep. पद्यते, पेदे, पत्ता, पत्स्यते, aor. अपादि, अपत्सातां etc. P. 3.1,60. part. पन्न. Etiam act. apud ep. — 1) Ire, adire. तेनैव विधिना महर्षिस्तामपद्यत M. 1,4288. 2) Abire, cadere. (?) इन्द्रस्तं हन्तु, विश्वस्य जन्तोरधमस्पदीष्ट (= पततु) Vv. 104,16. Rv. 38,6.79,11. — Cl. 1. act. vide बद्. — Des. पित्सते P. 7.4,54. Int. पनीपद्यते, पनीपत्ति P. 7.4,84. Caus. पादयति, अपीपदत्. — (Rd. 35,44.) Cl. 10. dep. पदयते, अपपदत. Ire. — Denom. पादयते ०: पादं निरस्यति Rd. 35,85.

— अनु. 1) Sequi, comitari. भार्या च्यवनं वने ऽन्वपद्यत M. 4,651.1,6710.7962.8417. Trop. Sectari, petere, amare. उतथ्यस्य यवीयान् ममतां (uxorem U.) अन्वपद्यत M 1,4180. 2) Inire, ingredi. अन्वपद्यदन्तर्वेश्म M. 3,239. धनं प्रदाय तपः समभिसंधाय वनमेवान्वपद्यत M. 3,12714. Trop. ध्यानमन्वपद्यत R. 1.2,25. 3) Animadvertere, percipere. सुसंभ्रान्ता नान्वपद्यत किंचन M. 1,5407. 4) Tractare. ज्ञितमित्येवं तानक्षानन्वपद्यत M. 2,2185. अक्षानन्वपद्यं M. 3,1356.

— अभि. Adire, accedere. ऋत्विजो नाभ्यपद्यन्त M. 1,8130.3,676. कुरु वचो ऽस्माकं ततः श्रेयो ऽभिपत्स्यते M. 3,8469. c. acc. स्नाताः पादपानभिपेदिरे R. 2.63,16. Rgh. 12,32. Trop. चिन्तां R. 2.63,1. स्वानि कर्माणि Mn. 1,30. M. 1,2805.

- - समभि. 1) Accedere, venire. प्रावृट् समभिपद्यत M. 3,12539. 2) Obtinere. अच्छिद्रं विषयं स समभिपद्यत M. 1,5515. 3) Respondere. कस्येदं कर्मेति पर्यपृच्छन् ममेत्येवं सत्यं समभिपद्यत M. 3,10441. (Impf. om. augm.)

— अव. Delabi, decidere. वव्राँ अनन्ताँ अव सा पदीष्ट (in speluncas.) Vv. 104,17.

— आ. 1) Aggredi, venire. एष आपादि वानराणां भयंकरः Bh. 15,89. 2) Aggredi, obtinere. परं विस्मयं M. 3,2856. चिन्तां R. 2.55,13. Imprimis: In malum incidere. कृच्छ्रामापन्न आपदं M. 1,6142. ग्राहः पञ्चत्वमापेदे M. 1,5305. R. 2.67,4. निधामापत्स्यते M. 5,99. Inde 3) In mala incidere, calamitate obrui. यः काममनुवर्तेत एवमापद्यते क्षिप्रं दशरथो यथा R. 2.53,13. M. 3,14948. 4) Accidere. जिघांसोरापादि ध्वंसः Bh. 6,31. — Caus. Ducere, adducere. यो नस्तद्रूपमापादयेत् पुनः M. 1,7873. कृच्छ्रमापादिताः M. 1,1832. आपादयते व्ययमन्तरायैस्तपः Rgh. 5,5. ममाप्यापादितं भयं R. 2.74,5.

- - व्या. Caus. Interficere. अनाहारेणात्मानं भवद्द्वारि व्यापादयिष्यामि Hit. p. 24,12. कृत्स्नं व्यापादयेज्जगत् M. 1,1607. नरो व्यापाद्यते त्वया Mrch. 69,9. (Kull. Mn. 4,86. ?)

Digitized by Google

- - समा. Adire, aggredi. चिन्तां समापेदे M. 1,6747.

- - अभिसमा. Id. चिन्तां °पेदे R. 2.12,1.

— उद्. Oriri, existere. वायोर्विकुर्वाणाज्ज्योतिरुत्पद्यते Mn. 1,77. अनयो भरतेषूदपादि M. 2,2395. Mn. 5,18.1,98. Hit. 2,110. युद्धमुत्पत्स्यते महत् M. 3,379. राक्षसा उत्पत्स्यन्ति दारुणाः M.3,12977. अनयमुत्पद्यन्तं M. 3,361. — Caus. Producere, generare, conficere. कामान्माता पिता चैनमुत्पादयतो मिथः, आचार्यस्त्वस्य ज्ञातिमुत्पादयति (सत्यां) Mn. 2,147. 148.5,32. उत्पादय मह्यमपत्यं M. 3,8634.1,6138. सर्वमुत्पादयापुः Mn. 1,63. तुष्टिमुत्पादयांचक्रुः पितुः R. 1. 19,25. Mn. 8,288. Producere, elicere, effundere. उत्पाद्य ब्राह्मणस्यासृग्गतः Mn. 4,167.11.208.

- - व्युद्. Oriri. व्युदपादि Mgh. 10,23.

- - समुद्. Oriri, existere. अनार्यायां समुत्पन्नो ब्राह्मणात् Mn. 10,66. मम स्पृहा समुत्पन्ना M. 3,15278.

— उप. 1) Aggredi, adire. M. 3,3081. मद्भावायोपपद्यते Bhg. 13,18. 2) Adesse, inveniri. त्वदन्यः संशयस्य छेत्ता नोपपद्यते Bhg. 6,39. Mn. 9,186. अर्थप्राप्तौ नरक उपपद्यते M. 1,6125.5934. अर्थास्तस्योपपत्स्यन्ते M. 3,3078. पौत्रदौहित्रयोर्विशेषो नोपपद्यते Mn. 9,139. 3) Convenire, decere. c. loc. नैतत् त्वय्युपपद्यते Bhg. 2,3. M. 3,15179. Ks. 3,12. अन्यदुप्तं जातमन्यदित्येतन्नोपपद्यते Mn. 9,40. 4) Part. Præditus. उपपन्नो गुणैरिष्टैः M. 3,2072.2080. — Caus. 1) Afferre, præbere, dare. भिक्षां ब्राह्मणायोपपादयेत् Mn. 3,96.11,76. दण्डं वरुणायोपपादयेत् Mn.9,244. समाजुहाव नाम्ना तदन्नमुपपादयन् M. 1,6271. Rgh. 14,8. कन्या च्यवनोपपादिता Mn. 9,72. प्रकृतिवैराग्यं नैवोपपादयेत् Rgh. 17,56.(55.) Etiam c. acc. pers. et instr. rei. Donare. तमन्नेनोपपादय M. 1,6724. 2) Examinare, exquirere. तर्कयामास भैमीति कारणैरुपपादयन् M. 3,2663. देशं दक्षिणाप्रवणमुपपादयेत् Mn. 3,206. 3) Perficere, exsequi. देवकार्यमुपपादयिष्यतः Rgh. 11,90.(91.)

- - अभ्युप. Adire. Mrch.207,15. Honorare. नरान् यथार्हं दानेनाभ्युपपद्यसे M. 2,167. Consolari. (?) रतिमभ्युपपत्तुमातुरां Ks. 4,25.

- - प्रत्युप. Convenire, decere. इदं प्रत्युपपन्नं स्त्रीणां Çak. 103,1.

- - समुप. Adire, adesse. क्षिप्रं यथैतत् कार्यं समुपपद्यते तथा कुरु M. 2,779.

- - परिणिपद्यते, प्रणिपद्यते P. 8.4,17.

— निस्. Existere, oriri. निष्पद्यन्ते सस्यानि यथोप्तानि Mn. 9,247. अज्ञानान्निष्पन्ना द्विपाः R. 1.6,23.

— प्र. 1) Aggredi, convertere se (ad aliq.) तपोवनं प्रपेदे Bh.4,1. R.1.9,68. न प्रपेदुस्ते क्रतुं M. 1,8102. ये यथा मां प्रपद्यन्ते तांस्तथैव भजाम्यहम् Bhg. 4,11.7,14.15.19. नैकः प्रपद्येताध्वानं Mn. 4,60 2) Trop. Inire, obtinere. चिन्तां प्रपत्स्यते R. 1.8,17. यथा प्रपद्येत देवी गर्भं तथा कुरु M. 1,4262. 3) Procedere. तव पादावद्य प्रपद्यतां M. 3,1813. मूर्ध्ना प्रपन्नो ऽस्मि पादौ ते M. 3,1863. पुनरग्नौ प्रपेदिरे M. 1,8217.

- - अनुप्र. Sequi, sectari. त्रयीधर्ममनुप्रपन्नाः Bhg. 9,21.

- - अभिप्र. Aggredi, convertere se. तदेवाभिप्रपद्येत M. 3,1209.

- - संप्र. Adire, mutari in aliquid, fieri. यराः सर्पसात् संप्रपेदिरे (ः सर्पा भूताः) Bh. 14,45.

— प्रति. 1) Reverti. न मासे प्रतिपत्तासे मां चेत् Bh. 8,95. न मे कातरं प्रतिपद्यते चेतः Bh. 6,111. नैरुपयातैश्च प्रतिपद्यद्भिश्चाकुला सा सभा M. 2,475. स्वधर्मं प्रतिपद्यस्व R. 1.23,7. 2) Aggredi, adire. वनं प्रतिपेदिरे M. 1,5877. कां दिशं प्रतिपत्स्यामः M. 1,5918. प्रतिपेदे नक्षत्रमार्गं M. 3,1766. प्रति पान्यमपद्यहि Yv. 4,29. नरकं प्रतिपद्यते Mn. 2,116.11,206. c. inf. प्रतिपद्यन्ते भोक्तुं सुकृतदुष्कृते M. 5,3507. 3) Nancisci, obtinere. वनस्था अपि राज्यानि विनयात् प्रतिपेदिरे Mn. 7,40. वेदानृषयस्तपसा °पेदिरे Mn. 11,243. यौवनं °पेदिरे R. 1.39,18. प्रत्यपत्या हितं न च Bh. 15,14. Mn. 3,191. नाप्रियं प्रतिपद्येयुः M. 3,13861. 4) Recipere, recuperare, accipere. प्रतिपद्यस्व पाप्मानं ज्ञरया सह, पूर्णे वर्षसहस्रे तु पुनः स्वं प्रतिपत्स्यामि पाप्मानं M 1,3468-69. 3493-94.7870. Rgh. 11,23.(34.). राज्यं गुरुणा दत्तं प्रतिपद्य Rgh. 4,1. प्राणान् प्रतिपद्यते Mn. 2,120. 5) Offerre. तस्यै वसूनि प्रत्यपद्यत Bh. 8,74. 6) Reddere,

Digitized by Google

restituere. प्रतिपद्येत यथा न्यस्तं Mn. 8,183. 7) Respondere. तच्छ्रुत्वा तथेति प्रत्यपद्यत R. 1.10,15. 8) Facere. यत् प्रतिपत्तव्यं तन्मे ब्रूहि M. 2,1420.1,1936. मे समयं प्रतिपद्यस्व M. 4,705.1,4843. c. 2 acc. मां सुखं प्रतिपद्यस्व M. 4,703. धनुर्ग्रहणं स प्रत्यपद्यत समर्थमुत्तरं Rgh.11,78.(79.) 9) Fieri. (reverti. ?) यस्माल्लोके दृश्यन्ते क्षमिणस्तस्माज्जन्म च भूतानां भवश्च प्रतिपद्यते M. 3,1095. 10) Cognoscere, comperire. न प्रतिपद्येत मे मतं M. 3,2759. — Caus. 1) Ducere. यतेन तूर्णं प्रतिपादयेमान् हयान् M. 4,1663. अयशो जीवल्लोके त्वयाहं प्रतिपादितः R. 2.74,6. 2) Tradere, dare. c. dat. et loc. pers. अस्त्राण्यस्मै ॰पादय R. 1.28,31. कन्यां तस्मै M. 1,1639. आहुतीः M.U. 1.2,2. गृहं तस्मै प्रत्यपादयत M. 1,5213. रिक्थजातं तस्मिन् ॰पादयेत् Mn. 9,190.244.11,6. 3) Constituere. सुग्रीवं तद्राज्ये प्रत्यपादयत् (alii: सुग्रीवाय तद्राज्यं cfr. 2.) R. 1.1,68. Constituere, decernere. अधर्मात् पाहि मां, धर्मे च प्रतिपादय M. 1, 3417. Mn. 8,41. 4) Exponere, nuntiare. संप्राप्तमृतुपर्णं जना राज्ञे प्रत्यपादयन् M. 3,2852.

- - विप्रति॰ Confundi, perturbari. येषु (इन्द्रियेषु) विप्रतिपद्यन्ते षट्सु मोहात् फलागमे॰ तेष्वध्यवसिताध्यायी विन्दते ध्यानजं फलं M. 3,13946. Negligere, averti. श्रुतिविप्रतिपन्ना बुद्धिः Bhg.2,53.

- - संप्रति॰ Habere, æstimare. मां परं संप्रतिपत्तुं Ks. 5,39. Honorare. Mgh. 16,13. — Caus. Constituere, dare. मे ऽन्यत् स्थानं संप्रतिपादय M. 3,12759.

— वि॰ In malum incidere, perire. स तेन दुःखमाप्नोति परत्र च विपद्यते M. 3,13907. बहुशत्रुर्विपद्यते Hit. 4,46. चिन्तनाशाद्विपद्यन्त इन्द्रियाणि मे, क्षीणस्नेहस्य दीपस्य रश्मयो यथा R. 2.64,68. विपन्नदेहः Mrch. 30,3.268,1.

— सं॰ 1) Oriri, nasci. पुरूरवा इलायां समपद्यत M 1,3143. स सर्वदमनो नाम कुमारः समपद्यत M. 1,2995. 2) Fieri. रथस्थं ते दृष्ट्वा समपद्यन्त विस्मिताः M. 2 912.1,5673.3,964. 3) Contingere, prospere evenire. न ते संपत्स्यते क्वचित् M. 1,3485. कामः संपद्यतां तव M. 5,170.3,8173. Ks. 2,54. संपत्स्यति M. 1,7199. 4) Peragi, effici. अस्मिन् कर्मणि संपन्ने M. 3,2656. कथममुना स्वल्पवत्नेनैतत संपत्स्यते Hit. p. 104,2. 5) Convenire cum aliquo, adire. ब्रह्म संपद्यते सः Bhg.13,30. 6) Præditum, instructum esse. स तस्यां कामसंपन्नो यक्ष्मणा समपद्यत M. 1,4696. Mn. 7,200. — Caus. Perficere, peragere, explere. स्वसुः संपाद्य पाणिग्रहणं Rgh. 7,29. (26). शासनमस्य संपाद्य Rgh. 9,83.(82). मम स्पृहां संपादय M. 3,15278.

- - उपसं॰ Part. उपसंपन्न॰ 1) Præditus. मंगलैः R. 2.25,42. वर्णरूप॰ Mn. 4,68. कुलशील॰ M. 3,2426. 2) Aggressus, advena. Mn. 5,81. — Caus. Afferre, conferre. घृतमाल्यानि समिधश्चोपसंपादयामास R. 2.25,26.

पर्द्.

(Rd. 2,28.) Cl. 1. dep. पर्दते, पपर्द, पर्दिता etc. (गुदरवः) Pedere.

बद्, 2. पद्. (बंद्.)

(Rd. 3,14.) Cl. 1. act. वदति, बबाद, बदिता etc. — पदति. (Alii बन्दति). Firmum esse, perstare.

बिंद् s. भिंद्.

(Rd. बिदि s. भिदि 3,27.) Cl. 1. act. बिन्दति, बिबिन्द, बिन्दिता etc. भिन्दति etc. (अवयवक्रिया Mdh.) Findere, partire. — Kaçyapa eam flecti posse negat; inde बिन्दुः Gutta.

बुंद्, चुंद्, बुद्, बुंध्.

(Rd. उबुन्दिर् s. उचुन्दिर्; बुदिर्3 et बुन्धिर्3 Vp. 21,12). Cl. 1. act. et med. बुन्दति, ॰ते; बुबुन्द, बुबुन्दे etc. चुन्दति, ॰ते. बोदति, ॰ते. बुन्धति, ॰ते etc. — 1) (चक्षुर्विज्ञानं). Sensibus imprimis visus et auditus percipere, videre, audire. सञ्जसे शरवन्धेन दिव्येनेति बुबुन्द सः (ɔ: श्रुतवान्) Bh. 14,72. 2) (प्रणिधानं Dgd.) Meditari, cognoscere.

भंद्.

(Rd. भदि 2,11.) Cl. 1. dep. भन्दते etc. 1) (मंगलं). Faustum, felicem esse. (कल्याणक्रिया Dgd.) Faustum, felicem reddere. Colere. भन्दते (ɔ: अर्चति) Nigh. 3,14. 2) (आत्मगुणः) Præstantem, bonum esse. Lucere. भन्दते Nigh. 1,16. (हर्षः et प्रीतिकरणं Dgd.) Gaudere. Exhilarare. — Cl. 10. act. (Rd. 32,50.) भन्दयति. Faustum, felicem reddere Vp.

Digitized by Google

भिद्.

(Rd. भिदिर् 29,2.) Cl. 7. act. et med. भिनत्ति, भिन्ते; Impf. 2. अभिनः et अभिनद् P. 7.2,67. बिभेद, बिभिदे; भेत्ता; भेत्स्यति, °ते; अभिदत् et अभैत्सीत् P. 3.1,57. अभित्त. part. भिन्न P. 8.2,42.— Ved. cl. 2. Impf. 2 sing. अभेत् et cl. 1. भेदति P. 3.1.85. — 1) Findere, diffindere. बिभेदुर्भेदनीयान् R. 2.80,10. मा नः पात्रा भेत् Rv. 104,8. भिनद्मि कुलपर्वतान् Bh. 6.35.116. Hit. 3,45. पदाभ्यां क्ष्मामिवाभैत्सीत् Bh. 15,22. R. 1.40,18. ललाटं M. 1,7004.152. शिरः M. 1,7647. तडागानि Hit. 3,82. Mn. 9,281. अभैत्सीत् तं शरैः Bh. 15.117. Rgh. 5,55. M. 1.2834. तान् पक्षनखतुण्डाग्रैरभिनत् M. 1.1190. गदाघातैस्तवोरुं भेत्स्यते M. 3,379. अभिदि शरैर्देहः Bh. 15.65. भिद्येरन् दर्शनादस्या भीरूणां हृदयानि R. 1.23,9. ग्रथितं सुदृढं भेत्तुं न शक्यते ऽर्थस्य गुरुत्वात् M. 1.82. 2) Trop. Dividere, dissentire facit. दूतो भिनत्ति संहतान् Mn. 7.66. M. 1.1350. 3) Rumpere, violare, transgredi. समयमभिनत् Rgh. 15.94. स्थितिं भिन्दन् Bh. 7.68. 4) Pass. Differre, diversum esse. न कारणात् (a patre) स्वाद्बिभिदे कुमारः Rgh. 5,37. Part. भिन्न Diversus, dispar, varius. Bh. 1.16. Rgh. 2.50. — Des. बिभित्सति, °ते. Int. बेभिद्यते. बेभेत्ति. Magnopere findere. तं बेभिदांचक्रे Bh. 5.105. तस्याबेभिदिष्ट मूर्धानं मुष्टिना Bh. 15,116. — Caus. भेदयति, अबीभिदत्. 1) Findere, diffindere. भेदयेयुर्द्रुमान् R. 1.16.23. उद्यानानि भेदयामास M. 3, 620. 2) Distrahere, perturbare. रम्भे भेदयस्व तपस्विनं R. 1.64,7. भयेन भेदयेद्वीरं M. 1.5592. 3) Dividere, dissentire facit. कुशलैर्विप्रैः कुन्तीपुत्रान् भेदयामः M. 1.7399.1358.

— अनु. Findere, diffringere. वद्धं सेतुं को ऽनुभिन्द्यात् M. 2.2183.

— अव. Defringere, findere. अव त्मना बृहतः शम्बरं भेत् (a monte nubem.) Vv. 18,20. Rv. 59,6. अव त्मना धृषता शम्बरं भिनत् Rv. 54.4.

— उद्. Erumpere. उद्भिन्न Rgh. 13,21.

- - प्रोद्. Id. प्रोद्भिन्न Çak. 128,18.

- - प्रणिभिद् et प्रनिभिद् P. 8.4,18.

— निस्. 1) Effringere, effodere. कण्टकेन निर्भिन्दास्य लोचने M. 3,10328. 2) Findere, diffindere. योऽसनं भूमेर्निर्भिन्दन्तः R. 1.40,15. तान् बिभेद सायकैः M. 1,2834.4563. R. 2.35,4. 3) Destruere. मदाल्लस्येन निर्भिद्यते Hit. 2,121. तेषामायूंषि त्वमु निर्भिद्य Bh. 9,67. आण्डा मा नो मघवन् निर्भेत् Rv. 104,8.

- - विनिस्. Diffindere. तस्य पार्श्वं विनिर्भिद्य M. 3,8551.

— प्र. Id. प्र वक्षणा अभिनत् पर्वतानां (alas montium.) Rv. 32.1. प्रभिन्नकरट M. 1,7671. पुरः प्रभिन्दन् Yv. 5,37.

— प्रति. Objurgare, reprehendere. प्रत्यभैत्सुरवदन्त्य एव तमश्रुबिन्दुभिः Rgh. 19,22. प्रतिभिद्य कान्तं (ः: निराकृत्य) Mgh. 9,58.10.35.

— वि. Diffindere. तस्य वर्म विभिद्य M. 3, 709. Bh. 2.8. वि तिग्मेन वृषभेणा पुरो ऽभेत् Rv. 33,13. विभेत्स्यति मनांस्येषां M. 5.121. — Caus. Dividere, alienare. रामाद्विभेदयिष्यन्ती तां R. 2.7,18.

— सं. Part. संभिन्न. 1) Fissus. 2) Conjunctus. कदम्बसंभिन्नः पवनः (= संश्लिष्ट) Bh. 7,5.

भिंद् vide बिंद्.

मद्.

(Rd. मदी 26,99.) Cl. 4. act. माद्यति P. 7.3. 74. ममाद, मदिता etc. Part. मत्त P. 8.2,57. part. fut. मद्य P. 3.1,100. — Inebriari, lætari. अमाद्यदिन्द्रः सोमेन M. 1,4688.3,8331. मत्त Ebrius. Mn. 3.34. 8,163. M. 1,7671.2,2159. Hit. 2,135. (मद्यति, °ते denom. pronominis मद्.) — In Vedis: Cl. 2 et 1. 1) Inebriari, lætari. मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोमपर्वभिः Rv. 9,1. मत्स्वा मन्द्रिभिः स्तोमेभिः Rv. 9,3. Yv. 8,5. मदन्ति वीरा विदथेषु Rv. 85,1. Vv. 97,1. इन्द्राग्नी मदथः स्वे दुरोणे Rv. 108,7. समु पत्न्यामदः Rv. 82.6. मदेम हव्येन Yv. 7,10. इषा मदेम Vv. 64,3.19,8. Rv. 30,13. 2) Petere, rogare. मदेमहि (ः: यच्ञाकर्मा) Nigh. 3,19. आपो, विश्वे देवा यासृतं मदन्ति Vv. 49,4. 3) Etiam cl. 3. trans. Inebriare, exhilarare. मदस्त्वामिन्द्र ममत्तु Vv. 22,2. Rv. 121,6. ममत्तु नः परिज्मा P. 6.1.192. न सोम इन्द्रमसुतो ममाद Vv. 26,1. ते त्वा मदा अमदन् (aor.) Rv. 53,6. सुता अमत्सुरिन्द्रवः Rv. 84,5. — Des. मिमदिषति. Int. मामद्यते, मामत्ति. — Caus. 1. act. मादयति. अमीमदत्. Inebriare, satiare, exhi-

Digitized by Google

larare. ते त्वा मदा इन्द्र मादयन्तु Vv. 23,5. त्वां स्तुतयो मादयन्ति M. 3,10678. (Est etiam denom. pron. मद्.) — 2. Med. मादयते, अमोमदत (Rd.33, 31). Inebriari, satiari, lætari. विश्वे अमृता मादयन्ते Rv. 59,1. स्वधया मादयेथे Rv. 108,12. conj. यस्मिन्निन्द्रो मादयाते Vv. 47,2. मादयासे Rv. 101,8. impr. देवास इह मादयन्तां Yv. 2,13. Vv. 2,11.11,5. 39,5. सवने मादयस्व Vv. 23,5.29,2.92,5. Yv. 7,5. अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं Vv.38,8. Rv. 85,6. et मादयध्वै Rv. 37,15. Vv. 59,6. aor. अक्षन्नमीमदन्त पितरः P. 2.4,80. Rv. 82,2. Yv. 3,51. inf. मादयध्यै Yv. 3,13. P. 3.4,9. — 3. मदयति, अममदत् (Rd. 19,51.) 1) Exhilarare. अमदयत् सहकारलता मनः Rgh. 9, 29. Bh. 10,27.12,87. Lætari. मदयन्ती M. 1,4736.6910. वसूनि देहि ममदश्च सोमैः Vv. 24,1. 2) Languefacere; languescere, lugere.

— अनु. 1) Lætari re aliqua. c. acc. इयन्तं त्वामनुमदेम Rv. 91,21. Yv. 6,20. 2) Exhilarare. ये अमदन्ननु त्वा Vv. 18,12. Rv. 52,9. 3) Laudare. सूर्यो रेभैरुदेत्यनुमद्यमानः Vv. 63,3.

— अभि. Exhilarare. अभि त्वमिन्द्र गोभिर्मदत Rv. 51,1.

— उद्. Insanire. यः पश्यति नरो देवान् उन्माद्यति स क्षिप्रं M. 3,14503. उन्मत्त Mn. 8,163.9, 79. M. 3,2106.2272.

— नि. Caus. निमादयति ɔ: अक्षरं स्पष्टमुच्चारयति Distincte pronuntiare. Mdh.

— प्र. 1) Incuriosum, negligentem, socordem esse. c. abl. (rei alicujus.) धर्मात् प्रमाद्यति P. 1.4,24.n. स्वहितात् प्रमाद्यति Bh. 18,8. et c. loc. धर्मार्थयोर्न प्रमाद्यन्ति M.3,1291. प्रमाद्यद्गुणिनां हिते Bhg. 17,39.5,8. न प्रमाद्यन्ति प्रमदासु विपश्चितः Mn. 2,213.232. मा प्रमादीः M. 2,2488. प्रमत्त Mn. 3,34.9,78. Hit. 4,55. Bh. 7,18. 2) Lætari. प्र ये यज्ञेषु शवसा मदन्ति Vv. 57,1. प्र ये गृहादममदुस्त्वाया Vv. 18,21.

- - संप्र. Part. °मत्त Incuriosus, negligens. M. 2,1467.

— सं. Inebriari, lætari. समिषा मदेम Yv. 4,1, कामसंमत्तः M. 1,7722.

मंद्.

(Rd. मदि 2,12.) Cl. 1 dep. मन्दते, ममन्दे, मन्दिता etc. 1) Inebriari. 2) Dep. Lætari, gaudere. येषु मन्दसे Rv. 51,12. नो मन्दस्व सख्यस्य Rv. 26,5. aor. conj. मन्दिषत् P. 3.1,34.4,7. Vv. 103, 4. part. मन्दान Vv. 94,11. et मन्दसान Rv. 10,11. Vv. 36,7. Act. trans. Exhilarare. सोमो मन्दतु त्वा Vv. 22,1. 3) Laudari, celebrari. मन्दिष्ट यदुशने काव्ये Rv. 51,11. etiam trans. Laudare. मन्दते, मन्दति (= अर्चति) Nigh. 3,14. 4) Dormire. अग्ने त्वं सुजागृहि वयं सु मन्दिषीमहि Yv. 4,14. 5) Languidum esse, languescere. 6) Lente, tarde ire. Inde: मन्द Lentus, tardus. 7) Venustum esse, splendere. मन्दते (ɔ: ज्वलतिकर्मा) Nigh. 1,16. — Caus. मन्दयति. Exhilarare. मन्दयत् Rv. 4,7.

— उद्. Exhilarare. उत्त्वा सुतासो रभसा अमन्दिषुः Rv. 82,6.

- - अभिप्र Id. मां अभि हि प्रमन्दुः Vv. 33,1.

1. मिद्, मिंद्.

(Rd. ञिमिदा 18,3.26,133.) Cl. 1. dep. मेदते, मिमिदे, मेदिता, मेदिष्यते, अमिदत् et अमेदिष्ट P. 1. 3,91.3.1,55. Cl. 4. act. मेद्यति P. 7.3,82. मिमेद, मेदिता, मेदिष्यति, अमिदत्. ger. मिदित्वा et मेदित्वा. part. मिन्न P. 7.2,16. Pass. imps. मिद्यते, part. मिन्न et मेदित P. 7.2,17.1.2,19. (Rd. मिदि s. मिद 32,8.) Cl. 10. act. मिन्दयति s. मेदयति. — (स्नेहयोगः Mdh. स्निग्धीभावः Dgd.) 1) Viscidum, lubricum fieri. 2) Favere, amare.

— प्र. Part. प्रमिन्न et प्रमेदित P. 7.2,17,1. 2,19. Amari incipere. प्रमेदिताः सपुत्रास्ते (ɔ: स्निग्धीभवितुमारब्धाः) Bh. 9,17.

2. मिद्, मेद् Cl. 1. act. et med. vide मिथ्.

मुद्.

(Rd. 2,15.) Cl. 1. dep. मोदते, मुमुदे, मोदिता, मोदिष्यते, अमोदिष्ट मुदित. Gaudere, lætari. देववद्दिवि मोदते Mn. 2,232. Kat.U. 1.1,11. M. 2,505.3, 8044. Bhg. 16,15. मुमुदे परया मुदा M. 1,6630. मनसा मोदमानः Yv. 3,41. शाश्वतं स्थानमासाद्य मोदन्तां पितरः M. 1,1050. R. 1.10,38. Bh. 2,15.5,92.15,97. एतया सह मोदस्व M. 3,2605. Mn. 3,191. मोदिष्ये कस्य सौख्ये Bh. 16,24. हतैरेतैर्मोदिष्ये M. 1,5945. Interdum act. त्वत्प्रसादात् सुरा सर्वे मोदन्तीह M. 3,7000.8042. R. 1.46,17.2.48,3. Pass. imps. मुद्यते, part. मुदित et मोदित P. 1.2,21. — Des. मुमोदिषते et

Digitized by Google

मुमुदिषते P. 1.2,26. Int. मोमुद्यते, मोमुदीति, मोमोत्ति cfr. Sk. 157.b.1. Caus. मोदयति, अमूमुदत् (Etiam dep. °ते). 1) Exhilarare. मोदयध्वं रघूत्तमं Bh. 7,171. — (Rd. 33,66.) Cl. 10. act. Miscere. मोदयति सक्तून् घृतेन Mdh.

— अनु. Cum gaudio concedere, permittere. के घृतमन्वमोदन्त के चैनं प्रत्यषेधयन् M. 2,1787. अन्वमोदत तस्याः सुतपुत्रेण सह दाहं M. 4,800.1, 137.1198. Gaudere. अन्वमोदन्त कुशलिन M. 3,11535.

- - अभ्यनु. Caus. Permittere, dimittere. आमन्त्र्य प्रययौ तैरभ्यनुमोदितः M. 1,1447.

— प्र. Gaudere, lætari. हृष्टं प्रमुदितमभवत् पुरं M. 1,7650. कृतकृत्यः प्रमुमोद R. 1.1,84.44,61. — Caus. Exhilarare. पुमांसं न प्रमोदयेत् Mn. 3,61.

— प्रति. Lætari de aliquo. c. acc. तं प्रजाः प्रतिमोदन्त्यः प्रत्युद्गताः M. 1,6781.

मृद्.

(Rd. 31,43.) Cl. 9. act. मृद्नाति, ममर्द, मर्दिता, मर्दिष्यति, अमर्दीत्, ger. मृदित्वा P. 1.2,7. part. मृदित. Interdum dep. 1) Terere, conterere, comminuere. पुष्पाणि हस्ताभ्यां ममृदे M. 3,2937. मृद्नन्ती कुशकण्टकान् R. 2.27,7. मृदिता कमलस्रजः R. 2.94,24. अमित्रान् तेजसा मृद्नन् M. 3,1319. 17326.4,768. 1,4120. Rgh. 18,5. Bh. 15,35. मृदिता गजयूथेन M. 3,2570. पर्वताग्राणि मृद्नन् M. 3,12378. Perf. 3. plur. ममृदुस्तस्य पुरं M. 1,5448. गजवरा ममृदुर्मनुजान् M. 1, 2841. et ते तं ममर्दुः सहसा चेष्टमानं महीतले M. 3,2542. 2) Terere, fricare, perstringere. हस्तेन ममृदे ललाटं M. 4,467. 3) Superare, antecedere. मृदित्वेवेन्द्रगोचरं Bh. 7,95. 4) cl. 1. मर्दति Ire. Nigh. 2,14. — Des. मिमर्दिषति. Int. मरीमृद्यते, °मर्त्ति etc. — Caus. मर्दयति, अममर्दत् et अमीमृदत् P. 7.4,7. Conterere, comminuere. मर्दयामास तोरणं R. 1.1,72. मृगान् मर्दयानः M. 3,11106. Fricare. स्विदितो मर्दितश्चैव, मुक्तः श्वपुच्छः प्रकृतिं गतः Hit. 2,131.

— अभि. Cl. 1. Aggredi.(?) Conterere, devastare. शार्दूलस्य गुहां शून्यां नीचः क्रोष्टाभिमर्दति M. 1,7750.

— अव. 1) Conterere, comminuere. गिरेः सानूनि वारणैरवमृद्यन्ते ममकैः R. 2.93,8. नगरद्वारमवामृद्नात् M. 3,16346. शत्रून् M. 3,10203. 2) Fricare. अवमृद्नादंगुष्ठमंगुष्ठेन M. 4,468. — Caus. Conterere. अवमर्दित M. 3,874.

— आ. Conterere. पुष्पाणि करेणामृद्य R. 2.96,20.

— उप. Conterere, necare. Naish. 5,110.

— परि. 1) Fricare, abstergere. अश्रूणि परिमृद्नन्ती R. 2.77,26. तस्य पादौ पर्यमर्दत सा मृदुपाणिना M. 3.556. 2) Cl. 1. Superare, antecellere. त्वं वै लक्ष्याभिहरणे सर्वान् स परिमर्दति M. 1,4979.

— प्र. Conterere, devastare. प्रमृद्य पुरराष्ट्राणि M. 1,4467. प्रामृद्यन्त महाद्रुमाः M. 3,11676.

— वि. Id. न मृल्लोष्टं विमृद्नीयात् Mn. 4,70. गात्रैर्विमृदितं तृणं R. 2.88,8. विमृद्य राष्ट्रं M. 1,5504. — Caus. Id. विमर्दित R. 2.88,2. Çak. 53,5.

मेद् vide 2. मिद्.

मृद्.

(Rd. 19,5.) Cl. 1. dep. मृदते, ममृदे, मृदिता etc. Des. मिमृदिषते. Int. मामृद्यते, मामृत्ति. Caus. मृदयति, अममृदत् P. 7.4,95. Terere, conterere. (mordere). — मृदयति est denom. adjectivi मृदु.

रद्.

(Rd. 3,16.) Cl. 1. act. रदति, रराद, रदिता etc. (भेदनं Mdh.) 1) Findere, fodere. रदति = खनति Nir. 2,26. 2) Separare. याभ्य इन्द्रो अरदद्गातुमूर्मिं Vv. 47,4.49,1. 3) Aperire. यस्मा आदित्या अध्वनो रदन्ति Vv. 60,4.87,1. 4) Concedere, dare. कक्षीवते अरदतं पुरन्धिं Rv. 116,7.117,11. Vv. 79,4.

— वि. 1) Findere, dividere. पर्व विरदा तिरश्चा (Latera divide curvato telo.) Rv. 61,12. Nir. 6,20. 2) Concedere, dare. वि नः सहस्रं शुरुधो रदन्तु Vv. 62,3.

रुद्.

(Rd. रुदिर् 24,59.) Cl. 2. act. रोदिति P. 7.2,76. impr. रुदिहि P. 6.4,101. रुरोद, रोदिता, रोदिष्यति, impf. अरोदीत् s. अरोदत् P. 7.3,98.99. plur. अरुदन; aor. अरोदीत्, अरोदिषुः, et अरुदत्; ger. रुदित्वा P. 1.2,8. — 1) Intr. Flere, lacrymare. रुरुदुः सुस्वनं M. 2,2616. R. 2.41,7. तेन रोदिमि M. 3,331.2375. Bh. 9,55. रुदित्वा करुणं सशब्दं Bh. 3,50. अरोदीद्रा-

Digitized by Google

ससानीकमरोदन्नृभुजां पतिः Bh. 17,48.15,71. मा रोदीः M. 3,593. मा रुदः R. 1.46,20. Bh. 4,38. झिल्लिका विरुतैर्दीर्घै रुदन्तीव R. 2.96,11. part. रुदत् Bh. 6,19. M. 3,2374. Pass. impers. रुद्यमान Mn. 4,108. Epica sunt: dep. रुरुदे R. 2.52,19. pot. रुदेत M. 1,5597. 2) Trans. Flere, deflere. c. acc. नाममहमरोदीत् सा भ्रातरौ Bh. 5,5. — Des. रुरुदिषति P. 1.2,8. Int. रोरुद्यते, रोरोत्ति. Valde lacrymare. रोरुद्यमानः Bh. 3,29. रोरुदती M. 3,10192. (रोरुदावान् Bh. 3,32.) — Caus. रोदयति, अरूरुदत्. Plorare facit. तद्यद्रोदयन्ति तस्माद्रुद्रा इति Brihadaranyaka. 5. (Yaçna. 1. clxxxviii.

— अनु. Flere. R. 2.55,21. ed. Srir.

- - उपा. Flere, deflere. उपारुरोदिव कुमुदतीं तीरतरुः Bh. 2,4.

— प्र. In lacrymas, in fletum effundi, lacrymare. न वाष्पमशकत् सोढुं प्ररुरोद सा M. 3,2919. 2724. तस्या निशम्य परिदेवितं प्ररुदुः स्त्रियः M.1,6199. 2,2626. राक्षस्यः प्रारुदन्नुच्चैः Bh.17,71. R. 1.17,22. प्ररोद मुदा M. 1,5218.

वद्.

(Rd. 23,40.) Cl. 1. act. et med. वदति, °ते; उवाद, ऊदे (?); वदिता; वदिष्यति, °ते; अवादीत् P. 7.2,3. अवदिष्ट. Ger. उदित्वा P.1.2,7. Bh. 7,96. et उद्य c. अच्छ, अच्छोद्य = अभिमुखमुक्त्वा P.1.4,69. Pass. उद्यते, उदित. — 1. Act. 1) Dicere, loqui. c. 2. acc. वदन्ति मधुरावाचः M. 3,11612. Bh. 4,28. अवाच्यवादान् वदिष्यन्ति Bhg. 2,36.29. M. 2,2300. 3,1111. 8351. वदाम्यु तत् M. 1,5130. 3,2183. मा स्मानृतं वादीः Mn. 8,99. जानानो ऽप्यन्यथा वदेत् M. 1,913. यन्मां वदसि M. 3,1853. 1,3579. Bh. 1,18. 5,15.96. उदितं वचः Rgh. 3,25. Mn. 2,29. 2) Vociferari, sonare, strepere. मृगा द्विजाः क्रूरं वदन्ति M. 3,15669. वदन्ति शान्तायां दिशि मृगपक्षिणः M. 3,16875. अवखलीकृत्य वदन्तं (de ranis.) Vv. 103,3. उलूखलक द्युमत्तमं वद Rv. 28,5. यत्र ग्रावा वदति RV. 2.1,25. (Rosen. lxii. — 2. Dep. 1) Loqui, dicere. (apud epicos.) सत्यं वदे M. 3,13722. कथं संभवस्तस्या वदस्व मां M. 1, 4527.5125. प्रतिवाक्यं वदस्व M. 3,2732. ते तमवदन्त गतक्लमाः M 3,11544. (cfr. 3.) 2) (भासनं ः दीप्तिः) Splendentem loqui. शास्त्रे वदते (ः भासमानो वदति) P. 1.3,47. लड्डुं समाविशद्रात्रौ वदमानः (ः भासमानः, शोभमानो वदन्) Bh. 8,27. 3) (ज्ञानं ः सम्यगवबोधः) Peritum esse, interpretari. शास्त्रे वदते (सम्यगवबोधपूर्वकं वदति) P. 1.3,47. 4) (यत्नः ः उत्साहः) Adniti, poscere. क्षेत्रे वदते (तद्विषयकमुत्साहमाविष्करोति P. 1.3,47. — 3. Act. et med. s. Dep. (Rd. 34,34.) 1) Dicere, loqui. (cfr. 2,1.) 2) Iubere. — Des. विवदिषति, °ते. Int. वावद्यते, वावत्ति. Valde dicere, sonare. वावदीति दुन्दुभिः P. 2.4,74. — Caus. वादयति °ते P. 1.3,88.89. अवीवदत्, °त. 1) Sonare, strepere facit; pulsare, canere (organa musica.) वादित्राणि वादयेत् Mn. 4, 64. M. 3,12097. वेणुमृदंगकांस्यं Bh. 3,34. भेरीः Bh.15,4. पाणिवादानि R. 2.65,4. तलतालान् M. 3,12379. अवादयन्त पटहान्, शंखान्, मृदंगान् Dev. 2,54. वेणुं Gov. 5,9. नातन्त्री वाद्यते वीणा R. 2.39,29. वीणासु वाद्यमानासु गन्धर्वैः M. 3.1843. 2) Pulsari, cani jubere. अवीवदद्वीणां परिवादकेन P. 7.4,93.n. 3) Cl. 10. act. et med. s. dep. (Rd. 34,34.) Loqui. dicere. Iubere.

— अनु. Sonum, vocem imitari, repetere. 1) act. c. acc. गिरमनुवदति शुकस्ते Rgh. 5,74. 2) med. c. gen. अनुवदते कठः कलापस्य P. 1.3,49. घोषस्यान्ववदिष्टेव लंका पूतक्रतोः पुरः Bh. 8,29.

— अप. Maledicere, rixari. नार्त्तो ऽप्यपवदेद्विप्रान् Mn. 4,236. med. refl. अपवदते धनकामो ऽन्यायं P. 1.3,73. c. dat. नृभ्यो ऽपवदमानो रावणः Bh. 8,45. (cfr. P. 1.4,38.) — Caus. Dissuadere, improbare. नित्यं क्षमा पण्डितैरपवादिता M. 3,1036.

— अभि. Inclinato corpore alloqui, salutare. भ्रातॄनभ्यवदत् M. 3,15668. तं ब्राह्मणा अभ्यवदन् प्रसन्नाः M. 3,907.1,5443.8003. Mn. 8,356. Kat.U. 1.1,9. गंगां प्रतिगम्याभिवादत (metri c.) M. 3,10908. अभिवादे त्वां शिरसा M.3,1836. (अभिवादये *) rectius Bopp.) — Caus. s. cl. 10. 1) Alloqui, salutare. अभिवादात् परं विप्रो ज्यायांसमभिवादयन् Mn.2,121. अभिवादयेद्वृद्धान् Mn. 4,151. 2,117. 119. 202.205. (तस्य)

*) Hoc enim metrum (◡ ◡ - ◡ -) in priori pede non raro occurrit. Apud Manum decies. Bh. 4,12. etc.

Digitized by Google

शिरसा भूमौ पादावभ्यवादयत् M. 1,5123. राज्ञा (सप्रणामं) सर्वानभिवादये Çak. 98,8. Mrch. 276,11. तमभ्यवादयत नाम कीर्तयन् M. 3,11628.2,148.1.5166. अभिवाद्य तपोवृद्धान् M. 3,2467. 1,7181. R. 1.12,2. Mn. 11,204. 2) Salutare, salutari jubere. Med. अभिवादयते गुरुं देवदत्तं देवदत्तेन वा P. 1.3.53. 3) Pulsare, canere. वादित्राण्यभ्यवादयन् M. 3,11386.

- - प्रत्यभि. Caus. Resalutare. मायुर् अभिवादये । मायु॰ । प्रत्यभिवादये Mrch. 68,16.

— आ. Celebrare. युवभ्यां विदथमावदेम Rv. 117,25.11,6. स्वं गोष्ठमावदतं Yv. 5.17. Advocare, invocare. उपमूर्जमावद Yv. 1,16.

- - समा. Loqui, dicere. त्वदर्थे समावदत् M. 3.16148.

— उप. Dep. 1) (उपसंभाषा ः उपसान्त्वनं Familiarem reddere, conciliare. (opp. विवद्) कर्मकरानुपवदते (ः उपसान्त्वयति) P. 1.3,47. कंचिन्नोपावदिष्ट Bh. 8,28. 2) (उपमन्त्रणं ः रहस्युपच्छन्दनं) Adulari. परदारानुपवदते (ः उपच्छन्दयति) P.

— निस्. Negare. आयुर्मा निर्वादिष्ट (sc. यज्ञमानस्य) Yv. 5,17.

— परि. Calumniari. परिवदन्नन्यांस्तुष्टो भवति दुर्जनः M. 1,3079. न परिवदे श्वश्रूं M. 3.14686.

— प्र. Loqui, dicere. तिस्रो वाचः प्रवद Vv. 101,1.103.1. प्र मन्त्रं वदति Rv. 40,5. मघोदं प्रवदन्ती Bh. 5,60. सुग्रीवं प्रावदत् Bh. 7,4. एतन्मांसस्य मांसत्वं प्रवदन्ति Mn. 5,55. M. 3,15641.8146.5012. M.U. 1,2. तस्यास्तदाख्यानं प्रवदन्त्र M. 3,2910. Ved. inf. प्रवदितोः P. 3.4,16. — Caus. Pulsare, canere. प्रावादयन्त वाद्यानि सशंखानि M. 1,5356.5460.

- - विप्र. Contradicere sibi invicem, discrepare. act. s. dep. विप्रवदन्ते सांवत्सराः, मौहूर्ताः P. 1.3,50. विप्रवदमानैस्तां संयुक्तां राक्षसैः Bh.8,30.

- संप्र. 1) Act. Consonare, concinere. संप्रवदन्ति खगाः P. 1.3,48. 2) Dep. Colloqui. संप्रवदन्ते ब्राह्मणाः P. शृण्वन् संप्रवदमानाद्रामस्य गुणान् जनात् Bh. 8,28.

— प्रति. Respondere. तान् प्रत्यवादीत् Bh. 2,28. राज्ञा प्रत्यवादि सः Bh. 15,9. Repetere. स तत् प्रत्यवदत्यपोक्तं Kat.U.1.1,14.

— वि. Dep. (विमतिः ः नानामतिः) P. 1. 3.47. Altercari, litigare. c. instr. pers. et loc. rei. विवदेयातां स्त्रिया धने Mn. 9,191. केनचिद्व्यवदिष्ट न Bh. 8.28. पित्रा विवदमानः Mn. 3.159. असाक्षिकेष्वर्थेषु मिथः विवदमानयोः Mn. 8,109.252. Etiam act. शतं दद्यान् विवदेत् Hit. 3,32. सेतौ विवदतां नृणां Mn. 8,263.178. M. 3,12695. c. acc. rei (?) स्त्रियं विवदध्वं सभायां M. 2,2396.

— सं. Colloqui. संवदन्तः प्रतिष्ठन्ते R. 2. 67,22. स्वचरैः सह संवदेत् Hit. 3,36. उत स्वया तन्वा संवदे तत् Vv. 86,2. — Caus. 1) Pulsare, canere. तूर्याणि, वादित्राणि वादकाः समवादयन् M. 1,7056.7909 2) Narrare, dicere. संवाद्य रूपसंख्यादीन् Mn. 8,31.

- - विसं. Fidem fallere. कृत्वा सत्येन संविदं विसंवदेन्नरो लोभात् Mn. 8,219.

वंद्.

(Rd. वदि 2,10.) Cl. 1. dep. वन्दते, ववन्दे, वन्दिता etc — 1) (प्रणतिपूर्वकमाशीर्वचनं) Inclinato corpore salutare, venerari. ववन्दे धरणौ मूर्ध्ना M. 2,23. ववन्दे तां M. 1,7982. नासत्या यो यजते वन्दते च Vv. 73,2. त्वा वयं वन्दिषीमहि Rv. 82,3. Yv. 3,52. Bh.19,27. R. 0,1. वन्दमान R.1.14,25. Etiam act. तौ प्रभातकाले उत्थाय विश्वामित्रमवन्दतां R. 1.31,31. 2) Laudare, celebrare. मरुतो वन्दते गीः Yv. 3,46. ब्रह्मणा वन्दमानः Rv. 24,11. Vv. 6,1. रामं वचोभिरग्र्यैर्ववन्दिरे R. 2.16,27. Inf. वन्दध्या अग्निं नमोभिः Rv. 27,1.61,5.

— अभि. Salutare. R. 1.28,34. ed. Srir.

— प्र. Laudare. इन्द्रस्येव प्र तवसस्कृतानि वन्दे Vv. 6,1.

— सं. Salutare. तं शिरसा समवन्दत M.1,5120.

1. विद्.

(Rd. 24,56.) Cl. 2. act. वेत्ति et वेद etc. P. 3. 4,83. impr. वेत्तु et विदांकरोतु P.3.1,41. (2. s. वेद M. 3,2688.) impf. 3. plur. अविदुः P. 3.4,109. 2. sing. अवेद् et अवेः P.8.2,75. perf. विवेद; वेदिता, वेदिष्यति (cfr. P.7.2,10. in M. वेत्स्यति) अवेदीत्; ger. विदित्वा P. 1.2,8. part. विदित P. 7.2,11. — 1) Scire, nosse, compertum habere. यो न वेत्त्यभिवादस्य प्रत्यभिवादनं Mn. 2,126. Bh. 5,34. वेत्थ धर्मं M. 1,4258. Bhg. 10,15. यद्वित्थ तद्वद Mn. 8,80.

Digitized by Google

विविदुर्नेन्द्रजिन्मार्गं Bh. 14,49. नैतद्विद महेन्द्रो ऽपि कुतो वेत्स्यन्ति मानवाः M. 3,1651. सर्वे नाविदिषुर्दिशः R. 1.74.14. एतदिच्छामि वेदितुं M. 1,1660.6517. 3,1507.13553. Bhg. 18.1. c. 2. acc. आवयोः पितरं विद्धि दशरथं Bh. 6,97. Bhg. 2,17.13,19.26. R. 2.40,7. तं मां वित्त Mn. 1,33. जीवतो विवेदारीन् Bh.14,71. विदांचकार वैदेहीं रामादन्यनिरुत्सुकं Bh. 6,1.14,50. Ken.U. 14. c. inf. न वेत्ति परुषाणि भाषितुं R.2.12,104. न वेद सम्यग्द्रष्टुं Rgh. 6,30. Etiam dep. त्वं राजर्षिरिति विद्महे R. 1.57,5. M. 1,8395. 2) Cognoscere, comperire, explorare. शीघ्रं गच्छाम न नो विद्यात् सुयोधनः M. 1,6040. विदांकुर्वन्तु रामस्य वृत्तं Bh. 6,4. तद्विद्धि प्रणिपातेन Bhg. 4,31. तस्मान्नाख्यामि ते गुह्यं काले वेत्स्यति तद्भवान् M. 3,16968.2, 1768. श्रुतवृत्ते विदित्वास्य Mn. 7,135. Bh. 7.98. Etiam cl. 7. dep. (Rd. 29,13.) विन्ते, विविदे, वेत्ता, वेत्स्यते, अवित्त. part. वित्त et विन्न P. 8.2,56. Cognoscere, comperire, explorare. लोके मां विन्ते निष्पराक्रमं Bh. 6,39. न मां वेत्स्यते कश्चित् M. 4, 25. 3) (Cl. 2.) Existimare, æstimare, habere. य एनं वेत्ति हन्तारं यश्चैनं मन्यते हतं Bhg.2,19. आत्मौपम्येन यो वेत्ति दुर्जनं Hit.4,52. 4) विदुः Nominant, appellant. राजर्षिरिति मां विदुः R.1.57,8. तं देवाः स्थाविरं विदुः Mn.2.156. कामजानितरान् विदुः Mn.9.107. तस्य शब्दं गुणं विदुः Mn.1,75. — Vedica. 1) Scire, nosse, cognoscere. c. acc. v. gen. rei. Præs. उभे ते विद्म रजसीपृथिव्या विष्णो देव त्वं परमस्य वित्से Vv. 99,1. वेदा यो वीनां पदं वेद नावः समुद्रियाः Rv. 25,7. न किर्ह्येषां जनूंषि वेद ते अंग विद्रे मिथो जनित्रं Vv. 56.2. विद्मा त्वा वृषन्तमं Rv. 10,10. महो रजसो विदुः Rv.19.3. विदुष्टे तस्य कारवः Rv. 11.6. conj. सोम वेदः Rv. 43,9. Pot. विद्यामेनां मनसि प्रविष्टां P. 3.1,86. विदेत् Yv. 5,9. Impr. एतस्य वित्तात् Yv. 6,2. विद्धि Vv. 31,4. वित्त Vv. 72,2. Impf. अविदाम देवान् Yv. 8,52. Sankh.K. 2. sch. विदामक्रन् P. 3.1,42. (om augm. c. sensu impr.) मा मां पद्येन रपसा विदत् त्सरुः Vv. 50.1. अग्ने वेर्होत्रं Yv. 2.9. वायो वेः स्तोकानां Yv. 6.16. पूषन्निह क्रतुं विदः Rv. 42.7. Ger. देवा गातुं (sacrificium) वित्त्वा गातुमित Yv. 2,21. 2) Perferre. concedere. विदा (perfer) देवेषु नो दुवः Rv. 36.14. विदा कामस्य वेनतः (concedite votum desiderantis.) Rv. 86,8. — Pass. विद्यते. अवेदि. Sciri, cognosci. अयमु ष्य सुमहाँ अवेदि Vv. 8.2. स रयिभिर्विदे कृष्टिभिः Rv. 100,10. cfr. 2. विद्. — Des. विविदिषति P. 1.2.8. विवित्सते. Int. वेविद्यते. वेवेत्ति. Caus. वेदयति, अवीविदत् et cl. 10. dep. s. act. et med. (Rd. 33,34.) 1) Certiorem facere. docere, narrare. c. loc. pers. वेदयति धर्माधर्मविनिश्चयं M. 3,14048. अवेदयानो नष्टस्य देशं कालं च Mn. 8.32. न वेदयते किंचिद्राजनि Mn. 11.31.8,176. 2) Scire. नान्यच्छ्रेयो वेदयन्ते प्रमूढाः M.U.1.2.10. हुतं होष्यमाणं न वेदयते M. 2,175. 3) Percipere, sentire. येन वेदयते सुखं दुःखं च जन्मसु Mn. 12.13. वेदये न संयुक्तान् शब्दस्पर्शरसान् R. 2.64,67. (cfr. 2. विद्). 4) Habitare. — विदयति est denom. thematis विद्मस्.

— अनु. Pernosse. सर्वाँ इत्ताँ अनुविदुर्वसिष्ठाः Vv. 33,7.

— आ. Caus. Nuntiare, narrare. राज्ञ आवेदयध्वं मां संप्राप्तं R. 1.20,5. तं प्राप्तमावेदयामासुर्नृपाय R. 1.20,7. Bh. 3,49. Rgh. 5,23. पितुर्निधनमावेदयन् M. 1,3820. c. gen. pers. वचस्तस्य ममावेद्य M.3,2738.

- - समा. Caus. Id. c. loc. pers. युधिष्ठिरे सर्वमेतत् समावेद्य M. 2,14.

— नि. Narrare, nuntiare. निवेदितुं M. 2, 1723. — Caus. Id. c. dat. loc. gen. pers. निवेदयामास चित्रसेनाय यथावृत्तं स न्यवेदयच्च शक्रस्य M. 3,1869. तस्मै यथावृत्तं न्यवेदयत् M. 3,11994.2920. सर्वं पितामहे (Bopp. °हं) M. 1,7685. श्रुत्वा प्रमाणं राज्ञो निवेदय M. 3,2756. हेतुमागमने M. 1,5171. Mn. 3,109.253. R. 1.1.72. तद्वृत्तं न्यवेदयत तद्यथा M. 1, 3224. Cfr. 2. विद्.

- - विनि. Caus. Id. प्रवृत्तिं विनिवेद्य R. 1.1,72.

- - संनि. Caus. Id. चिरंगतं तं पित्रे संन्यवेदयत् M. 1,3224.

— परि. Pernosse. य आहुतिं परिवेदा Rv. 31,5.

— प्र. Caus. Scire, intelligere, sapere. यत् कर्मिणो न प्रवेदयन्ति रागात् M. U. 1.2,9.

Digitized by Google

— प्रति. Agnoscere, recipere. प्रति त्वा (उलूखल) अदित्यास्त्वग्वेत्तु Yv. 1,14. — Caus. Narrare, nuntiare. तीर्थयात्राश्रितं पुण्यमृषीणां प्रत्यवेदयत् M. 3,8275.3013. यूयं याचनां प्रतिवेदिताः R. 2.45,15.

- - संप्रति. Caus. Narrare. M. 1,3627.

— सं. Med. P.1.3,29.n. °वित्ते, plur. °विद्रते et °विदते etc. P. 7.1,7. 1) Conscium esse, scire, nosse. के न संविद्रते वायोर्मैनाकाद्रिर्यथा सखा Bh. 8,17.18,29. संविदानः Vv.44,4. समरीविंदां (ɔ: ज्ञा ज्ञानन्तु) Yv. 6,36. Etiam act. संवित्तस्तच्छक्तिं Bh. 5,37. 2) Dicere, docere. तन्मे संविदध्वं यथावत् M. 1,2114. — Caus. Scire, cognoscere, animadvertere. समवेद्यन्त द्विषः Bh. 17,63.

2. विद्.

(Rd. विद्लृ 28,138.) Cl. 6. act. et med. विन्दति, °ते P. 7.1,59. विवेद, विविदे; वेदिता; वेदिष्यति, °ते. (Ita Vyagrabhuti alii; sed Bhashya, Candra, Daurga alii: वेत्ता, वेत्स्यति, °ते cfr. P.7.2,10.n.) aor. अविदत्, त. Part. perf. विविदिवः et विविद्वः P. 7.2,68. — 1) Invenire, reperire. अपगूल्हानविन्दत् Rv. 23,14.62,2.72,2. अपां मध्ये तस्थिवांसं तृष्णाविदज्जरितारं Vv. 89,4. Rv. 53,1. Yv. 5,42. 2) Obtinere, adipisci. न दुष्टुती मर्त्यो विन्दते वसु Vv. 32,21. सुखं यदि वा दुःखं विन्दते नात्मशक्त्या M. 1.3584.3,2344. फलं Bhg. 5,4. श्रियमुत्तमं M. 3, 6016. स्वर्गलोकं स विन्दति M. 3,1035. गतिमग्र्यां विन्दति M. 1,2636. सुखं, धृतिं, सिद्धिं Bhg. 5,21.11,24. 18,45. रतिं, फलं, दोषान् M. 3,2107.7072.1035. उरु ज्योतिर्विविद्युः Vv.90,1. दुःखं Rgh.14,56. पतयो मम वेत्स्यन्ति भद्राणि पुण्येण कर्मणा M. 2,2415.3,8503. 1,1111. नार्यो भैक्ष्यचर्येण वेत्तुं शक्याः M. 3,1312. 3) Uxorem, maritum obtinere, in matrimonium ducere. vulgo med. तामनेन विधानेन निजो विन्देत देवरः Mn. 9,69.85. पतिर्भार्यां विन्दते Mn. 9,95. विन्देत सुतां मम M. 1,7192. आर्षं विधिं पुरस्कृत्य दारान् विन्दन्ति चापरे M. 1,4090. सा पतिमविन्दत M. 3,2244. Mn. 9,90. — Epica sunt: Pot. विन्द्यात् M. 3.8123.8144.8153. etc. Præs. 3 pl. विन्दते M. 3,15398. 1.4090. Vedica. Præs. 1. विन्धे Rv. 7,7. 3 plur. c. gen. ते विद्रे मारुतस्य धाम्नः Rv.87,6. pot. विदेयं, विदेय Yv. 7,46.4,23. Perf. 2 sing. विवित्से Rv.32,4. 3. विविदत् Vv. 21,6. — Pass. s. verb. neutr. (Rd. 26,62. Cl. 4 dep.) विद्यते, विविदे, वेत्ता, वेत्स्यते. अवित्त, वित्त. Inveniri, esse. न हि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते, तत् स्वयं योगसंसिद्धः कालेनात्मनि विन्दति Bhg. 4,38. न भार्यासमं किंचिद्विद्यते M. 3,2325.1,6143.7070. Mn. 4,146.11,7.116. न सत्यं तेषु विद्यते Bhg. 16,7.2,16.31. स्वर्गे विद्यस्व Bh. 20,33. न शत्रुर्विविदे अधि द्यवि Rv. 39,4. नावयोरन्तरं वेदितुं शक्यं M. 3,507.(?). Etiam c. term. act. नात्र विद्यन्त्यपुष्पिणः M. 3,11602. न ते भयं विद्यति संनिधौ मम M. 4,229. — Des. विविदिषति, °ते s. विवित्सति, °ते. Int. वेविद्यते, वेवेत्ति. Caus. वेदयति, अवीविदत्. cfr. 1. विद्.

— अधि. Facere aliquam अधिविन्नां ɔ: uxorem, cujus maritus alias ducit uxores. प्रतिकूला च या भवेत्, व्यधिता वाधिवेत्तव्या (तस्यां सत्यामन्यो विवाहः कार्यः) Mn. 9,80. अधिविविदुरामत्यैराहृतास्तस्य पूनः प्रथमपरिगृहीते श्रीभुवौ राजकन्याः (ɔ: अधिविन्ने चक्रुः) Rgh. 14,53.(52). (कृतसपत्निकाधिविन्ना Am. K. II. 6. § 1,7.

— अनु. 1) Invenire, reperire. गूल्हं ज्योतिः पितरो अन्वविदन् Vv.76,4. गुहा अविन्द उस्रिया अनु Rv. 6,5. 2) Existimare, putare. इन्दुकिरणमनुविन्दति खेदमधीरं Gov. 4,2. 3) Uxorem ducere. कृपीं द्रोणो ऽन्वविन्दत M. 1,5114.

— अभि. 1) Invenire, obtinere. एवं दृष्ट्वा नाभिविन्दामि शर्म M. 3,1933. 2) Quærere, sequi. स्त्रियो ह्यवध्याः सर्वेषां ये धर्ममनुविन्दते M. 3, 13698.

— आ. Int. Perquirere. आ रोदसी बृहती वेविदानाः Rv. 72,4.

— नि. Caus. Tradere, dare, offerre. सर्वस्वं वेदविद्भ्यो निवेदयेत् Mn. 11,116. देहं राज्यं तस्मै न्यवेदयत् Rgh. 15,70. भैक्ष्यं चरित्वोपाध्यायाय M. 1,702. Mn. 2,51.4,253. R. 1.46,10. संयम्यैनं राज्ञे न्यवेदयन् M. 1,4315.2369. विद्यां निवेदयिष्ये प्राणदाय M. 1,6476. Cfr. 1. विद्.

— निस्. Verb. neutr. Se ipsum contemnere, sui pudere. निर्विद्य (ɔ: ईर्ष्ययात्मानमवज्ञाय) Naish.

Digitized by Google

3,124. पश्यन्तु दुःखितां कृष्णां मा च निर्विंदतां पुनः M.3,14792. निर्विण्णः प्रचमेति Hit.1,128. P.8.4,29.n.

— परि. Facere aliquem परिविन्ति ः: fratrem majorem non maritum, minore marito. परिवित्तिः परिवित्ता यया च परिविद्यते Mn. 3,172. (दाराग्निहोत्रसंयोगं कुरुते यो ऽग्रजे स्थिते, परिवेत्ता स विज्ञेयः परिवित्तस्तु पूर्वजः Mn. 3,171. Am. K. II. 7. §. 3,55.).

— प्र. Int. Sæpe invenire, obtinere. प्र ते गर्हीं सुमतिं वेविदाम Vv. 24,6.

— प्रति. Obtinere, accipere. विश्वावसोस्तनयाद्धोतं नृत्यं च वादित्रं च प्रतिविन्दात् M. 3, 8420. — Caus. Tradere, dare. वल्कलं गुरवे प्रत्यवेदयत् R. 1.2,9.

— सं. Obtinere, accipere. सर्वं पणेः समविन्दन्त भोजनं Rv. 83,4.

शद्.

(Rd. शद्‌ 20,25.28,134.) Cl. 1. et 6. dep. in temp. spec., in cæteris act. P. 1.3,60. शीयते P. 7. 3,78. शशाद, शत्ता, शत्स्यति, अशदत्. Cadere, perire. अशीयत नृमांसादां बलं सुग्रीवबाधितं Bh. 17,77. वैरायते महद्भिः, शीयते वृद्धिमानपि Bh. 18,9. शीयमानान्धकारेषु Bh. 8.36. — Des. शिशत्सति. Int. शाशद्यते, शाशत्ति. Cædere, occidere. ब्रह्हि स्त्रियं मायया शाशदानां Vv. 104.24.98,4. Rv. 33,13.116.2. Nigh. 4,3. — Caus. 1) शातयति P. 7. 3,42. Cædere, concidere. वरांगाणि धनुषा शातयामि वः R.1.66,10.2.96,52. संघे ऽशीशतद्राणैः Bh. 15,68. प्रत्यक्षं ते शातयिष्ये विभीतकं M.3,2821. मया पातुकामेषु वत्सेषु मातॄणां शातिताः स्तनाः R. 2. 43,16. 2) शादयति. Ducere, propellere. गाः शादयति गोपालः P. 7.3,42.

— आ. Ire. Vp.

— नि. Caus. Occidere. नि युध्यामधिमशिशादभीके Vv. 18,24.

— प्र. Caus. Defringere, decerpere. आनाम्य फलितां शाखां पक्वं पक्वं प्रशातयेत् M. 1,5561.

— वि. Caus. Discutere, disjicere. प्रकीर्णपर्णानि वसन्ते विशातयित्वा पवनो ऽम्बुदांश्च M. 4, 1676. तदप्यस्त्रं क्षणेन व्यशातयत् M. 3,11971.

— सं. Caus. Concidere. वज्रं समुद्यम्य पर्वतान् समशातयं M. 3,865.

शब्द्.

(Rd. 33,40.) Cl. 10. act. शब्दयति etc. Sonare, dicere. चषां तु प्रवरं तस्य शीर्षाणामिह शब्दते M. 14400. Nir. 1,18. शब्दयन्ती = शब्दं कुर्वन्ती Mgh. 11,47. शब्दापयति. Dicere, alloqui. यदि मां रामः पुन शब्दापयेत् R. 2.59,7. शब्दायते = शब्दं करोति P. 3.1,17. शब्दायमान Bh. 5,52.17,91.

— अभि. Dicere. यदेतदभिशब्दितं Mn. 6,82. सुरभीत्यभिशब्दिता M. 1,3927.

— सं. Id. अयमेहीति संशब्द्य M. 1,3215.

श्विंद्.

(Rd. श्विदि 2.9.) Cl. 1. dep. श्विन्दते, शिश्विन्दे etc. Albere. (Frigere, frigidum esse. alii.)

सद्.

(Rd. षद्‌ 20,24.28,133.) Cl. 1. et 6. act. सीदति P. 7.3.78. ससाद, सत्ता, सत्स्यति, असदत्, perf. part. सेदिवः P. 3.2,108. सन्न. — Ep. perf. (नि) षीदतुः M. 3,14650.1,8077. Inf. निषीदितुं. Ep. et ved. dep. Vedica: Præs. 2. सत्सि. Imp. सदतु etc. (aor. ?) निषेद (perf. impr.) Vv. 59,7. Aor. असादि. Inf. आसदे Rv. 13.7. Part. सत्त Vv. 56,18. निषत्त Rv. 68,1. Vv. 42,2. Cfr. P. S. 2,61. — 1) Sidere, considere, sedem capere. सेदुरेकस्मिन्नितम्बे निखिला गिरेः Bh.7,58. सानो देवासो बर्हिषः सदन्तु Vv.43,3. बर्हिः सीदन्तु Rv. 13.9. असादि (ः: उपविष्टः) Vv. 56,18. 2) Sedere, commorari, esse. अग्ने यज्ञेषु सीदसि Rv. 14,11. (हवींषि) ध्रुवा असदन्नृतस्य योनौ Yv. 2,6. 3) Desidere, dolore, perturbatione angi, tabescere. तेन त्वं विदुषां मध्ये पङ्के गौरिव सीदसि Hit. 0.23. Mn. 4,191. सीदामीव संमोहात् M. 1.2061. नादं श्रुत्वा ससाद गतचेतनः R. 2. 41.8. Bh. 17.84. व्यसनं प्राप्य नार्यं सीदेत् M.2.2591. सीदन्ति मम गात्राणि Bhg. 1,29. M. 3,2322. सन्न R. 2.40,30.65,17. न सीदेत्स्नुधा Mn. 4.34. 4) Perire destrui. सो ऽन्धवज्जगतीपालः सीदेत् संचारकैर्विना Hit. 2,123. राष्ट्रं न सीदति M. 2,237. सन्नशत्रुः Rgh. 7,64.(61.) — Des, सिषत्सति (P. 8.3,61.n.) Int. सासद्यते, सासत्ति. Considere turpiter, obscoene. (भावगर्हायां) P. 3.1,24. तस्याः सासद्यमानायाः ः

Digitized by Google

गर्ह्नितमुपविशन्त्याः) Bh. 4,31. — Caus. सादयति, असीषदत्. 1) Considere jubere, ponere, collocare. अग्ने देवान् सादया त्रिषु योनिषु Rv. 15,4. देवां बर्ह्निषि सादयन्तः Vv. 44,2. वः सदसि सादयामि Yv. 6,21. पृथिव्यास्त्वा (ः हविः) नाभौ सादयामि Yv. 1,11. 2) Affligere, vexare, perdere. ब्राह्मणानां परिक्लेशो देवतान्यपि सादयेत् M. 3.50.54. दिव्यास्त्रमन्त्रमुदिताः सादयेयुः सुरानपि M. 3.1950.1.183. Rgh. 7,44.(41.)

— अभि. Impf. अभ्यषीदत् et अभ्यसीदत्. perf. अभिषसाद P. 8.3.119.118.

— अव. Desidere, considere, tabescere, perire. न शोकेनावसीदति M. 3,2674. अवसीदेत् सुदुर्बुद्धिरामो घट इवोदके M. 3,1215. Hit. 4.44. अवसीदन्नपि क्षुधा Mn. 4,18. महतां क्रिया नित्या छिद्रे नैवावसीदति Bh. 6.24. Etiam dep. न स्नातको ऽवसीदेत वर्तमानः स्वकर्मसु M. 1,5184. अवसन्ना रजनी Hit. p. 9.5. — Caus. Deprimere, affligere, destruere. नात्मानमवसादयेत् Bhg. 6,5. औत्सुक्यमात्रमवसादयति प्रतिष्ठा Çak. 92,11.

- - व्यव. Considere, tabescere. वाणैर्विद्धो व्यवासीदद्रथे M. 3,713. अवस्थातुं न शक्नोमि अंगं मे व्यवसीदति M. 3.823.

- - समव. Id. समवसन्न M. 2,956.

— आ. 1. 1) Considere, assidere. आसीदन्तु बर्ह्निषि Rv. 44,3. देवैरासत्सि बर्ह्निषि Rv. 12,4. आ नो बर्ह्निः सीदन्तु Rv. 6,4. बर्ह्निरेदं सदन्तु Vv.2,8. 91,4. सदतं Vv. 42,5. सदत Vv. 57,2.59,2. प्रियेण धाम्ना प्रियं सद आसीद Yv. 2,6.4,30. आसिदपृथुवसे न योनिं Vv.70,1.97,1. 2) Ponere. आ त्वा वसवः सदन्तु Yv. 2,5. 3) Caus. Considere jubet; ponere, collocare. देव्यं जनमासाद्य बर्ह्निषि Rv.31,17. देव्यं जनं बर्ह्निरासादय Vv. 45,9. प्रोक्षणीरासादय Yv. 1,28. — 2. Cl. 1. et 10. (Rd. 34,25.) 1) Adire. accedere. पथि प्रच्छन्नमासेदुः M. 1,5887. सुग्रीवान्तिकमासेदुः Bh. 7,31. पुरमासादयत् M. 3,2576.2,1122. R. 1.1,29. Bhg. 9,20. आसाद्य चित्रकूटं R. 2.56,33. 2) Adoriri, hostiliter aggredi. आसादयेयं कुरुसिंहवृन्दं M. 4,1663.1,5984. R. 1.21,12. Bh. 8,37. आसादितो कथं न गजैः Bh.6,95. सर्वो जनः शूरो यो ऽनासादितविक्रमः Hit. 3,41. 3) Offendere, invenire, obtinere. आससाद सभोद्देशे विकीर्णां स्त्रजुगं M. 3,2350. बन्धूनासेदुषो ऽपायं Bh. 3,26. पुत्रं कंचिन्नासादयामास कालेन महता M.3,10472. सेयमासादिता वाल्ला तव पुत्रनिवेशने M. 3,2697. आसादयामि नैवान्तं महात्मनः M. 3,12929. R. 1.41,11. 4) Inire in aliq., incipere. केचिद्विपयुमासेदुः Bh. 4,43. 5) Ger. आसाद्य Secundum. कालमासाद्य कार्यं च दण्डं राज्ञा प्रकल्पयेत् Mn. 8,324.

- - अध्या. Obtinere, acquirere. तेजांसि M. 3,17101.

- - समा. Cl. 1. et 10. Aggredi, congredi. कृष्णं द्वारवत्यां समासदत् M. 2,553. °ससाद M. 3. 10087. समासाद्य द्विजोत्तमं R. 1.18,19. M. 3,2946. लंकां R. 1.1,71. समासेदुर्महोदधिं M. 3,8804. अपां फेनं समासाद्य विष्णुतेजो ऽतिबृंहितं M.5,499. Adoriri. रथेन °साद्य कौरवान् M. 1,5453. Invenire. स वनस्यान्तं °साद्य महच्छून्यं समासदत् M. 1,2846.

— उद्. Desidere, perire, cessare. उत्सीदेयुरिमे लोकाः Bhg. 3,24. उत्सीदेरन् प्रजाः M. 3.1212. उत्सन्नोत्सवयज्ञ M. 1,7673. उत्सन्नकुलधर्माः Bhg. 1,44. — Caus. Perdere, destruere. कच्चित् क्षत्रं नोत्सादयिष्यति R. 1.74,20. M. 1,273.3,5097. (चौरान्) उत्सादयेत् Mn. 9,267. देशो घोरयोत्सादितः R. 1. 26.30. उत्साद्यन्ते कुलधर्माः Bhg. 1,43.

- - अभ्युद्. Caus. aor. अभ्युत्सादयामकः Vd. P. 3.1.42.

- - प्रोद्. Caus. Destruere, perdere. तान् चारैः प्रोत्साद्य Mn. 9,261. मन्युस्त्वया प्रोत्साद्यते M. 2,235.

- - समुद्. Caus. Id. हैहयान् समुत्साद्य M.3. 8832.

— उप. 1) Prope accedere, appropinquare. उपसेदुर्दशग्रीवं Bh.9,92.3,12.6,135. अंगिरसं विधिवदुपसन्नः पप्रच्छ M. U. 1,3. उप त्वा सीदन् विश्वे यजत्राः Rv. 65.1. Vv. 33,9. 2) Obtinere. देवानां सख्यमुपसेदिमा Rv. 89,2.

— नि. Perf. निषसाद, Impf. न्यसीदत् et न्यषीदत् P. 8.3.118,119. 1) Sidere, considere. आसने काञ्चने निषसाद M. 1,7253.7717. निषसाद महीतले M. 3,2337.16752.1,60. R. 1.20,11. निषण्णायां नि-

Digitized by Google

षीदास्यां Rgh. 1,90.(89). Rv. 5,1.22,8.76,2. यस्मिन् देशे निषीदन्ति विप्रास्तां सभां विदुः Mn. 8,11. एदं बर्हिर्निषीदत Yv. 7,34. न्यग्ने सदेह Vv. 11,1. नि ष सत्सीह देवैः Rv. 76,4. दिवक्षित् पूर्वो न्यसादि होता: Rv. 60,2. नि मनुषः सादि होता Vv. 73,2. 2) Commorari. निषसाद वरुणः पस्त्यासु Rv. 25,10. मा भूने निषदाम नृणां Vv. 1,11. नि पर्वतस्य मूर्धनि सदन् Vv. 70,3. इळा दुरोणे निषीदति Vv. 16,8. 3) Affligi, dolere. निषीदमानं सोत्कण्ठं बध्यमानं M. 3,333.

- - परिनि. Circumsidere. परि स्पशो निषेदिरे Rv. 25,13.

- - संनि. Considere. आसनयोः संनिषीदतुः M. 1,8077.

— परि. Circumsidere. त्वा माप्सवः (deformes) परिषदाम Vv. 4,6. परिषद्यं Evitandum. =परिहर्तव्यं Nir. 3,2. परिषद्यमरणस्य धनं Vv. 4,7.

— प्र. 1) Tranquillum, serenum fieri. दिशः प्रसेदुः Rgh. 3,14. प्रससादाम्भः Rgh. 4,21. Mn. 6,67. अन्तरात्मा प्रसीदति Çak. 147,18. Bhg. 18.54. निमित्तमुद्दिश्य यः प्रकुप्यति स तस्यापगमने प्रसीदति Hit. 2,150. Ks. 3,9. 2) Contentum esse. अशनं दृष्ट्वा हृष्येत् प्रसीदेच्च Mn. 2,54. 3) Propitium esse, favere. c. gen. प्रसन्नो ऽस्मि तव R. 1.18,17. Rgh. 2,63. प्रसीद नः पतगपते M. 1,1259.3,2529.1860. Bhg. 11,25.31. प्रसीदस्व M. 1,4700. c. inf. मदीयेन शरीरवृत्तिं देहेन निवर्तयितुं प्रसीद Rgh. 2,45.6,64. — Caus. 1) Propitiare, placare. तं भोगैः प्रसादयन् R. 1.9,68.39,9. देवगणांस्तपसाहं प्रसादये R. 1.66,24. ब्राह्मणं विवादे विनिर्जित्य प्रणिपत्य प्रसादयेत् Mn. 11,205. द्विजसत्तमं प्रसादय सुतार्थे मे R. 1.18,3. 2) Med. Gratiam, favorem ab aliquo petere. c. acc. pers. प्रसादये त्वां न मे क्रोद्धुमर्हसि M. 1,4325. प्रसादये त्वां भगवन् M. 3,1629. Bhg. 11,44. प्रसादये त्वां कौशल्ये R. 2.62,7. M. 1,3313.6714. प्रसादयामास क्षिप्रमेवं भविष्यति M. 3,16635.

- - अभिप्र. Caus. Placare, propitiare. शप्तो ऽभिप्रसादयमृषिं गिरा प्राहेति मां M. 3,14063. तमुत्थाप्याभिप्रसाद्य च R. 2.77,24.5,8.

- - संप्र. Tranquillum, propitium fieri. राजानः संप्रसीदन्ति प्रकुप्यन्ति विपर्यये R. 2.26,34. — Caus. Propitiare तो संप्रसादय M. 3,14039.

— प्रति. Præs. प्रतिसीदति etc. P. 8.3,66.

— वि. Perf. विषसाद. Impf. व्यषीदत् et व्यसीदत् P. 8.3,118.119 Affligi, pavere, tremere. व्यसने न विषीदितुमर्हसि M. 3,3075. कृपया परयाविष्टो विषीदन् Bhg. 1,28. विषीदन्ति मम प्राणाः M. 4,1953. स विषीदति Hit. 2,30. R. 2.77,8. Bh. 7,89. M. 3,448. मा विषीद R. 2.107,19. विषण्णवदनः R. 1.40,24.48,25. — Caus. Affligere, pavidum reddere. विषादयन्ति नात्मानं नराः M. 3,3076. विषादयसि मां R. 2.53,31.7,18.

— सं. 1) Considere. संसीदस्व Rv. 36,9. 2) Affligi, tabescere. संसीदन् क्षुधा Mn. 4,33.

सूद्.

(Rd. षूद 2,24.) Cl. 1. dep. सूदते, सुषूदे, सूदिता etc. Ferire, occidere. — (Alii: Effluere, effundere, ejicere.) Des. सुसूदिषते P. 8.3,62. Int. सोसूद्यते, सोसूत्ति. — Caus. et cl. 10. act. (Rd. 33,43.) सूदयति, असूषुदत्. 1) Ferire, occidere. सूदयन् विविधान् मृगान् M. 1,2833.3233. सूदयिष्यामि राक्षसं M. 3,11505.4,694. सत्त्ववन्तः सूदिताः R. 1. 41,8. — (Alii: Effundere, ejicere. Vp. addit: (अंगीकारः) Polliceri, assentiri.) 2) Ved. cfr. 1. सू.

— अभि. Caus. Enecare. मन्यारमभ्यसूदयत् R. 1.27,19.

— नि. Caus. Id. तं निसूदय M. 4,720. निसूदयन् बहुविधमत्स्यजीविनः M. 1,1339. निसूदित M. 3,8796. R. 1.27,20.55,5.

- - विनि. Id. त्रिदशैर्विनिसूदिताः M. 3, 8814.

- - संनि. Id. M. 3,8742.

1. स्कंद्. (स्कन्ध.).

(Rd. स्कन्दिर् 23,10.) Cl. 1. act. स्कन्दति, चस्कन्द, स्कन्ता, स्कन्त्स्यति, अस्कदत् et अस्कान्त्सीत्. Ger. स्कन्त्वा P. 6.4,31. Pass. स्कद्यते, स्कन्न. — 1) Scandere, ascendere. द्रप्सस्ते मा द्यां स्कन् (aor.) Yv. 1,26. 2) Descendere, elabi, cadere. शम्भोर्मूर्ध्नि स्कन्त्वा भुवं गतां गंगां Bh. 22,11. यस्ते द्रप्सः स्कन्दति Yv. 7,26. स्कन्नं गर्भपरिस्रवे R. 1.38,27. De semine. अस्य रेतश्चस्कन्द M. 1,5105.6331 स्कन्नं द्रो-

Digitized by Google

ण्यां शुक्रं M. 1,2434. 3) Arescere, tabescere. न स्कन्दते न व्यथते न विनश्यति ब्राह्मणस्य मुखे हुतं Mn. 7,84. — Des. चिस्कन्त्सति. Ins. चनीस्कद्यते, चनीस्कन्ति P. 7.4,84. Caus. स्कन्दयति, अचस्कन्दत्. 1) Effundere. (semen). न रेतः स्कन्दयेत् क्वचित् Mn. 2,180. मोघं स्कन्दितमार्षभं (रेतः) Mn. 9,50. 2) Negligere. दर्शमस्कन्दयन् पौर्णमासं च Mn. 6,9. 3) (Rd. स्कन्द s. स्कन्ध 35,84.s) Cl. 10. act. स्कन्द(न्ध)यति, स्कन्दा(न्धा)पयति. Colligere, coacervare. Vp.

— अव. Ascendere, oppugnare. पुरीमवस्कन्द Mgh. 1,51.

- - अभ्यव. Exsilire. अदारेणाभ्यवस्कन्द्य M. 4,810.

- - समव. Caus. Oppugnare, invadere. समवस्कन्दयेदेनं (hostem) रात्रौ Mn. 7,196.

— आ. Oppugnare, invadere. सर्वानास्कन्दन् रिपून् Bh. 17,11. आस्कन्दन्तं वाणैः Bh. 17,82.

- - समा. Id. शत्रून् समास्कन्त्स्यति को रणे Bh. 16,10.

— उद्. Exsilire. अघ्न्ये दूरमुत्कन्द Vd. P. 8. 4,61.n.

— परि. परिष्क° et परिस्क°. part. परिष्कन्न (?) et परिस्कन्न P. 8.3,74. Circumsilire. मेघनादः परिष्कन्दन् परिस्कन्दन्तमरिं Bh. 9,75.

— प्र. Prosilire. रथात् प्रस्कन्द्य M. 3,15587. प्रस्कन्दन्निव संभ्रमात् M. 1,134. प्रचस्कन्द विनाशाय पावकं मृग इव R. 2.11,4. तस्य रेतः प्रचस्कन्द M. 1, 2380.3,10002. — Caus. Transsilire. शोणितोदां नदीं प्रस्कन्दयिष्यामि M. 4,1971.

— वि. विस्क° et विष्क°. part. विस्कन्न P. 8. 3,73. Circumerrare, errare. विष्कन्तॄन् परिघेणाहन्नस्कन्ता (ः अगमनशीलः) कपिद्विषः Bh. 9,74.

स्कुंद् s. 2. स्कंद्.

(Rd. स्कुदि s. स्कदि 2,8) Cl. 1. dep. स्कुन्दते, चुस्कुन्दे, स्कुन्दिता etc. स्कन्दते etc. (उत्प्लवनमुत्प्लुत्यगमनं च Tarangini. उद्धरणं Bhoja.) 1) Subsilire. 2) Subsiliendo ire. 3) Erigere, extollere.

स्खद्.

(Rd. 19,6.) Cl. 1. dep. स्खदते, चस्खदे, स्खदिता etc. Caus. स्खदयति, अचिस्खदत्. (स्खदनं varie interpretantur. 1) विद्रावणं Xirasvami, 2) विदारः Vp., 3) स्थैर्यं, 4) पाटनं, 5) क्लेशोत्पादनं, 6) हिंसा alii. teste Dgdasa.) 1) Fugare, dispellere. 2) Scindere, lacerare. 3) Firmum esse. 4) Destruere. 5) Langvefacere, dolore afficere. 6) Occidere, ferire. — C. अप, अव, परि. Caus. °स्खादयति. (Rd. 19,72.)

स्पंद्.

(Rd. स्पदि 2,13.) Cl. 1. dep. स्पन्दते, पस्पन्दे, स्पन्दिता etc. (कम्पनं). Prurire. पस्पन्दे तस्य वामाक्षि Bh. 14.83. अस्पन्दिष्टाक्षि वामं Bh. 15,27. Mrch. 275.9. स्पन्दते दक्षिणो भुजः Mrch. 204,3. किं वाहो स्पन्दसे Çak. 150,15. (Sæpe confunditur cum स्यंद्.)

— परि. Tremere. धुर्यः परिस्पन्दन् (?) युगचक्रान्तरं यथा R. 2.14,12.

— वि. Reniti. स भीमेन परामृष्टो व्यस्पन्दत यथाप्राणं विचकर्ष च पाण्डवं M. 3,445.4,761.

स्यंद्.

(Rd. स्यन्दू 18,22.) Cl. 1. dep. et in fut. cond. aor. act. P. 1.3,92. स्यन्दते, सस्यन्दे, स्यन्दिता et स्यन्ता P. 7.2,44. स्यन्दिषते, स्यन्त्स्यते, स्यन्त्स्यति P. 7.2,59. aor. अस्यन्दिष्ट, अस्यन्त, अस्यन्दत्. Inf. स्यन्दितुं et स्यन्तुं. Ger. स्यन्दित्वा et स्यन्त्वा P. 6.4,31. Part. स्यन्न P.7.2,15. — 1) Fluere, effluere. स्यन्दमाना आपः Rv. 32,2. अस्मात् स्यन्दन्ते सिन्धवः M.U. 2.1,9. स्यन्त्वा दिवो गंगा Bh. 22,11. स्यन्दते किं नाव सरिच्छ्रेष्ठा यथा पुरा M. 1,3990. (ed. Calc. स्य°) स्यन्नस्वेदकण° Bh. 5,83. अस्यन्दन्निन्दुमणयः Bh. 8,66. ध्वान्तं रवेः स्यन्त्स्यति Bh. 12,77.16,17. Pass. imps. तीव्रं मेघैः स्यन्दिष्यते Bh. 16,7. 2) Effundere. सस्यन्दे शोणितं व्योम Bh. 14,98. 3) Fluctuari, huc illuc cursitare. (act.) स्यन्दतामपि नागानां मार्गो नष्टाः M. 3,2541. स्यन्दते (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. — Des. सिस्यन्दिषते, सिस्यन्त्सते, सिस्यन्त्सति P. 1.3,92.7.2,59.

— अनु, अभि, नि, परि, वि præfixis, hæc radix ad arbitrium स् in ष् mutat. Cfr. P. 8. 3,72.

— प्र. 1) Profluere. प्रसस्यन्दिरे आपः Nir. 2,16. 2) Alacriter se movere, volitare. प्रस्यन्दमानः क-

Digitized by Google

पोतः M. 3,10655. प्रस्यन्दमानपरुषेतरतारं घस्रुः Rgh. 5,68.

— वि. Effluere. विष्यन्दमानरुधिरः Bh. 9,74.

— सं., Ved. Int. part. संसनिष्यदत् P. 7. 4,65.

स्वद्, स्वाद्

(Rd. ष्वद, स्वाद 2,17.27.) Cl. 1. dep. स्वदते, सस्वदे, स्वदिता etc. स्वादते, सस्वादे, स्वादिता etc. — 1) Sapere, saporem habere, dulcem esse, placere. हव्या ते स्वदन्तां Yv. 6,7. दत्तं दयितेन सस्वदे मुखसुरं प्रमदाभ्यः Mgh. 10,23. 2) Act. Gustare, delibare. c. acc. स्वदन्ति देवा उभयानि हव्या Vv. 2,2. ता (aquas) अस्मभ्यमयक्ष्माः स्वदन्तु देवीरमृताः (dii.) Yv. 4,12.6,10. स्वादन्त्यो विविधान् भक्ष्यान् M. 1,3362. 3) Act. Dulcem facere. स्वदामि घर्मं Rv. 119,2. — Des. सिस्वदिषते et सिस्वादिषते. Int. सास्वद्यते, सास्वत्ति et सास्वाद्यते etc. Caus. et cl. 10. (Rd. 33,130.) स्वादयति, असिस्वदत् P. 8.3,62. 1) Gustare, delibare. स्वादयन्तः फलरसं Bh. 7,40. 2) Scindere. Vp.

— आ. Act. Gustare, delibare, comedere. मोदकानास्वाद्य R. 1.9,36. दुर्बलं बलवन्तो मत्स्या मत्स्यमास्वदन्ति M. 3,12753.

स्वर्द्

(Rd. 2,18.) Cl. 1. dep. स्वर्दते, सस्वर्दे, स्वर्दिता etc. Sapere. Gustare.

स्विद्

(Rd. ञिष्वदा 26,79.) Cl. 4. act. स्विद्यति, सिष्वेद, स्वेत्ता, स्वेत्स्यति, अस्विदत्. Part. स्विन्न et स्वेदित P. 1.2,19.7.2,16. — (घर्मस्रुतिः). Sudare. अस्विदन् Bh.15,50. Gov.10,16. घर्मिणः सिष्विदानाः (perf. part.) Vv.103,8. — Des. सिष्वित्सति. Int. सेष्विद्यते, सेष्वेत्ति. Caus. स्वेदयति, असिष्विदत् P. 8.3,62. — (Rd. 18,4.) Cl. 1. dep. स्वेदते, सिष्विदे, स्वेदिता etc. 1) Ungui. स्वेदितो मर्दितश्च श्वपुच्छः Hit. 2,131. 2) Effundere, sudare. (?) 3) Perturbari.

— प्र. Sudare. प्रस्विन्नमुखपंकजः R. 2.100,35.

हद्

(Rd. 23,8.) Cl. 1. dep. हदते, जहदे, हत्ता, हत्स्यते, अहत्त, हन्न. Des. जिहत्सते. Int. जाहद्यते, जाहत्ति. Caus. हादयति. Nandine auctore: act. et med. हदति, °ते etc. Alvum dejicere, cacare.

ह्राद्

(Rd. 2,25.) Cl. 1. dep. ह्रादते, जह्रादे, ह्रादिता etc. (वाद्यादिघोषः) Sonare, tinnire. जह्रादे पटहैर्भृशं (Pass.imps.) Bh. 14,4.

ह्लाद्

(Rd. ह्लादी 2,26.) Cl. 1. dep. ह्लादते, जह्लादे, ह्लादिता etc. Part. ह्लन्न P. 6.4,95. Gaudere, lætari. ह्लादन्ते स्वेषु दारेषु घर्मार्त्ताः सलिलेष्विव M. 1,3036. — Caus. ह्लादयति, अजिह्लदत्. Exhilarare. ह्लादयन्ती मनो गिरा M. 1,3897. शयानं चन्द्रमा ह्लादयिष्यति R. 2.44,10. अनिलो शीतो वने तं नाजिह्लदत् Bh. 6,22.8,67.15,110. ह्लादितं कृष्णेनेदं सदः M. 2,1334.

— आ. Caus. Exhilarare. रथनिर्घोषो ममाह्लादयते चेतः M. 3,2860.

— प्र. Caus. Id. जगत् प्रह्लादयन् R. 1.9,56. प्रह्लादितो वाक्यैर्देव्या नृपः R. 2.62,20. M. 1,6377. प्रह्लादयध्वं हृदयं मम M. 1,7190. 2) Exstinguere (?). मन्मथाग्निसमुद्भूतं दाहं कमललोचने प्रीतिसंयोगयुक्ताभिरद्भिः प्रह्लादयस्व मे M. 1,6575.

Digitized by Google

ध

अंध.

(Rd. अन्ध 35,72.) Cl. 10. act. अन्धयति etc. (दृष्टिरहितीभावः Dgd.) Cæcum esse.

इंधू.

(Rd. ञि इन्धी 29,11.) Cl. 7. dep. इन्द्धे, इन्धांचक्रे s. ईधे P. 1.2,6., इन्धिता, इन्धिष्यते, ऐन्धिष्ट. Pass. इध्यते, इद्ध. Accendere. कण्वास इन्धते हव्यवाहं Rv. 44,8. अग्निं कण्व ईधे Rv. 36,11. इन्धानास्त्वा द्युमन्तं समिधीमहि Yv. 3,18. (sch. त्वदनुग्रहेण दीप्यमानाः?) Pass. यत्राग्निर्नित्यमिध्यते M. 3,10821. Rv. 31,13. यमिद्धो न दहत्यग्निः Mn. 8,115. Ved. Part. act. इन्धान Yv. 3,18. Part. pass. इधानो ऽग्निः Rv. 79,5. Part. इद्ध clarus, subtilis. इद्धबोध=पटुबोध Bh. 1,5. — Des. इन्दिधिषते. Caus. इन्धयति.

— आ. Accendere. एधे अग्निः Vv. 36,1. आ यस्ते अग्न इधते (sic) Vv. 1,8.

— सं. 1) Id. होत्राभिरग्निं समिन्धते Rv. 36,7.4.44,7. Vv. 16,3. यं समिदिन्द्धे हविष्मान् Vv. 1,16. अग्ने त्वा समिधीमहि (prec.) Yv.2,4.3,18. RV. 3.1,30. असमिध्य पावकं Mn. 2,187. त्वामग्ने समिधानो वसिष्ठः Vv.9,6. Pass. अग्निनाग्निः समिध्यते Rv. 12,6. M.3,10658. समिद्धो ऽग्निः Bhg. 4,37. M. 1, 6742.8417 अग्निः समिधानः Vv. 67,2.9,4. इन्धे राजा समर्यो नमोभिः Vv. 8,1. 2) Colere. तद्विप्रासः समिन्धते विष्णोर्यत् परमं पदं Rv. 22,21. 3) Augere. (Lucidum reddere, patefacere). समिन्धानो ऽस्त्रकौशलं (इः वर्धयन्) Bh. 6,37.

ऋधू.

(Rd. ऋधु 27,23.26,135.) 1. Verb. act. Cl. 5. act. ऋध्नोति, आनर्ध, अर्धिता, अर्धिष्यति, आर्धीत्. Ger. अर्धित्वा et ऋद्धा. Part. ऋद्ध. Prosperare, amplificare. आदृध्नोति हविष्कृतिं Rv. 18,8. पत्नीवती प्राशौं ऋध्यासं Yv. 8,9. ऋध्याम कर्मापसा नवेन Rv. 31,8. Etiam cl. 2 et 1. यामृधाथे सधस्तुतिं Rv. 17,9. अनु व्रतान्यदितेर्ऋधन्तः Vv. 87,7. — 2. Verb. neutr. cl 5. et 4. act. ऋध्नोति, ऋध्यति etc. Crescere, florere. नाब्रह्म क्षत्रमृध्नोति Mn. 9,322. सपत्नानृध्यतो दृष्ट्वा M. 2,1693.3,12613. Etiam dep. ते लोके ऽस्मिन्नृध्यन्ते केन हेतुना M.3,8488. — 3. Cl. 5. et 7. Colere, laudare. ऋध्नोति, ऋणद्धि (परिचरणे) Nigh. 3,5. एषां भूत्यामृणधत् स जीवात् Rv. 84,16. — Des. अर्दिधिषति et ईर्त्सति P. 7.2,49.4,55. Bh. 9,32. Caus. अर्धयति, आर्दिधत्.

— अधि. In amplitudinem crescere. यदस्मिन्निदं सर्वमध्यार्ध्नोत् तेनाध्यर्द्ध इति Brhadaranyaka 10. (Yaçna. 1.clxxxviij.)

— सं. Crescere, florescere. कः क्षिण्वंस्तान् समृध्नुयात् Mn. 9,315. शत्रुपक्षं समृध्यन्तं M. 2,1960. राज्यं समृद्धं Bhg. 11,33. तपोवनं समृद्धशाखं Bh. 2,24. समृद्धवेगः Bhg. 11,29. Pass. Expleri. तेषामायाचितं त्वत्प्रसादात् समृध्यतां R. 2.2,37.

एधू.

(Rd. 2,1.) Cl. 1. dep. एधते, एधांचक्रे P. 3. 1,36. एधिता, एधिष्यते, ऐधिष्ट. Crescere, florere. अरिष्टः सर्व एधते Rv. 41,2. Yv. 8,5. नेहासौ सुखमेधते Mn. 4,170.5,45. M. 1,5591.2,213. Hit. 4,5. एधस्व मोदस्व M. 2,510. एधन्ते शाश्वतीः समाः M.3,13792. अधर्मेणैधते Mn.4,174. स भूमिसंप्राप्त्या पार्थिव एधते Mn. 7,208.113. तपसा महतैधितः M. 1,6830. वर्धध्वं

Digitized by Google

स्वलना इवैधमानाः M. 1,7155. Pass. imps. तेन शक्यं नित्यदा सुखमेधितुं R. 2.52,34. Interdum act. देवाः सुखमेधन्ति M. 3,13503.15031. — Des. एदिधिषते. Caus. एधयति. Prosperare, augere. किं नैदिधः स्वपराक्रमं Bh. 15,19. आशीर्भिरेधयामासुरम्बिकां Ks. 6,90.

— सं. Crescere, florere. तपोबलसमेधितः M. 3,10443. R. 2.64,35. — Caus. Prosperare, augere. कृशानुः समेधितस्त्वदीयैः Bh. 12.20.

क्रुध्.

(Rd. 26,80.) Cl. 4. act. क्रुध्यति, चुक्रोध, क्रोद्धा, क्रोत्स्यति, अक्रुधत्. Irasci. न क्रुध्यत्यभिशप्तोऽपि R. 2.41,3. चुक्रोध पुरुषादकः M. 1,5976. Bh. 14,85. मा क्रुधः M. 3,1109. Bh. 15,19. क्रुद्धः M. 1,5985. Bh. 6,32. c. dat. pers. P. 1,4,37. (præpos. autem præfixis, c. acc. P. 1.4,38.) सीतायै नाक्रुध्यत् Bh. 8,75. c. gen. न क्रुध्येत् सर्वस्य M. 1,3324. c. उपरि et gen. पुत्रस्योपरि क्रुद्धः Hit. p. 66,17. Pass. imps. अक्रोधि तेन Bh. 15,58. Etiam dep. किं नु शक्यं मया कर्तुं यत्तेन क्रुध्यते नृपः M. 1,5921. — Des. चुक्रुत्सति. Int. चोक्रुध्यते, चोक्रोद्धि. Caus. क्रोधयति. Iratum reddere. न त्वां क्रोधयितुं शक्तः R. 2.9,21.

— अनु. Irasci. वचनं तस्यानु (propter) क्रुद्धाः Bh. 8,85.

- - समभि. Id. समभिक्रुद्ध M. 3,8738.

— परि. Id. R. 2.76,45. ed. Srir.

— प्रति. Iram rependere. क्रुध्यन्तं न प्रतिक्रुध्येत् Mn. 6,48.

— सं. Irasci. धर्मराजो न संक्रुध्येत् M. 3,14828. c. acc. संक्रुध्यसि मृषा मां Bh. 8,76. c. gen. संक्रुद्धो भगिन्याः M. 1,5977.

- - अभिसं Id. मिथ्या मामभिसंक्रुध्यन् Bh. 20,27.

क्षुध्.

(Rd. 26,81.) Cl. 4. act. क्षुध्यति, चुक्षोध, क्षोद्धा etc. ger. क्षुधित्वा et क्षोधित्वा P. 1.2,26. Part. क्षुधित P. 7.2,52. Esurire. क्षुध्यन्तो ऽ घसन् व्यात्तास्त्वां Bh. 5,66.6,41. क्षुधित्वा Bh. 9,39. Part. क्षुधित M. 1.1093.1958. 3,2373.

गर्ध् vide गृध्.

गंध्.

(Rd. गन्ध 33,11.) Cl. 10. dep. गन्धयते etc. Lædere, vexare.

गाध्.

(Rd. गाधृ 2,3.) Cl. 1. dep. गाधते, जगाधे, गाधिता, गाधिष्यते, अगाधिष्ट — 1) (प्रतिष्ठा = आस्पदं आस्थानान्तात् स्थानं च) Firmiter stare, perstare. intr. Mdh. Proficisci, ascendere. अगाधत ततो व्योम Bh. 8,1. गाधितासे नभो भूयः Bh. 22,2. 2) (लिप्सुमिच्छा) Petere, optare. 3) (एकत्र स्थापनं संदर्भो वा) Uno loco ponere. Componere, serere.

गुध्.

(Rd. 26,13.) Cl. 4. act. गुध्यति, जुगोध, गोधिता etc. Ger. गुधित्वा P. 1.2,7. Vestire, induere. — (Rd. 31,45.) Cl. 9. act. गुध्नाति etc. Irasci. — Cl. 1. dep. vide गुद्.

गृध्. (गर्ध्).

(Rd. गृधु 26,136.) Cl. 4. act. गृध्यति, जगर्ध, गर्धिता, गर्धिष्यति, अगृधत्. Ger. गर्धित्वा et गृद्धा. Part. गृद्ध. Appetere, cupere. c. acc. ऐश्वर्यं गृध्येत् M. 3,93. यो मां पुरुषो गृध्येत् M. 4,276. मा गृधः कस्यचिद्धनं Iç. U. 1. गृध्यं Bh. 6,55. c. loc. परदारेषु गृध्येत् M. 3,225. गृद्धा वाससि M. 1,2942. — Des. जिगर्धिषति. Int. जरीगृध्यते, जरीगर्द्धि. Caus. 1. act. गर्धयति. 1) Avidum, cupidum reddere. श्वानं गर्धयति. P. 2) (Rd. गर्ध 32,134.) Appetere, cupere. 2. dep. Fallere. (प्रलम्भने) P. 1.3,69. प्रच्छन्नः सो ऽगर्धयत राक्षसान् Bh. 8,43.

दध्.

(Rd. 2,7.) Cl. 1. dep. दधते, ददधे, दधिता etc. Tenere, ponere. Dare.

नाध्.

(Rd. नाधृ s. णाधृ 2,5.) Cl. 1. dep. नाधते, ननाधे, नाधिता etc. 1) Petere, rogare, precari. नाधमान Rv. 118,10. 2) Optare, desiderare. मा छेद्म रश्मीँरिति नाधमानाः Rv. 109,3. उपस्तुता उपमं नाधमानाः Rv. 110,5. Nigh. 4,3. 3) Dominari. 4) Ægrotum esse. Vexare. Urere. Cfr. नाथ्.

बंध् (वध्.)

(Rd. बन्ध 31,37.) Cl. 9. act. बध्नाति, बबन्ध, बन्द्धा, भन्त्स्यति, अभान्त्सीत्. Pass. बध्यते, बद्ध.

Digitized by Google

aor. अबधि (?) P. 7.3,35. — Ep. बन्धिष्ये. — 1) Ligare, colligare. तमबध्नाद्दृक्षपाशेन Bh. 9,75. लौहबन्धैर्बबन्धे Bh. 14,56.2,39. बन्धिष्ये सेतुना गंगां M. 3,10727. केदारखण्डं बधान M. 1,685. बद्धा योगासनानि ते Bh. 7,77. Trop. कर्मभिः स न बध्यते Bhg. 4,14. श्लोक एव त्वया बद्धः R. 1.2,33. 2) Illigare. चीरं बध्नन्ति मुनयः R. 2.37,12. बबन्ध मूर्ध्नि किरीटं M. 3,12066. अंगुलित्राणि Bh. 14,7.4,26. रज्जुं बद्धा कण्ठे R.2.74,29. Trop. Flectere, ponere. मतिं बधान सुग्रीवे Bh. 20,22. तस्मिन् बबन्ध भावं Rgh. 6,36. अभिलाषे मनः Rgh.3,4. रतिं बध्नाति यत्र Mn. 5,47. क्रमं बबन्ध क्रमितुं Bh. 2,9. धनुर्मध्ये बद्धा मुष्टि R.1.28,5. 3) Prehendere, capere. फलं बध्नन्ति नीतयः Rgh. 12,69. बध्यन्ते निपुणैर्मत्स्याः समुद्रादपि Hit. 1,46. 4) Punire, morte mulctare. आत्मनावगमं कृत्वा बध्नीयात् पूजयेत वा Hit. 2,136. कश्चिन्न लोभाद्बध्यते शुचिः M.2,238.1,4316. केनेमे रात्रौ बध्यन्ति ब्राह्मणाः M. 3,8765. बध्यतां विशिखैः M. 3,805. R. 2.75,29. 5) Offendere, violare. ते सूतपुत्रेण बध्यमानां प्रियां मर्षयन्ति M. 4,475. cfr. बध्. — Des. बिभन्त्सति Ligare velle. Int. बाबध्यते, बाबंद्धि. Arcte ligare. Huc referenda esse videntur vedica hæc: बद्दधे रोचना दिवि (ligavit, fixit.) Rv. 81,5. Pass. दिवि ते बद्दधे शवः (ligatum, positum est tuum robur.) Rv.80,14. Cfr. बाध् Int. — Caus. 1) बन्धयति, अबबन्धत्. Ligari, jungi jubere. स सेतुं बन्धयामास प्लवगैः Rgh. 12,70. 2) (Rd. बध s. बन्ध 32,14.) Cl. 10. act. बाधयति s. बन्धयति. Ligare, colligare. सेतुं बन्धितुमिच्छति R.2.18,23. बन्धयिष्यति पाशैरस्मान् R. 2.84,4. cfr. बाध्.

— अनु. 1) Ligare, alligare. उभयोः संबन्धेनानुबध्यतामिक्ष्वाकुकुलं भवतः R. 1.72,8. तेषु किं भवतः स्नेहमनुबध्नाति मानसं Dev. 1,22. 2) Intr. Hærere, adhærescere, durare. भंगे ऽपि मृणालानामनुबध्नन्ति तन्तवः Hit. 1,88. नानुबध्नाति कुशलं M. 3,2562.

— आ. Illigare. आबद्धमालौ R. 2.96,31. Trop. आबद्धभीमभ्रुकुटीविभंगः Bh. 3,30.

— नि. 1) Ligare, constringere. निबध्य नावमदूर आश्रमात् M.3.10030. Trop. रजो निबध्नाति कर्मसंगेन देहिनं Bhg. 14,7. तं न कर्माणि निबध्नन्ति Bhg. 4,41.9,9. कृत्वापि न निबध्यते Bhg. 4.22.18,17. पश्येत् कार्याणि अष्टादशसु मार्गेषु निबद्धानि Mn.8,3. Part. Præditus. रूपेणाप्रतिमेन तां निबद्धां धूमजालेन प्रभामिव विभावसोः M. 3,2662. 2) Diminuere, perdere. निबध्नीमो ऽस्य पौरुषं M. 4,962 3) Scribere, perscribere. निबध्नीयात् सीमां सर्वांस्तांश्चैव नामतः (ɔ: लिखेत्) Mn. 8,255.

— परि. Colligare. trop. बाष्पपरिबद्धा वाक् R. 2.58,11.

— प्रति. Obstruere, præcludere. प्रतिबध्नाति श्रेयः पूज्यपूजाव्यतिक्रमः Rgh. 1,80.(79.)

— वि. Ligare. यत्र मन्थां विबध्नत Rv. 28,4. — Int. Colligare. वि पृक्षो (cibum) बाबधे नृभिः Vv. 36,5. (ɔ: largitus est.)

— सं. Caus. Ligare. पशुं यूपे समबन्धयत् R. 1.62,24.

- - अभिसं. Pass. Pertinere, referri ad. अर्थशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते P. 2.2,11.

बाध् s. बाध् (बध्).

(Rd. बाधृ s. बाधृ 2,4.) Cl. 1. dep. बाधते, बबाधे, बाधिता, बाधिष्यते, अबाधिष्ट. — (प्रतीघातः). Urgere, ferire, vexare. तस्करा बाधन्ते प्रजाः Mn. 9,226.10,129. सर्वान् नो बाधते दर्पात् R. 1.14,13. ऊनं नाधिको बबाधे Rgh. 2,14. Bh. 14,15. इदमहं रक्षो बबाधे Yv. 6,16. तं देशं बाधते M. 3,13569. महती शंका मां बाधते Hit. p. 57,5. बाधते शत्रुस्त्वां M. 1,5309. बाधस्व दूरे निर्ऋतिं Rv.24,9. बाध्यमाना लोकाः सागरैः M. 3,8855. बबाध ? M. 3,13587. (बध्?) — Des. 1) बिबाधिषते. 2) (Rd. बध 23,4.) बीभत्सते P. 3.1,6. Irasci, detestari. Int. बाबाध्यते, बाबाद्धि. Huc referenda esse videntur vedica: रोदसी बद्दधे महित्वा (ursit, pressit.) Vv. 61,4. वां रथो बद्दधानो रोदसी (ɔ: बाधमानः urgens, vexans.) Vv.69,1. Rv. 52,10. et बाबधाना विश्वा अपो महिना Vv. 95,1. cfr. बंध् Int. Caus. बाधयति, अबबाधत् Id. कृत्स्नं शक्रो ऽप्यबाधयन् Bh. 6,115. स बाधयति लोकांस्त्रीन् R. 1.14,15. cfr. बंध् Caus.

— अधि. Vexare. न चैकः स समर्थो ऽस्मान् पाण्डवार्थे ऽधिबाधितुं M. 1,5693.

— अप. Abigere, removere. अपबाधध्वं वृषणस्तमांसि Vv. 56,20.50,2. अप विश्वा दुरिता बा-

Digitized by Google

धमानः Rv. 35,4.9. बाधन्ते विश्वमभिमातिनमप Rv. 85,3. उषा ज्योतिषा बाधमाना तमांसि अप Vv.78,2.

— आ. Domare, refrenare. आबाधन्ते मनसिज्ञमपि कुमार्यः Çak. 58,10.

— नि. Urgere, vexare. राज्ञभिर्दशभिर्निबाधितः Vv. 83,6. पितुः स्वस्य त्यजसा निबाधितः Rv. 119,8.

— परि. 1) Id. आश्रमान् निशायां परिबाधन्ते M. 3,8743. बाष्पबिन्दुरधरं परिबाधमानः Çak. 159,12. 2) Arcere. परि माग्ने दुश्चरिताद्बाधस्व Yv. 4,28,

— प्र. 1) Urgere, vexare. न प्रबाधेत मद्द्वेषात् तां R. 2.53,15. अस्मान् पापात्मा प्रबाधते M. 1,5808.7569. Bh. 12,2. 2) Frangere, evellere. समुच्छ्रितानिव तरून् प्रबाधते प्रभञ्जनः Hit. 2,84. 3) Repellere, arcere. कथं दैवं शक्यते पौरुषेण प्रबाधितुं M. 2,1648. धर्मार्थौ कामेन प्रबाधसे M. 2,153.

— प्रति. Repellere. तपोविघ्नकराणि ते रूपेण प्रतिबाधिष्ये R. 2.52,46. M. 2,657.3,12395. क्रोधं समुत्पन्नं प्रज्ञया प्रतिबाधते M. 3,1081.

— वि. Urgere. विबाधिष्ट स्य रोदसी महित्वा Vv. 23,3.

बुध्.

(Rd. बुधिर् 21,11.) Cl. 1. act. et med. बोधति, °ते; बुबोध, बुबुधे; बोधिता; बोधिष्यति, °ते; अबुधत् et अबोधीत्, अबुद्ध atque (Rd. बुध 20,28. 26,63.) Cl. 1. act. बोधति, बुबोध, बोधिता etc. (Vp. बोद्धा etc. cfr. P. 7.2,10.) et cl. 4. dep. बुध्यते, बुबुधे, बोद्धा, भोत्स्यते, अबोधि et अबुद्ध P. 3.1,61. part. बुद्ध. — Ep. बुध्येत् etc. Ved. बुधानः vigilans. Vv.68,9. Impr. बोधि. Cfr. भू. Aor. बुबोधः, cl. 9. अबुध्नन्. — 1) Animadvertere, animum advertere. बोध नः स्तोमं Vv. 21,1. कदा न इन्द्र वचसो बुबोधः Vv. 37,6. स नो बोधि Yv.3,26. वामबोधि Vv. 73,3. प्रतिवाक्यं बुध्येथाः M. 3,2893. 2) Cognoscere. तत्त्वान्यबुद्धा ध्यानेन Bh.1,18. पटुत्वं सत्यवादित्वं कथायोगेन बुध्यते Hit 1,92. सीतां भुत्सीध्वं Bh. 7,100. बुद्ध्वा बुध्येत् M. 2,2506. 3) Nosse, scire. नाबुध्यन्त च तं जनाः M. 1,5148. तामबुध्यदमेयात्मा M. 3,557. नाबुद्ध कल्पद्रुमतां विहाय जातं तमात्मनि पत्रवृक्षं Rgh. 14,48. अबोधि दुःस्थं त्रैलोक्यं Bh. 6,32.15,100. किं नारायणमात्मानं नाभोत्स्यत भवानङ्गं Bh. 21,16. वक्ष्याम्यहं बुद्ध्वा R. 1.1,9. 4) Cogitare, putare. उत्थायोत्थाय बोद्धव्यं महद्भयमुपस्थितं Hit. 1,3. 5) Certiorem facere, excitare. (cl. 1. act.) बोधामसि त्वा यज्ञैः Vv. 21,1. 6) Cl. 4. dep. Resipiscere, expergisci (e deliquio animi, somno etc.) अमूर्च्छीत् शनैरबोधि सः Bh. 15,57. न च बुध्येत मे प्रिया M. 3,2349. R.1.46,19. अबुद्ध स्वयं Bh. 15,5. M. 3,2550. बुबुधान Vv.44,3. etiam cl. 1. बोधन्तु रातयः Rv.29,4. — Des. बुबोधिषति, °ते et बुबुधिषति, °ते; बुभुत्सते. Int. बोबुध्यते, बोबोद्धि. Caus. बोधयति, अबूबुधत् P. 1.3,86. 1) Certiorem facere, monere. c. 2 acc. एनं बोधयन्ति मद्भयं M.2,2506. त्वां बोधयामि यत्ते हितं M. 3,12774. बोधयन्तः परस्परं Bhg. 10,9. Bh. 8,72. M. 1,5785. 2) Expergefacere, e somno excitare. सुखसुप्तान् न बोधयिष्यामि M. 1,5959. R. 2.14,45. वन्दिपुत्रैर्विगतनिद्रो बोधितः Rgh. 5,75. अबूबुधत कस्मान्मां Bh. 15,5. 3) Excitare. दधिक्रां नमसा बोधयन्तः Vv. 44,2.

— अनु. Recordari. कामपरीतात्मा तं शापं नान्वबुध्यत M. 1,4874. Comperire. अनुबुध्येत नृपोऽस्माकं चिकीर्षितं M. 3,14799. Expergisci. दृष्टोऽन्वबुध्यत M. 1,5024.

— अव. 1) Animadvertere, intelligere, sentire. सुस्राव रेतोऽस्य स च तन्नावाबुध्यत M. 1, 5051. R. 2.36,17. किं नावबुध्यसे नियतं बन्धुसंश्रयं R. 2.74,10.7,13. M. 3,12991. अवाबुद्ध तान् निहतान् Bh. 15,101. 2) Noscere, scire. त्वां तथा चरन्तमवभोत्स्यन्ते चराः M. 3,1363. धर्ममवबुध्येत M. 2,1371. तत्र मे कौशलमवबुद्धं M. 4,69. 3) Expergisci. (Cl. 4.) कच्चित् कालेऽवबुध्यसे R.2.72,50. ed. Srir. — Caus. Certiorem facere, monere. तदशुभं कर्म प्रागेव स वेद तेनात्मानवाबोधयत् M. 1,5811. Rgh. 8,76.(74.)

— समव. Intelligere, noscere. नाहं समवबुध्येय राज्ञश्चिकीर्षितं R. 2.9,31.

— आ. Animadvertere. बोधा मे वाचमेमां Vv. 22,3.

— उद्. Excitare. उदु स्तोमासो अबुध्रन्नुषसः Vv. 72,3.

— नि. (Imper. tantum usurpari videtur.)

Digitized by Google

Animadvertere, audire. इदं मत्सकाशान्निबोधत Mn. 1,119. कर्मयोगं निबोधत Mn. 2,68.1,68.5,146. नामतस्ताः कीर्त्यमाना निबोध मे M. 1,2578.4725. निबोध वचनं मम M. 3,311.2316.16776. साधु निबोध M.3,2443. मे तत्त्वं निबोधस्व M. 1,1353. 2) Scire. राजपुत्री निबोध मां M. 3,2413.10653.

— प्र. 1) Expergefacere. व्याघ्रं शयानं प्रति मा प्रबोध M. 3,10653. 2) Expergisci. सूर्योदये प्रबुध्यते Hit.3,142. Bh. 4,14. — Caus. 1) Expergefacere. तं वैतालिकाः प्राबोधयन्नुषसि वाग्भिः Rgh. 5,65. R. 2.56,1. प्रबोधय सुप्तान् M. 1,5967.4,514. Mn. 4,57. 2) Certiorem facere, monere. प्रबोधितः शासनहारिणा Rgh. 3,68.

— प्रति. 1) Expergefacere, excitare. प्रति गावः (hymni) समिधनं बुधन्त Vv. 9.4.78.5. प्रति स्तोमेभिरुषसमबुध्रन् Vv. 80,1. प्रति त्वा उषो अभुत्स्महि Vv. 81.3. 2) Expergisci. गता रात्रिः प्रतिबुध्यस्व R. 2.14,50. प्रसुप्तः प्रतिबुध्यते Mn. 1,74.2,163. M. 1,5615. Hit. 4,8. R. 2.65,5. अष्टमे दिवसे प्रत्यबुध्यत सः। तं दृष्ट्वा प्रतिबुध्यन्तं M. 1.5053. — Caus. 1) Expergefacere. तं प्रत्यबोधयन् R. 2.65,12. 1.28,38. 2) Certiorem facere. Rgh. 1,75.(74.) 3) Mandare. तेन स प्रतिबोधितः R. 2.52.35.

— वि. Expergisci. कच्चित् काले विबुध्यसे M. 2,162.1,6006.3,12997. — Caus. Expergefacere. तां उशती विबोधय Rv. 12,4.22,1. Bh. 8,56.

— सं. 1) Noscere, scire. स्रष्टा संबुध्येत मनोगतं M. 1,2498. 2,1819. संभुत्सीष्ठाः स्वजननयनैर्द्विषामीहितानि Bh. 19,30. 2) Sapere. न मन्द संबुध्यसि M. 2,2187. — Caus. 1) Monere. युष्मान् संबोधयाम्येष यथा न स हरेद्बलात् M. 1,1427.5781. Rgh. 13,25. 2) Interrogare. कथं राज्यमर्हति, एतत् संबोधयानस्त्वां M. 1,3521.3,12519.

- - प्रतिसं. Resipiscere. मोहेन पतितः प्रतिसंबुद्धः M. 3,12519.

बुंध्.

Cl. 1. vide बुंद् — (Rd. 32,14.) Cl. 10. act. बुन्धयति etc. Ligare. Vp.

मृध्.

(Rd. मृधु 21,10.) Cl. 1. act. et med. मर्धति, °ते etc. 1) Humectare; humidum esse. 2) (in Ved.) Occidere, prodere, deserere. मा नो मर्धिष्ट Vv. 73,4. 74,3. अमर्धन्तः Vv. 76,5. न मर्धीः (sc. अस्मान्) Vv. 25,4. नृषिन्नो मर्धिषद्भिः (sc. अश्ववणेन) Vv. 32,5. न व ऊतिः पृतनासु मर्धति Vv. 59,1. (Inde मृध pugna).

मिध् vide मिथ्.

मेध् vide मेथ्.

युध्.

(Rd. 26,64.) Cl. 4. dep. युध्यते, युयुधे, योद्धा, योत्स्यते, अयुद्ध. Apud epicos etiam act. युध्यति etc. — 1) Pugnare, dimicare. युध्यस्व Bhg. 11,34. M. 1,7096. Hit. 3.79. Mn. 7,89. Rv.33,13. न योत्स्ये युध्यमाने त्वयि M. 1,177. ते ऽयुत्सताहवे Bh. 15,35. 31. को हि दत्ते न युध्यति Hit. 3.77. M. 1,2387.2, 616.905.3,797.4,1020. Rv. 63,7. पुनर्योत्स्याम इत्यवत् M. 1,7119. तुण्डघातमयुध्यत Bh. 5,101. Pass. imps. युध्यते मानवैः Hit. 3,88. Cum aliquo. c. सह v. instr. युध्यतः सह देवैस्ते M.1,1372. योत्स्ये निशाचरैः R.1. 22,5. M.1,5111.3,624. योत्स्यन्ति युधि शत्रुभिः M.3,15172. Etiam c. acc. कथं न युध्येयमहं कुरून् M. 4,1255. योत्स्यते तौ M. 3,15175. 2) Vincere, superare. दशराज्ञानः सुदासं न युयुधुः Vv.83,7. 3) Ire. युध्यति (ः गतिकर्मा) Nigh. 2,14. — Des. युयुत्सते Pugnare velle. किमर्थं न युयुत्ससे M. 4,1252. युयुत्सिष्ये, अयुयुत्सिषत Bh. 16,35.15,73. Ad pugnam lacessere. अयुयुत्सन्नवयस्य सेनां Rv. 33,6. Des. Caus. Pugnandi cupidum reddere. सैन्यं समस्तमयुयुत्सयत् सः Bh.17,50. — Int. योयुध्यते, योयोद्धि. Caus. योधयति, अयूयुधत् P. 1.3,86. 1) Pugnare jubet. नरानश्वानीकेषु योधयेत् Mn. 7,193.191. सूदेन तं योधयामास M. 4,343. योध्यते विराटेन सिंहैः M. 4.366. 2) Impugnare. c. acc. एकः शतं योधयेत् प्राकारस्थः Mn. 7,74. Hit. 3,50. भूयस्तावयोधयत् M. 1,8276. 4980.7103.2,1016. R. 1.45,45. Bh. 16,28. मा यूयुधः पाण्डवेयान् M. 2,2120. योधयांचक्रिरे सुरान् M. 1,3190. ययोधया (conj.) महतः Vv. 98,4.

— अभि. 1) Impugnare. इन्द्राभियुध्यास्तं Vv. 98,4. 2) Largiri. (pugna comparare.) नो रायो अभियुध्य Rv. 91,23.

— आ. Impugnare. क्रुद्धमायोत्स्यति M. 3, 15645. — Caus. Id. आयोधितास्ते सोदरैः M.3,15054.

Digitized by Google

- - प्रा. Pugnare. प्रायुध्यन्ते Mgh. 18,32.

—प्र. Des. Pugnare velle. ताभ्यां प्रयुयुत्समे M. 3,15646.

— प्रति. Impugnare, pugnare cum aliquo. c. acc. मां प्रतियुध्यसे M. 1,7103. तं प्रतियोत्स्यते M. 3,1995. कथं भीष्मं संख्ये इषुभिः प्रतियोत्स्यामि Bhg. 2,4. M. 1,5411.2,2547.3,15171. प्रत्ययुध्यन्नाहवे M. 1,7093. — Caus. Id. को दुर्योधनं शक्तः प्रतियोधयितुं रणे M. 1,7116.

— सं. Id. समयुध्यन्त तं M. 1,5177. — Caus. Id. M. 1,7098.

रध्.

(Rd. 26,81.) Cl. 4. act. रध्यति, ररन्ध P. 7. 1,61.62. रधिता et रद्धा, रधिष्यति et रत्स्यति P. 7. 2,45. अरधत्. 1) Perire, occidi, subigi. शश्वन्तः शत्रवो ररधुष्टे (ः वशमीयुः) Vv. 18,18. Trans. Ferire, occidere. अक्षं रधितुमारेभे Bh. 9,29. यो रन्धीरराणो qui perniciosus es hosti. Vv.31,5. 2) (सिद्धिः = पाकः) Perfici, absolvi, maturescere. — Des. रिरधिषति, et रिरत्सति. Int. रारध्यते, रारंद्धि (?). Caus. रन्धयति, अररन्धत्. Ferire, vexare, subigere. तं शोकसंतप्तं भूयः शोकैररन्धयत् R. 2.81,3. द्विषन्तं मह्यं रन्धयन् मो अहं द्विषते रधं R. 50,13. (ne sim inimico præda.) सुदास इन्द्रो ऽ मित्रानरन्धयत् Vv.18,9. त्वं कुत्सं शुष्णहत्येष्वरन्धयः Rv. 51,6. Vv. 30,2.

— नि. Caus. Vexare, subigere. कुवयं न्यस्मा अरन्धयः Vv. 19,2.

राध्.

(Rd. 27,16.) Cl. 5. act. राध्नोति, रराध, राद्धा, रात्स्यति, अरात्सीत्. (Ved. अराधत्.) Trans. Perficere, absolvere. कया राधाम स्तोमं मित्रस्य Rv. 41,7. Pass. Perfici, prosperari. तन्मे राध्यतां Yv. 1,5. तन्मे ऽराधि Yv. 2,28. Propitiare. का राधद्धोत्राश्विना वां Rv. 120,1. अराधि होता स्वर्निषत्तः Rv. 70,4. — (Rd. 26,71.) Cl. 4. act. राध्यति etc. Intr. 1) Perfici, prosperari. 2) Favere. c. dat. P. 1.4,39. 3) Perf. रेधुः P. 6.1,143. Des. रिरित्सति P. 7.4,54.c.) Lædere, occidere, evertere. भूधरान् रेधुः Bh. 14,19. — Des. रिरात्सति (cfr. 3.) Int. राराध्यते, राराद्धि. Caus. राधयति, अरीरधत् Dignum facere, tradere. मा नो वधाय रीरधः Rv. 25,2. मा नो रीरधतं निदे Vv. 94,3.

— अप. Cl. 5 et 4. 1) Offendere, injuriam facere c. gen. दुःखशीलो हि धर्मात्मा कथं नास्यापराध्नुयां M. 1,1885.4,1479. स नापराध्नोति सिद्धानां M. 3,11415. तव नैषापराध्यति M. 3,5968.11761. 14829. 2) Peccare. नापराध्यामि किंचित् M. 3,14058. धर्मे ऽपराध्नुमः M. 4,1611. मयापराद्धं R. 2.18,11. यो ऽनमत्रापराध्यति न चारित्र्यं Mrch. 277,7. 3) Prohibere, turbare. शय्यासने मे नापराध्येत कश्चन M. 3,17005.

— अभि. Propitiare. कथं देवमभिराध्यते R. 2.30,33. Mgh. 1,71.

— आ. Caus. 1) Conciliare sibi, propitium reddere. धर्मेणाराधय प्रजाः R. 1.17,31. गुणैराराधयामासुर्गुरुं Rgh. 10,85(86). M. 4,262.1,6368. आराध्य देवं वरदं M. 1,4371. अज्ञः सुखमाराध्यः सुखतरमाराध्यते विशेषज्ञः Hit. 4,99.2,149. 2) Colere, servire. प्रसादार्थं रुद्रमाराधयत् M. 3,7097. शूद्रः स्वर्गार्थं विप्रानाराधयेत् Mn. 10,122. 3) Mereri, dignum esse. आराधयति परलोकं R. 2.60,6.

- - उपा. Servire. उपाराध्य वैश्यं शूद्रः Mn. 10,121.

- - समा. Conciliare. समाराधयत क्षिप्रं तं सा M. 3,10344.

रुध्.

(Rd. रुधिर् 29,1.) Cl. 7. act. et med. रुणद्धि, रुन्द्धे; रुरोध, रुरुधे; रोद्धा; रोत्स्यति, °ते; अरुधत् et अरौत्सीत्, अरुद्ध. Pass. रुध्यते, अरोधि. Pass. refl. अरुद्ध P. 3.1,64. रुद्ध. (c. 2. acc. P. 1. 4,51.) 1) Obstruere, impedire. नदीं गिरिररौत्सीत् M. 1,2367. रुणध्मि सवितुर्मार्गं Bh. 6,35. रुरुधुः परस्परं M. 1,8074. प्राणापानगती रुद्ध्वा Bhg. 4,29. मर्म मे निशितः शरो रुणद्धि R. 2.63,43. तमुद्वहन्तं पथि कन्यां रुरोध राजन्यगणः Rgh. 7,35(33). 2) Includere. गृहे रुद्धाः पुरुषैः Mn. 9,12. 3) Obsidere urbem. पुरं नः परितो ऽरुधत् Bh. 15,10. अरुन्धत् पुरं M.3,638.15237. कोट्या पुरद्वारं रुरुधे द्विषां Bh. 14,29. 4) Celare, occulere. न धना रुरोधिथ Rv. 102,10. 5) Arcere, removere. (विक्षिप्तान् गिरीन्)

Digitized by Google

अरीत्सीच्छरैः Bh. 15,80. तां रुरोध सायकैः सा रुद्धा बाणजालेन R. 1.28,22. तवाध्यावसन्तं मां मा रौत्सीर्हृदयं Bh. 8,80. अरुद्ध पराक्रमं Bh. 15,63. — Des. रुरुत्सति, °ते. — Int. रोरुध्यते, रोरोद्धि. — Caus. रोधयति, अरूरुधत्. Includi jubet. लङ्कां रोधयामास वानरैः Rgh. 12,71. Ep. रुन्धयति. Obstruere, angere. शोको मां रुन्धयत्ययं (रन्धयति?) M. 3,999.

— अनु. 1) Cl. 7. Retinere. अनुरुन्ध्यादघं त्र्यहं (non purificatur.) Mn. 5,63. कथमयमनुरुध्यमानस्तापसीभ्यां Çak. 151,2. — 2) Cl. 4. dep. (Rd. 26,65.) °रुध्यते etc. Ep. etiam act. Amare, diligere, probare. नानुरोत्स्ये जगल्लक्ष्मीं Bh. 16,23. अनुरुध्यामहे पितुरानृण्यमास्थितं R. 1.76,2. प्रज्ञावृद्धोषं नानुरुध्यते M. 3,13891. भर्तारमनुरुध्यन्त्यः M. 4,492.3,16194. पार्थाननुरोद्धुं M. 3,15632. धर्ममनुरुध्यन्ति M. 3,2169.12678. Amare, parcere. नायं पापो मया युक्तः स्यादनुरोधितुं M. 2,926.

— अव. Includere, cohibere, refrenare. c. 2 acc. °रुणद्धि गां व्रजं P. 1.4,51. शोकं चित्तमवारुधत् Bh. 6,9. यस्यार्थे ऽवरुध्यसे R. 2.30,9. Mn. 8,236. — Int. Lædere, offendere. मा स्मैनमवरोरुधः R. 2.58,20.

— आ. Arcere, removere. बन्धुता मुचमारुणत् Bh. 17,49. — Caus. Obstruere, impedire. पद्भ्यामारोधयन्मार्गं तस्य M. 1,4188. R. 2.96,40.

— उप. 1) Incommodare, molestum esse, perturbare. c. acc. उपरुध्यारिं Mn. 7,195. गजैरन्यानुपरुरोध Rgh. 4,83. अभ्युत्सहे संप्रति नोपरोद्धुं त्वां (sc. rogatu meo.) Rgh. 5,22. मा मोपरोत्सीः (?) Kat. U. 1.1,19. 2) Prohibere, impedire. कृत्यमनार्यं किं पूर्वमुपारुधः R. 2.36,14. धर्मो यत्रोपरुध्यते Mn. 8,348. 3) Occulere. रेणुरुपरुरोध सूर्यं Rgh. 7,39(36).

— नि. 1) Includere, cohibere. विप्रदुष्टां स्त्रियं भर्ता निरुन्ध्यादेकवेश्मनि Mn. 11,176. मनो हृदि निरुध्य Bhg. 8,12. इन्द्रियग्रामं M. 3,13633. 2) Arcere, removere. तान् को निरोत्स्यति Bhg. 16, 20. मुष्टिहत्यया नि वृत्रा रुणधामहै Rv. 8,2. जिघ्रासीस्त्वं निरुन्धानः Hit. 1,148. निरुद्धश्रमवृत्तयः Bh. 3,39. 3) Obstruere. न्यरुन्धन्नस्य पन्थानं Bh. 17,49. निरुद्धाक्षः Bh. 7,70. 4) Perficere, absolvere. (?) वने वासमिमं निरुध्य (निरुष्य ?) M. 3,962.

- - संनि. Coercere. सा संनिरोद्धव्या त्याज्या वा Mn. 9,83.

— प्र. Retinere. माता प्ररुणद्धि मां M. 3, 16830.

— प्रति. 1) Prohibere, impedire. यज्ञः प्रतिरुद्धः Mn. 11,11. 2) Calumniari. प्रतिरुध्य गुरुं (ः गुरोर्मिथ्याभिशापमुत्पाद्य Mn. 11,88. 3) Obstruere, occulere. ते दिशः प्रतिरुध्य M. 3,12114.

— वि. Pass. Impediri, retineri. पौरा विरुध्यन्ते परैः क्रीताः M. 2,227. अस्याः स्वरो व्यरुध्यत R. 2.36,10. Part. विरुद्ध. 1) Prohibitus, vetitus. विरुद्धे योनिसंसर्गे M. 3,9995. परस्परेणाविरुद्धाः R. 1.7,8. 2) Obstans, impediens. परस्परविरुद्धानां समुपार्जनं Mn. 7,152. धर्माविरुद्धः कामः Bhg. 7,11. — Caus. Pass. Id. अन्योन्येन पुत्रा विरोध्यन्ते M. 3,360.

— सं. Obstruere, impedire. लोभान्मनुष्याणां वृत्तिं संरुणत्सि M. 2,226. मार्गं संरुध्य M. 3.2541. पथि संरुद्धः पशुभिः Mn 8,295. Cohibere, refrenare. मनः संरुध्य M. 3,13633. समरुद्धेव विक्रमः Bh. 6,34. Turbare, impugnare. अज्ञाविके संरुद्धे वृकैः Mn. 8, 235.

- - अभिसं. Arcere. तं न शेकुरभिसंरोद्धुं R. 2.14,42.

वध्.*)

(Rd. 24,2.) Verb. defect. Prec. aor. act. et pass. fut. part. in lingua classica tantum occurrunt. वध्यात्, अवधीत्. वधिषीष्ट P. 6.4,62. अवधि (?) P. 7.3,35. वध्य. Apud epicos etiam fut. वधिष्यति °ते, et fortasse perf. ववाध (cfr. बाध्) usurpantur. — 1) Ferire, pulsare. तं पदावधीत् M. 4,461. दण्डैरवधिषुः Bh. 15,2. 2) Occidere, interficere. इन्द्रो वृत्रमवधीत् Rv. 52,2.38,6. वधीर्दस्युं घनेन Rv. 58, 4. Vv. 46,4. यदेकमवधीः R. 1.2,18. मा नो धर्मो हतो ऽबधीत् Mn. 8,15. M. 1,211.4075. Bh. 15,11.6,41. वधीं वृत्रं Vd. 1. sing. P. 7.1,40. बध्यास्त्वं रिपुसंहतीः Bh. 19,26. बध्यः Bh. 6,117. शक्रास्त्वया तान् बधिष्यति M. 1,4801.3,8695.13543.4,502. R. 2.84,4. तं बधिष्याम

*) Scribitur in Vedis et a Vop. cum व, in liberis editis vulgo cum ब.

Digitized by Google

सद्दानुग्रन्थान् M. 3,8796. तं वधिष्ये महीतले M. 3,626. Epicus est præterea caus. वधयिष्यामि occidam. M. 2,1583.

— अप. Repellere, avertere. अपारं देवयज्ञनादध्यासं Yv. 1,26. उग्रं वधो अपावधीत् Yv. 5,8.

— नि. Occidere, cædere. न्यवधीत्तं M.1,4121. Bh. 1,26,16. पदातींश्च रथांश्च न्यवधीत् M. 1,5472.

वर्ध्.

(Rd. 32,111.) Cl. **10.** act. वर्धयति, अववर्धत्. 1) Cædere, scindere. 2) Implere. तं वर्धयित्वा त्र्याशिषा R. 2.34,5. cfr. वृध् Caus.

वाध् vide बाध्.

विध् vide विधा et विध्.

वृध्.

(वृधु 18,20.) Cl. **1.** dep. et act. (in fut. cond. aor.) वर्धते, ववृधे, वर्धिता, वर्धिष्यते et वर्त्स्यति P. 1.3,92.7.2,59. अवर्धिष्ट et अवृधत् P. 1.3,91. Ger. वर्धित्वा et वृद्धा. Part. वृद्ध P. 7.2,15. part. fut. वृध्य P. 3.1,110. Ep. est act. Vd. pf. वावृधे etc. 1) Dep. et act. ep. Crescere, adolescere. तत्र ववृधे मत्स्यः M.3,12757. सर्वे ववृधुरल्पेन कालेन M. 1,4865.3,314. वावृधे वीर्यायोरुः Yv. 7,39.40. Rv. 52,2. 81,1. Vv. 5,1.95,3. तन्वा वावृधस्व (perf. impr.) Vv. 19,11. Rv. 31,18. इम ऋतस्य वावृधुर्दुरोणे Vv. 60,5. अग्निं वर्धमानं स्वे दमे Rv.1,8. तन्वा वृधानः (part. præs.) Vv.99,1. ब्रह्मणा वावृधानाः (perf. part.) Rv. 117,11. Vv. 1,12.5,2. Yv. 7,36. समाप्तो ववृधे M. 1,6972. एषां मदः Bh. 14,13. ते तपः Bh. 6,68. सुदस्यावृधत् Bh. 15,29. सुकृतिनां कीर्तिश्चिरं वर्धतां Hit. 4,130. — 2) (dep. et act. ep.) Crescere fortuna, potentia. वर्धस्व वर्धिषीमहि Yv. 2,14. वर्धिषीष्ठाः स्वज्ञातिषु Bh. 19,26. दिष्ट्या वर्धामहे M.3,12286. दिष्ट्या वर्धसि M. 2,1601.1632. धर्मेण वर्ध त्वं M. 1,7864. — 3) Augere, amplificare. a) med. स्वयं वर्धस्व तन्वं tuum corpus. Vv. 8,5. b) dep. त्वष्टा ते वावृधे शवः Rv. 52,7. (act. ep. et ved.) पराराष्ट्राणि निर्जित्य स्वराष्ट्रं ववृधुः पुरा M. 1,5540. वर्ध शुभ्रे स्तुवते रासि वाजान् Vv. 95,6. वर्धन्तु त्वा सुष्टुतयः Vv. 99.7. P. 3.4,117. Rv. 5,8. इषा तं वर्धदघ्न्या Vv. 68,9. वर्धान् यं पूर्वीः क्षपः Rv. 70,4. बृहस्पतिं वावृधतुर्महित्वा Vv. 97,8. अस्माकं सु प्रमतिं वावृधाति (perf. conj.) Rv. 33,1. सुवृक्तिभिः सुरिं वावृधध्यै (perf. inf.) Rv. 52,7. — Des. विवर्धिषते et विवृत्सति P. 1.3,92. 7.2,59. Int. वरीवृध्यते, वरीवर्द्धि etc. — Caus. वर्धयति, अवीवृधत् et अववर्धत्. 1) Augere, amplificare. तमग्निं वर्धयामसि Rv. 36,11. अवीवृधन् युज्यं ते रयिं नः Vv. 36,7. इष्ट्वा देहमवीवृधत् M. 1,2210. शोकं मे वर्धयसि M. 3,2330. प्रीतिं ते M. 1,4795. बलं देवानां M. 1,7661. Vv. 99,6. तस्य संपदं Hit. 2,5. तपः Mn. 6,23. 2) Augere, extollere, potentem facere. प्रजा वर्धयति पार्थिवं Hit. 3,3. ज्येष्ठः कुलं Mn. 9,109. त्वा स्तोमा अवीवृधन् Rv. 5,8.11,1. 3) cfr. वर्ध्. — (Cl. **10.** Rd. 33,109.) Loqui. Lucere.

— अनु. Crescere. अनु यासु वर्धसे Yv.7,12.

— अभि. Crescere. कामं उपभोगेन हविषा कृष्णवर्त्मेव भूय एवाभिवर्धते Mn. 2,94. रागः M. 3,2285. ते बलमभिवर्धतां M. 3,10857. Trop. दातारो नो ऽभिवर्धन्तां Mn. 3,259.

— आ. Augere. महां आवावृधे शवः Rv.81,4.

— परि. Crescere, adolescere. दिने दिने सा परिवर्धमाना Ks. 1,25. — Caus. Augere. तोयधिः शशिना रश्मिभिः परिवर्धितः Bh. 7,107.

— प्र. Id. अग्ने मा प्रवर्धिष्ठाः M. 1,1244. मे मन्युः प्रवर्धते M. 3,1072. निद्रा प्रवृद्धा M. 1,5892.

- - अभिप्र. Caus. Augere. trop. स देशो ऽभिप्रवर्धितः M. 1,4350.

— वि. Crescere, adolescere. कुमारास्तत्राभ्यवर्धन्त M. 1,2992.4864. गर्भः M. 3,16638. बाला वर्धन्ती R. 1.27,7. विवर्धमानैः सरित्सलिलैः Bh. 10,53. हलहलाशब्दो व्यवर्धत M. 3,805. हृच्छयः M. 3,2088. Trop. व्यवर्धन्त प्रजाः M. 1,4342. व्यवर्धन् कुरवः सुखसमन्विताः M. 1.7746. दिष्ट्या विवर्धसे M. 3,16861.

- - संवि. Id. संव्यवर्धन्त भोगांस्ते भुञ्जानाः पितृवेश्मनि M. 1,4977.

- - सं. Adolescere. संवृद्धस्तपोवने M.3,16667. — Caus. 1) Augere. संवर्धयामास वर्षं M. 1,8279. मम कामान् संवर्धय R. 2.25,42. यशः M. 2,1601. 2) Fovere. घृतपूर्णेषु कुम्भेषु धात्र्यस्तान् समवर्धयन् R. 1.39,18. M. 1,4264.5089. मत्स्याहारविशेषैर्मां संवर्धयिष्यति Hit. p. 26,16.58,10. (= संभृ Mn. 2,142. Kull.)

व्यध् (व्यधृ).

(Rd. 26,72.) Cl. **4.** act. विध्यति P.6.1,16. वि-

Digitized by Google

व्याध; व्यद्धा, व्यत्स्यति (भ्यत्स्यति Ram.) prec. विध्यात्. aor. अव्यात्सीत् (अभ्यात्सीत्). Pass. विध्यते; विद्ध. Ep. sunt dep. Inf. वेद्धुं M.1,5286. — Ferire, icere, vulnerare. तां विव्याधोरसि वाणेन R.1.28,25. विव्यधुः शिरसि तं M. 3,767. अविध्यत M. 4,1817. तमेन्द्रेण हृदये ऽव्यात्सीत् Bh. 15,69. 5.52. विध्यता विधुता रक्षः Rv. 86,9. तं विव्याध वाणैः M. 4,1804. नामविध्यन्त धरणीधरैः M. 3,12170. शस्त्रैर्न विध्यते M. 2,918. Bh. 5,102.9,66. Hit. 2.16. R. 1.32,31. विध्येत य इदं लक्ष्यं M. 1,7004. विव्याध हृदयं पत्री M.3,709. मृगान् विध्यन् Bh. 4,8. — Des. विव्यत्सति (बिभ्यत्सति). Int. वेविध्यते वाव्यद्धि (?). Caus. व्याधयति, अविव्यधत्.

— अनु. Ferire, icere post alium. नश्यतीषुः खे विद्धमनुविध्यतः Mn. 9,43. Part. Interpersus, variegatus. इन्द्रनीलैर्मुक्तामयी यष्टिरनुविद्धा Rgh. 13,54. Mrch. 28,4.

— अप. Abjicere. श्मशाने स्रगपविध्यते M. 3, 15686. °विद्धगदो बाहुः Ks.2,22. R.2.94,24. Rgh. 10,74. (75.) Negligere. अग्निहोत्र्यपविध्याग्नीन् Mn.11,41.

- - व्यप. Id. व्यपविद्ध M. 3,15763.

— अव. Dejicere, भुज्युमवविद्धं समुद्र उदूहथुः Vv. 69,7.

— आ. Ejicere, jaculari. आविध्य तान् वृक्षान् M.3,11511. इषुराविद्धः Mn.9,43. Vulnerare. पाणिनेत्राविद्धः Gov. 12,11. Illigare, induere sibi. आविध्य मन्त्रं Bh. 20,11.

- - न्या. Effringere. न्याविध्यद्दृल्हा cohibitas aquas. Rv. 33,12.

- - व्या. Vibrare. गदां चिक्षेप व्याविध्य M. 3,677. Mrch. 151,2.

- - समा. Commovere. (?) समाविद्धतरंगहस्तः Rgh. 26,78.

— परि. Icere, vulnerare. शरैः सर्वान् पर्यविध्यत् M. 1,4102.

— प्र. Dejicere. दुष्कृतो अन्तरनारम्भणे तमसि प्रविध्यतं Vv. 104,3. R. 2.63,34.

- - विप्र. Ferire, icere. अभिषंगानिलविप्रविद्धा Rgh. 14,55.(54.)

— प्रति. Ferire, vulnerare. शरैः प्रत्यविध्यं तं M. 3,11960. अस्त्रैस्तं प्रत्यविध्यत M. 3,14994. कामौ मां शरैः प्रतिविध्यन् M. 1,6567. तान् प्रतिविव्याध द्वाभ्यां द्वाभ्यां M. 1,4103.

शुध्.

(Rd. 26,82.) Cl. 4. act. शुध्यति, शुशोध, शोद्धा, शोत्स्यति, अशुधत्. Apud epicos etiam dep. (cfr. शुंध् pass.) — Purificari, ablui, lustrari. न हस्तावसृग्दिग्धौ रुधिरेण शुध्यतः Mn. 3,132. न वारिणा शुध्यत्यन्तरात्मा Hit. 4,86. मृत्तोयैः शुध्यते शोध्यं, नदी वेगेन शुध्यति Mn. 5,108. 122.123. स उपस्पृश्य शुध्यति Mn. 5,63. Bh. 21,13. पापं वेदाभ्यासेन शुध्यति Mn 11,46. यत्ते क्रूरं तत्ते शुध्यतु Yv. 6,15. न मे शुध्यते भावः M. 3,2289. — Des. शुशुत्सति. Int. शोशुध्यते, शोशोद्धि. Caus. शोधयति, अशूशुधत्. Purificare, abluere, lustrare. अमेध्यं शोधयेत् Mn. 9,282. M. 1,5863.3,2703. तीर्थानि शोधयित्वा M. 1,7883. Mn. 8,202.

— परि. Caus. Purificare. पन्थानं परिशोधयन् R. 2.31,25. Trop. Solvere, enucleare. राज्ञे देयं भागं °शोधयति P. 1.3,36. यत् काव्येषु लीलायितं तत् °शोधयन्तु सुधियो गीतगोविन्दतः Gov. 12,28.

— वि. Purificari. शवस्पृशो विशुध्यन्ति त्र्यहादुदकदायिनः Mn. 5,64.66.11,123. Bhg. 18,51. — Caus. Purificare. चारित्रं विशोध्य M. 3,15979.

— सं. Purificari. संशुद्धकिल्विषः Bhg. 6,45. — Caus. Purificare. संशोध्य त्रिविधं मार्गं Mn.7,185. Solvere, persolvere. आयस्यार्द्धेन व्ययः संशोध्यते तव M. 2,204.

शुंध् (शुद्).

(Rd. शुन्ध 3,36.) Cl. 1. act. et med. शुन्धति, शुशुन्ध, शुन्धिता etc. शुन्धते etc. Pass. शुध्यते. Act. Purificare, lustrare. Med. Purificari, lustrari. वाचं ते शुन्धामि Yv. 6,14. दैव्याय कर्मणे शुन्धध्वं देवयज्यायै यद्वो ऽशुद्धाः पराजघ्नुरिदं वस्तच्छुन्धामि Yv.1,13. शुन्धस्व Yv. 5,10. शुन्धन्तां लोकाः पितृषदनाः Yv. 5,26. — (Rd. शुन्ध s. शुद्ध ? 34,26.) Cl. 10. et 1. act. s. ut alii volunt, dep. शुन्धयति, शुन्धति. (शुन्धयते, शुन्धते). Purificare. आपो अस्मान् मातरः शुन्धयन्तु Yv. 4,2.

शृध्.

(Rd. शृधु 18,20.) Cl. 1. dep. et act. (in fut. cond. aor.) शर्धते, शशृधे, शर्धिता, शर्धिष्यते et श-

Digitized by Google

त्स्यति P. 1.3,92.7.2,59. अशृधत् P. 1.3,91. Ger. शर्धित्वा et शृद्धा. Part. शृद्ध. Des. शिशर्धिषते et शिशृत्सति. Int. शरीशृध्यते, शरीशर्द्धि etc. Caus. शर्धयति. (पायुशब्दः) Pedere. c. अव. Caus. Oppedere. अवशर्धयन् Mn. 8,282. — (Rd. शृधु 21,9.) Cl. 1. act. et med. शर्धति, °ते etc. Humectare, Humidum esse. (?). — (Rd. शृधु 33,61.) Cl. 10. (et 1.) act. शर्धयति, शर्धति. Adniti, excelsum fieri. स शर्धर्यो विषमस्य जन्तोः Vv. 21,5. शर्धन्तं = उत्सहमानं Vv. 18,5.16. — Irridere. alii.

साध्.

(Rd. साध s. षाध 27,17.) Cl. 5. act. साध्नोति, ससाध, साद्धा, सात्स्यति, असात्सीत्. Perficere, absolvere. Ved. cl. 1. धियं साधन्ता Rv. 2,7. Vv 66,3. यस्मै त्वमायजसे स साधति Rv. 94,2. Vv. 34,8. आपो मित्रं साधनुग्निं Rv. 96,1. 2) Occidere (?) साधितुं Hit.3,40. (विज्ञितुं Mn.7,198.) — Verb. neutr. (Rd. साध s. षाध 26,71.) Cl. 4. act. साध्यति etc. Perfici, absolvi. Kt. et Vp. cfr. सिध्. — Des. सिषात्सति. Int. सासाध्यते, सासाद्धि. Caus. साधयति, असीषधत्. 1) Perficere, absolvere. कर्मेदं साधय M. 1,1370. साधयेत् कार्यमात्मनः Mn. 7,173. M. 1,7514. 3,1441. Hit. 1,1. Rgh. 5,25. साधयेद्देहमात्मनः Mn. 2,282. 2) Efficere, facere. तद्वाक्यं साधयिष्यति तावकं M. 5,117. 3) Conficere, occidere. ते शक्याः साधयितुं तस्मात्तान् जहि M. 1,7435. तं साधयिष्यामः M. 2,645. Bh. 7,31. 4) Obtinere, capere. तपसश्चरणैः साधयन्ति तत्पदं (ब्रह्मात्यन्तिकलयलक्षणं) Mn.6,75. स स्वयं साधयेदर्थमुत्तमर्णो ऽधमर्णिकात् Mn. 8,50. Trop. 5) Cognoscere, intelligere. आप्तवागनुमानाभ्यां साध्यं त्वां Rgh. 10,28.(29.) 6) Proficisci, abire. साधयिष्यामि, एवमुक्त्वा त्रिदिवं गतः M. 3,16689. वसेमामद्य शर्वरीं श्वः काल्ये साधयिष्यसि R. 2.34,34. Çak. 6,9.107,8. Cfr. सिध्.

— परि. Caus. Perficere, componere negotium. साम्ना परिसाधयेत् Mn. 8,187.

— प्र. Caus. Conciliare sibi, acquirere. भूतानि दण्डेनेव प्रसाधयेत् (ऽः आत्मसात्कुर्यात्) Mn. 7,103. लब्धपालनविधौ न खेदमाप, गुरुणा हि मेदिनी भोक्तुं न प्रसाधयितुमस्य कल्पिता Rgh.19,3.

- - संप्र. Id. त्वद्विवेकेन मदीयो ऽर्थः संप्रसाध्यतां Hit. 4,117.

— सं. Caus. 1) Perficere. संसाधयस्व M. 3,1478. 2) Conficere, occidere, perdere. संसाधो रणे M. 3,1683. अग्निमुत्पाद्य संसाध्य च M. 1,2841. शोको मां संसाधयति R. 2.64,69. 3) Obtinere, capere. सर्वान् संसाधयेदर्थान् Mn. 2,100. स्वकं संसाधयन् धनं Mn. 8,50.213. 4) Instruere. सर्वकामै रामः संसाध्यतां R. 2.36,9.

1. सिध्.

(Rd. षिधु 26,83.) Cl. 4. act. सिध्यति, सिषेध, सेद्धा, सेत्स्यति, असिधत्. Ger. सेधित्वा, सिधित्वा, सिद्धा. Part. सिद्ध. 1) Perfici, prosperari, succedere. पुरुषकारेण विना दैवं न सिध्यति Hit. 0,31. सिध्यन्ति कार्याणि सुमन्त्रितानि Bh.12,14. यस्मादृते न सिध्यति यज्ञः Rv. 18,7. न प्रक्षोयन्ते सिध्यन्ति M. 3, 29. यदि न सिध्यति को ऽत्र दोषः Hit. 0,30. M. 3, 8203. 2) Valere, ratum esse. असंबद्धकृतो व्यवहारो न सिध्यति Mn. 8,163. समक्षदर्शनात् साक्ष्यं सिध्यति Mn. 8,74. — Des. सिषित्सति. Int. सेषिध्यते, सेषेद्धि. Caus. Perficere. सेधयति de sacris, साधयति de profanis rebus. सेधयति तापसं तपः sed अन्नं साधयति P. 6.1,49. cfr. साध्.

— प्र. 1) Perfici, succedere. शरीरयात्रापि ते न प्रसिध्येदकर्मणः Bhg. 3,8. 2) Effici, obtineri. औषधानि त्रिविधा स्थितिः तपसैव प्रसिध्यन्ति (=आप्यन्ते) Mn. 11,237. 3) Stabilitum, certum esse, innotuisse. वेदात् सर्वं प्रसिध्यति Mn. 12,97.

— सं. Perfici, beatum fieri. जप्येन संसिध्येद्ब्राह्मणः Mn. 2,87. संसिध्यस्व M. 3,12025.

2. सिध्.

(Rd. षिधू 3,11.) Cl. 1. act. सेधति, सिषेध, सेद्धा et सेधिता; सेत्स्यति et सेधिष्यति; असैत्सीत् et असेधीत्. — 1) (शासनं Maitreya et Çakatayana, अनुशासनं Dgd. शिष्टिः Candra, शास्त्रविषयं शासनं Xirasvami.) Regere, arcere. अपि सेधास्मान् (=निगृहाण) Bh.8,92. रक्षांसि सेधति Rv. 79,12. Vv. 15,12. सेधतं द्वेषः Rv. 34,11. नास्मै तन्यतुः सिषेध Rv. 32,13. Docere, instituere. 2) (मंगलक्रिया) Prospere agere, auspicari. — Des. सिसेधिषति, सिसिधिषति P. 8.3,61. सिषित्सति. Int. सेषिध्यते, सेषेद्धि. Caus. सेधयति.

Digitized by Google

— अप. Arcere, removere. अपसेधन् रक्षसः Rv. 35,10. नागं प्रभिन्नमपसेधसे M 3,15643. Trop. पापमपसेधति (= अपनुदति) Mn. 11,198.

— नि. 1) Regere, coercere. भूतगणान् न्यषेधीत् Bh. 1,15. तं क्षमस्वेति निषिषिधुः M. 1,279. 2) Arcere, removere. शस्त्रं न्यषेधत् पावकास्त्रेण सः Bh. 17,87. तेन न्यषेधि शेषो ऽप्यनुयायिवर्गः Rgh. 2,4. 3) Retinere. यातुकामं निषिध्य Rgh. 5,18.

— निस्. Arcere. निष्क्रव्यादं सेध Yv.1,17.

— प्रति. Arcere, interdicere, prohibere. प्रत्यषेधत् सपत्नान् M. 4,162. गुरुषु प्रतिषेधत्सु धाधर्मात् Mn. 2,206. यत्र तं प्रतिषेत्स्यति M. 1,1634.2064. गमने कृतोत्साहं प्रतिषेद्धुं न मार्हसि M. 3,16734. 310. Mn. 8,361. — Caus. Id. शपन्तीं प्रत्यषेधयत् M. 1,1594.2,1787.4,468. R. 2.96,42.

3. सिध्.

(Rd. षिध s. षिधु 3,10.) Cl. 1. act. सेधति, सिषेध, सेधिता, सेधिष्यति, असेधीत्. — Ire. सेधति (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. — Præp. præfixis स in ष non mutatur. गंगां विसेधति, अभिसेधति गाः P. 8.3,113.

— अनु. Int. Reducere. मह्यं पड्युक्तां अनुसेषिधत् Rv. 23,15.

— परि. Circumire. द्विषो घ्नन् परिसेधतः Bh. 9,98.

स्कंध vide स्कंद्.

स्पर्ध्.

(Rd. 2,2.) Cl. 1. dep. स्पर्धते, पस्पर्धे, स्पर्धिता, स्पर्धिष्यते, अस्पर्धिष्ट. Ep. etiam act. — (पराभिभवेच्छा). 1) Æmulari, æquare studet. उपपन्नमिदं यत् पार्थ स्पर्धसि मया सह M. 5,170. स्पर्धसे सव्यसाचिना M. 3,16773.10516. मया स्पर्धन्ति सततं M. 3,744. 2) Contendere cum aliquo, certare, pugnare. स्पर्धमाने (सेने) Vv. 93,5. स्पर्धन्ते देवहूये Vv. 85,2. अयज्वानो यज्वभिः स्पर्धमानाः Rv. 33,5. अस्पर्धिष्ट रामेण Bh. 15,65. संग्रामे स्पर्धसे कृष्णं M. 1,205. 3) Æquare, æqualem esse. किं कर्म तेनाचरितं येन सह शक्रेण स्पर्धते M. 2,485. स्पर्धते सहितानस्मानिकः M. 1,4991. राजसूयं स्पर्धत्येष क्रतुः M. 3,15292. — Ved. perf. सद्मासद्म वचसी पस्पृधाते Vv. 104,12. part. पस्पृधान Rv. 61,15.119.3, Vv. 18,3. plusq. perf. (?) अपस्पृधेथां P. 6.1,36. aor. अस्पृधन् Vv. 56,3. — Des. पिस्पर्धिषते. Int. पास्पर्ध्यते, पास्पर्द्धि. Caus. स्पर्धयति.

— वि. Æmulari. विस्पर्धमाना देवर्षिचारणैः M. 1,4346. यया विस्पर्धसे M. 1,1088.

स्रिध्.

(Rd. ved.) 1) Cl. 1. Lædere, perdere. मा स्रेधत सोमिनो Vv. 32,9. न स्रेधन्तं रयिर्नशत् Vv. 32,21. अस्रेधन्तो मरुतः Vv. 59,6. 2) Cl. 6. Perire. मा यज्ञो अस्य स्रिधद्दतायोः Vv.34,17. अस्रिधानः Vv. 69,7. अस्रिधः interitus expertes. Rv. 3,9. स्रिधः hostes. Rv. 36,7. Vv. 81.6.

न

अन् (अण्).

(Rd. 24,62.) Cl. 2. act. अनिति, Impf. अनीत् et आनत् P. 7.3,98.99. आन, अनिता, अनिष्यति, आनीत्.—Des. अनिनिषति. Caus. आनयति. — (Rd. अन s. अण 26,66.) Cl. 4. dep. अन्यते, अण्यते etc. 1) Respirare. 2) Ire. अनिति (गतिकर्मा) Nigh. 2,14.

— अप. Pedere. अपानतो Yv. 3,7.

— प्र. (न in ण ubique mutatur P.8.4,19.21.) 1) Spirare, respirare. एजत् प्राणत् M.U. 2.2,1. प्रा-

Digitized by Google

णीदृढमीलीषु लोचने Bh. 15,102.108. उष्णं प्राणितं दीर्घं Bh. 17,24. 2) Vivere. कथं प्राणिमि दुर्गतः Bh. 18,10. प्रणिवसत्व मानार्थं Bh. 4,38.14,58. न प्राणिषि Bh. 9,57.14,60. 3) Odorari. यत् प्राणेन न प्राणिति (० : यत् प्राणेन पार्थिवेन नासिकापुटस्थेनान्तःकरणप्राणवृत्तिभ्यां सहितेन यन् प्राणिति गन्धवन् विषयीकरोति schol.) Ken. U. 8. — Caus. Resuscitare. तं प्राणयन्तमरिं Bh. 9,101.

ऊन.

(Rd. 35,36.) Cl. 10. act. ऊनयति, aor. औनयीत् (?) P. 7.2,5. (औननत् P. 3.1,51. मा ऊनिनत् Vp. in K.K.D. et Mdh.) Minuere, deminuere. मा जरितुः काममूनयीः Rv. 53,3. P. 3,1,51. काममूनयीत् P. 6.4,75.

कन्.

(Rd. कनी 13,17.) Cl. 1. act. कनति, चकान, कनिता etc. Part. कान्त. 1) Lucere. Videre. चाकनत् (० : पश्यति) Nigh. 3,11. 2) Desiderare, amare. तेनाहं भूरि चाकन Rv. 120,10. ता ते चाकन Rv. 51,8. कनति, कनिषत्, चाकनत् (कान्तौ) Nigh. 2,6. कन्या कनतेर्वा स्यात् कान्तिकर्मणः Nir. 4,15. Gaudere. इन्द्र सुतसोमेषु चाकनः Rv. 51,12. इन्द्र यस्मिन् चाकन् gaudes. Rv. 33,14. (cfr. के). Huc referendum est: चनिष्ट देवा (० : देवौ) ओषधीष्वप्सु Vv. 70,4. 3) Ire. — कनयति est denom. thematis अल्प. Parvum reddere, deminuere. कीर्तिं नः कनयन्ति Bh. 18,25.

खन्.

(Rd. खनु 21,14.) Cl. 1. act. et med. खनति, °ते; चखान, चख्ने P. 6.4,98. खनिता; खनिष्यति, °ते; अखानीत् et अखनीत्, अखनिष्ट. Ger. खात्वा et खनित्वा. Pass. खन्यते et खायते P. 6.4,43. Part. खात P. 6.4,42. Part. fut. खेय P. 3.1,111. (cfr. खै). — Fodere. खनन् खनित्रेण Mn. 2,218. पृथिवी सर्वा खन्यते तैः R. 1.40,25. खनमाना रसातलं M. 3,1897. वालुकार्णवे खात्वा M. 3,13602. अखनन् समुद्रं कुद्दालैः M. 3,8871. Bh. 6,52. Vd. पार्थिवं खनतात् (० : खनत) P. 7.1,44. — Des. चिखनिषति, °ते. Int. चंखन्यते et चाखायते, चंखन्ति (dual. चंखातः etc.) Caus. खानयति, अचीखनत्. Fodiendum curare. तेर्णवं खानयामास M. 3,13601. सगरो येन खानितः R. 1.5,2.

— अभि. Fodere. रोषादभ्यखनन् पृथिवीं ते R. 1.41,24.

— उद्. Effodere. उच्चख्ने वृक्षं Bh. 14,85. गिरिमुदखनीत् Bh. 15,55. उच्चखान नखेनाक्षिणी तस्य Bh. 14,32. उत्खातभटद्रुमा पूः Bh. 12,5. Rgh. 14,73. Trop. Destruere, vincere. वंगानुत्खाय Rgh. 4,36.

- - प्रोद्. Effodere. प्रोत्खनध्वं R. 1.40,14. प्रोत्खाततारातिमूलः Mrch. 342,15.

— नि. 1) Infodere, defodere. तं वल्गमुत्किरामि यं मे सबन्धुर्निचखान Yv. 5,23. तं भुवि निचख्नुः Bh. 4,3.16,22. Rgh. 12,30. पृथ्वीखातनिखातं धनं Hit. 1,149. तत्र जयस्तम्भान् निचखान Rgh. 4,36. 2) Defodere, sepelire. संस्थितः पुरुषो निखन्यते M. 1,3616. 3) Infigere, figere. भुजे निचखान सायकं Rgh. 3,55. M. 1,5370. अस्य निखन्यन्ते हृदये शोकशंकवः Hit. 4,69. Bh. 3,8.

चन्.

(Rd. 13,3.) Cl. 1. act. चनति. Sonare. Vp. — (Rd. 19,41.) Cl. 1. act. चनति, Caus. चनयति. Ferire, occidere. (Cfr. कन्.)

जन्.

(Rd. 25,24.) Cl. 3. act. जजन्ति, जजान etc. Gignere, generare. वृषा जजान वृषणं Vv. 20,5. यं जजन् रोदसीमे Vv. 90,3. यो नः पिता जनिता Vd. P. 6.4,53. जजनं, जजनदिन्द्रं Vd. P. 7.4,78. 6.1,192. Parere. त्वं देवि पुत्रान् जनिष्यसि M. 1,2770. etiam dep. पुत्रं जज्ञे सा M. 3,10167.1,2627. — (Rd. जनी 26,40.) Verb. neutr. Cl. 4. dep. जायते P. 7.3.79. जज्ञे P. 6.4,98. जनिता, जनिष्यते, अजनिष्ट et अजनि P. 3.1,61.7.3,35. Part. जात P. 6.4,62. — Etiam act. apud epicos. Ved. जनिध्वे, जनिध्वं, जनिषे, जनिष्व P. 7.2,78. part. जजमाने Nir. 6.8. aor. 3. plur. अज्ञत P. 2.4,80. inf. जनितोः P. 3.4.16. — (उत्पत्तिरभिव्यक्तिर्वा Mdh.) 1) Nasci. (de animantibus.) त्वं सुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अजायथाः Rv. 5,6. Bh. 17,32. न त्वावान् जातो न जनिष्यते Vv. 32,23. जनिता पुत्रस्तव M. 1,2982. यद्देव जीवो जनिषाः Rv. 68,2. P, 6.4,75. जज्ञानः natus.

Digitized by Google

Rv. 12,3. Vv. 98.3. वज्रप्रहारात् स्कन्दस्य जज्ञुः कुमारकाः कन्याश्च जज्ञिरे ऽस्य M. 3,14387. abl. locum unde, loc. ubi quis natus sit, exprimit. गोमयाद्वृश्चिको जायते P. 1.4,30. मम वक्त्रादजायत R. 1.16,7. शूद्रायां ब्राह्मणाज्जातः Mn. 10,64. यो ऽस्यां जनिष्यते पुत्रः M. 1,4051.2081. तस्मिन् जज्ञे स्वयं ब्रह्मा Mn. 1,9. कथं क्षत्रेषु जायथाः, अस्यां योनौ जायन्ते M 3,1395. अपि नः स कुले जायात् Mn. 3,274. M. 3, 530. et c. instr. (patre.) शूद्रायामस्मि वैश्येन जातः R. 2.63,48. 2) Renasci. मृतो को न जायते Hit. 0,13. आत्मा जायते तस्यां M. 3,530. तस्मात्त्वं शूद्रयोनौ जनिष्यसि M. 1,2425.3950. 3) Existere, oriri, prodire. (de non animantibus.) चित्रः प्रकेतो अजनिष्ट Rv. 113,1. अभ्रादृष्टिरिवाजनि Vv. 94,1. तस्यां विसृज्यमानायां सप्त स्रोतांसि जज्ञिरे R. 1.44, 14. नाजनिष्टास्य साध्वसं Bh. 15,88. तस्य जज्ञे विनिश्चयः R. 2.65,15. व्यायमेनास्य जज्ञे शिरसि वेदना M. 3,16748. जातमन्मथा M. 3,1816. 4) Fieri, esse. तत्रोष्य रजनीः पञ्च पूतात्मा जायते नरः M. 3,4083. रक्तनेत्रो ऽजनि क्षणात् Bh. 6,32. न तस्य वेदाध्ययने तथा बुद्धिरजायत यथाभवद्धनुर्वेदे M. 1,5073. — Des. जिजनिषते. Int. जाजायते, जञ्जन्यते, जञ्जन्ति P. 6.4,43. — Caus. act. P. 1.3,86. जनयति (Rd. 19,63.), अजीजनत्. Apud ep. etiam dep. 1) Facere ut nascatur, nasci sinere. नो जने जनय विश्ववारे Rv. 113,19. 2) Gignere, procreare. (de patre). जनयामासुस्ते पुत्रान् R. 1.16,8. यः पाण्डुमजीजनत् M. 1,2213. अजीजनत् सुतं तस्यां M. 1,2772. Parere. (de matre). कौशल्याजनयद्रामं R. 1.19,3.23,16.2.53,21. M. 1,2621. एका जनयिता पुत्रं षष्टिमपरा जनयिष्यति R. 1.39,8. या युष्मानजीजनं M. 2,2598.1,1294. Rgh. 8,29(28). जाया जनयते पुत्रं M. 1,3104. 3) Producere, efficere. वैदेह्या जनयेयमानन्दं Bh. 8,57. प्रीतिं जनयथो मम R. 2.95,16. कथाप्रतिग्रहः श्रद्धां जनयते M. 3,8373. तृषां लोभः Hit. 1,133. प्रजानां जनयन् भयं M. 2,2694. जनयिष्यति संक्रोशं R. 2.58,26. स यक्षाणां भयं जनयते M. 3,12875. (अग्निं) यमृत्विजो जीजनन्त Rv. 60,3. तस्मा उक्थं जनये Vv. 26,1. नवं स्तोममग्नये जीजनं Vv. 15,4.

— अधि. 1) Generare. pass. तेन विश्वसहो ऽधिजज्ञे Rgh. 18,24(23). 2) Nasci. ब्राह्मणो पृथिव्यामधि जायत ईश्वरो भूतानां Mn. 1.99.

— अनु. Nasci postea. पुत्रिकायां कृतायां तु यदि पुत्रो ऽनुजायते Mn. 9.134. in ordine nasci, alium post alium. एकवर्षान्तरा द्रौपद्या अन्वजायन्त M. 1,8046. ex aliquo. तमजो ऽनुजातः Rgh. 6,78.

- - समनु. Similem nasci. पितॄन् ॰जायन्ते नरा, मातरमंगनाः R. 2.35,26.

— अभि. 1) Nasci, oriri. क्षिप्रमेवाभिजज्ञिरे R. 1.16,19. यद्योनावभिजायते Mn. 2,147. तथा वज्र एवाभ्यजायत् M. 3,10608. कामात् क्रोधो ऽभिजायते Bhg. 2.62. 2) Renasci. शुचीनां गेहे योगभ्रष्टो ऽभिजायते Bhg. 6,41.13.23. M. 3,5087. Trop. तथानुदिनं तृष्णा ममैतेष्वभिजायते M. 1,3514.

- - समभि. Nasci, oriri. मतिः समभिजायत यजेयमिति R. 1.39,24.

— आ. 1) Procreare. क्षेत्रादा विप्रं जनथः (præs. om. redupl.) Rv. 119,7. 2) Gigni, nasci. आ यो मात्रोर्जनिष्ट पावकः Vv. 3,9. Rv. 60,3. न चेहाजायते पुनः Mn. 2.249.

— उद्. Producere. इदं वच उदगूये जनिषीष्ट Vv. 8,6.

— उप. 1) Subnasci, oriri. उष्मण उपजायन्ते Mn. 1,45. अस्मिन् न निर्गुणं गोत्रे अपत्यमुपजायते Hit. 0,41. तेन नारीणां सतीत्वमुपजायते Hit. 1.109. M. 2,2590. संगस्तेषूपजायते Bhg. 2,62. देहे ऽस्मिन्नुपजायते ज्ञानं यदा Bhg. 14,11. 2) Renasci. सर्गे नोपजायन्ते Bhg. 14,2.

- - समुप. Id. मम दुःखमिदं भूयः समुपजायते R. 2.75,41.

— प्र. 1) Filium procreare. प्रजायस्व M. 1, 8343. स श्रेयसा चेत् प्रजायते Mn. 10,64. मेनकाया प्रजज्ञिवान् M. 1,943. प्रजास्यति Fut. ep. न प्रजास्यथ पत्निषु R. 1.38,6. सप्तवर्षाः प्रजास्यन्ति नरा युगान्ते M. 3,13058.1,3958. 2) Parere. प्रजायन्ते सुतान् नार्यः M. 3,13639. सा प्रजज्ञे कुमारं M. 1,1927. 2629.3423.6072. नव नारीः प्रजज्ञे M. 1,2624. गां प्रजाता सा M. 1,3937. प्रजास्यति M. 1,4526. 3) Nasci. मातापित्रोः प्रजायन्ते पुत्राः M. 1,4251. अथ प्रजज्ञे

Digitized by Google

तराणि: Rv. 121,6. प्रजज्ञे हृदि मन्मथः M. 1,4869. — Caus. aor. ved. प्रजनयामकः P. 3.1,42. Promovere, potentem reddere. प्र णो जनय गोभिः (०:प्रभूतान् कुरु) Vv. 41,3.

— वि. 1) Parere. यक्षो पुत्रं व्यजायत R. 1.27,8.39,17. M. 1,2554.2621.3762.3,8843. तस्मात् पुत्रं व्यजायत R. 1.70,35. 2) Nasci, oriri. तस्य सदृशः पुत्रो व्यजायत R. 1.16,20. M. 1,2720. ज्येष्ठा शुक्रादिवी व्यजायत M. 1,2616. दुःखान्मुमूर्षा मे व्यजायत M. 2,1899. मानात् क्रोधो व्यजायत M. 3,8494.

— सं. 1) Nasci. ततः संजज्ञिरे वीराः M. 1, 2695.4519. तव कुक्षौ संजनिष्यति R. 1.70,31. 2) Oriri, existere. तेषां मूर्च्छेव समजायत M. 1,5886. तस्य स्वेदः M. 3,16748. तस्य कारुण्यं R. 1.2,16. निनादः संजज्ञे वेश्मनि R. 2.34,19. रक्षणाद्रत्नं संजायते रागः Mn. 8,172. संगात् कामः Bhg. 2,62. 3) Fieri. मुनिर्वरेण संजातो दस्युघ्नो रणे Bh. 6,110. — Caus. 1) Procreare, gignere. कश्यपो ऽस्यामादित्यान् समजीजनत् M. 1,3135. तस्यां संजनयामास कुरुं M. 1,6633. 2) Producere, efficere. रतिं संजनयन्ति मे R. 2.95,5. Bhg. 1,12. भयं मे Hit. 3,23. तेषां भेदं M. 5,118. 3) Ædificare. तत्र संजनयामास नानागाराणि M. 1,4995.

— प्रतिसं. Renasci, oriri. दुःखं मनसि प्रतिसंजातं R. 2.?2,7.

जुन् vide जुड्.

1. तन्.

(Rd. तनु 30,1.) Cl. 8. act. et med. तनोति, तनुते; ततान, तेने; तनिता; तनिष्यति, °ते; अतानीत् et अतनीत् P.7.2,7. अतत et अतनिष्ट. Ger. तनित्वा et तत्वा. Pass. तन्यते et तायते P.6.4,44. तत P. 6.4,37. Vd. cl. 3. ततनः Rv. 38,14. आततेन, part. ततनन्. Pass. ततनन्त. Perf. तातान, आततन्थ P. 7.2,64. वितत्निरे P. 6.4,99. तते (?) Rv. 83,5. Aor. अत्नत. — Extendere, expandere. तरवः पुष्पास्तरानतन्वन् Bh. 10,22. Trop. 1) Extendere, augere, amplificare. सत्यं तातान सूर्यः Rv. 105,12. मां तनु Rv. 120,11. अह्नानि विश्वा ततनन्त कृष्टयः Rv. 52,11. सीमसंस्थास्ततान सः M. 1, 4605. अताव्यस्य सत्त्वं Bh. 6,33. अस्यामर्षो ऽतायत Bh. 17,50. कामास्ते तायन्तां Bh. 20,25. Cfr. ताय. यान् नु यवस्ततनन् dies producens. Vv.88,4. 2)Producere, efficere, creare. अविनाशि तद्विद्धि येन सर्वमिदं ततं Bhg.2,17,8,22. तथा वाणानाम्यतामतानिष्टं तमो यथा Bh. 15,91. कुतूहलं ततान तस्य कदम्बकं मृगाणां Bh.2,17. कुलानि तेनुः सरोजलक्ष्मीं स्थलपद्महासैः Bh. 2,3. धियमतत्त Rv. 80,16. पितुर्मुदं तेन ततानार्भकः Rgh. 3,25. ततान सोपानपरम्परामिव Rgh. 3,69. यज्ञैरथर्वा पथस्तते (vias paraverat. Rosen.) Rv.83,5. 3) Perficere, peragere. ततं मे अपस्तद् तायते पुनः Rv. 110,1. अश्रोत्रियतते यज्ञे Mn. 4,205. M. 2,1937.3,10791. — Des. तितनिषति, °ते; तितांसति, °ते; तितंसति, °ते. P. 6.4,17.7.2,49.n. Int. तन्तन्यते, तन्तन्ति P. 6. 4,44.7.4,85. Caus. तानयति, अतीतनत्.

— अति. Longe extendere. अतितत Mgh. 19,3.

- - व्यति. Invicem extendere. med. व्यत्यतन्वातां मूर्त्ती Bh. 8,3.

— अनु. Tenere, servare. धर्ममेवानुतन्वती M. 3,12081.

— अव. Tegere, operire. यानं कम्बलावततं R. 1.17,14. अवतता वारणैर्भूः R. 2.93,4.

— आ. 1) Expandere. कतमां यां रश्मिभिरस्याततान Rv.35,7. त्वं भासा रोदसी आततन्थ Vv. 5,4. 2) Augere. अपः सूर्यो रश्मिभिराततान Vv. 47,4. 3) Extendere se. आ ये तन्वन्ति रश्मिभिस्तिरः समुद्रमोजसा Rv. 19,8. 4) Facere. विश्वा मतीराततने (hymnos facio.) Vv. 29,3.

- - अन्वा. Extendere se trans aliquid. यज्ञस्य दोहो अष्टधा दिवमन्वाततान Yv. 8,62.

- - व्या. Extendere. Mgh. 8,56.

— उद्. Extendere se. उद् काष्ठा (aquae) अभिष्वतत्न Rv. 37,10.

— परि. Circumvelare. क्षौमं पर्याणहनेन परितत्य (०: वस्त्रेण परितो वेष्टयित्वा) Kat. S. Yv. 4,31.

— प्र. Extendere, manifestare. कृतिभिर्वाद्यस्यत्यं प्रतायते Mgh. 2,30. Hit. 3,96.

— वि. 1) Tendere. शार्ङ्गं (arcum) वितत्य Bh. 3,47. 2) Extendere se. तन्तवो ये वितत्निरे Yv. 8,61. 3) Extendere, creare. वनेषु व्यन्तरिक्षं

Digitized by Google

ततान वाजमर्वत्सु पय उस्रियासु Yv. 4,31. एवं बहुविधा यज्ञा वितता ब्रह्मणो मुखे Bhg. 4,32. 4) Perficere. (incipere.?) कौतुकक्रियां वितेनतुः Rgh. 11,52.(53.) व्यतानीत् स कर्म Bhg.1,11. वितते यज्ञे Mn. 3,28.

- - प्रवि. Extendere. Mgh. 5,55.

— सं. Facere. उद्योगं संतनु Bh. 5,47. Congredi. अग्ने सं रश्मिभिस्ततनः सूर्यस्य (ꣳ:संगच्छस्व) Vv. 2,1.

- - अनुसं. Extendere. अधो मूलानि °ततानि Bhg. 15,2.

2. तन् s. वन्.

(Rd. 34,33.) Cl. 10. et 1. act. तानयति, तनति s. वानयति, वनति. 1) Credere, confidere. 2) Juvare. Vexare. Ferire. 3) Sonare.

— वि. Extendere.

दान्.

(Rd. 23,25.) 1) दीदांसति, °ते. Rectum esse, rectum facere. P. 3.1,6. 2) दानयति s. दानति. Cædere, comminuere.

धन्.

(Rd. 25,23.) Cl. 3. act. दधन्ति. Fruges ferre, parere. माता यद्वीरं दधनद्धनिष्ठा. Ved. P.7.4,78. 6.1,192. — (Rd. 13,11.) Cl. 1. act. धनति. Sonare. Vop.

ध्वन्.

(Rd. 19,80.) Cl. 1. act. ध्वनति, दध्वान, ध्वनिता etc. Sonare, strepere. दध्वान मेघवद्भीमं Bh. 9,5. पणवा दध्वनुर्हताः Bh. 14,3. ध्वनति मधुपसमूहे Gov. 5,4. — Caus. (Rd. 19,55.) ध्वनयति s. ध्वानयति. Sonare facit. घण्टं ꣳ: अस्पष्टाक्षरमुच्चारयति Mdh. ना त्वाग्निर्ध्वनयीत् Vd. P.3.1,51. — (Rd.35,37.) Cl. 10. act. ध्वनयति. Sonare, strepere.

— अभि. Vociferari, sonare. Mgh. 20,13.

— प्र. Sonare, strepere. मह्हानकाः प्रदध्वनुः Mgh. 17,31.

पन्.

(Rd. 12,7.) Cl. 1. dep. et act. पनायति P. 3. 1,28. पेने et पनायांचकार; पनिता et पनायिता etc. Laudare, comprobare. पनायते (dep.) Nigh. 3,14. In Vedis etiam. पनयति, °ते. Id. तत् पनयद्धो वः R.V.3.7,1.(Rv.20,6.n.) स्वयं महित्वं पनयन्त धूतयः Rv. 87,3. ये मे धियं पनयन्त प्रशस्तां Vv. 1,10. Pass. सो अस्य महिमा पनिष्ट Vv. 45,2.

बन् vide वन्

मन्.

(Rd. मनु 30,9.) Cl. 8. dep. मनुते, मेने, मनिता, मनिष्यते, अमनिष्ट et अमत; et (Rd. मन 26,27.) Cl. 4. dep, मन्यते, मेने, मन्ता, मंस्यते, अमंस्त. Ger. मनित्वा, मत्वा. Part. मत. Ep. act. मन्यति etc. Vd. etiam cl. 2. मंसि etc. — 1) Putare, credere, opinari. आत्मानं मन्यते बलिनं Bh. 5,25. M. 1,5996. 3,2206.2315. तं नित्यं मन्यसे मृतं Bhg. 2,26. कारु मन्ये वां यज्ञध्यै Vv. 2,7. मन्ये किञ्जं त्वां Bh. 6,133. वारिणा पवित्रीकृतमात्मानं सन्तो मन्यन्ति M. 1,13444. क्षत्रज्ञं त्वां मन्याम M. 1,3612. मन्वाना देवराज्ञं मां M. 3,12069. Bh. 6,87. सदृशमग्नेरनीकं वरुणस्य मंसि Vv. 88,2. फलानीति मन्यते R. 1. 9,36. अत्र गोरमन्वत नाम (solis lucem.) Rv. 84,15. कृतमित्येव तत् कार्यं मेनिरे M. 1,7709.3,2202.2837. Bh. 6,104. भिक्षां मेने प्रजापतिर्ग्राह्यामपि दुष्कृतकर्मणः Mn. 4,248. अमंस्तानेन स्थितिमन्तमन्वयं Rgh. 3,27. Bh. 6,7.9,117. किं मन्यत पुत्रकाः M. 1,8370. सत्यमेव मेनिरे R. 2.109,11. यदि मन्यसे si tibi videtur. M.3,2299.2688. 2) मन्ये inseritur sine ulla constructionis mutatione asseverandi aut jocandi causa: credo, nimirum. मन्ये दुर्जनचित्तवृत्तिहरणे धातापि भग्नोद्यमः Hit. 2,155.3,138. एहि मन्ये ओदनं भोक्ष्यसे भुक्तः सो ऽतिथिभिः P.1.4,106. 3) Cogitare, meminisse. यदि त्वदन्यं पुरुषं न सा मंस्यति कर्हिचित् M. 3, 2092. 4) Nosse, scire. त्रिंशत्तममहर्यातं मत्वा Bh. 7,89. को मंसते सन्तमिन्द्रं को अन्ति Rv. 84,17. वयं हि ते अमन्महि Rv. 30,21. यस्य ते नामामन्महि Yv. 7,29. 5) Sperare. प्रायोपासनया शान्तिं मन्वानः Bh. 7,73. 6) Æstimare. यदि मामेवं भगवान् मन्यते R. 2.90,15. तल्पे कान्तान्तरैः सार्धं मन्ये ऽहं धिङ्निमज्जयं Bh. 5,20. तृणाय मत्वा वाणेन रक्षः प्रधनान्निरास्यत् Bh. 2,36. cfr. P. 2.3,17. Pass. ते ऽनु सह्हो मम्नाते रोदसी Vv.31,7. 7) बहु add. aut omisso. Magni æstimare. को बहु मन्येत

Digitized by Google

राघवं Bh. 5,84,8,12. अस्माकमुक्तं बहु मन्यसे चेत् Bh. 3,53. M. 3,10063. न जीवितं बहु मन्ये M. 3,747. वृत्रेषु शूरा मंसन्त (sc. इन्द्रं) Vv.34,3. मन्यते = अर्चति Nigh. 3,14. Hoc sensu etiam cl. 1. मनति s. मानति. (Rd. मान, मन 34,36.) 8) Desiderare, amare. मन्यते (ः कान्तिकर्मा) Nigh.2,6. 9) Petere, rogare. मन्महे, मनामहे, (याच्ञाकर्माणौ) Nigh.3,19. cfr. म्ना. — Des. 1) मिमनिषते, मिमंसते. 2) (Rd. मान 23,3.) मीमांसते etc. P. 3.1.6. Considerare, perpendere. मीमांसित्वोभयं Mn. 4,224. Comperire. तत् सर्वमेव पुत्रस्ते न मीमांसित कर्हिचित् M.1,3878. Des. मीमांसिषते (?) P. 3.1,7.n. — Int. मन्मन्यते, मन्तन्ति. — Caus. 1. Act. s. cl. 10. (Rd. मान 34,36.) मानयति, अमीमनत्. 1) Magni æstimare, honorare. न मानयसि मामार्य रुदतीं M. 3,2424. यथार्हं मानयामास पौरजान् M. 1,4467. मानिनी मानयेः Bh. 19,24. गुरुवन्मानयित्वा मनस्विनं M. 3,922. मानयानो द्विजोत्तमान् M. 3,13111. (dep. metri c.) मानयन्तो वाक्यमस्य R. 1.14,15. 2) Fovere, amare. सा मानयिष्यति तं सुतं R. 1.38,8. — 2. Med. s. cl. 10. dep. (Rd. मन 33,35.) मानयते. Magni se æstimare, superbum esse. Stultum, stupidum esse.

— अनु. 1) Assentiri, comprobare. मन्यतामनु तपस्तपस्यतिः Yv. 5,6.10.6,9. सुमन्त्रितं भवन्तो मे ऽनुमन्यन्तां R. 2.2,13. देवराय प्रदातव्या यदि कन्यानुमन्यते Mn. 9.97. M. 2,1714. अधर्म्यमिदं कथमनुमन्यते M. 1,5743. c. न. Repudiare, rejicere. स्वसारं मे नार्हसि नानुमन्तुं Rgh. 16,85. 2) Permittere, veniam dare. c. acc. pers. अनुमन्यस्व मां गमिष्यन्तं R. 2.21,45. M. 1,4890. राज्यन्यान् स्वपुरनिवृत्तये ऽनुमेने Rgh. 4,87.14,20. अनुमतो गृहाय Rgh. 5,10. Mn. 3,4. अनुमन्तुं मोघवृत्ति तत्र साहसं Rgh. 11,39. 3) Concedere, dare. अनु तन्नो जास्पतिर्मंसीष्ट Vv. 38,6. — Caus. Veniam impetrare (ab aliquo. c. acc.), honorare. अनुमान्य तान् गन्तुमर्हसि M. 3,278. R. 1.1,67.2.2,8.

— अभि. 1) Assentiri, comprobare. कृष्णे यो ऽर्हणां नाभिमन्यते M. 2,1374.1,5743. 2) Desiderare, appetere. सख्यं तदेव भवतु यदभिमन्यसे M. 1,6353. न ज्यायसीं वृत्तिमभिमन्येत Mn. 10,95. कश्चिन्न परदारानभिमन्यते R. 2.72,45. 2.61,13. 3) Opinari, credere. अभिमन्ये त्वां हरन्तीं श्रियं श्रियः Bh. 5,71. वयं कृतार्था इत्यभिमन्यन्ति बालाः M.U. 1.2,9. 4) Superare. (?) य एको ऽभिमनुते सर्वान् धनुर्भृतः M. 3,1388.

— अव. Parvi æstimare, despicere, spernere. नावमन्येत कृशानपि Mn. 4,135. क्रुद्धः परुषया वाचा श्रेयसो ऽप्यवमन्यते M. 1,1068.1,8443. °मन्यति यः सिद्धान् M.3,14503. Hit. 3,131. °मेने तां दृष्ट्वा योषितः M. 1,6544. नावमंस्थाः स्वमात्मानं Mn. 8,84. M. 1,5971. R. 2.35,8. Bh. 8,81.15,66. मा नीतिगर्भान् सुधियो ऽवमध्वं Bh. 12,25. °मत्यास्य वाक्यं M. 3,15637. Bh. 15,14. Pass. स सर्वैरवमन्यते Hit.2,76. — Caus. Id. एनं नावमानयेत् Mn. 2,50. त्वया देवा अवमानिताः M. 3,16335. Mn. 4,136.

- - अभ्यव. Spernere, rejicere. यो भिक्षामभ्यवमन्यते Mn. 4,249.

— परि. Contemnere, negligere. न वभ्वरमं नव परिमंसते वसिष्ठः Vv. 59,3. नूचित् परिमम्नाथे अस्मान् Vv. 93,6.

— प्र. Meditari, excogitare. प्रमन्महे शवसानाय शूषमांगूषं. (Indræ jucundam laudem.) Rv. 62,1.

— प्रति. Caus. Honorare. मूलभृत्यापराधेन नागन्तुं प्रतिमानयेत् Hit. 2,129. M. 1,8015.3,1712.

— सं. 1) Magni æstimare, honorare. संमन्यसे ऽतिथिं Bh. 6,65. सममंस्त बन्धून् Bh. 1,2. R.2. 38,15. M.3,1724. 2) Cogitare, opinari. प्राप्तेयं देवकन्येति दृष्ट्वा संमेनिरे जनाः M. 2,16642. — Caus. Honorare, salutare. संमानयामास सीतामिदमुवाच ह R. 2.16,15. Bh. 15,28.

वन्. (बन्)

(Rd. 13,19.20.) Cl 1. act. वनति, ववान, plur. ववनुः etc. Sonare. Addictum esse, servire, colere. — (Rd. वनु 19,42.68.) वनति. Caus. वनयति et वानयति; præp. præfixis solum °वनयति. Agere, facere. Occidere. — (Rd. वनु, बनु 30,8.) Cl. 8. dep. s. act. वनुते, ववने, वनिता etc. (बनुते etc.) s. वनोति, ववान etc. Petere, postulare. — Cl. 10. et 1. वानयति et वनति vide

Digitized by Google

2. तन्. — In Vedis hæc occurunt: 1) Petere, cupere. मन्त्रं वनोषि मनसा Rv. 31,13. अवो वन्वाना अदितेरुपस्थात् Vv. 88,7. ववन्मा नु ते युज्याभिरूती Vv. 37,5. वनेम पूर्वीः Rv. 70,1. वसूनि देवेषु वनामहे Rv. 15,8. Huc referenda sunt: क्रतुं सुचेतसं वतेम (c. त pro न) Vv. 3,10. et वणोति ɔ: कान्तिकर्मा Nigh. 2,6. 2) Accipere. यदीमहे तद्वनेमहि Vv. 94,9. ऋता वनथो अक्तुभिः Rv. 46,14. वनतं गिरः Rv. 3,2.93,9. 3) Offerre, dare. अग्निर्वव्ने सुवीर्यमग्निः कण्वाय सौभग Rv. 36,17. वस्वः कुविद्वनाति नः Vv. 15,4. इन्द्रपानं वो वनेम Vv. 47,1. वंस्व विश्वा वार्याणि Vv. 17,5. तो देवेषु वनथो वार्याणि Vv. 2,7. 4) Colere. अभीमवन्वन्त्स्वभिष्टिमूतयः Rv. 51,2. 5) Occidere, perdere. वन्वञ्छुष्णं वधैः Rv. 121,9. विश्वाँ अर्य उपरताति वन्वन् (hostes in proelio.) Vv. 48.3. वधनाभिर्भिंद वन्वन्ता Vv. 83,4. अर्वद्भिरग्ने अर्वतो वनुयाम Rv. 73,9. वन्वन्तु स्मा ते ऽवसा समीके ऽभीतिं (tuo auxilio in proelio hostem.) Vv. 21,9. Fut. वनुष्यति ɔ: हन्तिकर्मा Nir. 5,2. प्रयज्युमति यो वनुष्यति Vv. 8?,1. ɔ: प्रततयज्ञं जिघांसति यः Nir. 5,2.

वेन् vide वेण्.

शान्.

(Rd. 23,26.) Act. et med. शीशांसति, °ते Acuere. P. 3.1,6.

शुन्.

(Rd. 28,46.) Cl. 6. act. शुनति etc. Ire.

सन्.

(Rd. षन s. षण 13,21.) Cl. 1. act. सनति, ससान, सनिता etc. Pass. सन्यते et सायते P.6.4,43. part. सात P.6.4,42. Colere, amare, obtinere. — (Rd. षनु s. षणु 30,2.) Cl. 8. act. et med. सनोति, सनुते etc. Dare. — In Vedis utraque radix confunditur. 1) Obtinere. सनुयाम वाजं Rv. 100,19. Vv. 25,5. पितरो विश्वा वामा असन्वन् Vv.18,1. सनेम वाजं समिथेष्वर्यः (cibum hostis.) Rv. 73,5.17,6.5,9. Vv. 52,1. राया वयं ससवांसो मदेम Yv. 7,10. सनिता वाजमर्वा Vv. 56,23. वोचेम ब्रह्म सानसि Rv. 75,2. (Producta vocalis metri causa.) 2) Amare. (इन्द्रः) सनत् क्षेत्रं सखिभिः श्वित्न्येभिः सनत् सूर्यं सनदपः सुवज्रः (impugnavit terram etc. Rosen.) Rv. 100,18. 3) Dare. सनितासि प्रवतो दाशुषे (dator bonorum.) Vv. 37,5. — Des. सिसनिषति et सिषासति P. 7. 2,49. Cupere, appetere. वाजी वाजं सिषासति Vv. 32,14.20. Colere, adorari. धां सिषासन्तीषु धीषु Rv. 17,8. — Int. संसन्यते, सासायते, संसन्ति. Ved. part. अजित्वाग्ने सनिंससनिवांसं P.7.2,69. — Caus. सानयति, असीषणत्.

— अव. Incitare. अवसायाश्वान् Rv. 104,1. cfr. सो.

— प्र. Des. कण्वं प्रसिषासन्तमावतं lucis conspectum exoptantem. Rosen. Rv. 112,5.

स्तन्.

(Rd, ष्टन् 13,18.) Cl. 1. act. स्तनति, तस्तान, स्तनिता etc. Sonare, gemere, suspirare. तस्तनुः क्षताः Bh. 14,30. — Des. तिस्तनिषति. Int. तंस्तन्यते, तंस्तन्ति. Caus. स्तनयति, अतिष्टनत्. (Rd. ष्टन् s. स्तन 19,81.) Facere ut resonet. — (Rd. स्तन 35,7.) Cl. 10. act. स्तनयति, अतस्तनत्. Tonare. स्तनयन्त्यभ्राः Rv. 79,3.64,8,2.

— नि. Gemere, suspirare. हित्वासून् सुप्तवन्निष्टनित्वा M. 1,3617. विद्धं निष्टनन्तं M, 3,11060. 16360. निष्टनन् निषसाद R. 2.77,3.

— अभिनिस्. Sonare. अभिनिःस्तनति मृदंगः P. 8.3,86.

— वि. Gemere. रुग्णो वितस्तान Bh. 14,60.

स्तेन.

(Rd. 35,43.) Cl. 10. act. स्तेनयति, अतिस्तेनत्. Furari. द्रव्याणि स्तेनयेत् Mn. 8,333. यः स्तेनयेद्वाचं qui mentitur. Mn. 4,256.

स्वन्.

(Rd. 19,79.) Cl. 1. act. स्वनति, सस्वान, plur. सस्वनुः et स्वेनुः P. 6.4,125. स्वनित, स्वनिष्यति, अस्वनीत् et अस्वानीत् P. 7.2,7. Sonare. विहगाः प्रतिबुद्धाः सस्वनुः R. 2.65,5. वानराः स्वेनुः Bh. 14,70. पूर्णाः पेराः सस्वनुः Bh. 14,3. जलदाः स्वनन्तः Ghat. 5. — Des. सिस्वनिषति. Int. संस्वन्यते, संस्वन्ति. Caus. स्वनयति, असिस्वनत्. 1) Resonare facit. 2) Sonare. Vp. 3) (Rd. 19,62.) स्वनयति s. स्वानयति. Ornare.

Digitized by Google

— अव et वि. 1) Sonare. °स्वनति मृदंगः 2) Edendo sonum emittere. स in ष mutatur. अवष्वनति, विष्वनति; impf. °अष्वनत्, perf. °षष्वान etc. =सशब्दं भुंक्ते P. 8.4,69.63.64.

— आ. Sonare. मृदंगा धीरमास्वेनुः Bh.14,4. Part. आस्वनित et आस्वान्त P. 7.2,28.

— प्र. Id. सिन्धोरिव प्रस्वनितास ऊर्मयः Rv. 44,12.

हन्.

(Rd. 24,2.) Cl. 2. act. हन्ति, हतः, घ्नन्ति P.7.3,54. Impr. 2. जहि P. 6.4,36. plur. हत etc. Pot. हन्यात्. Impf. अहन्, अहतां, अघ्नन्. Perf. जघान P. 7.3,55. plur. जघ्नुः P.6.4,98. Fut. हन्ता; हनिष्यति P. 7.2,70. Prec. et Aor. desunt. rad. वध् substituitur. Part. præs. घ्नत्, perf. जघ्निवः et जघन्वः P. 7.2,68. Ger. हत्वा. Pass. हन्यते, जघ्ने, हन्ता et घानिता; हनिष्यते et घानिष्यते, घानिषीष्ट; अघानि plur. अघानिषत et अहसत P.6.4,62. (2.3,44.) Part. हत P. 6.4,37. — Ep. aor. अहनत् et dep. et cl. 4. cfr. वि. Ved. cl. 1. हनति P.2.4,73. जिघ्नते, °से etc. (cfr. घ्रा.) Perf. जह्ना ɔ: जघान Nir. 4,1. (an e हा?). — 1) Pulsare, icere. जानूनि जघ्नुः करतलैः R. 1.66,17. Bh. 3,22. तं पदाहनं M. 4,701. भूयस्तमहन् Bh. 9,33. जघान कशया तं M. 1,6706. घ्नन्तं तटाद्रिमूर्मिभिः Bh. 7,104. अमित्रान् हतं पराचः (ɔ: पराङ्मुखान्, hostes fugate.) Vv.85,2. 2) Dejicere. नद्यः प्रवणेषु जिघ्नते Rv.54,10. 3) Occidere, interficere. भूमिं भूमिशयांश्च हन्ति काष्ठै Mn.10,81. स यज्ञद्रुहो हन्ति Bh. 5,13.2,33. हयस्तस्य वीरान् Vv. 99,5. जहि शत्रून् Yv. 7,37. R. 1.14,31. M. 4,686. हत वृत्रं Rv. 23,9. Bh. 8,99. अहन्नहिं Rv. 32,1. Bh. 4,41. त्वमग्ने जरूथं हन् (impf. om. augm.) Vv. 9,6. हन्यामिमां R. 2.78,22. तान् जघान Bh. 2,31. वृत्रं जघन्वान् Rv. 32,11.52,8.59,6. gen. जघ्नुषः Rv. 32,14. अहं दुर्योधनं हन्ता शकुनिं स हनिष्यति M. 2,2539.1,6968. Bh. 6,51.53. हनिष्ये ऽहं वनेचरान् M. 1,5579.3,13180. खड्गानहनत् M. 1,6698.3,14604. वृत्राण्यन्यः समिथेषु जिघ्नते Vv. 83,9. जिघ्नसे Rv. 102,7. हा हताः स्म M. 3,10493. Pass घानिष्यते तेन विपक्षः Bh. 1,22.16,9. अघानि ताडका तेन Bh. 5,40. 15,66. अघानिषत Bh.15,17. 4) Trop. Violare, vincere, pessumdare, destruere. यत्र धर्मो ऽधर्मेण हन्यते Mn. 8,14. मा धर्मं जहि क्रोधं जहि M. 4,649. Bh. 19,29. व्यथां जहि सुबुद्ध्या M. 1,6145. स मन्तं हन्ति दिवा कृतं Mn. 2,102. चन्द्रस्तमः Hit. 0,16. तस्य माया जघ्नुः Vv.99,4. राजानं घ्नन्ति दोषाः R. 1.61,7. 5) Ire. हनति, हन्ति (गतिकर्माणौ) Nigh. 2,14. — Des. जिघांसति P. 6.4,16.7.3,55. Occidere velle. मृत्युर्विप्रान् जिघांसति Mn. 5,3. M. 3,314. अनेकैरुपायैस्तान् जिघांसन्ति M. 1,5069.5655. आहवेषु मिथो ऽन्योन्यं जिघांसन्तः Mn. 7,89. M. 1,7072. 3,2539.14909. जिघांसमान M. 1,7075.3,14908. — Int. 1) जेघ्नीयते (हिंसायां) P. 7.4,30. Kaç. V. जंघन्ति. Sæpe pulsare. पथ्या रथस्य जंघनन्त भूम Rv. 88,2. 2) जंघन्यते P. ibid. Vexari, affligi. जंघन्यमानाः परियन्ति मूढाः M.U. 1.2,9. (ɔ: जरारोगाद्यनेकानर्थजातैर्हन्यमाना भृशं पीड्यमानाः Schol.) 3) Ved. (नि)घनिघ्नते. — Caus. घातयति P. 7.3,32. 1) Occidendum curare, occidere. कं घातयति हन्ति कं Bhg. 2,21. तैर्घातयामासारिं M.2,975. तान् राजेभेन घातयेत् Mn. 8,34. काकी कनकसूत्रेण कृष्णसर्पमघातयत् Hit. 2,114. यद्घातयिषा (?) विप्रं M. 1,3336. Trop. दुर्बुद्धिः पृथिवीं घातयिष्यति M. 3,1917. 2) Denom. Cædem alicujus narrare. कंसं घातयति ɔ: कंसवधमाचष्टे P. 3.1,26.n.

- - व्यति. Referire. व्यतिघ्नतीं घ्नन्तं Bh. 8,5. P. 1.3,15.

— अन्तर्. अन्तर्हण्यते, °घ्नन्ति etc. P.8.4,24. अन्तर्हत्य ɔ: मध्ये हत्वा, अन्तर्हत्वा ɔ: हतं परिगृह्य P. 1.4,65.

— अप. Expellere. अप तं पथो जहि Rv. 42,2. Yv. 1,17. अप तं हतं Yv. 8,23. Trop. संन्यासेनापहत्यैनः Mn. 6,96.

— अभि. 1) Pulsare. संहत्य मुष्टिमभ्यहनत्तस्य शिरोधरां M. 3,11517. प्रहारैरभिजघ्नतुः M. 1,7110. 2,916. Mn. 11,206. R. 1.34,30. शंखाश्च भेर्यश्चाभ्यहन्यन्त Bhg. 1,13. Trop. शापेनाभिहतः M. 3,2908. कामाभिहतचेतसं M. 1,6562. 2) Expellere. प्राक्तादभिजहि रक्षसः पर्वतेन Vv. 104,19. 3) Interficere. क्रुद्धावन्योन्यमभिजघ्नतुः M. 1,7736.3727. अभ्यहन् मृ-

Digitized by Google

गान् M. 3,14056. तानभ्यघ्नं मृधे M. 3,12108. अभ्यहनं M. 3,11972.

— अव. Excutere, ferire. यो व्रीहीनवहन्ति Yv. 1,15. sch. अन्योन्यं जानुभिरवजघ्नतुः M. 2,915. वृत्रस्य सानुं वज्रेणावजिघ्नते Rv. 80,5.

— आ. Act. obj. apposito, dep. hoc omisso, med. refl. (dep. et med. °हते, °जघ्ने, °हन्ता, °हनिष्यते, आहत P. 2.4,44.1.2,14.) Pulsare, occidere. आहते, आहन्ति वृषभं, अहते शिरः suum caput. P.1.3,28. cfr. Sk. 164. a. 13. तूर्यमाजघ्नुः Bh. 1,27.17,7. आजघान शरैर्देवीं Dev. 9,27. आघ्नते दस्युहत्याय (? °हत्यया) P. 3.1,108. आघ्नान उवाल्ततैः Bh. 8,15. 5,102.

- - अभ्या. 1) Pulsare, ferire. शरैरभ्याहतानां विरावः शुश्रुवे M. 1,8223.3,745. तं विकृष्य धनुरभ्याजघ्ने M. 3,11956. Trop. निन्दागुरुणाभ्यहतं हृदयं Rgh. 14,33. 2) Impedire. रक्षोभिरभ्याहतकर्मवृत्तिः Bh. 1,17.

- - व्या. 1) Impedire, obstare. न ते ऽभिप्रायं व्याहन्तुमुत्सहे R. 2.10,32. शावैर्व्याहन्यमानहरिणीगमनं Rgh. 9,56.(55). °हते ऽभिषेके R. 2.22,25. याष्टीकव्याहतः (०: अपसारितः) Bh. 5,24. 2) Vexare. न विरहदुःखेन व्याघानितास्मिहे Bh. 22,20. — Caus. Impedire. तन्नार्हथ क्रतुश्रद्धां व्याघातयितुं M. 1,8109.

- - समा. Pulsare, ferire, occidere. तं निष्पिष्य जानुभ्यां समाजघ्ने M. 1,6291. भेरीं °जघ्ने M. 1,7941. रणान् °जघ्ने शङ्खा M. 1,2835. अस्त्रेण समाहताः R. 1.32,17. वागिषुभिः R. 2.9,51. व्याधिभिः M. 1,3726. शोक° M. 3,10493.

— उद्. Sursum propellere, tollere. उज्जिघ्नन्ते पर्वतान् (nubes.) Rv. 64,11. जलान्मत्स्याविवोद्धतौ R. 2.53,32. उद्धत superbus.

- - समुद्. Part. समुद्धत. Superbus. Mgh. 2,117.

— उप. Perturbare, vexare, perdere. मार्जारवत् पोषकमुपहंसि M. 2,2123. हविर्हैयंगवीनं च नाप्युपघ्नन्ति राक्षसाः Bh. 5,12. लंकोपहनिष्यते (०: शत्रुभिर्विलोप्स्यते) Bh.16,12. अनुपघ्नन् पितृद्रव्यं Mn. 9,208. Part. उपहत perturbatus, perculsus. दैवेन R. 2.47,14. मदेन, लोभ°, दर्प°, शोक° M. 1,951.5953. 3,8496.2267. Bhg. 1,38.

— वि. 1) Pulsare, ferire. निघ्नन् प्रोथेन पृथिवीं M. 3,11953. काणैर्भेर्यो निजघ्निरे Bh. 14,12. अन्योन्यं निजघ्नतुः M. 1,7729. शिरांसि विशिखैर्न्यहनं M. 3,12220. तं करे निजघ्ने M. 4,1680. अधि सानौ निजिघ्नते वज्रेण Rv. 80,6. 2) Occidere. कं न निहन्ति मृत्युः Hit. 3,116. Bh. 2,34.6,101. निजघान रणे राक्षसान् R. 1.1,46. दितेः पुत्रान् निजघ्निरे R. 1. 45,49. M. 3,560.1273. निघ्नान occidere valens. P. 3. 2,129. निघ्नानं शात्रवान् रामं Bh. 5,81. 3) Trop. Perdere, exstinguere. बलं तस्य निहन्मि Bh. 8,20. निजघन्थ हन्वोरिन्द्र तन्यतुं Rv. 52,6. Negligere, non curare. दैवं निहत्य कुरु पौरुषमात्मशक्त्या Hit. 0,30. 4) Figere, defigere. Trop. रामे निहतचेतसः R. 2.82,16. — Int. Sæpe infligere. उन्द्राय वज्रं निघनिघ्नते (præs. part. dat.) Rv. 55,5. — Caus. Occidere. निघातयिष्यन् युधि यातुधानान् Bh. 2,21.

- - परिणि. P.8.2,17. Ferire. उरांसि परिनिघ्नन्त्यः (?) M. 3,12261.

- - प्रणि. P. 8.4,17. Ferire, occidere. c. gen. obj. P. 2.3,56. राक्षसानां प्रणिहनिष्यति Bh. 8,121. ब्रह्मद्विषस्ते प्रणिहन्मि Bh. 2,35.

- - विनि. 1) Leniter ferire. परस्परं विनिघ्नन्त्यः R. 1.9,16. 2) Occidere. त एवैनं विनिघ्नन्ति Hit. 4,37. °घ्नन् मृगद्विजान् M. 1,2837. नाशकद्विनिहन्तुं तान् M. 1,2346.2,867. °हतो युधि M. 1,1474.3,2546. भारतसूर्येण नृणां °हतं तमः M. 1,85.

— निस्. Expellere. येन वृत्रं निरद्भ्यो जघन्थ Rv. 80,2.

— परा Subvertere, abjicere, abigere. परा यत् स्थिरं हथ Rv. 33,3. यद्वो (aquas) ऽशुद्धाः पराजघ्नुः Yv. 1,13. पयोदा वायुवेगपराहताः M. 3, 12889.

— परि. Part. परिहत. Solutus, sublatus. Gov. 5,13. cfr. प्र.

— प्र. Occidere. प्राघानिषत रक्षांसि येन Bh. 9,102. (न in ण transit, si a breve præcedit, प्रहण्यते etc. Mutari potest, si व et म sequuntur, प्रहन्मि et प्रहण्मि etc. Sic त sequitur aut आ et घ præcedunt, न retinetur, प्रहन्ति, प्रघ्नन्ति प्राघानि. — Idem valet de परि. P. S.4,22.23.)

Digitized by Google

- - निप्र. Occidere. c. gen. obj. चौरस्य निप्रहन्ति P. 2.3,56.

- - विप्र. Part. अविप्रहत haud procul situs R. 1.26,12.

— प्रति. Referire. प्रतिहन्याद्धतः M. 3,1091. Repellere, arcere. शरैर्वर्षं प्रतिजघ्नि M. 1,8278. परस्परं प्रत्यघ्नन् सर्वप्रहरणाणि M. 1,1472.3,12233. प्रतिघ्नतीव प्रभया प्रभामर्कस्य M. 2,81.

— वि. 1) Ferire, occidere. वि न इन्द्र मृधो जहि Yv. 8,44. Rv. 36,16. तल्पप्रहारैरन्यान् व्यहनत् M. 3,11117. Trop. Perdere. राजा दण्डेन विहन्यते Mn. 7,27. 2) Impedire, obstare. विघ्नन्ति रक्षांसि वने क्रतून् Bh. 1,19. गतिर्विजघ्ने न तदग्रस्य Rgh. 5,27. Etiam cl. 4. act. लोकपाला न रामाभिषेचनं विहन्युः किं पुनः पिता R. 2.23,22. मा विहन्यत गच्छत M. 3,15138.1209. 3) Denegare, rejicere. नार्हसि प्रणयं मे विहन्तुं Rgh. 2,58. रघोः कुले न व्यहन्यत कदाचिदर्थिता Rgh. 11,2. 4) Vexare, angere. मनो विहन्यते M. 2,151. — Caus. Vexare. एवंभूतं परसैन्यं विघातयेत् Hit. 3,109.

— सं. 1) Colligere, conjungere. संहत्य हस्तौ Mn. 2,71. Part. संहत collectus, conjunctus. M. 3,1719. Hit. 1,32.4,51. 2) Contrahere, minuere. तेषां संहन्मो अक्षाणि (ः इन्द्रियाणि) Vv. 55,6. 3) Congredi. सं यद्धनन्त मन्युभिर्जनासः Vv. 56,22.

- - अभिसं. Circumdare. एते पर्वता रक्षन्तीवाभिसंहत्य संहताङ्गा गिरिव्रजं M. 2,800.

प

आप्.

(Rd. आप्लृ 27,14.34,32.) Cl. 5. et 1. act. आप्नोति et आपति, आप, आप्ता, आप्स्यति, आपत्, आप्त. — Ep. dep. et aor. अवाप्सीः; Ved. part. præs. आपानः Nigh. 2,18. — 1) Adipisci, nancisci. आपुरक्ष्णां फलं Rgh. 2,11. स्वर्गफलमाप्नुयात् M. 3, 1812. येन श्रेयो ऽहमाप्नुयां Bhg. 3,2. मया त्वमाप्याः शरणं Bh. 1,21. (कर्मणि लुङ् sch.) न ते ज्ञातो महिम्नः परमन्तमाप Vv. 99,2. आप्नोति हेष्यतां लोकात् M. 3,1046. आप्नुयाम पापं पापोपसेवनात् M. 3,28. 2) Adire, offendere. शबरीमापतुर्वने Bh. 6,59. 3) Suscipere. तस्य पुत्रत्वमापुहि R. 1.14,29. 4) Possidere, habere. मनवः सर्वमुत्पाद्यापुः Mn. 1,63. स्वसैन्यनायकार्थाय चिन्तामाप भृशं M. 3,14244. — Des. ईप्सति P. 7.4,55. Nancisci cupere, desiderare. अस्य पार्थिवतामीप्से M. 2,1007. ईप्सित Mn. 2,48. Bh. 2,28. Ved. अपसन्त nancisci cupiunt. Rv. 100,8. — Caus. आपयति, आपिपत्, et cl. 10. (Rd. 34,32.) Nancisci.

— अभि. Des. Cupere, desiderare. सम्राड्गुणमभीप्सति M. 2,534. त्वां पुत्रमभीप्सामः M. 3, 14458. शुद्धिमभीप्सता Mn. 5,136. R. 1.38,1. M. 1,6469. अभीप्सते ऽनामयं तेषां M. 5,17. यदि यज्ञं प्राप्तुमभीप्ससि M. 2,632.

— अव. 1) Adipisci. गृध्यमर्थमवाप्स्यसि Bh. 6,55. पार्थिवो दीप्तिमवाप R. 1.7,18. कीर्तिं Mn. 2,9. श्रेयः M. 2,2590. Bh. 4,38. प्रीतिं M. 1,7714. कामं M. 2,969. जयं M. 3,2626. राज्यं M. 2,627. गुणं Mn. 1,10. यज्ञैरवाप्यते स्वर्गः R. 1.17,6. दानस्यावाप्यते फलं Mn. 7,86. अवाप्सीर्महिषीं भोज्यां रणे निर्जि-

Digitized by Google

त्य हविर्नणं M. 3,490. सिंहादवापद्विपदं Rgh.18,35. (34.) नृत्यं गीतं च तस्मादवाप्नुहि M. 3,1793. 2) Attingere, pervenire ad aliquem. तूर्णं पारमवाप्नुवन् M. 1,5875.

- - प्रत्यव. Recuperare. Mgh. 5,40.

- - समव. Adipisci. तत् फलं समवाप्नुयात् M. 2,866. प्रहर्षं समवापतुः M. 3,16595. खेदं M. 3, 10449. विनाशं R. 2.67,7.

— परि. Part. पर्याप्त. Sufficiens, idoneus. वस्त्रं, भोजनं, गृहं etc. Bhg. 1,10. Rgh.15,18. Mn.7,76. M. 3,2369.13505. तस्य विनाशाय पर्याप्तः M. 3,13541. Mn. 11,7. तव न पर्याप्तो रावणः M. 3,11281. — Des. 1) Cupere. प्रियं परीप्सन्ते M. 2,563. पुत्रजन्म परीप्सन् M. 1,5515. वधं तस्य परीप्सन्तो M. 4,503. 2) Petere, adoriri. पार्थः पञ्चशतान शूरान् परीप्समानः M. 3,15723. 3) Defendere, servare. ये न परीप्सन्ति भार्यां वध्यमानां M. 4,480. तान् परीप्सस्व M. 4,1008. व्यायामेन परीप्सस्व जीवितं M. 4,2246.

— प्र. 1) Adipisci, nancisci. स्वस्ति प्राप्नुहि M. 2,2581. R.1.17,4. रसं प्राप्स्याम तत्र R.1.45,18. प्राप्नुयात् प्रीतियोगं M. 3,12719. प्राप्नोति वाच्यतां Hit.3,127. कीर्तिं प्राप्स्यसि M. 3,8254.13536. R. 1.39,7. क्षमया लोकान् M. 1,1734. न राज्यं प्राप्नुयामहे M. 3, 1352. मित्रैः सह विरोधं प्राप्नुते M. 3,1046. स्वर्गो रक्षणात् प्राप्यते R. 1.17,6. Aliq. conjugem nancisci. देवास्त्रं प्राप्तुमिच्छन्ति M. 3,2157. देवान् प्राप्य M. 3,2167. 2) Attingere, pervenire ad. प्रापतुर्निलयं मुनेः R. 2.54,8. आश्रमं तं प्राप R. 2.64,3. Bh. 6,53. 22,8. Rgh. 1,49.(48.) जटायुः प्राप रावणं Bh. 5,96. प्रापि महागिरिः Bh. 15,106. दिशः प्रापन् fugerunt. Bh.15,70. — Part. प्राप्त. 1) Act. Nactus. प्राप्तः संस्कारं Mn. 7,2. M. 1,5918.3,10887. Bh. 7,74. 2) Pass. Captus, receptus. त्वत् प्रसूतिः प्राप्ता M. 1,6175. 3) Aggressus. M 3,2151.2191. — Caus. (न in ण transire potest. प्राप्यमाण et प्राप्यमान etc. P. 8.4,30. 1) Ducere, adducere. तां भर्तुः प्रापयतागारं M.1,2998. त्वां क्षणेनोपाध्यायकुलं प्रापयिष्यति M. 1,818. R.2. 40,11. तमेव मां प्रापय M. 4,1664. एतस्याभिमुखं प्रापयस्व रथं M. 4,1718.1739. शरीरं प्रापयेयममुत्र M. 1,1850. न प्रापितमन्येन ग्रसेदर्थं Mn. 8,43. राजानं प्रापयेच्छ्रियं M. 2,171. 2) Adipisci. प्रापयेयं क्रियाफलं R. 1.21,8.

- - अनुप्र. 1) Recuperare. सीतामनुप्राप्य R. 1.1,80. 2) Part. Aggressus. चित्रकूटमनुप्राप्ताः R. 1.1,30. M. 1,5874.3,1833.

- - समनु. Part. समनुप्राप्त. Aggressus. R. 1.18,6. साम्राज्यं समनुप्राप्ताः M. 2,1616.

- - परिप्र. Des. Defendere. पांचालं परिप्रेप्सुः M. 1,5483.

- - संप्र. 1) Adipisci. संप्राप्नुवन्ति दुःखानि तासु योनिषु Mn. 12,74. Hit. 1,46. संप्राप्या विनयेन Bh. 6,68. 2) Perficere.(?) महाक्रतुं संप्राप्नुहि M. 2,1227. 3) Aggredi, advenire. संप्राप्य तीरं Bh. 3,29. संप्राप्तान् विद्धि नः R. 1.41,28. Bh. 6,100. विदर्भान् संप्राप्तः M. 3,2852. द्वादशे ऽहनि संप्राप्ते R. 2.77,1. M. 3,2566.

- - अनुसंप्र. Aggredi, pervenire ad. अरण्यं °प्राप्य M. 1,5213. राजानं °प्राप्य M. 4,22. part. °प्राप्त M. 1,4708.3,1883.

- - अभिसंप्र. Id. M.3,11366.

- - उपसंप्र. Id. सभां °प्राप्य M.3,2337. हास्यतामुपसंप्राप्तः M. 1,5188.

— वि. Penetrare, occupare, implere. जलधरा व्याप्नुवन्ति नभस्तलं M.3,12883. खं व्यापदपुषोरुणा Bh. 15,22.7,56. लोकानिमान् व्याप्य तिष्ठसि Bhg. 10,16. इदमन्तरं व्याप्तं त्वयैकेन Bhg. 11,20. तेजसा पृथिवी व्याप्ता R.1.37,17. गिरिर्व्याप्तः क्रव्याद्भिः Bh. 6,93.

— सं. 1) Adipisci. फलं समाप्नोति M.3,7068. सिद्धिं समाप्नुयात् M.3,13940. तेजः समाप्नुहि M.5,445. 2) Permeare, complecti. सर्वं समाप्नोषि ततो ऽसि सर्वः Bhg. 11,40. — Caus. Perficere, peragere. व्रतशेषं समापयेत् Mn. 11,158. व्यवहारान् Mn. 8,420. समापयामास सत्रं M. 1,6885.8103. समापयितुं R. 1. 61,22. यज्ञः समाप्यतां M. 3,9907. क्रतुः समाप्यते R. 1.11,17. तपः समाप्यते Mn. 2,228. देवः समापयत तत् कर्म M. 2.1409.3,9911. चन्दनेनागरागं समापय्य Rgh. 17,24.

- - परिसं. Pass. Comprehendi. सर्वं कर्म ज्ञाने परिसमाप्यते Bhg. 4,33.

Digitized by Google

कंप्.

(Rd. कपि 10,13.) Cl. 1. dep. कम्पते, चकम्पे, कम्पिता, कम्पिष्यते, अकम्पिष्ट. Tremere, commoveri. चकम्पे ऽतीव Bh. 14,31. Rgh. 4,81. शूराणामपि हृदयानि चकम्पिरे M. 3,1522. भूरकम्पिष्ट Bh. 15,70. समुद्रो ऽपि न कम्पते R. 1.14,18. कम्पमानैः पयोधरैः M. 3,1787. कम्पते ०: क्रुध्यतिकर्मा Nigh. 2,12. — Des. चिकम्पिषते. Int. चंकम्प्यते, चंकम्प्ति. — Caus. कम्पयति P. 1.3,87. Tremefacere, commovere. कम्पयेद्धरणीं पदा M. 1,2930.3,11105. Bh. 12,71. शिवा कम्पयन्त्यो मनो मम M. 3,16823. स भग कम्पयते मनः M. 1,2917.

— अनु. Misereri. c. acc. ब्राह्मणो मामनुकम्पते Mrch. 111,7.121,13. मुनिर्नो ऽनुकम्पते R. 2.55,11.

- - समनु. Id. समनुकम्प्य सपत्नपरिग्रहान् Rgh. 9,11.

— अभि. Tremere. न सो ऽभ्यकम्पत M. 3,15721.

— उद्. Id. उत्कम्पते सा Gov. 4,19.

— प्र. Id. शंखस्य नादेन भूतानि प्रचकम्पिरे M. 2,79. प्राकम्पते महाशैलः M. 3,11676. — Caus. Commovere. प्राचकम्पदुदन्वन्तं Bh. 15,23.

— प्रति. Caus. Commovere. गतेन भूमिं प्रतिकम्पयन् M. 4,297.

— वि. Contremiscere. न विकम्पितुमर्हसि Bhg. 2,31. वामो बाहुर्विकम्पते Mrch. 274,14. Part. विकम्पित. 2) Deformari. वदनं वैदह्या न विकम्पते R. 2.60,17. part. विकपित (शरीरविकारे) P. 6.4,24. c. — Caus. Tremefacere. निपेतुषो भुवं रावणश्रियं च व्यकम्पयत् Rgh. 11,18.(19.)

— सं. Contremiscere. तयोर्वेगेन पृथिवी समकम्पत M. 1,6290.3,12298.

कुप्.

(Rd. 26,122.) Cl. 4. act. कुप्यति, चुकोप, कोपिता, कोपिष्यते, अकुपत्. Ep. etiam dep. — Irasci. कुप्येत् को नातियाचितः Hit. 2,164. कस्मान्न कुप्यसि M. 3,1015.2,1482. न त्वां स कुपितः शपेत् R. 2.63,42. न च कुप्ये M.3,12420. Hit.p.104,16. कुप्यस्व M.1,3289. चुकोप R.2.96,40. c. acc. pers. कुप्यते देवान् R.1.49,7. — Des. चुकुपिषति et चुकोपिषति. Int. चोकुप्यते, चोकोप्ति. — Caus. कोपयति. 1) Irritare, iratum reddere. आशीविषान् न कोपयेत् M. 2,2140. 3,1940. R. 2.96,41. व्याघ्रान् मृगः कोपयसे M.2,2187. तान् कोपयानः M. 3,1956. Epica sunt. कौरवान् कोपयीत सः M, 1,5790. (cfr. पूज्.) मा कोपिष्ट मा गमस्त्वं यमक्षयं M. 2,2188. 2) Concutere, commovere. त्वं दिवो बृहतः सानु कोपयः Rv. 54,4. — (Rd. 33,106.) Cl. 10. act. Loqui. Lucere.

— अति. Valde irasci. अत्यकुपत् Bh.15,55.

— प्र. Irasci. निमित्तमुद्दिश्य यः प्रकुप्यति Hit. 2,150. R.2.26,31. — Caus. Irritare. ब्राह्मणान् न प्रकोपयेत Mn. 9,313.

— सं. Irasci. संकुपिते लोके M. 3,1093. — Caus. Irritare. पार्थं संकोपयन्निव M. 4,1845.

कुंप् vide कुंब्.

कृप s. कॢप.

(Rd. 35,17.) Cl. 10. act. कृपयति s. कॢपयति etc. Debilem esse. कृपयन् = कृपायमानः Nir. 2,12. Cfr. क्रप्.

कॢप्.

(Rd. कृप् 18,23.) Cl. 1. dep. et in futuris, cond. aor. etiam act. P. 1.3,91-93. कल्पते P. 8.2,18. चकॢपे; fut. कल्पिता dep. et कल्प्ता act. P. 7.2,60. कल्पिष्यते et कल्प्स्यति P. 7.2,59. अकल्पिष्ट, अकॢप्त et अकॢपत्. Part. कॢप्त. part. fut. कल्प्य P. 3.1,110. — 1) Sufficere, satis esse. कच्चिद्दर्याः कल्पन्ते M. 2,151. Mn. 4,15. हविर्यच्चिररात्राय कल्पते Mn. 3,266.272. सिंहासि देवेभ्यो कल्पस्व Yv. 5,20. 2) Capacem esse, adipisci. c. dat. फलाय कल्पते Rgh. 8,41.(40.) ब्रह्मभूयाय कल्पते Mn. 1,98.12,102. Bhg. 14,26. अमृतत्वाय कल्पते Mn. 6,60. Bhg. 2,15. तस्य भूतानि भयाद्भोगाय कल्पन्ते Mn.7,15. सूर्ये तपस्यावरणाय दृष्टेः कल्पेत लोकस्य कथं तमिस्रा Rgh. 5,13. 3) Fieri, esse. एवं मम प्रीत्यै कल्प्तास्थः Bh. 22,21. कल्पिष्यते हरेः प्रीतिः Bh. 16,12. तोषः सीतायाश्चेतसि कल्प्स्यति Bh. 9,45. वितथैव नो ऽकल्प्स्यद्द्युतिः Bh.8,69.9,44. 4) Trans. Parare, facere. c. acc. कल्प्ता प्रीतिं परां Bh. 9,45. नाकल्प्स्यत् संनिधिं स्थाणुः Bh. 21,11. अनुकॢप्ता दिवसे दिवसे कॢप्ताः R. 1.13,15. निष्कृत्यर्थं कॢप्ता यज्ञाः Mn. 3,69. चकॢपे चाश्वकुञ्जरं (perf. pass. सज्जी-

Digitized by Google

कृतं) Bh. 14,89. — Des. चिकल्पिषते et चिक्लृप्सति P. 1.3,92.7.2,59. — Int. चल्री°, चल्रि°, चल्कल्प्यते, °कल्प्ति. Caus. s. cl. 10. (Rd. 33,74. et, ut Vop. vult. cl. 1. act.) कल्पयति, (कल्पति) etc. 1) Parare, apparare. नावः सुचित्राः कल्प्यन्तां R.1.9,5. M. 3,16497. आसनं कल्पयामास M. 1,58. Bh. 12,12. पौत्रीमिष्टिमकल्पयत् R. 1.35,1.2.67,23. 2) Componere, scribere. इदं शास्त्रमकल्पयत् Mn. 1,102 भारतं मनसा कल्पितं M. 1,77. 3) Facere. (c. 2. acc. aut c. acc. et loc. nom. abstracti.) त्वमष्टधा कल्पयित्वा यज्ञवाहमकल्पयन् M. 1,8354. यतो भयमाशङ्केत प्राचीं तां कल्पयेद्दिशं Mn. 7,189.4.224. तं राधायाः कल्पयामास पुत्रं M. 1,2775. पुत्रत्वे कल्पयामास समुद्रं M. 3,9912. न्यग्रोधमिव वासार्थे कल्पयामासतुः R. 2.52,100. 4) Præscribere, jubere. तेषां कर्माण्यकल्पयत् Mn. 1,87. राष्ट्रे कल्पयेत्करान् Mn. 7,128. 5) Dispertiri, tribuere. भागार्थिनो भागान् नाकल्पयत मे सुराः R. 1.66,10. प्रेष्यजनस्य प्रत्यहं कल्पयेद्वृत्तिं Mn. 7,125. 6) Curare, rationem habere. (?) असिना प्रगृहीतेन शत्रुं वज्रिणं वा न कल्पये R. 2.23,33. 7) Miscere. Pingere, variare. Vp.

- - समनु. Caus. Facere. दुहितृत्वे गंगां समनुकल्पयत M. 3,9964.

— अभि. Caus. Parare. वासं चाभ्यकल्पयत् R. 2.54,17.

— अव. Caus. Id. संभारानवकल्पय M. 3,10374.

— उप. Valere ad aliquid producendum. चार्यपि श्रद्धया दत्तमक्षयायोपकल्पते Mn. 3,202. Part. उपक्लृप्त Paratus, præparatus. आसनेषूपक्लृप्तेषु Mn.3,208. उपक्लृप्तानि द्रव्याणि Mn. 8,333. उपक्लृप्तं यन्म उपात्तं R. 2.22,4. — Caus. Parare, præparare. यौवराज्याय रामस्य सर्वमेवोपकल्प्यतां R. 2.3,4. अन्नं मदर्थमुपकल्पितं M. 1,6278. R.1.12,29. सूतोपक्लृप्तान् सदश्वैरुपकल्पितान् रथान् M. 1,4098.

— परि. Caus. 1) Dividere, partire. रिक्थजात दशधा परिकल्प्य Mn. 9,152. वाणैः खण्डशः °कल्पितः M. 1,5304. 2) Decernere. यं धर्मं °कल्पयेत् Mn. 12,110. 3) Facere. उभे सन्ध्ये शयानस्य यत् पापं परिकल्प्यते R. 2.75,31. 4) Imaginari. ध्यानलयेन परिकल्प्य भवन्तमतीव दुरापं Gov. 4,8.

— प्र. Proficere, succedere. प्रकल्प्स्यति तस्यार्थः Bh.16,11. तवार्थः प्रकल्पते R.2.31,24. (ex conj. pro °ल्प्य°). Part. प्रक्लृप्त præparatus. Bh. 2,29. — Caus. 1) Facere. समानंशान् प्रकल्पयेत् Mn. 9,116. ज्ञातिप्रायं प्रकल्पयेत् Mn. 3,264. 2) Præscribere, jubere. एकादशगुणं मूल्याद्दण्डं प्रकल्पयेत् Mn. 8,322. सद्भिराचरितं यत् स्यात् तत् प्रकल्पयेत् Mn. 8,46. 3) Tribuere. अस्य धर्म्यां वृत्तिं प्रकल्पयेत् Mn. 7,135. 11,22.

- - संप्र. Part. Paratus, instructus. शयनं रुचिरं संप्रक्लृप्तं Bh.3,44. — Caus. part. Creatus. अन्यो ऽग्निर्ब्रह्मणा संप्रकल्पितः M. 3,14110.

— वि. Dubitare, cunctari. आदिष्टो न विकल्पेत Hit.2,53. — Caus. Considerare. किं तत् कथं वेति विकल्पयन्तः Bh. 11,10.

— सं. Caus. Facere. ते विशाखं पितृत्वे समकल्पयन् M. 3,14389. संकल्प्य राजानमदीनसत्त्वं R. 2.72,53. संकल्पित Optatus, quæsitus. Mn.2,5. M. 3,773. Ks. 3,11. Çak. 83,10.

केपृ, गेपृ.

(Rd. केपृ, गेपृ 10,7.) Cl. 1. dep. केपते, गेपते etc. Tremere. Ire.

क्रप् (कृप्, कप्).

(Rd. 19,9.) Cl. 1. dep. क्रपते, चक्रपे, क्रपिता etc. Caus. क्रपयति, अचिक्रपत्. Aor. pass. अक्रपि et अक्रापि. (Alii: कृपते s. कपते etc.) 1) Misereri. (तं प्रेक्ष्य कृपांचक्रे M. 3,15799.) 2) Ire. Huc referendum est: स्तोमैर्मघवन्नक्रपिष्ट (ɔ: स्तोता अस्तौत्) laudavit. Vv. 20,9. Præterea: अगच्छतं कृपमाणं परावति Rv. 119,8.116,14. (laudantem; querentem.?)

— अनु. Imitari. अनु पूर्वाः कृपते उषा Rv. 113,10. (an e क्लृप् ?).

क्नृप् vide क्लृप्.

क्षप.

(Rd. 35,84.c.) Cl. 10. act. क्षपयति etc. Iacere, conjicere. Cfr. क्षि Caus. — Nescio an huc referenda sunt: त्रिरात्रं क्षपते यस्तु एकभक्तेन, अन्तरा चैव नाश्नाति qui jejunat. (= उपवासी.) M. 3,13405. क्षपेयुस्त्र्यहं (ɔ: शौचं कुर्युः) Mn. 5,69.

Digitized by Google

क्षप्.

(Rd. क्षपि 32,77.) Cl. 10. act. क्षम्पयति (et क्षम्पति) etc. Sustinere, perferre.

क्षिप्.

(Rd. 28,5. 26,14.) Cl. 6. act. et med. cl. 4. act. क्षिपति, °ते et क्षिप्यति; चिक्षेप, चिक्षिपे; क्षेप्ता; क्षेप्स्यति, °ते; अक्षैप्सीत्, अक्षिप्त. Pass. क्षिप्यते, क्षिप्त. — 1) Iacere, conjicere. क्षिपति वाणशतानि M. 3,1018. अस्त्रं वारुणं लक्ष्मणो ऽक्षिप्यदक्षिपद्रौद्रमिन्द्रजित् Bh. 17,43.6,113.9,62. तं क्षिपन् योजनं मृतं Bh. 6,115. अस्त्रं चिक्षेप मारीचोरसि R. 1.32,17. शक्तिं यस्मिन् क्षेप्स्यसि M. 1,2781. तेनास्याक्षिप्सतेषवः Bh. 15,65. Trop. तान् क्षिपामि आसुरीषु योनिषु Bhg. 16,19. भृत्ये दोषान् क्षिपति Hit. 2,135. 2) Objurgare, reprehendere. द्विजातीन् वाचा दारुणया क्षिपन् Mn. 8,270.313. नार्हसि धातारं क्षेप्तुं M. 3,1174.628. न त्वया भूयः क्षेप्तव्या ब्रह्मवादिनः M. 3,1467. — Des. चिक्षिप्सति, °ते. Int. चेक्षिप्यते, चेक्षेप्ति. Caus. क्षेपयति, अचिक्षिपत्. Conjicere. देवदारूण्याहृत्य क्षेपयन्त्यपरे R. 1.76,16.

— अति. Act. tantum. अतिक्षिपति etc. P. 1.3,80.

— अधि. Objurgare, offendere. अरे पाप स्वामिनमधिक्षिपसि Hit. p. 81,20. Mn. 4,185. त्वं नाधिक्षेप्तुमर्हसि M.3,8663.

— अभि. Act. tantum P. 1.3,80. Contemnere, superare. अभिक्षिपन् रावणः पर्वतश्रियं Bh.8,51

— अव. Objurgare, spernere. अवाक्षिपद्वासुदेवं M. 2,1337. सूक्ष्मवस्त्रमवक्षिप्य R. 2.37,7.

- - समव. Dejicere, repellere. जग्राह तां वस्त्रदेशे, तं समवाक्षिपत् सा M. 3,15662.

— आ. 1) Celeriter retrahere, capere. प्रसाधिकालम्बितमग्रपादमाक्षिप्य Rgh. 7,7. अमृतमाक्षिप्य जगाम M. 1,1539. 2) Ejicere. स एतानाक्षिपद्राष्ट्रात् M. 3,539. 3) Contemnere, superare. ज्ञातिहीनान् नाक्षिपेत् Mn. 4,141. आक्षिपन्तीमिव प्रभां शशिनः स्वेन तेजसा M. 3,2147. — Caus. Subvertere. तस्य रथमाक्षेपयामास गजेन M. 3,15733.

- - समा. 1) Conjicere, coacervare. वाससां तत्र राशिं समाक्षिपत् M. 1,156. 2) Attrahere. तस्या वसनं बलात् °क्षिप्य M. 2,2290. 3) Ejicere. तं राष्ट्रात् समाक्षिपत् M. 2,1019.3,15662. 4) Objurgare. समाक्षिप्त M. 1,1677.

— उद्. 1) Ejicere, sursum jacere. बलिमाकाश उत्क्षिपेत् Mn. 3,90. शैलानुदक्षिप्सुः Bh. 15,34.41. तेन तरूरुच्चिक्षिपे Bh. 14,107. 2) Tollere, erigere. उत्क्षिप्याभ्रामयद्वृत्तं M. 1,6031. उदक्षिपन् केतून् Bh. 3,34. विस्रस्तं प्रावारमुत्क्षिप्य यथाप्रदेशं निनाय Rgh. 6,14. 3) Surgere, exsilire. उत्क्षिप्य जज्ञे रक्षसा (ः उत्थाय) Bh. 4,2.

- - समुद्. Attollere, jactare. तं बाहुभ्यां समुत्क्षिप्य M. 3,11519. बाहू M. 2,2307. Expandere crines solutos. केशान् समुत्क्षिप्य समुद्ग्रथ्य M. 4,244.

— उप. Verbis exornare, fucare. छन्नं कार्यमुपाक्षिपन्ति पुरुषा न्यायेन दूरीकृतं Mrch. 262,1. cfr. उपक्षेप.

— नि. 1) Dejicere, deponere. इदमानीतममृतं निक्षेप्स्यामि कुशेषु वः M. 1,1536. दारूणि वेश्मनि निक्षिपेयाः M. 1,5725. तं बन्धुता न्यक्षिपत्तल्पे Bh. 3,23. तत्र निक्षिप्य तान् सर्वान् M. 1,5897. तस्योपर्यात्मानं निक्षिप्य Hit. p. 68,9. 2) Deponere, servandum dare, credere. आर्ये निक्षेपं निक्षिपेत् Mn. 8,179. पुत्रेषु भार्यां निक्षिप्य Mn. 6,3. M. 3,2291.2903. Bh. 6,137. तस्मिन् कार्याणि निक्षिपेत् Mn. 7,59. 3) Distribuere, dare, tradere. वृद्धं (धनं) दानेन निक्षिपेत् Mn. 9,101. वृद्धं पात्रेषु निक्षिपेत् Mn. 7,99. Hit. 2,7. दण्डत्वं दण्डे निक्षिपति M. 3,13730. 4) Exercere, adhibere. त्रिदण्डमेतन्निक्षिप्य सर्वभूतेषु Mn. 12,11. स विपक्षैर्निक्षिप्तः Hit. p.91,11. — Caus. Injicere, imponere. शिलीमुखाग्रैर्निक्षेपिताः केतुषु वर्णाः Rgh. 7,65.(62.) (Scribitur interdum cum visarga, निःक्षिप् quod vix probari potest.)

- - उपनि. Deponere. अन्नस्य वर्धितं शनकैरुपनिक्षिपेत् Mn. 3,224.

- - विनि. 1) Deponere. गतासुं द्वारदेशे °क्षिप्य M. 1,6301. 2) Credere. अन्त्येषु °क्षिप्य पुत्रान् M. 1,3545.3,2294. 3) Trop. मनस्तासु विनिःक्षिप्य (?) M. 3,14293.

— परि. 1) Iacere. परिक्षिपसि दण्डेन यावत् तावदवाप्स्यसि R. 2.32,52. 2) Perstringere verbis. प्रणयाद्वाभिमानाद्वा परिचिक्षेप तं सा R. 2.30,2. Part. Circumdatus. आवासः प्राकारेण °क्षिप्तः

Digitized by Google

M. 3,11698. शाखिनो ऽल्लिगायकैः Bh. 6,84. कालान्मर्मपरिक्षिप्तः पाशैरिव गजः R. 2.72,38.

— प्र. Projicere, injicere. मत्स्यमग्निज्वरे प्राक्षिपत् M. 3,12756. अग्निहोत्राणि प्रक्षिपन्त्यप्सु M. 1, 7665. तं सुप्तं गंगायां प्रक्षिपामहे M. 1,4992.3,542. शरान् प्राचिक्षेप सुते M. 3,707. — Caus. Id. भोज्ने तस्य प्राक्षिपयद्विषं M. 3,510.

— प्रति. Act. tantum. P. 1.3,80. Injicere. अग्नाविनां प्रतिक्षिप्य M. 1,7068.

— वि. 1) Disjicere, disjungere. धनुषा विक्षिप्यमाणा नरेन्द्राः M. 1,7022. ज्या विक्षिपन्ती धनुर्भ्यः M. 3,15690. निपपात बाहू विक्षिप्य R. 2. 72,17. 2) Refutare, rejicere. अर्थमन्यैरुदीरितं विचिक्षिपुर्यया श्येना नभोगतमामिषं M. 2,1311.

— सं. 1) Contrahere, in angustum redigere. महज्ज्ञानं संक्षिप्य M. 1,51. अग्निः पृथिवीं संक्षिप्य ग्रसते M. 3,2168. 2) Contrahere, destruere. मत्पराक्रमसंक्षिप्तराज्यभोगपरिच्छदः Bh. 5,86. संक्षिप्य संरम्भं (ः उपसंहृत्) Bh.2,52. संक्षिप्यते यशो लोके घृतविन्दुरिवाम्भसि Mn. 7,31. सत्यं संक्षेप्स्यते नरैः M.3, 13022. कालः संक्षिपते सर्वाः प्रजा विसृजते पुनः M. 1,212.38. 3,496.

- - अभिसं. Contrahere. स्वान्यंगानि °क्षिप्य M. 5,283.

गुप्.

(Rd. गुप् 11,1.) Cl. 1. act. गोपायति P. 3.1,28. जुगोप et गोपायांचकार; गोप्ता, गोपिता, गोपायिता P. 7.2,44. गोप्स्यति, गोपिष्यति, गोपायिष्यति; अगौप्सीत्, अगोपीत्, अगोपायीत्. — Custodire, tueri, defendere. गोपायति हरिः श्रियं Bh. 18,23.17,80. गोपायन्ति स्त्रिय आत्मानमात्मना M. 3,2751. माग्नयो गोपायत Yv. 5,31. Nir. 2,4. धर्मं गोपाय M. 1,6043. तान् जुगोप भुजवीर्येण R. 1. 16,31. Rgh. 1,21.2,3. जुगुपुर्द्वादशास्य क्षतुं Vv. 103,9. अगोपिष्टां पुरीमगोप्तां रक्षसां बलं Bh. 15,113.5,37. मया गोपायिते वने Bh. 9,107. विदर्भा गुप्ता बलेन महता M. 3,2715.1,188. R. 1.6,20. — (Cl. 1. dep गोपते etc. Recusare, denegare. अपह्नवे Vp. cfr. Rd. 23,1.) — (Rd. 26,123.) Cl. 4. act. गुप्यति, जुगोप, गोपिता etc. Confundi, perturbari. — Quid गोपतो गोविन्दस्य Gov. 6,12. sit, nescio. — Des. 1) जुगुप्सति, जुगुपिषति, जुगोपिषति, जुगोपायिषति. Custodire velle. 2) जुगुपिषति et जुगोपिषति Perturbaturum esse. 3) (Rd. 23,1.) जुगुप्सते, जुगुप्सांचक्रे, जुगुप्सिता, जुगुप्सिष्यते, अजुगुप्सिष्ट P. 3. 1,5. (निन्दा) Spernere, despicere. अभिपूजितलाभान् जुगुप्सेत Mn. 6,58.11,189. M. 1,6375. किं मामजुगुप्सिष्ठाः Bh. 15,19. सा जुगुप्सां प्रचक्रे ऽसून् Bh. 14,59. Etiam act. जुगुप्सामीवात्मानं R. 2.69,20. जुगुप्सित Mn. 2,31.3,209. Avertere se. c. abl. धर्माज्जुगुप्सते P. 1.4,24.n. (Des. जुगुप्सिषते P.1.3,62. 3. 1,7.n. 6.1,9.) — Int. जोगुप्यते, जोगोप्ति. — Caus. 1. गोपयति, अजूगुपत्. 1) Custodire, defendere. तौ मातरं गोपयिष्यतः M. 1,6025. वीजं यत्नेन गोप्यतां M.3,8846. इमान् नो मित्रावरुणौ गृहानजूगुपतं Vd. P. 3.1,50. 2) Arcere, prohibere, denegare. न कदाचिदात्मकारणं गोपयितुं शक्नोति Mn. 10,59. Kull. 3) (Rd. 33,98.) Loqui. Lucere. — 2. गोपाययति. Arcere, prohibere. गोपाययेमं गिरिभ्यः M. 3,10835. — गोपायति क्षितिमिमां चतुरब्धिसीमां धीमानधर्मवचनाद्यु जुगुप्सते यः। वित्तं न गोपयति यस्तु वनीयकेभ्यो (al. °केषु) धीरो न गुप्यति महत्यपि कार्यजाते ॥ Helay. 7.

— अनु. Custodire. भवतानुगुप्तो ऽस्मि M. 3,8436.

— अभि. Id. अभिगुप्त M. 1,7989.3,8438.

— निस्. Id. निर्जुगोप निशाचरान् Bh.14,106.

— प्र. Id. प्रगोपयांचकार पुरं Bh. 14,87.

— वि. Des. med. Se ipsum spernere. न ततो विजुगुप्सते (ः तद्विज्ञानादूर्ध्वमात्मानं न गोपायितुमिच्छति, अभयप्राप्तत्वात् Çankara.) Kat.U. 4,5. Iç.U. 6.

- - अभिसं. Custodire. अभिसंगुप्त M. 3,274.

गेप् vide केप्.

ग्लेप्.

(Rd. ग्लेप 10,5.8.) Cl. 1. dep. ग्लेपते etc. Miserum esse. Tremere. Ire.

घप्.

(Rd. 11,5.) Cl. 1. act. घपति, घघाप, घपिता etc. Mitigare, quietare. — (Rd. 32,82.) Cl. 10. act. घपयति etc. Fraudare, fallere. (चूर्णीकरणं Dgd.) Pinsere, conterere. cfr. घट्ट्.

Digitized by Google

चंप् vide छंप्.

चुप्.

(Rd. 11,9.) Cl. 1. act. चोपति, चुचोप, चोपिता etc. Lente incedere, repere. किंस्विज्जातं न चोपति, अण्डं जातं न चोपति M. 3,10648.17316. — Cl. 6. vide छुप्.

चृप्, छृप्.

Cl. 10. et 1. act. Illustrare. cfr. Rd. 34,14.

छंप्, चंप्.

(Rd. छपि, चपि 32,76.) Cl. 10. act. छम्पयति, चम्पयति etc. Ire.

छुप् s. चुप्.

(Rd. 28,125.) Cl. 6. act छुपति, चुच्छोप, छोप्ता, छोप्स्यति, अच्छौप्सीत् etc. चुपति etc. Tangere. (चोच्छुप्यते P. 7.4,83.n.)

जप्.

(Rd. 11,3.) Cl. 1. act. जपति, जजाप, जपिता, जपिष्यति, अजपीत् et अजापीत्. 1) Loqui, dicere. 2) Mussare, submissa voce (preces) recitare. वेदांगानि जजाप M. 1,2777. जप्यं M. 3,1733. R. 1.25,3. सन्ध्यां R. 1.25,20. Bh. 4,14. ऋचं Mn. 11,252.2,78. R. 2.52,72. M. 3,14450. Etiam dep. आह्निकं जपते M. 3,10905. Ger. जपित्वा सूक्तं Mn. 11,251.259.194. et जप्त्वा जप्यं R. 1.2,10. Mn. 11,250.256. (Part. जप्त Naish. 11,26. falsum.) — Des जिजपिषति. Int. जञ्जप्यते, जञ्जप्ति P. 7.4,86. (भावगर्हायां) Preces diras murmurare. (?) P. 3.1,24. Caus. जापयति, अजीजपत्.

— अभि. Incantare. ओषधीं चकार रक्षां मन्त्रैरभिजजाप च R. 2.25,36.

— उप. 1) Insusurrare. श्रोत्रमूले चोपजेपुः R. 1.9,38. तं कर्णमुपाजपत् M. 4,2216. 2) Clam ad defectionem, proditionem perducere. उपजप्यानुपजपेत् Mn. 7,197. Bh. 12,32.

— प्र. Mussare. प्रजपन् गायत्रीं M. 3,13432.

जल्प्.

(Rd. 11,4.) Cl. 1. act. जल्पति, जजल्प, जल्पिता etc. 1) Loqui, dicere. दूतः सर्वं जल्पति Hit. 3,63. तेषां तानि वाक्यानि जल्पतां M. 1,5663. मे प्रमादादिव जल्पथ M. 2,859. जल्पित Bh. 8,125. De aliquo. c. acc. इत्यजल्पन् कीचकं M. 4,964. 2) Laudare, colere. जल्पति = अर्चति Nigh. 3,14.

- - व्यति. act. व्यतिजल्पन्ति P. 1.3,15.n.

— अभि. Pacisci, constituere. तमर्थमभिजल्पन्त्याः कृष्णायाः कीचकेन M. 4,711.

— उप. Loqui, dicere. उपजल्पित R. 2.60,14.

— प्रति. Respondere. नोक्ता ह्रीनती गिरः प्रतिजल्पन्त्युत्तमाः M. 2,2423.

— सं. Colloqui, loqui. संगताः संजजल्पुर्मिथः R. 1.74,20. तथा संजल्पतस्तस्य वाचः शुश्राव M. 1,5973.

ज्ञप् vide ज्ञा Caus.

डप् 1. डिप्.

डंप्, डिंप्, ड्डिंप्, ड्डूंप्, डंभ्, डिंभ्, ड्डंभ्, ड्डिंभ्.

(Rd. डप, डपि etc. 33,4.) Cl. 10. dep. डापयते, डेपयते, डम्पयते, डिम्पयते, ड्डिम्पयते, ड्डूम्पयते, डम्भयते, डिम्भयते. Vp. etiam act. et med. डापयति, °ते etc. ड्डम्भयते, ड्डिम्भयते etc. Coacervare.

2. डिप्.

टिप्, स्तेप्, डंब्, डिंब्, ड्डभ्, 2. ड्डंभ्, 2. ड्डिंभ्.

(Rd. डिप 26,131.28,78.) Cl. 4 et 6. act. डिप्यति et डिपति, डिडेप, डेपिता et डिपिता etc. — (Rd. डिप, ड्डभि etc. 32,132.) Cl. 10. act. डेपयति, टेपयति, स्तेपयति, डम्बयति, डिम्बयति, ड्डाभयति, ड्डम्भयति, ड्डिम्भयति etc. Projicere, mittere.

तप्.

(Rd. 23,16.34,12.) Cl. 1. act. तपति, ततापु, तप्ता, तप्स्यति, अताप्सीत्; et med. तपते etc. Vp. Pass. तप्यते. Pass. refl. aor. अतप्त P. 3.1,65. Ep. pass. c. act. termin. तप्यति etc. (verb. neutr.) — 1. 1) Trans. Urere, calefacere, torrere. तपत्यादित्यवच्चक्षूंषि च मनांसि च Mn. 7,6. Bhg. 9,19. वनमताप्सीच्छनैर्भानुः Bh. 9,2. न सूर्यस्तपते लोकं R. 2.41,15. ततापु सर्वान् दीप्तौजाः M. 1,6695. इन्द्रासोमा तपतं रक्षः Vv. 104,1. 2) Intr. Ardere, calere, uri. न तत्र सूर्यस्तपति R. 1.14,17. Bh. 16,6. त्वमेकस्तपसे जातवेदः M. 1,8414. तपन्ति वह्नौ M. 1,2037. (कपालानि) अंगिरसां तपसा तप्यध्वं Yv. 1,18. अतापि घर्मो मनुषो दुरोणे Vv. 70,2. — 2. 1) Trans. Cruciare, angere. न मां तप्स्यत्यजीवितं

Digitized by Google

M. 1,6175. Bh. 1,23. तस्य तापस्तपेन्मां R. 2.22,10. M. 2,1820.1,3323. कलत्रस्तप्यते मां M. 2,1990. 2) Intr. Angi, dolere, moerere. तपति न सा किशलयशयनेन Gov. 7,31. Vulgo pass. आपदं प्राप्य भृशं तप्यामहे M. 1,6217.3,10875. R. 2.69,3. दुःखैर्न तप्येत् M. 1,3585.3165. न च तप्यति दान्तात्मा दृष्ट्वा परगतां श्रियं M. 3,15392. तप्यामि परलोकगः M. 1,8140. — 3. Pass. refl. P. 3.1,88. (तपति तापसं तपः, तप्यते तपस्तापसः). Se castimoniis castigare. तान् ददृशे तप्यमानान् R. 1.57,14.64,20. Vulgo c. तपः add. स तपः परमास्थाय तप्यते R. 1.38,3. घोरं तप्यन्ते तपः Bhg. 17,5. Mn. 2,167. M. 1,2914.8120.3,8875.10894. तपस्तेपे M. 1,3881. तप्ये महत्तपः M. 1,4781. तपस्तप्येत M. 3,8233.13492. R. 1.38,1. उग्रं तेपतुस्तपः M. 1,7625. तप्यावो विपुलं तपः M. 1,4619. Mn. 2,166. तपस्तप्त्वा Mn. 1,33. Hit. 2,30. — 4. (Rd. 26,50.) Cl. 4. dep. तप्यते etc. Dominum esse, regnare. Urere. cfr. पत्. — Des. तितप्सति, °ते. Int. तातप्यते, तातप्ति. Magnopere cruciari, angi. मम तातप्यमानस्य सुतार्थं नास्ति वै सुखं R. 1.11,8. — Caus. et cl. 10. act. et med. (Rd. 34,12.) तापयति, °ते; अतीतपत्, °त. 1) Urere, calefacere, torrere. न तापयितुं शक्यं सागराम्भस्तृणोल्कया Hit. 1,81. तापयंस्तान् रश्मिवानिव तेजसा M. 3,14785.1,8062. 2) Cruciare, vexare, angere. मां तापयते शोकप्रभवो हुताशनः R. 2.43,20. सुभृशं तापयामास शक्रं M. 1,2914.6831. Bh. 8,13. त्वं तीव्रेण तपसा प्रजास्तापयसे M. 1,1571. 3) Castimonias exercere. यः स्नातस्तापयेत्तत्र M. 3,8199.

— अनु. Pass. 1) Poenitentia angi. अन्वतप्यत पुत्रं संचिन्त्य तापसं R. 2.42,11. M. 1,1750.3,992. अनुतप्ये घोरेण कर्मणा M. 3,13720. 2) Angi, moerere. भ्रातरस्ते ऽनुतप्यन्ति त्वां विना M. 1,5055. Aor. अन्वतप्त P. 3.1,65. — Caus. Affligere. विरहः किमनुतापयेद्विपश्चितं Rgh. 8,90(88).

- - प्रत्यनु. Pass. Poenitentia angi. यदि दत्त्वा वरौ पुनः प्रत्यनुतप्यसे R. 2.12,38.

— अभि. 1) Part. अभितप्त Calens, candens आपः Rgh. 8,44(43). 2) Pass. Cruciari, angi. शोकाभ्यामभितप्यते R. 2.62,5.

- - अभ्या. Urere, angere. अभ्यातपन्ति मा घानि Vv. 83,5.

— उद्. Act. Urere, calefacere. सौवर्णं मैत्रस्य पाणिमुत्तपति. Med. Urere. उत्तपते पाणिं suam manum. Dep. Intr. Calere. P. 1.3,27. उत्तपमान आतपः Bh. 8,15.

— उप. 1) Part. Calens, fervidus. उपतप्तोदका नद्यः R. 2.59,9. 2) Pass. Angi. दुःखेन शरीरमुपतप्यते M. 3,71. — Caus. Urere, cruciare. अग्नौ शरीरमुपतापयन् M. 3,10708.

- - समुप. Pass. Angi. मनः समुपतप्यते M. 2,856.

— निस्. 1) Adurere, torrere, semel urere. (स in ष mutatur.) दग्धैकदेशा बहवो निष्टप्ताश्च तथापरे M. 1,8215. निष्टपन्तीमिवात्मानं Bh. 9,85. निष्टपति सुवर्णं ०: सकृदग्निं स्पर्शयति P. 8.3,102. 2) Excandefacere, exurere, sæpe urere. (स non mutatur, exc. in vedis.) निस्तपति सुवर्णं सुवर्णकारः ०: पुनः पुनरग्निं स्पर्शयति. Ved. निष्टप्तं रक्षः, निष्टप्ता अरातयः P. 8.3,102.

— परि. Pass. Cruciari, angi, dolere. पर्यतप्यत दुःखेन M. 3,9916. पर्यतप्यत कृत्वा तत् किल्विषं M. 1,1749.3079.5654. उग्रं तप आस्थाय पर्यतप्यत M. 1,4784. यदर्थं °तप्यसे M. 1,8141. R. 2.8,17.22,6.53,31. परितप्तासि पश्चात् M. 3,230. अत्लाभिनाश्वस्य परितप्यामि M. 3,8897.1,6911. रामं विवासितं श्रुत्वा परितप्यति R. 2.66,7. — Caus. Angere, cruciare. कं स्वीकृता न विषयाः परितापयन्ति Hit. 3,116.

— प्र. 1) Ardere, calere. भासस्तवोग्राः प्रतपन्ति Bhg. 11,30. भास्करः प्रतपिष्यति M. 3,13086. 881. 2) Angi, dolere. श्रुत्वा दारुणं वचो मुहूर्तं प्रतताप R. 2.12,1. — Caus. Calefacere. अग्नौ न प्रतापयेत् पादौ Mn. 5,53. तपःप्रभावेण प्रतापितो धूमं मुमुचे विन्ध्यः M. 1,7628.

— वि. 1) Med. Urere. वितपते पाणिं suam manum. 2) Dep. Calere, ardere. P. 1.3,27. वितपते रविः Bh. 8,14.

— सं. 1) Urere. मा मा संतप्तं Yv. 5,33. संतप्त candens. Bh. 3,3. R. 2.85,17. 2) Pass. Angi, affligi. संतप्यसे कथं श्रुत्वा तत् R. 2.8,15. M. 1,8433.

Digitized by Google

कृत्वा पापं संतप्य Mn. 11,230. हृच्छयेन संतप्ता M. 3,1860. 3) Pass. Castimonias exercere. तापसः समतप्यत M. 1,4639. — Caus. 1) Urere. अन्तर्दाहेन दहनः संतापयति तं R. 2.85,17. M. 3,11970. 2) Angere, affligere. संतापयन्ति तं रोगाः Hit. 3,116. तपसा संतापयामास देवराजं M. 1,5075.3,1546. 10715. तं संतापयसि कर्मभिः R. 2.35,7.

- - अभिसं. Part. Afflictus. पश्चात्तापाभिसंतप्तः M. 3,268.

तिप्. (दिप्).

(Rd. तिपृ 10,1.) Cl. 1. dep. तेपते, तितिपे, तेप्ता, तेप्स्यते, अतिप्त P. 7.2,10.n. (Xirisv. तेपिता, तेपिष्यते, अतेपिष्ट etc.) Stillare, exstillare. — Kaçyapa देपते etc. cfr. तेप्.

तुप्, तुंप्, तुफ्, तुंफ्.

(Rd. तुप, तुम्प, तुफ, तुम्फ 11,10.28,26.) Cl. 1. et 6. act. तोपति et तुपति, तुतोप, तोपिता etc. तुम्पति P.7.1,59. तुतुम्प, तुम्पिता etc. तोफति et तुफति; तुम्फति etc. Pulsare, ferire, occidere.—Cl. 10. vide तुंब्.

तृप्, तृंप्, तृफ्, तृंफ्.

(Rd. तृप 26,86.27,21.28,21.) Cl. 4. 5. 6. act. तृप्यति, तृप्णोति, (? P. 8.4,39.n.) तृपति; ततर्प; तर्पिता, तर्प्ता, त्रप्ता P. 6.1,59.7.2,45. तर्पिष्यति, तर्प्स्यति, त्रप्स्यति; अतृपत्, अतर्पीत्, अतार्प्सीत्, अत्राप्सीत्; तृप्त. (Rd. तृफ, तृम्प, तृम्फ 28,21.) Cl. 6. act. तृफति, तृम्पति, तृम्फति P. 7.1,59.n. etc. (Cl. 1. vide Caus.) — Etiam dep. apud. ep. तृप्यते etc. — 1) Intr. Satiari, saturari. प्राशीन्नवातृपत् Bh. 15,29. नातार्प्सीद्भक्षयन् Bh. 15,48. अतृप्यन् हतानां मांसशोणितैः M.3,2247. अद्य तर्प्स्यन्ति मांसादाः Bh. 16,29. ततृपुर्देवा यज्ञे M. 2,1305. 3,2247. यत्तृपन् मरुतः Vv. 56,10. मरुद्गणेन तृम्पतु Rv.23,7. तृम्पन्तु होत्रा मध्वः स्विष्टाः Yv.7,15. नाग्निस्तृप्यति काष्ठानां न पुंसां वामलोचनाः Hit.2,111. नातृप्यद्दर्शने तेषां M. 4,2320. कथयस्व न हि तृप्यामि M. 1,2205.3,636.4,1872. पिबन्निव नेत्राभ्यां नातृप्यत M. 1,3892.3,1781. Exhilarari, gaudere. को न तृप्यति वित्तेन Hit.2,164. 2) Trans. Saturare, satisfacere पितृनतार्प्सीन्नृपरक्ततोयैः Bh. 2,52. — Des. तितर्पिषति, तितृप्सति; तितृम्फिषति etc. Int. तरीतृप्यते, तरीतर्प्ति et °त्रप्ति; तरीतृफ्यते, °तृम्प्ति etc.— Caus. तर्पयति, अतीतृपत् et अततर्पत्; तृम्पयति etc. Satiare, Saturare. यं त्वा सोमेनातीतृपाम Yv. 7,29. आज्यधाराभिस्तर्पयसे ऽनलं M. 1,8126. उपानीय गंगां तर्पयामास पितामहान् R. 1.44.12. Mn. 3,283. तर्पयित्वा पितॄन् M. 3,1734. तर्प्य देवान् पितॄंश्च M. 3,5019. मानुषो गन्धो घ्राणं तर्पयतीव मे M.1,5936. Implere, donare. तं धनेन तर्पयामास M. 1,6903.2,100. तौ तर्पयस्व गोसहस्रेण R. 2.32,14. (नः) अनुकामं तर्पयेथां रायः (gen.) Rv. 17,3. — (Rd. तृप 34.13.) Cl. 10. et 1. act. तर्पयति, तर्पति. Saturare. Saturari. Collustrare.

— परि. Caus. Saturare. देवा हविषा परितर्पिताः M. 3,8537.

— सं. Saturari. स्वाहाकृतस्य समु तृप्णुत Rv. 110,1. — Caus. Saturare. पितॄन् संतर्पयिष्यति M. 3,6007.5031. तान् मूलफलैः संतर्पयामास M.3,946. 8390. Bh. 12,75. सुहृदो धनेन M. 1,4470. जनान् सर्वकामैः M. 2,1303.

तेप्. (देप्).

(Rd. तेपृ 10,2.) Cl. 1. dep. तेपते, तितेपे, तेपिता etc. 1) Stillare, exstillare. (cfr. तिप्.) — Kaçyapa देपते etc. — 2) Tremere, vacillare.

त्रप्.

(Rd. त्रपूष् 10,12) Cl. 1. dep. त्रपते, त्रेपे P. 6. 4,122. त्रपिता et त्रप्ता; त्रपिष्यते et त्रप्स्यते; अत्रपिष्ट et अत्रप्त. Des. तित्रपिषते et तित्रप्सते. Int. तात्रप्यते, तात्रप्ति. Caus. त्रपयति s. त्रापयति (Rd. 19,60.) Pudere, vereri.

— अप. Pudere. क्रूरेण नापत्रपसे कर्मणा M. 5,262. येनापत्रपते साधुरसाधुस्तेन तुष्यति M. 3,110. Pass. imps. वल्लेरपत्रेपे Bh. 14,84.

- - व्यप. Id. सा व्यपत्रपमाणेव R. 2.37,10. (= लज्जमान 11.) तान् भीषयन् न व्यपत्रपसे कस्मात् M. 2,1433. Etiam act. अधर्ममनयं कृत्वा व्यपत्रपसि R. 2.57,28. व्यपत्रपन् मनुष्याणां मृग्यां मैथुनमाचरं M. 1,4585.

त्रुप्, त्रुंप्, त्रुफ्, त्रुंफ्.

(Rd. त्रुप, त्रुम्प, त्रुफ, त्रुम्फ 11,12.) Cl. 1. act. त्रोपति, त्रुम्पति, त्रोफति, त्रुम्फति etc. Ferire, occidere.

Digitized by Google

दिप् vide तिप्.

देप् vide तेप्.

दिंप् vide उप्.

दीप्.

(Rd. दीपी 26,41.) Cl. 4. dep. दीप्यते, दिदीपे, दीपिता, दीपिष्यते, अदीपि et अदीपिष्ट P. 3.1,61. दीप्त P. 7.2,14. — Ep. etiam act. — Ardere, flagrare, fulgere. दीप्तानलार्कद्युतिः Bhg. 11,17. M. 3,706. Bh. 2,2. दीपो दीप्येत् कुशलदीपितः M.3,13984. उदयगिरौ द्रव्यं संनिकर्षेण दीप्यते Hit. 0,46. सभा दीप्यते नाकपृष्ठस्था भर्त्स्यन्तीव भास्करं M. 2,434. दीप्यमानः स्ववपुषा Mn. 2,232. क्रुद्धो ऽदीपि सः Bh. 6,32.15,67. देवाहवेष्वदीपिष्ट Bh. 15,88. पुनर्दिदीपे मददुर्दिनश्रीः Rgh. 5,47. — Des. दिदीपिषते. Int. देदीप्यते, देदीप्ति. Valde, flagrare, fulgere. देदीप्यमानाग्निशिखेव M. 3,15588.2146. — Caus. दीपयति, अदीदिपत् et अदिदीपत् P. 7.4,3. 1) Accendere, incendere. पुनस्त्वां दीपयामसि Vd. P. 7. 1,46. गृहद्वारं दीपयामास M. 1,5828. लंकामग्निनादीदिपन् Bh. 15,110. Trop. अदीदिपत् ततो वीर्यं Bh. 15,82. 2) Collustrare, illustrare. वृन्दावनान्तरमदीपयदिन्दुः Gov. 7,1. संहिताख्यानं दीपयन्ति मनीषिणः M. 1,53.

— आ. Flagrare, ardere. गृहमादीप्तं M. 1, 5829. आदीप्तकृशानुः Bh. 3,3. — Caus. Incendere. तद्गृहमादीप्य M. 1,5822. त्रैलोक्यमादीपितमिवाभवत् R. 1.65,8.

— उद्. Caus. Accendere. Trop. उद्दीपितं येन वैरं M. 1,2724.

— उप. Caus. Id. अग्निनुपदीपयित्वा M. 3, 10230. गृहमुपादीपयत् M. 1,5828.

— प्र. Ardere, flagrare. प्रदीप्तं ज्वलनं Bhg. 11.29. रथा हया कवचानि च प्रदीप्तानि व्यदृश्यन्त M. 2,1127. प्रदीप्तेव मन्युना M. 3,2374. — Caus. Accendere. तस्यागारं प्रदीपयेत् M. 1,5600. मन्मथेन प्रदीपिता M. 3,1819.

— संप्र. Ardere. बभूव स संप्रदीप्त इवाग्निना M. 1,6567.

— वि. Ardere. अग्निर्दीप्तस्तं देश व्यदीपयेत् M. 1,5903.3,11970. — Caus. Illuminare. आसनवरं व्यदीपयत स (स्वप्रभया) R. 2.3,34.

— सं. Ardere. क्रोधसंदीप्तमानसः M. 1,5822. — Caus. Accendere. अग्निर्जगत् संदीपयन् M. 1, 8366. Trop. सा तान् संदीपयामास कटाक्षपातैः M. 3,2238.

1. दृप्.

(Rd. 26,67.) Cl. 4. act. दृप्यति, ददर्प, दर्पित. दर्प्ता, द्रप्ता etc. (= तृप्.) P.6.1,59.7.2,45. 1) Lætari. एवं विक्षिप्ये तां सेनां प्रहस्तो ऽति ददर्प च Bh. 14,106. 2) Superbire. वरदानाद्दृप्ताः M. 1,162. — Caus. Superbum reddere. कं श्रीर्न दर्पयति Hit. 3,116.

2. दृप्, दृफ्, दृंफ्.

(Rd. दृप, दृफ, दृम्फ 28,28.) Cl. 6. act. दृपति. दृफति, दृम्फति P. 7.1,59. etc. (विहृतिः) Affligere, vexare.

3. दृप्.

Cl. 10. et 1. act. Illuminare, collustrare. cfr. Rd. 34,14.

दृंप् vide उप्.

धूप्.

(Rd. 11,2.) Cl. 1. act. धूपायति P. 3.1,28. दुधूप et धूपायांचकार; धूपिता et धूपायिता etc. — 1) Suffire. दिव्यैर्धूपैः सा धूपिता Dev.4,28. क्रियतां पटं धूपितं R. 1.10,30. 2) Fumare. नीलैः सान्द्रं सलधरैर्धूपायतीवाम्बरं Mrch. 166,17. — (Rd. 33,99.) Cl. 10. act. धूपयति. Loqui. Lucere.

— अव. Suffire. दिव्यधूपावधूपितः R.2.60,93. ed. Srir.

धेप्.

Cl. 1. Ire. cfr. Rd. 10,11.

पर्प्.

(Rd. 11,18.) Cl. 1. act. पर्पति, पपर्प etc. Ire. (Radix dubia.).

पुष्प्.

(Rd. 26,15.) Cl. 4. act. पुष्प्यति, पुपुष्प etc. Efflorescere. पुष्पित floribus præditus, floridus. पुष्पितान् वनस्पतीन् M. 1,5884. Trop. पुष्पितां वाचं Bhg. 2,42.

मेप्.

(Rd. मेपृ 11,9.) Cl. 1. act. मेपति etc. 1) Ire. 2) Colere. (?)

Digitized by Google

युप्.

(Rd. युपु s. युप 26,124.) Cl. 4. act. युप्यति, युयोप. aor. अयुपत् etc. 1) (व्याकुलीकरणं Dgd.) Perturbare, violare. यत्तव धर्मा युयोपिम Vv. 89,5. 2) Delitescere. युयोप नाभिरुपरस्यायोः Rv. 104,4.

रप्.

(Rd. 11,7.) Cl. 1. act. रपति, रराप etc. 1) Loqui, dicere. 2) Laudare. स्या वां मक्षिकारपत् Rv. 119,9.

रुप्.

(Rd. रुपु s. रुप 26,125.) Cl. 4. act. रुप्यति, रुरोप, अरुपत् etc. Perturbare, violare.

रूप.

(Rd. 35,79.) Cl. 10, act. रूपयति, etc. (रूपस्य दर्शनं करणं वा Xirasv.) Formare. Ostendere. Cfr. P. 3.1.25.

— नि. Facere. प्राजापत्यां निरूप्येष्टिं Mn. 6,38. 2) Animadvertere. न च रामं न्यरूपयत् Bh. 17,65. छिद्रं निरूप्य Hit. 1,76. 3) Considerare, reputare. नान्यो ऽभ्युपायो निरूप्यमाणः Bh. 12,54. 4) Examinare, inquirere. इतस्ततो निरूपयद्भिः शवकास्थीनि प्राप्तानि Hit. p. 20,5. तद्गत्वा किमेतदिति निरूपयामि Hit. p. 99,1.

— वि. Deformare. (formam destruere.) महामतीं विरूपयितुं कः समर्थः Hit. p. 65,1. तेन विरूपिता राक्षसी R. 1.1,44.

रेप्.

(Rd. रेपृ 10,10.) Cl. 1. dep. रेपते etc. 1) Ire. 2) Sonare. Vp.

लप्.

(Rd. 10,8.) Cl. 1. act. लपति, ललाप, लपिता etc. Loqui, queri. क्वापि कपोलतले मिलिता लपितुं किमपि श्रोत्रमूले Gov. 1,41. भैमी ललाप (ः विललाप) Nalod.3,27. — Des. लिलपिषति. Int लालप्यते, लालप्ति. Queri, lamentari. लालप्य सकरुणं M. 3,10200. लालप्यमानां तामेवं M. 1,4168. 3603.6557.8449. R. 2.75,45. एवं लालप्यतस्तस्य दुःखितस्य M. 1,968. — Caus. लापयति, अलीलपत् et अललापत् P. 7.4,3.n.

— अप. Recusare, negare. संश्रुत्य तपस्विभ्यो यज्ञदक्षिणां तामपलपतां R. 2.75,24.

— आ. Alloqui. कथमेकमेका त्वामालपेयं निरता स्वधर्मे M. 3,15604.

— प्र. Nugari. प्रलपत्येष वैधेयः Çak.32,3. Loqui. प्रलपन् Bhg. 5,9. Queri, lamentari. प्रलपामीदं M.3,1203. R. 2.64,1. Cum questu vocare. प्रलपन्ती पाण्डवान् M. 2,2339. — Caus. Ad loquendum incitare. तथापि स्नेहः प्रलापयति Mrch. 167,18.

— वि. Lamentari. भूयश्च विलपिष्यामि M. 3,1203. बह्वेवं विललाप सः Bh. 6,11. M. 1,5902. बहुधा वाचो विलपन्ति R. 2.47,12. पतिता विललापेदं M. 2,2313. एवं विलपमाना सा M. 3,2867. R. 2.13,10. De aliquo. c. acc. विलपन् सुतं R. 1. 1,33.2.48,26. हृतां भार्यां विललाप R. 1.1,52. — Caus. Pati aliquem queri. किं विलापयसे ऽत्यर्थं रावणं Bh. 8,83.

— सं. Caus. part. संलापितानां मधुरैर्वचोभिः Qui blandis verbis sibi persvaderi patiuntur. Hit. 1,72.

लिप्.

(Rd. 28,129.) Cl. 6. act. et med. लिम्पति, °ते; P.7.1,59. लिलेप, लिलिपे; लेप्ता; लेप्स्यति, °ते; अलिपत्, °त et अलिप्त P.3,1,53.54. — 1) Ungere. रम्यैर्लिम्पेत वर्णकैस्तं Bh. 19,11. (तान्) चन्दनेन लिलिपे Bh. 14,94.5,90. 2) Oblinere, polluere. मांसासृग्लिप्तान्यस्थीनि Hit. p. 21,14. Trop. न मां कर्माणि लिम्पन्ति Bhg. 4,14. पापेन लिप्यते M. 3, 1158. Bhg. 5,10. Mn. 10,104. कर्मदोषैः Mn. 1,104.3,71. Kat. U. 5,11. दोषेण Mn. 9,243. Hit. 2,108. दुष्कृतांशेन Mn. 4,201. न लिप्यते Bhg. 13,31. बुद्धिर्यस्य न लिप्यते Bhg. 18,17. लिप्यते कर्म Iç. U.2. 3) Urere. तस्यालिपत शोकाग्निः स्वान्तं काष्ठमिव ज्वलन्, अलिप्तेवानिलः शीतः (c: दीपितवन्) Bh. 6,22. — Des. लिलिप्सति, °ते. Int. लेलिप्यते, लेलेप्ति. Caus. लेपयति अलीलिपत्. Ungendum, condecorandum curare. सुवर्णेन लेपयिष्यामि ते स्यग R. 2.9,40.

— अनु. Ungere. राजपुत्रेण स्नातानुलिप्तेन Hit. p. 42,1. Polluere. मलपंकानुलिप्तांगी M. 3,2667.

— अव. Part. अवलिप्त. Vanus, superbus. अवलिप्तो मूर्खः M. 2,1437.1554.1,6153.6161.3,11811.

Digitized by Google

— आ. Ungere. तानालिम्पन् Bh. 15,109. Oblinere. मुखमालिप्य M. 2,2624. आलिप्तैरम्बुधरैरम्बरं Mrch. 176,8.

- - समा. Ungere. समालिम्पत (?) शक्रारिः Bh. 17,5.

— उप. Polluere, oblinere. पांसूपलिप्त M. 2,2625. आत्मा नोपलिप्यते Bhg. 13,32. — Caus. Oblinendum curare. शुचिं देशं गोमयेनोपलेपयेत् Mn. 3,206.

— वि. Ungere. व्यलिम्पत् Bh. 3,20.6,21.15,6. Polluere. रक्तविलिप्तमुखपादः Hit. p. 128,12.

— सं. Caus. Unguere, तस्य शरीरं चन्दनेन समलेपयन् M. 1,4950.

लुप्.

(Rd. लुप्लृ 28,137.) Cl. 6. act. et med. लुम्पति, °ते P. 7.1,59. लुलोप, लुलुपे; लोप्ता; लोप्स्यति, °ते; अलुपत्, अलुप्त. Irrumpere, rumpere, perdere. लोकान् विश्वासयित्वैव ततो लुम्पेद्यथा वृकः M. 1,5560. स्वामिनं लोप्तुमिच्छति Hit. 4,12. — Pass. लुप्यते, लुप्त. 1) Interrumpi, deseri. कृत्वा मम परित्राणं तव धर्मो न लुप्यते M. 1,7803. व्रतमस्य न लुप्यते Mn. 2,189. तस्य भागो न लुप्यते Mn.9,211. पतन्ति पितरो ह्येषां लुप्तपिण्डोदकक्रियाः Bhg. 1,42. बाले ऽनाथे सर्वतो लुप्ते undique destituto. M. 1, 6157. 2) Apud gramm. Elidi, excludi (litteras, voculas.) तेषामेकः शिष्यत अन्ये लुप्यन्ते P. 1.2,64. प्रत्यये लुप्ते P. 1.1,62. etc. — (Rd. लुपु s. लुप 26,126.) Cl. 4. act. लुप्यति, लुलोप, लोपिता, लोपिष्यति, अलुपत्, लुप्त्वा et लोपित्वा. (व्याकुलीकरणं Dgd.) Confundere, perturbare. — Des. 1) लुलुप्सति, °ते. 2) लुलोपिषति etc. Int. लोलुप्यते, लोलोप्ति. Perdere, corrumpere. (भावगर्हायां P. 3.1,24.) न त्वा कामा लोलुपन्त Kat. U.2,4. — Caus. लोपयति, अलूलुपत् et अलुलोपत् P. 7.4,3.n. 1) Deserere facit, avertere. सत्याद्गुरुमलोपयन् Rgh. 12,9. 2) Deserere, turbare. धर्मं न लोपयेत् Mn. 8,16. यथावयो राज्यानि प्राप्नुवन्ति नृपक्षये तल्लोपयितुमिच्छसि R. 2.35,9.

— अव. Irrumpere. वृकवदवलुम्पेत Mn. 7,106. अवलोप्य quod rumpi, frangi potest. Bh. 5,14.21,23.

— प्र. Pass. Turbari, rapi. हविर्ध्वांक्षैः प्रलुप्यते M. 1,7750.

- - विप्र. Turbare. तदन्नं विप्रलुम्पन्त्यसुराः Mn. 3,225.

— वि. Turbare. रक्षांसि विलुम्पन्ति श्राद्धं Mn. 3,204. यज्ञो रक्षोभिर्विलुलुपे R. 1.20,3. उपकारं ध्वजीकृत्य सर्वमेव विलुम्पति Hit. 2,95. राष्ट्रं शत्रुभिर्विलुप्यते M. 2,161. स्मृतिर्मम विलुप्यते R. 2. 64,63. दुःखैर्बुद्धिस्ते विलुप्ता M. 1,6251. — Caus. Turbare, exstinguere. धर्मार्थे विलोपिते M. 1,7752. वायुना प्रदीपो विलोपितः M. 1,5233.

चुलुम्प्.

(Rd. 23,42.) Cl. 1. act. चुलुम्पति, चुलुम्पांचकार P. 3.1.35.n. Rumpere.

लेप्.

(Rd. लेपृ 10,11.) Cl. 1. dep. लेपते etc. 1) Ire. 2) Colere. (?)

वप्.

(Rd. डुवप 23,34.) Cl. 1. act. et med. वपति, °ते; उवाप, ऊपे P. 6.4,17. वप्ता; वप्स्यति, °ते; अवाप्सीत्, अवप्त. Pass. उप्यते, उप्त P. 6.4,15. — 1) (क्षेत्रे बीजविकिरणं) Serere, semen spargere. बीजं वपति M. 3,1248. यवं वृकेण वपन्ता Rv. 117,21. यथेरिणे बीजमुप्त्वा न वप्ता लभते फलं Mn. 3,142. यादृशमुप्यते बीजं Mn.9,36.247. बीजं न वप्तव्यं परपरिग्रहे Mn. 9,42. अन्यदुप्तमन्यज्जातं Mn. 9,40. उपिते बीजे (metri c.) M. 3,14763. Trop. न विद्यामिरिणे वपेत् Mn. 2,113.112. Iacere. अक्षानुप्त्वा M. 2,2033. 2) (गर्भाधाने Mdh.) Gignere. metere. (?) मा वः क्षेत्रे परबीजान्यवाप्सुः Vd. P. 6. 4,75. 3) (छेदने) Tondere. केशान् वपति Mdh. 4) Texere. — Des. विवप्सति, °ते. Int. वावप्यते, वावप्ति. Caus. वापयति, अवीवपत्. Serere. सरित्तीरेषु कुद्दालैर्वापयिष्यन्ति चौषधीः M. 3,13031.

— अभि. Congredi. अभि स्वपूभिर्मिथो वपन्त मरुतः (ः संगच्छन्ते) Vv. 56,3.

— आ. Perf. med. आवेपे P.6.4,120.n. Serere, spargere. अप्सु यवानोप्य Kat. S. Yv. 5,26. किंस्विदावपतां श्रेष्ठं, वर्षमावपतां श्रेष्ठं M. 3,17341. (cfr. नि.) वयोभ्यश्चावपेद्भुवि अन्नं M. 3,103. त्वं

Digitized by Google

वसु सर्वमोपिपि Rv. 31,9. — Caus. Tondere. केशानावापयन्ती M. 1,819.

- - व्या. Serere. (?) उदधिं व्यावपाति Vd. P. 3.1,34.4,7.

— उद्. Extollere, surrigere. निधिमिवापगूल्हमुद्‍र्षता पपुर्वन्दनाय Rv. 116,11.

— नि. 1) Semen spargere, serere. किंस्विन्निवपतां श्रेष्ठं वीजं निवपतां श्रेष्ठ M. 3,17341. (cfr. आ.) धाना उत्तरवेदौ निवपन्ति Kat.S. Yv.8,12. न्युप्य पिण्डान् Mn. 3,216.218. 2) Occidere, sternere. निवपन्तु Nigh. 2,19.

- - परिणिवप् et प्रणिवप् P. 8.4,17.

— निस्. 1) Spargere, offerre cibum sacrificale, libationes funebrales etc. c. dat. v. gen. pers. पितृदेवतविप्रेभ्यो निर्वपन्तः M. 3,1465.104. Mn. 3,72. श्वनां निर्वपेद्भुवि Mn. 3,92. निर्वपेदुदकं भुवि Mn. 3,214. मातुः प्रथमतः पिण्डं निर्वपेत् Mn. 9,140.3,215.217. 2) Ejicere. अस्त्रान् M. 4,24.(?) 3) Trop. Tradere. यमाय तं निरुवाप (occidit.) Bh. 14,86. Peragere. एतान् महायज्ञान् निर्वपेत् Mn. 6,5. इष्टीर्निर्वपेत् Mn. 4,10. — Caus. cfr. निर्वा.

— प्र. Spargere, jacere. शिरांसि वोजवत् प्रवपन् M. 3,15725. वाणान् M. 3,1931. अस्त्रपूगान् M. 3,1357. प्रवपाणि शिरो भूमौ तस्य Bh. 9,98. (P. 8.4,16.) प्रवपाणि वपुर्वह्नौ Bh. 20,36.

— प्रति. Serere, cælare, ornare. मौलिं प्रत्यूपुः पद्मरागेण Rgh. 17,23.

— सं. Serere, jacere. त्वा संवपामि (०: पिष्टानि पात्र्यां सम्यक् क्षिपामि) Yv. 1,21.

विप् vide इ c. वि.

वेप्.

(Rd. टुवेपृ 10,6.) Cl. 1. dep. वेपते, विवेपे, वेपिता etc. Ep. etiam act. Tremere. हिमार्त्त इव वेपते बिम्बाधरः Çak. 104,15. तव मन्यवे वेपेते भियसा मही Rv. 80,11. वेपमान Bhg. 11,35. M. 3, 2611.522.2174.2,2339. क्रोधमूर्छिता वेपन्ती M. 3,1864. 10980. R. 1.63,13. — Caus. Tremefacere, commovere. पीत्वी शिप्रे अवेपयः Yv. 8,39.

— प्र. Tremere. भयात् प्रवेपे R. 2.8,8. हृदयेन प्रवेपती M. 3,16756. — Caus. Tremefacere, commovere. मरुतः प्रवेपयन्ति पर्वतान् Rv. 39,9.

व्यप् vide इ c. वि.

शप्.

(Rd.23,31.26,59.) Cl. 1. et 4. act. et med. शपति, °ते et शप्यति, °ते; शशाप, शेपे; शप्ता; शप्स्यति, °ते; अशाप्सीत्, अशप्त. 1) (विरुद्धानुध्यानं). Exsecrari. जामयो यानि गेहानि शपन्ति Mn. 3,58. त्वां स कुपितः शपेत् R. 2.63,42. M. 1,1917.3,2250. एवं शशाप वसून् M. 1,3851. Rgh. 1,78.(77.) शेपुश्चण्डालत्वं गमिष्यसि R. 1.58,8. Bh. 5,60. तस्मात्त्वां शपे M. 1,4563. पुत्रं ते शप्स्यते रुषा M. 3,351.2845. शपिष्ये त्वां क्रुद्धः (metri causa.) M.3,17086. 2) Conviciari, maledicere, imprecari. (उपालम्भनं P. 1.3,21.n. Dep.) c. dat. P. 1.4,34. ताभ्यो ऽशपत कामिनः Bh. 8,33. मैथिल्यै याशपद्रन्तुं तां प्राक्रमत यातुः Bh. 17,48.4. 3) Iurare. शपथानशप्यत् Bh. 3,32. शपथं शेपे नृपे per regem. Mn.8,110. शपथैः क्लृप्तैः शपमानः R. 2.75,40. Vulgo शपथ om. med. et c. instr. rei, per quam juratur. इति शपमहे Yv. 6,22. यद्वा शेपे ऽनृतं Rv. 23,22. Yv. 6,17. सत्येन धनुषा च शपे ते R. 2.21,16.34,47.48,21. M. 1,5178. Bh. 8,74. 4) Iurare, jure jurando polliceri. तेन रामेण शपे ते वनक्रियां R. 2.11,8. इष्टेन शपे सूदयिष्यामि तं M. 3,11505. — Des. शिशप्सति, °ते. Int. शाशप्यते, शाशप्ति. Caus. शापयति, अशीशपत्. Iurare jubet. सत्येन शापयेद्विप्रं Mn. 8,113. शापितासि मम प्राणैः R. 2.21,45, Mn. 8,256.

— अभि. Exscerari, objurgare. न क्रुध्यत्यभिशप्तो ऽपि R. 2.41,3.

— परि. Id. पर्यशाप्सीत् संदर्श्य भयदं वपुः Bh. 4,33.

शूर्प्.

(Rd. 32,71.) Cl. 10. act. शूर्पयति etc. Metiri.

सप्.

(Rd. षप, सप 11,6.) Cl. 1. act. सपति, ससाप, सपिता etc. Sequi, colere. सपति Nigh.3,5.14. ऋतं सपन्तः Rv. 67,4. सपन्त अमृतमेवैः Rv. 68,2. यत्र धिया धीवन्तो असपन्त तृत्सवः Vv. 83,8. — Caus. Id. ते सीषपन्त जोषमा (०: यथार्हं यथा भवति तथा स्तुतिभिरासमन्तात् पर्यचोदयन्) Vv. 43,4.

Digitized by Google

सृप्.

(Rd. सृप्ऌ 23,14.) Cl. 1. act. सर्पति, ससर्प, सर्प्ता et स्रप्ता, सर्प्स्यति et स्रप्स्यति P. 6.1,59. असृपत्; सृप्त. Serpere, ire. न च सर्पन्ति सत्त्वानि R. 2.59,10. मूषिको मन्दं मन्दं सर्पन् Hit. p. 30,3. सर्पति Nigh. 2,14. — Des. सिसृप्सति. Int. सरीसृप्यते, °सर्प्ति etc. Part. ved. सरीसृपतं P. 7.4,65. Caus. सर्पयति, असीसृपत् et अससर्पत्.

- - व्यति. Huc illuc volare. इषुभिर्व्यतिसर्पद्भिरादित्यो ऽन्तरधीयत M. 4,1042. (P. 1.3,15.)

— अनु. Adire. सर्वांस्तानेकैकमनुसर्पति M. 1,6201. अस्याश्रशङ्कस्तात् तूर्णमन्वसृपद्रामं Bh. 15,59. गिरिमन्वसृपत् Bh. 6,27.

— अप. Abire, discedere. अपासर्पच्छनैर्भीतः M. 3,14112. R. 2.29,4. अपसर्प M. 1,5286. अनयो हृदयान्नापसर्पति M. 2,2680.

- - व्यप. Effugere. अन्तरं प्रददौ द्रोणस्य व्यपसर्पितुं M. 4,1899.

— उद्. Extendere se. उत्सर्पति यथासुखं M. 3,2930.

- - समुद्. Ascendere. धपे समुत्सर्पति वैजयन्तीः Rgh. 6,8.

— उप. Adire, aggredi. तानुपसर्पति M. 2, 2701. 3,14875. Mn. 9,269. नोपसर्पन्ति ते यमं M. 3, 13372. सुतं हन्तुमुपासर्पत् Mn. 10,105. Etiam dep. सा शिल्पां तामुपसर्पत R. 2.96,9. नोपासर्पत भार्यां वाक्यं चोवाच (non coivit.) M. 1,3813.

- - समुप. Id. न मानुषा इदमुपसर्पन्ति तत् किमुपसर्पथ M. 1,6450.

— प्र. Proserpere, procedere. मृगाः प्रससृपुर्वामं Bh. 14,20. कर्म प्रसर्पत् Bh. 2,29.

— वि. 1) Discedere, diffugere. सिंहाः समुद्विग्ना विससृपुः M. 1,8286. 2) Vagari, circumvolare. विसर्पमाणाः M. 3,14997. गंगा विसर्पन्ती M. 3,9956. व्यसर्पत जलं R. 1.44,17. हंसा विससृपुर्वने M.3,2096. Hit. p. 10,1. Ved. inf. विसृपः P. 1.1,40.8.3,110.

स्तिप्, स्तेप्.

(Rd. ष्टिपृ, ष्टेपृ 10,3.) Cl. 1. dep. स्तेपते, तिष्टिपे et तिष्टेपे etc. Stillare, exstillare. — Rd. स्तेप् Cl. 10. vide ष्टुप्.

स्तूप्.

(Rd. ष्टूप, स्तूप 26,127. 32,133.) Cl. 4. et 10. act. स्तूप्यति, स्तूपयति etc. Coacervare, erigere.

स्वप्.

(Rd. ञिष्वप 24,60.) Cl. 2. act. स्वपिति P. 7. 2,76. Impf. अस्वपीत् et अस्वपत् P. 7.3,98.99. सुष्वाप P. 6.1,17. स्वप्ता, स्वप्स्यति, अस्वाप्सीत्. pot. स्वप्यात्, prec. सुप्यात्; सुप्त्वा P. 1.2,8. Pass. imps. सुप्यते, सुप्त P. 6.1,15. Ep. dep. et cl. 1.— 1) Dormire. यदा स्वपिति Mn. 1,52.54. Nigh. 3,22. स्वपिहि वर्षशतं Mrch. 102,4. न स्वपामि निशाः M. 3,2592. (पञ्चालान् स्वपिति ? P. 1.4,51.n.) स्वपन्त्वेते यथासुखं M. 1,5997. स्वपेत् M. 3,13984. R. 2. 46,22. स्वपते M. 3,15993. स्वप्स्यन्ति Bh. 16,32. स्वप्स्यामहे R. 1.47,19. सुप्यते पर्णशय्यासु तेन R. 2. 28,11. Rgh. 8,65.(63.) 2) Obdormiscere. उपगीयमाना नारीभिरस्वपन् M. 2,2027. न ब्रह्माधीत्य पुनः स्वपेत् Mn. 4,99. 3) Decumbere. नैकः स्वप्याच्छून्यगेहे Mn. 4,57. तप्ते स्वप्यादयोमये Mn. 11,103. 4) Iacere. हता उर्व्यां सुषुपुः M. 4,1674. Bh. 9,68.14,101. बन्धवा मे स्वपन्ति (mortui sunt.) Bh. 18,11. — Des. सुषुप्सति P.1.2,8.8.3,61.n. Int. सोषुप्यते P.6.1,19. सास्वप्ति. Caus. स्वापयति असूषुपत् P. 6.1,18. Sopire, interficere. कोटोर्वाणैरसूषुपत् Bh. 15,98. वृत्रं वज्रेण सिष्वपः Rv. 121,11.

— अव. Dormire. अवसुप्तं प्रबोधयामास R. 2.56,1.

— नि. Obdormiscere. नि षु स्वप Vv.52,2.— Caus. Sopire. नि जनान्त्स्वापयामसि Vv. 52,7. निष्वापय मिथूदृशा Rv. 29,3. Occidere. नि दस्युनस्वापयः Vv. 19,4.

— प्र. Dormire. श्रान्ताः प्रसुप्तास्तत्रेमे M. 3, 553.1,5912. Mn. 1,5.74.

- - संप्र. Id. संप्रसुप्त M. 1,955.

— सं. Id. संसुप्त M. 1,5967.3,2541.

ह्रेप् cl. 1. Ire. vide Rd. 10,11.

ह्लप्, ह्रप्, क्लप्.

(Rd. 32,115.) Cl. 10. act. ह्लापयति, ह्रापयति, क्लापयति. Loqui. Crepare, strepere.

Digitized by Google

फ

ऋफ्, ऋंफ्, रिंफ्.

(Rd. ऋफ, ऋन्फ, रिन्फ 28,30.) Cl. 6. act. ऋफति, आनर्फ etc. ऋम्फति P. 7.1,59. ऋम्फांचकार etc. रिम्फति etc. Lædere. Occidere. Cfr. रिफ्.

गुफ्, गुंफ्.

(Rd. गुफ, गुन्फ 28,31.) Cl. 6. act. गुफति, जुगोफ etc. गुम्फति P. 7.1,59. जुगुम्फ etc. Ger. गुम्फित्वा et गुफित्वा P. 1.2,23. — Serere, nectere. गुम्फित्वेव निरस्यन् तरंगान् Bh. 7,105.

तुफ्, तुंफ् vide तुप्.

तृफ्, तृंफ् vide तृप्.

त्रुफ्, त्रुंफ् vide त्रुप्.

दृफ्, दृंफ् vide 2. दृप्.

रफ्, रंफ्, रर्फ्.

(Rd. रफ, रफि, रर्फ 11,18-20.) Cl. 1. act. रफति, रम्फति, रर्फति etc. 1) Ire. 2) Occidere. Vp.

रिफ्, ऋफ्, रिह्.

(Rd. 28,23.) Cl. 6. act. रिफति, रिरेफ etc. ऋफति, रिहति etc. Narrare. s. Gloriari. Pugnare. Spernere. Lædere. Dare. Cfr. ऋफ्. Vop. रेहति Lædere.

रिंफ् vide ऋफ्.

ब

अब्.

(Rd. अबि 10,16.) Cl. 1. dep. अम्बते, आनम्बे etc. Sonare. — (Rd. अम्ब 11,21.) Cl. 1. act. अम्बति etc. Ire.

अर्ब्.

(Rd. 11,21.) Cl. 1. act. अर्बति, आनर्ब etc. 1) Ire. 2) Occidere. cfr. अर्व्.

कब्, कव्.

(Rd. कबृ, कवृ 10,17.) Cl. 1. dep. कबते, चकबे, कबिता etc. कवते etc. 1) (मुक्तादिक्रिया Dgd.) Pingere, colorare. 2) Laudare. Vp.

कर्ब्, कम्ब्.

(Rd. कर्ब, कम्ब 11,26.) Cl. 1. act. कर्बति, कम्बति etc. Ire.

Digitized by Google

सृप्.

(Rd. सृप्ऌ 23,14.) Cl. 1. act. सर्पति, ससर्प, सर्प्ता et स्रप्ता, सर्प्स्यति et स्रप्स्यति P. 6.1,59. असृपत्; सृप्त. Serpere, ire. न च सर्पन्ति सत्त्वानि R. 2.59,10. मूषिको मन्दं मन्दं सर्पन् Hit. p. 30,3. सर्पति Nigh. 2,14. — Des. सिसृप्सति. Int. सरीसृप्यते, सर्सर्प्ति etc. Part. ved. सरीसृपतं P. 7.4,65. Caus. सर्पयति, असीसृपत् et अससर्पत्.

- - व्यति. Huc illuc volare. इषुभिर्व्यतिसर्पद्भिरादित्यो ऽन्तरधीयत M. 4,1042. (P. 1.3,15.)

— अनु. Adire. सर्वांस्तानेकैकमनुसर्पति M. 1,6201. अस्याश्चशङ्कस्तात् तूर्णमन्वसृपद्रामं Bh. 15,59. गिरिमन्वसृपत् Bh. 6,27.

— अप. Abire, discedere. अपासर्पच्छनैर्भीतः M. 3,14112. R. 2.29,4. अपसर्प M. 1,5286. अनयो हृदयान्नापसर्पति M. 2,2680.

- - व्यप. Effugere. अन्तरं प्रददौ द्रोणस्य व्यसर्पितुं M. 4,1899.

— उद्. Extendere se. उत्सर्पति यथासुखं M. 3,2930.

- - समुद्. Ascendere. धपे समुत्सर्पति वैजयन्तीः Rgh. 6,8.

— उप. Adire, aggredi. तानुपसर्पति M. 2,2701. 3,14875. Mn. 9,269. नोपसर्पन्ति ते यमं M. 3,13372. सुतं हन्तुमुपासर्पत् Mn. 10,105. Etiam dep. सा शिल्पं तामुपसर्पत R. 2.96,9. नोपासर्पत भार्यं वाक्यं चोवाच (non coivit.) M. 1,3813.

- - समुप. Id. न मानुषा इदमुपसर्पन्ति तत् किमुपसर्पथ M. 1,6450.

— प्र. Proserpere, procedere. मृगाः प्रससृपुर्वामं Bh. 14,20. कर्म प्रसर्पत् Bh. 2,29.

— वि. 1) Discedere, diffugere. सिंहाः समुद्विग्ना विससृपुः M. 1,8286. 2) Vagari, circumvolare. विसर्पमाणाः M. 3,14997. गंगा विसर्पन्ती M. 3,9956. व्यसर्पत जलं R. 1.44,17. हंसा विससृपुर्वने M.3,2096. Hit. p. 10,1. Ved. inf. विसृपः P. 1.1,40.8.3,110.

स्तिपृ, स्तेपृ.

(Rd. ष्टिपृ, ष्टेपृ 10,3.) Cl. 1. dep. स्तेपते, तिष्टिपे et तिष्टिपे etc. Stillare, exstillare. — Rd. स्तेपृ Cl. 10. vide उपृ.

स्तूपृ.

(Rd. ष्टूप, स्तूप 26,127. 32,133.) Cl. 4. et 10. act. स्तूप्यति, स्तूपयति etc. Coacervare, erigere.

स्वपृ.

(Rd. ञिष्वप 24,60.) Cl. 2. act. स्वपिति P. 7.2,76. Impf. अस्वपीत् et अस्वपत् P. 7.3,98.99. सुष्वाप P. 6.1,17. स्वप्ता, स्वप्स्यति, अस्वाप्सीत्. pot. स्वप्यात्, prec. सुप्यात्; सुप्त्वा P. 1.2,8. Pass. imps. सुप्यते, सुप्त P. 6.1,15. Ep. dep. et cl. 1.— 1) Dormire. यदा स्वपिति Mn. 1,52.54. Nigh. 3,22. स्वपिहि वर्षशतं Mrch. 102,4. न स्वपामि निशाः M. 3,2592. (पञ्चाल्लान् स्वपिति ? P. 1.4,51.n.) स्वपन्त्वेते यथासुखं M. 1,5997. स्वपेत् M. 3,13984. R. 2.46,22. स्वपते M. 3,15993. स्वप्स्यन्ति Bh. 16,32. स्वप्स्यामहे R. 1.47,19. सुप्यते पर्णशय्यासु तेन R. 2.28,11. Rgh. 8,65.(63.) 2) Obdormiscere. उपगीयमाना नारीभिरस्वपन् M. 2,2027. न ब्रह्माधीत्य पुनः स्वपेत् Mn. 4,99. 3) Decumbere. नैकः स्वप्याच्छून्यगेहे Mn. 4,57. तप्ते स्वप्यादयोमये Mn. 11,103. 4) Iacere. हता उर्व्यां सुषुपुः M. 4,1674. Bh. 9,68.14,101. बान्धवा मे स्वपन्ति (mortui sunt.) Bh. 18,11. — Des. सुषुप्सति P.1.2,8.8,3,61.n. Int. सोषुप्यते P.6.1,19. सास्वप्ति. Caus. स्वापयति असूषुपत् P. 6.1,18. Sopire, interficere. कोटीर्बाणैरसूषुपत् Bh. 15,98. वृत्रं वज्रेण सिष्वपः Rv. 121,11.

— अव. Dormire. अवसुप्तं प्रबोधयामास R. 2.56,1.

— नि. Obdormiscere. नि षु स्वप Vv.52,2.— Caus. Sopire. नि जनान्त्स्वापयामसि Vv. 52,7. निष्वापय मिथूदृशा Rv. 29,3. Occidere. नि दस्युन्स्वापयः Vv. 19,4.

— प्र. Dormire. श्रान्ताः प्रसुप्तास्तत्रेमे M. 3,553.1,5912. Mn. 1,5.74.

- - संप्र. Id. संप्रसुप्त M. 1,955.

— सं. Id. संसुप्त M. 1,5967.3,2541.

ष्ट्रेपृ cl. 1. Ire. vide Rd. 10,11.

ह्लपृ, ह्रपृ, क्लपृ.

(Rd. 32,115.) Cl. 10. act. ह्लापयति, ह्रापयति, क्लापयति. Loqui. Crepare, strepere.

Digitized by Google

फ

ऋफ्, ऋंफ्, रिंफ्.

(Rd. ऋफ, ऋन्फ, रिन्फ 28,30.) Cl. 6. act. ऋफति, आनर्फ etc. ऋम्फति P. 7.1,59. ऋम्फांचकार etc. रिम्फति etc. Lædere. Occidere. Cfr. रिफ्.

गुफ्, गुंफ्.

(Rd. गुफ, गुन्फ 28,31.) Cl. 6. act. गुफति, जुगोफ etc. गुम्फति P. 7.1,59. जुगुम्फ etc. Ger. गुम्फित्वा et गुफित्वा P. 1.2,23. — Serere, nectere. गुम्फित्वेव निरस्यन् तरंगान् Bh. 7,105.

तुफ्, तुंफ् vide तुप्.

तृफ्, तृंफ् vide तृप्.

त्रुफ्, त्रुंफ् vide त्रुप्.

दृफ्, दृंफ् vide 2. दृप्.

रफ्, रंफ्, रर्फ्.

(Rd. रफ, रफि, रर्फ 11,18-20.) Cl. 1. act. रफति, रम्फति, रर्फति etc. 1) Ire. 2) Occidere. Vp.

रिफ्, ऋफ्, रिह्.

(Rd. 28,23.) Cl. 6. act. रिफति, रिरेफ etc. ऋफति, रिहति etc. Narrare. s. Gloriari. Pugnare. Spernere. Lædere. Dare. Cfr. ऋफ्. Vop. रेहति Lædere.

रिंफ् vide ऋफ्.

ब

अब्.

(Rd. अबि 10,16.) Cl. 1. dep. अम्बते, आनम्बे etc. Sonare. — (Rd. अन्ब 11,21.) Cl. 1. act. अम्बति etc. Ire.

अर्ब्.

(Rd. 11,21.) Cl. 1. act. अर्बति, आनर्ब etc. 1) Ire. 2) Occidere. cfr. अर्व्.

कब्, कव्.

(Rd. कबृ, कवृ 10,17.) Cl. 1. dep. कबते, चकबे, कबिता etc. कवते etc. 1) (शुक्लादिक्रिया Dgd.) Pingere, colorare. 2) Laudare. Vp.

कर्ब्, कम्ब्.

(Rd. कर्ब, कम्ब 11,26.) Cl. 1. act. कर्बति, कम्बति etc. Ire.

Digitized by Google

कुटुम्ब्.

(Rd. 33,5.) Cl. 10. dep. कुटुम्बयते etc. Sustentare.

कुंब्, कुंप्, कुंभ्.

(Rd. कुबि etc. 11,36.32,112.) Cl. 1. et 10. act. कुम्बति, कुम्बयति; कुम्पति, कुम्पयति; कुम्भति, कुम्भयति etc. Tegere, operire.

क्लीब्, क्लीव्.

(Rd. क्लीबृ, क्लीवृ 10,18.) Cl. 1. dep. क्लीबते, चिक्लीबे, क्लीबिता etc. क्लीवते etc. 1) Timidum, impotentem esse. 2. Denom. Eunuchum esse. P.3.1,11.

क्षीब्, क्षीव्.

(Rd. क्षीबृ, क्षीवृ 10,19.) Cl. 1. dep. क्षीबते, क्षीवते etc. (मत्तीभावः Dgd.) Ebrium, superbum esse. क्षीब ebrius. P. 8.2.55. Bh. 6,113.

खर्ब्, गर्ब्, घर्ब्.
घर्ब्, खम्ब्, गम्ब्, घम्ब्, घम्ब्.

(Rd. 11,17.28.31.) Cl. 1. act. खर्बति, खम्बति; गर्बति, गम्बति; घर्बति, घम्बति; घर्बति, घम्बति etc. Ire.

घीब् vide **घीव्.**

चुंब्.

(Rd. चुबि 11,39.) Cl. 1. act. चुम्बति, चुचुम्ब, चुम्बिता etc. Osculari, basia ori impingere. युवती वृद्धं केशेष्वाकृष्य चुम्बति Hit. 1,102. श्लिष्यति कामपि चुम्बति कामपि Gov. 1,44. आघ्राय मूर्ध्नि बालांश्च चुचुम्बुश्च सुतप्रियाः Bh. 14,12. नीतिर्वक्त्रं चुम्बतु मन्त्रिणां Hit. 4,130. — (Rd. 32,91.) Cl. 10. act. चुम्बयति etc. Osculari. Vp. Occidere. Mdh. Maitr. चुण्ठयति alii. Kt. om.

1. डुंब.

(Rd. 35,84.n.) Cum वि præfixo. विडम्बयति etc. Imitari. निवेशः प्रभुणा विना मे विडम्बयत्यस्तनिमग्नसूर्यं दिनान्तं Rgh. 16,11.4,17.13,29. Mgh. 1,6.

2. डुंब्, डिंब् vide **2. डिप्.**

तर्ब्, तम्ब्.

(Rd. 11,33.) Cl. 1. act. तर्बति, तम्बति etc. Ire. Vp.

तुंब्, तुंप्.

(Rd. तुबि 11,38.) Cl. 1. act. तुम्बति, तुतुम्ब, तुम्बिता etc. Vexare, torquere. — (Rd. 32,114.) Cl. 10. act. तुम्बयति, तुम्पयति etc. Vexare. s. Invisibilem esse.

नर्ब्, नम्ब्, पर्ब्, पम्ब्.

(Rd. 11,34.22.) Cl. 1. act. मर्बति, नम्बति, पर्बति, पम्बति etc. Ire.

पूर्ब्, पूब्, पेब् vide **पूर्व्, प्लु, पेव्.**

बर्ब्, बम्ब्, मर्ब्, मम्ब्.

(Rd. 11,24.25.) Cl. 1. act. बर्बति, बम्बति, मर्बति, मम्बति etc. Ire.

मेब् vide **मेव्.**

रंब्.

(Rd. 10,14.) Cl. 1. dep. रम्बते, ररम्बे etc. Sonare. — Cl. 1. act. vide रंव्.

रिंब्, रेब् vide **रिंव्, रेव्.**

लंब्.

(Rd. लबि 10,15.) Cl. 1. dep. लम्बते, ललम्बे, लम्बिता, लम्बिष्यते, अलम्बिष्ट. 1) Sonare. (= रंब्). 2) Labi, delabi, cadere. तेन लम्बामहे गर्ते M. 1,1038.1833.3,8553. प्रपाते लम्बमानः M. 2,2187. पार्श्वतः पृष्ठतश्च लम्बमानास्तदुन्मुखाः R. 2.40,21. लम्बमानानि मधूनि नगे नगे R. 2.58,8. स यन्त्रेत्युच्यते सद्भिर्न यो रश्मिषु लम्बते M. 1,3320. लम्बते रविमण्डलं R. 1.65,34.33,20.2.54,8. Etiam act. गर्तमितमनुप्राप्ता लम्बन्तः M. 3,8555. — Caus. Extendere. को लम्बयेदाहरणाय हस्तं Rgh. 6,75.

— अव. 1) Delabi, labi. अवलम्बन्ते गर्ते M. 1,1035.1834. सूर्ये ऽवलम्बति M. 4,1040. 2) Inniti. यया तदीयमवलम्ब्यांगुलिं Rgh. 3,25. Trop. जनस्त्वामवलम्बते Bh. 18,41. भूतं हित्वा भाव्यर्थे ऽवलम्बते मन्दधीः M. 1,8143. 3) Capere, prehendere. तस्थौ हस्तेनावलम्ब्य वासः Rgh. 7,9. त्वया राजत्वमवलम्ब्यतां R. 2.72,51. व्यथामवललम्बिरे Bh. 7,71. येनाशाः पृष्ठतः कृत्वा नैराश्यमवलम्बितं Hit. 1,137.

- - समव. Fulcire. बाहुभ्यामूरू समवलम्बत सा M. 3,10988.

— आ. Fulcire. आलम्बमाना सहिताबूरू M. 3,10989. Prehendere. आललम्बे महास्त्राणि Bh. 14,95.6,35. अवलम्ब्याम्बु शयेयं Ghat. 22.

- - समा. Inniti, habitare. जनपदे लक्ष्मीः समालम्बतां Hit. 1,207. Capere. यं समालम्ब्य वि-

Digitized by Google

ष्वासं Mrch. 112,5. पयैः प्रह्लासः समालम्बे (Pass.) Bh. 11,1.

— उद्. Part. Erectus. पादेनैकेन गमणे द्वितीयेन च भूतले तिष्ठाम्युल्लम्बितः Mrch. 68,3.

- - संमुल्लम्बित Id. Mrch. 68,10.

— वि. Cunctari, cessare. नायं कालो विलम्बितुं M. 3,2823. Çak. 62,4. कुतस्त्वं विलम्ब्य समागतो ऽसि Hit. p. 68,4. विलम्बितफलैर्मनोरथैः Rgh. 1,33.

ल्बर्ब्.

(Rd. 11,23.) Cl. 1. act. ल्बर्बति etc. Ire.

ल्वुंब्.

(Rd. ल्वुबि 11,37.) Cl. 1, act. ल्वुम्बति etc. Vexare, torquere. — (Rd. 32,113.) Cl. 10. act. ल्वुम्बयति etc. Vexare. s. Invisibilem esse.

शर्ब्, शम्ब्.

(Rd. 11,29.) Cl. 1. act. शर्बति, शम्बति etc. Ire. — 2) शर्बति. Occidere. cfr. शर्व्. — Rd. शम्ब् cl. 10. vide सम्ब्.

शुल्ब्.

(Rd. 32,71.) Cl. 10. act. शुल्बयति etc. Metiri. Creare.

1. सम्ब्. 2. शम्ब्, साम्ब्.

(Rd. षम्ब s. सम्ब etc. 32,21.) Cl. 10. act. सम्बयति, शम्बयति, साम्बयति etc. Colligare, conjungere.

सर्ब् 2. सम्ब्.

(Rd. षर्ब et सर्ब etc. 11,30.) Cl. 1. act. सर्बति, सम्बति etc. Ire.

भ

अंभ्.

(Rd. अभि 10,23.) Cl. 1. dep. अम्भते etc. Sonare.

उभ्, उंभ्.

(Rd. उभ, उम्भ 28,32.) Cl. 6. act. उभति, उवोभ, उभिता etc. उम्भति P. 7.1,59. उम्भांचकार, उम्भिता etc. Implere. तमौम्भीत् तीक्ष्णैः शिलीमुखैः Bh. 17,88. (2. Necare. वृत्रं वर्षकर्मनुभ्नाः Rv.63,4.)

कुंभ् vide कुब्.

क्षुभ्.

(Rd. 31,47.26,129.18,12.) Cl. 9. et 4. act. cl. 1. dep. क्षुभ्नाति P. 8.4,39. क्षुभ्यति, क्षोभते; चुक्षोभ, चुक्षुभे; क्षोभिता, क्षोभिष्यति, °ते; अक्षोभीत् et अक्षुभत्, अक्षोभिष्ट. part. क्षुभित et क्षुब्ध P. 7.2,18. 1) Concuti, commoveri, loco moveri. न क्षुभ्यति समुद्रः R. 2.34,45. Bh. 9,118. सागराः क्षुभिताः सर्वे R. 1. 65,12. क्षुभितं स्थानान्मम तेजः R. 1.37,15. न चुक्षुभे धैर्यात् M. 1,6675. 2) Trop. Perturbari, tremere, timere. अभिभवाशंकि चुक्षुभे द्विषतां मनः Rgh.4,21. नाक्षुभ्नाद्राक्षसः Bh. 17,90. असौ नापि चाक्षुभत् Bh. 15,38. नार्यभ्युक्षुभिरे Bh. 14,6. 3) Corrumpi, depravari. अक्षोभिष्यत चेदियं (ः दुष्टचित्ताभूत्) Bh.21,6. — Des. चुक्षुभिषति, °ते; चुक्षोभिषति, °ते. Int. चोक्षुभ्यते, चोक्षोब्धि. Caus. क्षोभयति, अचुक्षुभत्. Concutere, perturbare. समुद्रं क्षोभयामास शरैः R. 1. 1,77.16,23. कदलीखण्डं क्षोभयिष्यन् M. 3,11120. तौ च्युतौ स्वकर्मभ्यः क्षोभयेतामिदं जगत् Mn. 8,418.

— प्र. Concuti, perturbari. प्राक्षुभन् कुलपर्वताः Bh. 15,25. तस्य प्रक्षुभ्यते राष्ट्रं Mn 9,254 प्रचुक्षुभे जलं M. 4,1835.

Digitized by Google

- - संप्र. Perturbari. संप्रक्षुभितमानसं R.1.65,14.

— वि. Caus. Concutere, perturbare. विक्षोभयन् नागः सरः M. 1,1366. व्यक्षोभयेतां तौ सैन्यं M. 1,5484. सेना विक्षोभिता तैः M. 3,15714.687.

— सं. Perturbari. देवाः संक्षुभिताः सर्वे M. 3,10947. संक्षुब्धं त्रैलोक्यं Dev.2,35.

गल्भ्.

(Rd. 10,32.) Cl. 1. dep. गल्भते etc. Fortem, audacem esse. Cfr. P. 3.1,11.n.

— प्र. Superbum, difficilem esse. या प्रागभि प्रियतमं प्रजगल्भे Mgh. 10,18.

घीभ् vide बीभ्.

जभ्, 1. जंभ्.

(Rd. जभ, जभी, जभि 10,28.) Cl. 1. dep. जभते, जम्भते etc. Int. जञ्जभ्यते, जञ्जब्धि P. 7.4,86. भावगर्हायां P. 3.1,24. — Caus. जम्भयति P. 7.1,61. 1) Oscitare. cfr. जृंभ्. 2) vide. यभ्.

2. जंभ्.

(Rd. जभि s. जंभ 33,42.) Cl. 10. act. जम्भयति, अजजम्भत्. Occidere, destruere. जम्भयन्ती वृकं Vv. 38,7. जम्भया कृकदाश्वं Rv. 29,7. शलभं जम्भयामसि P. 7.1,46.

जृंभ्, जृभ्.

(Rd. जृभि, जृभी ? 10,29.) Cl. 1. dep. जृम्भते, जजृम्भे, जृम्भिता etc. जर्भते etc. 1) Oscitare. जृम्भमाणस्य मम वक्त्रादजायत R. 1.16,7. Mn. 4,43. M. 1,5932.3,11139. 2) Luxari. जृम्भितं धनुर्हुंकारेण R. 1.75,17.19.

— उद्. Crescere, augeri. उज्जृम्भते Naish. 2,105.

- - समुद्. Adniti, conari. व्यालं बालमृणालतन्तुभिरसौ रोद्धुं समुज्जृम्भते Bhartr. 2,6.

— प्र. Oscitare. प्राजृम्भत निद्रावशगतः M. 3,11138.

— वि. Id. विजृम्भमाणस्य वक्त्रादपावृतात् M. 5,282. व्यजृम्भन्त महासिंहाः M. 3,11110. विजजृम्भे जिघांसया (?) M. 4,809. व्यजृम्भिषतापरे Bh. 15,108. Extendi, crescere. अन्धकारस्य विजृम्भितस्य Rgh. 7,42.(39.) तूर्यनिस्वनाः सयनि व्यजृम्भन्त Rgh. 3,19.12,72.

डंभ्, डिंभ् vide डप्.

तुभ्.

(Rd.31,49.26,130.18,14.) Cl. 9. et 4. act. cl. 1. dep. तुभ्नाति, तुभ्यति, तोभते; तुतोभ, तुतुभे; तोभिता etc. Ferire, occidere. मुष्टिना तुभ्नादन्तं तं Bh. 17,79. अश्वानतुभ्नात् Bh. 17,90.

दंभ्.

(Rd. दम्भु 27,22.) Cl. 5. act. दभ्नोति P. 6.4,23. ददम्भ, pl. ददम्भुः et देभुः P. 1.2,6.n. 6.4,120.n. दम्भिता, दम्भिष्यति, अदम्भीत्. Ger. दम्भित्वा et दब्ध्वा. Part. दब्ध. 1) Decipere, fallere. मा त ऊतयो ऽस्मान् कदाचना दभन् Rv. 84,20. Yv. 4,27. 5,39.8,1. 2) Urere. गन्नालातैरदम्भिषुः (ɔ: दग्धवन्तः, अनेकार्थत्वाद्धातूनां) Bh. 15,3. 3) Lædere. nocere. दभ्नोति (वधः) Nigh.2,19. न तं दभन्ति रिपवः (hostes.) Vv.32,12. अदब्धानि वरुणस्य व्रतानि Rv. 24,10. अदब्धेन त्वा चक्षुषावपश्यामि Yv. 1,31. अग्ने सपत्नदम्भनमदब्धासो ऽदाभ्यं sc. समिधीमहि (केनापि हिंसितुमयोग्यं P. 3.1,124.) Yv. 3,18. Vv. 104,20. यं रक्षन्ति प्रचेतसो नू चित् स दभ्यते जनः Rv. 41,1. (Celeriter sane is vir vincit hostes. Rosen. quidni: Non sane læditur ille vir ?) 4) Ire. दभ्नोति (ɔ: गतिकर्मा) Nigh. 2,14. — Des. दिदम्भिषति, धिप्सति et धीप्सति P. 7.2,49.4,56. Bh.9,33. Ved. दिप्सति, दीप्सति. Lædere, nocere velle. न यं दिप्सन्ति दिप्सवः Rv.25,14. Vv. 104,20. यो नो दिवा दिप्सति यश्च नक्तं Vv. 104,11. (राक्षसो) नो रसं दीप्सति Vv. 104,10. — Int. दादभ्यते, दादब्धि. Caus. दम्भयति, अददम्भत्.

— आ. Lædere, nocere. न त्वा केता आदभ्नुवन्ति (hostes.) Rv. 55,7. नू चिदयमन्य आदभदरावा Vv. 56,15. (नू चित् ɔ: नैव sch.)

दभ्, दंभ्, डिभ् vide डिप् et डप्.

दृभ्.

(Rd. दृभी 28,34.) Cl. 6. act. दृभति, ददर्भ etc. part. दृब्ध. Serere, nectere. संदृब्ध Naish. 9,159. — (Rd. दृभ 34,16.) Cl. 10. et 1. act. दर्भयति et दर्भति etc. Serere, nectere. — (Rd. दृभी 34,15.) Cl. 10. et 1. act. Timere.

नभ्.

(Rd. णभ 31,48.26,130.18,13.) Cl. 9. et 4. act. cl. 1. dep. नभ्नाति, नभ्यति, नभते; ननाभ, नेभे;

etc. 1) Laedere, occidere. स तं नेभे Bh. 14,33. नभते (वधः) Nigh. 2,19. 2) Cl. 1. Deesse, abesse.

क्षीभ्, क्षीभ्.

(Rd. क्षीभृ s. क्षीभृ 10,21.) Cl. 1. dep. क्षीभते s. क्षीभते etc. Gloriari.

भर्भ् vide भर्व्.

यभ्, ज्ञभ्, ज्ञंभ्.

(Rd. यभ, ज्ञभ, ज्ञभि 23,11.) Cl. 1. act. यभति, ययाभ, यब्धा, यप्स्यति, अयाप्सीत् etc. ज्ञभति, ज्ञम्भति etc. Coire, concubare. (मैथुनं विपरीतानुष्ठितं Maitr. cfr. उपरिष्टा यदा नारी रमते कामुकं नरं विपरीतं रतं ज्ञेयं Lass. Anth. p. 11.)

रभ्.

(Rd. 23,5.) Cl. 1. dep. रभते, रेभे, रब्धा, रप्स्यते, अरब्ध. Pass. रभ्यते, अरम्भि P. 7.1,63. — Des. रिप्सते P. 7.4,54.8.4,55. Int. रारभ्यते, रारम्भीति, रारब्धि. Caus. रम्भयति, अररम्भत् P. 7.1,63. (उत्सुकीभावः Dgd. et Ram. निर्विचाराप्रवृत्तिः Govindabhatta.) Desiderare. Temere agere.

— आ. 1) Incipere, ordiri. c. acc. कर्माण्यारेभिरे तदा R. 1.12,37. Mn. 9,300. M. 3,13900. Bh. 17,33. मा रब्धा बलिविग्रहं Bh. 5,38. मोहादारभ्यते कर्म Bhg.18,25. M.1,3963.3,1416. Et c. inf. मृदु हिंसितुं मृदुनारभते प्रजान्तकः Rgh. 8,46.(45.) Bh. 9,29.15,78. पेष्टुमारम्भि क्षितौ Bh. 15,58. Part. आरब्ध. 1) Act. निष्फलमारब्धः R. 2.63,28. महीं जेतुमारब्धौ M. 1,7660.3,2619. 2) Pass. व्रतमारब्धं M. 3,2210. Ger. आरभ्य Inde ab. Hit. p. 91,21. 2) Agere, strenuum esse. आरभते opp. आस्ते Bhg. 3,7. 3) Confidi. त्वारभ्य चरामसि (te freti.) Rv. 57,4. 4) Amplecti, nancisci. राय आरभे (Inf.) Rv. 24,13.

- - अन्वा. Incipere. आश्विनं गृह्णात्यन्वारब्धे Kat.S. Yv. 7,11. Recipere. यदि मां संस्पृशेद्रामः सकृदन्वारभेत वा धनं वा यौवराज्यं वा ज्ञीवेयं R. 2.64,60.

- - अभ्या. Incipere. act. सेतुमभ्यारभत् M. 3,16724.

- - प्रा. Incipere. कर्म प्रारभते नरः Bhg.18,15. अभिषेकं प्रारब्धमानन्दजलैर्निर्वर्तयामासुः Rgh. 14,7.

- - समा. 1) Id. कर्म समारभन्ते M. 3,10260. Bh. 12,45. आख्यातुं तत् समारेभे R. 1.45,13. Etiam act. ततः कर्म समारभेत् Mn. 7,59. शक्रमर्थं समारभ M. 3,10728. समारब्धौ महाव्रतं M. 2,428. जिज्ञासा समारब्धा Hit. p. 20,13. R. 1.18,3. 2) Conari. तेषां निग्रहनिर्वासान् विविधान् समारभन् M. 1,2238. दग्धुं समारब्धा न शकिताः M.1,3823. 3) Conciliare. (?) इमं जलनिधिं समारप्स्याम्युपायतः M. 3,16298.

— परि. Amplecti. बाहुभ्यां परिरभ्यैनं M. 4,514.1,6288. नागभोगेन परिरभ्य महीं M. 3,13556. — Des. Amplecti velle. इमां लतां त्वत्माप्तिबुद्ध्या परिरिप्समानः Rgh. 13,32.

— सं. Part. संरब्ध Incitatus, excitatus, furens. R. 2.55,30. M. 3,2545.1,6005. — Compotem fieri. समिषा रभेमहि Rv. 53,4.5.

रंभ्, लंभ्.

(Rd. रभि, लभि 10,24.) Cl. 1. dep. रम्भते, लम्भते etc. Sonare.

रेभ्.

(Rd. रेभृ 10,22.) Cl. 1. dep. रेभते, रिरेभे, रेभिता etc. Sonare. — Ved. act. Laudare, colere. रेभति (= अर्चति) Nigh. 3,14. Rv. 105,9. रिरेभाश्विना वां Rv. 120,6. रेभन् Vv. 18,22. Pass. एषा रिभ्यते वसिष्ठैः Vv. 76,7. (Cfr. रिभ् Sautr. rad. et P. 7.2,18.)

लभ्.

(Rd. डुलभष् 23,6.) Cl. 1. dep. लभते, लेभे, लब्धा, लप्स्यते, अलब्ध. Pass. लभ्यते, अलम्भि P. 7.1,64. Ep. sunt: अलम्भन्त M. 3,8505. cfr. प्र. et act. लभति etc. — 1) Obtinere, adipisci. स्वमेव राज्यं लभतां M. 3,16779. न शर्म लेभे M. 3,1799. R. 2.85,19. अलभत् M. 3,1796. शरणं न लभे क्वचित् R. 2.96,48. लभामि M. 3,12894. न लोकांल्लभते शुभान् M. 1,6839. R. 1.43,5. लभेयं M. 3,12018. 1,3689. गतागतं लभन्ते Bhg. 9,21. यशो लभस्व Bhg. 11,33. फलं लभेत् M. 3,4086. लभते ज्ञानं Bhg. 4,39. M. 1,6841. पुत्रान् R. 1.15,11. M. 1,6385. नाभ्यनुज्ञां लप्स्यामि गमने M. 3,14797. लप्स्यते काममृषिपुत्रात् R. 1.10,10. सा ऽ लब्ध ब्रह्मणः शास्त्रं Bh. 15,96. 2) Concipere (foetum.) गर्भानलभंस्ताः M. 3, 10496.1,5115. 3) Adire aliquem, admissionem obtinere.

Digitized by Google

न चैनं कश्चिदारूढं लभते वातो ऽपि विनिवार्यते M. 1,1756. Pass. Inveniri. न दृष्टो लभ्यते कश्चित् R. 2.41,14. — Des. लिप्सते P. 7.4,54. 8.4,55. Obtinere velle, cupere. अलब्धं लिप्सेत Mn. 7,99. भिक्षां लिप्सेत Mn. 6,50. हतां लिप्सामहे Bh. 7,88. Int. लालभ्यते, लालम्भीति, लालब्धि P. 7.1,64. — Caus. लम्भयति, अललम्भत् P. 7.1,64. Pass. aor. अलम्भि et अलाभि P. 7.1,69. 1) Adducere, dare. c. 2. acc. पुत्रं क्ष्मां लम्भयित्वा Rgh. 18,9.(8.) सत्कारं लम्भयामास सखायं पूजयन् पितुः M. 3,16068. विजितो बाहुयुद्धेन देहभेदं च लम्भितः M. 2,1529. Etiam c. acc. pers. et instr. rei. सितिम्ना मुनिर्वपुर्लम्भयन् Mgh. 1,25. 2) Exquirere. सत्यं शपथेन लम्भयेत् Mn. 8,109. — (Rd. लाभ 35,81.) लाभयति Mittere, incitare.

— अभि. Des. Cupere, appetere. वासस्तदभिलिप्सती M. 1,2940.

— आ. Tangere. गामालभ्य विशुध्यति Mn. 11,202. Bh. 14,91. औदुम्बरीमालभ्य (ः स्पृष्ट्वा) Kat. S. Yv. 5,28. 4,16. etc. (P. 7.1,65.) सत्येनायुधमालभे M. 3,15197. नानृतस्य पापीयान् भार्यामालभ्य जीवति M. 4,516.

- - उपा. 1) Obtinere. तत्त्वत एनामुपालप्स्ये Çak. 14,13. 2) Reprehendere, increpare. उपालब्धश्च बहुशश्चिरेणागच्छसीति M. 3,16832. यन्तॄनुपालभ्य विवर्तिताश्वान् Rgh. 7,44.(41.) M. 2,1337. Çak. 127,15. Mrch. 176,18. धर्ममुपालभत M. 1,4330. न राजानमुपालभे M. 4,659. उच्चैरुपालब्ध कैकेयीं Bh. 3,30. 6,125. उपलभ्यतां तावदियं Mrch. 164,1.

- - समा. 1) Tangere, mulcere. समालभ्य पाणिना तान् R. 1.29,25. 41,23. 2) Ungere. गन्धैः समालभ्य तं R. 2.25,35. Mrch. 96,19. समालेभे ः अनुलेपनं कृतं Bh. 14,92.

— उद्. Obtinere. उल्लभ्यं Mrch. 342,17.

— उप. 1) Reperire, recipere, obtinere. इहैव भर्तारमुपलप्स्यसे M. 3,2597. सनाम्नीं यदि कन्यामुपलप्स्ये M. 1,1853. संज्ञामुपलभ्य R. 2.62,3. नोपलेभे शान्तिं M. 1,6526. नोपलेभे स्मृतिमभिज्ञातुं तमात्मजं M. 1,3994. Concipere (utero.) गर्भानुपलेभिरे शुभान् R. 1.15,25. 2) Animadvertere. न किंचिदप्युपलेभिरे R. 2.65,13. तं दृष्टमुपलभ्य M. 3, 2396. 2274. 1,8278. Audire. नाश्रौषमित्युपलब्धो ऽपि वक्ष्यसि R. 2.40,46. तेषां स्वं स्वमभिप्रायमुपलभ्य Mn. 7,57. M. 2,2615. Bh. 3,27. Rgh. 12,60. Intelligere. प्राणयुद्धेन जेतव्यः स इत्युपलभामहे M. 2,769.

— प्र. Decipere, fallere. त्वां कुरवो व्यक्तं प्रलभन्ते M. 2,1365. मया प्रलब्धो महर्षिः M. 3,2612. प्रलब्धव्या न ते वयं M. 3,2785.

- - विप्र. Id. किमत्र भवतीं विप्रलभसे Çak. 107,9. Violare. स धर्मो विप्रलब्धः पापात्मभिः M. 3,223.

— प्रति. Recuperare, obtinere. प्रतिलभ्य वपुः स्वकं M. 1,7882. 3,712. जरादोषस्त्वया प्रोक्तस्तस्मात्त्वं प्रतिलप्स्यसे M. 1,3490.

लुभ्.

(Rd. 26,128.) Cl. 4. act. लुभ्यति, लुलोभ, लोभिता et लोब्धा P. 7.2,48. लोभिष्यति, अलुभत्. Ger. लोभित्वा, लुभित्वा, लुब्ध्वा. Part. लुब्ध. Cupere, avere. लुब्ध Bhg. 18,27. — (Rd. 28,22.) Cl. 6. act. लुभति etc. Aor. अलोभीत्. Ger. लुभित्वा et लोभित्वा. Part. लुभित. P. 7.2,54. (आकुलीकरणं). Perturbare. cfr. वि. — Des. लुलुभिषति et लुलोभिषति. Int. लोलुभ्यते, लोलोब्धि. Caus. लोभयति, अलूलुभत्. Illicere, libidines excitare. लोभयित्वा वरारोहे तपसस्तं निवर्तय M. 1,2920. R. 1.8,23. लोभयामास ललिता तं R. 1.64,8. M. 3,9998. Bh. 5,48. यन्मां लोभयसे रम्भे R. 1.64,12.

— परि. Caus. Illicere. कथमिह मां परिलोभसे धनेन (metri causa pro परिलोभयसे ?) Mrch. 243,3.

— प्र. Libidine polluere. यन्मे माता प्रलुलुभे रेतः Mn. 9,20. Illicere. संशितात्मानं प्रलोब्धुं M. 1,7863. — Caus. Id. मदाभिभूता प्रलोभयामास सुतं मुनेः M. 3,10044. 1,2919. रत्नैः प्रलोभयामासुः स्त्रीभिश्च M. 1,7630. 7400. प्रलोभयन्ते विविधैरुपायैः M. 3, 10071. गच्छ सीतां प्रलोभय M. 3,16011.

— वि. Perturbare, confundere. विलुभितं वातैः केशरं Bh. 9,40. P. 7.2,54. विलुभितप्लवं Bh. 5,52. — Caus. Illicere. अंगनास्तमधिकं व्यलोभयन् Rgh. 19,10. Delectare. वैदेह्याः प्रियमाकांक्षन् स्वं च चित्तं विलोभयन् R. 2.94,1.

Digitized by Google

वल्भ्.

(Rd. 10,31.) Cl. 1. dep. वल्भते, ववल्भे etc. (भक्षणं Dgd.) Comedere, vesci.

शल्भ्.

(Rd. 10,30.) Cl. 1. dep. शल्भते, शशल्भे, शल्भिता etc. Gloriari.

शीभ्.

(Rd. शीभृ 10,20.) Cl. 1. dep. शीभते, शिशीभे, शीभिता etc. Caus. शीभयति, अशिशीभत्. Gloriari.

1. शुभ्.

(Rd. 18,11.28,33.) Cl. 1. dep. शोभते, शुशुभे, शोभिता, शोभिष्यति, अशुभत् et अशोभिष्ट. Cl. 6. act. शुभति, शुशोभ etc. Nitere, splendere. किरीटं सूर्यसंकाशं यस्य मूर्धन्यशोभत M. 4,575. विभ्राजमाना शुशुभे M. 1,6542. शुशुभे वदनं तस्याः M. 4, 498. स्थानभ्रष्टा न शोभन्ते दन्ताः केशा नखा नराः Hit. 1,94. सेव रामेण रहिता नगरी नाति शोभते R. 2.47,17. अशोभितामृषिसभां R. 2.52,64. M. 2,40. एषा विरहिता भर्त्रा शोभितापि न शोभते Hit. 3,27. R. 1.9,16. तावच्च शोभते मूर्खो यावत् किंचिन्न भाषते Hit. 0,39. त्वयैव शोभिष्यति राजपुत्री M.1,7137. श्रिया तन्वा शुभानाः (dep. part.) Vv. 72,1. 2) शुभति. Ferire. Vp. Cfr. 2. शुभ्. — Des. शुशोभिषते, °ति et शुशुभिषते, °ति. Int. शोशुभ्यते, शोशोब्धि. Valde splendere. शोशुभ्यमानः M. 3, 12296. — Caus. शोभयति अशूशुभत्. 1) Ornare, decorare. एकासनोपविष्टौ तौ शोभयांचक्रतुः सभां M. 3,1782. R. 2.96,31. गृहं शोभयतामिदं मम M. 4,382. शोभयिष्यन्ति काकुत्स्थमटव्यः R. 2.48,9.36,3. पुरुषकारेण कर्म शोभयन् M.2,186. 2) Splendere.(?) अशोभयच्च नगरं पताकाध्वजमालिनं M. 3,3014.

— उप. Caus. Ornare. Part. उपशोभित R. 1.5,16. M. 2,385.3,1756.2440.10214.

— वि. Splendere. मणिस्त्रपुणि न विशोभते Hit. 2,71.

1. शुंभ्.

(Rd. शुन्भ 28,33.) Cl. 6. act. शुम्भति P. 7.1,59. शुशुम्भ, शुम्भिता etc. 1) Intr. Splendere. दाता राधांसि शुम्भति Rv.22,8. 2) Trans. Ornare. इन्द्राग्नी शुम्भता नरः Rv. 21,2. 3) Med. Ornare se, splendere. हिरण्येन मणिना शुम्भमानाः Rv. 33,8. स्वयं तन्वः शुम्भमानाः Vv.56,11.59,7. देवेभ्यः शुम्भस्व Yv. 5,10. प्र ये शुम्भन्ते जनयो न Rv. 85,1. Cfr. 2. शुंभ्. — Caus. ved. शुभयते. Ornare se, splendere. गोमातरः शुभयन्ते अञ्जिभिः Rv. 85,3. Vv. 56,16.

2. शुभ्, 2. शुंभ्, सुभ्, सुंभ्.

(Rd. शुभ, शुन्भ, सुभ, सुन्भ 11,42.) Cl. 1. act. शोभति, शुम्भति, सोभति, सुम्भति etc. 1) Lucere. s. Loqui. 2) Occidere, ferire.

श्रंभ्, स्रंभ्.

(Rd. श्रन्भु s. स्रन्भु 10,39.) Cl. 1. dep. श्रम्भते, शश्रम्भे, श्रम्भिता etc. Ger. श्रम्भित्वा et श्रब्ध्वा. s. स्रम्भते, सस्रम्भे, स्रम्भिता etc. (अनवधानता). Negligentem esse, negligere. — (Rd. श्रन्भु s. स्रन्भु 18,18.) Cl. 1. dep. श्रम्भते s. स्रम्भते etc. Aor. अश्रभत्, अश्रम्भिष्ट s. अस्रभत्, अस्रम्भिष्ट etc. Præp. वि tantum præfixa occurrit. विश्रम्भते s. विस्रम्भते. Confidere. Part. विश्रब्ध. 1) Confidens. तावद्विश्रब्धशूर सुखं M. 3,12996. विश्रब्धः किं न कुर्यां प्रियं R. 2.19,5. Hit. 1,73. विस्रब्धः कथयति P. 8. 3,110. sch. 2) Creditus, commissus. अहं च यच्चान्यन्ममास्ति वसु किंचन तत् सर्वं तव विश्रब्धं M. 3,2161.

सिभ्, सिंभ् vide सृभ्.

सुभ्, सुंभ् vide 2. शुभ्.

सृभ्, सृंभ्, सिभ्, सिंभ्, स्रिभ्, स्रिंभ्.

(Rd. सृभु, सृन्भु s. सृभु, सृन्भु; षिभु, षिन्भु; स्रिभु, स्रिन्भु 11,40.) Cl. 1. act. सर्भति, सृम्भति; सेभति, सिम्भति; स्रेभति, स्रिम्भति etc. Occidere, ferire.

स्कभ्.

(Rd. स्कन्भु 31,8.) Cl. 5. et 9. स्कभ्नोति, स्कभ्नाति P. 3.1,82. Part. स्कब्ध in Ved. स्कभित P. 7.2,34. — (Rd. स्कभि 10,27.) Cl. 1. dep. स्कम्भते, चस्कम्भे, स्कम्भिता etc. (दृढिकरणं Dgd.) Fulcire, figere. त्रयः स्कम्भासः स्कभिताः Rv. 34,2. रजांसि स्कभिता रजांसि Yv. 8,59. — Caus. Fulcire. यो अस्कम्भयदुत्तरं सधस्थं Yv. 5,18. यो अस्कभायत्, अभिस्कभायत् Ved. P. 3.1,84.

Digitized by Google

— वि. Act. स in ष mutat, dep. retinet. विष्कभ्नोति, विष्कभ्नाति, विस्कम्भते P. 8.3,77. Solvere, liberare se, effugere. गृहीतो, विष्कम्भितुं समर्थो ऽपि नाशक्नत् Bh. 9,77. — Ved. Fulcire. व्यस्कभ्ना रोदसी Yv. 5,16.

स्कुंभ्.

(Rd. स्कुन्भु 31,8.) Cl. 5. et 9. act. स्कुभ्नोति, स्कुभ्नाति etc. P. 3.1,82. Sistere, impedire, tenere.

स्तंभ्, ष्टंभ्.

(Rd. स्तन्भु 31,7.) Cl. 5. et 9. act. स्तभ्नोति, स्तभ्नाति etc. P. 3.1,82. Aor. अस्तम्भीत् et अस्तभत् P. 3.1,58. Ger. स्तम्भित्वा et स्तब्ध्वा. Part. स्तब्ध. 2) Stabilire, fulcire. तस्तम्भ यां मन्त्रिभिः सत्यैः Rv. 67,3. स्तम्भीद्द्वां स Rv. 121,12. येन स्वः स्तभितं Vd. P. 7.2,34. 2) Immobilem reddere, inhibere, stupefacere. माहेश्वरेण (अस्त्रेण) सो ऽस्तभ्नात् तत्सुदुर्जयं Bh. 17,45. तेषां सामर्थ्यं सो ऽस्तम्भीद्विक्रममस्य नास्तभन् Bh. 15,31. विबुधा स्तब्धालोचनाः M. 3,2214. स्तब्धा भयात् Bh. 15,34. Part. Immobilis, contumax. स्तब्धस्य नश्यति यशः Hit. 2,104. Bh. 18,28. 3) Inniti, offendere, aggredi. स शब्दो दिवं स्तब्ध्वा प्रतिशब्दमजीजनत् M. 3,12091. — (Rd. ष्तभि, स्तभि, ष्टभि 10,26.) Cl. 1. dep. स्तम्भते, तस्तम्भे, स्तम्भिता etc. Part. स्तम्भित. (ष्टम्भते, टष्टम्भे etc. alii.) Stupere, immobilem fieri. गात्रं तस्तम्भे (ः काष्ठवन्निश्चलमभूत्) Bh. 14,55. हुंकारेण स्तम्भितः R. 1.75,17. — Caus. स्तम्भयति, अतस्तम्भत्. 1) Fulcire. तस्तम्भद्द्वां Rv. 121,3. सीदन्तमस्तम्भयं M. 3,827. 2) Immobilem reddere, inhibere, obstruere. तस्य प्रहरतो बाहुं स्तम्भयामास M. 3,10387. ह्रदं गत्वा स्तम्भयित्वा तदम्भः M. 1,207. अतस्तम्भदयं वज्रं Bh. 15,87. — Ved. दिवो रज उपरमस्तभायः fulsisti. Rv. 62,5.

— अभिष्टभ्नोति etc. P. 8.3,67.

— अव. (स in ष mutatur. अवष्टभ्नाति, अवाष्टभ्नात्, अवतष्टम्भ; sed caus. aor. अवातस्तम्भत् P. 8.3,68.63.64.116.) — 1) (आलम्बनं). Inniti. यष्टिमवष्टभ्यास्ते P. 8.3,68. प्रकृतिं स्वामवष्टभ्य विसृजामि पुनः पुनः Bhg. 9,8. 2) (आविदूर्यं). Prope abesse, अवष्टब्धा गौः ः निरुद्धा समीप आस्ते P. अवष्टब्ध ः अविदूर Bh. 9,72. 3) Stupere. अवष्टब्धो वृषलः शीतेन P.

— उद्. Præs. उत्तम्भते etc. P. 8.4,61. Fulcire. उदस्तभ्ना नाकमृष्वं Vv. 99,2. उद्दिवं स्तभान Yv. 5,27. Part. ved. उत्तभित P. 7.2,34.

— उप. Suffulcire. समीपे ऽन उपस्थाप्योत्तम्भनेनोपस्तभ्नाति Kat. S. Yv. 4,36. दक्षिणमुपस्तभ्नाति (ः दक्षिणशकटस्याग्रं वोढुमाधारभूतं काष्ठं स्थापयेत्) Kat. S. Yv. 5,18.

— नि. Part. निस्तब्ध P. 8.3,114. Stupefactus, inhibitus. अनिस्तब्ध ः अनभिभूत Bh. 9,89.

— परि. परिष्टभ्नाति etc. पर्यतस्तम्भत् P. 8.3,67.116.

— प्रति. Part. प्रतिस्तब्ध P. 8.3,114. Stupefactus, inhibitus. अप्रतिस्तब्ध विक्रमः Bh. 9,89.

— वि. 1) Stabilire, fulcire. व्यस्तभ्ना रोदसी Vv. 99.3. वि यस्तस्तम्भ रोदसी Vv. 86,1. लोकान् विष्टभ्य तेजसा M. 1,6691. विष्टभ्य जगत् कृत्स्नं Bhg. 0,42. राज्यं विष्टब्धं Mn. 9,296. 2) Sistere, inhibere. अन्तरीक्षे विष्टभ्य विमानानि M. 3,2123. तं व्यष्टभ्नात् (ः निवारितवान्) Bh. 17,19. 3) Inniti. विष्टभ्य पादावुपतिष्ठते श्रीः Hit. 2,120. निषद्य पुरतोरणं व्यष्टभ्नात् (आश्रितवान्) Bh. 9,72. विष्टभ्य लोकांस्त्रीनेषां यशः स्फीतमवस्थितं M. 1,3757. — Caus. Stupefacere, inhibere. कथं विष्टम्भितस्तेन M. 3,10314. विसोढवन्तमस्त्राणि व्यतस्तम्भत् Bh. 9,89. (P. 8.3,116.)

— सं. Stabilire, confirmare. संस्तभ्यात्मानमात्मना Bhg. 3,43. R. 2.22,25. M. 3,17306. Cohibere, refrenare. संस्तभ्य शोकं धैर्येण R. 2.63,47. Se erigere, animum colligere. कृच्छ्राद्धैर्येण संस्तभ्य R. 2.14,13. — Caus. Fulcire, confirmare. येन संस्तम्भनीयो वाष्पकलो मनः R. 2.34,53. संस्तम्भयित्वा शरणमागतं M. 1,6477. Stupefacere. संस्तम्भितो ऽभूत् स्थाणुरिवावतस्थे M. 1,7291. संस्तम्भयामास वासवं M. 3,10313.

- - अभिसं Fulcire, confirmare. मनसः कर्मचेष्टाभिरभिसंस्तभ्य वाग्बलं R. 2.64,11.

Digitized by Google

स्तुभ्.

(Rd. स्तुभु 10,40.) Cl. 1. dep. स्तोभते, तुष्टुभे, स्तोभिता etc. Stupefacere. Stupere. अभिष्टोभते, अभ्यष्टोभत etc. P.8.3,65.63.—Ved. act. Laudare, celebrare. स्तोभति (= अर्चति) Nigh. 3,14. परिष्टोभत Rv. 80,9. एषा वो प्रतिष्टोभति वाणी Rv. 88,6. Caus. Id. अस्तोभयत् Rv. 88,6

स्तुंभ्.

(Rd. स्तुन्भु 31,7.) Cl. 5. et 9. act. स्तुभ्नोति, स्तुभ्नाति etc. P. 3.1,82. Stupefacere, inhibere, expellere.

स्रंभ् vide श्रंभ्.

स्रिभ्, स्रिंभ् vide सृभ्.

म

अम्.

(Rd. 13,22.) Cl. 1. act. अमति, आम, अमिता etc. Part. अमित et आन्त P. 7.2,28. Ire. Colere, honorare. Sonare. — Caus. (Rd. 19,69.) आमयति. — (Rd. 33,46.) Cl. 10. act. आमयति. Ægrotum esse.

— अभि. Adoriri, hostiliter aggredi. प्रुषिप्सामित्रानभि ये नो अमन्ति Vv. 25,2. अभ्यमिति वरुणः, अभ्यमीति Ved. P. 7.2,34.3,95.

— वि. Part. Ved. व्यमानः P. 6.4,120. sch.

कम्.

(Rd. कमु 12,10.) Cl. 1. dep. Temp. specialia desunt. चकमे, कमिता, कमिष्यते, अचकमत P.3.1,48. c. कमित्वा et कान्त्वा; कान्त. Amare. चकमे मृगयारतिं Rgh. 9,50.(48.). Optare, velle. योद्धुं चकमे Bh. 14,82. Rgh. 5,26. — Et Cl. 10. dep. P. 3.1,30. (Caus. med.) कामयते, कामयांचक्रे, कामयिता, कामयिष्यते, अचीकमत P. 7.4,93. Act. etiam apud epicos. Amare. अहं वः कामये सर्वाः R. 1.34,15. अथान्यं कामयेत का Bh. 8,81. M. 1,5942. सा कामयति मां M. 1,5986. तां कीचकः कामयामास कामबाणप्रपीडितः M. 4,377.2,180. Bh.14,53.16,21. मां कामयमानो ऽयं प्रेतवशं गतः M. 1,4983. Optare, velle. कामयते श्रियं Hit. 2,124. यं कामयते कामं M. 1,3348. न वीरसूशब्दमकामयेतां Rgh. 14,4. नाकामयत तं दातुं वरं M. 1,4022. नत्वं कामयेदृष्टुपितुं M. 3,2250. — काम्यति. Optare. Denom. vocis काम in compos. ut पुत्रकाम्यति ः पुत्रमात्मन इच्छति P.3.1,9. यशस्काम्यति Bh.9,59. etc. — Des. चिकमिषते et चिकामयिषते. Int. चंकम्यते. Caus. कामयति. (Rd. 19,69.)

— अभि. Optare. दासीं तामभिकामये M. 1,3347.

कुम्भ् vide स्मि c. कु.

क्रम्.

(Rd. क्रमु 13,31.) Cl. 1. et 4. act. et dep. P.1.3,43. Act. क्रामति P. 7.3,76.*) et क्राम्यति P.3.1,70. चक्राम, क्रमिता, क्रमिष्यति, अक्रमीत्. dep. क्रमते et क्रम्यते, चक्रमे, क्रन्ता P. 7.2,36. क्रंस्यते P. 8.2,24. अक्रंस्त. Ger. क्रमित्वा, क्रन्त्वा, क्रान्त्वा P.

*) Apud epicos a interdum corripitur partim metri causa, partim sine ulla conspicua ratione.

Digitized by Google

6.4,18. Part. क्रान्त. Vd. क्रंसते aor. — 1) Gradi, incedere. वृतो द्विजाग्र्यैश्चक्राम वज्रीव M. 1,7176. क्रमं बबन्ध क्रमितुं Bh. 2,9.5,51.8,2. क्रममाणैर्निशाचरैः (०: इतस्ततो गच्छद्भिः) Bh. 8,25. 2) Transgredi. दिवं खं च पृथिवीं च त्रिभिर्विक्रमणैः क्रान्तवानसि तेजसा M. 3,485. न क्रमेयं (?) त्वां गिरिं च M. 3,11175. क्रान्तुं तोयनिधिं M. 3,16295. 3) Aggredi. लवितुमक्रमीदानिकां Bh. 9,23. Ascendere. क्रमीं वृक्षस्य शाखां Vd. P. 7.1,40. 4) Calcare, pede premere. कृष्णोरगो पदा क्रामसि पुच्छदेशे M. 3,15646. 5) Capere, occupare. ते क्रान्ताश्चेतसि विस्मयेन Rgh. 14,17. 6) (वृत्तिः ०: अप्रतिबन्धः) Dep. Sine impedimento procedere. शास्त्रे क्रमते बुद्धिः ०: न प्रतिहन्यते P. 1.3,38. क्रममाणो ऽरिसंसदि (०: अप्रतिबन्धेन प्रवर्तमानः) Bh. 8,22. उरु क्रंसते (Multam fortitudinem commonstrat. Rosen.) Rv.121,1. 7) (सर्गः ०: उत्साहः) Dep. Adniti, operam dare. व्याकरणाध्ययनाय क्रमते ०: उत्सहते P.1.3,38. मा स्म क्रंस्था न संयुगे (०: उत्साहं कार्षीः) Bh. 15,20. 8) (तायनं ०: स्फीतता). Dep. Succedere, prospere procedere. अस्मिन् क्रमन्ते शास्त्राणि ०: स्फीतानि भवन्ति P.1.3,38. शापा नाक्रामन्त (?) तयोर्वरदाननिराकृताः M. 1,7666. दष्टस्याशीविषेणापि न तस्य क्रमते विषं M. 3,8085. — Des. चिक्रमिषति, चिक्रंसते. Int. चंक्रम्यते, चंक्रन्ति. (कौटिल्ये P.3.1,23.) Circumerrare. नागः प्रभिन्न इव नड्वलेषु चंक्रम्यते M. 5,707. सो ऽन्धो ऽपि चंक्रम्यमाणः कूपे पपात M.1,716. सा सखीभिः परिवृता चंक्रम्यमाणा M.3,10322.10752.13831. तौ परिजग्मतुः, तत्र चंक्रममाणौ (?) सुभद्रां ददृशुः M. 1,7919. — Caus. क्रमयति (Rd. 19,67.) अचिक्रमत्. Præp. præfixis alii, teste Vamana etiam, °क्रामयति volunt. cfr. सं.

— अति. Act. Apud epicos etiam dep. 1) Transgredi, transire. स नदीः पर्वतांश्च वनानि चातिचक्राम M. 3,2808. समुद्रः स्वां वेलामतिक्रामति M. 3,12888. नातिक्रामेत पक्षी यान् देशान् कुत एवेतरे मृगाः M. 1,4652.3,1754. सर इदं गोभिरतिक्रममाणाभिः कृतं M. 3,13341. 2) Antecellere. तपसातिचक्राम पितरं M. 3,12748. 3) Superare, devincere. असुरान् मानवांश्च सो ऽतिक्रामति दुर्धर्षः R. 1.14,16. अनतिक्रमणीयो मृत्युः Hit. 4,72. 4) Prætergredi, præterire. तावुभावतिचक्राम M.1,6713. सो ऽयं मा त्वामतिक्रामेत् R. 2.9,21. 5) Negligere. अक्षयुद्धे समाह्वानं नातिक्रमितुमुत्सहे M.2,2194. Mn. 3,190. तव वाक्यं R. 2.9,22. तवैव वचनं नातिक्रमामहे R. 2.67,32. अतिक्रामति प्रमत्तं (भर्तारं) या (०: अवजानाति) Mn. 9,78. R. 2.101,14. न सो अतिक्रमे (non ille negligi debet. Rosen.) Rv. 105,6. 6) Intr. Præterire. de tempore. अतिचक्राम सुमहान् कालः M. 1,6109. Bh. 15,17. अतिक्रान्ते दशाहे Mn. 5,76. अतिक्रान्तं वयः M. 3,16622. 7) Prodire, exire. नातिचक्राम आश्रमात् R. 1.9,11. ed. Srir. 8) Privari, amittere. c. abl. स स्वाम्यादतिक्रामेत् Mn. 9,93. स्मृत्यतिक्रान्तः M. 2,1340.

- - अत्यति. Accedere ad aliquam. त्वामत्यतिक्रान्तः (coitus causa.) M. 1,4883.

- - अभ्यति. Transgredi. स स्ववेश्मं °क्रम्य प्रपेदे राजमार्गं R. 2.70,26. Violare. धर्मं M. 1,199.

- - व्यति. Transgredi, permeare. व्यतिचक्राम तं जनं R. 2.14,29. Negligere, violare. आज्ञां R. 2.30,32. Præterire. वर्षाणि व्यतिचक्रमुः R. 1.63,9. काले व्यतिक्रान्ते शिशिरे R. 1.11,1.

- - समति. Transgredi. पर्वतं M.2,1038. Trop. गच्छन्ति बह्वः पन्थानो दक्षिणापथं °क्रम्य (super) पर्वतं M. 3,2317. Permeare. तां पुरीं °क्रम्य ददर्शान्तःपुरं R. 2.14,27. पद्मिनीः °क्रमन् (metri c.) M. 3,11345.13709. Prætergredi. M. 3,2851. Antecellere. रूपेण °क्रान्ता सर्वयोषितः M. 3,2124. Violare. समयः °क्रान्तो मया M. 1,7768. Negligere, lædere. समतिक्रम्य मातरं पितरं गुरुं R. 2.30,33.

— अधि. Conscendere. शक्रासनमध्यक्रामद्द्वितीय इव वासवः M. 3,1777.

— अनु. Sequi, facere. तीर्थयात्रामनुक्रामन् प्राप्तो ऽस्मि कुरुजांगलान् M. 3,356.

— अप. Act. Apud ep. etiam dep. Discedere, abire. संवाहको ऽपक्रामति Mrch. 72,4.67,13. हित्वा सेनामपचक्राम M. 1,177.6084.6705.3,2362. °चक्रमे M. 1,6619. पञ्चममिन्द्रियमस्यापाक्रामत् Vd. P. 5.2,50. अपाक्रमत् (?) तेन रथेन M. 3,16581. c. abl. तस्य मार्गादपाक्रामन् M. 3,1493. क्षत्रात् M. 3,8313. तस्माद्देशात् M. 1,6717. तस्माद्देशादपाक्रमत् R. 2.14,56. अ-

Digitized by Google

पक्रमे R. 1.21,6. Præterire. (de tempore). कालः कश्चिदपाक्रामत (?) M. 3,16712.

- - व्यप. Discedere. व्यपाक्रामत् R. 2.87,21.

— अभि. Aggredi, accedere. सुदुर्गमान् मुखेनाभिचक्रमुः M. 3,11557. R. 2.57,17. Rv. 80,5.

- - समभि. Id. °क्रम्य वेगतः M. 3,2389.

— अव. Calcare. अंघ्रिणा विष्णो मा त्वावक्रमिषं Yv. 2,8. Trop. मा नो दुराध्यो अवक्रमुः (०: °चक्रमुः) Vv. 32,27. Abire. (?) शीघ्रमवक्रामतु भवान् Mrch. 210,21.

— आ. 1) Act. Calcare, pede premere. नाक्रामेत् कामतश्छायां देवतानां Mn. 4,130. Adire, aggredi. आयं गौः पृश्निरक्रमीत् R.V. 8.8,47. (Rv. liii.) तानाक्रामन्, अथ समेत्य बहुभिः M. 1,5018. सिद्धमार्गं M. 3,1753. आक्रामति धूमो हर्म्यतलं P. 1.3,40. sch. Hostiliter aggredi. विजिगीषवः परभूमिमाक्रमन्ति (?) Hit. p. 94,4. Occupare. द्वीपमाक्रम्य Hit. p. 127,13. Inde part. आक्रान्त Plenus, refertus. शत्रुभिः सर्वमाक्रान्तमन्नं Hit. 1,21. पाषण्डिगणाक्रान्ते राज्ये Mn. 4,61. स्नेहाक्रान्तहृदयः R. 2.98,11. 2) Dep. (ऊर्ध्वगमने) Sursum ire, in coelum ascendere, आक्रमते सूर्यः P, 1.3,40. ऊर्ध्वमाचक्रमे द्रष्टुं भास्करं M. 1,6600.3,1744.14997.15997. रथो हरिभिर्युक्त ऊर्ध्वमाचक्रमे M. 3,12033. दिवमाक्रममाणा केतुतारा Bh. 8,23. गन्धर्वो दिवमाचक्रमे M. 1,4076. — Caus. Calcari jubet. तैराक्रमयामास मुद्रान्त Ks. 6,52.

- - अध्या. Occupare, potire. अध्याक्रम्य पशून् घ्नन्ति वै भक्षयन्ति वै M. 3,13827. Habitare. अध्याक्रान्ता वसतिरमुना Çak. 38,1.

- - उपा. Adoriri. सत्त्वान्युपाक्रामन् बहूनि M. 3,11123.

- - समुपा. Aggredi. समुपाक्रान्ता दिशं सोमवतीं R. 1.41,21.

- - निरा. Exire. निराक्रामत् M. 1,4292. Rgh. 6,81.

- - समा. Calcare, pede premere. पदा चैनं समाक्रामत् M. 1,955. °क्रान्ता मही पद्भ्यां M. 3,12298. Occupare. Rgh. 4,4.

— उद्. Act. Discedere, exire. उत्क्रामति मूर्तितः Mn. 1,55. Bhg. 15,8. M. 1,7216. ऊर्ध्वं प्राणा उत्क्रामन्ति यूनः स्थविर आयति Mn. 2,120. Deserere, relinquere. (?) आर्षं प्रमाणं, धर्मं M. 3,1180. 1368.

- - व्युद्. Prætermittere, negligere. व्युत्क्रम्य लक्ष्मणमुभौ ववन्दे भरतः Rgh. 13,72. Bh. 22,3.

- - समुद्. Lædere, offendere. (?) मानपत्यार्थं समुत्क्रम्य M. 1,4835.

— उप. Act. 1) Adire, aggredi. पुनरेव मागधेषूपचक्राम M. 2,741.1,6445. — Dep. 2) Adire, aggredi incipere, appropinquare. अभीर्निधिस्तदमुपाक्रंस्त (०: गन्तुं प्रारब्धवान्) Bh.8,25. तयोः समीपं M. 1,6711. तस्याश्रया देवी वसिष्ठमुपचक्रमे M.1,6787. Hostiliter. नयेनोपक्रमते परान् M. 2,678. 3) Incipere. P. 1.3,42. c. inf. तदाख्यातुमुपचक्रमे R.1.9,1. M. 3,1734. महीं विचेतुमुपचक्रमुः (metri causa. ?) M. 3,8870. c. dat. गमनायोपचक्रमे R. 1.29,26. M. 1,5895. अस्त्राणि दर्शनायोपचक्रमे M. 3,12297. 4) Adniti, operam dare. P. 1.3,39. c. inf. परीक्षितुमुपाक्रंस्त तस्य विक्रमं (०: उत्सेहे) Bh. 8,23. त्वां द्रष्टुमुपाक्रंसि Bh. 8,21. ग्रहीतुं खगमानुपचक्रमे M. 3, 2095. धर्मो यतः स्यात् तदुपक्रमेत R. 2.21,57. c. acc. ईप्सितुं, साधनान्युपचक्रमे M. 2,1230.3,14984. (?) 5) Sine impedimento procedere. et 6) Succedere. P. 1.3,39.

- - समुप. Dep. Incipere. प्रष्टुं समुपचक्रमे R. 1.42,10. स्नातुं R. 1.63,4.

— नि. Conculcare. महान्तमर्बुदं निक्रमीः Rv. 51,6.

— निस्. Egredi. act. c. abl. निरक्रामत् पुरात् M. 1,4145.7060.2,1016. R. 1.9,20. Bh. 7,71. निकृत्तेषु तेषु निष्क्रामन्नृण्डजाः M. 5,267. यस्मिन् निष्क्रमति R. 2.20,1.41,1. (ed. Srir. निष्क्रामति rectius. *) — Etiam dep. निष्क्रममाण R. 2.16,32. निष्क्रमस्व, कुतो निष्क्रामितुं शक्तः M. 3,8622-23. — Caus. Abducere, removere. हे राजपुरुषा निष्क्रामयतैनं Mrch. 298,2. निरचिक्रमदिच्छातो वानरान् Bh. 7,70.

- - अभिनिस्. Egredi. पुरद्वारात् M. 3,10. आगारात् Mn. 6,41. Versus aliq. c. acc. सुघ्नम-

*) In toto Manius codice pæon primus in 3 et 7 pede ne semel quidem occurrit.

Digitized by Google

भिनिष्क्रामति. Inde: स्रौघ्नं ०: कान्यकुब्जद्वारं P. 4.3,86.

- - उपनिस्. Id. उपनिष्क्रम्य नगरात् M. 2,1070.1,3243. R. 2.92,4.

- - विनिस्. Id. देशात्तस्माद्विनिष्क्रम्य M. 3, 2567. R. 2.95,1. °क्रामन् M. 2,2538. . Etiam dep. प्रविश्यान्तरमन्तकस्य को विनिष्क्रमेत M. 3,10273.

— परा. 1) Fortitudinem ostendere, fortiter procedere. सिंहवत् पराक्रमेत् Mn. 7,10. तान् विव्याध पराक्रमन् M.1,4103. (utrq. loc. metri c.) Inde: पराक्रान्त Fortis. M. 3,1937. Bh. 8,93. 2) Dep. P. 1. 3,39. Sine impedimento procedere. खे पराक्रंस्त तूर्णं सूनुर्नभस्वतः Bh. 8,22. Operam dare. Succedere. cfr. क्रम्.

— परि. Act. Apud. ep. etiam dep. Circumire, circumerrare. परिक्रामति संसारे चक्रवत् M. 3,13878. सा राज्ञः समीपे पर्यक्रामत् M. 3,13151.12911. स्वनन्तः सर्वतः °चक्रमुः R. 1.40,22. °क्रम्य यथाकामं M. 1,6722.6479. विमुखः °चक्राम तां सभां M. 2,1665. पृथिवीं °चक्रमे M. 3,8256.1,6894. Ad aliq. locum. वृक्षाद्वृक्षं परिक्रामन् Bh. 8,70. °चक्राम ब्राह्मणावसथान् बहून् M. 1,6356. Procedere. पर्यक्रामन् विधिवत् स्वे स्वे कर्मणि याजकाः M. 1,2032. R. 1.13,3.

- - अनुपरि. Circumire, visitare. सर्वाणि °क्रम्य M. 3,10414. Perlustrare. (नगराधिकृतो ग्रामाधिपत्यादीन्) °क्रामेत् सदा स्वयं Mn. 7,122.

- - संपरि. Visitare. बहूनि तीर्थानि M.1,12.

— प्र. 1) Act. Progredi, adire. प्रचक्रमुस्तद्वनं R. 2.34,12. 2) Dep. P. 1.3,42. Progredi incipere. प्राक्रंस्त क्षयमेघवत् Bh. 15,23. 3) Incipere. सभां प्रचक्रमे कर्तुं M. 2,17.2290.1,8207. हन्तुं तां प्राक्रमत Bh. 17,48.8,25. Ks. 3,2. Etiam act. तां हन्तुं प्रचक्रमुः Dev. 2,18. सन्ध्या प्रक्रान्ता Bh. 4,14.

— प्रति. 1) Act. Reverti, cessare. भद्रे प्रतिक्राम नियच्छ वाचं M. 3,15689. 2) (Adv.) Versus ire. मारीचं प्रति चक्रमे Bh. 5,30.

— वि. Act. 1) Dissilire, frangi. विक्रामति सन्धिः ०: द्विधाभवति P. 1.3,41. 2) Fortitudinem commonstrare, fortiter procedere. यावद्राज्ञा नीयमे कुरुते मनः तावद्विक्रम M. 1,7428. तेजसा M. 3,1611. ते विक्रमन्तः स्फुरता विक्षिप्यमाणा धनुषा M. 1,7072. (cfr. 6.) Part. विक्रान्त Fortis, validus. M. 3,2454.2863. युधि M. 1,6018. — Dep. 3) Incedere. साधु विक्रमते वाजी P. 1.3,41. क्लान्ते विक्रममाणा Bh. 8,24. M. 1,5882. दिवि विष्णुर्व्यक्रंस्त Yv. 2,25. उरु विष्णो विक्रमस्व Yv. 5,38. विचक्रमाणस्त्रेधा (Perf. part.) Yv.5,18. Etiam act. त्रिविक्रमान् विक्रमतो विष्णोः R. 2.25,33. M. 3,15845. 4) Transgredi. त्रिर्देवः पृथिवीं विचक्रमे Vv. 100,3. Rv. 22,16.17. विक्रमस्व विहायसं M. 1,3677. 5) Circumerrare. मृगान् विध्यन् विचक्रमे Bh. 4,8. 6) Adniti, operam dare. तान् विक्रमसे जेतुं M. 2, 196. (cfr. 2.)

- - निर्वि. Egredi. भित्त्वा कुक्षिं निर्विचक्राम विप्रः M. 1,3244.

— सं. Incedere. एवं स संक्रमंस्तत्र M. 3, 1735. Aggredi. कालो ऽयं संक्रमितुं द्वितीयमाश्रमं Rgh. 5,10. जीवः संक्रमते ऽन्यत्र M. 3,13866. — Caus. 1) संक्रमयति. Ducere. रसातलं संक्रमिते तुरंगे Rgh. 13,3. Tradere. भ्रमरसंक्रमितेक्षणवृत्तयः Rgh. 9,54.(52.). 2) संक्रामयति. Traducere, conjicere, tradere. c. loc. pers. पुत्रसंक्रामितश्रीः M. 3,13522. जरामन्यस्मिन् संक्रामय M. 1,3462.3464.3499. अयं पाप इदमकार्यं मयि संक्रामयेत् Mrch. 250,1.

क्लम्.

(Rd. क्लमु 26,98.) Cl. 1. et 4. act. P. 3.1,70. क्लामति et क्लाम्यति P. 7.3,74.75. चक्लाम, क्लमिता etc. Defatigari, languescere, confici. विश्राम्यतां क्लान्तो ऽसि M. 3,2881. Bh. 6,120. अक्लाम्यत् Bh. 17,10.102.5,102.14,101. प्रहृक्लान्तं सस्यं Rgh. 10,48.(49.) Contristari. लंकादाहेन क्लाम्यतु Bh. 12,38.

— अव. Caus. Afferre aquam lavandi causa. अपो ऽवक्लमयन् (०: यजमानमवभृथस्नानार्थमपो प्रवेशयन्) Kat.S. Yv. 8,23.

— परि. Defatigari, confici. तृषा परिक्लान्ता M. 1,5893.

— वि. Languescere, timere. Mgh. 15,127.

क्षम्.

(Rd. क्षमूष् 12,9. क्षम् s. क्षमु 26,97.) Cl. 1. dep. (Apud. ep. etiam act.) et cl. 4. act. क्षमते, क्षाम्यति P. 7.3,74. चक्षमे, चक्षाम (dual. चक्षमिवहे et चक्षण्वहे, चक्षमिव, चक्षण्व, plur. चक्षमिमहे, चक्षण्महे, चक्षमिम,

Digitized by Google

क्षण्म P.8.2,65.). Fut. क्षमिता et क्षन्ता; क्षमिष्यते, °ति et क्षंस्यते, °ति; अक्षमिष्ट, अक्षंस्त, अक्षमत्. Pass. क्षम्यते. Part. क्षान्त. — Vd. क्षमिति? P. 7.2,34.c. — 1) Perpeti, tolerare, æquo animo ferre. यो नित्यं क्षमते M. 3,1035. Mn. 8,313. Bh. 4,36. कस्मात् क्षमति M. 3,1021. आज्ञाभंगकरान् राज्ञा न क्षमेत Hit. 2,103. रोरूयमाणांस्तान् दृष्ट्वा कारुण्यान्न चक्षमे M. 1,6112. तां पत्नीं न चक्षमे वासुदेवे M. 2,1336. तत् कर्म Bh. 14,102. तं धर्मं M. 1,4730. समाह्वानं M. 3,2261. चक्षमिरे स्वीरतुल्याभं न तस्य Rgh. 7,34.(31.) तस्याः परिक्लेशं न क्षंस्यन्ते M. 2,2701.2467. न क्षंस्यति पिता पुत्रं M. 3,13051. अक्षंस्या न तत् Bh. 15,15. c. abl. (?) कुतस्त्वं नरेभ्यः क्षमामहे Bh.4,39. 2) Condonare, ignoscere. c. gen. pers. तन्मे क्षन्तुमर्हसि R. 1. 46,23. M. 1,7866.3,2021.13681. अपराधान् क्षमेथाः M. 2, 1516. मे भर्तुर्निदेशरौक्ष्यं क्षमस्व Rgh. 14,58.8,82.(80.) प्रतिगृह्य दुहितारं तव क्षंस्यामि M. 3,10340. तत् क्षमन्तु ममेश्वराः M. 3,2142. क्षम M. 2,1579. क्षम्यतां condonetur. Hit. p. 83,11. अपराधशतं क्षम्यं M. 2,1517.1582. 3) Valere, posse. शते रविः क्षान्तयितुं क्षमेत कः क्षपातमस्काण्डमलीमसं नभः Mgh. 1,38. — Des. चिक्षमिषते, °ति et चिक्षंसते, °ति. Int. चंक्षम्यते, चंक्षन्ति P. 7.4,85. Caus. क्षमयति, अचिक्षमत्. Veniam culpæ implorare. c. acc. pers. तां क्षमयामास M. 1,7979.3,3017. तत् क्षामये (?) भवन्तं M. 1,782.

— सं. Tolerare, æquo animo ferre. तं पितरं गुरुं सर्वे संक्षन्तुमर्हथ M. 2,1389.

गम्.

(Rd. गम 23,13.) Cl. 1. act. गच्छति P. 7.3,77. जगाम, जग्मुः P. 6.4,98. गन्ता, गमिष्यति P. 7.2,58. अगमत् P. 3.1,55. Perf. part. जग्मिवः et जगन्वः P. 7.2,68. Vv. 82,2. Ger. गत्वा, °गत्य et °गम्य P. 6.4,38. Part. गत P. 6.4,37. — Apud epicos etiam med. (dep.) गच्छते, जग्मे, गन्ता, गमिष्यते, गंसीष्ट et गसीष्ट, अगंस्त et अगत P. 1.2,13. Cfr. सं. — Ved. Cl. 1. गमति Nigh. 2,14. गमेयं, गमेम, संगमेमहि; उपगमन्तु. Cl. 2. गन्ति Nigh. 2,14. Impr. गन्तु, आगतं, गन्ता, आगहि. Impf. 3. sing. आगन्, 2. समगथाः. Cl. 3. जगम्यात्, जगम्यां (Perf. pot. ?). Prec. संगमिषीय. Aor. समग्मतं, अग्मन् P. 2.4,80. अगन्व, अगन्म P. 8.2,65. समग्मत, समगस्महि. Ger. गत्वाय P. 7.1,47. Inf. गमध्यै Nir. 2,7. Yv. 6,3. — 1. Ire, se movere. मृगस्यानुपदी रामो जगाम गजविक्रमः Bh. 5,50. शीघ्रं गच्छामहे R. 1.62,22. साधु गच्छामहे सर्वे यत्र गच्छन्ति ते M. 3,17.16775.1,7288.7764. न नौर्गच्छति स्थले Hit. 1,64. मो ष्वन्यत्र गन्तन Vv. 59,5. गच्छस्वारिष्टं पन्थानं R. 2.34,31. M.3,11285. तेन पथा M. 1,4312. c. अच्छ Versus ire. Ger. अच्छगत्य ः अभिमुखं गत्वा P. 1.4,69. Cum inf. v. dat. qui finem et consilium motus indicant. रामं द्रष्टुं Bh. 7,29. मुनिं हन्तुं Hit. 4,12. भैक्षाय M. 1, 6110. — 2. Adire, aggredi ad aliquem. c. acc. लक्ष्मणं सागमत् Bh. 4,30. गच्छध्वं राजानं M. 1,1789.6375.3, 13006.14878. गच्छन्ति ब्रह्म ब्रह्मविदः Bhg. 8,24. विशं हि विशं गच्छथः Vv. 74,1.82,7.69,2. सूर्यमगन्म Rv. 59,10.113,16. Vv. 12,1. Yv. 8,52. विष्णू अगन् Yv. 8,59. Etiam c. loc. स इद्देवेषु गच्छति Rv. 1,4. जगाम मनसा रामं cogitavit. R. 2.82,8. मनोगत excogitatus, optatus. Bhg. 2,55. मद्गतप्राणाः Bhg. 10,9. (me quasi spirantes.) Ad locum aliq. c. acc. महाकालं ततो गच्छेत्, ततो गच्छेत स्थाणोस्तीर्थं M. 3,4090.4091.1777.4.178. R. 1.3,23.68,16. Bh. 2,41. पितुः समीपं M.3,16645. स्वर्, लोकममुं etc. गम् (Mori.) M. 1,6187.6196. R. 1.43,11.2.66,23. गच्छन्ति पन्थानो दक्षिणापथं M. 2,2317. गन्ता (Pass. fut.) त्वया पुरी Bh. 22,13. Hit. p. 80,8. देववीतिं गमेम Vv. 67,6. 83,5. गमेयमज्ञानतो गृहान् P. 3.1,86. अस्तमिवेज्जरिमाणं जगम्यां Rv. 116,25. (domicilium quasi senectutem adierim.) अस्तं गम्. Ger. अस्तंगत्य P.1.4,68. 1) Occidere. (de sole.) Hit. p. 17,21. 2) Evanescere, desinere. कस्यापदो ऽस्तंगताः Hit.2,144. — 3. Adipisci, nancisci. यत् सांख्यैः प्राप्यते स्थानं तद्योगैरपि गम्यते Bhg. 5,5. उपाख्यां जगाम Ks. 1,26. — 4. Incidere in affectum vel conditionem qualemcumque. c. acc. प्रीतिं Bh. 22,16. तृप्तिं Ks.1,27. प्रसादं Bh. 2,37. भयं, विषादं, आर्त्तिं, वैक्लव्यं M. 1, 7629. 7677. 7679. 3,2944. निर्वेदं Bhg. 2,52. क्षयं R. 2. 109,11. दिष्टान्तं Mori. R. 2.66,12. निष्ठां Perfici, finiri. Bh. 1,13. — 5. Coire cum femina. c. acc. अन्त्यस्त्रियो गत्वा Mn. 11,175.12,60. — 6. Abire,

Digitized by Google

discedere. c. abl. जगामासौ वनाद्रावणं प्रति Bh. 5,4. शतशृंगान्नगमिष्यं गङ्गाह्वयां M. 2,2600. 1,5746.3,1737.8825. गतेषु लोकपालेषु M. 3,1714. Trop. गतसत्त्वाः M. 3,2683. गतज्वरः M.3,2847. — 7. Praeterire. (de tempore.) कालो गच्छति Hit. 0,48. जगाम रात्रिः R. 2.75,45. उत्तिष्ठ गता रजनी R. 2. 89,2. गताः संवत्सरा दश R. 1.63,12. — 8. Perire. न ह्येष स्थास्यति चिरं गत एव नराधमः M. 5,472. — 9. Venire. गन्ता दिवः venite de coelo. Rv. 38,2.39,7. Vv. 68,2. प्रातर्मक्षु धियावसुर्जगम्यात् Rv. 58,9. — 10. Trans. Ducere. तान् सर्यो अध्वना जगम्यात् (eos (suis quemque) viis incedere jubeat.) Rv. 104,2. न इन्द्रः सुमतिं गन्त्वच्छ Vv. 18,4. — 11. Esse, existere. (?) इमा ब्रह्माणि युवयून्यग्मन् Vv. 70,7. — 12. Cognoscere. (?) तामस्वस्थां जग्मुरिंगितैः (Bopp. जज्ञुः) M. 3,2108. — Des. जिगमिषति P. 7.2,58. — Int. जंगम्यते P. 7.4,85. जंगन्ति Nigh. 2,14. Vd. आगनीगन्ति Nigh. 2,14. — Caus. गमयति, अजीगमत्. Ducere. c. 2. acc. गमयिष्यामि तान् वैवस्वतक्षयं M. 2,2557. तं गमयिष्ये यमक्षयं M. 3,625. आत्मानं गमयत्युत्तमां गतिं Mn. 5,42. अश्मवर्षमिषुभिर्विलयं M. 1,8280. दास्यं नो ऽगमयत् M. 3,1361. Dirigere. c. 2. acc. सूर्यं चक्षुर्गमयतात् (ः गमयत) Vd. P.7.1,44. Ducere, transigere tempus. काश्चित् समाः Rgh. 8,25.(21.) Sequi, obsequi. स्वधर्मस्थः परं धर्मं बुध्यस्व गमयस्व च M. 3,11290.

— अति. Praeterire. दशाहे ऽतिगते R. 2. 77,1.

- - उपाति. Transgredi (fluvium.) शरदण्डां R. 2.68,15.

- - व्यति. Praeterire. कथं कालो स्वर्गे ऽगतस्तव M.3,11937. (Reciproc. act. व्यतिगच्छन्ति P. 1.3,15.

- - समति. Transgredi, superare. एतत् समतिक्रम्य निरयं R. 2.38,12.

— अधि. 1) Adire, aggredi. मुनिर्ब्रह्माधिगच्छति Bhg. 5,6. अधिगम्य वृषध्वजं M. 3,6045. ब्रह्माणमधिगत्वा (?) M. 3,6043. 2) Reperire, invenire. अन्वेषन्तो नलं नाधिजग्मुः M. 3,2742. खनन् वारि Mn. 2,218. तुरगं हतं M. 3,8864.8867. प्रनष्टाधिगतं द्रव्यं Mn. 8,34. नाध्यगच्छद्दिदिषंद यत्नुमात्मनः R. 1.7,17. Trop. निश्चयं नाध्यगच्छत R. 1.42,26.43,6. 3) Obtinere, nancisci. धनं Mn. 9,208. M. 1,5188. शूद्रादर्थं Mn. 11,42. देवरात् स्त्रिया प्रजाधिगन्तव्या Mn. 9,59. Trop. गरोरनुज्ञां Rgh. 2,66. ब्राह्मण्यं M. 3,7010. मद्भावं Bhg. 14,19. तृप्तिं M. 1, 3173. शर्म M. 2,1748.1,6848. शान्तिं Bhg. 2,71.64.4,39. निर्वाणं Bhg. 5,24. R. 1.37,14. विद्वेषं Mn. 2,111. 8, 346. निद्रां M. 1,5904. 4) Conjugem nancisci, tum maritum: नाध्यगच्छत् पतिं M. 1,6427. Mn. 9,91. tum uxorem. अपरान् दारानधिगच्छति Mn. 11,5.9,70. 5) Percurrere, perlegere (librum). अधिजग्मुर्वेदान् M. 1,5074.3839. Mn.2,165. 6) Discere. तेभ्यो ऽधिगच्छेद्विनयं Mn. 7,39. उन्नायानधिगच्छन्तः प्रद्वावेर्वसुधाभृतां (ः जानन्तः) Bh. 7,37. M. 1,6359.(?) 7) अधिगतं सखीभिरिदं तव वपुः (curatum.) Gov.11,7. अधिगतगौरदुकूलः (indutus.) Gov. 11,26. — Des. अधिजिगांसते Legere velle. P. 6.4,16. cfr. इ c. अधि Med.

- - समधि. Aggredi. तं हन्तुं R. 2.84,5. Acquirere, obtinere. धनं Mn. 8,416. M. 1,3418. सिद्धिं Bhg. 3,4. पितुरनन्तरं कोशलान् ऽगम्य Rgh. 9,1. Legere. शास्त्रं Mn. 4,20.

— अनु. Sequi, pone ambulare, comitari. कलिन्दीमनुगच्छेतं नदीं R. 2.55,4. व्रजन्तं R. 1.1,25. M. 1,2828. 3,2579. निर्यान्तमनुजग्मिरे M. 1,2827.3, 16765. R. 2.30,40.48,24. भर्तारं Hit. 3,29. गां दिनमेकं Mn. 11,144. ममो वहन्तं धीराः पदैरनुग्मन् Rv. 65,1. अनु मां तत्र गच्छेत् M. 1,3347. युवाभ्यां क्षत्रधर्मो ऽनुगन्तव्यः Hit. 116,17. Peragrare. कृत्स्नां पृथिवीं R. 1.40,14.15. काननं शैलं वा R. 2.48,10. Imitari. मृदंगध्वनिमन्वगच्छत् Rgh. 16,13.

— अन्तर्. Introire, intus recondi. नेत्रवक्त्रविकारैश्च गृह्यते ऽन्तर्गतं मनः Mn. 8,26. Interire, deleri. येषामन्तर्गतं पापं Bhg. 7,28.

— अप. Abire. प्रातश्छलेनापजगाम Bh. 3,16. तन्मुखाद्वृक्षच्छायापगता Hit. p. 85,6.

- - व्यप. Id. क्षुत्पिपासे तेषां क्षणेन व्यपगच्छतां M. 3,17419.

— अभि. Adire, aggredi. अभिजग्मुर्नरश्रेष्ठान् परमया मुदा M. 1,5769.7684.3,1441.8069. Mn. 1,11.2,196.

Digitized by Google

4,133. R. 1.1,55. अभ्यगच्छत धर्मपुत्रं M. 2,1994. वनानि क्रमशः सर्वाण्यभ्यगच्छत M.3,16656. दण्डात् तमभिगत्वा (?) M. 3.8141. Adipisci. विहारं M. 1, 7716. त्यागमिकस्याह्णोः R. 2.96,24. Cum viro concumbere. अभ्यगच्छः पतिं यत् त्वं भजमानं M. 1, 2981.4203. Reperire. यदास्मानभिगच्छेत पापः (?अधि.) M. 3,2042. — सूर्यो अभिग्मन् Ambiens. Vv. 60,2. — Caus. Legere. वेदांगान्यभिगमयन्ति सर्वयत्नैः M. 1,1295.

— अव. 1) Decurrere. समुद्रमवजग्मुरापः Rv. 32,2. 2) Mente assequi, colligere. निःसृताः स्म कान्तरात्, अनया त्ववगच्छामि देशस्य सुखवर्तया R. 1:30,17. Bh. 7,32. Scire. तदवगच्छ मम तेजोंशसंभवं Bhg. 10,41. तस्य मामवगच्छध्वं भार्यां M. 3, 2483. Persuasum habere. यदावगच्छेदायत्यामाधिक्यं ध्रुवमात्मनः Mn. 7,169. M. 1,896. तथ्यमित्यवजग्मुषी M. 1,3131. Animadvertere. निघ्नानं शात्रवान् रामं कथं नावगच्छसि Bh. 5,81. — Caus. Certiorem facere, docere. न भवति महिमा विना विपत्तेरवगमयन्निव पश्यतः पयोधिः Bh. 10,62.53.

— आ. Adire, venire. c. acc. देवो देवेभिरागमत् Rv. 1,5.30,8.5,3. सधमधमागहि Vv. 32,1. Rv. 6,9.14,2. देवास आगत Rv. 3,7.46,13. Vv. 59,10. 73,4.82,8. Yv. 7,31.34. सुतमागन्त Rv. 3,6. पुनरायुर्म आगन् Yv. 4,15. Vv. 50,1. रथ आजगाम M. 3,1715. य आजग्मेदं सवनं जुषाणः Yv. 8,18. तमागत्य गिरिं Bh. 6,91. कथं नातिन्धमान् मार्गानागताः (per vias.) Bh. 6,94. काल आगते M. 3, 1793. Trop. अनंगवशमागता M. 3,1651. Bh. 7,34. Accidere. किमन्यदिदमागतं M.3,2555. — Int. Sæpe adire. वह्यन्तीविदागनीगन्ति कर्णं Vd. P. 7.4,65.— Caus. 1) Adducere. आगमितासि विदूरं (advenisti.?) Gov.12,3. 2) Cognoscere, comperire. सर्वमागमयामास पाण्डवानां विचेष्टितं M.5,132. 3) Morari, sustinere. dép. आगमयस्व तावत् ः: क्षमस्व P. 1.3,21.c. आगमयते कालं Vp. gr. 200,3. — Denom. राजानमागमयति ः: राजागमनमाचष्टे P. 3.1,26.

- - अध्या. Reperire. नाध्यागमन्मृगयंस्तां गां M. 1,3948.

- - अन्वा. Sequi. नैनमन्वागमिष्यामि M. 1, 1918. अन्वागतौ भ्रातृभिः M. 1,157

- - अभ्या. Adire, venire. द्रोणं M.1,5241. वनं Bh. 5,79. तत्र वासायाभ्यागमन् M. 1,7583. वर्षमभ्याजगाम M. 3,10979. c. पुनर् Reverti. R. 1.9,51.

- - उपा. Adire, advenire. उप नः सवनागहि Rv. 4,2.91,10.2,4. तं देशमुपागम्य R. 1.9,23. भैमीं M. 3,2681. कथमापदुपागता M. ,2609. Subire, pati, nancisci. क्षयं M. 1,6622. परां तुष्टिं M. 1,7712.3,1797. सल्लक्रीडां M. 1,6440. (Cfr. उप.)

- - समुपा. Id. त्वरिताः समुपाजग्मुः M.3,2192. 1,6984. R. 1.9,25. (cfr. समुप.)

- - प्रत्या. Reverti. निर्जित्य प्रत्यागच्छत् M. 2,1181.2490. R. 2.52,78. Rgh. 14,56. Çak. 140,4.

- - समा. Adire. महानदीं समागमत (?) सः M. 3,10307. Offendere, invenire. क्व नु नरं समागच्छेम यो नस्तद्रूपमापादयेत् पुनः M. 1,7873. Convenire, congredi. काम्यके पाण्डवं द्रष्टुं °जग्मुस्ते M. 3, 8476. Bh. 7,30. Bhg. 1,23. c. instr. समागम्य राज्ञा R. 2.70,2. 1.1,58. M. 1,5996.

— उद्. Prodire. उद्गतशीकराम्भः Lass. Anth. 63,1. उद्गत Adultus, procerus. शालपोत इवोद्गतः M. 1,5912. (Cfr. शाल इव प्रवृद्धः M. 3,15703.)

- प्रत्युद्. Obviam prodire. c. acc. प्रत्युद्गम्याब्रवीत् Mn. 2,196. R. 1.9,53. तं °जगाम R. 2. 96,33. स प्रत्युद्गच्छत तां M. 3,1831. Pass. प्रत्युद्गता तया Rgh. 2,20.

— उप. Adire, appropinquare. पितामहमुपागमन् M. 1,7683.3,2537.8823. Bh. 7,32. समीपं नोपगच्छामि M. 1,6579. उप नो देवा अवसा गमन्तु Rv. 107,2. Vv. 73,4. Eligere. यं सनातनः पितरमुपागमत् स्वयं Bh. 1,11. Subire, nancisci. जीवितान्तं R. 2.64,72. नाशं Bh. 15,92. वध्यतां M. 3,13572. प्रहर्षं M. 1,7646. अवाप्नोति वेदान्तोपगतं फलं Mn. 2,160. Coire cum femina. नोपगच्छेत् स्त्रियमार्तवदर्शने Mn. 4,40.3,31. M. 1,3458.

- - अभ्युप. Adire, appropinquare. M. 1,4847. Concedere, assentiri. Çak. 106,5.

- - समुप. Id. वशिष्ठं समुपागमन् M. 1,6673. 6672. R. 1.18,9. तौ स्त्रियौ गीतिः समुपजग्मिरे M. 1,7717. Subire, nancisci. ग्रहणं R. 1.1,73.

— उपरि. Supermeare. उपर्युपरि गच्छन्तः शैलराजं M. 1,4648.

Digitized by Google

— नि. Pervenire, nancisci. सिद्धिं, दुःखान्तं निगच्छति Bhg. 9,31.18,36.

— निस्. Egredi, exire. c. abl. नगरात् M. 1,5871. गृहात् Mn. 9,83. M. 3,15233.16654.

- - अभिनिस्. Id. आश्रमादभिनिर्गतः R.1.9,13.

- - विनिस्. Id. अदूरेण ऽगच्छन् M. 2,1816. 32. Trop. Relinquere. मात्रासंगाद्विनिर्गतः Mn.6,57.

— परा. Part. परागत. Obfusus, plenus. परागपरागतपंकजं Mgh. 6,2.

— परि. Circumire. अशोकवृक्षं परिगम्य M. 3,2507. मेरुः सूर्येण नित्यशः परिगम्यते M. 3,8783. Trop. ह्रीपरिगतः Pudore circumfusus. Hit. 1,128. Circumerrare. सहितौ ऽगमतुः M. 1,7918. Nancisci. न शान्तिं परिगच्छामि M. 2,1761. Comperire. Rgh. 7,71.(68.)

— प्र. Procedere, adire. तदाश्रमपदं द्रष्टुं प्रजग्मुः R. 1.9,30. तस्याश्वमेधे सर्वे प्रागच्छन्त M. 3,13301.

- - विप्र. Discedere, abire. यथागतं विप्रजग्मुः M. 1,7372.3,8823.

— प्रति. Reverti. प्रतिजग्मुर्यथागतं R.1.11,19. Çak. 85,12.

— वि. Discedere, desinere, cessare. श्रद्धा नो मा व्यगमत् Mn. 3,259. न विगच्छति वैदेह्याः प्रभा R. 2.60,16. मन्युः M. 3,10103. मोहो मम Bhg. 11,1. विगतभीः Bhg. 6,14. विगतज्वरः Bh. 6,82. विगतं विगतं (cessavit avium volatus.) Bh.10,9. Inde विगत mortuus. Mn. 5,75.

— सं. Act. c. acc.; aliter dep. P. 1.3,29. (Ep. utrumque genus promiscue usurpant.) Adire, congredi. ग्रामं संगच्छति P. समन्धांस्यग्मत Vv.73,4. Congredi, convenire. समगध्वं पुरः शत्रोः Bh. 7,101. 15,123. तस्मिन् ब्रह्माणि इन्द्रे समग्मत Rv. 80,16. c. instr. तेन संगतः R. 1.1,57. Bh. 6,55. इन्द्रेण संजग्मानः Rv. 6,7.74,2. सं वो मदासो अग्मतेन्द्रेण च Rv. 20,5. Yv. 6,28. समगच्छद्गुहेन R. 2.50,20. संगच्छ भार्यया सह M. 3,2994. Hostiliter congredi. सं मिथः पस्पृधानासो अग्मत Rv. 119,3. कपिना समगंसत राक्षसाः Bh. 9,6. संगच्छस्व मया सार्द्धं M. 1,5989. Visitare. c. instr. संगच्छस्व वनैः शुभैः Bh. 8,16. संजग्मानौ दिवा पृथिव्या शुक्रः शुक्रशोचिषा Yv. 7,13. Coire, concumbere. (cum femina.) संगमिष्ये त्वया सह M. 3,17119. (cum viro.) संगच्छ मां Bh. 5,91. Donari, præditum fieri. समग्ने सूर्यस्य वर्चसागथाः, सं रायस्पोषेण ग्मिषीय Yv. 3,19. सं ते प्राणो वातेन गच्छतां Yv. 6,10. सं भक्तेन (= अन्नेन) गमेमहि Vv. 81,2. रसेन समगस्महि Rv. 23,23. — Caus. Adducere, perducere. c. 2. acc. विद्या संगमयति नरं नृपं Hit. 0,5. Facere ut quis conveniat. c. instr. तं (पुत्रं) मात्रा समजीगमं Yv. 8,29. Conjungere. आयुधं इयया संगमय्य Rgh.11,78. (77.) (matrimonio.) बधूवरौ संगमयांचकार Rgh. 7,20.(17.)

- - अभिसं. Congredi. ऋषिभिरभिसंगम्य R.2. 36,8.

- - उपसं. Adire, appropinquare. आचार्यं ऽगम्याब्रवीत् Bhg. 1,2. M. 1,6587.3,1264. Congredi. मिथुनाय M. 1,6697.

गोम.

(Rd. 35,24.) Cl. 10. act. गोमयति, अजुगोमत्. Ungere, illinere. (fimo vaccino. ?) अजुगोमद्गोमयेनोत्थानं चेटी Dgd.)

ग्राम s. ग्राम.

(Rd. 35,40.) Cl. 10. act. ग्रामयति s. ग्रामयति. Invitare, vocare.

संग्राम.

(Rd. 35,68.) Cl. 10. dep. संग्रामयते, असंग्रामत. Vop. etiam act et med. संग्रामयति, ते. Pugnare. (Cfr. P. 3.1,12. Sk. 160,b.1. तस्यौ सिसंग्रामयिषुः Bh. 3,47.)

घम्.

(Rd. चमु 13,26.) Cl. 1. act. चमति, चचाम, चमिता, अचमीत्. Edere, comedere. मांसं चेमुः Bh. 14,53. Bibere. चचाम मधु मार्द्वीकं Bh. 14,94. In vedis. cl. 5. act. चम्नोति etc. (Rd. 27,27.) — Des. चिचमिषति. Int. चञ्चम्यते, चञ्चन्ति. Caus. चामयति. (Rd. 19,69.)

— आ. (Vocalis in temp. specialibus producitur. आचामति etc. P. 7.3,75.) 1) Aquam bibere, (oris eluendi causa.) त्रिराचामेदपः Mn.2,60. 5,139. 2) Os aqua eluere. अनुष्णाभिरद्भिराचामेत् Mn. 2,61. आश्नीयादाचम्य Mn. 2,51.222.3,217.264.5,86.

Digitized by Google

R. 2.52,73. आचान्त Mn. 2,70.5,143. 3) Abluere, abstergere. वायुराचामति स्विन्नवान् मुखे ते Rgh. 13,20.9,69.(68.) — Caus. Aquam ad os eluendum porrigere. c. acc. pers. तृप्तानाचामयेत् Mn. 3,251. 5,142. (ः: आचमनार्थं जलं दा°).

छम्, जम्, झम्, जिम्

(Rd. छमु etc. 13,27-30.) Cl. 1. act. छमति, चच्छाम, छमिता etc. Caus. छमयति. Similiter जमति, झमति, जेमति. Comedere, vesci. (जमदग्निः nomen anachoretæ. M. 1,2611. Yv. 3,62. Cfr. Rosen. Rv. xxii.)

तम्.

(Rd. तमु 26,93.) Cl. 4. act. ताम्यति P.7.3,74. तताम, तमिता etc. Pass. aor. अतमि P. 7.3,34. 1) Confici moerore, languescere. न ताम्यति शोकेन R. 2.52,25. भरतेन ताम्यता R. 2.106,31. ताम्यमानः R. 2.63,46. आ तमितोस्तिष्ठति Vd. P. 3. 4,16. 2) Desiderare, cupere.(?) — Caus. तमयति (Rd. 19,63.) Pass. aor. अतमि et अतामि P. 6.4,93. Terrere, vexare. (पुनर्युद्धाय संजग्मुस्तमयन्तः परस्परं Mahabh. Rosen.)

— आ. Id. तस्याताम्यमानस्य बाणमुद्धरं, स शस्त्री प्राणान् R.2.63,50.

— प्र. Id. प्रताम्य वा प्रज्वल्य वा R. 2. 12,105.

— सं. Id. चिन्तासु संताम्यति Gov. 4,21.

तिम्, तीम्.

(Rd. 26,16.) Cl. 4. act. तिम्यति, तितिम etc. तीम्यति etc. Int. तेतिम्यते P. 7.4,85. etc. 1) Humidum, madidum esse. वृष्टिर्बभूव, वानरांस्तिम्यतो ऽ वलोक्य Hit. ed. Srir. p. 97,5. 2) Immotum esse. ह्रदस्तिमितजलः R. 2.81,16. (Ed. Srir. स्तिमित 2.63,36.) Cfr. स्तिम्.

दम्.

(Rd. दमु 26,94.) Cl. 4. act. दाम्यति P. 7.3,74. etc. Ger. दमित्वा et दान्त्वा P.7.2,56. Part. दमित et दान्त P. 7.2,27. Domare. यमो दाम्यति राक्षसान् Bh. 18,20. ज्ञानुभ्यामदमीदन्यान् Bh. 15,37. दमित्वारिसंघातान् Bh. 9,42. अदान्तास्त्रिदशैरपि Bh. 9,19. Inde part. दान्त. Mitis, mansuetus. M. 1, 6133.7666. — Caus. दमयति, °ते P. 1.3,89. Id. सर्वं दमयत्यसौ M. 1,2995. सौवीरमदमयच्छूरः M. 1,5537.

— प्र. Caus. Domare. प्रादमयन्त वन्याः पुष्येषु Bh. 8,63.

द्रम्.

(Rd. 13,22.) Cl. 1. act. द्रमति, दद्राम, द्रमिता etc. Currere, errare. वानरा दद्रमुः (ः: इतस्ततो भ्रान्ताः) Bh. 14,70. द्रमति (गतौ) Nigh.2,14. — Des. दिद्रमिषति. Int. दन्द्रम्यते, दन्द्रन्ति. Cursitare, errare. दन्द्रम्यमाणाः परियन्ति मूढाः Kat. U. 2,5. Caus. द्रमयति.

नम्.

(Rd. णम 23,12.) Cl. 1. act. नमति, ननाम, नन्ता, नंस्यति, अनंसीत् P. 7.2,73. Ger. नत्वा, °नम्य et °नत्य P. 6.4,38. Pass. नम्यते, नत P. 6. 4,37. Pass. refl. नमते, अनंस्त P. 3.1,89. Ep. Perf. अवननामिरे. — 1) Inclinare, incurvare. स्तनोद्वहनसंक्षोभान्नम्यमाना पदे पदे M. 3,1825. 2) Inclinare se, inclinari. अनंसीद्भूर्भरेणास्य Bh. 15,25. Præsertim: Inclinare se alicui (venerandi causa.) vulgo med. (pass. refl.?) c. dat., gen., acc. pers. ते पृथिवी नेम ओजसे Rv. 57,5. सर्वमस्या ननाम चक्षसे जगत् Rv. 48,8. समुद्रनेमिर्नमते तस्मै M. 3, 977. सुम्नेभिरस्मे वसवो नमध्वं (अभिमुखा भवत) Vv. 56,17. सर्वभूतान्यस्य न नमन्ते M. 3,1036. क्षितीन्द्रं नम Bh. 12,39.10,31.9,51. नमस्वैनं M. 3,1200. 3) Sonare. — Des. निनंसति. Int. नंनम्यते, नंनन्ति. Valde inclinari. नंनम्यमाना लताः Bh. 2,26. Caus. नामयति et नमयति, अनीनमत्. (Præp. præfixis, नमयति tantum.(?) Rd. 19,67.) Inclinare, incurvare. युद्धे नाम्यतां धनुः M.3,3039. श्वपुच्छमिव नामितं Hit. 2,130. पवमानः पृथिवीरुहानिव नमयामास नृपान् Rgh. 8,9. नमयति केवलमुन्नतं तस्मै शिरः Rgh. 9,21.(18.)

— अभि. Inclinare se. ततो ऽभिगम्य शिरसाभ्यनमत् M. 3,1774.

— अव. 1) Id. प्रश्रयावनतः M. 3,1776. 2) Inclinare, deorsum flectere. केचिद्द्रुमाच्छिरांस्यवननामिरे M. 1,5336. (metri causa.?) 3) अवनत moestus, tristis. M. 1,6121. — Caus. Inclinare. वृक्षानवनाम्य M. 3,10043.

Digitized by Google

- - अभ्यव. Caus. Id. अभ्यवनाम्य वक्त्रं M. 3,10062.

— आ. 1) Inclinare, flectere. धनुरानम्य M. 1,7088. 2) Inclinare, debilitare. इमे सहः सहस आनमन्ति Vv. 56,19. 3) Inclinato corpore venerari. (med.) आ इन्द्रं पुरुहूतं नमे Vv. 32,20. — Caus. Inclinare, deorsum flectere. आनाम्य शाखां M. 1,5561.

— उद्. Erigere, sublevare. उन्नतचरणः Hit. p. 76,6. Inde उन्नत altus, incurvus. M. 3,1828. 2) Erigere se, surgere, oriri. उन्नमति नमति वर्षति मेघः Mrch. 166,11. उन्नमत्यकालदुर्दिनं Mrch.150,3. — Caus. Erigere, stringere gladium. उन्नामितखड्ग Hit. p. 100,2.

- - समभ्युद्. Surgere. मेघैः समभ्युन्नतैः Mrch. 151,3.

- - समुद्. Erigere, sublevare. समुन्नतलांगूलः Hit. p. 76,6. 2) Surgere. समुन्नेमुः पयोधराः Bh. 7,1.

— उप. Part. उपनत. 1) Inclinans, supplicans. Rgh. 8,82.(80). 2) Appropinquans, propinquus. अकामोपनतमेनः peccatum invite commissum. Rgh. 10,39.(40).

— प्र. (P. 8.4,14). Inclinare se, alicuius venerationis causa. प्रणम्य प्रणिधाय कायं Bhg. 11,44. c. dat. येभ्यः प्रणमसे R. 2.25,4. गुरवे प्रणम्य Rgh. 13,70. Inde: Aliqua corporis parte, præsertim capite, inclinata salutare. प्रणम्य शिरसा देवं Bhg. 11,14. M. 3,788. तामञ्जलिभिः प्रणेमुः Rgh. 14,13. प्रणमे त्वा M. 3,2443. प्राणमद्विष्णुतेजसं M. 3,8681. R. 2.52,73. Bh. 4,14.16,39.

- - अभिप्र. Id. अञ्जलिं कृत्वा शिरसाभिप्रणम्य च R. 2.58,12.1.18,5. M. 3,15306.

— वि. Inclinare se. त्वमासाद्य संथारं नासौ विनमते क्वचित् M. 3,2929. विनत Bh. 7,52. — Caus. Inclinare, flectere. विनामयतु कार्मुकं M. 1,5436. विनाम्य शाखां M. 3,15588.

— सं. 1) Inclinare, flectere. संनतवामजंघः Bh. 2,31. 2) Inclinare se. c. dat. et acc. उपजिघ्रेन्मां तातः संनम्य R. 2.72,30. तस्मै विशः समनमन्त Yv. 8,46. अस्मै शत्रवः संनमन्ते M. 3,1374. वृक्षा अपि त्वां संनमन्तीव M. 4,267. 3) Appropinquare. समध्वरायोषसो नमन्त Vv. 41,6.

भाम्.

(Rd. 12,8.) Cl. 1. dep. भामते, बभामे, भामिता etc. Int. बाभाम्यते P. 7.4,85. Et (Rd. 35,20.) Cl. 10. act. भामयति etc. Irasci. भामते ०: क्रुध्यति Nigh. 2,12. भामितः Rv. 114,8.

भ्रम्.

(Rd. भ्रमु 20,20.26,96.) Cl. 1. et 4. act. भ्रमति, भ्रम्यति P. 3.1,70. भ्राम्यति P.7.3,74. Perf. बभ्राम, बभ्रमुः et भ्रेमुः P. 6.4,124. भ्रमिता, भ्रमिष्यति, अभ्रमीत्. Ger. भ्रमित्वा et भ्रान्त्वा. Part. भ्रान्त. — 1) Vagari, circumerrare. भ्रमति (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. लोके ऽस्मिन् भ्रमाम्येकः M. 3,12892.2647. Bh. 6,48.16,32. बभ्राम तत्र तत्रैव M. 3,14377. भ्राम्यन्त्यभीताः परितः पुरं नः Bh. 12,72. चित्रपदक्रमं बभ्राम Hit. p.127,4. Pass. imps. बहुशो ऽभ्रामि ते R. 2.96,8. Trop. भ्रमतीव मे मनः Bhg. 1,30. दृष्टिर्भ्राम्यति मे M. 1,2062. 2) Pervagari, pererrare. महीं M. 3,2684.13068. देशं M. 1,5184. बभ्रमुः प्रदिशो दिशः M. 1,6624. भ्रेमुः शिलोच्चयांस्तुंगान् Bh. 7,55. Pass. imps. भ्रान्तं देशं Bhartr. 3,4. 3) Errare, errorem committere. आभरणकारस्तु तालव्यान्त इति बभ्राम Sk. 132. a. 3. — Des. बिभ्रमिषति. Int. बम्भ्रम्यते, बम्भ्रान्ति. Caus. भ्रमयति (Rd. 19,67.) अबिभ्रमत्. Apud epicos भ्रामयति. 1) Circumvolvere, vibrare. भ्रामयित्वा शतगुणं गदा क्षिप्ता तेन M. 2,762. उत्क्षिप्याभ्रामयद्दृष्टं M. 1,6031.6461. भूतानि भ्रमयांश्चक्रुः Bhg. 14,9. शक्तिमबिभ्रमत् Bh. 15,53. Trop. अविद्याकर्मतृष्णाभिर्भ्राम्यमाणो ऽथ चक्रवत् M. 3,117. भ्रामयन् भूतानि यन्त्रारूढानि मायया Bhg. 18,61. 2) Errare, vagari. (?) तत्रैवाबिभ्रमद्देवी संवत्सरान् R. 1.44,12.

— उद्. Vagari, errare. Gov. 4,1.19.

— उपरि. Circumerrare (super aliquid.) शोणपद्ममिवोपरिभ्रमताकुलं भ्रमरेण Gov. 3,5.

— परि. Circumerrare. पर्यभ्रमन्त वै असुराः M. 3,12228.

— वि. 1) Vagari, errare. विभ्रमन्तं वने दृष्ट्वा Nalod. 3,26. Inde part. Confusus, perturbatus.

Digitized by Google

विभ्रान्तमनसः M. 1,6624. Bhg. 16,16. 2) Pervagari. महीं M. 3,2648.

— सं. Part. संभ्रान्त. Perturbatus, sollicitus. M. 3,2149. R. 1.20,6.28,6.

मीम्.

(Rd. मीम् 13,25.) Cl. 1. act. मीमति, मिमीम, मीमिता etc. Caus. मीमयति, अमिमीमत्. Ire. Sonare. (Cfr. 2. मी et मा.)

यम्.

(Rd. 23,15.) Cl. 1. act. यच्छति, P. 7.3,77. ययाम, यन्ता, यंस्यति, अयंसीत् P. 7.2,73. Part. यत; Ger. यत्वा P. 6.4,37. °यम्य et °यत्य P. 6. 4,38. Ep. part. यत्त. Ep. et Vd. etiam dep. Vedica præterea sunt: Præs. यमति, नियमते, Impr. यन्धि P. 6.4,103. यन्तः; Perf. 2. ययन्थ. Aor. यंसत् etc. प्रयंसि 3 et 2 pers. Pass. नियंसते, Inf. यमितवै. — 1) Regere, flectere. (equos habenis.) हयान् येमे रश्मिभिः M. 3,1732. संग्रामे यच्छन् हयान् M. 3,751. हरी यच्छसे Rv. 84,6. हरयस्तेन यत्ताः M. 3,12111. Etiam तेन रथं यत्तमास्थाय M. 2,2011. 2) Habenas premere, adducere. रश्मीन् यच्छतु वाजिनां M. 3,2822. रश्मीन् यमितवा इव Rv. 28,4. Trop. 3) Coercere, refrenare. यच्छ पृतन्यतः (hostes.) Yv. 8,44.6,21.25. स सव्येन यमति व्राधतः (hostes.) Rv. 100,9. 4) Porrigere, dare. (Cfr. 1. दा.) ब्राह्मणः सिद्धमप्यर्थं कृच्छ्रेणापि न यच्छति Hit. 2,92. Mn. 2,55. अस्मभ्यं शर्म यच्छतं Rv. 17,8.21,6. Vv. 5,9.82,10. नः शर्म यंसत् Rv. 107,2. Vv. 101,2. यंसतः Vv. 74,5. यंसन् Rv. 90,3. यन्धि स्तुवते वरूथं Vv. 88,6. Nigh. 3,19. Pass. aor. एष स्तोमः सोमो न वायवे ऽयामि Vv. 64,5.23,2. 5) Med. Prehendere, sumere. अयच्छथा बाह्वोर्वज्रं Rv. 52,8. 6) Præparare, acquirere. यमग्नो नुनाः स यन्ता शश्वतीरिषः Rv. 27,7. (Yv. 6,29.) 7) Sustentare. स्थूणेव जनान् ययन्थ Rv. 59,1. 8) Aperire, ostendere. सारमेय दतो यच्छसे (ɔ: दन्तान् विवृणोषि) Vv. 55,2. 9) Adire, venire.(?) अधा ह यन्तो अश्विना (ɔ: स्तुतिभिर्गच्छतः) Vv. 74,5. यमति? (गतौ) Nigh. 2,14. — Des. यियंसति. Int. यंयम्यते, यंयन्ति P. 7.4,85. Caus. et cl. 10. act. (Rd. 19,71.32,81.) यमयति (v. ut alii volunt, यामयति.) अयीयमत्. (अन्नादिरूपसमर्पणं Dgd.) Cibum dare, administrare. (Cfr. परि.) यमयति s. यामयति अन्नं द्विजाय गृही Dgd. s. Coercere, refrenare. यमयति विमार्गात् प्रजां राजा Kaç.

— अधि. Largiri. त्रिधातूनि दाशुषे यच्छताधि Rv. 85,12.

— अनु. Appetere, cupere.(?) पितॄणां शक्तीरनुयच्छमानाः Rv. 109,3. (patrum columina bene dirigentes. Rosen.)

— आ. 1) Act. Tendere, intendere. धनुरायच्छ M. 3,8665.1,6460. Extendere. आयच्छति कूपाद्रज्जुं P. Cohibere. बाणमुद्यतमायंसीत् (ɔ: उपसंहृतवान्) Bh.6,119. 2) Med. Extendere. refl. पाणिमायच्छते P. 1.3,28. स्वांगमायच्छमानः Çak. 73,4. Extendere se, longum fieri. Inde आयत Longus. Potiri, possidere, habere. नार्यः श्रियमायच्छमानाः (ɔ: स्वीकुर्वाणाः) Bh. 8,46. Cfr. P.1.3,75. — Caus. आयामयति, °ते P. 1.3,89.

- - अभ्या. Cohibere, refrenare. अभ्येनं वज्र आयत Rv. 80,12. (अभ्यायंसेन्या भवतं मनीषिभिः Retinendi estote a sapientibus.) Rv. 34,1.

- - उदा. (गन्धने). Interficere. Aor. उदायत, उदायसत P. 1.2,15.

- - निरा. Protendere. निरायतकाया वाजिनः Çak. 4,17.

- - व्या. Vires contendere, eniti. इदं श्रेयः परमं मन्यमाना व्यायच्छन्ते मुनयः M. 3,12740.1,7015. Contendere, pugnare. बाहुः शस्त्रं भविष्यति, वरं व्यायच्छतो मृत्युः Mrch. 197,6. व्यायच्छमानयोस्तयोः Bh. 6,119. Part. व्यायत. Longus. Rgh. 3,34.

— उद्. 1) Tollere, extollere, elevare. (Dep.?) भारमुद्यच्छते P.1.3,75. उद्यच्छध्वं घृताचीः (ɔ: स्रुचः) Vv. 43,2. त्वामुदंशमिव येमिरे Rv. 10,1. रश्मींरिव उदयंस्त भुर्वणिः Rv.56,1. उद्यम्य बाहू R. 1.28,12. असिं Bh.4,31. Mn.5,98. Hit. 3,15. M.1,8325 शक्तिमुद्यच्छत् (?) Bh.17,92. 2) Minari, minitari. परस्य दण्डं नोद्यच्छेत् Mn. 4,164. 3) Producere, educere. उत् सविता ययाम हिरण्ययीममतिं Vv. 38,1. 4) Offerre. या भैक्षवत् स्वयमुद्यता M. 1,1853.1053. R. 1. 52,14. 5) Contendere, operam dare, studere. इमं स्वजनमुद्यताः Bhg. 1,15. M. 3,2357. कार्योद्यतमुरा

Digitized by Google

Rgh. 10,49.(50.) उद्यच्छति वेदं (ः ज्ञातुमुद्यमं करोति) P. 1.3,75. नित्यमुद्यच्छमानाः स्मरसंभोगकर्मसु नार्यः Bh. 8,47. — Int. Tollere. उद्यम्यमीति बाहू Rv. 95,7.

- - अभ्युद्. Offerre. अन्नमभ्युद्यतं Mn. 4,247. Erigere, tollere. अभ्युद्यते शस्त्रे Mrch. 327,5.

- - प्रोद्. Projicere, jaculari. प्रोद्यंसीन्मुद्गरं Bh. 15,66.

- - समुद्. Incitare. हयान् रश्मिभिः समुद्यम्य M. 3,756.2793. Tollere. समुद्यम्य करावुभौ M. 1,6278. गदां गुर्वीं समुद्यम्य निर्यातः M. 2,2464. Operam dare, studere. इष्टिं पुत्रकामः कर्तुं समुद्यतः R. 1.14,8.

— उप. 1) Uxorem ducere. med. P. 1.3,56. Aor. उपायत et उपायंस्त P. 1.2,16. नोपयच्छेत तां प्राज्ञः Mn. 3.11. अनन्तामुपयेमे M. 1,3765.3791.5181.2,692.3.13154. Rgh. 14,87. कन्यामुपयंस्ये विधानतः M. 1.1017. सीतां नोपायंस्त सः Bh. 7,101.4.20.28. Et act. (in matrimonium ducere). एता भार्यार्थे नोपयच्छेत् Mn. 11,172. 2) Capere, sumere. प्रत्तमुपायंसत नासवं Bh. 8,33. शस्त्राणि Bh. 1,16.15,21. Trop. भयं Timere. Bh. 7,101. 3) Offerre. उपो ते अन्धो मद्यमयामि Vv. 92,1. Yv. 7,7.

— नि. 1) Cohibere, refrenare. हयोत्तमान् M. 4.1953. मखद्विषः Rgh. 3,45. Mn. 9,213. Bh. 14,89. मा वामन्ये नियमन् Vv. 69,6. न ते वज्रो नियंसते Rv. 80,3. Trop. नियच्छ कोपमात्मनः M. 1,6833.3,2845. Hit. 3,118. प्रियद्वेषौ Mn. 9,307. प्रकृत्या नियताः स्वया Bhg. 7,20. 2) Ligare. पशूनां त्रिशतं यूपेषु नियतं R.1.13,33. 3) Collocare न्यग्न्यस्य (montis) मूर्धनि चक्रं रथस्य येमथुः Rv. 30,19. 4) Celare. न दुर्योनिः प्रकृतिं स्वां नियच्छति Mn. 10,59. न सूनृता नियमते वसव्या (non tua vox celat opes.) Vv. 37,3. 5) Adducere. अर्वाग्रथं नियच्छतं Vv. 74,2. 6) Dare. गार्दीकं नियच्छतं Vv. 82,8. 7) Adipisci, nancisci. सिद्धिं नियच्छति (=समाप्नुयात् M. 3,13940.) Mn. 2,93.12,11. वैश्यभावं Mn. 10,93. आत्मदोषैर्दुःखसुखे M. 3,3308. 8) Facere, perficere. (?) या वेदविहिता हिंसा नियतास्मिंश्चराचरे Mn.5,44.— Caus. Cohibere, refrenare. नियमयसि विमार्गप्रस्थितान् Çak. 92,19. नियमितपरिखेदा चन्द्रपादैः Ks.1,61. (Alii volunt नियामयति, et alteram formam pro denom. habent.)

- - विनि. Coercere. (= दण्डं कृ) Mn. 9,247.

- - संनि. Id. इन्द्रियग्रामं Bhg. 12,4. Mn. 2,93.

— परि. Cohibere, coercere. परि वज्रेण सीमयच्छत् Rv. 61,11. — Caus. Ministrare. परियमयति ब्राह्मणं Mdh.

— प्र. 1) Porrigere, offerre. तोयं यो मे भक्त्या प्रयच्छति. Bh. 9,26. पिण्डाग्रं Mn. 3,223. करान् M. 2,1356. अस्मै प्रय इव प्रयंसि offero. Rv. 61,2. 2) Largiri, dare. प्रयच्छन्तु प्रदातव्यं M. 5,623. कामान् M. 1,6657. तृप्तिं M. 1,8084. तृप्तिमग्नेः प्रयच्छत R. 1.62,11. प्रयंसि largire. Rv. 42,9. प्रयंसत् Rv. 96,8. c. dat., loc., gen. pers. ब्राह्मणेभ्यो रत्नानि प्रयच्छ R. 2.30,43. प्रयच्छध्वं M. 1,5704. पुत्रं मे प्रयच्छतु M. 3,8544. भरताय राज्यं R. 2.20,29. नो छर्दिः Rv. 48,15. प्र नो वाजान् यन्धि Rv. 121,14. मा प्रयच्छेश्वरे धनं Hit. 1,13. Mn. 4,192. प्रायच्छदाज्ञां सौमित्रिः (jussit.) Bh. 17,27. Etiam c. acc. pers. et dat. rei. मह्ने नो सौभगाय प्रयन्धि Vv. 75,2. 3) In matrimonium dare. प्रयच्छाम्यै सुतां R. 1.8,16. Mn. 9,89. 4) Reddere. यो निक्षेपं निक्षेप्तुर्न प्रयच्छति Mn. 8,181. प्रयच्छ राज्यं पार्थानां M. 3,15131. 5) Solvere. तस्य प्रयच्छेत् स्वधनादृणं Mn. 8,158 6) Coercere, refrenare. प्रयतमानसः M. 3,5001. Mn. 2,222.

- - संप्र. Largiri, dare. धनं ज्ञनेभ्यः संप्रयच्छति R. 2.7,7. Mn. 11,19. M. 1,8087.3,14024. भर्त्रे तां (in matrimonium.) M. 3,16661. Etiam dep. मम राज्येन नन्दिनीं °यच्छस्व (pro regno meo vaccam.) M. 1,6664. Etiam c. instr. pers. et tum dep. संप्रायच्छन्त वन्दीभिः पुष्पफलं Bh. 8,32. cfr. P. 1.3,55.

— प्रति. Largiri. प्रत्यस्मभ्यं यंसि त्मानं Rv. 63,8.

— वि. Id. अस्मभ्यं तानि वियन्त Rv.85,12.

— सं. 1) Regere equos. हयाः संयतास्तेन M. 3,12110. 2) Cohibere, coercere. ज्ञघन्यं सेवमानां संयतां वासयद्गृहे Mn. 8,365. इन्द्रियाणि संयम्य Bhg. 2,61. M. 3,2075. Domare. कामक्रोधौ Mn. 12,11. कोपं संयच्छ M. 3,2841. 3) Ligare, vincire.

वानरं मा न संयंसीः Bh. 9,50. संयम्य दस्यून M. 1, 4315. पाशैः संयतः M. 3,1694. धर्मपाशेन R. 1.1,23. 4) Colligare. केशान् संयम्य M.3,16848. व्रीहीन् संयच्छते P. 1.3,75. 5) Largiri. c. instr. pers. et dep. दास्या संयच्छते कामुकः ०: दास्यै ददाति P. 1. 3,55. (?).

रम्.

(Rd. रमु 20,23.) Cl. 1. dep. रमते, रेमे, रन्ता, रंस्यते, अरंस्त. Part. रत P. 6.4,37. °रम्य et °रत्य P. 6.4,38. Apud epicos etiam act. रमति etc. 1) Delectari, oblectari, gaudere. रेमे स्वर्गभवने M. 3, 1877. R. 2.34,50. वने रमामि M. 1,6419. Bhg. 10,9. लोकस्य हितं चिकीर्षन् रेमे M. 1,8061.981. Rgh. 9,72. (71.) सह रंस्ये त्वया वनेषु R. 2.27,13. Pass. imps. रम्यतां Mn. 3,251. Cum loc. rei. नाधर्मे रंस्यते मनः M. 1,4756. Bhg. 5,22. यत्र रमेन्मनः Mn. 2,223. सुखं त्रिविधं, अभ्यासाद्रमते यत्र Bhg. 18,36. अरंस्त नीतौ Bh. 1,2. सर्वलोकहिते रतः M. 3,16621. Bhg. 12,4. Bh. 1,25. Et c. instr. rei, præpos. additis aut omissis. कथाभी रमसे नित्यं Bh. 6,67.16,33. कथाभिः सहः रंस्यामहे, रमे द्विजैः M. 3,58. न भैम्या सह रंस्यते M. 3,2253.2233. एताभ्यां रंस्यसे सार्द्धं M. 3,2640.1,3907. Cum acc. rei. (?) रक्ता रन्तव्या, विरक्तभावा तु हातव्या Mrch. 123,5. 2) Ludere. मा रंस्था जीवितेन नः Bh. 6,15. 3) Trans. (act.) Delectare, exhilarare. देव त्वष्टर्वसु रम (०: रमय) Yv. 6,7. Etiam Cl. 9. बृहस्पतिष्ट्वा सुम्ने रम्णातु (०: रमयतु) Yv. 4,21. 4) Nescio an huc referendum sit: रम्णाति (वधकर्मा) Interficere, lædere. Nigh. 2,19. — Des. रिरंसते. Int. रंरम्यते, रंरन्ति P. 7.4,85. Magnopere delectari. Impr. ved. सोम रारन्धि नो हृदि Rv. 91,13. P. 6.4,103. — Caus. रमयति, अरीरमत् (Rd. 19,67.) 1) Delectare, exhilarare. नृत्यवादित्रगीतै रमयन्ति देवराजं M. 2, 305.133.3,1859. संभोगस्निग्धचातुर्यं राजानं रमयामास सा M. 1,3905.6064.6071. पादपाः पर्वताग्रेषु रमयिष्यन्ति तं R. 2.48,11. Aor. ved. रमयामकः P. 3.1,42. Et c. producta voc. इमे तुरं मरुतो रामयन्ति Vv. 56,19. 2) Delectare se, delectari. पिबन्ति रमयन्ति च M. 3,11371. न रीरमत् (sc. आत्मानं) Vv. 32,10. 3) Denom. मृगान् रमयति ०: मृगरमणमाचष्टे P. 3.1,26.

— अनु. Delectari, oblectari. समाज्ञानुरतो जनः Bh. 8,39.

— अभि. Id. पद्मिनीरवगाह्याभिरंस्ये त्वया सह R. 2.27,18. त्रिदिवगता ऽभिरमन्ति M. 3,1878. °रम्य R. 2.96,21. कथाभिः R. 1.25,?0. अभिरेमे पत्नीषु Bh. 1,9.

— आ. Act. P. 1.3,83. Aor. आरंसीत् P. 7.2,73. 1) Delectari. आरमेत् सत्यधर्मार्यवृत्तेषु Mn. 4,175. Bh. 8,52. आ वातस्य ध्रजतो रन्त (०: रमन्ते) इत्या Vv. 36,3. आरम्यतां M. 1,4181. 2) Desinere. विरामो ऽस्त्विति चारमेत् Mn. 2,73. 3) Quiescere. (?) आरेमुरित्वा पुलिनानि Bh. 3,38.

- - उपा. Delectari, lascivire. न त्वया उपारमितुमर्हसि M. 1,4183. Desinere. Rgh. 16,3. Requiescere. परिश्रान्तस्तावदुपारम M. 1,6035.

— उप. 1) Desinere, cessare, finiri. Act. et med. P. 1.3,85. हलहलाशब्द उपरराम M. 1,2174.2. 2276.3,853. रात्रौ उपरते वाक्ये R. 2.3,5. रजस्युपरते Mn. 5,66. यत्रोपरमते चित्तं Bhg. 6,20. 2) Desinere, desistere. c. abl. भयाद्रणादुपरतः Bhg. 2,35. उपारंसीत् संरम्भात् Bh. 9,51. उपारंसीच्चिकीर्षितात् नात्र स्रोतेत्युपारंस्त Bh. 8,54.55. 3) Trans. act. Desinere, desistere facit, quietare. देवदत्तमुपरमति (०: उपरमयति) P. 1.3,84. — Caus. Quietare. (०: ध्रुवीकृ) Cfr. प्र.

- - व्युप. Desinere, cessare. Mrch. 1,5.

— नि. Delectari. स्वदारनिरतः Mn. 3,45. — Caus. 1) Exhilarare se, delectari. मो त्वा वाघतो निरीरमन् (ne te inimici delectentur.) Vv. 32,1. 2) Quiescere, jacere jubet. शुष्णमा भूषु रामयन्नि दामनि Rv. 56,3.

— परि. Delectari. act. P. 1.3,83. क्षणं पर्यरमत्तस्य दर्शनात् (०: तुष्टिमानभवत्) Bh. 8,53.

— प्र. Caus. Excitare. (? opp. उप.) रात्रिः कस्मात्; प्ररमयति भूतानि नक्तंचारीण्युपरमयतीतराणि Nir. 2,18. (Comm. प्रकर्षेण रमयति)

— वि. Act. P. 1.3,83. 1) Desinere, desistere. c. abl. पापाद्विरमति P. 1.4,24.n. व्यरंसीत् कृताकृतेभ्यः Bh. 3,21.8,53. Rgh. 8,23.(22.) विरमास्याः प्रबाधनात् M. 3,14250. विरमेत् पक्षिणीं रात्रिं Mn. 4,97. 2) Desinere, cessare, finiri. पावको दावं द-

Digitized by Google

ध्वा विरराम M. 1,8475. सत्रं ते विरमतु M. 1,2135. 3) Conticescere, silere. एतावदुक्त्वा वचनं विरराम M. 1,8112. 2,1401. 3,16721. 4,60. R. 1.21,20. 50,24. 2.12.47. Rgh. 2,51.

— सं. Delectari. संरंसीष्ठाः सुरमुनिकृते वर्त्मनि Bh. 19,30.

वम्.

(Rd. टुवम 20,19.) Cl. 1. act. वमति, ववाम, plur. ववमुः P.6.4,126. *), वमिता, वमिष्यति, अवमीत् P.7.2,5. — (अन्तर्गतस्य मुखेन निःसारणं) Vomere, evomere. वमित्वा Mn. 4,121. वान्तः (qui vomuit.) Mn. 5,144. रक्तमवमिषुर्मुखैः Bh. 15,62. ववमुः Bh. 14,30. ववाम R. 1.28,26. Etiam व्रणैरवमिषू रक्तं Bh. 9,10. Ved. यः सोमं वमिति (ɔ: वमति) P. 7.2,34. Trop. Evomere, palam facere. नियोगिनो नापीडिता वमन्त्युच्चैरन्तःसारं महीपतेः Hit. 2,101. Nescio an huc referendum sit: उषो वाजं वंस्व Rv. 48,11. (Aurora! cibum effunde, largire. Rosen autem: cibum appete. Cfr. वन्). — Des. विवमिषति. Int. वंवम्यते, वंवन्ति. Caus. वामयति et वमयति. (Præp. autem præfixis, वमयति tantum. Rd. 19,68.)

— उद्. Evomere. विषं मुखादुद्वमन् M.3,2838. वक्त्राच्छोणितं M. 3,15729. Trop उद्वमन् प्रवपन् वाणान् M. 3,1931. चण्डी भर्त्रा तत्संश्रुतौ वरावुद्ववाम Rgh. 12.5.

शम्.

(Rd. शमु 26,92.) Cl. 4. act. शाम्यति P.7.3,74. शशाम, शमिता, शमिष्यति, अशमत्. Ger. शमित्वा et शान्त्वा P. 7.2,56. Part. शान्त. Pass. imps. शम्यते, अशमि P. 7.3,34. Ved. prec. शमिध्वं P. 7.3,95. — 1. Intr. 1) Sedari, immobilem fieri. वृद्धं रक्षो ऽशाम्यत् Bh. 17,63. 2) Sedari, cessare. शशाम वृष्ट्यापि विना दवाग्निः Rgh. 2,14. M. 1,5923. शान्ते वर्षे Hit. p. 80,21. शाम्यन्निमेषाः (ɔ: अनिमिषितनेत्राः) Bh. 11,31. न कामः कामानामुपभोगेन शाम्यति Mn. 2,94. शान्तस्वरा M. 3,3008. 3) Mitigari, ab animi perturbationibus liberum fieri, placidum, quietum fieri. शशाम न संक्रुद्धः (ɔ: शमनं न गतः) Bh. 14,106. शाम्येत् प्रत्यपकारेण नोपकारेण दुर्जनः Ks. 2,40. शाम्य मा शुचः M. 2,1936. 4) Ab animi perturbationibus liberum esse, placidum, quietum esse. ब्रह्मर्षी शाम्यन्तौ M. 1,6362. 4,651. समत्सरो ऽपि शशाम Rgh. 7,3. Trop. शान्ततोया नदी M. 3,2511. 2. Trans. 1) Sedare, purificare. स इदं देवेभ्यो हविः शमीष्व (ɔ: हे मुसल हविः व्रीहिरूपं भक्षणविरोधितुषापनयनेन शान्तं कुरु) Yv. 1,15. 2) Repellere. अर्जुनेनास्त्रमस्त्रेण शान्तं M. 1,212. 3) Interficere. दिष्ट्या पुरोचनः शान्तः M. 1,7523. (Cfr. P. 7.2,27. qui hoc part. cum vi transitiva ad caus. refert.) Etiam Cl. 9. शम्नाति Interficere. Nigh.2,19. Huc quoque referendum esse videtur: देवासो मन्युं दासस्य श्चम्नन् Dii iram hostis sedant. Rv. 104,2. — Des. शिशमिषति. Int. शंशम्यते, शंशन्ति Sedari, cessare. तेजांसि शंशमांचक्रुः Bh. 14,67. — Caus. 1. शमयति (Rd. 19,70.) अशीशमत्. Pass. शम्यते. Fut. शमयिता, शमिता, शामिता etc. P. 6.4,62. Aor. अशमि et अशामि P. 6.4,93. pl. अशमयिषत, अशमिषत, अशामिषत. Part. शमित. Ger. °शमय्य P. 6.4,56. 1) Sedare, placare, facere ut quid cesset, exstinguere. सुतप्तमपि पानीयं शमयति पावकं Hit. 1,83. M. 1,8297. 3,468. निर्दहति प्रजाः कालः कालः शमयते पुनः (ɔ: ignem.) M. 1,241. शमयति परितापं छायया संश्रितानां Çak. 92,19. अग्नौ ऽशमिषत (Pass. aor.) Yv. 8,20. दुःखं मानसं शमयेज्ज्ञानेनाग्निमिवाम्बुना M. 3,72. शमयध्वं भयं मम M. 5,238. वरेण शमितं तत्तपः Ks. 2,56. 2) Vincere, superare. शमयेदपि संग्रामे रविं Bh. 6.99. M. 3,14620. — 2. Cl. 10. dep. (Rd. 33,22.) शामयते etc. (Vop. act. quoque: शामयति etc.) Aspicere, ostendere.

— उप. Sedari. रक्षो भीष्मं M. 4,1775. Placari, quietum fieri. नोपशाम्यति मे मनः M. 3,1008. Bh. 20,5. प्रशान्ते मानसे दुःखे शरीरमुपशाम्यति M. 3,72. — Caus. Sedare, exstinguere, interficere. पुष्पायुधमुपशामय कल्याणि आत्मदानेन M. 1,6577. अगस्त्येन वातापिरुपशामितः M. 3,8541. 8645.

*) Bhogavritti: वेमुः, तद्भाष्यादिषु चिरन्तनग्रन्थेषु कुत्रापि न दृष्टं annotat Mdh. attamen Vp. utramque formam legitimam esse censet, et वेमुश्च केचिद्रुधिरं Dev. 2,58.

Digitized by Google

— नि. 1) Animadvertere, videre. सपत्नान्ध्यतो ऽस्मान् हीयमानं निशम्य M. 2,1740.3,2927. 10671.12254.1,1237. R. 1.2,17.2.52,40. 2) Audire. निशम्य तद्वाक्यं R. 2.44,25.52,4.66,10. M. 1,4228.6199.4,163. Rgh. 2,61. तं निशम्य वृतं पाण्डुं M. 1,4419. Bh. 2,9. — Caus. निशामयति (Rd. 19,70.) 1) Animadvertere, videre. अकर्दममिदं तीर्थं निशामय R. 1.2,6. प्रकृतीस्ता निशाम्याब्रवीत् R. 2.46,18.1.69,18. M. 3, 1137. 2) Audire. तद्वाक्यं निशामयन् R. 2.57,21.

- - प्रणि. P. 8.4,17. Mitigari. प्रणिशाम्य (ɔ: रुषं त्यज) Bh. 9,100. (Audire R. 1.8,19. ed. Srirâmap.)

- - विनि. Audire. तस्य चरितं विनिशम्य M. 3,1878.

- - संनि. Audire. तस्य वचनं संनिशम्य M. 2,1658.

— परि. Caus. Sedare, delere. कलिकलुषं जनयतु परिशमितं Gov. 7,20.

— प्र. Sedari, immobilem fieri. अश्रुभिः पतितैः प्रशशाम महीरजः R. 2.40,33. Bh. 8,131. Mitigari, quietum fieri. तान् मा द्विषस्व प्रशाम्य M. 2,1914. प्रशान्ते पुरे M. 3,3063. प्रशान्तात्मा Bhg. 6,14. — Caus. Sedare, delere, exstinguere. सर्वं प्रशमयामि M. 3,12978. विवादं Çak. 92,21. अपचारं Rgh. 15,47. हव्यवाहनं M. 1,8156. Interficere. M. 3,2031. Mitigare, tranquillum reddere. तं सत्येन धर्मेण सभ्याः प्रशमयन्ति M. 2,2309. Vincere, devincere. (c. voc. producta.) प्रशाम्य नगरं दानवांश्च निहत्य M. 3,12196.

— सं. Sedari, tabescere, evanescere. सत्त्वं संशाम्यतीव मे (ɔ: त्यजतीव मां) Bh. 18,28. Exstingui. अग्निः संशान्तः R. 2.66,1. — Caus. Mitigare. क्रोधमूर्छितं संशमयामास R. 2.98,1.

श्रम्.

(Rd. श्रमु 26,95.) Cl. 4. act. श्राम्यति P.7.3,74. शश्राम, श्रमिता etc. 1) Dolore, religiosis castigationibus vexari. 2) Defatigari. नाश्रमन् प्लवंगमान् Bh. 15,48.91.14,110. श्रान्त Defatigatus. M.1,5877. 3,554. — (Cl. 10. act. vide श्राम).

— परि. Part. परिश्रान्त 1) Vexatus. क्षुत्पिपासा° M. 1,7626. 2) Religiosis castimoniis vexatus. दीर्घकालं परिश्रान्त ऋषिः M. 3,10002. 3) Perdefessus. R. 2.2,7. M. 3,2535.

— वि. Requiescere. श्रान्तवाहनो व्यश्राम्यत् R. 1.62,1. Ks. 3,9. विशश्राम पूजितः कुरुवेश्मनि M. 1.5211. Rgh. 4,74. Bh. 3,38.40. विश्रम्य पुनर्गच्छेत् Hit. 4,67. Bh. 8,9. Etiam cl. 1. विश्रमेदत्र श्रान्तः M. 3,13397. इह विश्रमध्वं M. 1,5697. Part. विश्रान्त relaxatus, qui requievit. M. 1,6.2,2028.3,2761. — Caus. Requiescere facit. विश्रामयामासुर्लब्धसंज्ञां तां M.3,11004.5,177. धूर्यान् विश्रामय Rgh. 1,55. (Ed. Stenzl. विश्रमय 1,54.) Pass. विश्राम्यतां क्लान्तो ऽसि M. 3,2881.

सम्, स्तम्.

(Rd. षम ष्टम 19,82.) Cl. 1. act. समति, ससाम, समिता etc. स्तमति, तस्ताम, स्तमिता etc. Non perturbari. Mdh. et Sk. Perturbari. Maitr. Kt. Vp. Etiam Cl. 10. act. (auctore Vp.) समयति, स्तमयति etc. Perturbari. — (De rad. समी vide Rd. 26,112.)

साम.

(Rd. 35,27.) Cl. 10. act. सामयति, अससामत् et असीषमत् Cfr. Sk. 151.a.3. (प्रियकरणं Dgd.) Conciliare sibi, placare, quietare.

स्तिम्, स्तीम्.

(Rd. ष्टिम, ष्टीम 26,17.) Cl. 4. act. स्तिम्यति, तिष्टिम etc. स्तीम्यति, तिष्टीम etc. 1) Madidum, humidum esse. अर्धरात्रसमये निःशब्दस्तिमिते M. 3,2537. 2) Immotum esse, fieri. ध्यानस्तिमितलोचनः (ɔ: स्थिरीभूत) Rgh. 1,74.(73.)2,22.11,45. संयमस्तिमितं मनः Ks. 2,59. Cfr. तिम्.

स्तोम.

(Rd. 35,69.) Cl. 10. act. स्तोमयति, अतुस्तोमत्. Laudare.

स्यम्.

(Rd. स्यमु 19,78.) Cl. 1. (s. 6.) act. स्यमति, सस्याम, plur. सस्यमुः et स्येमुः P.6.4,125. स्यमिता, स्यमिष्यति, अस्यमीत् P. 7.2,5. Ger. स्यमित्वा et स्यान्त्वा; Part. स्यान्त. (Vop. auctore etiam cl. 10. act. स्यमयति etc.) — 1) Sonare, strepere,

Digitized by Google

vociferari. स्येमुः (sc. milites.) Bh. 14,77. सस्यमुरशिवाः खगाः Bh. 14,83. 2) Ire. स्यमति (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. — Des. सिस्यमिषति. Int. सेसिम्यते P. 6.1,19. संस्यन्ति. Caus. स्यमयति, असिस्यमत्. — (Rd. 33,20.) Cl. 10. dep. (v. act. et med.) स्यामयते, (et °ति) etc. Examinare, considerare, reputare.

हम्म्.

(Rd. 13,21.) Cl. 1. act. हम्मति, जहम्म, हम्मिता etc. Ire.

य

अय् vide इ.

ईर्क्ष्य्, ईर्ष्य्.

(Rd. 15,3.) Cl. 1. act. ईर्क्ष्यति, ईर्क्ष्यांचकार, ईर्क्ष्यिता P. 6.4,49. ईर्क्ष्यिष्यति, ऐर्क्ष्यीत्. — ईर्ष्यति etc. Invidere. c. dat. देवदत्तायेर्ष्यति P. 1.4,37.

ऊय् vide वे.

क्नूय्.

(Rd. क्नूयी 14,14.) Cl. 1. dep. क्नूयते, चुक्नूये, क्नूयिता etc. Caus. क्नोपयति, अचुक्नुपत् P. 7.3,36. 86. 1) Sonare, mutire. cfr. क्नू. 2) Madescere. 3) Foetere.

क्ष्माय्.

(Rd. क्ष्मायी 14,15.) Cl. 1. dep. क्ष्मायते, चक्ष्माये, क्ष्मायिता etc. Tremere, moveri. (de terra.?) चक्ष्माये, अक्ष्मायत मही Bh. 14,21.17,73. — Des. चिक्ष्मायिषते. Int. चाक्ष्माय्यते, चाक्ष्माति(?). Caus. क्ष्मापयति, अचिक्ष्मपत् P. 7.3,36.86. Tremefacere, commovere. क्ष्मामक्ष्मापयतां गतैः Bh. 14,85.

चय्.

(Rd. 14,5.) Cl. 1. dep. चयते, चेये, चयिता etc. Ire.

चाय्.

(Rd. चायृ 21,16.) Cl. 1. act. et med. चायति, °ते; चचाय, चचाये; चायिता etc.— Des. चिचायिषति, °ते. Int. चेकीयते, चेकयीति, चेकेति P. 6.1,21. Caus. चाययति, अचचायत्. 1) Venerari, colere. 2) Animadvertere, conspicere. (चाक्षुषज्ञाने Dgd.) — Ved. न्यधान्यं चिक्युः, निचिक्युरन्यं, अग्निज्योतिर्निचाय्य P. 6.1,35. Cfr. चि.

चीय् vide चीव्.

चुच्य् vide शुच्य्.

तय्.

(Rd. 14,6.) Cl. 1. dep. तयते, तेये, तयिता etc. 1) Ire, exire. तेये पुरात् Bh. 14,75. Descendere, desilire. रथाभ्वान् रिपोस्ततर्दे, स धरित्रीं तेये (ः गतवान्) Bh. 14,108. 2) Tueri, servare.

ताय्.

(Rd. तायृ 14,18.) Cl. 1. dep. तायते, तताये, तायिता, तायिष्यते, अतायि et अतायिष्ट P. 3.1,61. 1) Extendi, augeri. Cfr. तन्. 2) Tueri, servare. — वि. Extendere. मायां व्यतायितां Bh. 17,105.

दय्.

(Rd. 14,9.) Cl. 1. dep. दयते, दयांचक्रे P. 3. 1,37. दयिता etc. 1) Misereri. c. gen. P. 2.3,52. एकी देवत्रा दयसे (ः अनुकम्पसे) Vr. 23,5. रामस्य दयमानः Bh. 8,119. स्वेषामप्यदयिष्ट न Bh. 15,63.2,33.5,106. नवेन पूर्वं दयमाना स्यामा (ः उपदयाकर्मा) Nir. 4,17. 2) Amare, diligere. दयितानतिथीन् मम M. 3,2123.1762.1791. Bh. 5,18. 3) Tueri, servare. न गज्ञा नगज्ञा दयिता दयिताः (ः इष्टा रक्षिताः) Bh. 10,9. 4) Dare, tribuere. (दानकर्मा

Digitized by Google

विभागकर्मा वा Nir.) इन्द्रो मघानि दयते Vv. 21,7. 84,4. तस्मै रयिं दयस्व Rv. 68,3. वसु दयमानः Rv.10,6.120,3. उर्वी दयन्त गोनां Vv. 16,7. 5) Sumere, accipere. नू मर्तो दयते (ः. धनमादत्ते) Vv. 100,1. 6) Lædere, occidere, destruere. विदद्वसुर्दयमानो वि शत्रून् (हिंसाकर्मा), दुर्वर्तुर्भीमो दयते वनानि (दाहकर्मा) Nir.4,17. 7) Ire, adire. मां वायसो दोषा दयमानो अबूबुधत् Nir. (दयतिरनेककर्मा Nir. 4,17.)

— वि. Dare, tribuere. य एक इद्विदयते वसु मर्त्याय Rv. 84,7. Nir. 4,17. वि नो राधांसि मतिभिर्दयध्वं Vv.37,2.

दाय् vide 1. दा.

नय्.

(Rd. णय s. नय 14,7.) Cl. 1. dep. नयते, नेये, नयिता etc. Ire. Tueri, servare.

पय्.

(Rd. 14,5.) Cl. 1. dep. पयते, पेये, पयिता etc. Ire.

— वि. Sternere, pandere. act. विपयन्ति बर्हिः (ः स्तृणन्ति) Vv. 21,2.

पूय्.

(Rd. पूयी 14,13.) Cl. 1. dep. पूयते, पुपूये, पूयिता etc. Part. पूत. पुपूयिषते. पोपूयते, पोपूयीति, पोपोति. पूययति, अपूपुयत्. 1) Putrescere, dissolvi. — 2) Foetere.

प्याय् vide प्यै.

मय्.

(Rd. 14,4.) Cl. 1. dep. मयते, मेये, मयिता etc. Ire.

मव्य् vide मू.

रय्, लय्.

(Rd. 14,10.) Cl. 1. dep. रयते, रेये, रयिता etc. लयते etc. Ire.

वय्.

(Rd. 14,2.) Cl. 1. dep. वयते, वेये, वयिता etc. Ire.

व्यय् vide इ c. वि.

शुच्य्, चुच्य्.

(Rd. शुच्यी, शुच्य, चुच्यी etc. 15,6.) Cl. 1. act. शुच्यति, शुशुच्य, शुच्यिता P. 6.4,49.n. etc. चुच्यति etc. Succum exprimere. cfr. 2. सु.

सय्.

(Rd. षय 14,8.) Cl. 1. dep. सयते etc. Ire.

सूर्क्ष्य्.

(Rd. सूर्क्ष्य s. षूर्क्ष्य 15,2.) Cl. 1. act. सूर्क्ष्यति, सुसूर्क्ष्य, सूर्क्ष्यिता etc. Invidere. Spernere.

स्फाय्.

(Rd. स्फायी 14,16.) Cl. 1. dep, स्फायते, पस्फाये, स्फायिता etc. Part. स्फीत P.6.1,22. Pingvescere, crescere, augeri. तयोः पस्फाये शस्त्रलाघवं Bh. 14,109. — Caus. स्फावयति, अपिस्फवत् P. 7.3,41. Augere. स्वं स्फावयन् प्रभावं Bh. 12,76. तावस्फावयतां शक्तीः Bh. 17,43. अपिस्फवद्बन्धूनां विक्रमं Bh. 4,33.15,99.

— आ. Augeri. आस्फायताल्य वीरत्वं Bh. 17,50.

हय्.

(Rv.15,5.) Cl. 1. act. हयति, जहाय, हयिता, हयिष्यति, अहयीत्. Des. जिहयिषति. Int. जाहय्यते, जाहयीति, जाहति Sk. 158, b.9. Caus. हाययति, अजीहयत्. Ire. हयन्तात् (Impr.) Nigh. 2,14. Colere, vernerari. Sonare. Defatigari.

हर्य्.

(Rd. 15,7.) Cl. 1. act. हर्यति, जहर्य, हर्यिता, हर्यिष्यति, अहर्यीत्. Des. जिहर्यिषति. Int. जाहर्यते, जाहर्यीति, जाहर्ति Sk. 158,b.11. Caus. हर्ययति, अजहर्यत्. — 1) Ire. हर्यति Nigh. 2,14. 2) Amare, desiderare. हर्यति Nigh. 2,6. Rv. 93,7. रयर्यति ः रयं हर्यति, कामयति Nir. 6,29. 3) Precari, colere. वृषा भवति हर्यतः Rv. 55,4. 4) Minari. हर्यत इन्द्रस्य (cædem minantis Indræ.) Rv. 57,2. 5) Defatigari.

— प्रति. Accipere, amare. इमां वाचं प्रतिहर्यथा Rv. 40,6. प्रति नो हर्य तद्वचः Rv. 57,4. प्रति सूक्तानि हर्यतं Rv. 93,1.

Digitized by Google

र

अभ्र्.

(Rd. 15,48.) Cl. 1. act. अभ्रति, आनभ्र, अभ्रिता etc. Ire, circumerrare. वनेष्वानभ्र निर्भयः Bh. 4,11.14,110. — Des. अबिभ्रिषति. Caus. अभ्रयति, अबिभ्रत्.

ईर्.

(Rd. 24,8.) Cl. 2. dep. ईर्ते, ईरांचक्रे, ईरिता, ईरिष्यति, ऐरिष्ट. Des. ईरिरिषते. Caus. ईरयति. — 1) Ire. ईर्ते (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. यस्य शतं सुभ्वः साकमीरते Rv. 52,1. (cujus centum laudatores simul procedunt. Simul hymnum excitant. Rosen.) 2) Tremere, vacillare. Cfr. ऋ. — (Rd. 34,5.) Cl. 10 et 1. (?) act. ईरयति, ईरति etc. 1) Emittere, projicere. ऐरिरत् स द्रुमं Bh. 15,52. वाणो मत्सुतेरितः M. 3,709. Imprimis: Emittere, proferre vocem. मानुषीमीरयन् गिरं M. 1,4565. Mn. 11,35. Vv. 79,5. सरस्वतीमीरय वेदजुष्टां M. 3,10628. वाक्यं मयेर्यमाणं M. 3,10625.965. नैरीरितः शब्दः M. 3,2220.2743. देशस्य नामनिर्वृत्तिं श्रुत्वा तां वासवेरितां R. 1.26,23. 2) Exhortari, excitare. ईर्यमाणो मात्रा Bh. 12,6. — ईर्यति. Invidere. cfr. denom.

— आ. Adire, inire. (adducere, producere.) पुनर्गर्भत्वमेरिरे Rv. 6,4, एरिरे ०: ईर्तिरुपसृष्टो ऽभ्यस्तः Nir. 4,23. Nigh. 4,1. — Cl. 10. s. Caus. Adducere, afferre, dare. तामग्ने अस्मे इषमेरयस्व Vv. 5,8. इन्द्रे सुवृक्तिमेरयामहे Vv. 94,4.

— उद्. 1) Exsurgere. उदीर्ध्वं Rv. 113,16. उदीर्णं M. 3,973. उदीराण exsurgens. Vv. 44,2. 2) Proferre. उदु ब्रह्माण्यैरत Vv. 23,1, 3) Educere, liberare. उद्वन्दनमैरतं Rv. 118,6. — Cl. 10. (Caus.) 1) Emittere, ejicere. अस्त्रमुदीरय M. 3,12173.4,1870. R. 1.55,22. अस्त्रान् Rgh. 6,18. Trop. Vocem emittere, proferre. वाचमुदीरयन् R. 2.67,3. Mn. 2,161. शब्दं Rgh. 2,9. Hit. 1,46. उदीरय प्रति मा सूनृता Rv. 48,2. उदीर्यन्तमेव (?) hoc proferentem, dicentem. M. 1,10671. 2) Excitare. खुरैरुदीरितो रेणुः R. 2.93,14. उदीर्यमाणा हर्षेण R. 2.7,9. 3) Educere, liberare. अद्भ्य उद्वन्दनमैरयतं स्वर्दृशे Rv. 112,5. 4) Procreare, producere. कुसुममशोक उदीरयिष्यति Rgh. 8,63(61). 5) Manifestare. महिमानं Ks. 2,6.

- - अभ्युद्. Proferre. वाचस्तिस्रः M. 1,2170.

- - समुद्. Emittere, ejicere. अस्त्रं ॰ईरितं R. 1.56,15. Excitare. पांशवो ऽपि कुरुक्षेत्रे (॰क्षेत्राद्) वायुना समुदीरिताः M. 3,5073.7074.

— प्र. Progredi, exsurgere. प्र व ईरते महांसि Vv. 56,14. — Cl. 10. Mittere, propellere. आत्मानमपि प्रेरयेद्यमसादनं M. 3,1070. कालदण्डप्रेरित इव Hit. p. 13. Incitare. यात्रायै प्रेरयामास तं शरत् Rgh. 4,24. M. 5,72.

— वि. Cl. 10. Dispellere, disjicere. वि शुष्णस्य दृंहिता ऐरयत् पुरः Rv. 51,11. वि गोभिरद्रिमैरयत् Rv. 7,3. (radiis nubem. Nigh. 1,22.)

— सं. Cl. 10. Emittere, jacere. समीरयांचकार राक्षसस्य शिलां Bh. 14,111. Proferre. शब्दः समीरितः M. 3,12185. Rgh. 3,47. Commovere, agitare. उरुवेगसमीरितं वनं M. 1,5882.

कत्र, कर्त्र, कर्त.

(Rd. 35,60.) Cl. 10. act. कत्रयति, कर्त्रयति, कर्तयति etc. Solvere, relaxare.

Digitized by Google

कुर्.

(Rd. 28,51.) Cl. 6. act. कुरति, चुकोर, कोरिता etc. Prec. कुर्यात् P. 8,2,79. Sonare.

कुंद्र्, गुंद्र्.

(Rd. कुद्रि, गुद्रि 32,6.) Cl. 10. act. कुन्द्रयति, अचुकुन्द्रत्; गुन्द्रयति etc. Mentiri, fallere. (Alii radicem कुद्र् scribunt: कोद्रयति.)

कुमार, कुमाल.

(Rd. 35,25.) Cl. 10. act. कुमारयति, अचुकुमारत्. कुमालयति, अचुकुमालत्. Ludere, jocari. — कुमारयति est etiam denom thematis कुमार, Puerum esse, pueriliter agere. (Rd, 35,61.)

क्नर्.

(Rd. 15,47.) Cl. 1. act. क्नरति, चक्नार, क्नरिता etc. Curvum, inflexum esse. (camarare.?)

क्षर्.

(Rd. 20,21.) Cl. 1. act. क्षरति, चक्षार, क्षरिता, क्षरिष्यति, अक्षारीत् P. 7.2,2. Ep. etiam dep. — (मोचनं स्रवणं च Dgd.) 1) Fluere. तस्य नित्यं क्षरति पयः Mn. 2,107. विश्वध क्षरध्यै Rv. 63,8. 2) Effundere. क्षरन्तः शोणितं M. 1,2843.5471.3,10049. मधु कोशो अक्षरत् Rv. 112,11. सद्यो दाशुषे क्षरसि (sc. pluviam.) Rv. 27,6. अक्षारिषुः शराम्भांसि तस्मिन् रक्षःपयोधराः Bh. 9,8.17,86. De elephantis e temporibus succum effundentibus. गजेषु क्षरत्सु Rgh. 13,74. Inde: 3) Furiosum, ferocem esse. पाण्डवाः क्षरन्त इव नागेन्द्राः M. 4,887. 4) Defluere, desinere, evanescere. यज्ञो ऽनृतेन क्षरति, तपः क्षरति विस्मयात् Mn. 4,237. क्षरन्ति सर्वा वैदिक्यः क्रियाः Mn. 2,84. तपो मे न क्षरेत M. 3,7001. 5) Deficere, non cohiberi. यद्येकं क्षरतीन्द्रियं तेनास्य क्षरति प्रज्ञा Mn. 2,99. 6) Relinquere, dimittere. शोकं क्षरिति (ः: क्षरति) Vd. P. 7.2,34. — Des. चिक्षरिषति. Int. चाक्षर्यते, चाक्षर्ति. Caus. क्षारयति. (Punire. R. 2. 72,87. ed. Srirамp. cfr. आ.)

— अभि. Affluere. शुक्रस्य त्वाभ्यक्षरन् धाराः Rv. 166,4.

— आ. Caus. Calumniari, contumeliis afficere. गुरूमाक्षारयन् शतं दाप्यः Mn. 8,275. Punire. पूर्वमाक्षारितो दोषैः Mn. 8,354.355.

— प्र. Profluere, decidere. स्वादुल्काः प्रचक्षरुः Bh, 14,97.

क्षुर्.

(Rd. 28,54.52.) Cl. 6. act. क्षुरति, चुक्षोर, क्षोरिता etc. Radere. Scindere. Fodere.

खुर्.

(Rd. 28,52.54.) Cl. 6. act. खुरति, चुखोर, खोरिता etc. Scindere. Frangere. Radere. Fodere.

खोर्, खोल्, खोड्, खोट्.

(Rd. खोर्ऋ, खोलृ, खोडृ, खोटृ 15,44.) Cl. 1. act. खोरति, चुखोर, खोरिता etc. Caus. खोरयति, अचुखोरत्. Ita: खोलति, खोडति, खोटति etc. Claudum esse, claudicare.

गात्र.

(Rd. 35,82.) Cl. 10. dep. गात्रयते. Solvere, relaxare. Vp.

गुंद्र् vide कुंद्र्.

गुर्, गूर्.

(Rd. गुरी 28,103.) Cl. 6. dep. गुरते, जुगुरे, गुरिता etc. Part. गूर्ण. Adniti. — (Rd. गूर, गूरी, गुर 33,21.) Cl. 10. dep. गूरयते etc. Adniti. Comedere. — (Rd. गूरी 26,45.) Cl. 4. dep. गूर्यते, जुगूरे etc. Part. गूर्ण Lædere, ferire. Ire. — Vd. गूर्ता अमृतस्य P. 8.2,61.

— अप. Ger. (णमुल्). अपगारमपगारं et अपगोरमपगोरं P. 6.1,53.

— अव. Invehi, adoriri, minari. c. dat. v. loc. न द्विजे ऽवगुरेत्, न ताडयेत् Mn. 4,169. ब्राह्मणायावगुर्य वधकाम्यया Mn. 4,165. अवगूर्य त्वब्दशतं, सहस्रमभिहत्य च नरकं प्रतिपद्यते Mn. 11,206.

— उद्. Ejicere, jaculari. उदगुरिषत द्रुमान् Bh. 15,34. उज्जुगूरे शैलं (ः: उत्क्षिप्तवान्) Bh.14,51. उद्गूर्णवाणो यः Bh. 8,89.

घुर्.

(Rd. 28,55.) Cl. 6. act. घुरति etc. Terrere, terribilem esse. (घोर). Sonare. (Terrorem clamore injicere, præ metu et dolore vociferari.) विभिन्ना जुघुरुर्घोरं Bh. 14,40.15,62. अघोरेषु महाघोरं

Digitized by Google

Bh. 15,99. जुगुरे धात्तिभिरवं Bh. 14,82. (Pass. imps. sed scol. शब्दं कृतवान्).

धूर्.

(Rd. घूरी 26,24.) Cl. 4. dep. घूर्यते, जुगूरे etc. Ferire, lædere. Senescere.

चर्.

(Rd. 15,51.) Cl. 1. act. चरति, चचार, चरिता, चरिष्यति, अचारीत्. — Ep. etiam dep. चरते etc. Inf. चर्तुं M. 3,10069.13529. (चरितुं M. 3,10068.) — Vd. Inf. चरितोः et चरध्यै P. 3.4,16.9. — 1) Ambulare, errare, incedere. क्षितावटसि, अन्तरीक्षे चरामि M. 1.3075. विन्ध्ये चेरुः Bh. 7.54.5,1. कथमेका चरिष्यति वने M. 3,2355. R. 1.9,26. चरे M. 1,8412. Trop. परिवादस्ते महाँल्लोके चरिष्यति R. 2.35,30. 2) Peragrare. सर्वं चरेद्ग्रामं Mn. 2,185. वसुधां Mn. 6,69. चरमाणः कृत्स्नं जगत् M. 3,12927. 3) Fluere, dimanare इष्यन्नर्णांसि चरध्यै Rv. 61.12. 4) Versari, vivere. विहाय कामान् यश्चरति Bhg. 2,71. सुखं चरति लोके ऽस्मिन् Mn. 2.163. M. 3,1736. चरेयाः सततं क्षमाशीलः M. 1,1731.3,1363. 5) In opere versari, agere, facere. त्वारभ्य चरामसि Rv. 57,4. स स्वामिनमवज्ञाय चरेच्च निरवग्रहः Hit. 2.94. व्रतमचारिषं Yv. 2,28. Mn. 2,187.11,87. ब्रह्मचर्यं Mn. 2, 219. भैक्षं Mn. 6,55. तपः M. 3,10068. चरमाणास्तपः M. 3,8504. धर्मं M. 1,3417. 3,16699 नाधर्मो विद्वद्भिश्चरितव्यः M. 1,7259. अधर्मं चरसे M. 2,2158. पापं चरामि M. 3,2982. Bhg 3,36. यद्देव्ये जने ऽभिद्रोहं चरामसि Vv. 89,5. एतैः संबन्धान् न चरेत् सह Mn. 2,40. विवादं Mn. 8,8. गिरामुपश्रुतिं चर (exaudi.) Rv. 10,3. c. 2. acc. नरेन्द्रं सत्यमेवं चराम R. 2.107,19. 6) Comedere. अग्नावग्निश्चरति प्रविष्टः (ɔ: हविर्भक्षयति) Yv. 5,4. गर्दभः सुखेन शस्यं चरति Hit. p. 81,15. Pabulari, pasci. दद्रुमुहेयं तस्य चरन्तमविदूरतः R. 1.41,26. (cfr. 1.) — Des. चिचरिषति. Int. चञ्चूर्यते, चञ्चुरीति, चञ्चूर्ति P 7.4,87.88. (भावगर्हायां P. 3.1,24.) 1) Circumerrare, turbas facere, turpiter agere. यानैश्चञ्चूर्यन्ते सर्वशः M. 1,7910. चञ्चूर्यन्ते ऽभितो लंकां (ɔ: गर्हितं चरन्ति) Bh. 18,25. प्राप्य चञ्चूर्यमाणासौ पतीयन्ती तं (ɔ: गर्हितमाचरन्ती) Bh. 4,19.

2) Peragrari. भिक्षार्थं चञ्चूर्यन्ते दिशोदिशः M.3,12850. — Caus. चारयति, अचीचरत्. 1) Ambulare, circumerrare facit. सर्वतो दृष्टिं चारयामास M. 3,1498. 2) Peragrari jubet. चारयामास पुरुषैर्विहारं मुनिः M. 3,10030. 3) Facere jubet. c. 2 acc. तद्दिनां चारयेत् व्रतं (ɔ: कारयेत्) Mn. 11,176.191. 4) Pabulari facit. श्रान्तान् हयान् पीतोदकानचारयत् R. 2.45.33. 5) Uxorem stuprum facere sinit. ते नारीश्चारयन्ति Mn. 8,362. — (Rd. 33,71.) Cl. 10. act. चारयति. 1) Dubitare. 2) Certiorem fieri, speculando comperire. चारयित्वा तमृषिमाश्रमादभिनिर्गतं R. 1.9.13.

— अति. Transgredi, offendere, violare. नातिचरे पतीन् मनसापि M. 3,15659. (Cfr. अभि.)

— अनु. 1) Secundum aliquid ire, sequi. ग्रामम् चचार M. 1,3889. पतिमन्वचरत् सा M.4.652. आपो अद्यान्वचारिषं (aquas hodie cultu prosecutus sum. Rosen.) Rv. 23,23. 2) Pererrare. लोकाननुचरन् सर्वान् M. 2,144. R. 1,59,19. तीर्थानि M. 3, 8485. ते कीर्तिर्लोकाननुचरिष्यति R. 2.85.13. 3) Agere, facere. अहन्यनुचरेद्देवं M. 3,1303. — Caus. Peragrari, perlustrari jubet. एवंविधान् देशान् चारैरनुचारयेत् Mn. 9.266.

— अन्तर्. Intermeare, in medio incedere. चन्द्रमाः सर्वभूतानामन्तश्चरति साक्षिवत् M. 3, 2984.

— अभि. 1) Transgredi, violare, perfide agere. पतिं या नाभिचरति Mn. 5,165.9,29. स्त्रीपुंसौ नाभिचरेतामितरेतरं Mn.9,102. मनसा वचसा नाभिचरामि M. 3,2208. 2) Fascinare, incantare. उत् कृत्यां किरामि Yv. 5,23. (ɔ: fascinationem शत्रुभिरभिचरद्भिः संपादितां Schol.) 3) Possidere. (?) मागधी वसोः पूर्वाभिचरिता R. 1.34,10.

- - व्यभि. Offendere, violare. ते मां व्यभिचरन्ति नित्यं M. 1,3234. Adulterio violare. भर्तारमपि जीवन्तमन्यान् व्यभिचरन्त्युत युगसहस्रान्ते (?) M. 3,12869.

— आ. 1) Adire, aggredi. अक्रोधा वपुर्भिराचरती अन्यान्या Rv. 62,8. 2) Frequentare, infestare. श्वापदाचरिते वने M. 3,2651. 3) Agere, facere. यद्यदाचरति श्रेष्ठः Bhg. 3,21. कुत्सितीकारं Mn. 10,105. धर्मं Mn. 10,53. Hit. 0,3. आचरितः पू-

Digitized by Google

वैरयं धर्मः M. 1,7259. वयसो वेषवाग्बुद्धिसानुरूप्यं Mn. 4,18.5,22. शौचमिष्टाचरध्वं M. 3,10637. विप्रियमाचरन् देवानां M. 3,2166.4,104. Mn. 5,156. प्रीतिं भार्यायां M. 3,8581. मृगयां मैथुनं M. 1,4585. आत्मनः श्रेयः Bhg. 16,22. श्रेय इहाचरस्व M. 3,1303. 4) Versari, vivere. मेधावी ऋतुवल्लौकिक आचरेत् Mn. 2,110. 5) Tractare, habere. विप्रान् शूद्रवत् Mn. 8,102. पुत्रमिवाचरति ः पुत्रीयति शिष्यं P. 3.1,10.

- - अध्या. Supersedere, supercubare. शय्यासने ऽध्याचरिते श्रेयसा Mn. 2,119.

- - उदा. Exire, oriri. समुद्रादुदाचरत् (सूर्यः) Vv. 55,7.

- - उपा. Ministrare, colere. विद्याधराधिपः सहानुगैरुपाचरति तत्र धनानामीश्वरं M. 2,408.

- - समुपा. Facere, studere. तं धर्मं M. 3, 10572.

- - समा. 1) Facere, peragere. यत् क्षेमं तत् समाचर M. 2,509.3,10259. कर्म Bhg. 3,9.19.26. कथमन्यत् समाचरे R. 2.101,23. कस्तत् कार्यं विग्रहेण समाचरेत् M. 1,7514. दासवर्गेण विवादं Mn. 4,180. प्रतिश्रवणसंभाषे Mn. 2,175. मौनं Hit. 2,22. यत्नं M. 3,869. Inde: 2) Studere. कामं, धनं, धर्मं समाचरेत् M. 3,1304. Mn. 10,101.

— उद्. 1. Intr. act. 1) Prodire, oriri, surgere. सूर्यं उच्चरन् Vv. 104,24.66,12. सौदामिनी उच्चरन्ती M. 3,10088. कुम्भपूरणभव उच्चचार निनादः Rgh. 9,74.(73).16,87. 2) Alvum dejicere. उच्चरेत् (ः मूत्रपुरीषोत्सर्गं कुर्यात्) Mn. 4,49. — 2. Trans. dep. P. 1.3,53. 1) Relinquere. पयः क्षीवा उदचरन्त Bh. 8,31. Naish. 5,48. Negligere, violare. धर्मं, गुरुवचनमुच्चरते P. 2) Proferre, proponere. प्रश्ना उच्चरिताः (?) M. 3,12466. — Caus. Emittere, proferre. गिरमुच्चारयन् M. 3,1691. वाणीं M. 1,7255. वाक्यं M. 3,10950. Recitare. वेदान् M. 3,13653.966. ओंकारः सम्यगुच्चारितस्तेन M. 3,8190. Pronunciare, enunciare (litteras.) मुखसहितनासिकयोच्चार्यमाणो ऽनुनासिकः स्यात् P. 1.1,8. schol.

- - व्युद्. 1) Violare, offendere adulterio conjugem. c. acc. ता व्युच्चरमाणाः पतीन् M. 1,4720. व्युच्चरन्त्याः पतिं, भार्यां व्युच्चरतः पातकं M. 1,4732-33. 2) Stuprum facere cum aliquo. c. instr. व्युच्चरन्त्यापि दासैः पशुभिरिव च M. 3,12868.

- - समुद्. Exire, proferri. वनं समुच्चरत्यतत्रिशिखं Bh. 2,24.

— उप. 1) Aggredi, incedere. युवोरुषा अनु श्रियमुपाचरत् Rv. 46,14. 2) Ministrare, colere. c. acc. भर्तारमुपाचरदुपायैः श्वेतकार्कियैः M. 1,1879. 4299. Ks. 1,61. उपचर्यः स्त्रिया देववत् पतिः Mn. 5,154. स्वयमुपचचारैनं सः R. 1.9,69. अश्वान् शास्त्रतः M. 3,2884. Trop. काममुपचरध्वे Vd. P. 3.4,9. न युक्तं (?) भवताहमनृतेनोपचरितुं M. 1,768. 3) Colere, honorare. तानुपाचरत् कृत्रिमसंविधाभिः Rgh. 14,17.5,62. Mn. 3,193. 4) Adjuvare, opitulari. तैरुपचर्यमाणा हन्युस्तान् M. 5,21. 5) Mederi, removere. उप नो दुरश्चर Vv. 46,2.

— उपरि. Odisse. पतिं द्विषन्त्याः Mn. 9,79. ः उपरिचरन्त्याः Kull.

— निस्. 1) Exire, egredi. न शक्नोति निश्चरितुं ततः M. 1,8235.8311. यतो निश्चरति मनः Bhg. 6,26.

- - विनिस्. Id. पावकार्चिषो वृक्षस्य विनिश्चेरुः कोटरेभ्यः प्रदह्यतः M. 2,2394.4,1322.

— परि. 1) Circumgredi. सभां पर्यचरत् M. 3, 2349.12922. 2) Colere, ministrare. c. acc. शूद्राः पर्यचरन् विशः M. 1,3977. पतिं M. 3,8581.13662. गुरुं Mn. 2,243. ब्राह्मणं M. 1,2767. भ्रातरं R. 2.40,25. रामस्य पादौ R. 2.60,6. गात्रसंवाहनैर्दितिं परिचचार R. 1.46,11.47,11. 3) Colere (arborem). आम्रं छित्त्वा निम्बं परिचरेत् R. 2.35,14. — Caus. Ministrari sibi ab aliquo jubet, aliquo servo uti. c. instr. आभिः परिचारयस्व K. U. 1,23.

— प्र. 1) Propagari, dimanari. तावद्रामायणकथा लोकेषु प्रचरिष्यति R. 1.2.39. 2) Peragere, facere. कर्मभिः प्रचरितैः Mn. 10,100. पुरा प्रचरितोरग्नीध्रीये होतव्यं Vd. P. 3.4,16.

— वि. 1) Ambulare, circumerrare. व्यचारीन्निरंकुशः Bh. 15,86. रात्रौ न विचरेयुर्ग्रामेषु Mn. 10,54. तीर्थेषु M. 3,15558. महारण्ये पद्भ्यां R. 2. 12,91.96,22. अपत्यहेतोर्विचरे M. 1,8442. ते विचरन्त्यर्थयः Rv. 36,3. सूर्य एको विचरति M. 3,17353. 2) Pervagari. वनानि विचरामि M. 3,7186. R. 1.

2,11.2.31,4. Rgh. 2,8. लोकान् R. 1.47,9. वनं व्यचरन्त समन्ततः M. 1,3931. 3) Versari, vivere. चण्डवत् M. 3,1866. Mn. 4,18. 4) Licentius evagari, versari. माता विचरन्ती Mn. 9,20. इन्द्रियाणां विचरतां विषयेषु Mn. 2,88. मा ते मनो विचारीत् Vv. 25,1. 5) Perire, interire. (?) यस्य चावो न विचरन्ति Rv. 51,1. (cujus (ɔ: Indræ), radiorum instar se diffundunt (opera). Rosen.) 6) Capere, præbere. अहिंसितां R. 2.43,2. 7) Comedere. हंसं विचरन्तमन्तिके (ɔ: भ्रमन्तं मृणालादिकं भुञ्जानं वा) Naish. 1,117. — Caus. 1) Ambulare, circumire jubet. (चारान्) समावर्येषु विचारयेत् M. 1,5605. — (Cl. 10.) 2) Reputare, pensitare. विचार्य पुनः पुनः M. 3,2345.1,4370. अविचारितं कर्म Inconsulte factum. Hit. p. 12,16. Excogitare. बुद्धिरत्र विचार्यतां R. 1.41,9. Examinare. विचार्य तस्य वृत्तं Mn. 8,187. Decernere, constituere. स नाप्नोति फलं तस्य परत्रेति विचारितं Mn. 11,28. Speculari, conspicere. विचार्य क्षपितुं R. 1.49,6. 3) Dubitare, cunctari, hæsitare. क्षिप्रं कुरु मा विचारय M. 1,6668. Mn. 3,114. न रामगमने विचारयितुमर्हसि R. 1.23,19.

- - प्रवि. Procedere, agere. नृपः स्वच्छन्दं °चरति Hit. 2,135. शुल्कमिव साधयन्तो मधुकरपुरुषाः प्रविचरन्ति Mrch. 206,7.

- - अनुसंवि. Peragrare, visitare. तीर्थाण्यनुसंविचेरुः M. 3,10288.

— सं. 1) Incedere, ambulare. संचरन्ती वने M. 1,3932.3,12923. Bh. 7,57.8,36. रक्षिणः संचरन्ति Mrch. 51,12. भवान् संचरते लोकान् प्रेक्षमाणः M. 2,271. 2) Vehi (equo etc.) dep. c. instr. अश्वेन, रथेन संचरति P. 1.3,54. यानैः Bh. 8,32. पद्भ्यां संचरमाणः Naish. 6,57. कुचित् यथा संचरते सुराणां Rgh. 13,19. 3) Pervagari. act. यथा लोकान् °चरेयं M. 3,12717. R. 1.47,6. Etiam dep. इमानि लोकद्वाराणि संचरते M. 2,2038. 3,925. — Caus. Coire, collidi facit. स वेतालेन सूत्रसंचारितबाहुभ्यां परिपीडितः Hit. p. 65,13. Circumerrare facit, circumducere. यूथानि संचार्य Çak. 91,15. Rgh. 6,8. Tradere. संचारयामास जरां पुत्रे M. 1,3169.

- - अनुसं. Pervagari. देशाननुसंचरामः M. 3,1368. पृथिवीमन्वसंचरत (metri causa.) M. 1,5515.

चित्र्.

(Rd. 35,63.) Cl. 10. act. चित्रयति et चित्रापयति Vp. etc. 1) (आलेख्यकरणं Atreya et Durga.) Pingere, colorare. चित्रित Gov. 1,2. 2) (अद्भुतदर्शनं). Portentum, miraculum videre. 3) (क्षणिकं, क्षणं, कदाचित्, दर्शनं). Interdum conspicere. राहुं लोकः (ɔ: कदाचित् पश्यति) Vp. — चित्रीयते denom. Mirari. s. Admirationem movere. (विस्मयते s. विस्मापयते) Sk. 161.a.13.

चुर्.

(Rd. 32,1.) Cl. 10. act. चोरयति, अचूचुरत्. (Etiam cl. 1. चोरति etc. Vp. et Abharana.) — Furari. यस्त्वाग्निं चोरयेद्गृहात् Mn. 8,333. अचूचुरच्चन्द्रमसो ऽभिरामतां (ɔ: प्राप्तवान्) Mgh. 1,16.

चूर्.

(Rd. चूरी 26,49.) Cl. 4. dep. चूर्यते, चुचूरे, चूरिता etc. Urere.

छिद्र्.

(Rd. 35,70.) Cl. 10. act. छिद्रयति (et छिद्रापयति Vp.) etc. 1) (रन्ध्रकरणं Dgd.) Perforare. 2) Aurem perforare. (?)

छुर्.

(Rd. 28,79.) Cl. 6. act. छुरति, चुच्छोर, छुरिता etc. Prec. छुर्यात् P. 8.2,79. Scindere, secare. Part. छुरित Fissus, pictus. शशिकिरणच्छुरितोदरजलधर Gov. 11,29. अलक्तच्छुरितं हृदयं Gov. 8,10.

— वि. Part. Pictus, unctus. मनःशिलाविच्छुरित Ks. 1,56.

जूर्.

(Rd. जूरी 26,47.) Cl. 4. dep. जूर्यते, जुजूरे etc. Ved. act. — 1) Senescere. पतिं जूर्यन्त्या अदत्तं Rv. 117,7. Trop. Obliterari. न वां जूर्यन्ति पूर्व्या कृतानि Rv. 117,4. 2) Morosum esse, irasci. भर्त्रे नखेभ्यश्च चिरं जुजूरे Bh. 11,8. 3) Lædere, interficere. — Cfr. जॄ.

ज्वर्.

(Rd. 19,14.) Cl. 1. act. ज्वरति, जज्वार, ज्वरिता, ज्वरिष्यति, अज्वारीत्. Part. जूर्ण P. 6.4,20. —

Digitized by Google

Des. सिस्वरिषति. Int. सास्वर्यते, सास्वूर्ति (P.6.4,20.) Caus. स्वरयति, असिस्वरत्. — Ægrotare, ægrotum esse.

— सं. Contristari, moerere. न संस्वरेन्नापि हृष्येत् M. 1,3564.2,1695.3,13743.

तंत्र्.

(Rd. तत्रि 33,5.) Cl. 10. dep. तन्त्रयते etc. Familiam sustentare, alere. प्रजाः प्रजाः स्वा इव तन्त्रयित्वा Çak. 91,13.

तीर्.

(Rd. 35,58.) Cl. 10. act. तीरयति etc. Transigere negotium. यत्तीरितं, न तद्भूयो निवर्तयेत् Mn. 9,233.

तूर्.

(Rd. तूरी 26,23.) Cl. 4. dep. तूर्यते, तुतूरे, तूरिता etc. तूर्ण. 1) Festinare, properare. cfr. त्वर्. 2) Ferire, occidere.

त्वर्, (तुर्.)

(Rd. ञित्वरा 19,13.) Cl. 1. dep. त्वरते, तत्वरे, त्वरिता; etc. Part. तूर्ण et त्वरित P. 7.2,28. Bh. 9,20. Ep. etiam act. Ved. cl. 3. act. (Rd. तुर 25,21.) तुतोर्ति, तुतूर्तः, तुतुरति etc. cfr. P. 6. 4,20.21. — Festinare, properare. तत् त्वरतां भवती Çak. 88,14. Bh. 14,75. M. 3,2824. त्वरमाण M. 1, 5940.3,2870. R. 2.5,7. त्वरमाणस्तं M.3,1868. भर्तुरन्वेषणे त्वर M. 3,16651. R. 1.52,24. यस्य त्वरते बुद्धिर्मरणाय M. 2,1559. निहन्तुमत्वरिष्टारीन् Bh. 15,46. Rgh. 19,38. द्रष्टुं तान् त्वरन्ति M. 1,7539. त्वरित c. vi præsentis. Properans, festinans. (P. 3.2,187.) R. 1.42,23. M. 1,6120. — Vd. तीरयाणः Nigh. 4,2. Festinans. (૦: तूर्णयानः Nir. 5,15. तूरीयति ૦: गतिकर्मा Nigh. 2,14. — Des. तित्वरिषति. Int. तात्वर्यते, तोतूर्ति (P. 6.4,20.) Caus. त्वरयति, अतत्वरत्. Festinare facit, ad festinandum incitare. दूता वैवस्वतस्य त्वरयन्ति मां R. 2.64,63.77,26. त्वरयस्व तं R.2.14.40. त्वरयन् M.1,5301. अतत्वरत्तान् योद्धुं Bh.15,60. Pass. त्वर्यमाणो बहुशस्तेन M. 3,2782.

— अति. Valde festinare. अतित्वरन् R. 2. 19,16.

— प्र. Vd. Part. प्रतूर्त. Celer. प्रतूर्तवाजिन् P. 8.2,61.

— सं. Festinare. संत्वरस्व R.2.30,43.— Caus. Festinare facit. त्वं प्रापयाशु मां रामं प्राणाः संत्वरयन्ति मां R. 2.59,23.

त्सर्.

(Rd. 15,46.) Cl. 1. act. त्सरति, तत्सार P. 6. 4,121. त्सरिता, त्सरिष्यति, अत्सारीत् P. 7.2,2. Fraudulenter procedere. त्सरति ૦: गतिकर्मा Nigh. 2,14.

— अव. Aufugere. अवत्सरत् पृशन्यः Rv. 71,5.

अवधीर्.

(Rd. 35,84.I.) Cl. 10. act. अवधीरयति, aor. आववधीरत् Vp. Despicere, contemnere, spernere. हितवचनमवधीर्य Hit. p. 42,11. अवधीरित Hit. p. 22,3.48,2.60,11.

धूर्.

(Rd. धूरी 26,44.) Cl. 4. dep. धूर्यते, दुधूरे etc. Ferire, lædere. Ire.

धोर्.

(Rd. धोॠ 15,45.) Cl. 1. act. धोरति, दुधोर, धोरिता. Caus. aor. अदुधोरत. (गतौ चातुर्ये) Ire calere.

पार् vide पॄ Caus.

पुर्.

(Rd. 28,56.) Cl. 6. act. पुरति etc. Præcedere, anteire.

पूर् vide पॄ.

बभ्र् vide वभ्र्.

मंत्र्.

(Rd. मत्रि 33,6.) Cl. 10. dep. मन्त्रयते etc. (et cl. 1 act. मन्त्रति?) Ep. etiam act. et pot. मन्त्रयीत M. 1,5611.3,11309. — 1) Consiliari, consilium habere, consultare. c. instr. v. सह et instr. मन्त्रयामास मन्त्रिभिः R.1.34,36. अमन्त्रयत राजभिः M. 2,1412.3,15221. मन्त्रयेत् सह मन्त्रिभिः Mn.7,146.M.3,11309. 1,5718.7652. 2) Consilium capere, deliberare. मन्त्रममन्त्रयन् M. 1,5569.2,163.2396. छद्मपूतं M. 1,146. मन्त्रयध्वं हितं मम M.3,290. R. 2.16,15. मन्त्रयामो यद्धितं M. 3,15222. मन्त्रयामास रहस्यानि M. 1,8074.

— अनु. 1) Valedicere. अनुमन्त्रितास्तेन प्रजाः M. 3,39. 2) Incantare, magico carmine aliquid

Digitized by Google

consecrare, efficax, validum reddere. चक्रमनुमन्त्य M. 3,879.16381. अस्त्रमनुमन्त्रितं M. 3,1647.

— अभि. Incantare. (cfr. अनु.) यूपमभिमन्त्रयते Kat. S. Yv. 5,12.13. अस्त्रमभिमन्त्य M. 1,8248. 3,683. R. 2.96,44. फलं हृदयेनाभिमन्त्य M. 2,705. स्वस्त्ययनं मंगलैरभिमन्त्रितं R. 1.24,2.

— आ. 1) Compellare, alloqui. श्रूयतामिति चामन्त्याब्रवीत् R. 1.1,8. आमन्त्रयेत मन्त्रिणो गच्छेत लंकां Bh. 19,7.9,98. 2) Salutare. आमन्त्य तानुवाच M.3,2243.16172. 3) Valedicere. आमन्त्य तं जगाम M. 3,2295.1,8066.2,40. गच्छाम्यामन्त्रयित्वा त्वां M. 3, 1737. आमन्त्रयामि तान् M. 2,2560.3,16736. 4) Advocare, invitare. आमन्त्रयध्वं तान् सर्वानानयत M. 2,1244. आमन्त्रित Mn. 3,191. 5) Interrogare. ये मामामन्त्रयिष्यन्ति तेभ्यः प्रवक्ष्यामि M. 4,64.

- - समा. Compellare, alloqui. तं समामन्त्य निवर्तस्वेति M. 2,42.

— उप. Compellare. तेनोपमन्त्यमाणा M. 4,531. Invitare. R. 1.46,12. ed. Srir.

— नि. Advocare, invitare. निमन्त्रयस्व नृपतीन् R. 1.12,18.52,18. Mn. 3,187. M. 1,2941. Rgh. 11,34. (32). निमन्त्रय विप्रान् M. 3,15305. भरतमातिथ्येन न्यमन्त्रयत् R. 2.91,1.

- - उपनि. 1) Invitare. ब्राह्मणो धनेनोपनिमन्त्यतां M. 1,4224. 2) Consecrare, inaugurare. संभाराः संभ्रियन्तां रामस्योपनिमन्त्यतां M. 3,15959.

- - संनि. Invitare. संनिमन्त्रयामास महीपालान् M. 3,2112.

— सं. Consilium habere. मन्त्रिभिः सह समन्त्य R. 1.8,3. Deliberare. इदं सह संमन्त्य मन्त्रिभिः Mn. 7,216. Compellare, salutare. पूर्वमेव संमन्त्य द्रोणमब्रवीत् M. 1,5451.2,898.

मभ्र्.

(Rd. 15,50.) Cl. 1. act. मभति etc. Ire.

मिश्र (मिस्र).

(Rd. 35,67.) Cl. 10. act. मिश्रयति et मिश्रापयति Vp. (संयोजनं Dgd.) Miscere. उपांशुसवनेन (दधिसोमं) मिश्रयति Kat.S.Yv. 8,5. लाक्षया मृत्तिकां M.1,5724. तं पेषयित्वाभस्यमिश्रयन् M. 1,3223. शाका यवनमिश्रिताः R. 1.54,20. Trop. वाचं न मिश्रयति महद्योभिः Çak. 24,1. (Cfr. P. 3.1,21.)

— वि. Permiscere. वायुभूतः स वस्त्राणि सर्वाणि व्यमिश्रयत् M. 1,3282.

मुर्.

(Rd. 28,53.) Cl. 6. act. मुरति etc. Circumdare, vestire.

मूत्र.

(Rd. 35,55.) Cl. 10. act. मूत्रयति et मूत्रापयति Vp. Int. मोमूत्र्यते P. 3.1,22.n. Mingere.

— अव. Mingere in aliq. अवमूत्रयन् Mn. 8,282.

यंत्र्.

(Rd. यत्रि 32,3.) Cl. 10. act. यन्त्रयति etc. (et cl. 1. यन्त्रति). Obstringere, coercere. पितृवचनयन्त्रिताः R. 1.40,17. स्नेहकारुण्ययन्त्रित M. 3,33. (Abharana radicem यत्र् scribit.)

— उप. Sollicitare. (ad stuprum.) सा चेत् प्रदुष्येत् सदृशेनोपयन्त्रिता Mn. 11,177

वर् vide वृ Caus.

वभ्र् s. बभ्र्.

(Rd. 15,49.) Cl. 1. act. वभ्रति, ववभ्र, वभ्रिता, अवभ्रीत् P. 7.2,2. etc. बभ्रति etc. Ire, errare. वयमन्धा इव बभ्रामः Hit. p. 82,13.

वीर.

(Rd. 35,49.) Cl. 10. dep. वीरयते etc. Fortem esse, fortitudinem ostendere. तदवीरयेथां समुद्रे यद्गुह्यभुज्युं Rv. 116,5. Huc referendum est: वीउयेतां ɔ: दृढीकुरुतं Yv. 6,35.

शार vide सार.

शूर् (सूर्.)

(Rd. शूरी, षूरी 26,48.) Cl. 4. dep. शूर्यते, शुशूरे. Vp. etiam सूर्यते etc. — 1) Lædere, occidere. 2) Firmum, immobilem esse v. reddere. — (Rd. शूर 35,48.) Cl. 10. dep. शूरयते etc. Fortem esse, fortitudinem ostendere.

श्वभ्र्.

(Rd. 32,79.) Cl. 10. act. श्वभ्रयति etc. 1) Ire. 2) In miseria vivere. 3) Frangere, perforare. (रन्ध्रकरणं) Vp. (Maitreya et Katantra hanc radicem omittunt.)

Digitized by Google

सत्र.

(Rd. 35,52.) Cl. 10. dep. सत्रयते et सत्रापयते Vp. 1) (निर्वाहक्रिया Bhattamalla. विस्तारः Govinda) Absolvere, exequi. e.g. प्रतिज्ञां. s. Extendere. 2) Colligare, conjungere. Vp.

सार, शार.

(Rd. 35.16,) Cl. 10. act. सारयति, शारयति etc. Debilem, infirmum esse. (cfr. शॄ).

सुर्.

(Rd. षुर s. सुर 28,50.) Cl. 6. act. सुरति, सुषोर, सोरिता. असोरीत् P. 7.2,2. etc. 1) Dominum esse. dominari. 2) Lucere, fulgere. — Cl. 10. vide स्वर.

सूर् vide शूर्.

सूत्र.

(Rd. 35,54.) Cl. 10. act. सूत्रयति et सूत्रापयति Vp. Int. सोसूत्र्यते P. 3,1,22.n. 1) (ग्रन्थनं s. विमोचनं ०: मोचताभावः) Serere, redimire. सूत्रेण हस्तं Dgd. 2) Solvere, relaxare.

स्फुर् (स्फर्)

(Rd. 28,95.) Cl. 6. act. स्फुरति, पुस्फोर, स्फुरिता, स्फुरिष्यति, स्फूर्यात् P. 8.2,77. अस्फोरीत्. (Alii स्फरति etc. cfr. Caus.) — 1) Micare, tremulum, crispantem esse, vibrari. स्फुरद्धनुः M. 1,7022. स्फुरदतिमुक्तलता Gov. 1,33. शिरः स्फुरत् Bh. 14,34. स्फुरदोष्ठी M. 3,1867. Gov. 10,2. स्फुरिताधर Ks. 3,9. पुस्फुरुर्वृषभाः परं Bh. 14,6. सिंहं पुरः स्फुरन्तीमिव Hit. 2,59. 2) Prurire. पुस्फोर बाहुः Bh. 1,27. Rgh. 12,90. अवामैः पस्फुरे देहैः (Pass. imps.) Bh. 14,14. सव्यं नेत्रं स्फुरति Mrch. 274,3. 3) Micare, corruscare, fulgere. स्फुरतु कुचकुम्भयोरुपरि मणिमञ्जरी Gov. 10,6. विवस्वन्तमधः स्फुरन्तं Bh. 3,24. Rgh. 7. 64(61). व्योम्ना स्फुरितमुडुभिः (Pass. imps.) Nalod. 2,50. 4) Emicare, erumpere, proserpere. ऊर्ध्वस्फुरद्रत्नगभस्तिः Bh. 1,6. प्रदोषे स्फुरति Gov. 11,1. 5) Conterere, destruere. कदा मर्तमराधसं स्फुरत् Rv.84,8. स्फुरति (०: वधकर्मा) Nigh. 2,19. — Des. पुस्फुरिषति. Int. पोस्फुर्यते, पोस्फोर्ति. Caus. स्फोरयति et स्फारयति P. 6.1,54. अपुस्फुरत् et अपुस्फरत् (?). Micare facit, crispare, vibrare. धनुरपुस्फुरद्गुरु Bh. 15,89.

— निस्फुरति et निष्फुरति, निःस्फुरति et निःष्फुरति etc. P. 8.3,76.

— प्र. Micare, tremulum esse, tremere. यदेमि प्रस्फुरन्निव (०: त्वद्भयाद्वेपमानः) Vv. 89,2. प्रस्फुरमाणोष्ठः M. 3,1941. R. 2.96,42. रोषात् प्रस्फुरिताधरः M. 3,11498.

— वि. (विस्फुरति et विष्फुरति etc. P. 8. 3,76.) 1) Tremere. मुखेन विस्फुर्य M. 3,15639. विस्फुरन् (०: कोपाद्धर्षाद्वा कम्पमानः) Bh. 9,75. 2) Reniti, resistere. निगृह्य तं बलाद्विस्फुरन्तं M. 1,6001. 6288.8173 — Caus. 1) Micare facit, vibrare. (Tendere arcum.) विस्फारयन् धनुः M. 1,6142. Bh. 14,77. विष्फारयन् M. 4,2022.1852. Pass. विस्फार्यते धनुः M. 4,1918. 2) Corruscare, fulgere facit. क्रोधविस्फारितेक्षणः M. 3,404. R. 1.54,19.2.22,1.

स्वर (सुर).

(Rd. 35,11.) Cl. 10. act. स्वरयति, (सुरयति) etc. Reprehendere, vituperare.

Digitized by Google

ल

अल्.

(Rd. 15,8.) Cl. 1. act. अलति, आल, अलिता, अलिष्यति, आलीत्. Et med. secundum Ktram et Vopadevam. अलते etc. 1) Ornare. 2) (सामर्थ्ये Dgd.) Sufficere, valere. 3) (निवारणे Dgd.) Arcere, prohibere.

इल्.

(Rd. 28,65.) Cl. 6. act. इलति, इयेल, एलिता, एलिष्यति, ऐलीत् etc. 1) Dormire. 2) Projicere. 3) Ire. — (Rd. 32,118.) Cl. 10. act. एलयति, ऐलिलत्. Mittere, jacere. Ved. काममैलयीत् pro ऐलिलत् P. 3.1,51.7.2,5.

कल्.

(Rd. 14,26.) Cl. 1. dep. कलते, चकले etc. Sonare. Numerare. — Cl. 10. act. 1. कालयति. 1) (Rd. 32,65.) Iacere, projicere. 2) Rapere, abripere. गवां सहस्राणि त्रिगर्ताः कालयन्ति ते M. 4,1007.1158. स विजित्य गृहीत्वा च नृपतीन् दाक्षिणात्यानकालयत् M. 1,4690. गावः कुरुभिः काल्यन्ते नः M. 4,1203.1,6670.3,10768. 3) Numerare. बालवत्साश्च या गावः कालयामास ता अपि M. 3,14853. 4) (Rd. काल 35,28. ?) Tempus computare. 5) Ire. कालयति (गतौ) Nigh. 2,14. — 2. कलयति. 1) (Rd. 35,13.) Ire. 2) Numerare. 3) Numeros, rythmum servare, modulari. कालः कलयतामहं Bhg. 10,30. विहगाः कलयन्त्यनेकलयं Mgh. 4,36. 4) Putare, æstimare, habere. कलयेदमानमनसं मां Mgh. 9,58. कलयामि मणिभूषणं बहुदूषणं Gov. 7,7. गरलमिव कलयति मलयसमीरं Gov. 4,2. 5) Animadvertere, videre. यदैनां छायाद्वितीयां कलयांचकार Naish. 3,12. 6) Tenere, gestare. म्लेच्छनिवहनिधने कलयसि करवालं Gov. 1,14.16.17. कलय वलयश्रेणीं पाणौ Gov. 12,26. 7) Facere, efficere. मरकतसकलकलितधौतलिपिः (०: निर्मित) Gov. 8,4. मधुपकुलकलितरावः Gov. 11,19. 8) कलयति denom. ०: कलिं गृह्णाति P.3.1,21.

— आ. Cl. 10. आकल°. Suspicari, putare. भयहेतुमाकलय्य Hit. p. 38,10. खिन्नमासूयया हृदयं तवाकलयामि Gov. 3,7. 2) Commovere, agitare. मारुताकलिता (?) द्रुमाः M. 1,2853. 3) Ligare, nectere. सुवर्णसूत्राकलिताधराम्बरं Mgh. 1,6. जघनस्थलोपरिसरे रशनाकलापकगुणेन मकरध्वजद्विरदमाकलयत् Mgh. 9,45. Prehendere, capere. Mgh. 3,73.7,21.

— परि. Cl. 10. परिकाल°. Rapere, venari. ते तरक्षून् महिषान् समन्तात् पर्यकालयन् M. 3,14858. — परिकल°. Putare, æstimare. Mgh. 8,9. Animadvertere, videre. Naish. 2,65.

— प्र. Cl. 10. प्रकाल°. 1) Rapere, abripere. प्रकाल्यमानो रक्षसा M. 3,10778. 2) Ferire. आरुह्य महीप्ररोहं प्रकालयन् स पार्थिवौघान् अन्तकः प्राणभृतो यथा M. 1,7178. 3) Computare, monstrare. प्रकालयेद्दिशः सर्वाः प्रतोदेनेव सारथिः M. 2,1952.

— सं. Cl. 10. संकाल° Ferire, occidere. तानेकः संकालयिष्यामि वज्रपाणिरिवासुरान् M.4,1961.

Digitized by Google

कल्ल्.

(Rd. 14,27.) Cl. 1. dep. कल्लते, चकल्ले etc. Indistinctum sonum edere. Sonare. Silere.

किल्.

(Rd. 28,61.) Cl. 6. act. किलति, चिकेल, केलिता etc. Albere. s. Frigere. Ludere. — (Rd. 32,64.) Cl. 10. act. केलयति Projicere, jacere.

कील्.

(Rd. 15,17.) Cl. 1. act. कीलति, चिकील etc. Ligare, fibulare acu, perfodere. हृदयमसमशरकीलितं Gov. 7,4.12,13.

कुमाल vide कुमार.

कुल्.

(Rd. 20,12.) Cl. 1. act. कोलति, चुकोल etc. 1) (संघातः) Colligere, coacervare. 2) (संतानः ः: विजातीयैरनवच्छिन्नः प्रवाहः) Continue, non interrupte procedere. 3) (बन्धुशब्देन तद्व्यापारः संबन्धो ऽभिधीयते) Affinem esse. 4) Numerare.

— आ. Part. आकुलित Perturbatus. शोकेन R. 2.98,11.

- - व्या. Part. व्याकुलित Id. R. 2.64,2.

कूल्.

(Rd. 15,18.) Cl. 1. act. कूलति, चुकूल etc. Arcere, defendere. अनुकूल Obsequens. प्रतिकूल repugnans, contumax. Inde denom. अप्रतिकूलयन् R 2.52,70.

केल्.

(Rd. केलृ 15,30.) Cl. 1. act. केलति, चिकेल etc. Caus. aor. अचिकेलत् Vacillare, lascivire. Ire. Cfr. क्ष्वेल्.

क्वेल् vide क्ष्वेल्.

1. क्षल्.

(Rd. 20,21.) Cl. 1. act. क्षलति etc. Vacillare. Colligere. Vp. Cfr. क्षर्.

2. क्षल्.

(Rd. 32,57.) Cl. 10. act. क्षालयति, अचिक्षलत्. Alluere, abluere. क्षालयन्नपि वृक्षांघ्रीन् नदीवेगो निकृन्तति Hit. 4,59. क्षते रवेः क्षालयितुं क्षमेत कः क्षपातमस्काण्डमलीमसं नभः Mgh. 1,38.

— प्र. Abluere. पादौ प्रक्षालयतु Mrch. 94,14. गात्राणि प्रक्षाल्य सलिलेन M. 4,505.3,2390. हस्तौ, पादौ, मुखं प्रक्षाल्य Mn.3,264. M.1,2984.3,2944. Trop. अयशस्तेषामनुप्रश्नेण प्रक्षालयात्मनः M. 1,7510.

- - अभिप्र. Id. Urv. 83,6.

— वि. Id. विक्षालित Rgh. 5,44.

क्ष्मील्.

(Rd. 15,13.) Cl. 1. act. क्ष्मीलति, चिक्ष्मील etc. (पक्ष्मभिश्चक्षुषामावरणं) Nictare oculis.

क्ष्वेल् s. क्वेल्.

(Rd. क्ष्वेलृ s. क्वेलृ 15,32.) Cl. 1. act. क्ष्वेलति s. क्वेलति etc. Vacillare, lascivire. Ire. cfr. केल् et खेल्.

खल्.

(Rd. 15,38.) Cl. 1. act. खलति, चखाल etc. Colligere. Vacillare. Cfr. स्खल्.

खेल्.

(Rd. खेलृ 15,31.) Cl. 1. act. खेलति etc. Vacillare, lascivire. खेलदनंगः Gov. 1,25. Ire.

खोल् vide खोर्.

गल्.

(Rd. 15,39.) Cl. 1. act. गलति, जगाल, अगालीत् 1) Comedere. (cfr. गॄ.) 2) Labi, decidere, fluere. (cfr. गड्). प्रतोदा जगलुः (sc. हस्तेभ्यः) Bh. 14,99. मुषलाद्यगलत्ततः (ः: निर्गतवत्) Bh. 17,87. गलन्ती रसना Rgh. 7,10. Trop. विपक्षे गलितादरौ Bh. 5,43. गलितवयाः senex. Rgh. 3,70. — (Rd. 33,26.) Cl. 10. dep. गालयते etc. Labi, decidere, fluere.

— अव. Decidere, labi. वलयमवागलत् करग्रात् Mgh. 8,34.

- - पर्या. Id. पक्ष्मान्तपर्यागलदच्छबिन्दुः Bh.2,4.

- - समा. Id. शैलराट् ॰गलितपादपः M.1,1409.

— निस्. Id. निर्गलिताम्बुगर्भः शरद्घनः Rgh. 5,17.

— वि. Id. विगलितवसनं Gov. 5,13. विगलन्मानः Bh. 8,40.

चल्.

(Rd. 20,2.) Cl. 1. act. चलति, चचाल, चलिता, चलिष्यति, अचालीत्. Interdum dep. चलते etc. 1) Titubare, vacillare. शोकेनाविष्टश्चचाल R. 1. 21,21. चचाल वसुन्धरा M. 2,1589. R. 2.41,18. Bh. 14,76. सपक्षो ऽद्रिरिवाचालीत् Bh. 15,24. छिन्ना-

श्चेलुः क्षणं भुक्ताः Bh. 14,40.6,84. 2) Elabi, dimoveri, abire. चलेद्धिमवान् स्थानात् M. 2,2548. न चचाल ततो देशात् M. 1,6546. स्वधर्मान्न चलन्ति Mn. 7,15. M. 1,2910. Bhg. 6,21.37. न धर्माच्चलते बुद्धिः M. 2,2629. दृष्टिस्तत्र सक्ता न चचाल M. 3,2199. 3) Procedere, adire. चलत्येकेन पादेन तिष्ठत्येकेन बुद्धिमान् Hit. 1,97. प्रहृष्टमना मृगान्तिकं चलितः Hit. p. 43,19.49,2. Gov. 1,1. 4) Cl. 6. act. (Rd.28,61.) चलति etc. Ludere, jocari. — Des. चिचलिषति. Int. चाचल्यते, चाचलीति. — Caus. 1. चलयति. (Rd. 19,51.) Concutere, commovere. तरूंश्चलयन् शनैः Bh. 8,60. 2. चालयति. 1) Id. चालयन् वसुधां M. 1,3727. न चाशकच्चालयितुं स पुच्छं कपेः M. 3, 11185. मा शिरश्चालयति Mrch. 228,13. चालयते शीर्षं R. 1.41,15. गोपालो दण्डेन पशुगणान् चालयन् M. 1,5473. 2) Dimovere. एनं चालयामास धैर्यात् M. 3,1504. — (Rd. 32,68.) Cl. 10. act. चालयति Nutrire, sustentare. Cfr. बल्.

— उद्. Exire. Rgh. 2,6.11,50.(51.)

— प्र. 1) Vacillare, commoveri. रोषात् प्रचलितो नृपतिसागरः M. 2,1420. 2) Decidere, dimoveri. प्रचचालासनात् R. 1.18,23. ed. Srir. प्रचलन्ति धर्मात् M. 3,11249. 3) Procedere. काश्मीरं प्रचलितः Hit. p. 46,14.60,7.

— वि. Vacillare. व्यचालीदम्भसां पतिः Bh. 15,70. मत्सत्यं विचलेद्यदि M. 2,2548. Dimoveri, declinare. न सत्याद्विचलिष्यामि M. 1,7774. Mn. 7,28. दृष्टिर्विचलिता Mrch. 279,16. Dimovere. न शक्तो ऽस्मि पदाद्विचलितुं पदं M. 3,2614.12167. — Caus. Labefactare, commovere. विचालयेयुः शैलेन्द्रान् R. 1.16,23. यस्मिन् स्थितो न दुःखेन विचाल्यते Bhg. 6,22.14,23. M. 1,6155. तं धर्मं न विचालयेत् Mn. 7,13.12,110. व्यवहारं Mn. 8,167. तान् मन्दान् Bhg. 3,29. Dimovere. निश्चयान्न विचाल्यते M. 3,15141.

- - प्रवि. Dimovere. न्याय्यात् पथः प्रविचलन्ति पदं न धीराः Bhartr. 2,81.

— सं. Titubare. संचचाल वृकोदरः M. 1, 5473. — Caus. Commovere. संचालयामि Çak. 57,7.

चिल्.

(Rd. 28,63.) Cl. 6. act. चिलति, चिचेल etc. Vestire.

चिल्ल्.

(Rd. 15,26.) Cl. 1. act. चिल्लति etc. Solvi, relaxari. Conjicere, opinari. Lascivire.

चुल्.

(Rd. 32,62.) Cl. 10. act. चोलयति etc. Tollere, erigere. Submergere. Cfr. बुल्.

चुल्ल्.

(Rd. 15,24.) Cl. 1. act. चुल्लति etc. Conjicere, opinari. Lascivire. Cfr. चुड्.

चेल्, चेल्ल्.

(Rd. चेल्, चेल्ल् 15,29.) Cl. 1 act. चेलति, चेल्लति etc. Vacillare. Ire. Cfr. केल्.

छल्.

Verb. denom. छलयति etc. Fallere, decipere. शिरीषप्रसवावतंसाश्छलयन्ति मीनान् Rgh. 16,61. निशीथे ऽभ्येत्य चाकस्मादस्मान् स छलयिष्यति M. 3,15560. छद्मना छलितो ऽस्मि R. 2.34,36.

जल्.

(Rd.20,3.) Cl. 1. act. जलति, जजाल etc. (जडत्वं) Mdh.) Frigidum esse. Stupidum esse. (तैक्ष्ण्यं Cod. 154. अतैक्ष्ण्यं Cod. 532. Xirasvami.) Acutum. s. Hebetem esse. (धान्यं धनस्य भावः समृद्धिः Dgd.) Divitem esse. जलति धनी ०: समृद्धः स्यात् Dgd. (seu धीयत आच्छाद्यते ऽनेनेति धानं तस्य भावो धान्यमाच्छादनक्रिया) Tegere, operire. जलति जालेन मत्स्यान् जालिकः Govindabhatta.) — (Rd. 32,10.) Cl. 10. act. जालयति etc. Tegere, operire. Cfr. लज्.

जुल्.

(Rd. 32,104.) Cl. 10. act. जोलयति etc. (चूर्णीकरणं Dgd.) Conterere. Vp.

ज्वल्.

(Rd. 20,1.) Cl. 1. act. ज्वलति, जज्वाल, ज्वलिता, ज्वलिष्यति, अज्वालीत् P. 7.2.2. Interdum dep. ज्वलते etc. 1) Ardere, lucere. अग्निर्ज्वलन् Bh. 6,22. अग्निर्ज्वलते M. 1,3687. गिरावज्वालिषू रात्रौ महौषध्यः Bh. 15,106. Trop. रोषाज्ज्वलन्निव M. 1,6030. नागा ज्वलितास्याः M. 3,1719. जज्वाल लोकस्थितये राजा Bh. 1,4. 2) Vacillare. Vp. — Des. जिज्वलिषति. Int. जाज्वल्यते, जाज्वलीति (P. 3.1,22.) Valde ardere, lucere. गगनं जा-

Digitized by Google

ज्वल्यमानं तेजोभिः M. 3,12913. जाज्वल्यमाना वपुषा M. 1,3890. कोपेन M. 4,738. अस्त्रं जाज्वलत् M. 3,1659. R. 1.60,30. — Caus. ज्वालयति et ज्वलयति (præpositionibus præfixis °ज्वलयति tantum. (Rd. 19,43.67.) Apud epicos °ज्वालयति). — Accendere. ज्वलयित्वा हुतवाहं R. 2.52,99.

— उद् Ved. उज्ज्वलिति ः उज्ज्वलति P. 7.2,34.

— प्र. Exardescere, ardere incipere. प्रजज्वाल हव्यवाहनः M. 2,1135.3,2934. अग्निः प्रज्वलते M. 2,1132.3,1842. वृक्ष आशीविषविषोपेतः प्रजज्वाल M. 1,1770. Trop. रणांगाणि प्रजज्वलुः Bh. 14,98. प्रजज्वालेव मन्युना M. 3,2397. R. 1.12,105. — Caus. Accendere. दीपं प्रज्वाल्य Hit. p. 78,6. ed. Srir.

- - संप्र. Exardescere. पावक कामं संप्रज्वल M. 1,8206.

- - अभिवि. Ardere. वक्त्राण्यभिविज्वलन्ति Bhg. 11,28.

— सं. Caus. Accendere. अग्निं संज्वाल्य M. 3,16882.

टल्, ट्वल्.

(Rd. 20,4.) Cl. 1. act. टलति, टटाल, अटालीत्. ट्वलति, टट्वाल, अट्वालीत् etc. Confundi, perturbari.

तल्.

(Rd. 32,52.) Cl. 10. act. तालयति, अतीतलत्. Et cl. 1. act. तलति etc. auctore Vp. — Condere, fundare.

1. तिल्.

(Rd. 28,62.32,67.) Cl. 6. act. तिलति, तितेल, तेलिता etc. Et cl. 10. act. तेलयति, अतीतिलत्. (स्निग्धीभावः Dgd.) Ungi, madere.

2. तिल् s. तिल्ल्.

(Rd. 15,27.) Cl. 1. act. तेलति s. तिल्लति etc. Ire.

तुल्.

(Rd. 32,59.) Cl. 1. act. तोलयति, अतूतुलत्. Et cl. 1. act. तोलति etc. Vp. — Tollere, sursum ejicere. धनुस्तोलयिष्यामि पाणिना R. ed. Srir. 1. 54,15.28,42. पृथिवी तोलयिष्यते (Pass. ः ऊर्ध्वं क्षिप्यते) Bh. 16,16. — Denom. तुलयति, अतुतुलत् Ponderare, pendere. उत्कृत्य स्वयं मांसं तुलयामास कपोतेन समं M. 3,10588.

तूल्.

(Rd, 15,20.) Cl. 1. act. तूलति, तुतूल etc. s. Cl. 10. act. तूलयति etc. Vp. — (इयत्तापरिच्छेदः) Ponderare. तूलयति काञ्चनं बणिक् Dgd. — अनुतूलयति ः तूलेनानुकुष्णाति P. 3.1,25. — (Rd. 33,16.) Cl. 10. dep. तूलयते Implere. Vp. cfr. तूण्.

दल्

(Rd. 15,41.) Cl. 1. act. दलति, ददाल, दलिता etc. Findi, perforari. ददाल भूः Bh. 14,20.99. अदालिषुः शिला देहे Bh. 15,38. दलति सा हृदि विरहभरेण Gov. 7,35. — Caus. दलयति s. दालयति (Rd. 19,57.) et cl. 10. act. (Rd. 33,78.) दालयति. Findere. मुष्टिनादालयत्तस्य मूर्द्धानं Bh. 17,78.

— वि. Diffindi. त्वदिषुभिर्व्यदलिष्यदङ्गोऽपि Naish. 4,88.

दुल्.

(Rd. 32,60.) Cl. 10. act. दोलयति, अदूदुलत्. Sursum ejicere, tollere, vibrare. — Denom. दोलयते Oscillare. मतिर्दोलयते सतां खलोक्तिभिः Hit. 4,53. — आन्दोलयति, हिन्दोलयति s. हिल्लोलयति (Rd. 35,84.h.) Vibrare.

नल्.

(Rd. णल 20,8.) Cl. 1. act. नलति. Olere. s. (अर्दनं Govindabh.) Vexare. Ligare. — (Rd.33,127.) Cl. 10. act. नालयति Loqui. Lucere.

निल्.

(Rd. णिल 28,69.) Cl. 6. act. निलति, निनेल, नेलिता etc. (दुर्बोधः Dgd.) Non intelligere, difficulter discere. — Impervium esse.

नील्.

(Rd. णील s. नील 15,15.) Cl. 1. act. नीलति, निनील, नीलिता etc. — (कृष्णवर्णीभावस्तत्करणं च Dgd.) Cæruleum esse. Cæruleum tingere.

1. पल्.

(Rd.20,9.) Cl. 1. act. पलति, पपाल etc. Ire.

2. पल, पाल cl. 10. vide 2. पा Caus.

पल्ल्.

(Rd. 15,34.) Cl. 1. act. पल्लति etc. Ire. Vp.

Digitized by Google

पल्यूल, पल्युल, वल्युल, वल्यूल.

(Rd. 35,29.) Cl. 10. act. पल्यूलयति, पल्युलयति, वल्युलयति वल्यूलयति etc. (छेदः) Abscindere. (पवित्रीकरणं Dgd.) Purificare.

पिल्, विल्.

(Rd. 32,65.) Cl. 10. act. पेलयति s. वेलयति etc. Mittere, projicere. (cfr. विल्, पेल्.)

पील्.

(Rd. 15,14.) Cl. 1. act. पीलति, पिपील, पीलिता etc. (रोधनं Mdh. क्रियानिरोधः, जडीभावः Dgd.) Arcere, prohibere. Cessare. Stupere.

पुल्.

(Rd. 20,11.32,61.) Cl. 1. act. पोलति, पुपोल, पोलिता etc. Et cl. 6. act. पुलति etc. Vp. Cl. 10. act. पोलयति, अपूपुलत्. Magnum, altum esse vel fieri.

पूल्, पूण्, पुण्.

(Rd. पूल 15,21.) Cl. 1. act. पूलति, पुपूल etc. (राशीकरणं Dgh.) Colligere, coacervare. — (Rd. पूल, s. पूण s. पुण 32,93.) Cl. 10. act. पूलयति s. पूणयति s. पोणयति etc. Colligere, coacervare.

पेल्.

(Rd. पेलृ 15,34.) Cl. 1. act. पेलति, पिपेल etc. Ire. Vacillare. (cfr. पिल्). पेलयति (गतिकर्मा) Nigh. 2,14.

फल्.

(Rd. 15,23.) Cl. 1. act. फलति, पफाल, pl. फेलुः P. 6.4,122. फलिता, फलिष्यति, अफालीत्. Part. फलित. Fructum edere, ferre. कल्पद्रुमाः फेलुः Bh. 3,42. फलन्ति न पथ्यानि विषद्रुमाः Hit. 2,132. Bh. 12,66. फलितान् वनस्पतीन् M. 1,5884. Trop. आशिषः कर्मणां फलन्त्यनुयुगं Mn. 1,84. M. 3,12635. Bh. 14,113. अधर्मः फलति गौरिव Mn. 4,172. तस्य विद्या फलिष्यति M. 1,3275. विरुद्धं ते फलिष्यति Hit. p. 58,18. Pass. imps. फलितमस्माकं कपटप्रबन्धेन Hit. p. 21,13. — (Rd. निफला 15,9.) Cl. 1. act. फलति etc. Part. फुल्ल P. 8.2,55. Dehiscere, findi. शतधास्य फलेन्मूर्धा M. 3,16564. पफालासिवरः M. 3,1603. हृदयं मे फलति सहस्रधा R. 2.61,9. — (Rd. 20,9.) फलति etc. Ire. Vp. — Des. पिफलिषति. Int. पम्फुल्यते, पम्फुल्ति P. 7.4,87-89. Caus. फालयति, अपीफलत्.

— उद्. Caus. Diducere, aperire. उत्फाल्य नेत्रे M. 1,5077.2,2392.

— प्रतिफलत् ०: प्रतिबिम्बतां गच्छत् Naish. 4,13.

— वि. Fructum edere. समारम्भास्तस्य विफेलिरे (?) Rgh. 17,52.(53. विपेचिरे Stenzl.)

फुल्ल्.

(Rd. 15,24.) Cl. 1. act. फुल्लति, पुफुल्ल etc. Dehiscere florem, florescere. प्रफुल्ल floridus. M. 5,436. Mgh. 1,22. cfr. P. 8.2,55.

फेल्.

(Rd. फेलृ 15,35.) Cl. 1. act. फेलति etc. Ire.

बल्.

(Rd. 20,10.) Cl. 1. act. बलति, बबाल, etc. 1) (जीवनं Mdh.) Vivere. 2) (धान्यारोधः =धान्यमवरुध्यते यत्र कुसूलादौ, तद्व्यापारः Mdh.) Fruges in granario reponere. vel. (धनस्य भावो धान्यं समृद्धिः, तस्यावरोधः प्रतिबन्धः; बलति पुण्यहीनं विधिः ०: तस्य समृद्धिं प्रतिबध्नाति; अयमर्थो ऽन्यैर्न मन्यते Dgd.) Opulentiam, fortunam alicuius prohibere. Contristari.? त्वदभिसरणरभसेन बलन्ती? Gov. 6,3. बलद्बाधा (?). Gov. 1,26. — Cl. 1. dep. vide भल्. — Cl. 10. act. 1) बालयति, अबीबलत्. (Rd. 32,68.) Sustentare nutrire. cfr. चल्. 2) बलयति. (Rd. 32,84.) Vivere. — Cl. 10. dep. vide भल्.

बिल्, भिल्.

(Rd. बिल 28,67. बिल, भिल 32,66.) Cl. 6. et 10. act. बिलति, बेलयति, भेलयति etc. Findere.

बुल्.

(Rd. 32,62.) Cl. 10. act. बोलयति etc. Mergere, submergere.

भल्, बल्.

(Rd. 14,24.) Cl. 1. dep. भलते, बलते etc. Describere, memorare. Occidere, ferire. Dare. — (Rd. 33,27.) Cl. 10. dep. भालयते. Ejicere (?). Describere. बालयते Describere.

Digitized by Google

— सं. Caus. Audire. संभालयामास ɔ: शुश्राव Naish. 6,76.

भल्ल्.

(Rd. 14,25.) Cl. 1. dep. भल्लते, बभल्ले etc. Describere. Occidere. Dare.

भिल् vide बिल्.

मल्, मल्ल्.

(Rd. 14,22.) Cl. 1. dep. मलते, मेले; मल्लते, ममल्ले etc. Tenere. — (Rd. 35,84.s.) मलयति. Tenere. Vp.

मिल्.

(Rd. 28.71.135.) Cl. 6. act. et med. मिलति, °ते; मिमेल, मिमिले; मेलिता etc. Convenire, societatem, coetum inire, misceri. ते सर्वत्र मिलन्ति Hit. 1,204. सर्वैः पशुभिर्मिलित्वा सिंहो विज्ञप्तः Hit. p. 67,19.38,9. Naish. 6,3. Gov. 1,30.

— परि. Amplecti. Colorare. मयूखांगरांगैः परिमिलितमम्बरान्तं (ɔ: व्याप्तं वासितं) Mgh. 11,21.

मील्.

(Rd. 15,10.) Cl. 1. act. मीलति, मिमील, मीलिता, मीलिष्यति, अमीलीत् P. 7.2,2. Connivere, claudere oculos. यत्र स्विपति मीलति क्षणं Gov. 10,16. Connivere, claudi. (de oculis). तस्या मिमीलतुर्नेत्रे Bh. 14,54. — Des. मिमीलिषति. Int. मेमील्यते, मेमीलि. Caus. मीलयति, अमिमीलत् et अमीमिलत् P. 7.4,3.

— उद्. Aperire. (oculos). उदमीलीन्नोचने Bh. 15,102. ईषदुन्मील्य लोचने M. 3,11155. Aperire se. (de oculis.) उन्मीलिष्यति घर्मेण वृथा Bh. 16,8. उन्मीलिता दृष्टिः Mrch. 27,12. Trop. Patefieri, diffundi. उन्मीलन्मधुगन्ध Gov. 1,36. — Caus. Aperire. नोन्मीलयति लोचने M. 2,2630.

- - प्रोद्. Aperire oculos. प्रोदमीलिषुः ɔ: उन्मीलितलोचना बभूवुः Bh. 15,108.

— नि. 1) Connivere, oculos claudere. निमिमील (मृता) Rgh. 8,38.(37.)1,69.(68). आनन्दनिमीलितलोचनः Hit. p. 42,8.91,17. 2) Obdormire, dormire. यदा स्वपिति शान्तात्मा तदा सर्वं निमीलति Mn.1,82. Hit.3,142. — Caus. Connivere, oculos claudere. दृष्ट्वा देवी न्यमीलयत् M. 1,4278.3,11272. सा सन्नासान्न्यमीलयत लोचने M.3,400.

- - विनि. Connivere. विनिमीलिताक्षः Bh. 11,9.

— प्र. Connivere. प्रमीलति पतति Gov. 4,19.

— सं. Connivere, claudere se. संमीलितलोचनः Rgh. 3,26. संमीलन्ति न तावत् पुष्पाः Çak. 45,4. — Caus. Claudere. संमीलयन्ती विवृताननत्वं Rgh. 13,10.

मूल्. (मुल्.)

(Rd. 15,22.) Cl. 1. act. मूलति, मुमूल, मूलिता etc. Etiam med. मूलते etc. Vp. Firmiter stare, radicem esse. — (Rd. 32,63.) Cl. 10. act. मूलयति, अमूमुलत्. Etiam मोलयति Vp. Plantare.

— उद्. Evellere. उन्मूलयन् महावृक्षान् M. 3,11106. तृणानि नोन्मूलयति प्रभञ्जनः Hit. 1,84.

- - समुद्. Id. समुन्मूलयितुं वृक्षान् Hit. 3,49. गत्वा तं समुन्मूलयामि Hit. p. 127,15.

लल् vide लड्.

लुल् vide लुड्.

वल्.

(Rd. 14,20.) Cl. 1. dep. वलते, ववले, वलिता etc. 1) Tegi, indui. ववलिरे ɔ: परिवृताः Mgh. 6,38. 2) Ire, adire. वलते ऽभिमुखं तव Mgh. 6,11. Attrahi. हृदयं तस्मिन्निव वलते बलात् Gov. 7,40. Contrahi. चुम्बनवलिताधरं Gov. 7,22. (वलित ɔ: बलित e बल robustus, potens. Gov. 5,4. 7,14.11,17.) — Caus. वलयति s. वालयति (Rd. 19,58.) Commovere. कुवलयं वलयन् मरुदाववौ Mgh. 6,3.

— सं. Part. संवलित ɔ: मिलित. Conjunctus, mixtus. Mgh. 1,21.5,66.

वल्ल्.

(Rd. 14,21.) Cl. 1. dep. वल्लते, ववल्ले etc. Tegi. Ire.

वल्युल्, वल्यूल् vide पल्यूल्.

विल्.

(Rd. 28,66.) Cl. 6. act. विलति etc. Tegere, abscondere.—(Rd. 32,65.) Cl. 10. act. वेलयति etc. Jacere, conjicere. cfr. पिल्.

Digitized by Google

1. वेल्.

(Rd. 35,28.) Cl. 10. act. वेलयति etc. Tempus computare, indicare. (एतावती वेलेति कथितवान् Dgd.)

2. वेल्, वेल्ल्, वेह्ल्.

(Rd. वेलृ etc. 15,28.33.) Cl. 1. act. वेलति, वेल्लति, वेह्लति etc. Vacillare, lascivire. Ire. cfr. केल्.

शल्.

(Rd. 14,19.) Cl. 1. dep. शलते, शेले, शलिता etc. Vacillare. Tegere. — (Rd. 19,13.) Cl. 1. act. शलति, शशाल etc. 1) Ire. 2) Currere. (Rd.15,42.) cfr. श्वल्.) — Cl. 10. dep. vide शड्.

— उद्. Evolare. उच्छलत् Mgh. 3,37.

- - प्रोद्. Id. Mgh. 2,66.18,44.

शाल् vide शाड्.

शिल्, सिल्.

(Rd. शिल, षिल 28,70.) Cl. 6. act. शिलति, सिलति etc. (उद्धृतशस्यशेषापहरणं Dgd.) Spicas a messi reliquas colligere.

शील्.

(Rd. 15,16.) Cl. 1. act. शीलति, शिशील etc. Meditari, considerare. (सेवानुभावनं प्रवृत्तिर्वा Dgd.) Colere, adorare. Agere, facere. दलशीलितशयनं (०: कृत) Gov. 9,6. — (Rv. 35,26.) Cl. 10. act. शीलयति, अशिशीलत्. Tenere, possidere. स शीलयन् देवयानीं कन्यां M. 1,3207. Occupari, experiri. अयमपि द्यूतं शीलयतु Mrch. 69,13. Induere. शीलय नीलनिचोलं Gov. 5,11. Peragrare, visitare. निशि गहनं शीलितं Gov.7,4. Repetere. Excedere, excellere. Vp.

शूल्.

(Rd. 15,19.) Cl. 1. act. शूलति, शुशूल etc. Ægrotare, ægrescere. Clamare, vociferari. Colligere.(?)

शेल्, सेल्.

(Rd. शेलृ, षेलृ, सेलृ 15,36.) Cl. 1. act. शेलति. Caus. aor. अशिशेलत् etc. सेलति etc. Ire. Vacillare.

— अति. Caus. Facere ut quis longe proficiscatur. अपोढयन् बलं शत्रून् जिगीषुरतिशेलयेत् Hit. 4,91.

ष्मील्, स्मील्.

(Rd. 15,12.) Cl. 1. act. ष्मीलति, स्मीलति etc. Connivere oculis.

श्वल्, श्वल्ल्.

(Rd. 15,42.) Cl. 1. act. श्वलति, शश्वाल etc. श्वल्लति, शश्वल्ल etc. (शीघ्रगतिः Dgd.) Currere.

सल्.

(Rd. षल 15,40.) Cl. 1. act. सलति ससाल, सलिता etc. Ire.

सिल् vide शिल्.

सेल् vide शेल्.

स्खल्.

(Rd. 15,37.) Cl. 1. act. स्खलति, चस्खाल, स्खलिता, स्खलिष्यति, अस्खालीत्. Titubare, vacillare, cadere. स्खलतः करालम्बः Hit. 3,132. समुद्रं स्खलन्तं कन्दरेषु M. 3,8803. Trop. वाचः स्खलन्ति Hit. 2,63. विवादश्चस्खाल वेलास्वपि नार्णवानां Rgh. 18,43.(42.) Errorem committere. न तत्र स्खलितं किंचन R.1.13,10. — Colligere. Kt. et Vp. — Caus. स्खलयति s. स्खालयति. (Rd. 19,59.)

— प्र. Titubare, vacillare. हरयो विमुखाश्चासन् प्रास्खलंश्चापि मातलेः M. 3,12145.9957. रथाः प्रचस्खलुः साश्वाः Bh. 14,98.

स्थल्.

(Rd. ष्थल, स्थल 20,6.) Cl. 1. act. स्थलति, तस्थाल, स्थलिता, स्थलिष्यति, अस्थालीत्. Des. तिस्थलिषति P.8.3,61. Int. तास्थल्यते, तास्थल्ति. Caus. स्थालयति, अतिष्ठलत्. — (प्रतिष्ठा Mdh.) Firmiter stare.

स्थूल्.

(Rd. 35,50.) Cl. 10. dep. स्थूलयते, अतुस्थूलत. Pinguescere, crescere.

स्फुल्, स्फल्.

(Rd. 28,96.) Cl. 6. act. स्फुलति, पुस्फोल, स्फुलिता etc. स्फलति etc. Vacillare. Concutere. स्फुलति (वधे Occidere.) Nigh. 2,19. Exsilire, apparere. Colligere.

— निः, नि, वि. ष्फुल° et स्फुल° P. 8.3,76.

Digitized by Google

— आ. Caus. Concutere, pulsare. आस्फालितं ०: ताडितं Rgh. 16,13. (cfr. P. 6.1,47.)

— वि. Salire, saltare. विस्फुलद्भिः ०: हर्षाद्युल्लद्भिः Bh. 9,76.

स्मील् vide श्मील्.

स्वल्.

(Rd. ष्वल् 15,36.) Cl. 1. act. स्वलति, सस्वाल etc. Ire. (?).

हल्.

(Rd. 20,7.) Cl. 1. act. हलति, जहाल, अहालीत् etc. (कर्षणं) Arare. — हलयति ०: हलिं गृह्णाति P. 3.1,21.

हिल्.

(Rd. 28,69.) Cl. 6. act. हिलति, जिहेल, etc. (अभिप्रायसूचनं) Voluntatem manifestare, conjicere. Lascivire.

हुल्.

(Rd. 20,14.) Cl. 1. act. होलति etc. Ire. Tegere, occulere. Ferire, occidere.

ह्मल्.

(Rd. 19,45.20,14.) Cl. 1. act. ह्मलति, जह्माल etc. Vacillare. Ire. — Caus. (Rd. 19,67.) ह्मलयति et ह्मालयति. Præp. præf. °ह्मलयति tantum.

ह्वल्.

(Rd. 19,44.20,14.) Cl. 1. act. ह्वलति, जह्वाल, अह्वालीत्. Titubare, tremere. Bh.9,8.10,8. — Caus. (Rd. 19,67.) ह्वलयति et ह्वालयति. (Præp. præf. °ह्वलयति tantum). Commovere, concutere. अपतद्विह्वलो ह्वलयन् भुवं Bh. 6,45.

— प्र. Titubare, tremere. प्राह्वलत् क्षितिमण्डलं Bh. 17,100.

— वि. Id. क्रुद्धो मुहूर्तं विह्वलन्निव R.2.13,4. मदविह्वलिताः R. 1.9,15. मनो विह्वलतीव मे M. 1,216.4,1953.

व

अव्.

(Rd. 15,91.) Cl. 1. act. अवति, आव, अविता, अविष्यति, आवीत्. 1) Juvare, tueri. इन्द्र वाजेषु नो ऽव Rv. 7,4.22,6.76,2. यमवा वाजेषु Rv. 27,7. त्वं कुत्सं शुष्णहत्येष्वाविथ Rv. 51,6. अविष्टो अस्मान् Vv.34,12. अविष्टना पैजवनस्य केतं Vv. 18,25. अविष्ट धियः Vv. 64,5. अस्मां अविष्ट (aor. impr.) Rv. 111,5. Huc referendum esse videtur: वाजेभिर्नो वाजसातावविड्ढि (aor. impr. 2 sing. Equis nos in certamine juva. Rosen autem: Cum equis in certamine veni ad nos. cfr. 2 विष्) Rv. 110,9. Servare, conservare. प्रियमवन् पर्वतः Bh. 10,17. Rgh. 9,1. 2) Ire, adire. अवति Nigh. 2,14. त्वां देवास्तुज्यमानास आविषुः Rv. 11,5. अविता नो दातवे वसु (०: आगच्छत) Vv. 59,6. अवितवे Inf. Vv. 33,1. 3) Amare. 4) Gaudere. 5) Exhilarare. आवदिन्द्रं यमुना Vv. 18,19. न मामवति रत्नसूरपि मेदिनी Rgh. 1,66.(65).11,74.(75). 6) (ज्ञानं Dgd.) Cognoscere, scire. 7) Intrare. 8) Audire. 9) Dominari, possidere. s. Valere, posse. 10) Petere, rogare. 11) Facere. 12) Optare. 13) Splendere. 14) Adipisci. 15) Amplexari. 16) Oc-

Digitized by Google

cidere, ferire. 17) Capere. s. Urere. 18) Esse. s. Dividere. 19) Crescere, augeri. 20) Comedere. अविष्यन् (ɔ: अत्तिकर्मा) Nigh. 2,8. यवसे ऽविष्यन् (ɔ: भक्षयन्) Vv. 3,2. Rv. 58,2.

— उद्. Iuvare, servare. अस्माकमंसमुदवा भरे Rv. 102,4. इमां धियमुदवा Vv. 41,3.

— प्र. Iuvare, tueri. प्रावो वाजेषु वाजिनं Rv. 4,8. द्यावापृथिवी प्रावतं नः Rv. 31,8. प्र सुदासमवतं Vv. 83,4. Rv. 33,7. प्र ऋजिश्वानं दस्युहत्येष्वाविथ Rv. 51,5. स वाजेषु प्र नो ऽविषत् Rv. 81,1. 2) Dirigere, ducere. रथं प्राव सातये Rv. 102,3.

— सं. Adjuvare. भूरिमिषा समावतं Rv. 112,18.

अर्व्.

(Rd. 15,75.) Cl. 1. act. अर्वति, आनर्व etc. Lædere, occidere. cfr. अर्ब्.

इंव्.

(Rd. इवि 15,78.82.) Cl. 1. act. इन्वति, इन्वांचकार, इन्विता, इन्विष्यति, ऐन्वीत्. 1) Comprehendere, amplecti, capere. आदिन्वसि वनिनो धूमकेतुना Rv. 94,10. न त्वा रोदसी इन्वतः Rv. 10,8. इन्वति Nigh. 2,18. 2) Exhilarare. (?). युवो राष्ट्रं बृहदिन्वति द्यौः (ɔ: वृष्ट्या प्रीणयति) Vv.84,2. स धीनां योगमिन्वति (accipit.?) Rv.18,7. 3) Ire. इन्वति (गतिकर्मा) Nigh. 2,14.

— अव. Demittere. इळां न उत वृष्टिमव दिव इन्वतं (ɔ: अवस्तात् प्रेरयतं) Vv. 64,2.

— प्रति. Parare, offerre. प्रति यः शासमिन्वति (laudem.) Rv.54,7.

— सं. Adire, exhilarare, reficere. (?). युवं वन्दनं निरृतं जरण्यया रथं न समिन्वथः Rv. 119,7.

उर्व्.

(Rd. उर्वी 15,60.) Cl. 1. act. ऊर्वति (P. 8. 2,78.) ऊर्वांचकार, ऊर्विता etc. ऊर्ण. Lædere, occidere.

कव् vide कब्.

कर्व्.

(Rd. 15,72.) Cl. 1. act. कर्वति, चकर्व etc. Superbum esse. cfr. गर्व्.

कृव्.

(Rd. कृवि 15,80.) Cl. 5. (1). act. कृणोति P. 3.1,80. चकृन्व etc. — 1. (cfr. 1. कृ). 1) Facere, agere. तथा कृणु यथा त उश्मसीष्टये Rv. 30,12. कृणवदन्या (sc. कर्माणि) Vv. 47,1. Rv. 54,5. 2) Conficere, efficere, creare. ज्योतिष्कृणोति सूनरी Rv. 48,8. इन्द्रो वीर्यमकृणोत् Yv. 2,8. भद्रमिद्भद्रा कृणवत् Vv. 96,3. व्रतानि देवा अकृण्वत Rv. 36,5. Vv. 47,1. इमां वां सुवृक्तिमिषं न कृण्वे Vv. 36,2. Facere aliquem aliquid. c. 2 acc. प्राञ्चं कृणोत्यध्वरं Rv. 18,8.74,4.84,3. सुगा न सुपथा कृणु Rv. 42,7. सोमानं स्वरणं कृणुहि Rv. 18,1.31,8. Vv. 17,3. त्वां देवा अकृणवन् विश्पतिं Rv. 31,11. R.V. 3.8,19. तं होतारं देवा अकृण्वत Vv. 16,12. युवाना पितराकृणोतन Rv. 110,8. त्वां दूतं कृण्महे Vv. 16,4. 3) Offerre, dare, tribuere. यज्ञं कृणोतनेन्द्राय Rv. 13,12. यज्ञं देवेषु नः कृणुहि वीतये Rv. 13,2. केतुं कृण्वन्नकेतवे Rv. 6,3. नो अग्निर्वरिवस्कृणोतु Yv. 5,37.7,37. Rv. 31,7. कृणुष्व राधः Rv. 10,7. — (अग्निः) इत् कृणोति देवान् (hanc cæremoniam peragit diis. Rosen. perfert ad deos.?) Rv. 77,1. — 2. (cfr. 2. कृ). Occidere, ferire. कृण्वति Nigh. 2,19. 3. Ire.?

— आ. Adducere, attrahere. तं नमोभिराकृणुध्वं Rv. 77,2.

— आविस्. Manifestare. आविष्कृण्वाना महिमानं Vv. 75,1.

— प्र. Facere. प्र पितरा गीर्भिः कृणुध्वं सदने ऋतस्य Vv. 53,2.36,8.

केव्.

(Rd. केवृ 14,39.) Cl. 1. dep. केवते etc. Colere, ministrare. (cfr. खेव्.).

क्लव्.

(Rd. 19,13.) Cl. 1. dep. क्लवते. Caus. क्लवयति. Timere. Vp. — विक्लवन्ते दिवि ग्रहाः Mdh. Rd. 35,84.

क्लीव् vide क्लीब्.

क्षीव्, क्षिव्, क्षेव्. (?).

(Rd. क्षीवु, क्षिवु, क्षेवु (?). 15,59. क्षिवु 26,4.) Cl. 1. act. क्षीवति, क्षेवति. Cl. 4. act. क्षीव्यति.

Digitized by Google

Ger. ष्ठीवित्वा, ष्ठ्यूत्वा. Spuere. — Cl. 1. dep. vide ष्ठीव्.

खव्.

(Rd. 31,59.) Cl. 9 act. खौनाति, alii: खुनाति, चखाव etc. Renasci. (lemurem apparere.) Fortunam, puritatem efficere. Cfr. खच्.

खर्व्.

(Rd. 15,73.) Cl. 1. act. खर्वति etc. Superbum esse. (Cfr. गर्व्.)

खेव्.

(Rd. खेवृ 14,37.) Cl. 1. dep. खेवते etc. Colere, ministrare. (Cfr. गेव्.)

गर्व्.

(Rd. 15,74.35,53.) Cl. 1. act गर्वति, जगर्व etc. Cl. 10. dep. गर्वयते, अजगर्वत. Superbum esse. गर्वित superbus. R. 1.7,6.

गुर्व्.

(Rd. गुर्वी 15,65.) Cl. 1. act. गूर्वति, जुगूर्व etc. Adniti, operam dare.

गेव्, ग्लेव्.

(Rd. गेवृ, ग्लेवृ 14,31.32.) Cl. 1. dep. गेवते, जिगेवे; ग्लेवते, जिग्लेवे etc. Colere, ministrare. Cfr. पेव् et खेव्.

चर्व्.

(Rd. 15,70.) Cl. 1. act. चर्वति etc. et cl. 10. act. चर्वयति Vp. Edere, comedere. कुक्कुरैर्जघान्तरं चर्व्यते Mrch. 68,12. रथं सा रथिना सह निक्षिप्य वक्त्रे दशनैश्चर्वयत्यतिभैरवं Dev. 7,10.

चीव्, चीय्, चीब्.

(Rd. चीवृ, चीयृ, चीबृ 21,15.) Cl. 1. act. et med. चीवति, °ते; चिचीव, °वे; चीविता etc. चीयति, °ते; चीबति, °ते. Capere. Tegere. — (Rd. चीव 33,101.) Cl. 10. act. चीवयति. Loqui. Lucere.

जिंव्.

(Rd. जिवि 15,85.) Cl. 1. act. जिन्वति, जिजिन्व, जिन्विता etc. Exhilarare. ऊतिभिर्भुज्युं जिजिन्वथुः Rv. 112,6.64,8. तमाजावजिन्वतं Rv. 112,10. Nigh. 4,3. Nir. 6,22. Augere. अपां रेतांसि जिन्वति (ः प्रीणयति, वर्धयति) Yv. 3,12. Amare, diligere. जिन्व यज्ञं जिन्व यज्ञपतिं Yv. 8,7. इमा ब्रह्माणि जिन्वतं Vv. 104,7. Ire. (गतौ) जिन्वति Nigh. 2,14. याभिर्भरे कारमंशाय जिन्वथस्ताभिरूतिभिः etc. (in proelio choncham victoriæ causa inflatis. Rosen.) Rv. 112,1. — (Rd. जिवि 33,119. cl. 10. act. जिन्वयति Loqui.? Sk. cfr. जुंच्.)

- - उपप्र. Exhilarare. उपप्रजिन्वन्नुशतीरुशन्तं पतिं Rv. 71,1.

जीव्.

(Rd. 15,54.) Cl. 1. act. जीवति, जिजीव, जीविता, जीविष्यति, अजीवीत्. Ep. dep. जीवते etc. 1) Vivere. जानीहि यदि जीवति M. 3,269. 344. यावज्जीविषं Bh. 15,11.73.102. न ह्लोकस्मिन् हते सर्वे जीवामहे R. 1.75,9. यथा कदा अजीविष्म Brihad. Ar. 8. (Yaçna. 1. clxxi.) जीवेम शरदः शतं Vv. 66,16. ये जीवन्ति सुखं लोके M. 1,5915. जीवेत M. 1,5913. तस्मिन् जीवमाने M. 2,626.3,345. कौमारराज्ये जीवस्व R. 2.58,20. (Inf. जीवसे Rv. 25,21. M. 1,732. Sup. जीवातुं Rv. 91,6. जीवातवे Rv. 94,4.) 2) Vivere, ali aliqua re. c. instr. सत्त्वैः सत्त्वानि जीवन्ति M. 3,13830. तेन जीव्यते Mn. 4,6. — Des. जिजीविषति. Vivere velle. इमामवस्थां संप्राप्ता का जिजीविषेत् M. 4,615.5,702. Mn. 10,121. यान् हत्वा न जिजीविषामः Bhg. 2,6. जिजीविषेच्छतं समाः Iç. U. 2. — Int. जेजीव्यते. — Caus. जीवयति, अजिजीवत् et अजीजिवत् P. 7.4,3. Vivum facere, vitae reddere. हतान् पुनर्जीवयामास M. 1,3190. कपीनजीजिवत् Bh. 15,110. वृक्षं मया दष्टं जीवय M. 1,1766. जीवयिष्ये M. 1,1768. Vitam condonare. जहि शाल्वं मेनं जीवय M. 3,870. Bh. 15,122. Alere, nutrire. कथं विधवा मिथुनं जीवयिष्यामि M. 1,6152.

— अति. Adv. Vivere melius quam. c. acc. अत्यजीवदमरालकेश्वरी Rgh. 19,15. Stenzl. अन्वजी° Similiter vixit.

— उद्. Reviviscere, in vitam redire. (हत) उदजीवत् सः Bh. 17,95.

— उप. 1) Vivere apud aliquem, sustentari ab aliquo. c. acc. pers. पर्जन्यमिव भूतानि महाद्रुममिव द्विजाः । बान्धवास्त्वोपजीवन्ति सहस्राक्षमिवामराः M. 2,1615.3,15093. सहस्राणि स्नातकानामुपजीवन्ति राजानमेनं M. 4,2283. R. 2.36,4. Mn. 9,105. मनुष्या उपजीवन्ति यस्य शिल्पं M. 1,2504. एतद्रा-

एतं कविभिरुपजीव्यते M. 1,308. Et c. abl. pers. सुग्रीवं नित्यशस्तेन यः परैरुपजीव्यते । वीर तेन तु दुर्जीवं यः परादुपजीवति R. 2.76,58. ed Srir. 2) Sequi, obsequi, observare. स्वधर्ममुपजीवन्ति M. 3, 12840. ते सम्यगुपजीवेयुः षट् कर्माणि Mn. 10,74. 3) Appetere. स्त्रीधनानि ये मोहादुपजीवति (उ:गृह्णाति sch.) Mn. 3,52. लिङ्गिवेषेण यो वृत्तिमुपजीवति Mn. 4,200. तां सिद्धिमुपजीवन्ति M. 3,1229.

— वि. In vitam redire. भस्मीभूतो द्विजप्रभावाद्व्यजीवत् स वनस्पतिः M. 1,2002.

— सं. Vivere. संजीव शरदः शतं M. 3,3054. — Caus. Resuscitare, vivum facere. मृतान् समजीवयन् M. 3,15027. Mn. 1,57. भस्मराशीकृतं वृक्षं विद्यया समजीवयत् M. 1,1774. Trop. कीर्तिः पुरुषं संजीवयति मातृवत् M. 3,16950. सीतां मयेति शंसन्ती समजीवयत् Rgh. 12,74. M. 3,277.

जुर्व्.

(Rd. 15,64.) Cl. 1. act. जूर्वति etc. Occidere, ferire. Vp.

— नि. Id. रक्षो निजूर्वथः Vv. 104,4.

तीव्.

(Rd. 15,57.) Cl. 1. act. तीवति, तितीव, तीविता etc. Pinguescere, pinguem esse.

तुर्व्.

(Rd. तुर्वी 15,61.) Cl. 1. act. तूर्वति P. 8. 2,78. तुतूर्व, तूर्विता etc. Part. तूर्ण. Ferire, occidere. — श्रवस्यानि तूर्वन् cibum largituras (aquas) demittens. Rosen. (an e तृ ?) Rv. 100,5.

तेव्.

(Rd. तेवृ 14,28.) Cl. 1. dep. तेवते, तितेव, तेविता etc. (क्रीडा Dgd.) Ludere, jocari. s. (रोदनं Bhattamalla.) Lamentari, flere.

थुर्व्.

(Rd. थुर्वी 15,62.) Cl. 1. act. थूर्वति, तुथूर्व etc. Ferire, occidere. cfr. तुर्व्.

दंव्.

(Rd. दवि 15,88.) Cl. 1. act. दन्वति etc. Ire. Vp. Cfr. धंव्.

1. दिव्.

(Rd. दिवु 26,1.) Cl. 4. act. दीव्यति P. 8. 2,77. दिदेव, देविता, देविष्यति, अदेवीत् P. 7.2,4. देवित्वा et द्यूत्वा. Part. द्यून (cfr. nr. 2.) Ep. dep. दीव्यते etc. 1) Ludere, jocari. M. 4,494. स्त्रियो दीव्य (cum puellis.) Bh. 5,38. 2) Aleis ludere. c. acc. v. instr. अक्षैः v. अक्षान् दीव्यति P. 1.4,43. दीव्यामः M. 2,2003. 3,2260. 3033. अदेवीत् M. 2,2203. तस्य दीव्यतः M. 3,2297. कितवा दीव्यमानाः M. 2, 2003. 3,2263. दीव्यस्व M. 2,2504. न जानाति देवितुं M. 2,1720. De aliqua re. c. gen. शतस्य दीव्यति P. 2.3,58. etiam c. instr. धनेन दीव्यामि त्वया M. 2,2061. 2509. यदि निष्कसहस्रेणादेविष्यत् M. 4,531. et c. dat. को प्रव्राज्याय दीव्येत M. 4,533. पुनर्दिव्याम (?) वनवासाय पाण्डवैः M. 2,2468. et c. acc. Ved. ग्रामस्य तदहः सभायां दीव्येयुः P. 2.3,60. Trop. अदेवीद्बन्धुभोगानां Bh. 8,122. Inde: Ludendo ejicere, jaculari. अदीव्यद्रौद्रं शस्त्रं. Bh. 17,87. दीव्यमानो बाणान् Bh. 5,81. cfr. P. 3.2,129. Pignore certare. सार्द्धं मया दीव्य दासीभावाय M. 1, 1192. Part. द्यूत P. 8.2,49. 3) Mercari, emere, vendere. (क्रयविक्रयणरूपः Dgd.) c. gen. P. 2.3,59. 4) Splendere. 5) Laudare. ब्राह्मणं दीव्यति P. 2. 3,58. 6) Gaudere. 7) Ebrium esse. 8) Dormire. 9) Desiderare, cupere. स्नेहेन दीव्यन्ती विषयान् Bh. 8.78. 10) Ire. — दिव्यति denom. दिवमिच्छति P. 8.2,77. — Des. दिदेविषति, दुद्यूषति (non दिद्यू) P. 7.2,49. cfr. 6.4,19. Ludere velle. मृगः प्राणैर्दिदेविषन् Bh. 5,57. 9,32. Des. Caus. Cupidum ludendi reddere. अदुद्यूषयद्रामं मृगेण सा Bh. 5,49. — Int. देदीव्यते. Caus. देवयति, अदीदिवत्. Ad lusum perducere. कितवो यः स्वार्थं परान् देवयति Kull. Mn. 3,159. Cfr. 2. दिव्.

— अति. Lusu perdere. (?). तद्दिन्नं मातिदेवीः M. 2,2041.

— परि. Part. परिद्यून Moestus, tristis. M. 3,306. 12433. R. 2.47,2.72,50. Cfr. देव्.

— प्र. Ludere, de re aliqua. c. gen. et acc. शतस्य, शतं प्रदीव्यति P. 2.3,59. प्रादेवीदात्मसंपदं Bh. 8,122. Jaculari. प्रादेवीत् परिघं Bh. 9,9.

— प्रति. Ludere cum aliquo. c. acc. स दीव्यमानः प्रतिदीव्यदेनं M. 5,37. मां कितवः प्रत्यदेवीत् M. 3,1356. येन मां धनेन प्रतिदीव्यसि M. 2,2057. Iaculari.? शलाकां प्रतिदीव्यति P. 2.3,59.

Digitized by Google

— वि. Lusu perdere. इमां व्यदेवीद्यूतेषु M. 2,2384.

2. दिव्.

(Rd. दिवु s. दिव 33,51.) Cl. 10. act. देवयति, अदीदिवत्. (पीडनं Maitr.) Premere, vexare. (याचनं गमनं Ramanatha.) Petere, rogare. Ire. — (Rd. दिवु, दिव 33,32.) Cl. 10. dep. देवयते, अदीदिवत. Queri, lamentari. cfr. देव्.

दिंव्.

(Rd. दिवि 15,83.) Cl. 1. act. दिन्वति, दिदिन्व etc. Gaudere. Exhilarare.

दुर्व्.

(Rd. दुर्वी 15,63.) Cl. 1. act. दूर्वति, दुदूर्व etc. Ferire, occidere. cfr. धुर्व्.

देव्.

(Rd. देवृ 14,29.) Cl. 1. dep. देवते, दिदेवे, देविता etc. (क्रीडा s. रोदनं cfr. तेव्). Ludere. अदेवत शायकैः (ः क्रीडितवान्) Bh.17,102. Splendere. अदविष्ट (ः द्योतते) Bh. 15,94. Queri, lamentari. — Caus. देवयति, अदिदेवत्.

— परि. Queri, lamentari. भ्रात्रोः पर्यदेविष्ट सा पुरः Bh. 4,34. परिदिदेविरे Bh. 14,48. c. acc. आत्मनः परिदेवध्वे Bh. 7,86. Etiam act. परिदेवति तान् वीरान् M.3,14798. — Caus. Id. शोकदुःखार्त्तः पर्यदेवयदातुरः M. 1,4592.3,267.2561.4,1272. परिदेवयत् M. 1,6112. तस्या निशम्य परिदेवितं M.1,6199.4,807. 3,2975.

धंव्.

(Rd. धवि 15,88.) Cl. 1. act, धन्वति, दधन्व etc. Ire. धन्वति Nigh. 2,14. Evadere, effugere. संशग्म्येन मनसा दधन्वे (ः आत्मानं संदधाति) Nir. 3,5. — अधवन्त = अधावन्त Vv. 18,15.

धाव्.

(Rd. धावु 15,92.) Cl. 1. act. et med. धावति, °ते; दधाव, °वे; धाविता; धाविष्यति, °ते; अधावीत्, अधाविष्ट. Ger. धावित्वा et धौत्वा. 1) Currere. इतश्चेतश्च धावति M. 3,2380. पश्चाद्धावन् धावतः Mn. 2,196. सततं धावमानः M. 3,12929. अधावीदरिसंमुखं Bh. 15,67. त्रिदशानधावन्त M. 3, 8854. (Cfr. सृ.) 2) Lavare, abluere. दधावाद्भिर्मुखस्तस्य Bh. 14,50. वृष्टिधौतः Rgh. 11,80. M. 1,8641. Bh. 22,13. — Des. दिधाविषति, °ते. Int. दाधाव्यते. Caus. धावयति, अदीधवत्. Lavare. न पादौ धावयेत् कांस्ये भाजने Mn. 4,65. न पादौ धावये M. 3,15340.

— अनु. Cursu, celeriter sequi. मृगमासाद्य श्येनान्वधावत् M. 3,13178. Accurrere. मां किमर्थं नानुधावसि M. 3,2384.1,7095.

— अप. Abire, decedere de indicio, immutare indicium. अपदिश्यापदेश्यं च पुनर्यस्त्वपधावति (ः यश्च मम हस्तात् सुवर्णस्य पलमनेन गृहीतमिति निर्दिष्टं निर्दिश्य, मत्पुत्रहस्ताद्गृहीतमित्येवमादिना यः पुनरपसरति.) Mn. 8,54.

— अभि. Accurrere. अभिधाव नल M. 3, 2609.2,2130. R. 1.27,10. Bh. 18,27. तं हन्तुमभ्यधावत Bh. 6,41. Incursare, hostiliter adoriri. तमभ्यधावद्वेगेन वृक्षायुधः M. 3,427. R.1.55,6. अभ्यधावन्त संक्रुद्धास्तिष्ठ तिष्ठेति चाब्रुवन् R. 1.41,27.

— आ. Accurrere. यस्ते सवनानि आधावति Vv. 32,6. सवितस्त्वा दिश आधावन्तु Yv.6,36. भयादाधावमानाः M. 3,2544.

— उप. Incurrere, intro currere. प्राणप्रेप्सुरुपाधावद्वनं M. 3,15748. Incursare. उपधावन्त्याः करौ चिच्छेद R. 1.28,16.

- - समुप. Accurrere. हंसं समुपाधावदन्तिके M. 3,2097.

— निस्. Part. निर्धौत Ablutus, purus. Rgh. 5,70.

— परि. Circumcurrere, circumcursare. तां नराः परिधावन्तः M. 4,246. तं पर्यधावत राक्षसः M. 3,437.8692. स भुवनं परिधावति M. 1,2607. मृगयां M. 1,4596.3,12373. इतश्चेतः M. 3,2350.2374. परिधाविमहि प्लवत् M.1,6197. Trop. कच्चित्ते मन्त्रितो मन्त्रो न राष्ट्रं परिधावति M. 2,163.

- - विपरि. Id. तूर्णं विपरिधावत M. 3,15716.

— प्र. Procurrere, excurrere. न प्रधावेद्वर्षति Mn. 4,38. स तान् दृष्ट्वा प्राधावत समन्ततः M. 1,5457. श्रीर्नीतिविदां वेश्म प्रधावति Hit. 4,49. मनो मे दूरतरं प्रधावति M. 3,16787. गन्धो यस्याः क्रोशात् प्रधावति M. 1,6400. Aufugere. गृह्णीध्वं किं प्रधावत M. 3,2549. — Caus. Lavare jubere. यो

Digitized by Google

मे न दद्यादुच्छिष्टं न च पादौ प्रधावयेत् M. 4,275. Lavare. पादौ प्रधावये M. 3,14024.

— प्रति. Contra aliquem currere. तं क्रुद्धः समरे प्रत्यधावत M. 3,431.

— वि. Incursare.? व्यधाविष्ट, alii व्यबाधिष्ट Bh. 15,62.

— सं. Concurrere. संक्रुद्धाः समधावन्त M. 3,8879.

धिंव्.

(Rd. धिवि 15,84.) Cl. 5. act. धिनोति P. 3.1,80. दिधिन्व, धिन्विता etc. 1) Delectare. धिनुहि देवान् Yv. 1,20. धिनोति नास्मान् पूता Naish. 8,97. Gov. 12,15. Amplificare, augere. धिनुहि यज्ञं धिनुहि यज्ञपतिं Vd. P.6.4,106. (Cfr. हि.) — 2) Ire.

धुर्व्.

(Rd. धुर्वी 15,64.) Cl. 1. act. धूर्वति, दुधूर्व, धूर्विता etc. P. 8.2,78. Ferire, occidere. धूर्सि (P. 3.2,177.) धूर्व धूर्वन्तं धूर्व तं यो ऽस्मान् धूर्वति, तं धूर्व यं वयं धूर्वामः Yv. 1,7. धूर्वति Nigh. 2,19. अधूर्वन् भूधरैर्भृशं Bh. 17,13.

धुव् vide धु.

निंव्.

(Rd. णिवि 15,81.) Cl. 1. act. निन्वति etc. Irrigare. (Ningere.?) — Colere, venerari. Tarangini. — Alii præbent षिवि, सिन्वति etc.

नीव्.

(Rd. णीव s. नीव 15,58.) Cl. 1. act. नीवति, निनीव etc. Pinguescere.

पव् vide पू.

पर्व्.

(Rd. 15,68.) Cl. 1. act. पर्वति, पपर्व, पर्विता etc. Implere. cfr. पुर्व्.

पिंव्.

(Rd. पिवि 15,79.) Cl. 1. act. पिन्वति, पिपिन्व, पिन्विता etc. 1) Effundere. पिन्वन्त्यपः Rv. 64,6. पिन्वन्त्युत्सं (nubem.) Vv. 57,1. Rv. 62,6. दानुरस्मा उपरा (nubes) पिन्वते दिवः (dep. metri c.) Rv. 54,7. Med. c. vi pass. आपश्चिदस्मै पिन्वन्त Vv. 34,3. Trop. Dare, largiri. इषं पिन्व मघवद्भ्यः Vv. 24,6.99,6. इषो अस्मभ्यं पिन्वतं Rv. 34,3. राधः पिन्वसि Vv. 5,8. 2) Conspergere, irrigare. भूमिं पिन्वन्ति पयसा Rv. 64,5. 3) Implere. पिन्वतमपितः (ɔ: जलरहितनदीः) पिन्वत धियः Vv. 82,3. धेनुमस्वं पिन्वथ (vaccam sterilem lacte.) Rv. 112,3. Vv. 68,8. Med. Impleri, turgere. कुक्षिः समुद्र इव पिन्वते Rv. 8,7. पयसा पिन्वमाना नद्यः Vv. 50,4. — Colere, venerari. Tarangini.

पीव्.

(Rd. 15,55.) Cl. 1. act. पीवति, पिपीव, पीविता etc. Pinguescere.

पुर्व् s. पूर्व् (पूर्ब्).

(Rd. 15,67.) Cl. 1. act. पूर्वति, पुपूर्व etc. Implere. cfr. पर्व्. — (Rd. 32,125.) Cl. 10. act. पूर्वयति (P. 8.2,78.) s. पूर्बयति. Habitare.

पेव्, पेब्, प्लेव्.

(Rd. पेवृ, प्लेवृ 14,33. पेबृ 10,12.) Cl. 1. dep. पेवते, पेबते, प्लेवते etc. Colere, ministrare. Cfr. मेव्.

प्लुव् vide प्लु.

भर्व्, भर्भ्.

(Rd. 15,71.) Cl. 1. act. भर्वति, भर्भति etc. Ferire, pugnare. (भर pugna. Vv. 82,9.) भर्वति (= अत्ति) Comedere. Nigh. 2,8.

मव् vide मू.

मर्व्.

(Rd. 15,69.) Cl. 1. act. मर्वति, ममर्व etc. Implere. (Cf. 10. act. vide मार्ज्.)

मिंव्.

(Rd. मिवि 15,80.) Cl. 1. act. मिन्वति, मिमिन्व etc. Irrigare. Colere. cfr. निंव्.

मीव.

(Rd. 15,56.) Cl. 1. act. मीवति, मिमीव etc. Pinguescere.

मुर्व.

(Rd. मुर्वी 15,66.) Cl. 1. act. मूर्वति, मुमूर्व etc. Ligare, nectere.

मेव्, मेब्, म्लेव्.

(Rd. मेवृ, म्लेवृ 14,34. मेबृ 10,13.) Cl. 1. dep. मेवते, मेबते, म्लेवते etc. Colere, ministrare. cfr. सेव् et पेव्.

Digitized by Google

रंव्, रंब्, रिंव्, रिंब्.

(Rd. रवि, रिवि etc. 15,86.87.) Cl. 1. act. रण्वति ररण्व; रिण्वति, रिरिण्व; रम्बति, रिम्बति etc. Ire.

रीव्.

(Rd. रीव् 21,15.) Cl. 1. act. et med. रीवति, °ते etc. Capere. Sumere. Vp. cfr. क्षीव्.

रेव्, रेब्.

(Rd. रेव् 14,39. रेब् 10,14.) Cl. 1. dep. रेवते, रेबते etc. Fluctuare, salire. Ire.

शव्.

(Rd. 17,76.) Cl. 1. act. शवति etc. 1) Ire. शवति Nigh. 2,14. 2) Mutare, perdere. शवति चित्तं कामः Dgd. — शावयति denom. them. श्वन्.

शर्व्, सर्व्.

(Rd. शर्व, षर्व 15,76.) Cl. 1. act. शर्वति, सर्वति etc. Ferire, occidere. cfr. शर्ब्.

शान्त्व् vide सान्त्व्.

शेव्.

(Rd. शेव् 14,36.) Cl. 1. dep. शेवते etc. Colere, ministrare.

ष्ठिव्, ष्ठीव्.

(Rd. ष्ठिवु 15,52.26,4.ष्ठीव 15,52.) Cl. 1 et 4. act. ष्ठीवति P. 7.3,75. ष्ठीव्यति P. 8.2,77. Perf. तिष्ठिव s. टिष्ठेव, ष्टेविता, ष्ठेविष्यति, अष्ठेवीत्. Ger ष्ठेवित्वा et ष्ठ्यूत्वा. Part. ष्ठ्यूतं. Spuere, exspuere. पीतमिन्दुं ष्ठीवाम Bh. 12,18. — Des. तिष्ठि(टि)ष्ठेविषति et तु(टु)ष्ठ्यूषति P. 7.2,49. Int. तेष्ठी(टे)ष्ठीव्यते. Caus. ष्ठेवयति.

— नि. Spuere, exspuere, despuere. न्यष्ठीवदाकाशगो मद्यर्षेस्तस्य मूर्धनि M. 3,11797. निष्ठीव्य Mn. 5,145. निष्ठ्यूतं Mn. 4,132. Rgh. 2,75. रक्तं न्यष्ठीवत् Bh. 17,10. रक्तं नितिष्ठिवुः Bh. 14,100. ग्रस्तं निष्ठीवति Bh. 18,14.

— अवनि. Despuere. अवनिष्ठीवन् Mn.8,282.

सर्व् vide शर्व्.

सान्त्व्, शान्त्व्.

(Rd. षान्त्व, सान्त्व, शान्त्व 32,33.) Cl. 10. act. सान्त्वयति, अससान्त्वत्; शान्त्वयति etc. Consolari, blandiri, placare. प्रस्तान् सान्त्वये Bh. 19,24. सान्त्वयन्नरीन् Mn. 7,172. सान्त्वयन् मधुरैर्वाक्यैस्त्रिदशान् R. 1.38,5.9,68. M. 1,7465.3,2283. Bh. 3,23. तं सान्त्वयित्वा मधुरैर्वाक्यैः M. 3,1871. सान्त्वयामास तानश्वान् M. 3,2792.1,5053. Etiam dep. एनां सान्त्वयेथा यथाकामं सान्त्व्यमाना रमेयदि M. 4,436.2,2428. — राजानं शान्त्वयन् Hit. p. 93,8.

— अभि. Id. तमभिशान्त्वयन् R. 2.32,39.

— उप. Id. उपसान्त्व्य तान् जनान् M. 3,14330.15997.

— परि. Id. तं परिसान्त्वयन् M 1,1778. 3,287. तं परिसान्त्वयस्व M. 3,234. विसृज्य वाष्पं परिशान्त्व्य च R. 2.23,42.

सिव्.

(Rd. षिवु 26,2.) Cl. 4. act. सीव्यति P. 8.2,77. सिषेव P. 8.3,59. सेविता, सेविष्यति, असेवीत् P. 7.2,4.8.2,28. Ger. सेवित्वा et स्यूत्वा. Part. स्यूत. Suere. त्वदग्रसूच्या मनोभवः सीव्यति दुर्यशःपटी Naish. 1,80. वर्म स्यूतं Rv. 31,15. मत्स्यो ऽम्भसीव स्यूतास्यः M. 3,11495. — Des. सिसेविषति et सुस्यूषति P. 7.2,49. 8.3,61. Int. सेषीव्यते. Caus. सेवयति, असीषिवत्.

— c. नि, परि, वि. Præs. °षीव्यति etc. P. 8.3,70. Temp. augment. °अषीव्यत् et °असीव्यत् etc. P. 8.3,71. Caus. aor. °असीषिवत् P. 8.3,116.

— वि. Id. Nir. 1,7.

सिंव् vide निंव्.

सेव्.

(Rd. षेवृ s. सेवृ 14,30.) Cl. 1. dep. et act. med. सेवते, सिषेवे, सेविता, सेविष्यते, असेविष्ट; et सेवति, °ते etc. 1) (आश्रयणं Dgd.) Colere, habitare, morari. अर्द्धरात्रे न सेवेत चतुष्पथं (ः चिरं नाधितिष्ठेत्) Mn. 4,131. वनं म्लेच्छतस्करसेवितं M. 3,2402. पुरी सिद्धचारणसेविता M.3,1756. द्वारमहर्निशं खड्गपाणिः सेवते Hit. p. 98,18. Trop. मलेन तस्याङ्गं सेव्यते R. 2.100,33. Adire. तं यान्तं क्रव्यादः सिषेविरे Bh. 14,97. 2) Colere, studere, operam dare. तत् कर्म सेवेत Mn. 4,159. सेवेतेमान् नियमान् Mn. 2,175. द्यूतं न सेवेत Mn. 9,227. दिक्षाः Mn. 6,29. विद्या योनिश्च कर्म च, तान् सेवेत् M. 3,27. स समं धर्मकामार्थान् सिषेवे M. 1,8052. Mn. 12,21. कामं सेव मया सह M. 4,401. Appetere. मोक्षं सेवमानः Mn. 6,35. (= इच्छन् 6,37.) 3) Frui.

Digitized by Google

(उपभोगः Dgd.) सुखमापतितं सेवेद्दुःखमापतितं यथा Hit. 1,164. (De consuetudine stupri.) कन्या जघन्यं सेवमाना, उत्तमां सेवमानो जघन्यः Mn.8,365. 366. त्वं जारी मनोल्लौल्यात् कदाचित् सेव्यसे Hit. p. 87,1. 4) (आराधनं Dgd.) Colere, ministrare, venerari. वृद्धान् सेवेत Mn. 7,38. सेव्यन्ते परमेश्वराः Hit. 2,27.130. तं पवनः सिषेवे Rgh. 2,13. तौ छायया जलदाः सिषेविरे Rgh. 11,11. मां भक्तियोगेन सेवते Bhg. 14,26. — Des. सिसेविषते, °ति P. 8. 3,61. Int. सेषेव्यते. Caus. सेवयति, असिषेवत्. Colere, ministrare, venerari. पृष्ठतः सेवयेदर्कं जठरेण हुताशनं । स्वामिनं सर्वभावेन परलोकममायया Hit. 2,33.

— आ. Operam dare, facere. मया द्यूतमासेवितं Mrch. 70,13. Colere. Frui. यद्दायुः किरातैरासेव्यते Ks. 1,15. यथाकाममासेवेत् स्त्रियं M. 3,16564.

- - समा. Id. मैथुनं समासेव्य पुंसि Mn. 11,174.

— उप. Colere, habitare. Trop. चन्दनेन यस्यांगमुपसेवितं R. 2.100,33. Colere, studere. कच्चित् सन्धिं यथाकालं विग्रहं चोपसेवसे M. 2,159. विषयान् Bhg. 15,9. Frui. सुखदःखे पर्यायेणोपसेवते M. 3,15382. Ministrare, venerari. धार्मिकानुपसेव्य M. 3,13771.11290. शीतो वायुस्तमुपसेवते M. 2,390. Diligere. वैरिणं नोपसेवेत सहायं चैव वैरिणः Mn. 4,133.

- - अभ्युप. Colere, observare. सायं प्रातश्च सन्ध्यां यो ऽभ्युपसेवते प्रजपन् M. 3,13432.

- - समुप. Frui. निद्रां समुपसेवते R. 1.35,23.

— नि. Mutatur स in ष ubique, निषेवते, न्यषेवत, निषिषेवे etc. P. 8.3,63.64.70. — 1) Colere, habitare. आश्रमो मया निषेव्यते R. 1.31,21. मार्गमर्केन्द्रेन्दुनिषेवितं Bh. 8,3. 2) Studere, operam dare. द्यूतं निषेवते यः Mn. 9,228. आत्मा धर्मार्थौ कामं च निषेवते M. 1,6124. Mn. 4,155. शिष्टाचारं निषेवन्ते M. 3,13798. Appetere. यो ध्रुवाणि परित्यज्य अध्रुवाणि निषेवते Hit. 1,205. 3) Frui, percipere. स्वप्नो निषेव्यते M.3,11877. (de stupro.) उत्कृष्टं या निषेवते Mn. 5.163. 4) Colere, ministrare. मारुतः पाण्डवान् निषेवते M. 2,94. कर्माण्यारभमाणं पुरुषं श्रीर्निषेवते Mn. 9,300.

— परि, वि. Mutatur स in ष ubique. P. 8. 3,63.64.70.

स्रिव्.

(Rd. स्रिवु 26,3.) Cl. 4. act. स्रीव्यति P.8.2,77. सिस्रेव, स्रेविता etc. स्रेवित्वा et स्यूत्वा; स्यूत. 1) Ire. 2) Siccari. — Des. सिस्रेविषति et सुस्यूषति P. 7.2,49. Int. सेस्रीव्यते. Caus. स्रेवयति. Exsiccare. दुराध्यो अदितिं स्रेवयन्तो Vv. 18,8.

ह्विंव्.

(Rd. ह्विवि 15,82.) Cl. 1. act. ह्विन्वति, जिह्विन्व, ह्विन्विता etc. (प्रीतिकरणं Dgd.) Exhilarare. Cfr. इंव्.

श

1. अश्.

(Rd. अशू 27,17.) Cl. 5. dep. अश्नुते, आनशे P. 7.4,72. (2. sing. आनशिषे et आनक्षे, plur. आनशिध्वे, आनड्ढ्वे etc.) अशिता et अष्टा P. 8.2,36. अशिष्यते et अक्ष्यते, आशिष्ट et आष्ट. Ger. अशित्वा et अष्ट्वा. Part. अष्ट. — Vedis propria sunt: act. अश्नोति, अश्नुतः, अश्नुवं; Perf. आनशुः Pot. अश्याम etc.; Conj. अश्नवत्, अश्नवैषे. Cl. 2.

Digitized by Google

Impr. अश्नु. Impf. sing. आश्ट et अश्ट; dual. आशाते आशाथे, plur. आशत. Aor. अशत् Nigh. 2,18. et आक्षिषुः Nir. 4,13. अशेम (उद्, वि.) Inf. (?) आशिषे Nigh. 3,21. — 1) Permeare, occupare. मनस्त्वाष्टु Yv. 7,3. क्षपाटैः क्षमानशे (Perf. pass.) Bh. 2,30. 2) Obtinere, adipisci, nancisci. कारणैः स्वर्गमश्नुते M. 3,12498. प्रीतिं R. 2.36,22. सुखमक्षयं Bhg. 5,21. नैष्कर्म्यं Bhg. 3,4. परमारोग्यं M. 3,15393. फलं M. 3,1157.4051. Hit. 1,78. Mn. 1,109. Naish. 6,43. (Cfr. 2. अश्). पौत्रेणानन्त्यमश्नुते Mn. 9,137. अश्नुवते विसर्गं Vv. 103,9, वाममश्नुतः Yv. 8,5. प्रायमिहाशिष्ये R. 2.21,27. अश्नुवं दीर्घमायुः Rv. 116,25. सो ऽमृतत्वमशीय Yv. 7,47.8,62. आनशुः Rv.110,4. स्त्रीयन्त्रणामानशिरे Rgh. 7,23.(20.) उषस्तमश्यां रयिं Rv. 92,8. यच्छ तदश्याम Rv. 114,2.3. अग्निना रयिमश्नवत् Rv. 1,3. 93,3. 113,18. यद्योग्या अश्नवैथे ऋषीणां Vv. 70,4. जीवा ज्योतिरशीमहि Vv. 32,26. त उक्षितासो महिमानमाशत Rv. 85,2. Vv. 66,11. द्रविणमष्टु Yv. 8,60. रघूद्वहाद्भयमानशिरे Rgh. 9,9. 3) Cum दिशः simill. Fugere. रामाद्रक्षांसि बिभ्यत्यश्नुवते दिशः Bh. 5,14.14,19. ककुभो ऽश्नुवानाः Bh. 3,37. 4) Accipere. ते शमीभिर्यज्ञमाशत Rv.20,2. 8,6. आशाते Rv. 25,6. आशाथे Rv. 2,8.15,6. 5) Pervenire ad. c. acc. विश्वेदामा वो अश्नवत् (omnis hic sermo ad vos perveniat.) Rv. 40,6. इयमिन्द्रमश्ट मे गीः Vv. 84,5. यदीमिन्द्रं शम्यृक्वाण आशत Rv. 87,5. अश्याम वयं वां Vv. 65,2.47,2. न सिन्धवो रजसो अन्तमानशुः Rv. 52,14. नैनमश्नोत्यंहतिः Rv. 121,6. 6) इन्दुर्येभिराष्ट Indus a quibus nutritus fuit. Rosen. Rv. 121,6. — Des. अशिशिषति P.7.2,74. Sk. 155.b.6. Int. अशाश्यते P. 3. 1,22.n. Caus. आशयति, आशिशत्.

— अनु. Assequi, comprehendere. न ते महित्वमन्वश्नुवन्ति Vv. 99,1. न किष्टानु मज्मना आनशे Rv. 84,6.

— अभि. Nancisci. युवोः सचाभ्यश्याम वाजान् Vv. 93,8.

— आ. 1) Obtinere, adipisci. तन्वो यन्त्रमाशीय Yv. 4,18. सुत्यामाशीय Yv 5,7. 2) Colere, ministrare. आशिषे (ः अध्येषणकर्मा) Nigh. 3,21.

— उद्. 1) Obtinere, adipisci. उदश्नुवन्ति महिमानं Vv. 22,8. 2) Extollere. (?) उदश्नेम मूर्धानं राय आरभे (Adipiscamur divitiarum caput ad incipiendum. Rosen.) Rv. 24,5.

— उप. Obtinere, adipisci, frui. न च लोकानुपाश्नुते M. 1,3089. क्रियाफलं Mn. 6,82.12,81. भूतिं M. 3,1243. सुखदुःखं M. 3,12619. Mn. 12,20. इह प्रायमुपाशिष्ये M. 3,15080. (Cfr. 2. अश् c. उप.)

— परि. Pervenire ad. परि ते दूळभो रथो ऽस्माँ अश्नोतु Yv. 3,36.

— प्र. Id. प्र वामश्नोतु सुष्टुतिः Rv. 17,9.

— वि. 1) Permeare, amplecti. घोषो व्यानशे दिशः Bh. 14,96. Rv. 4,15. व्यश्नुवाना दिशः प्रावृर्वन् Bh. 9,4.17,60. 2) Nancisci, adipisci. वि पृक्षो अग्ने अश्युः Rv. 73,5. व्यशेम देवहितं यदायुः Rv. 89,8. 3) Accipere. तुभ्येदेते इन्द्र पानाः, व्यश्नुहि Rv. 54,9. 4) Assequi, pervenire ad aliquem. ते तं व्याशिषताक्षौत्सुः Bh. 15,43.

— सं. Obtinere, nancisci. ब्रह्मलोकं समश्नुते Mn. 2,233. प्रेत्य स्वर्गं Mn. 11,6. सर्वान् कामान् Mn. 2,5.3,277. कीर्तिं M. 3,16963. सो ऽर्थं (फलं) समश्नुते M. 2,2312. तेन देवत्वमृभवः समानश (obtinuistis.) RV. 3.4,7. (Rv. 20,2.n.) Cfr. 2. अश् c. सं.

2. अश्.

(Rd. 31,51.) Cl. 9. act. अश्नाति, आश, अशिता, अशिष्यति, आशीत्. — Ep. est Cl. 4. cfr. प्र. — 1) Comedere, vesci. c. acc. मिष्टमन्नमश्नाति R. 1.19,22. Hit. 1,159. M. 1,711.2,1733. यस्यास्येन सदाश्नन्ति हव्यानि Mn. 1,95. Bh. 5,14.6,44. M. 2,232. 3,13353. शेषमश्नीमः M. 3,12672. अश्नीयात् M. 3,101. Mn. 2,51. आश्नीत R. 1.15,14. अश्नन्ता हव्यं Vv. 67,7. Bhg. 5,8. किमशिष्यति राघवः R. 2.58,4. अशित्वा पिशितानि M. 1,5576. Etiam dep. अश्नीमहि भिक्षां Bhartr. 3,56. Et c. gen. अश्नीतं मध्वः Vv. 73,2. 2) Frui, adipisci. प्रत्यक्षं फलमश्नन्ति M. 3, 1207. (Cfr. 1. अश्.) — Des. अशिशिषति. Int. अशाश्यते P. 3.1,22.n. Caus. आशयति P. 1.3,87. Comedere jubet; cibum dare. अतिथिं पूर्वमाशयेत् Mn. 3,94.83.219.

— अति. Edere ante alium, prius quam alius. c. acc. पतीन् नात्यश्नं M. 3,14686.

Digitized by Google

— आ. Comedere. फलान्यमलान्याशिताः Bh. 7,38. (De accentu vide P. 6.1,207.)

— उप. 1) Comedere, frui. यज्ञभागानुपाश्नामि Dev. 5,61. 2) Frui, adipisci. स्वर्गलोकमुपाश्नीयां R. 1.62,6. न फलं तदुपाश्नाति M. 3,12614. (Cfr. 1. अश् c. उप).

- - समुप. Frui. कुल्यस्तत् समुपाश्नाति सुकृतं M. 3,12631.

— परि. Comedere. पर्यश्नन्ति M. 3,13354.

— प्र. 1) Delibare, comedere. c. acc. चरून् प्राश्नन् M.3,10416. Bh.17,3. प्राश्नुर्हुतोच्छिष्टं Bh. 1,13. प्राशीत् Bh. 15,29. प्राश्य घृतं Mn. 5,103.11,149. R. 1. 15,25. M. 3,2944. विषं प्राशितं त्वया M. 3,11477. Etiam cl. 4. हयस्यांगानि अग्नौ प्राश्यन्ति R. 1. 13,41. 2) Familiariter uti. c. instr. यक्षिण्या नैत्यकं तत्र प्राश्नीत शुचिः। यक्षिण्याः प्रसादेन मुच्यते ब्रह्महत्यया M. 3,8083. — Caus. Comedere facit. पिण्डान् विप्रमग्निं वा प्राशयेत् Mn. 3,260.

— सं. 1) Comedere. अन्नं समश्नीयात् Mn. 6,19. 2) Frui, nancisci. यथाफलं समश्नाति M. 3, 13352. (Cfr. 1. अश् c. सं).

अंश vide अंस.

ईश्.

(Rd. 24,10.) Cl. 2. dep. ईष्टे, 2. sing. ईशिषे et impr. ईशिष्व P. 7.2,77. perf. ईशांचकार; ईशिता etc. — Ved. Præs. 3. sing. ईशे, ईष्टे Nir. 6,6. conj. 1. ईशै. Impf. 3. ईशत. Fut. act. — 1) Dominari, potentem esse alicuius rei. c. gen. P. 2. 3,52. नेशे बलस्य M. 3,955. जगत ईशे Vv. 101,2. ईशे ह्यग्निरमृतस्य भूरेरीशे रायः Vv. 4,6.75,5.11,4. Yv. 3,32. Rv. 71,9. वस्व ईशाथे Vv. 97,10. धनानामीशते यक्षाः Bh. 18,20. Vv. 66,6. न केचिदीशते स्वयं ग्राह्यस्य M. 3,13863. विषयाणां नेशिषे Bh. 18,15. 3,53.9,57. मा नः स रिपुरीशत Rv.36,16.23,9. Vv.94,7. अहमेव पशूनामीशे Vd. P. 3.4,8. यदिन्द्र यावतस्त्वमेतावदहमीशीय Vv. 32,18. Præs. part. ईशान Rv. 5,10. 2) Posse, valere. न सोढुं तदीशे Rgh. 14,38. माधुर्यमीष्टे हरिणान् ग्रहीतुं Rgh. 18,13.(12.) 3) Concedere, permittere. जीविष्यामो यावदीशिष्यसि (यम) K.U. 1,25.

कश्.

(Rd. 17,74.) Cl. 1. act. कशति etc. Sonum edere. Vp. — (कश var. lect. pro शश 17,77. कस 20,30. कसि 24,14. छष 21,25. q. cfr.)

काश्, कास्, (कांस्).

(Rd. काशृ 16,46.26,53. कासृ, कासि 16,46.) Cl. 1. et 4. dep. काशते et काश्यते, चकाशे, काशिता, काशिष्यते, अकाशिष्ट. (कासते etc. Kt. कांसते etc. alii.) — Ep. etiam act. cfr. प्र. — Lucere, splendere. क्षत्रिया चकाशिरे यथा देवगणाः M. 1,7008.3, 12789. Bh. 2,25. तया दुहित्रा सवित्री चकाशे Ks.1,24. तन्मिथुनं चकासे (utrq. ed.) ऽ ह्यस्त्रियाममिव Rgh. 7,24.(21.) उभावपि चकाशेते वृषभाविव (? an e चकास् ?) M. 3,438. — Des. चिकाशिषते. Int. चाकाश्यते, चाकाष्टि. cfr. चकास्. Ved. चाकशीति cfr. अभि, अव, वि. — Caus. काशयति, अचकाशत्.

— अभि. Int. Splendere. अनश्नन्नभिचाकशीति M.U. 3.1,1. P. 7.3,87.8.1,65.

— अव. Int. Videre. अवचाकशत् (ः पश्यतिकर्मा) Nigh. 3,11.

— निस्. 1) Elucere. शृगालं दन्तनिष्काशितं Hit. p. 91,17. 2) Vide. कस् c. निस्.

— प्र. 1) Elucere, apparere. विश्वामित्राश्रम एषो ऽ त्र प्रकाशते M. 3,9990. R. 1.6,25. कस्येदं वनं घोरं प्रकाशते R. 1.26,13. M. 3,10406. ग्रहा गततेजसो नभसि प्रचकाशिरे R. 2.41,11. तौ प्रकाशेते इन्द्रध्वजाविव R. 2.77,25. कृतविद्यः प्रकाशते M. 3, 13750. दूरात् प्रकाशन्तं पाण्डुरं मेरुसंनिभं M.3,10911. भूय एव ते वीर्यं प्रकाशेत् M.3,10400. 2) Splendere, lucere. तया जगत् प्रकाशते M. 3,1466. प्रकाशन्ते ऽ ग्निशिखा इव M. 1,3676. — Caus. 1) Apparere facit; manifestare, palamfacere. प्रकाशयन्ति निगूहनीयं Bh. 11,31. Hit. 1,122. प्रकाशयति लोकं रविः Bhg. 13,33. तेषामादित्यवज्ज्ञानं प्रकाशयति तत् परं Bhg. 5,16. Pass. त्वया लोकः प्रकाश्यते M. 3,168. पुराणपूर्णचन्द्रेण श्रुतिज्योत्स्नाः प्रकाशिताः M. 1,86. Facere ut quis se alicui det in conspectum, ponere aliquem in conspectum alicujus. द्वारिणं तापसा ऊचुः, राजानं प्रकाशय M. 1,4906. 2) Illuminare, collustrare. स दीप्यमानो ऽ न्तरीक्षं प्रकाशयन् M. 3,11904.

Digitized by Google

- - अभिप्र. Apparere. देवयानो ऽस्य पन्थाश्च चक्षुषाभिप्रकाशते (ante oculos ejus.) M. 3,10106.

- - संप्र. Apparere. भूतेषु सर्वेषु भूतात्मा संप्रकाशते M. 3,13982.10692.

— वि. Int. Lucere. विचाकशच्चन्द्रमा नक्तमेति Rv. 24,10. — Caus. Manifestare, palamfacere. स भूत्वा जगद्व्यकाशयत् M. 3,14108. Illuminare. वनं तेजसा वृतं आदित्य इव तं देशं व्यकाशयत् M. 1,7856.

— सं. Apparere, videri. ता वेपथुपरीताः प्रतिश्रीतस्तृणाग्राणां सदृशं संचकाशिरे R. 2.65,14. Splendere. एतौ संप्रकाशेते गोत्रवन्तौ मनोरमौ R. 2.98,24.

कुश् vide कुस्.

कुंश्.

(Rd. कुशि 33,92.) Cl. 10. act. कुंशयति et Cl. 1. कुंशति (?) Loqui. Lucere. (?) (Maitr. et Kt. hanc radicem omittunt.)

कृश्.

(Rd. 26,117.) Cl. 4. act, कृश्यति, चकर्श, कर्शिता, कर्शिष्यति, अकृशत्. Ger. कर्शित्वा et कृशित्वा P. 1.2,25. Part. कृश P. 8.2,55. — Tenuem, macerum reddere, emaciare. कृश्यति चन्द्रं कृष्णपक्षः Dgd. — शोककर्शित R. 1.54,2.2.38,17.42,10. rectius कर्षित cfr. कृष्. — कृशयति est denom. thematis कृश.

क्रुश्.

(Rd. 20,26.) Cl. 1. act. क्रोशति, चुक्रोश, क्रोष्टा, क्रोक्ष्यति, अक्रुक्षत्. — 1) Clamare, vocare. (?) 2) Queri, lamentari, ejulare. चुक्रोश परमार्तः R. 1. 42,13.9,59. Bh. 14,31. सस्वरं चुक्रुशुः R. 2.20,6. M. 1, 4960. एष क्रोशति दात्यूहः R. 2.56,9. Etiam dep. क्रोशमान R. 1.60,19. 3) Deplorare, deflere. क्रोशन्त्यस्तं Bh. 6,124. — Des. चुक्रुक्षति. Int. चोक्रुश्यते, चोक्रुशीति P.7.4,92.n. चोक्रोष्टि. Caus. क्रोशयति.

— अभि. Deplorare, deflere. अन्योन्यमभिचुक्रुशुः M. 3,11363.

— आ. Conviciari, objurgare. तं भीतंकारमाक्रुश्य Bh. 5,39. Mn. 8,267. पतिमाचुक्रुशुः R.2.20,6. आक्रुष्ट Mn. 6,48. M. 3,1091.

- - प्रत्या. Convicianti conviciis respondere. आक्रुष्टः पुरुषः सर्वं प्रत्याक्रोशेत् M. 3,1091.

- - समा. Objurgare. लोकसमाक्रुष्ट R.2.100,16.

— उद्. Alta voce clamare. उच्चुक्रुशुः तान् दृष्ट्वा पीडितान् M. 3,14901. Alta voce vocare. सूतानुच्चुक्रुशुः कश्चिद्रथान् योजयतेति M. 1,7949.7748. Ejulare, lamentari. सहार विप्राणां रत्नान्युत्क्रोशतामपि M. 1,3145.7035. 3,832.

— परि. Ejulare. हाहेति परिचुक्रुशुः M. 1, 4631. हा भर्तेति परिक्रुश्य R. 2.65,22.

— प्र. Clamare, vocare. प्राक्रोशद्दुःखैः संत्रस्ता महाराजेति नैषधं M. 3,2363.15661. स्त्रियः प्राक्रोशन् भैरवं M. 2,2690. शिवाः M. 2,2695. Ejulare. ततः प्रचुक्रुशुर्दीनाः सस्वरं ताः R. 2.65,20.38,1.

— वि. Clamare, vocare. कृष्णं त्राणाय विक्रोशति M. 2,2229. त्राहीति विचुक्रुशुः M. 1,7633. विक्रोशमान R. 1.60,18. Ejulare. कुन्त्या आर्तनादेन विचुक्रुशुः M. 1,4957. हा रामेति विचुक्रुशुः R. 2.57,11.41,7. M. 3,2515. Bh. 3,10.22. विक्रोक्ष्यन्ति Bh. 16,32. व्यक्रुक्षत् Bh. 15,47. विक्रोशन्तः M. 1,7939. Mn. 7,143. विक्रोशमाना M. 1,6902. Pass. imps. हा हेति च विचुक्रुशे Bh. 14,42.

— सं. Conclamare, clamare. एवमुक्ते भीष्मेण संचुक्रुशुर्नृपाः M. 2,1553.

- - अभिसं. Ejulare. आर्येति °क्रुश्य R.2.100,36.

क्लिश्.

(Rd. क्लिश् 31,50.) Cl. 9. act. क्लिश्नाति, चिक्लेश, क्लेशिता et क्लेष्टा, क्लेशिष्यति et क्लेक्ष्यति, अक्लेशीत् P. 7.2,4. et अक्लिक्षत् P. 3.1,45. Ger. क्लिशित्वा P. 1.2,7. et क्लिष्ट्वा; Part. क्लिशित et क्लिष्ट P. 7.2,50. — 1) Torquere, vexare. अयं मां क्लिश्नाति, अहं तत् सोढुं न शक्ष्यामि M. 2,2351. स क्लिश्नाति भुवनत्रयं Ks. 2,40. क्लिश्नाति लब्धपरिपालनवृत्तिरेवं Çak. 92,12. मरुतः चिक्लिशुर्भृशतया वरूथिनीं Rgh. 11,57.(58.) क्लिशित्वा Bh. 5,52. 2) Vexari, dolorem pati. न क्लिश्नीतः (ः क्लेशं नानुभवतः) Bh. 18,31.3,31. — (Rd. क्लिश 26,52.) Cl. 4. dep. क्लिश्यते, चिक्लिशे, क्लेशिता, क्लेशिष्यते, अक्लेशिष्ट. क्लिशित्वा et क्लिष्ट्वा, क्लिशित et क्लिष्ट P.7.2,50. Vexari, dolorem pati. त्वत्कृते क्लिश्यते क्षुद्रैः M.2,2255.3, 2581.10727. सशल्यः क्लिश्यते प्राणैः R. 2.63,44. क्लि-

Digitized by Google

श्यन्ते यशस्कामिना: M. 3,13285. Hit. 1,23. क्लेशैः क्लिश्यमाना M. 3,577. R. 2.39,5. Etiam act. परार्थे श्रयः क्लिश्यन्ति Mn. 8,169. वचनमक्लिष्ट verbum inviolabile. R. 1.38,6. अक्लिष्टव्रत R. 1.34,1. — Des. चिक्लिक्षति, चिक्लिशिषति, चिक्लेशिषति. Dep. चिक्लिशिषते et चिक्लेशिषते P. 1.2,26. Int. चेक्लिश्यते, चेक्लेष्टि. Caus. क्लेशयति, अचिक्लिशत्. Vexare, dolore afficere. मां माति चिक्लिशः Bh. 6,17.

— परि. Cl. 4. Vexari. विह्वलैः परिक्लिश्यन्ती M. 3,578. — दानं यद्दीयते परिक्लिष्टं (non facile, reluctanter. क्लेशयुक्तं यथा भवति schol.) Bhg. 17,21.

— सं. Vexare, dolore afficere. तं नार्हामि संक्लेष्टुं R. 2.22,14.

क्लेश्.

(Rd. 16,6.) Cl. 1. dep. क्लेशते, चिक्लेशे, क्लेशिता etc. Loqui. क्लेशते न वृथावाक्यं Halay. 93. — Impedire, obstruere. Kt. et Durga. — Lædere, ferire. Vp. (Ipsa radix dubia est. cfr. Rd. 16,6.)

दंश् (दंस्).

(Rd. दन्श 23,20.) Cl. 1. act. दशति P. 6.4,25. ददंश, दंष्टा, दंक्ष्यति, दश्यात्, अदांक्षीत्. Pass. दश्यते, दष्ट. — Ep. etiam dep. दशतां M. 1,1798. fut. दशिष्यामः M. 1,1601. — Mordere. ददंशुर्दशनैः R. 1.45,20. Bh. 14,25. अदांक्षुः, अदशन् Bh. 15,4.17,13. c. acc. भुजगा सनान् दशन्तु M. 1,1610. यदा स्पृशन्तं दशति द्विजिह्वः Rgh. 14,41. M. 1,843. बिम्बाधरं दशसि चेद्भ्रमर प्रियायाः Çak. 133,8. दंक्ष्यन्ति राक्षसान् Bh. 16,19. नागैरदश्यत M. 1,5018. दष्ट M. 1,1767.3,2619. Hit. 2,14. — Des. दिदंक्षति. Int. दंदश्यते P. 7.4,86. दंदंष्टि (भावगर्हायां P. 3.1,24.) Caus. दंशयति, अददंशत्. Morderi aliquem jubet. c. acc. et instr. सर्पैरेनमदंशयत् M. 1,2213.3,544. — (Rd. दंशि 33,2.) Cl. 10. dep. दंशयते et Cl. 1. act. (?) दंशति etc. 1) Mordere. 2) Videre. Vp. — (Rd. दंसि s. दस 33,3.) Cl. 10. dep. दंसयते s. दासयते et Cl. 1. act. (?) दंसति etc. Mordere. Videre. — (Rd. दंशि s. दंसि 33,91.) Cl. 10. act. दंशयति s. दंसयति et Cl. 1. act. दंशति s. दंसति (?). Loqui. Lucere.

— वि. Mordere, edere. विदशन्त्यः फलानि M. 1,3362.

— सं. Collidere dentes, labra. दन्तान् संदशतस्तस्य M. 2,1485. संदश्य दशनच्छदं M. 1,6274. संदष्टौष्ठपुटाः Dev. 9,5. Colligare. संदष्टवस्त्रं Rgh. 16,65.

1. दाश्.

(Rd. दाशृ 21,18. cfr. दास्.) Cl. 1. act. et med. दाशति, °ते; ददाश, ददाशे; दाशिता etc. (Vp. etiam Cl. 10. dep. दाशयते etc.) — 1) Dare, offerre. दाशति (ः दानकर्मा) Nigh. 3,20. यो वां दाशाद्धविष्कृतिं (præs. conj.) Rv. 93,3. नमो दाशाद्धुवतः Rv. 71,6. 2) Colere, servire. c. dat. (दाशन्ति तस्मै, inde दाश servus. P. 3.4,73.) कथा दाशेमाग्नये Rv. 77,1. Vv. 3,7.14,1.29,3. यस्तुभ्यं दाशात् Rv. 68,3. यस्ते ददाश Rv. 36,4. ददाशिम Rv. 86,6. केन ते मनसा दाशेम Rv. 76,1. दाशाधो अस्मा अरं सूक्तैः Rv. 70,3. Perf. part. ददाशुषे cultori. Rv. 112,20. et दाशुषे Lass. Anth. 98,5. cfr. P. 6.1,12. — Des. दिदाशिषति, °ते. Int. दादाश्यते, दादाष्टि. Caus. दाशयति, अददाशत. 1) Dare, offerre. यस्मै त्वं ददाशो ऽनागास्त्वं Rv. 94,15. 2) Colere, servire. यो ददाशदस्मै Rv. 91,20. Vv. 20,8.

— वि. 1) Largiter dare. वि मह्वीरिषो यो वो दाशति Vv. 59,2. 2) Redigere in servitutem. ये ते हवेभिर्वि पणींरदाशन् (ः पणीनप्रदानशीलान् वणिजो धनानि विशेषेणादापयन्) Vv. 19,9.

2. दाश् s. दास्.

(Rd. 27,32.) Ved. Cl. 5. act. दाश्नोति s. दाश्नोति etc. Occidere, ferire, lædere.

दिश्.

(Rd. 28,3.) Cl. 6. act. et med. दिशति, °ते; दिदेश, दिदिशे; देष्टा; देक्ष्यति, °ते; अदिक्षत्, °त; P. 3.1,45. Pass. दिश्यते, दिष्ट. — Ep. Cl. 4. cfr. प्र. Ved. etiam cl. 3. दिदेष्टु, आदिदेशति. — 1) (दानं Mdh.) Dare, largire, concedere. महादेवेन ते दिष्टं पुत्रजन्म M. 3,8847. तस्याः भूरं पतिं दिश M. 3. 14278. तन्नो दिदेष्टु देवो Vv. 40,2. कुशाय दिदिश तत् Rgh. 16,72. 2) (ओघः ः आज्ञापनं) Indicare, exhibere, ostendere. Imprimis: Producere testem. साक्षिणः सन्ति मेत्युक्त्वा, दिशेत्युक्तो, दिशेन्न यः Mn. 8. 57. अदेश्यं यो दिशति (sc. साक्षिणं) Mn. 8,53. 3) Jubere. सा यथा त्वया दिष्टा तथास्ते त्वत्पती-

Digitized by Google

क्षिणी M. 3,2731. 4) (कथनं Dgd.) Narrare, dicere. दिष्टं (ः उक्तं v. कथितं) Bh. 2,29.32. — Des. दिदिक्षति, °ते. Int. देदिश्यते, देदेष्टि. Caus. देशयति, अदीदिशत्.

— अनु. Part. एकानुदिष्ट Mn. 4,111. (ः उच्छिष्ट Kull. एकोद्देशेन निमन्त्रितः Raghavananda.)

— अप. 1) Indicare, monstrare. अपदिश्यापदेश्यं (ः निर्दिष्टं निदिश्य Kull.) Mn. 8,54. 2) Mutare, simulare, prætexere. Wilson.

- - व्यप. Indicare dolo et simulatione. स्वमाश्रमपदं तस्य व्यपदिश्याविदूरतः R.1.9,41. मित्रं मां व्यपदिशस्यपरं च यासि Mrch.122,11. भ्रातरं धनेश्वरं व्यपदिशन् कथं न लज्जसे M. 3,16189.

— आ. 1) Assignare, dare. आदिक्षत् तस्य सिंहासनं Bh. 3,3. 2) Docere. गीतवादित्रनृत्यानि भूय आदिदेश M. 1,1796. 3) Jubere, imperare. शीघ्रं मे यानमादिश M. 3,2714. आदिक्षदस्याभिगमनं वनाय Bh. 3,9.7,28. Hit. p. 40,9. 4) Contra aliquem sentire, voluntatem nocendi habere. यो नो अघो वृक आदिदेशति अप तं पथो जहि (si quis nobis insidiator, prædo (viam) ostendere cupit. Rosen) Rv. 42,2. — Caus. Monstrare. अधिकरणमण्डपस्य मार्गमादेशय Mrch. 262,18. Çak. 123,1.

- - उपा. Dare (in matrimonium). तस्य कृष्णामुपादिश M. 1,7239.

- - प्रत्या. 1) Renarrare, effutire. c. acc. pers. यत्कथयेत् पतिस्ते, परिरक्षितव्यं, काचित् सपत्नी तव तं प्रत्यादिशेत् M. 3,14717. 2) Revocare, advocare. संजीवकः प्रत्यादिश्यतां Hit. p. 71,14. 3) Rejicere, relinquere. प्रत्यादिदेशैनमभाषमाणा Rgh. 6,25. प्रत्यादिष्टा Çak. 124,10. प्रथममेवास्माभिरेषो ऽर्थः प्रत्यादिष्टः Çak. 109,1. 4) Repellere, arcere. प्रजानां °दिदेशाविनयं विनेता Rgh. 6,39. 5) Supervacaneum reddere. तेनाप्रतिमतेजसा गृहगता दीपाः °दिष्टा इवाभवन् Rgh. 10,68(69). तव मन्त्रैः संयमितारिभिः प्रत्यादिश्यन्त इव मे शराः Rgh. 1,62(61).

- - व्या. Præcipere, jubere. यद्व्यादिशेत् कार्यं R. 2.21,58. व्यादिदेश मृज्यतां प्रमदेति M. 1, 7669.3,12443. Delegare. व्यादिदेशानुयात्रं M. 3,16653. सैन्यिकान्मृग्यमृगाय (comitatus causa.) R.1.17,13. पार्श्वगान् कार्मुकाभिहरणाय Rgh. 11,43. व्यादिशत् पुरुषान् राज्ञामानयने R. 1.12,27.

- - समा. 1) Jubere. एवं सर्वान् समादिश्य M. 1,7663. 2) Constituere, decernere. तां नारदः समादिदेशैकवधूं भवित्रीं हरस्य Ks. 1,51. 3) Delegare. मह्हीपतीनामर्हणार्थं समादिदेशाधिकृतान् Rgh. 7,29(26). किंकरान् विनाशाय तस्य Bh. 9,3.

— उद्. Rationem habere alicujus rei. c. acc. एकोद्दिष्टं Mn. 4,110. ः श्राद्धं एक एवोद्दिश्यते यत्र Kull. — Ger. उद्दिश्य. 1) Ratione habita alicujus rei. c. acc. एतद्वाक्यमुवाच भैमीमुद्दिश्य M. 1,2320. नियुक्तास्तव पश्यवस्तास्ता उद्दिश्य देवताः R. 1.13,31. 2) Propter. यदुद्दिश्यागतो ऽस्मि कार्यं R. 1.21,3. निमित्तमुद्दिश्य यः प्रकुप्यति Hit. 2,150. 3) Versus. उत्तरां दिशमुद्दिश्य प्रस्थातुं R 1.33,17. Contra. तमुद्दिश्य तेन लगुडः प्रक्षिप्तः Hit. p. 23,12.

- - समुद्. Explicare, docere. समुद्दिष्टः कर्मणां वः फलोदयः Mn. 12,82. Ger. Respiciens. तयोर्वधं समुद्दिश्य विश्वकर्माणमाह्वयत् M. 1,7788. De. (?) देवान् पितॄन् समुद्दिश्य तस्य धर्मफलं महत् M. 3,6039.

— उप. Docere. उपदेक्ष्यामि ते श्रेयः R. 1. 24,11. M. 3,2614. शास्त्रस्य रहस्यमुपदिश्यते Mn. 12, 107. विद्वानेवोपदेष्टव्यः, वानरानुपदिश्याज्ञान् Hit. 3,5. Instituere, constituere. ब्राह्मणस्य कर्मेदमुपदिष्टं मनीषिभिः Mn. 2,190. पाणिग्रहणसंस्कारः सवर्णासूपदिश्यते (ः विधीयते) Mn. 3,43. न द्वितीयः साध्वीनां भर्तोपदिश्यते Mn. 5,162. Narrare, nominare. न ब्राह्मणस्य कस्मिंश्चिदपि वृत्तान्ते शूद्रा भार्योपदिश्यते Mn. 3,14. निष्कामं कर्म निर्वृत्तमुपदिश्यते (ः कीर्त्यते) Mn. 12,89.

- - समुप. Monstrare. पन्थाः समुद्दिश्यते M. 3,2328.

— निस्. 1) Decernere, præscribere. मानुषान्मृत्युरेतेषां निर्दिष्टो ब्रह्मणा M. 3,12211. Mn. 7, 144.11,146. 2) Demonstrare. अनिर्देश्य Bhg. 12,3. 3) Describere. सभा शक्या या न निर्देष्टुमेवंरूपीति M. 2,420. तान् नामतो निर्दिशति Kull. Mn. 4,88. 4) Iudicare, habere, existimare. हीनं तमपि निर्दिशेत् Mn. 8,57. सौम्यान् विप्राणां (पितॄन्) नि-

निर्दिशेत् (ɔ: ग्रामीयात्) Mn. 3,199. 5) Assignare, dare. पीठमासनं निरदिशत् Bh. 15,8. 6) Consulere, suadere alicui aliquid. c. 2. acc. स किं मन्त्री यो भूपतिं स्वभृत्यागं निर्दिशति Hit. 3,99.

- - अतिनिस्. R.2.58,18. ed Srir. (ed. Schl. अभिनिर्भर्त्स्य.)

- -अभिनिस्. Habere, existimare. तान् ब्रात्यानित्यभिनिर्दिशेत् Mn. 10,20. (Alii: विनिर्दिशेत्.)

- - विनिस्. 1) Decernere. मोक्षं तस्य विनिर्दिश M. 5,413. 2) Indicare, demonstrare. अन्यकार्यं विनिर्दिष्टं तस्यागमनकारणं M. 3,2880.

— प्र. 1) Ostendere, monstrare. विबुधास्तमेव प्रदिशन्तु मे M. 3,2209. प्रदिश्यारात् मुनिनिकेतनं Bh. 4,5. 2) Iubere. दाहं प्रदिदेश वानरस्य Bh. 9,137. 3) Tribuere, dare. इदं दिव्यं (अस्त्रं) ते प्रदिशामि M. 3,1700. प्रदिश्यत्यभये ते (?) M. 1,6472. — Caus. Exhortari, incitare. तया प्रदेशितो राजा ब्राह्मणान् प्रास्थापयत् M. 3,2727.

— सं. 1) Dare, concedere. भ्रात्रे राज्यं संदिश्य (ɔ: दत्त्वा) Bh. 6,141. 2) Indicare, monstrare. दानेषु यत् पुण्यफलं संदिष्टं Bhg. 8,28. 3) Docere, monere. एवं नलं संदिश्य M. 3,2633. न त्वां संदेष्टुमर्हामि भर्तॄन् प्रति M. 2,2588. 4) Iubere, mandare. c. acc. rei et pers. तौ संदिदेशेतिकर्तव्यं M. 3,16407. संदिदेश ताम् मृगयध्वं नलं M. 3,2655. संदिष्टो ऽसि यानर्थान् R. 2.52,59. M. 3,1847.

- - प्रतिसं. Mandare. c. acc. pers. एवं प्रतिसंदिश्य तं M. 1,748. et c. gen. pers. °दिश्य कवेः M. 1,5855. °दिश्यतां भर्तुः (ɔ: प्रतिसंदेशो दीयतां भर्तुः) Bh. 8,123.

दृश्.

(Rd. दृशिर् 23,19.) Cl. 1. act. पश्यति P. 7.3,78. Perf. ददर्श, ददर्शिथ et दद्रष्ठ P.7.2,65. Fut. द्रष्टा, द्रक्ष्यति P. 6.1,58. Aor. अदर्शत् P. 7.4,16. et अद्राक्षीत् P. 3.1,47. Inf. द्रष्टुं. Perf. part. ददृश्वस् et ददृशिवस् P.7.2,68. Kaç. Vr. Pass. दृश्यते, ददृशे, दर्शिता et द्रष्टा, दर्शिष्यते et द्रक्ष्यते, दर्शिषीष्ट et दृक्षीष्ट, aor. अदर्शि, अदर्शिषत et अदृक्षत P. 6.4,62. Part. दृष्ट. — Epica sunt: Dep. पश्यते, ददृशे etc. Fut. द्रक्ष्याम. Ger. दृश्य. Pass. दृश्यति etc. — 1) Videre, conspicere. तत्रापश्यद्दार्यां पाण्डवानां M. 3,15578. R. 2.34,7. मा ऽपश्यत वने स्त्रियः M. 1,3281. 7855.3,2598. R. 2.47,4. पश्ये M. 3,10069. R. 1.41,9. पश्यमान M. 1,2896.3,2363. सरितो निर्झरांश्च ददर्श M. 3,2408.15580. R. 1.2,12.2.1,30. Bh. 9,48. स गच्छन् ददृशे वनं M. 1,2830.3363.8416.3,2202.11705.4,250. R. 1.57,14. ददृशाते ऽन्योन्यं तौ M. 1,7888. ये मे द्रक्ष्यन्ति पुत्रकान् M. 1,5317.3,2495. R. 1.33,11. मुखं द्रक्ष्याम रामस्य R. 2.40,22.47,11. काम्यके द्रक्ष्यसे वीरं M. 3,1992. 11948.12313.14728. R. 1.46,13.2.6.23.83,8. अद्राक्षं तव पुत्रं M. 1,6013. R. 1.20,19. Bh. 2,10. दृष्ट्वा दूरतः पुरीं, आश्रमं दृश्य R. 1.48,9.10.32,18. 2) Trop. स्वप्नान् पश्यामि दारुणान् R. 2.4.16. नात्मनः पश्यते सुखं M. 1,3074. मा द्राक्षीस्त्वं कुलस्यास्य संक्षयं M. 1,4972. Bh. 6,17.15,12. 3) Prævidere. वयं पश्याम तपसा क्षिप्रं द्रक्ष्यसि नैषधं M. 3,2492. पश्यमाना भयमिदं, प्रविष्टुं नात्र शकुमः M. 1,8362. 4) Discernere, examinare. अर्थान् धर्मेण पश्यति Mn. 8,175. 5) Considerare, existimare. आश्चर्यमिव पश्यामि तत् R. 2.35,12. 6) Verum, veritatem cernere. एकं सांख्यं च योगं च यः पश्यति, स पश्यति Bhg. 5,5.13,27.29.18,16. 7) Excipere hospitio. (?) प्रत्ययौ मुनिं द्रष्टुं (आगतं) R. 1.20,8. 8) Præs. part. सुरान् पितॄंश्च पश्यतः Bh. 5,104. नाशयन्ति बलं सर्वं विश्वामित्रस्य पश्यतः (illo coram spectante.) R. 1.54,18. M. 3,16501. — Pass. 1) Cerni, conspici. देवा दृश्यन्ते ब्राह्मणैः M. 3,10595.2370. प्रतीयुषा पूर्वदृशो त्वनेन Bh. 3,19.4,15. दर्शितारस्त्वया ताः Bh. 22,4.10. त्वयाद्य कृतार्थो द्रक्ष्यते पतिः Bh. 5,58.16,10. रक्षोभिर्दर्शितैर्वीरास्त्वं द्रक्षीरन् भवता च ते Bh. 19,29. तेन ये ऽदर्शिषत मत्रवः Bh. 15,72. 2) Apparere. यदृच्छयागता दृष्टे नन्दिनी Rgh. 3,40. अथापरो ऽदृश्यत पाण्डवः M. 4,313. (Sæpe c. term. act.) नाहमद्य दृश्यामि ममसंसदि M. 2,2345. एतद्दृश्यति देवानामाक्रीडं M. 3,10823. नान्यत्र कुक्षेर्मम भेदनेन दृश्येत् स मद्गतः M. 1,3239. एको दीर्घ इवादृश्यताकाशे संहतः शरः M. 4,1865. अदृश्यद्दिः M. 1,7670. 3) Part. præt. दृष्ट Visus, prævisus, decretus. प्रवक्ष्यामि पुराणमृषिभिर्दृष्टं M. 1,4718. दृष्टमेतत् पुरस्तान्मे M. 3,7026. दृष्टो देवैः पुरो विनाशो रक्षसां M. 3,11784.1,1204. विधिदृष्टं कर्म R.1.49,20. यज्ञो विधिदृष्टः Bhg. 17,11. —

Digitized by Google

Vedica. Act. Videre, conspicere. यत् पश्यसि चक्षसा सूर्यस्य Vv. 98,6. पश्येम शरदः शत Vv. 66,16. Aor. दर्शं विश्वदर्शतं Rv. 25,18. मा ते दृशन्त्सूर्यमुच्चरन्तं Vv. 104,24. Pot. पितरं दृशेयं Rv.24,1. P. 3.1,86.n. Inf. ज्योक् सूर्यं दृशे Rv. 23,21. दृशे विश्वाय सूर्यं Rv. 50,1. Yv. 7,41. P. 3.4,11. Pass. Conspici, apparere. Perf. तिरस्तमो ददृशे Vv.9,2. 2.sing. उषो ददृक्षे Vv. 76,3. plur. क्षपा नक्तं ददृश्रे Rv.24,10. Aor. उषा अदर्शि रश्मिभिर्व्यक्ता Vv. 77,3. 2. sing. दृक्षसे Rv. 6,7. plur. अदृश्रमस्य केतवो वि रश्मयो जनां अनु. (Conspiciuntur inter homines. Aliter Rosen: intuentur creaturas.) Rv. 50,3. Yv. 8,40. P. 7.1,8. (अदृश्रन्, अदृक्षत, अदृक्षन्त cfr. परि, प्रति, सं.) Part. दृशाना Apparens. Rv. 92,12. — Des. dep. दिदृक्षते P. 1.3,57. Videre velle, videre cupere. त्वामिदानीं दिदृक्षते R. 2.34,7. दिदृक्षमाण Bh. 3,29. Etiam act. त्वां दिदृक्षति M. 3,12026.2,852. दिदृक्षन्तः M. 1,7901. — Int. दरीदृश्यते, दरी°, दरि°, दर्दर्ष्टि P. 7.4,90.91. — Caus. दर्शयति, aor. अदीदृशत् et अददर्शत् P. 7.4,7. Etiam med. दर्शयते etc. 1) Ostendere, monstrare. c. acc. et dat. तदेव मे दर्शय देवरूपं Bhg. 11,45. दर्शयस्व मार्गं M. 3,9960. स्वबलं दर्शयस्व R. 1.75,3. यो न दर्शयते तेजः M. 3,1026. Hit. 2.93. दर्शयामास मे विमानानि M.3,12033. वीर्यं मा न ददर्शस्त्वं Bh.15,12. विदर्भां यदि यात्वाद्य सूर्य दर्शयितासि मे M. 3,2827. et c. acc. pers. दर्शयांचक्रिरे रामं सीतां Bh. 14,56. तां दर्शयित्वा सीतां R. 2.97,1. 2) C. आत्मानं Ostendere se, apparere. दर्शयात्मानमीश्वर M. 3,2369. आत्मानं दर्शयानः M. 1,174. आत्मानं दर्शयामास R. 1.1,78. M. 3,15066. Ks. 4,25. 3) आत्मानं om. Apparere alicui, dare se alicui in conspectum. c. acc. pers. दर्शयस्व M. 1,4709. त्वां दर्शये M. 3,12011. कच्चिद्दर्शयसे मनुष्यान् समलंकृतः M. 2,220. एवं स्तुता सा देवी दर्शयामास पाण्डवं M. 4,204.1,6561.3,200.16017.16457.16626. R. 1.55,13. क्षिप्रं त्वां दर्शयिष्यति M. 3,10128-29.16208. वनितां दर्शयिताह्वे (दृश्यभिवाद्योरात्मनेपद इति प्रयोज्यस्य कर्मत्वं sic schol.) Naish. 5,71.

— अनु. 1) Respicere aliquid, rationem habere. c. acc. न कार्यं न च मर्यादां क्रुद्धो ऽनुपश्यति M. 3,1082. धर्ममर्थं च कामं च यो ऽनुपश्यति M. 1,4241. R. 2.51,8, Bhg. 13,30.15,10. 2) Prævidere. न च श्रेयो ऽनुपश्यामि Bhg. 1,31. अनुपश्य यथा पूर्वे प्रतिपश्य यथापरे Kat.U.1,5. 3) Oculis percurrere. यावतो भुञ्जानाननुपश्यति Mn. 3,176. 4) Videre, conspicere. नान्वपश्यं तदा किंचित् तन्मे ऽद्भुतमिवाभवत् M. 3,12096.2426. यः सर्वाणि भूतान्यात्मन्यनुपश्यति Iç. U. 6. — Caus. Palamfacere, ostendere. सोभ्रात्रमनुदर्शयन् R. 1.1,25. c. acc. rei et pers. महीं स वैदेहीमन्वदर्शयत् R. 2.49,12.

— समनु. Putare, habere. स्वेनानुमानेन परं साधुं समनुपश्यति M. 1,5037.

— अभि. 1) Aspicere. गिरिमिमं न शक्नुवन्नभिद्रष्टुं कुत एवाधिरोढुं M. 3,9982. 2) Inspicere, perspicere. उषा अभिपश्यन्ती वयुना जनानां Vv. 75,4. चिकित्वां अभिपश्यति कृतानि या च कर्त्वा Rv. 25,11. 3) Pass. Cerni, putari. वरुणेन पाशैर्बद्ध एवाभिदृश्यते Mn. 9,308. — Caus. Ostendere, indicare. द्रौपद्या नः सहासीनानन्योन्यं यो ऽभिदर्शयेत्, स नो वने वसेत् M. 1,7740.

— अव. Perspicere, intelligere. सत्यानृते अवपश्यं जनानां (ः जानन्) Vv. 49,3.

— उद्. 1) Exspectare. उत्पश्यन् सिंहनिपातं Rgh. 2,60. 2) Prævidere. वर्तिष्यमाणमात्मानं पत्युरिवान्तिके उदपश्यत् तथ्यैर्निमित्तैः Bh. 8,68. 3) Videre. तावुदपश्यदुत्थितौ जनः Mgh. 1,15. 4) Dubitare. Wilson.

— उप. Caus. In conspectum ponere. राज्ञः पुरो मामुपदर्श्य, उक्तं तैः Hit. p. 83.15. Trop. नयविद्भिर्नवे राज्ञि सदसच्चोपदर्शितं Rgh. 4,9.(10).

— नि. Caus. Monstrare. परं नृपं निदर्शयामास तस्यै Rgh. 6,31. Monere, docere. सौहृदात् त्वां निदर्शये M. 3,16940. यवक्रीतं निदर्शयन् M. 3,10724.

— परि. 1) Perspicere, oculis perlustrare. परि स्पशो वरुणस्य पश्यन्ति रोदसी Vv. 87,3. Perspicere, animo videre, intelligere. शेषस्य परिपश्याम्युपायं M. 3,224. तद्विज्ञानेन परिपश्यन्ति धीराः M.U. 2.2,7. तदव्ययं यद्भूतयोनिं परिपश्यन्ति धीराः M.U. 1.1,5.

Digitized by Google

— प्र. 1) Prospicere, prævidere. कुलक्षयकृतं दोषं प्रपश्यन् Bhg. 1,39. न हि योगं प्रपश्यामि M.1,6127.1639. Bhg.2,8. 2) Perspicere, oculis perlustrare. ऋषयस्तपसा प्रपश्यन्ति त्रैलोक्यं Mn.11,236. 3) Videre, aspicere. न क्वापि प्रपश्यन्ति नलं M. 3,2659. 4) Intelligere. क्रुद्धः कार्यं न यथावत् प्रपश्यति M. 3,1082. प्रपश्यन्तस्तपसः पुण्यं Mn. 11,244. — Pass. 1) Videri. मृतकल्पः प्रदृश्यते R. 1.17,5. 2) Apparere. प्र मे पन्था अदृश्रन् Vv.76,2. — Des. Videre velle. प्रादिदृक्षत नो नृत्यं Bh. 8,34.

- - संप्र. Perspicere, intelligere. तत् सर्वं यथावत् °पश्यति R. 1.3,4. Videre. न हर्षात् °पश्यामि वाक्यस्यास्योत्तरं क्वचित् M. 3,8445. Pass. Conspici, apparere. अचिरात् तस्य धूमाग्रं चितायां संप्रदृश्यते R. 2.69,18.

— प्रति. 1) Respicere (præterita.) प्रतिपश्य यथापरे Kat.U. 1,5. (cfr. अनु). 2) Videre. दक्षिणस्यां दिशि यमं प्रत्यपश्यं व्यवस्थितं M. 3,12005. 3) Providere, parare. ब्राह्मणः कश्चित् पुरोधाः °दृश्यतां M. 1,6645. 4) Pass. Apparere. जीवन् प्रत्यदृश्यत M. 3,8548.11612.1,5355. प्रति अश्वा अदृश्रनुषसं वहन्तः Vv. 75,6.78,1. यस्या अर्चयः प्रति अदृक्षत Rv. 48,13. — Caus. Ostendere. लघ्वस्त्रं प्रतिदर्शयन् M. 3,16425.

— वि. Aspicere, videre. कल्याणं पुत्रे विपश्येयं R. 2.20,36. Pass. Apparere, videri. कालकल्पो व्यदृश्यत M. 3,405. — Caus. Ostendere, monstrare, बाहू विदर्शयन् M. 2,2633. विदर्शयन्तो विविधान् निर्झरान् R. 2.48,13. Trop. गुरोः प्रीतिं R. 1.2,22.

— सं. 1) Conspicere, aspicere. राक्षसं संददर्श R. 1.1,53. संपश्य शाल्वं स्थितं M. 3,869.12371. तेन न संदर्शिष्ये पुनः Bh. 16,9. सं भूम्या अन्ता ध्वसिरा अदृक्षन्त Vv. 83,3. तिलको वक्षसि समदृश्यत रामस्य R. 2.96,24. 2) Spectare, intueri. बाहू संपश्यन् M. 2,2623. et dep. सरांसि संपश्यमानः M. 3,12338. 3) Considerare. लोकसंग्रहं संपश्यन् Bhg. 3,20. सर्वमात्मनि Mn. 12,118. इदं संपश्य केनोपायेन स प्राप्नुयाद्राज्यं R. 2.9,3. कार्माणि संपश्येत् Mn. 8,10. 4) Observare. सिद्धिमेकस्य संपश्यन् Mn. 6,42. 5) Præs. part. Spectans, præsens. यस्य राष्ट्राद्ध्रियन्ते प्रजाः संपश्यतः Mn. 7,143. 6) Intr. dep. संपश्यते etc. P. 1.3,29.n. — Caus. Ostendere. संदर्श्य भयदं वपुः Bh. 4,33.5,83.

धृष् vide धृस्.

नश्.

(Rd. णश 26,85.) Cl. 4. act. नश्यति, ननाश, नशिता et नंष्टा P. 7.2,45.1,60. नशिष्यति et नंक्ष्यति; अनशत्. Ger. नष्ट्वा et नंष्ट्वा; Part. नष्ट. — Ep. etiam dep. नश्यते etc. Cl. 1. विनशेत्. — Perire, interire, mori. जीवनाशं ननाश Bh. 14,31. नेशुर्निशाचराः Bh.14,112. पुत्रो ऽनश्यत मुनेः M.3, 10701.1,3414. नष्ट mortuus. Mn. 8,116. Pessum ire. प्रेत्य चेह च नश्यति M.3,1098. Perire, evanescere. कृतं यस्मिन् न नश्यति M. 1,6116. अशुभं कृतं नश्यते तत्र स्नातमात्रस्य M. 3,7014.7069.13245. ध्रुवाणि तस्य नश्यन्ति Hit.1,205. वृतं तेषां ततो ऽनशत् M. 3,8494. नागानां मार्गाः नष्टाः M. 3,2541. नष्टसंज्ञः, नष्टात्मा, नष्टरूपः M. 1,3147.3,2361.2904. नष्टसंस्मृती Bh.6,58. नष्टः स्थानात् (Ejectus e sede.) R. 1.14,18. नष्टा ज्ञातिभ्यः (propinquis privata.) M. 3, 2690. — Ved. 1) Interire. मा किर्नशन्मा कीं रिषत् (ne quis intereat, ne quos lædat.) Rv. lxi. 8. cfr. अनेशं aor. P. 6.4,120.n. alius aor. est. नक् P. 6.4,73. (cfr. प्र). 2) Necare. (Nocere). मा ते अस्मान् दुर्मतयो नशन्त Vv. 1,22. न तं मर्तस्य नशते परिह्वृतिः Vv. 82,7. Aor. नट् (cfr. अभि et P. 8.2,63.) 3) Nescio an huc referendum est नशत् et आनट् (व्याप्तिकर्माणौ) Amplecti. Nigh. 2,18. (cfr. प्र et नक्ष्). — Des. निनशिषति et निनंक्षति. Periturum esse. Bh. 4,33. Int. नानश्यते, नानंष्टि. — Caus. (Act. semper. P. 1.3,86.) नाशयति, अनीनशत्. Ep. etiam dep. नाशयते etc. 1) Necare, delere, exstinguere. नाशयाम्यद्य गाधेयं नीहारमिव भास्करः R. 1.55,25. तेषां अज्ञानजं तमो नाशयामि Bhg. 10,11. ते कुलं नाशयिष्यामि M. 3, 2324.2387. व्याधिं मृत्युं भयं च M. 4,201.3,3060. तस्य मुचः Bhg. 8,57. ते दर्पं R. 1.56,3. बलमूर्जं Mn.2,55. धर्म्यान् मा नीनशः पथः M. 3,2027. Dep. शोको नाशयते धैर्यं R. 2.62,15. पापरोगी दातुः फलं Mn.

Digitized by Google

3,177. तौ हव्यकव्यानि नाशयेते Mn. 3,175. 2) Removere. सूतो रथमनाशयत् (ः दूरमपनीतवान्) Bh. 17,102.

— अभि. Necare. (Nocere.) मा नो रक्षो अभिनट् Vv. 104,23.

— प्र. (In formis contractis न in ण non transit, quare प्रनष्ट, प्रनंक्ष्यति etc. P. 8.4,36.) 1) Perire, interire, evanescere. तस्याहं न प्रणश्यामि Bhg. 6,30. प्राणशन् Bh. 15,49. कुलक्षये प्रणश्यन्ति कुलधर्मा न ते यशः प्रणशिता M. 1,3278. न मे कीर्तिः प्रणश्येत M. 3,16915. शैत्यं सोमात् प्रणश्येत M. 2,2548. Part. प्रनष्ट M. 1,4359. Bh. 3,14. Sæpe tamen occurrit etiam apud recentiores: प्रणष्ट M. 1, 7673.3,8735. Inf. प्रनंष्टुं Bh. 15,58. 2) Ved. Necare. (Nocere.) मा वो दुर्मतिरिह प्रणङ् नः Vv. 56,9. मा नः शंसो प्रणङ् मर्त्यस्य Rv. 18,3. Vv. 94,8. P. 2. 4,80. (cfr. 8.2,63.).

- - विप्र. Perire, evanescere. पापानि विप्रणश्यन्ति M. 3,5077. विप्रनष्टा श्रीः M. 1,4802.

- - संप्र. Id. घोरत्वं संप्रणश्यति M. 3,13781. संप्रनष्ट M. 3,2847.

— वि. Perire, interire. अवमन्ता विनश्यति Mn. 2,163.7,12. अचिरेण विनश्येत M. 1,6187. शप्तो व्यनश्यत M. 1,3147.3,10700. विनंक्ष्यामि न संशयः M. 3,2861.2864. प्रजा विनशिष्यन्ति M. 1,3491. 6163. R. 2.51,15.63,44. पुरी R. 2.51,16. Bh. 16,26. क्रियाः सर्वा विनश्यन्ति ग्रीष्मे कुसरितो यथा Hit. 1,117. भावः कदाचिदिह्निनशेदपि M. 3,2289. विनष्टचक्षुः cæcus. M. 3,16665. — Caus. 1) Necare, perdere. नः क्रव्यादाम्नुर्विनाशयेत् M. 1,8382. मा नः सर्वान् व्यनीनशः M. 1,4169. विनाश्य रक्षं Rgh. 2,56. आश्रमं विनाशितवान् R. 1.55,27. 2) Perire. (?). ते त्वां निहन्युः कुपिताः साध्वलं मा व्यनीनशः M. 4,426.

निश्.

(Rd. णिश 17,73.) Cl. 1. act. नेशति, निनेश, नेशिता etc. Meditari, animo contemplari.

पश्. (पस्, पष्).

(Rd. 33,45.) Cl. 10. act. पाशयति etc. (पासयति, पाषयति etc.) Ligare. — C. वि. Religare. विपाशयति ः पाशं विमुञ्चति P. 3.1,25. — Cl. 1. act. et med. vide स्पश्. — Cl. 10. act. (vocali correpta.) vide पष्.

पंश् vide पंस्.

पिश्.

(Rd. 28,143.) Cl. 6. act. पिंशति P. 7.1,59. पिपेश, पेशिता, पेशिष्यति, अपेशीत्. — Vd. etiam dep. — Formare, figurare. निश्चर्मणे ऋभवो गामपिंशत (e corio.) Rv. 110,8. नक्षत्रेभ्यः पितरो द्यामपिंशन् et त्वष्टा रूपाणि पिंशतु Vd. Mdh. Trop. वाचं पिपिशुर्वदन्तः Vv. 103,6. Decorare. पिपेश नाकं स्तृभिः (stellis.) Rv. 68,5. (Nonnulli vim collustrandi huic rad. inesse asseverant.) — Des. पिपिशिषति et पिपेशिषति. Int. पेपिश्यते, पेपेष्टि. Caus. पेशयति, अपीपिशत्.

— आ. Formare, figurare. आ रोदसी पिशानाः Vv. 57,3.

बिश्, बेश् (?) vide पिस्.

भृश्.

(Rd. भृशु 26,115.) Cl. 4. act. भृश्यति, बभर्श, भर्शिता, भर्शिष्यति, अभर्शीत्. Ger. भर्शित्वा et भृष्ट्वा; Part. भृष्ट. — Decidere, delabi. cfr. भ्रंश्. — भृशति et भृशायते denom. thematis भृश. Vp. gram. 195,8.

भृंश्.

(Rd. भृशि 33,114.) Cl. 10. act. भृंशयति et cl. 1. भृंशति etc. Loqui. Lucere. (Rad. dubia, ab aliis om.)

भ्रश्.

(Rd. भ्रशु 26,115.) Cl. 4. act. भ्रश्यति, बभ्राश etc. Decidere, delabi. cfr. भ्रंश्. (Caturbhuja et Vp.)

भ्रंश् s. भ्रंस्.

(Rd. भ्रन्शु 26,116. भ्रन्शु s. भ्रन्सु 18,17.) Cl. 4. act. भ्रश्यति P. 6.4,24. बभ्रंश, भ्रंशिता, भ्रंशिष्यति, अभ्रशत्. Cl. 1. dep. भ्रंशते, बभ्रंशे, भ्रंशिता, भ्रंशिष्यते, अभ्रशत् et अभ्रंशिष्ट s. भ्रंसते etc. Ger. भ्रंशित्वा et भ्रष्ट्वा; Part. भ्रष्ट etc. — Ep. etiam cl. 4. dep. भ्रश्यते etc. — Decidere, elabi. सुग्रीवो ऽस्याभ्रशद्धस्तात् Bh. 15,59. मूषिकशावकः श्येनमुखाद्भ्रष्टः Hit. p.113,7. यूपभ्रष्ट M. 3,

Digitized by Google

2424. Hit. p. 121,12. भ्रष्टाभरण M. 1,7682. Privari. मतां लोकात् मतां कीर्त्याः सत्पुत्रात् कर्मणो भ्रश्यतु R. 2.75,34. राज्याद्भ्रंशस्व R. 2.74,2. भ्रश्यते ऐश्वर्यात्, प्राणेभ्यः, स्वजनात् M. 3,1048. Mn. 7,111. श्रियः M. 3,603. काममन्युभिः R. 2.22,23. बभ्रंशे ऽसौ धृतेः Bh. 14,71. भ्रष्टो विषयात् R. 1.17,5. योगभ्रष्टः Bhg. 6,41. Aufugere. संग्रामाद्बभ्रंशुः (ः: पलायिताः) Bh. 14,105. — Des. बिभ्रंशिषति, °ते. Int. (Cl. 4.) बाभ्रश्यते, बाभ्रष्टि Mdh. (Cl. 1.) बनीभ्रश्यते, बनीभ्रंष्टि s. बनीभ्रस्यते, बनीभ्रंस्ति Mdh. P. 7.4,84. Caus. भ्रंशयति, अबभ्रंशत्. Dejicere, ejicere, privare. c. acc. pers. et abl. rei. भ्रंशयिष्यामि तं राज्यात् M. 3,2253. त्वां जीवितात् M. 3,1571. स मामपनयो भ्रंशयामास श्रियः M. 3,12524. त्रैलोक्याद्भ्रंशितस्त्वया M. 3,8759. निकृत्या भ्रंशितः M. 2,2630.

— परि. Elabi, privari. राज्यपरिभ्रष्टः M. 3, 2677. सत्त्वात् परिभ्रश्यते Hit. 1,128. उपचारपरिभ्रष्टः Hit. 1,127.

— प्र. Delabi, privari. c. instr. प्रभ्रश्यते तेजसा Mrch. 14,12. प्रभ्रश्यमानाभरण° Rgh. 14,54. — Caus. Dejicere. पदान्मघोनः प्रभ्रंशयां यो नहुषं चकार Rgh. 13,36. Pass. Delabi, privari. c. abl. प्रभ्रंशितः सुरसिद्धर्षिलोकात् M. 1,3577. राज्यात् प्रभ्रंशितः M. 3,601.

— वि. Elabi, privari. ऐश्वर्यविभ्रष्टः M. 3,3.

भ्राश् (भ्रास्)

(Rd. टुभ्राशृ, टुभ्रासृ 19,76.) Cl. 1. et 4. dep. भ्राशते, et भ्राश्यते P. 3.1,70. Perf. बभ्राशे et भ्रेशे P. 6.4,125. भ्राशिता, भ्राशिष्यते, अभ्राशिष्ट. (भ्रासते, भ्रास्यते etc. Vp.) — Lucere, fulgere. भ्राशते et भ्राश्यति Nigh. 1,16. Huc referendum est. चित्रो यदभ्राट् (Versicolor quum splendet.) Rv. 66,3. — Des. बिभ्राशिषते. Int. बाभ्राश्यते, बाभ्राष्टि. Caus. भ्राशयति, अबभ्राशत्.

भ्लाश् (भ्लास्)

(Rd. टुभ्लाशृ, टुभ्लासृ 19,77.) Cl. 1. et 4. dep. भ्लाशते et भ्लाश्यते P. 3.1,70. Perf. बभ्लाशे et भ्लेशे P. 6.4,125. भ्लाशिता etc. (भ्लासते et भ्लास्यते Vp.) — Fulgere, lucere.

मश्, मिश्.

(Rd. 17,75.74.) Cl. 1. act. मशति, मेशति etc. 1) Sonare. 2) Irasci.

मृश्.

(Rd. 28,131.) Cl. 6. act. मृशति, ममर्श, मर्ष्टा et म्रष्टा, मर्क्ष्यति et म्रक्ष्यति, अमार्क्षीत् et अम्राक्षीत् Sk. 130. a. 8. — 1) (स्पर्शनं Dgd.) Tangere, mulcere. 2) (प्रणिधानं Dgd.) Meditari, cogitare. (Cum मृष् sæpe confunditur.)

— अनु. Considerare, reputare. हृदयमप्येतदनुमृश्योद्दरस्व मे R. 2.11,9.

— अभि. Tangere, mulcere. यूपमभिमृशति Kat. S. Yv. 5,42.

— आ. Proterere, destruere. नीवारपाकादि ज्ञानपदैरामृश्यते न कश्चित् Rgh. 9,5. आमृष्टं नः परैः पदं Ks. 2,31.

- - पर्या. Subigere, domare, vincere. धनुषा राजानं पर्यामृषत M. 4,164.

— परा. 1) Permulcere. तं परामृशन् पाणिना Rgh. 3,68. Tangere. जलधर मां धाराहस्तैः परामृशसि Mrch. 166,20.97,21. कः पतिव्रतामन्यः परामर्ष्टुमुत्सहते Çak. 125,3. 2) Prehendere, capere. शूलानि परामृशन्तः Bh. 12,16. तां केशपाशे परामृशत् M. 4, 461.1114.1272. परामृश्य पांचाल्या मूर्धजान् M. 2,2374. एनां दक्षिणे पाणौ परामृशत् M. 4,456. शयानं परामृशत् M. 4,738. 3) Vim inferre, per vim stuprare aliquam. नारीरन्यदीयाः परामृशन् Bh. 17,38. शप्तो ऽसि पर पापो बधूं रम्भां परामृशन् M. 3,16152. परामृश्य स्त्रियं M. 3,11476.

— परि. 1) Permulcere. स्नेहात् परिममर्श तां R. 2.10,25. 2) Tangere, prehendere. खड्गं परिमृशन् रोषात् R. 2.23,5. यदा द्यूते परिघं पर्यमृक्षः M. 3,1369. 3) Considerare, reputare. वाक्यं तत् परिमृश्य R. 1.2,20.

— वि. 1) Demulcere. तां विममर्श पाणिना R. 2.20,32. 2) Meditari, considerare, reputare. एकान्तशीलो विमृशन् M. 1,4625.4,1270. R. 2.28,25. Bhartr. 3,3. तद्वचो विमृशन्ती M. 3,16753. विमृशामि पुनः पुनः M. 2,644. यथाहं विमृशामि M. 2,664. विमृश्य तत् Bh. 12,24. Bhg. 18,63. Hit. p. 31,21.43,6. 65,20.73,21. विमृश्य M. 3,16619. Etiam dep. धर्मं

विमृशमानाः R. 2.62,18. वाक्यं विममृशे धिया M. 3,15477.2,547. 3) Animadvertere. व्यमृशन्न दोषं Bh. 3,7. 4) Inquirere, examinare. एवं विमृश्य विविधैः कारणैर्लक्षणैश्च तां M. 3,2680.

- - प्रवि. Meditari, reputare. प्रविमृश्यावाच M. 3,15673.

राश् vide रास्.

रिश्.

(Rd. 28,126.) Cl. 6. act. रिशति, रिरेश, रेष्टा रेक्ष्यति, अरिक्षत्. Lædere, ferire. — Des. रिरिक्षति. Lædere velle. रिरिक्षन् ०ः शत्रुः Vv. 36,4. — Int. रेरिश्यते, रेरेष्टि. Caus. रेशयति, अरीरिशत्. (Cfr. रिष् et रुश्.)

रुश्.

(Rd. 28,126.) Cl. 6. act. रुशति, रुरोश, रोष्टा, रोक्ष्यति, अरुक्षत्. Lædere, ferire. — Part. रुशत्. Rutilans. उषा रुशती Rv. 113,2. रुशद्वपुः Rv. 62,8.58,4. Nigh. 4,3. — Des. रुरुक्षति. Int. रोरुश्यते, रोरोष्टि. Caus. रोशयति, अरूरुशत्. (Cfr. रुष् et रिश्.)

रुंश्.

(Rd. रुशि 33,115.) Cl. 10. act. रुंशयति et cl. 1. रुंशति etc. Loqui. Lucere. (Plerique hanc radicem omittunt.)

लश् vide लस्.

लिश्.

(Rd. 26,70.) Cl. 4. dep. लिश्यते, लिलिशे, लेष्टा P. 8.2,36. लेक्ष्यते, अलिक्षत. Des. लिलिक्षते. Int. लेलिश्यते, लेलेष्टि. Caus. लेशयति, अलीलिशत्. Parvum fieri. — विलिष्ट Mutilatus. (विशेषेण न्यूनं) Yv. 2,48. — (Rd. 28,127.) Cl. 6. act. लिशति, लिलेश, लेष्टा, लेक्ष्यति, अलिक्षत् etc. Ire, se movere.

वश्.

(Rd. 24,71.) Cl. 2. act. वष्टि. (dual. उष्टः pl. उशन्ति P. 6.1,16.) Impr. वष्टु (2 sing. उड्ढि). Perf. उवाश P. 6.1,17. वशिता, वशिष्यति, Aor. अवशीत् et अवाशीत्. — Vd. etiam cl. 3. विवष्टि P. 2.4,76.7.4,78. — Desiderare, exoptare, velle. तयोरित् स्तोममुश्मसि Rv. 21,1. तथा कृणु यथा उश्मसि Rv. 30,12. भवनेषु निवासमुशन्ति Çak.154,13. इन्द्रवो वामुशन्ति Rv. 2,4. हव्यं वष्टि देवान् M. 1,2106. प्रीतिमिदस्य वक्षि Vv. 98,2. पूर्णां विवक्ष्यासिचं Vv. 16,11. वष्टि, वश्मि, उश्मसि Nigh. 2,6. मा धर्मान् सकलान् वशीः (?) M. 3,10102. Gratum habere. यज्ञं वष्टु Rv. 3,10. तस्य व्रतान्युश्मसि Rv. 22,6. उशन्नुशन्तं Yv. 4,27. Rv. 12,4.62,11. Kat. U. 1,1. Favere. यस्य वष्टि Rv. 33,3. — Des. विवशिषति. Int. वावश्यते P. 6.1,20. वावशीति P. 7.3,87.n. वावष्टि. 1) Magnopere desiderare, amare. त्वामग्ने हरितो वावशानाः Vv. 5,5.36,16. Rv. 113,10. Nigh. 4,2. (cfr. वाश्.) 2) Exsultare. समुस्रियाभिर्वावशन्त नरः Rv. 62,3. — Caus. वाशयति, अवीवशत्. Gratum reddere; dare. त्वमग्ने मनवे द्यामवाशयः (nuntiasti. Rosen.) Rv. 31,4.

— प्रति. Int. Exoptare, amare. प्रति गाव उषसं वावशन्त (an potius: Mugiunt aurora oriente?) Vv. 75,7.

वाश्. (वास्.)

(Rd. वाशृ, वासृ 26,54.) Cl. 4. dep. वाश्यते, ववाशे, वाशिता, वाशिष्यते, अवाशिष्ट. (वास्यते etc.) — Vagire, ejulare, ululare. ववाशिरे शिवाः Bh. 14,14. Rgh. 11,60.(61.) क्रूरा ध्वांक्षा ववाशिरे Bh.14,76. Apud epicos cl. 1. सा सततं वाशते M. 2,1547. बहुधा वाशमाना प्रधावति M. 1,8433. शकुनेरिव वाशतः M. 3,10437. कुररीमिव वाशतीं M. 3,2381. हा हताः स्मेति वाशन्त्यः M. 3,10493. (वाशितं clangor avium. Am.K.) रूक्षस्वरं वासति वायसोऽयं Mrch. 274,2. — Des. विवाशिषते. Int. वावाश्यते, वावाष्टि. Huc quoque referendum est:- वावशान (वष्टेर्वा वाश्यतेर्वा Nir. 5,1.) Strepens. mugiens. मरुतो वावशानाः Vv. 56,10. धेनवः Rv. 73,6. — Caus. वाशयति. अववाशत्.

— उद्. Deplorare. c. acc. उद्वाश्यमानः पितरं Bh. 3.32.

— प्रति. Vide प्रतिवश्.

विश्.

(Rd. 28,130.) Cl. 6. act. विशति, विवेश, वेष्टा P. 8.2,36. वेक्ष्यति, अविक्षत्. Perf. part. विविशिवस् et विविश्वस् P 7.2,68. — Ep. etiam dep. विशते etc. — 1) Intrare, ingredi. विशति

Digitized by Google

यस्त्वनाहूतः Hit. 2,48. c. acc. प्रदीप्तं ज्वलनं पतंगा विशन्ति Bhg. 11,29. विशामि पातालं R. 1.44,8. विश दण्डकान् R. 2.74,29. नदीमिमां विशस्व M. 3,10689. स्वमालयमविशत R. 1.9,57. विविशुस्ते गृहाणि M. 2,2053. R. 1.20,14. रंगं M. 3,2193. भवनं विविशाते M. 3,2117. अविक्षत् सदः Bh. 11,45. Trop. मां विशते तदनन्तरं Bhg. 18,55. 2) Considere. c. acc. आसनानि विशतां तेषां R. 2.82,2. 3) Adire, contingere, obvenire. मा विशताद्रयिः Yv. 8,42. 4) Subire; incipire. दीक्षां विशत R. 1.11,20. — Des. विविक्षति. Int. वेविश्यते, वेवेष्टि. Caus. वेशयति, अवीविशत्.

— अनु. Sequi. तमनुविवेश M. 1,796.

— आ. 1) Intrare, ingredi. पुरमाविवेश Bh. 3,18. वनमाविशते R. 2.43,6. M. 3,12874. विलमाविशध्वं M. 1,8379. छिद्रस्य घेवाविश मध्यमस्य यत्रासते त्वद्विधाः M. 1,7294. 2) Adire. आ त्वा विशन्त्वाशवः सोमासः Rv. 5,7. 3) Trop. Intrare, potiri, capere. तत् तस्य स्वयमाविशत् Mn. 1,29. तं मृत्युराविशत् M. 3,10450. योनिं मानुषीमाविशध्वं M. 1,7300. मोह आविशतीव मां M. 1,216. विस्मयाविष्टः Bhg. 11,14. कन्दर्प आविष्टुमभ्ययाद्रुमापतिं R. 1.25,10. 4) Prodire, oriri, exsistere. तदाविशन्ति भूतानि सह कर्मभिः (ः उत्पद्यन्ते) Mn. 1,18 — Caus. Intrare facit. भ्रुवोर्मध्ये प्राणमावेश्य Bhg. 8,10.

- - अन्वा. Intrare, potiri, capere. क्रोधो बीभत्सुमन्वाविवेश M. 1,5389.

- - समुपा. 1) Ingredi. c. acc. शयनं समुपाविशत् R. 2.85,15. 2) Subire, incipere. दीक्षां समुपाविश R. 1.62,22.

- - समा. Intrare, ingredi. राजवेश्म समाविशत् M. 1,7272. लंकां Bh. 8,27. जम्बूमार्गं M. 3,4082. शय्यासने Mn. 2,119. बीजं समाविशति संसृष्टः Mn. 1,56. Trop. Potiri, capere. ग्लानिरेनं समाविशत् M. 1,8142. तान् दर्पः M. 3,8493. कोपो रामं M. 3,10192. क्रोधसमाविष्टः M. 1,5920. मदकाम° M. 1,7725. जराशोक° Mn. 6,77. — Caus. Imponere, tradere. c. acc. et loc. पौत्रे भारं समावेश्य M. 3,9913. दुरात्मनि समावेशयसे सर्वं M. 2,1544. तस्मिन् समावेशितचित्तवृत्तिः Rgh. 6,70.

— उप. 1) Considere, sedem capere. c. loc. रथोपस्थ उपाविशत् Bhg. 1,47. Bh. 7,45. उपाविक्षत् Bh. 15,8. न तत्रोपविशेत् M. 4,97.3,464. Çak. 17,3. R. 1.2,24. Part. उपविष्ट Sedens. शयानमुपविष्टं वा स्थितं वा M. 3,2427.16658.1,2219. 2) Considere, castra ponere. बलेनोपविवेश M. 3,659. 3) Capere, potiri. प्रीतिर्दुर्योधनमुपाविशत् (an e उपा?) M. 1,5389. — Caus. Considere facit. आसनेषु सम्यग्विप्रानुपवेशयेत् Mn. 3,208. M. 3,1775.

- - उपोप. 1) Assidere, considere apud aliq. c. acc. तमासीनमुपोपविविशुर्यक्षाः M. 3,11777. राज्ञानमुपोपविश्य M. 3,12321. Pass. उपोपविष्टः सचिवैः R. 1.4,26.2.1,35. 2) Considere, sedem capere. ऋषीन् दृष्ट्वा, उपोपविविशुः सर्वे M. 1,4914.2222. उपोपविष्टा मंचेषु M. 1,6959.

- - प्रत्युप. Exadversus aliquem considere. c. acc. पावकं प्रत्युपाविशत् M. 2,1156.

- - समुप. Considere, sedem capere. अनुज्ञाता गन्तुं समुपाविशत् M. 3,10986.16882. मंचेषु समुपाविशन् M. 1,6970. नदीकूले M. 1,8479. सभायां M. 2,2289. वृक्षस्य छायायां M. 2,703. समुपविष्ट M. 1,7945. Assidere apud aliq. रहः समुपविश्य पप्रच्छ मातरं M. 1,6242. — Caus. Considere facit. Hit. p. 60,6.

— नि. Dep. P. 1.3,17. (Apud ep. etiam act.) 1) Intrare, ingredi. c. acc. न्यविशन्त वेश्मानि M. 1,7566. रामशालां न्यविक्षत Bh. 4,28.8,7. 2) Descendere. मही निविशते रविः M. 3,136. तौ केशौ निविशेतां यदूनां कुले M. 1,7308. 3) Considere, sedem capere. c. loc. स कांचने न्यविक्षत Mgh. 1,19. 4) Considere, castra ponere. निविशमानाः सैनिकाः M. 3,16364. व्यूहेन निविशेत Mn. 7,188. न्यविशन् पार्थिवा भूमिभागे समे M. 1,6960. निविष्टं बलं M. 3,661. 5) Uxorem ducere. निवेक्ष्ये सनाम्नीं यद्यहं कन्यामुपलप्स्ये M. 1,1852. निविशस्व M. 1,1860. 5) Adniti, operam dare, studere. स्वधर्मे निविशेत Mn. 2,8. Part. निविष्ट Intentus, studiosus. पाण्डवार्थे M. 1,171. — Des. निविविक्षते P. 1.3,62. — Caus. 1) Introducere. तस्या गृहं न्यवेश्यत R. 2.42,28. 2) Considere jubet. निवेशयामास सैन्यं नर्मदारोधसि Rgh. 5,42. 3) Habitare,

Digitized by Google

commorari facit. न्यवेशयत भार्यां स्वभवने M. 1,4424. तं राज्ये M. 2,1107. Trop. तं पथि धर्म्ये निवेशयेत् Mn. 8,228. 4) Ponere, deponere, imponere. तां अंके R. 1.18,21. रत्नानि तस्य गात्रे M. 1,7692. तत्र वीरेण रुद्राः पंच निवेशिताः M.3,5097. Trop. दृष्टिं तस्यां M.1,7141. तान् समये M.1,6297. करे देशं M.2,1039. 5) c. मनः Animum advertere ad aliquid. c. loc. मनो मोक्षे Mn. 6,35. मनो ऽधर्मे Mn. 4,171. 6) Matrimonio jungere. भवान् निवेश्यः प्रथमं ततो ऽयं भीमः M. 1,7138.

- - अभिनि. Considere. c. acc. loci. ग्रामं P. 1.4,47. Trop. अभिन्यविक्षथा मे मनः Bh. 8,80. Part. अभिनिविष्ट Præditus. Rgh. 2,75. — Caus. Considere facit. c. loc. मुनिमासने ऽभिन्यवीविशत् Mgh. 1,15.

- - प्रणिविश्. P. 8.4,18.

- - विनि. Caus. Deponere. मदुरसि कुचकलशं विनिवेशय Gov. 12,5. Trop. तान् करे M. 2,1055.

- - संनि. Part. °विष्ट Sedens. सर्वस्य हृदि Bhg. 15,15. M. 2,2000. — Caus. Considere jubet. वत्सं संनिवेश्य द्वारकायां M. 3,665. R. 2.85,15. Deponere. तेषामवयवान् आत्ममात्रासु Mn. 1,16. Constituere. तत्पदे, धातोः स्थान इवादेशं, सुग्रीवं सन्यवेशयत् Rgh. 12,58.

— निस्. Frui. c. acc. निर्विविशुर्मधु (ɔ: पपुः) Rgh. 9,44.(35.). सखीनां क्रीडारसं निर्विशतीव Ks. 1,29. निर्विश्य यथाकामं शैलौ (ɔ: उपभुज्य) Rgh. 4,51.

— परि. Caus. Administrare. c. acc. परिवेश्य नरप्रवीरान् M.1,7182. तं पर्यवेशयद्दैत्येन्द्रः (metri causa.) M. 3,8619. (Cfr. परिविष् Caus.)

— प्र. 1) Intrare, ingredi. c. acc. प्रविवेश स्ववेश्म R. 2.26,5. सभां Mn. 8,10. पुरं M. 1,8141. 3,2853. R. 1.17,34.18,18. Bh. 3,27. वनं R. 2.35,32.74,27. बिलं M. 1,8382. Bh. 7,60. दीप्तं हुताशनं M. 1,6908. 3,2863. R. 2.20,17.66,12. समुद्रं प्रविशध्वं M. 1,3340. 8394. Trop. समुद्रमापः प्रविशन्ति यद्वत्, तद्वत् कामा यं प्रविशन्ति Bhg. 2,70. प्रविवेशेव स्वानि गात्राणि लज्जया R. 2.98,19. 2) Incipere. अद्यैव दीक्षां प्रविश R. 1.31,28. — Des. Intrare, ingredi velle. प्रविविक्षन् शैलानिमान् M. 3,10836. — Caus. Intrare facit; introducere. c. 2 acc. तं पुरं प्रवेशयन् M. 1,4427. R. 1.10,34. Bh. 7,23. तां गृहं M. 2,2614.3,1789. प्रवेश्यतां समीपं मे M. 4,314.3,2951. Deponere. अर्द्धं कोषे प्रवेशयेत् Mn. 8,38.

- - अनुप्र. 1) Aggredi, adire. यो नो ऽनुप्रविशेत् M. 1,7800.7762. Hit. 2,50. 2) Intrare, ingredi. वज्रं दण्डकारण्यमनुप्रविश्य M. 1,795.3,12178. आस्येनानुप्रविष्टो ऽहं शरीरे तव M. 3,12941. 3) Coire cum femina. कौशल्ये देवरस्ते त्वानुप्रवेक्ष्यति M. 1,4275.

- - संप्र. 1) Intrare, ingredi. संप्रवेक्ष्यामि नगरं M. 1,3303.3,15140. समुद्रं M. 1,3339. Coire cum femina. भार्यां पतिः संप्रविश्य M. 1,3024. Mn. 9,8.

— सं. 1) Intrare. अग्निमिद्धं संविवेश M.1,6741. सं त्वा विशन्त्वोषधीरुतापः Yv. 8,25. 2) Decumbere. तीरे संविवेश, ततः शयानः M. 3,13149. 1,4299. चरमं संविशति या प्रथमं प्रतिबुध्यते M. 2,2177. Mn. 2,194.4,55.76.7,225. अस्म्यत्र संविष्टः M.1,693. 3) Concumbere. c. acc. संविशेदार्तवे स्त्रियं Mn.3,48. यं दिव्याः संविशन्ति नरं M. 3,14505. वरारोहे संविशेथा मया सह M. 1,4712. — Caus. Decumbere facit. तां संवेशयन्ती शयने M. 1,4274.

- - अनुसं. Post aliquem decumbere. सुप्तामनुसंविवेश Rgh. 2,24.

वृश्.

(Rd. 26,116.) Cl. 4. act. वृश्यति, ववर्श, वर्शिता etc. Eligere. (Cfr. वृ).

शश्.

(Rd. 17,17.) Cl. 1. act. शशति, शशाश, (dual. शशशतुः etc. Vp. gram. 133,80.) शशिता etc. Salire, subsultim incedere. शशति भेकः Dgd. — Nescio an huc referendum sit: शशमानः 1) = शंसमानः Nir. 6,8. v. अर्चतिकर्मा Nigh. 3,14.4,3. Laudans. Rv. 85,12.86,8. 2) = शस्यमानः Laudatus. Rv. 24,4.

1. स्पश् (पष्, पश्, पस्)

(Rd. 21,22.) Cl. 1. act. et med. स्पशति, °ते; पस्पाश, पस्पशे, (पस्पशाते P.7.3,87.n.), स्पशिता; स्पशिष्यति, °ते; अस्पाशीत्, अस्पशिष्ट. (पषति, °ते;

Digitized by Google

यस्त्वनाहूतः Hit. 2,48. c. acc. प्रदीप्तं ज्वलनं पतंगा विशन्ति Bhg. 11,29. विशामि पातालं R. 1.44,8. विश दण्डकान् R. 2.74,29. नदीमिमां विशस्व M. 3,10689. स्वमालयमविशत R. 1.9,57. विविशुस्ते गृहाणि M. 2,2053. R. 1.20,14. रंगं M. 3,2193. भवनं विविशाते M. 3,2117. अविक्षत् मदः Bh. 11,45. Trop. मां विशते तदनन्तरं Bhg. 18,55. 2) Considere. c. acc. आसनानि विशतां तेषां R. 2.82,2. 3) Adire, contingere, obvenire. मा विशताद्रयिः Yv. 8,42. 4) Subire; incipire. दीक्षां विशत R. 1.11,20. — Des. विविक्षति. Int. वेविश्यते, वेवेष्टि. Caus. वेशयति, अवीविशत्.

— अनु. Sequi. तमनुविवेश M. 1,796.

— आ. 1) Intrare, ingredi. पुरमाविवेश Bh. 3,18. वनमाविशते R. 2.43,6. M. 3,12874. बिलमाविशध्वं M. 1,8379. छिद्रस्य चैवाविश मध्यमस्य यत्रासते त्वद्विधाः M. 1,7294. 2) Adire. आ त्वा विशन्त्वाशवः सोमासः Rv. 5,7. 3) Trop. Intrare, potiri, capere. तत् तस्य स्वयमाविशत् Mn. 1,29. तं मृत्युराविशत् M. 3,10450. योनिं मानुषीमाविशध्वं M. 1,7300. मोह आविशतीव मां M. 1,216. विस्मयाविष्टः Bhg. 11,14. कन्दर्पं आविष्टुमभ्ययाद्गुमापतिं R. 1.25,10. 4) Prodire, oriri, exsistere. तदाविशन्ति भूतानि सह कर्मभिः (ः उत्पद्यन्ते) Mn. 1,18 — Caus. Intrare facit. भ्रुवोर्मध्ये प्राणमावेश्य Bhg. 8,10.

- - अन्वा. Intrare, potiri, capere. क्रोधो बीभत्सुमन्वाविवेश M. 1,5389.

- - समुपा. 1) Ingredi. c. acc. शयनं समुपाविशत् R. 2.85,15. 2) Subire, incipere. दीक्षां समुपाविश R. 1.62,22.

- - समा. Intrare, ingredi. राजवेश्म समाविशत् M. 1,7272. लंकां Bh. 8,27. जम्बूमार्गं M. 3,4082. शय्यासने Mn. 2,119. वीजं समाविशति संसृष्टः Mn. 1,56. Trop. Potiri, capere. ग्लानिरेनं समाविशत् M. 1,8142. तान् दर्पः M. 3,8493. कोपो रामं M. 3,10192. क्रोधसमाविष्टः M. 1,5920. मदकाम° M. 1,7725. जराशोक° Mn. 6,77. — Caus. Imponere, tradere. c. acc. et loc. पौत्रे भारं समावेश्य M. 3,9913. दुरात्मनि समावेशयसे सर्वं M. 2,1541. तस्मिन् समावेशितचित्तवृत्तिः Rgh. 6,70.

— उप. 1) Considere, sedem capere. c. loc. रथोपस्थ उपाविशत् Bhg. 1,47. Bh. 7,45. उपाविक्षत् Bh. 15,8. न तत्रोपविशेत् M. 4,97.3,464. Çak. 17,3. R. 1.2,24. Part. उपविष्ट Sedens. शयानमुपविष्टं वा स्थितं वा M. 3,2427.16658.1,2219. 2) Considere, castra ponere. बलेनोपविवेश M. 3,659. 3) Capere, potiri. प्रीतिर्दुर्योधनमुपाविशत् (an e उपा?) M. 1,5389. — Caus. Considere facit. आसनेषु सम्यग्विप्रानुपवेशयेत् Mn. 3,208. M. 3,1775.

- - उपोप. 1) Assidere, considere apud aliq. c. acc. तमासीनमुपोपविविशुर्यक्षाः M. 3,11777. राजानमुपोपविश्य M. 3,12321. Pass. उपोपविष्टः सचिवैः R. 1.4,26.2.1,35. 2) Considere, sedem capere. ऋषीन् दृष्ट्वा, उपोपविविशुः सर्वे M. 1,4914.2222. उपोपविष्टा मंचेषु M. 1,6959.

- - प्रत्युप. Exadversus aliquem considere. c. acc. पावकं प्रत्युपाविशत् M. 2,1156.

- - समुप. Considere, sedem capere. अनुज्ञिता गन्तुं समुपाविशत् M. 3,10986.16882. मंचेषु समुपाविशन् M. 1,6970. नदीकूले M. 1,8479. सभायां M. 2,2289. वृक्षस्य छायायां M. 2,703. समुपविष्ट M. 1,7945. Assidere apud aliq. रहः समुपविश्य पप्रच्छ मातरं M. 1,6242. — Caus. Considere facit. Hit. p. 60,6.

— नि. Dep. P. 1.3,17. (Apud ep. etiam act.) 1) Intrare, ingredi. c. acc. न्यविशन्त वेश्मानि M. 1,7566. रामशालां न्यविक्षत Bh. 4,28.8,7. 2) Descendere. मही निविशते रविः M. 3,136. तौ केशौ निविशेतां यदूनां कुले M. 1,7308. 3) Considere, sedem capere. c. loc. स कांचने न्यविक्षत Mgh. 1,19. 4) Considere, castra ponere. निविशमानाः सैनिकाः M. 3,16364. व्यूहेन निविशेत Mn. 7,188. न्यविशन् पार्थिवा भूमिभागे समे M. 1,6960. निविष्टं बलं M. 3,661. 5) Uxorem ducere. निवेक्ष्ये सनाम्नीं यद्यहं कन्यामुपलप्स्ये M. 1,1852. निविशस्व M. 1,1860. 5) Adniti, operam dare, studere. स्वधर्मे निविशेत Mn. 2,8. Part. निविष्ट Intentus, studiosus. पाण्डवार्थे M. 1,171. — Des. निविविक्षते P. 1.3,62. — Caus. 1) Introducere. तस्या गृहं न्यवेश्यत R 2.42,28. 2) Considere jubet. निवेशयामास सैन्यं नर्मदारोधसि Rgh. 5,42. 3) Habitare,

Digitized by Google

commorari facit. न्यवेशयत भार्यां स्वभवने M. 1,4124. तं राज्ये M. 2,1107. Trop. तं प्रथि धर्म्ये निवेशयेत् Mn. 8,228. 4) Ponere, deponere, imponere. तां अंके R. 1.18,21. रत्नानि तस्य गात्रे M. 1,7692. तत्र वीरेण रुद्राः पंच निवेशिताः M.3,5097. Trop. दृष्टिं तस्यां M.1,7141. तान् समये M.1,6297. करे देशं M. 2,1039. 5) c. मनः Animum advertere ad aliquid. c. loc. मनो मोक्षे Mn. 6,35. मनो ऽ धर्मे Mn. 4,171. 6) Matrimonio jungere. भवान् निवेश्यः प्रथमं ततो ऽ यं भीमः M. 1,7138.

- - अभिनि. Considere. c. acc. loci. ग्रामं P. 1.4,47. Trop. अभिन्यविक्षया मे मनः Bh. 8,80. Part. अभिनिविष्ट Præditus. Rgh. 2,75. — Caus. Considere facit. c. loc. मुनिमासने ऽ भिन्यवीविशत् Mgh. 1,15.

- - प्रणिविश्. P. 8.4,18.

- - विनि. Caus. Deponere. मदुरसि कुचकलशं विनिवेशय Gov. 12,5. Trop. तान् करे M. 2,1055.

- - संनि. Part. °विष्ट Sedens. सर्वस्य हृदि Bhg. 15,15. M. 2,2000. — Caus. Considere jubet. वत्सं संनिवेश्य द्वारकायां M. 3,665. R. 2.85,15. Deponere. तेषामवयवान् आत्ममात्रासु Mn. 1,16. Constituere. तत्पदे, धातोः स्थान इवादेशं, सुग्रीवं सन्यवेशयत् Rgh. 12,58.

— निस्. Frui. c. acc. निर्विविशुर्मधु (ः पपुः) Rgh. 9,44.(35.). सखीनां क्रीडारसं निर्विशतीव Ks. 1,29. निर्विश्य यथाकामं शैलौ (ः उपभुज्य) Rgh. 4,51.

— परि. Caus. Administrare. c. acc. परिवेश्य नरप्रवीरान् M.1,7162. तं पर्यवेशद्दैत्येन्द्रः (metri causa.) M. 3,8619. (Cfr. परिविष् Caus.)

— प्र. 1) Intrare, ingredi. c. acc. प्रविवेश स्ववेश्म R. 2.26,5. सभां Mn. 8,10. पुरं M. 1,8141. 3,2853. R. 1.17,34.18,18. Bh. 3,27. वनं R. 2.35,32.74,27. बिलं M. 1,8382. Bh. 7,60. दीप्तं हुताशनं M. 1,6908. 3,2863. R. 2.20,17.66,12. समुद्रं प्रविशध्वं M. 1,3340. 8394. Trop. समुद्रमापः प्रविशन्ति यद्वत्, तद्वत् कामा यं प्रविशन्ति Bhg. 2,70. प्रविवेशेव स्वानि गात्राणि लज्जया R. 2.98,19. 2) Incipere. अद्यैव दीक्षां प्रविश R. 1.31,28. — Des. Intrare, ingredi velle. प्रविविक्षन् शैलानिमान् M. 3,10836. — Caus. Intrare facit; introducere. c. 2 acc. तं पुरं प्रवेशयन् M. 1,4427. R. 1.10,34. Bh. 7,23. तां गृहं M. 2,2614.3,1789. प्रवेश्यतां समीपं मे M. 4,314.3,2951. Deponere. अर्द्धं कोषे प्रवेशयेत् Mn. 8,38.

- - अनुप्र. 1) Aggredi, adire. यो नो ऽनुप्रविशेत् M. 1,7800.7762. Hit. 2,50. 2) Intrare, ingredi. वज्रं दण्डकाष्ठमनुप्रविश्य M. 1,795.3,12178. आस्येनानुप्रविश्ये ऽहं शरीरे तव M. 3,12941. 3) Coire cum femina. कौशल्ये देवरस्ते त्वानुप्रवेक्ष्यति M. 1,4275.

- - संप्र. 1) Intrare, ingredi. संप्रवेक्ष्यामि नगरं M. 1,3303.3,15140. समुद्रं M. 1,3339. Coire cum femina. भार्यां पतिः संप्रविश्य M. 1,3024. Mn. 9,8.

— सं. 1) Intrare. अग्निमिद्धं संविवेश M. 1,6741. सं त्वा विशन्त्वोषधीरुतापः Yv. 8,25. 2) Decumbere. तीरे संविवेश, ततः शयानः M. 3,13149. 1,4299. चरमं संविशति या प्रथमं प्रतिबुध्यते M. 2,2177. Mn. 2,194.4,55.76.7,225. अस्यत्र संविष्टः M.1,693. 3) Concumbere. c. acc. संविशेदार्तवे स्त्रियं Mn.3,48. यं दिव्याः संविशन्ति नरं M. 3,14505. वरारोहे संविशिता मया सह M. 1,4712. — Caus. Decumbere facit. तां संवेशयन्ती शयने M. 1,4274.

- - अनुसं. Post aliquem decumbere. सुप्तामनुसंविवेश Rgh. 2,24.

वृश्.

(Rd. 26,116.) Cl. 4. act. वृश्यति, ववर्श, वर्शिता etc. Eligere. (Cfr. वृ).

शश्.

(Rd. 17,17.) Cl. 1. act. शशति, शशाश, (dual. शशशतुः etc. Vp. gram. 133,80.) शशिता etc. Salire, subsultim incedere. शशति भेकः Dgd. — Nescio an huc referendum sit: शशमानः 1) = शंसमानः Nir. 6,8. v. अर्चतिकर्मा Nigh. 3,14.4,3. Laudans. Rv. 85,12.86,8. 2) = शस्यमानः Laudatus. Rv. 24,4.

1. स्पश् (पष्, पश्, पस्.)

(Rd. 21,22.) Cl. 1. act. et med. स्पशति, °ते; पस्पाश, पस्पशे, (पस्पशाते P.7.3,87.n.), स्पशिता; स्पशिष्यति, °ते; अस्पाशीत्, अस्पशिष्ट. (पषति, °ते;

पशति, °ते; पसति, °ते etc.) 1) Coercere, prohibere. 2) Tangere, subire, facere. यतो व्रतानि पस्पशे (ः अनुतिष्ठति) Rv. 22,19. Yv. 6,4. अस्पष्ट कर्त्वं (उपक्रान्तवान्) Rv. 10,2. 3) Serere, nectere. — Des. पिस्पशिषति, °ते. Int. पास्पश्यते, पास्पष्टि. Caus. स्पाशयति, अपस्पशत् P. 7.4,95. Part. स्पाशित et स्पष्ट P. 7.2,27.

2. स्पश् s. स्पर्श्.

(Rd. 33,7.) Cl. 10. dep. स्पाशयते, अपस्पशत; s. स्पर्शयते etc. (Vp.) — Capere, sumere. Amplecti.

स्पृश्.

(Rd. 28,128.) Cl. 4. act. स्पृशति, पस्पर्श; स्प्रष्टा et स्पर्ष्टा Sk. 130. a. 8. स्प्रक्ष्यति et स्पर्क्ष्यति; Prec. स्पृश्यात्; Aor. अस्प्राक्षीत्, अस्पार्क्षीत्, अस्पृक्षत्. Part. स्पृष्ट. — Ep. etiam dep. स्पृशते etc. स्पृष्टव्य (?) Hit. p. 64,2. — 1) Tangere. c acc. साधु मां स्पृश R. 2.64,59. Bh. 8,100. मामकाङ्गानि मा स्प्राक्षीः R.2.42,6. तस्य मुखं पस्पर्श करेण M.3,1778. ताः कन्याः स्पृष्ट्वा R. 1.34,53. कलिना स्पृष्टः M. 3, 2361. वातेन स्पृश्यमाना M. 2,2346. धामाग्रेणास्पृक्षः Yv. 6,2. (Etiam c. loc. ते दिवि स्पृशन्ति भानवः Rv. 36,3.) — अपः स्पृशति M. 3,10106. स्पृशते जलं M. 3,8236. जलं स्पृष्टुं R. 1.24,11. M. 3,1730. Inde: 2) Conspergere. c. acc. et instr. स्पृशेदद्भिरात्मानं Mn. 2,60. सव्येन सव्यः स्प्रष्टव्यः Mn. 2,72. पस्पृशुः R. 1.44,28. 3) Trop. Attingere, offendere, obtinere. महान्तमनयं स्पृशेत् M. 3,318. स्पृश्याच्छुभं M.3,15688. महोक्षतां वत्सतरः स्पृशन्निव Rgh. 3,32. न मां दोषः स्पृशेदयं M. 3,16735. तैर्दोषैर्नृपः स्पृश्यते Mrch. 262,3. 4) Adire. पतिं न पत्नीः स्पृशन्ति त्वा मनीषाः Rv. 62,11. — Des. पिस्पृक्षति. Int. परीस्पृश्यते, परीस्पृष्टि et परीस्पर्ष्टि etc. Caus. स्पर्शयति, अपस्पर्शत् et अपिस्पृशत् P. 7.4,7. 1) Tangere jubet, tangere facit. c. 2 acc. पुत्रदारस्यैनं शिरांसि स्पर्शयेत् Mn. 8,114. अस्पर्शयं हतं पुत्रं तं मुनिं R. 2.64,27. 2) Offerre, dare. स्पर्शयेद्ब्राह्मणाय गां Mn. 11,135. Rgh. 2,49. य आत्मानं स्पर्शयदस्मै स्वयंदत्तस्तु स स्मृतः Mn. 9,177.

— अप. Tangere. अपो ऽपस्पृश्य M. 1,764. (Cfr. उप.)

— उप. 1) Tangere (aquam oris eluendi causa.) उपस्पृश्योदकं R.1.3,2. कलश्यां वार्युपस्पृश्य M. 3,6050. Vulgo वारि om. Os eluere. उपस्पृश्य (ः आचम्य) Mn. 2,53.5,62. M. 3,2256.1,771.2949. Bh. 2,11. उपस्पृशंस्त्रिषवणं Mn.11,123.216. R.2.95,17. कोटितीर्थमुपस्पृश्य M.3,4091.8130. 2) Conspergere, abluere. अद्भिः प्राणानुपस्पृशेत् Mn. 4,143. 3) Frendere, collidere dentes. दन्तैर्दन्तानुपस्पृशन् M. 1,5961. 3, 15991.

- - पर्युप. Lavare se. c. acc. loci. गाङ्गेयं पर्युपस्पृश्य M. 3,165. (?).

- - समुप. Id. अत्रापि समुपस्पृश्य M. 3,10530. समुपस्पृश्य यामुनं M. 3,8022.

— परि. Attingere, tangere. परिपस्पृशिरे तं पीनैरुरसिजैः R. 1.9,38.47.

— सं. 1) Contingere, tangere. तौ समस्पृशत् पाणिना Rgh. 11,33(31). यदि मां संस्पृशेद्रामः R. 2. 64,60. यावतः स स्पृशेदङ्गैः Mn. 3,178. तं रश्मिभिः संस्पृशन् शीतैः R. 2.44,10. धनुः संस्पृशामि पाणिना R. 1.67,14. अग्निं संस्पृश्य M. 3,2935. सलिलं M. 3, 42.15142. 2) Conspergere. अद्भिः खानि संस्पृशेत् Mn. 2,53. — Caus. Spargere, effundere. घात्वन्नस्योपरि मैत्रावरुणचमसं संस्पर्शयति Kat. S. Yv. 6,28.

- - अभिसं. Lavare se. तत्राभिसंस्पृश्य M. 3,8080.

- - परिसं. Tangere, mulcere. तं पाणिना परिसंस्पृशन् M. 3,1457.

स्रंभ् vide स्रंस्.

Digitized by Google

ष

अष् vide अस्.

अक्ष्.

(Rd. अक्ष् 17,2.) Cl. 1. et 5. act. अक्षति et अक्ष्णोति P. 3.1,75. आनक्ष P. 7.4,60.n. अक्षिता et अष्टा (P. 8.2,29.) अक्षिष्यति et अक्ष्यति, आक्षीत् (dual. आक्षिष्टां et आष्टां etc.) Ger. अक्षित्वा et अष्ट्वा. Part. अष्ट. 1) Permeare, occupare, amplecti. आक्षानः (व्याप्तिकर्मा) Nigh. 2,18. 2) Coacervare. — Des. अचिक्षिषति et अचिक्षति. Caus. अक्षयति, आचिक्षत्.

— सं. Permeare. त्वं देवि ब्रह्मलोकं समक्षसे R. 2.52,80.

1. इष्.

(Rd. इषु 28,59.) Cl. 6. act. इच्छति P.7.3,77. इयेष, ईषुः P. 3.1,36.6.4,78. एषिता et एष्टा P. 7. 2,48. एषिष्यति, ऐषीत्. Ger. इषित्वा et इष्ट्वा. Pass. इष्यते, इष्ट. — Ep. etiam dep. — 1) Desiderare, cupere, optare. c. acc. पुत्रमिच्छामि R. 1. 34,43. शुद्धिमिच्छन् Mn. 5,61. मधूनि नैषीत् Bh. 3,20. तेषां निधनं Bh. 6,135. विरोधं सार्द्धं तैः Bh. 9,132. तृप्तिमिच्छय घेत् Bh. 7,69. रामं पतिमिच्छ Bh. 4,24.8,78. विप्राः प्रमतिमिच्छमानाः (med.) Vv. 93,3. c. inf. श्रोतुमिच्छामि M. 3,2832. Hit.4,12. Bhg. 1,35.11,7.31. स्वप्तुमिच्छे M. 3,16751. ज्ञातुमिच्छामः R. 1.9,26. ज्ञातुमिच्छामहे M. 1,1040.270.2,267.3,8468. 12668. R. 1.39,10. संयोक्तुमैच्छत् R. 1.1,21. स्रष्टुमिच्छन् Mn. 1,25. इयेषात्तुं M. 1,6762.3,2793.3046. Rgh. 14,28. प्रतिहन्तुमीषुः Rgh. 9,61.(60.) 2) Quærere. विह्विच्छत Vv. 104,18. 3) Concedere, dare. स नो यवसमिच्छतु Vv. 102,1. (दातुं audit schol.) — Pass. 1) Desiderari, optari. सर्वमात्मार्थमिष्यते M. 1,6145.5144. न पादुका केश्चिदिष्यते Hit. 4,11. Part. इष्ट. Dilectus, carus. Bhg. 18,64. M.3,2686. 2) Probari, præcipi, constitui. मृगाणां बध इष्यते M. 1,4570. अश्वमेधस्य वेतसो भाग इष्यते R. 1.13,42. अस्य व्रतदिशनमिष्यते Mn. 2,173.8,322. इष्ट. Probatus, constitutus. Sankhya K. 4. — Des. एषिषिषति. Caus. एषयति, ऐषिषत्.

— अनु. Quærere, petere. राज्ञतो धनमन्विच्छेत् Mn. 4,33. भर्तारं M. 3,16648. पितॄणां गतिं R. 1.42,2. बुद्धौ शरणं Bhg. 2,49. विमुक्तिं Mn. 11,232. अन्विषेष पशुं गोभिः सहस्रशः R. 1.61,9. इतस्ततो ऽन्विष्य Hit. p. 22,2. लोकादन्विष्य विस्तरं R. 1.3,1. Investigare, inquirere. निक्षेपस्यापहर्तारं सर्वैरुपायैरन्विच्छेत् Mn. 8,190. (Cfr. 2. इष् c. अनु). — Caus. Quærere. यावत् सलिलमन्वेषयामि Mrch. 99,16.

— अभि. Part. अभीष्ट. Desideratus, optatus.

— प्रति. 1) Accipere. कुशाश्वतनयान् प्रतीच्छ मम (a me.) R.1.30,8. सीतां प्रतीच्छ R. 1. 73,25.28. सत्क्रियामितां R.1.52,14. स्नानमद्भिः Rgh.17,16. Prehendere. (क्षिप्तां) गदां प्रतीयेष Bh.14,36. 2) Obtemperare, obedire. c. acc. आज्ञां प्रतीषुः Bh. 3,43. तेन वचनं न प्रतीच्छता R. 1.34,30.

Digitized by Google

पशति, °ते; पसति, °ते etc.) 1) Coercere, prohibere. 2) Tangere, subire, facere. यतो व्रतानि पस्पशे (ः अनुतिष्ठति) Rv. 22,19. Yv. 6,4. अस्पष्ट कर्त्वं (उपक्रान्तवान्) Rv. 10,2. 3) Serere, nectere. — Des. पिस्पशिषति, °ते. Int. पास्पश्यते, पास्पष्टि. Caus. स्पाशयति, अपस्पशत् P. 7.4,95. Part. स्पाशित et स्पष्ट P. 7.2,27.

2. स्पश् s. स्पर्श्.

(Rd. 33,7.) Cl. 10. dep. स्पाशयते, अपस्पशत; s. स्पर्शयते etc. (Vp.) — Capere, sumere. Amplecti.

स्पृश्.

(Rd. 28,128.) Cl. 4. act. स्पृशति, पस्पर्श; स्प्रष्टा et स्पर्ष्टा Sk. 130. a. 8. स्प्रक्ष्यति et स्पर्क्ष्यति; Prec. स्पृश्यात्; Aor. अस्प्राक्षीत्, अस्पार्क्षीत्, अस्पृक्षत्. Part. स्पृष्ट. — Ep. etiam dep. स्पृशते etc. स्पृष्टव्य (?) Hit. p. 64,2. — 1) Tangere. c acc. साधु मां स्पृश R. 2.64,59. Bh. 8,100. मामकांगानि मा स्प्राक्षीः R.2.42,6. तस्य मुखं पस्पर्श करेण M.3,1778. ताः कन्याः स्पृष्ट्वा R. 1.34,53. कल्लिना स्पृष्टः M. 3, 2361. वातेन स्पृश्यमाना M. 2,2346. धामग्रेणास्पृक्षः Yv. 6,2. (Etiam c. loc. ते दिवि स्पृशन्ति भानवः Rv. 36,3.) — अपः स्पृशति M. 3,10106. स्पृशते जलं M. 3,8236. जलं स्प्रष्टुं R. 1.24,11. M. 3,1730. Inde: 2) Conspergere. c. acc. et instr. स्पृशेदद्भिरात्मानं Mn. 2,60. सव्येन सव्यः स्प्रष्टव्यः Mn. 2,72. पस्पृशुः R. 1.44,28. 3) Trop. Attingere, offendere, obtinere. महान्तमनयं स्पृशेत् M. 3,318. स्पृश्याच्छुभं M.3,15688. महोक्षतां वत्सतरः स्पृशन्निव Rgh. 3,32. न मां दोषः स्पृशेदयं M. 3,16735. तैर्दोषैर्नृपः स्पृश्यते Mrch. 262,3. 4) Adire. पतिं न पत्नीः स्पृशन्ति त्वा मनीषाः Rv. 62,11. — Des. पिस्पृक्षति. Int. परीस्पृश्यते, परीस्पर्ष्टि et परीस्पर्ष्टि etc. Caus. स्पर्शयति, अपस्पर्शत् et अपिस्पृशत् P. 7.4,7, 1) Tangere jubet, tangere facit. c. 2 acc. पुत्रदारस्यैनं शिरांसि स्पर्शयेत् Mn. 8,114. अस्पर्शयं हतं पुत्रं तं मुनिं R. 2.64,27. 2) Offerre, dare. स्पर्शयेद्ब्राह्मणाय गां Mn. 11,135. Rgh. 2,49. य आत्मानं स्पर्शयदस्मै स्वयंदत्तस्तु स स्मृतः Mn. 9,177.

— अप. Tangere. अपो ऽपस्पृश्य M. 1,764. (Cfr. उप.)

— उप. 1) Tangere (aquam oris eluendi causa.) उपस्पृश्योदकं R. 1.3,2. कलश्यां वार्युपस्पृश्य M. 3,6050. Vulgo वारि om. Os eluere. उपस्पृश्य (ः आचम्य) Mn. 2,53.5,62. M. 3,2256.1,771.2949. Bh. 2,11. उपस्पृशंस्त्रिषवणं Mn.11,123.216. R.2.95,17. कोटितीर्थमुपस्पृश्य M.3,4091.8130. 2) Conspergere, abluere. अद्भिः प्राणानुपस्पृशेत् Mn. 4,143. 3) Frendere, collidere dentes. दन्तैर्दन्तानुपस्पृशन् M. 1,5981. 3, 15991.

- - पर्युप. Lavare se. c. acc. loci. गांगेयं पर्युपस्पृश्य M. 3,165. (?).

- - समुप. Id. अत्रापि समुपस्पृश M. 3,10530. समुपस्पृश्य यामुनं M. 3,8022.

— परि. Attingere, tangere. परिपस्पृशिरे तं पीनैरुरसिजैः R. 1.9,38.47.

— सं. 1) Contingere, tangere. तौ समस्पृशत् पाणिना Rgh. 11,33(31). यदि मां संस्पृशेद्रामः R. 2. 64,60. यावतः स स्पृशेदंगैः Mn. 3,178. तं रश्मिभिः संस्पृशन् शनैः R. 2.44,10. धनुः संस्पृशामि पाणिना R. 1.67,14. अग्निं संस्पृश्य M. 3,2935. सलिलं M. 3, 42.15142. 2) Conspergere. अद्भिः खानि संस्पृशेत् Mn. 2,53. — Caus. Spargere, effundere. चात्वालस्योपरि मैत्रावरुणचमसं संस्पर्शयति Kat. S. Yv. 6,28.

- - अभिसं. Lavare se. तत्राभिसंस्पृश्य M. 3,8080.

- - परिसं. Tangere, mulcere. तं पाणिना परिसंस्पृशन् M. 3,1457.

स्रंभ् vide स्रंस्.

Digitized by Google

ष

अष् vide अस्.

अक्ष्.

(Rd. अक्ष् 17,2.) Cl. 1. et 5. act. अक्षति et अक्ष्णोति P. 3.1,75. आनक्ष P. 7.4,60.n. अक्षिता et अष्टा (P. 8.2,29.) अक्षिष्यति et अक्ष्यति, आक्षीत् (dual. आक्षिष्टां et आष्टां etc.) Ger. अक्षित्वा et अष्ट्वा. Part. अष्ट. 1) Permeare, occupare, amplecti. आक्षानः (व्याप्तिकर्मा) Nigh. 2,18. 2) Coacervare. — Des. अचिक्षिषति et अचिक्षति. Caus. अक्षयति, आचिक्षत्.

— सं. Permeare. त्वं देवि ब्रह्मलोकं समक्षसे R. 2.52,80.

1. इष्.

(Rd. इषु 28,59.) Cl. 6. act. इच्छति P.7.3,77. इयेष, ईषुः P. 3.1,36.6.4,78. एषिता et एष्टा P. 7. 2,48. एषिष्यति, ऐषीत्. Ger. इषित्वा et इष्ट्वा. Pass. इष्यते, इष्ट. — Ep. etiam dep. — 1) Desiderare, cupere, optare. c. acc. पुत्रमिच्छामि R. 1. 34,43. शुद्धिमिच्छन् Mn. 5,61. मधूनि नैषीत् Bh. 3,20. तेषां निधनं Bh. 6,135. विरोधं सार्द्धं तैः Bh. 9,132. नूतिमिच्छय घेत् Bh. 7,69. रामं पतिमिच्छ Bh. 4,24.8,78. विप्राः प्रमतिमिच्छमानाः (med.) Vv. 93,3. c. inf. श्रोतुमिच्छामि M. 3,2832. Hit. 4,12. Bhg. 1,35.11,7.31. स्वप्तुमिच्छे M. 3,16751. ज्ञातुमिच्छामः R. 1.9,26. ज्ञातुमिच्छामहे M. 1,1040.270. 2,267. 3,6468. 12668. R. 1.39,10. संयोक्तुमिच्छत् R. 1.1,21. स्रष्टुमिच्छन् Mn. 1,25. इयेषात्तुं M. 1,6762.3,2793.3046. Rgh. 14,28. प्रतिहन्तुमीषुः Rgh. 9,61.(60.) 2) Quærere. विह्विच्छत Vv. 104,18. 3) Concedere, dare. स नो यवसमिच्छतु Vv. 102,1. (दातुं audit schol.) — Pass. 1) Desiderari, optari. सर्वमात्मार्थमिष्यते M. 1,6145.5144. न पादुका केश्चिदिष्यते Hit. 4,11. Part. इष्ट. Dilectus, carus. Bhg. 18,64. M. 3,2686. 2) Probari, præcipi, constitui. मृगाणां बध इष्यते M. 1,4570. अश्वमेधस्य वैतसो भाग इष्यते R. 1.13,42. अस्य व्रतादिशनमिष्यते Mn. 2,173.8,322. इष्ट. Probatus, constitutus. Sankhya K. 4. — Des. एषिषिषति. Caus. एषयति, ऐषिषत्.

— अनु. Quærere, petere. राज्ञतो धनमन्विच्छेत् Mn. 4,33. भर्तारं M. 3,16648. पितॄणां गतिं R. 1.42,2. बुद्धौ शरणं Bhg. 2,49. विमुक्तिं Mn. 11,232. अन्वियेष पशुं गोभिः सहस्रशः R. 1.61,9. इतस्ततो ऽन्विष्य Hit. p. 22,2. लोकादन्विष्य विस्तरं R. 1.3,1. Investigare, inquirere. निक्षेपस्यापहर्तारं सर्वैरुपायैरन्विच्छेत् Mn, 8,190. (Cfr. 2. इष् c. अनु). — Caus. Quærere. यावत् सलिलमन्वेषयामि Mrch. 99,16.

— अभि. Part. अभीष्ट. Desideratus, optatus.

— प्रति. 1) Accipere. कृशाश्वतनयान् प्रतीच्छ मम (a me.) R. 1.30,8. सीतां प्रतीच्छ R. 1. 73,25.28. सत्क्रियामेतां R. 1.52,14. स्नानमद्भिः Rgh. 17,16. Prehendere. (क्षिप्तां) गदां प्रतीयेष Bh. 14,36. 2) Obtemperare, obedire. c. acc. आज्ञां प्रतीषुः Bh. 3,43. तेन वचनं न प्रतीच्छता R. 1.34,30.

Digitized by Google

- - संप्रति. Obtemperare, annuere. संप्रतीच्छ मे R. 1.52,13.

2. इष्.

(Rd.26,19.) Cl. 4. act. इष्यति, इयेष, एषिता, एषिष्यति, ऐषीत्. Ger. इषित्वा; part. इषित. — Ep. etiam dep. — 1) Ire. इष्यति et cl. 1. इषति (गतिकर्माणौ) Nigh. 2,14. अनुज्ञातो गन्तुमियेष त्रिदशालयं (?) M. 1,3255. इष्यत (ः गच्छत) Rv. 15,9. 2) Permeare, occupare. (विप्राः) द्यावा नमोभिः पृथिवी इषध्यै Vv.43,1. 3) Ducere, educere. युवोः सविता रथमृताय इष्यति Rv. 34,10.[1] इष्यन्नर्णांस्यपां चरध्यै Rv. 61,12. Part. इषित (ः संप्रेषित). Incitatus, excitatus. Vv.39,1. Rv.3,5.59,8.Ken.U.1. 4) Cognoscere, explorare. एषितुं (ः ज्ञातुं) Bh.5,82. — Des. एषिषिषति. Caus. एषयति. Vd. Ferre, offerre. इषयन्त मन्म Rv. 77,4. Vv. 87,3.

— अनु. Quærere. क्रन्दितस्यान्विष्यन् प्रभवं Rgh. 9,76.(75.) किं स्वाहारं नान्विष्यसि Hit. p. 123,13. मृगमन्विष्यमाणः (?) Hit. p. 34,18. et cl. 6. तमेवान्विष M. 3,15753. तं खादितुं यत्नादन्विषन् (?) Hit. p. 113,8. (Cfr. 1. इष् c. अनु.)

— प्र. Mittere. अप्रैषीन्मां तवान्तिकं M. 4,455. Bh.15,99. Mittere, offerre. Obj. rei in gen. ponitur, si est हविस् simm., quæ diis offeruntur, neque प्रस्थित additur. e. g. अग्नये छागस्य हविषो वपाया मेदसः प्रेष्य (impr.); sed अग्नये गोमयानि प्रेष्य, इन्द्राग्निभ्यां छागं etc. प्रस्थितं प्रेष्य, माणवकाय पुरोडाशान् प्रेष्य P. 2.3,61. — Caus. प्रेषयति. 1) Mittere. त्वां प्रेषयामि पुरीमितः R. 2.52,55. तं प्रेषयिष्ये यमक्षयं M. 1,5920. पार्थेभ्यो प्रेषयिष्यामि संज्ञयं M. 5,643.1,1735. R. 1.17,28. दूतान् प्रेषयस्व M. 2,1243.1,2973.3,2141. 2) Emittere, jaculari. शरान् प्रैषयं शाल्वराजाय M. 3,850. पैषिषत् प्रासं Bh. 15,77. 3) In exilium mittere. मा चास्मै प्रेषितं रामं शंसिषुः R. 2.68,8. 4) Iubere, mandare. समाहूय तान् प्रेषयिष्यति, आनयध्वं etc. R. 1.8,19.

- - परिप्र. Caus. Mittere, emittere. परिप्रेषयन् मारुतिं Bh. 7,108.

- - संप्र. Caus. Mittere. संप्रेषयामास रत्नानि वासांसि च M. 2,1179. संप्रेषित M. 1,3200.6012. Dimittere. Hit. p. 93,17. Nuntium mittere. M. 5,102.

3. इष्.

(Rd. 31,53.) Cl. 9. act. इष्णाति, इयेष, एषिता, एषिष्यति, ऐषीत्. Part. इषित — (पौनःपुन्येन करणं) Sæpe facere. ऐषीर्यत्त्वं ध्यानं Bh.1,18. — युधे यदिष्णान आयुधानि (ad pugnam quum eminus vibrans arma.) Rv. 61,13. पुर इष्णासि (oppida adoriris.) Rv.63,2.

ईष्.

(Rd. 17,33.) Cl. 1. act. ईषति, ईषांचकार etc. Spicas colligere. — (Rd. 16,10.) Cl. 1. dep. ईषते ईषांचक्रे, ईषिता etc. 1) Ire, abire, fugere. क ईषते (quis fugit.) Rv.84,17. 2) Ferire, lædere, adoriri. यो नो अभ्व ईषते Rv. 39,8. 3) Videre. s. Dare.

ईक्ष्.

(Rd. 16,9.) Cl. 1. dep. ईक्षते, ईक्षांचक्रे, ईक्षिता, ईक्षिष्यते, ऐक्षिष्ट P. 6.1,90. — Ep. etiam act. — 1) Videre, conspicere, intueri. युवतीं रम्यां साकांक्षं नेक्षते कः Hit. 2,124. R. 2.38,12. M. 3,298. Bh. 6,29. Mn. 8,76. मैत्रेणेक्षस्व चक्षुषा R. 1.52,17. मित्रस्य मा चक्षुषेक्षध्वं Yv. 5,34. यदा नेक्षत लक्ष्मणं Bh. 3,29.6,6. ऐक्षिष्ट गोष्ठान् Bh. 2,14.8,51.6,14. ईक्षितासि मया M. 3,1855. 2) Consulere alicui. c. dat. देवदत्ताय ईक्षते ः पृष्टः सन् देवदत्तस्य शुभाशुभं पर्यालोचयति P. 1.4,39. — Des. ईचिक्षिषते. Int. deest. P. 3.1,22. Caus. ईक्षयति, ऐचिक्षत्.

— अधि. Suspicari. सत्ये ऽ प्यपायमधीक्षते Hit. 4,101.

— अनु. Intueri. अन्वीक्षमाणो विषण्णं तं R. 2.40,38.

— अप. Respicere, rationem habere. यौवराज्यमपेक्षता तेन R.2.52,34. न त्वयापेक्षितः पिता Bh.6,128.

- - व्यप. 1) Respicere. न व्यपेक्षत समुत्सुकाः प्रजाः Rgh. 19,6. 2) Circumspicere. व्यपेक्षमाणो गतौ R. 2.86,22.

— अव. 1) Intueri. भ्रातॄन् महीतले सुप्तानवैक्षत M. 1,5923.4,1234. नावेक्षे हवींषि नावलिहे M. 1,667. 2) Trop. Respicere. नावेक्षसि नयं M. 2,2158.3,2416. 3) Inspicere, examinare. अवेक्षेत कर्मान्तान् वाहनानि च etc. Mn. 8,419. नृणां कार्याणि Mn. 7,81. 4) Inspicere, legere. नित्यमवेक्षेत शास्त्राणि Mn. 4,19. 5) Considerare, meditari. अवे-

क्षेत गतीर्नृणां Mn. 6,61. — Caus. Intueri jubet. मद्दान् (यजमानं) अवेक्षयति Kat.S. Yv. 7,27.

- - अन्वव. 1) Videre, conspicere. तत् सर्वमन्ववैक्षत R. 1.3,5.64,9. 2) Respicere. धर्ममेवान्ववेक्षसे M. 2,2358. R. 1.77,23. 3) Comtemplari, meditari. सूक्ष्मतामन्ववेक्षेत योगेन परमात्मनः Mn. 6,65. M. 1,8227.

- - अभ्यव. Intueri. तानभ्यवैक्षत हृतस्वान् M. 2,2686.

- - प्रत्यव. Intueri. प्रत्यवेक्षस्व मां R. 2. 32,34.39,2. Çak. 7,22. प्रत्यवेक्षत् M. 2,1906. Respicere. न धर्मं प्रत्यवेक्षते R. 1.34,27. Curare, administrare. प्रत्यवेक्षितमार्येण पौरकार्यं Çak. 121,7.

- - निरव. Videre. मम दुःखं निरवेक्ष्य Mrch. 164,5.

- - समव. Intueri, circumspicere, contemplari. समवेक्षते सभां M. 4,218. सर्वं समवेक्ष्य ज्ञानचक्षुषा Mn. 2,8. समवेक्षन् M. 3,13599. 10628. Respicere. किमिति मां समवेक्षसे न दीनां Ghatak. 13. मूढ न तत्त्वं समवेक्षसे M. 3,11162. Reputare, meditari. समवेक्ष्याब्रवीत् R. 1.15,10.2.34,14.

— आ. Intueri. स्मयन्निवेक्ष्य तां M. 2,2389.

— उद्. Intueri. किं भवान् स्मयतीव मामुदीक्ष्य M. 3,951. तस्या दुःखमुदीक्षितुं R. 2.22,7. Expectare. त्रीणि वर्षाण्युदीक्षेत Mn. 9,90. नोदीक्षन्ते किंचन M. 3,2218.

- - अभ्युद्. Intueri, circumspicere. प्रकाशं नाभ्युदैक्षत R. 2.40,39.

- - प्रत्युद्. Intueri, aspicere. मा स्मैनं प्रत्युदीक्षेथाः R. 2.9,19. प्रत्युदैक्षन्त तोयधिं Bh. 7,103.

— उप. 1) Spectare, circumspicere. प्रासादस्था ह्युपैक्षत M. 3,2854. 2) Indulgere, negligere. नोपेक्षेत क्षणमपि साहसिकं नरं Mn. 8,344. M. 1,5594. घ्नन्तं मोपेक्षिषाथां Bh. 15,41. घृतादीननयानुपैक्षत M. 1,137. उपेक्षित Bh. 7,97.12,15.

- - समुप. Indulgere, negligere. शत्रुपक्षं समृध्यन्तं यो मोहात् समुपेक्षसे M. 2,1960.2610. परिक्लिश्यन्तीं समुपेक्षन्ति मां कथं M. 3,578.

— निस्. Suspicere, sursum aspicere. निःश्वसन् निरीक्षते M. 2,2463. निरीक्षमाणस्तां ददर्श R. 2.74,15. वृक्षाग्रं निरीक्षते Hit. p. 85,10.121,6. निरीक्ष्य मुहूर्तं ददर्श गुरुं R. 2.100,24. Intueri, aspicere. दृष्टिः सज्जति निरीक्षतां M. 1,7694. न चोदके निरीक्षेत स्वं रूपं Mn. 4,38. Bh. 5,17. प्रसक्तास्त्वां निरीक्षन्ते M. 4,266. 3,15595. निरीक्षास्मान् M. 3,12006. 4,335. R. 1.40,4. धन्वा निरीक्ष्यमाणः Rgh. 2,52. Videre. सुप्तो नभस्तः पतितं तं निरीक्षांचक्रे Bh. 3,24. यः प्रपातं न निरीक्षते M. 3,11808. Perlustrare. यावदेतान् निरीक्षे योद्धुकामानवस्थितान् Bhg. 1,22.

— परि. Circumspicere, diligenter inspicere, inquirere, explorare. यथा तन्न पश्येरन् परीक्षन्तोऽपि M. 1,5726. परीक्षेत साक्षिणः Mn. 8,72. परीक्षितुं तस्य विक्रमं Bh. 8,23. Mrch. 99,19. तं परीक्ष्य प्रमदाभिः M. 4,308. मया परीक्षितोऽसि Rgh. 2,62. Mn. 7,60. M. 3,2953. दूरादेव परीक्षेत ब्राह्मणं (ः पितृपितामहाद्यभिजनशुद्धिनिरूपणेन) Mn. 3,130. 149. — Caus. Inspici, explorari jubet. तान् सम्यक् परीक्षयेत् Mn. 7,194. तुलामानं प्रतीमानं सर्वं परीक्षयेत् Mn. 8,403.

— प्र. Aspicere, spectare. ये क्लिश्यमानां प्रेक्षन्ते तां M. 3,526.11657. प्रेक्षतानिमिषो देवीं R. 2. 12,48. तं प्रेक्ष्य R. 2.78,21. 1.1,63. प्रेक्षामि सरितां श्रेष्ठां R. 2.50,14. तं प्रेक्षमाणः (प्रेक्ष्य° ?) M. 3,1781. Mn. 8,14. प्रेक्षन्त्या भक्षितो मे भर्ता M. 1,6905. 3,581. 11991. 14390.

- - अभिप्र. Id. तमागतमभिप्रेक्ष्य M. 3,4023. तदद्भुतमभिप्रेक्ष्य M. 3,11400. प्राचीं दिशं M. 3,11843.

- - समभिप्र. Id. R. 1.51,12. ed. Srir.

- - उत्प्र. Comparare, conferre (rem cum re.) Schol. Nalod. 2,21.

- -उपप्र. Negligere, despicere. किमर्थं मां प्राकृतवदुपप्रेक्षसि संसदि M. 1,3022.

- - संप्र. Intueri. संप्रेक्ष्य नासिकाग्रं स्वं Bhg. 6,13. M. 3,11360. R. 2.34,25. Videre. तमापतन्तं संप्रेक्ष्य M. 1,5982. 3,2240. 2807. Perpendere, considerare. योगक्षेमं संप्रेक्ष्य Mn. 7,127. संप्रेक्ष्य पुरुषाणां बलाबलं R. 1.7,12.

- - अभिसंप्र. Intueri. न चैनमभिसंप्रेक्ष्य प्रत्यभाषत R. 2.39,2. M. 1,3011.5952.

— प्रति. Expectare. त्वां दिदृक्षुः प्रतीक्षते M. 3,1726. प्रतीक्षस्व मुहूर्तं M. 3,2824. तावत् प्रतीक्ष M. 2,2340. c. acc. भार्या पतिं प्रेत्य प्रतीक्षते M. 1,3033. प्रतीक्षेनं M. 1,4275.3,8295. कालमेव प-

Digitized by Google

तीक्षित Mn. 6,15. R. 1.48,18. कालयोगं प्रतीक्षन्तः M. 3,8827. पुत्रजन्म प्रतीक्षन् M. 1,3880. त्वत्प्रतीक्षां M. 3,1012. प्रतीक्षमाणो ऽनुज्ञां तस्य R.2.34,25. प्रोषितः प्रतीक्ष्यो ऽर्थी नरः समाः Mn. 9,76.

- - संप्रति. Exspectare. मुहूर्तं संप्रतीक्षस्व M. 1.2903. कस्याज्ञां संप्रतीक्षते R. 1.73,13.

— वि. Intueri, spectare. वीक्षस्व त्वं Bh. 6,31. वीक्षमाणो गुरोर्मुखं Mn. 2,192. Bh. 5,51. वीक्षन्ते त्वां विस्मिताः Bhg. 11,22. वीक्षांचक्रुः M. 1, 5336. तदद्भुततमं वीक्ष्य M. 2,2298. सा न त्वया शक्या वीक्षितुं M. 3,3050.

- - अनुवि. Id. तां शमीमन्ववीक्षितां (metri causa. ?) M. 4,1235.

- - अभिवि. Intueri, spectare. स्वमुखमादर्शे ऽभिवीक्षेत M. 1,3075. यं त्वमभिवीक्षिषाः M. 4,269. अन्योन्यं R. 2.59,16. तामभिवीक्ष्य M. 4,308.3,2279. R. 1.37,22. तं नायक्रोदभिवीक्षितुं M. 1,4279. Mn.7,6. Videre, conspicere. समत्यो विषमस्थान् दुर्हृदो यो ऽभिवीक्षते M. 3,14789. भद्रे महति संस्थितं ते त्वाभिवीक्षन्तु M. 3,14787. Pass. होमे यदेभिरभिवीक्ष्यते Mn. 3,240.

- - समभिवि. Intueri, spectare. तपोधनानां क्रियाः समभिवीक्ष्य Çak. 6,12.

- - उद्वि. Id. उद्वीक्षमाणा भर्तारं मुखेन परिशुष्यता R. 2.58,32. मामुद्वीक्ष्य R. 2.63,50.

- - समुद्वि. Id. मां समुद्वीक्षमाणाः M. 3,12425.

- - उपवि. Id. मुमोच वाष्पं प्रयान्तमुपवीक्ष्य R. 2.58,32.

- - प्रतिवि. Id. प्रतिवीक्ष्य ताः स्त्रियः प्ररूढगर्भाः R. 1.15,26.

— सं. Conspicere, videre. समीक्ष्य त्वां सुतां प्राप्तयौवनां M. 3 2111. Bhg. 1,27. किं समीक्षामहे वयं R. 2.68,3. Intueri. समीक्ष्यैनामुवाच M. 1,6008. R. 2.39,1.61,12. Perspicere. मनः समीक्षमाणस्तस्य R. 2.35,3. आत्मनश्च परेषां च यः समीक्ष्य बलाबलं Hit. 3,8. — Caus. Conspicere facit; monstrare. c. 2. acc. उपविश्यामुद्गात्रा समीक्षयति तं Kat. S. Yv. 8,10.

- - प्रसं. Conspicere, videre. तमापतन्तं प्रसमीक्ष्य M. 4,217.1,5441. Ks. 1,49. सर्वाः समुत्पन्नाः प्रसमीक्ष्यापदः Mn. 7,214. Perspicere, perpendere, considerare. समुत्पत्तिं बधबन्धौ च प्रसमीक्ष्य Mn. 5,49. R. 1.56,24. कुलं ख्यातिं च बुद्ध्वा प्रसमीक्ष्य M. 1, 4374.4147.

उष्.

(Rd. उष s. उषु 17,45.) Cl. 1. act. ओषति. ओषांचकार et उवोष P. 3.1,38. (plur. ऊषुः P. 6. 4,78.) ओषिता, ओषिष्यति, औषीत् P. 6.1,90.— Ved. etiam उच्छति etc. Part. उषत्. Perf. उवास. — 1) Urere. ओषांचकार कामाग्निर्दमयन्तीं Bh. 6,1. 2) Trop. Urere, vexare, lædere. भूयोश्चाप्योषतस्तनुं Mn. 4,189. दण्डेन तमोषेत् Mn. 9,273. ओषांचक्रे शुचा Bh. 14,62. अमित्रमुच्छ (de aurora.) Vv. 77,4. 3) Illucescere. (de aurora.) उषा उच्छति Vv. 75,5. उषा उच्छन्ती Vv. 76,7. Rv. 71,1. न उच्छोषः Vv. 76,6. न उषस उच्छन्तु भद्राः Vv. 41,7. 80,3. उच्छन्नुषसः Vv. 90,4. उवासोषा उच्छाच्च Rv. 48,3. (वासः dies. Rv. 34,1.) — Des. ओषिषिषति. Caus. ओषयति. Vd. वासयति. Collustrare, illustrare. अवासयन्नुषसं सूर्येण Vv. 91,11.

— अप. Repellere, removere. (luce.) उषा उच्छदप स्रिधः Rv. 48,8. Vv. 81,6. अपोच्छतु मिथुना या किमीदिना (de aurora.) Vv. 104,23.

— नि. Urere. न्योषतं हतं Vv. 104,1.

— प्रति. Singulatim urere. प्रत्युष्टं रक्षः (ɔ: प्रत्येकं दग्धं राक्षसं) Yv. 1,7.

— वि. Illucescere. (de aurora.) उषा व्युच्छति Rv. 46,1. वि यदुच्छन्त्युषसः Vv. 72,4. उषो व्युच्छन्ती रश्मिभिर्विश्वमाभासि रोचनं Rv.49,4. 48,9. उषो व्युच्छ Rv. 48,1. 92,14. 113,7.12. या व्यूषुर्याश्च व्युच्छान् Rv. 113,10. उषा व्युवास Rv. 113,13. (et de diebus.) सुरिभ्यः सुदिना व्युच्छन् Vv. 18,21.30,3.

— सं. Illucescere. समुषद्भिरजायथाः Rv. 6,3.

उक्ष्.

(Rd. 17,5.) Cl. 1. act. उक्षति, उक्षांचकार, उक्षिता etc. 1) Conspergere, humectare. आर्द्रं चन्दनेनैकमुक्षतः M. 1,4605. उक्षेयां घृतेन Vv. 64,4. उक्षित Rv. 36,19. वारिणोक्षित Rgh. 11,5.(6.) शोणितोक्षितः R. 2.97,29. Rgh. 11,20. उक्षांप्रचक्रुर्मार्गान् Bh. 3,5. 2) Effundere. औक्षन् शोणितमम्भोदाः Bh. 17,9. (Cfr. वक्ष्.)

Digitized by Google

— अभि. Conspergere. तमभ्युक्ष्य वारिणा M. 1,6770.3,6030. अभ्युक्षितः सलिलैः Mrch. 279,4.

— आ. Conspergere. trop. Donare. आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन Vv. 62,5. Effundere. आ घृतमुक्षता Rv. 87,2.

— उप. Conspergere. उपोक्षति Kat. S. Yv. 6,10.

— प्र. Conspergere. सुतं सुदाम्नैः प्रोक्षति मेघराशिरिवाचलं R. 2.44,23. उक्षां प्रचक्रुर्नगरस्य मार्गान् Bh. 3,5. Conspergendo lustrare, consecrare. अग्नये जुष्टं त्वा (हविः) प्रोक्षामि Yv. 1,13.5,25. दैवत्यान् मृगान् प्रोक्ष्य M. 1,4571. अध्वरतं प्रोक्षितं R. 1.13,34. प्रोक्षितं भक्षयेन्मांसं Mn. 5,27.

— सं. Part. समुक्षित Conspersus. शोणितेन, रुधिरेण M. 3,522. 16422. 4,790. दिव्यगन्ध° R. 2.91,33. शरैः सरोपाग्निसमुक्षितैः M. 1,8255.

ऊष्.

(Rd. 17,32.) Cl. 1. act. ऊषति, ऊषांचकार, ऊषिता etc. Ægrotare. (Irasci. Lædere, interficere. vide ऋष्. Rd. 17,38.)

ऋष्.

(Rd. ऋषी 28,7.) Cl. 6. act. ऋषति, आनर्ष, अर्षिता, अर्षिष्यति, आर्षीत्. Ger. अर्षित्वा; Part. ऋष्ट. — In Vedis etiam cl. 1. अर्षति etc. — 1) Ire, se movere. 2) Trans. Concitare. ऋतमर्षन्ति सिन्धवः Rv. 105,12. 3) नैनद्देवा आप्नुवन् पूर्वमर्षत् (?) Iç.U. 4. — Des. अर्षिषिषति. Caus. अर्षयति. — Cl. 1. act. et med. अर्षति, °ते vide ऋष्.

— अभि. 1) Adire. अभ्यानर्ष ब्राह्मणान् ब्रह्म (०: अभ्यागच्छद्वेदः) Nir. 2,11. 2) Petere, rogare. अभ्यर्षः (०: अध्येषणकर्मा) Nigh. 3,21.

— नि. Adire. ह्रदं न त्वा न्यृषन्त्यूर्मयो ब्रह्माणीन्द्र Rv. 52,7.

— परि. Firmum reddere. दण्डेन समन्तं त्रिः पर्यृषति (०: दृढीकुर्यात्) Kat.S. Yv. 5,27.

ऋक्ष्.

(Rd. 27,29.) Cl. 5. act. ऋक्ष्णोति etc. Occidere, ferire. (Radix dubia.)

एष्.

(Rd. एषृ 16,17.) Cl. 1. dep. एषते, एषांचक्रे, एषिता etc. Ire, se movere.

— अनु. Quærere, investigare. तमन्वेषमाणास्ते वने M.1,5253.6585.3,2379.2452.12664. काव्यस्यान्वेषते गतिं R. 1.3,2. Etiam act. यमन्वेषसि नलं M. 3,2430. नलमन्वेषन्तः M. 3,2742. नलमन्वेषती M. 3,2410. (Cfr. इष् c. अनु.)

कष्.

(Rd. 17,34.) Cl. 1. act. कषति, चकाष, कषिता, कषिष्यति, अकषीत् et अकाषीत्. Ferire, occidere. समूलकाषं चकषुः Bh. 3,49. (P. 3.2,42.) Cfr. छष्. Tentare, explorare. छदच्छेम कषन्निव कषपाषाणनिभे नभस्तले Naish. 2,69. — Cl. 10. vide ग्रस्. — (Ire. Rd. 17,77.)

कांक्ष्.

(Rd. काक्षि 17,16.) Cl. 1. act. कांक्षति, चकांक्ष, कांक्षिता etc. — Dep. etiam apud epicos. कांक्षते etc. — Desiderare, optare. c. acc. न शोचति न कांक्षति Bhg. 12,17.18,54. कांक्षतः पुत्रं ददौ R. 1.27,6. Mn. 2,242.5,138. रत्नानि प्रददुः कांक्षमाणेभ्यः M. 1,4942. न कांक्षे विजयं Bhg. 1,32. M. 1,6020. यदन्यदिह कांक्षसि M. 3,10578. 2126. यज्ञविभूतिं कांक्षसे M. 2,1937.3,10623. कांक्षितो ह्यसि मे ऽतिथिः M. 3,16704. Et c. dat. (?) देवगणाः प्रयातस्य वनं ते हिताय कांक्षन्तु R. 2.25,43. — Des. चिकांक्षिषति. Int. चाकांक्ष्यते, चाकांष्टि. Caus. कांक्षयति, अचकांक्षत् P. 7.4,1.n.

— अनु. Desiderare, optare. प्रिय चेदनुकांक्षसे कार्येषु M. 2,2135.

— अभि. Id. दर्शनं ते ऽभिकांक्षन्ते R.2.15,23. अभिकांक्षित M. 3,16704. — Caus. Id. न चान्यमभिकांक्षये M. 3,12457. (? cfr. 12466.)

— आ. Id. c. acc. ज्ञनो रामाभिषेकमाकांक्षन्नाकांक्षदुदयं रवेः R. 2.5,19. वृत्तिं Mn. 10,21. वैदेह्याः प्रियं R. 2.94,1. समागमनमाकांक्षे M. 1,4268. आकांक्षन्ते दौहित्रान् मयि पितामहाः M. 1,6186. प्रत्याश्वसन्तं रिपुमाचकांक्ष Rgh. 7,47. (44.) Etiam: Cupidum esse. c. gen. आकांक्षेद्वमानस्य Mn.2,162. Petere, quærere. गुरोरनुज्ञां Rgh. 5,38. अयुद्धं कौरवाणां M. 5,39. Spectare. दक्षिणां दिशमाकांक्षन् याचेत पितॄन् वरान् Mn. 3,258.

— प्रत्या. Expectare. (insidiari.) रात्रौ छन्नो, मृगं हरिरिवादृश्यः प्रत्याकांक्षत कीचकं M. 4,734.

Digitized by Google

— समा. Desiderare, cupere. योद्धुं समाकांक्षति M. 4,1664.

कुष्.

(Rd. 31,46.) Cl. 9. act. कुष्णाति, चुकोष, कोषिता, कोषिष्यति, अकोषीत् P. 7.2,1.8.2,28. Ger. कुषित्वा P. 1.2,7. Part. कुषित. — (वहिर्निःसारणे) Extrahere, eripere, rapere. कुषित्वा जगतः सारं Bh. 7,95. अकुष्णात् प्राणान् वनौकसां Bh. 17,80. शिवा कुष्णन्ति मांसानि Bh. 18,12. — Pass. refl. कुष्यति et कुष्यते पादः स्वयमेव P. 3.1,90. — Des. चुकोषिषति et चुकुषिषति P. 1.2,26. Int. चोकुष्यते, चोकोष्टि. Caus. कोषयति.

— निस्. Intermedium i (इट्) ad arbitrium inseri potest; quare: °कोष्टा, °कोक्ष्यति, °अकुक्षत् etc. et °कोषिता etc. P. 7.2,46. Part. °कुषित P. 7. 2,47. Extrahere, eripere. निष्कोषितव्यान् निष्कोष्टुं प्राणान् दशमुखात्मजात् Bh. 9,30. उपान्तयोर्निष्कुषितं विहंगैर्भुजच्छेदं Rgh. 7,50.(47.) कीटनिष्कुषितं धनुः (vermibus adesus.) Bh. 5,42.

कृष्.

(Rd. 23,21.28.[illegible]) Cl. 1. act. cl. 6. act. et med. कर्षति et कृषति, °ते; चकर्ष, चकृषे; कर्ष्टा et क्रष्टा (P. 6.1,59.) कर्क्ष्यति, °ते et क्रक्ष्यति, °ते; aor. अकार्क्षीत् et अक्राक्षीत्, अकृक्षत् Sk. 130,a.8. (P. 3.1,45.) अकृष्ट. Pass. कृष्यते, कृष्ट. — 1. Cl. 1. (आकर्षणे) 1) Trahere, attrahere. c. 2. acc. कर्षति शाखां ग्रामं Mdh. तं हस्ताभ्यामक्राक्षीद्वेगे चोपाधितानने Bh.15,47.122. बलात् पुत्रमपाकार्षुः, याजको ऽपि स्म कर्षति M.3,10494. Trop. मनांश इन्द्रियाणि कर्षति Bhg. 15,7. 2) Huc illuc trahere. स तां चकर्ष वायुः कदलीमिव M. 2,2227.1,6001. Rgh. 2,27. अद्य गात्राणि ते श्येनाः कर्षन्तु भुवि M. 1,5992. Etiam dep. कृष्यमाणौ भीमेन कर्षमाणश्च पाण्डवं M. 1,6289. 3) Attrahere, acquirere. कर्षन्ति महद्यशः Mn. 3,66. 4) Trop. Impellere, abripere, incitare. द्यूते दोषान् जानन् स पुत्रस्नेहादकृष्यत M. 2,1776. 5) Extrahere. आकर्णकृष्टो बाणः Rgh.9,58.(57.) 6) Domare, vexare. ग्राहो जले गजेन्द्रमपि कर्षति Hit. 4,45. 2. Cl. 6. Arare. मे कृषतः क्षेत्रं R. 1.66,14. वानेयं कृष्टं M. 3,1957. — Des. चिकृक्षति, °ते. Int. चरीकृष्यते, चरीकर्ष्टि, °क्रष्टि etc. Sæpe arare. गोभिर्यवं न चर्कृषत् Rv. 23,15. Ved. करीकृष्यते P. 7. 4,64. — Caus. कर्षयति, अचकर्षत् et अचीकृषत्. 1) Evellere, eripere. फलमूलानि कर्षयन् M. 3,2307. 2) Trop. Torquere, vexare, dolore afficere. इमे मां कर्षयन्ति शिशवः M. 1,8367. स्वराष्ट्रं कर्षयति Mn. 7,111. कर्षयन्तो भूतग्रामं Bhg. 17,6. तेन कर्षितः M. 3,2839. शोककर्षितः M. 3,2428.2685. श्रम° M. 3. 2373. वृत्ति° Mn. 2,24. (Cfr. कृश्.)

— अनु. Abstrahere, abripere. अस्य शबलामन्वकर्षत R. 1.54,1.

— अप. 1) Abstrahere, removere. तं पितुरंके निषण्णमपाकर्षत् M. 3,10615. मौर्वीं M. 4,166. मल्लमपकृष्ट M. 3,2704. Trop. दुःखमपकर्षयं शक्यं चेदपकर्षितुं M. 1,6205. यात्रदस्य बुद्धिं नापकर्षति M. 3,290.2329.2,223. अपकृष्य लज्जां M. 3,2726. 2) Intendere. (arcum.) धनुःश्रेष्ठमपकृष्य पुनरहनत् पार्थं हृदये पत्रिभिः M. 4,1909. 3) Part. अपकृष्ट Vilis. humilis. (opp. उत्कृष्ट) Mn. 8,281.

- - व्यप. Removere. Trop. यैरुपायैरेनांसि व्यपकर्षति Mn. 11,210. अद्य धर्मात्मता व्यपकृष्टा युधिष्ठिरात् M. 2,1361.

— अभि. Torquere, vexare. अस्मानभिकर्षन्तो दीनान् M. 3,15064.

— अव. Abstrahere, removere. नावकर्षसि कर्मभ्यः किल्बिषं M. 2,207. आकृष्यमाणः कलिना सौहृदेनावकृष्यते M. 3,2358.

— आ. 1) Attrahere. आचकर्षतुरन्योन्यं M. 1,7109. Trop. उमारूपेण मनः शम्भोराकृष्टमयस्कान्तेन लोहवत् Ks. 2,59. चेतो दयितस्याकृष्यमाणं गुणैः Gov. 7,30. Hit. p. 63,15. 2) Extrahere, eripere. लताभ्यापकर्षतुः (?) M. 1,6005. तस्मादाकृष्य तद्राज्यं M. 1,6348. आकर्क्ष्यामि यशः Bh. 16,30.

- - अपा. Abstrahere. तमपाक्रष्टुं निदेशात् पितुः Rgh 12,17. न तस्मान्मनः कश्चिच्चक्षुषी वा शक्नोत्यपाक्रष्टुं R. 2.17,9.

- - व्यपा. Id. तस्या वसनं व्यपाक्रष्टुं M.2,2290.

- - समा. Attrahere. समाकृष्य तं सुतं विशस्य च M. 3,10494.

— उद्. Extrahere. यदा व उत्कर्षति जलात् स्थलं पुरुषः M. 1,7869. Exuere sibi. वस्त्रमुत्कर्षति मयि M. 2,1810. Plaudere, collidere manus. महास्व-

Digitized by Google

नैरुत्कृष्टतल्पनादिति: M. 1,7650.8020. Part. उत्कृष्ट Excellens, eximius. (opp. अपकृष्ट) Mn. 8,281.

— उप. Removere. विशंकां तामुपाकर्षत् M. 3,2996.

- - समुप. Attrahere. नावः समुपकर्षध्वं R. 2.89,10.

— नि. Dilacerare. (?) संस्थितः पुरुषो दह्यते वा निखन्यते वा निकृष्यते वा M. 1,3616.

- - संनि. Contrahere, colligere. संनिकृष्टाः सर्वाः R. 2.2.8.

— निस्. Extrahere, eripere. कायात् पुरुषं निश्चकर्ष M. 3,16763.1,1327. निष्क्रष्टुमर्थं चकमे कुवेरात् Rgh. 5,26.

— परा. Trahere, abstrahere. तां पराकृष्य M. 2,2227.

— परि. Huc illuc trahere. श्वापदाः परिकर्षन्तु नरान् निहतान् मया R. 2.97,30. अन्योन्यं समरे पर्यकर्षतां M. 1,7111. 4,764. 3,1940. यत् परिकर्षसे मां M. 2,2235. Vexare. कामिन परिकृष्यते M. 3,80. अनावृष्ट्या परिकर्षितः R. 1.8,13.

— प्र. Protinus trahere. वेगेन नावं प्राकर्षदम्भसि M. 3,12787. Ducere exercitum, agere agmen. यः सेनां प्रकर्षति M. 1,5113.3,16272.

- - विप्र. Potiri, vincere. (?) विडिन लक्ष्मेण हि विप्रकृष्टा सा M. 1,7197. — Part. विप्रकृष्ट Longinquus. R. 2.75,3.

— प्रति. Versus trahere. भ्रातॄन् प्रतिचकर्षा-चेतसं M. 1,6468.

— वि. 1) Huc illuc trahere. बलादेनं विचकर्ष, अन्योन्यं विचकर्षतुः M. 1,6003-4. 6288. 2,2339. 2) Intendere. (arcum.) धनुर्विचकर्ष बाहुभ्यां M. 4, 1889.1861. धनुर्व्यकार्क्षीत् Bh. 2,53. विकृष्य धनुः M. 3,11956. आयुधं सशरं विकृष्यतां Rgh. 11,76. (77.) 3) Emittere. (sagittam.) शरमंगुलीभिर्व्यकर्षत M. 1, 5268. 4) Retinere. कच्चिद्दातव्यं ददासि न विकर्षसि M. 2,182.

— सं. Secum trahere, ducere. यो मां संचकर्ष M.3,16812. सहस्राणि हरीणां समकर्षत M.3,16273.

खष्.

(Rd. 17,35.) Cl. 1. act. खषति etc. Occidere, ferire. (om. Kt. et Maitreya.)

गवेष.

(Rd. 35,31.) Cl. 10. act. गवेषयति, aor. अजगवेषत् Vp. Quærere. गवेषयन् M. 3,15558. (गवेषमाणं महिषीकुलं जलं? Ritu.S. 1,21. cfr. Lass. Anthol. p. 210.)

गेष्, ग्लेष्.

(Rd. गेषृ, ग्लेषृ 16,13.) Cl. 1. dep. गेषते, जिगेषे, गेषिता etc. — Des. जिगेषिषते. Int. जेगेष्यते, जेगेष्टि. Caus. गेषयति, अजिगेषत्. — ग्लेषते etc. Quærere.

घंष्, घंस्.

(Rd. घषि, घसि 16,50.) Cl. 1. dep. घंषते, घंसते etc. Stillare, effluere. Vp. (Cfr. घुंष्).

घुष्.

(Rd. घुषिर् 17,1.) Cl. 1. act. घोषति, जुघोष, घोषिता, घोषिष्यति, अघोषीत् et अघुषत्. 1) Sonare, strepere. *) स्याघुष्ट Bh. 5,57. 2) Proclamare, voluntatem indicare. घुष्टान्नं (ः को भोक्तेत्युपघुष्टान्नं यद्दीयते) Mn. 4,209. घुषितं वाक्यं (ः शब्देन प्रकटीकृताभिप्रायं) sed घुष्टा रज्जुः, घुष्टौ पादौ P. 7.2,23. 3) Occidere, lædere. (?) Cfr. cl. 10. — Des. जुघुषिषति et जुघोषिषति P. 1.2,26. Int. जाघुष्यते, जोघोष्टि. Caus. घोषयति, अजूघुषत्. — (Rd. घुषिर् 33,53.) Cl. 10. act. घोषयति, अजूघुषत्. Proclamare. स्वयंवरमघोषयत् M. 1,6956. 3,2301. जयमघोषयन् M. 4, 1148. Rgh. 9,10. इति घोषयतीव डिण्डिमः Hit. 2,83. 2) Narrare. 3) Magnum clamorem edere. 4) Laudare. (Vp.)

— आ. 1) Proclamare. देवश्रुतौ देवेष्वाघोषतं (sc. अयं यजमानो यक्ष्यतीति) Yv. 5,17. 2) Recitare. अर्कः श्लोकमाघोषते दिवि Rv. 83,6. — Caus. Proclamari, pronunciari jubet. अभिषेक्ष्ये सुतमित्याघोषयन् Bh. 3,2. — Cl. 10. आघोषयति. Continuo lamentari. Vp.

---

*) अविशब्दन hoc modo Madh. explicat: विशब्दनं प्रतिज्ञानं, तच्च शब्देन स्वाभिप्रायप्रकाशनमिति न्यासे; अस्मादन्यस्मिन्नर्थे यथाप्रयोगमयं धातुर्वर्तत इत्यर्थः Quæ autem hæc alia vis sit, tacent grammatici. Dgd. विशब्द per कथनं, आविष्करणं, नानाशब्दकरणं वा interpretatur.

Digitized by Google

— उद्. Cl.10. Exclamare. पुनस्तथैवोद्घोषयति Mrch. 321,10.

- - प्रोद्. Circumsonare. ह्रदिनी प्रोद्घुष्टा क्रोञ्चकुररैः M. 3,2512.

— वि. Proclamare, pronunciare. विघुष्य हृतं चौरैः Mn. 8,233.

— सं. Sonare, vociferari. रामघुषितं Bh. 5,65. Part. संघुषित et संघुष्ट, वाक्यं, पादौ P. 7.2,28.

- - परिसं. Circumsonare. निकुञ्जाः परिसंघुष्टाः M. 3,2406.

घुंष् (घंष्, घंस्).

(Rd. घुषि s. घषि s. घसि 16,50.) Cl. 1. dep. घुंषते, जुघुंषे, घुंषिता etc. (घंषते, घंसते etc.) Pulchrum, venustum reddere.

घृष्.

(Rd. घृषु 17,58.) Cl. 1. act. घर्षति, जघर्ष etc. Terere, fricare. भूमिपरिसर्पणघृष्टपार्श्वैः Mrch. 97,4.20,2.

— उद्. Id. चूडामणिभिरुद्घृष्टपादपीठं महीक्षितां Rgh. 17,28.

— निस्. Id. निर्घृष्यांगुलिं धौते मनःशिलोद्घुये चकार तिलकं R. 2.96,18.

— सं. Æmulari, certare. संघृष्यन्तः (?) परस्परं न्यपतन् M. 1,1133. प्रयोक्तृभिः संजघर्ष सह Rgh.19,36.

चष्.

(Rd. 21,24.) Cl. 1. act. et med. चषति, °ते; चचाष, चेषे etc. Edere, comedere. — (Rd. 17,43.) Cl. 1. act. चषति etc. Ferire, occidere.

चक्ष्.

(Rd. चक्षिङ् 24,7.) Cl. 2. dep. चष्टे, चचक्षे. Cætera tempora desunt, in quibus una cum perf. ख्या (q. cfr.) substituitur. P.2.4,54.55. (Alii opinantur, क्शा quoque substitui posse, flectunt igitur: चक्शे, क्शाता, क्शास्यते, अक्शास्त etc.) — 1) Loqui. (? cfr. आ). 2) Videre. अचक्षम्, चष्टे (ः पश्यतिकर्माणौ) Nigh. 3,11. यचष्टे अनृतं Vv. 28,4. Inf. चक्षसे Rv. 48,8.

— अनु. Respicere. अनु स्वजां महिषश्चक्षत व्रां (ex se natam magnus respicit ad noctem.) Rv. 121,2.

— अभि. Conspicere. अभि विश्वानि भुवनानि चष्टे Rv. 108,1. Vv. 61,1. Inf. अभिचक्षे Rv. 102,2. Comprobare, laudare. अभि ब्रह्माणि चक्षाथे ऋषीणां Vv. 70,5. यो मा मनसा चरन्तमभिचष्टे अनृतेभिर्वचोभिः (ः अभिशंसति) Vv. 104,8.

— आ. 1) Narrare. आचक्ष्व यद्वृत्तं द्रव्यं M. 3,2276. Bh. 6,20.92. R. 2.63,41. सर्वमेतद्यथावृत्तमाचचक्षे M. 3,2393. R. 1.9,62. आचक्षाणेन तत् Mn.8,314. c. gen. pers. न चाचक्षीत कस्यचित् Mn. 4,59. आचष्टे दमयन्त्या यथातथं M. 3,2693. तन्ममाचक्ष्व R. 2.18,11.18. तत्त्वमाचक्ष्व नः R. 1.9,26. 2) Exponere, docere. यो ह्यस्य धर्ममाचष्टे Mn. 4,81. 3) Monstrare. तं रथं राजपुत्राय सूत आचचक्षे R. 2.39,13. 4) Conspicere, perspicere. आचष्ट आसां पाथो (aquam.) नदीनां वरुणः Vv. 34,10.

- - प्रत्या. Repudiare, fastidire, rejicere. गुरुपुत्रीति कृत्वाहं प्रत्याचक्षे न दोषतः M. 1,3272. शाकं न निर्णुदेत् (ः प्रत्याचक्षीत Kull.) Mn. 4,250.

- - संप्रत्या Renarrare. आचख्युः केचित् संप्रत्याचक्षते परे, आख्यास्यन्ति तथैवान्य इतिहासमिमं भुवि M. 1,26.2306.

- - व्या. Interpretari, explicare, scholiis instruere. Kull. Mn.10,113. etc.

- - समा. Narrare. समाचक्ष्व करिष्ये वचनं तव M. 1,5545.2,634.

— परि. 1) Narrare. इदं पुराणं परिचक्षते लोकेषु M. 1,6650. Indicare. अप्रजस्य न द्वारं परिचक्षते M. 1,4654. Nuncupare. वेदप्रदानादाचार्यं पितरं परिचक्षते Mn. 2,171. Bhg. 17,13.17. 2) Celare, occulere. किमित् ते विष्णो परिचक्ष्यं भूत् (ः अप्रख्यापनीयं) Vv. 100,6. Nir. 5,7.

— प्र. Narrare. एतत् प्रचक्ष्व मे M. 1,8331. 2201. Nuncupare, appellare. तं देशं ब्रह्मावर्तं प्रचक्षते Mn. 2,17.59.91.8,132.12,12. Mgh. 1,42. मार्गाणां विशोधित्वं पत्तिकर्म प्रचक्षते Hit. 3,86. (Ed. Schleg. प्रचक्ष्यते ?).

- - अभिप्र. Collustrare. जीविताभिप्रचक्षे (inf.) Rv. 113,6.

— प्रति. 1) Singulatim conspicere. प्रतिचक्ष्व विचक्ष्व (ः प्रत्येकं विविधं च राक्षसान् पश्य) Vv. 104,25. 2) act. Ostendere. सूरः प्रतिचक्षि भानुं Vv. 3,6.

Digitized by Google

— वि. 1) Narrare. कथा विचक्ष्व मे M. 1, 2199. 2) Dispicere. विचक्षे (Inf.) Rv. 113,5. विचक्ष्व Vv. 104,25. विचष्टे Nigh. 3,11.

- - आवि. Monere. तदयं केतो हृद आविचष्टे Rv. 24,12.

— सं. 1) Conspicere, perspicere. सं यो यूथेव जनिमानि चष्टे Vv. 60,3. 2) Numerare. न ते रायः संचक्षे (ः संख्यातुं शक्याः) Vv. 18,20. 3) Reputare. उत्पातजं भयं संचचक्षे मेधावी शरीरे चात्मनो जरां R. 2.1,27.

चूष्.

(Rd. 17,22.) Cl. 1. act. चूषति, चुचूष, चूषिता etc. Caus. चूषयति, अचुचूषत्. — Bibere, potare.

छष्, (कष्, कष्).

(Rd. 21,25.) Cl. 1. act. et med. छषति, °ते; चच्छाष, चच्छषे; छषिता etc. (कशति, °ते; कषति, °ते.) — Ferire, occidere.

जष्.

(Rd. 17,37.) Cl. 1. act. जषति, जजाष, जषिता etc. (Vp. act. et med. जषति, °ते etc.) — Ferire, occidere.

जक्ष्.

(Rd. 24,63.) Cl. 2. act. जक्षिति P. 7.2,76. plur. जक्षति P. 6.1,6.7.1,4. जजक्ष, जक्षिता, जक्षिष्यति. Impf. अजक्षीत् et अजक्षत्, pl. अजक्षुः; Aor. अजक्षीत् plur. अजक्षिषुः P. 7.3,98.99. Part. præs. जक्षत् n. m. P. 7.1,78. — 1) Edere, comedere. (cfr. घस्) हविर्जक्षिति Bh. 18,19. जक्षिमो नरान् Bh. 4,39. जक्षुः Bh. 13,28. अजक्षीदंकमागतान् Bh. 15,46. Ger. जग्ध्वा मांसानि M. 1,8476. Mn. 4,112.5,19.20.33.11,159. 12,68. Part. जग्ध Mn. 5,125. Bh. 5,38. cfr. P. 2.4,36. 2) Ridere. (cfr. हस्) एतान् रुदतो जक्षतश्च Rv. 33,7. — Des. जिजक्षिषति. Int. जाजक्ष्यते, जाजष्टि. Caus. जक्षयति, अजजक्षत्.

— प्र. Ger. प्रजग्ध्य P. 2.4,36. (cfr. घस्).

जंझ् vide झंझ्.

जिष्.

(Rd. जिषु 17,46.) Cl. 1. act. जेषति, जिजेष, जेषिता etc. Ger. जेषित्वा, जिषित्वा, जिष्ट्वा. Conspergere. Effundere. जेषः स्वर्वतीरपः Rv. 10,8. — Des. जिजिषिषति et जिजेषिषति P. 1.2,26. Int. जेजिष्यते, जेजेष्टि. Caus. जेषयति, अजीजिषत्. (Cfr. जेष्).

जुष्.

(Rd. जुषी 28,8.) Cl. 6. dep. जुषते, जुजुषे, जोषिता, जोषिष्यते, अजोषिष्ट. Part. जुष्ट. — Ep. etiam act. — 1) Gratum habere, favere, diligere. c. acc. जुषते पार्थं M. 3,11081.11695. तन्निबोध जुषस्व च M. 2,1718.2000. देवा नाश्रद्दधानाद्धि हविर्जुषन्ति M. 3,12732. Trop. भृशमजुषत Bh. 17,42. Part. जुष्ट Gratus, solitus. कश्मलं अनार्यजुष्टं Bhg. 2,2. R. 2. 82,13. Bh. 5,80. 2) Colere, incolere, habitare. जुषन्ते पर्वतश्रेष्ठमृषयः M. 3,11643. आश्रममण्डलं मृगगणैर्जुष्टं M. 3,2464.2,277. R. 2.56,33. रथं जुजुषे (ः आरूढः) Bh. 14,95. Part. जुष्ट Cultus, circumdatus. ब्रह्मसमूहजुष्टो राजा Bh. 1,4. — Ved. 1) Favere. c. gen. शृणुतं हवं यदि मे जुजोषथः Vv.82,8. 2) Gratum habere, benevole accipere. Præs. जुषन्ते (ः कान्तिकर्मा) Nigh. 2,6. तं त्वा जुषामहे देवयज्याये Yv. 5,42. Impr. जुषस्व समिधो मम Yv. 3,4. Rv. 75,1. इमं स्तोमं जुषस्व नः Rv. 12,12. मेधं जुषन्त वह्नयः Rv. 3,9.25,18. इदं हविर्मरुतो जुजुष्टन Vv.59,9. P. 7.1,45. युवं हव्यं जुजोषतं Rv. 93,11. Vv. 58,3. 101,5. P. 7.3,87.n. Conj. अग्निर्जुषत नो गिरः Vv. 15,6. स नो हवनानि जोषत् Yv. 8,45. Vv. 26,1. ब्रह्म जुजुषन्निमानि Vv. 61,6. जोषिषत् P. 3.1,34.4,7. Impf. अजुषन् उषसं गावः Rv. 71,1. अजोषाः Rv. 9,4. Part. गिरो जुषाणा Rv. 118,10. Vv. 14,3. et इमं यज्ञं जुजुषाण उपागहि Rv. 91,10.118,7. Vv. 23,3. 68,1. 3) Concedere, dare. तन्नो देवा जुषन्त (ः ददतु) Vv.52,3. 4) Gaudere, lætari. यत्र देवासो जुषन्ते Yv. 4,1. — Des. जुजुषिषते et जुजोषिषते P. 1.2,26. Int. जोजुष्यते, जोजोष्टि. Caus. जोषयति, अजूजुषत्. Colere, peragere. जोषयेत् सर्वकर्माणि विद्वान् Bhg. 3,26. — (Rd. 34,28.) Cl. 10 et 1. act. जोषयति, जोषति etc. (परितर्कणं = ऊहो, हिंसा वा Mdh.) Deliberare. s. Lædere, occidere. s. (परितृप्तीक्रिया Xirasvami.) Satisfacere, exhilarare.

— प्र. Part. Addictus. विषयेषु प्रजुष्टानि (ः प्रसक्तानि) Mn. 2,96.

Digitized by Google

— प्रति. Diligere, favere. पितेव सुतान् प्रति नो जुषस्व Vv. 54,2. — Caus. Venerari. सिंहं प्रतिजोषयन्ते Rv. 95,5.

जूष् vide यूष्.

ज्रेष्.

(Rd. ज्रेषृ 16,15.) Cl. 1. dep. ज्रेषते, जिज्रेषे, ज्रेषिता etc. Ire, se movere. (Cfr. एष्.)

झष् (ऋष्, ऊष्).

(Rd. 21,26.) Cl. 1. act. et med. झषति, °ते etc. (Alii: अर्षति, °ते etc.) Capere, sumere. Tegere, operire. — (Rd. 17,38.) Cl. 1. act. झषति etc. (Alii: ऊषति etc.) Lædere, interficere.

झूष् vide यूष्.

1. तक्ष्.

(Rd. तक्षू 17,3.) Cl. 1. et 5. act. तक्षति et तक्ष्णोति P. 3.1,76. ततक्ष P. 3.1,26. तक्षिता et तष्टा P. 8.2,29. तक्षिष्यति et तक्ष्यति, अतक्षीत् P. 7.2,7. Part. तष्ट. — 1) Frangere, diffringere. काष्ठं P. 3.1,76. अन्योन्यं ततक्षुरिषुभिः M. 4,1883. शरैस्ततक्षाते परस्परं M. 3,1585. वास्यैकं तक्षतो बाहुं चन्दनेनैकमुक्षतः (?) M. 1,4605. 2) Fabricari, facere. (Cl. 1. tantum. ?) त्वष्टास्मै वज्रं स्वर्यं ततक्ष Rv. 32,2.52,7. अस्मा इदु त्वष्टातक्षद्वज्रं Rv. 61,6. तक्षन् रथं तक्षन् धेनुं Rv. 20,3.111,1. Vv. 64,4. सुतष्टो रथः Vv. 34,1. य इन्द्राय ततक्षुर्मनसा हरी Rv. 20,2. अर्चिर्भिष्टतक्षुः et अर्चिर्भिस्ततक्षुः P. 8.3,104. चषालं ये अश्वयूपाय तक्षति (ः तक्षन्ति) P. 7.1,39.n. Trop. वां धियं वाजयन्तीमतक्षं Rv. 109,1. तष्टा मन्त्राः Rv. 67,2. कवयस्तक्षिषत् Vd. P. 3.4,7. — Des. तितक्षिषति et तितक्षति. Int. तातक्ष्यते, तातष्टि. Caus. तक्षयति, अततक्षत् P. 7.4,93. (Cfr. त्वक्ष्.)

— उद्. Fabricari. उत्तक्षतं स्वर्यं (वज्रं) पर्वतेभ्यः Vv. 104,4.

— निस्. Id. येन हरी मनसा निरतक्षत RV. 3.4,7. (Rv. xlvi.) द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः Vd. P. 8. 3,103. सूरादश्वं वसवो निरतष्ट Nir. 4,13.

— सं. Id. (?) संतक्षति वाग्भिः P. 3.1,76.

2. तक्ष्.

(Rd. 17,13.) Cl. 1. act. तक्षति, ततक्ष, तक्षिता, तक्षिष्यति, अतक्षीत्. (ः त्वचनं=संवरणं Durga, Kâçyapa, Maitreya. =त्वचोग्रहणं Xirasvami.) Tegere, operire. s. Pellem detrahere. (Cfr. त्वक्ष्.)

तुष्.

(Rd. 26,75.) Cl. 4. act. तुष्यति, तुतोष, तोष्टा, तोक्ष्यति, अतुषत्. Ep. etiam dep. — 1) (तृप्तिः) Placari, mitigari. तुष्य मा क्रुधः M. 3,1109. तुतोष पूजां प्राप्य M. 2,149. Bh. 2,13.14,112. मूर्खः शान्त्वेन तुष्यति Hit. 3,21. 2) Contentum esse re aliqua. c. instr. स्वकेन तुष्येन्न परस्वेषु गृध्येत् M. 3,225. तुष्यन्ति दत्तेन पितरः Mn. 3,207. आत्मन्येवात्मना तुष्टः Bhg. 2,55. 3) Gaudere, lætari. यथा तुष्येत पिता M. 1,5728. तोष्टा परं Bh. 22,14. अतुषत् Bh. 15,8. Gaudere re aliqua. c. instr. तुतोष लोकस्तेषां शौर्यगुणेन M. 1,124. येन तुष्यति चात्मास्य Mn. 12,37. c. gen. तुतोष तस्य मुनेः M. 1,8361. कस्य तोक्ष्यति Bh. 16,3. c. acc. न तुतोष पतिं M. 1, 4198. c. loc. यस्यां भर्ता न तुष्यति Hit. 1,191. — Des. तुतुक्षति. Int. तोतुष्यते, तोतोष्टि. Caus. तोषयति, अतूतुषत्. Placare, propitiare, sibi reconciliare. तं तोषय तपसा M. 3,9943. तं तोषयामास M. 3,2078. गुरून् सम्यगतूतुषः Bh. 6,69. 15,87. त्र्यम्बकं तोष्य युद्धे M. 1,160. तोषिताः कर्मणानेन R. 1.28,29.44,13. Satisfacere. मूल्येन तोषयेदेनमाधिस्तेनो ऽन्यथा भवेत् Mn. 8,144.

— परि. Delectari, lætari. उत्सवेषु परितुष्यति R. 2.2,33. Dev. 13,10. — Caus. Placare, mitigare. अकारणाद्द्विषन्मनसं कथं जनः परितोषयिष्यति Hit. 2,150. Propitiare, exhilarare. उपहारेण भर्तारं पर्यतोषयत् M. 3,16711. R. 2.85,15.

- - संपरि. Caus. Placare, reconciliare. धौम्येन वाक्यैः संपरितोषितः M. 3,17469.

— प्र. Delectari, gaudere. c. instr. प्रतुष्यति श्रोत्रसुखैरपथ्यैः Bh. 12,83.

— सं. Contentum esse. c. loc. आत्मन्येव संतुष्टः Bhg. 3,17.12,14. — Caus. Propitiare. गुरुं संतोषयेत M. 3,13685. Exhilarare, recreare. भोजनविशेषैर्वायसं संतोष्य Hit. p. 25,16.

तूष्.

(Rd. 17,23.) Cl. 1. act. तूषति, तुतूष, तूषिता etc. Placari, contentum esse, gaudere.

Digitized by Google

तृष्.

(Rd. ञितृष 26,118.) Cl. 4. act. तृष्यति, ततर्ष, तर्षिता etc. Ger. तृषित्वा et तर्षित्वा P. 1.2,25. — Sitire. तृषित्वानिशं स्वादु पिबन्तं Bh. 7,106. ततृषुः Bh. 14,30. अतृषन् Bh. 15,51. तृषित Sitiens. M. 3,101.2373. Rv. 16,5. = तषाण Vv. 69,6. — Int. Part. ved. तातृषाण Sitiens, desiderans, cupidus. c. dat. उभयाय जन्मने Rv. 31,7.

— वि. Sitire. गणान् मे तर्पयत गणा मे मा वितृषन् Yv. 6,31.

तृक्ष्.

(Rd. 17,8.) Cl. 1. act. तृक्षति, ततृक्ष, तृक्षिता etc. Des. तितृक्षिषति. Int. तरीतृक्ष्यते, तर्तृष्टि etc. (P. 8.2,29.). Caus. तृक्षयति, अततृक्षत्. — Ire, se movere. (Cfr. स्तृक्ष्).

त्वक्ष्.

(Rd. त्वक्ष् 17,4.) Cl. 1. act. त्वक्षति, तत्वक्ष, त्वक्षिता et त्वष्टा etc. Frangere, comminuere. Cfr. 1. तक्ष्. — (Rd. त्वक्ष 17,13.) Cl. 1. act. त्वक्षति, त्वक्षिता etc. Tegere, operire. s. Pellem detrahere. Cfr. 2. तक्ष्.

त्विष्.

(Rd. 23,32.) Cl. 1. act. et med. त्वेषति, °ते; तित्वेष, तित्विषे, त्वेष्टा; त्वेक्ष्यति, °ते; अत्विक्षत्, °त. — 1) Lucere, fulgere. तित्विषुः Bh. 14,70. तित्विषे शवः Rv. 52,6. त्विषितः (ः: ज्वलितः) Nir. 1,17. 2) Collustrare, ornare. अमात्रं त्वा धिषणा तित्विषे Rv. 102,7. — Des. तित्विक्षति, °ते. Int. तेत्विष्यते, तेत्वेष्टि. Caus. त्वेषयति, अतित्विषत्.

— अव. 1) Dare. 2) Habitare. Maitr. 3) Lucere. Vp.

दक्ष्.

(Rd. 16,7.) Cl. 1. dep. दक्षते, ददक्षे, दक्षिता etc. 1) Augeri, crescere. 2) Festinare, strenuum esse. यश्च दक्षते Vv. 16,6. Nir. 1,7. etiam act. दक्षाय्याय दक्षता सखायः Vv. 97,8.32,9. — (Rd.19,8.) Cl. 1. dep. दक्षते etc. Caus. दक्षयति, अददक्षत्. Aor. pass. अदक्षि et अदाक्षि. 1) Ire, se movere. 2) Lædere, ferire.

दीक्ष्.

(Rd. 16,8.) Cl. 1. dep. दीक्षते, दिदीक्षे, दीक्षिता etc. 1) (मुण्डितमस्तकभावः) Calvum esse. 2) (यजनं) Sacrificare. 3) Initiare, cærimonias sacrificii prævias facere. दीक्षस्व तुरगाध्वरे Bh. 20,14. R. 2.108,16. दीक्षित R. 1.42,24. Mn. 2,128. 4,130.210. 4) Cohiberi, refrenari. 5) Ritus sacros docere. — Caus. Initiare, aliquem cæremonias prævias facere jubet. c. acc. pers. राजानं दीक्षयामासुः सर्पसत्राप्तये M. 1,2027. तं दीक्षयांचक्रिरे विप्रा राजसूयाय M. 2,1247. (Etiam denom.) दीक्षापय गोविन्द त्वमात्मानं M. 2,1224.

दुष्.

(Rd. 26,76.) Cl. 4. act. दुष्यति, दुदोष, दोष्टा, दोक्ष्यति, अदुषत् (et अदुक्षत् Vp.) Part. दुष्ट. — Ep. etiam dep. — 1) Peccare, crimine contaminari. खादन् मांसं न दुष्यति Mn. 5,32.30. घ्नन् धर्मेण न दुष्यति Mn. 8,349. दुष्येयुः सर्ववर्णाः Mn. 7,24. M. 3, 1043. Vitiari, contaminari. त्वत्संयोगाद्दुष्येत कन्याभावो मम M. 1,2405. धर्मो न दुष्यति M. 3,7802. Abalienari, infidelem fieri. नार्य आपदं प्राप्य दुष्यन्ति प्रजहत्यपि R. 2.39,21. — Des. दुदुक्षति. Int. दोदुष्यते, दोदोष्टि. Caus. दूषयति P.6.4,90. 1) Corrumpere, vitiare, foedare. संस्कृतं भोज्यं दूषयन्ति भुजंगमाः M. 1,1611. दूषयेदस्य यवसान्नोदकेन्धनं Mn. 7,195. Hit. 3,82. Rgh. 12,30. तस्याभिषिकसंभारं दूषयामास पार्थिवाश्रुभिः Rgh. 12,4. यो ऽकामां दूषयेत् कन्यां Mn. 8,364. Trop. दूषयन् क्रोधस्तपस्तेजः M. 1,6841. साध्वसदूषितहृदयः Hit. 2,64. दूषित Vitiosus. (ः: आश्रमलिंगरहित) Mn. 6,66. 2) Peccare, scelus committere. यद्दूषितं त्वया भक्षयता नरान् M. 1,5992. 3) Criminari. यद्दूषयन्त्यदुष्टं मां R. 1. 59,17. ये भद्रं दूषयन्ति स्वधाभिः Vv. 104,9. 4) Aliquem malum, vilem, deteriorem habere. यः सौहृदे पुरुषं स्थापयित्वा पश्चादेनं दूषयते स बालः M. 2, 2133. 5) Offendere, lædere. c. gen. किं नु ते दूषयेद्राजा रामो वा R. 2.74,3. M. 4,2228. 6) Animum mutare, depravare. (चित्तविरागे). Hoc sensu: Caus. दूषयति v. दोषयति चित्तं कामः P. 6.4,91.

— अभि. Caus. Lædere, ferire. असुराः शिवदूत्यभिदूषिताः पेतुः पृथिव्यां Dev. 8,37.

— प्र. Peccare. न प्रदुष्यति भक्षणात् M. 3,

Digitized by Google

13815. Corrumpi, vitiari (stupro). अधर्माभिभवात् प्रदुष्यन्ति कुलस्त्रियः Bhg. 1,41. Mn. 9,74.11,177.

- - विप्र. Corrumpi. (stupro.) कन्या विप्रदुष्टा Mn. 9,72.11,176.

- - संप्र. Peccare, crimine contaminari. नष्टे धर्मे परिषत् संप्रदुष्येत् M. 2,2397.

— प्रति. Caus. Corrumpere, perturbare (mentem). भावप्रतिदूषितः Mn. 4,65.

— वि. Corrumpere. मा पयो विदुक्षः Vv. 4,7. ०: मा मार्गान् विदूदुपः Nir. 3,2.

द्रांक्ष्.

(Rd. द्राक्षि 17,19.) Cl. 1. act. द्रांक्षति etc. Horrendum sonum edere (de avibus.) Desiderare, cupere. Cfr. ध्रांक्ष्.

द्विष्.

(Rd. 24,3.) Cl. 2. act. et med. द्वेष्टि, द्विष्टे; Impf. अद्वेट्, plur. अद्विषुः et अद्विषन् P. 3.4,112. अद्विष्ट; Perf. दिद्वेष, दिद्विषे; द्वेष्टा, द्वेक्ष्यति, °ते; अद्विक्षत्, °त. Part. द्विष्ट — Ep. मा द्विष M. 2,1934. मा द्विषस्व M.2,1943. — 1) Odisse. नाभिनन्दति न द्वेष्टि Bhg.2,57. Bh.14,101. c. acc. यो ऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः Yv. 1,25. Mn. 7,12. किं मां द्वेक्षि M. 1,1198. अद्विषन्तं कथं द्विष्यात् त्वादृशः M. 2,1935. Mn. 9,79. 2) Irasci alicui, iratum, infestum esse. c. dat. (P. 1.4,37.). द्विषन्तं मह्यं Rv. 50,13. द्वेष्टि गुणिभ्यो ऽपि Bh. 18,9. अद्विषुः स्वेभ्यः, अद्विषन् वानरेभ्यः Bh. 17,61. et c. gen. त्वद्विधानाममापि द्वेष्टुमर्हति M. 3,15224. द्विषन् वनेचराग्र्याणां Bh. 5,97. — Des. दिद्विक्षति, °ते. Int. देद्विष्यते, देद्वेष्टि. Caus. द्वेषयति, अदिद्विषत्.

— प्र. Odisse. मां प्रद्विषन्तः Bhg. 16,18. M. 1,4198.

— वि. Id. विद्विष्ट. Odiosus. Mn.2,57. Med. recipr. Se mutuo odisse. मा विद्विषावहै Kat. U. 6,18. — Caus. Discordes reddere. स्वशत्रून् विद्वेषयन् Bh. 12,31.

धिष्.

(Rd. 25,22.) Ved. Cl. 3. act. दिधेष्टि etc. Sonare. (धिषणा hymnus. Nigh.1,11. धिषणे coelum et terra. Nigh.3,30.)

धिक्ष्.

(Rd. 16,2.) Cl. 1. dep. धिक्षते, दिधिक्षे, धिक्षिता etc. Accendere. Languescere Vivere. (cfr. धुक्ष्.)

धुक्ष्.

(Rd. 16,1.) Cl. 1. dep. धुक्षते, दुधुक्षे, धुक्षिता, धुक्षिष्यते, अधुक्षिष्ट. Accendere, Languescere. Vivere. Des. दुधुक्षिषते. Int. दोधुक्ष्यते, दोधुष्टि. Caus. धुक्षयति, अदुधुक्षत्.

— सं. Accendi, crescere. संदुधुक्षे तयोः कोपः Bh. 14,109. — Caus. Accendere. शराग्निः संधुक्ष्यतां Bh. 2,28.12,41. Trop. अग्निस्तोकमिवात्मानं यो संधुक्षयति नरः M. 1,5628. Excitare, incitare. सत्त्वं समदुधुक्षत् तेषां Bh. 15,34. Recreare. कृशान् संधुक्षयन्ति M. 1,2314. (Cfr. 1,2175.) जर्जरितं मनो नाद्यापि संधुक्ष्यते Gov. 3,12.

धूष् vide धूस्.

धृष्.

(Rd. ञिधृषा 27,21.) Cl. 5. act. धृष्णोति, दधर्ष, धर्षिता, धर्षिष्यति, अधर्षीत्. Part. धृष्ट P. 7.2,19. cfr. P. 1.2,19. Sk. 184. b. 15. — Audere. न त्वां धृष्णुमः प्रष्टुं M. 1,3573. Audacem esse, fortem se præbere. धृष्णुहि Rv. 80,3. अधृष्णोत्, दधृषुः Bh. 17,81.14,102. Part. धृष्ट audens, audax. R.2.96,43. Bh. 9,18. धृषमाण et धृषत् Id. Rv. 52,5.12. Sustinere, vincere posse. वयं च शक्तिसंपन्ना अकाले त्वामधृष्णुम M. 1,6453. — Des. दिधर्षिषति. Int. दरीधृष्यते, दरीधर्ष्टि etc. Caus. धर्षयति, अदधर्षत् et अदीधृषत् P. 7.4,7. — (Rd. धृष s. धृषा 34,43.) Cl. 10. et 1. act. धर्षयति et धर्षति etc. Superare, vincere. जरा त्वामधिराड्धर्षयिष्यति M. 1,3451. यूयं धर्षिताः स्थ मया M. 1,6495.3,2149. Lædere, offendere. न सुप्तं धर्षयिष्यन्ति नैर्ऋताः R. 1,24,13. न हि तं राजशार्दूलमधर्षयत् M. 1,1677. तपस्यन्तं धर्षयामास R.1.25,11. Violare (feminam.) ऋषिपत्नीं धर्षयित्वा R. 1.49,6. नैषा शक्या तेजसा केश्चिद्धर्षयितुं पथि M. 3,2316. — (Rd. धृषु 17,58.?) Cl. 1. act. धर्षति etc. Coacervare. Lædere. Vp. — Rd. धृष 33,30.) Cl. 10. dep. धर्षयते etc. Var. lect. apud Vp. pro वृष् q. cfr.

Digitized by Google

— आ. Part. नाधृष्टासि (ɔ: अनुपर्हिंसिता) Illæsa. Yv. 7,12. — Int. Superare. कस्तमिन्द्र त्वावसुमा मर्त्यो दधर्षति Vv. 32,11. — Cl. 10. Lædere, offendere. तमाधर्षयन्निव M. 2,2391.

— प्र. Part. अप्रधृष्य Invicibilis. M. 1,182. — Cl. 10. Superare, opprimere. युधि या नः प्रधर्षयेत् M. 1,1422. R. 1.23,9.2.29,6. मुनिं प्रधर्षयितुमुद्यताः R. 1.27,9. Violare (feminam). वायुः प्रधर्षयितुमिच्छति R. 1.34,27. प्रधर्षयितुमातुरः M. 3, 2397.

— वि. Opprimere, deprimere. रत्नांसि मुकुटान्येषामुत्थितानि व्यधर्षयन् M. 1,1421.

धांक्ष्, ध्वांक्ष् s. ध्मांक्ष्.

(Rd. धाक्षि, ध्वाक्षि s. ध्माक्षि 17,20.21.) Cl. 1. act. धांक्षति, ध्वांक्षति s. ध्मांक्षति etc. Horrendum sonum edere. (de avibus). Desiderare, cupere. cfr. द्रांक्ष्.

नक्ष्.

(Rd. णक्ष 17,10.) Cl. 1. act. नक्षति, ननक्ष, नक्षिता etc. — 1) Adire. नक्षति (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. अग्निं नक्षन्तु नो गिरः Samav. Arc. 1.5,3. (Rv. lxvii.) तं त्वा वाणी नक्षमाणा Vv. 31,8.93,3. कं नक्षसे विभावरि Rv. 30,20. अस्तं न गावं नक्षन्त इद्धं Rv. 66,5. शफच्युतो रेणुर्नक्षत द्यां Rv.33,14. नक्षन्नृतं त्ररितारस्त इन्द्र Vv. 23,4. 2) Amplecti. नक्षति (व्याप्तिकर्मा) Nigh.2,18. नक्षन्ते नाकं Vv. 58,1. Obtinere, accipere. नक्षत् कामं Vv. 39,6. नक्षन्त रत्नं Vv. 52,3. नक्षद्वं पूर्व्यं Rv.121,3. — Huc referendum esse videtur. इनत (ɔ: आप्नुयात्) obtineat. Yv. 8,53.

— अभि. Ambire. ऊर्मिभिरभिनक्षति क्षां Rv. 95,10. Adducere, c. 2 acc.(?) अभि यं नक्षन्त इन्द्रं शरदः सुपृक्षः Vv. 37,7.

— आ. Cl. 2. 1) Adire. आ यद्विवे नृपतिं तेज आनट् Rv. 71,8. 2) Amplecti, obtinere. आनक्षि (त्वं) द्युमत्तमं रयिं Yv. 3,25. आनट् (ɔ: व्याप्तिकर्मा) Nigh. 2,18. 3) Ferre, offerre, dare. c. acc. et dat. इषं स्तोतृभ्य आनट् Vv. 7,7. ईशानाय प्रहुतिं यस्त आनट् Vv. 90,2.

- - प्रा. Adire. प्र यदानट्विशः Rv. 121,1.

- - व्या. Amplecti. इवं त इन्द्र महिमा व्यानट् Vv. 28,2.

— उद्. Amplecti. उदस्य बाहू दिवो अन्तौ अनष्टां Vv. 45,2.

— प्र. Prodire, procedere. प्र ब्रह्माणो अंगिरसो नक्षन्त Vv. 42,1.

निष्.

(Rd. णिषु 17,49.) Cl. 1. act. नेषति etc. Irrigare, effundere.

निक्ष्.

(Rd. णिक्ष 17,7.) Cl. 1. act. निक्षति, निनिक्ष, निक्षिता etc. Osculari.

— प्र. (Ad arbitrium न retineri aut in cerebrale ण mutari potest. P.8.4,33.) Osculari. प्रणिक्षिष्यति नो भूयः Bh. 9,106.

नेष्.

(Rd. णेषृ 16.16.) Cl. 1. dep. नेषते, निनेषे etc. Ire, se movere. — (प्रणेषते etc.)

पष, पश.

(Rd. 35,10.) Cl. 10. act. पषयति s. पशयति etc. Ire. Ligare. Ferire. Tangere. — (Hanc radicem cum præp. conjungi posse negat Vp. in comment. ad radices: सोपसर्गयोः (ɔ: पष et पश) प्रयोगो निषिध्यते). — Cl. 10. act. पाषयति vide पश्. — Cl. 1. act et med. पषति, °ते vide स्पश्.

पर्ष् s. वर्ष् s. स्पर्ष्.

(Rd. 16,12.) Cl. 1. dep. पर्षते, वर्षते, स्पर्षते etc. — 1) (आर्द्रभावः) Madefieri. पर्षते पयसा पटः Dgd. 2) Amare. act. यस्य प्रयांसि पर्षथ (cujus cibos accipitis. Rosen.) Rv. 86,7. — Cfr. पृष्.

पक्ष्.

(Rd. 17,11.32,17.) Cl. 1. et 10. act. पक्षति, पक्षयति etc. Capere, sumere. Alicuius partis esse, cum aliquo facere. (Alii hanc radicem omittunt.)

पिष्.

(Rd. पिषॢ 29,15.) Cl. 7. act. पिनष्टि Impr. 2 sing. पिण्ढि P. 8.4,65. पिपेष, पेष्टा, पेक्ष्यति, अपिषत्. — Ep. etiam impf. अपिंषत् cfr. प्रति;

Digitized by Google

dep. et cl. 6. cfr. निस्. — Pinsere, terere. पिनष्म्यहं चन्दनं M. 4,632. पिंपे विलेपनं M. 4,261. Conterere, comminuere. पिपेषास्य रथं Bh. 14,80. अपिनट् च रथानीकं Bh. 17,66. शुष्कपेषं पिनष्म्युर्वीं Bh. 6,37.12,18. पेक्ष्याम्यरीन् Bh. 16,38. Pass. अपिक्षातां सहस्रे द्वे तद्देहेन वनौकसां Bh. 15,69. पेष्टुमारम्भि Bh. 15,56. 2) Occidere. c. gen. rei. पिनष्टि चौरस्य P. 2.3,56. पेष्टुं भुवनद्विषां Mgh. 1,40. — Des. पिपिक्षति. Int. पेपिष्यते, पेपेष्टि. Caus. पेषयति, अपीपिषत्. Terere, conterere. पुनस्तं पेषयित्वा M. 1,3223. — (Rd. 32,30.) Cl. 10. act. पेषयति etc. Ferire, occidere. Robustum esse. Capere, sumere. Habitare. Kt. cfr. पिस्.

— उद्. Conterere. भीमबाहुबलोत्पिष्टे विनष्टे राक्षसे M. 3,457.

- - प्रनिपिनष्टि etc. P. 8.4,18.

— निस्. Conterere. कुमारमक्षं निष्पिष्य R. 1.1,73. इमान् निष्पिषेयं तलासिभिः M. 2,2377. निष्पिष्ट M. 1,5990. Bh. 6,120. Fricare manum. करं करेण निष्पिष्य M. 1,5922. Frendere. दन्तैर्दन्तान् निष्पिपेष M. 4,465.

- - विनिस्. Conterere. तं विनिष्पिष्य Rgh. 12,30. M. 1,5991.6017. Fricare. पाणिं पाणौ विनिष्पिष्य R. 2.35,1. M. 2,2268.

— प्रति. Conterere. प्रत्यपिंषत् तं भुवि M. 4,361. Fricare. प्रत्यपिंषत् करं करे M. 1,2004. हस्तैर्हस्ताग्रं प्रत्यपिंषन्नमर्षिताः M. 2,1590.

— सं. Conterere, occidere. c. gen. रक्षसः संपिनष्टन Vv. 104,18. संपिष्टास्ते युद्धे विष्णुना R. 1. 45,48. Concutere. सं रुशानाः पिपिष इन्द्रशत्रुः (Fluvios concussit.) Rv. 32,6.

पुष्.

(Rd. 31,57.17,50.) Cl. 9. et 1. act. पुष्णाति P. 8.4,35. et पोषति, पुपोष, पोषिता, पोषिष्यति, अपोषीत्. Nutrire, alere. सुतान् नार्यः पुष्णन्ति M.3,13639. Bhartr. 2,38. पुष्णामि चौषधीः सर्वाः Bhg. 15,13. M. 1,3317. पुत्रानिव पुपोष तान् M. 3,1963. — (Rd. 26,73.) Cl. 4. act. पुष्यति, पुपोष, पोष्टा, पोक्ष्यति, अपुषत् P. 3.1,55. 1) Nutriri, crescere. देहमिद्धापुष्यत् सुरामिषैः (alii अपुष्यः) Bh. 17,32. c. पोष simil. add. acc. सहस्रपोषं पुषेयं (aor. pot.) Yv. 4,26. मांसैः पुष्टः M. 1,6032. Trop. Florere, vigere. क्रतुमाक्षेति पुष्यति Rv. 64,13. Vv. 32,9. Bh. 4,29. अपुष्यन् समग्रां पुष्टिं जनाः Rgh. 18,32. 2) Frui, adipisci. c. acc. न योनिगुणान् वीजं पुष्यति पुष्टिषु Mn. 9,37. श्रियं गिरिः R. 2.94,10. वर्णं पुष्यत्यनेकं सरयूप्रवाहः Rgh. 16,58. शरीरावयवैः पुपोष वृद्धिं Rgh. 3,22. पंचानामपि भूतानामुत्कर्षं पुपुषुर्गुणाः Rgh. 4,11. पुपोष गाम्भीर्यमनोहरं वपुः Rgh. 3,32. Ks. 1,25. Frui, possidere. वसु त्वं पुष्यसि मध्यमं Vv. 32,16. 3) Nutrire, alere. (?) अस्मानपुषत् स्वपोषं Bh. 3,13. 6,26. 4) Cfr. व्युष् Rd. 26,106. — Des. पुपोषिषति et पुपुषिषति P. 1.2,26. पुपुक्षति. Int. पोपुष्यते, पोपोष्टि. — Caus. पोषयति, अपूपुषत्. Nutriendum, alendum curare. स्वगपत्यजातमन्यद्विजैः परभृताः पोषयन्ति Çak. 107,7. — (Rd. 33,77.) Cl. 10. act. पोषयति etc. Nutrire, alere. Vd. Lass. Anthol. 99,3.

— परि. Cl. 10. Nutrire, sutentare. लोके परिपोष्यमाणे Bhartr. 2,38.

— सं. Cl. 9. Augeri, crescere. Bhartr. 2,13.

पूष्.

(Rd. 17,24.) Cl. 1. act. पूषति, पुपूष, पूषिता etc. Nutrire, alere. (Cfr. पुष्.)

पृष्.

(Rd. पृषु 17,55.) Cl. 1. act. पर्षति, पपर्ष, पर्षिता, पर्षिष्यति, अपर्षीत्. Ger. पर्षित्वा et पृष्ट्वा. Part. पृष्ट. 1) Spargere, effundere, irrigare. 2) Lædere, ferire. 3) Languefacere. 4) Dare. — Des. पिपर्षिषति. Int. परीपृष्यति, परीपर्ष्टि etc. Caus. पर्षयति, अपपर्षत् et अपीपृषत्. Cfr. पर्ष्.

पेष् s. येष्.

(Rd. पेषृ s येषृ 16,14.) Cl. 1. dep. पेषते s. येषते etc. Operam dare, anniti.

प्युष् vide व्युष्.

प्रुष्.

(Rd. प्रुषु 17,53.) Cl. 1. act. प्रोषति, पुप्रोष, प्रोषिता etc. Urere, ardere. प्रुषितः (flamma huc illuc vagans. Rosen.) Rv. 58,2. — (Rd. प्रुष 31,55.) Cl. 9. act. प्रुष्णाति, पुप्रोष, प्रोषिता etc. 1)

Digitized by Google

(आर्द्रीभावः Dgd.) Madefieri. 2) Spargere, effundere, solvere. स धरुणं प्रुषायत् (aquam effundit.) Rv. 121,2. 5) Implere. cfr. प्लुष्.

प्रेष् s. प्रेष्.

(Rd. प्रेषृ s. प्रेषृ 16,18.) Cl. 1. dep. प्रेषते s. प्रेषते etc. Ire, se movere. (Cfr. 2. इष्, एष् et प्रेष्.)

प्रक्ष् vide भक्ष्.

प्लुष्.

(Rd. प्लुषु 17,54.26,107. प्लुष 26,107.7.) Cl. 1. et 4. act. प्लोषति et प्लुष्यति, पुप्लोष, प्लोषिता etc. Urere. अग्निविप्लुष्ट R. 2.79,20. (Ed. Sriram. 3. p. 482.) cfr. प्लुस्. — (Rd. प्लुष 31,56.) Cl. 9. act. प्लुष्णाति etc. 1) Madefieri. 2) Spargere, effundere, solvere. 3) Implere. 4) (धातूनामनेकार्थत्वात्). Urere. पापं प्लुष्णातु वानलः Bh. 20,34. मा प्लुषाण वह्नि Bh. 20,37.

बष् vide बष्.

भष्.

(Rd. 17,44.) Cl. 1. act. भषति, बभाष, भषिता etc. Latrare. श्वा भषन् M. 1,5219. Etiam dep. भषन्ते श्वानः M.2,1425. Trop. de hominibus. Maledicere. यथा श्वानो भषेयुः, तथेमे वसुधाधिपाः M. 2,1424. Allatrare. तपस्विनं भषन्ति श्वनराः M. 3,15641.

भक्ष्.

(भ्लक्ष्, प्रक्ष्, भ्रक्ष्, भृक्ष्.)

(Rd. 21,27.) Cl. 1. act. et med. भक्षति, °ते etc. (भ्लक्षति, °ते; प्रक्षति, °ते; भ्रक्षति, °ते, भृक्षति, °ते etc.) et (Rd. 32,22.) Cl. 10. act. भक्षयति, अबभक्षत्. Comedere, vorare. मांसानि सुमेध्यानि भक्षन्ते R. 2.91,10. भक्षयन्ति मांसानि M. 1,2842. 3,2420.8738. Mn. 5,50. R. 2.67,27. Yv. 8,12. भक्षयस्व R. 1.9,34. तेषामण्डानि भक्षयामास M. 2,1467. मां स भक्षयितामुत्र Mn. 5,55. मूषिकं भक्षयिष्यामि M. 1,5583.3,421. भक्षयिष्याम पांसुकान् M. 5,640. वः सर्वान् भक्षयिष्ये M. 3,409. भक्षयित्वा तन्मांसं R. 2. 52,100. Pass. केचिद्व्याघ्रैरभक्ष्यन्त M. 1,2841. Hit. 1,174. मया फलानि भक्षितानि M. 3,1741.8740. — Des. Devorare cupit. तेन बिभक्षयिषता मांसं युष्माकं M. 1,5951.

— सं. Devorare. संभक्ष्य जरयिष्यामि महासुरं M. 3,422.

भाष्.

(Rd. 16,11.) Cl. 1. dep. भाषते, बभाषे, भाषिता etc. — Ep. etiam act. — 1) Loqui, dicere. इति भाषमाणः M. 1,7187. R. 1.39,9. मम भाषतः M. 3,10933. यथा भाषितमादितः Mn. 8,216. c. acc. rei et pers. यो ऽपृष्टो बहु भाषते Hit. 2,48. इदमभाषत M. 1,5665. Bh. 8,75. प्रज्ञावादांश्च भाषसे Bbg. 2,11. तं वाक्यमिदं बभाषे Bh. 2,46. R. 2.78,19. Pass. वचो बभाषे मुनिना कुमारः Bh. 2,37. 2) Colloqui. यथा भाषन्ति परस्परं M. 1,7186. 3) Alloqui, compellare. भाष्यमाणो मयासकृत् M. 3,2747. तौ तपोधनैरित्यमभाषिषातां Bh. 2,27.9,122.15,6. 4) Describere. यो ऽन्यथा सन्तमात्मानमन्यथा सत्सु भाषते Mn. 4,255. — Des. बिभाषिषते. Int. बाभाष्यते, बाभाष्टि. Caus. भाषयति, aor. अबभाषत् et अबीभषत् P. 7.4,3.

— अनु. Clara voce dicere. इति वाचानुभाष्य Mn. 3,30. Confiteri. अधर्मं स्वयं कृत्वानुभाषते Mn. 11,228.

— अप. Male dicere, vituperare. यो महतो ऽपभाषते स पापभाक् Ks. 5,83.

— अभि. 1) Alloqui. c. acc. अभिभाषे त्वां M. 3,2425. R.2.64,9. त्वामभिभाषामि M. 3,16758. भीभवत्पूर्वकमेनमभिभाषेत Mn. 2,128.11,223. मा केनमभिभाषयाः R. 2.9,19. तमभ्यभाषत M. 1,5289.6181. R. 2.12,48. मां नाभिभाषिष्यते ध्रुवं R. 2.78,23. तमभ्यभाषत वाक्यं R. 2.37,1. Inf. अभिभाषितुं R. 2. 18,3. et अभिभाष्टुं M. 3,15603. 2) Colloqui. c. instr नोदक्ययाभिभाषेत Mn. 4,57.8,355. 3) Loqui, dicere एवमेवाभिभाषन्तः M. 3,2549. R. 2.85,8. 4) Confiteri. अभिभाष्येनः Mn. 11,103.

- - समभि. Colloqui, dicere. उच्चैः समभिभाषन्तौ केन कार्येण धिष्ठितौ M. 3,12697.

— आ. Alloqui. एवमाभाष्य तं M. 1,74.3, 2765. R. 1.44,5. आबभाषे वाचा मधुरया नृपं M. 1, 6562.4,60. Pass. आभाषि रामेण वचः कनीयान् Bh.

Digitized by Google

3,51. Loqui, vociferari. आः किमेतदिति क्रोधादाभाष्य Dev. 2,36.

- - व्या. Alloqui. व्याभाषमाणा अन्योन्यं M. 3,15169.

- - समा. Id. इत्यन्योन्य समाभाष्य M. 1, 4198.

— परि. Persuadere. पुनरेव परिभाष्य सुधां ऋषिमावाह्यत् M. 1,4287.

— प्र. Loqui, dicere. कस्मादेवं प्रभाषसे M. 1, 3012.6677.2,1397.5,41. Bhg. 2,54. सत्यं माता प्रभाषते M 3,16669. वचनं तेन प्रभाषितं M. 3,11849. Alloqui. नाहं पुरुषानन्यान् प्रभाषितं M. 3,2599.

- - संप्र. Loqui, dicere. यादृशं पुरुषस्यात्मा तादृशं संप्रभाषते M. 5.41.3.14266.

— प्रति. Respondere. अभिभाषे त्वां किं मां न प्रतिभाषसे M. 3,2425.2370. Clamore respondere. प्राक्रोशन् भैरवं शिवाः, ताः प्रत्यभाषन्त रासभाः M. 2,2696. Alloqui. तं पुनः प्रत्यभाषत M. 1,5291. R. 1. 8,29.2.66,2. Bh. 5,39.

— सं. Colloqui. साक्षिभिः संभाषित मिथः Mn. 8,55. Alloqui. तं तथैव समभाषत M. 1,5292. Hit. p. 14,20. Loqui, dicere. एवं संभाषमाणा M. 3,16731. इति संभाषतां वाचं M. 1,5190.

भिक्ष्.

(Rd. 16,5.) Cl. 1. dep. भिक्षते बिभिक्षे भिक्षिता, भिक्षिष्यते अभिक्षिष्ट. 1) Mendicare, petere, rogare. गुरोः कुले न भिक्षेत Mn. 2.184.11.5. पृथिवीमटतां भिक्षमाणः R. 2.75,30. c. acc. rei et pers. P. 1.4,51. मातरं भिक्षेत भिक्षां Mn. 2.50. भिक्षमाणो वनं प्रियां Bh. 6,9. द्रविणं, सुमतिं भिक्षमाणाः Vv. 10.3.6,6. तं भिक्षस्व M. 3,13267. तां तस्मै प्रतिपादय भिक्षमाणाय M. 1,1640. et भिक्षते वह्निणे दयां M.3,16986. etiam c. abl. v. gen. pers. न धनं शूद्राद्विप्रो भिक्षेत Mn. 11,24. तव पार्थिवो नाम भिक्षते Vv.32.17. c. gen rei. श्रवसो भिक्षमाणाः Vv. 90,7. 2) Obtinere. 3) Nihil obtinere. 4) Vexari, dolore affici. 5) Loqui. (cfr. Rd. 16,6.). 7) Avaritia petere, loqui. (?).

भूष्.

(Rd. 17,30.33,56.) Cl. 1. et 10. act. भूषति, बुभूष, भूषिता etc. भूषयति etc. Ornare, decorare. भूषयामास गात्राणि विभूषणैः R.2.39,17. स्वैर्भूषणैर्दासीं भूषयित्वा M. 1,4297. भूषयांग Bh. 20,15. भूषयन्ताविमं देशं चन्द्रसूर्याविवाम्बरं R. 1.48,5. भूषयितव्य Mn. 3,55. भूषित Bh. 6,73. — Pass. refl. भूषते, अभूषिष्ट; भूषयते, अबुभूषत कन्या स्वयमेव etc. P. 3.1,87.n.

— अति. Med. Ornare se ante alium. c. acc. पतीन् नातिभूषये M. 3,14686.

— आ. 1) Ornare. आभूषन्तीः Rv. 43,9. 2) Advenire, adesse. आ वायो भूष (ः आगच्छ, huc adesto.) Yv. 7,7. (Cfr. भू.)

— परि. 1) Ornare. देवानां परिभूषसि व्रतं Rv. 31,2. परिभूष Rv. 15.4. 2) Intr. Pulchrum esse, lucere. त्रीणि ज्ञाना परिभूषन्त्यस्य Rv. 95,3.

— प्रति. Ornare. अश्विनोरिवो ज्ञरिता प्रतिभूषति Rv. 46,12.

— वि. 1) Ornare. विभूषित Ks. 1,28. 2) Intr. Elucere, lucere. ऊतिभिर्याभिः प्रतिस्मा तरणिर्विभूषति Rv. 112,4.

भेष्.

(Rd. भेषृ 21,19.) Cl. 1. act. et med. भेषति, °ते; बिभेष, बिभेषे; भेषिता etc. Caus. भेषयति, अबिभेषत्. Timere. (Ire ?).

भृक्ष, भ्रक्ष्, भ्लक्ष् vide भक्ष्.

भ्रेष्.

(Rd. भ्रेषृ 21,20.) Cl. 1. act. et med. भ्रेषति, °ते; बिभ्रेष, बिभ्रेषे, भ्रेषिता etc. 1) Ire, se movere, vacillare. स विभ्रेष (ः चलितः) Bh. 14,87. नूचित् स भ्रेषते जनः (ः भ्रश्यति) Vv. 20,6. 2) Timere. 3) Irasci. भ्रेषति (ः क्रुध्यति) Nigh. 2,12.

भ्लेष्.

(Rd. भ्लेषृ 21,20.) Cl. 1. act et med. भ्लेषति, °ते etc. Ire, se movere, vacillare. cfr. भ्रेष्.

मष् (मुष्).

(Rd. 17,41.) Cl. 1. act. मषति, ममाष, मषिता etc. (Vp. addit: मोषति etc.) Interficere, ferire.

मक्ष् vide म्रक्ष्.

मांक्ष्.

(Rd. 17,18.) Cl. 1. act. मांक्षति, ममांक्ष, मांक्षिता etc. Desiderare, optare.

Digitized by Google

1. मिष्.

(Rd. मिषु 17,48.) Cl. 1. act. मेषति, मिमेष, मेषिता etc. Ger. मेषित्वा, मिषित्वा, मिष्ट्वा. Part. मिष्ट. Spargere, effundere. (Cfr. 2. मृष्.)

2. मिष्.

(Rd. 28,60.) Cl. 6. act. मिषति, मिमेष, मेषिता, मेषिष्यति, अमेषीत्. — Reniti, resistere. Part. præs. c. subst. gen. conjunctum. Invito s. spectante aliquo. तौ पार्थिवानां मिषतां कृष्णामुपादाय गतौ M. 1,7179.2,2535. Ks. 2,46. धक्ष्यसे दावं मिषतः शचीपतेः M. 1,8159.3,10464.

— उद्. Oculos aperire. (opp. नि॰) उन्मिषन् निमिषन्नपि Bhg. 5,9.

— नि. Oculos claudere. मत्स्यः सुप्तो न निमिषति M. 3,10619.17346. M.U. 2.2,1.

मुष्.

(Rd. 31,58.) Cl. 9. act. मुष्णाति, मुमोष, मोषिता, मोषिष्यति, अमोषीत् P. 7.2,4.8.2,28. Ger. मुषित्वा P. 1.2,8. Furari, rapere. मुषाण रत्नानि Mgh. 1,51. देवं प्रज्ञां मुष्णाति M. 2,2009. मुष्णन्तमिव तेजांसि Bh. 9,92. मुष्णन्तमिव चक्षूंषि प्रभया R. 2.16,28. सैन्यरेणुमुषितार्कदीधितिः Rgh. 11,50.(51.) महता भयेन मुषित इव Hit. p. 42,12. Furtum alicui facere, spoliare aliquem aliqua re. c. 2. acc. मुषित्वा धनदं Bh. 7,97. यदमुष्णीतं पणिं गाः Rv. 93,4. — (Cl. 1. act. 1) Furari. vide मूष्. 2) Interficere. vide मष्. Cl. 4. act. vide मुस्.) — Des. मुमुषिषति P. 1.2,8. Int. मोमुष्यते, मोमोष्टि. Caus. मोषयति, अमूमुषत्.

— परि. Furtum alicui facere. c. acc. pers. अन्योन्यं परिमुष्णन्तः M. 3,13030. Etiam cl. 6. हस्तो हस्तं परिमुषियुगान्ते *) M. 3,13047.

— प्र. Furari, rapere. मा नः प्रिया भोजनानि प्रमोषीः Rv.104,8. मा न आयुः प्रमोषीः Rv. 24,11. Yv. 4,23. परात्मीयविवेकं च प्रामुष्णात् कपिराक्षसां Bh. 17,60.

*) Fortasse legendum est परिमूषेत्. attamen ionicus a minore in secundo pede rarissime occurrit, in Mn. ter solum: 1,53.2,85.9,101. Sæpius occurrit pæon quartus, in Mn. centies sexagies octies.

मूष् (मुष्).

(Rd. 17,25.) Cl. 1. act. मूषति, मुमूष, मूषिता etc. (मोषति etc.). Furari. (cfr. मुष् c. परि.)

1. मृष्.

(Rd. मृष 26,55.34,12. मृषु 17,57.) Cl. 4. et 1. act. et med. मृष्यति, °ते et मर्षति, °ते; ममर्ष, ममृषे; मर्षिता; मर्षिष्यति, °ते; aor. अमर्षीत्, (Ep. अमृषत्), अमर्षिष्ट. Ger. मर्षित्वा et मृषित्वा P. 1.2,25. et मृष्ट्वा Part. मर्षित P. 1.2,20. et मृष्ट (?) Et cl. 10. act. et med. (dep.) मर्षयति, °ते; अमीमृषत्, °त et अममर्षत्, °त. (Etiam मृषयति, °ते. Vp.). — 1) Tolerare, patienter, æquo animo ferre. मृष्यन्ति ये चोपपतिं Mn. 4,217. मृष्यन्ते चार्हणां कृष्णे M. 2,1372. ममर्ष राक्षसान् R. 1.1,74. कंचित् कालमिमं मर्षयध्वं M.5,416. यः क्षिप्तो मर्षयति Mn 8,313. Mrch. 239,1. प्रहारं मर्षयेदपि Hit. 3,48. Mrch. 100,4. साहसे वर्तमानं यो मर्षयति पार्थिवः Mn. 8,346. बध्यमानां प्रियां मर्षयन्ति यथा क्लीबाः M. 4,479. 2) c. न. Iniquo animo, indigne ferre. भीष्मवचो न मृष्यामि M. 3,15225. नामृष्यत वधो ऽस्य तत् M. 1,5135. अमृष्यमाणा व्यसनं राज्ञः M. 3,2266.4,464. शृंगं परेषां न ममृषे न तु दीर्घमायुः (Potentiam hostium indigne tulit, non autem quod viverent.) Rgh. 9,63.(62.) तान् राज्यं प्राप्तान् न मृष्यते M. 1,5742. नामृषन् कुरवो दृष्ट्वा पाण्डवान् श्रीयशोभृतः M. 1,2237. Iratum fieri. तैरभिहतः संख्ये नामर्षयत M. 3,706.2,2372. सिंहनादस्वनं श्रुत्वा नामृष्यत् M. 1,5477. 3) Sustinere, perferre, pati. दुःखं सुमहन्मर्षयामि M. 2,1571. नैवंविधमसत्कारं मर्षयिष्यति R. 2.61,19. 4) Condonare, ignoscere. इमामग्ने शरणिं (violationem) मीमृषो नः Rv.31,16. 5) Negligere, oblivisci. न ते भोजस्य सख्यं मृषन्त (ɔ: विस्मरन्ति) Vv. 18,21.

— अप. Part. अपमृषितं वाक्यं (?) P. 1.2,20.

— अपि. Oblivisci, negligere. न ते गिरो अपिमृष्ये (ɔ: परित्यजामि) Vv. 22,5.

— आ. vide मृश् c. आ.

— परि. Act. semper P. 1.3,82. Iratum, offensum esse. c. dat. pers. मघोने परिमृष्यन्तं (ɔ: असूयन्तं) Bh. 8,52. (Cfr. मृश् c. परि.)

Digitized by Google

— प्र. Dirimere, oblivisci. मा नो अग्ने सख्या पित्र्याणि प्रमर्षिष्ठाः Rv. 71,10.

— वि. Æquo animo ferre, negligere, spernere. यः स्वर्गं संप्राप्तं विमृष्यत्यबुधो यथा M. 3,15441. (Cfr. मृश् c. वि.)

2. मृष्.

(Rd. मृषु 17,57.) Cl. 1. act. मर्षति, ममर्ष, मर्षिता etc. Ger. मर्षित्वा, मृषित्वा, मृष्ट्वा. Part. मृष्ट. Spargere, effundere, irrigare. (Cfr. 1. मिष्.)

मोक्ष्.

(Rd. 33,57.) Cl. 10. act. मोक्षयति etc. (Vp. etiam cl. 1. मोक्षति etc.) 1) Liberare, servare. स सर्पसत्रान्नो मोक्षयिष्यति M. 1,1915. त्वां शापात् M. 1,2084. तान् राक्षसात् M. 1,5958. तान् मोक्षयिष्ये जन्मनो मानुषात् M. 1,3917. मोक्षयध्वं मां M. 1,5301. 2) Iacere, projicere. (Cfr. मुच् Des.)

— वि. Liberare, servare. एताः सर्वा विमोक्षय M. 1,7880.

म्रक्ष्, मृक्ष्, मक्ष्.

(Rd. 17,12.) Cl. 1. act. म्रक्षति, मृक्षति, मक्षति etc. 1) Colligere, coacervare. 2) मक्षति Irasci. Vp. — (Rd. म्रक्ष s. मृक्ष 32,119.) Cl. 10. act. म्रक्षयति s. मृक्षयति etc. 1) Ungere. Kt. et Maitr. 2) (अपशब्दने) Lingua barbara uti. Mdh. et Sk. 3) Coacervare, colligere. Mdh. 4) Scindere. Alii.

— नि. Poliri, levari. अंसेष्वेषां निमिमृक्षुर्ऋष्टयः Rv. 64,4.

म्रक्ष्.

(Rd. 32,119.) Cl. 10. act. म्रक्षयति etc. Scindere. (Radix dubia.)

यष vide Rd. 35,10.

यक्ष्.

(Rd. 33,19.) Cl. 10. dep. यक्षयते, अययक्षत etc. Colere, venerari.

यूष्, जूष्, झूष्.

(Rd. 17,29.) Cl. 1. act. यूषति, जूषति, (et जूषते Vp.), झूषति etc. Ferire, interficere.

येष् vide येष्.

रक्ष्

(Rd. 17,6.) Cl. 1. act. रक्षति, ररक्ष, रक्षिता, रक्षिष्यति, अरक्षीत्. Ep. et ved. etiam dep. रक्षते etc. Vd. aor. conj. रक्षिषत्. — 1) Servare, conservare. प्राणान् रक्षता किं न रक्षितं Hit. 1,37. M. 1,6186. आत्मानं रक्षेद्दारैरपि धनैरपि Mn. 7,213. M. 1,6169. Hit. 1,36. रक्षमाणः कपोतं त्वं बहून् प्राणान् न रक्षसि M. 3,10570. मा रक्षो: M. 3,10562. यशो रक्षस्व M. 2,2186. धर्मं त्वं रक्षमाणः M. 3,9886. ततो रक्षन्ति भूमिपं R. 2.66,15. नो अग्ने तव पायुभिर्मघोनो रक्ष Rv. 31,12. स नो रक्षिषद्दुरितात् Vv. 12,2. रक्ष लोकान् महतो भयात् M. 3,8762. Bh. 3,16. 2) Custodire, defendere, tueri. रणे ऽ रक्षीद्राक्षसान् Bh. 15,87. भयेष्वरक्षीदो ऽस्मान् Bh. 3,13. 9,79. रक्षास्मान् M. 3,2519. Rv. 18,3. Bh. 2,27. रक्षते दानवांस्तत्र न स रक्षत्यदानवान् M. 1,3196.6309. व्रता रक्षन्ते विश्वहा Rv. 90,2. Mn. 9,3. Hit. 1,113. रक्षेद्विवरमात्मनः Mn. 7,105. ऋषिं ररक्षतुर्विघ्नतः Rgh. 11,26.(24.) R. 1.32,6. रक्षिष्यन्ति, रक्षिष्यन्ते वः सदा M. 3,11814-16. शस्त्रेण वैश्यान् रक्षित्वा Mn. 10,119. Pass. भार्यायां रक्ष्यमाणायां प्रजा भवति रक्षिता M. 3,529.2734.1,6153. सुरक्षितं वेश्म M. 3,2155. 3) Custodire pecudem, pascere. रक्षेयं पशून् Mn. 9,328. गा रक्षस्व, अरक्षन्तः M. 1,698.699.718. रक्षध्वं गोधनं M. 4,1292. 4) Regere, imperare. राज्यं रक्षितुं R. 2.73,12. ररक्ष वसुधां M. 3,2238. तेन रक्षता प्रजाः Mn. 7,36. — Des. रिरक्षिषति. Int. रारक्ष्यते, रारक्षि. Caus. रक्षयति, अररक्षत् P. 7.4,93.

— अभि. Opem ferre, adjuvare. भीष्ममेवाभिरक्षन्तु Bhg. 1,10. Defendere, tueri. कुरुक्षेत्रमभ्यरक्षत् M. 4,161.5,711. स्कन्दं शूलहस्ताभ्यरक्षत M. 3,14365. व्रतान्यन्यो ऽभिरक्षते सदा Vv. 83,9. सर्वा दण्ड एवाभिरक्षति Mn. 7,18. Custodire. आकारमभिरक्षेत M. 1,5616. 2,2183. Regere, imperare. बलं भीमाभिरक्षितं Bhg. 1,10. Mn. 7,35.

— परि. Servare. आत्मानं परिरक्षस्व त्यक्त्वा मां च संत्यज M. 1,6195. Reservare. शिष्टं मांसं काकेभ्यः पर्यरक्षत R. 2.96,38. Custodire. भार्याः परिरक्षन्ति भर्तारः M. 3,528. Mn. 9,10. तां कन्यां पर्यरक्षत M. 1,1642.2948. Tueri. तं पुत्रवत् पर्यरक्षत M. 3,14366. Regere. परिरक्षेदिमाः प्रजाः Mn. 7,142.

— प्रनि न in ण non transit. प्रनिरक्षति etc. Vp. gram. p. 132,73.

Digitized by Google

— प्रति. Servare, custodire. प्रतिरक्षनुसुर्य Yv. 8,24.

— सं. Servare, tueri. संरक्षेदेनं पिता पुत्रमिव Mn. 7,135. प्रजां संरक्षति नृपः Hit. 3,3. Defendere. पित्रा संरक्षितः शक्रात् Bh. 8,8. Arcere. यस्मिन् काले निशाचरी संरक्षणीयौ R. 1.32,2.

रिष्.

(Rd. 17,43.26,120.) Cl. 1. et 4. act. रेषति et रिष्यति, रिरेष, रेषिता et रेष्टा P. 7.2,48. रेषिष्यति, अरेषीत् et अरिषत्. Part. रिष्ट. — Ep. etiam dep. — 1) Lædere, perdere, interficere. रेष्टारं रेषितुं Bh. 9,31. तेन गच्छन् न रिष्यते (ः हिंस्यात्) Mn. 4,178. रिषतो दह Rv. 12,5. मा कीं रिषत् Rv. lxi.8. Etiam c. producta vocali. पाहि रीषत उत वा जिघांसतः Rv. 36,15. Part. रिष्ट M. 3,15715. 2) Lædi, perire. स वीरो न रिष्यति यमिन्द्रो हिनोति Rv. 18,4. न रिष्येत् त्वावतः सखा Rv. 91,8. सख्ये मा रिषामा वयं तव Rv. 94,1. न किल रिषाय (ः क्षीणा भवथ) Vv. 33,4. न रेषन्मनः (ः क्षीयते) Vv. 20,6. — Des. रिरिषिषति et रिरेषिषति P. 1.2,26. Int. रेरिष्यते, रेरेष्टि. Caus. रेषयति, अरीरिषत्. Lædere, perdere, interficere. मा नः प्रियास्तन्वो रुद्र रीरिषः Rv.114,7. मा नस्तस्मादेनसो रीरिषः Vv. 89,5. Rv. 104,6. मा नस्तोकेषु तनयेषु रीरिषः Vv. 46,3. मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्तोः Rv. 89,9.

रुष्.

(Rd. 17,42.26,120.) Cl. 1. et 4. act. रोषति et रुष्यति, रुरोष, रोषिता et रोष्टा P.7.2,48. रोषिष्यति, अरोषीत् et अरुषत्. Part. रुषित et रुष्ट P. 7.2,28. Lædere, interficere. — Cl. 4. et 10. act. (Rd. 32,131.) रुष्यति et रोषयति etc. Irasci, furere. अरुष्यत् Bh. 17,40. मा रुषो ऽधुना Bh. 15,16.32. Part. रुष्ट Bh. 8,113.9,20. रुषिता Mn. 9,83. Bh. 5,56. 9,20. स रोषित इव क्रुद्धः M. 1,5885. — Des. रुरुषिषति et रुरोषिषति. Int. रोरुष्यते, रोरोष्टि. Caus. रोषयति, अरूरुषत्.

रूष्.

(Rd. 17,27.) Cl. 1. act. रूषति etc. Ornare. चन्दनरूषित R. 2.42,15.91,56. Gov. 7,24. — (Rd. 35,84.p.) Cl.10.act. रूषयति. Tremere, dissilire.(?)Vp.

रूक्ष.

(Rd. 35,56.) Cl. 10. act. रूक्षयति, अरुरूक्षत् et रूक्षापयति Vp. (अस्निग्धीभावः) Horridum, asperum esse. — Nescio an huc referendum sit. तस्याशुचिभावमपरीक्षयामास Excusavit. M.1,781. (°रोप°?)

रेष्.

(Rd. रेषृ 16,19.) Cl. 1. dep. रेषते, रिरेषे, रेषिता etc. (वृकशब्दः Keçava. Sk. 120.b.16.) Ululare. de lupis. (घोटककर्तृकशब्दः Dgd.) Hinnire.

लष्.

(Rd. 21,23.) Cl. 1. et 4. act. et med. लषति, °ते et लष्यति, °ते P. 3.1,70. ललाष, लेषे; लषिता; लषिष्यति, °ते; अलाषीत् et अलषीत्, अलषिष्ट. — (इच्छा Mdh.) Optare, cupere, desiderare. — Des. लिलषिषति. Int. लालष्यते, लालष्टि. Caus. लाषयति, अलीलषत्. — लष् cl. 10. vide लस्.

— अभि. Appetere, cupere, optare. कन्या नाभिलषेन्नाथं M. 1,6580. मानुषानभिलष्यन्ती Bh. 4,22. राज्यमभिलषति Hit. p. 69,5. तेन दत्तमभिलषुरंगना मुखासवं Rgh. 19,12. यत्ते ऽभिलषितं प्राप्तुं फलं M. 1,1778. चिराभिलषितो मनोरथः M. 3,1851. R. 2.115,7. Hit. p. 133,9. (Falsum est: अभिलसितं M. 3,15309. etc.)

लक्ष्.

(Rd. 32,5.33,23.) Cl. 10. act. et dep. लक्षयति, °ते; अललक्षत् °त. 1) Act. et dep. Videre, animadvertere, observare. तमेकाग्रमनसमलक्षयत् M. 1,7920. चरितान्यस्य लक्षय M. 3,2922. न ते ऽस्त्यविदितं किंचिदिति त्वां लक्षयाम्यहं M. 3,10575. लक्षयामास हृदि चिन्तां R. 2.63,45. अस्वस्थमिवात्मानं लक्षये M. 3,16750. R. 1.9,44. लक्षयित्वात्मानं तेजोहीनं M. 1,8142. Pass. Animadverti, conspici. कथमसि न लक्षितः M. 3,2156.1,5879. न चोभावप्यलक्ष्येतां Bh. 17,106. Videri. काष्ठभूतेव लक्ष्यते M. 3,16721. नातिस्वस्थेव लक्ष्यते M. 3,2110. 2) Act. Notare. अंकैर्लक्षैश्च ता गा लक्षयामास M. 3,14852.

— आ. Conspicere, videre. तमुत्पातं घोरमालक्ष्य M. 2,2403.3,12215. Pass. मदनग्लानेयमालक्ष्यते Çak.48,1.

- - समा. Id. नैषादिं श्वा समालक्ष्य भषंस्तस्थौ M. 1,5249.

Digitized by Google

— उप. Conspicere, videre. तं विश्रान्तमुपलक्ष्य M. 1,6.7843. मन्नारात्ति पितृत्वं नोपलक्षये R. 2.58,27. रामस्य परित्यागे हेतुं नोपलक्षये R. 2. 58,25. ताभिरुपलक्षितः M. 3,2186. Æstimare, habere. पुरंदरपुरादिदं विशिष्टमुपलक्षये M. 3,12188. Pass. Veri simile esse. ब्रह्मादाद्यं भरती, नोपलक्ष्यते (Bh. regnum relicturum esse, non veri simile est.) R. 2.61,11.

- - समुप. Conspicere, videre. उक्तस्य नेहान्तं समुपलक्षये M. 2,1557. येन लिंगेन यो देशो युक्तः समुपलक्ष्यते M. 1,281.

— वि. Id. विलक्षितस्मित Gov. 2,19.

— सं. Animadvertere, videre. ललनालक्षैर्न संलक्षिताः कटाक्षोर्मयः Gov. 3,16. Sentire. शूलैरिव शिरो विद्धमिदं संलक्षयामि M. 3,16751. Probare. हेम्नः संलक्ष्यते ह्यग्नौ विशुद्धिः श्यामिकापि वा Rgh. 1,10.

लूष् (लुष्).

(Rd. 17,26.) Cl. 1. act. लूषति etc. Ornare. — (Rd. 32,70.) Cl. 10. act. लूषयति, अलूलुषत् Ferire, interficere. — (Rd. लूष 32,27. लुष 9,42.) Cl. 10. et 1. act. लूषयति, लोषति. Furari. Vp.

वष्, बष्.

(Rd. 17,40.) Cl. 1. act. वषति, ववाष, ववषुः, वषिता etc. बषति etc. Lædere, ferire, interficere.

वर्ष् vide पर्ष्.

वक्ष्.

(Rd. 17,11.) Cl. 1. act. वक्षति, ववक्ष, वक्षिता etc. Irasci. s. 1) Crescere. (अग्निः) कृष्णपविरोषधीभिर्ववक्षे Vv. 8,2. विवक्षसे Nigh. 3,3. मा न उक्षन्तमुत मा न उक्षितं बधीः (ne adolescentem neve adultum occidas.) Rv. 114,7. 2) Perf. Magnum, validum esse. ववक्षुः पर्वता इव Rv. 64,3. अमत्रो ववक्षे रणाय Rv. 61,9. न त्वावां इन्द्र कश्चन, अति विश्वं ववक्षिथ (major es quam ullus.) Rv. 81,5.102,8. Nigh. 3,3. उक्षित Magnus. Nigh. 3,3. Rv. 85,2.

वांक्ष्.

(Rd. वांक्षि 17,17.) Cl. 1. act. वांक्षति, ववांक्ष, वांक्षिता etc. Cupere, optare. Cfr. वांछ्.

1. विष्.

(Rd. विषु 17,47.) Cl. 1. act. वेषति, विवेष, वेष्टा, वेक्ष्यति, अविक्षत् (? P. 7.2,10.) Vp. वेषिता etc. Ger. वेषित्वा et विष्ट्वा. Conspergere, effundere. (cfr. वृष्.)

2. विष्.

(Rd. विष्लृ s. विषु 25,13.) Cl. 3. act. et med. वेवेष्टि, वेविष्टे P. 7.4,75. विवेष, विविषे; वेष्टा; वेक्ष्यति, °ते; अविक्षत् (s. अविषत् ?), अविक्षत. — 1) Amplecti, permeare, visitare. भीमो विवेषायुधेभिरेषामपांसि Vv. 21,4. विवेषः (ः: व्याप्नोषि) Vv. 37,5. तद्विविड्ढि (impr. 2. sing. Illud visita.) Rv.27,10. 2) Congredi (ad pugnam.) इन्द्रेण तृत्सवो वेविषाणाः (ः: युद्धार्थं संगताः) Vv. 18,15. 3) Comedere. वेवेष्टि (ः: अत्तिकर्मा) Nigh. 2,8. यवं जुह्वा विवेक्षि (ः: भक्षयसि) Vv. 3,4. 4) Perficere. विष्ट्वी शमी (Perficiendo opera.) Rv. 110.4.

— आ. Permeare, visitare. निवेशने शततमाविवेषीः (ः: व्याप्नोः) Vv 19,5.

— परि. Impr. परिवेविषाणि, Impf. पर्यवेविषं P. 7.3,87. — Caus. Ministrare, ministrum esse. c. acc. स्वलंकृताः पुरुषान् ब्राह्मणान् पर्यवेषयन् R. 1. 13,19. Serviendo porrigere. उपनीय मांसानि परिवेषयेत् Mn. 3,228. cfr. परिविष्.

3. विष्.

(Rd. 31,54.) Cl. 9. act. विष्णाति, विवेष, वेष्टा, वेक्ष्यति, अविक्षत्. Disjungere, separare.

1. वृष्.

(Rd. वृषु 17,57.) Cl. 1. act. वर्षति, ववर्ष, वर्षिता, वर्षिष्यति, अवर्षीत्. Ger. वर्षित्वा et वृष्ट्वा. Part. वृष्ट. — Ep. et ved. etiam dep. वर्षते etc. Ved. cl. 6. cfr. आ. — 1) Pluere. न ववर्ष सहस्राक्षो राष्ट्रे ऽस्य M. 1,6621.3,9992. R. 1.9,56. मेघैर्वर्षद्भिः M. 1,1300. वर्षमाणा घनाः M. 1,5461. 8172. Pluere aliquid. c. acc. मेघा ववृषुः शोणितं M. 1, 1420. Bh. 14,20. खे ऽवर्षत शोणितं M. 1,1419. मेघा वर्षध्वममृतं शुभं M. 1,1297. Trop. शरान् ववर्ष M. 1,5453. मय्यवर्षत शरधाराः M. 3,796. Pluvia madefacere. देवीं शरवर्षेण ववर्ष, यथा मेरुगिरेः शृंगं तोयवर्षेण तोयदः Dev. 3,2. — 2) Lædere, ferire. 3) Languefacere, vexare. 4) Dare. Ka-

Digitized by Google

çyapa. — 5) Generare. 6) Dominari. Vp. cfr. 2. वृष् — Des. विवर्षिषति. Int. वरीवृष्यते, वरीवर्ष्टि etc. Caus. वर्षयति, अववर्षत् et अवीवृषत्. Facere ut pluat. तपसो यः प्रभावेण वर्षयामास वासवं M. 3,9991. — वर्षयति est etiam denom. thematis वृद्ध Sk. 162,b.4.

— अभि. 1) Pluvia madefacere, irrigare. अभिवर्षति पर्जन्यो महीं वारिणा R. 2.67,8. यदीमेनां उशतो अभ्यवर्षीत् Vv. 103,3. मण्डूको अभिवृष्टः Vv. 103,4. M. 3,12129. अमृतेनाभिवृष्य सस्यं Rgh. 10,48.(49.) स्तनावभ्यवर्षतामश्रुबिन्दुभिः M. 3,853. तौ रुधिरौघेन वेदीमभ्यवर्षतां R. 1.21,5. Trop. अभिवर्षति कामैर्यः पर्जन्यः पृथिवीमिव R. 2.31,12. Mn. 9,304. महात्मानं धनवर्षेण M. 2,1103. सुहृदो ऽन्नपानेन M. 3,1810. यष्टिभिरभ्यवर्षत कौरव्यान् M. 1,5464. 2) Pluere. c. instr. देवा अभ्यवर्षन्त कुसुमैः M. 1,4062. Pluvia effundere. तत् सर्वं कामधुगभिवर्ष R. 1.52,23. 3) Pluere facit. अभ्यवर्षत वसिष्ठः M. 1,6627.

— आ. Infundere. जठरे अभिवर्षस्व Rv.104,9. Delibare. वृष्णः सोमस्य वृषणावृषेथां (Libatoris potum, liberales! delibate.) Rv. 108,3.

— निस्. Pluere desinit. निर्वृष्टलघुभिर्मेघैः Rgh. 4,15.

— प्र. Pluere. प्रववर्ष सहस्राक्षः M. 1,6630. (Cfr. P. 1.4,84.)

- - अभिप्र. Id. चतुरो मासान् यथेन्द्रो ऽभिप्रवर्षति Mn. 9,304.

2. वृष् (धृष्).

(Rd. वृष s. वृषु 33,30.) Cl.10. dep. वर्षयते etc. (Vp. etiam धर्षयते etc.) 1) (प्रजननसामर्थ्यं Keçavasvami.) Vim generandi habere. 2) (शक्तिसंबन्धः Maitreya.) Coercere, potentem esse.

वृक्ष्.

(Rd. 16,3.) Cl. 1. dep. वृक्षते, ववृक्षे, वृक्षिता etc. Eligere. Tegere. Arcere.

वेक्ष s. व्रेक्ष.

(Rd. 35,84.b.) Cl. 10. act. वेक्षयति s. व्रेक्षयति, व्रेक्षापयति etc. Videre.

व्युष्.

(प्युष्, प्युस्, पुष्, पुस्, ब्युस् बुस्.)

(Rd. व्युष s. प्युष 26,7.) Cl. 4. act. व्युष्यति s. प्युष्यति, aor. अव्योषीत् etc. Urere. — (Rd. व्युष, s. प्युष, प्युस, पुष, व्युस v. बुस 26,106.) Cl. 4. act. व्युष्यति, aor. अव्युषत् etc. Dividere, distribuere. — (Rd. व्युष s. प्युष, पुस 32,92.) Cl. 10. act. व्योषयति etc. Emittere, ejicere.

व्रुष् vide ब्रूस्.

शष्.

(Rd. 17,39.) Cl. 1. act. शषति, शशाष, शषिता etc. Lædere, ferire.

1. शिष्.

(Rd. 17,36.) Cl. 1. act. शेषति, शिशेष, शेष्टा, शेक्ष्यति, अशिक्षत् (ita Madh. Rectius Vp. शेषिता etc. cfr. P. 7.2,10.) Lædere, ferire. Cfr. शास्.

2. शिष्.

(Rd. शिष्लृ 29,14.) Cl. 7. act. शिनष्टि. Impr. शिण्ढि P. 8.4,65.n. 1.1,58. शिशेष, शेष्टा, शेक्ष्यति, अशिषत्. Distinguere. (?). Pass. शिष्यते, शिष्ट. Relinqui, reliquum fieri, remanere. अवाप्स्ये वा श्रियं तां हि शिष्ये वा निहतो युधि M. 2,1964. शिष्टा ते दमयन्त्येका M. 3,2299. यज्ञशिष्टामृतभुजः Bhg. 4,31. Desiderari. न तस्य दासा न रथो वने निवसतः शिष्यन्ते कदाचन M. 3,2070. — Des. शिशिक्षति. Int. शेशिष्यते, शेशेष्टि. Caus. शेषयति, अशीशिषत्. — (Rd. शिष 34,11.) Cl. 10. et 1. (?) act. शेषयति et शेषति etc. (परिशेषीकरणं) Reliquum facere, parcere. न शेषयेतां युधि शत्रुसेनां M. 3,14760. ददर्श नृपं वासुदेवेन शेषितं पूर्ववैरिणा M. 2,1111.

— अव. Pass. Relinqui, remanere. नेह भूयो ऽन्यज्ज्ञातव्यमवशिष्यते Bhg. 7,2. M. 3,15222. यद्धृतं द्रव्यमवशिष्टं च यत् M. 3,2276. Mn. 3,116. — Caus. Pass. Id. शरीरमात्रमेवाद्य मयेदमवशेषितं M. 1,5129. (cfr. 6337.)

- - समव. Caus. Pass. Id. शरीरमात्रमेवाद्य मया समवशेषितं M. 1,6337. (cfr. 5129.)

— उद्. Id. उच्छिष्ट Reliquiæ ciborum. उच्छिष्टं न भुञ्जीयां M. 3,2599. Mn. 2,56.11,26. Bh. 1,13.

— निस्. Caus. Adimere. निःशेषिते ऽन्ने (nullo cibo relicto.) R. 1.65,6.

Digitized by Google

— परि. Caus. Relinquere, reliquum facere. c. न Destruere. स नादं तस्य धनुष्य न पर्यशेषयत् (ः नाशयति) Rgh. 12,79. Relinquere. (abeundo.) रणक्ष्मां पर्यशेषयत् Bh. 17,93.

— वि. (अतिशयने Vp.) Antecellere. c. acc. एतान् विशिनष्टि केशवः M. 3,14735. — Pass. 1) Meliorem, præstantiorem, graviorem esse. c. abl. मौनात् सत्यं विशिष्यते Mn. 2,83.95. ज्ञानाद्ध्यानं विशिष्यते Bhg. 12,12.5,2. भर्तुरिच्छा नारीणां पुत्रकोट्या विशिष्यते R. 2.35,8. et c. instr. शरीरस्य विनाशेन धर्म एव विशिष्यते M. 1,7761. यज्ञैर्विशिष्यते स्त्रिया भर्तुः प्रियहिते स्थितिः M. 1,6166. 3,4059. c. loc. (?) तस्मान्मूर्खसहस्रेषु प्राज्ञ एको विशिष्यते Hit. 2. p. 5. 2) Eximium, præstantissimum esse. गुणैर्दिव्यैर्मनके त्वं विशिष्यसे M. 1,2916. Bhg. 3,7. तेषु तेषु कृत्येषु तत्तदंगं विशिष्यते Mn. 9,297. तस्माद्दुर्गं विशिष्यते Hit. 3,50. स्त्रीणां पवित्रं परमं पतिरेको विशिष्यते R. 2.39,24. Part. विशिष्ट Eximius, optimus. Bhg. 1,7. M. 3,2101. 3) Differre, diversum esse. c. abl. तस्य दण्डः स्वदेहान्न व्यशिष्यत (ः स्वदेहवत् सैन्यं रक्षितवान्) Rgh. 17,54.(62.) — Caus. Distinguere, internoscere. यदा नैवं विशेषयति M. 3,16449. 14107. Eximium reddere. मदनमपि गुणैर्विशेषयन्ती Mrch. 117,9. 19,4.

- - प्रतिवि. Meliorem, præstantiorem esse. त्वत्तः प्रतिविशिष्टः को ऽन्यो ऽस्ति भुवि मानवः M. 1,4684.

शिक्ष् vide शक् Des.

शुष्.

(Rd. 26,74.) Cl. 4. act. शुष्यति, शुशोष, शोष्टा, शोक्ष्यति, अशुषत् P. 3.1,55. Part. शुष्क P. 8. 2,51. — (स्नेहरहितीभावः) Siccescere, siccum fieri. शुष्येत् तोयनिधिः M. 3,591. अस्त्रं दिव्यं, अशुष्यत् तेन तज्जलं M. 3,12139. शुष्यतीव मे कण्ठः R. 2. 69,19. मृगाः शुष्यमाणाः R. 2.96,34. शुष्कस्रोता नदी M.3,2668. Trop. Languescere. शुष्येत् तोयमिवाल्पकं M. 2,1685. अस्य शवसा शुषन्तं वृत्रं (aor. part.) Rv. 61,10. — Des. शुशुक्षति. Int. शोशुष्यते, शोशोष्टि. Caus. शोषयति, अशूशुषत्. Exsiccare. अर्णवं शोषयसि रश्मिभिः M. 3,189. जलवर्षे शोषिते M. 3,12140. न चैनं शोषयति मारुतः Bhg. 2,23. Trop. तपश्चरन् शोषयेद्देहमात्मनः Mn. 6.24. R. 1. 64,19. दुःखानि शोषयन्ति शरीरं मे M. 4,603. Exstinguere. शोषय मनसिजतापं Gov. 12,5.

— उद्. Caus. Exsiccare. शोक उच्छोषयति प्राणान् वारिस्तोकमिवातपः R. 2.64,65.

- - समुद्. Exsiccescere. समुच्छोक्ष्यति सागरः Bh. 16,17.

— उप. Caus. Exsiccare. लोक आदित्येनोपशोषितः M. 3,12874. तपसा शरीरमुपशोषयन् M. 1,4624.

— परि. Assiccescere, exsiccari. परिशुष्यन् महाह्रदः Bh. 10,41. मुखं पर्यशुष्यत वाष्पेण ज्वलोद्धृतमिवाम्बुजं R. 2.30,25. मुखं परिशुष्यति Bhg. 1,29. R. 2.18,1.36,11. ऊर्ध्वशोषं परिशुष्यमाणाः Bh. 11,40.

— प्रति. Siccescere, perire. प्रतिशुष्यतु यशो अस्य Vv. 104,11.

— वि. Exsiccari. ऊर्ध्वशोषं तृणवद्विशुष्कः Bh. 3,14. — Caus. Exsiccare. समुद्रकुक्षौ विशोषयन् पयः M. 1,1336. सरितो विशोषिताः M. 3, 10767.

— सं. Exsiccari. धारास्तेजसा ज्ञातवेदसः खे समशुष्यन्त M. 1,8230. Caus. Exsiccare. प्रतापसंशोषितशत्रुपंकः Rgh. 6,36.

शूष् s. सूष्.

(Rd. शूष s. षूष s. सूष 17,28.) Cl. 1. act. शूषति, शुशूष, शूषिता etc. सूषति etc. Generare, procreare.

श्रिष्, 1. श्लिष्.

(Rd. श्रिषु, श्लिषु 17,51.52.) Cl. 1. act. श्रेषति, शिश्रेष, श्रेषिता etc. श्लेषति, शिश्लेष, श्लेषिता etc. — Urere.

2. श्लिष्.

(Rd. 26,77.) Cl. 4. act. श्लिष्यति, शिश्लेष, श्लेष्टा, श्लेक्ष्यति, अश्लिक्षत् et अश्लिषत्. 1) (परिष्वंगनं) Amplecti, amplexari. (Hoc sensu aor. अश्लिक्षत् P. 3. 1,46. cfr. आ.) मा न श्लिक्षः प्रियं प्रिये Bh. 16,16. श्लिष्यति कामपि, चुम्बति कामपि Gov. 1,44.6,7. 2) Ligare, firmare. (aor. अश्लिषत्.) नाति श्लिष्टः सन्धिरस्य मृणालवलयस्य Çak. 62,1. सुश्लिष्टेनापि सन्धिना Hit. 1,83. — Des. शिश्लिक्षति. Int. शेश्लिष्यते. शेश्लेष्टि.

Digitized by Google

Caus. श्लेषयति, अशिश्लिषत्. — (Rd. 32,38.) Cl. 10. act. श्लेषयति. Amplecti, conjungere.

— आ. Amplecti. सा राममाश्लिषत् R.2.96,22. सूर्मीं ज्वलन्तीं स्वाश्लिष्येत् Mn. 11,103. Etiam dep. पितुराश्लिष्यते ऽङ्गानि M. 1,3040. मेघमाश्लिष्टसानुं ददर्श Meghd. 2.

- - समा. Id. समाश्लिषद्दृष्यशृङ्गं M. 3,10043. समाश्लिक्षत् Bh. 15,62. हर्षाश्रुभीं समाश्लिष्य M. 1, 5418.6021. तां बाहूपपीडमाश्लिष्य Bh. 5,94.

— उप. Id. तमुपाश्लिष्यत् M. 4,515.

— वि. Disjungi, dissilire. शरबन्धा विशिश्लिषुः Bh. 14,67.

— सं. Amplecti. स्नेहात् संश्लिष्य चोरसा R. 1.10,28. — Caus. Conjungere. पुत्रशकले संश्लेषिते मया, दैवात् कुमारः समपद्यत M. 2,735.

सृष् vide मृष्.

सृक्ष्.

(Rd. षृक्ष s. सृक्ष 17,15.) Cl. 1. act. सृक्षति, सुषृक्ष, सृक्षिता etc. Respicere, curare. सोमेन यक्ष्यमाणो नर्तून् सृक्षेन्न नक्षत्रं ऽः ऋतून् नक्षत्राणि च नाद्रियेत Vd. Mdh. — Negligere, non curare.

स्तृक्ष्.

(Rd. ष्तृक्ष s. स्तृक्ष 17,9.) Cl. 1. act. स्तृति, तस्तृक्ष etc. Int. तरीस्तृक्ष्यते etc. Ire.

स्पर्ष् vide पर्ष्.

हृष्.

(Rd. 26,119.) Cl. 4 act. हृष्यति, जहर्ष, हर्षिता, हर्षिष्यति, अहृषत्. Part. हृषित. Ep etiam dep. et part. हृष्ट. — 1) Lætari, gaudere. दृष्ट्वा हृष्येत् Mn. 2,54. जहर्षातिभृशं M. 2,2184. जहृषुः Bh. 14,7. कृष्णेन समुपगतेन जहृषे भारतं पुरं M. 2, 1219.3,3017.11271. केचिज्जहृषिरे M. 2,1553. R. 2.63,15. अहृषतां Bh. 15,104. हृष्ट Lætus. M. 3,1804. c. gen. हृष्टो मानुषमांसस्य M. 1,5933. 2) Horrere, erigere se. (de capillis. tum præ timore et horrore, tum præ gaudio et admiratione.) अनिशं शब्दमश्रौषं ततो रोमाणि मे ऽहृषन् M. 2,1757. Part. हृषित et हृष्ट P. 7.2,29. हृषितानि रोमाणि M. 4,1245. विस्मयाविष्टो हृष्टरोमा Bhg. 11,14. R. 1.21,1. et de floribus recentibus et vegetis. हृषितस्रज् opp. म्लानस्रज् M.3,2215. हृषितानि पुष्पाणि सुगन्धीनि भवन्ति M. 3,2937. — 3) (Rd. हृषु 17,59.) Cl. 1. act. हर्षति, जहर्ष, अहर्षीत्, हृष्ट. Mentiri. — Des. जिहर्षिषति. Int. जरीहृष्यते, जर्हर्ष्टि etc. Valde gaudere. Part. जर्हृषाण Rv. 52,2. Vv. 21,4. Yv. 5,37. — Caus. हर्षयति, अजहर्षत् et अजीहृषत्. 1) Exhilarare. हर्षयन् पितरं M. 1,8280. हर्षयिष्यन् स्वराष्ट्राणि M. 1,4160. 2) Gaudere. अलाभे न विषादी स्याल्लाभे चैव न हर्षयेत् Mn. 6,57.

— परि. Caus. Valde exhilarare. सुहृदः पर्यहर्षयं M. 3,887.

- - संपरि. Caus. Id. राजानं गिरा संपरिहर्षयन् M. 3,17470.

— प्र. 1) Gaudium præcipere. अनागतवतीं चिन्तां कृत्वा यस्तु प्रहृष्यति Hit. 4,15. 2) Gaudere, lætari. न प्रहृष्येत् प्रियं प्राप्य Bhg. 5,20. प्रहृष्टं मनः M. 3,2710. — Caus. Exhilarare. दृष्ट्वा चैनं प्रहर्षयेत् Hit. 4,9.

- - संप्र. Lætari. संप्रहृष्ट. Lætus. M. 1,3107. 2,775. R. 1.36,11. 2) Horrere. संप्रहृष्टतनूरुहः M. 3,3061. — Caus. Exhilarare. तेन बभूवुः संप्रहर्षिताः M. 3,11829.

— सं. 1) Lætari. तं प्राप्य समहृष्यन्त रथं M. 2,911.3,2854. संहृष्ट Lætus. M. 2,2183. 2) Horrere. भयसंहृष्टरोमाणः Bh. 9,22.

- - प्रतिसं. Lætari. राजानमागतं श्रुत्वा प्रतिसंजहृषुर्जनाः M. 3,10017.

हेष्.

(Rd. हेषृ 16,20.) Cl. 1. dep. हेषते, जिहेषे, हेषिता etc. (अश्वस्वनः) Hinnire. हया जिहेषिरे Bh. 14,5. Mgh. 17,31. हेषितस्वनः M. 1,2820.

ह्रेष्.

(Rd. ह्रेषृ 16,21.) Cl. 1. dep. ह्रेषते, जिह्रेषे, ह्रेषिता etc. 1) (अश्वस्वनः) Hinnire. ह्रेषमाणैर्वाजिभिः M. 4,2000. 2) Ire. vide प्रेष्. — Caus. Hinnire facit. (Adhinnire.) हयोत्तमा ह्रेषयामासुरन्योन्यं ह्रेषितैर्विजयावहैः M. 3,11764.

Digitized by Google

स

1. असू s. अषू.

(Rd. 21,21.) Cl. 1. act. et med. असति, °ते; आस, आसे; असिता etc. s. अषति, °ते etc. Ire. Lucere. Sumere.

— अभि. Studere, legere. वेदमेवाभ्यसेत् Mn. 4,147. Kull. Mn. 6,29. तद्ब्रह्म काले काले ऽभ्यसन् M. 3,1450. ब्रह्मैवाभ्यसते पुनः Mn. 4,149. वेदमभ्यस्य Mn. 6,95.11,254. Facere. चान्द्रायणमभ्यसेत् Mn. 11,106. (Cfr. सो c. अभि et 3. असू c. अभि.)

— नि. Imponere, ponere. न्यसेत् पादं (ः: क्षिपेत्) Mn. 6,46. (Cfr. 3. असू.).

- - विनि. Id. विन्यसेत् पूर्वं भूमौ Mn. 3,226.

- - संनि. Seponere, dimittere. संन्यस्य सर्वकर्माणि Mn. 6,95.96. Affectus animi seponere, ab iis liberum vitam degere. वेदान्तं श्रुत्वा संन्यसेत् (ः: संन्यासं कुर्यात्) Mn. 6,94. (Cfr. 3. असू.)

2. असू.

(Rd. 24,57.) Cl. 2. act. अस्ति, 2 sing. असि P. 7.4,50. Pot. स्यात्. Impr. अस्तु, 2 sing. एधि P. 6.4,119. Impf. आसीत् P. 7.3,96. Perf. आस. Part. सत्. Cætera tempora desunt, भू substituitur. P. 2.4,52. — Ep. 1. dual. et plur. स्व et स्म. Ved. Impf. असत्. यदि ष्टन (ः: यदि स्थ) P. 7.1,45. — 1) Esse, essentiam habere, constare. अस्ति वलीति वानरः Bh. 6,99. आसन् कृतयुगे दितेः पुत्रा अदितेश्च R. 1.45,15. अस्ति भागीरथीतीरे नगरं Hit. p. 4,5. तत्रास सत्रं M. 3,10674. सति प्रदीपे सत्सु ताराग्वीन्दुषु तमोभूतमिदं जगत् Bhartr. 1,14. स्यान्नं नास्ति नास्ति प्रार्थयिता नरः Hit. 1,109. नास्ति संदेहः R. 1.72,16. न त्वेवाहं जातु नासं Bhg. 2,12. Inde: c. न Perire. युध्येम तदैव सर्वा रिपवो न स्युः M. 3,10281. नायमस्तीति दुःखार्त्ताः M. 3,2271. — 2) Esse. c. nominat. prædicati. भक्तो ऽसि मे सखा च Bhg. 4,3. R. 1.72,15. सखायस्ते असाम Rv. 53,11. नैषां तुल्यो ऽस्ति कश्चन R. 1.72,2. Bh. 6,108. गन्तारा हि स्थः Rv. 17,2. राजा कृतकार्यः स्यात् R. 1.62,6. यद्यूयं मर्तासः स्यातन Rv. 38,4. एधि कर्मकरस्त्वं मे Bh. 20,6. विभूतिरस्तु सूनृता Rv. 30,5. Vv. 56,21.85,4. यूयं हि ष्ठा सुदानवः Rv. 15,2. या वरिवोवित्तरासत् Rv. 107,1. आसीदिदं तमोभूतं Mn. 1,5. तत्कर्तारौ स्व M. 1,8173.3,10623. गताः स्म निष्ठां M. 3,10627. देवास्तर्पिताः स्युः R. 2.62,12. Bh. 6,10. अनाशस्ताः स्मसि Rv. 29,1. P. 7. 1,46. वृद्धा असन्निह Rv. 38,15. et cum adj. componitur. मृदूस्यात् P. 7.4,26. Sæpe tamen omittitur: भक्ष्यभक्षकयोः प्रीतिर्विपत्तेः कारणं महत् Hit. 1,48. क्षमा दानं क्षमा सत्यं R. 1.34,34. शरीरान्निःसृतः कलिः M. 3,2837. स बुद्धिं कृतवान् R. 1.34,47. Etiam cum adv. conjungitur. c. तूष्णीं. Tacitum esse, tacere. M. 3,4041. c. प्रादुः vide infra. — 3) c. loc. Esse, morari, versari. क्वासि सुभ्रु Bh. 6,11. स्यामेदिन्द्रस्य शर्मणि Rv. 4,6. असन्नित्के सखा ते Rv. 20,8. सुतीर्था नो असद्वशे Yv. 4,11. Adesse, præsentem esse. यथेह पुरुषो ऽसत् Yv. 2,33. असन्नित् त्वा हवनानि भूरि Vv. 8,5. 4) c. gen. Esse alicuius proprium, ad aliquem pertinere. तव स्मसि Rv. 57,5. नास्ति बुद्धिरयुक्तस्य Bhg. 2,66.

Digitized by Google

ज्ञातयो यस्य नैव स्युः M. 1,5913. असदित् ते विभु प्रभु Rv. 9,5. नमो ऽस्तु ते Bhg. 11,31. 5) c. dat. Causam, auctorem esse alicuius rei. दधि पृत्सु नो वृधे Lass. Anthol. 99,3. नो वेदसामसद्वृधे Rv. 89,5. असो नो वृधे Vv. 24,1. 6) Exsistere, fieri. (?) वचः श्रुत्वा सर्वासां मतिरास वै R. 1.9,30.

— अति. Antecellere, superare. सेदग्निरग्नींरत्यस्त्वन्यान् Vv. 1,14.

- - व्यति. Dep. व्यतिस्ते, 2 sing. व्यतिसे, 1. °ह्वे P. 7.4,50.52. cfr. 8.3,87. Antecellere, graviorem esse. अन्यो व्यतिस्ते ममापि धर्मः Bh. 2,35.

— अनु. Apud aliquem esse, alicui esse. c. gen. ते विश्वमनु ह्वासदिष्टये Rv. 57,2.

— अभि. Pot. अभिष्यात् P.8.3,87. 1) Apud aliquem esse. अभि वः स्याम Vv. 48,2.56,24. सहस्यमभिसन्ति देवाः (ɔ: आक्रामन्ति) Vv. 39,4. 2) Alicuius proprium esse. यदत्र ममाभिष्यात् तद्दीयतां P. 1.4,91. 3) Superare, vincere. अभिष्याम वृत्रने Rv. 105,19. त्वा युजा पृतनायूँरभिष्यां Vv. 1,13. अदेवीरभिसन्तु मायाः Vv. 1,10. अस्माकं शंसो अभ्यस्तु दूढ्यः Rv.94,8.

— नि. Pot. निष्यात् P. 8.3,87.

— परि. Prope versari. अस्मे वत्सं परिषन्तं Rv. 72,2. Superare. नास्य ते महिमानं परिष्टः Rv. 61,8.

— प्र. Prævalere, potentem esse. प्र सोमपा अपसा सन्तु Rv. 54,8. प्र ये महोभिरोजसोत सन्ति Vv. 58,2. प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम Vv. 41,3. Potentiorem esse. c. abl. प्र यः सेनानोरध नृभ्यो अस्ति Vv. 20,5.

— प्रादुः. Pot. प्रादुःष्यात् P. 8.3,87. Palam fieri, apparere. प्रादुरास ताडका Rgh. 11,15. महोत्पाताः प्रादुरासन् M. 2,2650. वागुषसि प्रादुरासीत् R. 2.63,23.

— वि. Pot. विष्यात् P. 8.3,87.

3. अस्.

(Rd. असु 26,100.) Cl. 4. act.*) अस्यति, आस, असिता, असिष्यति, आस्थत्. Ger. असित्वा et अस्त्वा. P. 7.4,17. Pass. अस्यते, aor. आसि, part. अस्त. Pass. refl. aor. आसि et आस्यत P.3.1,52.n. — Iacere, iaculari. c. acc. rei. et dat. v. loc. pers. रक्षोभ्यो वधमस्यतं Vv.104,25. वज्रिन् दस्यवे हेतिमस्य Rv.103,3. तस्मिन्नास्यदिषीकास्त्रं Rgh. 12,23. अस्त्राण्यासुः परस्परं Bh. 14,77. आस्यतां वाणान् Bh. 15,91. शरानस्यतां तेषां R. 2.67,18. M. 1,2292. अस्यमाणं महागदाः Bh. 5,81. (de dep. cfr. P. 3.2,129.) etiam c. instr. rei. वाणैरस्यता M.1,8235. Abjicere, auferre, स्त्रीणामास श्रमं (ɔ: अपनुनोद) Nalod. 4,36. — Des. असिसिषति. Caus. आसयति, आसिसत्. (?).

*) Præp. præfixis, act. et med. °अस्यति, °ते P. 1. 3,29.n.

— अति. Icere, ferire. (Superare). बहुभिश्चैकमत्यस्यन्नेकेन च बहून् जनान् (sc. वाणैः, वाणेन) R. 2.23,37.

- - व्यति. Part. व्यत्यस्त In transversum positus. व्यत्यस्तपाणिना गुरोः सव्येन सव्यः स्प्रष्टव्यः etc. Mn. 2,72.

— अप. Abjicere, dimittere. चीराण्यपास्यात् कन्या R. 2.38,6. Ger. 1) Rejecta, neglecta re aliqua. c. acc. अन्नपानमपास्य M. 1,7942. अपास्य चास्य यन्तारमभीषून् संप्रजग्राह M. 2,36. सूरानपास्य तं सिषिविरे Mgh. 1,41. Hit. p.70,10. 2) Excepta re. c. acc. यदि समरमपास्य नास्ति मृत्योर्भयमिति Hit. 3,139.

— अभि. 1) Iaculari. अभ्यस्यतो वाणान् M. 1,5479. 2) Studere, studiose facere. अभ्यस्यति व्रतं Rgh. 13,67. अभ्यस्यन्ति तटाघातं Ks. 2,50. मृगकुलं रोमन्थमभ्यस्यतु Çak. 32,15. व्यापारमभ्यस्यता Mrch. 105,4. Legere. वेदं सदाभ्यस्येत् Mn. 2,166. M. 1,6759. कच्चिदभ्यस्यते गृहे ते धनुर्वेदस्य सूत्रं M. 2,256. (Cfr. 1. अस् c. अभि.)

- - व्युद्. Rejicere, missum facere. रागद्वेषौ व्युदस्य Bhg. 18,51. M. 2,564.

— नि. 1) Deponere, imponere. अयोग्ये न मद्विधो न्यस्यति भारं Bh. 1,22. न्यस्तः सर्पमुखे हस्तः Hit. 2,137. प्रमदालोचनन्यस्तमञ्जनं Hit. 2,148. न्यस्यतां कलसः R. 1.2,7. शापं न्यस्य मयि R. 2. 64,55. 2) Abjicere. न्यस्तशस्त्रः M. 3,15702. प्राणान् न्यसिष्यन्ति R. 2.46,20. जीवितं न्यस्य यमक्षयं व्रजेत् R. 2.38,17. न्यस्तदेहः (mortuus). R. 2.78,9. 2) Deponere, concredere. भ्रातरि न्यस्य मां Bh. 5,82.

Digitized by Google

राज्यं सचिवे न्यस्य M. 3,9922. न्यस्ता तेन मन्त्रिषु कोशला Rgh. 1,35.(34). (Cfr. 1. अस् c. नि.) — Caus. Deponi jubere. गंगातीरे न्यासयामास शिबिकां M. 1,4948.

- - अभिनि. Depositum tegere. अभिन्यस्यत्यग्नौदुत्करं (ɔ: अभिनिदधाति पाणिभ्यामुत्करस्य पिधानं करोति) Kat. S. Yv. 1,26.

- - उपनि. Concredere, commendare. उपन्यस्य महतिज्ञा विप्रेभ्यः पाण्डवान् M. 3,11551. Suadere. महामन्त्रिणा संधानमुपन्यस्तं Hit. p. 120,5. Çak. 99,13.

- - समुपनि. Communicare. मया समुपन्यस्तं मन्त्रं Hit. p.103,3.

- - प्रतिनि. Deponere. आयुधजालानि भ्रातृभ्यां रथोपस्थे प्रतिन्यस्य R. 2.40,16.

- - विनि. Disponere. विभागविन्यस्तमहार्घरत्नं Bh. 3,3. यूपा विन्यस्ता विधिवत् R. 1.13,28. Deponere. त्वदर्थमिह विन्यस्ता शिला R. 2.96,6. स्वोरसि विन्यस्य वक्त्रं तस्य M. 3,3000. Trop. रामे विन्यस्तमानसा R. 2.60,7. विन्यस्यन्ती दृशौ पथि Gov. 5,19. (Cfr. 1. अस् c. विनि.)

- - संनि. Deponere. संन्यस्याभरणानि M. 3, 16708. भारं मयि संन्यस्य यातः M. 2,740. (Cfr. 1. अस् c. संनि.)

— निस्. Ejicere. वाणेन रक्षः प्रधनान्निरास्यत् Bh. 2,36.1,12.15,35. तोयधिं निरस्यन्तं तरंगान् Bh. 7,105. निरास् राक्षसा वाणान् Bh. 14,23.2.6. निरसितुं भारं भार्गैः M. 1,2502. निरस्य मूत्रं Mn. 5,63. Trop. यशांसि सर्वेषुभृतां निरास्थत् Bh. 1,3. Part. ved. निरष्ट Rv. 33,6.

— परा. Tradere, in matrimonium dare. (?) तस्मात् स्त्रियं जातां परास्यन्ति न तु पुमांसं (ɔ: परस्मै प्रयच्छन्ति) Nir. 3,4.

— परि. Dejicere, evertere. दासी घटमपां पूर्णं पर्यस्येत् पदा Mn. 11,183. न किः सुदासो रथं पर्यास Vv. 32.10. विद्रुमेषु पर्यस्तं शंखयूथं Rgh. 13,13. Pass. Cadere. पर्यस्ताः पृथिव्यामश्रुबिन्दवः Rgh. 10,75.(76.) (Cfr. P.3.1,52.) — Caus. Spargere, elicere. अनेन पर्यासयताश्रुबिन्दून् Rgh. 6,28.

- - विपरि. Mutare. विपर्यस्तं नाम कुवलाश्वस्य (नामविपर्यासाद्धुन्धुमारत्वमागतः) M. 3,13487. Mrch. 218,2.

— प्र. Projicere, jacere. प्र परावतः शोचिर्न मानमस्यथ Rv. 39,1. कुम्भं प्रास्येयुर्जलाशये Mn. 11,186. आत्मानमग्नौ Mn.11,73. अप्सु प्रास्य विनश्यानि Mn. 2,64. अग्नौ प्रास्ताहुतिः Mn. 3,76.

— वि. 1) Disjicere. व्यास इन्द्रः पृतनाः Vv. 20,3. व्यस्यन् राक्षसान् Bh. 8,116.9,31. व्यस्तः Rv. 32,7. Trop. व्यस्यन्नुदन्यां पयोभिः Bh.3,40. 2) Dividere. चतुर्धा व्यस्तः प्रसवः Rgh. 10,84.(85). 3) Disponere. व्यस्ततारागणा इव M.3,14380. व्यस्य वेदान् M. 1,4236. Perf. irreg. विव्यास वेदान् यस्मात् स तस्माद्व्यास इति स्मृतः M. 1,2417.2212.

— सं. Pass. Componi apud gramm. P.2.2,1. seqq. schol.

अंस, अंश.

(Rd. 35,64.) Cl. 10. act. अंसयति et अंसापयति, अंशयति et अंशापयति. Dividere, distribuere.

— वि. Dividere, frangere. शक्तिं व्यंसितां माधवेन M. 1,197. Evitare. व्यंसयामास तं तस्य प्रहारं M. 3,11728.

आस्.

(Rd. 24,11.) Cl. 2. dep. आस्ते (2 sing. आस्से P. 7.4,49.) आसांचक्रे P. 3.1,37. आसिता, आसिष्यते, आसिष्ट. Part. præs. आसीन P. 7.2,83.— Ep. Act. perf.; præs. 1. आसे (?). 3 sing. आसते (उप); 3 plur. आसन्ते (उप); impf. आसत् (पर्युप). pot. आस्येतां; impr. आसस्व (?). — 1) Sedere. किमासीत व्रजेत किं Bhg. 2,54. आसीनं च शयानं च M. 1,3287.2215. R. 1.31,31. Mn. 1,1. Bh.7,19. इहासिष्टाशयिष्टेह Bh.6,12.3,21,15,32. सर्वमहं कालमासे(?). M. 3,12991. c. loc. शाद्वलेषु यदासिष्ये R.2.30,14. 2) Morari, commorari. c. loc. तावद्वर्षाण्यासते देवलोके M. 3,12723. दिवि देवास आसते Rv. 19,6. सभायामृषय आसते आसांचक्रुर्नरेन्द्राश्च M. 2,104. आश्रमे कश्चिदृषिरासांचक्रे M.1,674. वन आस्ते रहोगतः M. 3,2069.5,256. Hit. p. 47,14. आसिष्महि वने Bh. 4,6. आस्स्व साकं मया माधिष्ठा वनं Bh. 8,79. सुखमास्स्व R. 2.16,19. 3) Manere, actionem continuare, quæ ger. aut part. præs. alius verbi expri-

Digitized by Google

mitur. उपरुध्यारिमासीत (obsidionem continuet.) Mn. 7,195. मम पश्चादागच्छन्नास्ते Hit. p. 87,15. स च पशूनां बधं विदधान एव तत्रास्ते Hit. p. 67,18. Inde: 4) (विद्यमानता Dgd.) Esse. त्वत्कृते बन्धुवर्गा गतसत्त्वा आसते M. 3,2683. तस्य तपस्यभिरतः पुत्र आस्ते सोमश्रवा नाम M. 1,674. दुर्गमिदमेव चिरात् मुनिरूपितमास्ते मह्त्सरः Hit. p. 91,1. 5) Sedere, otiosum esse. (opp. आरभ्). कर्मेन्द्रियाणि संयम्य य आस्ते मनसा स्मरन् इन्द्रियार्थान् विमूढात्मा Bhg. 3,6. 6) Considere, sedem capere. भयादासांचक्रिरे मृगपक्षिणः Bh. 5,95. c. loc. कौश्यां वृष्यामासस्व यथोपजोषं M. 3,10036. आसने भगवानास्तां R. 1.50,10. et c. acc. बर्हिर्न आस्तां Rv. 2,11 आसनमुख्यानि आस्येतां R. 1.72,15. 7) Assequi. येभिः सपित्वं पितरो न आसन् Rv.109,7. — Des. आसिसिषते P. 1.3,62. Caus. आसयति, आसिसत् (?).

— अधि. c. acc. P. 1.4,46. 1) Insidere. पीठमध्यास्त R. 2.81,11. अध्यासति गुरावासनं M. 1,858. रथमध्यास्त Rgh. 12,85. Bh. 15,97. 2) Habitare. देशमध्यास्ते देवैः सह M. 3,11856. दिवमध्यास्व Rgh. 15,93. पर्णशालामध्यास्य Rgh. 1,96.(95.) Mn. 7,77. Trop. अध्यास्व पैतामहं पदं M. 3,16908. तदध्यासितकातराक्षी Rgh. 2,52. 3) Præsidere, regere. अध्यास्त सो ऽयोध्यामध्यासितां ब्रह्मभिः Bh. 1,5. 5,87. कुलपतिः शौनको ऽग्निशरणमध्यास्ते M.1,854. 4) Nancisci, nubere. (?) गौतमी ऋषीनध्यासितवती सप्त M. 1,7265. — Des. Ascendere velle. अध्यासिसिषमाणो वियन्मध्यं (ɔ: आरोढुमिच्छन्) Bh. 8,38. — Caus. Insidere jubet. तमध्यासयन्नासनं Bh. 2,46.

- - समधि. Insidere, occupare. वीरासनैर्ऋषीणां समध्यासितवेदिमध्याः शाखिनः Rgh. 13,52. — Des. Occupare velle. समध्यासिसिषांचक्रे पुरोदरं Bh. 14,16.

— अनु. 1) Assidere, apud aliquem sedere. c. acc. सखायमन्वास्ते M. 2,405. तामन्वास्य Rgh. 2,54. c. instr. (?). अन्वास्ते नारायणपुरोगमैः (?) M. 3,7040. अन्वासीनमरुन्धत्या Rgh. 1,57. (ed. Stenzl. अन्वासित pass.1,56.) Pass. ब्राह्मणैर्नित्यमन्वास्यसे M. 3,3071. अन्वास्यमाना मुनिभिः M. 3,243. 2) Observare, exequi. सन्ध्यामन्वास्त, अकृत्वा पादयोः शौचं M. 3,2256.

— उद्. Sedere, otiosum, tranquillum esse. उदासीनवदासीनमसक्तं तेषु कर्मसु Bhg. 9,9. उदासीनो निरीक्षस्व न कार्यः संभ्रमस्त्वया M. 1,6026. विधाय वैरं सामर्षे नरो ऽरौ य उदासते (ɔ: उपेक्षन्ते) Mgh. 2,42.

— उप. 1) Assidere, apud aliquem sedere. c. acc. उपासांचक्रिरे विप्रं कथयन्तं M. 1,6320. Mn. 4,154. उपैनमाध्वं Vv. 33,14. 2) Colere, venerari. ये मां नित्ययुक्ता उपासते Bhg. 12,2.9,15. Mn. 2,222. रुद्रा जनार्दनमुपासते M. 3,8102.10826. et देवा उपासन्ते महेश्वरं M. 3,5014.8169.8220. मामुपास्त हरिः Bh. 5,24. Servire, ministrare. उपास्यमानाः पुरुषेरूषुः M. 1,5777.3,3062. 3) Studere, peragere, observare. ब्रह्मव्रतमुपास्स्व M. 2,428. सन्ध्यां M. 1,1890. 3,8072. Mrch. 112,15. (Cfr. Mn. 2,101.) स सत्रमुपास्ते M. 1,668. यो वर्षशतमग्निहोत्रमुपासते M. 3,4078. ये ऽग्निहोत्रमुपासते Mn. 11,42. परपाकं Mn. 3,104. सत्राणि R. 2.67,11. दीर्घसत्रमुपासन्ते M. 3,5051. स्वयंवरमुपास्महे R. 1.34,20. भर्तुरिच्छामुपास्य R. 2. 35,27. et राज्यमुपासित्वा R. 1.1,93. Perpeti, pati. क्लेशं M. 3,15634. शैत्यं Mn. 11,183. 4) Aggredi, adire. उपासांचक्रिरे द्रष्टुं (ɔ: उपगताः) Bh. 5,107. कदाचिद्ब्रह्माणं सुराः M. 1,3815.3,16883. परलोकमुपास्महे Bh. 7,89. 5) Sedere. न तिष्ठति नोपास्ते Mn. 2,103. 6) Degere. (tempus.) उपास्य रात्रिशेषं R. 1. 36,1. 7) Excubias agere. उपासांचक्रतुर्वीरौ यत्तौ R. 1.32,6. 8) Manere, perdurare. अंगुष्ठाग्रनिपीडितं कृत्वा महीतलं संवत्सरमुपासत R.1.44,1. मां ध्यायन्त उपासते Bhg. 12,6.

- - पर्युप. 1) Circumsedere. सुहृद्भिः पर्युपासीनः R.2.69,6. पितामहं के तस्यां सभायां पर्युपासते M.2,280. 2) Colere, venerari, servire. ये भक्तास्त्वां पर्युपासते Bhg. 12,1.3.9,22. Ks. 2,38. राजानं R. 1.7,5. ब्राह्मणान् पर्युपासीत Mn. 7,37. तां दासीनां शतं पर्युपासत् M. 3,2082. Pass. पर्युपास्यन्त लक्ष्म्या Rgh. 10,62.(63). 3) Habitare. तीर्थमृषयः पर्युपासते M. 3, 10412. 4) Assidere, auscultare. स्त्रियो गीतस्वनं तस्य पर्युपासते M. 4,574.

Digitized by Google

- - समुप. Colere, servire. नृपतिरिव समुपास्यते जनेन Mrch. 67,5. समुपास्यत श्रिया Rgh. 8,14. केशवं समुपासते (3 sing.) M. 3,5067.

— परि. Persedere, sedere. अमृत इत पर्यासीत दूरं Vv. 20,7.

— सं. Sedere. पूर्वां सन्ध्यां तिष्ठन पश्चिमां तु समासीनः Mn. 2,101.102. यत्र नरः समासते Vv. 1,4. M. 2,304.379.3,10474. Adesse, interesse. c. acc. इमे समासते वृत्रहणः क्रतुं यथा M. 1,2104.

- - प्रतिसं. Resistere, oppugnare. न द्रोणादयो युद्धे शक्ताः प्रतिसमासितुं M. 3,1901. एतान् को ऽन्यः प्रतिसमासित यमादृते M. 3,17314.

उद्रस् vide ग्रस्.

1. कस् s. कश्.

(Rd. 20,30.) Cl. 1. act. कसति, चकास, कसिता etc. (s. कशति etc.) Ire. कसति (ः गतिकर्मा) Nigh. 2,14. चकास = शुशुभे (?) Nalod. 2,2. — Des. चिकसिषति. Int. चनीकस्यते, चनीकस्ति P. 7.4,84. Caus. कासयति, अचीकसत्. (Cfr. कंस्.)

— निस्. Caus. Expellere. निष्काशित Lass. Anth. 9,14. etc.

— वि. (प्रफुल्लीभावः Dgd.) 1) Expandere se. (de floribus.) विकसितोत्पलाः Bh. 8,62. विकसद्भिरास्यकमलैः Mgh. 9,47. Trop. अननैर्विचकसे (pass. imps.) Mgh.10,36. 2) Dirimi. Part. विकस्त Laceratus. Rv. 117,24. P. 7.2,34. — Caus. Expandere, manifestare. कोपकुसुमं व्यचीकसत् Mgh.15,12.

- - प्रवि. Expandere se, oriri. प्रविकसति सूर्ये Mgh. 11,63.

कंस् s. 2. कस् s. 2. कश्.

(Rd. कसि s. कस s. कश 24,14.) Cl. 2. dep. कंस्ते, चकंसे, कंसिता etc. s. कस्ते, कष्टे etc. — 1) Ire. 2) Mandare, jubere. s. Cædere, destruere.

कास्.

(Rd. कास् 16,22.) Cl. 1. dep. कासते, कासांचक्रे P. 3.1,35. कासिता, कासिष्यते, अकासिष्ट. Tussire, ingratum sonum edere. कासांचक्रे (ः कुत्सितमभिहितवान्) Bh. 5,105. — 2) Lucere. (cfr. काश्.) कासांचक्रे पुरी सौधैः (?) Bh. 8,38. — Des. चिकासिषते. Int. चाकास्यते, चाकास्ति. Caus. कासयति, अचकासत्.

चकास्.

(Rd. चकास् 24,66.) Cl. 2. act. चकास्ति, 3. plur. चकासति P. 6.1,6. Impf. अचकात् P. 8.2,73. Perf. चकासांचकार P. 3.1,35.n. चकासिता. चकासिष्यति, अचकासीत्. Lucere, splendere. चकास्ति Mgh. 4,48. अमराध्वचकासति Bh. 18,24. जनैर्भृष्यचकासांचकार Bh. 3,37.14,19. चकासतं (præs. part. acc.) Mgh. 1,8. (cfr. काश्.) — Des. चिचकासिषति. Int. deest. (?) Caus. चकासयति, अचीचकासत् s. अचचकासत् Sk. 152,b.5. Splendificare. तं दीप्तिवितानकेन चकासयामासतुः Mgh. 3,6.

कुत्स्.

(Rd. 33,24.) Cl. 10. dep. (et act. med. Vp.) कुत्सयते, °ति etc. (निन्दा.) Reprehendere, spernere. न कुत्सयाम्यहं किंचित् M. 3,13723. भीमं कुत्सयित्वा वचोभिः M. 1,195. अकुत्सिते कर्मणि यः प्रवर्तते Hit. 4,83. नैतच्छक्यं त्वया वेढुं लक्ष्यमित्येव कुत्सयन् M. 1,5286.2,2121. Mn. 2,54. Etiam cl. 1. act. कुत्सन्तो धृतराष्ट्रजं M. 2,2298.2303.

— अभि. Reprehendere, objurgare. जननीमभ्यकुत्सयत् R. 2.75,2.

कुस् s. कुश्.

(Rd. 26,109.) Cl. 4. act. कुस्यति s. कुश्यति etc. Amplecti.

कुंस् s. कुंश्.

(Rd. कुसि s. कुशि 33,90.) Cl. 10. act. कुंसयति s. कुंशयति (et cl. 1. कुंसति, कुंशति) etc. Loqui. Lucere.

क्नस्.

(Rd. क्नसु 26,6.) Cl. 4. act. क्नस्यति, चक्नास, क्नसिता, क्नसिष्यति, अक्नसीत् et अक्नासीत् P. 7.2,2. Curvare; curvum esse. Lucere. — Des. चिक्नसिषति. Int. चाक्नस्यते, चाक्नस्ति. Caus. क्नसयति (Rd. 19,65.), अचिक्नसत्.

ग्रस्.

(Rd. ग्रसु 16,29.) Cl. 1. dep. ग्रसते, जग्रसे, ग्रसिता, ग्रसिष्यते, अग्रसिष्ट. Ger. ग्रसित्वा et ग्रस्त्वा; Part. ग्रस्त. et cl. 1. act. ग्रसति etc. Part. ग्रसित (? Vp. Rd. 33,76.) — 1) Devorare. ग्रा-

Digitized by Google

वती ग्रसते ग्रासान् Mn. 3,133. ग्रसते सर्पो बिल्लशयान् M. 2,1958.1,5628. यः पृथिवीं संक्षिप्य ग्रसते M. 3,2168. Bhg. 11,30. त्वं सर्वान् ग्रससि युगक्षये M. 3,6098. जग्रसे कालरात्रीव वानरान् Bh. 14,43.15, 62. ग्रसत्यथापि तौ राहुः M. 1,1166. राहुग्रस्तनिशाकरः M. 3,2667. Bh. 18,14. आशाग्रहग्रस्त Hit. 2,22. Trop. 2) Perdere. यथा नो न ग्रसेयुस्ते सपुत्रबलबन्धवान् M. 1,7395. बाणान् ग्रसति M. 3,1597. अस्त्राणि दण्डेन ग्रसते R. 1.56,13. न विधिं ग्रसते प्रज्ञा प्रज्ञां तु ग्रसते विधिः M. 1,4567. 3) Capere, prehendere. ग्रस्यमाना ग्राहेण M. 3,2383. ग्रसित Rv. 112,8. P. 7.2,34. Potiri. सर्वमर्थं ग्रसते बन्धुः Hit. 2,93. न ग्रसेदर्थं कथंचन Mn. 8,43. — Des. जिग्रसिषते, °ति. Int. जाग्रस्यते, जाग्रस्ति. Caus. ग्रासयति. — (Rd. 33,76.) Cl. 10. act. ग्रासयति. Capere. Devorare.

— उप. Devorare. राहुरर्कमुपाग्रसत् M. 2,2693.

— सं. Perdere, occidere. संग्रस्यति ऽसौ पुरुषाधिपेन (ः विनाशयति) Bh. 12,4.

ग्लस्.

(Rd. ग्लसु 16,30.) Cl. 1. dep. ग्लसते, जग्लसे etc. Devorare. (= ग्रस्.)

घस्.

(Rd. घसॢ 17,65.) Cl. 1. act. घसति, जघास P. 2.4.40.7.4,62. 2. sing. जघसिथ P. 7.2,61.62.c. plur. जक्षुः P. 6.4,98.8.3,60. Fut. घस्ता, घत्स्यति, aor. अघसत् P.2.4,37. Perf. part. जक्षिवस् P.7.2,67.3.2,107. Yv.8,19. (Cfr. जक्ष्.)—Comedere. क्षुध्यन्तो ऽप्यघसन् व्यालास्तां कथं न Bh. 5,66. जक्षुः क्रव्याशिनो हतान् Bh. 14,40.2,25.13,28. अक्षन्नमीमदन्त पितरः Rv. 82,2. Yv. 3,51. P. 2.4,80. (ग्धि Comesor. P. 6.4,100. 2.4,39. घस्तनूनां Vd. P. 2.4,39.) — Des. जिघत्सति P.7.4,49.2.4,37. Comedere velle. युगान्ते सर्वभूतानि कालस्य जिघत्सतः M. 2,1485. — Alii volunt, esse verbum defectivum, et solummodo in iis temporibus quibus radix अद् careat, usurpandum.

घंस् vide घंष्.

घ्युस्.

(Rd. 33,72.) Cl. 10. act. घ्योसयति etc. Relinquere. Tolerare. Ridere. (Radix dubia.)

जस्.

(Rd. जसु 26,102.) Cl. 4 act. जस्यति, जजास, जसिता etc. Solvere, liberare. In ved. cl. 3. act. Ferire, vulnerare. जजस्तमर्यः (ः अरीरभिगन्त्रीः) Vv. 97,9. et cl. 1. med. Vulnerari. जसमान vulneratus. Rv. 112,6. Vv. 68,8. et act. Ire. जसति (ः गतिकर्मा) Nigh. 2,14. — Cl. 10. act. जासयति. (et cl. 1. जसति ?). 1) (Rd. जसु s. जस 32,129.) Lædere, occidere. 2) (Rd. जसु s. जसी 33,44.) Pulsare, ferire. s. Spernere, negligere.

— उद्. Cl. 10. act. Interficere, delere. c. gen. P. 2.3,56. निजौजसोज्जासयितुं जगद्द्रुहां Mgh. 1,37. मन्योरुज्जासयात्मनः Bh. 8,120.

जंस्.

(Rd. जसि 32,127.) Cl. 10. act. जंसयति, अजजंसत् (et cl. 1. जंसति ?) Tueri, servare. s. Solvere, liberare.

झर्त्स्.

(Rd. 17,66.) Cl. 1. act. झर्त्सति, जझर्त्स etc. 1) Reprehendere, minari. 2) Loqui. Cfr. झर्झ्. 3) Servare, tueri. Vp.

तस्.

(Rd. तसु 26,103.) Cl. 4. act. तस्यति, ततास, तसिता etc. (वस्तुहानिः Ram.) Perire, interire. s. Ejicere, projicere.

तंस्.

(Rd. तसि 17,31.33,56.) Cl. 1. et 10. act. तंसति et तंसयति etc. Ornare.

— निस्. Auferre. युवं वा मह्रो निरततंसतं Rv. 120,7.

तुस्.

(Rd. 17,60.) Cl. 1. act. तोसति, तुतोस, तोसिता etc. Sonare.

1. त्रस्.

(Rd. त्रसी 26,10.) Cl. 4. et 1. act. त्रस्यति et त्रसति P. 3.1,50. तत्रास, plur. तत्रसुः et त्रेसुः etc. P. 6.4,124. त्रसिता, त्रसिष्यति, अत्रासीत् et अत्रसीत्. Part. त्रस्त. — Tremere timore, trepidare. भयात् त्रस्यसि M. 3,3060. भयत्रस्त M. 4,841.3, 1431. त्रेसुः Dev. 9,21. Bh. 14,48. मा त्रसीः Bh. 8,119.

Digitized by Google

कपेरत्रासिषुर्नादात् Bh. 9,11. Timere aliquem. c. abl. v. gen. त्रस्यन् वैरायमाणेभ्यः Bh. 5,75. राक्षसस्य नात्रासीत् Bh. 15,58. — Des. तित्रसिषति. Int. तात्रस्यते, तात्रस्ति. Caus. त्रासयति, अतित्रसत्. Perterrefacere. त्रासयन् गजयूथानि M.3,11105. 1,8368. अत्रासयन् सुप्तान् पक्षिणः Bh. 8,60. त्रासयिष्यति मां दुष्टाहिरिव वेश्मनि R. 2.43,3. राक्षसानप्यतित्रसत् Bh. 15,23. त्रास्यमाणास्त्रिदशैः M. 3,8731. त्रासित M. 4,840. Cfr. 2. त्रस्.

— वि. Tremere timore. तेन शब्देन वित्रेसुः M. 1,8316.3,12091.4,817. R.2.103,41. वितत्रास बालो शरेणाभिहतः M. 3,16128. वित्रस्त M. 1,5964.7632. c. gen. (a quo timetur.) तस्य शब्दस्य वित्रसन्त्यशनेरिव M. 3,8668. — Caus. Perterrefacere. वित्रासयेतां तौ ब्रह्माणं M. 3,13566. (शत्रुं) वित्रासयेत् Mn. 7,196. M. 3,698. वित्रासित M. 3,2668.

— सं. Tremere. संतत्रसुर्द्विषः Bh. 14,39. संत्रेसुः Bh. 14,37. संत्रस्त M. 3,2362. — Caus. Perterrefacere. संत्रासयांचकारारिं Bh. 5,104. संत्रासित Bh. 12,4.

2. त्रस्.

(Rd. 33,67.) Cl. 10. act. त्रासयति, अतित्रसत्. Tenere, sustentare. s. Arcere, prohibere. s. Capere, sumere.

त्रंस्.

(Rd. त्रसि 33,88.) Cl. 10. act. त्रंसयति et cl. 1. act. त्रंसति etc. Loqui. Lucere.

दस्.

(Rd. दसु 26,104.) दस्यति, ददास, दसिता etc. Perire, interire. s. Ejicere, projicere. cfr. तस्. — Caus. दासयति. Part. दस्त et दासित P.7.2,27.

— उप. Diminui. तव रायो गभस्तौ न क्षीयन्ति नोपदस्यन्ति Rv. 62,12.

— वि. Minui, interire, cessare. इन्द्रस्य रातयो न विदस्यन्त्यूतयः Rv. 11,3. मा सा ते अस्मत् सुमतिर्विदसत् (aor.) Rv. 121,15.

दंस् vide दंश्.

दास्.

(Rd. दासृ 21,28.) Cl. 1. act. et med. दासति, ते; ददास, ददासे; दासिता etc. Dare. दासति Nigh. 3,20. Cfr. 1. दाश्. — Cl. 5. act. vide 2. दाश्.

— अभि. Vexare. यो नः कदाचिदभिदासति द्रुहा Vv. 104,7. Rv. 79,11. Yv. 8,44.

धूस्, धूष्, धूश्.

(Rd. 32,97.) Cl. 10. act. धूसयति s. धूषयति s. धूशयति etc. Pulchrum reddere.

ध्रस् s. उध्रस्.

(Rd. 31,52.33,68.) Cl. 9. et 10. act. ध्रस्नाति et ध्रासयति s. उध्रस्नाति et उध्रासयति etc. 1) Spicas colligere. 2) Cl. 10. Ejicere. Vp.

ध्वंस्.

(Rd. ध्वन्सु 18,16.) Cl. 1. dep. ध्वंसते, दध्वंसे, ध्वंसिता, ध्वंसिष्यते, अध्वंसिष्ट et अध्वसत्. Pass. ध्वस्यते P. 6.4,24. ध्वस्त. Ep. etiam act. — 1) Decidere, cadere. शस्त्रमप्यध्वसत् Bh. 15,93. नन्दने स्थितं मामब्रवीर्ड्डंसेति M. 1,3596.3,12525. पांसुध्वस्तशिरोरुहा M. 3,2514. Trop. Destrui, perire. प्राणा दध्वंसिरे Bh. 14,55. रत्नकान्तिभिर्ध्वस्तान्धकारः Bh. 5,27. 2) Repudiari. म्रियतां ध्वंसतां वेयं, तच्छ्रुत्वा मातरं ते निरस्य R. 2.35,24. 3) Operire. (?) रजसा ध्वस्तांगः सूतः R. 2.58,3. 3) Ire. ध्वंसति (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. — Des. दिध्वंसिषते. Int. दनीध्वस्यते P. 6.4,24. दनीध्वंस्ति P. 7.4,84. Caus. ध्वंसयति, अदध्वंसत्. Cædere, decidere. मूर्धानमदध्वंसन्नरद्विषः Bh. 15,94. Trop. Interrumpere. ध्वंसयित्वा तदाक्यं R. 2.60,15.

— अप. Conviciari, reprehendere. (?) Repellere, repudiare. न चाप्यन्यमपध्वंसेत् कदाचित् कोपसंयुतः M. 1,5596. मूर्ख, अपध्वस्तो ऽसि Mrch. 235,8.

— अव. Caus. Dejicere. P.3.1.25.n.

- - समुद्. Operire. (?) रेणुसमुद्ध्वस्तो नराधिपः R. 2.42,10.

— परि. Destrui, dilabi. परिध्वस्तान्निराणि वेश्मानि R. 2.33,18.

— प्र. Caus. Destruere, removere. प्रध्वंसितान्धतमसो रविः Mgh. 2,33.

— वि. 1) Decidere, cadere. विध्वस्तपर्णकमला M.3,2668. Trop. Destrui. विध्वस्तनगराश्रमा भूः M. 1,7675.3,12258. 2) Trans. Decidere, profligare. शरैर्विध्वस्य वीरान् M. 1,7765. R. 1.66,9. — Caus. Frangere, comminuere. शरैर्विध्वंसयामास गिरेः शृंगं

Digitized by Google

सद्दशधा M. 1,8282. Destruere. विध्वंसितशेषपुर Bh. 12,23. Profligare, fugare. सैन्यं द्रुमैर्विध्वंसयाचक्रुः M. 3,16501. तैर्द्रुमैर्व्यध्वंसयदनीकं M. 4,1665. तेन विध्वंसितबलाः नृपाः M. 1,4455.

नस्.

(Rd. णस 16,26.) Cl. 1. dep. नसते, नेसे, नसिता etc. 1) Curvum esse. Dolosum, fraudulentum esse. 2) Ire. नसते (ः गतिकर्मा) Nigh. 2,14.

नास्.

(Rd. णासृ 16,24.) Cl. 1. dep. नासते, ननासे, नासिता etc. Caus. aor. अननासत्. Sonare.

निंस्.

(Rd. णिसि s. निसि 24,15.) Cl. 2. dep. निंस्ते, तिनिंसे, निंसिता etc. Osculari. तस्या निंस्ते दन्तच्छदं Bh. 5,19.

— प्र. न in ण ad arbitrium mutari potest. P. 8.4,33.

पस् vide स्पश् et पश्.

पंस् s. पंश्.

(Rd. पसि s. पशि 32,73.) Cl. 10. act. पंसयति s. पंशयति (et पंसति s. पंशति). Destruere, perdere.

पिस्, पेस्.

(विस्, वेस्, बिश्, बेश्.

(Rd. पिसृ, पेसृ etc. 17,69.) Cl. 1. act. पेसति, पिपेस, plur. पिपिसुः et पिपेसुः etc. पेसिता etc. (वेसति, बेशति etc.) Ire. In ved. cl. 4. पिस्यति Nigh. 2,14. — Cl. 10. act. पेसयति, अपीपिसत्. 1) (Rd. 32,32.) Ire. 2) (Rd. 32,31.) Lædere, occidere. Robustum esse. Sumere. s. Dare. Habitare. Vp. cfr. पिष्.

पिंस्.

(Rd. पिसि 33,89.) Cl. 10. act. पिंसयति (et cl. 1. पिंसति) etc. Loqui. Lucere.

पुस्.

(Rd. 26,106.) Cl. 4. act. पुस्यति etc. Dividere, distribuere. Cadere, labi. (Radix dubia.) cfr. व्युष्.

पुंस्.

(Rd. पुंस 32,94.) Cl. 10. act. पुंसयति, अपुपुंसत्. Conterere, conculcare.

पेस् vide पिस्.

प्युस् vide व्युष्.

प्रस्.

(Rd. 19,4.) Cl. 1. dep. प्रसते, पप्रसे, प्रसिता etc. Des. पिप्रसिषते. Int. पाप्रस्यते, पाप्रस्ति. Caus. प्रसयति, अपिप्रसत्, aor. pass. अप्रसि et अप्रासि etc. — Extendere, expandere. 2) Procreare. Vp.

प्लुस्.

(Rd. 26,107.) Cl. 4. act. प्लुस्यति etc. Urere. Distribuere. Vp.

बस् vide 3. वस्.

बिस्.

(Rd. 26,108.) Cl. 4. act. बिस्यति etc. Projicere, incitare, mittere. — In ved. Ire. बिस्यति (ः गतिकर्मा) Nigh. 2,14. Findere. Crescere. बिस्यति ः भेदनकर्मा, वृद्धिकर्मा वा Nir. 2,24.

बुस्.

(Rd. 26,110.) Cl. 4. act. बुस्यति etc. 1) Emittere, effundere. बुस्यति जलं मेघः Dgd. 2) Distribuere. vide व्युष्.

ब्युस् vide व्युष्.

भस्.

(Rd. 25,18.) Rd. ved. Cl. 3. act. बभस्ति, dual. बब्धः, plur. बप्सति P. 6.4,100. etc. 1) Reprehendere, minari. 2) Splendere, lucere. 3) Comedere, vorare. Cfr. प्सा.

भर्त्स्.

(Rd. 39,9.) Cl. 10. dep. बर्त्सयते et act. Vp. भर्त्सयति etc. Minari, reprehendere. तमापतन्तं संप्रेक्ष्य भर्त्सयामास तिष्ठ तिष्ठेति M. 1,5982.3,423. शब्देन महता भर्त्सयन्तौ परस्परं M. 4,357. Deridere. भर्त्सयन्तीव भास्करं M. 2,434. Pass. आचार्यो भर्त्स्यते M. 3,13083.

— अभि. Minari, terrere. हुंकारेणाभिभर्त्स्य तां R. 1.28,13. हव्यवाहनो नष्टतेजाः समभवत् तस्य तेजो ऽभिभर्त्सितः M. 3,10921.

Digitized by Google

— अव. Minis deterrere. शास्त्रवानवभर्त्सयन् M. 3,15096. R. 2.96,23.

— निस्. Minari. शशाप तं निर्भर्त्स्य M. 1, 4190.2,2528. Deridere. Hit. p. 64,22. Ks. 1,42.

- - अभिनिस्. Id. तामभिनिर्भर्त्स्य बभाषे प-रुषं वचः R. 2.78,19.

— परि. Minari. °भर्त्सयन् M. 3,16008. °भर्त्स-यन्ती M. 4,458. et cl. 1. परिभर्त्सन्ती M. 3,16141.

— सं. Reprehendere. वाक्यैः क्रूरैः संभर्त्सितः R. 2.75,16.

भास्.

(Rd. भासृ 16,23.) Cl. 1. dep. भासते, बभासे, भासिता, भासिष्यते, अभासिष्ट. Ep. etiam act. भा-सति etc. — Lucere, splendere. न बभासे सह-स्रांशुः M. 3,12299. बभासे रणे शरैः Bh. 14,83.10,61. वरभूषणैर्बभासे R. 2.78,7. Rgh. 7,21.(18.) भासतस्तेज-सात्यर्थं M. 1,4852.2,433.3,11862. — Des. बिभासिषते. Int. बाभास्यते, बाभास्ति. Caus. भासयति, aor. अबभासत् et अबीभसत् P. 7.4,3. Collustrare. गो-भिर्भासयसे महीं M. 3,182. Bhg. 15,6. भासयन् दिशः M. 3,1668.11861. Rgh. 9,20.(17). भासितं कृष्णेनेदं सदो नः M. 3,1334. Lucere facit. अबभासन् स्वकाः श-क्तीः Bh. 15,42.111.

— अव. Effulgere. नक्षत्रतारागहनं ज्योति-र्भिरवभासते R. 1.35,16. — Caus. Collustrare. वि-मानेनावभासयन् त्रींल्लोकान् M. 3,1674.

— आ. Lucere, splendere. आबभासे समा-कीर्णा नक्षत्रैर्द्यौः M. 2,1313. पूराबभासे सर्वांगनद्धाभ-रणेव नारी Rgh. 16,41.14,12.

— उद्. Caus. Collustrare, pulchrum reddere. उद्भासितं मंगलसंविधाभिः सद्म Rgh. 7,16. Mrch. 168,2.301,1.

— प्र. Lucere, splendere. प्रभासते यथा सो-मः M. 3,5005. प्रभासन्तं भानुमन्तं M. 3,17090. — Caus. Collustrare. दिवि दीप्तांशुः प्रभासयति तेज-सा M. 1,6532.

— वि. Grate affulgere. रात्री विलपमानस्य न व्यभासत शर्वरी R. 2.13,10.

भ्यस्.

(Rd. 16,27.) Cl. 1. dep. भ्यसते, बभ्यसे, भ्य-सिता etc. Timere, tremere. यस्य शुष्माद्रोदसी अ-भ्यसेतां Nir. 3,21. भ्यसते (भयवेपनयोः) Nigh. 3,29. — Des. बिभ्यसिषते. Int. बाभ्यस्यते, बाभ्यस्ति. Caus. भ्यासयति, अबिभ्यसत्.

— वि. Valde timere. विभ्यसत् præs. part. Nir. 1,10.

भ्रंस् vide भ्रंश्.

भ्रास् vide भ्राश्.

भ्लास् vide भ्लाश्.

मस्.

(Rd. 26,112.) Cl. 4. act. मस्यति, ममास, म-सिता, मसिष्यति, अमसत् etc. Metiri. मस्यति धान्यं गृह्णी Ram. s. Mutari, senescere.

मिस्.

Rd. vedica. Cl. 4. act. Ire. मिस्यति (॰: ग-तिकर्मा) Nigh. 2,14. Cfr. म्री.

मुस् s. मुष्.

(Rd. 26,111.) Cl. 4. act. मुस्यति s. मुष्यति etc. Frangere, findere, destruere. राघवस्यामुषत् कान्तां Bh. 15,16. (an e मुष्?). Huc referendum esse videtur: मुषायत् ॰: अवधीत् Vv. 18,19.

यस्.

(Rd. यसु 26,101.) Cl. 6. et 1. act. (præpos. præfixis cl. 4. tantum). P. 3.1,71. यस्यति et यस-ति, ययास, यसिता etc. Ger. यसित्वा et यस्त्वा. Part. यस्त. Des. यियसिषति. Int. यायस्यते, या-यस्ति. Caus. यासयति, अयीयसत्. — Operam dare, adniti.

— आ. 1) Operam dare, adniti. रामाभिषे-कार्यमिहायस्यति धर्मभाक् R. 2.14,62. Bh. 8,63. 2) Languescere, affligi, torqueri. नायस्यसि तपस्यन्ती Bh. 6,69. नाययास द्विषां देहैः Bh. 14,104. न या-यसत् Bh. 15,14. चुक्रोश पतिमायस्ता R. 2.30,22. 20,8.37,16. — Caus. act. et med. आयासयति, °ते. P. 1.3,89. Torquere, affligere, vexare. नायासयन्त संत्रस्ता ऋतवो ऽन्योन्यसंपदः Bh. 8,61. तां ददर्श भर्ता काकेनायासितां R. 2.96,39.

— प्र. Operam dare, adniti. c. dat. प्रायस-द्दत्पुवाय Naish. 1,125.

— सं. Cl. 4. et 1. संयस्यति et संयसति P. 3.1,72.

Digitized by Google

1. रस्.

(Rd. 17,63.) Cl. 1. act. रसति, ररास, रसिता, रसिष्यति, अरासीत् et अरसीत्. 1) Sonare, strepere. रसतु रसना Gov.10,6. रुदः परुषं ररास Rgh.16,78. ररास गगनमुत्पातजलदैरिव M. 1,8289.3,14340. Ghatak. 14. रेसतुः रोदसी गाढं M. 3,14602. Rudere, ululare, vociferari. रासभारवसदृशं ररास M. 2,1494. गोमायुशारंगा अरासिषुः Bh. 3,26.6,5. रसति कोकिले Mgh. 6,70. रसमानसारसः Mgh.6,75. Nalod.1,22. (P.3.2,129.) रेसुः पदातयः Bh. 14,9.15,122. स्तोदासी ररास च „स्तोहबन्धैः etc." Bh. 14,55. 2) Laudare. रसति (= अर्चति) Nigh. 3,14. — Des. रिरसिषति. Int. रारस्यते, रारस्ति. Magna voce vociferari. उच्चै रारस्यमाना सा Bh. 5,96. — Caus. रासयति, अरीरसत्. (cfr. रास्.)

— आ. Lamentari. Nalod. 1,11.3,14.

— वि. Vociferari, clamare. ते व्यरासिषुः Bh. 15,42.

2. रस.

(Rd. 35,77.) Cl. 10. act. रसयति etc. Gustare. रसितवती मद्यं Mgh. 10,27. Amare. — Des. Gustare velle. रिरसयिषति शष्पं Mgh. 11,11.

रास्. (राश्.)

(Rd. रास् 16,25.) Cl. 1. dep. रासते, ररासे, रासिता etc. Sonare. (Cfr. रा.)

1. लस्.

(Rd. 17,64.) Cl. 1. act. लसति, ललास, लसिता etc. 1) Amplecti. 2) Micare. 3) Lucere, splendere. (?) लसत्कौस्तुभभूषण M. 3,15533. Mgh. 14,55. Nalod. 1,34.46. 2,38. — Caus. Ludere facit; oblectare. लतां कौन्दीं च लासयन् Urv.18,4.

— उद्. Ludere, vacillare. उल्लसत्कुसुमा लता Bh. 9,86. Lucere. Mgh.20,56. — Caus. Exhilarare. Hit. p. 21,15. Gov. 2,21.

- - प्रोद्. Splendere. (?) Mgh. 2,19.

- - समुद्. Emicare. समुल्लसन्त्या भासा Mgh. 8,65. Gov. 11,28.

— वि. Iocari, delectari. Gov. 1,38.7,13.11,14. पर्यङ्के तया सह विललास Hit. p. 42,9. Micare, lucere. वियति विलसति तद्वदिन्दुः Bh. 10,68.

2. लस् s. लष्, लश्.

(Rd. 33,55.) Cl. 10. act. लासयति s. लाषयति s. लाशयति etc. Artem exercere, opificem esse.

1. वस्.

(Rd. 23,36.) Cl. 1. act. वसति, उवास P.6.1,15. plur. ऊषुः P. 8.3,60. वस्ता, वत्स्यति P. 7.4,49. अवात्सीत्. Inf. वस्तुं, ger. उषित्वा P.1.2,7. perf. part. ऊषिवस् P. 3.2,108. Bh. 6,135. part. उषित P. 7.2,52. Pass. उष्यते. — Ep. dep. et fut. वसिष्यति R. 2.30,39. aor. अवीवसीत् M. 1,3883. ger. उष्ट्वा et उष्य. — Habitare, commorari. c. loc. गुरुकुले वसति M. 1,749. को न्वस्मिन् वसते R.1.25,8. मथुरायां वसामहे M. 2,609. ते ऽवसंस्तत्र M.3,2115. R. 2.75,3. Bh. 6,139. गृहे भीमस्य वसेतां M.3,3005. Bh. 5,72. वसेमहि R.2.48,21. वने वसध्वं M.2,2502. 3,11658. उवास भवने पितुः M. 3,1790. Bh. 4,7. तत्र तां रजनीमूषतुः R. 1.33,1.68,18. नास्मि वत्स्यामि M. 3,2252. R. 2.58,4. यत्र वत्स्यामहे संवत्सरं M.4,13.19. R. 1.25,17. 50,4. 2.34,43. आश्रमे वसन् Mn. 12,102. Rgh. 5,25. Bh. 3,24. वसमानो ऽरण्येषु M. 1,4583.749. 3,2872. तत्र तामुषित्वा रजनीं M. 3,10125. R.1.31,30. Mn. 1,12. Bh. 3,45. उष्ट्वा द्वादशवर्षाणि पुष्करे M. 3, 4077. उष्य तत्र निशामेकां R. 1.48,8.2.15,1. M. 3, 2232.8032. वस्तुं R. 2.19,2. Interdum acc. वासं additur. उषित्वा सुखवासं R. 1.17,17. गुरौ वासं वसेत् Mn. 2,242. Habitare apud aliquem. c. loc. v. c. सह et instr. वस मयि M. 3,2640.11813. वसस्व मयि कल्याणि M. 3,2596. सुखमस्म्युषितस्त्वयि M. 3,1737. तस्यां पुर्यां वस मया सह Bh. 5,90.7,25. Degere (tempus). तां रजनीमुष्य R. 1.29,1. — Des. विवत्सति. — Int. वावस्यते, वावस्ति. Inde: Part. वावसाना विवस्वति commorantes apud sacrificantem. Rv. 46,13. आजौ वावसानस्य in proelio versantis. Rv. 51,3. — Caus. वासयति, अवीवसत्. 1) Habitare, facit. चौरान् विषये स्वे न वासयेत् M. 1,5600. Hit. 3,95. एवं त्वां वासयिष्यामि यथेच्छसि M. 4,278. वेश्मनि तान् वासयेथाः M. 1,5727. यस्यां वासयते सीतां Bh. 8,64. Naish. 9,61. (cfr. P. 1.3,74.) Hospitio excipere. अलब्धलाभाय ब्राह्मणं वासय M. 3,982.1261. वासयसीव वेधसस्त्वं नः Vv.

Digitized by Google

37,6. 2) Habitare. त्वयि रात्रिं वासयामसि Vd. P. 7.1,46. 3) Cfr. 4. वस्. — (Rd. 35,84. e.) Cl 10. act. वसयति etc. Habitare.

— अधि. Habitare. c. acc. P. 1.4,48. पुरीमध्यवसत् काम्पिल्यां R. 1.34,46. प्रस्थं हिमाद्रेरध्युवास Ks. 1,55. दण्डकामध्यवात्तं यौ Bh. 5,6.8,79. सद्मासनं गोत्रभिदा Bh. 1,3. गां हृतः Bh. 15,69. तनुं Rgh. 9,20.(17). तेन पूर्वाध्युषित आश्रमः R. 1. 31,21.27,13. M. 3,2464.

— अनु. Apud aliquem habitare. c. acc. P. 1.4,48. वने वसन्तं तमनुवत्स्यति R. 2.37,26.88,25. धनञ्जयश्चाप्यनुवत्स्यते तं M. 3,14758. Habitare. शून्यमन्ववसद्वनं Bh. 5,75.

— अन्तर्. Habitare in loco. अन्तर्वसन् तदंगे लोकः Mgh. 3,9.

— आ. Habitare. c. acc. P. 1.4,48. दैवतानि त्वां (पुरि) आवसन्ति R. 2.50,2. लोकानावसते शुभान् M. 3,8032. et c. loc. आवसन् काम्यके M. 3,2014. Versari in re, fungi. c. acc. गृहस्थाश्रममावसेत् Mn. 3,2. राज्यमावसेत् R. 2.12,57. — Caus. Habitare facit; excipere. आवासयं मृत्युमिवात्मनस्त्वां R. 2.12,101. Habitare. नगरमिदं कस्माद्वा नावासयन्ति M. 3,12188.

- - अध्या. Habitare. अध्यावसत् पुरोत्तमं M. 1,5512.3,11215. Bh. 8,80.

- - समा. Id. c. acc. समावसाश्रमं R.2.54,41. — Caus. Considere jubet. स तीरे समावासितकटको वर्तते Hit. p. 39,5.

— उप. 1) Habitare. c. acc. ग्राममुपवसति P. 1.4,48. 2) (अशननिवृत्तिः) Jejunare, cibo se abstinere. उपवसेद्दिनं Mn. 2,220.5,20.11,157. उपोष्य रजनीमेकां M. 3,5092. त्रिरात्रोपोषितः M. 3,4086. — Caus. Jejunare jubet. उपवासयितुं वीरं मन्त्रवत् R. 2.5,4.

— नि. 1) Habitare. c. loc. मिथिलायां व्याधो निवसते M. 3,13703. यस्मिन् निवसेत् Mn. 2,24.6,4. तत्र ते न्यवसन् M. 3,1454. R. 1.17,40. न्यवसन्त M. 3,1453. निवसन् M. 1,3537. Bh. 4,8. निवसमानः M. 3,11430. नगरे निवसध्वं M. 1,6435. आश्रमे ऽस्मिन् निवत्स्यति R. 1.48,31.2.37,28. M. 4,148. इह वर्षसहस्राणि निवसिष्यसि R. 1.48,30. Bhg. 12,8. अरण्ये वेश्मनीव निवत्स्यते R. 2.44,12. Etiam वासं add. अज्ञातवासं न्यवसत् तस्य निवेशने M. 3,2652. 2) Degere. तामेव निवसेद्रात्रिं M. 4,276. 3) Sustinere, tolerare.(?) कथं त्वनर्हा वनवासमाश्रमे निवत्स्यते क्लेशमिमं सुता तव M. 3, 16699.

- - अधिनि. Habitare. अधिनिवसामः सुरनदीं (ad fluvium.) Bhartr.3,77.

- - संनि. Habitare. ततः सतां संनिवसेत् समागमे M. 3,16777.

— निस्. Habitare ad finem, habitationem finire. आदास्यते वासमिमं निरुष्य वनेषु द्विषतां यशांसि M. 3,915.12344. (अक्षान् निर्वत्स्यामि M. 4,24. pro निर्वप्स्यामि ?) — Caus. Expellere. राष्ट्रेभ्यः पाण्डुदायादांल्लोभान्निर्वासयन्ति ये M. 2,2644. Mrch. 314,10. येन निर्वास्यते राष्ट्राद्वनवासाय R. 2.21,4. पित्रा निर्वास्यते वनं R. 2.39,11.1.39,22. राष्ट्रान्निर्वास्यः Mrch. 294,9.

— प्र. 1) In longinquo habitare. प्रवत्स्यति सुखं वने R. 2.36,8. Rgh. 11,4. अर्थयुक्त्या प्रवत्स्यन्ति M. 3,13084. अचिरप्रोषितः R. 2.103,36. 2) In longinquo habitare jubet. राजा रामं वनवासे प्रवत्स्यति R. 2.41,6. — Caus. In longinquo habitare jubet, in exilium agere. या पुत्रमीदृशं प्रवासयति वनवासे R. 2.49,6. तान् प्रवासयेद्दण्डयित्वा Mn. 8,123.10,96.

- - विप्र. Absentem esse. विप्रोष्य Mn. 2,132. 217. चिरविप्रोषितः R. 2.103,26. M. 3,2712. Trop. राज्यविप्रोषिता वयं M. 4,7. — Caus. Expellere, in exilium agere. तं राष्ट्राद्विप्रवासयेत् Mn. 8,219. पुरात् सुतो मे विप्रवास्यतां M. 3,8892.

— परि. Part. पर्युषित. Vetus, corruptus. पूतिपर्युषितं भोजनं Bhg.17,10. Trop. Insulsus, vanus. पर्युषितं वाक्यं M. 3,2865.

— प्रति. Habitare. दुर्गे प्रतिवसन्ति M. 3, 12063. Hit. p. 18,8.59,13.79,7. यत्रेमाः शरदः सुखं प्रतिवसेमहि M. 3,921.

— वि. 1) Degere, transigere. (tempus). अरण्ये विवत्स्यन्ति चतुर्दश समाः R. 1.23,23. व्युष्य रात्रिं तत्र R. 2.89,1. तां व्युषितो रात्रिं M. 3,3009. 11993. et सा व्युष्टा रजनी तत्र M. 3,2721. Pass.

Digitized by Google

रजनी व्युष्टा M. 1,1205.3,11917. R. 2.54,37. cfr. उष्. 2) Accipere. कया नो विवसः सुवृक्तिं Vv. 8,3. — Caus. 1) Dimittere. मयास्त्वेतोरमितात्मा विवासितः M. 3,8277. 2) In exilium agere. विवासयामास सुतं R. 1.1,23. ब्राह्मणं विवासयेत् Mn. 8,123. तान् विवासयतां भवान् M.1,5675. मया रामो विवास्यते R. 2.13,6. विवास्यो राष्ट्रात् Mn. 9,241. विवासित M. 1,5917.3,8895. Bh. 4,35. पुत्रान् विवास्यतः (acc. plur. part. pass.) M. 2,2610. 3) Denom. रात्रिं विवासयति ॰: आरात्रिविवासमाचष्टे usque ad noctis finem narrat, noctem fabulis narrandis transigit. P. 3.1,26.n.

— सं. Una habitare cum aliquo c. acc. स्त्रीहन्तृंश्च न संवसेत् Mn. 11,190.

2. वस्.

(Rd. 24,13.) Cl. 2. dep. वस्ते, ववसे, वसिता, वसिष्यते, अवसिष्ट. ger. वसित्वा. Pass. वस्यते, वसित. — Induere sibi. स्वं वस्ते Mn. 1,101. मुनिवस्त्राण्यवस्त R. 2.37,7. तस्यां चीरं वसानायां R. 2.38,1. Vv. 97,6. Rgh. 12,8. Bh.4,10. चर्माणि वसीरन् Mn. 2,41.6,6. Bhartr. 3,56. वसनं ववसे Mgh. 9,75. Bh. 14,92. वसिष्वा वस्त्राणि Rv. 26,1. वसित्वा वासः Mn. 4,116.11,122. Bh. 3,45. — Des. विवसिषते. Int. वावस्यते, वावस्ति. Caus. वासयति, °ते P. 1.3,89.

— अनु. Induere. Trop. पापानुवसितं वचः Bh. 8,75.

— अभि. Caus. Tegere, operire. मृतावभिवासयति भस्मना Kat.S.Yv.1,23.

— नि. Vestem mutare. न्यवसिष्ट (॰: अन्यद्वस्त्रं परिदधाति स्म) Bh. 15,7. निवड्ढु Bh. 3,44. — Caus. s. cl. 10. act. (Rd. निवास 35,33.) Induere sibi. वासश्चेदं निवासयेः M. 3,2631.

— प्र. Induere sibi. c. acc. मृगाजिने प्रवस्ते R. 2.100,30.

— प्रति. Caus. Induere. अजिनैः प्रतिवासिताः M. 2,2502.

— वि. Induere sibi. मनोरमे न व्यवसिष्ट वस्त्रे Bh. 3,20. — Caus. Induere. विवास्यन्तां रुरुचर्माणि सर्वे M. 2,2520.

3. वस् s. बस्.

(Rd. वसु s. बसु 26,105.) Cl. 4. act. वस्यति, ववास, plur. ववसुः, वसिता etc. s. बस्यति, बेसुः etc. — (नम्रतारहितीभावः Dgd.) Fixum, erectum esse.

4. वस्.

(Rd. 33,70.) Cl. 10. act. वासयति, अवीवसत्. 1) (प्रीतिः Dgd.) Amare. 2) Findere, secare. 3) Auferre. s. Offerre. s. Interficere, ferire. (cfr 1. वस् et वास्.)

— परि. Findere, persecare. मूलतः शाखां परिवास्योपवेषं करोति Kat.S.Yv.1,17.

वास.

(Rd. 35,32.) Cl. 10. act. वासयति, अववासत्. (गुणान्तराधानं Dgd.) Fucare. Odorare, odorum facere. वासयन् (॰: सुरभीकुर्वन्) Gov. 1,35. — Etiam dep. भूमिं गन्धो वासयते पुष्पाणामधिवासिन M. 3,24. — (Cl. 4. vide वाश्.)

— अधि. Odorare. गन्धैरधिवासिता R.1.5,15. Urv. 74,20.

विस् vide पिस्.

वेस्.

(Rd. वेसृ 17,70.) Cl. 1. act. वेसति etc. 1) Ire. cfr. पिस्. 2) Desiderare, amare. (कान्तिकर्मा) Nigh. 2,6.

— संनिवेस्य Mn. 11,202. in संनिवेश्य corrigendum est, ut præbent codd. mscpti.

व्रूस्, व्रूष्, कष्, व्रोस्.

(Rd. 32,121.) Cl. 10. act. व्रूसयति s. व्रूषयति, s. काषयति, व्रोसयति etc. et. cl. 1. act. व्रूसति, व्रोसति etc. Vp. Lædere, ferire.

1. शस्.

(Rd. शसु 17,78.) Cl. 1. act. शसति, शशास, plur. शशसुः etc. P. 6.4,126. शसिता etc. ger. शसित्वा et शस्त्वा, part. शस्त. Ferire, occidere. शशास बहून् योधान् Bh. 14,103. दानवाः शस्तास्त्वया M. 3,1638.

— अभि. Adoriri, lædere. अभिशस्ता चौरव्याघ्रादिभिर्भयैः Mn. 11,112.

— वि. Dissecare, mactare. विषाणैर्विशशासैनं त्रिभिः R. 1.13,35. विशस्य वैनं विधिवत् M.

Digitized by Google

3,10495.2390. Part. विशसित Dissectus. विशस्त Ferus, ferox. P. 7.2,19. Ved. एकस्त्वष्टुरश्वस्याविशस्ता (ः: विशसिता) P. 7.2,34.

2. शस् vide सस्.

शंस्.

(Rd. शन्सु 17,79.) Cl. 1. act. शंसति, शशंस, शंसिता, शंसिष्यति, अशंसीत्; prec. शस्यात्. Ger. शसित्वा et शस्त्वा; part. शस्त P.7,2,15. Ep. etiam dep. — 1) Narrare, indicare. न हि स्वानि लिंगानि शंसति कर्हिचित् M. 3,2905. शशंसिरे विस्तरशः प्रवासं गिरौ M. 3,12345. c. dat. v. gen. pers. सुग्रीवाय तत् सर्वमशंसत् R. 1.1,58. Mn. 7,116. मा शास्मै पितरं मृतं भवन्तः शंसिषुः R. 2.68,8. हतं स्वामिनः शंसति Mn. 8,233. क्षिप्रं शंसत मे प्रियं M. 3,2525.2435. अनुपूर्व्या मे शंस राज्ञो वंशकरान् M. 1,3184.2,2622. शंस मे कासि कस्य वा M. 3,2584. R. 1.9,26. 2) Laudare, celebrare. नरः शंसन्त्युक्थशास उक्था Vv. 19,9. शशंसुर्द्रौपदीं तत्र कुत्सन्तो धृतराष्ट्रजं M. 2,2298.1593. पुनर्योगं शंससि Bhg. 5,1. Nigh. 3,14. तयोः कर्म शशंसिरे M. 1,7684. उत शस्ता सुविप्रः (ः: शंसिता) Vd. P. 7.2,34. Sk. 196.a.4. Pass. भवसि शस्यस्तेन Nalod. 4,5. 3) Infelicem esse. Ferire, lædere. — Des. शिशंसिषति. Int. शाशस्यते, शाशंस्ति. Caus. शंसयति, अशशंसत्; Part. शंसित. Facere, exsequi. (?) शंसितव्रत ः: अनुष्ठितव्रत Mn. 1,104.

— अभि. Part. अभिशस्त 1) Increpatus, objurgatus. वत्सस्याभिशस्तस्य भ्रात्रा Mn.8,116. 2) Infamis. Mn. 2,185.3,159.

— आ. 1. Act. Indicare, dicere. आशंसता वाणगतिं वृषांके त्वया Ks. 2,14. Rgh. 1,87.(86.) — 2. Med. (Rd. 16,28. Cl. 1. dep. °शंसते, °शशंसे, °शंसिता etc. Ep. etiam act.) 1) Sperare. आशामाशंसमानाः R. 2.75,35. आशंसते पुत्रेषु पिता यशः M. 3,13647. R. 2.19,24. यया दौहित्रांल्लोकानाशंसे पितृभिः सह M. 1,6137. R. 2.51,5.52,47.84,18.86,6. परितुष्टा आशंसन्त्यरिक्षयं M. 2,1904. c. dat. तदा नाशंसे विजयाय M. 1,148.sqq. c. inf. आशंससे वन्दिनं विजेतुं M. 3,10640. R. 2.12,70. जेतुमाशंससि धर्मराजं M.3,15643. 2) Cupere, velle. संग्रामं चाशशंसिरे Bh.14, 70. आशिषश्चाशशंसिरे Bh.14,90. कुरुप्रवीरानाशंसमानो जगाम तां शालां यत्रासते ते M.1,7148. c. inf. योद्धुमाशंसते नित्यं फाल्गुनेन M.3,17171. 3) Credere, putare. नाशंसे यदि जीवन्ति सर्वे ते शर्वरीमिमां R. 2.51,14. et नाशंसे यदि ते सर्वे जीवेयुः शर्वरीमिमां R.2.86,15. 4) -अनाशस्ताः gloriæ expertes. Rv.29,1. — Caus. Celebrem reddere. आ न इन्द्र शंसय Rv.29,1.

- - समा. Cupere. ते समाशंसिरे राज्यं (perf. om. redupl.) M. 1,6920.

— प्र. Laudare, comprobare, commendare. अस्मान् निन्दति सदा पाण्डवांश्च प्रशंसति M. 3, 15223.2,1536.1,7433. ता यज्ञेषु प्रशंसत Rv. 21,2. नलं प्रशशंसुः M. 3,2087.2150. R. 1.11,10.32,3. प्राशंसीत् तं निशाचरः Bh.15,65. प्रशंसिषो मर्त्यं Rv. 84,19. Yv. 6,37. त्रीणि चात्र प्रशंसन्ति शौचमक्रोधमत्वरां Mn. 3,235. R. 1.13,20. ger. प्रशस्य R. 1.34,53. लघु मित्रं प्रशस्यते Mn. 7,209. 10,72. बन्धुर्नाधिकारे प्रशस्यते Hit. 2,92. Part. प्रशस्त Laudabilis, eximius. Mn. 2,2. 3,12.276. R. 2.3,14.

- - अभिप्र. Laudare. राजानमभिप्रशंसन् M. 3, 11908.12571.

शास्.

(Rd. शासु 24,67.) Cl. 2. act. शास्ति, dual. शिष्टः P.6.4,34.8.3,60. plur. शासति P. 6.1,6. Impr. शास्तु, शाधि P. 6.4,35. Pot. शिष्यात्; Impf. अशात् P. 8. 2,73. Perf. शशास, शासिता, शासिष्यति, Aor. अशिषत् P. 3.1,56. ger. शासित्वा et शिष्ट्वा. part. शिष्ट P. 6.4,34. part. fut. शिष्य P. 3.1,109. — Ep. etiam cl. 1. act., fut. part. शास्य. Vd. etiam med. — 1) Regere. दण्डः शास्ति प्रजाः Mn. 7,18. तां पुरीं शशास R. 1.6,26. Rgh. 1,30. शाधि पृथ्वीं Bh. 3,53. राज्ञी राज्यमशिषत् Rgh. 19,57. 2) Iubere. कुरु निःसंशयं लोकमित्यशात् Rgh. 15,79. शशास शिष्यं स श्रावयामास भारतं M. 1,97. Bh. 9,68. 3) Punire. तान् शिष्याद्बहुरिदण्डेन Mn. 8,29. शिष्यान् शिष्याद्धर्मेण Mn. 4,175. 9,272. उभौ चौरवच्छास्यौ Mn. 8,191. एवंकर्मास्मि शाधि मां Mn. 8,314. शासतैतानधर्मज्ञान M. 3,14882.14888. शासत् puniens. Rv. 51,8. शिष्ट्वा Mn. 11,82. अशासित्वा Mn. 8,316. 4) Docere. c. 2. acc. यत्र तापसान् धर्मं शास्ति Bh. 6,10. (P. 1.4,51.) यो ऽकार्यं कार्यवच्छास्ति Hit. 3,102. शाधि मां त्वां प्रपन्नं Bhg. 2,7. 5) Med.

Digitized by Google

Implorare. तं त्वां वयं शास्महे Rv. 30,10. — Des. शिशासिषति. Int. शेशिष्यते, शाशास्ति. Caus. शासयति, अशशासत्. Punire. कुट्टिनो च शासिता Hit. p. 65,18.

— अनु. 1) Regere, moderari. स्वराज्यमन्वशाद्धर्मेण M. 1,4124. राष्ट्रं तवानुशासन्ति मन्त्रिणः M. 2,179.1446.2434. स स्वराज्यमन्वशासत M. 3,8832. अनुशाधि पुरोजनं Bh. 20,17. अन्वशासत् स पुत्रवद्भरतर्षभान् M. 3,11550.1,3978. 2) Iubere. इति स्वानन्वशात् R. 2.36,21.15,26. अन्वशासन्नकुलमारुह्येमां शमीं M. 4,169.1318. दूताननुशशास R. 2.81,11. Çak. 107,18. Ger. °शिष्य M. 3,11424.11911. 3) Docere. c. 2. acc. माणवकं धर्ममनुशास्ति P. 1.4,51. एष धर्मो ऽनुशिष्टो वो यतीनां Mn. 6,86. 4) Dicere, alloqui. नानुशिष्याद्राजानमपृच्छन्तं M. 4,98. पुत्रं ततो ऽन्वशात्, पुरा स्त्री मां समभ्यगात् etc. M. 1,3884. 5) Punire. स्वकर्म ख्यापयन् ब्रूयान्मां भवाननुशास्त्विति Mn. 11,99.

- - समनु. Regere, moderari. स्वं यो राज्यं समनुशास्ति M. 3,2419.

— आ. 1. Act. 1) Iubere. रक्षांसि रक्षितुं सीतामाशिषत् Bh. 6,4. 2) Narrare. वृत्तं लक्ष्मणायाशिषत् Bh. 6,27. — 2. Med. (Rd. आङः शासु 24,12. 16,28.) Cl. 2. et 1. (?) dep. °शास्ते et °शासते (?), °शशासे, °शासिता, °शासिष्यते, °अशासिष्ट. Ger. °शासित्वा et °शास्त्वा, part. °शास्त (?). 1) Bene precari alicui. c. dat. pers. ऋषयः पितरो देवा आशासते कुटुम्बिभ्यः Mn. 3,80. आशासाते (ɔ: आशिषं प्रयुञ्जाते) Kat.S. Yv. 2,10. Precari, vota nuncupare pro aliqua re. c. acc. यास्माकं नित्यमाशास्ते महत्त्वं M. 3,12430. आशास्यात्मनः प्रियं R. 2. 6,3. शिवमाशास्स मे M. 3,12071. 2) Precari, petere, cupere. तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः Rv. 24,11. उद्युक्ताः श्रियमाशासते लोलां Bh. 5,16.17,1.

— उद्. Purificare, lustrare. नू मे ब्रह्माण्यग्न उच्छशाधि (sic. ɔ: उत्कर्षेण शोधितानि कुरु) Vv. 1,20.

— निस्. Ablegare, removere. ओजसा पृथिव्या निःशशा अहिं Rv. 80,1.

— प्र. 1) Iubere. प्रशाध्यस्मांस्त्वमीश्वरः M. 2,2433. 2) Regere, gubernare. प्र पाकं शास्सि प्र दिशः Rv. 31,14. प्रशास्तु वसुधां R. 2.18,38. Hit. 4,50. वेणे राज्यं प्रशासति Mn. 9,66. वसुन्धरां M. 1,3725. नगरं M. 3,2494. महीं प्रशासत् M. 3,1368.2024.10283. 15102. पार्थिवान् प्रशासिष्यति M. 1,6095. Rgh. 9,1. पृथिवीं M. 3,11929. प्रशासिष्ये वसुन्धरां M. 1,4993. Vd. प्रशास्ता P. 7.2,34. = प्रशासिता M. 3,2451. 3) Docere, edocere. किं करोमि प्रशाधि मां R. 1.20,18. Bh. 19,19.

— सं. Parare. सोमशितं मघवन्त्संशिशाधि (ɔ: संस्कुरु) Vv. 104,19.

श्वस्.

(Rd. 24,61.) Cl. 2. act. श्वसिति P. 7.2,76. impf. अश्वसीत् et अश्वसत् P. 7.3,98-99. pot. श्वसेत् (? Mdh.) perf. शश्वास, श्वसिता, श्वसिष्यति, अश्वसीत् P. 7.2,5. — 1) Spiritum ducere, spirare. स लोहकारभस्त्रेव श्वसन्नपि न जीवति Hit. 1,150. Bhg. 5,8. श्वसित्यप्सु हंसो न सीदन् Rv. 65,5. 2) Suspirare, gemere. श्वसन् कदोष्णं Bh. 3,18. R. 2.22,1. स्फुरदोष्ठी श्वसन्ती M. 3,1867. 3) Sibilare, stridere. श्वसमाना इवोरगाः M. 4,2040. श्वसमाना इवाभुगाः सिन्धवः M. 3,12544. 4) Ferire. श्वसिति (ɔ: वधकर्मा) Nigh. 2,19. — Des. शिश्वसिषति. Int. शाश्वस्यते, शाश्वस्ति. Anhelare. (अश्वैः) शाश्वसद्भिः Rv. 30,16. — Caus. श्वासयति, अशिश्वसत्. Recreare. श्वासिता सेना R. 2.84,18.

— आ. 1) Spiritum ducere. कालं कंचिदाश्वस्य विचिन्त्य M. 2,17. 2) Animum capere. आश्वसिहि मा रुदः Bh. 4,38.5,23. आश्वसध्वं मा भीः कार्या M. 3,690. 3) Gemere. आश्वसीदिव तद्दिगपवनाहतं वनं Bh. 9,56. — Caus. 1) Respirare facit, excitare. मोहमापन्नां चन्दनोदकैः M. 1,5406. 2) Animum alicui facere. c. acc. आश्वासयामास भीतं Bhg. 11,50. Consolari. आर्त्तां वचोभिः M. 4,691. विलपन्तीं M. 3,2371. शोककर्षितां M. 3,2434. 2619. R. 2.75,39. Rgh. 14,58. Bh. 15,73. ततो ऽक्रन्दीद्दशग्रीवस्तमाशिश्वसदिन्द्रजित् Bh. 15,95. 3) Conciliare sibi aliquem. Hit. p. 57,7.

- - पर्या. Caus. Consolari. M. 3,11006.

- - प्रत्या. Respirare, animum recuperare. प्रत्याश्वसिहि R. 2.51,2.86,3. प्रत्याश्वसन् रिपुः Rgh. 7,47.(44). प्रत्याश्वस्त R. 1.67,20.2.58,1.

Digitized by Google

- - समा. Id. समाश्वसिहि मा शुचः M. 3,2472. Mrch. 121,11. मा भैषीः समाश्वसिहि Hit. p. 103,18. सा दृष्ट्वैव समाश्वसत् M. 3,2465. समाश्वसिमि (ः: शोकं त्यजामि) Bh. 18,10. Confidere. मयि सखायि समाश्वस M. 3,16098. — Caus. Exhortari. नोत्सुका भूः कदाचन. एवं शान्तां समाश्वास्य R. 1.17,29. M. 2,958.3,12268. Consolari. भार्यां पतिदर्शनलालसां M. 3,2679.2391.896. Confidentem reddere. सारसं समाश्वास्य राजोवाच Hit. p. 90,21.9.

— उद्. 1) Spirare, respirare. उच्छ्वसन् न स जीवति Mn. 3,72. M. 3,17343. R. 1.64,20. Rgh. 10,73. (74). नोच्छ्वसिष्यामि संवत्सरशतान्यपि R. 2.64,18. 2) Gemere. कोष्णमुच्छ्वसन् Bh. 6,120. उच्छ्वासदीना Bh. 14,55. व्यालवदुच्छ्वसन्तः M. 3,15690.

— नि s. निस्. Suspirare, gemere. निःश्वसन्ति मुहुर्मुहुः R. 2.59,13. निःश्वसन्नुष्णं M. 2,1647. 1,5922. R. 1.63,13.2.20,8. निशश्वासार्त्तवत् M. 3,460. 2,514. Bh. 14,48. निशश्वासोरगो यथा M. 1,5901. निःशश्वास महासर्प इव R. 2.23,2. न्यश्वसीदायतं Bh. 6,34.15,24.3,17. निश्वस्य विह्वला M. 3,2376. निःश्वस्य R. 2.57,11.

- - विनि s. विनिस्. Gemere, alte suspiria trahere. स विनिश्वसत्युष्णमतीव M. 3,14759. विनिश्वसन् Bh. 8,94. विनिःश्वसन् R. 2.85,19. विनिश्वस्य M. 3,2750. विनिःश्वस्य R. 1.56,22.

— परा. Confidere. त्वयि पराश्वस्य M.3,17011.

— वि. 1) Confidere. c. loc. v. gen. यो विश्वसिति शत्रुषु Hit. 1,85.4,8. मयि विश्वसेः M. 5,453. कस्तस्य विश्वसेत् M. 3,17310. कथं मे विश्वसिष्यति R. 2.12,67. 2) Securum, absque metu esse. विशश्वसे पक्षिगणैः समन्तात् Bh. 2,25. Rgh. 12,101. विश्वस्त R. 1.1,65. M. 1,5924.3,12274. — Caus. Confidere facit, securum reddit. विश्वासयन्ति पुरुषं न तु विश्वसन्ति वेश्याः Mrch. 123,8. विश्वास्य Hit. 3,1. उक्तिभिर्विश्वासितः Hit. 4,53. Consolari. Bh. 8,105. — Caus. Des. विशिश्वासयिषांचक्रुर्योषितः Bh. 14,12.

- - अभिवि. Caus. Confidere facit, securum reddit. M. 3,10021.

- - परिवि. Confiderе, securum esse. परिविश्वस्त M. 3,11451. — Caus. Consolari. दुःखितां R. 2.30,26.

सस् (शस्, संस्त्, शंस्त्).

(Rd. षस् 24,70.) Cl. 2. act. सस्ति, ससास, ससिता, ससिष्यति, अससीत् et असासीत्. — (शस्ति, संस्ति, शंस्ति etc.) — Dormire. सस्ति Nigh. 3,22. ससन्तु त्या अरातयो बोधन्तु रातयः Rv. 29,4.3. Vv. 55,5. ससन्तं वज्रेणाबोधयो ऽहिं Rv. 103,7.53,1. — Des. सिससिषति (P. 8.3,61.) Int. सासस्यते, सासस्ति. Caus. सासयति, असीषसत् etc.

स्नस्.

(Rd. ष्णसु 26,5.) Cl. 4. act. स्नस्यति, सस्नास etc. Ejicere. Comedere. (?) Cfr. स्नुस्. — Caus. स्नासयति s. स्नासयति cfr. Rd. 19,65.

स्नुस्.

(Rd. ष्णुसु 26,5.) Cl. 4. act. स्नुस्यति, सुष्णोस, स्नोसिता etc. Comedere. s. Invisibilem esse. s. Sumere.

स्रंस् (स्रम्भ्).

(Rd. स्रन्सु v. स्रन्भु 18,15.) Cl. 1. dep. स्रंसते, सस्रंसे, स्रंसिता, स्रंसिष्यते, अस्रंसिष्ट et अस्रसत् (P. 1.3,91.3.1,55.) Ger. स्रंसित्वा et स्रस्त्वा, part. स्रस्त. — Decidere, cadere. गाण्डीवं स्रंसते हस्तात् Bhg. 1,30. नास्रसत् करिणां ग्रैवं Rgh. 4,48. अस्रसदाहतः Bh. 15,84. ते ऽ स्रंसिषताकुलाः Bh. 15,61. सस्रंसे शरबन्धेन (Pass. imps.) Bh. 14,72. स्रंसते (ः: गतिकर्मा) Nigh. 2,14. एवायं दशमास्यो अस्रज्जरायुणा सह (aor. ved.) Yv. 8,28. — (Rd. 10,33.) Ebrium esse. s. Serenum, tranquillum esse. cfr. स्रम्भ्. — Des. सिस्रंसिषते. Int. सनीस्रस्यते, सनीस्रंस्ति P. 7. 4,84. Caus. स्रंसयति. Commovere, turbare. वातो ऽपि नास्रंसयदंशुकानि वाणिनीनां Rgh. 6,75.

— आ. Decidere, delabi. आस्रस्तवस्त्राभरणं M. 4,777.

— वि. Id. विस्रस्तमंसात् प्रावारं Rgh. 6,14. M. 3,12761.

हस्.

(Rd. हसे 17,72.) Cl. 1. act. हसति, जहास, हसिता, हसिष्यति, अहसीत् P. 7.2,5. Ridere. 1) Intr. हसन् Bh. 2,42.7,63. जहास च मुमोद च R.1.

Digitized by Google

46,17.9,24. M. 1,7111. Bh. 14,44. हसिष्यन्ति M. 3,2003. Pass. imps. जहसे Bh. 14,93. 2) Trans. c. acc. Mgh. 1,71. — Des. जिहसिषति. Int. जाहस्यते, जाहस्ति. Valde ridere. जाहस्यमानि सुप्रीते M.3,14650. Caus. हासयति, अजीहसत्. Ridere facit. Ks. 7,95.

- - व्यति. Recipr. act. व्यतिहसन्ति P.1.3,15.

— अप. Deridere. न मामपहसिष्यसि R. 2. 35,21. — Caus. Id. अपहास्य ततो वाक्यं R.1.34,17.

— अव. Irridere. तां रामो ऽवाहसदातुरां R. 2.96,40. हृदयेनावहस्येनं M. 3,11181.

— उप. Id. Mrch. 100,15. Ghatak. 17.

— प्र. 1) In risum erumpere, ridere. दृष्ट्वा मां प्राहसन् M. 3,523.2003. तमुवाच प्रहसन् R. 1. 2,33.48,21. M. 1,6201.2,1491. प्रहस्य M. 3,2242. प्रहसित्वा M. 2,1819. 2) Irridere. c. acc. प्रहसन्ति स्म तां केचित् M. 3,2516. तत्र मां प्राहसत् कृष्णः M. 2,1814.

- - संप्र. Ridere. संप्रहस्य ते मिथः M.1,3431.

— वि. Ridere. विहसन्तीव वचनमब्रवीत् M. 1,4225. Hit. p. 17,8. Irridere. c. acc. विहस्य तां, सा विहस्यमानापि M. 1,4762. c. gen. (?) विहसति युवतिसभा तव सकला Gov. 9,5.

- - संवि. Ridere. Mrch. 166,14.

हिंस्.

(Rd. हिसि 29,19.34,23.) Cl. 7. et 1. act. हिनस्ति et हिंसति, जिहिंस, हिंसिता, हिंसिष्यति, अहिंसीत्. Ep. etiam dep. 2. sing. हिंसि M. 3,13269. — 1) Icere, ferire. अहिंसन् मुष्टिभिः Bh. 17,13. 2) Lædere, offendere, nocere. हिंस्याद्धु हिंसितः M. 3,1091. 13993. Mn. 4,162. हिंसितो न हिंसेत M. 3,13685. अरयो न हिंसन्ति नृपं दुर्गसमाश्रितं Mn. 7,73. अग्निष्टे त्वचं मा हिंसीत् Yv. 1,22. R. 2.91,9. मा यज्ञं हिंसिष्ट Yv. 5,3. हिनस्ति ब्रतमात्मनः Mn. 2,180. 3) Destruere, delere. हिनस्मीन्द्रस्य विक्रमं Bh. 6,38. 4) Occidere, interficere. अहिंसकानि भूतानि Mn. 5,45. M. 1,3911. आत्मानं Bhg. 13,28. M.U. 1.2,3. अनागसं Bh. 6,130. अरीन् Bh. 14,57. पशून् Mn. 5,42. नेमां हिंस्युर्वने बालां क्रव्यादाः M. 1,2948.7864. एनं मा हिंसीः M. 3,13289. R. 2.25,18. Bh. 15,78. न तावदेतान् हिंसिष्ये M. 1,5997. — Des. जिहिंसिषति. Int. जेहिंस्यते, जेहिंस्ति. Caus. s. cl. 10. (Rd. 34,23.) हिंसयति, अजिहिंसत्. Occidere, interficere. अन्योन्यं हिंसयन्तः M. 3,13030.8552.

— आ. Lædere, occidere. Mn.7,20. var. lect.

— उप. Lædere, nocere. दुर्गाश्रितान् नोपहिंसन्ति शत्रवः Mn. 7,73. रामायनुपहिंसन्तो R. 2. 9,4. Tollere, potiri. ब्राह्मणस्वं लोभेनोपहिनस्ति यः Mn. 11,26.

— वि. Lædere, nocere. धान्यं विहिंस्युः पशवो यदि Mn. 8,238. विहिंसन् R. 1.14,15. कच्चिन्न तेनापापो विहिंसितः R. 2.72,44.

ह्रस्.

(Rd. 17,61.) Cl. 1. act. ह्रसति, जह्रास, ह्रसिता, etc. 1) Sonare. 2) Diminui. आयुर्मनुष्याणामनुयुगं ह्रसति M. 3,13021. Mn. 1,83. पादेन ह्रसते धर्मः M. 3,11247.1,2478. (= धर्मो ऽपैति पादशः Mn. 1,82.) ह्रसित (ः अल्पीकृत) Bh. 10,6. — Des. जिह्रसिषति. Int. जाह्रस्यते, जाह्रस्ति. Caus. ह्रासयति, अजिह्रसत्. Diminuere. एकैकं ह्रासयेत् पिण्डं कृष्णे, शुक्ले च वर्धयेत् Mn. 11,216.

ह्लस्.

(Rv. 17,62.) Cl. 1. act ह्लसति, जह्लास, ह्लसिता etc. Sonare.

Digitized by Google

ह

अह् s. अञ्.

(Rd. 27,25.) Rad. vedica. Cl. 5. act. अह्नोति s. अञ्नोति etc. Pervadere, amplecti. — Cl. 1. Augere, amplificare. अह्नेम यज्ञं (०: वर्धयेम) Vv. 73,3. — De perf. आह vide ब्रू.

अंह्.

(Rd. अहि 16,34.) Cl. 1. dep. अंहते, आनंहे, अंहिता, अंहिष्यते, आंहिष्ट — Ire, adire. आंहिष्ट Bh.3,25. 15,28. अंहितास्महे Bh. 22,17. आनंहे ऽन्तिकं पितुः Bh. 14,57. आनंहिरे ऽद्रिं प्रति Bh. 3,46. आंहिषातामाश्रमं Bh. 4,4. Trop. Inire, incipere. आंहिषत संग्रामं Bh. 15,74. — Des. अंजिहिषते. Ire velle. प्राच्यमाञ्जिहिषांचक्रे Bh. 14,15. Caus. अंहयति, आंजिहत्. Mittere. तमांजिहन्मैथिल्यन्नभूमिं Bh. 2,40.15,75. — (Rd. अहि 33,122.) Cl. 10. act. अंहयति etc. Loqui. Lucere.

अर्ह्.

(Rd. 17,89.34,24.) Cl. 1. act. अर्हति, आनर्ह, अर्हिता, अर्हिष्यति, आर्हीत्. Ep. etiam dep. अर्हते etc. — 1) Dignum esse, mereri. c. acc. सर्वलोकाधिपत्यं वेदशास्त्रविदर्हति Mn. 12,100. त्रिषु लोकेषु राज्यमर्हते M. 1,5910. गुरुवन्मानमर्हति Mn. 2,208. 3,137. दण्ड मर्हति Mn.8,32. M. 3,1043. *) पादच्छेदनं Mn. 8,280. सर्वं कल्याणं M. 1,5329. et c. inf. स सोमं पातुमर्हति Mn. 11,7. 2) Parem esse, æquare. c. acc. सर्वे ते यज्ञस्य कलां नार्हन्ति षोडशीं Mn. 2,86. M. 3,12276. एकस्तान् मन्त्रवित् सर्वानर्हति Mn.3,131.1,105. 3) Ius habere alicujus rei, vindicare posse. स्वामी तद्द्रव्यमर्हति Mn. 8,31. सर्वं ब्राह्मणो ऽर्हति Mn. 1,100. न स्त्री स्वातन्त्र्यं Mn. 9,3. M. 3,2678. दण्डानर्हन्ति धर्मतः Mn. 2,45. तत ओंकारमर्हति Mn. 2,75. 4) Posse, valere. c inf. अनुयोगेन तैलानि तिलेभ्यो नाप्तुमर्हति Hit. 0,29. R. 2.44,8. विनाशमव्ययस्य न कश्चित् कर्तुमर्हति Bhg. 2,17. 5) Decere, convenire. c. nom. pers. et inf. न मादृशी त्वामभिभाष्टुमर्हति M. 3,15603. तत्र न क्रीडितुमर्हति M. 3,2753. कुशचीरेण न सीता गन्तुमर्हति R. 2.38,2. c. inf. pass. अर्थना मयि भवद्भिः कर्तुमर्हति Naish. 5,112. 6) Verbum auxilare, in rogando et optando. (Velle.) धर्मान् नो वक्तुमर्हसि Mn. 1,2. Bhg. 10,16. Rgh. 1,73.(72.)5,25. 16,85. मामनुज्ञातुमर्हसि R. 2.52,44.62,7. नास्मान् हातुमिहार्हथ M. 3,21. In exhortando. (Oportet, debere.) नैनं शोचितुमर्हसि Bhg. 2,26. Mrch. 176,18. कर्म कर्तुमिहार्हसि Bhg. 16,24. Rgh. 1,10. तं नार्हामि संक्रुष्टुं R. 2.22,14. श्रियं को ऽतिवर्तितुमर्हति M. 2, 2258. किं प्राणानुत्स्रष्टुमर्हसि M. 3,15126. In jubendo et vetando. (Lege cogi.) तावतीं दातुमर्हति Mn. 8,155.341. न स तल्लब्धुमर्हति Mn. 8,147. दोषान् स्वान् नार्हसि ऽन्यस्मै वक्तुं M.3,1580. R. 1.42,18. विघुष्य हृतं चौरैर्न पालो दातुमर्हति Mn.8,233. In venia danda. (Licet.) दस्युनिष्क्रिययोः स्वमजीवन् हर्तुमर्हति Mn. 11,18. In necessitate exprimenda. (Necesse est.) ममापि द्रष्टुमर्हति M. 3,15234. 7) Honorare. 8) Ved. Perf. आनृहुः P. 6.1,36. — Des. अर्जिहिषति. Caus. s. cl. 10. (Rd. 33,58.34,24.) अर्हयति, आर्जिहत्. Honorare. राज्ञार्जिहत् तं मधुपर्कपाणिः Bh. 1,17. अर्हयन् M. 1,6714. Donare. तमर्हयेद्रवा Mn. 3,3.

---

*) Voce दण्ड om. Poenam dare oportet. पंचकं शतमर्हति Mn. 8,139.

Digitized by Google

ईह्.

(Rd. 16,31.) Cl. 1. dep. ईहते, ईहांचक्रे P. 3. 1.36. ईहिता, ईहिष्यते, ऐहिष्ट P. 6.4,72. Adniti, appetere. c. acc. तस्या राधनमीहते Bhg. 7,22. Mn. 3,205. तस्मान्नेहेत विस्तरं Mn. 3,126. ईहन्ते ऽर्थसंचयान् Bhg. 16,12. M. 3,12853. सर्वमीहामहे तथा Mn. 4,897. स्वयमीहितलब्धं Mn. 9,208. c. inf. प्रहर्तुमीहते Mrch. 324,7. Bh. 20,32. हन्तुमीहांचक्राते तौ परस्परं Bh. 5,106. ऐहिष्ट तं कारयितुं क्रतुं Bh. 1,11. — Des. ईजिहिषते. Caus ईहयति, ऐजिहत्. Incitare, exhortari. सुग्रीवमैजिहत् Bh. 15,51. तं गन्तुमैजिहत् Bh. 5,53.15,119.

— सं. Adniti, operam dare. यज्ञकर्म समीहन्तां भवन्तः R. 1.12,8. Appetere, cupere. यात्रां समीहन्तं तं R. 2.78,1. अभिषिक्तो ऽभूत्ता समीहितः R. 2.75,3. c. inf. अनुभावां समीहते M. 1, 6766. उपर्युपरि लोकस्य सर्वो गन्तुं समीहते M. 3, 13861. Çak. 102,5. न तेन विभूतयः शक्यतमा समीहितुं Hit. 3,115. Pass. imps. समीहे भर्तुं तेन Bh. 14,63.

उह्.

(Rd. उहिर् 17,88.) Cl. 1. act. ओहति, उवाह, ओहिता etc. (वधः Dgd.) Torquere, vexare, ferire. cfr. ऊह्.

ऊह्.

(Rd. 16,47.) Cl. 1. dep.*) ऊहते, ऊहांचक्रे P. 3.1,36. ऊहिता, ऊहिष्यते, औहिष्ट. Ep. etiam act. — (संभावनं Mdh.) Intelligere, comprehendere. तत् कर्म जिष्णुरौहत M.1,5228. ऊहांचक्रे स्वयं न च Bh. 14,72. औहिष्ट तान् वीतविरुद्धबुद्धीन् Bh. 3,48. 15,123. अनुक्तमप्यूहति पण्डितः Hit. 1,46. नेत्रगात्रविकारतो ऽप्यूहन्ति मनस्तज्ज्ञाः Hit. 3,33. — Des. ऊजिहिषते. Caus. ऊहयति, औजिहत्. Cogitare facit. श्रमं तावौजिहतां Bh.2,41. Facere, exsequi. (?) ऊहयित्वा तं विधिं M. 2,1240.

— अप. Auferre, tollere. अपोहद्बाणवर्षं तद्भल्लैः Bh. 17,83. तानपोहीत् Bh. 15,119. एतैर्व्रतैरपोहेत पापं Mn. 11,102.169. अपोहेयुर्मलं Mn. 11, 107. कस्तस्मात् तदपोहति Mn. 8,414. उत्सवमपोहदुत्सवः Rgh. 19,5. अपोहितुं विषादं Rgh. 8.54(53). 9,28. आयुः Rgh. 8,45(44). Pass. एनांसि यैर्व्रतैरपोह्यन्ते Mn. 11,71. अपोह्यमेनः Mn. 11,145. Abstinere se. c. acc. सर्वान् रसानपोहेत कृतान्नं च तिलैः सह Mn. 10,86. (Cfr. वह् c. अप.)

— — व्यप. Dimovere, arcere. नरान् व्यपोह्य R. 2.15,40. विघ्नान् व्यपोहति Çak. 43,6. व्यपोहत शरांस्तस्य M.1,6461. व्यपोहमाना हुताशनं M.1,5862. Tollere, auferre. आदित्यस्तमो व्यपोहति M.3,13757. एनः Mn. 2,102. पापं Mn. 11,115.178. ब्रह्महत्यां Mn. 11,81. व्यपोह्य किल्बिषं Mn. 8,420. न तपसा शक्यते तद्व्यपोहितुं M. 1,1824.6206.

— अपि. Adire, colere. देवाँ अप्यूहे (ः उपगच्छामि) Vv. 104,14.

— अभि. 1) Intelligere, reputare. Nir. 1,3. 2) Tegere. अंगारैरभ्यूहति (ः छादयति) Kat. S. Yv. 1,18.8,32.

— आ. Accipere. वयस्तद्विन्न ओहसे Rv.30,4. आदिष्टो देव ओहते Vv. 16,11.66,12.

— नि. Advehere. पृक्षो वो अर्वा न्यूहीत वाजी Vv. 37,6. cfr. वह् c. नि.

— परि. Circumtegere, operire. ब्रह्मवनि त्वा पर्यूहामि (sc. पांसुभिः) Yv. 5,27.25. पर्यूहति Kat. S. ibidem.

— प्र. Incitare, excitare. वाजस्य मां प्रसवेन प्रोहामि (ः उत्साहयामि) Yv. 2,15. Spargere, deponere. कृष्णाजिने प्रोहति (हविः) Kat. S. Yv.1,20.

— प्रति. Intermittere, desinere. प्रत्यूहेन्नाग्निषु क्रियाः Mn. 5,84. प्रतिवाचमर्द्धे प्रत्युह्य Naish. 6,101. Expandere. प्रत्युह्य वासः Kat. S. Yv. 4,27.

— वि. 1) In ordinem redigere, disponere. जुहूपभृतौ व्यूहति Kat. S. Yv. 2,15. Inprimis: Exercitum, aciem instruere. व्यूहध्वं वाहिनीं M. 4,1292. एतान् व्यूहेन व्यूह्य Mn. 7,191. व्यूह्य व्यूहं M.3,16369. पुरं व्यूह्य M. 3,638. अनीकं व्यूढं Bhg.1,2. M. 3,16370. व्यूहन्निव द्रनौघं R. 2.5,21. 2) Dimovere, removere. सूर्य व्यूह रश्मीन् Iç. U. 16.

---

*) Præp. præfixis, act. et dep. P. 1.3,29.n. atque vocalis corripitur in pass. et ger. समुह्यते, समुह्य etc. P 7.4,23.

Digitized by Google

- - प्रतिवि. Denuo aciem instruere. व्यूढानीकं प्रत्यव्यूहत् (metri causa. cfr. 3. अस् c. वि.) M. 3,16370.

— सं. Contrahere, diminuere. सूर्य समूह तेजः Iç. U. 16. Part. समूढ s. समूह्ळ Occultus, obrutus. Rv. 22,17. Yv. 5,15.

कुह्.

(Rd. 35,47.) Cl. 10. dep. कुहयते etc. Mirari. Mirationem movere. (Decipere, fallere. ?). कुहयते कुहकेनेन्द्रजालिको लोकं Dgd.

गह्

(Rd. 35,84.g.) Cl. 10. act. गहयति etc. (दुर्बोधः) Difficulter intelligere. गहयति शास्त्रं यतधीः (ः दुःखेन याति) Dgd.

गर्ह्.

(Rd. 16,35.34,38.) Cl. 1. dep. et act. गर्हते, जगर्हे, गर्हिता, गर्हिष्यते, अगर्हिष्ट et गर्हति etc. Vituperare, reprehendere. केचिद्दोषं जगर्हिरे M. 2,1553. सभामध्ये जगर्हे पुरोहितं R.2.82,9. Bh. 14,59. कस्माद्गर्हसे मामकिल्बिषं R.2.75,19.38,14. M.3,13723. Conviciari. नेमां गर्हितुमर्हसि M. 1,5988. Ægre ferre. तद्धि किं नु गर्हसे M. 1,4570. मनस्तस्य दुष्कृतं कर्म गर्हति Mn.11,229. Spernere, despicere. आत्मानमात्मना गर्हन् M. 1,5190. ईदृशा विप्रा गर्हन्ते ब्रह्मवादिभिः M. 4,199. — Des. जिगर्हिषते, °ति. Int. जागर्ह्यते, जागर्ढि. Caus. s. cl. 10. act. (Rd. 34,38.) गर्हयति etc. Vituperare, reprehendere. न गर्हयेयुरस्मान् पाण्डवार्थाय कर्हिचित् M. 1,5731. etiam dep. धातारं गर्हये विषमं यो ऽनुपश्यति M. 3,1156. Hit. 4,3. तां तथा गर्हयित्वा R. 2.74,1. M.1,4569. त्यागो गर्हितो बुधैः M.1,6141. Spernere, despicere. गर्हये पाण्डवान् M. 3,526.

— अव. Part. अवगर्हित Contemptus, contemnendus. R. 2.21,19.

— परि. Vituperare. तातं न परिगर्हे R. 2. 106,10.

— वि. Reprehendere, vituperare. न त्वां विगर्हे M. 3,1355. प्रमाणदृष्टधर्मेण कथमस्मान् विगर्हसे M. 1,4572. स्वात्माप्येनं विगर्हते R. 2.17,10. कर्म विगर्हितं Mn. 11,232. Bh. 6,129. Conviciari. विगर्हते मां नित्यं त्वत्समीपे M.3,15224. Spernere, despicere. व्रात्या आर्यविगर्हिताः Mn. 2,39. अन्नं विगर्हितं Mn. 11,253. — Caus. Vituperare, reprehendere. वासुदेववधः श्रुत्वा चेदिराजं व्यगर्हयन् M. 2,1575.1,7233. भर्तारं व्यगर्हयन्त दुःखार्त्ता वाग्भिस्तोत्त्रैरिव द्विपान् R. 2.48,5.

गल्ह्.

(Rd. 16,36.) Cl. 1. dep. गल्हते, जगल्हे, गल्हिता etc. Vituperare, spernere.

गाह्.

(Rd. गाहृ 16,48.) Cl. 1. dep. गाहते, जगाहे, गाहिता et गाढा P. 8.3,13. गाहिष्यते et घाक्ष्यते, अगाहिष्ट et अगाढ (plur. अघाक्षत etc.) ger. गाहित्वा et गाढ्वा, part. गाढ. — Pervadere, pererrare. सिंहो वनं गाहते Hit. 1,96. तस्मिन् वनं गोप्तरि गाहमाने Rgh. 2,14. दिशो दश Bh. 14,104. बलानि जगाहिरे ऽनेकमुखानि मार्गान् Bh. 2,54. अम्बुधिं नागाः Bh. 14,67. Intrare. अगाहेतां ततो वनं R. 2.52,95. गंगां Bh. 22,11. Trop. मनो मे संशयं गाहते Ks. 5,46. Ascendere. तामाश्लिष्य जगाहे द्यां Bh. 5,94.6,57. Frequentare. तपस्विगाढा तमसा नदी Rgh. 9,73(72). — Des. जिगाहिषते et जिघाक्षते. Int. जागाह्यते, जागाढि. Caus. गाहयति, अजीगहत्.

— अव. Immergere se, immergi. c. acc. तैलमेवावागाहत R. 2.69,10. इदमवगाहिष्ये तीर्थं R. 1.2,8. अवगाढः शोकसागरं R. 2.59,28. अवगाह्य गंगां M. 3,10697. वारिनिधी वगाह्य Ks. 1,1. Pass. अवगाढा नदी M. 3,8236. et c. loc. अवगाढः सलिले M. 1,5300. गंगा यत्रावगाहिता (part. ep.) M. 3,8230. Pass. imps. अस्यां नद्यामवगाह्यतां M. 3,8649. Peragrare, pervadere. गिरिमवगाह्यावहे Bh. 6,29. अवगाहिष्यसे दिशः Bh. 16,38.

- - व्यव. Immergere se. गंगां व्यवगाह्य M. 1,7285. °गाहमानस्ततु तोयं M. 3,17314. Adoriri. व्यवागाहद्रथानीकं M. 4,1984. Intr. Adventare. रजनी व्यवगाहते M. 3,16820.

— वि. Immergere se. विगाह्य तमसां Rgh. 14,76. M. 1,7847. Bh. 3,39. Permeare, pervadere. आत्मनः शब्दगुणं पदं विमानेन विगाहमानो हरिः Rgh. 13,1. विषयान्तं R. 2.49,2. गिरिं M. 3,11343. सभामध्यं M. 2,2348. वनं R. 2.54,2. परानीकं M. 4,1175.

Digitized by Google

1671.3,11333. Pass. विगाह्यमानां सरयूं नौभिः Rgh. 14,30. Intr. Adventare. विगाढे रजनीमुखे M. 3, 1821.

— सं. Permeare. समगाहिष्टाम्बरं Bh. 15,59.

गुह्.

(Rd. गुह् 21,30.) Cl. 1. act. et med. गूहति, °ते*); जुगूह, जुगुहे; गूहिता et गोढा; गूहिष्यति, °ते et घोक्ष्यति, °ते; अगूहीत् et अघुक्षत्, अगूहिष्ट, अगूढ, अघुक्षत P. 7.3,73. Ger. गूहित्वा et गूढ्वा. Pass. गुह्यते, aor. अगूहि, part. गूढ P. 7.2,15.8.3,13. part. fut. गुह्य et गोह्य P. 3.1, 109. — Tegere. गूहिष्यामि क्षितिं कृत्तैर्गात्रैर्वनौकसां Bh. 16,41. अगूहीच्छायकैर्दिशः Bh. 15,99. Trop. गूढो तमो ज्योतिषा Vv. 80,2. Abscondere, occulere. गुह्यानि गूहति Bhartr. 2,64. मा घुक्षः पत्युरात्मानं Bh. 6,16. गूहेत् कूर्म इवाङ्गानि Mn. 7, 105. M. 1,5550. गूहमानः स्वमाहात्म्यं Bh. 8,45. गूहता गुह्यं तमः Rv. 86,10. गूढगुल्फधरौ पादौ M. 3,1828. अन्तर्गूढविषः Hit. 2,154. गूल्ह Vv. 76,4. गुह्य occultandus, arcanus. Bhg. 9,1.15,20.18,63. M. 2, 2125. — Des. जुघुक्षति, °ते P. 7.2,12. जोगुह्यते, जोगुहीति, जोगोढि. Caus. गूहयति, अजूगुहत्.

— अप. 1) Abscondere. मा वर्पो अस्मदपगूह Vv. 100,6. अपगूल्हं Rv. 23,14. 2) Aperire, manifestare. अप द्रुहा तन्वं गूहमाना (ः प्रकाशयन्ती) Vv. 104,17.

— अव. Abscondere. यूपशकलमस्यामवगूहति Kat. S. Yv. 6,6.

— उप. Amplecti, amplexari. गात्रमुपजुगूहे- नं Bh. 14,52. मां तरंगहस्तैरुपगूहतीव Rgh. 14,63. अंगारमुपगाह्य R. 2.73,4. (? °गुह्य ed. Srir.) नदी सायोध्यामुपगूहते R. 1.26,9.

— नि. Occulere. निगूहमाना ज्ञातं बन्धुभयात् M. 1,2774. Celare. निगूहते गुह्यं M. 2,2125. किं न स्मरसि स्मरन्ती वा निगूहसे R. 2.9,6.

— विनि. Occulere. सा बन्धवभयाद्गर्भं विनिगूहती M. 3,17127.

*) Vocalis u producitur non in diphthongum (गुण) transit ante terminationes a vocalibus incipientes. P. 6.4,89. गुह उपधाया ऊत् स्याद्गुणहेतावजादौ प्रत्यये Sk. 126.b.16.

गृह् vide ग्रह्.

ग्रह् (गृह्, गृभ्).

(Rd. 31,61.) Cl. 9. act. et med. गृह्णाति, गृह्णीते P. 6.1,16. जग्राह P. 6.1,17. जग्रहिथ etc. जगृहे; ग्रहीता P. 7.2,37. ग्रहीष्यति, °ते; prec. गृह्यात्, ग्रहीषीष्ट; aor. अग्रहीत् P. 7.2,5. अग्रहीष्ट. inf. ग्रहीतुं P. 7.2,37. ger. गृहीत्वा P. 1.2,8. Pass. गृह्यते, जगृहे, ग्रहीता et ग्राहिता, ग्रहीष्यते et ग्राहिष्यते, ग्रहीषीष्ट et ग्राहिषीष्ट; अग्राहि, plur. अग्रहीषत et अग्राहिषत P. 6.4,62. part. गृहीत P. 6.1,16. — Ep. Ger. गृह्य M. 1,1789.4457.4980. etc. Falsum est inf. गृहीतुं Hit. p. 17,6.23,11. — 1) Prehendere, sumere. वासांसि नवानि गृह्णाति Bhg. 2,22. जगृहे वल्कलानि M. 3,16708. गृहाण शस्त्रं Rgh. 3,51. गृह्णीष्व कार्मुकं R. 1.42,3. M. 3,2548.1,7051. पटं ग्रहीष्यामि M. 3,2810. न नामापि गृह्णीयात् पत्यौ प्रेते परस्य Mn. 5,157. जग्राह केशेषु तां M. 2, 2225. अगृह्णात् तं मत्स्यं पाणिना M. 3,12755. जगृहाते रक्षसा Bh. 6,44. पाणिं मे त्वमग्रहीरमे M. 1, 3379. Inde: पाणिं ग्रह्. Ducere uxorem. न ते पाणिं ग्रहीष्यति M. 1,3274. 2) Capere. ताभ्यो बलिमग्रहीत् Rgh. 1,18. त्वया ग्राहिषीष्ट समुन्नतिः Bh. 19,29. 3) Captivum reddere. एतैरशक्तो ग्रहीतुं रणमूर्धनि M. 1,5455.3,13180.2095. तं जीवग्राहमग्रहीत् M. 3,14918. 4) Trop. Capere, conciliare sibi. गृह्णाति प्रियैर्विषयवासिनः R. 2.12,25. माधुर्यमीष्टे हरिणान् ग्रहीतुं Rgh. 18,13. 5) Accipere. तां सुषार्थे गृहाण मे M. 3,16698. राज्यं न स जातु ग्रहीष्यति M. 1,5660. समयं तं M. 1,6299. अभिज्ञानं Bh.7, 20. शरं M. 1,3473. 6) Recipere, retro capere. सीतामग्रहीदमलां R. 1.1,82. स तथैव ग्रहीतव्यो, यथा दायस्तथा ग्रहः Mn. 8,180. 7) Concipere. (fetum.) गर्भं धृतराष्ट्रादग्रहीत् सा M. 1,4490. 8) Rapere, eripere. ये कार्यिकेभ्यो ऽर्थं गृह्णीयुः Mn. 7, 124. प्राणानग्रहीद्विषां Bh. 9,9. आयुः Bh. 15,63. 9) Secum ducere, secum ferre. गृह्य रामं प्राविशत् R. 1.31,24.44,8. व्रज गृहीत्वा पादुके Bh. 3,56. 10) Assentiri, probare. न चेत् स मम गृह्णीयाद्वचः M. 3,608. वचो गृहीतं मया M. 2,2709. 11) Prehendere, amplecti (pedes alicujus, ad venerationem monstrandam). महर्षेरगृह्णीतां पादौ R. 1.4,2. जग्राह पादौ

Digitized by Google

धीम्यस्य M. 3,211. R. 1.49,19. पितुर्गृहीष्ये पादौ R. 2.72,13. राज्ञः पादौ गृहीत्वा R. 2.70,3. 12) Trop. Cognoscere. नेत्रवक्त्रविकारैश्च गृह्यते ऽन्तर्गतं मनः Mn. 8,26. 13) Capere, habere, æstimare. तपसो मूलमाचारं जगृहुः Mn. 1,110. 14) Coercere. मनो ऽवैराग्येण गृह्यते Bhg. 6,35. 15) In se trahere. यथोर्णनाभिः सृजते गृह्णते (ɔ: गृह्णाति तन्तून्) M. U. 1,6. — (Rd. गृह् s. ग्रह् 16,49.) Cl. 1. dep. गर्हते, जगृहे, गर्हिता et गर्ढा, गर्हिष्यते et घर्क्ष्यते, अगर्हिष्ट et अघृक्षत P. 7.3,73.sch. etc. sive. ग्रहते etc. Prehendere, capere. (?) — Vedica: Capere, accipere. मदन्ता एव वो ग्रहा गृह्णान्ते P. 3.4,8. Vulgo inveniuntur formæ e radice ग्रभ् deductæ. Prehendere, capere. मधोर्गृभ्णामि P. 7.1, 77.n.8.2,36.n. जगृभ्णाति दक्षिणमिन्द्रहस्तं P. 7.2,64. यं मर्तासः श्येतं जगृभ्रे receperunt. Vv. 4,2. गृभीत captus, coercitus. Rv. 24,12.93,5. Vv. 24,2. Pass. गृभीयसे Lass. Anth. 98,12. — Des. जिघृक्षति, °ते P. 1.2,8.7.2,12. Capere cupit. जिघृक्षति महासिंहो गजानामिव यूथपं M.1,5462. जिघृक्षमाणः M. 4,458. — Int. जरीगृह्यते P. 6.1,16. जाग्रहि. — Caus. ग्राहयति, अजिग्रहत्. 1) Prehendere, capere facit; offere, dare. c. acc. pers et rei तानस्त्राणि ग्राहयामास M. 1,5219. अजिग्रहत् तं धनुस्तत् Bh. 2,42. अयाचितारं न सुतां ग्राहयितुं शशाक Ks. 1,53. नीतिं भ्रातृन् मे ऽग्राहयत् M. 3,1262. तावग्राहयत काव्यं R. 1.4,4. इदं शास्त्रं मां ग्राहयामास Mn. 1,58. Pass. अस्त्राणां बर्म ग्राहितस्त्वं महेन्द्रेण M. 3,12196. 2) Capere, potiri. तद्द्रव्यं ग्राहयित्वा Hit. p. 107,20. 3) Eripere, servare. ग्राहयित्वाहमात्मानं ततो दग्ध्वा च तां पुरीं M. 3,16268. — (Rd. 16,49.) Cl. 10. dep. ग्राहयते etc. Capere, sumere. Vp. (cfr. 2.) — (Rd. गृह 35,45.) Cl. 10. dep. गृहयते etc. Capere, sumere. — In vedis: गृभायति. Id. गृभाय जिह्वया मधु P. 3.1,84. गृभायत Vv. 104,18.

— अति. Accipere, obtinere.(?) चारित्रेण v. चारित्रतो ऽतिगृह्णाति P. 5.4,46.

— अनु. Benevole excipere, favere. अनुगृह्य सुहृदो M. 1,6099. दण्डेनोपनतं शत्रुमनुगृह्णाति यः स मृत्युमुपगृह्णीयात् M. 1,5623. अनुगृह्णीष्व मदनेन विमोहितं R. 1.63,7. अन्यो अन्यमनुगृभ्णाति Vv. 103,4. Honorare, colere, donare. कुटुम्बिनीमनुगृह्णीष्व निवापदत्तिभिः Rgh. 8,68.(85). अनुगृह्णाति धनधान्येन दुर्गतान् M. 2,205. Part. अनुगृहीत favore alicujus beatus, honoratus. R. 1.20,22. 47,22. — Caus. Benevole excipere. यदि त्वहमनुग्राह्यः M. 3,4030. आसंस्तदानुग्रहिताः(?) सर्वे वर्णाः स्वकर्मभिः R. 1.7,15.

- - समनु. Colligare. (?) केशान् समनुगृह्य M. 2,895.

— अपि. Accipere. (?). Fut. part. अपिग्राह्य; in Ved. तस्मान्नापिगृह्यं P. 3.1,118.

— अभि. Prehendere. अभिजग्राह दिव्यमस्त्रं M. 3,1705. Excipere, recipere. आद्रवन्तो पतत्रिभिः M. 3,16430.

— अव. 1) Retrahere. अवगृह्यं पदं P. 3. 1,119. 2) Retinere. P. 8.4,26. 3) Ger. अवगृह्य cum vi, violenter. न महानवगृह्य साध्यः Mgh. 5,49.

— उद्. Expromere, prehendere. शक्तिमुदग्रहीत् Bh. 15,52. — Caus. Id. सोऽजिग्रहः सुनीतानि Bh. 15,20. शास्त्रं यत्नवोद्ग्राह्यते पुरः Mgh 2,75.

— उप. Tollere. उपगृह्य शिरः R. 2.66,2. Accipere. मृत्युमुपगृह्णीयात् M. 1,5623. Amplecti. तव पादावुपगृह्य R. 2.27,21. Favore amplecti. अव्यवसायिनं प्रमदेव वृद्धपतिं नेच्छत्युपग्रहितुं लक्ष्मीः Hit. 2,3. Tenere. आस्ये उपगृह्णाति Kat. S. Yv. 6,10.

— नि. Retinere. एनां बलाद्राजा निजग्राह वयोगतां M. 1,4673.6001. निगृह्णीष्व हयान् M. 3, 2811. वर्षं निगृह्णाम्युत्सृजामि च Bhg. 9,19. Cohibere, coercere. निगृह्णीयां बलेन तं M. 3,608. Mn. 8,130.11,32. निगृह्यात्मनो दुःखं M. 3,2913. अभ्यासनिगृहीतं मनः Rgh. 10,22.(24). In custodia tenere. भव राज्ञा निगृह्य मां R. 2.34,26. Domare, devincere. निग्रहीतुं न शकितास्त्वया M. 1, 7417. — Des. Caus. Incitare aliquem ut domare, superare cupiat. रामं यशांसि राज्ञां निजिघृक्षयिष्यन् Bh. 2,40.

Digitized by Google

- - विनि. Retinere. शिरःसु विनिगृह्णीतान् योधयामास M. 1,4980.

- - संनि. Retinere. M. 2,2528. Cohibere. निकृत्या संनिगृह्णतां M. 1,4990. Domare, devincere. M. 3,15715.

— परि. Prehendere. परिगृह्य गदां M. 3, 11725. बाहुना परिजग्राह दक्षिणेन शिरोधरां M. 1, 6292. भुजाभ्यां महाबलं M. 1,6287.4983. मां यमनी बाहुभिः परिगृह्णीतां M. 2,1817. Trop. बहुत्वं परिगृह्णीयात् साक्षिद्वैधे Mn. 8.73. Secum ducere. स्वपुरमगात् परिगृह्य रामकान्तं Bh. 5,108. Superare, antecellere. ज्ञानेन परिगृह्य तान् Mn. 2,151. Vetare, prohibere. परिग्राह्य M. 1,6269.

— प्र. Protendere. बाहुं प्रगृह्याभ्यद्रवत M. 1,5999. 2,2276. 2550. तेषामञ्जलिपद्मानि प्रगृहीतानि R. 2.3,1. Prehendere. प्रगृह्य सशरं धनुः M. 3,16447. 11724. Çak. 7,21. पात्रीं प्रगृह्य दोर्भ्यां R. 1.15,9.

- - संप्र. Prehendere. अभीषून् संप्रजग्राह स्वयं M. 2,37.

— प्रति. (Part. fut. प्रतिगृह्य et प्रतिग्राह्य P. 3.1,118.119.) 1) Accipere. न तत् प्रतिगृह्णीयां R. 2.98,5. 3,1. 1.9,34. 49,20. M. 1,7365. मदिरां प्रतिगृह्य Mn. 11,148. प्रत्यग्रहीष्टां तावासनादि Bh. 2,26. भिक्षां M. 1,1048. तां पत्नीं R. 1.52,4. M. 1,4249. Rgh. 2,22. राज्यं R. 2.108,18. क्षिप्तं क्रुद्धेन तं वृक्षं प्रतिजग्राह M. 1,6284. Accipere aliquid ab aliquo. c. abl. (v. gen.) pers. पितुः पयः प्रतिगृभ्णाति Vv. 101,3. 2) Donum accipere ab aliquo. c. abl. v. gen. न राज्ञः प्रतिगृह्णीयाच्छूनाचक्रध्वजवतां Mn. 4,84. नृपाणां प्रतिगृह्णन्ति द्विजाः M. 3,12818. सर्वतः प्रतिगृह्णीयात् Mn. 10,102. 11,175. 3) Excipere, recipere. तं प्रतिजग्राह परया पूजया M. 3,2871. स चैनं बाहुभ्यां प्रत्यगृह्णत M. 3,1774. देवो वः सविता प्रतिगृह्णातु पाणिना Yv. 1,16. Rv. 50,2. 4) Prehendere. प्रतिगृह्णेप्सितं दण्डं Mn. 2,48. शिरसा पात्रीं R. 1. 15,15. Prehendere pedes alicujus, amplecti. प्रतिजग्राह जनन्याश्चरणौ R. 2.72,3. 5) In matrimonium accipere. न ताः स्म प्रतिगृह्णन्ति देवदानवाः R. 1. 45,35. विधिवत् प्रतिगृह्य कन्यां Mn. 9,72. 6) Comprobare, assentiri. तस्य वाक्यं तथेति प्रतिजग्राह R. 1.2,22. M. 3,16663. Rgh. 1,93.(92.) तथेति नृपस्याज्ञां प्रतिगृह्य R. 1.11,18. — Caus. Facere ut quis accipiat; offerre, dare. c. 2 acc. पाद्यं प्रतिग्राह्य नृपात्मजं M. 3,1789. फलपुष्पोदकं प्रतिग्राहयितुं नृपं M. 1,1790. प्रतिग्राहित Rgh. 2,1. — Cl. 10. Accipere. सोम प्रति हव्या गृभाय Rv. 91,4.

— वि. 1) Contendere, pugnare. एतैः सन्धिं न कुर्वीत विगृह्णीयात् तु केवलं Hit. 3,34. विगृह्य नमुचिद्विषा Mgh. 1,51. कथमनेन बलवता सार्धं भवान् विग्रहीतुं समर्थः Hit. p. 67,13. c. acc. यत्कृते ऽरीन् व्यगृह्णीम Bh. 17,23. बन्धुना विगृहीतः Bh. 6,86. 2) Findere, destruere. विजगृभ्रे पुरूणि (ɔ: कूलं विभिदुः) Vv. 18,8. — Des. Pugnare, impugnare cupit. व्यजिघृक्षत् सुरान् Bh. 17,39. — Caus. Impugnandum curare. तं परैर्विग्राह्य Bh. 12,30.4,34.

— सं. 1) Colligere. शोणितं यावतः पांसून् संगृह्णाति महीतलात् Mn. 4,168. संगृह्णतो कौशिकमुत्तरीयं M. 3,15602. पाशान् संग्रहीतुं Hit. p. 23,11. संगृह्य धनं R. 1.17,15. संगृभ्य Rv. 53,3. 2) Prehendere, capere, accipere. संगृह्य धनुषी M. 3,16065. संगृह्य कुमारं प्रविवेश पुरं M. 2,737. दक्षिणे संगृभीता कृतानि Rv. 100,9. Recipere. कथं संगृह्यते Hit. p. 91,11. 3) Tueri, custodire, regere. सुसंगृहीतराष्ट्रः पार्थिवः Mn. 7,113. — Cl. 10. Prehendere. संगृभाय पुरू शतोभया हस्त्या Rv. 81.7.

- - उपसं. 1) Prehendere. पाणिभ्यामुपसंगृह्य स्वयमन्नस्य वर्धितं Mn. 3,224. Accipere. गाण्डीवमुपसंगृह्य बभूव मुदितः M. 1,8192. 2) Prehendere, amplecti pedes alicujus salutandi causa. तस्योपसंगृह्य पादौ M. 3,8482. 1,5529. अभिवाद्योपसंगृह्य M. 2,1634. 1,5262. R. 2.40,1. c. acc. pers. मातरमुपसंगृह्य R. 2.20,21. भ्रातुर्भार्योपसंग्राह्या (ɔ: पादयोरभिवाद्या) Mn. 2,132.

ग्लह्.

(Rd. ग्लह् 16,49.) Cl. 1. dep. ग्लहते, जग्लहे, ग्लहिता et ग्लाढा etc. (P. 6.3,111.) Prehendere, capere.(?) Ludere tesseris. दीव्यामो ग्लहमानाः परस्परं M. 2,2060. दुर्योधनो ग्लहते पाण्डवेन

M.2,2115. Lusu vincere aliquid. इमां चेत् पूर्वं कितवो ऽग्लहीष्यत् M. 3,2397.

चह्.

(Rd. 17,80.32,82.35,14.) Cl. 1. et 10. act. चहति, चचाह, चहिता etc. चहयति etc. Fraudare, fallere. cfr. चप्.

ज्रेह्.

(Rd. ज्रेह 16,43.) Cl. 1. dep. ज्रेहते, जिज्रेहे, ज्रेहिता etc. 1) Operam dare, adniti. 2) Ire. ज्रेहते Nigh. 2,14. Trans. ज्रेहमान Porrigendus. Rv. 110,5. — Caus. ज्रेहयति, अजिज्रेहत्.

तुह्.

(Rd. तुहिर् 17,86.) Cl. 1. act. तोहति, तुतोह, तोहिता, तोहिष्यति, अतोहीत् et अतुहत्. Des. तुतोहिषति et तुतुहिषति. Int. तोतुह्यते, तोतोढि. Caus. तोहयति, अतूतुहत्. Vexare. cfr. 2. दुह्.

तृह्.

(Rd. तृह् 28,58. तृह 29,18.) Cl. 6. et 7. act. तृहति et तृणेढि P. 7.3,92. (तृणेक्षि, तृणेह्मि, तृण्ढः etc. Impr. तृणेढु, तृणहानि; Impf. 2 et 3 sing. अतृणेट् etc.) Perf. ततर्ह, तर्हिता et तर्ढा, तर्हिष्यति et तर्क्ष्यति, अतर्हीत् et अतृक्षत्. Ger. तर्हित्वा et तृढ्वा, part. तृढ P. 6.3,111. — Occidere, interficere. रक्षांसि तृणेढु Bh. 1,19. तृणेह्मि Bh. 6,39. तृणेल्हि Nigh. 2,19. तृणहानि दुराचाराः Bh. 20,3. अतृणेट् शत्रून् Bh. 17,15. अतृंहंस्तोमरैः Bh. 17,12. तृढः सौमित्रिपत्त्रिभिः Bh. 14,35. Huc referendum esse videtur impr. ताल्हि (वधकर्मा) Nigh. 2,19. — Des. तितर्हिषति et तितृक्षति. Int. तरीतृह्यते, तरीतर्ढि etc. Caus. तर्हयति, अततर्हत् et अतीतृहत् P. 7.4,7.

तृंह्.

(Rd. तृन्ह् 28,58.) Cl. 6. act. तृंहति P.6.4,24. ततृंह, तृंहिता et तृण्ढा, तृंहिष्यति et तृंक्ष्यति, अतृंहीत् et अतांक्षीत्. Alii etiam cl. 7. act. तृणढि etc. Rd. तृहि 29,18.) Occidere, interficere.

दह्.

(Rd. 23,22.) Cl. 1. act. दहति, ददाह, दग्धा P.8.2,32. धक्ष्यति, अधाक्षीत् P.3.1,45. दग्ध. — Ep. dep. et fut. प्रदहिष्यति, fut. pot. धक्ष्येत् (?) cfr. cl. 4. Vd. aor. धक् P. 2.4,80. Nir. 1,7. प्रधक्षि. — 1) Urere. नैनं दहति पावकः Bhg. 2,23. Bhartr. 2,47. दह्यन्ते वह्निना M. 2,1140.1691. अग्निदग्धो द्रुमः M. 3,2400. दह्यमानानिवार्केण M. 3,2670. Comburere, igne consumere. प्रति ष्म रिषतो दह Rv. 12,5. प्रसह्यापि दहेत नः M. 1,5788. तद्वनं ददाह पावकः M. 1,8329.5834. Mn. 8,116. वो धक्ष्यत्यनिलसारथिः M. 1,1058. Bh. 16,17. त्वं धक्ष्यसे दावमथैव M. 1,8159. कथमग्निर्न नो धक्ष्येत् M. 1,8383. दृष्ट्वाधाक्षीदिव द्विषः Bh. 15,22. तं दिधक्षुर्न दग्धुं शक्नोमि M. 1,8090. गृध्रं दग्ध्वा R. 1.1,53. दह्यतां कामिना सह M. 4,798. Trop. 2) Destruere, devastare. वृक्षानंगारकारीव मैनान् धाक्षीः समूलकान् M. 2,2109. धक्ष्यमाणस्तमंगराजं सराष्ट्रं M. 3,10084. क्रुध्यन् कुलं धक्ष्यति विप्रवह्निः Bh. 1,23. दहन् क्षत्रं परस्परं (impf. om. augm.) M. 1,138. Exurere. ज्ञानाग्निना पापं सर्वं दहति Mn. 11.246.12,101. प्राणायामैर्दहेद्दोषान् Mn. 6,72. 3) Pass. Vexari, angi. दह्यमानः शोकेन M. 3,2647.2913. देहे शोकेन Bh. 3,11. मन्युना Bh. 14,60. दह्ये ऽहं मधुनोल्लिहैर्दावैरग्नैर्यथा गिरिः Bh. 6,82. — 4) Ep. cl. 4. act. दह्यति etc. Ardere, flagrare. ददर्श दावं दह्यन्तं M. 3,2608. दह्यतस्तस्य वभौ रूपं दावस्य M. 1,8210. Trop. Ardere, angi, vexari. श्रियं तथागतां दृष्ट्वा दह्यानि M. 2,1690. दह्यन्त्यंगानि मे M.1,2061. Savitri ed Bopp. 5,3. (दूयति M. 3,16750.) Etiam: Comburere. (तां) सहानिनाय दह्येम M. 4,799. — Des. दिधक्षति. Urere velle. दिधक्षन् पावकः M. 1,8325.2,2.3,468. अग्ने कुचिन्नो न दिधक्षसि M. 1,1244. दिधक्षन्निव तां सेनां रुषितः पावको यथा R. 2. 97,17. M.1,8189. दिधक्षमाणां त्वां हृदयं R.2.12,106. — Des. Caus. Urendi cupidum reddere. तं नृपं दिधक्षयन्तः Bh. 3,33. — Int. दन्दह्यते, दन्दग्धि P. 7.4,86. (भावगर्हायां P. 3.1,24.) Turpiter urere, vexare. यत्तु दन्दह्यते लोकमदो दुःखाकरोति मां Mgh.2,11. — Caus. दाहयति अदीदहत्. 1) Facere ut quis comburere possit. अग्निं निर्विशंकं वनं दाहयामासतुः M. 1,8309. 2) Comburendum curare. पुमांसं दाहयेत् पापं शयने तप्ते Mn. 8,372.

Digitized by Google

स्त्रीं पूर्वमारिणीं दाहयेदग्निहोत्रेण Mn. 5,167. तेन गेहं दाहितं M. 1,5832.

— अनु. Comburere, perdere. न त्वामनुदहेत् क्रुद्धो वनमग्निरिवेधितः R. 2.63,41.

— अव. Exurere. अवादहो दिव आ दस्युं Rv. 33,7.

— आ. Urere. मा त्वे सचा तनये नित्य आधक् Vv. 1,21.

— उप. Clam comburere. सुप्तानुपाधाक्षीद्दालकान् वारणावते M. 3,546.

— नि. Comburere. पाण्डुपावकमासाद्य न्यदह्यन्त नराधिपाः M. 1,1454.

- - निस्. Exurere, comburere. एधस्तेजसा वह्निर्निर्दहति Mn. 11,246. यैस्तत् तपोवनं निर्दग्धमस्त्रतेजसा R. 1.55,21.54,22. Mn. 11,90. हूंकारेण सर्वान् निर्ददाह R. 1.55,6. न्वसौ कांचनैर्वाणैर्युगान्त इव भूतानि सागरानपि निर्दहेत् R. 2.61,21. Trop. Urere, exstinguere, delere. निर्दहति प्रजाः कालः M. 1,241. निर्दहेयमनीकानि शरतेजसा M. 4,1162. अदुष्टस्य संत्यागो निर्दहेदपि शक्रस्य द्युतिं R.2.36,29. Mn. 4,136. एनो निर्दहन्त्याशु तपसा Mn. 11,241. Vexare, angere. नाहं जनं निर्दहेयं दृष्ट्वा घोरेण चक्षुषा M. 2,2631.

- - विनिस्. Comburere. अस्त्रं जगद्विनिर्दहेत् M. 1,5307. Trop. एनं मत्प्रभावविनिर्दग्धं पतंगमिव वह्निना M. 2,1491. विनिर्दहेयुस्ते तपसा (अपराद्ध) M. 3,14829.

— परि. Perurere. त्वक् चैव परिदह्यते Bhg. 1,30.

- - संपरि. Cl. 4. Ardere. गात्रं मे संपरिदह्यतीव M. 3,10067.

— प्र. Comburere. प्रदहन् खाण्डवं दावं M. 1,8362. न पावकस्त्वां प्रदहिष्यति M. 1,2120. नृपं तक्षकस्तेजसाद्य प्रधक्ष्यति M. 1,1762. सैन्यानि प्रधक्ष्यते सायकवह्निजालैः M.3,10274. प्र सु विश्वान् रक्षसो धक्ष्यग्ने Rv. 76,3. तस्याः कृपणचक्षुर्भ्यां प्रदह्येतापि मेदिनी M. 2,2689. Trop. न मां शोकः प्रधक्ष्यति R. 2.94,15. — Cl. 4. Ardere, flagrare. पावकार्चिषो वृक्षस्य विनिश्चेरुः कोटरेभ्यः प्रदह्यतः M. 2,2394.

- - संप्र. Comburere. नस्तत्र हुताशः संप्रधक्ष्यति M. 1,5796.2,2256.

— वि. Part. विदग्ध Versutus, callens. Mrch. 164,2. Mgh. 7,44.

— सं. Comburere. विश्वं समत्रिणं दह Rv. 36,14.20. Trop. Vexari dolore. सा लुप्तसंज्ञा न विवेद दुःखं प्रत्यागतासुः समदह्यतान्तः Rgh. 14,56. — Caus. Comburendum curare. घृतावसिक्तं राजानं समदाहयन् M. 1,4954.

दंह्.

(Rd. दहि 33,127.) Cl. 10. act. दंहयति etc. Lucere. Urere. Vp.

दिह्.

(Rd. 24,5.) Cl. 2. act. et med. देग्धि, दिग्धे; दिदेह, दिदिहे; देग्धा; धेक्ष्यति, °ते; अधिक्षत्, अधिक्षत, अदिग्ध P. 7.3,73. Ungere. अदिहंश्चन्दनैः शुभ्रैः Bh. 17,54.3,21. Polluere, oblinere. हस्तावसृग्दिग्धौ Mn. 3,132. अस्रदिग्धः Rgh. 16,15.11,32. — (Crescere, augere.) — Des. दिधिक्षति, °ते. Int. देदिह्यते, देदेग्धि. Caus. देहयति, अदीदिहत्.

- - प्रणि. प्रणिदेग्धि P. 8.4,17. Int. प्रनिदेदेग्धि etc. Mdh. (तिपो निर्देशात्).

— परि. Ungere. प्रति कुल्फौ (ः गुल्फौ) च देहत् Vv. 50,2.

— प्र. Polluere. रुधिरप्रदिग्ध Bhg. 2,5.

— सं. Dubium esse. संदिग्धो विजयो युधि Hit. 4,19. वाष्पसंदिग्धया गिरा M. 3,2500.2913. संदिग्धाक्षरया गिरा M. 1,6565. — Caus. Dubium reddere, confundere. तन्मे संदेहयद्दिशः M. 1,5183. Med. Dubitare. संदेहयानानां यदाशंकितं पापं तस्य जज्ञे विनिश्चयः R.2.65,15.

1. दुह्.

(Rd. 24,4.) Cl. 2. act. et med. दोग्धि, दुग्धे; दुदोह, दुदुहे; दोग्धा P. 8.2,32.40. धोक्ष्यति, °ते P. 8.2,37. अधुक्षत्, °त P. 3.1,45. et अदुग्ध P. 7.3,72-73. Pass. दुह्यते, अदोहि. Pass. refl. दुग्धे P. 3.1,89. अदुक्षत, अदुग्ध, अदोहि P. 3.1,63. — Ep. impf. निरदुहत् et pass. refl. दुह्यते. Vd. Impr. दुहां ः दुग्धां. cl. 1. दोहसे, perf. 3 plur. दुद्रे Vv. 101,1. aor. 3 plur. अदुह्र P. 7.1,41. part. दुहान et दुघान Rv. 100,3. — 1) Mulgere. गां दुह्यात् Mn.

8,231. दुदोह गां यज्ञाय Rgh. 1,26. कामधुक्षः Yv. 1,3. Trop. उत्सं दुहन्ति (nubem). Rv. 64,6. Lucri facere aliquid. न धर्मफलमाप्नोति यो धर्मं दोग्धुमिच्छति M. 1,1165. 2) Emulgere, lac exprimere. c. 2 acc. P. 1.4,51. पयो गां दुहन्ति Bh. 12,73. दुदुह्रे अह्न्यः पयः Yv. 3,16. दुग्धं पयः Vv. 74,3. यः पयो दोग्धि पाषाणं Bh. 8,82. etiam c. acc. et abl. दुहामश्विभ्यां पयः Vd. P.7.1,41. Trop. 3) Exprimere, elicere, extrahere. c. 2 acc. रत्नानि धरित्रीं Ks. 1,2. प्राणान् आत्मानं Bh. 6,9. c. acc. et abl. उषासो घृतं दुहाना विश्वतः Vv. 41,7. तमसो गा अधुक्षत् Rv 33,10. अग्निवायुरविभ्यस्त्रयं ब्रह्म दुदोह Mn. 1,23. — Pass. refl. 1) Lac reddere, effundere. c. acc. P. 3.1,87.n. दुदुहे पय एव च षड्रसं च etc. M. 1,6658. कामधुक् कामान् दुह्यते सदा M. 1,6657. सरस्वती घृतं पयो दुदुहे नाहुषाय Vv. 95,2. 2) Trop. Præbere, dare. नः सहस्रं धुक्ष्व Yv. 8,12.62. 3) Tabescere, cessare. अदोहीव विषादो ऽस्य (ः स्वयं क्षरित इव) Bh. 6,34. — Des. दुधुक्षति, °ते. Mulgere velle. दुधुक्षसि यदि क्षितिधेनुं Bhartr. 2,38. धेनुं दुदुक्षन् (ved.) Vv. 18,4. — Int. दोदुह्यते, दोदोग्धि. — Caus. दोहयति, अदूदुहत्. Emulgere, elicere, extrahere. वेदेभ्यः पादं पादमदूदुहत् Mn. 2,77.

— निस्. Emulgere, extrahere. अकारं etc. वेदत्रयान्निरदूदुहत् Mn. 2,76.

2. दुह्.

(Rd. दुहिर् 17,87.) Cl. 1. act. दोहति, दुदोह, दोहिता, अदुहत् et अदोहीत् etc. Vexare. (cfr. तुह्.)

दृह्.

(Rd. 17,81.) Cl. 1. act. दर्हति, ददर्ह, दर्हिता etc. Crescere. Part. दृंहित qui crevit, adultus. et दृढ (स्थूलबलयोः) Firmus. Robustus, potens. P. 7. 2,20. दृढव्रतः Bhg. 7,28. दृढमतिः Bhg. 18,64. दृढविक्रमः M. 1,7636. न्यविध्यद्दितिविशस्य दृह्ला Rv. 33,12. — Des. दिदर्हिषति. Int. दरीदृह्यते, दर्दर्ग्धि etc. Ved. part. दादृहाणं विभिदुर्वि पर्वतं Rv. 85,10. Caus. दर्हयति, अददर्हत् et अदीदृहत्.

दृंह्.

(Rd. दृहि 17,84.) Cl. 1. act. दृंहति, ददृंह, दृंहिता etc. 1) Firmare, firmum reddere. ध्रुवमसि पृथिवीं दृंह (ः दृढीकुरु) Yv. 1,17.5,23.6,4. पृथिवीमुपरेणादृंहीः Yv. 6,2. 2) Med. Firmum esse. दृंहस्व मा ह्वाः (ः दृढीभव) Yv. 1,2.5,27. दृंहन्तां दुर्या पृथिव्यां (domicilia.) Yv. 1,11. — Des. दिदृंहिषति. Int. दरीदृंह्यते, दर्दृंग्धि etc. Caus. दृंहयति.

द्राह्.

(Rd. द्राह 16,45.) Cl. 1. dep. द्राहते, दद्राहे etc. Expergisci. s. Dejicere.

द्रुह्.

(Rd. 26,88.) Cl. 4. act. द्रुह्यति; दुद्रोह; द्रोहिता, द्रोग्धा, द्रोढा P. 7.2,45.8.2,33. द्रोहिष्यति et ध्रोक्ष्यति; अद्रुहत्. Ger. द्रोहित्वा, द्रुहित्वा, द्रुग्ध्वा, part. द्रुग्ध et द्रुढ. Ep. etiam dep. — Odisse, nocere velle. c. dat. P. 1.4,37. (Præp. præfixis, c. acc. P. 1.4,38.) द्रुह्य M. 1,3289.3,13795. Bh. 4,39. तस्मै न द्रुह्येत् M. 5,3246. तस्मै स द्रुह्यतां पापः R. 2.75,20. महिषा रौद्रा न ते द्रुह्यन्तु R. 2.25,17. Etiam c. acc. तं न द्रुह्येत् कदाचन Mn 2,144. पाण्डवान् मा द्रुहः M. 2,2107. et c. loc. द्रोग्धव्यं न च मित्रेषु M. 3,11471. R. 2.59,34. ed. Srir. Cum odio moliri. स नृपतेः प्राणान्तिकं द्रुह्यते Hit. 2,121. — Des. दुद्रोहिषति, दुद्रुहिषति, दुध्रुक्षति. Int. दोद्रुह्यते, दोद्रोग्धि et दोद्रोढि. Caus. द्रोहयति, अदुद्रुहत्.

— अभि. Odisse, nocere velle. किंसखा यो ऽभिद्रुह्यति P.2.1,64. c. acc. मा परस्वमभिद्रोग्धाः M. 3, 10102. c. gen. मा नो मर्ता अभिद्रुहन् तनूनां Rv.5,10. Cum odio, injuste moliri, facere. यच्चाभिदुद्रोहानृतं Yv. 6,17. Rv. 23,22.

नह्.

(Rd. णह 26,57.) Cl. 4. act. et med. नह्यति, °ते; ननाह, नेहे; नद्धा, नत्स्यति, °ते; अनात्सीत् अनद्ध P. 8.2,34. Nectere. Induere sibi. (arma.) योत्स्यमाना अनह्यन्त M. 4,1016. Trop. नानाधातुशतैर्नद्धा अचलाः M. 3,2406. — Des. निनत्सति, °ते. Int. नानह्यते, नानद्धि. Caus. नाहयति, अनीनहत्.

— अप. Solvere. अपनह्ये वासं M. 3,13309.

— अपि. s. पि. Illigare, connectere. कुण्डले भिक्षितुं तस्य क्षत्रिययापिनद्धे M. 1,759. मन्दा-

Digitized by Google

रमाला हरिणा पिनद्धा Çak. 146,12. कवचं पिनह्य Bh. 3,47.

— अव Induere, tegere. चर्मावनद्ध (ः: आच्छादितं) Mn. 6,76.

- - पर्यवनद्ध, प्रावनद्ध P. 8.4,38.

- - निराणद्ध, प्रणाणद्ध P. 8.4,2.

— उद्. Colligare, substringere. मुक्तागुणोन्नद्धो मौलिः Rgh. 17,23. Emergere. प्रसन्ना पृथिवी पुनरुन्नह्य (?) सलिलात् M. 3,10116.

— सं. 1) Induere sibi. (arma.) संनह्यध्वं दंशनानि M. 3,15684. समनह्यन्त कवचानि महारथाः M. 3,14958. etiam c. instr. Armare se. समनह्यन् वर्मिभिः Bh. 17,1. कुसुमप्रान्तेन संनह्यति Bhartr. 2,6. et abs. समनह्यज्जरासन्धः क्षात्रं धर्ममनुस्मरन् M. 2,894. समनात्सीत् सैन्यं Bh. 15,111.112. संनेद्धः Bh. 14,7. संनह्य M. 2,1411. संनह्यमान M. 4,51. संनद्ध R. 2.84,6. 2) Illigare. कुसुममिव यौवनमंगेषु संनद्धं Çak. 11,15.

- - अभिसं. Part. °नद्ध Armatus. M. 3,14883.

प्लिह्.

(Rd, 16,41.) Cl. 1. dep. प्लेहते, पिप्लिहे, प्लेहिता etc. Ire, se movere.

बंह् s. वंह्.

(Rd. बहि s. वहि 16,32.) Cl. 1. dep. बंहते, बबंहे, बंहिता etc. s. वंहते etc. Crescere, augeri. Cfr. वंह्. — बंहयति est denom. adj. बहुल. Multiplicare, augere. c. सं. Id. संबंहयन्ती रघुवंश्यलक्ष्मीं Bh. 2,48.

बर्ह् s. वर्ह्.

(Rd. 16,39.) Cl. 1. dep. बर्हते, बबर्हे, बर्हिता etc. s. वर्हते etc. 1) Loqui, dicere. 2) Occidere, ferire. 3) Dare. s. Tegere. 4) Cfr. वर्ह्. — (Rd. 33,96.) Cl. 10. act. बर्हयति s. वर्हयति. Loqui. Lucere.

— नि. Prosternere. दस्यून् हत्वा पृथिव्यां शर्वा निबर्हीत् Rv. 100,18. — Cl. 10. Ferire, destruere. वृत्राणि नि सहस्राणि बर्हयः Rv. 53,6. निबर्हयति (ः: वधकर्मा) Nigh. 2,19.

बल्ह् s. वल्ह्.

(Rd. 16,40.) Cl. 1. dep. बल्हते s. वल्हते etc. 1) Loqui, dicere. 2) Occidere, ferire. 3) Dare. s. Tegere. 4) Cfr. वल्ह्. — (Rd. 33,97.) Cl. 10. act. बल्हयति s. वल्हयति. Loqui. Lucere.

बाह् vide वाह्.

बृह् vide वृह्.

बृंह् vide वृंह्.

बेह् vide वेह्.

मह्.

(Rd. 17,81.) Cl. 1. act. महति, ममाह, महिता etc. Colere, honorare. महित्वा M. 3,13326. महित Rgh. 11,48. Bh. 10,2. — Des. मिमहिषति. Int. मामह्यते etc. Honorare. (?) मामहान उक्थपात्रं et ममहान Vd. P.6.1,7.n. Protegere. आयुर्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः Rv. 94,16. 95,11. मित्रस्तन्नो वरुणो मामहन्त शर्म (=ददतु schol.) Vv.52,2. Mactare, cædere. मेषान् वृके मामहानं Rv. 117,17. — Caus. माहयति. — (Rd. 35,15.) Cl. 10. act. महयति etc. Colere, honorare. [illegible] (= अर्चति) Nigh. 3,14. इन्द्रं महय[illegible] 52,2. सरस्वतीं महया सुवृक्तिभिः Vv. 96,1.23,1.

— आ. Accipere. (Protegere.?) बृहस्पतिर्नो मह आ (ः: आमहे=आदत्ते sch.) Vv. 97,2.

— सं. Augere, parare. इमं स्तोमं रथमिव संमहेम मनीषया Rv. 94,1. सातिं नो जैत्रीं संमहेत विश्वहा Rv. 111,3. अग्निं समध्वराय सदमिन्महेम Vv. 2,3.

मंह्.

(Rd. महि 16,33.) Cl. 1. act. मंहते, ममंहे, मंहिता etc. 1) Crescere, augeri. स्तोतृभ्यो मंहते मघं Rv. 11,3. 2) Dare. मंहते (ः:दानकर्मा) Nigh. 3,20. — (Rd. 33,124.) Cl. 10. act. मंहयति (et मंहति) etc. Loqui. Lucere.

माह्.

(Rd. माह् s. माह 21,29.) Cl. 1. act. et med. माहति, °ते, ममाह, ममाहे; माहिता et माढा etc. Metiri, mensurare.

मिह्.

(Rd. 23,23.) Cl. 1. act. मेहति, मिमेह, मेढा, मेक्ष्यति, अमिक्षत्. Effundere. præsertim: Mingere. मेक्ष्यन् Kat. S. Yv. 4,13. प्रति सूर्यं मेहतः Mn. 4,52.

Digitized by Google

सूर्यं प्रति मेहतु R. 2.75,21. मिमेह रक्तं हस्त्यश्वं Bh. 14,100. Perf. part. मीढ्वस् P. 6.1,12. M. 3,1628. Vv. 15,1. Huc referendus esse videtur impr. मिमिड्ढु (यच्ञाकर्मा) Nigh.3,19. et fortasse. मिमीहि cfr. 1. मा. — Des. मिमिक्षति. Conspergere velle. तया यज्ञं मिमिक्षतं Rv. 22,3.13. Yv. 7,11. यज्ञं मधुना मिमिक्षतं Rv. 34,3.47,4. — Int. मेमिह्यते, मेमेढि. Caus. मेहयति, अमीमिहत्.

— सं. Des. Conspergere velle. श्रियसे कं भानुभिः संमिमिक्षिरे Rv. 87,6. Trop. Donare velle. सं नो राया बृहता मिमिक्ष्व Rv. 48,16.

मुह्.

(Rd. 26,89.) Cl. 4. act. मुह्यति, मुमोह, मोहिता, मोग्धा, मोढा P. 7.2,15.8.2,33. मोहिष्यति et मोक्ष्यति, अमुहत् P. 3.1,55. Ger. मोहित्वा, मुहित्वा, मुग्ध्वा, मूढ्वा part. मुग्ध et मूढ. Ep. etiam dep. — 1) Conturbari animo. धीरस्तत्र न मुह्यति Bhg. 2,13. तेन मुह्यन्ति जन्तवः Bhg. 5,15. मा मुह्यस्व M. 4,425. मा मुह्यो मा रुषः Bh. 15,16. स शुश्रुवांस्तद्वचनं मुमोह Bh. 1,20.6,21. मूढ M. 3, 15698. Bh. 6,119. Hit. 2,145. 2) Deficere anima. विव्याध हृदयं पात्री मुमोह च पपात च M.3,709. शोकेन महताविष्टश्चचाल च मुमोह च R. 1.21,21. — Des. मुमोहिषति, मुमुहिषति, मुमुक्षति. — Int. मोमुह्यते, मोमोग्धि et मोमोढि. Valde conturbari. मोमुह्यमान M. 3,402.4,801. — Caus. मोहयति, अमूमुहत्. Conturbare, stupefacere. पुमांसं कं न मोहयेः M. 4,266. रथिनं मोहयन्निव M. 3,2794. शरजालेन मोहयन् चमूं M. 1,5457. सर्वभूतानि M. 3,12990. दुःखेन मोहिता M. 3,2774. राज्यलोभेन R. 2.72,14. श्रममोहित M. 3,2961. मद° Mn. 11,96. काम° R. 1.2,18.

— अनु. Conturbari animo propter aliquid. मुह्यन्तं चानु मुह्यामि M. 1,143.

- - व्या. Caus. Conturbare. धारा व्यामोहयन्त मां M. 3,12138.

— परि. Caus. Dep. P. 1.3,89. Id. परिमोहयमाणा राक्षस्यः Bh. 8,63. वितर्कयन्तः परिमोहिताः स्मः M. 1,3571.

- - विप्र. Caus. Id. विप्रमोहित M. 1,5978.

— वि Conturbari. नैनां स्थितिं प्राप्य विमुह्यन्ति Bhg. 2,72. शराणां वेगेन विमुह्यमानः M. 1,7095. ताभिः स्पृष्टो व्यमुह्यत R. 1.9,39. अहंकारविमूढात्मा Bhg. 3,27. M. 3,11389. — Caus. Conturbare. एतैर्विमोहयति देहिनं Bhg. 3,40. R.1.28,14. क्रुद्धो राघवौ व्यमूमुहत् Bh. 15,98. मदविमोहित Bh. 8,48.

— सं. Conturbari. सौकुमार्यात् संमुमोह M. 3,10987. दिशः संमुमुहुः परेषां M. 3,15694. संमूढ Bhg. 2,7.3,29. — Caus. Conturbare. संमोहयसि नो भृशं M. 2,1949. तया संमोह्यते जगत् Dev. 1,41.

रह्.

(Rd. 17,82.) Cl. 1. act. रहति, रराह, रहिता etc. (Rd. 35,6.32,83.) Cl. 10. act. रहयति, अररहत् et अरीरहत् (?) Deserere, relinquere. Part. रहित Privatus, sine. c. instr. रामेण रहिता नगरी R. 2.47,17. पतिना रहिता R. 1.70,35. M. 3, 2673.2752. Bh. 2,14.10,58.

— वि. Relinquere. विरहयन् मलयाद्रिं Rgh. 9,26. Part. विरहित Privatus, sine. c. instr. M. 3,2355. Hit. 3,27. Bhg. 17,13.

रंह्.

(Rd. रहि 17,83.) Cl. 1. act. रंहति, ररंह, रंहिता etc. Ire, festinare, currere. रंहति (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. न रंहांश्चकुञ्जरं Bh. 14.98. — Caus. Concitare, excitare. वाजे अद्रिं मरुतो रंहयन्तः Rv. 85,5. — (Rd. रंह 17,83.) Cl. 10. act. रंहयति et रंहापयति. Ire. Vp. — (Rd. रहि s. वहि 33,123.) Cl. 10. act. रंहयति s. वंहयति. Loqui. Lucere.

रिह्.

Vide रिफ्. — Vd. 1) Colere, laudare. रिहति (= अर्चति) Nigh. 3,14. शिशुं न मतिभी रिहन्ति (i: स्तुवन्ति) Yv. 7,16. Cfr. अर्ह्. 2) Rogare. रिरिड्ढि, रिरीहि (याच्ञाकर्माणौ) Nigh. 3,19. 3) Dare. नः सूर्ये दृशये रिरीहि RV. 7.4,1. (Rv.liv.) cfr. रा. 4) Lingere. cfr. लिह्.

रुह्.

(Rd. 20,29.) Cl. 1. act. रोहति, रुरोह, रोढा, रोक्ष्यति, अरुक्षत्; part. रूढ. Ep. dep. रोहते etc. Inf. अधिरोहितुं. Cl. 6. आरुहेयाः (aor. pot.?) Ved. aor. अरुहत् P. 3.1,59. pot. आरुहेयं P 3 1,86. Inf.

Digitized by Google

रोहिष्ये P. 3.4,10. — 1) Prodire, nasci, crescere. (e semine.) यादृशमुप्यते बीजं तादृग्रोहति Mn. 9,36. बीजानि रोहन्ति M. 3,12855. रूढ R. 2.9,27. 2) Vd. Nancisci. ऋभवो वाजमरुहन् दिवो रजः Rv.110, 6. — Des. रुरुक्षति. Int. रोरुह्यते, रोरोढि. Caus. रोहयति et रोपयति P. 7.3,43. अरूरुहत् et अरूरुपत्. Serere, plantare. प्रयन्ति सर्वबीजानि रोप्यमाणानि M.3,13116. अवृक्षेषु देशेषु वृक्षानरोपयन् R.2.80,7.

- - व्यति. Nancisci. तदा देही देहमन्यं व्यतिरोहति कालतः M. 3,13929. — Caus. Obruere, superare. दोषान्, यैर्भवान् व्यतिरोपितः M. 3,601.

— अधि. Ascendere. गिरिमधिरोढुं M. 3, 9982. विमानमधिरोहति M.3,4095. R.2.83,2. Bh.5,108. अधिरोहध्वं रथान् M. 3,14943. वेदीमधिरोह M. 3, 10121. वेदीमधिरोहसे M. 3,10119. दिव्यमासनमध्यरोहत R. 1.70,9. अधिरोहन्ति यं पिशाचाः पुरुषं प्रति M. 3,14506. Surgere, sursum volare. द्विजा अधिरोहन्ति R. 2.95,11. — Caus. Erigere. कार्मुकं बलिनाधिरोपितं Rgh. 11,80.(81.)

- - व्यप. Caus. Privare. c. abl. तान् °रोप्य राज्यात् M.3,10246. जीविताद्व्यपरोपितः M.3,1579.

— अभि. Ascendere. हिमवतः शृंगमभिरुह्य R. 1.44,5.

— अव. Descendere. c. abl. प्रासादादवरोहत R. 2.7,11. अवरुह्य तरोः Bh. 8,104. Mn. 2,202. Çak. 148,8. — Caus. 1) Descendere jubet. तामवारोहयद्रथात् Rgh. 1,55.(54.) M.3,15609. 2) Deferre, deorsum ferre. अवरोपय वृक्षाग्राद्धनूंष्येतानि M. 4, 1318. 3) Deminuere. धर्मः पादशस्त्ववरोपितः Mn.1,82.

- - उपाव. Descendere ad aliq. सोमराजन् विश्वास्त्वं प्रजा उपावरोह, विश्वास्त्वा प्रजा उपावरोहन्तु Yv. 6,26.

- - प्रत्यव. Caus. Privare. सो ऽयं श्रिया प्रत्यवरोपितः M. 4,536.

— आ. Ascendere, conscendere. c. acc. अश्वं, वृक्षं, हस्तिनं, गां Mn. 4,120. R. 1.19, 23. रथान् M. 1,5734. 3,1728.1731. प्राकारं Bh.8,56. वेदीं M. 3,10118. अस्माल्लोकाद्देवलोकमारोह M. 3,1727. सानोः सानुमारुहत् Rv. 10,2. स्वर्गं लोकमारुह्येयं Vd P. 3.1,86. आ सूर्यो आरुहच्छुक्रमर्णः Vv. 60,4. स्वरारूढः Bh. 7,81. आरोढव्यस्त्वया स्वर्गः M. 3,1708. लंकामारोक्ष्यन्ति प्लवंगमाः Bh. 16,19.15,61. Etiam c. loc. दिवि घोष आरुहत् Vv. 83,3. वृक्षेष्वारुह्य M. 3,2545. आरुरुहू रथादिषु Bh. 14,8. तत्रारोहेत M. 3,8002. तत्रारुहेयाः M. 3,12776. Trop. संशयं पुनरारुह्य Hit. 1,6. Çak. 138,12. योगारूढः Bhg. 6,4. Suscipere, facere. आरुरोह प्रतिज्ञां सर्पसत्राय M. 1, 2015. Nancisci. इन्द्र श्लोकमारोहसे दिवि Rv. 51,12. — Caus. 1) Conscendere facit. c. 2. acc. तमंकमारोपयामास M. 3,1776. प्रासादतलमारोप्य तां M. 3,2583.2290.2793. शूद्रां शयनमारोप्य Mn. 3,17. Ponere, deponere, collocare. आ सूर्यं रोहयद्दिवि Rv. 7,3 बीजानि यस्यामारोहयेर्नावि सुसंगुप्तानि M. 3,12777. यस्मिन् चक्षुरारोपयति Hit. 2,127. 2) Erigere arcum. धनुरारोपयत् R. 1.67,10.33,10. M. 1,7048. Bh. 14,8. 3) Conscendere. (?) रथमारोहयत्वायुष्मान् Çak. 145,3.

- - अध्या. Ascendere अध्यारोहद्रथवरं M. 1,6395. वसुन्धरा विष्णुपदं द्वितीयमध्यारुरोहेव रजश्छलेन Rgh. 16,28. दिवं पृथिव्या अध्यारुहाम Yv. 8,52. — Caus. Conscendere jubet. c. 2. acc. तामध्यारोपयत प्लवं R. 2.55,16.

- - अन्वा. Apud aliquem ascendere. (रथं) अन्वारुरोह चाप्येनं M. 2,36.

- - समन्वा. Id. एनं चिताग्निस्थं माद्री समन्वारुरोह M. 1,3818.

- - उप. Ascendere. उपरुह्य M.2,37.939. Trop. लेखाभावादुपारूढः सामग्र्यं चन्द्रमाः Rgh. 17,30.

- - प्रा. Id. प्रारुरोह त्रिविष्टपं M. 3,10594.

- - समा. Id. c. acc. रथं समारोहत् M. 3, 2791.12027. R. 1.1,85. समारोढुं रथं M. 3,1729. गिरिपृष्ठं समारुह्य Mn.7,147. et c. loc. प्रियस्यांके समारोहत R. 2.96,16. Trop. नभसा तुलां समारुरोह Rgh. 8,15. — Caus. Ponere. c. loc. तं शूले समारोपयितुं Mrch. 325,3. आत्मन्यग्नीन् समारोप्य Mn. 6,38.

— प्र. Prodire, crescere. न पर्वताग्रे नलिनी प्ररोहति Mrch. 123,18. तुषेणापि परित्यक्ता न प्ररोहन्ति तण्डुलाः Hit. 1,31. स्त्रियः प्ररूढगर्भाः (prægnantes.) R. 1.15,26. Trop. मन्त्रबीजं भिन्नं न प्ररोहति Hit. 2,138.

— प्रति. Caus. Restituere. शत्रूनुद्धृत्य प्रतिरोपयन् Rgh. 17,42.

— वि. Se diffundere, extendere. अश्वत्थमः

Digitized by Google

सुविरूढमूलः Bhg. 15,3. विरूढशष्पं Rgh. 2.26. वनस्पते शतवल्शो (ः बह्वंकुरो) विरोह, सहस्रवल्शा वि वयं रुहेम Yv. 5,43.

— सं. Prodire, crescere. प्रेमद्रुमाः संरुरुहुः Bh. 11,5. — Caus. Confidentem reddere, suadere, monere. संरोपिते ऽ प्यात्मनि धर्मपत्नी त्यक्ता मया Çak. 138,1.

लिह् (रिह्).

(Rd. 24,6.) Cl. 2. act. et med. लेढि, लीढे P. 8.2,40. लिलेह, लिलिहे; लेढा P. 8.2,40. लेक्ष्यति, °ते P. 8.2,41. अलिक्षत्, °त P. 3.1,45. et अलीढ P. 7.3,73. Part. लीढ P. 8.3,13. — Lingere, lambere. अस्थि निर्दशनः श्वेव जिह्वया लेढि केवलं Hit. 1,106. Bh. 18,7. श्वा लिह्याद्धविः Mn. 7,21. लिहानः सृक्कणी मुहुः M. 3,12388. दीर्घजिह्वी वै देवानां हव्यमलेट् P. 4.1,59. Etiam cl. 1. सृक्किण्योर्लिहति च जिह्वया कदाचित् *) — Vd. rad. रिह्, inde: तयोरिद्घृतवत् पयो विप्रा रिहन्ति Rv. 22,14. व्यन्तु वयो ऽक्तं रिहाणाः Yv. 2,16. Vv. 2,5. — Des. लिलिक्षति, °ते. — Int. लेलिह्यते, लेलेढि. Sæpe lambere. लेलिहज्जिह्वा M. 3,10394. लेलिहानो महानागैः M. 3,12240. अग्निर्लेलिहानो महोल्कान् M. 1,8368. 8408. लेलिह्यसे ग्रसमानः समन्ताल्लोकान् वदनैर्ज्वलद्भिः Bhg. 11,30. — Caus. लेहयति, अलीलिहत्.

— अव. Delingere, lingere. हवींषि नावलिह्ले M. 1,667. सोमो ऽ वलिह्यते शुना M. 3,15687. अन्नं पतत्रिणावलीढं Mn. 4,208. M. 3,16513. Çak. 4,9. — Int. Sæpe lambere. ज्वलन इवावलेलिहत् M. 1,1181.

— आ. Lingere, lambere. सेनान्यमिवालीढमसुरास्त्रैः Rgh. 2,37. 10,45.(46.)

— परि. Undique delingere, lingere. परिलीढ R. 2.61,16.

— सं. Lingere. आशीविषं सृक्कणी संलिहानं M. 3,10653. संलीढ Bh. 13,42.

- - परिसं. Id. भीमः सृक्कणी परिसंलिहन् M. 3,11500. 4,692.

---

*) गणकार्यस्यानित्यत्वात् ut teste Mdh. putat Atreya, illam quartam partem distichi, metro प्रहर्षिणी conscripti, citans.

लुह्.

(Rd. लुहो 26,128.) Cl. 1. act. लोहति etc. Desiderare, appetere. Vp. cfr. लुभ्.

वह्.

(Rd. 23,35.) Cl. 1. act. et med. वहति, °ते; उवाह (2. sing. उवहिथ et उवोढ), ऊहे P. 6.1,17. वोढा P. 6.3,112. वक्ष्यति, °ते; prec. उह्यात्, वक्षीष्ट; aor. अवाक्षीत्, (अवोढं, अवाक्षुः), अवोढ (अवक्षातां, अवक्षत). Inf. वोढुं. Pass. उह्यते, ऊढ P. 6.1,15. part. fut. वाह्य P. 3.1,102. — Ep. fut. वहिष्यति, pass. part. उह्यत्, præt. वोढ. Vd. aor. आवक्षन्, वक्षि, वक्षति Rv. 14,9. impr. वक्ष्व, inf. वोळ्हवे Rv. 45,6. pass. part. वहमान. — 1) Vehere, ferre. मातरमवहत् पृष्ठेन M. 1,5888. करभाणां सहस्राणि तस्य कोषमूहुः M. 2,1201. 3,11021. पृष्ठेन वो वहिष्यामि M. 1,6053. विहगाः सर्वान् वो वक्ष्यन्ति M. 3,11020. वहन्तो रामं तुरंगमाः R. 2.45,11. हव्या वक्षि Vv. 1,18. देवीरापः शुद्धा वोढ्वं Yv. 6.13. न हि वोढुं रयः शक्तः शरान् मम M. 1, 8169. वोढव्यो भवता चैष भारः R. 1.12,4. Bh. 3,51. वसुधा तयोढे येन Bh. 2,39. ऊहिरे मूर्ध्नि सिद्धार्थाः Bh. 14,91. Trop. माधमं वोढुमर्हसि R. 1.23,7. भूरमानं वक्ष्यति Bh. 16,5. 15,20. कान्तिं स्वां वहमानाः Bh. 8,49. Pass. Vehi (equo etc.) वहमानो अश्वैः Vv. 45,1. उह्यन्ते वाजिभिः M. 1,5337. उह्यन्ते सुपर्णेन Rgh. 10,61.(62.) 11,10. सभा गुह्यकैरुह्यमाना खे M. 2,385. जलेनोढं Mn. 8,189. उह्याते जनां अनु रवः Rv. 120,11. 2) Ducere, vehere curru. सूतमुवाच शीघ्रं मां वहस्वेति M. 3,13179. वह मां कौरवान् प्रति M. 4,1250. उवाह मां हिरण्यपुरमन्तिकात् M. 3,12214. 3) Advehere, afferre. रयेन येन शश्वदूहथुर्दाशुषे वसु Rv. 47,9. रयेन वाममस्मभ्यं वक्षि Vv. 78,1. तस्मिन्निष्कं वक्ष्व Yv. 8,26. तेषां योगक्षेमं वहामि Bhg. 9,22. 4) Ducere uxorem. नाहुष वहस्व मां M. 1,3377. त्रिरग्निं परिक्रम्य ऊहुर्भार्याः R. 1.73,36. इदं भार्याशतं पुत्रार्थिना मया वोढं M. 3,10482. Trop. कुललक्ष्मीं वहिष्यति M. 1,4796. 5) Abs. Vehere, vehi, procedere. कथमल्पप्राणा वक्ष्यन्तीमे हया मम M. 3,2786. हया आलिखन्त इवाकाशमूहुः M. 4,1233. वहते (गतिकर्मा) Nigh. 2,14. Fluere, spirare. छन्देन घोदकं

Digitized by Google

तस्य वहत्यावर्जितं M. 3,2936. वहति मलयसमीरे Gov. 5,2. (शिरो ऽस्य ववाह रक्तं Dev. 8,45. ववाम ?) — Des. विवक्षति, °ते. Int. वावह्यते, वावोढि. — Caus. वाहयति, अवीवहत्. Afferendum curare. उष्ट्रवमीशतवाहितार्थः Rgh. 5,32. Iubere, ut quis se vehat. (om. pron. refl.) पशुवत् तान् पृष्ठे वाहयामास M. 1,3153. Se vehi jubet; proficisci. दक्षिणेन मार्गेण वाहयस्व ततो द्रक्ष्यसि राघवं R. 2. 92,13. Facere ut vehat, ducere (ut aurigam, portatorem.) क्षिप्रं वाहय (रथं) M. 4,1832. वाहये तरिं M. 1,4014. Facere ut ducat uxorem, concumbat cum femina. c. 2. acc. सुषां ऋषिमवाहयत् M. 1, 4287. Adire, visere. स वाह्यते राजपथः शिवाभिः Rgh. 16,12. Cfr. वाह् Caus.

— अति. Caus. Ducere, transigere (tempus). ऋतूनत्यवाहयत् Rgh. 19,47. त्रियामां Rgh. 9,71.(70.) Tolerare. अतिवाहितानि मया कथंचिद्घनगर्जितानि Rgh. 13,28.

— अधि. Part. अध्यूढा = अधिविन्ना M.2,2332.

— अप. Auferre. वायुरपोवाह तद्रजः M. 1, 1479. अपोवाह वासो ऽस्या मारुतः M.1,2939.2,2389. स कीचकमपोवाह वातवेगेन M. 4,462. — Caus. Auferendum, avehendum curare. तेन दूरमपवाह्य नृपात्मजौ R. 1.1,51. Bh. 8,86. अपवाह्य त्वया संग्रामात् पतिस्ते रक्षितस्त्वया R. 2.9,13.

— आ. Advehere, adducere. अरुषीः, ताभिर्देवां इहावह Rv. 14,12.12,3. स देवां एह वक्षति Rv. 1,2. आ च वहासि तां इह देवां उप प्रशस्तये Rv. 74,6. न आवक्षन्त्सुविताय वर्णं Rv.104,2. Trop. गुरवे प्रीतिं Mn. 2,246.3,82. ज्ञातीनां सुखं M.1,3355. कुलयोः शोकं Mn. 9,5. — Caus. Adducendum curare. यं देवमेतेन मन्त्रेणावाहयिष्यसि M. 1,2770.4287. 4754.4757. — Vd. Facere ut invehat. सा वहयोक्षभिरवातोषः Lass. Anth. 98,1.

- - उदा. Extollere laudibus. यं महावलाः भरमुदावहन्ति M. 3,15704. Ducere uxorem. भार्यामुदावहत् M. 1,3830-31.

— उद्. 1) Evehere, educere. युवं भुज्युमवविद्धं समुद्र उदूहयुरर्णसो अस्रिधानैः (अश्वैः) Vv.69,7. 2) Extollere, vehere, portare. उद्वहन् परिघं गदं Bh.9,7. स राज्यधुरं गुर्वीमुद्वक्ष्यति कुलस्य नः M. 1,4272. धुरमुद्वहत् M. 3,334. कृच्छ्राद्द्वहते भारं, भारमुद्वोढुं M. 3,335.336. Hit. p. 127,1. वालांस्युदूहुः Bh. 3,42. 3) Secum abducere. तमुद्वहन्तं पथि भोजकन्यां रुरोध राजन्यगणः Rgh. 7,35.70.(32.67.) 4) Ducere uxorem. नोद्वहेत् कपिलां कन्यां Mn. 3,8.10.7,77. (= उपयच्छेत Mn. 3,11.) उद्वहेत द्विजो भार्यां सवर्णां Mn. 3,4. तामुपावोढ Bh. 2,48. 5) (Evomere. स भिन्नहृदयो वक्त्राच्छोणितमुद्वहन् M.3,16129. उद्वमन्?) — Caus. E matrimonio expellere sinit. भीष्मः पितुः प्रियचिकीर्षया सत्यवतीं मातरमुदवाहयत् M. 1,3801. (cfr. 2. विद् c. अधि.)

- - समुद्. Evehere. नरेन्द्रं समुदूहुरारात् Bh. 3,33. Extollere. न शशाकं समुद्वोढुं शिशुं M. 2,718. Ducere uxorem. पिता मातरं ते समुद्वहन् R.2.107,3.

— उप. Advehere. राजरथो य इहास्मानुपावहत् M. 2,2064. इमा धाना हरी इहोपवक्षतः Rv. 16,2. Reducere. उपवाह्यस्तु वो भर्ता नापवाह्यः पुराद्वनं R. 2.45,16. Constituere, assentiri. उपोह्यमाने धृते M. 2,2051.

- - समुप. Part. 1) Coercitus, refrenatus. समुपोढेषु कामेषु Mn.6,41. 2) Æstuans, ardens. समुपोढे संग्रामे R. 2.75,29.

— नि. Advehere, adducere. विमदाय जायां न्यूहतु रथेन Rv. 116,1.112,19. नि पेदव ऊहथुराशुमश्वं Vv. 71,5. Gestare, sustentare. जगन्निवहन् Gov. 1,16.

- - परिणिवह् et प्रणिवह् P. 8.4,17.

— निस्. Caus. Exsequi, peragere. स्वप्रतिज्ञातमधुना निर्वाहय Hit. p. 106,4.

— परि. Circumferre. तस्मिन्निच्छ च वक्षव परि च वक्षव Yv. 8,26. (Act. tantum quidam volunt. P. 1.3,82.n.)

— प्र. Act. tantum. P. 1.3,81. Vehere, trahere. कथं रथं प्रवक्ष्यन्ति हयाः R. 2.52,43. राज्यधुरां प्रवोढुं Bh. 3,54. Auferre. इदमापः प्रवहत यद्दुरितं मयि Rv. 23,22. Yv. 6,17. Spirare. प्रवहन्तं सदामोदं मुप्तं Bh. 8,52.

- - अनुप्र. Huc illuc vehere. स मां रथेनानुप्रावहद्दर्शयापश्यमनेकानि M. 3,13305.

Digitized by Google

— वि. Ducere uxorem. अदत्तां पित्रा त्वां न विवहामि M. 1,3384. उद्वहेत = विवहेत् Mn.3,4. Part. व्यूढ vide उह् c. वि.

- - निर्वि. Evehere, exportare. येन यूयं निर्व्यूढा वारणावतात् M. 1,6257.

— सं. Advehere, apportare. मञ्जूषां समूह्य्ते R. 1.67,4. छन्दांसि वै त्वादृशं संवहन्ति M. 3.13168.

वंह्.

Cl. 1. vide बंह्. — Cl. 10. et 1. vide रंह्.

वर्ह् s. बर्ह्.

(Rd. 16,37.) Cl. 1. dep. वर्हते, ववर्हे, वर्हिता etc. s. बर्हते etc. 1) Bonum, præstantem esse. 2) Cfr. बर्ह्. — (Rd.32,112.) Cl. 10. act. वर्हयति s. बर्हयति etc. 1) Ferire, lædere. 2) Cfr. बर्ह्.

— नि. Cl. 10. Destruere, delere. Trop. विलोकेन निवर्हितांहसा Mgh. 1,29.

वल्ह् s. बल्ह्.

(Rd. 16,38.) Cl. 1. dep. वल्हते s. बल्हते etc. 1) Bonum, præstantem esse. 2) Cfr. बल्ह्. — Cl. 10. vide वल्ह्.

वाह् s. बाह्.

(Rd. वाह s. बाह 16,41.) Cl. 1. dep. वाहते, ववाहे, वाहिता etc. s. बाहते etc. Operam dare, adniti. — Caus. वाहयति. Laborare facit, occupare, uti. अश्वान् वाहयांचक्रुः (ः व्यापारितवन्तः) Bh. 14,23. वध्यते सूना वाहयन् Mn.3,68. शूनासहस्राणि यो वाहयति शौनिकः Mn. 4,86.

— सं. Act Fricare. तस्य पादौ कराभ्यां शनकैः संववाहतुः M. 3,11005.1,6639. — Caus. Id. चरणौ संवाहयामि यथा सुखं ते Çak. 57,9. पुरुषं संवाहयन्त्युपासीना नार्यः R. 2.91,52.

1. वृह् s. बृह्.

(Rd. वृह् s. बृह् 28,57.) Cl. 6. act. वृहति, ववर्ह, वर्हिता et वर्ढा, वर्हिष्यति et वर्क्ष्यति, अवर्हीत् et अवृक्षत्. Ger. वर्हित्वा et वृढ्वा, Part. वृढ P. 6.3,111. s. बृहति etc. Extollere, erigere. — Des. विवर्हिषति et विवृक्षति. Int. वरीवृह्यते, °वर्ढि etc. Caus. वर्हयति, अववर्हत् et अवीवृहत्.

— उद्. Extollere. शाम्ये उद्वृहति Kat.S. Yv. 4,36. शक्तिमुद्वृहद्दुरं Bh. 17,90. अश्वानुद्ववृहुः Bh. 14,8. 2) Extrahere, vellere. केशौ हरिरुद्ववर्ह M. 1,7307. Trop. उद्ववर्हात्मनो मनः Mn. 1,14.

— प्र. Protrahere. तं स्वाच्छरीरात् प्रवृहेत् Kat.U. 6,16. Separare, secernere. प्रवृह्य ः पृथक्कृत्य Kat.U. 2,13.

— सं. Concutere. यथा महासुहयः पड्वीशशंकून् संवृहेदेवं हैवेमान् प्राणान् संववर्ह Brihadaranyaka. 13. (Yaçna. 1. clxxj.) — Caus. Erigere, excitare. हर्यश्वाय बर्हया समपीन् (ः उत्साहय) Vv. 31,12.

2. वृह्.

(Rd. 17,85.) Cl. 1. act. वर्हति, ववर्ह, वर्हिता etc. 1) Crescere, augeri. — 2) (Rd. वृहिर् 17.85. aor. अवर्हीत् et अवृहत्) Strepere, barrire.

वृंह्, बृंह्.

(Rd. वृहि 17,85.) Cl. 1. act. वृंहति, ववृंह, वृंहिता etc. 1) Crescere, augeri. 2) (हस्तिकर्तृको ध्वनः Dgd.) Barrire. ववृंहिरे गजपतयः Mgh. 17,31. — Caus. Augere. वृंहयिष्यामि स्वरवेण त्वं तव M. 3,11334. मदनुध्यानवृंहिता M. 2,2589. आशीर्भिर्वृंहिता M. 1,5711.5,499. Bh.3,49. — (Rd. बृहि s. वृहि 33.95.) Cl. 10. et 1. act. बृंहयति et बृंहति s. वृंहयति et वृंहति. Loqui. Lucere.

— उप. Caus. Augere. घण्टास्वनेन तं नादमुपवृंहयत् Dev. 8,8. Trop. त्वद्गुणैरुपवृंहिता M. 1. 6159. नानाशास्त्रोपवृंहिता M. 1,19.

- - समुप. Caus. Augere. इतिहासपुराणाभ्यां वेदं समुपवृंहयेत् M. 1,260.

वेह् s. बेह्.

(Rd. वेह s. बेह 16,42.) Cl. 1. dep. वेहते, विवेहे etc. s. बेहते etc. Operam dare, adniti.

1. सह्.

(Rd. षह 20,22.) Cl. 1. dep. सहते, सेहे P. 6. 4,120. सहिता et सोढा P. 7.2,48.6.3,112.8.2,31. सहिष्यते, असहिष्ट Inf. सहितुं et सोढुं, part. सोढ, part. fut. pass. सह्य P. 3.1,99. Bh. 1,26. Etiam act. सहति,ससाह etc. (Rd. 34,4.) — Vd. pot. सह्युः, fut. साढा, aor. साक्षाम, ger. साढ्वा, inf. साढ्यै P. 6.3.113. सहध्यै Vv. 31,12. part. perf. साह्वस् P.6.1,12. अषाल्ह Rv. 55,8. — 1) Tolerare, æquo animo ferre. विरूपतां मे सहतां M. 1,4265-66. मानयन्तस्ते

Digitized by Google

वाक्यं सर्वमस्य सहामहे R. 1.14,15. न मानिनोऽसौ सहते ऽन्यसंगतं Bh. 2,6. यवनीमुखपद्मानां मधुमदं न सेहे Rgh. 4,61. प्रीतिरोधमसहिष्ट सा पुरी स्त्रीव कान्तपरिभोगमायतं Rgh. 11,51.(52.) 2) Tolerare, indulgere. c. gen. पितेव पुत्रस्यार्हसि देव सोढुं Bhg. 11,44. नन्विमे ऽज्ञेया युधि किमर्थं धार्तराष्ट्राणां सहन्ते दुर्बलीयसां M. 3,535. 3) Sustinere, perferre. गंगायाः पतनं पृथिवी न सहिष्यते R. 1.43,25. सेहुर्दुःखं M. 3,15376.17298. R. 2.61,3. दुःखं सेहिरे M. 3, 15371. क्लेशं Mn. 2,227. Hit. 2,20. विमर्दं Bh. 17,59. तं वेगं सहित्वा M. 4,767. सोढुं Bhg. 5,23. M. 1,5960. सहितुं M. 3.1591. R. 2.40,41. 4) Resistere hosti, vincere. c. acc. न शक्ता रावणं सोढुं R. 1.22,21. तं सहितुं रणे कः क्षमः Bh.5,56. M.3,11388. अदेवोरसहिष्ट Vv. 93,5. साक्षाम तान् शाशदानान् Vv. 98,4. विश्वमायुर्वर्धद्भिः पृतनासु सह्युः (ः अभिभवेयुः) Vv. 90,6. सहन्तौ (ः शत्रूनभिभवन्तौ Vv. 56,5. 5) Retinere. सोढुं न शेकुर्बाष्पमागतं R. 2.40,27. M. 3,2919. 6) Posse. न सेहिरे वेगवतां वेगं धारयितुं M. 3, 6812. चिरं न सहते स्थातुं Hit. 2,139. 7) Patientem esse. यदि न सहते Hit.2,26. दिनान्यहान्यर्हसि सोढुं यावद्यते साधयितुं त्वदर्थं Rgh. 5,25. — (सहित est adj. e सह formatus.) — Des. सिसहिषते P. 8. 3,61. — Int. सासह्यते, सासोढि. Resistere, devincere. त्वया युजा सासह्याम पृतन्यतः Rv. 8,4. सासह्वांसो युधा नृभिरमित्रान् Vv. 92,4. — Caus. et cl. 10. (Rd. 34,4.) साहयति, असीसहत्. Caus. Des. सिसाहयिषति P. 8.3,62.

— अभि. Vim inferre, adoriri. अभिषहमानः सपत्नान् Nir.3,3. Ger. अभिषह्य violenter, cum vi. Mn. 8,367.

— उद्. Posse. c. inf. तां बालां कथमुत्स्रष्टुमुत्सहे M. 1,6139. राज्यधुरां प्रवोढुं कथं कनीयानुत्सहेय Bh. 3,54. इमं सहितुं शोकं मुहूर्तमपि नोत्सहे R. 2.30,21. M. 1,4231.3,2252. न तौ हन्तुमुत्सहते पुमान् R. 1.21,12. त्रयाणां केन ते राजन् योद्धुमुत्सहते मनः M. 2,891. Bh. 14,89.5,59. नैव ज्ञातो न वाज्ञात ईदृशं वक्तुमुत्सहेत् M.1,4050. Etiam c. dat. nominis abstr. त्वां नोत्सहे परिभोगाय M. 3,16543. Fortem se præbere. अब्रवन्नोत्सहेथाः किं Bh.19,16. — Caus. Exhortari, excitare. Inde Des. Excitare velle. आतस्थौ ऽयमात्मीयानुत्सिसाहयिषन्निव Bh. 9,69.

- - अभ्युद्. Posse, velle. भवन्तमभ्युत्सहे संप्रति नोपरोद्धुं Rgh. 5,22.

- - प्रोद्. Animum capere. ततः प्रोद्सहन् सर्वे योद्धुं Bh. 17,96. — Caus. Exhortari, incitare. प्रोत्साहित R. 2.9,46.21,12.

- - समुद्. Caus. Exhortari. इति सर्वान् समुत्साह्य M. 2,1412.

— नि. निषहते, न्यषहत et न्यसहत P. 8. 3,70.71. °षोढा, °षोढुं, °षोढ P. 8.3,115. Caus. aor. न्यसीषहत् P. 8.3,116.

— परि. (परिषहते etc. = नि°) Sustinere. अस्त्रजालं कपिः पर्यसहिष्ट Bh. 9,73.

— प्र. 1) Resistere posse, vincere. (vim inferre, nocere.) चतुरंगमपि बलं प्रसहेमहि R. 2.51,7. संयुगे सांयुगीनं प्रसहेत कः Ks. 2,57. त्वां नालं प्रसोढुं शक्रः M. 1,3574. अस्मान् न पापं प्रसहिष्यति M. 1,5711. Ger. प्रसह्य Violenter, cum vi. न कश्चिद्योषितः शक्तः प्रसह्य परिरक्षितुं Mn. 9,10. यां प्रसह्य वृको हन्यात् Mn. 8,235. Rgh. 2,27. दण्डेन प्रसह्यैतान् वशमानयेत् Mn. 7,108. R. 1.29,3. सुभद्रा प्रसह्योढा M. 1,149. प्रसह्य कन्याहरणं Mn. 3,33. 2) Posse. न त्वां प्रसहे वक्तुं M. 1,4842.

— प्रति. Sustinere. भूतं कस्तत् प्रतिसहिष्यते R. 1.37,8.

— वि. (विषहते etc. = नि°). Sustinere, perferre. कथमुष्णं च शीतं च विषहिष्यसि R. 2. 61,4. प्रतापं न विषेहिरे Rgh. 4,49. तद्बाणवर्षं विषेहे M. 3,671. व्यसहत Bh. 9.73. वेगं यद्विषहेन्मनः M. 1,8168.2,552. न जीवितुं त्वां विषहे R. 2.12,106. Resistere, vincere posse. नैनं शत्रुर्विसहते (?) M. 2,2572. यान् न देवा विषहेरन् M. 3,17319.

2. सह्.

(Rd. षह 26,20.) Cl. 4. act. सह्यति, ससाह etc. — (तृप्तिः) Satisfacere, exhilarare. Gaudere. s. (क्षमा) Tolerare, sustinere. cfr. सुह्.

सुह्.

(Rd. षुह 26,21.) Cl. 4. act. सुह्यति, सुषोह, सोहिता etc. 1) Satisfacere, exhilarare. Gaudere. 2) Tolerare, sustinere. cfr. 2. सह्.

Digitized by Google

स्तृह्, स्तृंह्.

(Rd. स्तृह्, ष्तृह्, स्तृंह्, ष्तृंह् 28,58.) Cl 6. act. स्तृहति, तस्तर्ह, स्तर्हिता et स्तर्ढा etc. (=तृह्). स्तृंहति etc. Ferire, occidere.

स्निह्.

(Rd. ष्णिह 26,91.) Cl. 4. act. स्निह्यति, सिष्णेह; स्नेहिता, स्नेग्धा, स्नेढा P. 7.2,45.8.2,33. स्नेहिष्यति et स्नेक्ष्यति, अस्निहत्. Ger. स्नेहित्वा, स्निहित्वा, स्निग्ध्वा, स्नीढ्वा. Part. स्निग्ध et स्नीढ. — Amare, diligere. c. gen. न च स्निह्यति कस्यचित Bh. 18,9. Part. स्निग्ध 1) Dilectus, carus. R. 1.68,4. M.3,2457. 2) Pinguis, adipe humidus, unctus. स्निग्धेषु पिशितेषु M. 1,5735. धूमकेतुशिखाञ्जनस्निग्धसमृद्धशाखं वनं Bh.2,24. — Des. सिस्नेहिषति, सिस्निहिषति, सिस्निक्षति. Int. सेष्णिह्यते. सेष्णेग्धि et सेष्णेढि. Caus. स्नेहयति, असिष्णिहत्. — (Rd. 32,36.) Cl. 10. act. स्नेहयति etc. (स्निग्धीभावः Dgd.) Pinguem, adipe humidum, lubricum esse. — स्नेहयति Occidere. (वधकर्मा) Nigh. 2,19.

— प्र. Part. प्रस्निग्ध = स्निग्ध Çak. 7,8.

स्नुह्

(Rd. ष्णुह 26,90.) Cl. 4. act. स्नुह्यति, सुष्णोह; स्नोहिता, स्नोग्धा, स्नोढा P. 7.2,45.8.2,33. etc. (= स्निह्.) — (वान्तिः Dgd.) Vomere.

स्पृह्.

(Rd. 35,19.) Cl. 10. act. स्पृहयति etc. 1) (प्राप्तुमिच्छा Dgd.) Appetere. c. dat. P.1.4,36. तस्यै स्पृहयमाणः Bh. 8,75. न राज्याय स्पृहये R.2.95,17. न दुरुक्ताय स्पृहयेत् Kv. 41,9. et c. gen. तस्य स्पृहयामास रेणुका M.3,10177. 2) Invidere. c. dat. न मैथिलेयः स्पृहयांबभूव भर्त्रे दिवः Rgh. 16,42. M. 3,12582. et c. gen. स्पृहयाम्यद्य निर्वेदात् पुरुषाणां सचक्षुषां M. 1,5317. 3,12319. को वो न स्पृहयेदिह M. 2,2571.

स्रंह्.

(Rd. स्रन्हु 18,18.) Cl. 1. dep. स्रंहते etc. (शंकारहितीभावः Dgd.) Securum esse, confidere. Vp. cfr. स्रंभ्.

Digitized by Google

RADICES ETYMOLOGICÆ.

सौत्रधातवः.

सौत्रधातवः sunt radices, quæ ab antiquissimis grammaticis in collectiones radicum non relatæ sunt, sed modo in regulis eorum grammaticalibus (सूत्र) commemorantur, quapropter सौत्राः dictæ sunt. Pleræque talium radicum re vera fictæ esse a grammaticis videntur, quo facilius nomina difficilia explicarent, paucas tantummodo lingua et classica et vedica tanquam verba agnoscit. Quæ apud Vopadevam inveniuntur et aliis locis commemorantur सौत्रधातवः, hæ sunt, appositis nominibus inde deductis.

तु et नु vide p. 43.

कर्क हासे. Ridere. कर्कटः, कर्कशः.

घकि भ्रान्तौ. Errare. चंकुरः.

मर्क गत्यां s. सर्पे. Ire, serpere. मर्कटः.

सिक सेचने v. सिचि. Conspergere. सिकता.

मर्च ग्रहणे. Prehendere. मर्कः.

कञ्जि जन्मनि v. रुहि. Nasci, prodire. कंजरः.

तुन् वेगे. vide p. 110. (om. Vp.)

पञ्जि रोधे (०: आवरण). Tegere. पञ्जरं.

मञ्जि ध्वनौ. Sonare. मञ्जरी, मञ्जुलः, मञ्जा.

मट अवसादने v. सादि. Desidere, confundi animo. मटचः (sic.)

वटि स्तेये. Furari. वण्टकः (Colebrooke hæc in रटि, रण्टकः correxit.)

कुठ छेदने v. छिदि. Scindere. कुठारः, कुठेरः कुठाकुः.

उडु संहतौ. Colligare. उडुपः.

वड आरोहणे. Ascendere. वडभी, वडिशः.

कुण्ठ vide p. 139.

क्षत vide p. 144.

कुत आस्तरणे v. आस्तृतौ. Sternere. कुतपः.

पुत्त गतौ. Ire. पुत्तिका.

लत आघाते s. घाते. Ferire. लता.

सात सुखे. Felicem esse. सातयः P. 3.1,138.

उद्द आघाते. Ferire. उदंचः.

क्षद संवरणे v. संवृत्तौ. Tegere. क्षत्ता. cfr. p. 161.

सुदि द्युतौ v. शोभे. Splendere. सुन्दरः (Rosen addit lapsu calami. क्षदु (इ शुभे शोभे).

वध हिंसायां cfr. p. 188.

कप लौल्ये v. चलने. Vacillare. कपोलः

क्षुप अवसादने v. सादि. Desidere, animo deficere. क्षुपः.

रिफ क्षेपे v. कुत्सने. Reprehendere. रिफः, रेफः.

रिभ रवे (रेफादिः) Sonare. विरिब्धः (P. 7.2,18. sch. cfr. रेभृ.)

स्कम्भु, स्कुम्भु, vide p. 221-22.

स्तम्भु, स्तुम्भु vide p. 222-23.

डिम हिंसे. Lædere. डिण्डिमः

धम ध्वाने. Sonare. धमनिः

पीय प्रीणने. Exhilarare. पीयूषं.

उर गतौ. Ire. उरगः

तद्रि मोहावसादयोः. Animo perturbari. Animo deficere. तन्द्रा, तन्द्रिः.

Digitized by Google

उल्ल दाहे. Urere. उल्का, उल्लपः
तल्ल गमने. Ire. ताल्लीशः
लुल्ल विमर्दने. Conterere. लुल्लापः.
शल्ल गमने. Ire. शल्लकी.
तव. Inde तविषः Wils. lex. p. 370.
ऋश गतिस्मृत्योः. Ire. Meminisse. ऋभ्यः
रश स्वने. Sonare. रशना.

नक्ष द्युतौ. Splendere. नक्षत्रं (om Vp.)
भिष रुग्जये. Morbum devincere. भिषक्, भे-
षजं.
युष भजने. Venerari, colere. योषित्, युष्मद्.
लूष हिंसने. Ferire. लूषणं. (Carey लुष, Rosen
नूष.
पस cfr. Rd. 21,22.

(नट् साधे et नउ घाते apud Rosen haud dubie lapsu calami ex मट मादे et लत घाते orta sunt.)

Digitized by Google

DENOMINATIVA.

नामधातवः et कण्ड्वादयः *).

अगदति (k. अगद नीरोगत्वे). Sanum. liberum a morbis esse.

अघायति (अघ). Peccare. अघायवो विदन् Vd. P. 7.4,37. उरुष्य णो अघायतः समस्मात् Yv. 3,26.

अण्डरायते (अण्डर). P. 3.1,12. (?).

अध्वरीयति (अध्वर). Sacrificare. ज्ञामयो अध्वरीयतां Rv. 23,16.

अनुलोमयति (लोम). Crines permulcere. = लोमान्यनुमार्ष्टि P. 3.1,25.

अपर्यति (k. अपर). Alium esse. (?). om Sk.

अभिमनायते (अभिमनस्). Lætum fieri. P. 3.1,12. विलोक्य कान्तिं नाभिमनायेत कः Bh. 5,73.

अभिषेणयति (सेना). Exercitum ducere. = सेनयाभियाति P. 3.1,25. 8.3,65. अभ्यषेणयत् P. 8. 3,63.

अभ्रायते (अभ्र) ɔ: अभ्रं करोति P. 3.1,17.

अमृतायते (अमृत). Nectari similem esse. अमृतायमानं वचः Rgh. 2,61.

अम्बर्यति (k. अम्बर संभरणे). Conferre, comportare. (om. P.)

अरजायते (अरजस्). Pulvere carentem fieri. P. 3.1,12.

अरर्यति (k. अरर् आराकर्मणि). Facere periculum, experiri.

अलीकायते (अलीक). Falli, fraudari. P. 3.1,18.

अवर्यति (k. अवर). Inferiorem fieri. (?) om Sk.

अशनायति (अशन). बुभुक्षा. Esurire. P. 7.4,34.

अश्नीतपिबतीयति (अश्नीत पिबत). „Edite, bibite“ jubere. अश्नीतपिबतीयन्ती Bh. 5,92.

अश्वयते ɔ: अश्वतरमाचष्टे Rd. 35,86.

अश्वस्यति (अश्व). Equi appetentem esse. de equa coitus cupida. अश्वस्यति वडवा P. 7.1,51.

अश्वायति (अश्व). Equos cupere. अश्वायन्तो मघवन् Vd. P. 7.4,37.

असूयति. °ते. (k. असुञ् उपतापे). Succensere, obtrectare, offendi. शृणु सर्वं मे न चासूयितुमर्हसि M. 1,140. निदेशे हि मया तुभ्यं स्थातव्यमनसूयता M. 3,12765. R. 1.5,4. Bhg. 3,31. c. acc. असूयन्ति राजानो जनाननृतवादिनः M. 4,99. यदि मां नासूयेत् R. 2.78,22. — Caus. Iratum reddere. (?). क्रोधादसूययित्वा तं M. 3,2624. — (Alii rad. असु addunt; inde अस्यति.)

— अभि. Succensere. obtrectare. c. acc. वृद्धं मामभ्यसूयन्ति पुत्रा मन्युपरायणाः M. 1.142. 3,2516. सत्यं वदे नाभ्यसूये यथाशक्ति ददामि च M. 3,13722. नाभ्यसूयां पतिमहं (pot.) M. 1,4377. अभ्यसूयैनां (ger.) R. 2.8,1. ये त्वेतदभ्यसूयन्तो मे मतं Bhg. 3,32.

अस्रायते (अस्र). Lacrymare. P. 3.1,18. अस्रायमाणको भृशं सुदुःखितो M. 3,10831.

*) Radices, quæ कण्ड्वादयः vocantur, litera k notatæ sunt, enumerantur apud P. 3.1,27. et Sk. 162 b.-163. a.

Digitized by Google

आर्यति (k. आर) ? om. Sk.
आविल्लयति (आविल्ल). Turbare. व्यपदेशमाविल्लयितुं Çak. 102,5.
आम्लायते (आम्ल) ? P. 3.1,18.
आह्वरयते ः आह्वरकं करोति. Curvare. Rd.35,86.

इयक्षति. Ire. गतिकर्मा Nigh. 2,14.
इरज्यति. 1) Dominari. (राजा?) Nigh. 2,21. c. gen. य एकश्चर्षणीनामिरज्यति Rv. 7,9. नृम्णस्य धर्मणामिरज्यसि Rv. 55,3. Colere, ministrare. इरज्यति ः परिचरणकर्मा Nigh. 3,5. 3) (k. इरज् ईर्ष्यायां). Invidere, obtrectare.
इरस्यति (k. इरस् ईर्ष्यायां). Invidere, obtrectare. मात्र पूषन्नाघृण इरस्यः (ः मा विघातं कृथाः) Vv. 40,6.
इर्यति, °ते (k. इरज् ईर्ष्यायां). Invidere, obtrectare.
इषुध्यति. 1) (k. इषुध शरधारणे). Sagitarium esse. 2) Petere, rogare. विश्वा राय इषुध्यति Yv. 4,8. इषुध्यति (याच्ञाकर्मा) Nigh. 3,19.

उत्पुच्छयते (पुच्छ). Caudam erigere. = पुच्छमुदस्यति P. 3.1,20. Aor. उदपुपुच्छत P. 6.4,51. Pass. refl. Id. P. 3.1,89.n. cfr. Rd. 35,87.
उत्सुकायते (उत्सुक). Desiderio flagrantem fieri. P. 3.1,12. उत्सुकायमान = उत्कायमान Bh. 5,74.
उदन्यति (उदक). पिपासा. Sitire. P. 7.3,34.
उन्मनायते (उन्मनस्). Moestum, tristem fieri. P. 3.1,12.
उपवीणयति (वीणा). Lyræ cantu canere, celebrare. = वीणयोपगायति P. 3.1,25. भैमीमुपावीणयत् Naish. 6,65. ईश्वरमुपवीणयितुं Rgh. 8,34.(33).
उरस्यति (k. उरस् बलार्थः). Robustum, validum esse.
उरुष्यति. Servare, liberare. अग्ने गृणन्तमंहस उरुष्य Rv. 58,8.9. Yv. 3,26. उरुष्या णो अभिशस्तेः Rv. 91,15. युवं रेभं परिषूतेरुरुष्यथः Rv. 119,6. Servare, tueri, custodire. उरुष्य रायः Yv. 7,4. तौ नो यामनुरुष्यतामभीके Vv. 85,1.
उषस्यति (k. उषस् प्रभातीभावे). Dilucescere.
उष्मायते (उष्म). Calorem emittere. = उष्माणमुद्वमति P. 3.1,16.

ऋघायते (ऋघ ः नॄन् हन्ति). Viros, hostes necare. ऋघायमाण Rv. 10,8.61,13.

एलायति (k. एला विलासे). Lascivire. (Alii: इला, इलायति.)

ओजायते (ओजस्.) Splendescere. Valescere. P. 3. 1,12. ओजायमान Bh. 5,76.

कटकटायति. Frendere. दन्तान् कटकटाय्य R. 2.35,1. (Ed. Srir. कटकटाय्य.)
कण्डूयति, °ते (k. कण्डूञ् गात्रविघर्षणे). Scabere, perfricare. न संहताभ्यां पाणिभ्यां कण्डूयेदात्मनः शिरः Mn. 4,82. कण्डूयमानः कटं Rgh. 2,37. ऊर्ध्वाङ्गुलिः स कण्डूयन् धुन्वन् शिरोरुहान् M. 1.5932.
कण्वायते (कण्व ः पाप P. 3.1,14.). Peccare. P. 3.1,17.
करुणायते (करुण). Misericordem esse, misereri. P. 3.1,18. etiam act. करुणायती M. 3,336.
कलहायते (कलह). Rixari, pugnare. P. 3.1.17.
कव्यति (कवि). Laudare, celebrare. कव्यन्तः सुमनसः Vd. P. 7.4,39.
कष्टायते (कष्ट.) Eundo defatigari. = कष्टाय क्रमते P. 3.1,14.
किलकिलायति (किलकिला). Præ gaudio clamorem edere. किलकिलायन्तः Bh. 7,102.
कुषुभ्यति (k. कुषुभ क्षेपे). Jacere, projicere.
कुहुकुहायते. Mirari, miratione stupescere. (?) यां दृष्ट्वा जनः कुहुकुहायते, एकानंशेति तामाहुः कुहूमंगिरसः सुतां M. 3,14129.
कृच्छ्रायत (कृच्छ्र). Dolere, dolorem pati. P. 3.1,18. 2) Nocendi causa procedere. P. 3.1,14.n. अकृच्छ्रायत च प्राप्तो रथेन रावणः Bh. 17,96.
कृपणायते (कृपण). Miserum esse. P. 3.1,18.
कृपण्यति. Laudare, colere. Nigh. 2,14.
कृपायते (कृपा). Misereri. प्रहृत्य कृपायीत (pot.) M. 1,5597. किं कृपायितमस्त्यत्र M. 3,337. — act. कृपायति. Laudare, colere. Nigh. 3,14.
— अनु. Misereri alicuius c. acc. तामिन्द्रो ऽन्वकृपायत M. 3,329.

Digitized by Google

कृष्णायते (कृष्ण). Nigrum reddere. अंगारः शीतः कृष्णायते करं Hit. 1,74.

केलायति (k. केला विलासे). Lascivire.

क्षीरस्यति (क्षीर). Lac cupere. क्षीरस्यति बालः P. 7.1,51.

खेलायति (k. खेला विलासे) Lascivire. खेलायन् Bh. 5,72.

गद्गदयति (k. गद्गद वाक्स्खलने). Balbutire. cfr. rad. गद्.

गव्यति (गो). Vaccas quærere. गव्यन्तः Rv. 33,1.

गातुयति (गातु). Fluere facere cupit. ऋघन्वां इन्द्र वृत्रं, मनुषे गातुयन्नपः (Efficere cupiens ut hominibus affluant aquæ.) Rv. 52,8.

गालोडयते ०: गालोडितं वाचां, विमर्शं करोति. Inquirere, examinare. Rd. 35,86.

गोमयायते (गोमय). Fimi bubuli parem esse. विना लवणेन व्यञ्जनं गोमयायते Hit. 3,56.

चनस्यति (चनस् cibus.) Cibum appetere. अश्विना यज्वरीरिषः पुरुभुजा चनस्यतं Rv. 3,1.

चपलायते (चपल). Tremulum fieri. P.3.1,12.

चरण्यति (k. चरण गतौ). Ire.
— उद्. Exire. प्रति ते जिह्वा घृतमुच्चरण्यत् (०: उच्चरतु) Yv. 8,24.

चरम्यति (k. चरम.) Postremum esse. (? om. Sk.)

चरितायति, °ते (चरित) ? P. 3.1,13.

चरितार्थयति (चरितार्थ). Voti compotem reddere. कथं न धर्मराजं चरितार्थयिष्यसि Naish. 9,49.

चित्रीयते (चित्र) आश्चर्ये. Mirabilem esse, mirationem movere. P. 3.1,19. चित्रीयन्ते घनोदयाः Bh. 18,23. अचित्रीयतास्त्रीभिः Bh.17,64. चित्रीयमाण Bh. 5,48.

चिरयति (चिरं). Tardare, tardum esse, cunctari. Mrch. 91,5.206,10.

चिरायति, °ते (चिर). Id. किं चिरायसि पानीयं क्षिप्रमानय R. 2.64,6. चिरायमाण M. 1,6016.3,17255.

चिह्नयति (चिह्न). Signare, notare. नॄन् उद्वेजनकरैर्दण्डैश्चिह्नयित्वा Mn. 8,352.

चुरण्यति (k. चुरण चौर्ये.) Furari.

छन्नयति vide p. 250.

जिह्मायति (जिह्म). Curvum esse; impium esse. नेजिह्मायन्तो नरकं पताम Vd. P. 3.4,8. 8.1,30. Nir. 1,11.

तन्तस्यति (k. तन्तस् दुःखे). Dolere. v. Dolorem efficere.

तपस्यति (तपस्). Castimonias exercere. P. 3.1,15. एष तपस्यति वने M. 1,6914. तपस्यति तपस्वी Rgh. 13,41. Bh 18,21. तपस्यत् Rgh.15,49. Bhartr. 3,77.

तरण्यति (k. तरण गतौ). Ire.

तिमिरयति (तिमिर). Obscurare. कथं नीतिशास्त्रकथाकौमुदीं वागुल्काभिस्तिमिरयति Hit. p. 103,10.

तिरयति. Delere, exstinguere. तिरयन् वेदनां Gov. 7,21. cfr. seq.

तिरस्यति (k. तिरस् अन्तर्धौ). Evanescere, interire.

तुरण्यति (k. तुरण त्वरायां.) Festinare. तुरण्यन् Rv. 121,1. तुरण्यति Nir. 2,28.

तुलयति (तुल). Ponderare, pendere. उत्कृत्य स्वयं मांसं स तुलयामास कपोतेन समं M. 3,10588.

तृपायते (तृपत्). Satisfacientem fieri. P. 3.1,12.

तृप्तायते (तृप्त). Satisfieri. P. 3.1,18.

दवयति (दूर). Removere, amovere. दवयदतिरयेण प्राप्तमुर्वीविभागं Bh. 2,55.

दशस्यति. Largiri. दाशुषे दशस्यन् Rv. 61,11.

दारुणायते (दारुण). Terribilem fieri. हृद्दारुणि दारुणायसे Naish. 1,80.

दासायति, °ते (दास). Servum fieri. P. 3.1,13.

दुःखायते (दुःख). Dolorem percipere. P. 3.1,18. दुःखायते जनः सर्वः स एवैकः सुखायते (०: दुःखं, सुखं वेदयते) Bh. 5,74.

Digitized by Google

दुःखीयति (दुःखिन्) Id. दुःखीयति सुखहेतोः को मूढः सेवकादन्यः Hit. 2,25.

दुःख्यति (k. दुःख तत्क्रियायां). Dolorem excitare. cfr. rad. दुःख् p. 90.

दुर्मनायते (दुर्मनस्). Moestum, tristem fieri. P.3.1,12.

दुवस्यति (k. दुवस् P. दुवस् Pompa. Rv.14,1.) Pompam ducere, adorare, colere. त्वां गोतमो गायस्कामो दुवस्यति Rv. 78,2. दुवस्यन्ति स्वसारो अद्रयाणं Rv. 62,10. दुवस्यति (ः परिचरणकर्मा) Nigh. 3,5. Adjuvare. याभिर्विवस्वानिं दुवस्यथः, ताभिरूतिभिः etc. Rv. 112,15.

देवयति (देव). Deos colere. देवां देवयते यज Rv. 15,12.121,1. Vv. 43,1. देवयन्तो गिरः Rv.6,6.

देवायति (देव). Id. देवायन्तो यजमानाः Vd. P. 7. 4,38.

दोलायते (दोल). Oscillare. मतिर्दोलायते सतामपि खलोक्तिभिः Hit. 4,53.

द्रवस्यति (k. द्रवस् परितापपरिचरणयोः). Urere. Colere.

द्रुमायते (द्रुम). Pro arbore haberi. निरस्तपादपे देशे एरण्डो ऽपि द्रुमायते Hit. 1,63.

धनायति (धन) गर्धे. Divitias appetere, avarum esse. P. 7.4,34.

धूमायति (धूम). Fumare. Caus. धूमाययति. Fumare facit. उग्रे तपसि स्थितो धूमाययन् दिशः M. 3,1545.

ध्रति, ध्राति, ध्रयति (गतिकर्माणः). Ire. Nigh. 2,14.

नमस्यति (नमस्). Adorare, venerari, supplicare. P.3.1,19. (cfr. 3.1,27.) सर्वे देवान् नमस्यन्ति रामस्यार्थे R. 2.2,37. Bh. 17,51.18,21. ताः सर्वा नमस्यामि पान्तु मां M. 3,199. कच्चिन्नैत्यान् वृक्षान् ब्राह्मणांश्च नमस्यसि M. 2,234. Bh. 6,64. नमस्या देव्यं जनं Rv. 44,6. नमस्यति (ः परिचरणकर्मा) Nigh. 3,5.

नितोशते (वधकर्मा). Lædere, ferire. Nigh. 2,19.

निष्पत्रयति (पत्र). Foliis nudare. द्रुमं निष्पत्रयामास M. 1,7076.

नीलायति, °ते (नील). Cæruleum, nigrum fieri. P. 3.1,13.

नेदयति (नेदीयस्). Propius afferre. नेदयद्दूरसंस्थे Bh. 2,55.

पटपटायति, °ते (?) P. 3.1,19.

पण्डितायते (पण्डित). Edoctum, sapientem fieri. पण्डितायमान Bh. 5,75.

पतीयति (पति). Maritum cupere. पतीयन्ती Bh. 4,19.

पनस्यते (पनस् e. rad. पन्). Laudem desiderare. सनात् स युध्म ओजसा पनस्यते Rv. 55,2, — act. पनस्यति Laudare, celebrare. (= अर्चति) Nigh. 3,14.

पम्पस्यति (k. पम्पस् दुःखे) Dolere.

पयस्यति (k. पयस् प्रसृतौ v. आर्द्रीभावे). Protendi, fluere, fluidum esse.

परिकर्मयति (परिकर्म). Decorare, ornamentum apponere. उपरि मम परिकर्मय मल्लकं मुखे Gov. 12,21.

पल्लवयति (पल्लव). Orationem floridulam facere. वाचं पल्लवयति Gov. 1,4.

पिशुनयति (पिशुन). Arguere, prodere. गतमुपरि घनानां पिशुनयति रयस्ते Çak. 148,5.

पुलकयति (पुलक). Pilos erigere. स पुलकयति Gov. 11,10.

पृतन्यति (पृतना). Ad pugnam lacessere. अपादहस्तो अपृतन्यदिन्द्रं Rv. 32,7. यच्छ पृतन्यतः Yv. 8,44. पृतन्यन्तस्तिष्ठन्ति Vd. P. 7.4,39. Arma gerere. गभस्तिमशनिं पृतन्यसि Rv. 54,4.

प्रतिकूलयति (प्रतिकूल). Resistere, reluctari, contradicere. स भ्रातुः शासनं श्रुत्वा सर्वमप्रतिकूलयन् नावमारुरोह R. 2.52,70.

प्रतीपायते (प्रतीप). Aversum, alienum esse. प्रतीपायसे Bh. 5,74.

प्रमाणयति (प्रमाण). Tanquam exemplar proponere. प्रमाणयति नो धर्मे गोघ्नमपि द्विजं Hit. 1,9.

प्रायश्चित्तीयते (प्रायश्चित्त) Expiatione lustrandum esse. प्रसक्तश्चेन्द्रियार्थेषु प्रायश्चित्तीयते नरः Mn.11,44.

प्रीयायते (?). Gaudere, exsultare. प्रीयायसे त्वं जयतीति M. 2,2115.

प्रुषायति (प्रु). Effundere. धरुणं प्रुषायद्भुर्वाजाय द्रविणं Rv. 121,2.

Digitized by Google

फेनायति, °ते (फेन). Spumare. P. 3.1,13.

भिक्ष्यति (k. भिक्ष) ? om. Sk.

भिषज्यति (k. भिषज् चिकित्सायां). Medicare.

भिष्णज्यति (k. भिष्णज् उपसेवायां). Colere, diligere. (?).

भुरण्यति (k. भुरण धारणपोषणयोः). 1) Tenere. 2) Sustentare, nutrire. भुरण्यन् जनान् Rv. 50,6. 3) Ire. भुरण्यति (गतिकर्मा). Nigh. 2,14.

भूमयति (भूमन्). Augere. भूमयन्ति स्वसामर्थ्यं Bh. 18,25.

भृशायते (भृश). Multiplicari. P. 3.1,12. समस्याभृशायन्त शायकाः Bh. 17,93.

भ्रमायते (भ्रमत्). Errabundum fieri. P. 3.1,12.

मगध्यति (k. मगध परिवेष्टने v. नीचदास्ये). Circumdare. Servum humilem esse.

मद्रायति, °ते (मद्र). Lætificari. P. 3.1,13.

मन्तूयति (मन्तु अपराधे v. रोषे). Moestum fieri, irasci. वल्गूयन्ती विलोक्य त्वां स्त्री न मन्तूयतीह का Bh. 5,73. मन्तूयिष्यति Bh. 16,31. (Candra: मन्तुय्, मन्तूयति, °ते.)

मन्दायति, °ते (मन्द). Hebetari, lenem esse. P. 3. 1,12.13. दिशि मन्दायते तेजो दक्षिणस्यां रवेरपि Rgh. 4,49.

मन्द्रयते (मन्द्र). Laudare, celebrare. Nigh. 3,14.

मलिनयति (मलिन). Maculare. वक्त्रोष्मणा मलिनयन्ति सैन्धवशिलाशकलानि वाहाः Rgh. 5,73.

महीयते (k. महीङ् पूजायां). Honorari, coli, honore affici. तत्र ब्रह्मा स्वयं नित्यं देवैः सह महीयते M. 3,7040. व्यपेतकल्मषो नित्यं ब्रह्मलोके महीयते Mn. 4,260. 5,155. 8,313. M. 3,6027. R. 1. 1,95. 2.109,15. Hit. 3,30. Etiam pass. महीयमाना भक्ततातिमात्र भूमिः (०: पूज्यमाना) Bh. 2,38.

मित्रीयति (मित्र). Amicum se præbere. मित्रीयन् Bh. 6,100.

मुखरयति (मुखर). Sonare facit. Gov. 12,7.

मेघायते (मेघ). Nubilare. P. 3.1,17.

मेधायति (k. मेधा आशुग्रहणे). Celeriter rapere. (Celeriter comprehendere, intelligere.)

म्यक्षति (गतिकर्मा). Ire. Nigh. 2,14.

योक्त्रयति (योक्त्र). Circumligare, vincire, amplecti. एनं योक्त्रयामास बाहुभ्यां पशुं रशनया यथा M. 3,446.1,6038.

योषिष्टि (गतिकर्मा). Ire. Nigh. 2,14.

रणकाम्यति (रणकाम). Pugnam cupere. नित्यं रणकाम्यसि (०: आत्मनो रणमिच्छसि) Bh. 5,44. रणकाम्यन्ति Bh. 18,24.

रथर्यति. Currum cupere. = रथं हर्यति Nigh. 4,3. Nir. 6,29. 2) Ire. (curru.) गतिकर्मा Nigh. 2,

रन्धनायति (रन्धन). In ditionem redigere. आयुं राज्ञे युने अरन्धनायः Rv. 53,10.

रहायते (रहस्) Secretum, occultum fieri. P. 3. 1,12.

राजायते (राजा). Regem agere. उपांशुक्रीडितोऽमात्यः स्वयं राजायते Hit. 2,96.

रिषण्यति. Vd. = रिशीयति P. 7.4,36.

रेखायते (k. रेखा श्लाघसादनयोः). Laudare, adulari. Vexare, angere.

रेहायते (रेहत्) ?. P. 3.1,12.

रोमन्थायते (रोमन्थ). Ruminare. P. 3.1,19.

रोहायते (रोहत्) ?. P. 3.1,12.

लघयति (लघु). Levare. गुर्वीं लघयिष्यता धुरं Rgh. 3,35. अलघयत् तद्व्ययं Rgh. 11,61.(62). Deminuere. कलंक इन्दुलेखामतिवृत्तो लघयेत् Bh. 10,39.

लवणयति (लवण). Sal producere. (?) P. 3. 1,21.

लवणस्यति (लवण). Sal appetere. लवणस्यत्युष्ट्रः P. 7.1,51.

लाट्यति (k. लाट् जीवने). Vivere.

लिट्यति (k. लिट् अल्पकुत्सनयोः). Parvum esse. Contemnere, despicere.

लिखायति s. लिख्यति (k. लिखा s. लिख् विलासे स्खलने च). Lascivire. Titubare.

लिट्यति et लोट्यति (k. लिट् et लोट् धौर्त्ये पूर्वभावे स्वप्ने च et दीप्तौ.) 1) Fallacem esse, fallere. 2) Priorem, primum esse. 3) Dormire. 4) Splendere.

लेलायति (k. लेला दीप्तौ). Coruscare. यदा लेलायते ह्यर्चिः समिद्धे हव्यवाहने M. U. 1.2,2. लेलायमाना इति सप्त जिह्वा अग्नेः M. U. 1.2,4.

लोहितायति, °ते (लोहित). Rubescere. P. 3.1,13. Obscurari. शास्त्रैरादित्ये लोहितायति M. 1, 1173.

वरिवस्यति (वरिवस्). Adorare, supplicare, colere. P. 3.1,19. अग्नीनवरिवस्यन् Bh. 17,51. बन्धून् वरिवस्यन्ति Bh. 18,21.

वर्चायते (वर्चस्). Splendescere. P. 3.1,12.

वल्गूयति (k. वल्गु पूजामाधुर्ययोः) 1) Honorari. वल्गूयन्ती Bh. 5,73. 2) Lenem, mitem fieri. वल्गूयिष्यति नो यमः Bh. 16,31. 3) Colere, laudare. वल्गूयति = अर्चति Nigh. 3,14.

वाजयति (वाज cibus). Cibum desiderare. वाजयन्तः Rv. 30,1. (Cfr. rad. वा Caus. et वज्.)

वाष्पायते (वाष्प). Lacrymare. P. 3.1,16. वाष्पायमान Rgh. 14,15.

विघ्नयति (विघ्न). Impedire, obstare. कच्चिन्न विघ्नयसि तादृशान् M. 2,164.

वितूस्तयति (तूस्त). Pectere capillos. = केशान् विजटीकरोति P. 3.1,21.

विधुरयति (विधुर). Languefacere. मामहह विधुरयति मधुरमधुयामिनी Gov. 7,6.

विपाशयति (पाश). Vincula solvere. = पाशं विमुञ्चति P. 3.1,25.

विमलयति (विमल). Clarum reddere. दिनमुखानि रविर्विमलयन् Rgh. 9,25.

वृषण्यति (वृष). = वृषीयति P. 7.4,36.

वृषस्यति (वृष). Tauri appetentem esse. (de vacca coitus cupida). P. 7.1,51. लक्ष्मणं सा वृषस्यन्ती महोक्षं गौरिवागमत् Bh. 4,30.

वृषायते (वृष). Tauri instar irruere. तृषु यदग्ने वनिनो वृषायसे Rv. 58,4. इन्द्रः सोमस्य पीतये वृषायते Rv. 55,2. वृषायमाण Rv. 32,3.

वेट्यति s. वेदयति (k. वेट् s. वेद् धौर्त्ये स्वप्ने च). Fallacem esse. Dormire.

वेल्लायते (k. वेल्ला) ? om. Sk.

वेहायते (वेहत्) Abortum facere. de vacca taurum intempestive passa. P. 3.1,12.

वैरायते (वैर) Rixari, pugnare. P. 3.1,17. वैरायते महद्भिः Bh. 18,9. वैरायमाण Bh. 5,75.

व्रतयति (व्रत) 1) Repudiare, rejicere. व्रतयति शूद्रान्नं ०: वर्जयति. 2) Comedere. व्रतयति पयः ०: भुङ्क्ते P. 3.1,21.

शत्रूयति (शत्रु) Hostem esse. शत्रूयतामधरा वेदनाकः Rv. 33,15.

शब्दायते vide rad. शब्द् p. 177.

शश्वायते (शश्वत्) Sempiternum fieri. P. 3.1,12.

शिथिलयति (शिथिल) Laxare, dimittere. नाहं रमणीयमात्मनः सेवावकाशं शिथिलयिष्ये Çak. 62,16.

शीघ्रायते (शीघ्र) Festinare, currere incipit. P. 3.1,12. शीघ्रायमाणैः ककुभां ऽ प्लुवानिर्झनैः Bh. 3,37.

शुचीयते (?) (शुचिस्) Purum fieri, albescere. P. 3.1,12.

शुचिवर्चायते (शुचिवर्चस्) Puro splendore præditum fieri. P. 3.1,12.

शेलायति (k. शेला) ? om. Sk.

श्यामायते (श्याम) Nigricare. श्यामायमानानि वनानि Rgh. 2,17.

श्रथायति (श्रथन). Laxare, solvere. उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रथाय Rv. 24,15.

श्रमणायते (श्रमण). Pauperem, egentem fieri tanquam anachoretam. श्रमणायत एवासौ धनी वैश्रवणोपमः Hit. 2,91.

श्लक्ष्णयति (श्लक्ष्ण). Parvum, tenuem reddere. P. 3.1,20.

श्लथायते (श्लथ). Laxari, laxum fieri. सुबद्धस्यापि भारस्य पूर्वबन्धः श्लथायते M. 1,7979.

श्वात्रति (श्वात्र ०: आश्वतन Nir. 5,3.). Currere, festinare. Nigh. 2,14.

Digitized by Google

श्वेतयते ɔ: श्वेताश्वमाचष्टे तेनातिक्रामति वा Rd. 35,86.

श्वःकति (गतिकर्मा). Ire. (In coelum ascendere.?) Nigh. 2,14.

सत्यापयति (सत्य). Vera dicere. P. 3.1,25.

सपर्यति (k. सपर् पूजायां). Colere, venerari. सपर्यति ɔ: परिचरणकर्मा Nigh. 3,5. यस्त्वामग्ने हविष्पतिर्दूतं सपर्यति Rv. 12,8. ता अस्य नमसा सहः सपर्यन्ति Rv. 84,12. अग्निमरतिं वसूनां सपर्यामि प्रयसा Rv. 58,7.

सफलयति (सफल). Fructuosum reddere. सफलय नयने Gov. 9,6.

समानयति (समान). Æquare, comparare. न मामसज्जनेन समानयितुमर्हसि R. 2.39,28.

समुद्रायते (समुद्र). Maris similem esse. राजकरणं हिंस्रैः समुद्रायते Mrch. 275,6.

संचीवरयते (चीवर). 1) Pannos acquirere, colligere. = चीवराण्यर्जयति. 2) Pannos sibi induere. = चीवराणि परिधत्ते P. 3.1,20. cfr. Rd. 35,87.

सम्बर्यति (k. सम्बर संभरणे). Comportare, conferre.

संभाण्डयते (भाण्ड) Utensilia colligere. = भाण्डानि समाचिनोति P. 3.1,20. मात्राः संभाण्ड्य Bh. 5,62. cfr. Rd. 35,87.

संभूयस्यति (k. सम्भूयस् प्रभूतभावे) Renasci.

संवर्मयति (वर्म). Armis se induere. = वर्मणा संनह्यति P. 3.1,25.

संवस्त्रयति (वस्त्र). Vestes sibi induere. P. 3.1,21. विचित्रं समवस्त्रयन् Bh. 17,54. संवस्त्र्य लाक्षिके वस्त्रे Bh. 5,62.

संस्नायते (संस्नुत्). Decipi, falli. P. 3.1,12.

संसर्गयति v. संवर्गयति (संसर्ग v. संवर्ग). Colligere, conciliare sibi. संस(व)र्गयांचकाराप्तान् Bh. 14,94.

सिंहायते (सिंह). Leonis virtutem æmulari. स्वामिनाधिष्ठितः श्वापि किं न सिंहायते ध्रुवं Hit.3,134.

सुखायते (सुख). Svaviter affici, felicem esse. P. 3.1,18. स एवैकः सुखायते Bh. 5,74.

सुख्यति (k. सुख तत्क्रियायां). Svaviter afficere, felicem reddere. cfr. rad. सुख p. 91.

सुमनायते (सुमनस्). Hilarem fieri. P. 3.1,12.

सुम्नायति (सुम्न). Hymnos canere. सुम्नायन्तो हवामहे Vd. P. 7.4,38.

सुरजायते (सुरजस्). Pulveris plenum fieri. P. 3.1,12.

सुस्थयति (सुस्थ). Felicem reddere, animo confirmare. तं सुस्थयन्तः Bh. 3,33.

सोढयते (सोढ). Patientem esse, dolorem pati. P. 3.1,18.

स्रजयति (स्रग्विन्). Coronare, sertis ornare. मां स्रजयति को हसन् Bh. 18,34.

हम्भायते (हम्भा). Mugire. हम्भायमाना नन्दिनी M. 1,6670.

हरितायति, °ते (हरित). Virescere. P. 3.1,13.

हृणीयते (k. हृणीङ् रोषणे लज्जायां च). 1) Irasci, furere. cfr. rad. हृ p. 70. 2) Erubescere, pudore affici. cfr. rad. ह्री p. 41. (ह्रिणीयते Bh. 2,38. error typ. pro हृणीयते.)

धातुपाठः

Radices sunt aut उदात्ताः quæ intermedium et auxiliare इ (इट्) inserunt, aut अनुदात्ताः quæ hoc non admittunt (P. 7.2,10.) Brevitatis causa Pánini aut invenit aut a prioribus grammaticis recepit signa quædam, quæ, अनुबन्ध sive इत् dicta, in grammatica ejus explicata sunt. Ut indicaretur, utrum verba activis flexionibus declinarentur an mediis an utrasque admitterent, ea signa accentibus aut acuto, aut gravi, aut circumflexo notata sunt, quapropter radices sunt aut उदात्तेतः, aut अनुदात्तेतः, aut स्वरितेतः P. 1.3,12.72.78. Cætera signa quibus usus est Pánini, hæc sunt:

आ indicat participium præt. (निष्ठा) sine इ intermedio (इट्) formari P. 7.2,16. In pass. imps. (भाव) et आदिकर्मणि इट् ad arbitrium inseri posse. P. 7.2,17.

इ — nasale n ante ultimam litteram in omnibus temporibus et generibus inserendum esse. P. 7.1,58.

इर् — aoristum act. per अ et स (अङ् et सिच्) formari. P. 3.1,57.

ई — part. præt. (निष्ठा) sine इट् formari. P. 7.2,14.

उ — gerundium ad arbitrium, part. præt. semper sine इट् formari. P. 7.2,56.15.

ऊ — in temporibus generalibus इट् inseri vel omitti posse ante suffixa ab alia quam व et य consonanti (वलादिः) incipientia. P. 7.2,44. part. præt. इट् non admittere. P. 7.2,15.

ऋ — in aoristo caus. longam vocalem non corripiendam esse. P. 7.4,2.

लृ — aoristum act. suffixo अङ् formandum esse P. 3.1,55.

ए — in aoristo act. vriddhim non admitti. P. 7.2,5.

ओ — part. præt. suffixo न formari. P. 8.2,45.

ङ — radicem flexionibus mediis declinari. P. 1.3,12.

ञ — radicem flexiones activas et medias admittere. P. 1.3,72.

ञि — part. præt. sensu præsentis præditum esse. P. 3.2,187.

टु — nomina suffixo अथुच् e radice formari. P. 3.3,89.

डु — nomina suffixo क्त्रि e radice formari. P. 3.3,88.

Digitized by Google

म indicat vocalem a non produci in caussativo effingendo. P. 6.4,92. In aor. pass. et ger. (चिण् et णमुल्) ad arbitrium vocalem produci aut corripi. P. 6.4,93. E causativis etiam correpta vocali per suffixum खच् nomina formari. P. 6.4,94.

ष — Nomina e radice suffixo अङ् formari. P. 3.3,104. *)

---

*) Eadem signa usurpant schola Kátantræ et Vopadeva qui tamen alia nova invenit, quæ sunt:

ॠ indicat vocalem produci vel corripi posse in aor. caus.
ए — यज्ञादीन् Rd. 23,33-40.
ओ — radicem esse अनुदात्तं.
क — decimam classem.
कि — decimam et primam. (Rd. 34.)
ग — nonam classem.
गि — प्वादीन् et ल्वादीन्. (Rd. 31,12-32.)
घ — रुदादीन्. (Rd. 24,59-63.)
क्ष — ज्ञक्षादीन्. (Rd. 24,63-69.)
ञ — ज्वलादीन् Rd. 20.
ण — फणादीन् Rd. 19,73-79.
त — radicem in a breve desinere. Rd. 35.
द — octavam classem.
ध — septimam classem.
न — quintam classem.
प — मुचादीन् Rd. 28,136-143.
भ — शमादीन् Rd. 26,92-99.
मि — vocalem ad arbitrium produci vel corripi in causativo effingendo.
य indicat quartam classem.
र — radicem vedis esse propriam.
ल्न — secundam classem.
ल्नि — tertiam classem.
ल्नु — स्वपादीन् (?) Rd. 24,60.
व — वृतादीन् Rd. 18,19-23.
श — sextam classem.
शि — कुटादीन् Rd. 28,73-108.

Signa sua Vopadeva hisce verbis breviter explicavit:

तत्राकारः सुखार्थो ऽथा निष्ठाभावादिकर्मविद्
इर्नुवानीरनिड्रिष्व, उः क्त्वावेडूस्तु वेद्, ॠः
घउन्वह्रस्वौ, ऽय मूर्ध्वा, लृरङ्गुन्, उर्षोध्य, एः भिधि
अवृद्धिरैर्यज्ञादिः स्यादीनिष्ठातन औरनिट्
कश्चुरादिः, किस्तु वा, गः क्र्यादिर्गिः प्वादिरप्यपृः
सल्वादिर्घो रुदादिर्ङ्स्तङुन् कर्तरि आत्मने
ञो ज्वलाद्यो, ञिरयक्कष्टुः सायुर्डुस्त्रिमग्युतः
णः फणाद्यित्तस्त्वदन्तो दस्तनादिर्धू रुधादिकः
नः स्वादिः, पो मुचादिर्भिः शमादिर्मो जाविषमोः
दीर्घो वा ञौ च ह्रस्वो, मिर्वा, दिवाद्यो यू लृदादिकः
लुः स्वपादिषु, ल्निर्ह्वादिर्वो वृतादिः, शस्तुदादिकः
शिः कुटादिषु पूकृदङ्गान् क्षो ज्ञक्षादी र वैदिकः ॥

Digitized by Google

CLASSIS I. भ्वादयः

A. उदात्ताः.

§ 1. परस्मैभाषः

1. भू सत्तायां.

§ 2. तवर्गीयान्ता अनुदात्तेतः

1. एध वृद्धौ. — 2. स्पर्ध संघर्षे sive संहर्षे ut volunt Maitr., Káç., Vp. — 3. गाधृ प्रतिष्ठालिप्सयोः, ग्रन्थे च hanc vim Káç. solus omisit. — 4. बाधृ लोडने. विलोडने Maitr. et Kt., विस्तोभने alii. Ram., लोठने Xírasvámí cfr. 18,9. Alii radicem बाधृ scribunt; quare Vp. बाधृ et वाधृ विहतौ. — 5. नाधृ. 6. नाधृ याच्ञोपतापैश्वर्याशीःषु. Priorem radicem Maitr. णाधृ scribens, vártikam ad P. 6.1,65., नाधृ omisso, profert. Cum Maitr. consentit Abharana, quod Káçyapa गणकारवृत्तिकारादीनामनिष्टत्वात् rejicit. Vp. omnes tres recepit quartamque णाधृ addit कस्यचिदनुरोधात् ut annotavit Dgd. — 7. दध धारणे. Alii दाने, quod Maitr. improbat, Vp. tamen utramque significationem præbet. — 8. स्कुदि आप्रवणे sive आप्लवने. Ita Dhátupradípa, Ráma, Mdh. cætt., स्कदि Vp. et Bhattamalla. आप्रवणे a Tarangini per उत्प्लवनं aut उत्प्लुत्यगमनं explicatur, a Bhoja per उद्धरणं, quare Vp. आप्लव. उद्धृतौ, उत्प्लुत्यगमने statuit. — 9. श्विदि श्वैत्ये. = Vp. शौक्ल्ये. Alii शैत्ये (Maitr.) — 10. वदि अभिवादनस्तुत्योः. — 11. भदि कल्याणे सुखे च = Vp. मुत्प्रीत्योः शुभे (W. तदि). — 12. मदि स्तुतिमोदमदस्वप्नगतिषु. sextam vim कान्ति alii ut Sk. addunt (Mdh.). septimamque जाड्य Vp. et Candra. — 13. स्पदि किंचिच्चलने. — 14. क्लिदि परिदेवने Cfr. 3,36. — 15. मुद हर्षे. — 16. दद दाने. Vp. addit धृतौ vide supra 7. — 17. ष्वद, 18. स्वर्द आस्वादने. Xírasvámí संचरणे cfr.33,130. Vp. प्रीतिलिहोः — 19. उर्द माने क्रीडायां च (ɔ: आस्वादने ex interpretatione Trilocanæ aliorum (Ram.), quam recepit Vp. Quidam ऊर्द, quod rejicit Dgd. — 20. कुर्द. 21. खुर्द, 22. गुर्द, 23. गुद क्रीडायामेव. Kayyata, Purushakára, Maitr. गुर्द omittunt, habent Samantá, Bhogavistára, Candra. Vp. addit: कूर्द, खूर्द, गूर्द, गुध. Postremam गुद Caraka (?) radicem non agnosse videtur, præbent tamen cæteri, et Vp. ei vim खेलने tribuit. — 24. षूद क्षरणे. Ita recte Maitr. et Kt. et orientales प्रांचः teste Dgd.; Mdh. autem et Sk. क्षरणे, annotant tamen hanc radicem vi occidendi quoque usurpari. Vp. निरासे (non निवासे) non satis accurate. — 25. ह्राद अव्यक्ते शब्दे = स्वने Vp. — 26. ह्लादी सुखे च. Vp. मोदने च. — 27. स्वाद आस्वादने. Vp. प्रीतिलिहोः cfr. 17. et 18. (Carey. स्वद्द). — 28. पर्द कुत्सितशब्दे = अपानोत्सर्गे Vp. — 29. यती प्रयत्ने. — 30. युतृ, 31. जुतृ भासने. Vp. addit ज्युतृ. — 32. विथृ. 33. वेथृ याचने. आद्यो धान्त (ɔ: विधृ) इति कौशिकः, क्षीरस्वामिना त्वयं पक्षो दूषितः Sic omnes Mdh. codd.; aliter Colebrooke: Kauçika makes the mute vowel of the first verb u; but X. censures that reading. — 34. श्रथि शैथिल्ये. Alii श्रन्थ Mdh. — 35. ग्रथि कौटिल्ये. alii ग्रन्थ; Candragomi rad. ग्रथ et vim संदर्भे addit. — 36. कत्थ श्लाघायां (W. कथ.)

§. 3. तवर्गीयान्ता उदात्तेतः

1. अत सातत्यगमने. — 2. चिती संज्ञाने. —

Digitized by Google

3. श्च्युतिर् आसेचने = क्षरणं Vp. qui श्चुतिर् addit. — 4. श्च्युतिर् क्षरणे ita Kt., Mdh., Sk.; श्च्युतिर् Maitr.; Vp. utramque rad. præbet. Initialem sibilantem proprie स् esse asseverant grammatici. Alii teste Maitr.; addunt rad. स्युतिर् भासने, quam recepit Vp. eam per द्युत्यां interpretans. — 5. मन्थ विलोडने. Xír. om., Candra cæterique inserunt. Vp. कुन्थे गाढे cfr. 9. — 6. कुथि, 7. पुथि, 8. लुथि, 9. मथि हिंसासंक्लेशनयोः. Maitr. et Sk. क्लेशने. Xírasv. 9. मन्थ scribens, Durgam मथि præferre annotat; Samantá utramque recepit. Vp. माथि addit. Pro 7. पुथि alios पुथि præbere testatur Dgd., quod facit Káç., alteram formam Vopadevæ ascribens. (Carey मुथि pro लुथि). — 10. षिध गत्यां. Kt., Taranginí, Maitr. षिधु, quod अमार्षं esse contendit Mdh.; attamen Vp. utramque recepit, quas contra suas ipsius regulas षिध (non षधं) षिधु scriptas præbet. — 11. षिधू शास्त्रे मांगल्ये च. — 12. खादृ भक्षणे. — 13. खद स्थैर्ये हिंसायां च (ः भक्षणे) quam interpretationem Vp. et Kt. rejiciunt. — 14. बद स्थैर्ये. Vp. पद addit. Mdh. improbat variam lect. बन्द, quam Maitr. ascribit; codices autem Maitr. in बद exhibendo cum Mdh. consentiunt. (W. वद). — 15. गद व्यक्तायां वाचि. Vp. भाषे. — 16. रद विलेखने. Vp. उत्खाते. — 17. णद अव्यक्ते शब्दे = म्रिष्टोक्तौ Vp. — 18. अर्द गतौ याचने च ः पीडायां secundum Káç., quapropter Vp. tertiam vim यातना addit. — 19. नर्द, 20. गर्द शब्दे. Alii णर्द teste Ram., Vp. igitur णर्द addit केषांचिदनुरोधात् ut annotat Dgd. cfr. P. 6.1,65.n. — 21. तर्द हिंसायां — 22. कर्द कुत्सिते शब्दे. — 23. खर्द दन्दशूके. Kt. et Vp. दशने. Keçava दन्तशूके perperam. — 24. अति, 25. अदि बन्धने. De hisce annotat Mdh. तान्तं द्रविडाः पठन्ति, आर्यास्तु (et fortasse rectius) दान्तमिति धनपालः; उभयमपि मैत्रेय स्वामि काश्यप समन्ताकारादयः. Vp. tertiam rad. ईति addit. — 26. इदि परमैश्वर्ये. — 27. बिदि अवयवे. Samantá भिदि. Deinde Mdh. et Sk., cæteris tacentibus, rad. गडि inserunt; nimirum quia de hac eadem, quæ de quatuor præcedentibus (24-27.) valet opinio Káçyapæ, qui eas flexioni subjectas esse negat. (न तिङ्विषयाः). — 28. णिदि कुत्सायां. Maitr. et Kt. निदि, quare Ram. decretum P. 8.4,33. ita interpretatur, नोपदेशो ऽस्य वैचित्र्यार्थं — 30. टुनदि समृद्धौ cfr. P. 6.1,65.n. — 31. चदि आह्लादने दीप्तौ च. — 32. त्रदि चेष्टायां. Damodara teste Ram. et Káç. तुदि. W. præterea exhibet rad. रुदि चेष्टायां quæ quum a cæteris omittatur haud dubie incuriæ scribæ debetur; hæc nova radix fefellit me Wilkinsii libros mss. perlegentem. — 33. कदि, 34. क्रदि, 35. क्लदि आह्वाने रोदने च. Pro क्रदि uterque codex Maitr. क्रुदि fortasse errore scribarum exhibet. Vp. क्लदि अङ् (non ऽअङ्) इदि addit. — 36. क्लिदि परिदेवने. Vp. क्लिदि अङ् (non ञिङ्) इदि cfr. 2,14. — 37. शुन्ध शुद्धौ. Vp. शुन्ध ञ् (non शुड Carey.)

§. 4. कवर्गीयान्ता अनुदात्तेतः

1. शीकृ सेचने. Dhanapála et Káçyapa सीकृ, improbante Purushakára, attamen Vp. utramque exhibet. — 2. लोकृ दर्शने. — 3. श्लोकृ संघाते. Vp. significationes सर्जने वर्जने addit. — 4. द्रेकृ, 5. ध्रेकृ शब्दोत्साहयोः, alii ut Vp. et schol. Bh. 17,8. शब्दोत्साहे auctore Káçyapa, qui द्रेकते idem ac शब्दोत्साहं करोति valere declarat. — 6. रेकृ शंकायां. — 7. सेकृ (alii ut Maitr. षेकृ contra P. 6.1,64.n. Vp. utramque), 8. स्रेकृ (Vp. स्वेकृ errore scribarum ?), 9. स्रकि (Maitr. श्रेकृ). 10. श्रकि, 11. श्लकि. 7-11. गत्यर्थाः. Xírasv. addit rad. शीकृ quam alii सीकृ scribunt, Vp. ideo utramque recepit. — 12. शकि शंकायां. Vp. vim त्रास addit. — 13. अकि लक्षणे. Vp. गत्यां लक्ष्मणि. — 14. वकि कौटिल्ये (W. बकि). — 15. मकि मण्डने. Kt. गतौ addit. — 16. कक लौल्ये. Vp. इच्छागर्वघापत्तै, quarum secunda vis ab aliis omittitur. Dgd. — 17. कुक, 18. वृक आदाने. — 19. चक तृप्तौ ita Xírasvámí et Çákatáyana. (cfr. 19,21.). Dhanapála autem et Maitreya, quos cæteri sequuntur, vim प्रतिघाते च addunt. (W. दीप्तौ). — 20. ककि (Vp. व्रजने), 21. वकि (W. बकि), 22. श्वकि (Samantá स्वकि; Vp. सर्पे), 23. त्रकि (W. तकि), 24. ढौकृ (Kt. et Vp. टौकृ), 25. त्रौकृ (W. तौकृ), 26. ष्वष्क (alii ष्वस्क, Kt. et Maitr. ष्वक्कृ, Candra षुक्कृ.

Digitized by Google

Vp. ष्वक्क् et स्वस्क), 27. वस्क (Kt. वक्क्, Vp. वष्क et वक्क्), 28. मस्क (om. Ram.; Vp. मष्क et मक्क्), 29. टिक्क् (alii टिक teste Ram.), 30. टीक्, 31. तिक्क् (alii तिक, alii om.), 32. तीक् (Maitr. et Vp. om.), 33 रघि, 34. लघि; 20-34. गत्यर्थाः; 34. लघि भोजननिवृत्तौ च addunt Svámí aliique, Vp. ideo लघिङ् अभुगत्योः. — 35. अघि, 36. वघि, 37. मघि गत्याक्षेपे. Xírasv. गतौ गत्यारम्भे च, quapropter Vp. गतौ निन्दारम्भजवेषु. 37. मघि कैतवे च omnes addunt. — 38. राघृ, 39. लाघृ, 40. द्राघृ सामर्थ्ये. Alii, e quibus Vp., addunt rad. ध्राघृ. — 40. द्राघृ (alii ध्राघृ teste Mdh.) आयामे च, Kt. आयासे च, Vp. ideo श्रमायाम°. — 41. श्लाघृ कत्थने.

§. 5. कवर्गीयान्ता उदात्तेतः

1. फक्क् निर्वैगतौ. — 2. तक हसने; Bhíma teste Ram. सहने, Vp. ideo सहने हासे. — 3. तकि कृच्छ्रजीवने = दौस्थ्ये Vp. — 4. वुक्क् भषणे. Vp. श्वादिशब्दे cfr. 33,39. — 5. भुक गतौ addunt Kt., Maitr., Vp., improbante Mdh. — 6. कख हसने. Gaudæ et Maitr. कखख, Káçmíræ खखख, Káç ut videtur कक्क् (W. कक्), Vp. ideo omnes quatuor. — 7. ओखृ (W. उखृ), 8. राखृ, 9. लाखृ, 10. द्राखृ, 11. ध्राखृ (alii om. teste Ram.) 7-11. शोषणालमर्थयोः. — 12. शाखृ, 13. श्लाखृ व्याप्तौ. — 14. उख, 15. उखि (om. Kt. et Maitr.), 16. वख, 17. वखि, (om. Kt. et Maitr.), 18. मख, 19. मखि (om. Kt. et Maitr.), 20. णख (alii नख, Vp. utramque.), 21. णखि (om. Kt., Maitr., Vp.), 22. रख, 23. रखि, 24. लख (om. Maitr.), 25. लखि, 26. इख (om. Maitr. et Kt.), 27. इखि, 28. ईखि (Ita Maitr., Kt., Vp., Sk. ईख Mdh., unus om. teste Ram.). Hisce quindecim Candra addit 29. त्रखि (Ita cod. 532. sed cod. 154. चन्द्रः मुखि, cod. 2462. चन्द्रस्यखि), Samantá 30. त्रख, 29. त्रखि, 31. शिखि, præter quas Dravidæ 32. रिख; hisce quatuor 29-32. non receptis duas alias Vp. præbet: 33. रिखि et 34. लिखि (quam W. falso लिख scribit.). 35. वल्ग, 36. रगि, 37. लगि (Vp. गतौ खञ्जे), 38. अगि, 39. वगि (Vp. खञ्जे), 40. मगि, 41. तगि (Vp. स्खलने कम्पे गतौ), 42. त्वगि (Maitr. त्रगि, Vp. utramque), 43. श्रगि, 44. श्वगि (om. Mdh., Sk., Kt. स्वगि Vp.) 45. श्लगि, 46. इगि, 47. रिगि, 48. लिगि 14-48. गत्यर्थाः = Vp. गतौ, सर्पणे, खञ्जे, सपि (non स्थपि). — 49. त्वगि कम्पने च cfr. 42. — 50. युगि, 51. जुगि, 52. वुगि (alii वुगि) वर्जने. — 53. घग्घ हसने ità Maitr. et Kt., alii गग्घ, Vp. utramque, Mdh. et Sk. घघ. — 54. दघि पालने Mdh. et Sk. om., Ram. addit च, ऽ: वर्जने ex opinione Govindabhattæ, comprobante Vp. त्यागे ऽवने exhibendo. (W. दघि.) — 55. लघि शोषणे. Mdh. et Sk. om. गतौ च addunt alii teste Ram. — 56. मघि मण्डने. om. Kt. — 57. शिघि आघ्राणे. — 58. अर्घ मूल्ये addit Vp. solus. Wilson cl. 10.

§. 6. चवर्गीयान्ता अनुदात्तेतः

1. वर्च दीप्तौ. — 2. षच सेवने ita correxi fretus auctoritate vedarum, quarum usui restricta esse videtur, et scholiastæ Mahidharæ ad Yajurvedam 2,10.3,24., quamquam huic radici ab omnibus sensus aspergendi सेचने tribuitur, Sk. sola excepta, quæ vim quoque colendi addit (सेचने सेवने च). — 3. लोचृ दर्शने. — 4. शच व्यक्तायां वाचि. — 5. श्वच, 6. श्वचि गतौ. Vp. addit 7. शचि et Káç. श्वञ्च, श्वञ्चि. — 8. कच बन्धने. Vp. बन्धविशेषः, qui etiam addit aliam rad. कच रवे activi generis, quæ haud dubie e कव orta est. — 9. कचि, 10. काचि (om. Kt., Maitr., Vp.) दीप्तिबन्धनयोः, Mdh. annotat: दीप्तौ चेति वक्तव्ये बन्धनग्रहणं विस्पष्टार्थं. — 11. मच, 12. मुचि कल्कने. Pro 12. मुचि Çákatáyana et qui eum sequitur Dhanapála मचि, Candra मुच; Vp. omnes quatuor recepit. — 13. मचि धारणोच्छ्रायपूजनेषु. Çákatáyana et Dhanapála मन्च; alii दीप्तौ teste Ram. Vp. ideo significationes उच्छ्रायधृत्यर्चभाःसु exhibet. — 14. पचि व्यक्तीकरणे. पच Durga, Vardamána, Kt, Samantá, quæ पचि tanquam variam lectionem memorat. auctor Nyásæ activum postulat. Vp. पचीङ् et पचिङ् præbet. — 15. ष्टुच प्रसादे. Dgd. variam lect. ष्टुच memorat. — 16. ऋज गतिस्थानार्जनोर्जनेषु ita Xírasvámin, Dhanapála, Çákatáyana, Vp.; Maitr. autem et Mdh. उपार्जन pro ऊर्जन habent, Vp. स्थैर्य pro स्थान; Kt. huic radici unam vim गतौ tantum tribuit. — 17. ऋजि (W. ऋञ्जि), 18. भृजी भर्जने. Vp. 19. रिञ्ज addit. — 20.

Digitized by Google

एस्तृ. 21. भ्रेसृ, 22. भ्रासृ दीप्तौ. Alii, e quibus Vp., 23. रेजृ Mdh. improbante addunt. Káç. भ्रास (नायमनुबन्धयुक्तः cfr. not. Káçikæ ad P. 7.4,3. भ्रासभामोर्ऽदित्त्वमपाणिनीय. — 24. ईज गतिकुत्सनयोः, alii om. teste Ram. Vp. ईजि addit. Kt. alteram vim rejicit, et addit rad. 25. वीज.

§ 7. चवर्गीयान्ता उदात्तेतः

1. शुच शोके. — 2. कुच शब्दे तारे. Vp. तारशब्दे, Xírasv. गतौ. — 3. कुन्च, 4. क्रुन्च कौटिल्याल्पभावयोः, Xírasv. गतिकौटिल्य°, Vp. क्रुन्च गत्यां, कुन्च च वक्रणे तीच्छ्ले च; Candra कुन्चु et क्रुन्चु, alii कुचि, क्रुचि. — 5. लुन्च अपनयने. alii लुन्चु. (W. लंघ.) — 6. अन्चु गतिपूजनयोः, veteres gram. (प्राचीनाः) °पूजने teste Ram.; Vp. अचि पूजि, अन्चु गते भ्रिष्टोक्तौ च. cfr. 21,2. — 7. वन्चु, 8. चन्चु, 9. तन्चु, 10. त्वन्चु, 11. मुन्चु, 12. म्लुन्चु (Kt. मन्चु), 13. मुचु (W. मृच), 14. म्लुचु 7-14. गत्यर्थाः; Vp. addit 15. मन्चु et 16. मुन्चु, atque मुचु म्लुचु इरितौ facit. — 17. मुचु, 18. ग्लुचु, 19. कुजु, 20. खुजु स्तेयकरणे. ग्लुचु गतावपि addunt alii; Vp. hanc vim etiam मुचु tribuit, et utramque इरितं facit. — 21. ग्लुन्चु (Vp. ग्लुन्चु इर्), 22. षस्ज गतौ. Pro 22. षस्ज alii षन्च, Vp. utramque rad. recepit. Káç. षंजु ज, quod in षस्ज ज् corrigendum est, ज ortum esse videtur e nota Sáyanæ सज्जत इति भाष्यप्रयोगादयं (षस्ज) आत्मनेपद्यपि; अतो ऽस्यात्मनेपदं दूषयन्तो वर्धमान क्षीरस्वाम्यादय एव दुष्टाः; sed errat fortasse ipse Sáyana. cfr. संज्. (Carey संज pro षस्ज). — 23. गुजि अव्यक्ते शब्दे. Çákatáy. addit गुज, Vp. utrique vim कूजने tribuit. — 24. अर्च पूजायां. Çákatáy. deponens postulat, quapropter Vp. eam ञितं facit. Abharana var. lect. अच memorat. — 25. म्लेछ अव्यक्ते शब्दे. Maitr. et Kt. व्यक्तायां वाचि; Ram. tamen alteram quoque lectionem memorat. Vp. देश्योक्तौ. — 26. लछ, 27. लाछि लक्षणे. — 28. वाछि इच्छायां = कामे Vp. — 29. आछि आयामे. (W. अछि.) — 30. ह्रीछ लज्जायां. — 31. हुर्छा कौटिल्ये. — 32. मुर्छा मोहसमुच्छ्राययोः — 33. स्फुर्छा विस्मृतौ ita Kt., Maitr., Vp.; विस्तृतौ Mdh. et Sk. (?). Vp. 34. स्युर्छा (Carey युर्छ) addit. — 35. युछ प्रमादे ita Mdh., Sk., Vp., Ráma; पुछ Kt. et Maitr., मुछ Trilocana teste Ram. — 36. उछि उञ्छे = Kt. उञ्छने. Vp. om. cfr. 28,13. — 37. उछी विवासे. (Maitr. विपाशे sic. W. निवासे). Vp. om. cfr. 28,14. — 38. ध्रज, 39. ध्रजि, (Tarangini, Káçyapa, Samantá 40. व्रज, 41. व्रजि.), 42. धृज, 43. धृजि, 44. ध्वज, 45. ध्वजि गतौ. Vp. addit 46. ध्रिज. Alii om. धृजि et ध्वजि teste Ram. (W. धर्ज). — 47. कूज अव्यक्ते शब्दे. Candra 48. कूजि addit. (Carey कज). — 49. अर्ज, 50. षर्ज अर्जने. Govindabhatta सर्ज, Vp. utramque recepit. — 51. गर्ज शब्दे Vp. ऊर्जाशब्दे. — 52. तर्ज भर्त्सने. — 53. कर्ज व्यथने = पीडे. Vp. — 54. खर्ज पूजने च. Maitr. मार्जने, Kt. मार्जने च, Vp. व्यथामृत्योः. — 55. अज गतिक्षेपणयोः. — 56. तेज पालने. Vp. om. — 57. खज मन्थे. — 58. कज मदे a quibusdam inseritur; quæ rad. haud dubie e कउ 9,78. orta est. — 59. खजि गतिवैकल्ये = पांगुल्ये Vp. — 60. एजृ कम्पने. — 61. टुओ स्फूर्जा वज्रनिष्पेषे. Govindabhatta, Sk., Vp. वज्रनिर्घोषे. — 62. क्षि क्षये. Vp. क्षयैश्वर्ययोः; W. eam perperam ञिदितं facit. दशपाठ उत्तरधातुसाम्यात् opinatur Maitr. — 63. क्षीज अव्यक्ते शब्दे. Vp. हिक्कने. — 64. लज, 65. लजि भर्त्सने ita omnes, præter Sk., quæ भर्जने exhibet. Kt. hoc loco भर्त्सने et in sequenti च omittit. — 66. लाज, 67. लाजि भर्त्सने च. चकारो भिन्नक्रमः, एतावपि भर्त्सन इति पठ्येते इत्यर्थः censet Maitr., quem Mdh. laudans, Purushakáram citat, qui भर्त्सनग्रहणं भर्जनस्याप्युपलक्षणमिति opinatur. Vp. ideo भर्त्सने भर्गे. — 68. जज, 69. जजि युद्धे. — 70. तुज हिंसायां. — 71. तुजि पालने. Maitr. et Kt. बलने च ७: हिंसायां. Vp. प्राणने pro पालने invenisse videtur, statuit enim significationes प्राणे बले. — 72. गज, 73. गजि, 74. गृज, 75. गृजि, 76. मुज, 77. मुजि शब्दार्थाः. Pro 76. 77. मुज, मुजि Kt., Svámin, Candra मृज, मृजि; Kt. præterea गजि, et गृज om. Vp. मुज et मुजि in decimam classem refert, significationibus मृजाध्वन्योः, instructas. — 72. गज मदने च. Kt. om. — 78. वज, 79. व्रज गतौ.

Digitized by Google

§ 8. टवर्गीयान्ता अनुदात्तेतः

1. अट्ट अतिक्रमहिंसयोः Maitr.; अट्ट auctores Nyásæ, Vrittis, Pradípæ alii teste Mdh. et Vaiyásikæ teste Ram.; अट्ट Kt. Vp. omnes tres recepit. — 2. वेष्ट वेष्टने. — 3. चेष्ट चेष्टायां = ईहे Vp. — 4. गोष्ट, 5. लोष्ट संघाते. — 6. घट्ट घलने. — 7. स्फुट विकसने. — 8. अठि गतौ. Káç. अठ (ट-वर्गद्वितीयान्तः) Vp. utramque recepit, hanc tamen in activos refert. Sk. अटि falso. — 9. वठि एकचर्यायां = Vp. एकचरे. Sk. वटि; W. वधि utrumque falsum. — 10. मठि, 11. कठि शोके. = Vp. आध्याने. — 12. मुठि पलायने ita Maitr., Kt., Vp.; पालने Mdh. et Sk. — 13. हेठ विबाधायां. Kt. eam hoc loco om. 9,35. inserit. Vp. ideo हेठृञ् वधे. — 14. एठ च. — 15. हिडि गत्यनादरयोः. — 16. हुडि संघाते. Káçyapa asseverat Aryas hanc rad. omittere, Dravidas autem inserere, atque हुन्ड in Bháshya cætt. falsum esse. — 17. कुडि दाहे. — 18. वडि विभाजने ita Svámin, Nandin, Mdh., Sk.; वेष्टने Maitr. et Kt. Vp. utrumque sensum recepit. — 19. मडि च ○: aut विभाजने Svámin, Mdh., Sk. aut वेष्टने Maitr. et Kt., वेष्टने Nandin quoque. विभागे वेष्टे. Vp. — 20. भडि परिभाषणे. परिहासे Maitr. et Deva, cum quibus consentit Kt., e qua Caturbhuja a Dgd. citatur, Govindabhatta autem cum cæteris consentit. Vp. वाचि. — 21. पिडि संघाते. — 22. मुडि मार्जने. Káç. मुण्डने, Vp. मग्ने cfr. 9,40. — 23. तुडि तोडने. — 24. भुडि भरणे ita Maitr. et Kt. हुडि वरणे Mdh. et Sk. qui sensum हरणे aliis inprimis Maitreyæ ascribunt, sed uterque codex Maitr. dissentit. Vp. भुडि भृतौ वृतौ. — 25. स्फुडि विकसने a quibusdam, inter quos Vp. est, addi memorat Mdh. — 26. चडि कोपे. Vp. eam etiam in decimam classem refert. — 27. शडि रुजायां संघाते च. — 28. तडि ताडने = Vp. आहतौ. — 29. पडि गतौ. — 30. कडि मदे. Vp. दर्पे cfr. 9,78. — 31. खडि मन्थे. Alii खुडि. Vp. rad. खुडि खञ्जे addit. — 32. हेडृ, 33. होडृ अनादरे. Vp. posteriori vim गतौ quoque tribuit. — 34. बाडृ आप्लाव्ये. Vp. वाडृ आप्लावे. — 35. द्राडृ, 36. ध्राडृ विशरणे = शीर्णौ Vp. विसरणे alii. — 37. शाडृ श्लाघायां. Káçyapa शाल्, Vp. utramque. श्लाडृ इति कस्यचित्पाठः notat Dgd.

§ 9. टवर्गीयान्ता उदात्तेतः

1. शौटृ गर्वे. Vp. शौडृ addit. — 2. यौटृ संबन्धे. Vp. यौडृ addit. (Sk. यौटृ). — 3. म्रेटृ, 4. म्रेडृ उन्मादे. Kt. et Maitr. 5. मेटृ addunt; Vp. præter eam म्रेटृ, मेडृ, म्लेडृ. — 6. कटे वर्षावरणयोः. alii 7. चटे teste Káçyapa. Vp. कटे वृतौ वृषि, चट भेदे. — 8. अट, 9. पट गतौ. — 10. रट परिभाषणे. Vp. वाचि. — 11. लट बाल्ये. Kt. et Vp. च (○: परिभाषणे v. उक्तौ) addunt. — 12. शट रुजाविशरणगत्यवसादनेषु. — 13. वट वेष्टने. — 14. किट, 15. खिट त्रासे. Kt. priorem var. lect. posterioris esse asseverat, cui vim उत्त्रासने tribuit. Vp. भयभीषयोः (W. खेट pro खिट). — 16. शिट, 17. षिट अनादरे. Káç. eas अनादृतौ facit. — 18. जट, 19. झट संघाते. — 20. भट भृतौ. — 21. तट उच्छ्राये. — 22. खट कांक्षायां. Kt. et Maitr. कांक्ष्ये, Vp. कांक्षि. — 23. णट नृतौ. Xirasvámí नट, quod improbat Haradatta, attamen Vp. णट, नट नृत्यहिंसयोः haud dubie propter P. 2.3,56. — 24. पिट शब्दसंघातयोः — 25. हट दीप्तौ. — 26. षट अवयवे = अंशके Vp. — 27. लुट विलोडने. Maitr. विलोटने; Kauçika लुड, Sudhákára लुल; Vp. लुट विलोटविलोडयोः et लुड मन्थे. — 28. चिट परप्रैष्ये. Kt. प्रैष्ये. (W. etiam cl. 10. Sk. लिट errore typ.) — 29. विट शब्दे. — 30. बिट आक्रोशे (बकारादिः Mdh.). विट Vp., विड Kt., quam etiam Vp. recepit. Alii हिट teste Mdh. — 31. इट, 32. किट, 33. कटी गतौ. De कटी certant grammatici. Xirasvámí, Dhanapála, Cákatáyana ई pro अनुबन्ध habent, Samantá autem et Tarangini, Mdh., aliique in कटी quartam quærunt radicem; sed in hisce syllabis derimendis rursus discrepant, alii cum Maitr. eas in कट ई, alii in कटि इ, aut in कटि ई (34.) dissolventes. Aliam lectionem quæ कटि est, enotat Mdh., quam Kt. prætulisse videtur, quum duas radices कट et इ statuerit. Vp. e कटी quatuor solummodo fecit radices, इ, कट, कटि, कटी, quintam ई rejecit. — 35. हेठ विबाधायां hoc loco inserit Kt., quod Mdh. jam supra 8,13.

Digitized by Google

memoravit. Vp. præter हेठ etiam हेट बाधे exhibet, quæ radix sine dubio e priore orta est. — 36. मठि भूषायां. — 37. कुठि वैकल्ये. Hæc est lectio quam ut videtur *) teste Xírasvámine, Durgæ et Kauçikæ ascribit Çákatáyana, alteram tamen lectionem कुठि præferens. Maitr. et Kt. illos sequuntur, Vp. utramque recepit radicem. — 38. मुट प्रमर्दने ita Maitr. et Kt., मुड Dhanapála, पुड alii teste Maitr., पुडि Çákatáyana, मुडि et पुडि Xírasvámí; Vp. tribus मुट, मुडि, पुडि inde receptis quartam मुटि addit. Colebrooke in suis Sk. exemplaribus मुट पुट प्रमर्दने invenit; editio autem मुड, पुड exhibet. — 39. चुटि अल्पीभावे ita Maitr.; चुट jam a Maitr. variam lectionem notatam pro radice habent Kt., Durga, teste Mdh., et Ráma secundum Dgd.; Mdh. चुडि prætulit. Vp. omnes tres recepit. — 40. मुडि खण्डने = छिदि Vp. alii पुडि addunt, teste Maitr., alii etiam मुडि खण्डनप्रमर्दनयोः quam a Maitr. omissam comprobat Mdh. — 41. रुटि, 42. लुटि स्तेये. रुडि, लुडि Çákatáyana; रुठि, लुठि alii teste Xírasvámine. Vp. quatuor tantum रुटि, लुटि, रुठि, लुठि recepit, et quintam ab aliis omissam लुष स्तेये addidit. — 43. वटि विभाजने, tacentibus Mdh. et Sk. hoc loco inserunt Maitr. et Kt., quos sequitur Vp. (W. बटि.) — 44. स्फुटिर् विसरणे ita Maitr. aliique. Candra स्फुट; Svámí et Káçyapa स्फुटि, स्फुट, स्फुटिर् (cod. 2462. pro tertia स्फटि, et cod. 152. pro secunda स्फट sed in exemplis स्फोटति etc.). Apud alios स्फट inveniri commemorant Ram. et Káç.; Vp. præter स्फुटिर् quam cum Kt. et Sk. per विशरणे interpretatur, duas alias स्फुट et स्फुटि exhibet, quas in स्फट et स्फटि corrigendas esse opinatur Dgd., ut numerus radicum in ट desinentium, qui uno minor est quam a Vp. indicatus, expleatur. — 45. पठ व्यक्तायां वाचि. — 46. वठ स्थौल्ये. Vp. addit बठ वैन्ये (non पैल्ये ut vult Carey, neque बट ut apud W.) — 47. मठ मदनिवासयोः. Mdh. asseverat a Maitr. कठ addi, uterque autem codex eam omittit. cfr. 48. Kt. निवासे tantum. Vp. मर्द pro मद. Alii गतौ addunt. — 48. कठ कृच्छ्रजीवने = Vp. तंकने. (W. कट.) — 49. रठ परिभाषणे. Sk. रट. — 50. हठ प्लुतिशंकुत्वयोः Ita Maitr., बलात्कारे autem Kt., Candra, Durga; quapropter Vp. कीलबन्धे बलात्कृतौ प्लुतौ. Mdh. et Sk. शठत्व pro शंकुत्व. — 51. रुठ, 52. लुठ उपघाते. Maitr. et Ram. commemorant tertiam radicem 53. उठ a quibusdum addi, quam a Çákatáyana, Dhanapála, Durga (teste Xírasv.), Kt. omissam Xírasvámí et Vp. receperunt. Pro उठ apud alios ऊठ inveniri annotat Sk. — 54. पिठ हिंसासंक्लेशयोः — 55. शठ कैतवे च. Maitr., Svámí alii च om. — 56. शुठ गतिप्रतिघाते. Dhanapála et Sk. गति om.; Xírasvámí शुठि; Vp. utramque sensu खोटने exhibet. — 57. कुठि च. Kt. om., Vp. खोटनवैकल्यालस्ये. — 58. लुठि आलस्ये प्रतिघाते च. Kt. प्रतिघाते om., cum qua facit Vp. खोटे pro प्रतिघाते statuens; hic præterea addit rad. 59. रुठि. — 60. शुठि शोषणे. — 61. रुठि 62. लुठि गतौ. — 63. चुड्ड हावकरणे. Ita Maitr. et Kt, भावकरणे Mdh. et Sk., quæ radicem चुड् scribit. Vp. utramque sensu कृतौ हावे recepit. — 64. अड्ड अभियोगे. Vp. अड् addit. — 65. कड्ड कार्कश्ये. Vp. कड् addit. — 66. क्रीड् विहारे. — 67. तुड् तोडने = Vp. वधे. Çákatáyana et Xírasvámí तूड्. — 68. हुड्, 69. हूड् गतौ Maitr.; 70. हुड्, हूड् Çákatáyana et Dhanapála; Mdh. omnes tres. हुड्, 71. होड् Kt.; Vp. septem radices exhibet: हुड्, हूड्, हुड्, हूड्, होड्, हौड्, होड्, quas omnes ञितः facit. — 72. रौड् अनादरे. Kt. रोड्, quibus duabus Vp. रौड् addit una cum tribus aliis तोड्, तुड्, तूड्, quæ ni fallor variis tantum lectionibus nituntur. — 73. रोड्, 74. लोड् उन्मादे. priorem om. Kt. et Vp., pro लोड् alii लौड् teste Ram., quam etiam Vp. recepit tertiamque लोड् addidit. — 75. अड उद्यमे. — 76. लड विलासे Alii 77. लल ईप्सायां addunt, quod Xírasvámí, Purushakára, aliique उलयोरेकत्वात् improbant. —

*) Valde enim corrupti sunt codices Mádhavæ: अत्र स्वामी कठीति कौशिकदुर्गाविति शाकटायनः पुनः प्रकारणविरोधेन ठान्तमेवाध्यगीष्टेति (sic cod. 2462; alteri autem प्रकारणानुरोधेन ठान्तमेवाध्यगीष्टेति).

78. कउ मदे. Xírasvámí et Vp. कउि, Durga कउे teste Xírasvámine, cfr. 8,30. — 79. गडि वदनैकदेशे. Vp. गण्डे. cfr. 3,27.

§ 10. पवर्गीयान्ता अनुदात्तेतः

1. तिपृ, 2. तेपृ, 3. ष्टिपृ, 4. ष्टेपृ क्षरणार्थाः. Contra auctoritatem Vyágbrabhútis, Káçyapæ, Bháshyæ (ad P. 7.2,10.) cæterorum Xírasvámí primam udáttam (सेट्) facit. Vp. ideo तिपृ statuit. Káçyápa præterea duas alias adjecit rad. टिपृ et टेपृ, quæ ab aliis duabus prioribus teste Ram. substituuntur. Tertiam ष्टिपृ om. Maitr., et quartam Ram. (Vp. श्च्युति non धुति ut vult Carey.) 2. तेपृ कम्पे च. — 5. ग्लेपृ दैन्ये. — 6. टुवेपृ कम्पने. Kt. et Vp. चलने. — 7. केपृ, 8. गेपृ 5. ग्लेपृ च. ०: कम्पने गतौ secundum Xírasváminem et Vp. कम्पने tantum secundum cæteros. — 9. मेपृ, 10. रेपृ, 11. लेपृ गतौ. Hæc est lectio quam auctore Svámine Mdh. et Sk. receperunt. Maitr. autem पेबृ मेबृ सेवने । रेबृ प्लव गतौ । quam lectionem alio loco 14,33.34. diserte memorat; quare sine dubio codd. Mdh. corrupti sunt, in quibus verba Maitr. ita exstant: मेपृ लेपृ सेवने । रेपृ प्लव गतौ. Kt. 9-11. om. Vp. मेपृ गत्यां । रेपृ शब्दे गमने । लेपृ गमने; additque त्रेपृ गत्यां. Alii धेपृ adjiciunt teste Mdh. — 12. त्रपूष् लज्जायां. — 13. कपि चलने. — 14. रबि, 15. लबि, 16. अबि शब्दे. Primam Kt. om. 15. लबि अवस्रंसने च. — 17. कबृ वर्णे. Vp. rad. कवृ et vim स्तुतौ addit. — 18. क्लीबृ अधार्ष्ट्ये = Maitr. et Kt. आधार्ष्ट्ये. Vp. क्लीवृ addit. — 19. क्षीबृ मदे = दर्पे Vp., qui etiam क्षीवृ addit. — 20. शीभृ कत्थने. — 21. वीभृ च. Vp. solus चीभृ, इति कश्चित् annotavit Káç. — 22. रेभृ शब्दे. Kt. addit 23. अभि, 24. रभि, et Vp. præter eas etiam 25. लभि. — 26. ष्टभि, 27. स्कभि प्रतिबन्धे. Vp. स्तभि adjecit. — 28. जभ, 29. जृभि गात्रविनामे. Pro जभ alii teste Maitr. जभी, e quibus est Vámana ad P. 7.1,64. Sk. जभि. Vp. quatuor जभ, जभि, जृभि, जृभी (pro जभी?) exhibet. Vararuci 8,14. जृभी, जृभि. — 30. शल्भ कत्थने. (Carey शम्भ.) — 31. वल्भ भोजने. (Carey वम्भ.) — 32. गल्भ धार्ष्ट्ये. — 33. श्रम्भु प्रमादे ita Káçyapa; स्रम्भु Candra, quem Xírasvámí secutus variam lectionem स्रम्सु enotavit, quæ propria est Kt. et Maitr.; Vp. præter स्रम्भु etiam recepit स्रम्सु, huic autem vim प्रसादे tribuit. — 34. ष्टुभु स्तम्भे.

§ 11. पवर्गीयान्ता उदात्तेतः

1. गुपू रक्षणे. — 2. धूप संतापे. — 3. जप, 4. जल्प व्यक्तायां वाचि. 3. जप मानसे च = हृदुच्चारे च Vp. — 5. चप सान्त्वने. — 6. षप समवाये. Alii testibus Çákatáyana et Xírasvámine षच (cfr. 23,28.) quod Purushakára comprobat. Vp. utramque recepit et सप adjecit. — 7. रप, 8. लप व्यक्तायां वाचि. Vp. लपृ. — 9. चुप मन्दायां गतौ = Vp. शनैर्गतौ. — 10. तुप, 11. तुम्प, 12. त्रुप, 13. त्रुम्प, 14. तुफ, 15. तुम्फ, 16. त्रुफ, 17. त्रुम्फ. 10-17. हिंसार्थाः — 18. पर्प (Maitr., Kt., Vp. रर्फ), 19. रफ, 20. रफि, 21. अर्ब (Kauçika अन्व, Vp. अर्ब et अम्ब), 22. पर्ब, 23. लर्ब (om. Maitr., Kt., Vp.), 24. बर्ब, 25. मर्ब, 26. कर्ब, 27. खर्ब, 28. गर्ब, 29. शर्ब, 30. षर्ब, 31. चर्ब 18-31. गतौ. Vp. addit: 32. घर्ब, 33. तर्ब, 34. नर्ब 35. सर्ब et præter eas: पम्ब, बम्ब, मम्ब, कम्ब, खम्ब, गम्ब, शम्ब, षम्ब, चम्ब, घम्ब, तम्ब, नम्ब, सम्ब, omnes tredecim cum penultimo म्. Maitr. et Kt. 21. अर्ब et 29. शर्ब हिंसायां च addunt, quam vim Vp. etiam 18-20. रर्फ, रफ, रफि tribuit (W. वर्घ, मर्घ, कर्घ, खर्घ, गर्घ, चर्घ (Rosen चघ) गतौ; अर्घ, शर्घ हिंसायां pro radd. 21-31.) — 36. कुबि आच्छादने = Vp. स्तृतौ. — 37. लुबि, 38. तुबि अर्दने. — 39. चुबि वक्त्रसंयोगे. — 40. षृभु, 41. षृम्भु हिंसार्थौ. Alii षिभु, षिम्भु teste Maitr., aut स्रिभु, स्रिम्भु teste Ram.; सृभु, सृम्भु Tarangini. षिम्भु, सृभु, स्रिभु, स्रिम्भु Vp. — 42. शुभ, 43. शुम्भ भासने च. Priorem Xírasvámí om. Gupta षुभ. Vp. सुम्भ. De vi harum radicum certant grammatici. भासने Durga, Çákatáyana, Dhanapála. शोभार्थे हिंसायां च Maitr. युतौ हिंसने Vp. भाषणे Kt., Mdh., Sk. (Carey. षुम्भ pro शुम्भ.

§ 12. अनुनासिकान्ता अनुदात्तेतः

1. घिणि, 2. घुणि, 3. घृणि ग्रहणे. — 4. घुण, 5. घूर्ण भ्रमणे. Cfr. 28,48.49. — 6. पण व्यवहारे स्तुतौ च. — 7. पन च ०: स्तुतौ. — 8. भाम

Digitized by Google

क्रोधे. — 9. क्षमूष् सहने = Vp. मर्षे. — 10. कमु कान्तौ. Vp. कमु कङ् स्पृहि cfr. 19,69.

§ 13. अनुनासिकान्ता उदात्तेतः

1. अण, 2. रण, 3. वण (Vp. घण et बण addit), 4. भण, 5. मण, 6. कण, 7. कुण, 8. व्रण (alii ब्रण, Vp. utramque recepit), 9. भ्रण, 10. ध्वण (Samantá et Vp. 11. धण adjiciunt.)1-11. शब्दार्थाः—12. ओणृ अपनयने = Vp. अपसारणे. — 13. शोणृ वर्णगत्योः — 14. श्रोणृ संघाते. — 15. श्लोणृ च. — 15. वेणृ गतिप्रेरणश्लेषणेषु. Alii स्तेणृ teste Mdh. प्रेणृ Maitr. (utrq. cod.); Vp. वेणृ et वेषे pro प्रेरण. — 16. ध्रण शब्दे. Vp. ध्वण. Nasalis desinens proprie ut recte intellexerunt Mdh. et Sk. न est. (उपदेशे नकारान्तो ऽयमिति प्रागस्य निर्देशो न कृतः) — 17. कनी दीप्तिकान्तिगतिषु. pro कान्ति Vp. प्री. — 18. स्तन, 19. वन शब्दे. Vp. चन et धन addit. — 20. वन, 21. षन संभक्तौ. Ita Maitr., Vp., Mahídhara ad Yv. 1,17. pro vulgari षण. — 22. अम गत्यादिषु (उ: गतौ शब्दे संभक्तौ) Kt. गतौ tantum. — 23. द्रम, 24. हम्म, 25. मीमृ गतौ. Vp. et Sk. radici मीमृ et Kt. etiam हम्म vim शब्दे च tribuunt. (W. भीमृ). — 26. चमु, 27. छमु, 28. जमु, 29. झमु अदने. Kt. et Vp. 30. जिमु addunt. — 31. क्रमु पादविक्षेपे (Vp. cl. 1. et 4.)

§ 14. यरलवान्ता अनुदात्तेतः

1. अय (cfr. 21,21.), 2. वय (W. रय), 3. पय (Trilocana om.), 4. मय, 5. चय, 6. तय, 7. णय गतौ. Kt. et Maitr. णय रक्षणे च addunt, alii teste Mdh. etiam तय hanc vim tribuunt, e quorum numero Vp. est, qui præterea नय गतौ addit. Quidam 8. षय inserit a cæteris omissam. Errant ex sententia Sáyanæ Káçyapa et Svámí, qui primam etiam in स्वरितेतः retulerunt. — 9. दय दानगतिरक्षणहिंसादानेषु. Huc referenda est Vp. दाय ङ् दाने. — 10. रय गतौ. Vp. 11. लय adjecit. — 12. ऊयी तन्तुसंताने = Vp. सेवने e षिवु. — 13. पूयी विशरणे दुर्गन्धे च. — 14. क्नूयी शब्दे उन्दे च. Kt. om. posteriorem vim; Ram. memorat Bhímasenam क्लेदने च, aliumque उन्दे च addidisse. Vp. vim दुर्गन्धे e priori radice huc attractam adjecit. — 15. क्ष्मायी विधूनने. — 16. स्फायी, 17. ओप्यायी वृद्धौ. — 18. तायृ संतानपालनयोः — 19. चल वल्लनसंवरणयोः — 20. वल्ल, 21. वल्लृ संवरणे = Vp. स्तृतौ; Mdh. et Sk. संचरणे च addunt. — 22. मल्ल, 23. मल्लृ धारणे. — 24. भल्ल 25. भल्लृ परिभाषण (Vp. निरूपण) हिंसादानेषु. Vp. वल्ल addit. — 26. कल्ल शब्दसंख्यानयोः Kt. संख्याने tantum. — 27. कल्लृ अव्यक्ते शब्दे = कूजने Cándræ teste Ram. et Iaumáræ teste Dgd., Xírasvámí et Kt. अशब्दे, alii शब्दे; Vp. ideo कूजने शब्दे ऽशब्दे statuit. — 28. तेवृ, 29. देवृ देवने. — 30. षेवृ (Nyásæ aliique सेवृ, Vp. षेवृङ् सेवृङ् ङ्), 31. गेवृ, 32. ग्लेवृ, 33. पेवृ, 34. मेवृ, 35. म्लेवृ. 30-35. सेवने. Maitr. 36. शेवृ adjiciens, ab aliis etiam 37. खेवृ et 38. प्लेवृ addi commemorat. Alii præterea 39. केवृ teste Sk. addunt. Omnes decem recepit Kt., Trilocana tamen प्लेवृ omisit. Vp. शेवृ rejecit, cæteras recepit. Radices पेवृ et मेवृ in ultima tantum littera a 10,12. 13. differre, Maitr. annotavit. — 39. रेवृ प्लवगतौ. Maitr. et Kt. रेवृ 40. प्लव गतौ dissolvunt. पव alii, teste Maitr. (cfr. Mahídharam ad Yv.7,1.); Vp. ideo रेवृ प्लुतौ ङ्से, प्लव गतौ.

§ 15. यरलवान्ता उदात्तेतः

1. मव्य बन्धने. — 2. षूर्क्ष्य. (Alii सूर्क्ष्य, Vp. utramque. cfr. 17,15.), 3. ईर्क्ष्य, 4. ईर्ष्य ईर्ष्यार्थाः — 5. हय गतौ. Vp. addit क्लमे, alii भक्तिशब्दयोः — 6. शुच्यी अभिषवे. alii चुच्यी teste Maitr., Vp. utramque recepit; alii शुच्च्यी et चुच्च्यी. Mdh. ई rejecit. — 7. हर्य गतिकान्त्योः ita Maitr., Mdh., Sk., Nirukta. °क्लान्त्योः Kt. et Vp. — 8. अल भूषणपर्याप्तिवारणेषु. Kt. et Vp. अलञ्. — 9. ञिफला विशरणे = Vp. भिदि (फुल्ल फुल्लृ च adjecit alter Maitr. codex, alter omisit.) — 14. मील (Vp. मील्तृ), 11. श्मील (om. Maitr. et Kt.), 12. स्मील, 13. क्ष्मील निमेषणे. — 14. पील प्रतिष्टम्भे = Vp. रोधे. — 15. णील वर्णे. Kt. नील. — 16. शील समाधौ. — 17. कील बन्धने = बन्धे Maitr., Kt., Vp. — 18. कूल आवरणे. — 19. शूल रुजायां. संघाते च adjecit Maitr., संघोषे च Mdh. et Sk.; utrumque om. Kt. et Vp. — 20. तूल निष्कर्षे. Vp. eam in decimam classem retulit. — 21. पूल

Digitized by Google

संघाते. — 22. मूल्ल प्रतिष्ठायां. Vp. eam जितं facit. — 23. फल्ल निष्पत्तौ. — 24. चुल्ल हावकरणे ita Maitr., Kt., Vp.; भावकरणे Mdh. et Sk. — 25. फुल्ल विकसने. — 26. चिल्ल शैथिल्ये भावकरणे ita Mdh. et Sk. हाव° pro भाव° Maitr. et Vp.; posteriorem vim om. Kt. — 27. तिल्ल गतौ. तिल्ल Durga et Maitr.; utramque Vp. — 28. वेल्लृ, 29. चेल्लृ (Vp. addit चेल्ल्लृ), 30. केल्लृ, 31. खेल्लृ, 32. क्ष्वेल्लृ (Kt. क्ष्वेल्लृ, Vp. utramque), 33. वेल्ल (Durga et Trilocana om. Vp. वेल्ल्लृ additque वेल्लृ) 28–33. चलने. Kt. गतौ. Vp. 28. et 33. चाल्ले, cæteris चालगत्योः tribuit. — 34. पेल्लृ, 35, फेल्लृ, 36. शेल्लृ गतौ. Mdh. annotat: क्वचित् कोशे षेल्लृ सेल्लृ ष्वल्लृ अपि पठ्यन्ते. Vp. radici ष्वल्लृ पल्ल substituit, cæteras recepit, iisque omnibus, फेल्लृ et पल्ल exceptis, aliam vim चाल्ले attribuit. — 37. स्खल्ल संचलने. Maitr. et Vp. addunt संचये च. (W. स्थल्ल संचये). — 38. खल्ल संचये. Kt. चलने. Vp. utrumque. — 39. गल्ल अदने. Vp. स्रवे addit. — 40. षल्ल गतौ. — 41. दल्ल विशरणे. Maitr. विदारणे. Vp. भेदे. — 42. श्वल्ल (Candra शल्ल, Vp. utramque), 43. श्वल्ल आशुगमने = Vp. वेगे. — 44. खोर्ऋ गतिप्रतिघाते = Vp. खोटने. alii teste Maitr. खोल्लृ. Mdh. utramque recepit. Kt. खोडृ. hisce tribus Vp. quartam खोटृ addit. — 45. धोर्ऋ गतिचातुर्ये (W. घोर्ऋ). — 46. त्सर छद्मगतौ. — 47. क्मर हूर्छने. — 48. अभ्र, 49. वभ्र (Vp. बभ्र addit), 50. मभ्र, 51. चर गत्यर्थाः; चर भक्षणे ऽपि s. च a cæteris additum Kt. omittit; Vp. tertiam vim आचारे adjecit. — 52. ष्ठिवु निरसने. Vritti ष्ठिवु aut ष्ठ्यिवु. Vp. ष्ठेवु addit. — 53. जि जये. De loco huius radicis Maitr. annotat: उत्तरधातुसादृश्यानुरोधेनाजन्तो ऽप्यत्र निर्दिश्यते. — 54. जीव प्राणधारणे. Vp. जीवृ. — 55. पीव, 56. मीव, 57. तीव, 58. णीव (नीव Maitr, Kt., Sk.) स्थौल्ये. — 59. क्षिवु निरसने Maitr. et Kt.; क्षीवु, क्षेवु (?) Mdh. et Sk.; क्षिवु, क्षीव निरासे (non निवासे) Vp. — 60. उर्वी, 61. तुर्वी, 62. थुर्वी, 63. दुर्वी, 64. धुर्वी हिंसार्थाः Vp. जुर्वी adjecit. — 65. गुर्वी उद्यमने. (W. गुर. Rosen गर्वी). — 66. मुर्वी बन्धने = Vp. नह्हि. — 67. पुर्व (Maitr., Vp., alii पूर्व.) 68. पर्व, 69. मर्व पूरणे. Vp. मर्व vim गतौ etiam tribuit. — 70. चर्व अदने. Vp. कि eam notavit. — 71. भर्व हिंसायां. भर्व Bháradvájíyæ, भर्भ Ráma teste Ram. भर्भ et भर्व Vp. Alii भर्वी. — 72. कर्व (alii कर्वी), 73. खर्व, 74. गर्व दर्पे. — 75. अर्व, 76. शर्व, 77. षर्व हिंसायां. Vp. tertiam om., Kt. omnes tres. cfr. 11,18. — 78. इवि व्याप्तौ (cfr. 82.) — 79. पिवि, 80. मिवि, 81. णिवि (alii पिवि) सेचने. Taranginí सेवने. — 82. हिवि (alii इवि, Vp. utramque), 83. दिवि, 84. धिवि (Kt. et Vp. cl. 5.), 85. जिवि 82–85. प्रीणनार्थाः Alii धिवि vim गतौ tribuunt, Vd utramque recepit (E धिवि W. aliam rad. धि fecit.) — 86. रिवि, 87. रवि, 88. धवि गत्यर्थाः. Vp. addit रिबि, रबि et दवि. — 89. कृवि हिंसाकरणयोश्च ऽः गतौ. Kt. et Vp. cl. 5. च om. Maitr. et Vp. (W. इ partem esse radicis falso putavit. कृविणोति). — 90. मव बन्धने = Vp. नह्हि. — 91. अव रक्षण गति कान्ति प्रीति तृप्ति अवगम प्रवेश श्रवण स्वाम्यर्थ (साम्यर्थ Vp., Ram., Maitr. cod. alter.) याचन (= अर्पन Vp.) क्रिया इच्छा (Vp. काम) दीप्ति अवाप्ति आलिंगन हिंसा आदान (Maitr. et Ram. दहन) भाव (alii भाग) वृद्धिषु. Kt. पालने tantum. — 92. धावु गतिशुद्ध्योः = Vp. स्रवे मृजि. स्वरितेत् ita omnes.

§. 16. ऊष्मान्ता अनुदात्तेतः.

1. धुक्ष (W. धूक्ष), 2. धिक्ष संदीपनक्लेशनजीवनेषु. — 3. वृक्ष वरणे. — 4. शिक्ष विद्योपादाने. — 5. भिक्ष भिक्षायामलाभे लाभे च. Kt. et Maitr. cod. alter यच्ञायां tantum. Vp. लाभार्थे लोभोक्तिक्लिशि. Esti Dgd. लोभोक्ति per लोभादुक्ति interpretatur, attamen sine dubio in ऽलाभोक्ति corrigendum est, quum alias vis अलाभे desideretur, neque लोभ ab ullo memoretur, et quum præterea Vp. interpretationem proximæ regulæ a Xírasvámine propositam उक्तिक्लिशि statuendo etiam receperit. — 6. क्लेश व्यक्तायां वाचि. Sk. sola अव्यक्तायां. Annotat Mdh. अत्र स्वामी क्लेशे व्यक्तायां वाचि च पठन्निमावपि पूर्वधातोरर्थविवाह । चन्द्र दुर्ग मैत्रेय समन्ताकार देवादयस्तु धात्वन्तरमेवाहुः । Durga tamen et Kt. radicem per वादने explicant, unde Vp. क्लेश ऊ वधे fecit. Errat Dgd., qui hanc radicem in Dhátu-

pradípa et a Haláyudha (versu 93.) क्लेष scribi asseverat, uterque enim eam, cum pàlatina littera scriptam, exhibet. — 7. दक्ष वृद्धौ शीघ्रार्थे च. = Vp. स्पर्दे वृद्धौ. — 8. दीक्ष मौण्ड्येज्योपनयननियमव्रतादेशेषु. Quartam significationem नियम om. Kt. et alter. cod. Maitr., secundam इज्या Sk. — 9. ईक्ष दर्शने. — 10. ईष गतिहिंसादर्शनेषु. Maitr., Deva, Kt. °दानेषु. Vp. utramque vim recepit. — 11. भाष व्यक्तायां वाचि. Vp. भाषृ. — 12. वर्ष स्नेहने. पर्ष Maitr., Vp., Kt., orientales (प्राञ्चः) teste Ram. स्पर्ष Caturbhuja testibus Ram. et Dgd. — 13. गेषृ अन्विच्छायां. Kt. et Maitr. ग्लेषृ. Vp. utramque recepit. — 14. पेषृ प्रयत्ने. Kt. et Vp. येषृ. — 15. जेषृ, 16. णेषृ, 17. एषृ, 18. प्रेषृ. (Maitr., Kt., Vp. हेषृ) गतौ. — 19. रेषृ, 20. हेषृ. 21. ह्रेषृ (om. Maitr.) अव्यक्ते शब्दे. — 22. कासृ शब्दकुत्सायां. — 23. भासृ दीप्तौ. — 24. णासृ, 25. रासृ (राम्पृ Durgasinha teste Dgd.) शब्दे. — 26. णस कौटिल्ये = Vp. ह्रुतौ. — 27. भ्यस भये. — 28. आङः शसि इच्छायां. Daurgæ teste Xírasvámine शन्सु quæ fortasse vera radix est; Govindabhatta शासु, Vp. शसि et शासु आशिषि. — 29. ग्रसु, 30. ग्लसु अदने. — 31. ईह चेष्टायां. — 32. बंहि (Vp. वहि), 33. महि वृद्धौ. — 34. अहि गतौ. — 35. गर्ह, 36. गल्ह कुत्सायां. — 37. बर्ह (om. Maitr., Caturbhuja, alii.), 38. बल्ह प्राधान्ये = Vp. श्रैष्ठ्ये. Mdh. et Sk. वर्ह, वल्ह contra auctoritatem Dhanapálæ. — 39. वर्ह, 40. वल्ह परिभाषणहिंसादानेषु. Pro दान Mdh. et Sk. छादन; Vp. ideo स्तृति (non स्मृति) हिंसादानवाक्षु. Mdh. et Sk. rursus contra auctoritatem Dhanapálæ वर्ह, वल्ह. — 41. प्लिह गतौ. — 42. वेह्ल (Kt., alii बेहृ), 43. जेहृ, 44. बाहृ (alii ut Vp. et Kt. वाहृ) प्रयत्ने. जेहृ गत्यर्थोऽपि addunt Mdh. et Sk. — 45. द्राहृ निद्राक्षये, alii निक्षेपे, Vp. ideo. जागरे निक्षेपे. — 46. काशृ दीप्तौ. Kt. कासृ; alii कासि; Vp. primam tantum recepit. — 47. ऊह वितर्के. — 48. गाहृ विलोडने. — 49. गृहू ग्रहणे. Kt. et Vp. ग्रहू. Quidam teste Mdh. गृह. Xírasvámí, Káçyapa, Samantákára, alii ग्लहू; तदपि प्रह्लं censet Mdh. ideoque ग्लहू च addit; idem facit Vp. utramque tamen signo क्वि notat. Sk. sola ग्लहणे. Fortasse legendum est ग्लहू ग्लहने, quamquam P. 3.3,70. voculam ग्लह e radice ग्रह derivat. — 50. घुषि कान्तिकरणे ita Deva, Durga, Maitr. घषि Candra et Káçyapa. घसि Xírasvámí. Vp. घुषि घृशे et घषि, घसि क्षरणे.

§ 17. उष्मान्ता उदात्तेतः.

1. घुषिर् अविशब्दने. Xírasvámí, Dhanapála, Bhogavrittikára, alii शब्दार्थः. Idem facit Káçikavritti ad P. 7.2,23. (घुषिर् शब्दार्थे इति भ्वादिषु पठ्यते घुषिर् अविशब्दन इति चुरादिषु). Candra, Durga, Kt. शब्दे. Çákatáyanam घुष शब्दे exhibere commemorans, censet Mdh. घुषिर् अविशब्दार्थ इति मैत्रेयादिपाठो ज्यायान्, alter tamen codex Maitr. cum Cákatáyana congruit. Vp. घुषिर् रवे secundum Kávyakámadhenum, sive वधे secundum Dgd. et घुषिर् कि विशब्दे नुतौ. — 2. अक्षू व्याप्तौ. (Cl. 1. et 5. Vp.). संघाते adjiciunt Kt., Maitr., Vp. — 3. तक्षू. 4. त्वक्षू (om Mdh.) तनूकरणे = कार्श्ये Vp., qui तक्ष न तक्षे addit. — 5. उक्ष सेचने. = Vp. वृषि. — 6. रक्ष पालने. Vp. त्रि. — 7. णिक्ष चुम्बने. — 8. तृक्ष, 9. स्तृक्ष (Govindabhatta स्तृक्ष, Vp. utramque. Sk. षृक्ष perperam), 10. णक्ष गतौ. — 11. वक्ष रोषे, alii संघाते. Vp. utramque. — 12. मृक्ष संघाते. ita Maitr., Kt., Vp.; मृक्ष Mdh. et Sk., alii म्रक्ष, quam Vp. quoque recepit, et cui etiam potestatem रोषे attribuit. — 13. तक्ष त्वचने. Vp. त्वक्ष addit, utramque per त्वचो ग्रहे interpretatur. — 14. पक्ष परिग्रहे addunt quidam testibus Maitr., Mdh., Sk.; om Vp. cfr. 32,17. — 15. सूर्क्ष (v. सूक्ष nam variant codd., Vp. utramque.) अनादरे; Mdh. et Sk. आदरे præferentes, alteram lectionem rejiciunt. Ram. deinde inserit सूर्क्ष्य अनादरे quod quoque Vp. recepit. — 16. काक्षि, 17. वाक्षि, 18. माक्षि कांक्षायां. Vp. 16. et 18. कांक्षे, 17. स्पृहि. — 19. द्राक्षि, 20. ध्राक्षि, 21. ध्वाक्षि (Vp. ध्माक्षि) घोरवासिते च (ः कांक्षायां). — 22. चूष पाने. — 23. तूष तुष्टौ. — 24. पूष पुष्टौ. — 25. मूष स्तेये. मुष alii testibus Kt. et Maitr. — 26. लूष, 27. रूष भूषायां has duas radices a Maitr., Kt., Vp. omissas, receperunt auctore Sudhá-

Digitized by Google

kára Mdh. et Sk. — 28. मृष प्रसवे. ita Páráyanikæ teste Xírasvámine, वृष Kt. et Maitr. (?), alii सूष, quod ut Mdh. annotat अनार्षं est, घोपदेशलक्षणविरोधात् P. 6.1,64. attamen Vp. omnes tres recepit. — 29. यूष हिंसायां. Kt. जूष. Mdh. utramque recepit, ita quoque Vp., qui posteriorem स्वरितेतं facit, quod alii teste Dgd. improbant. Kt. addit मूष. — 30. भूष अलंकारे. 31. तसि additur a Daurgis, Kt., Mdh., Vp. qui utramque signo कि notat. cfr. 33,56. — 32. ऊष रुजायां. Vp. रोगे, quod Dgd. in रोषे mutavit. — 33. ईष उञ्छे. — 34. कष, 35. खष (om. Maitr. et Kt.), 36. शिष (अनिट् Vyághrabúti cæterique, Vp. excepto), 37. जष (om. Vp. cfr. 21,25.), 38. झष (om. Maitr., उष alii teste Dgd.), 39. शष॰ (om. Kt.), 40. वष (दन्त्योष्ठ्यादिः Mdh. et Vp.; Káç. solus वष, पवर्गतृतीयान्तः), 41. मष, 42. रुष (Vp. जि), 43. रिष. 31-43 हिंसार्थाः Vp. addit मुष et चष. — 44. भष भर्त्सने. Vp. भुक्के पिशुनाक्रो. — 45. उष दाहे. Alii उषु teste Ram., Vp. utramque recepit, et vim वधे (cfr. 38.) adjecit. — 46. जिषु, 47. विषु, 48. मिषु सेचने. Kt. et Vp. 49. णिषु addunt. — 50. पुष पुष्टौ. — 51. श्रिषु, 52. श्लिषु, 53. प्रुषु, 54. प्लुषु दाहे. — 55. पृषु, 56. वृषु, 57. मृषु सेचने. पृषु, वृषु हिंसाक्लेशनयोश्च addunt Mdh., Sk., Kt.; Káçyapa etiam दाने adjecit. Vp. tantum addit वृष प्रजननैश्वर्ये cfr. 33,30. मृषु सहने च additur ab omnibus. — 58. घृषु संघर्षे. Nescio an inde orta sit errore aliquo radix Vp. धृषु संहतौ हिंसे, neque enim apud cæteros talem invenio. — 59. हृषु अलीके. Maitr. आलीके. Vp. जि. — 60. तुस, 61. ह्रस, 62. ह्लस, 63. रस शब्दे. — 64. लस श्लेषणक्रीडनयोः. — 65. घसॢ अदने. om. Kt. recte. Alii घस teste Mdh., लृघसौ Vp. — 66. जर्त्स (Candra, Durga, Maitr., Kt.; जर्ज alii.), 67. चर्च (Kt. झर्च), 68. झर्झ परिभाषणतर्जनयोः ita Maitr. et Kt.; हिंसा addunt Mdh. et Sk. Vp. omnes sextæ classi annumerat (28,17.), præter जर्त्स cui significationes झर्झ (ɔ: भर्त्सनेत्वयोः) रक्षे attribuit. Maitr. radices चर्च et झर्झ hoc loco अर्थानुरोधत्वात् insertas esse censet. Mdh. autem किमत्र सत्यं देवा ज्ञास्यन्ति exclamat. — 69. पिसृ, 70. पेसृ गतौ. Alii addunt, ut videtur, nam satis mendosi sunt Mdh. codices, 71. विस, वेस, विश, वेश (आद्यौ दन्त्योष्ठ्यादी सान्तौ, इतरावोष्ठ्यादी तालव्यान्तौ.) Vp. præter duas primas (69.70.) वेसृ solum recepit, quam etiam Ram. tanquam variam lect. memoravit. (W. पिष. Vp. वेश्रितौ in वेस ट र गतौ corrupit Carey.) — 72. हसे हसने. — 73. णिश समाधौ = Vp. शीले. — 74. मिश, 75. मश शब्दे रोषकृते च. Vp. rad. कश शब्दे nescio unde ortam etiam recepit. — 76. शव गतौ. Vp. विकारे च्वे. Nescio cur hoc loco inserta sit; apud lexicographos nihil enotatum inveni, fortasse e sequenti rad. errore aliquo ficta est. — 77. शश प्लुतगतौ. Interdum hoc loco कष sive कश (nam variant codices) गतौ inseritur, quod Mdh. improbat. — 78. शसु हिंसायां. — 79. शन्सु स्तुतौ. Durga addit दुर्गतौ, Kt. et Vp. च ɔ: हिंसायां. — 80. चह परिकल्कने. — 81. मह पूजायां. — 82. रह त्यागे. — 83. रहि गतौ. Hue referenda est radix Vp. रंह तक गतौ. — 84. दृह (om. Kt.), दृहि, 85. वृह (om. Kt.), वृहि वृद्धौ. वृहि शब्दे च. Pro posteriori वृहि Candra et Gupta वृहिर् exhibent. Vp. utrique वृहि et वृहिर् vim ध्वनर्द्धोः attribuit. (W. तृहि pro वृहि). — 86. तुहिर्, 87. दुहिर् अर्दने. 88. उहिर् a Maitr et Kt. omissam, ex auctoritate quorundam inserunt Vp., Mdh., Sk.; Maitr. tamen variam lectionem उहिर् commemorat. (Carey et W. उहि pro उहिर्). — 89. अर्ह पूजायां. Vp. addit योगत्वे.

§. 18. द्युतादयो ऽनुदात्तेतः.

(P. 1.3,91-93. 3.1,55. — (19-22.) 7.2.59.)

1. द्युत दीप्तौ. Sk. sola द्युता. — 2. श्विता वर्णे. Vp. शौक्ल्ये. — 3. ञिमिदा स्नेहने. — 4. ञिष्विदा स्नेहनमोचनयोः. Svámí ञिक्ष्विदा præferens alteram lectionem Nandini ascribit. Pro मोचन alii मोहन. Vp. tres exhibet radices ष्विद, क्ष्विद, क्ष्विउ, omnes signis ञि, आ, उ, लृ notatas, quarum primæ vim मोहस्नेहमोक्षे, cæteris स्नेहे मोक्षे tantum attribuit. cfr. 23,9. (W. ञिक्षिदा.). — 5. रुच दीप्तावभिप्रीतौ च. — 6. घुट परिवर्तने. — 7. रुट, 8. लुट, 9. लुठ प्रतिघाते ita Deva, Maitr.,

Digitized by Google

Kt., alii Háriyogines teste Kayyata duas tantum 10. रुठ, लुठ exhibent; ita quoque Xírasvámin, qui etiam aliam lectionem रुट लुट memorat; is quoque रुट दीप्तौ addit, quam Cákatáyana लुट, Sudhákára लुठ scribit; Xírasvámí autem लुठ sextæ classi annumerat.*) Vp. ideo: रुट, लुट दीप्तिप्रतिहत्योः et रुठ, लुठ प्रतिघाते. — 11. शुभ दीप्तौ. — 12. क्षुभ संचलने. — 13. णभ, 14. तुभ हिंसायां. णभ अभावे च Nir. — 15. स्रन्सु (alii स्रम्भु), 16. ध्वन्सु, 17. भ्रन्सु (ita Maitreya, Svámí, Bhodhinyása, Samantákára, alii, Vp.; sed भ्रन्सु Kt., Mdh., Sk., Kaç.-Vr. ad P. 7.4,84.) 15-17. अवस्रंसने. 16. ध्वन्सु गतौ च. (W. ध्वंसु घूर्णने). — 18. स्रम्भु विश्वासे. Káçyapa स्रुम्भु, quod Mdh. improbat. Vp. स्रम्भु adjecit.

19. वृतु वर्तने. — 20. वृधु वृद्धौ. — 21. शृधु शब्दकुत्सायां = Vp. पर्दे. — 22. स्यन्दू प्रस्रवणे. — 23. कृपू सामर्थ्ये.

§. 19. घटादयः.

(Eæ sunt मितः P. 6.4,92-94.)

A. अनुदात्तेतः quæ etiam षितः = 1. घट चेष्टायां. — 2. व्यथ भयसंचलनयोः. Maitr. et Prakáça सं om. Durga दुःखचलनयोः, Kt. दुःखभयचलनयोः, quod in दुःखभयचलने Govindabhatta emendavit; Vp. igitur दुःखे भये चाले. — 3. प्रथ प्रख्याने. Alii पृथ quod improbat Xírasvámí. — 4. प्रस विस्तारे = ततौ apud Vp., qui aliam aperte errore scribarum a प्रस वि ortam vim प्रसवे adjecit. — 5. मृद मर्दने = Vp. क्षोदे. — 6. स्खद स्खदने. Maitr. खदने (?) Vp. विदारे cfr. 72. (W. स्वदने). — 7. क्षजि गतिदानयोः. Kauçika क्षज, Vp. utramque recepit, tertiamque e priore litteris transpositis fictam ज्ञक्षि addidit. — 8. दक्ष गतिहिंसयोः. — 9. क्रप कृपायां गतौ. Alteram vim Kt. om. Alii Maitr. teste कृप s. क्रप radicem scribunt. — 10. कदि, 11. क्रदि, 12. क्लदि वैक्लव्ये. Ita Xírasvámí aliique, Mdh., Sk.; Nandi autem कद, क्रद क्लद, Vardhamána duas tantum क्रदि et कदि exhibet, Maitr. quatuor कदि क्रदि क्लद क्रद. Candra teste Xírasvámine et Maitr. वैकल्ये. Vp. omnes sex radd. et utramque significationem (वैक्लव्यविकलत्वयोः) recepit. — 13. ञित्वरा संभ्रमे = त्वरे Vp., qui etiam ञि om., quod secundum Maitr., Haradattam alios nullius momenti est. — In hanc classem Vp. क्लव ष्मञ् भये refert, cæteri om. = B. उदात्तेतः, quæ मितः tantum sunt. = 14. ज्वर रोगे. — 15. गड सेचने. — 16. हेड वेष्टने. — 17. वट, 18. भट परिभाषणे. — 19. नट नृत्तौ. णट Bháshya; Vp. utramque. Xírasvámí नतौ. Maitr. गतौ. — 20. स्तक प्रतीघाते. Alii स्तक, Vp. utramqué. — 21. चक तृप्तौ. Ita Xírasvámí, Maitr., Mdh., Sk., Kt. Ita quoque Dhanapála qui præterea deponens postulat, quod improbat Mdh., quia तन्मते परस्मैपदेष्वस्यानुवादो व्यर्थः स्यात्. Hoc loco contendit Mdh., Çákatáyanam hic et supra (4,19.) duas exhibere significationes (उभयत्रोभयार्थः) ऽ: तृप्तौ प्रतीघाते च, quum autem supra aliter verba Çákat. citarit, Ram. rectius fortasse hanc opinionem Durgæ ascripsit: दुर्गस्तु चकारमधीत्य, चात् पतीघाते ऽप्येवं मानुवन्ध इति व्याचष्टे. Vp. utroque loco utramque significationem inseruit. (W. दीप्तौ.) — 22. कखे हसने. — 23. रगे शंकायां. — 24. लगे संगे. Kt. addit च. — 25. ह्रगे, 26. ह्लगे, 27. षगे (Vp. addit. सगे), 28. ष्टगे (Alii स्थगे, Vp. ष्टगे et स्थगे.) संवरणे. — 29. कगे नोच्यते apud omnes invenitur et eo explicatur, quod अस्यायमर्थ इति विशिष्य नोच्यते, sive sit क्रियासामान्यार्थत्वात् ut Maitr. vult, quem Vp. sequitur क्रियासु statuens et क्रियामात्रे interpretans, sive अनेकार्थत्वात् ut vult Xírasvámí. Veri similior esse videtur explicatio quorundam secundum Mdh., sive cujusdam secundum Ram., quæ est: इह शास्त्रे कगे नोच्यते, ita ut hoc decretum ab origine simili an-

---

*) En ipsa Mdh. verba, quæ an recte intellexerim nescio: हारियोगिनस्तु द्वाविव धातोः कर्मण (P.3. 1,7.) इत्यत्र कैय्यटे द्वितीयान्तौ पठितौ क्षीरस्वामी रुठ लुठ इत्येव पठित्वा रुट लुट इत्येके वाधु लोटन (2,4). इति लिंगादिति । तथा रुट दीप्तावित्यप्याह, लुटेति तु शाकटायनः, सुधाकारस्तु भूवादिसूत्रे लुठिर्द्वितीयान्तो ऽपि, (?) लुटितो लोटमान इति प्रयोगदर्शनादित्याह । क्षीरस्वामी तु लुठेति लक्ष्यदर्शनानुरोधात् तुदादौ पठ्य इत्याह. ॥

notatione critici alicujus, qui talem radicem in præcedenti regula invenit, niti videatur. Dgd क्रगे vim eundi tribuit. W. सवरणे. cfr. 42. — 30. अक, 31. अग कुटिलायां गतौ. — 32. कण, 33. रण गतौ. — 34. घण, 35. शण, 36. श्रण दाने. Mdh. et Sk. घ addunt perperam, ut videtur, annotat enim Maitr. घण गतौ इत्येके et ipsi शण गतौ इत्यन्ये. Vp. radici शण unam tantum vim दाने tribuit, sed ut varias de घण opiniones conjungat: घण मि गतौ हिंसे (cfr. 41.) घण म दाने statuit. — 37. श्नथ (Vp. श्नथ, W. श्नथ), 38. क्नथ (om. Kt., क्नुथ Sk. errore typ.), 39. क्रथ, 40. क्लथ हिंसार्थाः. Quum क्राथि P. 2.3,56. occurrat, मित्त्वं solum ad aor. pass. et ger. (चिण्णमुलोः) pertinere censent Vámana aliique, neque enim radicem a Deva et Maitr. 34,19. insertam agnoscunt. — 41. वन च. — 42. वनु च नोच्यते. De ea idem quod de क्रगे haud dubie valet, ut enotavit Ram. अयमपि क्रगेवत्. Mdh. eam per. क्रियासामान्ये interpretatur, Vp. व्यापृतौ, Káç. हिंसायां. — 43. ज्वल दीप्तौ. Vp. चलतिवि-षेः (non °द्विषेः Carey) cfr. 20,1. — 44. ह्वल, 45. ह्मल चलने. — 46. स्मृ आध्याने = Vp. औत्के. — 47. दृ भये. Ad nonam classem pertinens hic secundum Maitr. et Kt. मित्त्वार्थात् inseritur. Alii autem ut Deva, Dhanapála, Púrnacandra, Xírasvámin eam secundum normam primæ classis (दरति etc.) flecti jubent, ideo Vp. ne errorem committeret, eam et in primam et in nonam classem retulit. Alii hoc causativum ad radicem quartæ classis (26,139.) pertinere contendunt. Abharana hic et in P. 7.4,95. radicem दृ scribit, quod Mdh. improbat. — 48. नॄ नये = Vp. नीतौ. cl. 9. A quibusdam solum inseritur teste Maitr. — 49. श्रा पाके (ः: श्रा et श्रै.) — 50. मारणतोषणनिशामनेषु ज्ञा. Ita Káçyapa, Samantákára, Maitreya, Bodhinyása et quos hic laudat, antiqui (प्राचिनाः), Kt.; निशान pro निशामन exhibent Candra, Vardhamána, Svámí, Çákatáyana, Haradatta. Vp. utramque opinionem conjungens, duas in तोषण quærit significationes तोषणे et स्तुतौ. Cfr. ज्ञप 32,80. — 51. कम्पने चलिः (ः: चल 20,2). — 52. छदिरूर्जने (ः: छद 34,27.) — 53. जिह्वोन्मथने लडिः (ः: लड 9,76.) Aryæ teste Dhanapála जिह्वोन्मथनयोः = Xírasváminis जिह्वोन्माथनयोः et Vp. उन्मन्थनजिह्वयोः. — 54. मदी हर्षग्लेपनयोः = Vp. गर्वे ग्लेपने. (26,99.) (E verbis Vp. समिद् गर्वे etc. male lectis novam Carey finxit radicem म मिद गर्वे etc.) — 55. ध्वन शब्दे (cfr. 80.). Vardhamána præter eam etiam 56. रण (33.) inserit, præter has duas Bhoja quinque alias significationibus non indicatis inserit: 57. दलि (15,41.), 58. वलि (14,20.), 59. स्वलि (15,37.), 60. त्रपि (10,12.), 61. क्षपयश्च (क्षि 22,16.). Kt. omnes septem (55–61.) omittit, Maitr. sex posteriores (56–61.) tantum. Vp. क्षि om., et रण signo म, cæteras quinque signo मि notavit. — 62. स्वन अवतंसने a quibusdam inseri Maitr. commemorat, Kt. eam exhibet, et Vp. मिण् notatam. — घटादयो मितः. — 63. ज्वरी, 64. त्नुष, 65. क्नसु (pro 64 et 65 alii त्नु ध्नसु testibus Atreya et Maitr.; Vp. ideo rad. ध्नसु signo मि, cæteras म notavit.), 66. रञ्जी, 67. ऽमन्ताश्च (ः: quæ in म desinunt) च ः: मितः. — 67. ज्वल, ह्वल, ह्मल, नमां अनुपसर्गाद्वा ः: मित्. Kt. °ह्मल, नमो ऽनुपसर्गा वा, quod ad idem refert. — 68. ग्ला, स्ना, वनु, वमां च. Kt. वमश्च. — Sequuntur exceptiones. — 69. न कम्यमि चमां. Kt. चमः. — 70. शमो दर्शने. न hic et in sequenti audiendum est. Kt. autem et Xírasvámí, eo omisso, अदर्शने legendum esse contendunt, quod ad idem refert (न फलभेदः). Non satis hæc intellexit W. „शम अदर्शने also दर्शने“ scribens. — 71. यमो ऽपरिवेषणे. न auditur. Kt. et Svámí hoc omisso in contrariam interpretationem lapsi sunt. Vp. ut utramque opinionem conjungeret, radicem signo मि notavit et per परिवेषण तदभावे vim eius expressit. (cfr. 32,81.) — 72. स्खदिरव-पराभ्यां च. Bodhinyása अप addit. न auditur. hic quoque Kt. et Svámí contrariam quam cæteri explicationem न non audito probarunt, atque sine dubio hoc quidem loco errarunt. Si enim radix स्खद, hisce duabus aut tribus tantum præpositionibus præfixis, मित् esset, superflue quin etiam perperam supra (6) inserta esset. = फणादयः (73–79.) P.6.4,125. = 73. फण गतौ (मिदपेक्ष्यते, न निवृ-

Digitized by Google

न्तं) Vp. मि, additque फण ण निःस्नेहे quæ vis ad causativum solum pertinet. — ॥ वृत् ॥ (ः समाप्तौ घटादिः, alii वृत् ante फण ponunt teste Maitr.) — 74. राजृ दीप्तौ. स्वरितेत्. — 75. टुभ्राजृ (अपित्वनपाणिनीयं Káç.-Vr. 7.4,3.), 76. टुभ्राशृ, 77. टुभ्लाशृ (Vp. addit टुभ्रासृ et टुभ्लासृ et cl. 4.) 75-77. दीप्तौ. अनुदात्तेतः — 78. स्यमु (Vp. cl. 6.), 79. स्वन ॥ वृत् ः फणादयो गताः ॥, 80. ध्वन शब्दे. Quidam radici ध्वन aliam 81. स्तन sive स्तन præmittunt, quod अनार्षं esse Mdh. contendit; Vp. tamen utramque मि notatam recepit et Bodhinyása eas in फणादीन् refert. omnes 78-80 उदात्तेतः. Duas priores स्यमु et स्वन Vp. etiam in radices, quæ in a breve desinunt, retulit. — 82. षम, 83. ष्टम अवैक्लव्ये Mdh. codd. 2462 et 532. अवैकल्ये Mdh. cod. 152. et Sk., वैक्लव्ये Maitr., Kt., Vp. hic eas etiam eadem vi præditas अदन्तेभ्यः annumerat. Alii teste Xírasvámine eas in classem फणादयः dictam referunt, quod Mdh. improbat.

§. 20. ज्वलादयः (P. 3.1,140.)

A. उदात्ताः. a. उदात्तेतः = 1. ज्वल दीप्तौ cfr. 19,43. — 2. चल कम्पने. Vp. गतौ. — 3. जल घातने. Háradatta (P.3.3,124.), Maitr., Kt., Vp. धान्ये W. अपवारणे perperam. — 4. टल, 5. ट्वल वैक्लव्ये. — 6. ष्ठल स्थाने = Vp. स्थितौ. Sk. स्थल, Vp. utramque. — 7. हल विलेखने. — 8. णल गन्धे. Káçyapa et Vp. बन्धने. — 9. पल गतौ. Vp. addit फल. — 10. बल प्राणने धान्यावरोधे च. — 11. पुल महत्त्वे. Xírasvámi eam sextæ classi annumerat, Vp. primæ et sextæ. — 12. कुल संस्त्याने (ita Ráma = Vp. संहतौ, Kt. संख्याने, alii संताने teste Mdh.) बन्धुषु च. — 13. शल, 14. हुल (alii हुल, सल), 15. पत्लृ गतौ. हुल हिंसासंवरणयोश्च; Maitr. quosdam च omittere commemorat. Vp. secundæ radicis vim गतौ om. additque tertiæ etiam potestatem ऐश्वर्ये. — 16. क्वथे निष्पाके. — 17. पथे गतौ. — 18. मथे विलोडने. — 19. टुवम उद्गिरणे ita Sudhákára. Alii ut Vp. टुवमु aliique उद्गरणे. — 20. भ्रमु चलने. — 21. क्षर संचलने. Alii क्षल; Vp. utramque recepit, huic tamen aliam vim क्षये addidit. = A. b. अनुदात्तेत्. = 22. षह मर्षणे = Vp. शक्तौ. = B. अनुदात्ताः. a. अनुदात्तेत् = 23. रमु क्रीडायां. Trilocana रम. = B. b. उदात्तेतः = 24. षद्लृ विशरणगत्यवसादनेषु cfr. 28,133. — 25. शद्लृ शातने. Vp. addit. आङः शदो गतौ. cfr. 28,134. — 26. क्रुश आह्वाने रोदने च. = C. उदात्तेतः a. उदात्तौ. = 27. कुच संपर्चनकौटिल्य प्रतिष्टम्भ (= Vp. रोधे) विलेखनेषु. — 28. बुध अवगमने. Vp. बुधी विज्ञापने nescio quo auctore nisus. = C. b. अनुदात्तः = 29. रुह बीजजन्मनि प्रादुर्भावे च. Maitr. et Kt. बीज om.; idem facit Vp., जन्मनि statuens, additque जि. = C. c. उदात्तः = 30. कस गतौ. Nandin teste Ram. कश. — ॥ वृत् ः ज्वलादयो गताः. ॥

§. 21. स्वरितेतः.

A. हलन्ताः = 1. हिक्क अव्यक्ते शब्दे. — 2. अञ्चु (ita Káçyapa, Samantákára, Maitr., Kt.) गतौ याचने च. Alii teste Maitr. अचु. Çákatáyana अञ्चू (?). Xírasvámi अञ्चु अचि गतौ. याचने च om. Kt. Vp. अचिञ् पूजे अञ्चुञ् श्लिष्टोक्तौ गते. cfr. 7,6. — 3. टुयाचृ याच्ञायां. Alii टु. Vp. utrumque. — 4. रेटृ परिभाषणे. Vp. याचे वाचि. — 5. चते, चदे याचने. — 6. प्रोथृ पर्याप्तौ. — 7. मिदृ, मेदृ मेधाहिंसयोः Ita Deva, Maitr., Kt. aliique. Xírasvámi eas in ध desinere jubet (भिदादिसूत्रे P.3.3,104. मेधाशब्दं व्युत्पादयन्), Nyásakára in ध. Bhojakára hunc sequitur, rejicit tamen मेधृ, approbantibus Kaumáris. (sic omnes codd.). Vp. omnes præter मिधृ inter radices retulit. — 7. मेधृ संगमे च. Vp. मेथृ addit. — 8. णिदृ, णेदृ कुत्सासंनिकर्षयोः. — 9. शृधु, 10. मृधु उन्दने. — 11. बुधिर् बोधने. Xírasvámi इर् om., Vp. ञ addit. — 12. उबुन्दिर् निशामने. Alii उचुन्दिर् (non पुन्द; चवर्गप्रथमादिः) Kt. et Dgd. testibus. Vp. duas alias बुन्ध et बुद iisdem signis notatas addit. (W. निशाने). — 13. वेणृ गतिज्ञानचिन्तानिशामनवादित्रग्रहणेषु. Bháshyakáræ वेनृ teste Mdh. — 14. खनु अवदारणे. — 15. चीवृ आदानसंवरणयोः. Maitr. चीयृ. Káç. चीबृ (पवर्गतृतीयान्तः). Alii ऋ omittunt. Vp. चीवृ et चीयृ atque præter eas रीवृ errore aliquo haud dubie ortam, exhibet. — 16. चायृ पूजानिशामनयोः. — 17. व्यय गतौ. Vp. aliam addit signis कत notatam. cfr. 35,78 — 18.

Digitized by Google

दाशृ दाने. Vp. eam कजृ notavit, nescio quo jure. — 19. भेषृ भये. Alii गतौ. — 20. भ्रेषृ गतौ. Maitr. addit भ्लेषृ approbantibus Mdh. et Sk., alii autem ut Kt. et Vp. eam omittunt. Maitr. et Kt. चलने, Govindabhatta et Vp. vim भये addunt. — 21. अस गतिदीप्त्यादानेषु. Alios अष scribere testantur Xírasvámi et Maitreya; Cákatáyana et Vp. utramque receperunt. — 21. अय गतौ hoc loco loco inserunt Káçyapa et Svámí quod improbat Mdh. cfr. 14.1. — 22. स्पश बाधनस्पर्शनयोः Xírasvámí, Káçyapa, alii पश. Xírasvámi etiam variam lectionem पश memorat, quæ propria est Durgæ, Çákatáyanæ, Ktræ. Vp. omnes tres recepit, pro स्पर्शन autem ग्रन्थन statuit. Quarta radix etymologica (सौत्र), quæ secundum Mdh. पस, secundum P. 7.4,86., Vámanam, Haradattam, Rámacandram पश est, hoc loco inseritur. Vp. eandem पस scriptam, iisdem, quibus cæteræ, significationibus præditam in radices recepit. — 23. लष कान्तौ = स्पृहि Vp. cl. 1. et 4. — 24. चष भक्षणे. — 25. छष हिंसायां. कश Kt., कष Caturbhuja teste Ram., et Jaumáræ teste Dgd., Vp. ज्ञष addit. (Wilson छर्ष). — 26. झष आदानसंवरणयोः ita Durga, Maitr., Mdh., Sk., Vp. ऋष Kt., Púrnacandra, Trilocana, Ráma. मह्ल पिधाने Vp., quod ad idem refert. — 27. भक्ष अदने ita Maitr. et Kt., et Jaumáræ teste Dgd. भ्रक्ष Xírasvámí, भृक्ष Durgá, भ्लक्ष Mdh., पक्ष Govindabhatta, पृक्ष et भ्लक्ष Vp. — 28. दासृ दाने. — 29. माहृ माने. ita Maitr., Kt., Sk.; माह Mdh., Vp., Trilocana, alii teste Ram. Káç. solus माढृ मूर्धन्यवर्गतृतीयान्तः); errat tamen haud dubie. — 30. गुहू संवरणे.

B. अजन्तः = 31. श्रिञ् सेवायां.

B. अनुदात्ताः

§. 22. अजन्ताः.

A. स्वरितेतः = 1. भृञ् भरणे. Vp. भृतिपुष्ट्योः. — 2. हृञ् हरणे. — 3. धृञ् धारणे. — 4. कृञ् करणे inseritur a quibusdam ut Nyásakára et Haradatta, et Vp., quod Mdh., quum अनार्ष sit, improbat. — 5. णीञ् प्रापणे. = B. परस्मैपदिनः = 6. धेट् पाने. Ita quoque Vp. (P. 1.1,20.) — 7. ग्लै हर्षक्षये ita Maitr. et Kt.; Vp. क्लमे — 8. म्लै गात्रविनामे. Vp. कान्तिसक्षये, Mdh. et Sk. huic eandem quam præcedenti vim attribuunt. — 9. द्यै न्यक्करणे. Xírasvámin न्यंगविधाने. — 10. द्रै स्वप्ने. — 11. ध्रै तृप्तौ. — 12. ध्यै चिन्तायां — 13. रै शब्दे. — 14. स्त्यै, ष्ट्यै (Maitr. et Kt. स्त्यै) शब्दसंघातयोः. Kt. शब्दसंघाते. — 15. खै खदने = स्थैर्यहिंसयोः Vp., qui tertiam nulli alii probatam vim खनने addit. (W. खेदने). — 16. क्षै. 17. जै, 18. षै (alii सै, Vp. utramque.) क्षये. — 19. कै. 20. गै शब्दे. Vp. 19 per शब्दे et 20 per गाने interpretatur. — 21. शै, 22. स्रै पाके. Sk. शै, श्रै. Vp. श्रै स्विदे म पचने et स्रै पचि — 23. पै, 24. ओवै शोषणे. — 25. ष्टै वेष्टने Kt. स्नै. Variam lectionem ष्णै errore scribarum ortam esse contendit Govindabhatta (षकारष्टकारपर इति पाठो लिपिभ्रमजः). Xírasvámí quamquam ष्टै prætulit, attamen nomen स्तायु in hymno Bhattabháskáræ (स्तायूनां पतये नमः) occurrens, e radice ष्णै derivandum esse censet. Maitreyam itidem ष्णै prætulisse, Mdh. asseverat, at in uno tantum codice hæc lectio invenitur, dum alter ष्टै præbet, quam Ram. disserte Dhátupradípæ ascribit (नकारपरः षोपदेशो ऽयमिति धातुप्रदीपादयः). Mdh. et post eum Sk. utramque receperunt., Vp. ष्टै tantum. Alii addunt शोभायां च ex auctoritate Yaskæ, qui in Nirukta उष्णीषं स्नायतेः शोभार्थस्य derivat. (W. ष्णै). — 26. दैप् शोधने. (पकारो विशेषणार्थः P.1.1,20.) — 27. पा पाने. — 28. घ्रा गन्धोपादाने. — 29. ध्मा शब्दाग्निसंयोगयोः. Vp. अग्नियुतौ ध्वनौ. — 30. ष्ठा गतिनिवृत्तौ. — 31. म्ना अभ्यासे. — 32. दाण् दाने. (णकारो विशेषणार्थः P. 1.1,20. W. दान्) — 33. ह्वृ कौटिल्ये. — 34. स्वृ शब्दोपतापयोः. Vp. उ eam notavit. — 35. स्मृ चिन्तायां. — 36. ह्वृ वरणे. Sk. संवरणे = स्थगने Vp. अनादरे Maitr. uterque cod. (ध्वृ वर्णे sic W.) — 37. सृ गतौ. — 38. ऋ गतिप्रापणयोः. — 39. गृ, 40. घृ सेचने. (W. धृ pro घृ). — 41. ध्वृ हूर्छने = Vp. कौटिल्ये. (W. धृ). — 42. स्रु गतौ. Çákatáyana, Xíra-

Digitized by Google

svámí et Kt. श्रु addunt. Maitr. et Deva सु, improbante Purushakára. Vp. सु सुतौ गतौ, श्रु (cui Dgd. शु addit) गतौ, et præter eas षु, सु, षुञ्, सुञ् गतौ nescio quo jure exhibet. — 43. षु प्रसवैश्वर्ययोः Alteram vim ऐश्वर्य Kt. om., Vp. सु addit. — 44. श्रु श्रवणे. Vp. cl. 5. et गतौ श्रुतौ. — 45. ध्रु स्थैर्ये. Alii गतौ, Vp. utrumque. — 46. दु, 47. द्रु गतौ. Vp. posteriori vim स्रुतौ etiam addit. — 48. जि (om. Kt.), 49. ज्रि अभिभवे. Huc referendum esse videtur Vp. ज्रु न्यक्कारे. — 50. ज्रु इति सौत्रधातुः, अयं गत्यर्थः, वेगवचन इत्यपरे Mdh. hoc loco inserit. Vp. ज्रु रंहसि inter radices veras retulit. = C. आत्मनेपदिनः = 51. ष्मिङ् ईषद्धसने. Alii स्मिङ्. — 52. गुङ् अव्यक्ते शब्दे. Vp. ध्वनौ. cfr. 58. — 53. गाङ् गतौ. Nyása et Padamanjarí hanc classi secundæ annumerant. — 54. कुङ्, 55. घुङ्, 56. उङ्, 57. ङुङ् शब्दे. Kt. addit 58. खुङ्, alii etiam 52. गुङ् hic denuo inserunt. Deva et Nyása कुङ् per अव्यक्ते शब्दे interpretantur. cfr. 52. — 59. च्युङ्, 60. ज्युङ् (Nandí et Dhátupáráyanikæ. जुङ्, Kt. et Maitr. प्रुङ्, प्लुङ् addunt, Vp. जुङ् et ह्युङ्. Alii addunt क्नुङ् ut Maitr., Mdh. et Sk. asseverant, aut क्ष्णुङ् ut Dgd. vult). 61. प्रुङ्, 62. प्लुङ् गतौ. — 63. रुङ् गतिरेषणयोः. Vp. वधे गत्यां. Kt. रोषण pro रेषण. Rámacandra addit भाषणे च. — 64. धृङ् अवध्वंसने. Govindabhatta अविध्वंसने. (W. धृङ्). — 65. मेङ् प्रणिदाने. Kt. et Vp. प्रतिदाने. — 66. देङ् रक्षणे = पालने Kt. et Vp. — 67. श्यैङ् गतौ (W. शैङ्). — 68. प्यैङ् वृद्धौ. — 69. त्रैङ् पालने. Alii secundum Kramadíçvaram eam त्रा scriptam in classem 2 referunt. Addit Vp. ह्योङ् नियमव्रतादेशोपनीतिषु nescio quo autore nitens, apud cæteros nihil hac de re inveni, ne apud ipsius quidem commentatorem, et e decreto 16,8. दीक्ष etc. male lecto exstitisse videtur. = D. Huc referuntur quatuor quæ sunt उदात्ताः, a. आत्मनेपदिनः = 70. पूङ् पवने = Vp. शोधे. — 71. मूङ् बन्धने. — 72. डीङ् विहायसा गतौ = नभोगतौ Vp. et आकाशगमने Candra et Dhanapála, assentiente Keçavasvámine. Alii विहायसां गतौ. = D. b. परस्मैपदी.= 73. तॄ प्लवनतरणयोः. Vp. अभिभवे addit.

§. 23. हलन्ताः

A. अनुदात्तेतः = 1. गुप गोपने. Maitr., Kt., Vp. गोपनकुत्सनयोः cfr. 4. — 2. तिज निशाने. Maitr., Kt., Vp. क्षमायां च addunt. — 3. मान पूजायां. Vp. विचारे adjicit. — 4. बध बन्धने. Vp. निन्दे च addit. His quatuor radicibus सन् nonisi in significationibus निन्दायां, क्षमायां, जिज्ञासायां, वैरूप्ये (sive चित्रविकारे ut vult Sk.) adjungendum esse contendit Káçiká-Vritti ad P. 3. 1,5. Errat Xírasvámin, qui hac annotatione haud dubie inductus, eas aliis significationibus præditas secundum normam primæ classis flectendas esse opinatur, quippe quum Bháshya eas sine affixo सन् usurpari, neget. Mdh. opinionem quorundam approbat, qui eas in cæteris significationibus ad decimam classem pertinere censent. — 5. रभ राभस्ये. — 6. डुलभष् प्राप्तौ. — 7. ष्वञ्ज परिष्वंगे. Vp. जि. — 8. हद पुरीषोत्सर्गे. Nandin eam etiam उदात्तेतं esse censet. = B. उदात्तेतः = 9. ञिक्ष्विदा अव्यक्ते शब्दे. Hæc est testibus Ram. et Dgd. lectio quorundam, quæ vulgari ञिक्ष्विदा longe præferenda esse videtur. Vp. कूजने. Non video cur hæc radix sive sit क्ष्विड् sive क्ष्विद् hoc loco, neque potius supra §. 9. inserta sit, est enim उदात्तः. (Sk. क्ष्विद, W. क्षिद, utrumque perperam.) — 10. स्कन्दिर् गतिशोषणयोः — 11. यभ मैथुने. Ita quidem Kt., Vp., Sk., cum quibus consentit Purushakára, भय विपरीतौ (ः यभ) मैथुने exhibens. Maitr. autem et Mdh. विपरीते मैथुने. Variam lectionem जभ pro यभ Maitr. commemorat, atque eam priori addunt Çákatáyana et Dhanapála, quod auctoribus Nyásæ et Padamanjaris non probatum est, et verbis Vyághrabhútis repugnat. Vp. tamen utramque recepit, tertiamque ज्ञभि adjecit, quas per यभने (non यमने aut जभने ut volunt W. et Carey) explicavit. Ram. præterea variam lectionem, quæ यभि est, memorat. (W. यन्त pro यभ.) — 12. णम प्रह्वत्वे शब्दे च. Mdh. solus om. vim posteriorem. — 13.

Digitized by Google

गम्लृ, 14. सृप्लृ गतौ. Kt. addit ऋच्छ minus bene. —15. यम उपरमे. Alii teste Maitr. यमु quæ est lectio Vp. — 16. तप संतापे. Vp. दवैश्वर्ययोः cfr. 26,50. — 17. त्यज हानौ. — 18. षन्ज संगे. Mdh. परिष्वंगे (sic.) — 19. दृशिर् प्रेक्षणे. Vp. ञि. — 20. दन्श दशने. Sk. et Vp. दंशने. — 21. कृष विलेखने = Vp. आकृषि. — 22. दह भस्मीकरणे. — 23. मिह सेचने. — 24. कित निवासे रोगापनयने च. Decretum P.3.1,5. ad posteriorem significationem pertinet, aut ad eas, quas Káçiká-vritti exhibet: व्याधिप्रतीकारे निग्रहे ऽपनयने नाशने, et præp. वि præfixa, संशये. Abharana dep. postulat. Vp. errat, qui in significationibus इच्छायां et वासे hanc radicem secundum normam primæ classis flectendam esse censet, quum eæ potius ad decimam referendæ sint; cæteræ duæ, quas statuit, significationes संशये ऽ रोग्ये च huc pertinent. cfr. 4. = C. स्वरितेतः = 25. दान खण्डने Hæc significatio ad decimam classem pertinet, non, ut Vp. vult, ad primam. सन् autem sensu आर्जवे adjungitur secundum Káç-vr. — 26. शान् तेजने sive निशाने Káç-vr. Non nisi सन् affixo usurpatur. — 27. डुपचष् पाके. — 28. षच समवाये Haradatta, Nyása, Maitr., aliique addunt; sed Çákatáyana, Xírasvámí, Purushakára om. et recte ut videtur, est enim उदात्तः cfr. 11.6. — 29. भज सेवायां. Vp. भागे addit. — 30. रन्ज रागे. — 31. शप आक्रोशे. — 32. त्विष दीप्तौ. अवपूर्वो दाननिवासयोः addunt Maitr. et Vp. (W. द्विष अप्रीतौ.) = D. (33-41) यजादयः P.6.1,15. a. स्वरितेतः = 33. यज देवपूजासंगतिकरणदानेषु. — 34. डुवप बीजसंताने. Maitr. et Kt. तन्तुबीज°. Vp. मुण्डतन्तुबीजोप्त्योः quæ lectio, quamqam a Dgd. explicata, vix sana esse potest, duabus enim syllabis metrum exsuperat, notandaque est dualis, quapropter aut मुण्ड aut potius तन्तु expungendum esse videtur; versus ille hic est: डुवपीञ् मुण्डतन्तुबीजोप्त्योः, मूर्ध क्रू माने, यशप् शपीञ्. Colebrooke in suis Sk. codicibus डुवप invenit. — 35. वह प्रापणे. — 36. वस निवासे (उदात्तेत्.) — 37. वेञ् तन्तुसन्ताने = स्युतौ Vp. — 38. व्येञ् संवरणे = वृतौ Vp. — 39. ह्वेञ् स्पर्धायां शब्दे च. = D. b. उदात्तौ परस्मैपदिनौ. = 40. वद व्यक्तायां वाचि cfr. 34,34. — 41. टुओश्वि गतिवृद्ध्योः — ॥ वृत् ॥. Quod Mdh. ita explicat: यजादयो वृत्ता इत्यर्थः । भूवादिस्तु न वृत्कृत इति व्याख्यातारः । तेन घुलुम्पतीत्येवमादीनामाप्तप्रयोगसिद्धानां संग्रहः सिद्धो भवति. Vp. igitur addit 42. घुलुम्प लोपे.

CLASSIS II. अदादयः

§ 24. *)

A. अनुदात्ताः (1-7)

a. (1-2) उदात्तेतौ = 1. अद भक्षणे. — 2. हन हिंसागत्योः; वध substituitur, quam etiam Vp. inter radices retulit. = b. (3-6) स्वरितेतः = 3. द्विष अप्रीतौ. — 4. दुह प्रपूरणे. Vp. दुह्नि. — 5 दिह उपचये = Vp. लिपि. Aliter Dgd. वृद्धिस्तत्करणं च. — 6. लिह आस्वादने = c. (7) अनुदात्तेत् = 7. चक्षिङ् व्यक्तायां वाचि. Quid इ et ङ् significent certant grammatici. Káç. इकार उच्चारणार्थो ङकारो ऽनुबन्धः sed quid huc facit anubandha? Maitreya: इकारो ऽनुदात्तेतश्च हलादेरिति (P.3.2,149.) विशेषणार्थः । यद्येवं, तत एवात्मनेपदं सिद्धं, किं ङित्करणं । न । अन्तेदित्वानुं स्यात् । एवं तर्हीकारो ऽस्तु तत एवात्मनेपदं युजपि भविष्यति वैचित्र्यार्थं॥ अनुबन्धयोरुपादानमात्मनेपदानित्यत्वज्ञापनं इत्यपरे.

*) Huic classi Sk. 131.a. radicem etymologicam ऋत् annumerat, quam alii vi जुगुप्सायां, alii कृपायां instruxerunt. ऋत् इति सौत्रधातुर्घृणायां वर्तते schol. P. 3.1,29. Maitr., Mdh., Kt. tacent. Vp. autem inter radices veras recepit ऋत् स्पर्द्धनैश्वर्ययोर्घृणागत्योः.

Digitized by Google

Quidam denique teste Dgd. इ vitiosum pro ई habent. Mdh. et Sk. दर्शने च addunt. Quum in temporibus specialibus ख्या substituatur, hoc loco चक्षिङ् inserta est, quamquam ipsa est उदात्तः.

B. उदात्ताः (8-30.)

a. (8-22.) अनुदात्तेतः=8. ईर गतौ कम्पने च. — 9. ईड स्तुतौ. — 10. ईश ऐश्वर्ये. — 11. आस उपवेशने. — 12. आङः शासु इच्छायां. शास Samantá, Vardhamána, alii. — 13. वस आच्छादने = Vp. स्तृतौ. — 14. कसि (Ita Maitr., alii, Párayánikæ, Kt.; कस Xírasvámí, Vrittikára et Sudhákára; कश Haradatta alii; कसि et कस Vp.) गतिशासनयोः. Maitr., Kt., Vp. शातन pro शासन. — 15. णिसि चुम्बने. Abharana णिशि perperam. Maitr. et Ram. निसि cfr. P. 8.4,33. — 16. णिजि शुद्धौ. Kt. निजि. — 17. शिजि अव्यक्ते शब्दे. Vp. अस्फुटध्वनौ. — 18. पिजि वर्णे Ita Kt. et Maitr.; संपर्चने Çákatáyana; utramque vim probavit præter Samantám etiam Vp., qui tertiam पूजायां adjecit. अवयवे ऽव्यक्ते शब्दे च Káçyapa. Atreya radicem पृजि scribit. Alii et पिजि et पृजि teste Dgd. om.; quæ omnes variæ lectiones non dubito quin e decreto 20. ortæ sint. — 19. वृजी वर्जने ita quidem Atreya, Durga, alii, cum quibus consentit Çákatáyana, quum præt. part. वृक्त esse declaret. वृजि Xírasvámí et Maitr. teste Mdh.; sed uterque Maitr. codex वृजी præbet. Vp. utramque recepit. — 20. पृची संपर्चने Ita Maitr. et Kt.; पृचि Káçyapa, Nandí, Dhanapála aliique; पृजि Kauçika. Alii पृजी teste Mdh., aut पिजि teste Ram. cfr. 18. Vp. पृची et पृजि recepit. — 21. षूङ् प्राणिगर्भविमोचने = Vp. सूतौ. — 22. शीङ् स्वप्ने. Vp. शि. = b. (23-29.) परस्मैपदिनः=23. यु मिश्रणे. अमिश्रणे ऽपि additur a Mdh., Sk., Vp., Káç. ɔ: etiam in aliis quam miscendi significationibus. — 24. रु शब्दे. — 25. Hoc loco Mdh. inserit radicem (सौत्रधातुं), a Maitr. et Kt. omissam, quæ तु est. De vi eius dissentiunt grammatici, alii ut Haradatta वृद्ध्यर्थं, alii गत्यर्थं, alii हिंसार्थं statuentes, ut Nyása et Vardhamána memorant. Occurrit तु P. 7.3,95., sed Apiçalæ कु pro तु scribendum esse censent. Vp. तु in veras radices retulit, significationibus वृत्तिहिंसापूर्तिषु instructam. Est अनुदात्तः. — 26. णु स्तुतौ. — 27. टुक्षु शब्दे. — 28. क्ष्णु तेजने. Ram. क्षु, quod ad idem refert. — 29. ष्णु प्रस्रवणे.= c. (30.) उभयपदी. =30. ऊर्णुञ् आच्छादने.

C. अनुदात्ताः (31-73.)

परस्मैपदिनः (exceptis 34. 35. 37.)=31. यु अभिगमने. — 32. षु प्रसवैश्वर्ययोः. Vp. सु addit. — 33. कु शब्दे. — 34. ष्टुञ् स्तुतौ. — 35. ब्रूञ् व्यक्तायां वाचि. — 36. इण् गतौ. ण विशेषणार्थं. — 37. इङ् अध्ययने; नित्यमधिपूर्वः — 38. इक् स्मरणे; नित्यमप्यधिपूर्वः. Signo क, quod nescio qua ratione Vp. non mutavit, in errorem perductus Wilkins eam etiam in decimam classem retulit. — 39. वी गतिव्याप्तिप्रजननकान्त्यसनखादनेषु. Secundam significationem व्याप्ति om. Maitr. et Mdh. (W. री प्रजनने). Mdh. annotat: अत्र प्रश्लिष्टनिर्देशादी इत्यपि धातुमाहुः, nimirum ut formas, quales sunt ईतः, इयन्ति, ईयात् cætt. facilius explicare possint. Quam explicationem Maitr. et Kt. silentio prætererunt, Vp. autem approbavit, talem radicem 40. ई in indicem referens. — 41. या प्रापणे = Vp. गतौ. — 42. वा गतिगन्धनयोः = Vp. गमनहिंसयोः. — 43 भा दीप्तौ. — 44. ष्णा शौचे. — 45. श्रा पाके. Vp. vim स्विदे adjecit. cfr. 19,49. — 46. द्रा कुत्सायां गतौ. Vp. स्वप्ने पलायने. — 47. प्सा भक्षणे. — 48. पा रक्षणे. — 49. रा दाने. Alii आदाने, Vp. utrumque. — 50. ला आदाने. Candra दाने. — 51. दाप् लवने. प विशेषणार्थं P. 1.1,20. — 52. ख्या प्रकथने. Govindabhatta कथने, Vp. ख्यातौ कथने metri causa. — 53. प्रा पूरणे. — 54. मा माने. — 55. वच परिभाषणे. — 56. विद ज्ञाने. est उदात्तः. — 57. अस भुवि. — 58. मृजू शुद्धौ. Mdh. censet: अस्यानुदात्तत्वमनार्षं, उक्तं च काशिकायां मृजिमृजी, केचित् त्वस्य स्थाने विजि पठन्ति; quod faciunt Bháshya et Sk. Quum autem hæc radix signo ऊ notata sit, non sane intelligo, cur certent grammatici.

रुदादयः (59-63.) P. 7.2,76.3,98.99. Sunt उदात्ताः = 59. रुदिर् अश्रुविमोचने. — 60. ञिष्वप शये. अनुदात्त. — 61. श्वस प्राणने. — 62. अन च. — 63.

स्नादयः (63-69.) P. 6.1,6. Sunt उदात्ताः = 63. स्नस भक्षहसनयोः. (Pertinet etiam ad रुदादीन्)—64. स्नाग निद्राक्षये. — 65. दरिद्रा दुर्गतौ. — 66. चकासृ दीप्तौ. — 67. शासु अनुशिष्टौ. — 68. 69. छान्दसाः (68-71.)=68. दीधीङ् दीप्तिदेवनयोः. — 69. वेवीङ् वेतिनातुल्ये (cfr. 39.) = 70. षस षस्ति स्वप्ने ita quidem Maitr., Atreya, aliique. Quidam secundam pro radice non habent: ससेरेव तिपा निर्देशो ऽर्थभेदात् पुनःकृतः dicentes; quæ altera significatio ससने (in Am. K. ut varia lectio vocis शमन occurrens), esse videtur; at inscitia scribarum valde corruptus est codex Mdh. ut de hac re nil certi statuere audeam. Sk. सस्ति pro षस्ति. Kt. om.; Vp. quatuor radices षस, षस्ति et शस, शस्ति exhibet. — 71. वश कान्तौ. Utrum sit vedarum propria, an etiam in classica lingua occurrat, dissentiunt grammatici.

72. चर्करीतं च. — 73. ह्नुङ् अपनयने. अनुदात्तः (W. ष्णुङ्).

इत्यदादयः

CLASSIS III. जुहोत्यादयः

§ 25.

अनुदात्ताः (1-13.)=1. हु दाने ita quidem Maitr. et Atreya (teste Káç.) qui uterque variam lectionem आदाने memorat. Mdh. et Sk. utramque receperunt. Alii अदन pro आदान, e quibus Vp. est, qui होमे (०: दाने) अदने statuit. Bháshya addit: प्रीणने ऽपि. — 2. ञिभी भये. — 3. ह्री लज्जायां. — 4. पृ पालनपूरणयोः ita Vardhámana, Káçyapa, Abbharana, Purushakára, Nandin (teste Xírasvámine), Atreya, Maitr., Kt.; variam lectionem पॄ jam ab Atreya et Maitr. enotatam prætulerunt Xírasvámí, Nyása, Pradípakrit, quos sequuntur Mdh. et Sk., Vp. utramque rad. recepit. — 5. डुभृञ् धारणपोषणयोः. Cándræ टु, Vp. utrumque. (5-7. P.7.4,76.) — 6. माङ् माने शब्दे च. — 7. ओहाङ् गतौ. — 8. ओहाक् त्यागे. — 9. डुदाञ् दाने. — 10. डुधाञ् धारणपोषणयोः. Alios दाने च addere, Maitr., Mdh., Ram. commemorant, Vp. ideo omnes tres significationes statuit. = 11-13. स्वरितेतः P. 7.4,75.= 11. णिजिर् शौचपोषणयोः — 12. विजिर् पृथग्भावे. Xírasvámí विषिर्, quam quoque Vp. recepit कस्यचिदनुरोधात्, ut annotat Dgd. Inter अनुदात्तान् P. 7.2,10. a Káçiká omittitur, pro ea मृज् exhibente. — 13. विष्लृ व्याप्तौ. विषु Xírasvámí et Dhanapála.

छान्दसाः परस्मैपदिनः=14. घृ क्षरणदीप्त्योः. — 15. हृ प्रसह्यकरणे. — 16. ऋ, 17. सृ गतौ. — 18. भस भर्त्सनदीप्त्योः. — 19. कि, 20. कित ज्ञाने. कित om. Mdh. et Sk., cæteri eam exhibent. — 21. तुर त्वरणे. — 22. धिष शब्दे. — 23. धन धान्ये. — 24. जन जनने. — 25. गा स्तुतौ. Vp. जम्भनि addit.

॥ वृत् ॥

CLASSIS IV. दिवादयः

§ 26.

A. (1-22.) उदात्ता उदात्तेतः

1. दिवु क्रीडाविजिगीषाव्यवहारद्युतिस्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु. Maitr., Ram., Vp. मोदमदस्वप्न om. Vp. præterea इच्छा pro कान्ति. — 2. षिवु तन्तुसंताने. — 3. स्रिवु गतिशोषणयोः.— 4. ष्ठिवु निरसने. Alii eam om. teste Sk; Kt. et Vp. क्षिवु addunt. — 5. ष्णुसु अदने. Drávidas अ-

Digitized by Google

दर्शने testantur Xírasvámin et Káçyapa, qui radicem त्रुसु scribendam esse censent. Alii आदाने. Aliam lectionem त्रुसु निरसने commemorant Atreya et Maitr.; Mdh., Sk., Vp. utramque lectionem approbarunt, Kt. priorem tantum. (त्रसु निवासे apud Carey falsum est pro त्रुसु निरासे). — 6. क्नुसु ह्वरणदीप्त्योः. — 7. व्युष दाहे. Kt. om.; प्युष Maitr. et Vp.; 8. प्लुष च addunt Mdh. et Sk. cfr. 107. — 9. नृती गात्रविक्षेपे. Vp. नृत नर्ते. — 10. त्रसी उद्वेगे. Vp. cl. 1. et 4. — 11. कुथ पूतीभावे. Maitr. पूतिप्रादुर्भावे. — 12. पुथ हिंसायां. — 13. गुध परिवेष्टने. — 14. क्षिप प्रेरणे = Vp. नुदि. est अनुदात्तः. — 15. पुष्प विकसने = Vp. फुल्लने. — 16. तिम, 17. ष्टिम, ष्टीम आर्द्रीभावे. Alii teste Atreya तीम addunt, quam Vp. ideo recepit. — 18. व्रीड चोदने (ः: लज्जा secundum Xírasváminem sive ut Ram. eum appellat, Xírabhattam). Maitr. tamen addit: लज्जायां अपि पठ्यते. Atreya चोदने लज्जायां च, eumque sequuntur Mdh. et Sk. atque Vp. क्षिपि लज्जे statuens. — 19. इष गतौ. — 20. षह, 21. षुह चक्यर्थे. Kt. शक्तौ. Vp. षह शक्तौ, षुह तृपि च. Svámí, Dhanapála, Çákatáyana, Atreya, Maitreya, Durga (qui omnes चक्यर्थे per तृप्ति explicant) præterea Kt. et Vp. utramque radicem exhibent; Nyásakára autem Haradatta, Ráma, Deva priorem षह omittunt. — 22. जृष्, 23. झृष् वयोहानौ. = Vp. स्यानौ.

B. (23-35.) स्वादयः P. 8.2,45. आत्मनेपदिनः

a. (23. 24.) उदात्तौ. = 23. षूङ् प्राणिप्रसवे = Vp. सूतौ. — 24. दूङ् परितापे = Vp. खेदे. = b. (25-35.) अनुदात्ताः = 25. दीङ् क्षये. — 26. डीङ् विहायसा गतौ (cfr. 22,72.). Kt. गतौ tantum. Vp. गतौ नभोगतौ च. — 27. धीङ् आधारे ita Mdh. et Sk. अनादरे Kt. et Maitr. आराधे ऽनादरे Vp. — 28. मीङ् हिंसायां. — 29. रीङ् स्रवणे Kt. et Maitr. = श्रवणे Mdh. et Sk. atque क्षरणे Vp. — 30. लीङ् श्लेषणे. च a cæteris omissum addit Bhatta teste Ram. — 31. व्रीङ् वृणोत्यर्थे = Kt. वरणे.— 32. पीङ् पाने. — 33. माङ् माने. — 34. ईङ् गतौ. — 35. प्रीङ् प्रीतौ. Vp. कान्तौ addit.

C. (36-39.) अनुदात्ताः परस्मैपदिनः.

36. शो तनूकरणे = Vp. निशाने. — 37. छो छेदने. Vp. लूनौ. — 38. षो अन्तकर्मणि. Vp. नाशे. — 39. दो अवखण्डने. Vp. छेदे.

D. (40-56.) उदात्ताः.

a. (40-54.) अनुदात्तेतः = 40. जनी प्रादुर्भावे — 41. दीपी दीप्तौ. — 42. पूरी आप्यायने = पूर्तौ Vp. — 43. तूरी गतित्वरणहिंसयोः. Maitr. et Kt. गति om. वेगे Vp.—44. धूरी, 45. गूरी हिंसागत्योः. Kt. हिंसायां tantum. (Carey धुरी, गरी.) — 46. घूरी, 47. जूरी हिंसावयोहान्योः. Kt. घूरी हिंसायां, जूरी जीर्णे. (W. घुरी pro घूरी, et Vp. स्यान्योः in ज्ञान्योः depravavit.) — 48. शूरी हिंसास्तम्भयोः. Vp. चूरी addit. — 49. चूरी दाहे. (W et Carey. चुरी) — 50. तप ऐश्वर्ये. पत Xírasvámí aliique, quæ in Nigh. inter ऐश्वर्यकर्मणः occurrit. Alii inter quos Nyása, Maitr., Mdh., Sk., वा a sequenti radice sejunctum huc trahentes, eo interpretantur, quod radix तप ad normam primæ et quartæ classis flectenda sit. Vp. ex more suo utramque radicem et utramque explicationem recepit. तप est अनुदात्तः. — 51. वावृतु वरणे. Alii वृतु vide supra. Vp. utramque radicem exhibet. Alii वा वृतु dissolventes, वृतु flexioni primæ et quartæ classis subjectam esse censent. — 52. क्लिश उपतापे. Vp. eam उदितं facit. — 53. काशृ दीप्तौ. — 54. वाशृ शब्दे. Alii वासृ addunt teste Dgd. (W. राशृ) = b. (55-56.) स्वरितेतौ. = 55. मृष तितिक्षायां = Kt. क्षमायां et क्षान्तौ Vp. — 56. ईशुचिर् पूतीभावे. Vp. शौचे विशरणे क्लेदे

E. (57-72.) अनुदात्ताः

a. (57-59.) स्वरितेतः. — 57. णह बन्धने. — 58. रञ्ज रागे. — 59. शप आक्रोशे. Vp. क्रोशे. = b. (60-70.) अनुदात्तेतः. = 60. पद गतौ. In अनुदात्तान् a Bháshya et Vyághrabhúti non relata est. — 61. खिद दैन्ये. — 62. विद सत्तायां. — 63. बुध अवगमने. — 64. युध संप्रहारे. — 65. अनो रुध कामे. Maitr. अनु, Kt. et Vp. अनौ.— 66. अण प्राणने. Rectius Çákatáyana, Maitr., Kt. अन. Vp. utramque recepit. Alii अण om. teste

Digitized by Google

Mdh.; est उदात्तः. — 67. मन ज्ञाने. — 68. युज स-माधौ. — 69. सृज विसर्गे. — 70. लिश अल्पीभावे. = c. (71-72.) उदात्तेतः = 71. राध अकर्मकाद्वृद्धावेव. quod ita explicatur: अस्मादकर्मकादिव श्यन् स्यात्; वृद्धिग्रहणं तु प्रदर्शनार्थं यथा च वृद्धाविवाकर्मकः. Kt. राध, साध संसिद्धौ. Vp. tertiam षाध addit, quas omnes per सिद्धौ interpretatur. (cfr. 27,16. 17.) — 72. व्यध ताडने. Ram. व्यध.

F. (73-136.) पुषादयः P. 3.1,55. उदात्तेतः.

a. (73-83.) अनुदात्ताः = 73. पुष पुष्टौ. — 74. शुष शोषणे. — 75. तुष प्रीतौ. Vp. ञि. — 76. दुष वैकृत्ये. Vp. इर् pro ॡ. — 77. श्लिष आलिंगने. Vp. श्लेषे. — 78. शक विभाषितो मर्षणे. ०: उभयपदी. Vp. igitur eam ञ notavit. Aliter Xírasvámí: विकल्पितः पक्षे दिवादिः पक्षे स्वादिः (cl. 5.), quæ explicatio opinioni Çákatáyanæ, Ktræ, aliorum repugnat. Quidam, quum in indice radicum, quæ अनुदात्ताः sunt, शक्ऌ scribatur, hanc उदात्तं esse censent; at पुषादयः in aor. formando iisdem, ac ॡदितः, subjectæ sunt legibus. — 79. ञिष्विदा गात्रप्रक्षरणे. = Vp. ष्विदि (cfr. 18,4.). ञि a Maitreya, Nyása, Kt., Vp. aliisque additum, Haradatta, Govindabhatta, alii rejiciunt. — 80. क्रुध कोपे. alii क्रोधे. — 81. क्षुध बुभुक्षायां. — 82. शुध शौचे. — 83. षिधु संराद्धौ. Vp. सिद्धौ. Alii षिधू, quod improbat Mdh. = b. (84-91.). रधादयः. qui वेटः sunt. P. 7.2,45. = 84. रध हिंसासंराद्ध्योः. Vp. हिंसने पाके. — 85. णश अदर्शने. — 86. तृप प्रीणने. — 87. दृप हर्षमोहनयोः. Vp. हर्षगर्वयोः, Kt. et Maitr. हर्षमोचनयोः. —88-91. P. 8.2,33. — 88. द्रुह जिघांसायां. — 89. मुह वैचित्ये. Vp. ञि. — 90. ष्णुह उद्गिरणे. — 91. ष्णिह प्रीतौ. Vp. ञि. ॥ वृत् ॥ = c. (92-136.) उदात्ताः = (शमादयः 92-99. P. 3.2,141. 7.3,74.) 92. शमु उपशमे. — 93. तमु कांक्षायां. Kt. rectius ग्लानौ. Vp. ideo खेदेच्छयोः. — 94. दमु उपशमे. — 95. श्रमु तपसि खेदे च. Kt. priorem vim om. — 96. भ्रमु अनवस्थाने. — 97. क्षमू सहने = Vp. मर्षे. Kt. et Vp. क्षमु. Alii क्षमूष्, quod improbat Xírasvámí. — 98. क्लमु ग्लानौ. Vp. ञिक्लम्यक्लमुभिर्. — 99. मदी हर्षे. Vp. ञि addit. = 100. असु क्षेपने. — 101. यसु प्रयत्ने. — 102. जसु मोक्षणे. — 103. तसु उपक्षये. उपक्षेपे Maitr., Vp., Govindabhatta. — 104. दसु च. — 105. वसु स्तम्भे. alii बसु. — 106. व्युष विभागे. Alii ब्युस aut बुस secundum Mdh. et Sk., aut पुष secundum Ram., प्युष Maitr. et Kt. Ex iis Vp. tantum प्युस recepit, cui duas alias adjecit प्लुस, e sequenti huc tractam, et पुस omnesque per विभागे interpretatus. (Vp. प्युस in पुस mutarunt Carey, et post eum, W., qui nescio qua ratione etiam vim ejus विभागे a Careyo recte exhibitam in विभागभ्रंशयोः depravavit; apud Rosen denique पिस pro पुस (०: प्युस) invenitur.) — 107. प्लुष दाहे. Alii प्लुषु. Vp. प्लुस cfr. 106 addit. — 108. त्रिस प्ररणे = Vp. क्षेपे. (W. विस). — 109. कुस संश्लेषणे. कुश Durga et Ráma. Vp. utramque recepit. — 110. बुस उत्सर्गे. = Vp. हानौ. (Carey ब्युस pro बुस, et W. वुस, ब्युस pro बुस, ब्युस.) — 111. मुस खण्डने. Kt. ut jam commemorat Atreya मुष, ita quoque Bh. 15,16. Vp. utramque exhibet. — 112. मसी परिमाने. Bhíma et Sk. परिणामे, quam lectionem Vp. etiam recepit कस्यचिदनुरोधात्. ut censet Dgd. Alios perperam radicem in समी transvertere, commemorat Sk. — 113. लुट विलोडने. Vp. विलोटविलोउयोः. Sk. लुठ perperam. — 114. उच समवाये. 115. भृशु, भ्रन्शु अधःपतने. भ्रशु addunt Vp. et Caturbhuja. — 116. वृश वरणे. — 117. कृश तनूकरणे. Vp. कार्श्ये. — 118. ञितृष पिपासायां. — 119. हृष तुष्टौ. Vp. हृषु हृष्य ञि इर् metri causa ut videtur. — 120. रुष रोषे. Ita Maitr., Kt. et Vp., qui ञि addit. Mdh. रुष हिंसायां statuens, alios रिष च addere, annotat. Sk. रुष, रिष हिंसायां cfr. 17,42. — 121. डिप क्षेपे. — 122. कुप क्रोधे. — 123. गुप व्याकुलत्वे. — 124. युपु, 125. रुपु, 126. लुपु विमोहने. Kt. et Vp. उ rejiciunt. — 127. ष्तूप समुच्छ्राये a cæteris omissam Kt. inserit, et Vp. præter eam etiam स्तूप. — 128. लुभ गार्ध्ये. Ráma च addit, quod Ram. improbat. Inde Vp. novam radicem लुहौ गार्ध्ये cl. 1. fecisse videtur. — 129. क्षुभ संचलने. — 130. णभ, 131. तुभ हिंसायां. — 132. क्लिदू आर्द्रीभावे. — 133. ञिमिदा स्नेहने. — 134. ञिक्ष्विदा स्नेहनमोचनयोः. (W. ञिक्ष्विदा). — 135.

Digitized by Google

ऋधु वृद्धौ. — 136. गृधु अभिकांक्षायां. — ॥ वृत् ॥ In hoc interpretando discrepant grammatici, ut Mdh. commemorat: दिवादयः पुषादयश्च वृत्ता इत्यात्रेयमैत्रेयादयः। अन्ये तु पुषादिः समाप्त्यर्थं वृत्करणं, दिवादयस्त्वपरिसमाप्ता इत्याहुः। तेन मृग्यतीत्यादिसिद्धिः. Iam supra 127. commemoravi, radicem स्तृप a Kt. et Vp. solis inseri, alia est 137. मृग अन्वेषणे, quam in radices, quæ कण्ड्वादयः vocantur, Sk. retulit, de qua ita Ram. दुर्गत्रिलोचनवृत्तौ त्वयं नास्ति, तदा कण्ड्वादित्वात् सिद्धं (ɔ: formæ quales मृग्यति धनं लोकः) अदः पुरुषोत्तमस्यापि मतं. Vp. eam in radices retulit. Nágojibhatta in Çabdenduçekhara commemorat, a quodam 138. दू quartæ classi propter locum quendam Bháshyæ annumerari; hoc facit Vp. दू य विदारे statuens, qui etiam solus duas alias exhibet, quarum altera est 139. पूङ् य शोधे, altera 140. ओल्ल्युत्क्षेपने, quæ e ओल्लड़ि haud dubie orta est.

CLASSIS V. स्वादयः.

§. 27.

A. (1-16.) अनुदात्ताः.

a. (1-9) उभयपदिनः = 1. षुञ् अभिषवे. Vp. संधानक्लेदापीडमन्थे. — 2. षिञ् बन्धने. — 3. शिञ् निशाने. — 4. डुमिञ् प्रक्षेपणे. — 5. चिञ् चयने. Vp. चिन चिञ् fortasse metri causa, quamquam primam etiam classem statuisse videtur. — 6. स्तृञ् आच्छादने. — 7. कृञ् हिंसायां. — 8. वृञ् वरणे. est उदात्तः, quapropter Mdh. annotat: तस्यानुदात्तमध्ये पाठ ऋकारान्तेभ्यतोभाषानुरोधेन. — 9. धूञ् कम्पने Ita Káçyapa et Çivasvámí teste Mdh. atque Nyásakara teste Maitr.; Kt. धुञ्, quod prætulit Xírasvámí, qui tamen commemorat etiam धू in lingua occurrere. (क्षीरस्वामी ह्रस्वान्तं पठित्वा प्रयोगवशाद्दीर्घान्तमप्याह ita Mdh.) Candra teste Sudhákára utramque formam धु et धू legitimam esse censet, eumque sequitur Vp. = b. (10-16.) परस्मैपदिनः = 10. दुदु उपतापे. — 11. हि गतौ वृद्धौ. — 12. पृ प्रीतौ. — 13. स्पृ प्रीतिपालनयोः. Maitr. et Mdh. variam lectionem स्मृ commemorant, quæ est Durgæ et Rámæ secundum Ram. Vp. स्तृ et स्पृ exhibet. Pro पालन quidam चलन, quod Xírasvámí per जीवन explicat, Vp. ideo vim प्राणने adjecit. — 14. आप्लृ व्याप्तौ. — 15. शक्लृ शक्तौ. — 16. राध, साध संसिद्धौ. Pro साध alii षाध; Vp. utramque radicem recepit.

B. (17-33.) उदात्ताः.

a. (17-18) अनुदात्तेतौ. = 17. अशू व्याप्तौ संघाते च. — 18. ष्टिघ आस्कन्दने. (W. ष्टिध.) = b. (19-33.) उदात्तेतः. = 19. तिक, तिग गतौ च (ɔ: आस्कन्दने). गतौ om. Mdh.; Kt. जिघांसायां. Vp. हिंसा(वध)आस्कन्दयोः. Alii teste Ram. आप्लाने. — 20. षघ हिंसायां. Vp. सघ addit. (W. षध.) — 21. ञिधृषा प्रागल्भ्ये. — 22. दम्भु दम्भे. — 23. ऋधु वृद्धौ. — 24. तृप प्रीणने. Ita quidem Atreya, Maitr., Kt., Vp. Alii autem ut Nyásakara sive Haradatta (nam variant codd. Mdh.) eam omittunt, quum censeant क्षुभ्नादिषु (P. 8.4,39.) तृप्नोतीति व्यत्ययेन पेठुः = छन्दसि. ɔ: आगणान्ताच्छन्दसीत्यर्थः. Quidam teste Mdh. hoc verbum ad sequentem tantum radicem referendum esse putat, quod sententiæ Çákatáyanæ, Maitr., cæterorum repugnat. = 25. अह व्याप्तौ. Kt. om.; अउ Vp. — 26. दघ घातने पालने च. Maitr. ताडने. Vp. चघ, तिघ, दघ घातने. — 27. चमु भक्षणे. — 28. ऋ (Kt. et Vp.; cæteri रि), 29. क्षि (Pro 28 et 29 Durga aliique ऋक्ष, Vp. omnes tres exhibet.), 30. चिरि, 31. जिरि, 32. दाश (Vp. addit दास), 33. दृ (ita Durga Bhattamalla, (teste Ram.), Kt., Maitr., दॄ Mdh. et Sk.). 28-33. हिंसायां. Kt. et Maitr. जिघांसायां. Pro 33 Vp. duas radices exhibet: दुर्न अनुतापे et

Digitized by Google

दृ न वधे गतौ. Maitr., Atreya, alii rad. श्रि etiam in lingua classica (भाषायां) occurrere censent. Çákatáyana autem aliique eam usui vedarum restringunt. (Pro चिरि, जिरि, W. चिवि, त्रिवि et चि र इर ण.)

॥ वृत् ॥

CLASSIS VI. तुदादयः

§. 28.

A. (1-6.) अनुदात्ताः स्वरितेतः.

1. तुद व्यथने. Bháshya et Vyághrabhúti eam pro अनुदात्त non habent — 2. णुद प्रेरणे. — 3. दिश अतिसर्जने. Vp. ओचे (26,114.). (non मौचे ut vult Carey.) — 4. भ्रस्ज पाके. — 5. क्षिप प्रेरणे. — 6. कृष विलेखने.

B. (7-72.). उदात्ताः.

a. (7.) उदात्तेत्. = 7. ऋषी गतौ. षान्तप्रसंगादिह्लपाठः ut annotat. Mdh. = b. (8-10). अनुदात्तेतः = 8. जुषी प्रीतिसेवनयोः. — 9. ओविजी भयचलनयोः. — 10. ओलजी, ओलस्जी व्रीडायां Ita Atreya, Maitr., Svámí, Samantákára, Çákatáyana aliique et Kt. Cándræ autem teste Svámine priorem radicem ओनजी scripserunt, indeque voculas quales sunt नग्न, नग्निक cætt., derivarunt, quas Maitr. पृषोदरादित्वात् P. 6.3,109. fictas esse censet. (Carey इ pro ई et W. ञ pro उ, utrumque falsum). = c. (11-72.) उदात्तेतः. = 11. व्रश्चु छेदने. — 12. व्यच व्याजीकरणे. Kt. et Vp. eam in कुटादीन् retulerunt. — 13. उछि उञ्छे. — 14. उछी विवासे. Maitr. (uterque cod.) विपाशे. Vp. वन्धसमापने वर्जने ऽतिक्रमे. — 15. ऋछ गतीन्द्रियप्रलयमूर्तिभावेषु. Alii teste Ram. गति om. Vp. मोहन pro इन्द्रियप्रलय. — 16. मिछ उत्क्लेशे. Vp. वाधे et addit पिछ. — 17. जर्च (ita Maitr. et Kt., जर्ज Mdh. et Sk.), चर्च, झर्झ (जर्झ alii teste Maitr.) परिभाषणभर्त्सनयोः. Kt. et Maitr. °संतर्जनयोः. Hisce quinque radicibus Vp. tres alias झर्च, जर्छ. झर्छ adjecit. — 18. त्वच संवरणे = Vp. वृत्यां. — 19. ऋच स्तुतौ. (W. संवरणे.) — 20. उब्ज आर्जवे. Utrum radix ita statuenda sit, an उभ्ज aut उद्ग, grammatici disputant, in voculis enim quales sunt समुद्ग, अभ्युद्ग, उब्जिजिषति cætt. derivandis discrepant. — 21. उज्झ उत्सर्गे. Ita Maitr., Páráyanikæ, Mdh., Vp. alii. उध्झ Ram. et Sk. (W. उद्ग.) — 22. लुभ विमोहने. — 23. रिफ कथनयुद्धनिन्दाहिंसादानेषु. Pro कथन quod statuerunt Maitr., Mdh., Ram., कत्थन Sk. et Káç., श्लाघ Vp., qui præterea aliam radicem ऋफ adjecit. Dravidæ teste Xírasvámine रिह pro रिफ ponunt, quam Vp. vi वधे præditam primæ classi annumerat. — 24. तृप (ita Vámana testibus Atreya et Maitr.. qui तृफ prætulerunt), 25. तृम्फ तृप्तौ. Vp. तृप तृफ प श, तृम्प श, तृम्फ exhibet. — 26. तुप, तुम्प, 27. तुफ, तुम्फ हिंसायां. इहपाठः स्वरार्थः censet Mdh. — 28. दृप (ita Vámana, दृफ Maitr., utramque Vp.), 29. दृम्फ उत्क्लेशे. — 30. ऋफ, ऋम्फ हिंसायां. Vp. रिम्फ tantum. Maitr. (uterque cod.) रिफं, रिम्फ. — 31. गुफ, गुम्फ; ग्रन्थे. — 32. उभ, उम्भ पूरणे. — 33. शुभ, शुम्भ शोभार्थे. Vp. हिंसायां च addit, cfr. 11,42. — 34. दृभी ग्रन्थे. — 35. चृती हिंसासंग्रन्थनयोः. Vp. ई om. — 36. विध विधाने. — 37. जुड गतौ. Alii जुन; Vp. utramque recepit. — 38. मृड सुखने. — 39. पृड च. — 40. पृण प्रीणने. Bháshya secundum interpretationem Kayyatæ præter eam etiam वृण exhibet, quam Maitr., Kt., Vp. om. — 41. मृण हिंसायां. — 42. तुण कौटिल्ये. — 43. पुण कर्मणि शुभे. Vp. धर्मे; Kt. om. कर्मणि. — 44. मुण प्रतिज्ञाने. — 45. कुण शब्दोपकरणयोः. Quidam उपताप pro उपकरण teste Ram. exhibet. — 46. शुन गतौ. — 47. द्रुण हिंसागतिकौटिल्येषु. vim कौटिल्य om. Maitr. et Kt. — 48. घुण, 49. घूर्ण भ्रमणे. — 50. षुर ऐश्वर्यदीप्त्योः. Maitr. et Kt. सुर, Vp. utramque recepit. — 51. कुर शब्दे. — 52. खुर छेदने. Alii क्षुर. Maitr. खण्डने च addit, et Vp. क्षोरे (cfr.

Digitized by Google

54.) — 53. मुर संवेष्टने. — 54. क्षुर विलेखने. Kt. खुर. Vp. खनने addit. — 55. घुर भीमार्थशब्दयोः. Kt. et orientales (प्रांचः) secundum Dgd. भीमार्त्त°. — 56. पुर अग्रगमने. — 57. वृहू उद्यमे. alii बृहू. — 58. तृहू, स्तृहू, तृन्हू हिंसार्याः. Quidam स्तृह्न addunt, quæ secundum Mdh. ab Atreya, Maitr., aliisque omittitur; at uterque codex Maitr. स्तृहू pro स्तृहू exhibet, Vp. स्तृहू recepit, huicque स्तृहू et स्तृहू adjecit. — 59. इषु इच्छायां. Ita quidem Maitr., Kt., Vp., quod Mdh. improbat, quia sit वार्तिकविरुद्धं. Sk. Mdh. sequitur. — 60. मिष स्पर्द्धायां. — 61. किल श्वैत्यक्रीडनयोः. Maitr. et Kt. शैत्य pro श्वैत्य. — 62. तिल स्नेहे. om. Atreya teste Mdh. — 63. चिल्ल वसने. om. Atreya teste Mdh. — 64. चल विलसने. Atreya om. teste Mdh. — 65. इल स्वप्नक्षेपनयोः. Kt. गतौ. Vp. omnes tres significationes recepit. — 66. विल संवरणे. om. Maitr. et Kt. — 67. बिल भेदने (W. विल). — 68. णिल गहने. (uterque cod. Maitr. ग्रहणे aperte perperam.) — 69. हिल भावकरणे. Maitr., Kt., Vp. हावकरणे. — 70. शिल, षिल उञ्छे. — 71. मिल श्लेषणे. om. Vp. cfr. 135. — 72. लिख अक्षरविन्यासे. = Kt. et Vp. लेखने.

C. (73-108.) कुटादयः P. 1.2,1.

a. (73-107.) उदात्ता उदात्तेतः — 73. कुट कौटिल्ये. — 74. पुट संश्लेषणे. — 75. कुच संकोचने. — 76. गुज शब्दे. — 77. गुड रक्षायां. Vp. addit घुड (quam W. घुट scribit.) — 78. डिप क्षेपे. — 79. छुर छेदने. — 80. स्फुट विकसने. — 81. मुट आक्षेपप्रमर्दनयोः. — 82. त्रुट छेदने. Vp. eam signis य शि notavit. — 83. तुट कलहकर्मणि. — 84. चुट, छुट छेदने. Kt. et Vp. चुण addunt, quam Maitr., Mdh., Sk. om. — 85. जुड बन्धने. Maitr. et Sk. जुट. — 86. कड मदे. De hac ita Mdh. अस्य ङित्कार्याभावादिहपाठो उकारान्तमात्रानुरोधेन, कुटादिभ्यो ऽन्यत्रापि शक्यते पठितुं । अयं भूवादौ च, पुनःपाठफलं मुञ्चतिवत् कण्डतीति च शपि (?). Vp. दर्पे (= मदे) et अदने (cfr. 88.) eius vim expressit. — 87. लुठ संश्लेषणे. Alii लुड. Vp. लुठ लोठे et लुड संवृतौ श्लेषे. (Sk. et W. लुट falso.) — 88. कूड घसने ita Maitr. et Kt., कृड घनत्वे Mdh. et Sk., कूड घान्ये भक्षे Vp. — 89. कुड बाल्ये च. Mdh. et Sk. च om. Vp. बाल्ये ऽदने. Atreya et Maitr. eandem post 92 significatione संघाते instructam inserunt. — 90. पुड उत्सर्गे. Atreya मुड (?), Vp. बुड, Kt. om. — 91. घुट प्रतीघाते. Vp. घुड व्याघाते addit. — 92. तुड तोडने. भेदे Vp. उपहरणे quidam teste Dgd.; Vp. rad. नुड वधे addit. — 93. थुड, 94. स्थुड संवरणे ita Maitr., Mdh., Sk., Vp.; खुड, स्खुड Kt., खुड, छुड alii. — 95. स्फुर स्फुरणे ita quidem Maitr., Atreya, Kt. Alii autem ut Mdh. et Sk. ei eandem, ac sequenti, vim संचलने tribuunt. Quidam testibus Maitr. et Ram. radicem स्फर scribunt, et Vp. ideo utramque significationibus स्फूर्तौ चले instructam recepit. — 96. स्फुल संचलने. Nyása (ad. P. 8.3,76.) चलने. Kt. संचये च, quapropter Vp. radici has tres स्फूर्तौ चये चले tribuit significationes. Alii स्फल exhibent, quam quoque Vp. vi चले स्फूर्तौ instructam in radices retulit. — 97. स्फुड, 98. चुड, 99. व्रुड संवरणे. Annotat Mdh. मैत्रेयेणैते (97-99.) न पठ्यन्ते । आत्रेयादयस्तु पठन्ति । अत्र, 100. क्रुड, 101. भृड निमज्जन इत्येक इत्यात्रेयः । मैत्रेयस्तु क्रुड पठित्वा भृड इत्यप्येक इत्याह । At in utroque codice Maitr. illæ (97-99.) inveniuntur, additurque tantum क्रुड कुड (sic) निमज्जन इत्येके, quæ duæ voculæ (इत्येके) in altero cod. desunt. Kt. स्फुड omissa, et बुड pro चुड exhibita, quartam rad. 102. हुड संघाते addit. Vp. स्फुड exhibet, sed cum Kt. in बुड pro चुड scribenda consentit, radici हुड præterea vim मग्ने etiam addit; ille denique e 99. व्रुड et e variis lectionibus has tres radices fecit: भ्रुड संवृतिसंहत्योः, व्रुड भ्रुडत्वर्यमज्जयोः, द्रुड मज्जने, quarum postremam etiam secundum normam primæ classis flecti jubet. (Carey स्तृड pro स्थुड). — 103. गुरी उद्यमने. est अनुदात्तेत्. — 104. णू स्तवने ita Bháshya, Mdh., Sk., Kt., Vp.; णु Vararuci (teste Ram.), Atreya, Maitr. — 105. धू विधूनने. — 106. गु पुरीषोत्सर्गे ita Káç. Vr. P. 8.2,41. Mdh., Sk., Kt.; est अनुदात्तः; Ráma autem गू, quæ उदात्तः est; Vp. utramque recepit. (alter cod. Maitr. गु, alter autem गू præbet.) — 107. ध्रु गतिस्थैर्ययोः. est अनुदात्तः. Xírasvámí ध्रुव, quæ उदात्तः est. Vp. priorem tantum recepit.

Digitized by Google

= b. आत्मनेपदी. = 108. कुङ् शब्दे. ita Mdh., Sk., Kt., कूङ् autem alii, ut Atreya, Maitr., Svámí, Káçyapa, Sudhákára, Dhanapála, Samantákára, præter quos Nyása et Kayyata, quorum lectionem Mdh. corroborat annotatione: लोकवेदयोश्चाकूतशब्दस्य प्रयोगो दृश्यते. Vp. utramque radicem vi आर्त्तस्वरे instructam exhibet. — ॥ वृत् (७: कुटादयो वृत्ताः)॥

D (109-143.) अनुदात्ताः.

1. (109-110.) आत्मनेपदिनौ. = 109. पृङ् व्यायामे. — 110. मृङ् प्राणत्यागे. = 2. (111-115.) परस्मैपदिनः = 111. रि, 112. पि गतौ. — 113. धि धारणे. — 114. क्षि निवासगत्योः. — 115. षू प्रेरणे. est उदात्तः. = 3. (116-120.) किरादयः P. 7.2,75. = (उदात्तौ) 116. कॄ विक्षेपे. — 117. गॄ निगरणे. — (आत्मनेपदिनौ) 118. दृङ् आदरे. Maitr. (uterque cod.) अनादरे. Quidam eam मितं facit teste Dgd. — 119. धृङ् अवस्थाने. Mdh. अनवस्थाने. Vp. स्थितौ धृत्यां. — 120. प्रछ ज्ञीप्सायां. — ॥ वृत् ॥ — 4. (121-134.) उदात्तेतः = 121. सृज विसर्गे. — 122. टुमस्जो शुद्धौ. Vp. स्नाने. Bháshya eam inter eas, quæ अनुदात्ताः sunt, non retulit. — 123. रुजो भंगे. — 124. भुजो कौटिल्ये; Vp. वक्रणे. — 125. छुप स्पर्शे. Quidam छुप scribunt, quod, quum Bháshyæ repugnet, rejiciendum esse, Mdh. censet. — 126. रुश, रिश हिंसायां. — 127. लिश गतौ. — 128. स्पृश संस्पर्शने. — 129. विछ गतौ. est उदात्तः. — 130. विश प्रवेशने. — 131. मृश आमर्शने. — 132. णुद प्रेरणे. Kt. et Vp. om. cfr. 2. — 133. षद्लृ विशरण (ita Dhanapála, Kt., Mdh., Vp.; विसरण Atreya, Maitr., Durga.) गत्यवसादनेषु. Hæc et sequens radix hoc loco ob diversitatem accentus (स्वरभेदात्) repetuntur. — 134. शद्लृ शातने. = 5. स्वरितेत् = 135. मिल संगमने. De repetitione eius annotat Mdh. पुनःपाठः कर्त्रभिप्राये तङर्थः. Est उदात्तः. = 6. (136-143.) मुचादयः P. 7.1,59. a. स्वरितेतः = 136. मुच्लृ मोक्षणे. — 137. लुप्लृ छेदने. Vp. signum ऌ adjecit. — 138. विद्लृ लाभे. In iis, quæ अनुदात्ताः sunt, eam Vyághrabhúti, Káçiká, alii omiserunt, Cándræ autem, Daurgæ et Bháshya posuerunt. — 139. लिप उपदेहे. Vp. लेपे. ञि. — 140. षिच क्षरणे. = 6. b. (141-143.) उदात्तेतः. = 141. कृती छेदने. est उदात्तः. — 142. खिद परिघाते. — 143. पिश अवयवे. est उदात्तः.

॥ वृत् ॥ (७: तुदादयो मुचादयश्च वृत्ताः)

CLASSIS VII. रुधादयः.

§ 29.

A. अनुदात्ताः स्वरितेतः = 1. रुधिर् आवरणे. Vp. ञि. — 2. भिदिर् विदारणे. — 3. छिदिर् द्वैधीकरणे. — 4. रिचिर् विरेचने. — 5. विचिर् पृथग्भावे. — 6. क्षुदिर् संपेषणे. (Sk. संप्रेषणे). — 7. युजिर् योगे.

B. उदात्ताः. a. स्वरितेतौ. = 8. उछृदिर् दीप्तिदेवनयोः. Vp. वमने addit. — 9. उतृदिर हिंसानादरयोः ita Mdh., Maitr., Vp. Bhattamalla autem et Kt. अदन pro अनादर exhibent. = b. उदात्तेत् = 10. कृती वेष्टने. = c. अनुदात्तेत् = 11. ञि इन्धी दीप्तौ.

C. अनुदात्ताः a. अनुदात्तेतौ = 12. खिद दैन्ये. — 13. विद विचारणे. Vp. मीमांसे. = b. उदात्तेतः = 14. शिष्लृ विशेषणे. — 15. पिष्लृ संचूर्णने. — 16 भञ्जो आमर्दने. Vp. मोटने. — 17. भुज पालनाभ्यवहारयोः

D. उदात्ता उदात्तेतः = 18. तृह (alii तृहि teste Ram.), 19. हिंसि हिंसायां. — 20. उन्दी क्लेदने. — 21. अञ्जू व्यक्तिम्रक्षणकान्तिगतिषु. Kt. et Vp. कान्ति om.; pro म्रक्षण Sk. et alter cod. Maitr. मर्षण (W. om. व्यक्ति, sed inserit कान्ति.) — 22. तञ्चू संकोचने. तञ्जू Maitr., Atreya, alii. Vp. utramque recepit. — 23. ओविजी भयचलनयोः. — 24. वृजी वर्जने = Vp. वृतौ. Alii teste Ram. वृची; Vp. utramque recepit. — 25. पृची संपर्के.

॥ वृत् ॥

Digitized by Google

CLASSIS VIII. तनादयः

§ 30.

A. उदात्ताः. a. स्वरितेतः = 1. तनु विस्तारे. — 2. षनु दाने. Mdh. et Sk. षण (Opinantur enim णत्वं तु निमित्तापायादपैति contra Paninis decreta.) — 3. क्षणु हिंसायां. proprie क्षनु. Vp. utramque. — 4. क्षिणु च. Çákatáyana et Xírasvámí om.; proprie क्षिनु; Vp. utramque. — 5. ऋणु गतौ et ऋनु. — 6. तृणु अदने et तृनु. Vp. addit वृणु (वृनु) भक्षे inde absque dubio errore ortam. — 7. घृणु दीप्तौ et घृनु. Çivasvámí घण, quod ex opinione Mdh. अनार्षं est, attamen Vp. eam etiam recepit. = b. अनुदात्तेतौ. = 8. वनु याचने. Cándræ testibus Maitr. et Mdh. eam उदात्तेतं faciunt. Vp. बनु addit. — 9. मनु अवबोधने.

B. अनुदात्त उभयतोभाषः. = 10. डुकृञ् करणे.

॥ वृत् ॥

CLASSIS IX. क्र्यादयः

§ 31.

A. (1-9.) अनुदात्ताः स्वरितेतः

1. डुक्रीञ् द्रव्यविनिमये. — 2. प्रीञ् तर्पणे कान्तौ च. — 3. श्रीञ् पाके (W. श्रा). — 4. मीञ् हिंसायां. — 5. षिञ् बन्धने. — 6. स्कुञ् आवरणे ita Káç. et Páninîyæ testibus Dgd. et Ram. आप्रवणे Mdh. et Sk., आप्लवने orientales (प्रांचः) e quibus Bhattamalla a Dgd. citatur, ita quoque Ram. et Maitr. cod. alter (alter autem उपहरणे exhibet). Vp. उद्धृतौ. — Minus apto loco Mdh. et Sk. hic sequentes quatuor, quæ सौत्रधातवः vocantur, inserunt, quippe quæ in decreto P.3.1,82. cum स्कु conjunctæ inveniantur: 7. स्तम्भु, स्तुम्भु, 8. स्कम्भु, स्कुम्भु, quibus omnibus Vp. et Sk. vim रोधने tribuunt; Sk. autem adjecit: माधवस्तु प्रथमतृतीयौ स्तम्भार्थौ, द्वितीयो निष्कोषणार्थः, चतुर्थो धारणार्थ इत्याह. In utroque autem Mdh. codice non nisi एते सौत्राः exstat. Sunt परस्मैपदिनः. — 9. युञ् बन्धने.

B. (10-28.) उदात्ताः ।

स्वरितेतौ = 10. क्नूञ् शब्दे ita Maitr., Mdh., Vp.; कुञ् Kt.; क्नूञ् Jaumáræ teste Dgd. (Sk. क्रूञ्). — 11. द्रूञ् हिंसायां. Vp. गतौ addit.

C. प्वादयः (12-32.) P. 7.3,80. et ल्वादयः (13-32.) P. 8.2,44.

1. उदात्ताः a. (12-17.) स्वरितेतः = 12. पूञ् पवने. — 13. लूञ् छेदने. — 14. स्तॄञ् आच्छादने. 15. कॄञ् हिंसायां. — 16. वॄञ् वरणे. Vp. addit वृञ् cfr. 27,8. — 17. धूञ् कम्पने. (Perperam Sk. has quatuor (14-17.) in breves vocales excidentes scripsit. = 1. b. (18-28.) उदात्तेतः = 18. शॄ हिंसायां (Mdh. cod. 864. स्मॄ हिंसायां in margine ascriptum exhibet.) — 19. पॄ पालनपूरणयोः. — 20. वॄ वरणे. repetitur कर्त्रभिप्राये क्रियाफले परस्मैपदसिद्ध्यै, ut censet Mdh.; at multi teste Purushakára radicem बॄ scribunt, cum quibus Çákatáyana et Svámí consentiunt, qui tamen ei vim भरणे inesse dicunt. Vp. ideo बॄ वृत्यां भृत्यां statuit. — 21. भॄ भर्त्सने. Alii भरणे. Vp. utramque significationem recepit et tertiam भृत्ति adjecit; Ram. commemorat, alios हृर्भर्त्सने exhibere, et Caturbhujam etiam हॄ हृर्भर्त्सने statuere. — 22. मॄ हिंसायां. Maitr. स्वृ cfr.

Digitized by Google

22. Vp. utramque. Kt. स्तृ. (स्तृञ् apud Wilson sine auctoritate est). — 23. दॄ विदारणे. Vp. भि-यि addit, cfr. 19,47. — 24. नॄ वयोहानौ ita Atreya, Maitr., Deva, Purushakára, cætt., Kt. et Vp. Alii autem ut Bháshya, Vártika, Vrittinyása, Padamanjarí eam omittunt. Quidam testibus Maitr., Mdh., Sk. eam मॄ scribunt, alii धॄ teste Sk. Vp. ज्री addit. — 25. नॄ नये. — 26. कॄ हिंसायां. Alii मॄ teste Maitr., om. Kt. et Vp. — 27. ऋ गतौ. — 28. गॄ शब्दे.

2. (29-39.) अनुदात्ता उदात्तेतः = 29. ज्या वयोहानौ. — 30. री गतिरेषणयोः. Vp. वधे गतौ. — 31. ली श्लेषणे. Teste Ram. Govindabhatta ल्यी, Ráma ल्यी. Vp. ली ल्यी गि (non गिग.). Maitr. addit ल्पी aut ल्यी (variant codd.) — 32. व्ली गतौ. Hæc est teste Mdh. lectio quorundam, atque ea, quam ante oculos habuit Vámana, प्वादीनू P. 7.3,80. पूञ् इतिप्रभृति व्ली गताविति यावत् definiens. Magnopere tamen discrepant grammatici. Alii ब्ली scribunt. Maitr., Mdh., Sk. rad. vim वरणे inesse statuunt, Kt. धारणे, alii teste Ram. भरणे, Vp. गत्यां वृत्यां. Mdh. et Sk. præterea aliam radicem a Maitr. et Kt. omissam प्ली गतौ addunt, quam Vp. ल्वी गिग scribit. — ॥ वृत् ॥. Hoc eo explicatur, quod ल्वादयो वृत्ताः sint; alii classem quoque, quæ a 12 incipit (प्वादयः), finitam esse censent, quæ sententia, quamquam Sáyanæ non probata, attamen gravi auctoritate Vámanæ corroboratur. Vp. utramque sententiam approbans, sequentes duas signo गिग notavit. — 33. व्री वरणे. — 34. भ्री भये. Kt. भरणे, Vp. utrumque.

35. क्षिष् हिंसायां ita Maitr., Kt., Vp.; क्षीष् Mdh. et Sk. Inde Vp. haud dubie suam radicem क्षीञ् primæ classis effinxit. — 36. ज्ञा अवबोधने. — 37. बन्ध बन्धने.

D. (38-61.) उदात्ताः

1. आत्मनेपदी = 38. वृङ् संभक्तौ. = 2. (39-60.) उदात्तेतः = 39. श्रन्थ विमोचनप्रतिहर्षयोः. Kt. et Maitr. मोचन. — 40. मन्थ विलोडने. — 41. ग्रन्थ संदर्भे. Nyása, Padamanjarí, Xírasvámí teste Purushakára, et Sk. hoc quoque loco श्रन्थ inserunt, a Maitr., Mdh., Kt., Vp. omissam. — 42. कुन्थ संश्लेषणे. Kt. क्लेशने, Maitr. et Deva संक्लेशे, alii teste Mdh. संश्लेषे. Durga rad. कुथि scribit. Vp. कुन्थ, क्रुन्थ श्लिषि क्लिशि exhibet. — 43. मृद क्षोदे. — 44. मृड सुखे ita Kt., Vp. et alii teste Mdh.; quidam सुखे च. Mdh., Maitr., Sk. च (०: क्षोदे) tantum. — 45. गुध रोषे. — 46. कुष निष्कर्षे. — 47. क्षुभ संचलने. — 48. णभ, 49. तुभ हिंसायां. — 50. क्लिशू विबाधने. — 51. अश भोजने. — 52. उध्रस उञ्छे. Litera उ pro anubandha a plerisque habetur; Xírasvámí autem eam priorem radicis partem esse contendit. Vp. utramque rad. recepit. — 53. इष आभीक्ष्ण्ये. — 54. विष विप्रयोगे. est अनुदात्तः (W. रिष). — 55. प्रुष, 56. प्लुष स्नेहनसेचनपूरणेषु. Pro सेचन Maitr., Káç., Bhattamalla, schol. ad Bh. 20,34. मोचन. (Sk. सेवन falso.) — 57. पुष पुष्टौ. — 58. मुष स्तेये. — 59. खच भूतप्रादुर्भावे. Alii testibus Maitr. et Xírasvámine खव, quæ est lectio Ktræ. Vp. utramque (ग, non घ, notatam) exhibet. Kt. भूति pro भूत. Vp. भूतिपूत्योरुत्पत्तौ. (Wilson etiam cl. 1.) — 60. हेठ च a quibusdam teste Mdh. inseritur. Kt. et Maitr. om. Vp. हेठ (ग non घ). = 3. स्वरितेत् = 61. ग्रह उपादाने.

॥ वृत् ॥

Digitized by Google

CLASSIS X. चुरादयः *)

§ 32. परस्मैपदिनः

1. चुर स्तेये. Vp. कि. — 2. चिति स्मृत्यां **). — 3. यत्रि संकोचने. Mdh. annotat, Abharanam यत्र् exhibentem, signum इर् विशेषणार्थं P.7.4,2. declarare, at quum apud auctores veteres hæc lectio non inveniatur, eam rejiciendam esse. — 4. स्फुडि परिहासे. Durga स्फुटि, Vp. utramque, Maitr. स्फडि; Kt. स्फटि. — 5. लक्ष दर्शनांकयोः. — 6. कुद्रि अनृतभाषणे. Vp. गुद्रि addit. Alii कुद् teste Svámine. — 7. लड उपसेवायां. — 8. मिदि स्नेहने. Kauçika et Svámí मिद, alteram tamen lectionem commemorantes. Vp. utramque. — 9. ओलडि उत्क्षेपणे. Kt. et Maitr. ओ लडि, quam lectionem Xírasvámí, Káçyapa, Samantákára jam enotarunt. Vp. utramque radicem कि notatam recepit. Iisdem testibus alii उलडि. Inde haud dubie orta est radix Vp. ओल्लयुत्क्षेपणे, quæ a cæteris omnibus omittitur. — 10. जल अपवारणे. Nandin et Samantákára लज, quod Maitr. improbat; Vp. tamen utramque recepit. — 11. पीड अवगाहने. Vp. पीड् वधे गाहे. — 12. नट अवस्पन्दने ita Ráma, Mdh., Sk. = नाठ्ये Cándræ. अवस्यन्दने Kt., अवस्कन्दने Maitr., भ्रंशे Vp. qui rad. नड addit. — 13. श्रथ प्रयत्ने. Kt. प्रतिहर्षे. Vp utrumque. Maitr. प्रतियत्ने non प्रस्याने ut vult Mdh. Alii addunt क्रथ, quam Vp. etiam वि प्रतिहर्षे præditam inserit. — 14. बध संयमने. Candra teste Mdh. बन्ध. Vp. utramque recepit et tertiam बुन्ध addidit. — 15. पॄ पूरणे. Kt. पृ, Vp. utramque. — 16. ऊर्ज बलप्राणनयोः = Kt. बलप्राणधारणयोः, et Vp. जीवने बले. — 17. पक्ष परिग्रहे. Maitr. et Kt. om.; Vp. eam etiam signo कत notavit. — 18. चूर्ण पेषणे ita quidem Kt. Variam lectionem वर्ण Ram. commemorat. Maitr., Mdh., Sk. वर्ण चूर्ण प्रेरणे; alii tamen teste Mdh. illi vim वर्णने, huic प्रेरणे tribuunt. प्रेरणे haud dubie secundum Kt. in पेषणे emendandum est. Vp. वर्ण क वर्णने et चूर्ण क पेषे. — 19. प्रथ प्रख्याने. Kt. om. — 20. पृथ प्रक्षेपे ita Maitr., Mdh., Sk. et Trilocana, alii (teste Ram.); पथ Xírasvámin, प्रथ Kt., पृथ et प्रथ Vp. — 21. षम्ब संबन्धने. Alii teste Xírasvámine शम्ब. Maitr., Mdh., Sk., Kt. utramque exhibent. Alii साम्ब. Vp. सम्ब et साम्ब. — 22. भक्ष अदने. — 23. कुट्ट छेदनभर्त्सनयोः. Posteriorem vim om. Kt., Jinendra, Durga. पूरण pro भर्त्सन Xírasvámí. — 24. पुट्ट चुट्ट अल्पीभावे. Ráma पुट, चुट teste Ram. — 25. अट्ट, (Ráma अट), 26. षुट्ट (Bhíma सुट्ट) अनादरे. Vp. vim तौच्छ्ये addit. — 27. लुण्ट स्तेये. Vp. कि अवज्ञाचौर्ये et addit tres alias a cæteris omissas लुण्ड, लुठ क चौर्ये, लूष क स्तेये cfr. 9,42. (Sk. लुण्ठ.) — 28. शठ, 29. श्वठ संस्कारगत्योः. Alii श्वठि teste Maitr., quæ est lectio Durgæ, et ut videtur Káçináthæ, codex

*) Abharana contendit: अक्रियमाणे ऽपि वाग्रहणे चुरादिभ्यो णिज्वा, nitens exemplis, quæ ज्ञगणतुः, ज्ञगणुः Vritti ad P. 6.4,120. citat. Idem censet Vp. (gram. p. 180.) चुर्यो जिर्वा statuens, at sibi ipse contradicit, quum alio loco (in Kávyakámadhenu) signum कि eas radices indicare, quæ secundum normam primæ et decimæ classis flecti possint, explicet, et hoc signo paucissimas tantum radices notet. Cæterum si sententia Abharanæ recte se haberet, quid opus est infra verba आधृषद्वा inserere?

**) En tibi argutiolas grammaticorum: चिन्त स्मृत्यामिति सानुषंग एव पठितव्य इदित्पाठान्नलोपाभावार्थादस्य णिच् पाक्षिकः । नित्ये हि णिचि तस्य स्थानिवद्भावाद्व्यवधानान्न क्वापि क्ङित्परत्वमिति चिन्त्यत इत्यादौ नलोपाप्रसंगः । तेन चिन्तति, चिचिन्त, चिन्तितेत्याद्यपि भवति । एवमन्यत्रापि इदित्वं णिज्विकल्पार्थं द्रष्टव्यं. Quod idem de cæteris anubandhis valere contendunt. Tacent Maitr. et Ram. Vp. autem illam opinionem cum laude approbavit sub voce अकिः सिद्धे नित्यणिजन्तत्वान्नित्यनुम्त्वे कितामिदित् णिज्ञनित्यत्वबोधनार्थं । न दृष्टो ऽनुम्विधिः क्वचित् तेन णिज्ञनित्यतया अंकतीति सुधीभिर्भाव्यं.

Digitized by Google

autem W. श्रुठि præbet. Vp. illis tribus सठ et स्वठ addit. (Pro श्वठ Maitr. alter codex. श्रठ, श्रठि, alter सठ, श्रठ). Mdh. et Sk. असंस्कारगत्योः, et Vp. गत्यसंस्कृतसंस्कृते. — 30. तुञ्जि, 31. पिञ्जि हिंसाबलादाननिकेतनेषु. Alii लजि, लुजि. Vp. omnes quatuor exhibet. Çákatáyana तुज, पिज. Kt. षट् et पिष addit, et Vp. पट् et पिस. Pro आदान Maitr. et Vp. दान. — 32. पिस गतौ. Kt. om. — 33. षान्त्व सामप्रयोगे. Kt. सान्त्व, Vp. utramque recepit et सान्त्व कृत सान्त्वने adjecit; Maitr. शान्त्व addit. — 34. श्वल्क (Govindabhatta et Káç. श्रुल्क, Vp. utramque), 35. वल्क परिभाषणे. Kt. et Vp. भाषणे. — 36. ष्णिह स्नेहने. Alii स्फिट, quod Mdh. improbat, quia „तङ्गनपालशाकटायनमैत्रेयदेवादिभिश्चिरन्तनैर्व्याख्यातृभिर्न लिख्यते“. Vp. radici स्फिट vim वृत्यां tribuit et duas alias स्मिट et स्निट (non स्लिट) स्नेहे addit. cfr. 37. — 37. स्मिट अनादरे. Alii teste Maitr. स्मिङ्. Vp. utramque tertiamque स्फिट addit. (cfr. 36.) Çákatáyana स्निट, स्मिट गतौ. — 38. श्लिष श्लेषणे. Maitr. आलिंगने. — 39. पथि गतौ. — 40. पिच्छ कुट्टने. Kt. et Vp. पिच्छ. — 41. छदि संवरणे. Kt. et Svámí, alii छद. Vp. om. cfr. 34,27. — 42. श्रण दाने. — 43. तड आघाते. Vp. addit तट. — 44. खड, खडि, कडि भेदने. Durga teste Svámine कड pro कडि; Vp. खडि om. — 45. कुडि रक्षणे. Vp. addit कडि. — 46. गुडि वेष्टने. Alii रक्षणे; Vp. utrumque. Ram. adjecit चूर्णीकरणे ऽ पि. Quidam गुठि, quam quoque vi वेष्टे præditam inseruit Vp., aut कुठि. — 47. खुडि खण्डने. Vp. खुड addit. — 48. वटि विभाजने. Çákatáyana वडि; Vp. utramque. (W. बटि). — 49. मडि भूषायां हर्षे च. — 50. भडि कल्याणे. Vp. शिवे, et addit भदि क शुभे. Káç. solus भटि प्रतारणे. — 51. छर्द वमने. — 52. पुस्त, बुस्त आदरानादरयोः Secundam radicem Kt. om. et Ram. eam esse variam prioris lectionem contendit. Vp. priori vim बन्धे etiam tribuit. (Carey बस्त pro बुस्त). — 53. चुद संचोदने. — 54. नक्क, 55. धक्क नाशने. — 56. चक्क, चुक्क व्यथने. Vp. आर्त्तौ; (W. व्यसने). चिक्क addunt alii, e quibus Vp. est. — 57. क्षल शौचकर्मणि. शौचे Kt. et Vp. — 58. तल प्रतिष्ठायां. Maitr. प्रतिष्ठाकरणे. Vp. कि. — 59. तुल उन्माने. Vp. कि. (उन्मादन इति प्रामादिकपाठः Ram.). — 60. दुल उत्क्षेपे. — 61. पुल महत्त्वे. Vp. उच्छ्रितौ. Kt. om. — 62. चुल समुच्छ्राये ita Maitr., Mdh., Sk.; बुल निमज्जने Kt. et Vp.; pro बुल alios चुल exhibere, Dgd. commemorat; hoc facit Káç. — 63. मूल रोहणे. Nandí teste Ram. मुल; Vp. utramque. — 64. कल, 65. पिल (ita Maitr., Kt., Vp.; विल Mdh. et Sk.) क्षेपे. Alii teste Mdh. किल addunt, e quibus Vp. est. — 66. विल भेदने. Vp. भिल addit. — 67. तिल स्नेहने. — 68. वल भृतौ ita Kt. et Maitr. चल Mdh., Sk., Vp. — 69. पाल रक्षणे ita Mdh., Sk. et cod. alter Maitr., पल Kt. et cod. alter Maitr. Vp. utramque recepit, quod जेरनित्यता significare Dgd. putat. — 70. लूष हिंसायां. — 71. शुल्ब माने. Çríbhadra, Maitr., alii, Kt. शूर्प. Sk. utramque. Kt. addit शुल्ब सर्जने cfr. 75. Vp. omnes has lectiones recepit. (W. शुल्व). — 72. चुट छेदने. Kt. et Vp. छुट addunt. (Sk. चूट). — 72. मुट संचूर्णने. Vp. addit पुट. — 73. पसि नाशने. Alii testibus Ram. et Káç. पशि. Mdh. et Sk. radicem पडि a Maitr., Kt., Vp. omissam, atque e priore sine dubio errore ortam addunt. (Vp. पसि नाशे W. in पिसि mutavit.) — 74. व्रज मार्गसंस्कारगत्योः. Ita Maitr., Mdh., Sk.; मार्गणसंस्कारे Kt.; मार्गणसंस्कारयोः quidam testibus Ram. et Dgd. Dhanapála मार्ग etiam pro radice habet, quod idem facit Xírasvámí, qui व्रज pro व्रज substituit. Vp. omnes tres radices, per संस्कारे (v. संस्कृतौ), सर्पणे (v. गतौ) explicatas exhibet. (W. radicem व्रज a Vp. receptam, ex incuria per त्यागे pro गतौ interpretatus est). — 75. शुल्क अतिस्पर्शने. Kt. om. Vp. सर्जने (cfr. 71.) वर्जने. — 76. चपि गत्यां ita Maitr., Kt., Vp.; चपि Mdh. et Sk. — 77. क्षपि क्षान्त्यां (W. कान्तौ). — 78. क्षजि कृच्छ्रजीवने. (Sk. क्षजि). — 79. श्वर्त गत्यां. Nandisvámí श्वर्त et Govindabhatta स्वर्त teste Ram. Alii कृच्छ्रजीवने. Vp. ideo श्वर्त et स्वर्त (श्वर्त om.) गत्यां तर्के. Mdh. et Sk. श्वभ्र च addunt, quam a Maitr. et Kt. omissam, variam esse radicis श्वर्त lectionem

Digitized by Google

Ram. asseverat. Vp. eam quoque recepit, per बिल्ले गतौ तंके interpretatus. — 80. ज्ञप ज्ञाने ज्ञापने। मिच्च। Çákatáyana et Kt. मारणतोषणनिशानेषु मिच्च. Maitr. aliique ज्ञापने मारणादिषु (19,50.) अस्याभिधाननिति teste Mdh. (codd. autem Maitr., alter मारणज्ञापनयोः, alter मिच्च tantum). Vp. ज्ञप क म ज्ञप्तौ. — 81. यम च परिवेषणे (ः मित्). तदभावे (ः अपरिवेषणे) addit Vp.; वेष्टने alii (cfr. 19,71.) — 82. चप परिकल्कने ita Maitr. et Kt. चह Mdh. et Sk. (cfr. 35,14.) Vp. utramque signis कम notatam recepit. — 83. रह त्यागे. hoc decretum, a Maitr., Kt., Vp. omissum, Xírasváminique non probatum (रहपाठो व्यर्थः), inserunt Mdh. et Sk. propter formam aor. अरीरहत्, quam inveniri contendunt. vide 35,6. — 84. बल प्राणने. Vp. कम जीवने. (Carey फुल्ल). — 85. चिञ् चयने. Maitr. et Kt. om. Vp. क मि. — 86. घट्ट संघट्टने. — 87. मुस्त संघाते. Maitr. aliique eam post 94 पुंस ponunt. — 88. खट्ट संवरणे. (W. खद). — 89. षट्ट (Kt. om. cfr. 30.), 90. स्फिट्ट (Maitr. et Vp. स्फिट; Ram. स्फट, Káç. om.), 91. चुबि (om. Káç. et Vp. चुठि alii teste Maitr.) 89-91. हिंसायां. Vp. addit चुबि चुम्बने (cfr. 11,39.) — 92. Hic inseritur radix, quam scribit Maitr. पुस, Kt. व्युष, Vp. प्युष उत्सर्गे; Mdh. et Sk. om. — 93. पूल संघाते. पूण Xírasvámí, et पुण Çákatáyana teste Purushakára, qui adjecit: „कोशभुडिस्त्वीदृशेषु कीदृशीति न विद्म“ इत्युपहसितं observat Mdh.; Vp. पूल et पूण. — 94. पुंस अभिमर्दने. Dgd. vult, radicem पुम्स scribendam esse. — 95. व्यप क्षेपे inserit Maitr. व्यय Kt. et Kauçika, Vp. utramque et विप. — 96. टकि बन्धने. — 97. धूस कान्तीकरणे ita Çribhadra, Maitr., Mdh., Sk., Kt.; धूष Svámí; धूश Káçyapa; Vp. omnes tres. — 98. कीट वर्णे. Maitr. et Kt. बन्धे; Vp. utrumque. — 99. चूण संकोचने. (Mdh. et Sk. चूर्ण perperam.) Vp. addit तूण. — 100. पूज पूजायां. — 101. अर्क स्तवने. Alii तपने. Vp. utramque. — 102. शुठ आलस्ये. Vp. शठ addit. — 103. शुठि शोषणे. — 104. जुड प्रेरणे. Inde sine dubio Vp. जुल क पिषि ortum est. (cfr. 32,18.) — 105. गज (Kt. गर्ज), 106. मार्ज (alii मर्च aut मर्व teste Mdh.) शब्दार्थौ. Pro मार्ज Vp. मन्ज, मार्ज वि मृजाध्वन्योः exhibet. — 107. घृ प्रस्रवणे. Xírasvámí स्रावणे. Vp. सेके छादने. Huc pertinere videtur Vp. सृ क स्तृतौ. — 108. पचि विस्तारवचने. Kt. et Maitr. विस्तारे. Vp. ततौ. — 109. तिज निशाने. — 110. कृत संशब्दने. — 111. वर्ध छेदनपूरणयोः. (W. वर्ष.) — 112. कुबि आच्छादने ita Svámí, Káçyapa, Maitr., Kt., ita quoque Vp. qui कुपि addit. Alii कुभि scribunt. — 113. लुबि, 114. तुबि (alii teste Ram. तुपि. Maitr. (?) et Vp. utramque.) अर्दने Maitr., Kt., Vp.; अदर्शने Mdh. et Sk. (W. तुबि अदने). — 115. ह्लप व्यक्तायां वाचि Mdh., Sk., Vp.; ह्रप alii; क्लप Durga, Maitr., Kt.; Káç. अव्यक्तायां वाचि. (Rosen ह्लप.) — 116. चुटि छेदने. Ram. चुडि; Vp. utramque. Huc referendæ esse videntur radd. Vp. बुट कि हिंसे et वुटि (W. विटि) क क्षित्यां, errore aliquo ex चुटि ortæ. — 117. मृडि, तुडि interdum hic inseruntur, quod improbat Mdh., quia तावाद्येषु व्याख्यानेषु न दृश्येते, अतः प्रामादिकः पाठो ऽनयोः. Tacent cæteri. — 118. इल प्रेरणे. — 119. म्रक्ष (Mdh. मृक्ष) म्रक्षणे Maitr., Kt., Vp.; म्लेच्छने Mdh. et Sk.; Mdh. addit संघाते च, et Vp. स्नेहने. Quidam म्लक्ष म्रक्ष छेदने exhibent teste Mdh. — 120. म्लेछ अव्यक्तायां वाचि Mdh. et Sk.; व्यक्तायां वाचि Maitr., Kt., orientales (प्रांचः) teste Dgd.; देश्योक्तौ Vp. — 121. ब्रूस (Ram. ब्रूष, Káç. कष, Vp. ब्रीस ब्रूस कि), 122. वर्ह (alii बर्ह) हिंसायां. — 123. गर्ज, गर्द शब्दे et 124. गर्ध अभिकांक्षायां a quibusdam hoc loco inseruntur. Vp. omnes tres radd. recepit, Kt. (cfr. 105.) Maitr., Sk. tertiam गर्ध tantum. — 125. गुर्द (Xírasvámí, Maitr., Kt. om., Vp. गूर्द addit.) 126. पुर्व (Maitr. om., पूर्व Kt. et Vp. qui पूर्ब addit) निकेतने. Priori vim कुर्द addit Vp. — 127. जसि रक्षणे. Deva मोक्षणे. — 128. ईड स्तुतौ. Kt. स्तवने. — 129. जसु हिंसायां. Vp. जस cfr. 33,44. — 130. पिडि संघाते. Vp. addit पडि. (W. पड). — 131. रुष रोषे. Alii teste Maitr. रुट; Vp. utramque. — 132. डिप क्षेपे. Vp. addit टिप. Huc quoque referenda

Digitized by Google

est Vp. स्तिप क क्षेपे et nescio an etiam उबि, तुबि, दभि, दिभि, दभ क नोदे. — 133. ष्टूप समुच्छ्राये. Vp. स्तूप addit. (Sk. et Carey ष्टुप.)

§ 33.

A. (1-37.) आकुस्मादात्मनेपदिनः = 1. चित संचतने. Kt. संवेदने. Vp. ज्ञाने. — 2. दशि दंशने. Vp. दंशे addit cfr. seq. — 3. दसि दर्शनदंशनयोः. Hæc est vulgaris lectio secundum Purushakáram; Alii दस. — 4. डप, डिप संघाते. Alii डपि, डिपि aut डभि, डिभि. Vp. omnes recepit, priores quatuor कउ ञ् et posteriores duas कञ् notatas, præterea quatuor alias दम्भ, डिम्भ कउ et दम्प डिम्प कउ ञ् exhibet. (W. डुभि pro डभि et addit डिम्प ञ् cl. 1. utrumque falsum). — 5. तत्रि कुटुम्बधारणे. Cándræ, quos Vp. sequitur, तत्रि, कुटुम्ब (2 radd.) धारणे. — 6. मत्रि गुप्तभाषणे. Sk. °परिभाषणे. — 7. स्पश ग्रहणसंश्लेषणयोः. Vp. स्पर्श. — 8. तर्ज, 9. भर्त्स तर्जने. Kt. et Maitr. संतर्जने. Vp. posteriorem कउ ञ् notavit. — 10. बस्त, 11. गन्ध अर्दने. — 12. विष्क हिंसायां. Maitr. et Kt. हिष्क, Vp. utramque, alii हिष्क (Sk. विष्क). — 13. निष्क परिमाणे. — 14. लल ईप्सायां. Vp. addit लड aliamque लल activi generis radicibus in a breve desinentibus annumeratam inserit. — 14. कूण संकोचे. Alii कुण, quod improbat Mdh. (W. कून et Sk. कण utrumque perperam.) — 16. तूण पूरणे. Vp. addit तूल (non तुल Carey.) — 17. भ्रूण आशाविशंकयोः Ita Mdh., Sk., Vp.; आशायां Kt.; आशंसायां Maitr. — 18. शठ श्लाघायां. Vp. शठ et शल addit. — 19. यक्ष पूजायां. — 20. स्यम वितर्के. Vp. कञ् (W. स्यल). — 21. गूर उद्यमने Mdh., Sk., Vp.; गूरी Kt. et Maitr. utrq. cod., quamquam Mdh., eum sicut etiam Devam et Purushakáram गुर exhibere contendit: (sunt eius verba: गूरी इत्यन्ये तदात्रियमैत्रेयविरोधादुपेक्ष्यं । मैत्रेयस्त्वदीर्घोपधमनीदितं पठित्वा गूरयत इत्येवोदाजहार । देवपुरुषकारयोरप्ययमनीदिद्दीर्घोपधः पठितः.) Quidam भक्षणे teste Ram., is est Káç. — 22. शम (Vp. क उञ्), 23. लक्ष आलोचने. — 24. कुत्स अवक्षेपणे. Vp. कउञ्. — 25. त्रुट छेदने. Alii teste Svámine कुट (cfr. 28.) — 26. गल स्रवणे. — 27. भल आभण्डने. Vp. बल भल कउ् निरूपणे. — 28. कूट अप्रसादे Kt.; कूट अप्रसादे Maitr. Alii कुट अप्रतापने, quam Purushakára, quamquam Maitr. eam pro varia lectione habet, vulgarem esse lectionem contendit. Xírasvámin कुट्ट प्रतापने. Mdh. कूट अप्रदाने (sive ut alii volunt अवसादने) et कुट्ट अप्रतापने. Sk. eum secuta est, tantum अप्रतापने in प्रतापने mutavit. (आप्रदाने est mendum typogr.) Vp. denique कूट अप्रसादाप्रदोः et कुट, कुट्ट प्रतापने. (W. कुट्ट cl. 1. act.) — 29. वञ्चु प्रलम्भने. Haradatta वञ्च. Vp. वञ्च. — 30. वृष शक्तिबन्धने. Kt. वृषु; Vp. धृष, addit tamen वृषु (cl. 10. dep. et 1. act.) प्रजननैश्वर्ये, quas significationes voci शक्तिबन्धने inesse, credit Keçavasvámin. — 31. मद तृप्तियोगे. Ita Maitr., Mdh., Sk., Kt., Vp.; तृप्तिशोधने Xírasvámí aliique. — 32. दिवु परिकूजने. Vp. दिव. — 33. गॄ विज्ञाने (Sk. गृ). Vp. कॄ विज्ञाने, गॄ विज्ञापने च. — 34. विद चेतनाख्याननिवासेषु. Pro चेतन Maitr. et Kt. वेदन; pro निवास Kt. et Maitr. cod. alter निवास, alter cod. Maitr. निवेदन, alii teste Mdh. परिवादन, Vp. वास वाद, is præterea radicem कउ ञ् notavit. — 35. मन स्तम्भे. Vp. गर्वके. — 36. यु जुगुप्सायां. Inde Vp. duas fecit radices युञ et यु कउ् निन्दे. — 37. कुस्म नाम्नो वा (aut denom. est, प्रतिपादिकाद्धात्वर्थे णिच् P. 3.1,26.n.1, aut radix vi कुत्सितस्मये ut volunt Maitr., Durga aliique, Mdh., Sk., sive कुस्मयने ut exhibet Kt. Vp. मतीक्षिते कुस्मिति.

B. (38-130.) परस्मैपदिनः = 38. चर्च आध्ययने. Vp. कउ्. — 39. बुक्क भाषणे ita Xírasvámí, Maitr., Kt., Mdh., Sk.; श्वादिशब्दे Vp. (W. व्यसने). — 40. शब्द उपसर्गादाविष्कारे च. Xírasvámí interpretatur, eam, præpositionibus præfixis vi palamfaciendi et loquendi præditam esse, radici autem ipsi vim palamfaciendi solum inesse. Ramánátha autem उपसर्गादन्यत्र शब्दायते. Maitr. शब्द शब्दक्रियायां, उपसर्गादाविष्कारे च, quem sequutus Vp. शब्द क शब्दकृतौ सोपसर्गस्त्वाविष्कृतौ मतः statuit. — 41. कण निमीलने. — 42. जभि नाशने, Candra जभ. — 43. षूद क्षरणे ita Maitr., क्षरणे Mdh. et Sk., आस्रवणे Ram., om. Káç., आस्रुतिहत्योर्निरासे

Digitized by Google

Vp. (Carey निवासे). — 44. त्रसु ताडने. Alii त्रसी; Vp. त्रस अनादरे cfr. 32,129. — 45. पश बन्धने. Alii teste Ram. पस. Vp. præter eas etiam पष exhibet. — 46. अम रोगे. — 47. चट, 48. स्फुट भेदने. Vp. priori चट etiam vim वधे tribuit. — 49. घट संघाते. Dhanapála घट च संघाते (ɔ: भेदने); Xírasvámí cum eo consentit, omittit tamen संघाते, quod idem facit Káçyapa, qui हिंसि च addit. — 50. हन्त्यर्थाश्च. In interpretando discrepant grammatici, alii enim dicunt ये ऽन्ये नवशब्विकरणेषु पठिता हन्तिना समानार्थास्ते च स्वार्थे णिचमुत्पादयन्ति घातयतीत्यादिवं. Præferenda autem videtur esse alia explicatio, probata celeberrimis grammaticis Maitreyæ, Dhanapálæ, Xírasvámini, Çákatáyanæ, Káçyapæ, qui dicunt, iis tribus radicibus, quæ a चट incipiunt, vim occidendi quoque inesse. Eandem explicationem approbarunt Páráyanikæ teste Ram. et Vp., in eo tamen discrepant, quod secundæ radici, nonnisi præp. आङ् præfixa, hanc vim tribuunt. — 51. दिवु अर्दने. Vp. दिव. — 52. अर्ज प्रतियत्ने. Vp. संस्कारे. — 53. घुषिर् विशब्दने. Káçyapa अविशब्दने, quam lectionem Svámí rejicit, quia Bháshyæ (ad P. 7.2,23.) repugnet. Vp. नुतौ विशब्दे cfr. 17,1. — 54. आङः क्रन्द सातत्ये. Ita Káçyapa, Maitreya, alii, Kt.; Xírasvámí autem hanc explicationem non approbans, aliam proponit, qua præcedenti radici, घुषिर्, si आङ् præfigatur, vim क्रन्दसातत्ये tribuat. Vp. utramque recepit interpretationem. — 55. लस शिल्पयोगे. Xírasv. et Kt. लष, Vp. utramque, et addit लश. Alii शिल्पोपयोगे. — 56. तसि (om. Kt.), भूष अलंकारे. — 57. मोक्ष असने. Maitr. प्रक्षेपने. Vp. कि क्षेपे. — 58. अर्ह पूजायां. — 59. ज्ञा नियोगे Mdh. Sk.; नियोजने Maitr. et Kt.; प्रेरणे Vp. — 60. भज विश्राणने. Vp. विश्रपणे legisse videtur, quoniam vim पाके statuit. — 61. शृधु प्रहसने Kt. et Sk.; प्रसहने Maitr. et Mdh.; Vp. om. — 62. यत निकारोपस्कारयोः. Pro निकार quod exhibent Xírasvámí, Mdh., Sk., Kt., निराकार Maitr., खेद Vp. — 63. रक, लग आस्वादने. Kt. रक लक, Maitr. रग लग, alii teste Mdh. रघ. Alii teste Ram. आसादने. Vp. रक, रग, लक, लग, स्वादापने. —

64. अञ्चु विशेषणे. Vp. अञ्च व्यक्तौ. — 65. लिगि चित्रीकरणे. — 66. मुद संसर्गे. — 67. त्रस धारणे. Nandí ग्रहणे, Çákatáyana वारणे, Kt. निवारणे; Vp. ideo धृतौ ग्रहे निषेधे. — 68. उध्रस उञ्छे. Maitr. उ pro anubandha habet, alii pro priore radicis parte. Vp. utramque sententiam approbans, utrique radici vim उत्क्षेपे उञ्छे च tribuit. — 69. मुच प्रमोचने मोदने च. — 70. वस स्नेहच्छेदापहरणेषु. Pro स्नेह Maitr. et Kt. स्नेहन; pro अपहरण iidem अवहरण, alii उपहरण, Vp. वध. — 71. चर संशये. Maitr. et Kt. असंशये. Vp. utrumque. — 72. च्यु हसने ita Maitr. et Kt.; सहने Mdh. et Sk.; utrumque Vp. Alii teste Svámine radicem च्युस scribunt, et Vp. च्युस क हानौ addit, quæ fortasse veræ lectioni proxime accedit. — 73. भुवो ऽवकल्कने. विकल्कने Nandin. Varie explicatur per शुद्धिचिन्तयोर्मिश्रणे quod exhibet Vp. (भुवः est abl.) — 74. कृपेश्च. Vp. कृप कि युतौ चित्रे कल्पने.

C. 75. आस्वदः सकर्मकात्. ɔ: ग्रस इतिप्रभृति स्वद इत्यन्तेभ्यः सकर्मभ्य एव णिज् भवति. Unde sequitur, eas, si अकर्मकाः sint, huc non pertinere, sed in aliis locis enumerandas esse. Alii autem opinantur, आङः पूर्वः स्वद एव सकर्मकः, quam sententiam Maitr. quibusdam, Mdh. Xírasvámini, Ram. Çákatáyanæ attribuit, eamque improbat Purushakára et recte quidem. — 76. ग्रस ग्रहणे. Ram. अदने. Vp. कि ग्रासे (16,29.) — 77. पुष धारणे (26,73. etc.) — 78. दल विदारणे (15,41.) — 79. पट, 80. पुट, 81. लुट, 82. तुजि, 83. मिजि (om. Maitr., Kt., Vp.), 84. पिजि, 85. लुजि (om. alii teste Ram.), 86. भजि, 87. लघि, 88. त्रसि (Vp. कि), 89. पिसि (Vp. कि). 90. कुसि (alii कूसि, Vp. utramque.), 91. दशि (Maitr. दसि, Vp. utramque), 92. कुशि (om. Maitr. et Káç., Vp. कि), 93. घट, 94. घटि (Vp. कि), 95. बृहि (Vp. बृहि कि), 96. बर्ह (Vp. वर्ह), 97. बल्ह (Vp. वल्ह), 98. गुप (Kt. गुपू), 99. धूप, 100. विछ, 101. चीव, 102. पुथ, 103. लोकृ, 104. लोचृ, 105. णद, 106. कुप, 107. तर्क, 108. वृतु (Vp. वृत), 109. वृधु (Vp. वृध). 79–109. भाषार्थाः. Aliam lectionem भासार्थाः jam Maitr. memoravit, et Xírasvámí per दीप्ति explicavit, quæ eadem est, quam ante oculos habuit Vp.,

Digitized by Google

vim earum radicum per त्विषि, दीप्तौ, द्युतौ, भा, भासि, भासने exprimens. Vox autem भाषार्थाः significare creditur, iis radicibus vim loquendi inesse. At quum illæ radices hoc loco, quia सकर्मकाः sunt, inserantur, necesse est eæ, quum अकर्मकाः sint, aliis locis, vi intransitiva instructæ, inveniantur. Quodsi तर्क, cui vis ऊहे etiam tribuitur, et घटि atque illæ duæ dubiæ radices मिसि et कुशि excipiuntur, cæteræ omnes inueniuntur, longe tamen aliis ac splendendi aut loquendi significationibus præditæ; huc accedit, quod quarum usus (ut घट, लघि, लोकृ, लोचृ etc.) exemplis e libris classicis sumptis probari potest, eæ nunquam iis, quas volunt grammatici, significationibus instructæ occurrunt. Quare magis adducor ut credam, vocem भाषार्थाः eo explicandam esse, quod illis radicibus ea vis insit, quæ in lingua nota occurrat (भाषायां ये ऽर्थास्ते येषां धातूनां ते भाषार्थाः). Maitr. sententiam quorundam profert, qui eas innumeris significationibus instructas esse (अनेकार्थाः), contendunt. — Auctoritate Xírasváminis et Káçyapæ nitens Mdh. sequentes (110-124.), a Maitr. et Ktra omissas inserit; quod idem faciunt Sk. et Vp.: 110. रुट (Sk. रुठ), 111. लजि, 112. अजि, 113. दसि (v. 91.), 114. भृशि (Vp. om.), 115. रुशि (Vp. om.), 116. शीक (Vp. om.), 117. नट, 118. पुटि (om. Vp.), 119. जुचि (जिवि Sk., om. Vp.), 120. रघि, 121. लघि, (v. 87.), 122. अहि, 123. रहि (Vp. वहि), 124. महि च (ः भाषार्थाः). Alii teste Xírasvamine præterea addunt: 86. भजि, 84. पिजि, 125. लडि, 95. बृहि, 126. तउ, 127. नल च, de quibus Mdh. तत्राद्यौ बृहिश्च मैत्रेयानुरोधेनास्माभिर्दण्डके (ः radd. 79-109.) पठिताः. cæteras tres om. Kt. et Maitr.; Vp. नल om., et लडि वि भाषणे (sic), तउ क त्विषि exhibet. Huc quoque sine dubio pertinet Vp. 127. दहि क दीप्तौ दाहे, quam cæteri omittunt. Pleræque earum radicum eo magis dubiæ sunt, quum ne Vp. quidem eas receperit. — 128. पूरी आप्यायने. Vp. पूर. (26,42.). — 129. रुज हिंसायां. alii teste Ram. om. (28,133.) — 130. ष्वद आस्वादने. Xírasvámí, Dhanapála, Çákatáyana संवरणे. Vp. स्वादि छेदे (2,17.)

§. 34. आधृषादा.

Hæc verba ita Maitr., cæteris assentientibus, interpretatur: धृष प्रसहन इति तस्मात् प्राग्वा णिच् भवतीति वेदितव्यं । चुरादिभ्यो णिच् (P.3.1,25.) इति नित्यप्राप्तिर्विकल्प्यते । युजादिभ्यो ऽ न्यत्रापि कृषिपचाभिधानं विकल्पप्रापकमुक्तमेव. Grammatici eas omnes secundum normam decimæ et primæ classis declinant. At illa verba आधृषादा nescio an potius significent, eas, quæ sequuntur, radices, quæ aliis locis jam enumeratæ sint, ad arbitrium secundum normam decimæ classis flecti posse. Sunt hæ आधृषीयाः.

1. युज, 2. पृच संयमने. Vp. priori vim युतौ, alteri संपर्चने adjecit. — 3. अर्च पूजायां — 4. षह मर्षणे — 5. ईर क्षेपे. Kt. प्रेरणे. Alii teste Ram. गतौ. Vp गतौ नुदि. — 6. ली द्रवीकरणे. — 7. वृजी वर्जने. — 8. वृञ् आवरणे. Vp. वृञ् वृतौ वृ क च. Inde haud dubie Vp. radicem धृ क धृत्यां a cæteris omissam fecit. — 9. जॄ वयोहानौ. Nand.n addit. ज्रि च, et Vp. ज्री. — 10. रिच वियोजनसंपर्चनयोः. — 11. शिष असर्वोपयोगे. — 12. तप दाहे. Vp. तप उ अ तप क (cfr. 23,16.26,50.) — 13. तृप तृप्तौ. Kt. प्रीणने. Xírasvámí संदीपने. Vp. संदीपे प्रीणने च. (Carey addit: संज्ञीप्से, quod aperte errore aliquo e संदीपे ortum est.) — 14. छृदी संदीपने. Dhanapála et Çákatáyana छृद, Ráma छदि et alii छन्द teste Ram. Xírasvámí tres exhibet radices चृप, छृप, दृप, et Vp. totidem छृद, दृप, चृत्. — 15. दृभी भये. Ráma दृ भी (2 radd.) — 16. दृभ संदर्भे. Hanc a multis omissam recepit Mdh., auctoritate Devæ et Maitreyæ nixus. Kt. et Vp. eam etiam exhibent. — 17. श्रथ मोक्षणे. Kt. हिंसायां. Vp. utrumque. — 18. मी गतौ. Maitr. om.; Vp. vim मत्यां errore ortam addit. — 19. ग्रथ बन्धने. ग्रन्थ Sk.; श्रथ Kt. et Vp.; Maitr. et Deva क्रथ हिंसायां, स्वरितेत् addunt; ita quoque Çákatáyana, qui tamen eam उदात्तेतं facit. Mdh. eam propter P.2.3,56. rejicit; Vp. recepit. — 20. शीक आमर्षणे. Bhattamalla मर्षणे. Vp. आमर्षे et addit सीक. — 21. चीक च. — 22. अर्द हिंसायां. स्वरितेत् secundum Devam, Maitreyam, Vp.; अनुदात्तेत्

Digitized by Google

secundum Çákatáyanam. — 23. ह्विसि हिंसायां. De hac ita Mdh.: इदित्वादिव णिङ्विकल्प इति युज्रादिपाठे प्रयोजनं चिन्त्यं (!). — 24. अर्ह पूजायां Sk. sola inserit, cæteri om. — 25. आङः षदः पद्यर्थे. — 26. शुन्ध शौचकर्मणि. Maitr. cod. utrq. शुड, Quidam dep. teste Dgd. — 27. छद अपवारणे. Vp. संवृतौ. स्वरितेत् secundum Devam, Maitreyam, Vp.; उदात्तेत् secundum Çákatáyanam. — 28. जुष परितर्कणे. Melius परितर्पणे Xírasvámí. Vp. utrumque. — 29. धूञ् कम्पने. Vp. धूक धूञ् metri causa, ut videtur. — 30. प्रीञ् तर्पणे. Vp. ut supra प्रीक प्रीञ्. (W. श्रीञ्). — 31. श्रन्थ, ग्रन्थ संदर्भे. Vp. priori etiam vim वधे tribuit. — 32. आप्लृ लम्भने. Alii स्वरितेत्. De लृ nil enotatum inveni. — 33. तनु श्रद्धोपकरणयोः, उपसर्गाच्च दैर्घ्ये. Káç. उपताप pro उपकरण. Alii teste Mdh. वन (non चन ut exhibet Sk.) श्रद्धोपहननयोः, quapropter Vp. तनु कुपकृतौ श्रद्धाघाते शब्दोपतापयोः । उपसर्गद्दैर्घ्ये; वन् कि तनूकिवत्. — 34. वद संदेशवचने. Maitr. संदेशने. Kt. भाषणे. स्वरितेत्; sed secundum Maitr., Çákatáyanam, Kt. अनुदात्तेत्. Vp. वदक वाकूसंदेशयोर्वदञुपि. — 35. वच परिभाषणे. Kt. संदेशे. Vp. वचौ वाचि वच क च संदेशे. — 36. मान पूजायां. Vp. मन addit. — 37. भू प्राप्तावात्मनेपदी. Alii वा addunt, quapropter Vp. भू कञ् भूञ् प्राप्तौ. — 38. गर्ह विनिन्दने. — 39. मार्ग अन्वेषणे. — 40. कठि शोके = Vp. आध्याने. — 41. मृजू शौचालंकारयोः. — 42. मृष तितिक्षायां. अनुदात्तेत् secundum Çákatáyanam teste Purushakára, qui eam स्वरितेतं facit; quapropter Vp. मृषक क्षान्तौ मृष ञ ङ च cfr. 17,57. additque मृष तक मृषतञ् क्षान्तौ, quod cæteri om. — 43. धृष प्रसहने. धृषा Çákatáyana et Vp. (W. प्रहसने errore typ.) — 44. शिञि किङ् अस्फुटध्वनौ addit Vp. solus. cfr. 24,17. et plures radices in prima et decima classi variis locis insertas conjunxit signoque कि notavit, ut बुक्, म्लेच्छ, भुठि, मठि etc.

॥ इत्याधृषीयाः ॥.

§ 35. अदन्ताः.

(तत्फलं अल्लोपस्य स्थानिवत्त्वाद्यथायोगं वृद्धिगुणयोरभावः । अल्लोपित्वाच्चुङि न दीर्घसन्वद्भावौ. Aliter Çákatáyana; is enim: सर्वेषां पुकमाह ex regula sua कथादिपातिस्फायो णौ पुग्लुग्वत्वं Sk. 151.b.15. Mdh.)

A. परस्मैपदिनः = 1. कथ वाक्यप्रबन्धे. — 2. वर ईप्सायां. — 3. गण संख्याने. — 4. शठ, श्वठ सम्यगवभाषणे Mdh. et Sk., °आभाषणे Maitr., भाषणे Kt. et Jaumáræ teste Dgd. सम्यग्भावे alii teste Ram., दुर्वाचि Vp. — 5. पट, वट (बट multi) ग्रन्थे. Xírasvámí priorem om., alteri vim वेष्टने tribuit, Vp. utrique hanc vim. (Sk. पच pro वट). — 6. रह. त्यागे. — 7. स्तन, 8. गदी देवशब्दे. Vp. अभ्रशब्दे. Kt. et Vp. गद. ई dual. suffixum est; द्विवचननिर्देशो वैचित्र्यार्थः ita Maitr., cui Mdh. assentit; Sk. tacet. — 9. पत गतौ वा. Varie explicant; alii वा णिजन्तः (ः: पतयति et पतति), alii वादन्तः (ः: पतयति et पातयति). Alii teste Purushakára वा om., quod Maitr. facit. Vp. ऐश्य (cfr. 26,50.) गत्योः. — 10. पष अनुपसर्गात् (ः: गतौ: secundum quosdam.) पश alii teste Mdh., Bhíma teste Ram.; Vp. utramque vi वन्धवाधयोः स्पर्शगत्योः Cfr. 33,45.21,22. (W. पण et Maitr. utrq. cod. यष, utrumque falsum.) — 11. स्वर आक्षेपे. Caturbhuja सुर (W. स्वव). — 12. रच प्रतियत्ने. Maitr. प्रयत्ने, Vp. कृत्यां. — 13. कल गतौ संख्याने च. — 14. चह परिकल्कने. — 15. मह पूजायां. — 16. सार (Vp. add. शार), 17. कृप (Trilocana et Káç. कूप) 18. श्रथ (Vp., Trilocana et Ráma teste Ram. श्रृथ addunt) दौर्बल्ये. — 19. स्पृह ईप्सायां. — 20. भाम क्रोधे. — 21. सूच पैशून्ये. — 22. खेट भक्षणे. Durga खेड, Vp. utramque, alii खिट aut खोट. (Carey क्षेड pro खेड). — 23. क्षोट क्षेपे. Kt. खोट, alii खोड, Vp. खोट et खोड. — 24. गोम उपलेपने. — 25. कुमार क्रीडायां. Alii कुमाल testibus Maitr. et Ram. addunt. Vp. utramque exhibet. — 26. शील उपधारणे. Vp. अभ्यासे ऽतिशयने. — 27. साम सान्त्वप्रयोगे. Maitr. et Kt. सान्त्वने, ita quoque Vp., qui eam etiam in radices, quæ in म् desinunt, retulit signo क notatam. — 28. वेल कालोपदेशे. Alii testibus Maitr., Mdh., Ram. etiam काल pro radice habent, quod facit Vp. काल कालोपदेशे, वेल कालार्थे statuens. — 29. प-

Digitized by Google

त्यूल लवनपवनयोः. Vp. tres alias पल्युल, वल्यूल, वल्युल addit. — 30. घात सुखसेवनयोः Mdh., Sk., Káç.; गतिसुखसेवनयोः Ram.; सुखसेवने Maitr. गतिसेवयोः सुखे Vp., qui etiam aliam radicem, inde errore fictam, वा क सुखाप्तिगतिसेवासु addit. — 31. गवेष मार्गणे. — 32. वास उपसेवायां. — 33. निवास आच्छादने — 34. भाज्ञ पृथक्कर्मणि. — 35. सभाज्ञ प्रीतिदर्शनयोः. Kt. सेवन pro दर्शन, Vp. utrumque. — 36. ऊन परिहाणे. — 37. ध्वन शब्दे. — 38. कूट परितापे. Maitr. परिदाहे; Kt. दाहे; Vp. दाहे मन्त्रे (cfr. 41.) — 39. संकेत (Kt. et Maitr. केत, Vp. om.), 40. ग्राम (Kt. et Vp. ग्राम), 41. कुण, गुण च (ः कूट) आमन्त्रणे. Alii केत श्रवणे निमन्त्रणे, कुण गुण चामन्त्रणे exhibent, eos quoque sequitur Vp., in eo solum discrepans, quod कुण etiam vim आभाष attribuit. — 42. कूण संकोचने inserunt quidam, inter quos Mdh., Sk., Vp. Alii autem ut Maitr. et Kt. om. Vp. तूण addit. — 43. स्तेन चौर्ये.

B. आगर्वीयादात्मनेपदिनः == 44. पद गतौ. — 45. गृह ग्रहणे. — 46. मृग अन्वेषणे. — 47. कुह विस्मापने Mdh. et Sk.; विस्मायने Maitr., Kt., Vp. (विस्मारणे Káç.) — 48. शूर, 49. वीर विक्रान्तौ. — 50. स्थूल परिबृंहणे. — 51. अर्थ उपयाच्ञायां. उप om. Maitr., Kt., Vp. — 52. सत्र सन्तानक्रियायां. Vp. संबन्धे संततौ. — 53. गर्व माने. Vp. दर्पे.

॥ इत्यागर्वीयाः ॥.

C. 54. सूत्र वेष्टने. Alii teste Mdh. विमोचने, Kt. अवमोचने, Vp. ग्रन्थे. — 55. मूत्र प्रस्रवणे.— 56 रूक्ष पारुष्ये. (non रुक्ष). — 57. पार, 58. तीर कर्मसमाप्तौ. — 58. पुट संसर्गे. — 59. धेक दर्शने inserunt quidam testibus Mdh. et Sk.; omittunt Kt., Maitr., Vp. — 60. कत्र शैथिल्ये ita Maitr., Durga, Kt.; कत्र Mdh. et Sk.; कर्त alii iisdem testibus; Vp. omnes tres recepit. — 61. प्रातिपदिकाद्धात्वर्थे बहुलमिष्ठवच्च (ः Verba sæpe णिच् affixo e thematis nominum formantur, quæ easdem mutationes, atque इष्ठन् affixo, subeunt; sunt eæ पुम्वद्भाव-रभाव-टिलोप-विन्मतुब्लोप-यणादिलोप-प्रस्थस्फाद्यादेश-भसंज्ञाः (P. 5.3,63-65. 6.4,155-161.). De aoristo certant grammatici, alii in syllaba reduplicata productam vocalem (ई, ऊ) poscunt, alii correptam (ut अपीपटत् aut अपपटत्). Hæc denominativorum formatio a grammaticis hisce casibus restringitur: a. तत् करोति तदाचष्टे (e. gr. पटयति ः पटुमाचष्टे, सूत्रयति ः सूत्रंकरोति etc.). - b. तेनातिक्रामति (e. gr. अश्वयति ः अश्वेनातिक्रामति, हस्तयति ः हस्तिना etc.). - c. धातुरूपं च (e. gr. कंसं घातयति ः कंसवधमाचष्टे. चशब्दो ऽनुक्तसमुच्चयार्थः opinatur Sk.). - d. कर्तृकरणाद्धात्वर्थे (e. gr. अवकरयति ः करिभिरववधाति; असयति ः असिना हन्ति etc.). — 62. वष्क दर्शने. om. Maitr., Kt., Vp. — 63. चित्र चित्रीकरणे. Alii दर्शने (ः अद्भुतदर्शने). Vp. क्षणिकेक्षणे लेख्ये ऽद्भुते. — 64. अंस समाघाते. Vp. अंश, अंस विभाजने. — 65. वट विभाजने. Alii वटि quam Vp. वण्ट scribit. Káç. solus रट परिभाषणे addit. — 66. लज प्रकाशने. Alii लजि. Vp. लज et लञ्ज. — 67. मिश्र संपर्के. Varnadeçaná मिश्र teste Dgd. — 68. संग्राम युद्धे. अनुदात्तेत्. Kt. eam ante 53. गर्व inserit. — 69. स्तोम श्लाघायां. — 70. छिद्र, 71. कर्ण भेदने ita quidem Maitr., Kt., Vp.; छिद्र करणभेदने Gupta teste Mdh.; छिद्र कर्णभेदने Mdh. et Sk. — 72. अन्ध दृष्ट्युपघाते Mdh. et Sk.; °उपसंघाते Maitr. et Ram., °प्रतिसंघाते Káç., °उपसंहारे alii teste Mdh., दृक्क्षये Vp. — 73. दण्ड दण्डनिपातने. — 74. अंक पदे लक्षणे च । अंग च ita Mdh., Sk. et Vp., qui अकि क addit. Kt. अंक लक्षणे tantum. Maitr. अंक लक्षणे, अंग पदे लक्षणे च. — 75. सुख, 76. दुःख (v. दुष्ख) तत्क्रियायां. — 77. रस आस्वादनस्नेहनयोः. — 78. व्यय वित्तसमुत्सर्गे. Vp. व्यय, वित्त (2. radd.) त्यागे perperam. — 79. रूप रूपक्रियायां. — 80. छेद द्वैधीकरणे. Quidam, inter quos Vp., छद अपवरणे (= संवृतौ Vp.) hic quoque inserunt. — 81. लाभ प्रेरणे. Vp. लड, लाड आक्षेपे. — 82. व्रण गात्रविचूर्णने. Vp. अंगचूर्णने et addit hinc ortam गात्र तकड् शैथिल्ये. — 83. वर्ण वर्णक्रियाविस्तारगुणवचनेषु = स्तुतिविस्तारे शुक्लादि Vp., qui उद्युक्तिदर्शने addit.

84. बहुलमेतन्निदर्शनं. Kt. ponit post d. अघ. Mdh. hoc modo explicat: चुरादावदन्तधातुनिदर्शनं बहुलं वेदितव्यं । अतो ऽनुक्ता अपीह धातवो वेदितव्याः

Digitized by Google

ut a. पर्ण हरितभावे - b. वेक्ष दर्शने ita Maitr. utrq. cod., वेक्ष Vp., विष्क Mdh., विष्व Sk., om. Kt. - c. क्षप प्रेरणे. - d. अघ पापकरणे inserit Kt., cæteri omittunt. - e. वस निवासे. - f. तुत्थ आवरणे. - Pergit Mdh. एवं g. गडयति (? ita codd. 148. et 864. मण्डयति cod. 1613. fortasse corrigendum est गह्वयति = Vp. गह्व तक गह्वने. - h. अन्दोलयति (Vp. अन्दोल et हिन्दोल s. हिल्लोल कत दोलने). - i. ओज्ञयति (Vp. आज्ञ तक बलतेजसोः) - k. स्फुटयति (Vp. स्फुट तक विस्फुरणे) - l. अवधीरयति (Vp. अवधीर तक अवज्ञायां) - इत्यादयो यथाभिधानमिति मैत्रेयादयः. - Huc addit Sk. m. प्रेंखोलयति (Vp. प्रेंखोल तक चापले) et n. विडम्बयति (Vp. om.) - Apud Vopadevam hæ præterea inveniuntur: o. खच तक बन्धने. - p. रूष तक विस्फुरणे. - q. वीज्ञ तक व्यज्ञने. - r. साट (non स्फुट ut a quibusdam falso scribitur teste Dgd., neque सट ut addit W.) तक प्रकाशने. - s. मल्ल तक धर्तौ. - t. स्कन्द (aut ut alii volunt स्कन्ध) कत समाहृतौ. In hanc classem Vp. quoque retulit पक्ष, मृष, रह, लल, षम, ष्तम, स्वन, स्यग, ut suis locis jam commemoravimus. Hæc est regulæ 84 explicatio simplicissima longeque aliis, quas subtilitas grammaticorum suppeditavit, præferenda. Sic opinantur quidam (secundum Sk. et Mdh.) दशगणोपाठो बहुलं । तेनापठिता अपि सौत्रलौकिकवैदिका बोध्याः (Exempla profert Mdh. स्तम्भप्रभृतयः सौत्राः, चुलुम्पादयो व्याख्यकारीयाः; विक्लवत्यादयश्च गृह्यन्ते, ut in hoc loco: मिलन्त्याशु क्षीमूता विक्लवन्ते दिवि ग्रहाः, talis radix क्लव भ्रङ् भये apud Vp. invenitur. cfr. 19,13.). Alii: नवगणोपाठो बहुलं । तेनापठितेभ्यो ऽपि क्वचित् स्वार्थे णिच्, ut in hoc loco राज्ञो राज्यमचीकरत्, et similibus. Alii denique: चुरादिभ्य एव बहुलं णिच्. Sk. annotat: सर्वे पक्षाः प्राचां ग्रन्थे स्थिताः.

85. णिङंगान्निरसने (ɔ: अंगवाचिनः प्रातिपदिकान्निरसने ऽर्थे णिङ् स्यात्; e. gr. हस्तयते ɔ: हस्तौ निरस्यति; पादयते ɔ: पादौ निरस्यति). — 86. श्वेताश्वाश्वतरगालोडिताह्वरकाणां अश्वतरेतकलोपश्च quare श्वेतयते ɔ: श्वेताश्वमाचष्टे तेनातिक्रामति वा, अश्वयते ɔ: अश्वतरमाचष्टे; गालोडयते ɔ: (गालोडितं वाचां ɔ: विमर्शः) तत्करोति; आह्वरयते. Pergit Sk. केचित् त णिचमेवानुवर्तयन्ति, तन्मते परस्मैपदमपि. Ii sunt Páráyanikæ secundum Sváminem et Káçyapa) — 87. पुच्छादिषु धात्वर्थ इत्येव सिद्धे णिङन्तादेव बहुलवचनादात्मनेपदमस्तु । मास्तु । पुच्छभाण्डेति णिङ्विधिः (P. 3.1,20.) । सिद्धशब्दो ग्रन्थान्ते मंगलार्थः ॥.

॥ इति चुरादयः ॥

Digitized by Google

CORRIGENDA.

Pag.	5. 2,	lin.	35.	उुदाञ्ज् l. उुदाञ्ज्.
-	24. 1,	-	27.	उपेपि lege उपेहि.
-	30. 2,	-	12-13.	Dele न तस्य ...... M. 1,5073.
-	32. 1,	-	18.	Post संशितव्रत adde M. 1,2.
-	42. 2,	-	3.	Apiçala lege Apiçalæ.
-	45. 2,	-	32.	Adde: 5) Part. प्लुत de vocali valde producta.
				अब्रवीड्डंसेत्युच्चैस्त्रिः प्लुतेन स्वरेण M. 1,3596.
-	48. 1,	-	30.	Advocare l. Allicere.
-	57. 1,	-	1.	अभिषु l. अभिषू.
-	68. 1,	-	10.	उपसारयत l. उदसारयत.
-	84. 1,	-	15.	शाता l. शात.
-	90. 2,	-	6.	दुःखू l. दुःख.
-	... .	-	7.	36,14. l. et Sautradh.
-	91. 2,	-	11.	सुखू l. सुख.
-	... .	-	12.	36,14. l. et Sautradh.
-	92. 1,	-	15.	तृपतेः l. नृपतेः.
-	94. 2,	-	21.	तद्वाक्य l. तद्वाक्यं.
-	120. 2,	-	7.	वाज्र् l. वज्र्.
-	128. 2,	-	16.	31,82. l. 28,82.
-	129. 2,	-	20.	योठ l. योठ्.
-	132. 1,	-	1.	एठयति l. एठयति.
-	153. 2,	-	31.	भूमा l. भूमौ.
-	166. 1,	-	7.	चव l. चैव
-	169. 1,	-	41.	वलैनैतत l. वलैनैतत्.
-	181. 1,	-	29.	जिष्वदा l. जिष्विदा.
-	 2,	-	15.	वाद्यादिधोपः l. वाद्यादिघोषः.
-	221. 2,	-	9.	सुभ l. षुभ.
-	.... .	-	33.	स्कभ् l. स्कंभ्.
-	223. 1,	-	2.	10,40. l. 10,34.
-	225. 2,	-	39.	Manius l. Manuis.
-	265. 2,	-	39.	Adde: (et act. क्लिश्यति etc. Vp.)
-	323. 2,	-	34.	दुंदोह l. दुदोह.
-	326. 1,	-	7.	मेमेह्यते, मेमिढि l. मेमिह्यते, मेमेढि.
-	352. 2,	-	19.	साम्यर्थ्य l. सामर्थ्य.
-	364. 2,	-	1.	क्षपने l. क्षपणे.
-	368. 2,	-	22.	वत्ताः l. वृत्ताः.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

CONSERVED
8/06 LC
HARVARD COLLEGE
LIBRARY

Digitized by Google

HN RN3F M

Digitized by Google